

3 1761 07833946 2

Je. L

2

SUMMA
INSTITUTIONUM
CANONICARUM.

SUMMA
INSTITUTIONUM
CANONICARUM

A SAC. PROF.

IOSEPHO C. FERRARI

SANCTISSIMI D. N. PII PAPAE IX PRAELATO DOMESTICO

ET IAM VICARIO CAPITULARI ARCHIDIOECESIS GENUENSIS

EDITIO QUARTA

NOVIS ADDITIONIBUS ET ANIMADVERSIONIBUS

IUXTA RECENTISSIMA SANCTAE SEDIS DECRETA

CURA EDITORIS AUCTA.

TOMUS PRIMUS

GENUAE

EX TYPOGRAPHIA ARCHIEPISCOPALI

1889.

BX
1935
F46
1889

PROPRIETAS LITTERARIA.

INDEX

NOMINUM ET RERUM MAGIS NOTABILIMUM.

Primus numerus arabicus paragraphum indicat, secundus autem eius notam; ubi vero ultra numerum trecentimum secundus remittitur lector, Tomum secundum adeat.

A

ABBAS quoad collationem Ordinum minorum 338; quoad consecrationem calicum et patenarum 467, 1; demum quoad Prælaturam 200.

ABBATISSA 238. Ejus electio *ib.*; quæ non possit eligi *ib.*; 2. Tempus officii *ib.*, 3; Abbatissæ potestas *ib.*

ABIGEATUS 273.

ABIURATIO hæresis 255, 2.

ABORTUS continet homicidium 268, 1; si fœtus sit animatum 270: quando hoc contingat *ib.*; si fœtus non sit adhuc animatum, procurans abortum est quasi homicida *ib.*, 1. Pœnæ procurantis abortum fœtus animati 271, 7; presbyter huius sceleris reus debet Romam se conferre 297, 5.

ABROGATIO legis 37.

ABSENTIA Episcoporum 152; eius iustæ causæ *ib.*; an requiratur licentia Superioris *ib.*, 3; pœnæ contra iniuste absentes *ib.*, 4. Absentia Canonicorum 176 *et seq.*; pœnæ contra absentes 178. Absentia Parochorum, et pœnæ contra absentes 210.

ABSOLUTIO a censuris a quo danda 297; quomodo danda 298; ad cautelam, et ad gratiam obtinendam *ib.*, 3. Quibus hæc non prosit *ib.* Ad reincidentiam *ib.*, 4. Casus Papæ reservati 336.

ACCESSUS in electionibus 482, 3; in Beneficialibus 262, 13; in renunciatione 573, 5.

ACCUSATIO 887. Quomodo et a quo fieri possit *ib.*, 1 *et* 2; quid moribus hodiernis observetur *ib.* Discrimen a denunciatione et inquisitione 892, 1.

ACHOLYTUS eiusque officium 119.

ACTOR 750. Quid agere debeat *ib.*; sequi debet forum rei 764. Iura actoris contra reum contumacem 788.

ADMINISTRATOR bonorum Ecclesiæ (Vide *Bona Ecclesiæ*).

ADOPTIO et ADROGATIO 372. Quibus in casibus ex ea oriatur impedimentum dirimens Matrimonium 373; an oriatur ex adoptione simplici *ib.*, 4.

ADULTERIUM 278. Eius pœnæ *ib.* Quando ex eo oriatur impedimentum ad Matrimonium 388.

ADVOCATUS 752, 1; eius officium 758. Quis ab hoc officio prohibeatur *ib.* 2. Quando nequeat pacisci cum suo cliente 759. Advocatus fiscalis 761, 1.

AFFECTIO Beneficiorum 503; quando inducatur 504.

AFFINITAS 380. Ex sola affinitate primi generis oritur impedimentum ad Matrimonium *ib.* Inter quos habeat locum 381. Schema arboris affinitatis *ib.*, 2. Regulæ interdictionis Matrimonii 382, 1.

AGNATI et Cognati 375.

ALIENATIO 702; propria et impropria *ib.*; utraque est prohibita in bonis ecclesiasticis *ib.*, 1. Quæ bona ecclesiastica ad hunc effectum *ib.* Res alienari prohibitæ 703; quid de grege ovium et de pecunia *ib.* Actus qui alienationem prohibitam continent 704. Quid de repudiatione hæreditatis, vel legati *ib.*, 1; quid de hypotheca, compromisso et transactione *ib.*, 3. Quomodo procedat nullitas harum alienationum 705. Quæ actiones dentur Ecclesiæ ob prohibitam alienationem 706. Ad quid tendat actio rei vindicatoria, et a quo intentari queat *ib.*: ad quid actio personalis *ib.* Pœnæ contra male alienantes 707. Quid de observantia Extravagantis *Ambitosæ ib.*, 5. Quibus in casibus alienatio permittatur 708; permittitur in rebus, quæ servando servari non possunt *ib.*, in rebus exigui valoris 709; quæ tales habeantur *ib.*; in casu urgentis necessitatis 710; in casu, quo res sit Ecclesiæ sub conditione alienationis *ib.*; in casu, quo res sit ab antiquo alienari solita 711: quando talis habeatur *ib.*; in locatione ad triennium 712: quomodo hoc triennium computatur *ib.*; facta ultra triennium, corrumpit in toto *ib.*, 1; in rebus exigui valoris, et quando adest consuetudo, fit ad novennium *ib.* Quæ iustæ alienationis causæ 713. Quæ iuris solemnitates 714; præcipua consistit in Beneplacito Apostolico *ib.*; quando præsumatur intervenisse *ib.*; an debeat præcedere actum 715; quomodo soleat concedi 716. Quæ sint causæ solitæ apponi, et quomodo exequendæ *ib.*, 1. Alienationes male factas solus Papsanat *ib.*, 2.

ALTARE 451; fixum et portatile *ib.*, est consecrandum *ib.*; 3. Quando consecrari non possit *ib.*, 4. Quomodo excretur *ib.*, 5 et 6. Polluta Ecclesia, vel execrata, idem evenit in altari fixo, non in portatili *ib.*, 7.

ALTERNATIVA in collatione Beneficiorum inter Papam et Episcopum 510 et *seqq.*

ANNATÆ in Beneficiis quid importent 514. Quid super hoc in Gallia observetur *ib.*, 3.

ANTICHRESIS 646, 3 *et* 653.

ANNULUS iuterdicitur simplicibus clericis 81.

APOSTASIA 250. Eius pœnæ *ib.*

APOSTOLI appellationis 873 *et* 880, 1.

APPELLATIO 864: iudicialis, et extraiudicialis *ib.* 1; definitiva 865. Quis possit appellare *ib.* Quando appellatio interdicatur 866. Eam impediunt tres, vel duæ sententiæ conformes *ib.*, 1. Clausula *appellatione remota ib.*, 4. An interdicatur in causis minimis *ib.*, 5: quæ sint tales causæ, et quomodo queat procedi *ib.* Ab interlocutoria quando detur 867; quando habeat vim definitivæ *ib.*, 3; quando afferat damnum irreparabile *ib.*, 4. Differentiæ inter appellationem a definitiva, et ab interlocutoria 868. Ad quem dari possit 869. Non datur a Papa ad Christum, neque ad Concilium generale 124. Datur gradatim non intermisso medio *ib.* excipe si detur ad Papam *ib.* Appellari nequit a sententia Papæ 870; a sententia iudicis ecclesiastici ad magistratum civilem *ib.*, appellatio ab abusu reprobatur *ib.*, 1; neque potest sustineri ex eo, quod Principes catholici sint protectores fidei *ib.*, 3. A quo, et quomodo possit proponi 871; intra quod tempus sit interponenda 872; introducenda 874; finienda 875; quando fiat deserta *ib.*, 3. A quo fiat declaratio appellationis desertæ *ib.* Nullitas sententiæ in appellatione declaranda 876. Appellationis effectus suspensivus 877; devolutivus *ib.* Quibus in causis appellatio detur ad solum effectum devolutivum 878. Quæ sint observanda in appellatione a censuris 879, 2 *et* 4; in appellatione a Concursu ad parochias 497. Iusta interpositio et introductio est admittenda 880. Pœnæ iudicis delinquentis *ib.*, 1. Quæ exhibenda sint, ut iudex appellationis queat procedere *ib.* Processus in appellatione 881. Quæ adhuc facere possit iudex *a quo* 882, 3; quæ facere debeat iudex *ad quem ib.* Aliæ appellationes impropiæ 883.

ARBITER 742 *et* 748; necessarius, et voluntarius *ib.* Arbitri de causa recusationis iudicis suspecti cognoscunt 745, 3. Quando deputentur arbitri necessarii 748. Quibus in causis eligi nequeant *ib.* Quæ eorum potestas, et forma procedendi 749, 4; de eorum sententia *ib.*

ARBITRATOR ad quid constituatur 749.

ARBOR consanguinitatis 377, 1; affinitatis 381, 2.

ARCHIEPISCOPUS 142: eius insigne est Pallium 143; quando eo utatur 146. Eius iura 147: congregat Concilium provinciale *ib.*: quando possit visitare diœceses Suffraganeorum *ib.*, 2; quomodo ab eis appellationes recipiat *ib.*; non potest allegari suspectus *ib.*; potest Suffraganeos negligentes ad residendum cogere, et eorum negligentias supplere *ib.*; causas eorum minores in Concilio provinciali cognoscere *ib.*; in eorum Vicarios generales delinquentes animadvertere *ib.*

ARCHIDIACONUS 163. Eius antiqua auctoritas *ib.* Ei successit Vicarius generalis *ib.*

ARCTATI qui dicantur 91, 2.

ARREPTIO itineris ad S. Sedem, sententiæ executionem suspendit 885. Conditiones necessariae *ib.*, 1.

ARRHÆ 353.

ARTICULI 798; differunt a positionibus *ib.*, 1; comprobatorii, et additionales *ib.*; quomodo proponendi *ib.*, 2.

ASSECURATIO maritima, sive nauticum fœnus 644, 3.

ASSESSOR 760. A quo detur *ib.*, 2. Quando dandus *ib.*, Quando allegari possint suspectus *ib.*, 4. Eius officium *ib.*, 5.

ASSIGNATIO causæ ad sententiam 847. Allegatio in iure, et in facto *ib.*

ASYLUM sacrum 454. Quousque hoc ius extendatur ex iure antiquo *ib.*, 3. Extingui lege non potest 455. Quatenus a Concordatis fuerit restrictum 456, 1. Quibus prosit reis 457. Quænam sint crimina excepta *ib.* Quomodo tractandi rei ad Ecclesiam confugientes 458. Quomodo ab asylo extrahendi rei excepti criminis 459, 1. Pœnæ contra violatores sacri asylo latae 460.

ATTENTATA post appellationem revocantur 882.

B

BAPTISMUS quotuplex 310. Solus Baptismus aquæ est verum sacramentum *ib.* Quotuplex eius minister 311. Obstetrices probandæ *ib.*, 4. Baptismi subiectum 312. Quæ observanda in adultis *ib.*, in filiis infidelium *ib.*, 6, 7. Non licet baptizare in domibus privatorum, exceptis filiis Regum 311, 1; neque subditum in aliena parochia, vel alienum in propria *ib.*, quid de peregrinis *ib.* Non possunt omitti solemnes cæremoniæ nisi ex necessitate, vel ex licentia Ordinarii 314; omissæ cito sunt supplendæ etiam in venientibus ab hæresi *ib.* Quid de Baptismo dato a Missionariis in partibus infidelium 311, 1 et 312, 1. Quid agendum in dubio de validitate Baptismi 313. In eo adhibendi Patrini 315.

BEATIFICATIO et Canonizatio 125, 1.

BENEDICTIO nuptialis 341 et 360, 2.

BENEFICIUM competentiae 73; quando non habeat locum *ib.* pro clericis oberatis 699; quando ex iure eis concedatur, et negetur *ib.*: quid de hoc observetur ex legibus civilibus gentium 73, 3.

BENEFICIUM divisionis inter plures fideiussores 657; Ordinis, sive excussionis *ib.*; cedendarum rationum *ib.*

BENEFICIUM inventarii 687, 1.

BENEFICIUM quoad ordinationem 89.

BENEFICIUM ecclesiasticum 471. Eius origo 470. Quomodo distinguatur a Præbenda 471, 2. Auctoritate ecclesiastica e-

rigendum est 472. Ad altare cum dote *ib.* 1. A quo, et cui conferendum *ib.* Debet esse perpetuum *ib.* Quot sint Beneficiorum species 473. Quatenus manualia de Beneficiis participant *ib.* An ad amovendum clericum a Beneficio manuali, causa requiratur 474. Solus Papa erigit Beneficia maiora et primaria 475. Episcopus parochialia et simplicia *ib.* Quando possit erigere Canonicatus 476. Nequit Canonicatum in duos dividere, aut Canonicos supranumerarios creare *ib.* Quæ conditiones in erectione Beneficii apponi queant 477; semel appositæ nequeunt immutari *ib.* An cappellania laicalis erigi possit in Beneficium 478. Quibus modis Beneficia obtineantur. (Vide *Collatio, electio, postulatio, institutio*). Quoad reservationem (Vide *Reservatio Beneficiorum*). Quot modis fieri queat Beneficiorum unio 515 et 516. In extinctiva unione privilegia regulariter subsistunt *ib.*; in subiectiva evanescent 517; in æque principali utriusque natura servatur 518. Quis possit Beneficia unire 519. Quæ iustæ unionis causæ *ib.*, 2. Qui processus servandus *ib.* Quando Ordinarius hortetur Beneficia unire *ib.* Nequeunt ab eo uniri Beneficia reservata 520; excipiuntur casus parochiæ vere pauperis *ib.*. 1. Præbendæ alias perituræ Cathedralis, vel Collegiatae insignis *ib.*, 2; et Seminarii *ib.*, 3. Quæ specialiter pro Seminario sint præscripta *ib.* Quid præbendis Theologi, et Pœnitentiarii *ib.*, 4. Quando unio sit interdicta 521. Unio semel facta potest iterum dissolvi 522. Nemo regulariter potest plura Beneficia obtinere 523. Quæ sint incompatibilia, et ex quibus rationibus 524; etiam difformia sub eodem tecto obtineri nequeunt sine dispensatione Episcopi *ib.*, 4. Quomodo æstimandus redditus ad honestam clerici sustentationem necessarius *ib.*, 5. Quot compâtibilia queant unico clerico assignari *ib.*, 6. Quis, et quando super incompatibilitate dispenset *ib. et* 526. Pœnæ retinentium plura Beneficia incompatibilia 525. Nobis videtur incompatibilitatem non posse tolli per consuetudinem contrariam 526. Quando fiat divisio, et quando dismembratio 527; quis possit dividere, et qua de causa 528; quis, et qua de causa dismembrare 529. Beneficium iurispatronatus (Vide *Iuspatronatus*). Quomodo Beneficium amittatur. (Vide *Vocatio et renunciatio*).

BENEFICIATUS non recitans horas canonicas, amittit fructus pro rata omissionum 178, 4.

BENEPLACITUM quamdiu duret 53; Apostolicum in alienationibus bonorum Ecclesiæ 714 et *seqq.*

BIGAMIA triplex, dat irregularitatem 106.

BLASPHEMIA, et eius pœnæ 263.

BONA fidelium communia 286, 3.

BONA Ecclesiæ temporalia, dicata sunt Deo 598; eorum violator, rebellis est in Deum et in Ecclesiam *ib.* Profana a fidelibus oblata, in religiosa convertuntur 601. Debent per-

petuo Deo, et Ecclesiæ servire *ib.* Quis eorum Dominus *ib.* A quo eorum dominium exerceatur 602. Non est subiectum civili potestati 603; a qua, qui petit, dat exemplum horrendæ cupiditatis *ib.* Usurpatio civilis affert ruinam animarum, et regnorum *ib.*, 4. Qui eorum administratores 605 et 606. Administratio ministerialis, auctorizabilis, et providentialis *ib.* Fabrica Ecclesiæ Parochialis 607; inducta a legibus civilibus modernis iuri sacro in pluribus adversatur *ib.*, 1; quatenus queat ab Ordinario probari *ib.*, 3. Bonorum ecclesiasticorum administratores ad quid teneantur 608: tenentur ad damna reparanda ob iniustam litem susceptam *ib.*, 2. ad reddendas Episcopo rationes, etiamsi eos testator liberaverit *ib.*, 4. Quoad alienationem (Vide *Alienatio*). Bona Ecclesiæ non possunt obtineri a laicis 704, 4. Bona Beneficiatorum (Vide *Peculium*).

BRACHIUM sæculare 861. Quomodo, et quando possit implorari *ib.*, 1. Quomodo et quando contra clericum, et contra laicum 862. Iudex sæcularis debet brachium concedere 861. Quando possit negare 863. Nunquam potest acta processus examinare, et aliquid definire *ib.*

BREVE Apostolicum 31, 3.

BREVIARIUM 28: quomodo edendum *ib.*, 7.

BULLA 31.

BULLA Cænæ quos casus reservet 336, 3.

BULLA Martini V. *Ad evitanda* 286, 10.

BULLA *Apostolicæ Sedis* Pii IX, 295.

BULLARIUM Romanum 15.

C

CÆLIBATUS clericorum 118.

CÆREMONIALE Episcoporum 28.

CALIX et patena consecranda sunt 467. Tangi nequeunt a laicis *ib.* Quando excrentur *ib.*

CAMBIUM 646, 5. Quomodo dividatur *ib.*, reale, est licitum *ib.*; siccum vel fictum, est usurarium *ibid.*

CAMPANÆ sunt benedicendæ 469. Adhibendæ solum ad usus religiosos *ib.*, 3, 4, 5.

CANONES Apostolici 8; Pœnitentiales 10.

CANCELLARIUS 762; idem actuarius, vel notarius *ib.* Quis possit assumi *ib.* Eo tenetur uti Ordinarius in omni iudicio *ib.* Quæ debeat iurare *ib.*, 6.

CANONICUS 175. Regularis, et sæcularis *ib.* Eorum origo et antiqua vita communis *ib.*, 1. Eorum qualitates 176, 1. Debent residere per novem menses *ib.*; et etiam ad maius tempus, si ita ferat Ecclesiarum constitutio *ib.* Quomodo dentur, et computentur tres menses, aut minus tempus vacationis 177, 1. Pœnæ non residentium 178; modus contra eos procedendi *ib.* An amissi per absentiam fructus, sint ipso iure

restituendi *ib.* Debent choro deservire 179; Missas conventuales celebrare, et unam pro benefactoribus applicare 180: contraria consuetudo non prodest *ib.* 2; Episcopum associare, et comitiis capitularibus interesse 181; fidei professionem emittere, si ad cathedralem pertineant, vel sint curati 182. Percipiunt fructus et distributiones 183: fructum, cum resident, vel absunt ex iusta causa 184; quæ iustæ causæ *ib.*, quid si omnes reditus consisterent in distributionibus *ib.*; percipiunt distributiones tantum, cum sunt præsentés in choro 185; amissæ accrescunt præsentibus, a quibus nequeunt remitti 186. Casus in quibus absentes a choro percipiunt distributiones 187. (Vide *Distributiones*). Non possunt innovare absque Episcopi consensus 191. Canonici curati debent Missam pro populo applicare, et non alii 208, 1.

CANONIZATIO 125, 1.

CAPELLANIA laicalis 479. Ex quibus agnoscat, an sit Beneficium, vel non *ib.* Quid importet, si sit simpliciter laicalis *ib.*, 1. An possit converti in Beneficium 478.

CAPITULUM 175; eius acceptio, et divisio *ib.*, habet diversos gradus Canoniceorum 188. A quo convocandum, et qui vocandi 189; an absentes *ib.*, 2. Qui habeant votum, et quomodo dare queant *ib.*, 3. In eius deliberationibus requiritur maioritas absoluta 190. Omnes debent consentire in iis, quæ singulis specialiter competunt *ib.* Regulariter concurrere debent duæ tertiæ partes *ib.* Si vocati nolint vel nequeant accedere, reliqui deliberant *ib.* Unus contemptus deliberationem evertere potest 189. Capitulum non potest relevare Canonicos curatos a Missa applicanda pro populo 208, 1. Capitulum cathedrale 191, 3. Potest statuta concedere et leges ferre 31, 2; suo consilio, atque consensu adjuvat Episcopum 191 et 192. Quid importet consilium, quid consensus *ib.* In quibus exhibendus sit consensus 193; in quibus consilium 194. Sede vacante, acquirit iurisdictionem Episcopi 195. Quando sedes dicatur vacare *ib.* Quando eius administratio incipiat *ib.* Quid si Episcopus captus sit ab hostibus, vel in carcerem detrusus *ib.* Solum per octo dies potest administrare 196. Eligat œconomum, et Vicarium Capitularem *ib.* In electum Vicarium omnis Capituli iurisdictio transit *ib.*; nec potest limitari aut revocari, sine licentia S. Sedis *ib.*

CAPITULA in causis criminalibus 799. Eorum differentia a positionibus, et articulis *ib.*, 2.

CARCER ut pœna vindicativa ab Ecclesia adhibitus 302, 4 et 730, 5. In eius locum suffecta reclusio in monasterium 302, 5.

CARDINALES 127. Creantur a Papa, a quo possunt deponi 128, 1. Habent supra omnes Episcopos præcedentiam 129. Constituunt Papæ Senatam *ib.* Papam adjuvant præsertim in Consistorio 130. Quomodo Ecclesiam vacantem regant *ib.* E-

ligunt Papam 131: electionis forma *ib.*, 1. Sacras Congregationes regunt 132. Ecclesias sibi eommissas administrant 133. Pluribus privilegiis condecorati fuerunt 129. Conferunt Beneficia in suis titulis vacantia 490, 4. Non subiiciuntur regulæ nonæ Cancellariæ, 514.

CASUS Papæ reservati 336. Quomodo queat sibi reservare Episcopus 335.

CASUS fortuitus 649; a quo præstetur 650.

CAUSA 733. Quot genera causarum 768. Causæ Matrimoniales a quo iudice cognoscendæ 435. Causæ maiores reservantur Papæ 767; aliæ a quo cognoscantur. (Vide *Iudex*).

CATECHUMENI 61.

CATHEDRATICUM subsidium 161.

CAUTIO 655; quotuplex sit *ib.* Danda a clerico agente pro Ecclesia 638.

CENSURA 286; quotuplex sit *ib.* Quis iudex censurarum 296. Quæ observanda in ferendis censuris *ib.*, 3. Quando monitio est necessaria, et quando citatio *ib.*, 4. Monitio præmittenda etiam comminationi censurarum *ib.* 6. Subiectum censuræ 296; non pueri, aut solum interne, vel externe delinquentes *ib.*, 1; an impuberes *ib.*; quomodo mortuus *ib.*, 3; non extraneus *ib.*, 4; non omnes alicuius universitatis *ib.*; an reges, et reginæ *ib.*, 8. Quomodo censura auferenda 297, 1 et 2. Quando ignorantia a censuris excuset 298. 3. Nova censuram moderatio 295.

CENSUS 646, 5.

CESSATIO a divinis 294: quam habeat causam et quem effectum *ib.* 1.

CHARITATIVUM subsidium 161.

CITATIO 777. Eius defectus dicitur insanabilis *ib.* Quomodo fiat *ib.*, 1. Quotuplex sit 778. Quæ continere debeat 779. Causa citationis edictalis 780. In criminalibus trina requiritur citatio, vel una peremptoria *ib.*, 2. Quæ observanda in ea emitenda 781. Eius effectus 782. Comparitio rei citationem sanat *ib.*

CIRCUMSCRIPTIO sententiæ 868.

CLAUSURA monialium et monachorum 231; monialium tantum 237, 2 et 238, 1.

CLEMENTINÆ 13.

CLERICUS quis 61. Clericorum divisio 64. Regulares 214. Qui clericorum privilegiis quandoque fruuntur 65. Debent leges observare 66. Ipsi soli iura spiritualia explicant 67. Privilegio fori, canonis, et beneficio competentiae fruuntur 68 et *seqq.* Habent exemptionem a tributis 74; a publicis officiis *ib.*; quæ ea specialiter sint *ib.* Debent sanctitate morum omnibus præcellere 75; quædam ad hoc specialia *ib.*, 3; sufficienter sapere 76, maxime in sacris Scripturis, in S. Theologia, et in Iure Canonico *ib.*; custodire castitatem 77; obedientiam servare 78; quid ea specialiter importet *ib.*, 5; Ecclesiæ deservire 83.

Quid circa habitum et tonsuram 79 *et seqq.*; quando ab habitu et tonsura deferenda excusentur 81. Prohibentur deferre ornamenta aurea vel argentea *ib.*, nutrire comam *ib.*; habitare cum mulieribus, eas frequentare, et litteris instituere 84; exceptiones *ib.*, pœnæ *ib.*; mercaturam lucrativam exercere 85; ministeriis vilibus intendere, et laicorum famulatu *ib.*; legibus civilibus, aut medicinæ in universitatibus studere et medicum agere *ib.*; luxui, et mundi solatiis indulgere 86; arma deferre, et venationi incumbere 87. An etiam venatio non clamorosa sit prohibita *ib.*

COADIUTORIA 540; perpetuam in genere, et temporalem in Episcopatibus dat solus Papa 541. Quando temporalem dare queat Episcopus *ib.* Quis dari debeat Coadiutor 542. Quæ eius onera, et iura *ib.* Dari potest tantum ad spiritualia, vel tantum ad temporalia *ib.*, 1. Quomodo in necessitate succurrendum Coadiutori, et Coadiuto *ib.*, 3. Quando cesset Coadiutoris temporalis officium *ib.*, 4.

CŒMETERIUM 446, 461 *et* 462.

COGNATIO 371. Quæ legalis 372; quando Matrimonium irritet 373. Quæ spiritualis, et quibus in casibus Matrimonium irritet 374: an contrahatur a patre vel matre baptizante *ib.* 4; an in Baptismo privato *ib.*; an ab omnibus si plures sint Patrini *ib.*, 6; an a mandante, vel procuratore *ib.* Non contrahunt Patrini, qui non fuerunt confirmati *ib.* Quæ cognatio naturalis 375. Quid indicet stipes, linea et gradus 376. Quotuplex sit stipes et linea *ib.* Quomodo computentur gradus 377. Exhibetur schema arboris consanguinitatis *ib.*, 1. Iure naturæ Matrimonium interdicitur inter parentes, et filios, et probabilius etiam inter fratres, et sorores 378. Regulæ interdictionis ex Iure Canonico 379.

COHABITATIO clericorum cum mulieribus 84.

COLLATIO Beneficii 487. Quot modis conferatur a Papa 488. Tempus ordinariis collatoribus ad conferendum concessum *ib.* Quid si post hoc tempus ordinarius adhuc conferat *ib.* Ordinarius collator Beneficiorum diœcesis est Episcopus 489; quando Capitulum cathedrale 490. Quibus nequeant Beneficia conferri 491; quando propinquus conferentis *ib.*; nec filio Beneficium patris, qui si illegitimus sit, nec audire potest confessiones in eadem Ecclesia *ib.*, 5. Immediata successio inter patrem et filium reprobatur, non e converso, nec inter collaterales *ib.*, 8. Quando per statuta excludantur exteri *ib.*, 9 *et* 6. Indigenæ forensibus præferendi *ib.*, 11. Forma collationis 492. Quæ formæ adhibeantur a Papa *ib.*, 1, 2 *et* 3. Collatio ex motu proprio non subiacet obreptioni *ib.*, 4. In quo consistat forma Concursus ad parochiales 493.

COLLECTIONES canonum Iuris veteris 8; Conciliorum 15, 3.

COMMUNIO laica 302, 9. Communio peregrina *ib.*

COMMUNIO paschalis 320.

COMMENDA in Beneficiis 543: nunc est reprobata *ib.*, solus Papa eam concedere potest *ib.*, 3.

COMMODATUM 647. Quæ res commodari possint *ib.*, 1. Obligatio commodatarii 648. Omnem culpam præstat 650.

COMMUNICATIO cum hæreticis 257.

COMPENSATIO 668. Eiusdem conditiones *ib.*

COMPOSITIO super omissionibus Missarum 330.

COMPROMISSUM in arbitros voluntarios 748; in electionibus ad Beneficia 481; in alienationibus bonorum Ecclesiæ 704, 3.

CONCILIUM 32. Quot Concilia generalia, eorumque scopus *ib.*, 3. Concilium generale obligat omnes fideles 33; Nationale, aut Provinciale totam nationem, aut provinciam 34; Diocesanum subditos in diocesi *ib.* Particulariter quoad approbationem S. Sedis 32, 5; quoad obligationem peregrinorum 34, 3.

CONCILIUM Tridentinum, eiusque materia 15, 4.

CONCILIUM Vaticanum 32, 3. not. A.

CONCLUSIO in causa 844. Quando requiratur, et quomodo fiat 847. Quando post conclusum in causa possint probationes admitti 846.

CONCORDATA, et eorum quædam 17, 1.

CONCORDATIO dubii coram sacris Congregationibus 919; 2; quomodo resolvatur 921.

CONCUBINATUS 277. Quomodo procedendum contra concubinos *ib.* Quibus sunt penis afficiendi *ib.*, 6.

CONCURSUS ad parochiales 493. Quæ observanda in perficiendo concursu *ib.*, 1. Qui, et quot debeant concurrere examinatores 494. Quomodo examinatores constituentur 495; in prosynodalibus debet accedere consensus Capituli *ib.*, 3; debent iurare et nihil possunt accipere sub gravissimis penis *ib.*, 4. Partes Ordinarii in hoc examine 496. Non habet votum nisi vota sint paria *ib.* De quibus examinatores iudicium ferant *ib.* Quomodo appellatio detur 497. Forma concursus observanda est in iurepatronatus ecclesiastico 498; ad quem spectet hoc casu electio dignioris, et institutio *ib.*, 1; non observatur in iurepatronatus laicali *ib.*; quomodo fieri debeat hoc casu experimentum idoneitatis *ib.*, 2. Quid si Patrono elapsus sit tempus præsentandi, aut plures præsentet *ib.*, 3; idem in iurepatronatus mixto *ib.* 5. Non observatur in parochia adjuncta collegio, vel dignitati 499; in parochia omnino paupere *ib.*, in parochia pro qua, ter frustra indictus fuit concursus, et in aliis casibus, in quibus vel non requiritur, vel caret effectu *ib.*, 4. Concursus ad Præbendas theologi, et pœnitentiarii cathedralis 500. Quomodo debeat se gerere Episcopus in concursu ad reservata 514. Quid observetur in Gallia *ib.* 3.

CONDITIO verbalis 368. Eius divisio et differentia a modo *ib.*: in legatis 681; in Matrimonio 369 *et seqq.*

CONFESSARIUS quoad iurisdictionem absolvendi a peccatis 333 *et* 334. Sollicitator 264.

CONFESSIO 794; iudicialis *ib.*: quas condiciones requirat 795; extraiudicialis 800: quam habeat vim *ib.*

CONFIRMATIO ut sacramentum 316. Eius minister ordinarius *ib.*; extraordinarius *ib.*, 2. Quæ in hoc observanda *ib.*

CONFIRMATIO et consecratio Episcoporum 110 et 150.

CONFIRMATIO sententiæ vel mandati facta a Papa 884, 1 et 2.

CONFRATERNITAS laicorum 245. Quæ sit ecclesiastica, et a quo instituat *ib.* Quæ laicalis, et a quibus administretur *ib.* Quæ sint in iisdem Ordinarii partes *ib.* Ecclesiastica subiicitur Ordinario 246: quid sentiendum quando mixta est administratio *ib.*, erecta in Ecclesia Regularium subiicitur Ordinario 247, 1; idem in aggregata aliis archiconfraternitatibus *ib.*; eorum fideles subiiciuntur parochi loci 248. Quid de dependentia a parochi in functionibus *ib.*, 2 et 3. Eorum privilegia ab Ordinario sunt examinanda 249. Præcedentia dependent ab antiquitate *ib.*

CONFUSIO rerum 687.

CONGREGATIO Concilii 918; eius attributiones in contentiosis *ib.*; in aliis non contentiosis 930. Episcoporum et Regularium 922, 1; eius attributiones in contentiosis *ib.*; quomodo componatur 923; eius attributiones in non contentiosis 930. Inquisitionis et Sancti Officii 925; ex quibus efformetur *ib.*; eius attributiones in contentiosis *ib.*; in non contentiosis 930. Immunitatis 927; eius attributiones in contentiosis *ib.*; in aliis 930. De Propaganda Fide 927; eius attributiones *ib.*, 2. Attributiones aliarum Congregationum 930. Sæpe idem negotium potest a diversis Congregationibus definiri 922 et 930. Supplicans ab una Congregatione dimissus, non potest amplius ad aliam supplicare *ib.* Quomodo negotia non contentiosa a sacris Congregationibus expédiantur 928, 1, 2 et 929, 1. Earum declarationes, sive decisiones 16, 1 et 132; a quibus collectæ in unum corpus 930.

CONSERVATORIUM puellarum 240. Conservatoria olim erant tantum tolerata, nunc probantur *ib.* Eorum divisio 241. Quomodo omnia dependeant ab Ordinario *ib.*, 1. Possunt habere clausuram etiam Papalem 242. Quæ admitti possint 243. Potestas Episcopi in puellas conservatorii *ib.*: non potest eas adigere ad recipiendam clausuram *ib.*, 4. In reliquis assimulantur monialibus *ib.*, 5. Si non habeant clausuram subiiciuntur parochi loci 244. Non possunt sanctissimam Eucharistiam in eorum oratorio retinere sine licentia S. Sedis *ib.*

CONSISTORIUM 130 et 916, 1.

CONSTITUTUM possessorium 715. Per ipsum incurri pœnæ non videntur male alienantium bona Ecclesiæ *ib.*, 1. Contra reum 894 et seqq.

CONSUETUDO, eiusque divisio 55. Debet esse rationabilis, et quando talis non sit 56; non admittitur contra Tridentinum *ib.*, 5. Quomodo introducatur *ib.* Quale tempus requirat

ib. Debet esse a Superiore approbata *ib.* Qualis ad hoc eius consensus requiratur *ib.* Quomodo interpretandum eius silentium *ib.*, 10. Quando et a quo probanda 57. Eius effectus 58. Quomodo abrogetur 59.

CONTESTATIO litis 783. In criminalibus *ib.*, 2. Quotuplex esse possit 784. Assignatio termini probatorii 785, 2.

CONTINENTIA causæ 771.

CONTRACTUS 609. Veri, et quasi-contractus 611. Qui quasi-contractus *ib.*, 2 et 3. Veri quot modis dividantur 612, 1 et 2. Contractus innominati *ib.*; consensuales, et reales *ib.*; quæ sint substantialia contractuum 613; quæ naturalia *ib.*; quæ solemnia et accidentalia *ib.* Quando error vitiet contractum 614; quando metus *ib.* Qui prohibeantur contrahere 615. Contractus pure initus statim perficitur 616: initus sub conditione impossibili non valet *ib.*; sub possibili perficitur per conditionis eventum *ib.* Quid de conditione resolutoria *ib.* Quæ res absolute conventionem respuant 617; quæ relative *ib.*, 7 et 8. Contractus mohatra damnatur 646.

CONTRADICTORIUM inter partes litigantes 847.

CONTUMACIA 786. Quis sit contumax vere, vel fecte *ib.* 5. Causæ a contumacia excusantes *ib.* Quomodo possit purgari 789. Observanda in causis criminalibus *ib.*, 1.

CORPUS Iuris Canonici 7 et 9, Eius rubricæ, summaria et glossæ, 14, 1.

CRIMEN 250: læsæ maiestatis 267; dirimens Matrimonium 388. (Vide *Delictum*).

CULPA theologica et iuridica 649. Quæ lata, levis, et levissima, *ib.* A quibus et qualis culpa præstanda 650.

D

DAMNUM iniuria datum 274.

DATARIA Apostolica dispensat super publicis Matrimonii impedimentis 422. Quæ continere debeat libellus *ib.*: in eo etiam gradus propinquior exponendus *ib.*, 1. Veritas expositorum inspicienda tempore executionis *ib.* Quando dispense in forma ordinaria 423: quando in forma pauperum *ib.*; qui habeantur pauperes *ib.*; instructio pro hoc examine *ib.*; 1.

DECIMÆ 582. Earum divisio 583, 2. Personales et prædiales *ib.* A quo, et cui debeantur 584. Quomodo a parochis queant ad alios clericos transferri 585. Sæcularizatio decimarum damnatur *ib.* Toleratur ut laici antiquas retineant *ib.*, 3. Pendant ab Ecclesia, et sunt obligatorix 586. Principes sæculares possunt tantum decimas ad instar tributorum constituere *ib.*, 4. Earum obligatio dimittitur a consuetudine 587. Quid in eis nunc induxerit consuetudo 588; quid leges civiles *ib.*, 5. In necessitate Episcopus potest eas imponere *ib.*, 6. Etiam nunc debentur cum proveniunt ex conventionem *ib.*

DECLARATIONES Sacrarum Congregationum 16, 1. A quibus earum decisiones collectæ 930.

DECRETUM Gratiani, eius partes, et auctoritas 10.

DECRETALES Gregorii IX 11. Bonifacii VIII 12.

DEFENSOR Matrimoniorum 431. 7.

DEGRADATIO 299. Quomodo fiat *ib.*, 4. Ob quæ crimina inferatur *ib.* Rehabilitatio non datur nisi a Papa 300, 3.

DELICTUM 250. Divisio delictorum *ib.*, 4. Delicta ecclesiastica *ib.* A quo iudice puniatur 266. Delicta mere civilia 267. Delictum læsæ maiestatis *ib.*; quot modis committatur *ib.*; eius pœnæ *ib.* Delictum falsi, eiusque pœnæ 272. Delictum iniuriarum 274; quot modis committatur *ib.* Delicta mixta 275. Delictorum pœnæ a iudice ecclesiastico quomodo declarandæ 280. Quid si sola adsit diffamatio *ib.* Quis in genere sit delictorum iudex 282.

DENUNCIATIO 890. Quotuplex sit *ib.* Quando evangelica fiat canonica *ib.* Canonica et iudicialis quomodo fieri debeat 891. Exempla denunciationum ad bonum publicum *ib.*, 1. An omnes admitti possint ad denunciandum *ib.*, 2. An monitio evangelica debeat præcedere denunciationem iudicialem *ib.* Eius differentia ab inquisitione, et accusatione 892, 1.

DENUNCIATIO ad Matrimonium debet esse trina 400. 1. Quomodo facienda *ib.*; huius obligatio, et effectus 401. Quibus de causis queat Ordinarius dispensare 402. Pœna contrahentium sine denunciationibus, aut dispensatione 403. Pœna ministri *ib.*, 3.

DENUNCIATIO hæreticorum 256. Confessariorum sollicitantium 264.

DEPOSITIO 300. Differentia a degradatione *ib.*

DEPOSITUM 651; voluntarium, et necessarium *ib.* Obligationes depositarii 652. Quomodo obligetur Ecclesia ex deposito facto suo clerico *ib.*

DEROGATIO legis 37.

DEVOLUTIO in Beneficiis quomodo fiat 488: non admittitur amplius ab Episcopo ad Archiepiscopum *ib.* 3.

DIACONATUS 117. Diaconi septem ab Apostolis instituti *ib.*, eorum officia *ib.*

DIETA 45.

DIFFAMATIO quando adesse censeatur 889.

DIGNITAS 188.

DILATIONES in iudiciis 828: deliberatoriæ, probatoriæ, et executoriæ *ib.*; earum effectus 831.

DISMEMBRATIO Beneficiorum 527 *et seqq.*

DISPARITAS cultus 395.

DISPENSATIO in lege 37; a Matrimonii impedimentis 413. Quando Episcopus dispenset super impedimentis impediens *ib.*; an, et quando super dirimentibus 427. Non datur dispensatio in impedimentis iuris naturalis 414: quæ hæc sint *ib.* Quan-

do Papa non soleat dispensare 415: in contracto dispensat ex sola causa Matrimonii contracti 416; in contrahendis ex quibus causis dispenset 417. Quomodo intelligatur angustia loci *ib.*, 1; quomodo clausula, *sub spe facilius, etc, ib.*; 2: Dispensat in occultis per S. Pœnitentiariam 419; in publicis per Datariam 422. Rescripta dispensationum solent continere gratiam per executorem faciendam 424: quis deputetur executor *ib.*; quando habeat iurisdictionem, et quando nudum ministerium *ib.*, 1. Quid operetur mutatio status rei *ib.* Debet observare clausulas Rescripti *ib.*: quæ sint præcipuæ *ib.*, 4. Quomodo fiat Matrimonii revalidatio 425: ad eam novus utriusque coniugis consensus requiritur *ib.* Quomodo pars ignara impedimenti sit certioranda de nullitate Matrimonii *ib.*, 2. Dispensatio in radice 426. Executores dispensationum nil possunt recipere 416, 1.

DISTRIBUTIONES quotidianæ 183, quibus debeantur, et accrescant 185. Absentiæ notantur a punctatoribus 186. Infirmi ordinariis distributionibus fruuntur 187: quæ infirmitas excuset a choro *ib.*, item metu, vel vi impediti *ib.*, inquisiti post agnitam iuridice eorum innocentiam *ib.* Qui evidentem promovent Ecclesiæ utilitatem, ut Theologus, dum Scripturam legit, etc., *ib.*; qui spiritualia exercitia ad decem dies peragunt *ib.*; omnes ita fruuntur, si non impediti intervenire consueverint *ib.*, 8.

DIVISIO in Beneficiis 527 *et seqq.*

DIVORIUM quid, et quotuplex 429. Quomodo Matrimonium infidelium solvatur per conversionem ad fidem 430. Quæ notanda circa praxim *ib.*; 5. Matrimonium ratum quot modis solvatur 431. Sponsis volentibus Religionem profiteri datur tempus duorum mensium ad deliberandum *ib.*, a quo die incipiat decurrere hoc bimestre 4. Quando solvatur per dispensationem Papæ *ib.*, 5. Quando et quomodo Matrimonium per sententiam iudicis declaretur nullum *ib.* Matrimonium consummatum, sola morte dissolvitur 432, est indissolubile *ib.*; neque solvitur per hæresim, aut adulterium *ib.*, 4. Divortium quoad thorum et habitationem de mutuo coniugum consensu 433; altero invito regulariter fieri debet in iudicio Ecclesiæ *ib.*; quando privata auctoritate fieri queat *ib.*, 1. Quæ iustæ causæ 434: quomodo adulterium iustam causam præbeat *ib.*; quomodo hæresis *ib.*; sævitia, et aliæ causæ *ib.* Coram quo proponenda sit instantia nullitatis 436; coram quo instantia separationis 437; quomodo procedendum in causa *ib.* Penes quem educanda proles, et cuius expensis 438.

DOLUS 649, 1. Dolus malus in omni contractu præstandus 650; nec valet conventio, *ne præstetur ib.*; præteritus potest remitti *ib.*

DOMICILIUM quoad Ordinationem 89; quoad Matrimonium 406. Quanto tempore constituatur domicilium habitationis *ib.*, 2. Quasi-domicilium *ib.*

DOMINIUM 632: eius divisiones *ib.*

DONATIO 658: causa mortis *ib.*; inter vivos 659: huius divisiones *ib.*: ante acceptationem donatarii potest revocari, et quandoque per se revocatur 660, 1; excipe donationem Ecclesiae, vel piæ causæ, factam *ib.* Quomodo Prelati et Beneficiati queant donare 661. Ex quanto donatio remuneratoria possit excedere meritum *ib.*, 3. Quatenus donatio prohibeatur Prælati Regularibus, et Religiosis *ib.* Quæ eorum donatio habeatur modica *ib.*, 4. Quæ pœnæ contra donantes, et accipientes prohibita *ib.* Quæ contineantur sub munusculis devotionis *ib.* An liceat donare operas Religiosorum *ib.* Donatio omnium bonorum favore Ecclesiae sustinetur 662; hoc casu donatori alimenta præbere debet Ecclesia *ib.* Iustæ causæ ob quas donatio potest revocari 663: quando per ingratitude revocari queat ab hæredibus *ib.*, 2; facta Ecclesiae non revocatur per ingratitude Prælati *ib.* Inofficiosa revocatur in excessu supra legitimam portionem *ib.* Quando et quomodo revocetur ob supervenientiam filiorum *ib.*, 5, 6 et 7. Donatio causa mortis, legatis assimilatur 676.

DUELLUM 269. Omni Iure damnatur *ib.* Propositiones de eo damnatae *ib.*, 4. Pœnæ contra duellantes, et duello cooperantes 271, 8.

E

ECCLESIA ut societas 19 et 20: eius notæ 21: Est regnum 22 et 23; monarchicum 24. Est societas perfecta, divino-humana, et visibilis 25. Est schola infallibilis veritatis 26: eius magisterium 27; quomodo Episcopi sint eius doctores *ib.* Est templum, in quo viget verum sacerdotium et sacrificium 28. Ecclesia ius habet ad bona temporalia 595. Eius patrimonium sacrum et inviolabile *ib.*: hoc primum fundavit ipse Christus in collectis *ib.*: valde auxerunt Apostoli, et primi Pastores 596. Ecclesia post Constantinum omnia iura civilia in mobilibus et in immobilibus libere exercuit 597. Hoc ius comprehendit bona, iura, et actiones 599. Principatum temporalem Summi Pontificis *ib.* Liberam administrationem independentem a civili potestate 603. Hæc ius non habet probandi contractus etiamsi id faceret in utilitatem Ecclesiae *ib.*, 5; neque prohibendi bonorum acquisitionem 604. Lex dicta amortizationis, iniqua est et Ecclesiae iniuriosa *ib.*; vanus est eius prætextus, ne Ecclesia nimis ditescat *ib.*

ECCLESIA ut templum 439. Quibus distinguatur nominibus 440. Conditiones in eius erectione observandæ 441. Impositio primi lapidis *ib.*, 1. Quæ dos dicatur competens *ib.*, 2. Quæ iusta causa erigendæ Ecclesiae Parochialis *ib.* An sufficiat sola ratio incrementi populi *ib.*, 1. Si dos sumatur ex bonis Ecclesiae Matricis, ei competit iuspatronatus *ib.* Ecclesia ca-

thedralis 191. Collegialis erigi non potest sine auctoritate S. Sedis 441, 9. Quid faciendum si concidat 442; unde desumendæ reparationis expensæ *ib.* Ædificata, est benedicenda vel consecranda 443. Ritus consecrationis *ib.*, 2. Quando excretur 444. Ob quas causas polluatur 445. Polluta Ecclesia polluitur cœmeterium contiguum, non e converso 446. Effectus pollutionis, et Ecclesiæ reconciliatio *ib.*

ELECTIO Summi Pontificis 131; Episcoporum ex iure antiquo 150; ex Concordatis 151; Vicarii Capitularis 196; Abbatissæ monialium 238. Electio in genere 480: quot modis fiat 481 *et seqq.*; eius acceptatio 483; confirmatio, et electi consecratio 484. Electio in concordia 485. Electio inter Regulares, et Canonicos 486, 1.

EMOLUMENTA Curiæ, Sede vacante, spectant ad futurum Episcopum 199.

EMPHYTEUSIS 632: eius origo *ib.*, 3; divisio *ib.*; in prædiis non multum utilibus constitui potest 633. Iura emphyteutæ 634; eiusdem onera *ib.* Laudemium quid, quando solvendum, et in quanta parte consistat *ib.*, 4 *et* 5; quando pertineat ad Beneficiatum *ib.*, 6. Iura, et onera domini directi 635. Quid de melioramentis, finita emphyteusi, *ib.*

EMPTIO ET VENDITIO 620. Nemo potest ad vendendum cogi, nisi ex necessitate, vel utilitate publica *ib.*, 1. Quæ res vendi possint aut non possint 621. Conditiones pretii 622; quomodo fiat certum *ib.* Quale sit pretium infimum, medium et summum *ib.* Læsiō enormis ius tribuit ad resolvendum contractum 623: quando adsit hæc læsiō *ib.*; quomodo computanda quoad emptorem *ib.*, 3. In conscientia quælibet notabilis læsiō iusti pretii est reparanda *ib.* Obligatio emptoris et venditoris 624. Quid si res, vel nummi essent alieni *ib.*, 1, 2 *et* 4. Periculum, et commodum rei venditæ spectat ad emptorem 625: quæ fiant huic regulæ exceptiones 626.

EPICHEIA 38, 4.

EPISCOPUS 148: quibus nominibus designetur *ib.*: eius gradus quadripartitus *ib.* Est de iure divino *ib.*, 4 *et* 159, 1. Eius dotes ut assumatur 149. Debet esse diœcesanus 491, 11. An præferendus sit Theologus, vel Canonista 149, 3. Quæ his temporibus eius præparatio *ib.*, 5. Quomodo constitueretur Iure antiquo per electionem, confirmationem, et consecrationem 150. Debet habere legitimam ordinationem, et missionem a Papa 110. Iure novo confirmatio et iurisdictionis communicatio a solo Papa fieri potest 150. Quomodo iure novissimo per Concordata constituatur in diversis orbis partibus 151, 1, 2, 3, 4 *et* 5. Debet in diœcesi residere 152. Causæ, et tempus iustæ absentiæ *ib.*, 1 *et* 2: an, et a quo licentia petenda sit *ib.*, 1. Pœnæ non residentium *ib.*, 3. Debet evangelium nunciare 153; Sacramenta ministrare 154; præsertim Confirmationem saltem intra decem annos *ib.*, 1; Missam frequen-

ter celebrare pro suo populo et alia facere *ib.*, 3, visitare diœcesim saltem infra biennium 155. (Vide *Visitatio*) Debet cogere Synodum diœcesanam 158; demum statum Ecclesiæ S. Sedi referre, et visitare limina Apostolorum *ib.* Habet potestatem Ordinis, et iurisdictionis 159: illa est immediate a Deo, hæc mediate per Papam saltem quoad exercitium *ib.*, 2. Hæc potestas iurisdictionis est ordinaria, vel extraordinaria 160: quæ agere possit ex potestate ordinaria, quæ ex extraordinaria *ib.*; per illam, non potest auferre ius commune, neque definire quæstiones de moribus et fide vere dubias *ib.*, 2 et 4; per hanc, ex delegatione Papæ Ius commune in casu suspendit *ib.*: quanta ad hoc requiratur necessitas *ib.*, 12, vel quæ consuetudo *ib.*, 13. Quando possit absolvere percussores clericorum 72. Quando dispenset in irregularitate 108, 5. Ei debetur reverentia et vitæ subsidium 161: hoc comprehendit procurationem, cathedraticum, et charitativum *ib.* Quando teneatur eligere Vicarium 165, 1: potest eius sententiam revidere, et causam sibi avocare 172, 2. Non ligatur interdicto, vel suspensione in iure in genere lata 296. Tenetur expetere consilium, et consensum Capituli cathedralis 192, 2: discrimen inter consilium, et consensum *ib.*; quando adhibere debeat consensum, quando consilium 193 et *seqq.*

EPISCOPUS coadiutor, titularis, auxiliaris 148.

ERROR circa personam in Matrimonio 366; circa rei substantiam in contractibus 614.

EUCARISTIA 317; eius minister 318: quibus in locis, et quando non possit ministrari *ib.*, 3: eius subiectum *ib.*; quibus sit neganda *ib.*, 4. Conficienda, et sumenda a ieiunis 319; per viaticum, et per indultum Summi Pontificis licite sumitur a non ieiunis *ib.*, 1. Retineri nequit in oratoriis conservatoriorum 244; in oratoriis confraternitatum 249; in oratoriis etiam publicis 447, 3. Præceptum Communionis paschalis 320; an possit per Ordinarium extendi *ib.*; pœnæ contra præcepti violatores 321. Eucharistia ut sacrificium 322: cui offeratur, et a quibus 323; eius fructus 325.

EVICTIO in contractu emptionis 613, 2.

EXAMEN ad Ordines 93; ad Religiosum statum 215, 11; ad Parochias (Vide *Concursus*).

EXAMINATORES pro Religiosa Professione monachorum 215, 11 et 218, 3; pro Concursu ad Parochiales 494 et *seqq.*

EXCEPTIO 821: quomodo excludatur *ib.* 1; peremptoria, et dilatoria *ib.* Peremptoriæ litis finitæ quæ *ib.*; quando possint opponi 822: quæ simpliciter peremptoriæ *ib.*; quando possint opponi *ib.*, 2. Dilatoriæ quæ 823 et *seqq.* Declinatoriæ fori *ib.*, 1; incompetentiæ *ib.*, 3; non legitimæ personæ 824, 1; cautionis, et aliæ 825 et *seqq.*; excommunicationis 827; 3. Quando dilatoriæ exceptiones sint proponendæ *ib.*

EXECUTIO sententiæ 858: intra quod tempus fieri debeat *ib.*, cuius iudicis mandatum requirat *ib.* 3. Ordo in executione servandus 859. Quæ debeant esse ab executione salva *ib.* 2; quid agendum si extra territorium executio fieri debeat 860. Delegatus a Principe potest suam sententiam exequi, non delegatus ab inferiore iudice *ib.* Executio per appellationem regulariter non impeditur *ib.*, 1. Iudex ecclesiasticus pro executione potest implorare brachium sæculare 861 *et seqq.*

EXECUTOR merus et mixtus 47: in rescriptis Apostolicis *ib.* *et seqq.*; in dispensationibus super Matrimonii impedimentis 424: debet accurate observare dispensationis clausulas *ib.*, 4, nihil potest accipere 416, 1. In Beneplacito Apostolico pro alienatione bonorum Ecclesiæ quomodo procedat 716; quas pœnas incurrat, si iniustæ alienationi consentiat *ib.*, 2.

EXECUTOR testamentarius aliis prævalet 683: regulariter non potest compelli ad officium suscipiendum, sed utique ad susceptum consummandum *ib.* Executor a iure datus est hæres et post ipsum Episcopus 684: si hæres officium suum negligat, supplet Episcopus *ib.*, 1. Testator nequit Episcopum ab executione pii legati omnino excludere *ib.*, 2. Executores nequeunt defuncti voluntatem mutare 685; quid si legatum iuxta eius voluntatem impleri nequeat *ib.*

EXEMPTIO Regularium 220; Clericorum a tributis, et publicis officiis 74.

EXCOMMUNICATIO 286: differentia ab anathemate *ib.* 2; quibus privat bonis *ib.*, 3. Dari potest ab Ecclesia *ib.*, 4: maior et minor *ib.*, 5, utriusque effectus *ib.*, 7 *et* 8; tolerata, et non tolerata *ib.*, 9 *et* 10. Effectus excommunicationis toleratæ 287; effectus non toleratæ 288.

EXCOMMUNICATI vitandi qui 286; quibus Ecclesiæ bonis priventur 287 *et seqq.* Notorii clericorum percussores ex nova praxi non videntur vitandi nisi post sententiam 288., 1. Non licet catholicis cum vitandis communicare *ib.*; quæ actiones prohibeantur *ib.*, 6 *et* 8; casus in quibus licet cum vitandis communicare *ib.* Excommunicati tolerati quibus bonis priventur 287. His accensentur hæretici et schismatici 289. Non licet cum his communicare in sacris et divinis *ib.* 1, 2 *et* 3; non licet eorum nomina in sacris precibus publice recitare 288, 8.

EXEQUATUR, sive Placitum regium 44, 6.

EXILIUM ut pœnæ ecclesiastica 302 *et* 730, 5. Relegatio vel expulsio extra diœcesim 302.

EXORCISTÆ, eorumque officium 119.

EXPLORATIO voluntatis in Novitio 216, 4; in Novitia 229, quomodo hæc fieri debeat *ib.*

EXTRATEMPORA 96.

EXTRAVAGANTES 14.

EXTREMA-UNCTIO 337. Eius minister, et subiectum *ib.*

F

FABRICA Ecclesiæ Parochialis 607.

FALSUM 272. Quot modis committatur *ib.* Falsariorum pœnæ *ib.*

FAMILIARITAS triennalis quoad Ordinationem 89.

FAMULI ubi Matrimonium contrahant 409, 1.

FERIÆ 831: earum divisio *ib.* Feriæ sacræ 832; quomodo accipiendæ 833; an vigeant in festis suppressis *ib.*; constitutæ ab Episcopo, vel consuetudine 834; Feriæ profanæ possunt auferri *ib.*; earum effectus *ib.* Feriæ in honorem hominum 903, 3.

FICTIO iuris 817, 1.

FIDELES et INFIDELES 61.

FIDEIUSSIO 655. Qui possint fideiubere 656; non Clerici nisi ex causa pietatis *ib.* Quomodo fieri possit executio contra Clericum fideiussorem *ib.*, 3. Quando fideiussor actionem habeat contra debitorem principalem 657; quæ ei competant beneficia *ib.*

FILII-FAMILIAS quoad Matrimonium 362, 1.

FISCALIS, sive promotor, vel procurator fiscalis 761; idem advocatus fiscalis *ib.*, 1. Quod sit eius officium *ib.*, 2; quam necessarium *ib.*

FOETUS quando dicatur animatus 270.

FORMA Concursus ad Parochiales 493.

FORMULA dispensationis ab impedimentis a Sacra Pœnitentiaria 421, 1.

FORNICATIO 276. Eius pœnæ in laicis et Clericis *ib.* Consuetudinaria quomodo punienda 277.

FORUS 764: proprius, sive competens *ib.*

FRATRES consanguinei, uterini, et germani 375.

FRUCTUS Beneficiorum 183. Quomodo dividantur. (Vide *Peculium*).

FURTUM 273: quando committatur *ib.*; quibus diversis nominibus designetur *ib.*; furti pœnæ *ib.*

G

GENUENSES non possunt trahi ad litigandum extra eorum urbem 45, 6; possunt Matrimonium contrahere rure, ubi solent habitare 409, 3; habebant confraternitatem B. V. *de Successu* privilegiis ornatam 245, 2.

GESTIO negotiorum 611, 2.

GESTOR negotiorum legitime appellat 865.

GLOSSA 14, 1.

GRATIA in rescripto concessa 43: qui possint eam obtinere 44; quomodo interpretanda 46; quando expiret 53; facta per motum proprium Papæ non subiacet obreptioni 492, 4; in rescriptis ad Matrimonium solet esse facienda per executorem 424.

GRATIANUS auctor Decreti 10.

H

HABITATIO clericorum et mulierum 84.

HABITUS clericalis 80. Quæ vestes clericis prohibeantur 81. Pœnæ non deferentium habitum et tonsuram 82.

HÆRESIS 251: eius divisio *ib.*; quando manifesta *ib.*; quando suspecta 252. Quæ levis, quæ vehemens, quæ violenta hæresis suspicio *ib.*; qui ex violenta suspicione tamquam hæretici damnentur 253, 5. Hæreticorum pœnæ 255. Hæresis abiuratio *ib.*, 2. An hæreticus iurisdictione privetur *ib.*, 5. Hæretici sunt denunciandi 256. Papa quandoque concedit potestatem dispensandi *ib.*, 4. Non licet communicare cum hæreticis vitandis 257. Quando liceat cum toleratis *ib. et* 289. Hæreticorum libri damnantur 258. Hæretici obligantur legibus Ecclesiæ 35. Hæretici sunt, qui adhærent liberorum Massonorum, et Carbonariorum sectis, 254.

HÆREDES necessarii, et voluntarii 675, 1.

HETERODOXI 61.

HIERARCHIA 109: ex divina institutione *ib.*; Ordinis, et Iurisdictionis 110: discrimen inter utramque 111; qui summus utriusque gradus 112. Qui comprehendantur in Hierarchia Ordinis 113.

HOMICIDIUM 268. Quotuplex sit *ib.* Pœnæ homicidii in laicos, et clericos 271: quando det impedimentum dirimens Matrimonium 388; quando producat irregularitatem 102.

HONESTAS publica 383. Quando ex ea oriatur impedimentum ad Matrimonium 384: dissolutis sponsalibus validis, impedimentum subsistit 385; subsistit etiamsi Matrimonium sit nullum ex alia causa, quam ex defectu consensus 386. Quid de eo, qui contrahit sponsalia cum una, deinde Matrimonium cum alia sorore 387.

HYPOTHECA 653. Quot modis constituatur *ib.* Observanda in moderno hypothecarum systemate *ib.*, 4.

I

ILLEGITIMUS Ordinem recipere nequit 106, et per dispensationem ordinatus nequit Beneficium obtinere in Ecclesia, in qua eius pater est Beneficiatus 491, 5.

IMMUNITAS 452: personalis 68 *et seqq.* 71 *et seqq.*; realis 74; localis 452. Quæ in Ecclesiis prohibeantur 453, 1, 2 *et* 3; quæ permittantur *ib.*, 2 *et* 6. Dat Ecclesia asylum sacrum reis 454. (Vide *Asylus*).

IMPEDIMENTA ad Matrimonium 358. Quæ sint impedientia 360: inter hæc comprehenditur hæresis 361, in qua solus Papa dispensat *ib.*; cautelæ, et ritus in his Matrimoniis observandi *ib.*, 4. Quid de dissensu parentum 362; de defectu status liberi 363; a quo, et quomodo fiat, et quando requiratur *ib.*, 1, 2 *et* 3; quid si fides status liberi sit impossibilis, vel in-

completa *ib.*, 4. Instructio S. Congregationis pro examine testium *ib.*, 6. Ignorantia elementorum fidei, et status peccati 364. Omissio denunciationum 400. Quæ sint impedimenta dirimentia 365: alia ex Iure naturali, et alia ex Iure ecclesiastico *ib.*; Ius civile potest tantum regere effectus civiles *ib.* 1. Error circa personam irritat Matrimonium 366; quid de errore circa personæ qualitates *ib.* Servitus non irritat, nisi ignoretur 367. Regulæ circa conditiones sponsalibus et Matrimonio appositas 369. Conditiō de non transferendo dominio corporis irritat *ib.*, 14; item de solvendo Matrimonio propter adulterium *ib.* Quando impedimentum oriatur ex voto (Vide *Votum*). Ex cognatione (Vide *Cognatio*). Ex crimine (Vide *Adulterium*, *Homicidium*). Ex disparitate cultus 395. Quomodo hac de re detur a S. Sede dispensatio *ib.* 1. Ex Ordine (Vide *Ordo*). Ex vi (Vide *Metus*). Ex præcedenti Matrimonio 397: quid si de viduis agatur *ib.* Ex publica honestate (Vide *Honestas*). Ex affinitate (Vide *Affinitas*). Ex violentia (Vide *Raptus*). Ex ætate 398. Ex impotentia coeundi 399: quotuplex ea sit *ib.*; Regulæ in ea observandæ *ib.*, in dubio quænam de ea sumantur præsumptiones *ib.*; quomodo fiat in his causis processus *ib.* 8; effectus sententiæ *ib.* Ex absentia Parochi, et duorum testium 404. Impedimenta quomodo auferantur (Vide *Dispensatio*). Quando dicantur occulta 418. 1. -

IMPERIUM 740

INCENDIARIUM 274. Eorum pœnæ *ib.*

INCESTUS 279. Eius pœnæ *ib.* Quæ specialia sint in incestu coniuncto cum adulterio *ib.* 4.

INCOMPATIBILITAS in Beneficiis 524 *et seqq.*

INDULGENTIÆ 305, 1.

INDULTUM alternativæ in conferendis Beneficiis 510 *et seqq.*; elegibilitatis 486.

INDULTARIUM pro Oratoriis privatis 450, 2.

INFAMIA iuris et facti 99.

INFIDELES 61.

INIURIA 274.

INQUISITIO 888; quotuplex sit *ib.*: quomodo iudex ordinarius queat inquirere 889.

INSPECTIO ocularis 811.

INSTANTIA 733: prima, et secunda quantum duret *ib.* 1. Quid pereat cum instantia 842, 1.

INSTITUTIO in Beneficiis collativa 501, auctorizabilis *ib.*, corporalis 502: quomodo hæc fiat *ib.*

INSTRUCTIO ad examinandos testes pro statu libero 363, 6; ad petendam dispensationem pro Matrimonio 423, 1.

INSTRUMENTA 801: publica, et privata *ib.*; publica, plenam fidem faciunt 802; privata, quam fidem habeant 803; quando præsentanda *ib.*, 3; quomodo exhibenda 804; ex quibus eruatur eorum falsitas *ib.*, 2.

INTERDICTUM 293: eius divisio et effectus *ib.*; possessorium 70, 2.

INTERPRETATIO authentica, usualis, et doctrinalis 38; extensiva, et restrictiva *ib.* 1. Præcipuæ eius regulæ *ib.*

INTERROGATORIA in iudiciis 798; quid sit in eis observandum *ib.*, 4.

INTERSTITIA ad Ordines 97.

INTRUSUS in Beneficio 407, 4.

IRRITATIO legis 37.

IRREGULARITAS, eiusque divisio 98; oritur ex delictis contra Religionem 100; quid de filiis hæreticorum *ib.*, 2; ex damnata Sacramentorum administratione, et susceptione 101; ex violatione censurarum *ib.*; ex gravioribus delictis contra societatem 102; ex defectu animi 103, corporis 104, libertatis 105, famæ ob crimen notorium, vilem artem, et illegitimos natales 106, lenitatis 107, ex bigamia 106; quomodo tollatur 108; oritur ex suspensione ut censura, et ut pœna 291.

IUDEX 739. Quid de iudicibus collegialibus secundum modernum usum *ib.*, 5. Qui prohibeantur iudices esse *ib.*, 6. Processus laici, etiam Cancellarii, in causa criminali contra clericos nullus est *ib.* Iudex, si non sit Beneficiatus, potest habere stipendium et expensas, numquam vero munera, xenias, sportulas, et propinas *ib.*, 7. Iudex ordinarius, et delegatus 742 *et seq.* Causæ, ob quas ut suspectus recusatur 744: quando, et quomodo recusatio fiat 745; qui de causa recusationis cognoscant *ib.* 3. Quomodo procedatur, quando plures delegati sunt iudices 746; quando cesset officium delegati 747; quid circa executionem sententiæ *ib.* Iudex competens 765: unde competentia oriatur 766 *et seq.*; quid si plures iudices sint competentes 772; sententia iudicis incompetentis nulla est 764; quomodo fiat competens ob domicilium 766, 1; quomodo Romæ omnes possint conveniri *ib.*, 2. Quomodo fiat competens ob contractum *ib.* ob rem sitam *ib.*, 6; ob delictum *ib.*, 7; ob statum clericalem, vel religiosum *ib.* 8; ob naturam causæ 767. Iudex ecclesiasticus solus competens in causis spiritualibus, in spiritualibus adnexis, et in sacramentalibus 768. Quæ tales sint *ib.*, 5. Solus Papa competens est in causis Matrimonialibus inter supremos Principes *ib.* Quid de causis educationis, et institutionis fidelium *ib.*, 6. Iudex laicus competens in causis temporalibus de dote, de donationibus, de successione, de alimentis, deque similibus *ib.*; 5: solus competens in causis temporalibus laicorum 769. Quid de causis mixtis 770: quæ tales habeantur *ib.*, 2. Quid de prerogatione, continentia et reconventionem 771.

IUDICIUM 731. Eius materia, et forma *ib.*; personæ, quæ ad ipsum concurrunt 732. Controversia, causa, lis, actio, et instantia 733. Actus iudiciales et extraiudiciales 734. Solemnitates iudicii 735; quæ ex iure naturali, et quæ ex iure positivo *ib.*, 1. Iudicium ecclesiasticum, sæculare, civile, crimi-

nale 736, aliæ subdivisiones iudicii civilis, et criminalis *ib.*; peutorium, et possessorium, 737; ordinarium et summarium 738. Legitimitio personarum in iudicio 790. Iudiciorum termini 828 *et seqq.*

IUDICIUM criminale 886: quando procedat ad instar civilis *ib.*, 1; quomodo instituat *ib. et seqq.* Promotor fiscalis tum ex accusatione, tum ex denunciatione, processum instruit, ut inquiratur 892: in hoc processu de duobus constat, scilicet de delicto in genere, et in specie *ib.* Via inquisitionis in iudiciis criminalibus hodie est ordinaria *ib.*, 1. Processus informativus primo respicit famam, et deinde crimen 893, 1; conficitur secreto, reo non citato *ib.*; testes admittuntur etiam alioquin inhabiles *ib.*, interrogantur super generalibus personarum *ib.* 2; super generalibus et specialibus delicti *ib.*, 3; ex his decernit iudex, an procedendum sit ad ulteriora, vel non *ib.*; in hoc adiuvari potest ab oculari inspectione, a scrutatione scripturarum, etc. *ib.*, 4. Solum quando semiplene saltem constat de delicto et de auctore delicti, reus constituitur *ib.*: reus citatur ad constitutum 894; an reo dari queat iuramentum veritatis dicendæ *ib.*, 3. Quid si datum fuit in caput proprium *ib.*; quomodo interrogandus reus 895, 1 *et* 2; confrontatio testium cum reo 896; 1, 2 *et* 3; quid in praxi hodierna *ib.* Processus offensivus, et defensivus 897. Copia actorum reo dari non solet, nisi habuerit testes pro rite examinatis *ib.*, 1. Repetitio testium 898: quomodo fiat *ib.*, 1 *et* 2; quando non est necessaria *ib.*, 3. Reus potest offerre Episcopo libellum compositionis 899. Qualis dari possit sententia 900; absolutoria quot modis detur a S. Congregatione Episcoporum et Regularium *ib.*, 1.

IUDICIUM summarium 901: formæ substantiales in eo observandæ 902; an habeat locum reconventio *ib.*, 3; quæ in eo possint omitti 903; quid si solemnitates iudicii ordinarii servantur 904. Iudicium summarium potest fieri ordinarium, non vice versa *ib.*; quid si una pars reclamaret contra formam assumptam iudicii ordinarii *ib.*, 2. Iudicium summarium locum habet tum in civilibus, tum in criminalibus 905, 1: quæ sint causæ sic privilegiatæ ab homine 906: quæ sic privilegiatæ a Iure Canonico 907; quid de causis Beneficialibus *ib.*, 1; quæ sint privilegiatæ a Iure civili 908. Quæ probatio in causis civilibus summarii requiratur *ib.*, 1. Quando summarium locum habeat in criminalibus 909; id obtinet in criminalibus notoriis 911; conditiones ad id necessariæ 912, 1, 2, 3 *et* 4. Quæ possint omitti et quæ sint necessaria in hoc iudicio 913, 1; a declaratione notorii datur appellatio *ib.*, 4. Quomodo procedatur contra reum deprehensum in flagranti 914. Processus in summario civili et criminali 915.

IUDICIA coram S. Congregationibus 916: quomodo Papa olim iudicia redderet *ib.*, 1 *et* 2; nunc reddit per S. Congregationes 917. Iudicia sic emissa non admittunt appellationem,

et obligant omnes *ib.* Congregatio Concilii de quibus cognoscat 918: quomodo *ib.*; quando Ordinariorum informationes requirat *ib.*, 3; quæ observanda in eius procedura 919; quis admittatur procurator *ib.*, 1; quid sit, et quomodo fiat concordatio dubii *ib.*, 2: quomodo coram ea causa tractetur 920; conficiendum est summarium actorum *ib.*, acta typis edenda *ib.*, 1; non admittuntur concertationes vocales advocatorum *ib.*, 2; examen testium committitur Ordinariis locorum *ib.*, 3; pœna contumacis, et quis talis habeatur *ib.*, 4; a quo possit dies pro causa assignatus differri *ib.*, 5; quomodo causa definiatur 921; a definitione non appellatur, sed peti potest nova audientia intra decem dies *ib.*; a quo concedi possit nova audientia *ib.*, 1; quid de executione sententiæ deque litis expensis *ib.* Congregatio Episcoporum et Regularium de quibus cognoscat 922; servat formam iudicii summarii 923, 1; modus coram ea procedendi *ib.*; in quibus conveniat, aut discordet a procedura coram Congregatione Concilii *ib.*, 2; modus coram ea procedendi in appellationibus a criminalibus 924. Congregatio Inquisitionis, et S. Officii de quibus cognoscat 925: accuratam servat processus criminalis formam 926; non procedit absque rei defensore *ib.*, 1; plenissimas probationes requirit *ib.*, gratis omnino in se et in ministris suis omnia peragit *ib.*; quandoque processum suspendit cum clausula, *firmiter remanente processu, ib.*; tres tenet ante commendationem diverso modo et loco conventus *ib.* Congregatio Immunitatis de quibus cognoscat 927: 1: de quibus Congregatio de Propaganda Fide *ib.*, 2; utramque summariam iudicii formam servat *ib.*

IURAMENTUM 812: quotuplex *ib.*; iudiciale decisorium 813; defertur, et refertur *ib.*, 1; quando non admittatur 814; quomodo præstandum *ib.*, 3. Iuramentum suppletorium, et purgatorium 815; dari a quo, et cui, et quando possit *ib.*, 1. Iuramentum in litem 816, 1; quando possit habere locum *ib.*, 2. Iuramentum calumniæ 791; differt a iuramento malitiæ *ib.*

IURISDICTIO 740; quotuplex 741. Ecclesia habet iurisdictionem, et coercionem 729; quot modis coercionem exerceat 730. Iurisdictio Episcoporum quomodo sit a Deo 159, 1; ordinaria, et delegata 741, 1.

IUS Divinum, et Humanum 1: Naturale, eius consequentiæ, et præcepta 2; Gentium *ib.*; Divinum positivum, Vetus, et Novum, eiusque præcepta 3; Humanum, eiusque divisio 4; Canonicum, eius divisiones, et præstantia 5; Civile romanum 6; Iuris Canonici Corpus (Vide *Corpus*). Ius Canonicum Vetus, Novum et Novissimum 7. Ius in re, et ad rem 632, 2 et 659; quot modis perimatur 686 *et seqq.*

IUSPATRONATUS 544; ex iure communi non cadit in Prælatoris et in primis Dignitatibus Ecclesiarum Collegiatarum *ib.*, 2; eius divisio 545; differentiæ inter ecclesiasticum, et laicale 546. Tempus Patronis ad præsentandum concessum

ib.; quamdiu possit Ordinarius prorogare *ib.*; quid observe-
tur in mixto 547. Aliæ divisiones 548. Iuspatronatus acqui-
ritur dotatione, ædificatione, fundatione 549; unum horum
probabiliter sufficit *ib.*; privilegio Summi Pontificis post Tri-
dentinum 550; tale privilegium ante Tridentinum fuit abro-
gatum, paucis exceptis casibus *ib.*; privilegium Episcopi nil
prodest, quacumque concurrente consuetudine *ib.*, 2; præ-
scriptione immemoriali a privatis 551; quid amplius requi-
ratur in personis publicis *ib.* Quid si mixtum sit ex iustitia,
et gratia 552, 1. Quot modis iuspatronatus transferatur de
uno in alium cum prædio cui adhæret 553; quæ sint in hoc
observanda *ib.*, 4; regulæ in translatione ex iure hæreditario
554; quomodo eius exercitium dividi queat *ib.*, 2; quomodo
fiat successio in capita, et in stirpes *ib.*, 3; qui succedunt in
capita iuspatronatus, et lineas determinant *ib.*, 4; pro nomi-
natione maioritas relativa linearum sufficit, nisi sit Collegiale
ib.; quomodo dirigatur familiare, et gentilitium 555. Iura Pa-
troni 556; eiusdem onera 561. Quot modis iuspatronatus amit-
tatur 562; an amissum possit ab Episcopo integrari *ib.*, 8.
Quando Papa derogat in toto iuripatronatus 563; quando in
parte 564; derogatio medietatis vocum *ib.*

L

LAICI qui 61. Omnes baptizati subiiciuntur Ecclesiæ 62; ne-
queunt spiritualia, et mere ecclesiastica negotia tractare 63;
quæ specialiter talia sint negotia *ib.*, 1 et 2; an in Curiis Epi-
scopalibus adhiberi queant *ib.*, 1.

LAUDUM 749.

LAUDEMUM 637; in quanta parte consistat *ib.*, quando ad
Beneficiatum pertineat *ib.*, 6.

LECTORES, eorumque officium 119.

LEGATI Papæ 134; nati 135; missi 136; a Latere 137: eorum
facultates 138, 1; quomodo cessent *ib.*; eorum decreta sunt
perpetua *ib.*, 2.

LEGATUM 676: distinctio inter profanum, et pium *ib.*; quando
hoc validum habeatur 677: quæ res vel facta legari queant
678; cuius sit legati lucrum et damnum *ib.*, 1. Eleemosynæ
legatæ quomodo distribuendæ pauperibus *ib.*, 2; quot modis
feri possit 669. Legatum purum post mortem testatoris sta-
tim debetur *ib.*; intra quod tempus sit exequendum *ib.*; ad
diem, et ex die, vel in diem 680. Legatum conditionale 681;
eius regulæ *ib.* Legatum sub demonstratione, sub causa, sub
modo 682. Qualiter legata sic relicta debeantur *ib.*, 1 et 2.

LEGITIMATIO personarum in iudicio 790 et 824, 1; prolis
344. Legitimitas prolis a iudice ecclesiastico cognoscenda est
768, 5.

LEX ECCLESIASTICA 29: non potest opponi iuri naturali 30.
Qui possint leges ferre 31. Lex est promulganda; et subdi-

torum acceptatione non eget 36, 2: ad præterita regulariter non respicit 37; obligat etiam in conscientia 39; quid de lege pœnali *ib.*, 3; quid de lege in facti præsumptione fundata *ib.*, 4. Quomodo lex interpretanda 38. Quomodo cesset 37. Lex dubia non obligat 38, 5.

LEX DIOCESANA quid contineat 161.

LEX amortizationis dicta 604.

LIBELLUS iudicialis conventionalis 773: quibus constet partibus *ib.*; accusatorius 774, et 887, 1; quibus partibus constet *ib.* Pœna talionis non est amplius in usu *ib.*, 3. Conditiones libelli 775; quot modis plus petatur *ib.*, 2: eius mutatio, vel emendatio 776. Libellus compositionis 899.

LIBELLUS famosus 274. Pœnæ contra eos scribentes *ib.*, 1.

LIBRI prohibiti 15, 4 et 258, 3. Quomodo prohibeantur a S. Indicis Congregatione 930. Libri liturgici 28.

LITTERÆ testimoniales ad Ordinationem 90; dimissoriæ 91; quando eas queat concedere Vicarius Capitularis *ib.*; requisitoriæ 860.

LITURGIA 28. Eius moderator *ib.*, 8.

LOCATIO conductio 630. Quis dicatur locator, quis conductor *ib.*, 1; quæ res possint locari *ib.*; quæ operæ *ib.* Locatio operis *ib.*: in quo consistat merces *ib.*; debet esse determinata *ib.*; quid si supervenerit sterilitas vel alia necessitas 631; quomodo determinetur damnum *ib.*, 2. Quid si conductor re locata male utatur, vel mercedem statuto tempore non solvat *ib.*, 4. Locatio facta a Beneficiato quamdiu duret *ib.*

M

MAIORITAS absoluta, et relativa 190.

MAGNETISMUS divinatorius damnatur 265, 8.

MANDATUM est contractus 638; Eiusdem species *ib.*; præsumptum, quando habeat locum *ib.*; quomodo per generale concedi queant, quæ requirunt speciale *ib.*, 5. Ratihabitio mandato æquiparatur *ib.*, 3. Obligatio mandatarii, et mandantis 639. Quæ negotia speciale mandatum requirant 640. Quomodo mandatum cesset per revocationem mandantis 641; per renunciationem mandatarii *ib.*: iustæ causæ revocationis, et renunciationis *ib.*, 1 et 3; per mortem mandatarii *ib.*; et mandantis, re integra *ib.* excipe mandatum ad causam piam *ib.*; gestione incœpta, non cessat, nisi in clerico gerente pro Prælato *ib.*

MANUS MORTUÆ 604, 1.

MARTYROLOGIUM 28.

MATRIMONIUM 339; quibus nominibus designetur *ib.*, 1. Est contractus naturalis *ib.*, 2; melius si sit etiam civilis *ib.* Monogamiam instituit, et restauravit ipse Deus 340: polygamiam simultaneam permisit in Veteri Lege S. Patriarchis *ib.*; successivam omnibus in Nova 341; polyandria omnino damnatur

ib. Matrimonium est sacramentum 342: eius minister 343; divisio 344: putativum quos effectus habeat *ib.*; præsumptum non valet nisi in locis, in quibus Tridentinum publicatum non fuit *ib.*; quale sit Matrimonium conscientiae 345: quæ in eo causæ et conditiones requirantur *ib.*, 2, 3, 4 et 5; quando celebrandum *ib.*, 6, 7, 8, 9, 10 et 11, causæ ob quas potest publicari 346, 3 et 4; quod dicatur Matrimonium ad mortganaticam 347. Quando Matrimonium sit illicitum, vel nullum (Vide *Impedimenta*). Quæ eius bona 369. Quando dicatur clandestinum 400 et 404. Eius solemnitas extrinseca 400; intrinseca consistit in præsentia Parochi et duorum testium 404; Quis sit ad hunc effectum proprius Parochus 405 et *seqq.*; quæ observanda circa Parochum 407; quæ requiratur præsentia Parochi *ib.*, 1; non est necessarius eius consensus *ib.*, 5; quomodo queat suam auctoritatem delegare *ib.*, 6. Quæ circa testes adhibendos 408. Quid de peregrinis, famulis, aliisque 409, 1 et 2. Quando clandestinum adhuc validum sit 410: quomodo Matrimonium celebrari queat in terris hæreticorum 411; si impossibile sit ibi habere Parochum *ib.*, 1; in partibus infidelium *ib.*, 3. Quid agendum si per fraudem contrahatur coram Parocho et testibus 412. Quomodo Matrimonium solvatur (Vide *Divortium*).

MEDICINA a clericis exerceri nequit sine licentia S. Sedis 85.

METROPOLITA 142. Eius iura 147. (Vide *Archiepiscopus*).

MERCATURA clericis interdicta 85.

METUS 389. Quando præbeat impedimentum ad Matrimonium 390. Quando irritet contractus 614.

MISSA 322. Quotidie potest a sacerdote celebrari, excepto triduo mortis Christi 324; saltem diebus festis, vel aliquoties in anno est celebranda *ib.*; una tantum, nisi ex lege, vel privilegio plures permittantur *ib.*, 2; quæ causæ necessitatis, ut plures permittantur *ib.*, 4; a quo causa probanda *ib.* Quomodo celebratio fiat *ib.*; eius fructus 325. Celebrans, licite eleemosynam accipit 326 et 593, 1: taxa synodalis etiam a Regularibus observanda *ib.* 2; eleemosynam taxata maiorem sponte oblatam potest Sacerdos acceptare, non minorem, contradicente Episcopo *ib.*, 3. Definitiones S. Sedis circa Missarum eleemosynas 327. Onera Missarum sunt adimplenda secundum offerentium voluntatem 328. Regulæ observandæ in reddituum imminutione 329. Compositio super omissionibus Missarum 330. Earumdem reductio 331, 1; quæ sit iusta reductionis causa *ib.*: Reducendi potestatem habet solus Papa *ib.*, nec Episcopus potestatem habere videtur iure ordinario in limite foundationis *ib.*, 4; iure delegato habere solet *ib.*: regulæ reductionum 332.

MISSALE 28. Quomodo edendum *ib.* 6.

MODUS differt a conditione 368 et 682.

MONACHI 214: eorum divisio *ib.*, qui Mendicantes *ib.*

MONASTERIUM monialium erigi non potest sine licentia S.

Sedis 231, 1: quæ ad hoc requirantur *ib.*; suppressum sine licentia S. Sedis non restauratur *ib.*, 2.

MONIALIS 225. Monialium origo 226. Choristæ quoad officium divinum 227, 1; conversæ quot possint recipi *ib.* Monialium admissio 228; regulariter non ultra numerum *ib.*, 1; quæ ob infirmitatem, vel ætatem excludantur *ib.*, 2: an plures sorores *ib.*, 3. An nova decreta pro receptione Novitiarum in monialibus habeant locum *ib.* 3. Pœna in cogentem, vel impediendam monialem fieri 229. Exploratio voluntatis ad habitum, et professionem *ib.*, 4. Dos constituenda ante receptionem habitus, 230, 2; hæc post mortem professæ pertinet ad monasterium, et post mortem novitiæ revertitur ad parentes *ib.*, 1; præter dotem licite constituitur *livello* *ib.*; aliæ exactiones pecuniarum reprobantur *ib.* Quando vota monialium sint solemnia 231. Earum clausura debet esse papalis *ib.*, 3; episcopalis tantum quandoque imponitur *ib.*; eius effectus quoad egressum et ingressum *ib.*, 7; causæ permittentem egressum 232; permittentes ingressum 233; non permittentes *ib.*, 1. Quot et quales personas possit secum introducere in monasterium visitator *ib.* 2; de quibus fieri debeat visitatio 237. Quæ observanda, ut licitus sit egressus, vel ingressus 234, 3 *et* 4. Confessarius monialium *ib.*, 4. An in monasterium recipi queant educandæ 235. Quibus sub pœnis prohibita sit collocutio cum monialibus 236. Earum visitatio 237, gubernium 238. Non possunt ad aliud monasterium transferri, aut expelli, nisi auctoritate S. Sedis 239. Quando transferuntur a subiectione regularium ad subiectionem Ordinarii frui pergunt privilegiis ordinis *ib.*, 2. Sæcularizatio in monialibus difficillima est *ib.*, 1.

MONITIO trina debet præcedere censuram 295.

MONS PIETATIS 646, 5.

MULCTA 301: quando locum habeat *ib.*, cui assignanda *ib.*; quando queat iudex eam infligere 730, 2.

MUTILATIO dat irregularitatem 102.

MUTUUM 642. Quibus rebus fiat *ib.*; mutuatarius periculum sustinet *ib.*, 2. Quomodo Ecclesia obligetur a mutuo a Prælato contracto *ib.*, 3; Quomodo, et quando aliquid mutuantis possit licite percipere ex mutuo (Vide *Usura*). Quibus in contractibus pecunia ad honestum lucrum collocari queat 646.

N

NEGOTIATIO lucrativa clericis interdicta 85.

NEOPHYTI 61.

NOTORIUM 910, facti et iuris *ib.*; notorium præsumptionis *ib.* divisio notorii facti *ib.*, 1; quomodo notorium probetur 912, 1, 2 *et* 3.

NOVATIO 667, 3 *et* 700: quomodo fiat *ib.*; eius effectus *ib.*

NOVITIATUS, et NOVITIUS 216: quomodo peragendus *ib.*, et 217; quomodo eo tempore novitius possit facere donationes, et renunciaciones *ib.* Defectus novitiatus est insanabilis 216, 3. Novitia decurrente anno novitiatus in periculo mortis potest professionem emittere, et lucrari indulgentias 230, 1.

NUNCIUS sive cursor, vel apparitor 763.

NUNTII Apostolici 136.

NUPTIÆ sunt benedicendæ 360; quomodo fiat hæc benedictio *ib.*, 1; non datur tempore vetito *ib.*; neque secundo nuptibus 341.

OBEDIENTIA Episcopo debita 78, 5. Obedientia Regularium 219.

OBLATIONES 592. Observandæ piæ consuetudines aliquid ministris Ecclesiæ offerendi *ib.*; conventiones circa eas damnantur *ib.*; possunt sponte oblatae acceptari, non possunt extorqueri 593; quid liceat si ex pia consuetudine proveniant *ib.*: moderatæ iuxta piam consuetudinem simoniam non continent *ib.*, 2; licet ab initio voluntariæ et facultativæ possunt obligationem parere *ib.*, iure pertinent ad parochum, 594; voluntas ad consuetudo potest eas aliis addicere *ib.*; consuetudo decennalis videtur sufficere *ib.* 1. Parochi, canonici, et omnes clerici oblationes pro exequis accipientes debent eisdem assistere, et pro defunctis orare *ib.* 2; non licet eo tempore Breviarium recitare, vel alias preces *ib.*

OBLIGATIO 618; oritur ex pactis, et contractibus *ib.*; potest esse ex una tantum contrahentium parte, et ab utraque 619: naturalis tantum, civilis tantum, naturalis et civilis simul *ib.*; quem effectum habeat naturalis tantum *ib.* 1. Obligatio antidotalis 659, 3. Quot modis obligatio perimatur 686: quomodo per interitum rei *ib.*; per confusionem 687; per compensationem 688; eiusdem conditiones *ib.*, 1; per præscriptionem (Vide *Præscriptio*); per solutionem (Vide *Solutio*); per novationem 700; per acceptilationem, sive remissionem 701.

OBREPTIO, et subreptio 50.

OBSTETRICES baptizant in necessitate 311. Quæ requirantur ab eis *ib.*, 4.

ŒCONOMUS 539, 1.

OFFICIALES Episcopi 165.

OFFICIUM 188.

OPPOSITIO propter sponsalia inita ad aliud Matrimonium 354.

ORACULUM vivæ vocis 40.

ORATORIUM quotuplex 447; differt a capella *ib.*, 1. Quæ oratoria dicantur publica *ib.*, 2; qui actus cultus in iisdem exerceantur *ib.*, 3. Nequit Episcopus permittere celebrationem missæ in oratoriis privatis 448; nisi per modum actus ex magna, et urgenti causa *ib.* Casus in quibus Episcopus specialiter potest erigere, et celebrationem permittere in oratorio,

et extra Ecclesiam 449. Indulta Apostolica oratorii privati sunt personalia 450; qui sint indultarii *ib.*, 2; excipiuntur solemniores dies *ib.*, 3; quæ præcipuæ indultorum clausulæ *ib.*, 4.

ORDINATIO 88; a quo fieri possit *ib.*, 1. Ex quot causis fiat Episcopus proprius *ib.* et *seqq.* Ordinatio data in ordine minore ab uno Episcopo facit, ne licite recipiatur ab alio in maiore *ib.* Pœna Episcopi ordinantis non subditum, et sic ordinati 92; difficiliter in hoc S. Congregatio dispensat *ib.*, 1. Scrutinia ad ordines 93. Tituli ad ordines 94; quando beneficium sit titulus sufficiens *ib.*; quando, et quomodo titulus patrimonii admittatur *ib.*, 6; pœna ordinantis, et ordinati sine titulo 95; Apostolica dispensatio a titulo *ib.*, 5. Locus, et tempus ordinationis peragenda 96. Ordinatio per saltum 97. Irregulares ordinari non possunt 98.

ORDO est sacramentum 338; eius minister, et subiectum *ib.*, 2. Ordo sacer dat impedimentum ad Matrimonium 396.

ORDO cognitionum in iudiciis 835 et *seqq.*

ORDINES regularium (Vide *Regulares*).

ORIGO quoad ordinationem 89; illa patris attenditur in legitimis, et matris in illegitimis *ib.*, 3.

ORTHODOXI, et Heterodoxi 61.

OSTENSORIUM, pixis, et corporalia, etc., quomodo benedicenda sint 468, 1.

OSTIARII, eorumque officium 119.

P

PACTUM nudum, et vestitum 609. Pacta nuda obligationem naturalem pariunt 610; pacta vestita etiam civilem *ib.* Simplex promissio vim pacti non habet, nisi post acceptationem *ib.*; excipe in promissione favore causæ piæ, quæ statim acceptatur a Deo *ib.* Reprobatur pactum de quota litis inter clientem et advocatum 617, 3. Pactum de redimendo in venditione licitum est 627; non est licitum tempus apponere intra quod venditor teneatur redimere, vel rem in conductionem accipere *ib.*, 1. Pactum legis commissoriæ in venditione licitum est 628; illicitum in pignore 646, 4. Quid de pacto additionis in diem 629. Pactum antichresis quando reprobetur 646, 3.

PALLIUM 143. Eius significatio 144 et *seq.*

PAPA variis designatur nominibus, et plures refert personas 121: est enim loco divi Petri Christi Vicarius, et loco Cæsaris supremus ditionis ecclesiasticæ princeps *ib.*, 1; est summus Ecclesiæ doctor, et infallibilis in definiendis ex cathedra rebus fidei et morum 27; emittit decreta definitiva *ib.*, 8; est iudex supremus, a quo non appellatur 124; est supremus in Ecclesia legislator *ib.* Habet in universa Ecclesia primatum honoris et iurisdictionis 123, non habet superiorem nisi Deum 124, non divincitur vi coactiva legibus humanis *ib.*; dispensat in iure ecclesiastico, et interpretatur divinum

ib.; constituit diœceses, et Episcopos *ib.* Concilium generale, et novas Religiones probat, etc. 125. Duplici potestate fruitur ordinaria et absoluta, quæ plenitudo potestatis appellatur *ib.*; consilio Cardinalium utitur 126. Ipse solus ex causa potestatis testatorum voluntates immutare 685; male factas bonorum ecclesiasticorum alienationes sanare 716, 2. Papa maximo amore et honore colendus est 122.

PAROCHIA 202. Parochiæ prius in agris, quam in civitate institutæ 203; succursales 204, 1.

PAROCHIANI, 206, 10.

PAROCHUS 202; alia eius nomina *ib.*: an, et quo sensu queat appellari pastor *ib.*, 1. Est Episcopo inferior *ib.*; ex institutione Ecclesiastica 203, 1. Parochi non sunt successores LXXII discipulorum *ib.* Regulariter unus, et perpetuus institutus 204, 1; quando plures, vel amovibiles constituentur *ib.* Eorum potestas in foro interno est ordinaria 205; ad quæ se extendat in foro externo *ib.*; connectitur, et submittitur potestati Episcopi *ib.* Eorum iura 206; onera 207; quos debeant detinere libros *ib.*; quando Missam pro populo applicare 208: hæc obligatio afficit omnes curam exercentes *ib.*, 1; per se, si non sint impediti, in parochia *ib.*; quomodo mederi queat omissionibus *ib.*, 2. Quando, et quomodo debeat predicare 3; alium concionatorem nequeunt absque Episcopi licentia admittere *ib.*, 5; qua pœna negligentes puniantur *ib.*, 6. Debent Sacramenta ministrare 209; fidei professionem emittere, exemplum præbere, et alia facere *ib.*, 5; in parochia residere 210; quomodo intelligenda hæc residentia *ib.*: habent ex causa rationabili bimestre vacationis, et ex causa gravi usque ad quadrimestre, relicto Vicario, et de Episcopi licentia *ib.*; quæ causa rationabilis, quæ gravis *ib.*, 2 et 3; quibus pœnis queat contra non residentes procedi *ib.*, 4; onus residentiæ extenditur ad omnes habentes curam animarum, ad coadiutorem, et simul coadiutum, et ad œconomos *ib.*, 7. Parochus quoad Matrimonium 404 et *seqq.*

PARRUCCA adhiberi nequit in sacro celebrando absque licentia sanctæ Sedis 81.

PATRIARCHA 139; maiores, et minores *ib.*; eorum iura 140.

PATRIMONIUM ecclesiasticum in quibus bonis constitui possit 94; in qua quantitate annui redditus sit constituendum *ib.*, 8; constitutum alienari non potest *ib.* Iuramentum a testibus præstandum 95, 5.

PATRONUS quos recipiat honores ab Ecclesia patronata 556; quando ab ea habeat alimenta *ib.*, 3. Præsentat clericum ad Beneficium vacans intra tempus legitimum *ib.*, 4; quem possit præsentare 557; quid si sit minor *ib.*, 2; vel adsit præsentatio principalis, et procuratoris *ib.*; cum bona fide valide præsentat, quamquam sit in sola pacifica quasi possessione præsentandi 558; si hic possessor, et Patronus præsentent, cuius præferenda præsentatio 1; possessio prodest e-

tiam extraneo ad præsentandum admissio 559: si qui Patroni sint impediti negotium perficitur ab aliis *ib.* Quæ sint onera Patroni 561; nequit se ingerere in iurisdictione, et fructibus Ecclesiæ *ib.* Quot modis amittat ius patronatus 562.

PECULATUS 273.

PECULIUM 717; clericorum quotuplex 718; patrimoniale quæ bona comprehendat *ib.*; quid de bonis clerico per testamentum, vel donationem relictis *ib.*: quid de bonis ex illicita negotiatione quæsitis *ib.*, 1. Peculium ecclesiasticum quæ bona comprehendat 719. Quotuplex peculium secundum leges civiles *ib.*, 1: castrense, et quasi castrense pleno iure pertinent ad clericum *ib.*; adventitium ad Episcopum, si clericus sit Episcopus, vel ad sacerdotem, si sit acquisitum post sacerdotium *ib.*; profectitium ad patrem *ib.* Bona clerici mere ecclesiastica 702; necessaria ad sustentationem 721; quid in sustentatione veniat *ib.*; bona industrialia 722. Quid de distributionibus quotidianis, et de redditibus stolæ *ib.*, 2; bona parsimonialia 723. Regulæ pro assignatione bonorum ecclesiasticorum a clericis perceptorum 724; an clerici teneantur superflua erogare ex iustitia, vel tantum ex charitate *ib.*, 2; quid de utensilibus sacris relictis a Cardinalibus, et Episcopis *ib.*; quando erogatio fieri debeat 725; quæ si non fiat, succedit Ecclesia *ib.*; quid si clericus habuerit Beneficia in pluribus Ecclesiis, vel redditus Ecclesiasticos mixtos patrimonialibus *ib.*, 3. Clericus uti potest melioramentis etiamsi renunciet tantum Beneficio *ib.*; quæ observentur in praxi fori externi *ib.*; quo ordine erogatio fieri debeat *ib.*; consanguinei vere pauperes aliis præferendi sunt *ib.*, 6; timorati improbis, cæteris paribus *ib.*, 7; an cives exteris *ib.* Quomodo Beneficii fructus dividantur inter antecessorem, et successorem 726; an fructus inexacti pertineant ad antecessorem, eiusve hæredes, vel ad successorem 727; quid observetur in praxi *ib.* Distributiones, et alia similia emolumenta pertinent ad hæredes *ib.*

PENSIO ecclesiastica 530: quomodo imponatur 531; quod discrimen inter impostam a Papa et ab Episcopo *ib.*, 2; inter censum antiquum et novum *ib.*, 3; in quota parte, et in quibus Beneficii imponi queat *ib.*; eius relatio ad Beneficium 532; laicis concedi nequit, nisi a Papa *ib.*, 2. Onus clerici pensionarii *ib.*, 3. Causæ legitimæ pensionum 533. Potestas Episcopi in constituendis pensionibus 534, 1; quæ requirantur ad eas constituendas 535. Pensio constituta alienari prohibetur 536; et nunc etiam commoditas eiusdem percipiendæ *ib.* Quot modis pensio extinguitur 537.

PEREGRINUS quomodo differat a vago 409; an obligetur a legibus locorum 34, 3.

PERITI 810: eorum officium *ib.*; quomodo eligantur *ib.*

PERMUTATIO Beneficiorum fieri nequit sine auctoritate

superioris 580; facta resolvitur, si alter alterius Beneficium non sit consequutus 581.

PERSONA 60. Personarum divisio 61. Persona moralis 2.

PERSONATUS 188.

PETITIO mutua in iudiciis 825, 2; plus petens 775: quomodo hoc contingat *ib.*, 2; pœnæ *ib.*

PIGNUS 653; quot modis constituatur *ib.*; quibus in rebus, et a quibus constitui nequeat *ib.* Iura et onera dantis, et accipientis pignus 654.

PLAGIUM 273.

PLEBANUS 202.

POENA ecclesiastica 283. Ecclesia habet ius et potestatem imponendi pœnas *ib.*, 1. Regulæ ad cognoscendum, an pœna sit latæ, vel ferendæ sententiæ 284; quid intersit inter utramque 285; quando iudicis declarationem exigat *ib.* Quæ pœnæ medicinales 286; quæ pœnæ vindicativæ 299, 301 *et seqq.*

POENITENTIA ut sacramentum 333; eius minister, et subiectum *ib.*, 4. Præceptum annuæ confessionis, et pœnæ in transgressores *ib.* Potestas absolvendi a peccatis quomodo detur 334. Quomodo possit Episcopus sibi peccatorum absolutionem reservare 335; delegatus ad reservationes papales nihil potest in Episcopalibus *ib.*, 5; reservationes papales propter peccatum 336; propter excommunicationem *ib.*; in Bulla *Cænæ ib.*, 3; in aliis sacris canonibus *ib.*, 4.

POENITENTIARIA Apostolica dispensat super occultis Matrimonii impedimentis 419; in quibus *ib.* 1; ex speciali Papæ commissione quandoque etiam in publicis *ib.* Quæ in supplicatione sint exponenda 420. Formula supplicationis *ib.* 4. Quomodo exequendæ clausulæ rescripti 421; formula dispensationis *ib.*, 3; rescriptum postea regulariter lacerandum *ib.*, 4.

POLYGAMIA 341.

PONTIFICALE romanum 28.

POSITIO 796, 2 *et* 3; differt ab interpellatione *ib.*, 3; quid possit in positionem deduci 797.

POSSESSIO 693; quasi possessio *ib.*: naturalis, civilis, et mixta *ib.*; quomodo interrumpatur *ib.*; an per denunciationem extraiudiciale *ib.*, 2. Quid operetur in iurepatronatus 558 *et* 559; quid operetur in genere in Beneficiis 566. Regula de annali possessore *ib.*; regula de triennali 567; quibus in casibus non prosit *ib.* 1. quando dicatur pacifica *ib.*; eius effectus *ib.*, 2; quando quis possessione spoliatur (Vide *Spolium*).

POSTULATIO in Beneficiis 486.

PRÆBENDA 257, 1.

PRÆCEPTUM 286, 1.

PRÆLATUS inferior 200. Prælatus proprie *Nullius* habet iurisdictionem *ib.*; in quibus limitetur 201.

PRÆSCRIPTIO 689; acquisitiva, et extinctiva conscientiam afficit *ib.*; eius conditiones 690. Quæ res præscribi nequeant *ib.* Quando adsit bona fides 691; requiritur toto tempore præ-

scriptionis *ib.*: cum dubio non potest inchoari *ib.*; quid si dubium supervenerit *ib.* Qualis sit iustus titulus 692. Qualis esse debeat possessio 693, quomodo interrumpatur *ib.*; an per extrajudicialem denunciationem *ib.*, 2. Quando præscriptio dormiat 694; tempus dormitionis in complenda præscriptione subtrahitur *ib.* Regulæ de tempore ad complendam præscriptionem necessario 695; quomodo procedat præscriptio triennis *ib.*; longi temporis inter præsentis, et absentes *ib.*; longissimi temporis *ib.*; præscriptio quadraginta annorum requiritur contra Ecclesiam *ib.*; contra Ecclesiam Romanam centum annorum *ib.* Quæ sit immemorialis præscriptio *ib.*; quomodo probetur *ib.*, 7.

PRÆSENTATIO ad Beneficia quid contineat 556; fieri potest toto tempore Patronis ad id concessio 560; si præsentatus renunciaret tempus integratur *ib.* Præsentatus examinatur, et habilis repertus instituendus est 556. (Vide *Patronus*).

PRÆSTIMONIUM 533.

PRÆSUMPTIO 817; iuris et hominis *ib.*; differt a fictione *ib.*, 1; quæ sint iuris, et de iure *ib.*; quæ iuris tantum *ib.*, 2; earum effectus *ib.* Præsumptiones hominis leves, graves, et violentæ 818: earum vis *ib.*; in criminalibus etiam violentæ regulariter probationem non efficiunt 819. Quam præsumptionem inducat notorietas facti et fama 820.

PRÆVENTIO in iudiciis 772.

PRESBYTERATUS 114. Presbyteri sunt Episcopis inferiores 112; succedunt LXXII Domini discipulis *ib.*: eorum officia 116.

PRESBYTERIUM Pontificis Summi 127 et 916, 1.

PRECARIUM quid sit 647; eius differentia a precaria, sive precariis *ib.*, 2.

PRIMAS eiusque iura 141.

PRIMITIÆ 589; probantur ab Ecclesia, et a consuetudine determinantur 590; in casu necessitatis primitiæ possunt esse obligatoriæ *ib.*, 2.

PRINCIPATUS temporalis Summi Pontificis 121, 1; inter bona ecclesiastica principaliter recensetur 599; his temporibus est Summo Pontifici necessarius 600; est sacer, et legitimus *ib.*, 1; ad ius Ecclesiæ universalis pertinet *ib.*, 2; electus Papa iurat, se salvum et integrum servaturum *ib.*, 4.

PRIVILEGIUM, eiusque divisiones 41. Discrimen inter privilegium, et ius singulare *ib.*, 1. Privilegium fori 68; non potest per Principes sæculares auferri, neque in toto per Papam *ib.* 1; potest per Papam limitari 69; non per Principes *ib.*, 2; quas causas non comprehendat 70. Papa potest dare iudicem laicum in criminalibus 768. 1. Privilegium canonis 71: quæ actiones eius violationem inducant *ib.*; 3, pœna violatorum 72; qui clerici illud amittant 71, 9.

PROBATIO 793; plena, et semiplena *ib.*; quæ requiratur in criminalibus *ib.*, 1: directa, et indirecta *ib.*: ex lege, et ex facto *ib.*

PROCEDURA 731. Omnis procedura curiarum sæcularium a iure canonico deducta 735, 1.

PROCESSUS *ex informata conscientia* 78; an possit adhiberi in delictis publicis *ib.*, 3. Processus in electione Episcopi, et eius preconizatio 483.

PROCURATIO debita Episcopo visitanti, vel eius delegato 155, 1 *et* 161; quid eo titulo accipere queat 162; quando procurationem petere nequeat *ib.*

PROCURATOR 752; ad lites *ib.*; differentia inter ipsum, et advocatum 753; debet exhibere mandatum 754; quis repellatur, et in quibus causis ab officio procuratoris 755, 2; quando eius officium cesset 757. Procurator fiscalis (Vide *Fiscalis*).

PROFESSIO religiosa 219; expressa, et tacita *ib.*; hæc quandoque ex novis decretis non admittitur *ib.*, 1: solemnis, et minus solemnis *ib.* Remedia professionis nullæ *ib.*, 2 *et* 3. Effectus solemnis professionis 220. Effectus professionis minus solemnis 221: quibus congregationibus, et ordinibus hæc professio adscribatur *ib.*; ex novo decreto professio Regularium virorum in primo triennio videtur minus solemnis *ib.*, 4. Novitia in periculo mortis potest professionem emittere 230, 1.

PROFESSIO fidei emittenda a Canonicis cathedralis 182; a parochis 209, 4.

PROMOTOR fiscalis (Vide *Fiscalis*).

PROROGATIO causæ 771.

PROVICARIUS generalis 165; an detur appellatio ab ipso ad Episcopum *ib.*, 3; non potest exequi rescripta S. Sedis Vicario generali directa *ib.*

PUBERTAS quando adveniat 398.

PUNCTATORES a quo constituendi sunt 186. Iuramentum præstant *ib.*

PURGATIO vulgaris reprobatur 281; quomodo a profanis fieret *ib.*, 1 *et* 818, 1. Purgatio canonica quando habeat locum *ib.*; casus speciales, in quibus admittitur *ib.*, 3; quomodo fiat *ib.*, 4; eius effectus *ib.*, 6; an Episcopus hunc procedendi modum etiam nunc servare possit *ib.*, 7.

Q

QUÆSTIONES iudicii principales, et accessorix 835; preiudiciales prius definiendæ *ib.*; quæ tales habeantur 836; incidentes, sive emergentes cognoscuntur a iudice causæ principalis 841. Limitatur in iudice laico in quæstione spirituali incidente *ib.*, 2; incidentes præparatorix prius expediendæ 842; quæ tales sint *ib.*; incidentes extraneæ coram quo iudice tractandæ 843; quid in concursu quæstionis criminalis et civilis *ib.*, 1.

QUÆSTORES eleemosynarum pro Missis 327.

QUERELA 864; nullitatis sententiæ a quo cognoscatur 884, 2.

R

RAPINA 273.

RAPTUS ad contrahendum Matrimonium 391; quando afferat impedimentum dirimens 392; pœnæ raptorum et cooperatorum *ib.*, 1 et 2; quæ observanda circa raptum *ib.*, 3. Raptus seductionis Matrimonium non irritat 393: an hoc impedimentum contrahatur quando fœmina rapit virum 394.

RECTOR 202.

RECONVENTIO 771 et 825, 2; non admittitur in criminalibus *ib.*

RECUSATIO iudicis suspecti 744 et *seqq.*

REDUCTIO super oneribus Missarum 331 et *seq.*

REGIUM placitum, vel *exequatur* 44, 5.

REGULA de annali 566; de triennali 567; regulæ Cancellariæ Apostolicæ 16.

REGULARIS 211. Requisita ad constituendum Regularem *ib.*; Regularium institutio 212; eorum diversæ appellationes *ib.*; præcipuæ eorum regulæ *ib.*; quomodo a statu laicali ad clericalem processerint 213; quomodo dividantur 214. Qui prohibeantur a suscipienda vita Regulari 215; quomodo dandæ litteræ testimoniales Ordinariorum *ib.*, 11; quæ, et quot scrutinia sint necessaria *ib.*, 11; debent complere novitiatum 216, quæ in eo peragendo observanda *ib.*; 3 et 4. Monasterium præter victum, et vestitum nil potest recipere, et ab eo recepta novitio egredienti sunt restituenda *ib.* Quomodo novitius possit facere donationes, et renunciationes 217; quomodo, peracto novitiatu, transire ad professionem 218; quid, et quotuplex hæc sit 219 (Vide *Professio*). Regulares sunt exempti a iurisdictione Episcopi 220; exemptio cessat in parvis conventibus *ib.*, 5. Regulares habentur tamquam civiliter mortui *ib.*; acquirunt monasterio *ib.*; non possunt eiici ab Ordine, nisi sint vere incorrigibiles 222; processus, et causæ incorrigibilitatis *ib.*, 1; emendati, sunt iterum in Religione admittendi *ib.*; non possunt iure novo transire ad Ordinem etiam strictiorem sine licentia S. Sedis 223; possunt a S. Sede ex iusta causa sæcularizari 224. Conventus, et monasteria votorum solemnium erigi tantum possunt a S. Sede *ib.* et 231, 1; eadem a sæculari potestate suppressa in pristinum remitti *ib.* Regulares quoad ordinationem dependent ab Episcopo loci 90, 3; ordinatur ad titulum paupertatis 94. Quando contra Regulares procedat Episcopus 160.

RELIGIO 18.

RENUNCIATIO in Beneficiis 573; quomodo debeat esse libera *ib.*; quæ sit tacita *ib.*, 3 et 4; expressa quot modis fiat *ib.*; quæ habeatur conditionalis *ib.*; quæ fieri dicatur cum iure regressus, ingressus et accessus *ib.*, 5. Causæ iustæ pro resignatione Episcoporum 574, 3; ministrorum inferiorum *ib.*, 4. Quando renunciatio interdicitur ratione Beneficii 575; quan-

do ratione personæ 576. Quid de renunciatione necessaria *ib.*, 2. Regula de viginti *ib.*, 3. Renunciatio est a legitimo superiore acceptanda, alias non valet 577; quis legitimus superior *ib.*; facta coram laico non valet *ib.*, 1; quomodo fiat in favorem tertii 578; Papæ auctoritatem requirit *ib.*; an Episcopus reiecta conditione favoris possit eam acceptare simpliciter *ib.*, 1; an resignans queat saltem aliquem commendare Episcopo *ib.* Renunciatio facta cum reservatione pensionis, aut alterius oneris non valet, nisi a Papa probata 579; modica datio ad redimendam vexationem non videtur improbata *ib.*; cum permutatione fieri nequit sine Superioris auctoritate 580. Effectus renunciationis puræ et conditionatæ 581: si Episcopus renunciaverit tantum Beneficio, potest adhuc licite exercere actus ordinis *ib.* Renunciationes Beneficiorum de iure sunt publicandæ 577, 3.

REPLICATIO, duplicatio, etc., 821, 1.

REPUDIUM 428.

RES 303. Rerum divisiones *ib.*; Deo dicatæ tamquam extra hominum commercium sunt *ib.*, 1; fungibiles, et non fungibiles 642, 1.

RES iudicata 856; non resolvitur per instrumenta postea reperta *ib.*, 3; quæ sententiæ non transeant in rem iudicatam *ib.*, 4; effectus rei iudicatæ in foro conscientiæ 857.

RESERVATIO excommunicationis et interdicti in articulo mortis cessat, non vero suspensionis 297, 4. Reservatio papalis quando cesset ob magnam, et urgentem necessitatem *ib.*, 5. Qui habeantur impediti Romam se conferre *ib.* Reservatio Beneficiorum *ib.*, 503; ius in Papa ad reservationes *ib.* 1; praxis reservationum *ib.*; de tacita reservatione (Vide *Affectio*). Reservationum divisio *ib.* et 505, 3; reservatio clausa in corpore Juris 506; an idem sit reservatio apud Sedem, et in Curia *ib.*; reservatio regulæ primæ Cancellariæ 507; regulæ secundæ 508; quid de Beneficiis ab Episcopo ob mortem non collatis *ib.*; quid de vacantibus, defuncto Papa *ib.*: regulæ tertiæ 509; pænæ contra violatores regulæ *ib.*, 1; regulæ quartæ *ib.*; quæ dicatur maior dignitas *ib.*, 2; regulæ quintæ, sextæ, septimæ et octavæ *ib.*; regulæ nonæ, sive regulæ mensium 510; quæ Beneficia non comprehendantur sub regula *ib.*, 1; indultum alternativæ *ib.*, 2; indulti acceptatio in mense Apostolico, vel in mense Ordinarii quid operetur *ib.*, 3; quomodo Episcopus debeat residere ut fruatur alternativa 511, 1; eius absentia non privat iure conferendi mensibus iunii et decembris *ib.*; Beneficia a se erecta in suo mense, et alia sibi debita valide confert etiam in mense Apostolico *ib.*, 2; quando alternativa cesset *ib.*, 3; quibus in casibus regula non habeat locum, et Episcopus libere disponat 512. Beneficia libera, vacante sede Apostolica, a novo Papa reservantur *ib.*, 1. Quorum renunciationes possit Epi-

scopus acceptare *ib.*, 2. Quæ Beneficia reserventur in posterioribus Summorum Pontificum Constitutionibus 513.

RESIDENTIA Episcoporum 152; item Canonicorum 176; et Parochorum 210.

RESCRIPTUM 40; quot partibus constet 42; quomodo dividatur 43; a quo dari, et a quibus obtineri queat 44; qualiter excommunicatis prosit *ib.*, 4; quomodo recognoscendum, et exequendum 45; eius interpretatio 46; executio 47 *et seq.*; eius clausulæ obreptio, et subreptio 50 *et seqq.*; quando cesset 53.

RESTITUTIO in integrum 883; a quo detur *ib.*; intra quod tempus proponenda *ib.*; quibus ex causis in maiore et minore *ib.*, 3.

REVALIDATIO Matrimonii 425.

REUS 751; eius partes in iudicio *ib.*, 2. Iura rei contra actorem contumacem 787; actore non probante, reus absolvitur 792, 1; excipiendo fit actor, et exceptionem probare debet 792; eius negatio simplex, vel coarctata *ib.*

REVISIO sententiæ 884.

RITUS Sacramentorum 308; eorum institutio 28.

RITUALE Romanum 28.

ROTA Romana 916, 2; eius auctoritas, et procedura *ib.*; nunc limitatæ eius facultates *ib.*

RUBRICÆ corporis iuris 14, 3.

S

SACERDOS exterus sine commendatitiis sui Episcopi ad celebrandum admittendus non est 78, 7 *et* 116.

SACERDOTIUM et sacerdotes 114 *et seqq.*; eorum officia 116.

SACRAMENTUM 304; quæ ad ipsum necessaria *ib.* Sacramenta Ecclesiæ quomodo differant a Sacramentis antiquæ legis *ib.*; quomodo a sacramentalibus 305. Septem Ecclesiæ Sacramenta 306: eorum materia et forma 307; quæ concurrere debeant in ministro 308; ministri improbitas Sacramenti effectum non impedit *ib.*; numquam licet Sacramenta simulate conficere *ib.*, 2; vel ministrare cum opinione probabili *ib.*, 3. Quæ concurrere debeant in subiecto 309.

SACRAMENTALIA 305.

SACRÆ Congregationes efficiunt Senatuum, et Vicariatuum Papæ 917; Apostolicam, et ordinariam habent potestatem *ib.* Quomodo sacræ Congregationes componentur *ib.* 1; eorum potestas durat, defuncto Papa, et confirmatione non egent *ib.*, 4 (Vide *Congregatio, Iudicia*, etc.).

SACRILEGIUM quid et quotuplex 264. Eius pœnæ *ib.*

SCHISMA 259; eius divisio *ib.*; eius pœnæ *ib.*

SCRUTINIUM ad Beneficia maiora 482; triplex ad ordines recipiendos 93; duplex ad vitam regularem 215, 11.

SECULARIZATIO Religiosorum 224.

SECTA damnata liberorum muratorum 254.

SENTENTIA 849; quotuplex *ib.*, 1; differentiae inter definitivam et interlocutoriam *ib.*, 2; inter condemnatoriam, et declaratoriam 285; proferenda est secundum leges 850; lata contra leges nulla est *ib.*; qui eam sic profert, litem suam facit *ib.*; an iudex eam proferens debeat decidendi motiva exponere 851; an queat condemnare ex allegatis reum, et ex sua scientia innocentem *ib.*, 1; proferenda secundum acta, et probata 852; regulariter debet libello conformari *ib.*, 1; finis controversiae per eam imponi 853. Quando victus victori sit in expensas damnandus *ib.*; in iudicium veniunt tantum expensae necessariae *ib.*, 2; hæ per iudicem sunt taxandæ *ib.*; victoria in re affert restitutionem fructuum saltem a die petitionis *ib.* Quomodo sententia ferenda 854; usque ad medietatem huius sæculi in Liguria sententia definitiva ferebatur sermone latino in cedula danda 848 et 854; interlocutoria, et provisionalis ferebatur habendo terminum *pro servato* 848; a die pronunciationis ad acta cedulæ intra xxx dies erat publicanda, et terminus *pro servato* intra decem dies aperiendus *ib.*; his diebus elapsis, et publicatione non facta, necessaria erat nova citatio *ib.* Sententia lata post decem dies transit in rem iudicatam, si ab ea non sit appellatum 855; hi decem dies incipiunt a die pronunciationis ad acta cedulæ dandæ, vel *pro servato* iuxta citatum Liguriæ morem, vel a diè publicationis coram partibus *ib.*; hoc decem dierum spatio iudex, citatis partibus, potest sententiam suam declarare *ib.*, 2. Sententiæ revisio 884.

SEPARATIO coniugum (Vide *Divortium*).

SEPTIMUS Decretalium suppressus 15, 1.

SEPULTURA cadaverum ubi olim, et nunc danda sit 461; quæ observanda in tumulatione 462. Sepultura quotuplex 463; electa prævalet omnibus *ib.*; qui possint eligere *ib.*; Regulares circa eam nequeunt pacisci *ib.*; gentilitia prævalet parochiali 464, quomodo queat alienari *ib.*; in parochiali admittitur quisque parochianus 465. Quibus ecclesiastica sepultura interdicitur 466. Defuncti Parocho regulariter portio canonica debetur 465.

SEQUESTRUM 651, 1.

SEXTUS Decretalium 12.

SILENTIUM Pontificis super abusibus populi 56, 10.

SIMONIA 261; eius divisio *ib.*; eius pœnæ 262; in professione religiosa *ib.*; in Ordinum collatione *ib.*; in Beneficiis *ib.*; confidentialis quomodo committatur, et quomodo differat ab aliis simoniæ speciebus *ib.*

SIMULATIO Sacramentorum vetita 308, 2.

SOCIETAS ut contractus 636; quas condiciones requirat *ib.*; quomodo dissolvatur 637; an possit dissolvi voluntate unius *ib.* Ex ea honestum lucrum ex pecunia licite percipitur 646, 5.

SODOMIA 279; eius pœnæ *ib.*

SOLLICITATIO in Confessione 264; eius pœnæ *ib.*

SOLUTIO 696; quomodo faciendâ *ib.*; in Beneficiis non licet solvere annatas anticipatas *ib.*; alius pro alio potest debitum solvere *ib.*; non tamen Beneficiatus ex bonis Ecclesiæ *ib.* Quando successor in Beneficio teneatur solvere debita antecessoris 697. Debita clericorum, si alia bona non sufficient, solvenda sunt ex eorum stipendiis Beneficiorum 698; salva tamen debet esse eorum sustentatio 699.

SORTES quando illicitæ 265.

SORTILEGIUM 265; eius pœnæ *ib.*, 9.

SPOLIUM 837. Spoliatus quis dicatur *ib.*, 1; quis spoliatus *ib.*, 2. Iura spoliati contra spoliantem 838; spoliatus ante omnia mittendus est in rei possessionem 839; quid si hoc fieri nequeat *ib.*, 1; quid ad hoc demonstrare debeat spoliatus *ib.*; casus in quibus reintegratio non habet locum 840.

SPONSALIA 348; conditiones consensus ad ea ineunda 349; eorum incapaces ex iure naturali 350; quid de impuberibus *ib.*, 3; ex iure ecclesiastico 351; quid de filiis-familias *ib.*, 4; quomodo contrahantur 352; quæ conditiones requirantur in procuratore *ib.*; pœnæ reprobantur, non arrhæ 353, 3. Effectus sponsalium 354; quomodo desponsatus queat se opponere ad alterius statum liberum *ib.*; quomodo cogendus sit refractarius ad sponsalia adimplenda *ib.*; 4. Quot modis sponsalia inita queant dissolvi 355; quid si tempus iisdem adiectum sit *ib.*, 8; quæ sit gravis mutatio *ib.*, 11, 12, 13 et 14; an per fornicationem sponsalibus præcedentem, et ignoratam *ib.*, 13; ex culpa sponsalia solvuntur solum favore innocentis 356. Quando sponsalia privata auctoritate solvantur, et quando publica sit opus 357; qualis pro eorum confirmatione, vel dissolutione probatio requiratur *ib.*, 2.

STATUS liber ad Matrimonium 363.

STATUTA circa collationem Beneficiorum 491.

STUPRUM 278; eius pœnæ *ib.*, 1 et 2.

SUBDIACONATUS 118. Subdiaconi tenentur continentiam servare et horas canonicas recitare *ib.*

SUMMARIA precum 928; actorum 920.

SUMMUS Pontifex (Vide *Papa*).

SUPPELLEX Ecclesiæ quæ 468; a quo benedicenda *ib.*, 1.

SUPPLICATIO ad Papam post sententiam 884; quando possit proponi *ib.*, 1; an post confirmationem *ib.*

SUSPECTUS de hæresi 252 et seq.

SUSPENSIO 290; eius divisio *ib.*; effectus *ib.*, 1, 2, 3 et 4 et 292. Discriminâ inter suspensionem ut censuram, et ut pœnam vindicativam 291 et seq., 2.

SUSTENTATIO honesta clerici 524, 5.

SYNDACI Monasteriorum 756.

SYNODUS (Vide *Concilium*).

SYNODATICUM subsidium 161.

T

TERMINI iudiciorum 828; ad deliberandum, probandum, et exequendum *ib.*; alii dantur 829, 2; quantum temporis comprehendant *ib.*; regulariter omnis terminus est peremptorius 830. Termini fatales appellationis 872; terminus ad interponendam appellationem est decem dierum *ib.*; quando incipiat decurrere *ib.*, 1; ad petendos Apostolos triginta dierum 873; ex moribus annus datur ad introducendam appellationem 874; biennium ad eam terminandam 875.

TERTIARIUM, et tertiariæ 65, 214, 3 et 240, 1; a quo illis regulæ sint constituendæ 243; quid si vivant seorsim in sæculo 244, 3.

TESTAMENTUM 668; an committi queat in alterius voluntatem *ib.*, 4; solemne, et privilegiatum *ib.*, 2; solemnitates internæ *ib.*, perfectum, et imperfectum *ib.*: quando dicatur ad piam causam conditum *ib.*, 3 et 4; hoc est privilegiatum 669; ad huius validitatem requiritur tantum, ut de voluntate testatoris constet 670. Qui sic recipit potest sibi in conscientia retinere *ib.*, 1; quid de hærede dispositionis inscio *ib.*. Qui prohibeantur testari etiam ad pias causas 671; inhabilitas Regularium durat etiam dimisso habitu, vel suppressa Religione, nisi a Papa habilitentur *ib.*, 3. Clerici queunt testari de bonis patrimonialibus et industrialibus 672; de bonis ab Ecclesia acquisitis in causam piam; non in profanam *ib.*; Cardinales, Episcopi, et curiales Romani ad hoc habent privilegium *ib.*, 3; an consuetudo tale privilegium dare queat *ib.*, hoc in Gallia realiter tribuit *ib.*. Clerici nihil testamento relinquere possunt heterodoxis etiam consanguineis 673: pœnæ contra facientium *ib.*. Qui nequeant ex testamento accipere *ib.*; quid de Regularibus S. Francisci *ib.*; in testamento pio valide instituuntur personæ incertæ 674. Administratio recte committitur in arbitrium tertii *ib.*; cum non valet in causam profanam adhuc sustinetur in causam piam *ib.*; sed sine præiudicio portionis legitimæ 675; eius quantitas petenda a legibus civilibus *ib.*, 1.

TESTIS 805. Quanta testium auctoritas *ib.*, 2; quot requirantur ad plenam probationem 806; unus regulariter plene probare nequit *ib.*; idem si testes sint singulares *ib.*. Testium citatio 807, 1; iuramentum coram parte adversa *ib.*; examen *ib.*, et 808. Ante litem contestatam regulariter testes examinari nequeunt 785; nisi pro reo ad perpetuam rei memoriam *ib.*; probatorii, et reprobatorii 808. Quando proponendæ contra testes exceptiones et repulsæ 809. Qui testes esse nequeant *ib.*.

TESTIMONIALES litteræ ad Ordines 90.

TITULUS ordinationis 94 et *seqq.* Titulus coloratus 567.

TONSURA clericorum 79. Tonsuratorum onera et iura 120.

TRADITIO eiusque divisio 54; 1, discrimen inter divinam et humanam *ib.*, 4; quæ habenda, ut divina *ib.*

TRANSACTIO 664; quando non valeat *ib.*; quando deceat, ut iudex transactionem consulat *ib.*, 1. Prælati et Beneficiati nequeunt de rebus Ecclesiæ transigere, nisi observatis iuris solemnitatibus 665; quid si transigant absque solemnitatibus *ib.* Quibus de rebus interdicitur transactio 666; licet non valeat super Matrimonio, valet de sponsalibus *ib.*, 3; non admittitur in Beneficialibus *ib.*; lites de his possunt gratis, et amicabiliter componi *ib.* Quando aliquid possit dari ad reddendam vexationem *ib.* Transactionis effectus 667.

TRANSLATIO de uno in aliud Beneficium improbatum 580; quomodo puniantur qui audent hanc sua auctoritate facere *ib.* Solus Papa transfert Episcopos *ib.*; Episcopus minores Beneficiatos, sed regulariter tantum post quinquennium, vel triennium ab adepto Beneficio 576.

TRIBUTA realia, et personalia 74.

TRIDENTINUM Concilium 15, 4.

TUTELA, et curatela extraneorum Clericis interdicta 74, 7. An idem procedat in executoribus testamentariis *ib.*

U

UNIO Beneficiorum 515 (Vide *Beneficium Ecclesiasticum*).

UNCTIO EXTREMA 337.

USUCAPIO 689, 1.

USURA 643; 1; omni iure prohibetur 273, 5, 6, 7 et 643; hoc intelligitur de lucratoria *ib.*, 5 et 273; quibus pœnis puniatur usurarius *ib.*; idem non currit in compensatoria 644; qui sint eius iusti tituli *ib.*; an sit iustus titulus pactum pœnale ob moram debitoris *ib.*; an lex civilis *ib.*; quæ sint hac de re decisiones S. Congregationis *ib.*, 8; qui sint spurii tituli usuræ 645; quando usura palliata committatur in emptione et venditione 646; quando in antichresi *ib.*, 3; quando in cambio *ib.*, 5.

UXOR quoad separationem a viro 433 et *seqq.* Quando sævitias causam separationis præbeat 434; quomodo in causa procedatur 437.

V

VOCATIO in Beneficiis quot modis contingere possit 565. Quæ novæ institutioni locum tribuat 568; unde procedat legitima privatio 569; quando oriatur ex facto *ib.*; quando ex delicto 570; facti vel delicti sententia declaratoria regulariter requiritur *ib.* Quando sententia condemnatoria locum tribuat novæ institutioni 571; ob quæ delicta queat pronunciari *ib.*, 1. Cautela adhibenda, ne privatio fiat spoliū *ib.*, 2. Discrimen inter sententiam declaratoriam, et condemnatoriam 572, 1.

VAGUS 409.

VENATIO clericis interdicta 87.

VIATICUM 318, 1.

VICARIA in Beneficiis 538; quando eam possit constituere Episcopus 539; quomodo in absentia Parochi *ib.*, 2; in adiumentum Parochi *ib.*, 3; in parochia Capitulo unita *ib.*, 4; in Ecclesia filiali *ib.*

VICARIUS 163. Beneficialis et iurisdictionalis *ib.*; in Beneficialibus ius habet ad congruam portionem fructuum 539, 2, 3 et 4; quanta ea esse debeat *ib.*; si sit perpetuus quomodo instituendus et quæ sua iura *ib.*, 6. Differentia inter vicarium et coadiutorem 540.

VICARIUS Capitularis unus eligendus 196; quid de Galliæ consuetudine eligendi plures *ib.*, 1; quis assumendus 197; non is, qui a sæculari potestate nominatus fuit Episcopus *ib.*; eius potestas 198; non comprehendit quæ Ordinis sunt *ib.*; quæ fuerunt Episcopo personaliter deligata *ib.*, 4; an quæ fuerunt Episcopo concessa tamquam Apostolicæ Sedis delegato, vel ex consuetudine, aut privilegio *ib.*, 5; non comprehendit facultatem conferendorum Beneficiorum 199; alienandi bona Ecclesiastica, exceptis quæ servando servari non possunt, et levioribus *ib.*, 3; mutandi iura Ecclesiæ, et Episcopi *ib.*; alia comprehendit. quæ respiciunt forum internum, et externum 198; probare, et revocare confessarios, indicare concursum ad parochiales vacantes, et S. Sedi referre *ib.*, 6. Quando Vicarii Capitularis officium cesset 196 et 199, 5.

VICARIUS Episcopi natus, et datus 163. Vicarius generalis 164; quomodo constituendus ad omnem iurisdictionem Episcopi exercendam *ib.*, 2; an omnino debeat residere in civitate Episcopi *ib.*, 1; an sit necessarius 165, 1; iure antiquo ad id requirebatur consensus Capituli, qui ex consuetudine non amplius requiritur *ib.*, 166, 2; quas debeat habere qualitates 167; si non sit doctor in Iure Canonico dandus ei assessor *ib.*, 2. Vicarius generalis regulariter nequit esse Parochus *ib.*, 6; pœnitentiarius, frater aut nepos Episcopi *ib.*, 7. Regularis *ib.*, 8; immo et civis *ib.*, 9. Quæ possit, aut nequeat peragere cum mandato generali 168 et *seqq.*; quæ non possit Episcopus ei delegare 170; tale specialiter est pronunciare sententiam in causa hæresis, et processus *ex informata conscientia ib.*, et 7; hæet iurisdictionem ordinaria 171; modo commissio sit coniuncta cum officio Vicarii, et mandatum non sit nimis limitatum *ib.*, 7; potest delegare, et ad modicum tempus alium sibi substituere 172; non tenetur exhibere in decretis exemplar sui mandati, sed sufficit publicare in Capitulo *ib.* et 163, 1; ab eo ad Episcopum non appellatur 172. Quot modis Vicarius generalis cadat ab officio 173; quibus ex causis possit revocari *ib.*, 2; eius dignitas, et habitus *ib.*, 3.

VICARIUS foraneus 174; eius origo *ib.*; modica iurisdicctio *ib.*

VIDUA non accipit benedictionem nuptialem 341; quomodo transeat ad aliud Matrimonium *ib.*, et 363, 3.

VIS et metus 389.

VISITATIO diœcesis infra quod tempus sit absolvenda 155; 1; a quo perficienda *ib.*; quæ in visitatione inspicienda *ib.*, 2; quæ Ecclesiæ, et loca visitanda 156. Quomodo visitentur Monasteria *ib.*, 4. Modus procedendi in visitatione 157; pœnæ ordinariæ non sunt infligendæ *ib.*, 2; a decretis in visitatione factis non datur suspensiva appellatio, nisi visitans maluerit Ordinem iudicarium servare *ib.*, 3; consultius est processum ordinarium differre *ib.*, 1 et 2. Visitans exigere potest procurationem (Vide *Procuratio*). Visitatio monialium 237.

VOTUM quid et quotuplex 370: solemne per professionem religiosam solvit Matrimonium ratum contractum, et dirimit contrahendum *ib.*; per sacrorum Ordinum susceptionem dirimit contrahendum *ib.*; simplex tantum impedit *ib.*, et 360. Quid de voto emisso in Societate Iesu 370. Vota emissa in Ordinibus Regularibus nunc suppressis, quomodo habenda sint 224, 3.

INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBER PRIMUS

TITULUS I.

DE IURE IN GENERE, ET DE IURE CANONICO IN SPECIE.

SUMMARIUM: 1. Quid et quotuplex sit Ius. — 2. Divinum naturale et gentium. — 3. Positivum vetus et novum. — 4. Humanum ecclesiasticum et civile. — 5. Canonicum scriptum et non scriptum. — 6. Civile commune.

1. Vocabulum Ius a *iustitia*, vel a *iubendo* deductum a Iurisconsultis ambigue ponitur; nimirum pro lege, et pro libro, in quo leges continentur; pro iudicis sententia, et pro loco, in quo iudicatum fertur; pro vinculo necessitudinis, et pro morali facultate aliquid agendi; pro debito iustitiæ, et pro ipsa arte et scientia boni et æqui (1). Sed vere Ius est, quod iustum ex lege et ratione emergit (2), quodque potentiam ex Deo inhominem derivatam involvit, ut se in via iustitiæ regere et tueri possit, et ut sit felix in terris, et beatus in cœlis (3).

Ius dividitur in *divinum* et *humanum* (4). Divinum Deum habet auctorem; ex quo cognoscitur quanta eius sit rectitudo et auctoritas: hoc verum ius per essentiam, cætera vero iura sunt per eius participationem (5). Ius autem humanum auctores habet homines, quos ipse Deus in Ecclesia, et Republica constituit legum sanctores, Iuxta illud: *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt; per me principes imperant, et potentes decernunt iustitiam* (6).

(1) Anacl. Reiffenstuel Ius can. univ. in proœ. n. 5. — (2) Can. 2. dist. 1. — (3) Ideo tamquam absurdæ, et omnis iuris, ac societatis subversivæ notatæ fuerunt sequentes duæ propositiones: *Ius in materiali facto consistit, et omnium hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent. Fortunata facti iniustitia nullum iuris san-*

ctitati detrimentum affert. Syllabus propos. 49 et 51. — (4) Eman. Gonzales Com. in Decret. in app. n. 2. — (5) Propterea ius divinum in Gratiani decreto appellatur *Fas*, quod explicatur a Glossa per æquum et licitum sua natura; et ex moribus humanum ius constat. Can. 1. dist. 1. Ius divinum est ius constituens, imprimens, fons et origo cuiuscumque iuris constituti, est æternum quid mundum universum ordinans et reges imperando, et prohibendo, a quo norma omnium legum humanarum sumenda est, ut agnoscatur quid recte, aut perperam in his constitutum sit, quia iuxta D. Paulum ad Rom. 13: *Non est potestas, nisi a Deo.* Unde iuxta S. Augustinum 1. 1. de lib. arb. c. 5: *In temporali lege nihil est iustum, quod non ex lege æterna homines sibi derivaverint.* Ideo illa merito dicitur bene ordinata Respublica, in qua cives magistratibus, magistratus legibus, et leges parent æternæ legi Dei; et in Republica atheorum, et materialistarum nullum esse potest Ius, sed bruta vis. V. Syllab. prop. 1 et 2. — (6) Prov. 8.

2. Iuris divini duas constituimus species, nempe *naturale* et *positivum*. Ius naturale a natura procedens *est ipsa voluntas Dei hominibus per rectam rationem publicata præcipiens intrinsece bona, et prohibens intrinsece mala sub præmii, et pænæ sanctione.* Dicitur *voluntas Dei*, quia ius obligat, et ex antecedenti sive ex natura nemo potest nos obligare, nisi Deus naturæ creator: dicitur *hominibus*, quia ius naturale morale non animalibus, sed hominibus tantum constituitur: dicitur *per rectam rationem publicata*, quia medio rationis omnes homines ita eam agnoscunt, ut nequeant eius ignorantiam prætere (1): dicitur *præcipiens intrinsece bona, et prohibens intrinsece mala*, quia in hoc differt a legibus humana voluntate constitutis, dum ea quæ præcipit, vel prohibet, præcepta, vel prohibita sunt in se, et suapte natura ante quamcumque hominum reflexionem et ordinationem: dicitur demum *sub præmii, et pænæ sanctione*, quia eius observatoribus et transgressoribus sunt respective constituta præmia, et pænæ, et quidem temporales in animi voluptatibus, vel conscientiæ angustioribus, ac æternæ in gaudiis, vel suppliciis (2): omne enim ius et lex sanctionem requirit, ne impune violari, aut perperam observari queat, aut debeat (3).

Ius naturale Dei existentiam, et providentiam demonstrat, ac simul hominis libertatem, et immortalitatem probat: nam præmia, pænæque non sanciantur nisi libere agenti, et æternæ esse nequeunt, nisi anima hominis sit im-

mortalis. Iuxta triplicem naturalium officiorum divisionem, in ea nimirum, quæ dantur erga Deum, erga se ipsos, et erga alios, tria sunt eius primaria præcepta: 1^m Religio-nem præcipit: *Deum cole* (4): 2^m Honestatem vitæ com-mendat: *Declina a malo, et fac bonum* (5): 3^m Iustitiam et amorem erga alios imperat: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias, et vicissim* (6). Qualitates denique, quibus ab aliis iuribus distinguitur sunt, ut sit necessarium, univer-sale et immutabile (7).

Ex iure naturali ope rationis effectum est *Ius Gentium*, quod est ipsum ius naturale non singulis hominibus, sed populis, gentibus, imperiis, eorumque principibus accom-modatam pro mutuo commercio, mutisque imperiorum commodis. Est profecto populus, aut natio persona moralis, quæ ad alias habet et iura, et obligationes: et ideo ut datur ius naturale *hominis*; ita dari debet ius naturale *imperii*, sive *Ius Gentium* (8). Unde a vero toto cœlo aberrant, qui *Ius Gentium*, sive *Ius Internationale*, ut nunc dicunt, admittunt a nullo iure naturali informatum, idque habent tamquam originem et fontem omnium iurium (9).

(1) Sed humana ratio sine prævia voluntate Dei non sufficit ad Ius naturale constituendum. Ipsa plane instrumentum est publicationis iuris, non ipsum ius, quod non in se, sed in Deo tantum videre potest. Ideo sequens merito notata fuit rationalistarum propositio: *Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter; sibi ipsi est lex, et naturalibus suis viribus ad hominum et populorum bonum curandum sufficit*. Syllab. prop. 3. — (2) Pœnæ et præmia æterna in divina revelatione habentur, cum ex ratione liquido constet, non esse vitium sibi sufficiens supplicium, neque virtutem sibi præmium sufficiens. — (3) Unde propositio contraria ita concepta: *Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanæ leges, et natura jus confirmentur, aut obligandi vim a Deo accipiant*, nuper damnata fuit. Syllab. prop. 56. — (4) Deuter. c. 5. et Joan. c. 4. — (5) Prov. c. 3. — (6) Tob. 4 et Matth. c. 7. Tria hæc præcepta respondent illis tribus, quæ fuerunt a Iustiniano imperatore edita, scilicet, honeste vive, neminem læde, suum cuiquamque tribue, § 3. Inst. de Iust. et iur.; et sunt per se evidentiæ. At vehementer dolendum, perditos nostri temporis homines his iustissimis principiis alia falsa, et infensissima substituisse, scilicet divino cultui Atheismum, et indifferentismum, ut patet ex Syllab. prop. 1, 2 atque 15. Vitæ honestati epicureismum et materialismum, cit. prop. 1 et 58; et iustitiæ ac amoris proximorum purum scepticismum prop. 59 et 64. Ita enim effutiunt: *Alia vires non sunt agnoscendæ, nisi illæ, quæ in materia positæ sunt, et omnis morum*

disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis, ac in voluptatibus explendis. Cit. prop. 58. *Omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta juris vim habent.* cit. prop. 59; et alia similia, quae aures audire recusant. — (7) Ioan. Ant. Zallinger Inst. Iur. eccl., c. 2, n. 29. — (8) Gratianus ad ius Gentium revocat sedium hostilium, seu vacantium occupatio, aedificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, foedera, paces, induciae, legatorum non violandorum religio, et connubia inter alienigenas prohibita, scilicet inter Christianum et gentilem, aut iudaeam, aut haeticam. Can. 3, dist. 1, et can. 15, c. 28. 9. 1. — (9) Syllab. prop. 39.

3. Ius divinum positivum, ita dictum quia fuit praeter ius naturale positum, est *voluntas Dei hominibus per revelationem publicata, qua agnoscimus aliqua esse facienda, quia praecepta, et aliqua esse fugienda, quia prohibita.* Hoc iterum ius divinum necessarium est, et divina revelatione necessario manifestandum. Profecto ipsum ius naturale, et humana ratio nequit per se omnes religionis veritates certo determinare: non enim certo docet, quomodo, et quibus sacrificiis sit Deus colendus, et quomodo homo post peccatum queat Deo reconciliari, quae primaria sunt, et magis necessaria religionis principia (1). Ergo cum nullo alio modo haec cognosci certo queant, quam divina revelatione, ipsa divina revelatio est necessaria, et necessaria eo modo, ut omnes veritates hominibus in negotio religionis necessarias edoceat. Deus autem in necessariis non deficit; ideoque revelatio in Ecclesia catholica, quae sola vera Dei Ecclesia est, facta, et publicata perfecta et absoluta esse debet, sicuti vere est. Unde calumniis ludunt, qui Ecclesiae catholicae revelationem imperfectam appellant, et indefinito progressui subjectam (2).

Ius divinum positivum in *vetus*, et *novum* dividitur. Vetus illud, quod a Deo populo Hebraeorum datum in veteris Testamenti libris continetur: Novum quod a Iesu Christo Salvatore nostro omnibus gentibus datum in novi Testamenti codice, et in traditionibus apostolicis continetur.

Vetus illud triplicis generis praecepta habet, nempe *caeremonialia*, quibus divini cultus tempus, modus, et ritus determinantur; *iudicialia*, quae ad politicum reipublicae regimen, et ad iustitiae administrationem tam in causis civilibus, quam criminalibus pertinent; et *moralia*, quae

ad mores regendos, et informandos referuntur, quaeque, affirmante D. Thoma, expresse vel tacite ad decem Decalogi praecepta revocantur.

Per adventum Christi Salvatoris caeremonialia, et iudicialia praecepta sublata fuerunt: nam, translato per Christum Sacerdotio, ut ait D. Paulus (3), necesse erat, ut legis translatio fieret, et Hebraeorum ritus antiquarentur, eo quod, adveniente veritate et luce, umbra et figura debebant cessare. Ac revera veteribus extinctis, novi fuerunt a Salvatore instituti ritus, nova lex, et nova sacramenta. Si quae tamen huiusmodi praecepta etiam nunc Ecclesia servat, non a lege veteri vim nanciscuntur, sed a nova a qua fuerunt approbata (4).

Moralia vero praecepta, ut olim, ita nunc, et in perpetuum in viridi observantia stabunt. Haec enim nil aliud sunt, quam principia legis naturae, quae immutabiliter eadem perseverat. Scripsit manus Dei haec principia prius in corde hominis, deinde in tabulis lapideis, ut Hebraei pervicaces oculis forinsecus usurparent, quod intus in corde nolebant legere, quibus scriptum erat: *Redite praevaricatores ad cor*. Demum cum utcumque intus et extra loquentia haec praecepta inter homines pravis cupiditatibus saginatos iam obscurari, et pessum venire inciperent, Dominus noster in nova lege restauravit, explicavit, et verbo exemploque cumulatissime firmavit.

(1) Ideo merito damnata fuit sequens propositio: *Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cuiuscumque generis veritatum assequi possit, ac debeat*. Syllab. prop. 4. — (2) Ita enim rationalistae: *Divina revelatio est imperfecta, et idcirco subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationi progressionem respondeat*. Syllab. prop. 5. Non est imperfecta, quia mysteria contineat, et fidem adstruat; nam cum divina essentia, et attributa revelata sint infinita, aliquid continere debent, quod homo per suam rationem capere nequeat; et ideo fides erit supra rationem, sed non contra rationem, quia fidei et rationis idem est auctor Deus, qui nequit sibi contradicere. Ita Gazzaniga de fund. relig. revel. diss. 2, c. 7, ultimum Concilium provinciale Vindebonense cap. 2, et S. Cong. Indicis in decisione quaestionis circa *Traditionalismum* die 2 decemb. 1855, prop. 1. Neque divina revelatio subiicitur humanae rationis progressionem; nam eadem semper perseverat, neque potest in aliquo mutari, ut demonstrat Vincentius Lirinensis in suo Commentario,

qui libenter admittit progressum in fide, ita ut amplificetur in suo dogmate, in eodem sensu, et in eadem sententia; negat tamen permutacionem, aut aliquid ex alio in aliud transversum, n. 28, 29 et 30. — (3) Ad Hebrae. 7. — (4) Potuit profecto Ecclesia quaedam veteris legis iudicialia et caeremonialia praecepta suscitare, modo non essent typica, vel praefigurativa venturi Messiae; nam, adveniente sole veritatis, non potest amplius existere umbra et figura. Gonzalez de const. c. 2, n. 14. Nihilominus quosdam ex his ritibus, donec Evangelium foret sufficienter promulgatum, ab initio Ecclesia adhibuit, ut *mortua synagoga*, ut ait D. Thomas, *cum honore sepeliretur*. Devoti Inst. Can. in proleg. cap. 3, § 33 in not.

4. Ius humanum a supremis Principibus ex rationis, iurisve naturalis consulto sancitur, et dividitur in *ecclesiasticum* et *civile*. Ius civile ad temporalem in terris felicitatem obtinendam constituitur: ius vero ecclesiasticum ad aeterna in coelis beatitatem, et temporalem in terris felicitatem assequendam dirigitur. Mixta itaque est iurisprudentia ecclesiastica ex sacra theologia, et iure civili; et differt a theologia, quia haec de dogmate, illa de disciplina pertractat; differt a iure civili, quia hoc temporalem, illa temporalem et aeternam felicitatem respicit: quare aiebat de Luca, *Legistam sine canonibus, imperfectum iudicem esse, et canonistam sine legibus nihil valere* (1), quia ex sententia Lucii Papae III: *Sicuti leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum instituta canonum principum constitutionibus adiuvantur* (2). Hoc ante aevum nostrum feliciter usuveniebat, cum ius ecclesiasticum et civile amicas dabant sibi manus ad ecclesiam et societatem fovendam; sed hoc tristissimo tempore leges civiles a damnato rationalismo informatae ecclesiam et societatem subvertere nituntur, dum rationem humanam religioni divinitus revelatae substituunt, et morum scientiam ac civilem iustitiam a lege divina et ecclesiastica independentem omnino faciunt (3); quod nunquam fecerunt ipsi Pagani.

Hoc ecclesiasticum ius aliis quoque nominibus distinguitur: dicitur revera ius *pontificium* a summis Pontificibus, a quibus vim et auctoritatem consequitur, tanquam a Christi vicariis: dicitur ius *sacrum*, quia circa personas resque sacras versatur: dicitur ius *divinum* improprie, tum quia loca divini iuris plurima continet, tum quia,

instinctu et gratia Spiritus Sancti eius leges sunt editae; et ita sane appellatur ab imperatore Iustiniano (4), et ab Innocentio IV (5), qui decrevit, ut apud Sedem Apostolicam *vigeat studium divini iuris, et humani, canonici vide licet, et civilis*: dicitur demum in communi acceptione, quam nos quoque sequimur, ius *canonicum*, quia regulas christiane et civiliter recte vivendi continet. Canon quidem graeca vox est, quae latine regulam significat, et regulae, ac leges ab ipso Ecclesiae exordio constitutae canonum nomine fuerunt donatae.

(1) Annot. ad Conc. Trid. Sess. 24. c. 16. — (2) Cap. 1, de nov. op. nunc. — (3) Syllab. in damn. prop. 6, 8 et 57, et in aliis plurib. — (4) L. 23. Cod. de SS. Eccles. — (5) Cap. 2, de privil. in 6.

5. Ius canonicum potest definiri, *ius positivum humanum ex divino derivatum, et ex sacris canonibus conflatum ad iustitiam temporalem in terris, aeternamque in coelis christianis tribuendam*. Huius iuris licet plures sint fontes, ut ius naturae et Gentium, S. Scripturae loca, traditiones, consuetudines, concordata, et ipsum quandoque ius civile; communiter tamen ad tria capita revocantur, nimirum ad constitutiones summorum Pontificum, ad decreta Conciliorum, et ad sanctorum Patrum sententias (1).

Dividitur: 1° in *scriptum*, et *non scriptum*: scriptum in legibus est, quae promulgantur; non scriptum in traditione, et consuetudine, quae non promulgantur: 2° in *commune*, quod ad omnes obligandos fideles conditum est, et in *particulare*, quod pro una dioecesi, aut provincia est constitutum: 3° in *publicum*, quod ad regimen, sive statum Ecclesiae universae refertur, et in *privatum*, quod ad singulos fideles tanquam Ecclesiae membra respicit, de quo praesertim in his institutionibus agitur (2): 4° in *clausum* in corpore iuris, et *vagans* extra ipsum corpus. Nos infra quae contineantur in hoc corpore iuris et quae extra ipsum vagant breviter referemus.

(1) Ex his facile deduci potest, quanta sit Iuris canonici praestantia et utilitas; ad quam respicientes Patres Concilii Toletani post sanctarum Scripturarum scientiam sacrorum canonum notitiam Sacerdotibus necessariam esse sanciverunt. Can, 1, dist. 38. Coelestinus autem Papa

decreta sacrorum canonum sanctorum Patrum sententiis ita praeponit: *Nulli sacerdotum liceat canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare.* Can. 4. eod. Unde affirmabat S. Antoninus archiepiscopus Florentinus, leges canonicas esse *supra omnes humanas leges.* Tom. 7, tract. de usur. n. 11.; et Baldus jurisconsultus esse leges *altiores*, et tanto altiores, quanto coeli sunt altiores terra. Lib. 1, cons. 464. Similiter Melchior Canus theologo Pontificum Canones ignorantium nimis multa deesse ad usus theologiae necessaria; ac Pignatellus indignum *theologi nomine, qui ius canonicum ignoret*, non dubitarunt pronuntiare. Tom. 1, cons. 14, n. 11. Quare sapientissimi Patres ultimi concilii Provincialis Remensis in Gallia studium iuris canonici theologiae candidatis *opportuuum pariter, et aequè necessarium* declararunt, quia *illius iuris ignorantia non indecora solum perhibetur, sed clerico admodum funesta*; et protinus iusserunt, *canonici iuris disciplinam in quolibet seminario majori, quam primum fieri poterit, diligenti opera restitui.* Tit. 1. c. 18. Hoc exemplum vere catholicae illi nationi maximopere profuit, quod postea fuit illic fere ubique introductum. Utinam omnes episcopi sic seminariis suis consulerent! — (2) Ius publicum in Gratiani decreto *est in sacris, et sacerdotibus et in magistratibus*, can. 11. dist. 1; quia, ut subdit Glossa ad eundem canonem: *Si aliquis istos, vel alias publica personas offendit, ius publicum est, et contra publicum facit, cum hae personae principaliter ad statum Reipublicae spectant.* Unde *qui laedit sacerdotes, vel res sacras ab omnibus tamquam pro publico crimine potest accusari.* Doctores, qui tractant separatim de iure canonico privato et publico, ad hoc referunt potestatem ordinis, et iurisdictionis, iura Summi Pontificis, Cardinalium, Legatorum, Episcoporum, potestatem in clericos, laicos, res sacras, etc. Ad privatum vero referunt statum personarum tam clericorum, quam laicorum, beneficia ecclesiastica, administrationem honorum, ecclesias, monasteria, matrimonia, iudicia, delicta, poenas, etc.

6. Ius vero civile potest definiri, *ius positivum humanum ex aequitate derivatum, et ex legibus auctoritatum saecularium, ac moribus hominum conflatum ad rectam Reipublicae gubernationem.* Dicimus *ex aequitate* ad innuendum ius civile legi naturali, et iustitiae non posse opponi, quia lex civilis legi naturali opposita et iniusta non est (1): dicimus *ex legibus auctoritatum saecularium*, id est principum saecularium, et eorum, qui in societate constituta iurisdictione praediti sunt (2): alia vero definitionis verba facile intelliguntur. Hinc romanus iurisconsultus Gaius aiebat, ius civile esse illud, *quod quisque populus sibi constituit vel quaeque civitas sibi proprium facit* (3). Propterea tot sunt iura civilia quot sunt nationes, vel civitates, quae diverso reguntur iure. Sed cum ius Romanum omnem docuerit Eu-

ropam, omniaque iura civilia informaverit tamquam archetypum iuris habitum semper fuit, et *ius commune* appellatum. Ex quo factum est, ut plurimae ex eiusdem legibus fuerint ab Ecclesia approbatae, et in censum canonum relatae, et ut canonistae in defectu, vel in ambiguitate legis ecclesiasticae ad leges Romanorum recurrerent ad aequum et justum definiendum, vel servandum, sicut in praxi evenisse constat ex Canonistarum et Moralistarum lectione, qui ante hoc saeculum scripsere (4).

(1) Propterea falsa est, et merito dannata illorum sententia, qui docent leges civiles posse et debere a divina, et ecclesiastica auctoritate declinare. Syllab. prop. 57. — (2) Legum ferendarum potestas non competit nisi auctoritati Iurisdictionem habenti cum praeceminentia. et auctoritas non est *numeri*, et *materialium virium summa*, ut moderni socialistae efferunt; sed imperium, aut vis superiori competens. Syllab. prop. 60. — (3) L. 9, ff. de iust. et iur. — (4) Ius Romanum continet 1° *Leges* 2° *Plebiscita*, scilicet ordinationes, quas plebs romana, suo Tribuno interrogante, sibi constituebat, quae primitus obligabant tantum plebem; sed deinde etiam Quirites. 3° *Senatusconsulta*, id est iussa Senatus, quae vim legis habebant tempore Imperatorum; non vero tempore liberae Reipublicae. 4° *Placita principum*, id est rescripta, decreta, edicta, et privilegia a principibus data: rescripta fiebant ad supplicationem alterius: decreta dabantur causa iudicialiter et solemniter cognita: edicta publice proponebantur, et voluntatem principis ad instar legis continebant: privilegia dabantur privatis et gratiam continebant vel poenam irrogabant. 5° *Edicta Praetorum*, quae ordinem iudicarium statuebant. 6° *Responsa Prudentum*, vel opiniones iurisconsultorum, quibus permissum erat de iure respondere. Haec omnia comprehensa fuerunt in opere quod inscribitur *Corpus iuris Romani*, cuius partes sunt *Digestum*, *Institutiones*, *Codex*, *Novellae*, quibus postea accesserunt duo Libri Feudorum. Digestum, sive Pandectae iussu imp. Iustiniani anno 529, publicatae, et ab eodem legum auctoritate munitae continent responsa prudentum, sive decisiones iurisconsultorum Romanorum in 50 libros, variosque eorumdem titulos distributas. Ideo hoc opus appellatur *Digestum*, quia responsa in eo in ordinem digesta fuere, et ideo *Pandectae*, quia omnia praecipua responsa capiunt, a graeco vocabulo, quod *omne* et *capio* sonat. In hisce legibus citandis ponitur primo numerus legis, et, si adest, etiam paragraphi, cui ad maiorem securitatem praemitti potest verbum initiale tum legis, tum paragraphi; secundo signum digesti, quod est duplex f, vel simplex D; tertio rubrica tituli ex. gr. l. 30, ff. § 3. De donat. vel. l. *donationes* 30, §, *eius modi* 3, ff. de donat. et legitur: lege trigesima, paragrapho tertio, Digestis de donationibus: libri non citantur; sed tantum rubricae titulorum, quarum index ordine alphabetico Digesto praemittitur. Institutiones editae a Iustiniano eodem anno, quo Digestum, et imperiali auctoritate mu-

nitae continent epitomen legum romanarum in quatuor libros variosque eorum titulos distributam ad iuris studiosos in legali disciplina instituendos. In hisce legibus citandis ponitur primo numerus paragraphi, cui interdum praemittitur verbum eius initiale; secundo indicatur opus institutionum: tertio ponitur rubrica tituli, ex. gr. § 4. Inst. de iust. et iur. vel § *Servi* 4. Inst. de iust. et iur. et legitur: paragrapho quarto Institutionum de iustitia et iure. Codex Iustinianus, qui vocatur *repetitae praelectionis*, publicatus anno 529, continet leges imperiales de promptas ex praexistentibus codicibus, *Gregoriano*, *Hermogeniano* et *Theodosiano*, et alia ab ipso Iustiniano conditas ad iurisconsultorum discordias componendas, quae in Digesto inveniabantur. In citandis eius legibus observatur praemissa regula, et additur *Cod.* vel simpliciter *C. ex. gr. l. 21. Cod. de sacros. Eccl. vel. l. Sancimus 21. Cod. de sacros. Eccl.* et legitur: lege vigesima prima codice de Sacrosanctis ecclesiis. Legibus tamen Codicis opera privata adiuncta sunt quaedam scholia, quae appellantur *Authenticae*. quae innuunt, quomodo per ius posterius sit codici derogatum; sed hae vim legis non habent; et ita allegantur ex. gr. *Auth. donationem. Cod. de iur. dot. Novellae* sunt posteriores imp. Iustiniani constitutiones, quae in corpore iuris latent sub hac inscriptione: *Authenticae, seu novellae constitutiones Iustiniani*, et ita allegantur, ex. gr. *Nov. 117, c. 1. Libri Feudorum* continent consuetudines feudales in Germania ortas, et a Gerardo Nigro, ac Oberto ab Orto consulibus Mediolanensibus in scriptis redactas, quas iurisconsultus Hugolinus Bononiae in Corpus iuris transfudit. Observamus demum, a modernis quibusdam leges romanas alio modo citari, nempe per numerum librorum, titulorum, et capitum, quod non possumus probare, quia ita sapientia Patrum iurisprudentiae iuvare amplius nequiremus, qui omnes modo a nobis indicato ius commune allegarunt.

TITULUS II.

DE CORPORE IURIS CANONICI.

Summarium: 7. Ius ecclesiasticum vetus, medium et novum. — 8. Collectiones Canonum iuris veteris. — 9. Quot partes contineat Corpus iuris canonici — 10. Decretum Gratiani. — 11. Decretales Gregorii IX. — 12. Sextus Decretalium. — 13. Clementinae. — 14. Extravagantes Ioannis XXII, et communes. — 15. Ius novum ex quibus constet. — 16. Declarationes sacrarum congregationum, et Regulæ Cancellariæ. — 17. Concordata.

7. Inter plures leges diversis temporibus ab Ecclesia constitutas sunt quaedam, quae a summo Pontifice ad exemplum imperatoris Iustiniani in unum Iuris Corpus fuerunt congregatae; suntque aliae, quae in nullo probato Iuris volumine comprehensae extra Corpus Iuris vagantur, quarum aliae praecedunt, et aliae sequuntur eiusdem corporis compositionem. Quae praecedunt, Ius ecclesiasticum *vetus*; quae in ipso continentur, Ius *medium*; et quae ipsum sequuntur, Ius *novum* efformant.

8. Circa Ius vetus tres praecipue canonum collectiones numerantur: 1^a Collectio *Canonum Apostolicorum*, de quorum auctore, numero, et auctoritate satis non constat (1); 2^a Collectio a *Dionysio Exiguo* saeculo Ecclesiae sexto adornata, quae cum ab Adriano I, Carolo magno Francorum Regi tradita esset, *Adrianea* appellata fuit, magnamque celebritatem obtinuit (2); 3^a Collectio ab incerto quodam *Isidoro Mercatore*, sive *Peccatore* saeculo Ecclesiae nono evulgata, quae cum plurima falsa veris consarcinata contineret, merito tamquam apocrypha ab omnibus reiecta fuit (3).

(1) Hi canones inserti primum fuere in postremo capite libri octavi operis, cui titulus, *Constitutiones Apostolicae*. Tum canones, tum constitutiones Clementi Romano Pontifici D. Petro proximo fuerunt tributae; sed falso: nam penes eruditos certum est, neque istos ante saeculum tertium exstitisse, cum priorum saeculorum Patres nullam de his faciant mentionem. Nihilominus ecclesia graeca canones Apostolicos 85, et latina tantum 50 recepit. Can. 2 et 3. dist. 16. Documenta haec antiquissima referunt quidem priscae ecclesiasticae disciplinae lineamenta; non vero in omnibus accuratam et integram ecclesiae doctrinam: quare a Gelasio Papa in Concilio Romano apocrypha fuerunt declarata. Can.

3. dist. 13. et can. 1. dist. 16. — (2) Dionysius hic *exiguus* dicitur, non quod corpore pusillus esset, sed quia modestia se exiguum nominare optavit. Erat enim monachus romanus natus in Scytia doctrina et sanctitate celebris; qui primo animum adiecit ad correctos conciliorum canones exhibendos ex codice Graecorum, et ex aliis latinis collectionibus anterioribus desumptos, quibus praeposuit 50 Canones Apostolorum; deinde studuit summorum Pontificum a Syricio ad Anastasium II, epistolas decretales in unum corpus colligere. Devoti Inst. can. in proleg. c. 5, § 60. — (3) Devoti d. loc. § 64.

9. Ius medium in corpore iuris canonici continetur, quod, ut est impressum, sex constat partibus, nimirum: Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorii IX, Sexto Decretalium Bonifacii VIII, Clementinis Clementis V, Extravagantibus Ioannis XXII, et Extravagantibus communibus.

10. Decretum privato studio a Gratiano monacho benedictino Bononiensi anno 1151 compositum *concordia discordantium canonum* inscribitur, inque tres dividitur partes: quarum prima continet distinctiones centum et unam in canones distributas; secunda continet causas triginta sex in quaestiones, et canones divisas; et tertia continet quinque distinctiones in canones partitas, quae, ut distinguatur a prima parte, inscribitur *De consecratione*. Sed circa secundam partem hoc est adnotandum, quod in causa trigesima tertia post quaestionem tertiam adest tractatus specialis *De Poenitentia*, qui septem distinctiones habet (1). Praeterea huic codici opera typothetae aut glossographi, accesserunt *canones Poenitentiales, et canones sanctorum Apostolorum*.

Decretum Gratiani efformatum fuit: 1° ex constitutionibus Summorum Pontificum: 2° ex decretis conciliorum tum generalium, tum particularium: 3° ex sententiis SS. Patrum: 4° ex legibus civilibus Romanorum: 5° ex resolutionibus ipsius Gratiani: et 6° ex canonibus quibusdam, qui inscribuntur *Palea*, quique additiones sunt ex veriori sententia ipsi operi ab alio auctore consarcinatae (2).

In documentis colligendis ab aliis praeexistentibus canonum collectionibus, ac praesertim a collectione praedicti Isidori, Gratianus deceptus fuit, multaque falsa pro veris traduxit. At Romani Pontifices hos emendare errores sedulo curarunt, et tandem Decretum ipsum emendatum

typis mandari praecepit Gregorius XIII, ita ut nihil ei addi, aut mutari amplius quis posset, ut legitur in eius Bulla in fronte operis apposita, quae incipit: *Cum pro munere*. Nihilominus Apostolica auctoritate numquam fuit confirmatum; et ideo omnes canones, qui in eodem continentur, legis auctoritatem non habent, nisi eam a proprio auctore consequantur (3).

(1) Gratiani opus in scholis, et in foro allegari solet quoad primam partem ita ex. gr. can. *his igitur* 3. dist. 23. Quoad secundam partem ita ex. gr. can. *in scripturis* 9. caus. 8. quaest. 1; nisi agatur de *poenitentia*, de qua ita fit allegatio ex. gr. can. *nihil prodest* 21. dist. 3. de poenit. Quoad tertiam partem ita ex. gr. can. *necessarium* 1. dist. 4 de consecrat. Et legitur in primo casu: canone *his igitur* tertio distinctione vigesima tertia: in secundo casu legitur: canone *in scripturis* nono causa octava quaestione prima; et in tertio casu legitur: canone *necessarium* primo distinctione quarta de consecratione. At quandoque omittitur vocabulum initiale, aut numerus canonis ex. gr. can. 3. dist. 23. aut can. *his igitur* dist. 23. -- (2) Comprehenduntur quoque in Decreto alia capita deprompta ex capitularibus Regum Francorum, ex rescriptis Imperatorum, ex scriptoribus sacris, et ex historia ecclesiastica. Quoad canones notatos *Palea* animadvertimus, hoc vocabulum videri illis inscriptum: vel a nomine auctoris, qui eos in decretum immisit; vel ex eo quod in his levia ac nullius momenti, ut paleae, contineantur; vel ex eo potius, quod sint additiones, factae canonibus decreti non a Gratiano, sed ab alio cum inscriptione *post alia*, vel *p. alia*, ex quo librarium errore exortum sit vocabulum *Palea*. Devoti in proleg. cap. 6. § 77. et in not. -- (3) Haec sententia nostra non est, sed Benedicti XIV qui ita scripsit: « Gratiani Decretum, quantumvis pluries Romanorum » Pontificum cura emendatum fuisse non ignoretur, vim et pondus legis non habet, quin immo inter omnes receptum est, quidquid in » ipso continetur, tantum auctoritatis habere, quantum ex se habuisset, si nunquam in Gratiani collectione insertum foret. » De Synod. l. 7. c. 15. n. 6. Sunt tamen qui Gratiani decreto legis auctoritatem tribuunt: tum quia supponunt approbatum ab Eugenio III et a citato Gregorio XIII; tum quia universaliter ita receptum fuit, ut publice in scholis legeretur, et haberetur in foro tamquam pars iuris communis canonici: unde citatur a Doctoribus, et allegatur in iudiciis veluti jus constitutum; et concludunt, hoc Decretum, quod habet originem privatam, ex usu, et consuetudine per plura saecula nunquam interrupta, vim obtinuisse codicis legum publica auctoritate muniti. At sic respondemus: 1º Non constat de approbatione Eugenii III, quae, si vera fuisset, ipsi Decreto certo certius fuisset inserta, dum in nulla ejus editione comparuit. 2º Gregorius in citata bulla Decretum exhibet correctum, et vetat, *ne cuiquam liceat eidem operi quidquam addere, vel immutare, aut intervertere, nullave interpretamenta adiungere*; sed expresse ipsum opus non approbet, nec authenticum declarat. 3º Usus schola-

larum, et fori operis praestantiam commendat propter summam verorum documentorum, quae continet, et propter utilitatem, quae ex documentis etiam falsis, pro talibus tamen non agnitis, oriri potest. 4° Usus, et consuetudine fieri quidem potest, ut aliquod caput Decreti etiam mendosum legis acquirat firmitatem; sed haec inductio ad alia capita extendi nequit, quia consuetudo cadit in factis legitimis conditionibus vallatis, non vero in erroribus in locum veritatis sufficiens.

11. Decretales Gregorii IX, ipso mandante, opera S. Raymundi de Pennafort, ex suis, aliorumque post Gratianum summorum Pontificum Decretalibus epistolis, et ex aliis S. Canonibus adornatae, et anno 1234 evulgatae, vim et auctoritatem legis universalis habent: nam ipse Gregorius alios canones, et Decretales in hac sua compilatione contentas suas fecit, et suis exaequavit, ita ut iisdem universi tam in iudiciis, quam in scholis aequae uti, et obtemperare deberent (1). Unde hic primus est legum Pontificiarum codex authenticus, et Apostolica auctoritate munitus, cui titulus: *Decretalium D. Gregorii Papae IX compilatio*. Hic codex quinque constat libris, et libri distribuuntur in titulos, et tituli in capita (2).

(1) Bul. *Rex pacificus* editioni Decretalium praefixa. Sicut Iustinianus imperator ex praecedentibus codicibus Gregoriano, Hermogeniano, et Theodosiano suum effecit legum corpus; sic Gregorius IX suas adornavit Decretales ex quinque praecedentibus canonum collectionibus, quarum prima et notabilior post Gratianum facta fuit a Bernardo Papiensi anno 1190 et inscripta *Breviarium extravagantium*, quia Decretales ibi collectae vagabantur extra Decretum Gratiani, a qua ipse Gregorius, sivi Raymundus formam et divisionem operis desumpsit. Phillips de font. iur. eccl. § 17, et seq. — (2) Materia, quae in his libris ordine successive tractatur, exhibetur ab hoc versiculo: *Iudex, Iudicium, Clerus, Connubia, Crimen*. Canones hujus operis, ubi necesse sit, dividuntur in paragraphos, et ita allegantur, ex gr. Cap. *Quae in ecclesiarum 7. de constit.*; et legitur: capite *Quae in ecclesiarum septimo, de constitutionibus*. Brevitatis causa potest omitti verbum initiale, vel, eo citato, omitti numerus. Veteres tamen solebant apponere vocabulum *Extra*, ad significandum, Decretales in hoc opere contentas vagari extra Decretum Gratiani. Quidam vero recentiores solent apponere signum X. Sed communius neutrum observatur, quia per primam supra indicatam citationem res sufficienter significatur.

12. Sextus Decretalium, sive liber sextus Decretalium a tribus eruditissimis viris de mandato Bonifacii VIII anno

1300 compositus legis universalis auctoritatem ab eodem Pontifice obtinuit (1). Hic secundus legum Pontificiarum codex praeter acta duorum conciliorum generalium Lugdunensium, auctoris, et praecedentium a Gregorio IX Pontificum decretales epistolas comprehendit, et inscribitur: *Liber Sextus Decretalium Domini Bonifacii Papae octavi*. Dicitur autem *Sextus Decretalium*, quia quinque libris a Gregorio IX publicatis hic sextus accessit, qui iterum distribuitur in alios subalternos quinque libros, eodem ac in codice Gregoriano materiarum, ac titulorum ordine servato (2).

(1) Bul. *Sacrosanctae Romanae Ecclesiae* operis editioni praeposita, in qua canonum collectionem declarat commissam Gulielmo archiepiscopo Ebredunen. Berengario episcopo Biterren. et Ricardo de Senis Romanae ecclesiae vice-cancellario, et mandat observari, ut *perfectam in rebus agendis formam tribuat, et in moribus disciplinam, in iudiciis, et in scholis*. — (2) Ita allegatur, ex. gr. cap. *ut animarum* 2, de constit. in 6.; et legitur: capite *ut animarum* secundum de constitutionibus in sexto.

13. Clementinae auctorem habent Clementem V eiusque constitutiones, simulque acta concilii generali Viennensis ab eodem Pontifice celebrati in libros, et titulos ad instar Decretalium disposita complectuntur. Ipse tamen Clemens morte praeventus codicem suum promulgare nequivit, qui propterea fuit a Ioanne XXII eius successore anno 1317 promulgatus, ut vim legis universalis haberet (1).

(1) Bul. *Quoniam nulla* in fronte codice apposita. Huius canones ita citantur ex. gr. *Quoniam* de vit. et honest. cleric. vel cap. *Quoniam* de vit. et honest. cleric. ex Clement. Sed hic citandi modus est obsoletus: potius quandoque citatur Clementinae numerus.

14. Extravagantes Ioannis XXII complectuntur Bullas 20 eiusdem Pontificis in quatuordecim titulos secundum ordinem Decretalium distributas; Extravagantes vero Communes Bullas aliorum Pontificum in dictis compilationibus non comprehensas, et in quinque libros more Decretalium distributas continent; sed quartus liber vacat. Duae huiusmodi collectiones per summos Pontifices non reperiuntur expresse approbatae: at nihilominus vi et auctoritate legis universalis pollent, quia Bullae sunt Pontifi-

cum omnes obligantes, quae ideo Extravagantes dicuntur, quia primum extra corpus iuris, in quo, nunc sunt comprehensae, vagabantur (1).

(1) Extravagantes Joannis XXII hoc modo allegantur, ex. gr. extrav. *execrabilis* Ioann. XXII, de praeb. et dignit.; et hoc modo allegantur Extravagantes communes, ex. gr. extrav. *Ambitiosae* de reb. eccl. non alien. int. com. Si vero extravagans allegata sub sua rubrica unica sit, citari potest vocabulo *unic.* subiungendo tituli rubricam; quod quandoque observatur etiam in Clementinis. Pro iis tamen, qui praxim nondum obtinuerunt evolvendi libros iuris canonici, observamus, eos posse facillime quemlibet canonem, aut caput citatum invenire, si consulant indicem rubricarum cuique operi in principio impressum. — Corpus iuris praeter canones et capita continent *Rubrica*, *Summaria*, et *Glossas*. Rubricae dictae sunt a *rubro*, quia rubro atramento scribebantur, et sunt inscriptiones titulorum. In codicibus authenticis authenticae habentur, quia expresse a Pontificibus approbatae: consequenter habent vim legis, et ut leges citantur, si contineant orationem perfectam, uti est rubrica: *Ne clerici, vel monachi saecularibus negotiis se immisceant*; sin secus adhuc prosunt ad explicandos textus; unde ortum est adagium: *valet argumentum a rubro ad nigrum*. Si tamen rubricae textibus opponantur, textus, ut naturale est, praevalent, quia rubricae priores et generales sunt, textus vero posteriores, et speciales, et juris regula est, generi, per species derogari, cap. 34 de reg. jur. in 6. Quod hic de rubricis exponimus non extenditur ad Decretum Gratiani, quia hic codex non est authenticus, ut supra innuimus: extenditur tamen ad Extravagantes eo quod hoc opus usu recipitur tamquam authenticum. Summaria, sic dicta a summa, qua paucis verbis materia legis exponitur, sunt inscriptiones canonum, vel capitum, et quandoque paragraphorum opera privatorum Iurisconsultorum ipsis canonibus, vel capitibus, aut paragraphis adiectae, quae propterea non sunt de textu, et per se vim legis non habent, nisi quatenus concordent cum textu. Glossae demum sunt interpretationes, sive commentaria canonibus, sive capitibus opera privatorum canonistarum in margine textus adiuncta, quibus textus verba et sententiae explicantur. Vim proinde legis non habent; sed habent magnum pondus a propriis auctoribus, a loco, quem occupant, sed maxime ex consensu, quo fuerunt editae, et conservatae in corpore Iuris. Quare praevalent opinioni cuiuscumque privati Doctoris: immo si fulciantur iustitia, ratione, et aliorum Doctorum suffragio, faciunt nedum opinionem probabilem, sed etiam communem. Quando vero plures et diversas opiniones referunt, praesumuntur approbare ultimam, nisi aliud ex verbis appareat.

15. Praeter haec canonicarum legum capita in corpore iuris clausa, alia multa sunt, quae tum a Decretalibus posteriorum Pontificum, tum a canonibus generalium Conciliorum proficiscuntur, quae ius *novissimum* constituunt.

Post Joannem XXII, qui Pontificatum tenuit ab anno 1316, ad annum 1334, plures Decretalium, sive Bullarum collectiones factae fuere; sed nulla fuit Apostolica auctoritate donata. Inter has eminent septimus Decretalium de mandato Pontificum inceptus, et typis excussus, egregium sane opus, quod tamen ob speciales causas suppressum fuit (1). Eminent similiter Bullarium Magnum Romanum a Carolo Coquelines compositum, et ab Hieronymo Mainardo editum, quod continet summorum Pontificum bullas a S. Leone Magno usque ad Clementem XII, quod fuit adauctum a Bullario Benedicti XIV, Clementis successoris, et quod demum continuatum fuit ab Advocato Andrea Barberi, qui bullas, et constitutiones successorum Pontificum congressit usque ad Pium VIII. Bullae in hoc opere comprehensae vim legis absolute non habent, nisi cum earum archetypis demonstrantur convenire; nihilominus in scholis praesumuntur archetypis convenire (2). Bullarium vero Benedicti XIV est authenticum, ut patet ex constitutione ejusdem pontificis.

Post Joannem XXII, plura similiter concilia generalia habita fuerunt, ut est *Florentinum* celebratum sub Eugenio IV, anno 1438, pro reductione Graecorum ad fidei unitatem; *Lateranense* V, sub Leone X, anno 1517, contra Pseudo-Concilium Pisanum indictum; et *Tridentinum* inchoatum sub Paulo III, anno 1545, et absolutum sub Pio IV, anno 1564, a quo maxima juris novi pars efficitur (3). Constat autem Concilium Tridentinum sessionibus 25, in quibus primum de fidei dogmate, et postea in decreto *de reformatione*, de disciplina ecclesiastica agitur (4). — **(Add. Edit.)** Concilium item Vaticanum a Pio IX inchoatum die 8 decembris anni 1869, et ob sacrilegam Almae Urbis invasionem suspensum per Litteras Apostolicas eiusdem Pontificis diei 20 octobris anni 1870. Constat duobus Constitutionibus; prima *De Fide Catholica*, altera *De Ecclesia Christi* (5).

(1) Praecipua causa suppressionis in eo est, quod Pius Papa IV, in bulla confirmationis S. Concilii Tridentini, quae incipit *Benedictus Deus*, inhibuerat sub poena interdicti ingressus in ecclesiam pro Praelatis, et excommunicationis latae sententiae in alios, ne quis posset edere *com-*

mentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumque omnino interpretationis genus super ipsius Concilii decretis, omnem sibi in ea materia declarationem, et decisionem reservando: quod fecerat ad vim sacrorum canonum tutandam maxime contra perversas futuras schismaticorum interpretationes. Iam vero in septimo Decretalium inserti fuerant concilii Tridentini canones, et si hoc opus Pontificia auctoritate donatum in codice legum publicatum fuisset ad instar Decretalium, et sexti Decretalium, licuisset omnibus et interpretationes et glossas apponere contra praecitatae bullae Pianae dispositionem. Nec visum fuit opportunum id prohiberi; sed consultus septimum Decretalium in oblivionem dimittere. Prosp. Fagnanus in cap. cum venisset 12, n. 61 de iudic. Alius quidem septimus Decretalium editus fuit a Petro Matthaeo Iurisconsulto Lugdunensi; qui tamen publica auctoritate caret. — (2) Bullarii canones allegantur, proposito vocabulo initiali cuiusque bullae, et adiecto nomine Pontificis, qui ipsam edidit, ex. gr. Bul. *Viveam Domini* Clem. XI; cui apponi solet dies, et annus editionis. — (3) Collectiones conciliorum plures factae sunt; omnibus praestat collectio, quae inscribitur: *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, quam Ioannes Dominicus Mansi evulgavit*. Florentiae, expensis Antonii Zatta, Veneti (1759). — (4) Ut facilius promptiorque fiat intelligentia et usus huius praecipuae partis iuris novissimi, observamus 12 Tridentini sessiones parum ad scientiam habere ponderis, cum ad Concilii ordinationem referantur, et alias 13 maximum habere momentum, uti 3^a 4^a 5^a 6^a 7^a 13^a 14^a 18^a 21^a 22^a 23^a 24^a et 25^a. Sessio 3^a habet symbolum fidei; 4^a decretum de canonicis Scripturis, cui adiungi potest 18^a de librorum delectu; 5^a agit primo de peccato originali: aliae nempe 6^a de iustificatione, 7^a de Sacramentis, Baptismo, et Confirmatione, 13^a de Eucharistia, 14^a de Poenitentia, et Extrema Unctione, 21^a de pluribus ad S. Communionem spectantibus, 22^a de sacrificio Missae, 23^a de Ordine, 24^a de Matrimonio, et etiam de disciplinae ecclesiasticae moderatione, 25^a denique de Purgatorio, de veneratione Sanctorum, de Regularibus, etc. Illud praeterea notandum, quod in sessione vigesima secunda adest decretum de observandis, et evitandis in celebratione Missae, et in sessione vigesima quinta aliud decretum de Indulgentiis. Notandum pariter, quod in sessione decima octava delecti fuerunt Patres, qui de libris disquisitionem instituerent, et in sessione vigesima quinta decretum fuit, ut eorum acta Romano Pontifici exhiberentur, ut suo iudicio et auctoritate index librorum prohibitorum evulgaretur, quod a Pio IV, anno 1564, factum fuit. Postea indicem librorum prohibitorum ediderunt alii summi Pontifices cum suis regulis, observationibus, et instructionibus, ut videre est in romana editione indicis anni 1841, sub Gregorio XVI absoluta, et publicata. De hac materia librorum improbate lectionis agit late et erudite Ioannes Devoti in suis Inst. can. lib. 4 tit. 7. — (**Nota Edit.**) (5) In prima Constitutione quae incipit: *Dei Filius* exarantur distinctis capitibus dogmata catholica, 1.º *De Deo rerum omnium creatore*: 2.º *De Revelatione*: 3.º *De Fide*: 4.º *De Fide et ratione*. In altera quae incipit: *Pastor Aeternus*, item distinctis capitibus digesta sunt dogmata catholica: 1.º *De Apostolici Primatus in Beato Petro institutione*: 2.º *De perpetuitate Primatus B. Petri in Romanis Pontificibus*: 3.º *De vi et ratione Pri-*

matus R. Pontificis. 4.º De Romani Pontificis infallibili magisterio. Et in fine utriusque Constitutionis apponuntur Canones quibus errores his dogmatibus oppositi anathemate confodiuntur.

16. Demum ad ecclesiasticas leges referuntur Declarationes Sacrarum Congregationum, Regulae Cancellariae Apostolicae, et Concordata. Declarationes Sacrarum Congregationum, et illae maxime S. Congregationis Concilii Tridentini, vel emittuntur ad legem anteriorem interpretandam, vel ad legem extendendam, vel ad privata negotia definienda. Licet de his graves sint inter Doctores quaestiones, verae resolutiones nobis videntur sequentes: In primo casu declarationes habent vim legis, cum fiant consulto Pontifice, qui suam illis dando auctoritatem, suas facit; neque solita legum publicatione indigent, quia in lege eas continente iam publicatae censentur. In secundo casu vim legis non habent, nisi legitime publicentur, quia in lege publicata non continentur, et reipsa novae sunt leges. In tertio casu potius sunt decreta, et sententiae, quam leges, quae ius faciunt tantum inter partes, nisi consuetudine et usu rerum similiter iudicatarum sustineantur. Regulae Cancellariae sunt septuaginta duae constitutiones viventis Pontificis ad Apostolicam Cancellariam regendam initio Pontificatus editae, quae, eo vivo, vim legis habent, et, eo mortuo, vim legis amittunt; neque, electo novo Pontifice, reviviscunt, nisi ab eo probentur, et confirmentur. His tamen in multis per Concordata derogatum fuit (1).

(1) Ioan. Bapt. Riganti in proem. ad com. in reg. cancel.

17. Concordatorum nomine veniunt Indulta, sive compositiones factae inter Summum Pontificem et Principes saeculares super iurium differentiis inter utramque potestatem exortis (1). Interdum concordata habent rationem privilegii a S. Sede Principibus concessi, quod tunc verum est, quando Pontifices Principibus aliquid contra ius commune concedunt, quin ex sua parte Principes aliquid Pontificibus retribuunt. Ut plurimum vero habent rationem foederis et pacti, sive contracti, quando scilicet u-

trinque a contrahentibus aliquid vicissim conceditur, aut promittitur. Haec foedera gravissimis scatent quaestionibus, de quibus videndi probati Doctores. Compositiones huiusmodi interdum Ecclesiae profuerunt tamquam extremis malis extrema remedia; sed in se infausta sunt signa, veluti cum Pater nequit habere pacem cum filiis suis, nisi cum eis de familiaribus rebus paciscendo: unde dici solet: *historia concordatorum historia dolorum* (2).

(1) Concordata inita fuerunt a S. Sede cum Duce Sabaudiae, et Rege Sardiniae, cuiusmodi est: 1.º Indultum Nicolai V, Ludovico Sabaudiae Duci per bullam *Etsi ex paternae*, an. 1451, concessum, quod ecclesiastica afficit beneficia praesertim maiora; 2.º Instructio Benedicti XIV, circa immunitatem localem, et exercitium iurisdictionis ecclesiasticae, an. 1742, et a brevi Leonis XII *Obsequio erga Deum* an. 1826, ad Liguriam extensa in ea tantum parte, quae immunitatem localem respicit; 3.º Conventio anni 1841, quae ad personalem immunitatem refertur. Inita quoque fuere cum Galliae Rege, inter quae celebre est illud an. 1801, inter primum Reipublicae Consulem Napoleonem Bonaparte, et summum Pontificem Pium VII, promulgatum in eius Bulla *Ecclesia Christi*, qua Gallicana Ecclesia reaedificata videtur. Similiter inita fuerunt cum Austriae Imperatore, et inter haec memoria sempiterna dignum est concordatum, an. 1855, inter summum Pium IX, et imperatorem Franciscum Iosephum I, quo in Austria ecclesiastica disciplina ad veram et catholicam formam feliciter restituta fuit. Huiusmodi compositiones nunc factae sunt fere cum omnibus Principibus. — (2) Concordata indubitanter vim legis habent, cum ferantur utriusque supremae potestatis ecclesiasticae, et secularis auctoritate, et nequeunt revocari nisi de utriusque potestatis consensu, cum rationem contractus habeant: nam iuris principium est, *unumquodque dissolvi eo modo, quo in initum fuit*. Nihilominus infelicibus his temporibus quaedam supremae laicae potestates veritae non sunt pro suo libitu, inscio et repugnante summo Pontifice, inita concordata violare, et spernere, et modo ac si inita non essent, per quod temerarium et iniustum factum probrose inciderunt in sequentem damnatam propositionem: *Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi, ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo concordata) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum sede apostolica initas, sine huius consensu, immo et ea reclamante*. Syllab. prop. 43.

TITULUS III.

DE ECCLESIA CATHOLICA.

SUMMARIUM: 18. Religio quid operetur. — 19. Ecclesia vetus, et nova. — 20. Christiana et Catholica. — 21. Eius dotes. — 22. Est regnum, schola, et templum. — 23. Ut regnum habet summum imperium, suum regem, ditionem, leges, et magistratus. — 24. Hoc regnum est monarchicum. — 25. Duo praemissorum corrolaria. — 26. Ut schola habet cathedram infallibilem veritatis. — 27. Quomodo hoc magisterium exerceat. — 28. Ut templum perfectum habet sacerdotium ad populum sanctificandum.

18. Ius divinum, ut iam vidimus, est voluntas Dei hominibus manifestata. Ita Deus legislator aeternus hominibus imperat; homines vero divinis legibus obsequentes religiosi fiunt, et per religionem ipsi Deo coniunguntur. Religio iuxta S. Augustinum nos docet, *quid credendum, quid sperandum, quid amandum* sit. Unde per ius divinum conversio Dei ad homines, et per religionem hominum conversio ad Deum, quae in vera ecclesia recte operatur. Unus autem est Deus, unum ius divinum, una religio, et una ecclesia esse potest, quae veritatis, et divinitatis signa ferat, qualis est catholica, extra quam salus obtineri non potest (1).

(1) Propterea merito damnatae fuerunt in *Syllabo* prop. 15, 16, 17, et 18.

19. Per originale peccatum ius divinum in mente hominum obscuratum fuit; et consequenter religio debilis et incerta mansit. Quare Deus lumen novum de coelo, et magistrum veritatis, et columnam firmitatis dedit hominibus, id est Ecclesiam suam, ut ius divinum explicaret, et religionem perficeret. Post lapsum primi parentis illico facta fuit promissio futuri Redemptoris, a quo proprie incipit Ecclesia. Vetus Ecclesia habuit iustos plurimos et sanctos; habuit sacerdotes, ut Melchisedech, qui erat sacerdos Dei altissimi (1); habuit populum electum, qui in ecclesiis, et synagogis ad legem Moysis addiscendam, et ad orandum congregabatur (2); sed illa Eccle-

sia, ut lex Moysis habet rationem imperfecti, quia omnia in figura contingebant ei (3). Nova Ecclesia perfecta in plenitudine temporis a Jesu Christo Redemptore nostro fundata fuit (4), et a Spiritu Sancto edocta (5), et in omnem terram divulgata, quae *Christiana* a nomine Auctoris sui, et *Catholica* ab universali sua extensione fuit appellata.

(1) Genes. 14. — (2) Act. Apost. 15. Iudith 6. — (3) Ad Corinth. 10. — (4) Ad demonstrandam ecclesiae stabilitatem eam fundavit Christus supra Petram: dixit enim Petro: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam, et tibi dabo claves regni caelorum*, etc. Matth. 16. Petra autem erat ipse Christus, ad Corinth. 10; sed Petra etiam ipse Simon Petrus, uti liquet ex citato Evangelii textu, cui ideo Christus mutavit nomen Simonis in Petrum, ut significaret, se illum constituere Vicarium suum in terra. — (5) Trid. Sess. 21, cap. 1. Sess. 22, de Sacrif. Miss., et Sess. 25, de Purgat.

20. Vocabulum graecum *Ecclesia* latine sonat *convocationem, aggregationem, vel coetum personarum*, et apud nos coetum omnium Fidelium, qui adhuc in terris vivunt; ac ita potest cum Cardinali Bellarmino definiri: *Ecclesia est coetus hominum eiusdem christianae fidei professione, et eorundem sacramentorum communionem colligatus, sub regimine legitimorum Pastorum, ac praecipue unius in terris Christi Vicarii Romani Pontificis* (1). Hinc ad Ecclesiam pertinent omnes, qui christianam tenent fidem, et a Pontifice Romano primo pastore saltem mediate per alios habentes cum eo communionem Pastores reguntur (2).

(1) Ea est optima definitio, ut Logici dicunt, quae rei genus, quod habet commune cum aliis, et differentiam ab aliis omnibus continet; ita ut cum nulla alia se confundi possit. In data Ecclesiae definitione id omne invenitur: nam dicimus Ecclesiam *coetum hominum*; en genus, quod habet commune cum aliis hominum societatibus; et alia, quae adiungimus, differentiam demonstrant ab omni alia societate, quae ad Ecclesiam non pertineat. Societates vero omnes, quae sunt in Ecclesia, sub data definitione comprehenduntur; aliter societates ecclesiasticae esse non possent. Unde non sunt recipiendae ut accuratae, illae definitiones, in quibus omittitur nota subiectionis Romano Pontifici. Haec est nota characteristicam, quia iuxta S. Ambrosium: *Ubi est Petrus, ibi ecclesia*. Hinc Societates clerico-liberales, et aliae huius generis pluries a summo Pontifice reprobatae et damnatae ab ecclesiasticis societatibus

toto coelo differunt. Syllab. § 4. — (2) Ecclesia est corpus vivum, in quo est anima et corpus: et quidem anima sunt interna dona Spiritus Sancti, fides, spes, charitas, etc. Corpus sunt externa professio fidei, et communicatio Sacramentorum, ex quo fit, ut quidam sint de anima et corpore Ecclesiae, ac proinde uniti Christo Capiti interius, et exterius; quidam de anima, et non de corpore, ut cathecumeni, et excommunicati, si fidem habeant et charitatem; quidam denique de corpore, et non de anima, ut qui nullam habent internam virtutem, et tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, et in Sacramentis communicant sub regimine Pastorum.

21. Ecclesia catholica est Una, Sancta, et Apostolica. Una propter eandem fidem, sacramentorum communionem, et subiectionem Romano Pontifici, ita ut efficiat unum corpus, seu ovile, et habeat unum primum Pastorem, quemadmodum definivit divinus eius fundator (1). Cum tamen extensa sit per universum orbem, nil officit eius unitati, si a locis saepissime appelletur, in quibus exstat, ut cum D. Paulus in duabus suis epistolis ad Corinthios scribens dicit, *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi*, et in duabus ad Thessalonicenses, *Ecclesiae Thessalonicensium*; nam quaelibet ecclesia est in una a Christo instituta, et si in ea non est, Ecclesia Christi dici non potest (2). Ecclesia est Sancta tum in se, cum sit opus divinum in sua institutione et conservatione, in fine institutionis, in mediis ad fidem ordinatis, tum religione qua sanctificat homines, cum Christus passione sua eam dedit, ut sanctificaret per suum sanguinem populum. Demum Apostolica est, quia ea ipsa est, quam gubernarunt sub Petro Capite, et praedicarunt Apostoli a Spiritu Sancto edocti, et in mundum universum missi ad praedicandum Evangelium omni creaturae, quorum successores ab ipso Deo electi, et missi per suum in terris Vicarium adhuc eam gubernant (3).

(1) Ioan. 10, ubi Salvator ait: *Ego sum ostium ovium.... Ego sum Pastor bonus... et animam meam pono pro ovibus meis, et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.* — (2) Ita Ecclesia catholica occidentalis et orientalis una est per dogma et subiectionem Romano Pontifici, et differt tantum quoad ritus et disciplinam sub eiusdem Pontificis directione, quam distinctionem non arbitria Romanorum Pontificum, ut impii affirmant, sed necessitas induxit. Syllab. prop. 38. Ec-

clesiae vero nationales divisae a catholica, et subductae ab auctoritate Romani Pontificis sunt schismaticae, et conventicula impiorum. Syllab. prop. 37. — (3) Cum Ecclesia Christi sit Apostolica, necessario est Romana: nam ecclesia Romana est Ecclesia D. Petri Principis Apostolorum, quem Dominus constituit Caput et centrum Ecclesiae universalis; Ecclesia autem D. Petri est Apostolica: ergo Apostolica ecclesia est Romana. V. Inst. Iur. Can. edit. Parisiis an. 1853. tom. I. pag. 87. Insuper Ecclesia Romana est etiam una, sancta, catholica, perpetuo duratura, ad salutem necessaria, et infallibilis. V. Phillips de iur. eccl. § 28.

22. Ecclesia catholica ex divina institutione est *regnum* in terris de regno coelesti participans, et ad regnum coeleste disponens; est *schola*, in qua adest cathedra infallibilis veritatis; et est *templum*, in quo verum sacerdotium, et vera religio completur (1). Est sane regnum: Rex enim regum, et Dominus dominantium, qui ipsam Ecclesiam fundavit, manifestam regni formam ei tribuit. Nam in statu legis naturae populum habebat, quem Patriarchae gubernabant: Abraham constituit patrem multarum gentium, ex quo reges egressuros praedixit (2): Moysen misit, ut populum suum filios Israel de Aegypto educeret (3). In statu legis scriptae divinam positivam promulgavit legem, dedit populo suo Palaestinae regionem, et constituit ei regem, sicut habebant omnes per circuitum nationes (4). In statu demum gratiae iuxta fidem ab Archangelo Gabriele Mariae datam Iesus habere debebat sedem regis David, et in ecclesia regnare; dixit enim: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum* (5), quod fuerat praenunciatum per prophetam Danielem, cum de Filio hominis veniente de coelo sic assuerit: *Dedit ei (Deus) potestatem, et honorem, et regnum..... et regnum eius quod non corrumpetur* (6). Haec quae decretoria sunt de regno Christi, et de regno, quod in Ecclesia sua Christus instituit, aperte confirmantur ab Apostolo Ioanne, qui postquam testificatus est. Iesum Christum esse principem regum terrae, subdit: *Qui fecit nos regnum, et sacerdotes Deo, et Patri suo* (7).

(1) Phillips. d. 1. § 8 et seqq. — (2) Genes. 17. — (3) Exod. 13. — (4) Deuter. 17. — (5) S. Lucas 1. — (6) Daniel 7. — (7) Apocal. 1.

23. Nihil Ecclesiae catholicae deest, ut verum sit regnum. Habet summum imperium sibi proprium, et ab alio omnino independens; nam Christo data fuit *omnis potestas in coelo et in terra* (1); *et omne iudicium* (2). Ipse vero Christus hanc potestatem, et iudicium tribuit Ecclesiae suae, cum dixit: *sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (3), et cum dixit Petro: *Tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis* (4), etc. Habet regem invisibilem in ipso Christo, et visibilem in successore B. Petri, cui data fuit potestas et iurisdictio pascendi, et gubernandi illis verbis: *Pasce agnos meos, pasce oves meas* (5), quibus constitutus fuit pastor, et gubernator Fidelium et Pastorum, scilicet subditorum et Principum. Habet assignatum pro ditione sua universum mundum ex illo oraculo: *Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae* (6): *Docete omnes gentes* (7). Habet societatem hominum inaequalem, in qua sunt, qui regunt, et qui reguntur. Habet suas leges, magistratus collegiales in conciliis, iudices in episcopis, aliaque omnia ad regnum constituendum necessaria (8).

His adeo claris S. Scripturarum eloquiis impii opponunt: 1° Christum declarasse regnum suum non esse de hoc mundo: 2° regnum Ecclesiae esse impossibile, quia cum unaquaeque gens suum habeat civilem principatum, per illud fieret, ut esset status in statu, quod ratione damnatur. Ad primum respondemus, Christum sapientissime fecisse, cum dixit, *Regnum meum non est de hoc mundo* (9); nam in hoc eloquio duae propositiones sunt, id est, regnum quod est meum, non est de hoc mundo. In prima affirmavit regnum suum, in secunda declaravit, regnum suum non esse de hoc mundo, scilicet non esse regnum temporale ab hominibus constitutum; et ideo cum Iudaei vellent eum regem facere, fugit (10), quia regnum, quod ipse fundabat in mundo, erat coeleste et divinum a Deo Patre constitutum. Hinc est, ut recte explicat S. Augustinus, quod Christus non ait: *regnum meum non est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo*. Non ait: *Nunc regnum meum non est hic, sed: regnum meum non est*

hinc (11). Ad secundum respondemus, duplici modo obiectionem factam intelligi posse, quatenus nimirum status est in Ecclesia, quatenus vel Ecclesia est in statu. Primo modo intellecta contra assumptum nostrum, et contra rationem nihil continet; nam verum est quemcumque statum, vel regnum in Ecclesia esse debere, tum quia ad mundum universum extenditur Ecclesia, tum quia omnis homo et principatus catholicus esse debet, si finem creationis, vel institutionis suae velit obtinere. Altero modo intellecta falsa manifeste apparet: nam Ecclesiae membra, et ministri sunt quidem in statu, quia homines et cives sunt; ipsa vero Ecclesia non est de statu, neque in statu, quia de coelo est, et in eam principatus saeculares nullam habent potestatem. Sed dato etiam, et non concesso, Ecclesiam esse in statu, continget ideo aliquod absurdum? Minime: nam longe differt status Ecclesiae a statu civilis principatus: porro ille supernaturalis est pro rebus sacris et divinis; iste naturalis pro rebus temporalibus et terrenis: ille utitur mediis spiritualibus; iste mediis corporalibus: ille intendit aeternam felicitatem in coelis; iste tranquillitatem et prosperitatem in terris. Duo ergo status Ecclesiae et principatus saecularis sunt diversi generis, et uterque habet propriam actionis provinciam, quam excedere non debet (12). Nil consequenter est rationi contrarium in eo, quod Ecclesia sit in statu, vel regno temporali, modo hoc ille tamquam nobiliori, salvis suis iuribus, subordinetur.

(1) Matth. 28. — (2) Ioan. 5. — (3) Ioan. 20. — (4) Matth. 16. — (5) Ioan. 21. — (6) Marc. 16. — (7) Matth. 28. — (8) Hinc manifesti erroris infecta palam fit sequens impiorum propositio nuperrime damnata: *Doctrina comparantium Romanum Pontificem Principi libero, et agenti in universa ecclesia, doctrina est, quae medio aevo praevaluit.* Syll. prop. 34. — (9) Ioan. 18. — (10) Ioan. 6. — (11) S. Augustinus in tract. 115, in Ioan. — (12) Duae supremae mundi potestates debent concorditer procedere ad societatem rite pro spirituali, et temporali bono regendam. Neque Ecclesia a statu, aut status ab Ecclesia separari potest, salva Societatis incolumitate, quia religio est veluti anima, et status veluti corpus Societatis. Coniunctionem animae cum corpore necessariam fecit ipsa manus Creatoris; coniunctionem vero religionis cum statu reliquit Deus, ut facerent homines. Quare notata fuit sequens propositio *Ecclesia a statu, statusque ab Ecclesia seiungendus est.* Syll. pr. 55.

24. Regnum insuper Ecclesiae est monarchicum: nam D. Petro a Domino Iesu Christo datus fuit in universa Ecclesia, et super omnes fideles et Pastores principatus dignitatis, et iurisdictionis, ut infra demonstrabimus (1). Hoc sane imperii genus conformius est ipsi regno Dei in coelis, ubi unus est Rex Deus; est simul praestantius et perfectius, quia ordinem, et unitatem Ecclesiae melius inducit, et servat (2). Sciunt autem omnes, quo studio, et quanto affectu unitatem Ecclesiae commendaverit Christus in sua oratione ad Patrem cum dixit: *Pater Sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos.... ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi unum sint* (3). At vero haec unitas nullo modo melius obtineri potest, quam per unius imperium in omnes. Indubitanter itaque Christus Ecclesiam suam ad monarchici regiminis formam instituisse videtur.

Apostoli quidem, ut Petrus, ab ipso Christo fuerunt electi, ab eodem acceperunt potestatem ligandi, atque solvendi. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo* (4), etc. Acceperunt Spiritum Sanctum, et potestatem dimittendi peccata: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata remittentur eis*, etc. (5). Missi sunt in mundum universum ad docendum, et baptizandum: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos*, etc. (6). Hinc Apostoli ex divina institutione partem in Ecclesiae gubernatione magnam habuerunt, cuius participes sunt Episcopi Apostolorum successores (7). Sed eis administratio data fuit sub reservatione confirmationis Petri, cui propterea dixit: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (8). Ex quo manifeste agnoscitur, Ecclesiae regimen non posse esse aristocraticum, ut contendunt Protestantes, neque monarchicum aristocratia temperatum, ut affirmant alii parum recte de Ecclesia sentientes. Nam promissio indefectibilitatis fidei facta fuit tantum Petro, cui uni datae sunt claves regni coelorum, quibus significatur suprema potestas (9). Neque concilium generale, ex quo adversarii fundamentum oppositionis desumunt, quidquam ecclesiasticae monar-

chiae derogat, cum contra summum Pontificem nihil possit, cumque absque eius convocatione, et confirmatione generale Ecclesiae concilium appellari non possit, ut infra videbimus (10). Si autem Ecclesiae regimen non potest esse aristocraticum, tanto minus democraticum. Illud profecto verissimum est, quod inter omnia Ecclesiae membra perfecta viget aequalitas quoad generationem spiritualem per Baptismum, quoad vitam gratiae in hoc regno militante, et quoad vitam gloriae in triumphante. Sed est alia generatio spiritualis hierarchica per Ordinem sacrum, qua supra singulos fideles extolluntur Dei ministri, qui tantum sacra facere possunt. Est sane hierarchia divina ordinatione instituta, per quam Episcopi Presbyteris efficiuntur superiores; est et Primatus Pontificis Summi, cui omnes cuiuscumque conditionis et ordinis subiiciuntur, ut suis locis demonstrabimus. Insuper Christus potestatem pascendi et gubernandi non dedit populo, sed Apostolis, et nominatim Petro eorum Capiti, qui leges in Ecclesia ad populi exclusionem semper tulerunt, et executioni mandarunt: quae omnia manifesta sunt argumenta, regimen Ecclesiae nunquam fuisse, nec esse posse democraticum (11).

(1) N. 123. — (2) Pius Papa VI, monarchici regiminis formam appellat praestantiorē; et Bossuet demonstrat, eam esse communiorem, quae naturae magis congruit, et melior in se, omnibus utilior est. V. Theiner docum. ined. tom. 1, pag. 178, edit. Paris, an. 1857. — (3) Ioan. 17. — (4) Matth. 18. — (5) Ioan. 20. — (6) Ioan. 20 et Matth. 28. — (7) Episcopi cum Romano Pontifice gubernant ecclesiam, cum eo infallibiliter docent, cumque eo ligant, et solvunt; sed absque eo, quin colligant, dispergunt, extra episcopatum catholicum vivunt, et ut schismatici in manu proprii consilii privati remanent. V. Phillips de iur. eccl. § 23. — (8) Haec confirmatio tacita est, vel expressa. Tacita fuit in Apostolis, qui dona a Christo, et potestatem extraordinariam obtinerunt, et in Episcopis ab Apostolis constitutis. Expressa est, quae datur Episcopis a Christi Vicario ad ecclesiam particularem missis, qui extra territorium sibi assignatum nequeunt iurisdictionem explicare, et ab omni iurisdictione cadunt, si missio revocetur. Huius rei exemplum recens, et omnium gravissimum habemus in Bulla *Ecclesia Christi* Pii VII, in qua nova fit circumscriptio Episcopatum Galliae, novi sunt missi Episcopi, et priscis interdictum quodvis iurisdictionis ecclesiasticae exercitium. — (9) Card. Soglia Inst. iur. pub. part. 2, tom. 1. c. 1. — (10) Devoti Inst. iur. Can. in proleg. c. 2, § 20 et 21. — (11) Devoti eod. loc, § 18.

25. Ex praemissis deducitur: 1° Ecclesiam esse hominum societatem perfectam, in qua sunt, qui iure divino imperant, et qui obedire tenentur; immo omnibus aliis societatibus perfectiorem, tum quia ab ipsa divina sapientia instituta, tum quia ratione mediorem et finis omnibus praecellit. Societates enim aliae ab hominibus institutae saepe mutantur, et quandoque pereunt; sed haec semper eadem usque ad mundi finem perseverare debet, nec portae inferi contra eam praevalere unquam poterunt. Hinc clare cognoscitur, quanto in errore versentur Protestantes, qui Ecclesiam obtrudunt ad formam collegii institutam, principibus saecularibus subiectam, in qua omnes omnino sint aequales. Cum enim Ecclesia sit universalis, quia catholica, et apostolica, non subiicitur alicui Imperatori, sive Regi. Neque laicus Princeps aliquam in eam potest habere potestatem directam, aut indirectam; neque se immiscere in iis, quae ad Ecclesiae iurisdictionem pertinent, aut impedire, quominus ministri, et fideles catholici propria iura et officia exercent (1).

Deducitur 2° Ecclesiam esse societatem visibilem, et divino-humanam. Unigenitus enim aeterni Patris factus homo eam instituit, divinis et sensibilibus signis, et sacramentis munivit, Petrum suum vicarium, et Apostolos deputavit, homines scilicet divina virtute roboratos, ut fideles fidei praeceptis imbutos legibus, praeceptis, et poenis in officio continerent. Adeo divino-humana, et visibilis est Ecclesia, ut in Scripturis sanctis significetur per montem sublimem, per regnum coelorum in terras eventum, per civitatem sanctam, quae abscondi non potest, per lumen admirabilis fulgoris, quo universus illuminatur orbis: quae omnia signa visibilem Ecclesiam liquido demonstrat. Unde graviter errant Protestantes, qui Ecclesiam habent societatem invisibilem, vel societatem tantum animorum, quasi Ecclesia animis tantum imperare deberet, et princeps saecularis, tantum corporibus. In hac hypothesis dividitur, et destruitur homo; et ideo haec talia sunt mentis deliria, quae ab iis tantum excogitari possunt, qui cognitae veritati per puram malitiam contradicere student (2).

(1) Errores contrarii, qui nunc catholicarum etiam nationum civilem praxim inficiunt, damnati fuerunt a Summo Pontifice nostro Pio IX, in Syllabo, quo maxima nostrorum temporum errorum pars retunditur, ut incolume ius ecclesiasticum servetur, et principes, si velint, sibi, religioni, et societati consulant. Civili potestati non competit potestas indirecta etiam negativa in Sacra. Prop. 41. Eadem non potest se immiscere rebus, quae ad religionem, mores, et regimen spirituale pertinent, neque de instructionibus iudicare, quas ecclesiae Pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, neque decernere de Sacramentorum administratione, et de dispositionibus ad ea recipienda necessariis, prop. 44. Neque impedire communicationem Pastorum et fidelium cum Romano Pontifice, prop. 49. Neque potest alia similia facere, quae passim in citato Syllabo damnantur. — (2) Ecclesia in externo ministerio visibilis est, licet coelestis gratia, et animarum fides videri non possit; sed illud sufficit, ut visibilis vere dicatur, et sit.

26. Ecclesia nedum est regnum, ut probavimus; sed est et schola, in qua adest cathedra infallibilis veritatis. Perfecto Ecclesia habet Verbum divinum revelatum: Adam primus a Deo revelationem accepit, cuius semina quaedam a toto genere humano accepta, et conservata fuere; deinde populus Hebraeus per Moysen et prophetas; denique Ecclesia Catholica per Iesum Christum. Haec ultima perfectissima fuit, et talis, ut numquam deficere, aut corrumpi posset, quia ab ipso Deo omnipotenti conservatur. Propterea Ecclesiae magisterium debet esse infallibile, quale revera est, ut constat ex manifestis Sacrarum Scripturarum oraculis: nam Ecclesiae divinitus commissum fuit officium docendi omnes gentes sub assensione perpetua Spiritus divini: *Euntes docete omnes gentes, etc.; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consumptionem saeculi* (1). Petri fides deficere nequit, pro qua oravit Christus: — *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (2). Contra Ecclesiam supra Petrum fundatam non possunt praevalere portae inferi (3), cum sit *Ecclesia Dei vivi columna, et firmamentum veritatis* (4). Deus est infallibilis, nec potest in promissionibus suis deficere: ergo infallibilis est Ecclesia sua in fidei dogmatibus definiendis, morumque doctrina tradenda (5).

Hoc fidei catholicae dogma fundamentale est, et omnibus aliis anterieus, quia prima est certitudo revelationis factae, et usque ad nos in sua integritate conservatae,

quam certitudinem Ecclesia dare non potuisset, nisi esset infallibilis. Nec quis dicat, Ecclesiam nunquam expresse definivisse, se esse infallibilem: nam definitio haec non profuisset, nisi praesupposita eius infallibilitate. Si enim per absurdam hypothesim fallibilis supponatur, eius definitio de infallibilitate sua esset fallibilis. Sed semper infallibilem se habuit ex virtute Spiritus Sancti in definiendis rebus fidei, et morum. Hinc in primo concilio Hierosolymae ab Apostolis celebrato, D. Petrus nomine Ecclesiae definitionem protulit tamquam infallibile Spiritus Sancti oraculum: *Visum est Spiritui Sancto et nobis* (6). Hanc firmam persuasionem habuerunt omnia concilia oecumenica, et postremo Tridentinum, quod *in Spiritu Sancto* legitime congregatum se declarat. Hanc persuasionem habuerunt Summi Pontifices, et postremo Pius IX, qui damnat protervos assertores, Ecclesiam, sive Pontifices, et concilia, *in rebus fidei, et morum definiendis* errasse (8). Cum demum Spiritus Sanctus Ecclesiam doceat, in quo fundata est, et subsistit, infallibilis procul dubio esse debet; et potest, ac debet infallibiliter dogmatice definire, sicut in necessitate millies definivit, Religionem catholicam esse unicam veram Religionem, extra quam nemo valet Deo placere, aeternamque cum Deo felicitatem consequi (9).

(1) Matth. 28. — (2) Luc. 22. — (3) Matth. 16. — (4) I. ad Tit. 3. — (5) Unde S. Irenaeus aiebat: *Non oportet apud alios quaerere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositarium dives plenissime contulerint omnia, quae sunt veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae, non erroris.* L. 3 c. 4; et S. Augustinus subiungebat: *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae catholicae commoveret auctoritas.* Ideo veritas religionis non est quaerenda a philosophia, ut asseverant Rationalistae, et ratio quomodocumque exulta nequit ad veram scientiam reconditorum dogmatum pervenire. Sed necesse est, ut ratio humana rationi divinae, sive Revelationi se submittat; et Ecclesia errores philosophiae non potest tolerare, relinquendo ut ipsa se corrigat, sicut aperte eruitur ex propositionibus damnatis. Syllab. prop. 9, 10 et 11. — (6) Act. Apost. 11 — (7) Sess. 2, 3, 4. et plurib. in loc. — (8) Syllabus prop. 23. Inter antiquiores vero Pontifices S. Lucius Papa memoriae tradidit, ecclesiam Apostolicam omnium ecclesiarum matrem nunquam errasse, *sed ut in exordio normam fidei christianae percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus manet.* Can. 9, c. 24, q. 1. Similiter S. Si-

xtus II, adiunxit: *Memor sum me sub illius nomine ecclesiae praesidere .. cuius fides nullam haeresim unquam fovit, sed omnes quidem haereses destruxit.* Can. 10 eod. Item S. Eusebius Papa: *In sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata Religio.* Can. 11 eod. Similia repetit S. Iulius, et Agatho Papa, qui haec habet: *Sic omnes Apostolicae sedis sanctiones accipiendae sunt, tamquam ipsius divini Petri voce firmatae sint.* Can. 2, dist. 19. — (9) Ob hanc causam Pius Papa IX sequentem damnavit propositionem: *Ecclesia non habet potestatem dogmaticae definiendi, Religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem.* Syllab. prop. 21.

27. Doctrinae magisterium Ecclesia exerce: per Episcopos, quibus tamquam Apostolorum successoribus dictum est: *Euntes docete omnes gentes: euntes praedicate Evangelium omni creaturae* (1). Episcopi tamen singillatim sumpti ea tantum docere, et praedicare possunt, quae ex verbo divino tradito, vel scripto manifesta et indubia acceperunt, vel definita ab Ecclesia certo apparent. Si vero Episcopi sumantur simul uniti in concilio generali cum eorum capite Romano Pontifice, qui acta concilii probet, ecclesiam docentem efformant, et in definiendo dogmate, moribusque componendis infallibilitate gaudent. Sic enim congregati universam repraesentant Ecclesiam tam in capite, quam in membris, cui praerogativa infallibilitatis a Christo data est. Ideo concilia oecumenica *Sancta* vocantur, tamquam *Evangelica*, et *paradisi flumina* habentur, quae *fidei doctrinam plenissime praedicant* (2).

Supremum tamen doctrinae magisterium soli Petro, eiusque successoribus competit. Veritas huius asserti dimanat ex primatu, quem summi Pontifices ex iure divino supra omnes tenent in universa Ecclesia (3). Primatus enim continet potestatem iudicandi absque appellatione in Principe, et in subditis officium obediendi absque repugnantia: nam primatus foret inefficax, si subditi doctrinis, et definitionibus principis possent reluctari, et aliter agere vel sentire. Iam vero, si magisterium doctrinae in conciliis oecumenicis est infallibile, potiori iure tale esse debet in Pontifice Petri successore, cum concilia robur et firmitatem a solo Pontifice obtinere queant: nam si in conciliis Papa non sit, et acta postea non confirmet, concilia nullum habent robur, neque Ecclesiam repraesentant.

tant, neque infallibilitate donantur (4). Quare dici non debet Papa infallibilis propter concilium, sed concilium propter Papam; quia Christus non fundavit Petrum supra Ecclesiam, sed Ecclesiam supra Petrum, et Petrum supra seipsum, qui est *lapis vivus, summus, angularis, electus, pretiosus, qui factus est in caput anguli* (5).

Haec praeterea praerogativa infallibilitatis D. Petri, eiusque successorum per illam dogmaticam definitionem designatur, qua, interrogante Domino, quem ipsum Apostoli esse dicerent, solus Petrus a Deo Patre inspiratus respondit: *Tu es Christus filius Dei vivi* (6); declaratur ab eodem Petro in concilio Hierosolymitano, cum de se sic testatur: *Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Evangelii, et credere* (7); probatur ex praxi Ecclesiae, quae semper obtemperavit summo Pontifici, ut si vere esset infallibilis (8); demonstratur demum ratione, quia Pontifici ad recte regendum Ecclesiam infallibilitas est necessaria, et Deus in necessariis non deficit. Porro Ecclesia eget oraculo vivo permanente, a quo semper queat vocem veritatis exquirere, cui aptari possit divina assistentia ipsi divinitus promissa *singulis diebus* (9), quia omnibus diebus possunt occurrere veritates confirmandae, et errores damnandi. At solus Papa potest esse oraculum vivum, et permanens, cui divina assistentia ad hoc quotidie sit concessa. Neque hoc privilegium pro universalis Ecclesiae possunt sibi vindicare Episcopi singuli, neque concilia generalia, quae non nisi raro et difficiliter celebrantur. Dicendumne erit, Ecclesiam universalem non habuisse divinam assistentiam per plura saecula, quae inter unum aliudque generale concilium praeterfluxerunt? Et si habebat assistentiam, de quo dubitari non potest, quae nam erat persona, quae ea uti, et frui posset, nisi Papa (10)? Papa ergo est infallibilis in definiendis fidei dogmatibus, morumque praeceptis stabiliendis (11). Sed hoc verum est, quando Papa universalis magistri suscepta persona, ex sua voluntate, et plena potestate, tamquam Christi Vicarius, in nomine Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, aut in nomine et auctoritate Sanctae Sedis Apostolicae, aliquid circa fidem, aut mores definit, vel decernit pro

certa omnium fidelium norma, sive id in concilio, sive extra concilium id faciat (12), et nulla alia requiritur conditio (13) — **(Add. Edit.)** Nunc vero, Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, esse infallibilem, dogma est *de Fide Catholica*; quia toti Ecclesiae universali credendum proponitur per Sacros. Oecumenicum Concilium Vaticanum. In eius enim sess. IV Const. *Pastor aeternus* habetur. « Itaque Nos traditioni a Fidei Christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis Catholicae exaltationem, et Christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse, definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica Auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in B. Petro promissam, ea infallibilitate pollere qua D. Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse. — Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit; anatema sit ».

(1) Matth. 28, Marc. 16. — (2) Can. 1, dist. 15. — (3) Inf. n. 123. — (4) V. Phillips de iur. eccl. § 88. — (5) I. Petr. 2. — (6) Matth. 16. — (7) Act. Apost. 15. — (8) Tota in suffragium huius sententiae posset afferri antiquitas, et moderna Ecclesiae praxis; sed sufficit nobis afferre ex antiquis exemplum S. Innocentii I, qui in Pelagianos damnationis decretum emisit, quo audito, S. Augustinus exclamavit: *Causa finita est, utinam aliquando finiatur error!* Serm. 131 de verb. Apost. c. 10. Idem Innocentius suum factum doctrina confirmat, cum ad Episcopos Milevitani concilii scribens ait: *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitrator omnes fratres et Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem referre debere (veluti nunc retulit vestra dilectio) quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse.* Can. 12, c. 24, q. 1. Novissimis vero diebus gloriosus Pius Papa IX, Supremo suo iudicio Immaculatam Sanctissimae Dei Genitricis Virginis Mariae Conceptionem definivit, et tamquam fidei dogma omnibus credendum proposuit. Bul. *Ineffabilis Deus* an. 1854, quod universo plaudente catholico mundo, ubicumque praedicarunt Episcopi, in quo eniterunt Galliae Antistites. qui pro infausto eorum nationali systemate

hanc veritatem prius tantopere oppugnarunt. Quare sicut olim Patres concilii Calcedonensis exclamarunt: *Petrus per Leonem loquutus est*; sic nunc universi catholici laeti exclamant: *Petrus per Pium nonum loquutus est*. Unde causa finita est. — (9) Matth. 28. — (10) Idcirco decreta dogmatica summi Pontificis accipienda omnino sunt ut definitiva, non ut provisoria, quod quidam Doctores falso persuadere conantur, quos sapienter confutat Georgius Phillips in suo opere de Iur. Eccl. § 88. — (11) Pius IX, in superius citata constitutione *Ineffabilis Deus* circa definitionem a se editam Conceptionis Immaculatae Deiparae Virginis Mariae declarat, aliter sentientes, quam a se definitum fuit, *navfragium circa fidem passos esse, et ab unitate Ecclesiae defecisse*. — (12) Hinc sequitur, Papam hac praerogativa non frui, quando ut homo hanc vel illam opinionem etiam circa fidem, et mores tenet, et quando de facto agitur, quod ipse ut homo cognovit, et ut homo testatur: nam licet sit eVectus ad summi Pontificatus fastigium hominis viatoris conditionem retinet. Phillips de iure eccl. § 89. — (13) Id. ib. § 90.

28. Ecclesia demum est templum, in quo vivit, et viget Sacerdotium a Christo Domino institutum. Hoc Sacerdotium non est illud Melchisedech, licet factum secundum eius ordinem, non est illud Aaronis; sed est Sacerdotium Sanctum, regale Sacerdotium (1), sempiternum Sacerdotium secundum virtutem vitae insolubilis (2). In templo per Pontifices et Sacerdotes exercetur ad populum Dei sanctificandum in nomine et virtute Iesu Christi, qui primus et perpetuus est Pontifex et Sacerdos, et simul Sacrificium (3), cuius caeteri Pontifices et Sacerdotes sunt ministri. Hi potestate divina muniti sacramentis, benedictionibus, et precibus populi sanctificationem operantur, quae directe et principaliter animas hominum afficit, indirecte autem et secundario etiam corpora, et res materiales, quae in usum divini cultus sunt assumendae, ut sunt res sacrae et religiosae: nam divinum Sacerdotium postulat, ut quae in ipso continentur, vel ipsum contingunt, sanctificentur, de quibus infra suis in locis pro instituto nostro agemus.

Officium Pontificum et Sacerdotum a Liturgia dirigitur, quae *publicum ministerium* sonat, et potest definiri *forma cultus externi a Deo data, vel ab Ecclesia probata*. Dicimus *a Deo data*, quia ritus sacramentorum de eorum materia et forma, non possunt provenire nisi a Deo. Dicimus *ab Ecclesia probata*, quia in reliquis non essentialibus, sed ac-

cidentalibus ritus externi cultus sunt ab Ecclesia instituti (4). Solus Papa in universa Ecclesia Liturgiam moderatur per se, vel per S. Congregationem Rituum, quae in hac re in toto orbe habet ordinariam et Apostolicam potestatem. Unde Episcopi independenter a Papa, vel ab eadem S. Congregatione Liturgiam mutare, aut novam instituere non possunt, ut in Concilio Tridentino definitum reperimus (5). Praecipui libri liturgici sunt: Missale (6), Breviarium (7), Martyrologium (8), Pontificale (9), Caeremoniale Episcoporum (10), et Rituale (11).

(1) I. Petr. 2. — (2) Ad Hebr. 7. — (3) Cap. 1. de Trin. et fid. cath. — (4) Liturgia catholicae religionis eam mirifice adiuvat, cuiusque etiam dogmata exprimit, atque demonstrat, quo demonstrationis medio sancti Patres, et Doctores usi sunt: unde Coelestinus Papa sic aiebat: *Legem credendi lex statuit supplicandi*, epist. ad Gal. episc. c. 11. V. Bouix de iur. liturg. p. 1. c. 7 § 2 prop. 4. — (5) Can. 13 sess. 7. Antiquitus episcopi ex tacita, vel expressa summorum Pontificum concessione in liturgia dirigenda in suis respective dioecesibus magnam habuerunt partem; sed cum hoc egerint ex delegatione, et non iure sibi proprio, nihil ex eo colligi potest contra supremam in liturgia summorum Pontificum auctoritatem. Propterea a vero longe aberrant, qui potestatem in liturgiam nedum episcopis, sed etiam principibus saecularibus tribuunt, ut eam queant dirigere et mutare, sicut Protestantes, et Gallicanismi sectatores faciunt. — (6) Circa Missale observamus, fuisse a S. Pio V sancitum, ut in omnibus ecclesiis Romani ritus Missa celebretur iuxta Missale a se editum, aliis omnibus suppressis, ita ut huic Piano Missali nihil umquam addi, detrahi, aut immutari posset, et ut aliae caeremoniae, aut preces, quam quae in hoc Missali continentur, quacumque consuetudine, privilegio, et iuramento roboratae in Missa addi, vel recitari non possent sub Apostolicae indignationis poena. Exceptio tamen ab eodem Pontifice facta fuit in casu, quo ab ipsa prima sua institutione Missale fuerit a sede Apostolica probatum, vel iam assiduam observantiam habuerit ultra ducentos annos. Hoc notandum, quod in ecclesiis Romani ritus, quales erant omnes fere ecclesiae Occidentis, ante S. Pium V, observata quidem fuit eadem liturgia in substantialibus; sed in accidentalibus quaedam in quibusdam provinciis introductae fuerunt variationes. Iam vero has variationes ante bis centum annos introductas, et assidue retentas S. Pius V incolumes servavit, ut videre est in eius Bul. *Quo primum tempore* Missali praemissa. Deinde Clemens VIII, et Urbanus VIII, similiter mandarunt, ut hoc Missale extra statum ecclesiasticum edi non posset, nisi de licentia Inquisitorum, vel Ordinariorum in scriptis obtenta initio, vel in fine Missalis imprimenda, in qua ipsi manu propria attestarentur, impressum Missale cum Piano collatum fuisse, et omnino concordare, gravissimis impositis poenis tum typographis, tum Inquisitoribus, et Ordinariis

contra facientibus, tum etiam Missale non probato utentibus. Bul. *Cum sanctissimum* Clem. VIII, et Bul. *Si quid est Urb.* VIII Missali apposita. Haec diximus de Missalibus Romani ritus, quia non extenduntur ad alia, veluti ad Ambrosianum, ad Mozarabicum, ac praesertim ad Graecum. Graeci enim habent Euchologium, quod simul Missale, Rituale, Pontificale, et Caeremoniale est: qua de re plures edidit bullas Benedictus XIV, ut est Bul. *Demandatam*, Bul. *Etsi pastoralis*, Bul. *Ex pastorali*, et Bul. *Ex quo primum*. — (7) Circa Breviarium observamus, eundem S. Pium V an. 1568 in ecclesiis ritui Romano addictis omnia Breviaria abolevisse, quae ab eorum prima institutione non fuissent a Sede Apostolica approbata, vel assiduae observantiae ducentos annos non habent, et suum novum edidisse Breviarium quod praecepit ab omnibus accipi, et recitari, ita ut ei nihil addi, detrahi aut mutari posset, et ita ut omnes obligaret in conscientia sub gravi peccato et sub poena non satisfaciendi praecepto recitationis horarum canonicarum; Bul. *Quod a nobis* Breviario praemitti solita. Postea Clemens VIII et Urbanus VIII praescripserunt necessitatem licentiae Inquisitorum, vel Ordinariorum, pro nova ipsius Breviarii impressione, modo, et sub poenis, ut supra de Missali dictum est. Bul. *Cum in Ecclesia* Clem. VIII, et Bul. *Divinam Psalmodyam* Urb. VIII. Neque valet contra praedicta ulla praescriptio, quae non habeat ducentos annos observantiae ante S. Pium V, ut pluries declaravit S. Congregatio Rituum, ut in una *Novarien* 7 april. 1832; et 26 eiusd. 1834, in alia *Brixien*. 27 febr. 1847, penes Gardellinum. Propterea episcopi nequeunt eorum Calendario nova addere Sanctorum officia, quae in Breviario Piano non inveniuntur, vel non sint eis a S. Rituum congregatione concessa, neque ea extendere possunt de loco ad locum, aut eorum mutare ritum. — (8) Martyrologium Romanum a Gregorio XIII editum, et a Benedicto XIV correctum obligatorium est pro omnibus ecclesiis latinis, et etiam pro illis, quae proprium Missale, et Breviarium non habent: nam idem Gregorius sancivit, ut, omni alio Martyrologio amoto, in omnibus ecclesiis saecularibus, et regularibus absque ulla exceptione servandum esset, et ut, si particulares ecclesiae alios habent Sanctos celebrari solitos, eos nequirent in hoc Martyrologio inserere, sed deberent separatim suo loco, et ordine descriptos tenere. Bul. *Emendato*. Nunc vero in choro adhibenda sunt exemplaria Martyrologii a praefato Benedicto correcti, quibus nihil addi, mutari, vel adimi ab Episcopis potest, sicut continetur in cit. Bulla, et S. Rituum Congregatio definivit in una *Cremonem*. 10. Janu. 1852. Insuper tamen in eodem possunt Sancti ab ultima editione canonizati, non vero Beati solummodo declarati. Decret. S. Cong. Rit. 30 Aug. 1680. — (9) Pontificale Romanum editum a Clemente VIII per Bullam *Ex quo*, et ab Urbano VIII correctum per Bullam *Quamvis alias*, similiter obligatorium est pro omnibus Praelatis, et ecclesiis latinis. Nec eiusdem libri Pontificalis nova editio fieri potest, nisi de licentia Inquisitorum, vel Ordinariorum modo, et sub poenis pro nova Breviarii impressione statutis. — (10) Caeremoniale episcoporum a Clemente VIII in Bul. *Cum novissime*, ab Innocentio XI in Bul. *Etsi alias*, et a Benedicto XIII in Bul. *Licet alias* publicatum, est pariter in ecclesia latina obligatorium pro omnibus, ad quos spe-

ctat. Nec valet contra ipsum consuetudo, nisi sit immemorabilis, et laudabilis: sacra enim Congregatio definivit, caeremoniale praedictum ab omnibus esse observandum *ad unguem*, et non prodesse affirmationem; illud non fuisse receptum. In *Salernitana* 16. Jul. 1605. — (11) Demum Rituale Romanum editum a Paulo V per Bul. *Apostolicae sedi*, et a Benedicto XIV, auctum et castigatum per Bullam *Quam ardenti* ipsi Rituali praemissam, pariter obligatorium est. Olim quidem dubium esse poterat, an Rituale haberet vim legis, ut habent Missale, Breviarium, Martyrologium, Pontificale, et Caeremoniale, ea praecipue de causa, quia praefatus Paulus Pontifex in Bulla editionis usus est verbo *hortamur pro mandamus*, quasi hortatus sit, omnes ad illum observandum, non autem observari praeceperit. Sed ita non est: nam idem Pontifex antequam hortaretur professus est, suum Rituale continere ritus, *qui in sacramentorum administratione, et aliis ecclesiasticis functionibus servari debent*; et declaravit, se novum Rituale dare *Apostolicae sedis auctoritate*. Deinde non dixit simpliciter *hortamur*, sed *hortamur in Domino*, per quod praecepto adiungitur hortatio in nomine Domini, ut accuratius exequatur. Revera post dictum verbum, *hortamur*, subiunxit, ut omnes *imposterum tamquam Ecclesiae Romanae filii, eiusdem Ecclesiae omnium matris ac magistrae auctoritate constituto Rituali in sacris functionibus uterentur, et in re tanti momenti, quae catholica Ecclesia, et ab ea probatus usus antiquitatis statuit, inviolate observent*. Ex quibus patet, verbum *hortamur* aequivalere verbo *mandamus*. Nunc vero rem absolvit resolutio S. Congregationis Rituum, quae definivit, leges Ritualis totam afficere Ecclesiam, ideoque integre servandas, in una *Tre-censi* 7, Sept. 1860. Vide Barrufaldum in Com. ad rit. tit. 1 n. 10.

TITULUS IV.

DE LEGIBUS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 29. Quid sit lex ecclesiastica? — 30. Debet esse legi naturali conformis, aut saltem non opposita. — 31. Qui possint legem facere? — 32. Quid sit concilium, et quotuplex, a quibus, et quomodo celebrandum? — 33. Canones Concilii generalis omnes christianos obligant. — 34. Canones Concilii provincialis, et dioecesani obligant tantum subditos. — 35. Lex Ecclesiae obligat haereticos, non paganos. — 36. Requirit promulgationem, non acceptationem. — 37. Quot modis cesset? — 38. Quotuplex eius interpretatio? — 39. Quae eius obligatio?

29. Lex ecclesiastica, sive Constitutio, quod idem est, sic a *ligando*, vel *legendo* dicta, quod subditos ligat, vel a subditis scripta legitur, est *recta agendorum ratio a Superiore Christi fidelibus sibi subditis denunciata cum voluntate eos perpetuo obligandi ad aliquod agendum, vel omittendum*. Ex hac definitione haurimus quidquid in titulo sumus dicturi.

30. Lex est *recta agendorum ratio*: hinc debet esse legi naturali conformis, aut eidem non opposita, a qua legum lege informatio petitur, ut agnoscatur quid recte, aut ini- que in singulis legibus statuatur; quando tamen est legitime lata lex praesumitur legi naturali conformis, quia iuxta monitum S. Augustini: nostrum est non de legibus, sed secundum leges iudicare: debet esse iuxta quod explicat S. Isidorus Hispalensis *honestam, iustam, possibilem, secundum naturam, secundum patriae consuetudinem, loco temporisque convenientem, necessariam, utilem, manifestam quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, sed pro communi civium utilitate conscripta* (1).

(1) Can. 2, dist. 4. Hoc nedum de legibus ecclesiasticis, sed etiam de civilibus dicendum est, quae legi naturali nequeunt esse contrariae. Ideo damnata fuit propositio, quae simpliciter a statu reipublicae omne deducit ius nullis circumscriptum limitibus, Syllab. prop. 36.

31. Lex a *Superiore* provenit, quo nomine in themate legis universalis tantum Summus Pontifex, et Concilium

generale legitimum intelligitur (1); in themate vero legis particularis pro aliquo loco, certisque negotiis, intelliguntur Legati Pontificis, Episcopi, Concilia particularia, inferiores Praelati, et Capitula Cathedralium (2).

Summus Pontifex tamquam Christi Vicarius et Pastor universalis omnium ovium, et pastorum ex iure divino plenissimam habet leges ferendi, et iudicandi pro toto orbe catholico potestatem, quam exercere solet in gravioribus negotiis per *Bullas*, et in levioribus per *Brevia* (3), vel per Decreta SS. Congregationum.

(1) Animadvertimus tamen, concilium generale non habere vim condendarum legum in se, sed a summo Pontifice: nam si Pontificia auctoritas concilio desit, leges nequit condere, quae universos obligent fideles. Bouix tract. de princ. iur. can. part. 2, sect. 1, c. 5. — (2) Capitula ecclesiarum cathedralium habere potestatem condendi leges tempore episcopalis sedis vacantis indubitatum est: nam capitula hoc casu omnem consequuntur ordinariam episcopi iurisdictionem, ut infra videbimus n. 195; sed etiam tempore sedis plenae habent potestatem edendi ordinationes et statuta, quae respiciant ipsum capituli corpus, et suam ecclesiam, et clericos. Hac de re egimus in alio opere, quod inscribitur: *Theorica et Praxis regiminis Dioecessani praesertim Sede Vacante*. Parisiis, 1876, a n. 29 ad 44. — (3) Brevia a brevibus verbis, quibus solent concipi, vel a brevi materia, aut negotio, quod tractatur, appellantur, quibus sigillum cerae rubrae adiungitur, et *annulus piscatoris* dicitur, quia D. Petri piscationem exercentis imaginem refert. Bullae vero appellantur a sigillo plumbeo, vel aureo repraesentante hinc SS. Petri et Pauli imagines, inde nomen regnantis Pontificis, quod ex Apostolico legis chirographo per funiculum sericum, vel cannabem pendet. Devoti Inst. can. in proleg. cap. 7, § 95 et seqq.

32. Legitimum quoque Concilium eadem facultate pollet. Quod Latini Concilium, Graeci Synodum vocant; et est *coetus Praelatorum ad ecclesiastica negotia definienda legitime convocatorum*. Concilia dividuntur in *Generalia*, seu *Oecumenica*, et *Particularia*, sive *Topica*. Ad Generale Concilium cuius est catholicum dogma definire, et morum, disciplinaeque regulas statuere, quatuor requiruntur: ut a Summo Pontifice indicetur; ut ipse eidem per se, vel per suos Legatos praesit; ut omnes convocentur Episcopi (1), et ut ab eodem Pontifice confirmetur (2). Praeter Episcopos tamen ad ipsum vocantur S. Rom. Ecclesiae Cardinales, qui eidem post Pontificem subscribunt, et Ab-

bates etiam benedicti, Ordinumque Regularium Superiores Generales. Interesse quoque solent principes catholici per se vel per Legatos suos, et alii Doctores; et illi quidem ut custodes, ac vindices; hi vero ut Doctores, et Magistri (3).

Concilium vero particulare est, quod in aliqua Provincia, vel Dioecesi celebratur; unde aliud Provinciale, et aliud Dioecesanum dicitur. Provinciale ab eo cogitur, qui toti Provinciae praeest, et ex Provinciae Episcopis, et Prae-lati iurisdictionem quasi Episcopalem habentibus componitur, qui omnes ius habent decisivi suffragii, quo iure etiam Capitulum Ecclesiae Cathedralis tempore sedis vacantis fruitur. Agitur in eo de omnibus Provinciae negotiis, iustitia redditur non solum per viam appellationis, sed et per modum simplicis querelae, et leges opportunae conduntur ad mores reformandos, et ad disciplinam ecclesiasticam collapsam restituendam; at contra sacros canones ab Ecclesia probatos, aut de fide, aut de gravioribus Episcoporum causis nil potest decerni. Propterea tale Concilium antequam publicetur per sacram Congregationem Concilii est revidendum (4).

Demum Concilium Dioecesanum, singulis annis de iure habendum, indicitur ab Episcopo, qui solus, cum in eo sedeat tamquam Iudex, ius habet pleni suffragii. Ad hoc Concilium, in quo de rebus ad mores, et ad disciplinam pertinentibus agitur, omnes vocantur Archipresbyteri, Parochi, et Beneficiati, omnes dignitatem, vel personatum, vel officium habentes, et quotquot de iure vel consuetudine interesse possunt. Hoc Concilium nulla indiget S. Congregationis revisione, aut approbatione (5).

(1) Non est tamen necesse ad validitatem concilii, ut omnes episcopi sint praesentes; sed sufficit, si omnes sint convocati, et aliquot ex diversis Provinciis convenient, ita quidem ut eorum conventus, inspectis locorum, personarum, et temporum circumstantiis, concilium generale dici possit. — (2) Si non habeat has condiciones concilium dicitur *conventiculum*, vel *conciliabulum*; et si Papa inchoato concilio recedat, manet acephalum. — (3) Post concilia ab Apostolis habita, de quibus videri potest Gonzales in apparatu ad comm. in Decretales n. 31, plurima alia concilia fuerunt in ecclesia celebrata. Vera tamen concilia oecumenica tantum decem et octo recte numerantur, videlicet: *Nice-*

num I an. 325, sub S. Silvestro contra Arium; *Constantinopolitanum* I an. 381, contra Macedonium, *Ephesinum* an. 431, contra Nestorium; *Calcedonense* an. 451, contra Euthychetem; *Constantinopolitanum* II, an. 553, contra varios errores; *Constantinopolitanum* III, an. 681, contra Monothelitas; *Nicenum* II, an. 787, contra Iconomachos; *Constantinopolitanum* IV, an. 869, contra Photium; *Lateranense* I, II, III et IV pro ecclesiastica disciplina, et contra varios errores; *Lugdunense* I et II pro ecclesiae necessitatibus; *Viennense* an. 1311, contra malas associationes; *Florentinum* an. 1434, pro reductione Graecorum ad fidei unitatem; *Lateranense* V, an. 1512, contra conciliabulum Pisanum, et Pragmaticam Galliae sanctionem; et *Tridentinum* an. 1545, contra Protestantes. Pro memoria iuvanda Doctores exhibent haec concilia sub initialibus eorum litteris in modum cuiusdam versus compositis, ut sequitur; Ni-Co-E-Cal-Co-Co-Ni-Co-La-La-La-La-Lu-Lu-Vi-Flo-La-Tri. — (**Add. Edit.**) Vaticanum insuper inceptum sexto idus Decembris, id est, in Festo Imm. Conceptionis B. M. V. anni 1869, praesidente ipso Summo Pontifice immortalis Pio IX, praesentibus plus septingentis Catholici Orbis Episcopis ex maxime dissitis etiam regionibus, ad profligandos grassantes nostrae aetatis errores, qui tum religiosam, tum civilem societatem labefactare conantur. — (4) Card. Soglia Inst. iur. pub. § 37. — (5) Benedictus XIV. de synod. dioec. l. 13, c. 3, n. 6. Nihilominus quandoque etiam concilium Dioecesanum revisioni et approbationi S. Sedis exhibetur, et ab eadem approbatur. In quaestione autem an post approbationem concilium Provinciale, vel Dioecesanum induat naturam legis Pontificis, cui Ordinarii nequeant amplius derogare, videndum est, an approbatio facta sit in forma communi, vel in forma specifica cum clausula, *motu proprio, et ex certa scientia*: nam hoc secundo casu derogatio non admittitur, quia robur adest legis Pontificis; in illo autem primo casu approbatio nullum novum tribuit robur; et ideo derogatio admittitur. Id. ib. c. 5, n. 11.

33. At vero Concilii Generalis canones Sancti Spiritus instinctu dictati omnes per Orbem universum Christi fideles, pariter ut Apostolicae constitutiones constringunt. Licet enim in concilio sint conditi, adhuc tamen a Pontifice procedunt, qui ipsum concilium regit, atque confirmat, ut Supremus Princeps, et caput cum plenissimo honoris, et iurisdictionis primatu universalis Ecclesiae tam distributive, quam collective sumptae. Unde S. Gregorius Papa quatuor prima generalia Concilia, nempe Nicaenum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, et Calcedonense, sicut quatuor Evangeliorum libros se tota devotione suscipere, et amplecti, et integerrima approbatione se custodire, et venerari fatetur (1).

(1) Can. *Sicut Sancti* 2 dist. 15; et hoc Pontifex affirmat, quia in

his veluti in quadrato lapide sanctae fidei structura consurgit, et cuiuslibet vitae, et actionis norma consistit. Idem confirmat Innocentius III, in cap. II de Renunt., et imperator Iustinianus in Novel. 131 c. I.

34. Decreta inde, et leges in Concilio Provinciali sancta subditos tantum obligant intra limites provinciae existentes: nec refert, quod huiusmodi concilia per S. Congregationem recognoscantur: quia revisio eo tantum sine datur, ut intra provinciam, non vero extra, executionem obtineant (1). Quod si loca quaedam similium conciliorum in codicibus. Decretalium, ut leges generales recensita reperiuntur. non a concilio, sed a Pontifice vim consequuntur, qui omnia sua facit, quibus suam impertitur auctoritatem. Leges similiter in concilio Dioecesano editae solos dioecesanos obligant, pro quibus sunt latae, ut leges a quacumque auctoritate constitutae solos obligant subditos in proprio territorio existentes, cum ex regula iuris extra territorium ius dicenti non pareatur impune (2). Idcirco leges Ecclesiae generales obligant omnes fideles; leges vero particulares locorum eos tantum regulariter obligant, qui de territorio, et in territorio legislatoris sunt (3).

(1) Hac de re a vero vehementer aberrant, qui leges concilii Nationalis tanquam leges universales habent, easque ab approbatione Summi Pontificis eximunt. Propterea merito reprobata, et damnata fuit sequens propositio: *Nationalis concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest.* Syllab. prop. 36. — (2) Cap. 2 de constit. in 6. — (3) Hinc communiter Doctores tradunt, peregrinos non obligari legibus locorum, per quae pertranseunt, quia non sunt subditi, nisi illis expresse aut tacite se subiiciant, veluti si vellent ibidem contractum inire; nam tunc leges loci deberent actum regere. Similiter Doctores tradunt, eos, qui a sua patria abscedunt, non teneri a particularibus eorum patriae legibus, quia istae leges extra territorium legislatoris non extenduntur.

35. Lex a Superiore proponitur *Christi fidelibus subditis*, ipsosque afficit scismaticos, et haereticos, non vero Iudaeos, Saracenos, Mahometanos, aliosque paganos, quia hi per ianuam Baptismi in Ecclesiam numquam ingressi sunt. *Quid mihi*, aiebat D. Paulus, *de iis, qui foris sunt, iudicare?... Nam eos, qui foris sunt, iudicabit Deus* (1). Haeretici vero cum per Baptismum Ecclesiae membra sint

effecti, ob sceleris turpitudinem Ecclesiae legibus se subducere nequeunt. quia nemo ex suo delicto meliorem conditionem suam facere potest. Neque iuvat asserere, haereticos esse membra a corpore Ecclesiae abscissa: nam ita appellantur quoad communionem, non vero quoad characterem; qui, si convertantur, queunt altius, quam alii, in coelum conscendere (2).

(1) I ad Corint. 5. — (2) Reiffenstuel de constit. n. 274. Lex ecclesiastica ipsis supremis Magistratibus et Principibus proponitur. Unde Ioannes Papa aiebat: *Si Imperator catholicus est, filius est, non praesul Ecclesiae. Quod ad religionem competit, discere ei competit, non docere... Deus enim voluit, saeculi potestates, si fideles sunt, Ecclesiae suae sacerdotibus esse subiectas.* Can. 11, dist. 96.

36. Lex debet esse subditis *denunciata*, vel promulgata: nam vere lex intimatur, cum promulgatur, et culpari non possunt, qui ignorant es eam violant. Intimatio non requiritur ad aures, sed sufficit, ut quis sciat, legem solemniter editam, aut publice promulgatam; et in lege ecclesiastica generali interdum promulgatio in unaquaque provincia, et dioecesi fit (1); ex stylo vero Curiae tantum Romae per affixionem ad valvas Basilicae SS. Apostolorum, et in acie campi Florae, quo casu ex communi Doctorum sententia adhuc omnes fideles obligat (2).

Lex ecclesiastica promulgata ex se vim habet obligandi, nullaque est opus populi, aut fidelium, aut potestatis civilis, aut Episcoporum acceptatione, aut licentia, sive recognitione (3). Ecclesiae siquidem Superiores legitimam auctoritatem a Christo Iesu leges imponendi consequuntur (4). Quare violatores legis sunt, qui legem promulgatam non accipiunt, quique praetextu non-acceptationis eandem non observant, ubi de Superioris dispensatione vel consensu non possit iusta capi praesumptio. Idcirco si lex iusta de causa bono communi non congruat, facile est remedium recurrendi ad Superiorem pro suspensione, aut revocatione legis, quo subditi, inviolato auctoritatis iure, uti possunt iuxta memorabile exemplum Alexandri III Ravennatensi Archiepiscopo ita rescribentis: « Si » quando aliqua tuae fraternitati dirigimus, quae animum

» tuum exasperare videantur, turbari non debes... Quae
 » litatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter consi-
 » derans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas,
 » aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, ra-
 » tionabilem causam praetendas. Quia patienter sustine-
 » rebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit in-
 » sinuatione suggestum (5) »; et similia habet Benedic-
 ctus XIV (6).

(1) Hoc contingit quando lex ipsa id fieri praescribit, uti est casus in can. 13, de poenit. et remis. et in cap. I, Sess. 24, concilii Tridentini de ref. matr. — (2) Haec sententia vera est: nam si agitur de rebus fidei et morum, omnes Doctores fatentur, ex tunc Pontificias constitutiones obligare, cum primum ad hominum notitiam quocumque modo pervenerint. Id aperte declarat Tournely Prael. theol. de leg. cap. 5, sect. 4, et Cabasutius Iur. can. theor. et prax. l. 1, c. 2, n. 6, duo distincti contrariae sententiae propugnatores. Si vero agitur de legibus disciplinariis, observamus, solemnem legis promulgationem in omnibus provinciis non esse de essentia legis; aliter dicendum foret esse etiam de essentia legis solemnem ipsius promulgationem ad singulos homines. Porro ius naturale ab adversariis non recte invocatum stat potius pro hac secunda parte, quam pro prima, quae est merum positivum inventum, vel voluntas imperatoris Iustiniani, qui in Novella 66, decrevit, novas leges publicandas esse in singulis provinciis. Est enim tantum de essentia legis ut populo proponatur eo modo, quo mediate, vel immediate, simul, vel successive in omnium notitiam devenire possit. Posita voluntate legislatoris uno, vel alio modo legem promulgandi, et facta promulgatione, nam mandatum promulgandi non sufficit, semper illi tantum ligantur, qui legem agnoscunt, non illi, qui legem esse ignorant, ut declaravit Innocentius I, in can. 2, dist. 82; et ut definivit Innocentius II, qui eum tantum ad legem observandam compellit, *qui noverit, eam solemniter editam, aut publice promulgatam*. Cap. 1, de post. prael. Quare praxis a summis Pontificibus approbata, et a sex saltem saeculis observata Romae tantum ecclesiasticas leges publicandi, nil dissonum a ratione continet, et leges sic promulgatae ob expressam Pontificum voluntatem vim habent omnes obligandi, qui eas Romae promulgatas certo moraliter noverint, etiamsi in eorum provinciis promulgatae non sint. S. De Ligorio de leg. n. 95 et 96. Haec sententia omnino tenenda est; secus indirecte summo Pontifici universalium legum ferendarum potestas adimeretur, cum queat haec promulgatio in provinciis impediri, et de facto ab omnibus illis impediri, qui sequentem damnatam propositionem tenent: *Episcopis sine Gubernii venia fas non est vel ipsas Apostolicas litteras promulgare*. Syll. prop. 28. — (3) Cit. damn. prop. — (4) Matth. 16. — (5) Cap. 5 de rescript. — (6) De Synod. dioec. l. 9, c. 8.

37. Lex a Superiore fertur, ut futuris *perpetuo* det for-

mam negotii, et ut ad praeterita regulariter non extendatur; at haec perpetuitas pluribus modis cessat: 1° *Dispensatione*, seu ipsius relaxatione in casu particulari a legislatore, vel eius successore, aut superiore ex iusta causa facta; alii inferiores dispensare nequeunt, nisi ex delegatione, privilegio, vel consuetudine dispensandi facultatem habeant, quia dispensatio est vulnus iuris. 2° *Abrogatione*, quae fit cum lex totaliter aufertur. 3° *Derogatione*, quae contingit, cum pars legis, veluti unus, vel alter articulus mutatur: ait enim iurisconsultus Modestinus: *Derogatur legi cum pars detrahatur, abrogatur, cum prorsus tollitur* (1). Haec abrogandi, vel derogandi facultas ipsi tantum legislatori, vel eius successori, aut superiori, competit. 4° *Irritatione*, quae habet locum, cum superior, ut Summus Pontifex, legem inferioris, ut Episcopi, irritam, et nullius effectus declarat (2). 5° *Consuetudine* contraria, de qua infra in titulo speciali agimus. 6° *Interpretatione*.

(1) L. 102 ff. de verb. signif. — (2) Summus Pontifex hac facultate utitur, quoties necesse est, contra ecclesiastica, et etiam civilia ordinationem, quae ecclesiae doctrinam evertere conantur. Sic inter alia multa exempla Alexander VIII post Innocentium XI declaravit nulla, et irrita acta conventus Gallicani Bul. *Inter multiplices* 4, aug. 1690. Pius VI, damnavit, et rescidit acta, et decreta concilii Pistoriensis an. 1786. Bul. *Auctorem fidei*; et Pius IX, sanctissimus et mitissimus in pluribus allocutionibus coram Cardinalibus habitis, et in constitutionibus a se editis, plures actus Gubernii Subalpini nullos et irritos declaravit. V. alloc. et litt. Apost. cit. in syllabo.

38. Interpretatio est legis explicatio, quae dividitur in *authenticam* et *usualem*, et *doctrinalem*. Authentica ab ipso legislatore fit, cum legem obscuram, vel minus aequam ita explicat, ut eius enigmata solvat, duritiemve humanitati incongruam emendet. Hoc ultimo casu ius novum introducitur iterum promulgandum; illo vero priore ius educitur, quod legi iam inerat, quodque proinde nulla nova promulgatione indiget. Usualis fit a iudice, vel sua speciali sententia, quae instar legis est inter partes; vel consuetudine rerum perpetuo similiter iudicatarum, quae vim legis obtinet. Demum doctrinalis interpretatio fit a Doctoribus, quam in *declaratoriam*, *extensivam*, et *restric-*

ctivam ipsi dispertunt (1); ita ut etiam Epicheiae quandoque fiat locus.

Si plures sint leges, quae sibi rite non consonent, ad unitatem praecepti per rectam interpretationem sunt reducendae. Hinc si pugna in legibus habeatur, regula est, per posteriorem derogari priori, etiamsi in posteriori nulla prioris fiat mentio; nam lex a legislatoris voluntate vim consequitur, et, hac mutata, lex quoque mutetur necesse est. Ideo iuxta posterioris legis dispositionem prior vel in toto, vel tantum aufertur in parte: quo ultimo casu, dum lex aufertur in parte, confirmatur in reliquis, iuxta illud: *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis* (3).

Si vero in legibus pugna perfecta non sit, ad habendam praecepti unitatem, iura iuribus sunt concordanda, quo caveatur, quantum fieri potest, iurium correctio, quae nedum ut odiosa, sed ab iure communi exorbitans, bonoque religionis, et societatis contraria. Hinc leges priores sunt per posteriores explicandae, et posteriores per priores, quae mutuo adiuvantur, et corpore, et anima, scilicet littera, et ratione: littera quidem, abrogata lege, perit; sed ratio; etiam sublata lege, ut anima, perempto corpore, subsistit, a qua concordantiae, et explicationis argumentum sumitur. Nihilominus salva semper sit oportet verborum proprietas, quia non debet admitti voluntatis quaestio, ubi in verbis nulla sit ambiguitas (4).

Si demum lex sit obscura, et per aliam nequeat explicari, cum generaliter loquitur, generaliter accipitur iuxta locutionis naturam, et finem: etenim iuxta vulgatum iuris effatum: *Ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*: cum vero de uno casu disponit, trahitur ad alium expresse similem, et identicum, quia ubi eadem est ratio, ibi eadem esse debet iuris dispositio; et cum denique aliud videtur in ratione exhibere, aliud in verbo, potius verbum intentioni subiicitur, quam intentio verbo: ita ut potior sit semper iustitiae, et aequitatis, quam stricti iuris ratio (5).

(1) Interpretatio *declaratoria* fit, cum sensus et verba legis aequaliter procedunt, seu cum legislator precise expressit quantum voluit. Hoc casu interpretatio tantum vertitur in declarando, sive explicando sensu,

et verbo legis, et nulla fit voluntatis quaestio: nam ubi legislator voluntatem suam recte declaravit, ei adhaerendum est, licet dura forte videatur, quia, ut ait S. Augustinus, *permissum nobis est non de legibus, sed secundum leges iudicare. Extensiva* fit, cum sensus legis latior est, quam verbum, seu cum legislator minus scripsit, quam voluit, ut si in verbo comprehendatur tantum unus casus, et in sensu comprehendantur alii similes: sic in legibus XII Tabularum iussum erat, ut curator daretur furioso, quod protractum fuit ad prodigos, qui furiosum faciunt rerum suarum exitum: sic in cap. 5, de spons. et matr. data fuit sponsae facultas resiliendi a sponsalibus, si sponsus ad aliena commigret, quod per interpretationem extensivam et sponso conceditur, quia cum utrobique eadem sit ratio, eadem esse debet iuris dispositio. *Restrictiva* interpretatio versa vice fit cum verbum latius patet, quam sensus legis, seu cum legislator plus scripsit, quam voluit: exemplum habemus in lege Romilia, qua capite plectebatur, qui moenia civitatis conscendisset: nam reus in legem non habebatur, qui id fecisset hostes arcendi gratia: et aliud exemplum habemus in interdicto dato contra populum, in quo clerus non comprehenditur. Haec, et praecedens regula admittit quaestionem voluntatis, et innititur illi principio: *Odia restringi, et favores convenit ampliari.* — (2) *Epicheia* est exceptio casus a legis obligatione ob quasdam circumstantias, ex quibus certo, vel saltem probabiliter iudicetur, legislatorem noluisse illum casum sub lege comprehendere, et habet locum, quoties lex redderetur nociva, aut valde onerosa, et observatu difficilis. S. De Ligorio Hom. Apost. tract. 2, n. 77. — (3) Hac de causa concilium Tridentinum derogat legibus contrariis in corpore iuris comprehensis; Extravagantes derogant Clementinis et hae utrique Decretalium codici. — (4) L. 25, ff. de legat. 3. — (5) Propterea, ut ait Celsus, *scire leges non est hoc, verba eorum tenere, sed vim et potestatem.* L. 17, ff. de leg. Quando autem lex vere est dubia, interpretatio sumitur, ut non obliget: ita ad rem S. De Ligorio, « Si lex est dubie condita, vel dubie promulgata, non obligat; » quia possessio non stat pro ipsa, sed pro libertate. Idem dicendum, » si dubitetur, an in lege promulgata comprehendatur, vel non, aliquid » onus: tunc enim non tenemur illud implere, quia pro illa parte, de » qua lex est dubia, lex non possidet. Contra vero si lex est certe » condita, et certe promulgata, et inde oritur dubium, an sit abrogata, vel revocata, aut dispensata, est observanda, quia tunc ipsa » possidet. Sic etiam in dubio, an lex per se iusta fuerit acceptata, » etiam observari debet, quia praesumendum est, eam fuisse acceptam » ex illo alio principio: *In dubio praesumitur factum, quod de iure faciendum erat* ». Theol. mor. l. 1 c. 2, n. 27, et corol. prim. seq. Putamus hic S. Doctorem loqui de acceptance, sive de executione, quae per decennium facta non fuit.

39. Lex obligationem inducit, seu vinculum, quo iudices, et subditi ad obtemperandum obstringuntur, non solum propter iram, ut loquitur D. Paulus (1), sed etiam propter conscientiam, scilicet non solum metu poenarum,

sed etiam ne in conscientia peccent. Hoc ipsum ad leges civiles extenditur, quia teste eodem D. Paulo, omnis anima potestatibus superioribus subdita esse debet, et quia, ut ait S. Augustinus (2), ipsa iura humana per Imperatores, et Reges Deus distribuit humano generi. Nihilominus potest evenire. ut lex mere poenalis (3), et lex in facti praesumptione fundata, ubi factum non subsistit ad culpam in conscientia non obliget (4)

(1) Ad Rom. 13. — (2) Can. 1, dist. 8. — (3) Dicitur lex mere poenalis, quando obligat tantum ad poenam, et non ad culpam, ut esse solent leges prohibentes arbores caedi, piscationem, aut venationem exerceri, vel annonam abstrahi sub temporali poena, ex gr. tot. scutorum. Si vero contineat praeceptum illam observandi, et simul irroget poenam transgressoribus, maxime si poena sit spiritualis, dicitur poenalis mixta, et obligat ad poenam simul, et culpam. — (4) Lex dicitur in facti praesumptione fundata, cum habet praesumptionem facti pro ratione. Sic lex praesumit, haeredem, qui bona invasit defuncti sine inventario, sibi bona attribuisse haereditatis absque eo quod eadem repraesentet ad satisfaciendum creditoribus haereditariis, quod per humanam malitiam omnino probabile est. Et ob hanc praesumptionem lex praescribit, ut haeres, qui bonorum inventarium non confecit, ex bonis propriis teneatur omnibus creditoribus satisfacere, cum vires haereditariae non sufficiunt. At ponamus, haeredem nihil ex haereditate subtraxisse, in conscientia ultra vires haereditatis non tenebitur; quia lex fundatur in praesumptione subtractionis, quae falsa est: praesumptio enim debet cedere veritati. Nihilominus si in foro externo per iudices condemnetur, qui debent iudicare secundum leges, nec non secundum acta et probata, ipse haeres ad vitandum scandalum solvere tenebitur, quia exemptionem, quam habet in foro interno, in externo probare non potest.

TITULUS V.

DE RESCRIPTIS.

SUMMARIUM: 40. Quid sit Rescriptum? — 41. Privilegium quid, et quotuplex? — 42. Quot partibus rescriptum constet? — 43. Quomodo dividatur? — 44. Quis possit rescripta concedere, et obtinere? — 45. Quae observanda in rescriptis iustitiae? — 46. Quomodo rescripta interpretanda? — 47. Quando executore indigeant? — 48. Quomodo, et quando praesentanda? — 49. Quomodo exequenda? — 50. Quae praesertim clausulae Rescriptis apponi soleant. — 51. Quando obreptio, vel subreptio vitiet Rescripta? — 52. Obreptitia vel subreptitia nulla sunt, si gratiae; et rescindenda, si iustitiae sint. — 53. Quot modis vim amittant?

40. Leges ad bonum commune feruntur; Rescripta vero ex invecto more in favorem dumtaxat privatorum. Leges propterea debita promulgatione denunciuntur; in Rescriptis autem instar promulgationis est actus, quo iudici praesentantur, ut executioni demandentur. Rescriptum est *responsum Pontificis scriptum ad alterius petitionem, vel consultationem datum, quo vel ius novum introducit, vel vetus abrogatur, aut explicatur*; unde a quibusdam dividitur in rescriptum *praeter legem, contra legem, et secundum legem* (1). Rescriptum vero hoc nomine appellatur, quod sit responsum scriptum. Propterea excludit vivae vocis oraculum, quod saepe Pontifex vel ad alterius instantiam, vel ex motu proprio emittit, quodque gratia informis quandoque appellatur, qua in foro poli iuvamur, non vero in foro fori (2), ubi probari non possit. Sed ex opposito comprehendit privilegium, et dispensationem, quod utrumque Pontificiis litteris perficitur.

(1) Rescriptum praeter legem est, quod datur in materia, quae sub lege non cadit, ut olim erat mandatum *de providendo* alicui concessum ad beneficium obtinendum: contra legem, quod in casu particulari legi derogat, ut sunt dispensationes ab impedimentis matrimonii: et secundum legem, quod legis executionem promovet, ut sunt delegationes causarum. — (Add. Edit.) (2) Forum aliud dicitur externum, sive *Forum fori*, in quo tractantur causae in ordine ad externam gubernationem Reipublicae, sive Ecclesiasticae, sive saecularis. Aliud internum, sive *Forum poli*, seu Conscientiae, quod intus in mente hominis, ubi conscientia est, exercetur.

41. Privilegium est privata lex, qua Pontifex extra iuris ordinem, vel ob meritum gratiam indulget, vel ob delictum poenam irrogat, ita tamen ut ad exemplum non trahatur. Ex quo sequitur, quod privilegia alicui personarum generi, ut viduis, minoribus, clericis, aut regularibus concessa, et in corpore iuris comprehensa, potius *Iura singularia*, quam privilegia videntur esse nuncupanda (1).

Privilegium communiter dividitur in *favorabile*, et *odiosum*, in *personale*, et *reale*. Favorabile dicitur, quod gratiam, vel favorem continet, ut liberatio a solvendis decimis; odiosum vero quod poenam ea graviolem continet, quae generaliter a lege est constituta. Privilegium appellatur personale, quod personae; reale quod rei, vel causae datur.

Inter personalia, et realia privilegia magnum est discrimen: profecto personalia ad haeredes non transeunt, nec cessione in aliam personam possunt transferri, quia personam non egrediuntur, cuius morte expirant. Realia e converso ad haeredes transeunt et recte possunt aliis cedi; non enim haec personam, sed rem sequuntur, cui fuerunt tributa, et per consequens non morte personae, sed rei interitu extinguuntur.

Quod si ex indulto, et ex circumstantiis dignosci nequeat, an privilegium sit personale, vel reale, quidam putant esse iudicandum personale, si ex causa gratuita, et reale, si ex causa onerosa oriatur: quidam vero docent, privilegium odiosum, et in praeiudicium reipublicae, aut iuris tertio quaesiti datum, iudicandum personale, quia odia sunt restringenda; et privilegium favorabile, publicamque utilitatem absque alterius praeiudicio adiuvens iudicandum reale, quia favores sunt ampliandi. Utraque haec regula in privilegii interpretatione est consideranda (2).

(1) Hoc interest praeterea inter privilegia, et iura singularia, quod: 1° illa potest iudex ignorare, non haec: 2° illa praesentanda sunt, ut effectum suum sortiantur; haec vero, ut leges, etiam sine praesentatione ex se obligationem inducunt: 3° illis potest quis regulariter renunciare; non istis, quia bonum publicum respiciunt. — (2) De iis omnibus v. Reiffenstuel ad lib. 5 Decret. tit. 33, per tot.

42. At redeuntes ad Rescriptum observamus, tribus constare partibus, nempe narratione, supplicatione, et conclusione: quorum prima, et secunda per impetranterem, et ultima per rescribentem ponitur. Item observamus, Rescriptum vim legis obtinere tantum inter partes, pro quibus fuit conceptum, non vero inter alios, nisi sit comprehensum in corpore iuris, aut sit datum tamquam authentica legis interpretatio, quo quidem casu legis locum obtinet.

43. Rescriptorum celebrior est divisio, qua alia *gratiae*, et alia *iustitiae* dicuntur esse. Rescripta gratiae respiciunt favores a Pontifice concessos tum relate ad beneficia, tum etiam relate ad honores et exemptiones. Rescripta vero iustitiae respiciunt lites inter subditos dirimendas, et iudicis constitutionem, restitutionem in integrum, aliaque similia comprehendunt (1).

(1) Sunt quoque rescripta mixta, quae simul participant de gratia, et iustitia. Talia ex gr. sunt rescripta, quae obtinentur a Religiosis ad eorum professionem rescindendam: nam in eorum principio continent gratiam; sed deinde causa formalis aggredienda est, et definitiva sententia ferenda, quod pertinet ad iustitiam.

44. Rescripta ecclesiastica a solo Pontifice, qui in terris superiorem non habet, possunt concedi, quod ex verbis iam traditae definitionis sua sponte fluit (1); et possunt vicissim obtineri a quocumque, qui non sit in iure expresse prohibitus, quia in hac re illud observatur Doctorum effatum: Concessum intelligitur, quod non reperitur expresse prohibitum (2). Prohibentur tamen haeretici, qui indigni sane sunt Ecclesiae auxilio, et defensione, cum in ipsam arma vertant: prohibentur similiter excommunicati excommunicatione maiore, tam in casu, quo excommunicatio sit publica, quam in casu, quo sit occulta; quia de facto iam sunt ab Ecclesiae corpore avulsi. Quare ne propter excommunicationem Rescriptum vitietur, ex stylo Curiae oratores ab excommunicatione prius absolvuntur ad effectum dumtaxat gratiam consequendi, ut moris est praesertim in rescriptis dispensationis circa matrimonii impedimenta (3). Rescriptum enim ab haeretico,

vel excommunicato obtentum absque dicta absoluteione est ipso iure nullum, nec quidquam vel in ipso conscientiae foro prodesse potest. Exceptio tamen fit in illis rescriptis, quae ab excommunicatis obtinentur in causa eorum excommunicationis, ut si per viam appellationis, vel simplicis querelae ad Pontificem recurrant ad sententiam in ipsos prolatam reparandam. Valere profecto hoc in casu rescriptum ius naturale demonstrat, quod nulli patitur media defensionis auferri, ut declarat Pontifex, qui excommunicatos ad rescripta obtinenda inhabiles reddit, praeterquam *in excommunicationis, aut appellationis articulo* (4).

Rescriptum gratiae potest quis obtinere pro se, aut pro alio, tam nomine proprio, quam nomine procuratorio, etiamsi mandatum desit: Rescriptum autem iustitiae stricto iure pro alio sine mandato obtineri non potest, nisi de coniunctis personis agatur, in quibus viget mandatum praesumptum: quod sancitum fuit, ne iniqui mercenarii lites suscitent sopitas, aut quaestiones novas excitent, obtinendo a S. Sede iustitiae rescripta, quae deinde aut actori, aut reo exponant venalia (5). At hodie iusta stylum et consuetudinem Romanae Curiae extranei, et pro aliis etiam absque mandato iustitiae rescripta obtinent (6).

(1) Quando rescriptum absolute nominatur intelligitur Pontificium; sed hoc non officit, quominus episcopi, et principes in suae iurisdictionis causis queant rescripta concedere. — (2) Qui obtinet rescriptum debet esse subditus rescribentis, illique subiectus in materia rescripti: unde sicut rescriptum obtentum a principe saeculari non prodest ad beneficium ecclesiasticum consequendum; sic nec rescriptum pontificis ad haereditatem obtinendam extra territorium romanum. Idecirco legitimatio data a principe saeculari non prodest ad officia, et beneficia ecclesiastica assequenda. Quare ubi agitur de effectibus spiritualibus et temporalibus, vel ecclesiasticis et civilibus, utriusque supremi principis rescriptum necessarium est, nec omnino *in conflictu legum utriusque potestatis, ius civile praevalet*, ut sonat propositio damnata. Syllab. pr. 42. — (3) Sed haec absolutio non prodest *non parentibus rei iudicatae, incendiariis, violatoribus ecclesiarum.... violatoribus ecclesiasticae libertatis, insordescitibus per annum in censuris*, et aliis graviorum criminum reis. Vid. in Bul. rom. nov. Reg. Cancell. Clem. XIV, tom. 4, p. 14. — (4) Cap. de rescript. in 6 — (5) Cap. 28, de rescript. — (6) Rescripta gratiae et iustitiae a S. Sede concessa iuxta modernum quarumdam ditionum usum subiiciuntur *Regio placito*, quod aliquando dicitur *exequatur*, vel *Pareatur*. Potestates enim saeculares nimium avidae dominandi

etiam in ecclesiasticis, et spiritualibus, praetendunt revidere, et probare, vel reprobrae S. Sedis rescripta, eo sub colorato praetextu, ne quid novi, inscio principe, in ditione fiat, quod privatorum, aut reipublicae iuribus adversetur; sed vero eo fine, ut divinam ecclesiae potestatem limitent, ut tandem aliquando eam funditus evertant. Hoc facto saeculi potestates supra Christum, eiusque in terris Vicarium se extollunt, et discessum a Religione catholica parant, ut exempla demonstrant. Purum autem mendacium est, quod obtrudit Febronius, et Van-Espenius, aliique, scilicet, Regium placitum ab omni memoria in usu fuisse: nam non antecedit Pontificatum Urbani VI, qui electus fuit Pontifex anno 1378. Hoc primum tempore ab eodem Pontifice data fuit episcopis facultas revidendi Bullas pontificias, et iudicandi, an authenticae forent, ac perfectae. Hinc episcopi poterant, et debebant suspectas Decretales absque promulgatione retinere, quia eo tempore vigeat schisma occidentis, quod duravit usque ad concilium Constantiense, et aderant antipapae, qui proprias edebant bullas. Ne itaque deciperentur fideles ab antipapae litteris, praedictum adhibuit remedium, quod quidem solis episcopis concessum fuerat; sed catholici principes quoque pro maiori forte securitate eo uti coeperunt, ut sibi commissos populos a schismate melius tueri possent. At vero, extincto schismate, Martinus V, in concilio Constantiensi per suam constitutionem secundam episcopis dictam facultatem abstulit, et perpetuo revocavit. Unde episcopi ad ius antiquum obsequenter redierunt, non vero principes, qui obfirmate restiterunt, et magis in dies iura ecclesiae usurpare contenderunt, ita ut fuerit summis pontificibus necesse hac de re inire concordata. Quam hoc impium systema iura ecclesiae laedat, demonstrant sexaginta novem episcopi Neapolitani in reclamatione contra decretum Gubernii die 4 maii 1863, et alii Italiae episcopi in eorum ad idem opus reclamationibus. Sed nunc a principe catholico retinere amplius nequit, cum damnata sit propositio, quae asserit, *civili potestati competere ius, quod vocant exequatur*, Syllab. prop. 41. Hoc iampridem intellexerat Austriae Imperator, qui in suo concordato cum regnante Pontifice nostro Pio IX, anni 1855, in art. 2. Placitum Regium in suo imperio omnino abolevit, et ecclesiam prorsus liberam effecit.

45. In Rescriptis, quae causae cognitionem, aut in foro externo iurisdictionem tribuunt, hoc ex iure attenditur, quod delegatus sit in dignitate, vel in personatu ecclesiastico constitutus; aliter Pontificis rescriptum vitiatur (1). At si sermo sit de Iudicibus synodalibus rite in Synodo dioecesana, aut provinciali constitutis, huic dispositioni videtur per Tridentinum fuisse derogatum: nam in his iudicibus requirit quidem qualitates in capite *statutum* determinatas; sed eodem tempore declarat posse personas *alioquin ad id aptas designari* (2).

Praeterea in rescriptis iustitiae, et delegationis causae

a S. Sede factae, locus novi iudicis dati est inspiciendus: nam iure Decretalium reus non potest trahi ad litigandum ultra duas dietas a sua dioecesi (3); iure vero Sexti Decretalium non potest trahi ultra unam dietam (4); quod inductum est, ne reus fatigatus laboribus et expensis, vadmionium deserere, vel importunitatem actoris redimere compelleretur (5). Quod si in remotioribus partibus iudex sit delegatus, eius iurisdictionem potest reus declinare ab initio, exceptionem proponendo nullitatis rescripti; secus in delegationem censi posset consensisse; quamquam non desint, qui integrum processum volunt nullum defectu iurisdictionis, etiam non producta exceptione (6).

(1) Cap. *Statutum* 11, de rescript. in 6. — (2) Sess. 23, c. 10, de ref. — (3) Cap. 28, de rescript. — (4) Cit. cap. 11, eod. — (5) Dieta accipitur pro itinere unius diei hominis peditis, vel pro 20 milliariis italicis, et computator in actione personali a dioecesi confinibus, in qua habitat reus; in actione vero reali a confinibus dioecesis, in qua res sita est. — (6) Pirhing de rescript. n. 24. Hic notamus Genuenses habere privilegium ne possint trahi ad litigandum extra hanc urbem, quod concessum fuit a Sixto V, in Bul. *Praestantissima pietas* 4 decemb. 1585.

46. Rescripta ita interpretantur, ut si verba rescripti clara et aperta sint, quamquam incommoda, et gravia esse videantur, adamussim sint servanda, quia Doctorum adagium est, a forma verborum sine certa scientia non esse recedendum; si vero in verbis quid deest, tunc ex sensu est supplendum, cum ex iuris principio non intentio verbis, sed verba intentioni debeant deservire (1).

Deinde rescripta iustitiae stricte sunt interpretanda, et quantum fieri potest ad formam iuris communis, a quo descendunt, quia gravamen parti colliganti afferunt, et idcirco sunt odiosa. Quare ad personas in supplici libello non expressas, ad lites post rescriptum subortas, vel ad alias lites etiam prius existentes, et non indicatas non extenduntur.

Quoad vero spectat ad rescripta gratiae, distinguendum est inter gratiam in genere, et gratiam in specie ad aliquod obtinendum beneficium: nam prima, si sit praeter

ius non contra, et si nullius praeiudicium involvat, plenissime, sive largissime, ut sacri canones loquuntur, contra concedentem est interpretanda, qui nihil excipiendo, omne concessisse praesumitur; secunda vero stricte est interpretanda, eo quod rescriptum ad beneficium consequendum ambitionis ad minimum speciem videtur continere et ideo si concessum sit ad beneficium, non prodest ad pensionem pro beneficio obtinendam (2).

(1) Cap. 15 de verb. signif. — (2) Cap. 4, de praeb. et dignit. in 6. Lata vero, vel stricta interpretatio hoc sibi vult, quod cum vocabulum plura significat, vel generice et late, vel specificè et stricte accipiat. Sic vocabulum *populus* generice comprehendit clericos et laicos, sed specificè tantum laicos: quare posita regula, qua in dubio, si de mente concedentis non constet, rescriptum odiosum stricte, et favorabile late sit interpretandum, rescriptum populo datum clericos continebit, vel non, prout favorabile, vel odiosum sit.

47. Rescripta modo prae se ferunt gratiam ab ipso Pontifice factam, modo per executores, cui diriguntur, faciendam (1). Executor autem vel est merus, vel mixtus; in priori casu procedit de plano absque ulla formalitate, et absque causae cognitione; in secundo vero aliqualis causae cognitio est praemittenda, ut rite procedat, quod tunc est observandum, cum in rescripto aliqua reperitur clausula, quae hoc suadeat, ut si habeatur: *Veris existentibus narratis*, aut *auditis interesse habentibus*, aut alia similis. Equidem his in casibus non potest ad actum rescripti devenire, nisi agnita narratorum veritate, aut, auditis illis, qui habent in causa interesse.

(1) Primo casu rescripta vim consequuntur a die datae; altero vero a die, quo executio obtinetur. Reiffenstuel de rescript. n. 69.

48. Rescriptum executori in forma authentica est exhibendum, aliter eidem non habetur fides; integrum, non mutilatum, non abrasum in parte substantiali, et perfectum, ita ut erroribus careat; nam solus error in nomine dioecesis reddit rescriptum Pontificis nullum, et error manifestus latinitalis reddit de falsitate suspectum (1). Praesentatio in rescriptis iustitiae fieri debet intra annum, si hoc tempore copia iudicis habeatur; aliter post annum

regulariter valet secundum rescriptum ab alia parte obtentum de primo nullam faciens mentionem (2). Rescripta vero gratiae sunt perpetua, et quocumque tempore possunt praesentari; nam in his, si de gratia facta agatur, inspicitur tempus *datae*, in illis autem tempus praesentationis, a quo incipiunt effectum habere.

Communis quidem est regula, qua statuitur, secundum rescriptum in eadem causa, et inter easdem personas non derogare primo, cuius nullam facit mentionem, licet in legibus generalibus aliter obtineat. Ratio est, quia secundum rescriptum censetur surreptitium ob praesumptam in obtinendo concedentis circumventionem; unde hic valet principium: *Qui prior est tempore, potior est in iure* (3). Sed exceptio fieri debet, si primum foret generale, et secundum speciale; quo casu per secundum derogatur primo, quia, ut scribit Papinianus: *In toto iure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est* (4).

(1) Cap. 11, de rescript. et ib. Gloss. — (2) Cap. 23, eod. — (3) Cap. 54, de reg. iur. in 6. — (4) L. 80, ff. de reg. iur.

49. Rescripti executio iuxta eiusdem formam substantialem est perficienda; alias ob defectum iurisdictionis acta forent attentata, nullamque obtinerent firmitatem. Hinc ordo verborum, seu scripturae observandus, ita ut prius expediatur, quod primum fuit concessum. Similiter modus procedendi praescriptus, quamquam a iure communi differat, retinendus, et clausulae adamussim adimplendae, quae fuerunt appositae.

50. Inter clausulas apponi solitas, et quae, licet appositae non sint, adhuc necessario subintelliguntur volitae, sunt praesertim duae sequentes, nempe clausula, *salvo iure alterius*, et alia, *si ita est*. Ex prima sequitur, Pontificem nolle ius tertio quaesitum auferre, quod declaravit in regula 18. Cancellariae, quae inscribitur: *De non tollendo ius quaesitum*. Quare rescriptum contra ius tertii impetratum nulla data circa praeiudicium dispositione, ut invalidum executioni mandari nequit. Magis tamen interest alia clausula, *si ita est*, quae sic quandoque redditur,

si vera sunt exposita, si preces veritate nitantur, qua Pontifex in sua conclusione ad supplicantis narrationem se refert. Si enim res ita non sit, ut fuit exposita, vitio obreptionis, vel subreptionis rescriptum inficitur (1).

(1) Obreptio a quibusdam appellatur, cum in narratione exponitur falsitas, subreptio, cum reticetur veritas de iure exprimenda. Sed communiter indiscriminatim, vel simul haec duo vocabula adsumuntur ad unum, vel aliud vitium indicandum.

51. Antiquam quaestionem, an obreptio, vel subreptio vitiet rescriptum, Innocentius III, diremit instituendo distinctionem, an narrata falsitas, vel occultata veritas sit per malitiam et dolum, aut per ignorantiam et simplicitatem (1). Primo casu rescriptum vitiatur in toto, quia et iure Romanorum mendax precator carere debet imprecatoris (2), et ex iure canonico fraus, et dolus alicui patrocinari non debet (3), quod doctores extendunt ad casum, quo rescriptum pluribus et separatis capitibus constet, ac obreptio, vel subreptio in uno tantum habeatur, quia *qui falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suae perversitatis poenam nullum ex illis litteris commodum consequuntur* (4). Altero vero casu, quo falsitas narrata, vel veritas occultata fuit per ignorantiam et simplicitatem, subdistinguitur: vel falsitas narrata, et veritas occultata talis est, ut Pontifex, ea cognita, rescriptum non dedisset; aut talis, ut ea etiam cognita, rescriptum adhuc dedisset; si non dedisset, obreptione vel subreptione rescriptum vitiatur, utpote quod est contra concedentis voluntatem; si vero rescriptum dedisset, incolume manet, quia voluntati congruit concedentis, a quo vim efficaciamque rescriptum sortitur. Quandonam autem in his circumstantiis sit Pontifex rescriptum daturus, vel non, a ratione, a praxi, ac praesertim a stylo curiae est pendendum. Ac generaliter, si vitium sit in causa motiva et principali, rescriptum corrui; si in causa impulsiva et secundaria, rescriptum sustinetur.

(1) Cap. 20, de rescript. et ib. Gloss. — (2) L. 5, Cod. si cont. ius, etc. — (3) Cap. 15 de rescript. — (4) Cit. cap. 20, eod.

52. Denique rescripta obreptitia, vel subreptitia, si gratuita et beneficialia sint, ipso iure nulla habentur; si vero iudicialia, non sunt nulla ipso iure, sed per exceptionem partis elidenda; quam exceptionem si pars non proponat, censetur in iudicem datum consentire, et prorsus valent. Ratio est: primo, quia in rescriptis gratiae negotium statim terminatur, et ius acquiritur impetranti, cum in rescriptis iustitiae negotium per iudicem datum post causae cognitionem sit terminandum: secundo, quia cum in rescriptis gratiae nullus sit contradictor, contradicit ius ex se afferendo nullitatem; in rescriptis vero iustitiae contradictor semper adest, qui potest ope exceptionis ius suum tueri.

Si tamen rescriptum plura habeat capita, et obreptio vel subreptio ex ignorantia et simplicitate in uno tantum cadat, totum rescriptum corrui, ubi adsit vitium in capite principali, quia alia accessoria sine principali stare non possunt, iuxta illud: *Accessorium sequitur suum principale*. Si vero cadat in capite secundario, rescriptum pro parte non vitiata sustinetur, iuxta illud: *Utile per inutile non vitiatur*, modo hoc minus principale caput possit a principali separari, et hoc per se subsistere.

53. Praeter modos iam enunciatos, quibus rescripta robore destituuntur, tres alii veluti principales a doctoribus numerantur, uti est mors concedentis, aut impetrantis, renunciatio, et revocatio. Et primo morte concedentis expirant rescripta Iustitiae, si res sit adhuc integra, quia iurisdictio in concedente eo usque manet, donec rescriptum ab executore acceptetur, et executioni mandetur. Ideo si priusquam haec fiant, concedens moriatur, moritur cum ipso iurisdictio et rescriptum. Si vero ante mortem concedentis rescriptum acceptetur, et saltem citatio fiat, cum res non sit amplius integra, rescriptum fit perpetuum, et iurisdictio communicata non revocatur (1).

Quoad rescripta gratiae, quae gratiam faciendam continent, eadem est regula observanda; aliter vero sentiendum est de rescriptis, quae gratiam factam involvunt. Haec quidem, etiam re integra, per mortem concedentis non expirant, sed sunt perpetua: etenim in hac specie

habetur ius iam parti quaesitum; in illa autem tantum quaerendum (2).

Morte vero impetrantis expirant rescripta ad beneficia, et privilegia personalia, et non expirant rescripta iustitiae, et privilegia realia, quae transeunt ad haeredes.

Deinde rescripta expirant renunciatione illius, in cuius favorem concessa fuerunt, et revocatione a concedente, vel ab eius successore facta. Ratio primi asserti est, quia in legibus unicuique permissum est beneficio in sui tantum favorem introducto renunciare; et ratio secundi, quia quod prius expedire visum fuit, postea detectum est bono publico, vel privato obviare.

(1) Cap. 30, de offic. deleg. — (2) Circa gratias concessas *ad beneplacitum* observamus, gratiam concessam *ad beneplacitum sedis* durare post mortem concedentis; gratiam vero concessam *ad beneplacitum nostrum* per mortem concedentis extingui. Gratiae enim huiusmodi conferuntur in arbitrium, vel sedis, quae numquam moritur, sed semper in successoribus vivit; vel concedentis, qui per mortem amittit arbitrium.

TITULUS VI.

DE TRADITIONE ET CONSUETUDINE.

SUMMARIUM: 54. Traditio quid, et quotuplex? — 55. Quid, et quotuplex consuetudo? — 56. Quas condiciones requirat? — 57. Probanda est, nisi sit notoria. — 58. Qui sint eius effectus? — 59. Quomodo auferatur?

54. Egimus usque nunc de iure scripto; modo de iure non scripto, quod traditione, et consuetudine constat (1). Traditio est *ius non scriptum, quod ab Apostolis, eorumque successoribus viva voce traditum, et Ecclesiae observatum consensu, quasi de manu ad manum transmissum, usque ad nos pervenit*. Causa, ob quam hoc ius introductum, et conservatum iugiter fuit, ea est, quia non omnia scripta fuere, quae fecit, et docuit Iesus Christus, neque omnia, quae Ecclesia praecepit, ac constantissime observavit, praesertim primis saeculis, et difficillimis persecutorum temporibus, litteris consignata sunt.

Traditio duplex est, *divina* nimirum et *humana* (2): illa Deum habet auctorem, et pars est divinae revelationis; immo divinam ipsam scriptam Revelationem antecedit: nam dogmata religionis a Iesu Christo oretenus tradita, ab Apostoli oretenus praedicata, et ab Ecclesia illibate prius servata fuerunt, quam scriptis mandarentur. Unde Tertulianus ita ait: *Prior fuit anima, quam littera, sermo prior, quam liber, et prior sensus, quam stylus* (3). Huius traditionis consequenter tanta est auctoritas, quanta Sacrarum Scripturarum, et qui eam non admittit, vel contemnit, a concilio Tridentino anathemate percutitur (4). Haec vero, nempe humana, ab Ecclesiae Praesulibus descendit, nempe ab Apostolis, vel ab eorum successoribus, qui morum regulas primum praedicatione, deinde scripturis tradidere, et tantam habet vim, quantam habent leges ab iisdem auctoribus constitutae (5).

(1) Hoc ius dicitur non scriptum non eo sensu, quo in scripturam nunquam redactum fuerit; sed eo sensu, quod a principio non fuerit in scripturam redactum, et ab auctore suo. Plures enim sunt traditiones, et consuetudines, quae in sacris canonibus scriptae exhibentur; et tamen ad ius non scriptum pertinere non cessant, quia ut leges promulgatae non fuerunt, sed sensim obtinuerunt. — (2) A quibusdam traditae divisioni tertium adiungitur membrum, nempe traditio *divino-apostolica*, quasi sit medium inter traditionem divinam, et humanam. Huius distinctionis argumentum desumitur a Tridentino in sessione IV, in decreto de canonicis Scripturis, ubi traditiones affirmantur, *ab ipsius Christi ore ab Apostolicis acceptae, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, traditae*. In hac locutione duae sunt partes: altera de traditionibus ab ore Christi acceptis, altera de traditionibus Apostolis a Spiritu Sancto dictatis. Verum cum in utroque casu traditio procedat a Deo, divina est. Sunt et alii, qui traditiones humanas dividunt in *apostolicas*, et *ecclesiasticas*, prout originem habuerunt ab Apostolis, vel a Pastoribus eorum in Ecclesia successoribus. Apostolica tamen humana traditio intelligitur tantum de iis, quae Apostoli tamquam homines constituerunt. Sed cum utraque ab hominibus originem ducat, humana recte dici prope videtur, et non differre nisi per modum magis, vel minus perfecti. — (3) De anim. cap. 1. — (4) Sess. 4, de can. Script. — (5) Hinc magnum interest inter utramque traditionem discrimen: nam divina respicit dogma, universalis et immutabilis est, nullique humanae potestati obnoxia, licet ad ecclesiae magisterium pertineat eam interpretari, et definire an divina sit, nec ne; humana vero respicit disciplinam, esse potest particularis, et ita mutabilis est, ut iustis de causis queat abrogari. Card. Soglia ad traditiones divinas ab humanis distinguendas sequentes assignat regulas; 1^a Traditio divina est, si eius

materia ad fidem pertineat, quia fides solum Deum auctorem habet. 2^a Pariter traditio divina est, si sit earum rerum quae humanam potestatem superant, qualis ex. gr. est materia et forma sacramentorum, quia sacramenta a solo Deo institui potuerunt. 3^a Sic etiam traditio divina est, si quod praecipit, aut statuit, id consentientes inter se Patres tamquam oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatum, Apostolos tradidisse testentur, aut id generatim affirmant ad praeceptum divinum, sive ad divinam institutionem pertinere: quandoquidem sancti Patres sunt legitimi testes divinarum traditionum. 4^a Quidque denique Ecclesia tamquam divinitus traditum observat, aut docet, nec in sacris litteris extat, minime dubitandum est, quin sit divinae traditioni tribuendum: neque enim Ecclesia catholica his in rebus errare potest. Inst. Iur. pub. § 20.

55. *Consuetudo est ius non scriptum, et moribus institutum, quod pro lege suscipitur.* Consuetudo post legem naturalem initium sumit, ex quo homines in unum convenientes inceperunt simul habitare. Differt a lege scripta, quia haec promulgatur, illa vero paulatim obtinet ex tacita Principis, et expressa populi consensione. Differt a traditione, quia haec statim obligat, et ius antiquum supponit; illa vero non obligat, nisi sit legitime praescripta, et ius novum introducit. Differt demum a praescriptione pluribus modis, ac praesertim, quia haec ab aliquibus hominibus formata ius reddit particulare; illa vero a populo introducta ius generale constituit (1).

Consuetudo in *generalem* et *particularem* dividi potest. Prima instar legis est universalis, a qua differt tamquam tacitum ab expresso; secunda vim habet statuti localis, sive legis municipalis. Insuper dividi potest in consuetudinem *secundum legem*, a qua determinatur interpretatio ipsi legi tribuenda (2); *praeter legem*, quae in his casibus procedit, qui a iure scripto decisi non sunt (3); et *contra legem*, qua lex scripta, vel usu non recipitur, vel recepta denuo abrogatur, et tollitur.

(1) Reiffenstuel de consuet. n. 33. — (2) Dicitur etiam consuetudo secundum legem illa, quae ipsam legem ad usum deducit, et per observantiam legem confirmat. — (3) Sic ex. gr. Regulares, qui tenentur observare dies festos in aliquo loco praescriptos v. g. festa patronorum principalium (ex dispositione Tridentini in Sess. 25, cap. 12 de reg.) non tenentur forte ex iure observare ieiunia ab episcopo indicta. Sed si in Ordine Regulari haec consuetudo sit, ut haec ieiunia ab episcopo praescripta observentur, erunt in posterum religiose observanda etiam

a Regularibus non in vim iurisdictionis episcopalis, quae exemptos non afficit, sed in vim consuetudinis praeter legem. Benedictus XIV, de Synod. l. 13, c. 4, n. 7.

56. Ad consuetudinem legitime praescribendam plures requiruntur conditiones, nempe, ut sit: *rationabilis*, *admissa*, *observata*, et *approbata*. Debet esse rationabilis (1); sed rationabilis non est consuetudo, quae iuri divino, aut naturali adversatur, cum ius humanitus confectum leges nequeat laedere divinitus constitutas (2): item consuetudo, si quid contra fidem catholicam usurpare dignoscitur, quae non tam consuetudo, quam vetustas erroris est nuncupanda (3): item consuetudo, si Ecclesiae bono adversetur, si in periculum aeternae salutis, vel ad peccandum inducit, quia diuturnitas temporis non diminuit, sed auget peccata (4): item demum consuetudo iure canonico reprobata, quae abusus et corruptela, potiusquam consuetudo, appellatur (5).

Debet esse admissa a populo: admittitur autem per actus frequentes, voluntarios, uniformes, et publice ab hominibus emissos, qui communitatem componunt, cum voluntate se obligandi. Quoad numerum actuum ad constituendam eorum frequentiam nihil est in iure definitum: quare numerus necessarius a iudice, pensatis rei, et personarum circumstantiis, est determinandus, ed duo actus possunt sufficere, quia ex regula iuris, *pluralis locutio duorum numero est contenta* (6). Actus voluntarii requiruntur, quia si desit voluntas, deest consensus novum per consuetudinem ius introducendi (7): requiruntur uniformes: aliter se mutuo destruerent: requiruntur publice emissi ab hominibus, qui communitatem componunt, vel saltem a maiore eorundem parte, tum ut notorietatem habeant, quae vice promulgationis fungitur, tum ut omnem communitatem obligent, in qua decisio saltem maioris partis trahit ad se minorem: demum hi actus fieri debent cum voluntate se obligandi, quia ex actibus merae facultatis absque ea voluntate elicitis, non exoritur obligatoria consuetudo.

Debet esse observata per diuturnum tempus, quia non illico, sed paulatim introducitur, et denique perficitur.

Hac de causa consuetudo appellatur *usus inveteratus, usus longaevus, usus ab antiquis probatus, atque servatus*. At quodnam tempus ad hanc diuturnitatem conficiendam requiratur, iura non definiunt. Canonistae tamen passim docent, in consuetudine contra ius annos 40 (8); in consuetudine praeter ius 10 annos sufficere (9); dum nullo temporis lapsu indiget consuetudo secundum ius, quae nil a legis interpretatione differt. Sed Doctores quidam id non probant, quia hoc modo argumentum desumitur a praescriptione ad consuetudinem. Haec quidem illatio legitime fieri non posse videtur, cum praescriptione nulum ius acquiratur nisi praescribenti, et in eos dumtaxat contra quos praescriptum est, et in tantum in quantum praescribens possedit; vel quasi; consuetudine vero ius acquiritur in universum omnibus, et contra omnes in suo casu. Hinc putamus, huius temporis definitionem a iudicis pendere arbitrio iuxta naturam negotii, quod brevius, vel longius tempus expostulat, modo tamen nunquam eo brevius sit, quod in praescriptione requiritur: nam si breviori tempore non potest per usum constitui lex privata praescriptionis, a fortiori non poterit lex publica consuetudinis.

Debet esse approbata a superiore per eius consensum, quia cum consuetudo vim legis habeat, nisi per legislatoris voluntatem introduci nequit. Consensus hic ex Doctorum sententia potest esse *expressus*, qui a superiore datur, cum consuetudinem probat; et *tacitus*, qui datur, cum superior scit, et sine contradictione patitur (10).

(1) Aliqui pro conditione rationabilitatis ponunt conditionem bonitatis, quatenus nimirum consuetudo debeat esse bona, et non mala. Sed a tradita definitione non credimus recedendum, quia Gregorius IX approbat consuetudinem, quae sit *rationabilis* et legitime praescripta. Cap. 11 de consuet. Etenim consuetudo bona est rationabilis, et mala irrationabilis; et praeterea consuetudo rationi, et veritati innititur. Can. 7, dist. 8. — (2) Hanc consuetudinem damnavit Christus, cum Scribis et Phariseis exprobravit dicens: *Quare et vos transgredimini praeceptum Dei propter traditionem vestram?* Matth. 15; et revera nemo sanae mentis intelligit naturali iuri... quacumque consuetudine... posse aliquatenus derogari, ut ait Gregorius IX, cit. cap. 11, de consuet. — (3) Propterea Gratianus in consuetudine requirit, quod Religioni conveniat, quod disciplinae congruat, quod saluti proficiat. Can. 5, dist. 1. —

(4) Cap. 8 et 9 de Simon. — (5) Cap. 1, de consuet. in 6. A iure canonico reprobatur consuetudo: 1° Retinendi plura beneficia incompatibilia absque Pontificis dispensatione. Cap. 1 de Consuet. in 6. 2° Auferendi etiam in parte immunitatem ecclesiasticam. Cap. 14 de elect. et cap. 49, de sent. excom. Hinc non tenent consuetudines, quibus Principes laici potestatem in res sacras, et personas ecclesiasticas sibi arrogant, neque tenet consuetudo Regii placiti, ut facile eruitur ex pluribus propositionibus damnatis in Syllabo, ac specialiter ex propositionibus 41, 43 et seqq. 3° Percipiendi distributiones quotidianas in absentia a choro. Cap. unic. de cleric. non resid. in 6. 4° Exercendi actus episcopalis ordinis in clerico non episcopo. Cap. 4 de consuet. 5° Appellandi ad episcopum a sententia vicarii generalis. Cap. 2, eod. in 6. 6° Impediendi episcopo Morum correctionem, aut dioecesis visitationem. Cap. 13 de off. ord. et cap. 16 de rescript. 7° Non recipiendi sedis Apostolicae legatos, aut Nuncios. Extrav. *Super gentes* de consuet. inter. com. et Brev. Pii VI *Super nunciaturis*; insuper qui sic agunt excommunicationem incurrunt, eorumque terrae ecclesiastico subiiciuntur interdicto. Hae et aliae similes consuetudines reprobantur. V. Giralduum in Append. ad tit. de consuet. Sed specialiter reprobantur consuetudines, quae decretis concilii Tridentini adversantur. Bul. *Benedictus Deus* Pii IV, eiusdem concilii confirmatoria. — (6) Cap. 40 de reg. iur. in 6. — (7) Hinc si per metum gravem, aut per vim communitas adigeretur ad actus frequentandos, aut per errorem, vel ignorantiam eosdem emitteret, nulla propterea conderetur legitima consuetudo. — (8) Hoc Doctores deducunt ex cap. 4 et 15 de praescript., in quibus praescriptio tantum quadragenaria admittitur. Sed ibi agitur de praescriptione iurisdictionis, et bonorum, non precise de praescriptione contra legem. — (9) Hoc desumunt ex can. 7 dist. 12 ubi sancitur revocandum esse quidquid contra longam consuetudinem fit. Ergo quod fit secundum hanc consuetudinem non est revocandum, ac proinde licitum est et validum. Longa autem consuetudo est decem annorum, ut omnes doctores tradunt, et decem annorum consuetudo dicitur longaeva a Glossa in cap. ultimo de consuet. in 6 verb. *consuetudo*. — (10) Quando Pontifex scit vigere in aliqua regione, vel in tota ecclesia aliquam consuetudinem praeter vel contra ius, quae tamen rationabilis sit, et silentium super eam servat, cum facile posset suo verbo eam revocare, praesumitur eam probare: nam legislativam facultatem aequae exercet, cum voluntatem suam subditis per verbum imponit, et cum subditorum mores etiam tacite probat. Hoc enim tacitum aequivalet expresso, et de tacito dubitari non potest, cum Pontifex agnoscit, et non contradicit moribus subditorum, si facile contradicere queat, iuxta illud: Qui tacet consentit, cum facile repugnare posset, et deberet. Sic per consuetudinem totius orbis catholici derogatum est legi audiendi diebus festis missam parochialem. Cap. 2, de paroch. etc., et Benedictus XIV, de synod. l. 11, c. 14, n. 10. Hoc verum est, cum Pontifex silentium servat, et posset facile reclamare. Aliter autem res se haberet, si reclamare non posset, quia physice, aut moraliter impeditus, ut puta si arcta detineretur custodia, ut in miseranda Pii VII captivitate, ab anno 1809, ad annum 1814, primum Savonae, et deinde fontis Bellaquei in

Gallia; aut si timenda sint ex reclamatione maiora mala ob personarum perversitates, aut temporum calamitates, ut cum populus, aut natio a Pontifice descissit. In his casibus praesumi non potest tacitus eius consensus, ac proinde ex hoc capite nequit consuetudo introduci: Pontifex enim silentium servat veluti ex necessitate. Unde aliqui tradunt, silentium Pontificis esse duplex, nempe *annuens*, et *aeconomicum*: illo utitur, cum consuetudinem tacite probat; hoc vero, cum ex prudentia silet, ne maiora sequantur mala. Esse autem hoc silentium licitum liquet ex naturali ratione, et ex allocutione consistoriali Pii VI, diei 29 martii 1790, qui in illa maxima revolutionis gallicanae calamitate, sic loquebatur: *Videmus profecto quam grave nobis impositum sit loquendi munus; sed novimus etiam non solum inanem futuram vocem nostram ad efferatam populi in omnem licentiam effusi multitudinem, quae proruit ad incendia, ac rapinas... verum etiam verendum esse, ne magis magisque ad alia perpetranda facinora invitetur, et accendatur.* Citat deinde S. Gregorium sic docentem: *Discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba inutiliter desluat, aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigra restringat...* Unde et nobis caute descendum est, quatenus os discretum, et congruo tempore vox aperiat, et rursus congruo taciturnitas claudat. Insuper citat peritissimum Pineda affirmantem illud esse *tempus tacendi, cum auditores non amplius obtemperantes dictis, sed repugnantes et contradicentes, atque ad singula verba elatrant experimur.* Theiner doc. ined. tom. 1, n. 1. Quare recte concluditur, summos Pontifices hoc oeconomico silentio uti posse, quando communis consuetudinem inducens legi adversam non videtur ad superiori parendum disposita; sed potius ad schisma exorbitare parata; et quando Principes, vel parlamenta consuetudinis revocationem ita aegre ferrent, ut maiora ab eis timenda forent mala; quod procedere putat etiamsi consuetudo esset irrationabilis, et vera corruptela. — An possit per consensum legalem, sive iuridicum consuetudo introduci, duplex est sententia. Communior et praestantior ea est S. Rotae Romanae, quam sequuntur Fagnanus, cardinalis de Luca aliique canonistarum principes, nempe constitutionem pontificiam per non usum non tolli absque scientia Pontificis. (Vide *Analecta iuris pontificii*, fasc. 67). Oppositam sententiam vide apud Zallinger institut. iur. eccles. ad tit. de consuet. § 230.

57. Cum consuetudo in facto consistat, nunquam praesumitur; sed illi onus probandi incumbit, qui eam allegat. Cum tamen quaedam sint consuetudines ita notoriae, ut de illis dubitari non possit, hinc in hoc casu sola notorietas probat, et sufficit consuetudinem notoriam allegare, ut allegatur ius scriptum. In aliis vero, quae adeo in confesso non sunt, probatio est omnino necessaria, quae fieri potest per publicas scripturas, per exempla rerum iudicatarum, et per testes (1).

(1) Zallinger loc. cit. § 232.

58. Consuetudinis effectus sunt: 1° ut legitime praescripta omnes in contractibus, iudiciis, caeterisque actibus civilibus, et ecclesiasticis obliget, quia ius novum inducit (1); 2° ut legem prius latam interpretetur; etenim utriusque iuris definitione, *Optima est legum interpretis consuetudo* (2); 3° ut legem prius latam abroget, ex quo sequitur, quod ille iudex causam suam facit (3), qui contra consuetudinem probatam sententiam profert.

(1) Arg. cap. 9, de consuet. — (2) Cap. 8 de consuet. — (3) Causam, vel litem suam facere iure Romanorum idem sonat ac male iudicare: unde iudex, qui causam suam facit, tenetur damna reparare.

59. Consuetudo abrogatur per aliam consuetudinem contrariam, vel per legem: cum in themate legum, cuius exemplum refert consuetudo, illud observetur, quod lex posterior derogat priori. At notandum id intelligi de consuetudine, et lege universali, quae se mutuo destruunt; nam lex universalis non tollit consuetudinem particularem alicuius loci, de qua nullam facit mentionem (1).

His expositis de iure constituyente, ad ius constitutum progredimur, cuius obiectum triplex est, nempe: personae, res et iudicia. Personae quidem, quibus ius redditur; res de quibus redditur; et iudicia, quomodo redditur. Hinc a personis exordimur.

(1) Cap. 1, de constit. in 6. Ad tollendam consuetudinem specialem locorum requiritur expressa declaratio a Pontifice facta, maxime si sit immemorialis, quae assimilari potest privilegio. Si vero immemorialis non sit, sufficiunt clausulae, quae saepe in legibus ecclesiasticis inveniuntur, ut est: *nulla obstante consuetudine in contrarium*; vel simpliciter: *nulla obstante consuetudine*. Reiffenstuel de consuet. n. 183.

TITULUS VII.

DE PERSONIS.

SUMMARIUM: 60. Quid veniat nomine personae? — 61. Personarum divisio. — 62 Obligatio laicorum ad sacros canones observandos. — 63. Laici nequeunt spiritualia munia tractare. — 64. Divisio clericorum. — 65. Qui referuntur ad clericos improprie dictos?

60. Iure civili Romanorum, Persona est homo cum suo libertatis statu consideratus, sive est liber homo a servo sic distinctus, qui nec libertatem, nec personam habet. Iure canonico antiquo, Personarum nomine quandoque intelligebantur tantum maiores inter clericos (1); ex quo ortus est *Personatus*, qui in solo personae ecclesiasticae honore, sive praeeminentia absque officio, et iurisdictione consistit. At inde usu factum est, ut Personae nomine quilibet intelligatur homo sine distinctione inter liberum et servum, inter maiorem et minorem: et quidem recte, *quoniam unusquisque, quodcumque fecerit bonum hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.... et personarum acceptio non est apud Deum* (2).

(1) Can. 4, c. 1, q. 3. — (2) D. Paulus ad Ephes. c. 6.

61. Iuxta sacros canones personae dividi possunt: 1° in *fideles* et *infideles*. Fideles vocantur, qui per lavacrum Baptismatis fuerunt ad novam Christi vitam regenerati; infideles vero, qui sine Baptismate extra Ecclesiam iuxta leges gentium vivunt, quique propterea ad ipsam nullatenus pertinent, ut sunt Hebraei, et pagani; 2° in *clericos*, et *laicos*, et haec praecipua divisio est. Clerici, sic appellati a graeco vocabulo, quod sortem et haereditatem significat, sunt illi, qui ab episcopo ordinati, et divino mancipati officio, aliquod in Ecclesia exercent ministerium, quique propterea in sortem, et haereditatem Domini electi dicuntur; Laici vero, sic dicti ab alia voce graeca, quae populum significat, sunt illi, qui nullo peculiari ecclesiastico muneri addicti Ecclesiae populum.

constituunt, et qui *salvari poterunt, si vitia benefaciendo evitaverint* (1); 3° in *orthodoxos*, et *heterodoxos*. Orthodoxi sunt, qui veram et integram catholicam Christi fidem sub uno visibili ecclesiae Capite Romano Pontifice profitentur, qui etiam Catholici dicuntur, et Christiani; Heterodoxi vero, qui ab Ecclesiae unione recesserunt, et errores, ac schismata sequuntur ab Ecclesia damnata, quorum alii haeretici, et alii schismatici vocantur (2).

Inter laicos sunt *Neophyti*, et *cathecumeni*. Neophyti appellantur, qui ab infidelitate egressi recens baptizati fuerunt; Cathecumeni vero, qui S. Baptismum petierunt, sed nondum receperunt, qui tamen ad ipsum Baptismum recipiendum in fidei doctrina exercentur. Quoad Neophytos observamus, non esse in iure definitum, quamdiu recens baptizati in neophytorum gradu persistent; at cum hic gradus ad fidei probationem, morumque experimentum sit ab Ecclesia institutus, definitio videtur esse relinquenda iudicio Episcopi, qui morum integritatem, fideique constantiam expendit. Quoad Cathecumenos similiter observamus, eos non esse veros Christi fideles, cum in Ecclesiam per baptismi ianua nondum sint ingressi; sed nihilominus ob emissam voluntatem amplectendi fidem, et receptum Crucis signum, fideique symbolum, Ecclesiae veluti candidati fiunt, et ad ipsam hac ratione iam dicuntur pertinere. Hac de causa Romani Pontifices nedum Neophytorum, sed et Cathecumenorum collegia, et hospitalia praesertim pro Hebraeis, Mauris, et Turcis instituerunt, ut ex eis prodirent evangelici operarii, qui proprias gentes possent fidei veritatem illarum lingua docere, et ut reliqui artem addicerent, qua vitam sustinerent (3).

(1) Can. 7, c. 12, q. 1. — (2) Ex his definitionibus liquet, non esse orthodoxos Graecos orientales ab Ecclesia catholica divisos, et Russiae religiones cultores, licet orthodoxos magno fastu se appellent: item non esse catholicos, et veros christianos Protestantes, quamvis se tales esse iactent. — (3) Bul. *Vices eius* Gregorii XIII; et Bul. *Dudum* Pauli IV.

62. Laici orthodoxi Ecclesiae membra sunt, et filii, cives Sanctorum, et domestici Dei (1). Hinc in spiritualibus tenentur omnino canonum statutis obtemperare; nam

nequeunt legis sperare fructum, nisi legis statuta servant (2). Sapientissimus enim Deus omnis potestatis auctor duplex instituit imperium, spirituale et temporale, et utriusque discrevit propria, ut Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum in eorum ditio- nibus eorum iustis legibus uterentur (3). Concordat Imperatoris Iustiniani sententia: *Maxima quidem, inquit, in omnibus sunt dona Dei a superna collata clementia, Sacerdotium, et Imperium. Illud quidem divinis ministrans; hoc autem humanis praesidens, ac diligentiam exhibens; ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornant vitam* (4). Propterea omnes Christi fideles in divinis et spiritualibus subiecti sunt Summo Ecclesiae Hierarchae, et Vicario Christi: dum in mere temporalibus et profanis subditi sunt proprio respective Principi. Utrique ergo debent fidem, et obedientiam servare iuxta Christi praeceptum: *Reddite quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo* (5). Pro cuius quidem praecepti executione ipse Deus gladium temporalem concessit Principi, quo bonum temporale societatis defendens posset corporaliter graviorum criminum reos occidere; et spiritualement concessit Pontifici, quo aeternum animae bonum defendens, posset spiritualiter graviorum criminum reos necare, hoc est per anathema a S. Ecclesiae unione divellere.

(1) D. Paulus ad Ephes. c. 2. — (2) Quod dicendum est etiam de iis, qui in altissimo dignitatis gradu collocati sunt, de supremis magistratibus et regibus. Unde Gelasius Papa ad Anastasium imperatorem scribebat: *Tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus in divino sunt reddituri examine rationem*. Et alibi rationaliter ita declaratur: *Si Imperator catholicus est, filius est, non praesul Ecclesiae. Quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere.... Deus enim voluit, saeculi potestates, si fideles sunt, ecclesiae suae sacerdotibus esse subiectas*. Can. 11, diss. 96. Card. Soglia, Inst. iur. pub., l. 3, c. 1, § 37. Quare merito damnata fuit sequens propositio: *Reges, et Principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quae- stionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesiae*. Syllab. propositione 54. — (3) Can. 8, dist. 10. — (4) Novel. 7, in principio. — (5) Matth. c. 22.

63. Attamen cum laici nulli peculiari muneri sint ad-

dicti, nullam queunt ecclesiasticam iurisdictionem habere, aut exercere. Nequeunt idcirco spiritualia, et mere ecclesiastica negotia tractare (1), de fidei mysteriis publice, vel privatim disputare cum haereticis (3), praedicationis officium exercere, et praesentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, docendi officium obire (3). Nequeunt ob eandem causam oblationes ad altare offerre, in minorum etiam ordinum officio deservire, vasa sacra attingere (4). Nequeunt praeterea alia plura facere, de quibus suis in locis agemus (5).

(1) Cap. 2, de iudic. Ea est huius asserti ratio, quia causarum spiritualium et mere ecclesiasticarum cognitio a spirituali et supernaturali potestate dependet, quam Christus Dominus instituit, et Petro, eiusque successoribus concessit apud Matthaeum cap. 16; et Ioannem c. ult. ut ab eo in reliquis praelatos diffunderetur. Can. 2, dist. 21. Sed hanc potestatem non concessit laicis, qui propterea ad eam assequendam sunt incapaces, ut tradunt communiter Doctores. Negotia autem spiritualia, et mere ecclesiastica sunt, quae de sacramentis, fide, ritibus, caeremoniis, censuris, beneficiis, decimis, ecclesiis, et ecclesiasticis personis agunt. V. Gonzales ad cit. cap. 2. Quare laicus in dictis causis nequit esse iudex ordinarius, aut arbiter, neque potest ad eas causas definiendas ab episcopo delegari; sed solus Papa hoc facere valet, ubi ius divinum non resistit. Nihilominus in iisdem causis laicus a partibus, vel ab episcopo potest constitui procurator. Cap. 1, de procur. in 6, et Fagnanus ad cit. cap. 2, potest constitui assessor iudicis ecclesiastici, quia talis assessor iudicandi potestate non pollet, nec aliquam consequitur iurisdictionem. Sed hoc evenire non solet absque gravi incommodo: unde nunc omnes Galliae episcopi, qui tribunalia restituerunt, solos ecclesiasticos viros in iudices, promotores, et assessores curiarum suarum sapienter elegerunt, ut testatur André in suo cursu alphabetico Iur. can. verb. *laici*. Item laicus in causis iisdem potest esse notarius, tum quia notarius exercet officium testis, tum quia clericus generaliter tabellionem agere nequit. Cap. 8, ne cler. vel mon.; et potest esse cancellarius episcopi, Monacellus part. 1, tit. 1, for. 5, n. 7. Ubi vero cancellarius episcopi sit laicus, eo uti nequit episcopus in efformando processu pro canonizatione Sanctorum, et in visitatione monialium: nam cancellarius laicus monasteria ingredi nequit. Bul. *Dubiis* Gregorii XIII, etiamsi esset officialis ipsorum monasteriorum, ut referunt decisum a S. Congregatione epic. et Reg. in *Genuen.* 16. Ian. 1607. — (2) Hoc erat laicis interdictum ab ipsis imperatoribus Christianis pluribus legibus, quas affert Berardi in suis Commentariis ad lib. 5 Decret. p. 1, dis. 2, c. 1. Sed hanc interdictionem firmavit Alexander IV, in cap. 2 de haeret. in 6, quam alii posteriores Pontifices ratam habuerunt ad pericula disputantium, et pusillorum scandala amovenda. Prohibitio tamen haec cadit in disputatione vera et formali, non in materiali, vel ficta,

aut morali, quae fit exercitii causa ad veritatem magis cognoscendam, ac errores refutandos, quae licita quidem est, et ad meritum multum confert. Gonzales ad cap. *Cum ex iniuncto*, de haeret. Illa insuper fieret licita in casu necessitatis, vel utilitatis, veluti si in aliquo loco esset haereticus, qui fideles perverteret, nec ibi adessent ecclesiastici docti, qui fidei partes susciperent. Barbosa ad c. t. cap. 2. Extremis insuper hisce temporibus, quibus haereticis, et athei undique scatent, eam putamus inesse rationem utilitatis, et necessitatis, per quam facile possint episcopi hanc licentiam concedere, debitis observatis cautelis, immo et eruditi fideles zelo religionis incensi eam sibi retinere praesumptive concessam, ut rati sunt plurimi, qui S. Theologiam, et ius sacrum profitentes contra Ecclesiae inimicos strenue decertarunt, et libris in orbe, oratione in circulis, ac recitationibus in scholis rem Christianam magnopere iuvarunt. — (3) Cap. 13, de haeret. can. 29. dist. 23, et ratio est, quia a Domino, vel ab Ecclesia missionem non habent. — (4) S. De Ligorio Theol. mor. 1. 6, n. 382. — (5) Hic notandum, quod die veneris et sabbati sancti omittenda est oratio pro Imperatore, et eius nomen in *exultet*, quia die 6 Augusti an. 1806. Imperator Romanorum huic dignitati renunciavit. Ita est praxis ecclesiae Romanae, et ita praescribunt declarationes S. Congreg. Rit. in una *Sarsinaten.* 3 aug. 1839, et in alia *Meclinen.* 1844. V. Corresp. de Rom. 4 septemb. 1851, pag. 352.

64. Clerici dividuntur 1° in *maiores*, ut Episcopi, et *inferiores*, ut simplices Sacerdotes: 2° in *regulares*, qui in claustris, et *saeculares*, qui extra claustrum vivunt: 3° in eos, qui in ordine sacro, et eos, qui in ordine non sacro sunt constituti: 4° in eos, qui proprie, et improprie clerici appellantur. Clerici proprie dicti sunt omnes, quos hic recensuimus; improprie autem sunt, qui sine tonsura habitum clericalem deferunt.

65. Ad Clericos improprie dictos plures referuntur, qui interdum clericorum privilegiis, favoribusque donantur. Huiusmodi sunt Monachi professi nullo ordine insigniti, probatarum Religionum Novitii (1), et Regularium Conversi, qui monasteriis addicuntur, ut a chori obligatione soluti in temporalibus eorundem ministeriis occupentur. Conversi differunt ab Oblatis tum in eo quod illi et non isti professionem solemnem emittunt, tum in eo quod illi habitum Religionis assumunt, et isti habitum diversum retinent, ac, praecedente bonorum donatione, monasterio se dedunt, ut procul a mundanis curis queant Deo in pace et quiete servire omnibus vitae diebus (2). Huiusmodi quoque sunt Tertiarii; qui variis mendicantium Re-

ligionibus consociantur, quique ideo Tertiarii dicuntur, quia non ad religiosos, non ad conversos pertinent, sed ad alium tertium ordinem aut a Religionis fundatore institutum, aut post foundationem a summis Pontificibus probatum. Horum plane tres sunt species in iure recognitae, nam alii vivunt domi suae; alii vivunt in coetu; et alii religionem constituunt (3). Iam vero Tertiarii in congregatione, et communitate viventes privilegiis clericorum fruuntur; non ita qui seorsum ab aliis in propriis domibus vivunt (4). Demum ad conditionem clericorum improprie dictorum revocantur etiam Moniales, quatenus quibusdam fruuntur clericorum privilegiis, ut fori, et canonis, et earum occasione etiam Novitiae, Conversae, et Tertiariae (5). Nam quae supra diximus constituta pro viris, vel in iisdem, vel in aliis summorum Pontificum bullis ad mulieres quoque extensa fuerunt (6).

(1) Cap. 21, de sent. excom. in 6. — (2) Cap. 5, de sent. excom. et ibi Glossa. — (3) Et habent novitium cum professorio Bul. *Paterna* Benedicti XIII. — (4) Bul. *Dum citra* Leonis X. — (5) Arg. cap. 33, de sent. excom. — (6) Sed circa Tertiarias non collegialiter viventes observamus, non posse Regulares illis dare proprii ordinis habitum sine ordinarii dioecesani licentia, quam hic concedere non debet, nisi prius sibi constet de tali indulto Regularibus a S. Sede concesso, de bonis foeminarum moribus, de earum quadraginta annorum aetate, de redditibus sufficientibus ad honestam sustentationem, et de convenienti habitatione, quam numquam possunt habere cum viris, nisi cum solis coniunctis in primo consanguinitatis, vel affinitatis gradu. Monacellus part. 1, tit. 6, form. 14; et Benedictus XIV, de Synod. l. 9, c. 15, n. 11, ubi dotes necessarias enumerat, ut episcopus licentiam licite dare queat.

TITULUS VIII.

DE COMMUNIBUS CLERICORUM IURIBUS.

SUMMARIUM: 66. Submissio legibus praecedit iura clericorum, quae ad tria capita revocantur. — 67. Soli clerici capaces sunt actuum ordinis, et iurisdictionis ecclesiasticae. — 68. In quo consistat privilegium fori? — 69. A concordatis fuit limitatum. — 70. Quae sint temporales clericorum causae, quae a iudicibus laicis possunt cognosci? — 71. Privilegium canonis. — 72. Poena percutientium clericos. — 73. Beneficium competentiae. — 74. Exemptio clericorum a publicis tributis et muneribus.

66. Ut Deus in lege veteri Levitas in suum ministerium assumpsit, sic in nova in suos ministros sibi segregavit Clericos, qui quanto magis fuerunt elati in honore, tanto fidelius debent leges sibi constitutas observare, ne sit honor sublimis, et vita deformis, ut S. Ambrosius aiebat. Et hoc quidem nedum divinas et ecclesiasticas leges comprehendit, sed ubi salva sint ecclesiasticae immunitatis iura, ad Principum quoque leges extenditur, in quorum ditione vivunt, iuxta D. Pauli praeceptum ad Titum: *Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse* (1). Hic observat Theodoretus. Apostolum excipere neminem, *non presbiteros, non praesules, non monachos.*

Clerici multo ampliora, quam laici, habent iura, et onera multo graviora. Iura clericorum ad haec tria capita possunt revocari: 1° ad praerogativam ordinis et iurisdictionis: 2° ad privilegium fori, canonis, et competentiae: 3° ad exemptionem ab oneribus, et muneribus publicis.

(1) V. Card. Soglia, Inst. Iur. pub., l. 3, c. 1, § 58.

67. Circa primum. Soli clerici capaces sunt actuum ordinis respectivi, qui si ab aliis emittantur, non tantum sunt illiciti, sed et invalidi: ut est ordinare, confirmare, consecrare, et absolvere a peccatis. Ipsi soli queunt magistratus, et praelaturas ecclesiasticas gerere, leges et sententias in foro canonico ferre, censuras edere, in bene-

ficiis instituere, aliaque spiritualia ab ecclesiastica iurisdictione dependentia explicare (1). Hae autem praerogativae tamquam necessarium consequens ius involvunt percipiendi fructus Ecclesiarum, et beneficiorum; et honorem continent nobiliorem occupandi locum in Ecclesia, et praecedendi collegiis laicorum maxime in publicis precibus.

(1) Devoti Inst. can., l. 1, t. 1, § 5.

68. Circa secundum. Ob privilegium fori clerici nequeunt sive volentes, sive inviti in iudicium saeculare conveniri, aut a saeculari iudice puniri. Iure communi inspecto, generale est hoc privilegium, omnes comprehendens clericorum causas tam criminales, quam civiles, tam personales, quam reales, tam in actione proprietatis, quam in actione possessionis: est similiter absolutum; nam clericus neque iureiurando potest eidem renunciare, quia non fuit introductum in favorem privatarum personarum, sed ab bonum publicum, et in favorem totius ecclesiastici ordinis. Haec quidem iurata renunciatio foret ipso iure nulla, cum ex iuris principio cautum sit, privatorum pactis non posse iuri publico derogari (1).

(1) Praecipuum hoc ecclesiasticae immunitatis caput confirmavit Tridentinum, quod postquam declaravit, *personarum ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus institutam, decernit, et praecipit, sacros canones, et concilia generalia omnia, nec non alias Apostolicas sanctiones in favorem personarum ecclesiasticarum, libertatis ecclesiasticae, et contra eius violatores editas, quae omnia praesenti decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere.* Sess. 25, c. 20, de ref. Longum esset omnes canones hoc loco renovatos referre: sufficit nobis citare can. 9, dist. 96, can. 26, dist. 86, cap. 12, de for. comp., cap. 4, de cens. in 6, cap. 1 et seqq. de imm. Eccl. et conc. gener. Lateranense 5, sess. 9, ubi ecclesiasticae personae non solum iure humano, sed et divino a saecularium personarum exactionibus declarantur immunes. Iure ac merito ita sacri canones sanxerunt: nam clerici personae sunt Deo sacrae, et magis adhuc, quam ipsa templa, et altaria, quia templa et altaria viva sunt; patres quoque, et magistri omnium fidelium vocantur: quare *nonne miserabilis insaniae esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, et iniquis obligationibus illum suae potestati subiicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in coelo se ligari posse, et solvi?* can. 9, dist. 96. Ideo Imperatores Christiani hoc clericorum privilegium agnovērunt iustum, suisque legibus confirmarunt, can. 28, cap. 11, q. 1. V. Thomasinum p. 2, l. 3,

c. 102 et seqq. Uti patet duo concilia generalia citata ecclesiasticarum personarum immunitatem ex iure divino, et humano deducunt, ut ex vetustissima traditione manat, et semper fuit in ecclesia observatum; ex quo deducitur eam ad divinam institutionem pertinere saltem in causis spiritualibus, et mere ecclesiasticis Proinde nec Papa posset in omni immunitate dispensare, licet queat declarare, quae immunitas ex iure divino sit, et quae ex iure tantum ecclesiastico.

69. At lapsu temporis hoc ipsum privilegium per Summorum Pontificum indulta favore Principum, aut Nationum pluries limitatum fuit, praesertim quoad causas reales civiles, et graviora Clericorum crimina (1). Posset tamen opponi, haec limitationum indulta abrogata fuisse per Bullam *Coenae Domini*, in qua sub numero 15 papalis excommunicatio fertur contra trahentes, aut trahi facientes personas ecclesiasticas ad saeculare tribunal; etiamsi id eveniat *praetextu cuiusvis consuetudinis, aut privilegii*. Verum cum ipse Pontifex tum ante, tum post Bullae publicationem quandoque haec privilegia, vel indulta pro aliqua ditione concedat, dicendum videtur, nolle Pontificem ad privilegiatas ditiones Bullam extendere, vel saltem tolerare, ne quoad hoc observetur (2).

(1) Harum limitationum exempla pro antiquo Galliae regno, et pro Venetiarum republica afferunt canonistae, Barbosa, et Fagnanus citati a Reiffenstuel in tit. de Iur. com., § 10, n. 236. Pro regno autem Sardiniae extat Instructio Benedicti XIV, an. 1742, et conventio inter S. Sedem, et ipsum Regem an. 1841. — (2) Principes saeculares, sive suprema Parlamenta et curiae absque sacrilegio nequeunt immunitatis ecclesiasticae leges sua propria auctoritate mutare, aut auferre. Si hoc fecerint signum est, eos a catholica fide defecisse, vel proxime defecturos. Nam potestas iudicandi coniungitur cum potestate leges ferendi, et qui sibi usurpat ius de rebus spiritualibus iudicandi, eodem tempore ius sibi adscribit de iisdem rebus leges ferendi. Princeps ergo, qui hoc audet, se Pontificem facit, sive schisma Protestantium, aut Orientalium amplectitur. Revera Galliae Parlamenta, quae iniqua lege an. 1790, ecclesiasticam iurisdictionem abrogarunt, aequae catholicam religionem expungere decreverunt, forum ecclesiasticum abstulerunt, bona ecclesiastica usurparunt, conventus religiosorum, monasteria, beneficia, et ecclesias subverterunt, cultuumque libertatem proclamarunt, quod quovis schismate deterius putamus. Et sic faciunt, et facient omnes, qui hanc exitialem ingrediuntur viam. Neque ipsi episcopi etiamsi Principes in temporalibus sint fori privilegium possunt auferre, ut manifeste evincitur ex Bulla *Non satis verbis* Clementis XIII, in qua Pontifex graviter reprehendit Archiepiscopum Trevirensis, et Principem

Electorem, qui per edictum suum fori privilegium suppresserat, et admiratione lamentatur, ipsum episcopum *ita ecclesiam saeculo posthabere, ut ecclesiasticam potestatem, auctoritatemque depressam velit, et saecularem super ecclesiasticae ruinas extollat.* Sed idem edictum postea archiepiscopus revocavit, quod forte tulerat non voluntate sua, sed pravis eorum consiliis, qui eum circumsteterunt, utpote *corruptis moribus, vel novarum doctrinarum erroribus maculosi;* Bul. *Ex Litteris* eiusd. Pontificis. At sicut stabit perpetuo Ecclesia catholica, licet a persecutoribus continuo exagitata, ita perpetuo stabit immunitas ecclesiastica clericorum, licet impietas legum saecularium ad tempus clericis vim faciat, et divina conturbet. Ius enim hoc a Religione avelli non potest ac proinde est imperscriptibile, et inalienabile. Unde Principes et Parla-
 menta illud per nefas, et vim usurpare poterunt, sibi autem iuste acquirere nunquam poterunt. Quare damnatae fuerunt sequentes propositiones: *Ecclesiae, et personarum ecclesiasticarum immunitas a iure civili ortum habuit.* — *Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus, sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta, et reclamante apostolica Sede.* — *Absque ulla naturalis iuris, et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae, exercendaeque militiae eximuntur, hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta.* Syllab, prop. 30, 31, et 32. Insuper Pius IX, postquam has propositiones damnavit, novam edidit bullam incipientem *Apostolicae Sedis*, qua excommunicatione maiori sibi speciali modo reservata revinxit: *Impedientes directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni, sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare, eiusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem praestantes.* Ac pariter *Cogentes sive directe, sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem, aut iura Ecclesiae.* A quibus sic reservatis excommunicationibus si quis sine debita S. Sedis facultate absolvere praesumat, excepto mortis articulo, excommunicatione innodatur iterum S. Pontifici reservata, ita ut nec relevet in contrarium generalis concessio absolvendi a casibus et censuris sive excommunicationibus Papae reservatis, aut indultum cuicumque personae vel Ordini concessum ante praecitatam bullam. — **(Add. Edit).** S. Congr. S. R. U. Inquisitionis, Litteris circularibus ad Ordinarios locorum diei 23 januarii an 1886, communicandum pro norma censuit: « Caput *Cogentes* (Constitutionis *Apostolicae Sedis*) non afficere nisi legislatores et alias auctoritates cogentes sive directe sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones. Hanc vero declarationem Sanctissimus D. N. Leo Papa XIII probavit et confirmavit. — Ceterum in iis locis in quibus fori privilegio per Summos Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur iura sua prosequi nisi apud iudices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario veniam petere ut clericos in forma laicorum convenire possint: eamque Ordinarii nunquam denegabunt tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes conciliandis frustra operam dederint. Episcopus autem in id forum con-

venire absque venia Sedis Apostolicae non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad iudicem seu iudices laicos vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia S. Sedis, in potestate eorundem Ordinariorum erit in eum, praesertim si fuerit clericus, animadvertere poenis et censuris ferendae sententiae, uti violatorem privilegii fori, si id expedire in Domino iudicaverint ».

70. Nihilominus quaedam clericorum causae temporales et profanae independenter a Pontificis particulari concessione ex communi Canonistarum sententia possunt a iudicibus saecularibus cognosci, cuiusmodi sunt causae reales clericorum respicientes feuda (1); item quae respiciunt successiones in bonis temporalibus; quae pertinent ad iudicium coram laico iam excitatum a laico, cui successit clericus; quae ex bonorum saecularium administratione proficiscuntur, aliaeque similes, uti in constanti tribunalium praxi observatum fuit; item causae possessoriae, in quibus agitur de interdictis *retinendae*, et *recuperandae possessionis*, etiam in beneficiis, in decimis, aliisque similibus; et ratio est, quia cum possessio in facto consistat, nil impedit, quominus de hoc facto cognoscat iudex saecularis (2). Hoc autem procedit ita ut inter ecclesiasticum et saecularem iudicem fiat praeventioni locus; et post possessorium iudicium a iudice saeculari pronunciatum queat adhuc introduci petitorium coram iudice ecclesiastico. Quod extenditur ad casum, quo possessio non naturalis, sed legis auctoritate, vel fictione capta sit, ut in emptore, et in haerede contingit. Interdicta tamen *adipiscendae possessionis* ante ecclesiasticum iudicem sunt proponenda, quia haec possessoria iudicia in petitoria resolvuntur, cum possessio hoc casu nequeat alio modo obtineri, quam ex titulo, ex quo oritur ius possidendi. Hinc si pendente iudicio possessorio, coram iudice saeculari in duobus citatis interdictis *retinendae* et *recuperandae possessionis* perspicue detegatur, petitorium absorbere possessorium, uti dicunt, causa remittenda est iudici ecclesiastico, ut plene definiatur.

(1) Cap. 6 et 7 de for. comp. — (2) Interdictum hic non accipitur pro censura ecclesiastica, sed pro iudicio possessorio *retinendae*, *recuperandae*, et *adipiscendae possessionis*. Reiffenstuel ad tit. de caus. poss. et propr., n. 71 et seqq.

71. Ob privilegium canonis nequeunt in clericum violentae manus inferri, ut sancivit Innocentius II, in concilio Lateranensi II, his verbis: *Si quis, suadente diabolo, huius sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiacet; et nullus Episcoporum illum praesumat absolvere, (nisi mortis urgente periculo), donec Apostolico conspectui praesentetur, et eius mandatum suscipiat* (1). Quare incidit in hunc canonem, qui clericum occidit, aut vulnerat, aut percutit, qui clericum vinculis constringit, aut publica, vel privata custodia detinet (2), et qui clericum alia actione externa iniuriosa, et violenta in materia gravi voluntarie laedit (3). Incidit similiter in hunc canonem, qui mandat, consulit aut auxilium praebet, ut praedicta fiant, effectu sequuto (4), qui ratam habet clerici percussione, aut offensionem suo nomine factam, cum posset eam alteri committere, quia rati habitio retrotrahitur, et mandato debet comparari (5), et probabiliter etiam qui percussione, vel offensionem poterat, et ex iustitia debebat impedire, ut est iudex, praelatus, parochus, pater, tutor, et non impedivit (6).

E converso non incidit in canonem, qui clericum percutit ex levitate iocosa, aut ratione officii, et gratia correctionis, ut si agatur de praelato, magistro, patre, aut aliis similibus, modo in corrigendo non sit excessus (7). Quia huiusmodi percussores non agunt, suadente diabolo, neque occurrit sacrilegii reatus; item qui clericum percutit causa defensionis sui ipsius, rerum suarum, aut sui honoris, modo percussio fiat in continenti defensionis, observato moderamine inculpatae tutelae (8), quia vim vi repellere omnia iura sinunt; et similiter qui percutit clericum non agnitum, ut clericum, aut ob reprobam agendi rationem fori privilegio legitime privatum (9).

(1) Can. 29, c. 17, q. 4. Ratio huius canonis in eo est, quod clerici sunt personae per sacros ordines Deo dicatae, de quibus ipse Deus mandavit: *Nolite tangere Christos meos*. Psal. 104, quia qui eos *tetigerit, tangit pupillam oculi mei*. Zach. 2. Modo citatum canonem nuper confirmavit Pius IX in sua *Bulla Apostolicae Sedis*. Ex quo dignoscitur, quam male se gerant illi, qui sub praetextu aequalitatis socialis, et tranquillitatis reipublicae non verentur sua tantum auctoritate in clericos manus immittere, eosque poenis subiicere. Utinam hi reminiscerentur poenae,

et obiurgationis illius iuvenis Amalecitae, quem confecit David dicens: *Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres Christum Domini?* 2 Reg., c. 1. Utinam reminiscerentur, canonem praecitatum fuisse sancitum ab Innocentio II, in concilio Lateranensi II, ad tutandas clericorum personas contra diabolicam doctrinam Arnaldi a Brixia, qui ad clericos vexandos, et exterminandos populum incitabat. cuius pestiferam doctrinam luctuosis hisce nostris temporibus plures ex rerum publicarum rectoribus. plurimi in civilibus officiis magistratum, praecceptorum, advocatorum, medicorum, etc., et omnes damnatis sectis addicti profitentur, quasi iam imminerent extrema orbis tempora. Proh dolor! quanta nequitia Christi ministros crudeli persecutione vexare? — (2) Cap. 29 de sent. Excom. (3) Actio externa iniuriosa est nedum percussio manus, baculi, aut gladii; nedum ictus pedis; sed etiam in faciem clerici spueri, scindere eius vestes, eum aqua madefacere, aut immundis aspergere, immo et eius cadaver iniuriose tractare. Phillips de iur. eccl., l. 1, § 60 — (4) Clem. *Si quis* de poen. De iis omnibus nunc dubitari potest ob. Bul. *Apostolicae Sedis*. (5) Cap. 23, de sent. excom. in 6. — (6) Cap. 47, de sent. excom. — (7) Cap. 1 et 54, eod. — (8) Cap. 3 et 10 eod. — (9) Cap. 4 et 45, eod. Si vero dubium sit, an percussus vere ignoraverit, percussus fuisse clericum, ab adnexa censura liberatur, si iuret, se vere ignorasse, ut statuitur in cit. cap. 4. Ob malam deinde vitae rationem hoc privilegio privantur clerici, qui *nec in modo tonsurae, nec in vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum, de clerico quidquam ostendunt*, ut eruitur ex cit. c. 45, quia hi post delicta clericorum privilegium labiis allegant, *qui factis paulo ante negaverunt clericatum. Sed frustra legis auxilium invocant, qui committit in legem*, ut ait Innocentius III, in citato canone. Talis habetur in iure: 1° qui mimorum, ioculatorum, et histrionum artem ab anno exercet; hic enim ipso iure privilegio privatur; si vero a breviori tempore hoc agat, privatur post trinam monitionem, quando non resipiscat, cap. 1, de vit. et honest. cler. in 6. 2° Qui, relicto habitu clericali, assumit arma militaria, ut praescribit Clemens III, in c. 25 de sent. excom. At ad realem privilegii privationem requiritur pertinacia post trinam monitionem. Ulterius dicto privilegio privantur, qui fuerunt realiter et solemniter degradati, cap. 2, de poen. in 6. Ad hoc tamen verbalis degradatio, et depositio non sufficit. Nec dubitari forte poterit, clericum privilegio exutum, qui fuerit ad triremes damnatus. Phillips., loc. cit.

72. Poena in clericorum percussores pronunciata est excommunicatio S. Pontifici reservata, uti patet ex allato canone. Dantur nihilominus aliqui casus, in quibus etiam Episcopus potest absolutionem impertiri, uti sunt sequentes: si percussio sit levis, non gravis, non enormis (1); levis autem percussio iudicatur ex prudenti Episcopi iudicio; cum facta est manu, aut etiam baculo, vel alio simili modo, sed sine magna iniuria, sine corporis macula,

aut contusione; si percussio sit occulta, aut facta ab impeditis se conferre Romam; si sit facta a mulieribus (2), a curiae officiali repellente turbam irruentem (3), et ab impuberibus (4); si sit facta inter clericos collegialiter viventes, et non sit enormis (5): ac demum si habeatur a S. Pontifice absolvendi privilegium, quod per S. Poenitentiarum Episcopis de triennio in triennium solet concedi, modo ex percussione non sit sequuta mors, aut mutilatio, aut lethale vulnus, aut ossium fractio, et casus ad forum externum non sit deductus.

(1) Cap. 17, de sent. excom. — (2) Cap. 6, eod. — (3) Cap. 3, eod. — (4) Cap. ult., eod. — (5) Cap. 9, de vit. et honest. cleric.

73. Ob privilegium denique, vel beneficium competentiae, clerici nequeunt propter debita in carcerem detrudi, aut excommunicari; qui si non habeant unde solvant, tolerantur, si caveant de solvendo, ubi ad pinguorem fortunam devenerint; quia illis salva semper esse debet honesta sustentatio, ne in opprobrium ordinis mendicare cogantur (1). Quod beneficium clericis ius canonicum concessit ad exemplum legum romanorum, quae similem beneficium prius concesserant militibus, parentibus, patronis, sociis, maritis quoad dotis restitutionem et donantibus quoad donatarios (2).

Doctores tamen huic privilegio plures limitationes apponunt, ut: si clericus malitiose debitum negaverit, et nihilominus ut debitor fuerit damnatus; si dolo, vel fraude, et sub spe huius beneficii aes alienum contraxerit; si delictum, vel quasi delictum commiserit, ob quod conveniatur; si fuerit de fuga suspectus; si fuerit suo creditore ditior; et si rem familiarem luxuriose vivendo dissipaverit. His quidem in casibus clericus obaeratus poterit per censuras et carcerem adigi ad solvendum; non tamen probabiliter poterit omnibus suis bonis omnino privari, ne in dedecus totius ordinis mendicare cogatur, cum ex regula iuris delictum personae suum teneat auctorem, et non debeat in aliorum, ac praesertim Ecclesiae detrimentum redundare (3).

(1) Cap. *Odoardus*, 3, de solut. et Trid. sess. 21, c. 2, de ref. — *Instit. Canon.* Vol. I.

(2) §§ 37 et 38, Instit. de action. — (3) Cap. 76, de reg. iur. in 6. Haec quidem de iure canonico ita procedunt, ut videre est penes probatos canonistas; sed ex usu fori aliter se res habet iuxta varias nationum leges. In Germania clerico obaerato reservatur *portio congrua*, quod probat beneficium competentiae ibi non esse oblitteratum. Phillips, l. 1, § 60. In Gallia hoc beneficium clericis sublatum fuit: idem obtinet in aliis ditionibus. Quanta hoc fiat clericorum iniuria statim intelligitur. Olim clericorum corpus primum et nobilius in societate etiam politica habebatur; nunc bonis et praerogativis spoliatum in humiliatione et paupertate fere ubique versatur: nam clerici persaepe neque iure communi iuvare possunt. Abbé André in curs. iur. can. verb. *clericatus*. Hunc in dedecus religionis progressum attulit moderna educatio. Phillips, d. 1.

74. Circa tertium, Clerici ex iure canonico exemptionem habent a publicis tributis *realibus*, et maxime *personalibus*, nisi talis sit reipublicae status, ut *absque ulla exactione ad relevandas publicas utilitates vel necessitates, laicorum non suppetant facultates* (1). Tributa dicuntur realia, quae imponuntur praediis, sive sint solvenda quotannis, ut *impositio praedialis*, sive in determinatis tantum eventibus, ut *taxa successionis*; dicuntur e converso personalia, quae personis, et earum consideratione rebus mobilibus imponuntur, ut est *contributio personalis, et mobiliaris*. Haec exemptio a legibus Imperatorum romanorum, aliorumque Principum et Regum, modo latius, modo strictius probata, multas propter civiles leges passa est vicissitudines, quibus ob rationem in praecitato capite allatam saepenumero morem gessit Ecclesia (2).

Clerici insuper habent exemptionem a publicis officiis, sive muneribus; ut a gerendo magistratu saeculari, in quo *iustitarii* fiant (3). Ab exercendo officio advocati, aut, quod peius est, procuratoris in causis civilibus (4). A retinendo officio tabellionis, aut notarii publici (5). A ferendo testimonio coram iudice laico (6). A suscipienda, et gerenda tutela (7). Et probabiliter etiam a gerendo munere executoris testamentarii (8).

(1) Cap. 4, de immun. eccles., et cap. 1, et 3, eod. tit. in 6. —

(2) Nunc fere ubique nulla datur clericis exemptio a tributis. Quam hoc sit irrationabile, et impium demonstratur etiam ab exemplo Pharaonis regis ethnici, qui, cum opprimeret in Egypto filios Israël, parcebat tamen presbyteris, et prophetis, quibus quandoque ex publico

aerario subsidia dabat. Philips, d. 1. — (3) Cap. 4, ne cleric., vel monac. etc. — (4) Cap. 2, eod. — (5) Cap. 8, eod. — (6) Pro ducatu Genuensi haec praescripta fuerunt a Pio VII, in epistola S. Congregationis Immunitatis diei 14 iunii an. 1823, ad episcopos eiusdem ducatus missa, in qua statuitur, clericum in ius vocatum, debere ab episcopo petere, et hunc concedere in scriptis licentiam emittendi coram iudice laico iuramentum *de veritate dicenda, tacto pectore more sacerdotali*; ita tamen ut, si de causa criminali agatur, ad poenam irregularitatis evitandam, expressa protestatio ab eo praemittatur, se non agere ad vindictam, neque ad poenam sanguinis ad formam capitis *Praelatis* 2, de homicidio in 6. Pro episcopis tamen ad hoc specialis requiritur sanctae Sedis licentia. — (7) At si de tutela legitima consanguineorum usque ad quartum gradum agatur, volentes de episcopi licentia ad eam administrandam admittuntur, quia etiam clericos decet, consanguineorum curam tenere, cum Apostolus infideli comparet eum, qui suorum, et praecipue domesticorum curam non habet. Sed sic non est, si de testamentaria, vel dativa tutela agatur: porro ad hanc administrandam clerici in sacris constituti, neque volentes, nisi de episcopi, et quod tutius est, S. Congregationis Episc. et Reg. licentia, regulariter possunt admitti. Decretoria prorsus est concilii Calcedonensis sanctio, in qua omnes clerici ab exercenda tutela, vel cura prohibentur, nisi de iis agatur clericis, *qui legibus ad minorum aetatum tutelas, sive curationes inexcusabiles attrahuntur.... Si quis vero transgressus fuerit haec praecepta correctioni ecclesiasticae subiaceat*, Can. 26, dist. 86, et ib. Gloss.; quod est repetitum in can. 1, c. 21, q. 3. Idcirco a S. Patribus huius praecepti violatio adeo grave scelus fuit putata, ut S. Cyprianus vetuerit, oblationem ad altare offerri pro anima cuiusdam Victoris laici, qui Presbyterum quemdam suorum filiorum tutorem suo testamento fecerat. Can. 13, dist. 88. Neque fuit unquam huius sanctae disciplinae spiritus in ecclesia mutatus; nam praeter unanimum omnium canonistarum sententiam plures habentur praedictae sacrae Congregationis recentes decisiones, in quibus aducta principia confirmantur, et explicantur, ut probat Ferraris in sua Bibliotheca verb. *Clericus*, art. 3, n. 83 et seqq. — (8) Ratio est, quia in Bul. *Apostolicae servitutis* Benedicti XIV, clericis praecipitur sub poenis ab anterioribus canonibus inflictis, *ut statim dimittant quodcumque negotium ipsis spectans via haereditaria, aut quocumque alio titulo*; quae confirmantur in epistola Clementis XIII, incipiente: *Cum primum*. Ita sane esse res debet, quia in utroque casu eadem est ratio, eademque violatio Apostolici praecepti: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus*, II ad Timoth., c. 2.

TITULUS IX.

DE COMMUNIBUS CLERICORUM ONERIBUS.

SUMMARIUM: 75. Onera clericorum quoad mores. — 76. Quoad doctrinam. — 77. Quoad castitatem. — 78. Quoad obedientiam. — 79. Tonsura quotuplex? — 80. Habitus clericorum qualis esse debeat? — 81. Quae vestes clericis specialiter prohibeantur? — 82. Poenae contra clericos non deferentes tonsuram, et habitum clericalem. — 83. Onera clericorum quoad ministerium. — 84. Clericis interdicitur cohabitatio cum mulieribus. — 85. Exercitium mercaturae lucrativae. — 86. Solatium vitiosum in rebus saeculi. — 87. Delatio armorum et venatio.

75. Onera clericorum alia in faciendo, alia in omittendo consistunt. Quae sunt in faciendo, ad mores, ad doctrinam, ad castitatem, ad obedientiam episcopo debitam, ad tonsuram, habitumque clericalem, et ad ecclesiasticum ministerium referuntur.

Mores adeo intemerati requiruntur in clericis, ut eorum vita sit exemplum virtutis, et speculum sanctitatis: cum sint enim in sortem et haereditatem Domini vocati, in ipso per gratiam, et sanctitatem inesse iubentur: *Separavi enim vos a caeteris, ut essetis mei*, ait Dominus (1): *Sancti estote quia ego sanctus sum* (2). Quod ad proprium eorum profectum necessarium est in bona conscientia, et ad aliorum utilitatem in fama bona, cum ut sacri canones loquuntur, nulla re magis ad pietatem, et religionem laici incitentur, vel in fraudem impietatis illiciantur, quam bonis, malisve clericorum moribus. Propterea D. Paulus Titum suum, et clericos omnes hortatur, ut in conscientia pura, ac sine crimine, nemini dent ullam offensionem, ne vituperetur ministerium eorum, de quibus scriptum est in sacro eloquio: *Vos estis Presbyteri in populo Dei, et ex verbis pendet anima illorum* (3).

(1) Levit., c. 20. — (2) Ib. XI, et epist. 1 D. Petri, c. 1. — (3) Iudith, c. 8. Commemoranda maxime hic sunt, quae sancivit Tridentinum sess. 22, c. 1, de ref. ubi ita loquitur: *Nihil est, quod magis alios ad pietatem, et ad Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, et exemplum, qui se ministerio divino dedicarunt.... Quapropter sic decet omnino*

clericos in sortem Domini vocatos, vitam, moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nihil nisi grave, moderatum, ac religione plenum prae se ferant; levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem, etc. Et ex adverso mali clerici, et praesertim pastores ruina sunt populi, ut aiebat S. Gregorius magnus, qui sic scripsit: *Malis subesse pastoribus, quid aliud est, nisi ut plebs populanda praedonibus permaneat, et inde sumat interitum, unde protectionis debuit habere subsidium? Sacerdotes enim mali causa sunt ruinae populi.* Barbosa, de off. et potest. episc., p. 1. gloss. 3, n. 26. Hoc autem perfectionis debitum suos habet gradus: nam ut clerici debent esse magis perfecti, quam laici; ita sacerdotes magis quam inferiores clerici, et episcopi magis quam sacerdotes. Aliter haberemus quoddam monstrum, si laicus virtutibus praecederet clerico, vel clericus sacerdotibus, vel sacerdotes episcopis. Quapropter concilium provinciale Genuense a S. Congregatione concilii die 9 octobris 1574 probatum, mandat, *ut frequentent sacerdotes omnes, quacumque sint dignitate praediti, item diaconi, et subdiaconi sanctae Eucharistiae sacramenti sumptionem iuxta decreta S. Conc. Trid., sess. 23, c. 13 et 14. Clericos vero caeteros hortatur idem Concilium, ut semel in mense, et solemnioribus festis diebus idem sacramentum sumant, ac B. Virginis officium quotidie recitent.* Clemens XI autem praescribit, ut clerici promovendi ad sacros ordines per decem dies debeant spiritualibus exercitiis vacare, quod Pontifex sub efficaci hortatione pro una saltem vice in anno ad canonicos, beneficiatos, et sacerdotes extendit, ita ut eos pro hoc tempore absolvat a residentia, et plenariae indulgentiae beneficio ditet, modo fiant de episcopi licentia, ne omnino chori officium deseratur, ut in solemnioribus anni festivitatibus, aut Adventu, vel Quadragesima non contingat, et sic absentes omnes beneficiorum fructus, immo et distributiones quotidianas lucrantur. Epistola 1, Febr. 1710. Alii demum canones statuunt, ut clerici debeant diligentius multo, quam laici ieiunium servare. Can. 6, dist. 4; benedictionem mensae praeponere, et gratiarum actionem post mensam facere. Can. 8 et 12, dist. 44; ac frequenter per sacramentalem confessionem culpas expiare, licet de lethali conscii non sint. Qua in re nos terret canon. 87, de poenit. dist. 1, ubi per aequipollens dicitur, *clericos graviter delinquentes vix, vel numquam recte poenitere.* Idcirco S. Ioannes Chrysostomus subiungit: *Non arbitror inter sacerdotes multos esse, qui salvi fiant, sed multo plures, qui pereant.* Homil. 3, in Act. Apost.

76. Doctrina et scientia requiritur in clericis, qui si ignorent, ignorabuntur, et si sint stulti in culpa, erunt sapientes in poena (1). Non tamen eminens scientiam in iisdem absolute requiritur, sed scientia sufficiens ad populum docendum, et ad sacramenta ministranda. Revera Innocentius III, postquam scientiam in clericis efflagitavit, proponendo Scripturarum oraculum: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi,* adiunxit,

competentem scientiam esse tolerandam, modo *imperfectum scientiae suppleat perfectio charitatis* (2). Quae cum doctissimus Pontifex exponit, divinam revelationem collineat, in qua haec praecipiuntur Levitis: *habeatis scientiam discernendi inter sanctum, et profanum, inter pollutum, et mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea* (3).

Quamvis haec clericorum scientia omnia complecti debeat bona studia iuxta Gregorii IX praeceptum, in quo mandat, ut clerici *se in officiis ecclesiasticis, et in aliis bonis studiis exercent diligenter* (4); tamen necessaria est ipsis potissimum scientia sacrarum Scripturarum, quia iuxta S. Hieronymum *ignoratio Scripturarum, ignoratio Christi est* (5); Scientia S. Theologiae, praecipue moralis, et scientia Iuris canonici, quia *nulli sacerdotum licet canones ignorare* (6). Et in his scientiis opus est, ut multo tempore discant, quae postmodum doceant (7), et ut opportunos habeant libros, S. Scripturam, catechismum, concilium Tridentinum, aliosque, sine quibus essent milites absque armis, aut volucres absque alis, quibus in altum ferantur.

(1) Can. 20, dist. 28. — (2) Cap. 10, de Renunc. — (3) Levit., c. 10. (4) Cap. 15, de vit. et honest. cler. — (5) Can. 9, dist. 38. — (6) Can. 4, eod. Circa scientiam iuris canonici adnotavit Melchior Cano, eam esse necessariam theologo; alias ei nimis multa deessent ad usus theologiae necessaria; et Pignatellus non dubitavit asserere, *indignum theologi nomine, qui ius canonicum ignoret*, tom. 1, cons. 14, n. 11. Unde Patres nuperrimi concilii Remensis in Gallia sic definierunt: *Opportunum pariter, et aequè necessarium est, ut theologiae candidati de iure canonico accuratius quam pridem edoceantur. Iuris enim illius ignorantia non indecora solum perhibetur, sed clerico admodum funesta*. Quare mandarunt, ut in quolibet maiori seminario ius canonicum diligenti opere edoceret, quod nunc fieri in tota ferè Gallia novimus. Conc. prov. Remen., tit. 18, de rat. stud. pag. 142. — (7) Cit. conc. Prov., eod. 1.

77. Castitas, sive continentia omnibus clericis observanda proponitur; sed iis, qui sunt in sacris constituti, sub gravissimis poenis praecipitur, ut sancti sint anima et corpore, cum sit continentia nedum de meliori bono, ut scholae loquuntur; sed etiam magis clericale, ac sacrum ministerium deceat (1). Et quidem merito; nam, si est gentiliū effatum: *Diis omnia munda*, si lex est duo-

decim Tabularum Romanorum: *Divos caste adeunto*, quanta maiori cordis munditia, corporisque castitate Agni Immaculati, et veri Dei ministri, ac praesertim illi, qui accipiunt angelorum panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, debebunt nitere (2)? Multa idcirco sunt clericis sedulo praecavenda, ne tantae virtutis decus per crimen foedetur, aut per criminis suspicionem obnubiletur, sicut infra suis locis videbimus.

(1) Dist. 28, et dist. 32, fere per tot., et cap. 13 de vit. et honest. cler. — (2) Unde S. Thomas de Villanova sapientissimus episcopus haec ad rem satis opportune edisserit: *Quid sacerdoti decentius, quam decor, et puritas castitatis? Sit pius, sit fervidus, sit humilis, sit devotus, sit quidquid vis, si non est castus, nihil est.* Lib. strom. un de S. August.

78. Obedientia episcopo a clericis debita indicatur ab Apostolo Paulo: *Obedite praepositis vestris, et subiaccete eis* (1); sancitur a Clemente Papa, qui clericos episcopo inobedientes efficit infames, et extorres a regno Dei (2); et specialiter promittitur ab unoquoque sacerdote in propria ordinatione, in qua episcopus ita interrogat ordinatum: *Promittis mihi, et successoribus meis obedientiam et reverentiam?* Cui ordinatus respondet: *Promitto.* Quare clerici episcopo iuste imperanti obedire omnino tenentur, sive procedat ut iudex, sive communem iuris formam servet, sive agat ex informata conscientia. Dicitur autem episcopus agere ex informata conscientia, cum de occulto personae crimine conscius et certus, in casu difficilis probationis, aut non decentis manifestationis, extra iudicialiter, et sine processu, censuram suspensionis contra aliquem clericum pronunciat, vel prohibet, ne ad maiores ordines ascendat. Hic procedendi modus quandoque episcopo permittitur, eoque electo, idem episcopus non cogitur, censurae vel prohibitionis causam manifestare; neque potest censuratus, vel prohibitus formaliter appellare; sed potest querelam adversus decretum summo Pontifici proponere, ut iniustitia, si quae forte sit, reparetur. Huiusmodi facultas episcopo concessa fuit a Tridentino, quod praelatos regulares, et saeculares deputat, ut valeant interdicere promotionem ad ordines, et ab ordinibus, gradibus, et dignitatibus ecclesiasticis, immo et ab audiendis confessionibus

etiam Regulares suspendere *ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extra iudicialiter* (3). Iste crimina puniendi modus a doctoribus dicitur extraordinarius (4), et multam habet gravitatem (5).

Quodcirca absque episcopi licentia clerici nequeunt deserere ecclesiae servitium, cui fuerunt addicti (6), nequeunt discedere a dioecesi, neque ratione sanctae peregrinationis, quod si faciant sine episcopi litteris, ad alibi celebrandum non sunt admittendi (7); et quod notabilius est, in vim praedictae obedientiae et subiectionis clerici debent episcopos adiuvare, eorum curas lenire precibus, concordia, charitate, quibus nisi opitulentur quibuscumque possunt modis, et vitae sors ipsis peribit, et tota in scopulos impinget sapientia, ut aiebat S. Ioannes Chrysostomus (8); sed debent maxime ab eorum offensione abstinere, nam si clericus sit episcopo infestus, eumve accuset, vel insectetur, infamis fit, et a clero submotus in monasterium detrudendus est ad agendam poenitentiam omnibus suae vitae diebus (9).

(1) Ad Hebr., c. 13 (2) Can. XI, c. 11, q. 3. — (3) Trid. sess. 14, c. 1, de ref. Locutio *ex quacumque causa* intelligenda est de causa iusta, et in conscientia praelati satis probata: alia *etiam ob occultum crimen* indicat crimen occultum, quod non potest probari in foro exteriori, vel probari non decet ob inevitabile scandalum: alia *quomodolibet* licentiam dat procedendi in scriptis, vel sine; cum, vel sine monitionibus: et alia *etiam extraiudicialiter* innuit non esse necessariam rei citationem, aut aliud quodcumque iudiciorum attributum. Sed dubitari potest, an hic procedendi modus queat adhiberi in crimine publico? Nos putamus negative respondendum esse: 1° quia probabile non est, Tridentinos Patres voluisse auferre naturalem defensionem, et omne ius in criminalibus causis mutare, maxime cum in sessionibus posterioribus contra parochos et clericos criminosos monitiones praescribant, et sacerorum canonum observantiam. Sess. 21, c. 6 et sess. 25, c. 14, de ref.: 2° quia Doctores de crimine tantum occulto loquuntur. Barbosa ad cit. cap. Ferraris verb. *Clericus*, art 8, n. 28. Giraldus ad cit. cap. Benedictus XIV, de Synod., l. 12, c. 8. Card. Soglia Inst. iur. priv. 8, 244: 3° quia per citatam concilii dispositionem ampliatur fuit caput *Ad aures*, et correctum fuit caput *Ex tenore* de temp. ordinat. in quibus tantum agitur de delictis occultis. Barbosa, d. l. 4. Quia amplissima haec potestas data praelatis in exosam degeneraret tyrannidem, maxime si in synodo, vel aliter declarent, se ea usuarios. Benedictus XIV, d. l. et potius tamquam percussores, quam pastores ab inferiori clero haberentur contra monitum Tridentini in Sess. 13, c. 1, de ref.; quod

caput, hortatur Giraldus, ut legant praelati, antequam hac puniendi forma utantur. Loc. cit. Auctor tamen Institutionum iuris canonici editi Parisiis 1853, p. 2, l. 1, c. 3, art. 4, contrarium tenet eo quod verba *ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen*, includunt crimen manifestum et occultum, quod confirmat per decisionem S. Congregationis in una *Lucionen.* 4. apr. 1848. Nos reponimus vocabulum *causa* accipiendum esse convenienter iuri: non enim ex qualibet causa levi hoc licebit: item reponimus, particulam *etiam* hic non videri implicativam, seu extensivam alterius maioris, sed restrictivam, quae aequivalet particulae, *videlicet, scilicet*, uti aliquando interpretatur, teste Barbosa de Diction., n. 112. Aliunde haec interpretatio videtur necessaria: nam concilium ibi dat novam dispositionem, ut puniretur crimen occultum; ideoque recte dicit, ex quacumque causa etiam ob crimen occultum, scilicet, quamquam delictum sit occultum. Deinde in causa Lucionensi citata agebatur de inquisitione secreta, quae publice probari non poterat ob testium recusationem publice deponendi rei crimina, et data decisio aliis praecedentibus eiusdem S. Congregationis nil novi addit, neque de crimine publico aliquid habet. Concludendum igitur in crimine publico ex regula communi non posse admitti processum ex informata conscientia. Diximus *ex regula communi*; nam si delictum publicum nulla posset ratione iuridice probari, ut puta ob violentiam plebis, vel perfidiam Gubernatorum, vel potentiam rei, vel verecundiam testium, ut in dicta causa Lucionensi, aut ob scandalum probari non deceret, aut delicta occulta essent mixta publicis, praelatus posset hac forma licite uti, quia idem esse videtur, delictum esse occultum, vel probari non posse. In his casibus Ecclesia in sua morali disciplina aggressa, cum eam non valeat iure communi tutari, remedio utitur naturalis defensionis, in qua leges communes silere debent, et huic iusto principio inniti etiam putamus novam citatam Tridentini dispositionem. — (4) Cum hoc medium crimina puniendi sit extraordinarium, adhiberi non debet, quando commode observari potest processus ordinarius per inquisitionem, et legitimam sententiam, sicut communiter tradunt Doctores. Sensus ex informata conscientia inflictus potest esse temporalis ad beneplacitum illius, qui eam intulit; quo casu huius morte cessat, quia per mortem omne cessat arbitrium et beneplacitum; et potest esse etiam indefinita, nempe, per modum censurae, usque ad resipiscentiam; sed non potest habere vim privationis, aut depositionis a beneficio; et ideo ita suspensis beneficium numquam fit vacans, nec potest alteri conferri. Irregularitas tamen incurritur a talis suspensionis violatoribus. — (5) Consequenter episcopus caute et prudenter debet in poenis infligendis ex informata conscientia procedere, et quidem regulariter per se, non per vicarium suum etiam Generalem, ut docet Monacellus. Ipse enim Episcopus in casu querelae S. Sedi porrectae debet requisitus ad summum Pontificem transmittere acta, et causam in sua epistola declarare, ob quam hanc suspensionem intulit. Si enim Episcopus hoc negotium non recte perfecerit, exponitur periculo videndi et patiendi actorum suorum revocationem. Nuper quidem S. Congregatio Concilii declaravit, quamdam suspensionem ita ab episcopo inflictam fuisse et esse invalidam, et quia sic suspensus officia sui or-

dinis exercuerat, ac irregularitate per novam sententiam fuerat notatus, adiunxit, nullam esse talem sententiam, et irregularitatem non fuisse contractam, quia quando suspensio nulliter lata fuit, irregularitas non contrahitur. Eadem S. Congregatio hanc resolutionem editam die 29 februarii 1853 confirmavit die 28 maii eiusdem anni. Anal. Iur. Pont. ad annum 1854. p. 1187, ubi haec causa per extensum refertur. — (6) Bul. *Ex quo dilectus* Benedicti XIV. — (7) Usque ab anno 320 Patres concilii Laodicensis statuerunt, clericos absque Episcopi iussione peregrinari non posse, can. 36, dist. 5 de consec. Immo ipse canon trigesimus secundus Apostolorum haec habet: *Nemo peregrinorum episcoporum, aut presbyterorum, aut diaconorum sine commendatitiis suscipitor litteris*. Hoc confirmatum fuit ab Innocentio III, in cap. 7, de vet., etc., ubi ita definit: *Iuxta canonica instituta clericis absque sui episcopi licentia peregrinari non debet*. Vocabulum autem peregrinari in concilio Babilonensi accipitur pro commoratione, aut transitu extra dioecesim. Gonzalez ad cit cap. 7. Poena vero clericorum absque dictis litteris peregrinantium notatur in generali concilio Calcedonensi, quod in can. 13, statuit, *peregrinos clericos et lectores in alia civitate praeter commendatitias litteras sui episcopi nusquam penitus ministrare debere*: consequenter clerici peregrinantes extra propriam dioecesim absque suorum Episcoporum commendatitiis poterant tantum recipere communionem passivam ad instar laicorum, quae appellata fuit *communio peregrina*. Synod. Agathen., can. 7. Horum canonum spiritus in Ecclesia semper viget: revera S. Congregatio interrogata anno 1581: *An dignitates, canonici, etc., possint abesse a servitio ecclesiae sine licentia episcopi?* Respondit: *Non requiri licentiam Episcopi*. Sed postea an. 1626, 9 maii, declaravit, *hoc non vindicare sibi locum, quoties canonici abesse volunt extra dioecesim; ac proinde hoc casu licentiam esse obtinendam. Caeterum Episcopum non debere illam absque rationabili causa negare*. Sic pluries declaravit S. Congregatio, ut videre est penes Benedictum XIV, in inst. 107, § 6, n. 36, et penes Richer ad Trid., sess. 24, c. 12, de ref. n. 62. Ex his declarationibus illud etiam eruitur, quod Episcopus potest statuere, ne canonici a dioecesi discendant, nisi facultate in scriptis ab ipso habita etiam sub poena pecuniaria, aut suspensionis. — (8) De S. Philog. — (9) Bul. *Clerum vestrae*. Gregorii VII.

79. Tonsura et habitus proprius clericis praescribitur. Tonsura triplex in ecclesiasticis monumentis occurrit, nempe tonsura poenitentium, monachorum, et clericorum saecularium. Publice poenitentibus, in signum humilitatis, et luctus, totum ad cutem tondebatur caput. Inde monachi, ad mundi contemptum ac paupertatem significandam, poenitentium morem susceperunt. Clerici vero saeculares ab antiquissimis temporibus, licet quidam velint contradicere, comae ornamentum deponere inceperunt, et coronam in capite gerere ad spineam coronam Salvatoris

nostri praecipue significandam, in cuius sortem, et haereditatem sunt vocati (1).

(1) Huius rei testimonium habemus in Catechismo Conc. Trid., de ord. sac., n. 14, in quo dicitur S. Petrum Apostolorum principem tonsuram instituisse, cuius S. Anicetus meminit in can. 21, dist. 23, et S. Hieronymus in can. 7, c. 12, q. 1, et concilium Lateranense in c. 15 de vit. et honest. cler. ubi statuit, ut clerici *coronam, et tonsuram habeant congruentem*. Ex his concilii Lateranensis verbis apparet, coronam et tonsuram esse duo diversa, ut a Doctoribus traditur. Corona quidem circulum indicat in vertice capitis, in quo crines ad cutem abraduntur: tonsura vero significat reliquum capitis, in quo ita crines denudati, aut attonsi geruntur, ut nullam habeant culturam, auresque pateant. Can. 32, dist. 23, et Bul. *In Apostolicae Eugenii IV.*

80. Sub habitus clericalis nomine duo comprahenduntur: nempe vestitus qualitas, et externa agendi ratio. De utroque concilii Tridentini dispositiones habemus: de prima ita statuit: *Etsi habitus non faciat monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant* (1). De secunda vero ita disponit: *Sic decet clericos.... vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nil nisi grave, moderatum ac religione plenum prae se ferant* (2). Haec profecto externa omnia, si inconcinniter, si nimis artificiose, si vitiose a clericis fiant, malam ingerunt in populo de eorum interna probitate coniecturam, cum dicat Scriptura: *Ex visu cognoscitur vir, et ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo* (3).

Vestes clericorum a vestibus communibus laicorum per plura Ecclesiae saecula non differebant forma, licet differrent simplicitate et modestia. Sed cum laici vestes oblongas abiicere, quas induere solebant, et brevioribus coepissent delectari, Ecclesia clericis prohibuit, ne neotericas hasce barbarorum vestes imitarentur; et ex eo tempore statuta fuit vestis clericorum propria: *iuxta Episcopi ordinationem et mandatum*, ut loquuntur Patres concilii Tridentini (4). Communes autem Synodorum tam provincialium, quam dioecesanarum ordinationes illud mandant, ut clericorum vestes sint simplices, et modestae, non di-

scissae, non foedae, ita ut si tantillus esse debeat defectus, sit magis in neglectu, quam in nitore; quia magis nocet vanitas ex nimio nitore producta, quam contemptus ex nimio neglectu excitatus. Quoad eorum formam vero eadem ordinationes praescribunt, ut clerici vestem induant talarem nigri coloris cum collari taeniola subalbida circumducto, pileoque triangulari.

(1) Sess. 24, c. 16, de ref. — (2) Sess. 22, c. 1, de ref. — (3) Eccles., c. 19. — (4) Sess. 14, c. 6.

81. Non est idcirco clericis licitum; 1° induere publice aliquas vestes rubri, aut viridis coloris (1), aut vestes virgatas, vel partitas (2), aut alias vestes saeculares (3); 2° deferre interulas, sive subuculas ad collum et ad manus apparentes corrugatas, acuve pictas, aut sudariola odoribus delibuta (4); 3° gestare fibulas, vel corrigias, vel alia ornamenta, et specialiter annulos (5); 4° nutrire comam, aut barbam, eamque ad saecularium formam componere: nam male cohaerent in eodem capite corona doloris Christi cum corona vanitatis mundi (6). Quod si clerici contra fas audeant comam nutrire, mandantur per Archidiaconos, et superiores tonderi (7); et quidem merito; nam si iuxta Apostolum Paulum, *vir si comam nutrit, ignominia est ei* (8), quanto ignominiosius erit clerico nutrire, vel curare comam? Hac de causa potest Episcopus prohibere, ne clerici comam fictitiam, sive fictum capillitium, vulgo *Parrucca*, assumant; et sacerdotes nequeunt hoc capillitio tecti sacrum facere absque licentia a S. Sede obtenta (9). Dantur tamen aliquae causae, ob quas vel in toto, vel in parte ab habitu et tonsura deferenda clericus potest excusari. Huius modi autem iusta causa foret, magna difficultas, infirmitas, longum iter, et damni, vel mortis periculum (10).

(1) Cap. 15, de vit. et honest. cler. — (2) Clem., 2 eod. — (3) Can. 3, c. 21, q. 3. — (4) Conc. prov. Genuen. sub. rub. de vit. et honest. cler. — (5) Sed quoad fibulas in calceamentis putamus servari in nostris regionibus posse consuetudinem in contrarium introductam, cum habitus clericalis a consuetudine per episcopos probata ex Doctorum sententia queat moderari. Quoad annulos vero exceptio fieri debet in clericis, qui dignitate ecclesiastica, aut doctoratus honore sunt decorati,

qui annulos licite gerunt, excepto tempore celebrationis missae, in qua a sacerdote celebrante annulus est deponendus, eo quod annulus hac occasione iurisdictionem indicat, quam simplices sacerdotes non habent, dict. cap. 15 de vit. et honest. cler., et Benedictus XIV. Inst. 34, n. 15. Iuvabit hic forte illud commemorare commune effatum, quod sic se habet: *Clericus annulatus, aut episcopus, aut fatuus*. Gloss. in cap. 6, de privil. in 6. — (6) Clericis pariter indecorum arbitramur sinere se in telis pingi, aut per novam artem Photographicam delineari, quia id ad minimum manifestam vanitatem demonstrat. — (7) Cap. 5 et 7 de vit. et honest. cler. — (8) I ad Corinth, c. 11. — (9) Ita mandavit Innocentius XII, die 20 novem. 1692. — (10) Propterea cum quidam clericus peregrinus, qui Romam advenerat, a Papa reprehenderetur, quod comam relaxaverat, ita respondit: *Tutius ut peterem laici sub imagine Romam, fas fuit, ut sinerem luxuriare comam*. Gloss. ad cap. 4, de vit. et honest. cler.

82. Ius sacrum gravibus poenis clericos tonsuram, habitumque proprium non deferentes compescit. Enimvero praeter peccati reatum, aliasque poenas, hae sunt in iure scriptae: Si clerici in sacris constituti, vel etiam in minoribus, cum beneficium habent, tonsuram habitumque ad notabile tempus dimiserint, *per suspensionem ab ordinibus, ac officio et beneficio, ac fructibus, redditibus, et proventibus ipsorum beneficiorum; nec non, si semel correpti, denuo in hoc deliquerint, etiam per, privationem officiorum et beneficiorum huiusmodi coerceri possunt, et debent* (1). Immo his officiis et beneficiis ipso facto privantur, ita tamen ut, ex communi Doctorum opinione adhuc sit opus iudicis sententia privationis declaratoria (2). Si vero clerici tonsuram habitumque non deferentes sint in minoribus tantum constituti, nullumque possideant beneficium, fori privilegium amittunt (3), nisi dimissio sit ad breve tempus facta (4); et si sit ad notabile tempus producta certum est, clericos amissum fori privilegium recuperare, si tonsuram habitumque dimissum absque dolo et fraude reassumant (5).

(1) Trid., sess. 14, c. 6, de ref. — (2) Bul. *Cum sacrosanctum* Sixti V, cuius rigor non est ubique receptus; immo aliquantulum moderatus in alia eius Bulla incipiente, *Pastoralis*. Reiffenstuel, de vit. et honest. cler., n. 64 et seqq. — (3) Trid., sess. 23, c. 6, de ref. — (4) Ex decisione citata a Fagnano, cap. *signis* de for. comp. — (5) Benedictus XIV, de synod., l. 7, c. 67, § 1 et 2.

83. Ecclesiasticum denique ministerium a clericis adim-

plendum nedum debet consistere in contemplatione et oratione pro se, proque populo (1); sed et in aliis pluribus divinis officiis. Hinc clerici in minoribus tantum officiis constituti, nullumque habentes beneficium, pro ministerii sui ratione tenentur Ecclesiae deservire, cui fuerunt ab Episcopo adscripti, in eaque doctrinam christianam docere, ita ut dici possit, eos in via esse ad maiores ordines suscipiendos (2), aliter si Ecclesiae non deserviant a fori privilegio cadunt (3). Clerici vero sacris ordinibus aucti iuxta Christi Domini exemplum tenentur omnia facere, et docere, quae ad animae salutem, aeternamque felicitatem sunt ab Ecclesia praescripta, de quibus infra in propriis locis agitur.

(1) Can. 7, c. 2, q. 1. — (2) Bul. *Ex debito* S. Pii V. — (3) Trid., sess. 23, c. 6, de ref.

84. His breviter praelibatis de clericorum oneribus, quae in faciendo consistunt, possunt facile a sensu contrario ea cognosci, quae consistunt in omittendo: praecipuum enim unius est prohibitio alterius contrarii. Praecipuas nihilominus notabimus actiones clericis interdictas, a quibus debent diligenter se abstinere.

Nequeunt clerici maxime in sacris constituti cum foeminis in eadem domo habitare (1). Unde S. Augustinus neque sororem domi suae manere permisit dicens, *quae cum sorore mea sunt, meae sorores non sunt* (2). Haec conclusio ita extenditur, ut non liceat clericis foeminas alibi degentes frequentare, aut soli cum iisdem versari (3), aut cum iisdem conventicula, confabulationes, vel suspectas conversationes habere (4), aut easdem frequenter in proprias recipere domos, cum scripserit D. Hieronymus ad Nepotianum: *Hospitiolum tuum aut raro, aut numquam mulierum pedes terant* (5), aut easdem etiam urbanitatis specie, vel in via, vel in rheda comitari, nisi id casu, vel necessitate contingat, cum notum sit effatum: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum* (6), aut demum easdem in litteris, aut scientia, aut arte instituere (7).

At haec conclusio limitatur in foeminis, quae in secundo consanguinitatis gradu, vel in primo affinitatis eisdem cle-

ricis sunt coniunctae, et in foeminis, quae pro domestica re gerenda sunt necessariae, modo tum illae, tum istae ita bonis praeditae sint moribus, ut nulla habeatur mali suspicio (8). Si autem etiam in his aliqua subesset suspicio, aut earum, vel clericorum ratione, Episcopus neque sanguini neque aetati posset parcere, sed deberet eas omnino expellere, ut fuit pluries a S. Congregatione decisum (9).

Clerici detinentes domi, vel extra mulieres suspectas, aut cum iisdem malam conversationem habentes, si a superioribus moniti non se abstinuerint, pro prima vice tertia parte fructuum beneficiorum suorum, et si adhuc pertinaces fuerint, post secundam monitionem omnibus suorum beneficiorum fructibus privantur, qui Episcopi arbitrio aut Ecclesiae, aut alteri pio loco sunt applicandi. Demum si in scelere persistent ipsis beneficiis privantur et quatenus non respiciant a fidelium communione expelluntur (10).

(1) Can. 23, dist. 81, et tot. titul. de cohab. cler. et mul. — (2) Can. 25, ead. dist. — (3) Can. 20 et 26 eod. — (4) Can. 24 eod. — (5) Can. 17, dist. 32. — (6) Cap. 4, de reg. iur. — (7) Synod. prov. Genuen., de vit. et honest. cler., et ult. synod. dioec. E. mi Tadini, eod. — (8) Can. 27, dist. 81 et cap. 9, de cohab. cler. et mul. — (9) Verum in foeminis extraneis, ut tradunt Doctores, aliqua semper subesse solet mali suspicio, ubi saltem quadraginta annorum aetatem non attingant — (10) Trid., sess. 25, cap. 14, de ref. quod explicatur a Reiffenstuel in tit. de cohab. cler. et mul. n. 52 et seqq.

85. Nequeunt clerici mercaturam lucrativam exercere, qua res emuntur, et in eadem natura, vel parum immutatae lucri causa venduntur, quia talis negotiatio avaritiam fovet, et a divinis curandis avertit (1); quam propterea, si libere, nulla necessitate cogente, exercent, praeter peccati reatum, in quem incurrunt, possunt a divinis suspendi, et a fori privilegio cadunt, si tertio per Episcopum moniti illicitum negotium non dimittant (2). Sed non est clericis prohibita negotiatio oeconomica, qua propriorum praediorum fructus venduntur, resque emuntur ad proprios usus necessariae; neque est prohibitum aliquod artificiolum, quo clericus ad exemplum D. Pauli suis manibus laborando, victum sibi comparat (3).

Caeterum supradicta prohibitio viget iure novissimo, etiamsi agatur de mercatura suscepta, vel suscipienda ex motivo necessitatis, vel charitatis; forte ad suam, suorumve inopia sublevandam; aut de clericis, qui ad mercatoris haereditatem vocantur: nam his in casibus adhuc prohibentur tum per se, tum per alium mercaturam suscipere, et iubentur iam susceptam quam citissime absolvere, vel ad eam pro tempore gerendam licentiam in Italia a S. Congregatione Concilii, et extra Italiam a propriis Ordinariis impetrare (4).

Iisdem de causis, quibus mercatura interdicitur, prohibentur quoque clericis tabernas, vel cauponas tenere, easque ingredi, nisi itineris, aut alterius iustae causae ratione (5), lanionem agere (6), usuras exigere (7), alienas possessiones lucri habendi causa conducere (8), ministri vel famuli laicorum fieri, et maxime foeminis ancillari (9), chirurgiam, vel medicinam exercere (10), nisi a S. Congregatione facultatem obtinuerint, quae concedi non solet, nisi sub clausula, *gratis, et amore Dei exercentur*, et etiam in publicis scholis, vel universitatibus medicinae et legibus civilibus studere, ne occasione talium scientiarum spirituales viri mundanis rursus negotiis involvantur (11).

(1) Can. 2, 9 et 10, dist. 88, et cap. 6, ne cler. vel mon. etc. — (2) Cap. 16, de vit. et honest. cler. — (3) Can. 3, et 4, dist. 91. — (4) Bul. *Apostolicae servitutis* Bened XIV, et Bul. *Cum primum* Clementis XIII. — (5) Can 3, dist. 44. — (6) Clem. I, de vit. et honest. cler. — (7) Can. 2, dist. 44, et cap. 2 de vit. et honest. cler. — (8) Can. 1, c. 21, q. 3. — (9) Cap. 2, ne cler. vel. mon. etc.; et epist. encycl. S. Congr. 16 mart. 1697. — (10) Cap. 9, ne cler. vel mon. etc. — (11) Cap. 3 et 10, ne cler. vel mon. etc. At quoad leges civiles nonnulli affirmant, prohibitionem in clericis saecularibus per contrariam consuetudinem cessasse. Haec quidem prius monachis facta fuit, ne hac occasione extra monasterium vagarentur, d cap. 3; ed deinde ad alios clericos in sacris constitutos extensa, cap. 10, ne theologiam, et proprias negligenter functiones. Quare elapsis annis hoc studium clericis permissum videbatur post cursum theologiae, et proprii officii adimpletis, maxime cum universitates habebant privilegium expressum, vel tacitum docendi a S. Sede concessum. Hoc sane studium erat ad sacrorum canonum intelligentiam necessarium, et iuris laurea in clericis ad beneficia requisita non poterat aliter obtineri, quam in utroque iure. Tunc principum saecularium universitates erant mixtae, scilicet a civili, et ecclesiastica potestate tum in origine, tum in exercitio pende-

bant nunc penitus sunt saecularizatae, excepta Romana. Et revera ante haec tempora in hac Genuensi Universitate aderat archicancellarius archiepiscopus, et doctoris gradus conferebatur a facultatis Praeside in vim privilegii eidem a Sixto V concessi, cuius specialem in doctore creando mentionem faciebat. Haec Universitatum mutatio illud efficit, ne gradus licentiae, aut laurea in iisdem obtentus ad beneficia ecclesiastica assequenda prodesse valeat, sicut non prodest idem gradus in universitatibus haereticorum, aut Protestantium acquisitus, quia talis concessio gradus ab Ecclesia non approbatur. Propterea nec ludimagistri, sive institutores scholarum licet a communitatibus laicorum electi, et ab iisdem salario dotati independentes ab Ordinariis esse possunt, qui et prohibere scholae exercitium, et praecipere, ut doctrinam christianam doceant sic electis, et salario donatis valent. S. Cong. in una *Fa-ventina* 4 dec. 1734. Richter ad sess. 5, c. 1, de ref. n. 30 et seq.

86. Nequeunt clerici mundi vitiis et solatiis indulgere, quibus a divinis abstrahuntur officiis, affectibusque sensim glutinantur humanis. Idcirco interdiciuntur a crapula, et ebrietate (1), a luxu tum in famulatu, tum in mensa, tum in suppellectili (2), a saecularium conviviiis praesertim nuptialibus (3), a ludis alearum et taxillorum (4), a ludis theatralibus et comoediis (5), a choreis, saltationibus et spectaculis (6), a larvis praeferendis praecipue tempore bacchanalium (7), et etiam a legendis comoediis (8). Quoniam vero circa choreas, comoedias, aliaque spectacula nimis laxa irrepserat in quorumdam auctorum scriptis doctrina, eam merito corripuit Benedictus XIV (9), et vere *qui voluerit iocari cum diabulo, non poterit gaudere cum Christo.*

(1) Cap. 14 de vit. et honest. cler. — (2) Can. 7, dist. 41 — (3) Cap. 19, dist. 34. — (4) Cap. 15, de vit. et honest. cler. — (5) Cap. 4, eod. — (6) Can. 37, dist. 5, de consecrat. — (7) Can. 25, dist. 5, eod. — (8) Can. 2, dist. 37, qui sic se habet: *Sacerdotes Dei, omissis evangeliiis et prophetis, videmus comoedias legere, Virgilium terere, amatoria buccolicorum versuum verba canere, et id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.* — (9) De Synod., l. 11, c. 10, n. 11.

87. Nequeunt demum arma deferre, et venationi incumbere, quia arma instrumenta feritatis sunt, et nimium aliena a lenitate Christi (1). Propterea S. Ambrosius aiebat: *Dolor, fletus, orationes, lacrymae fuerunt mihi arma: talia enim munimenta sunt sacerdotis. Servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit* (2). Item

nequeunt venationi incumbere, quia venatio est belli simulacrum, mentisque continuam evagationem affert (3). At vero iuxta Doctores duplex est venatio, alia *clamorosa*, alia *quieta*. Clamorosa est, quae fit magno apparatu, armorum, et canum strepitu ad apros, cervos, maioresque feras capiendas; quieta vero, quae fit solis laqueis, retibus, aut etiam armis sine strepitu ad capiendos lepores, vulpes, aliasque minores feras. Hinc Doctores in studia scinduntur contraria; alii censent solam clamorosam venationem esse clericis prohibitam, alii utramque interdictam volunt (4).

Haec omnia a clericis facienda, vel omittenda respiciunt maxime clericos in sacris constitutos, et sacerdotes, qui, si canonum decretis non obtemperent, gravibus subiiciuntur poenis, ut in citatis aliisque legibus continetur. Sed poena exitiosior est damnum Ecclesiae; nam, ut ait S. Bernardus: *Si vita clericorum despicitur, restat, ut eorum praedicatio contemnatur.*

(1) Can. 2 et 6, c. 23, q. 8, cap. 2, de vit. etc. — (2) Can. 3, c. 23, q. 8 — (3) Can. 11, dist. 86, et tot. tit. de cler. venat. Unde S. Hieronymus aiebat: *Penitus non invenimus in Scripturis sanctis sanctum aliqueum venatorem, piscatores invenimus sanctos.* — (4) In hanc posteriorem sententiam inclinat Benedictus XIV, de Synod., l. 11, c. 10, n. 6, et seqq., qui licet dicat primam esse magis communem, magisque receptam: hanc tamen certe magis iuri conformem declarat. Et quidem iure meritoque: nam sacri canones venationem interdicentes nullam faciunt distinctionem inter clamorosam et quietam venationem; immo prohibent venationem canibus, avibusque venatoriis, quas neque licet clericis ad venandum retinere. Cap. 1, et 2, de cleric. venat; prohibent aucupium, quod sine armis fit rete aut visco, et ita dicitur aucupium quasi *avicupium*. Conc. Later. IV, et Trid., sess. 24, c. 12, de ref. prohibent deferre arma, ita ut neque Episcopus queat pro sola voluptaria venatione in hoc dispensare, ut dicunt decisum a S. Congregatione Immunitatis; et S. Concilii Congregatio saepius declaravit, teste eodem Benedicto XIV, d. 1., clericum effectum fuisse irregularem, qui, cum vacaret venationi non clamorosae, hominem fortuito interfecerat, quod utique argumentum est, Congregationem existimasse, omnem venationem non clamorosam esse clericis prohibitam: nam certum in iure est, ex homicidio casuali non oriri irregularitatem, si homicida operam det rei licitae, ut infra videbimus.

TITULUS X.

DE PROMOTIONE AD CLERICATUM ET ORDINES.

SUMMARIUM: 88. Quid sit promotio, et quis habeat promovendi potestatem? — 89. Quis sit episcopus proprius? — 90. Quando alterius episcopi testimoniales requirantur? — 91. Episcopus ordinationem alteri episcopo potest committere, non vero infra annum vicarius capitularis, nisi arctatis. — 92. Poena ordinantis non subditum. — 93. Quotuplex sit scrutinium in ordinatione faciendum? — 94. Quotuplex sit titulus ordinationis, et qualis esse debeat? — 95. Poena scienter ordinantis, et ordinati absque titulo. — 96. Quo loco, et tempore ordinatio sit facienda? — 97. Interstitia ordinum servanda quae sint.

88. Promotio est actus ecclesiastici superioris, quo christianus in clerum cooptatur, vel clericus ad maiorem evehitur gradum. Hic actus, ut legitimus sit, in promovente *potestatem*, in promotione *formam*, et in promovendo *capacitatem* requirit.

Promovendi potestatem iure ordinario habet episcopus (1), quam tamen non universaliter, sed tantum erga suos subditos potest exercere, sive de ordinibus agatur, sive etiam de prima tonsura (2). Subditus autem episcopi ad hunc effectum ex quadruplici ratione quis esse potest, videlicet: ratione originis, ratione domicilii, ratione beneficii, et ratione triennalis familiaritatis cum eodem episcopo (3). Hinc sequitur ab horum quolibet, sive ab episcopo originis, sive ab episcopo domicilii, vel beneficii, vel triennalis familiaritatis, promotionem recte fieri. Sed si unus horum tonsurae, ordinumve initium fecerit, clericus sic initiatus, licet ad diversos ex dictis causis queat episcopos pertinere, non potest amplius variare, inconsulto priore episcopo, qui initiavit, quem in suum et proprium episcopum ordinatione sibi elegit (4).

(1) Trid., sess. 23, c. 7. Cardinales tamen in Ecclesiis suorum titulorum, et abbates solemniter benedicti suis subditis, illi saecularibus, et isti regularibus, primam tonsuram, et minores ordines possunt conferre. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 43. Propterea iure extraordinario ad primam tonsuram minoresque ordines conferendos etiam sim-

plices sacerdotes a summo Pontifice delegantur. — (2) Cap. 2 et 4, de temp. ord. in 6. — (3) Cap. 3, eod., et Trid., sess. 23, c. 9, de ref. — (4) Can. 3, dist. 72.

89. Ratione originis proprius episcopus est ille, in cuius dioecesi promovendus natus est, si ibi parentes eius domicilium habuerint; sin vero alibi domicilium habuerint, et promovendus in aliqua dioecesi ex accidenti natus sit, ut occasione itineris, officii, legationis, mercaturae, alteriusve permanentiae parentum, tunc non dioecesis huius fortuitae nativitatis, sed dioecesis patris attenditur, nisi pater inde in dioecesis fortuitae nativitatis tamdiu permanserit, ut ibi verum domicilium contraxerit, quo casu non pristina origo patris, sed domicilium per patrem legitime acquisitum spectatur (1). Sed si promovendus sit illegitimus, cum quo ex iusta causa dispensative proceditur, non patris, sed matris ratio habetur (2); et idcirco ab episcopo originis, vel domicilii matris datur ordinatio (3).

Ratione domicilii proprius episcopus est ille, in cuius dioecesi promovendus, etsi alibi natus, ita stabiliter suum constituit domicilium, ut vel per decennium saltem in ea habitaverit, vel maiorem rerum ac bonorum suorum partem cum instructis aedibus in eam transtulerit, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commoratus fuerit, seseque habere animum ibi perpetuo manendi iureiurando affirmaverit (4). Ex quo deducitur, solum quasi domicilium non sufficere ad licite obtinendam ab aliquo episcopo promotionem, sive ordinationem.

Ratione beneficii proprius episcopus est ille, in cuius dioecesi promovendus legitime obtinuit, et pacifice possidet beneficium ecclesiasticum, quod, detractis oneribus, ad congruam clerici sustentationem sufficit (5).

Ratione demum triennalis familiaritatis proprius episcopus est ille, qui promovendum per integrum et completum triennium in suo actuali servitio secum retinuit, ac suis sumptibus aluit. Hunc quidem potest episcopus promovere, sive ordinare, quamquam suus subditus non sit, neque ratione originis, neque ratione domicilii; opus tamen est, ut, facta ordinatione, statim, vel saltem intra mensem ab eadem computandum, promotus, vel ordinatus

etiam in tonsura, minoribusque ordinibus, ecclesiasticum beneficium conferat ad ordinati sustentationem sufficiens (6). At hoc privilegium ad episcopos titulares non extenditur, qui praeterquam quod in populum iurisdictione carent, beneficium non habent inde ordinato, ut praescribitur, conferendum (7).

(1) Bull. *Speculatores domus* Innocentii XII. — (2) L. 19, ff. de stat. hom. — (3) S. Congregatio Concilii 16 febr. 1704, ad hanc rem interrogata, quid tenendum si filius sit illegitimus, vel expositus, vel infidelis baptizatus, respondit: si primum, attenditur origo matris; si secundum, locus, in quo fuit expositus; si tertium, locus, in quo baptismum suscepit. Hinc neophyti, sive recenter baptizati, qui a gentilibus, vel iudaeis convertuntur ad fidem, cives fiunt illius urbis, in qua baptismum susceperunt, et ab episcopo dioecesano ordinantur. Bul. *Cupientes Iudaeos* Pauli III. — (4) Dic. Bul. Innocentii XII. — (5) Ibid. — (6) Bul. ead. et Trid. Sess. 14, c. 9, de ref. — (7) Id. Trid. Sess. 14, c. 2, de ref.

90. Verum cum promovendus aliqua ex dictis causis ad quempiam episcopum pertinens in alterius dioecesi natus est, inque ea ad talem mansit aetatem, ut potuerit impedimentum canonicum contrahere, vel in alterius dioecesi domicilium habuit, litterae testimoniales (1) ordinarii originis, aut domicilii requiruntur, ut de natalibus constet, de moribus, et de caeteris in promovendo ex iuris dispositione necessariis (2); sed utriusque ordinarii tum originis, tum domicilii videntur requirendae praedictae litterae, si promovendus alibi ortum, alibi domicilium habuerit, et promotio vel ratione beneficii, vel ratione triennialis familiaritatis fiat (3).

(1) Testimoniales litterae illae dicuntur, quae proprii Ordinarii testimonio firmantur, quibus ordinandi probitas et mores declarantur. Trid. Sess. 23, c. 8, de ref. — (2) Bul. ead. — (3) Episcopus dioecesanus est etiam proprius Episcopus quoad Regulares, qui habent conventum in sua dioecesi. Quare ex declaratione Benedicti XIV, illi Regulares peccant, qui sub diversis praetextibus ad extraneum episcopum migrant, ut ab eo ordinationem recipiant. Si tamen Episcopus dioecesanus proximo legitimo tempore ordinationes non sit habiturus, vel absit, superior regularis potest subditis suis litteras dimissorias dare, ut ordinationem recipiant ab alio Episcopo. Sed simul cum litteris debet transmittere attestationem Vicarii Generalis, vel Cancellarii Episcopi, qua declaretur, ordinationem pro eo tempore in dioecesi non haberi. Bul. *Impositi nobis* Benedicti XIV.

91. Quoties itaque casus sit, quo vel Episcopus ordinationem tenere non valeat, aut quempiam expediat ab extraneo Episcopo ordinari, proprii Episcopi licentia omnino requiritur, quam concedere solet per Litteras, quas Dimissorias appellant (1). Cum vero sedes episcopalis vacat, nequit vicarius capitularis dimissorias concedere, nisi post annum a morte Episcopi, aut etiam infra annum, si agatur de arctatis ratione beneficii (2); at Vicarius Capitularis potest litteras testimoniales de aetate et moribus clericis concedere etiam intra primum annum, quia his litteris non confertur extraneo Episcopo clerici dioecesani ordinandi potestas, sed illi tantum clericus ipse commendatur, et ideo appellantur etiam Litterae commendatitiae.

(1) Dimissoriae litterae illae dicuntur quibus ab Ordinario cuicumque episcopo catholico communionem S. Sedis Apostolicae habenti delegatur potestas ordinandi subditum. Hae litterae continent etiam testimoniales de qualitatibus et dotibus ad ordines recipiendos necessariis, quarum formulas exhibet Barbosa in suo *Formulario episcopali*. — (2) Arctati autem dicuntur, qui beneficium ecclesiasticum obtinuerunt sine ordine necessario, quem debent infra annum a die suscepti beneficii obtinere; ut si clericus non sacerdos parochus factus sit, debet infra annum sacerdotium obtinere, aliter a parochiali beneficio cadit. Trid. Sess. 7, c. 10. de ref.

92. Potestas itaque ordinaria Episcopis concessa promovendi ad clericatum et ad ordines restringitur ad proprios subditos, et si praesumant alienos subditos promovere, a s. canonibus gravi plectuntur poena: nam Episcopus, qui alienum subditum sine dimissoriis sui Ordinarii scienter, seu affectata ignorantia, vel alio quaesito colore ordinat, remanet per annum a collatione ordinum ipso iure suspensus; et simul suspensus manet ipse ordinatus ab ordinis recepti exercitio, donec a proprio Episcopo absolvatur, et ordinis recepti exercitium obtineat (1).

(1) Trid. Sess. 23, c. 8, de ref. Si quis recurat ad S. Congregationem, ut a sua dioecesi excardinationem obtineat ad effectum ordines recipiendi ab alio Episcopo, non facile talem licentiam habet, quae ubi concedatur, ad primam dioecesim regressus ordinarie non permittitur, nisi Episcopi dioecesani consensus accedat. S. Congregatio Conc. 17 iul. 1848, relat. ab auct. corresp. de Rom., pag. 3, an 1848. Si vero quis post ordinationem receptam ab alieno Episcopo, ordinem exerceat, fit irregularis et non potest ab irregularitate absolvi nisi a S. Sede, quae

in hoc rigorem adhibet, ut constat ex pluribus S. Congregationis decisionibus citatis ab auctore Analect. Iur. Pontif. ad an. 1857, p. 313. — Praedictae suspensiones confirmantur a Pio IX in sua Bulla *Apostolicae Sedis*: prima enim his verbis confirmatur et augetur: *Suspensionem per annum ab ordinum administratione ipso iure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub pretextu beneficii statim conferendi, aut iam collati, sed minime sufficientis, absque eius Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit absque Ordinarii eius loci litteris testimonialibus.* Secunda simpliciter confirmatur, quia Pontifex in citata Bulla omnes suspensiones a Tridentino latas in suo robore servat.

93. Promovendi forma vel ritus, tria comprehendit, nempe scrutinium, titulum, et modum ordinationis. Scrutinium ordinationi praemittendum est triplex. Primum fit coram parochio, vel alio ab episcopo deputato ad formam praescripta a Tridentino (1), quo bonum testimonium parochi, et magistri expenditur, si de minoribus ordinibus agatur; si vero de maioribus, publicatio nominis, et desiderii promovendi in Ecclesia facienda praeponitur; ita ut per ipsum parochum de ipsius promovendi natalibus, aetate, moribus, et vita testimoniales litterae conficiantur. Secundum fit coram Episcopo et viris peritis, sive examinatoribus, in quo disquiritur de promovendi genere, patria, aetate, qualitate, doctrina, et moribus; et si idoneus reperiatur, ad ordinem consequendum admittitur. Tertium demum fit in ipso ordinationis actu, in quo Archidiaconus ab Episcopo interrogatur, an sciat, ordinandum in subdiaconum, diaconum vel presbyterum tali ordine esse dignum; cui idem archidiaconus respondet: *Quantum humana fragilitas nosse sinit, et scio, et testifcor, ipsum dignum esse ad huius onus officii.* Haec testificatio potest per Archidiaconum fieri, modo de indignitate ipsi non constet (2).

(1) Trid. Sess. 23, c. 5, de ref. — (2) Cap. 1, de Scrut. in ord. fac.

94. Titulus ordinationis, vel sustentationis, ut alii dicunt, est cautio vitae gerendae fundata in beneficio, vel in bonis patrimonialibus, vel in communionem regulari (1). Necessesse est enim, ut clericus in sacris constitutus, qui se totum divinis officiis dicat, habeat bona temporalia pro

victu, vestitu, et habitatione necessaria, quorum securitatem per ipsum titulum consequitur. Quare titulus est triplex, alius nempe est titulus *beneficii*, si a beneficio ecclesiastico; alius titulus *patrimonii*, si ex bonis patrimonialibus; et alius est titulus *paupertatis*, si ab aliqua approbata religione, votorum solemnium, in qua professus est clericus, suae sustentationis cautionem habeat (2).

Ordinatio ad titulum beneficii prima et antiquior est, quae Ecclesiae menti magis respondet. At beneficium debet esse ad clerici sustentationem secundum personae statum sufficiens, pacifice ab ordinando possessum, et perpetuum; ita ut nequeat resignari, nisi de Episcopi licentia, facta huius tituli mentione, et alterius subrogatione (3). Idcirco cappellania amovibilis non est titulus sufficiens, nisi patronus obliget suam fidem nunquam repellendi promotum, vel non repellendi, donec aliunde ab alio beneficio, vel patrimonio sit sufficienter provisos. Hac tamen in re expediret ad maiorem cautelam licentiam S. Congregationis expetere (4). Beneficium vero, quod habet tantum distributiones quotidianas videtur sufficiens; modo distributiones sint certae, et excedant taxam ad patrimonium ecclesiasticum formandum constitutam (5).

Ordinatio ad titulum patrimonii a Patribus concilii Tridentini permittitur, si episcopus iudicet, aliquem clericum pro ecclesiae suae necessitate, aut commoditate esse assumendum (6). Quantitas patrimonii non est in iure determinata, quia refertur ad diversos locorum status, in quibus victus, et vestitus pluris, vel minoris est (7). Reditus annuus ad patrimonium ecclesiasticum constituendum requiritur, qui constitui solet super immobilibus liberis, et quotannis frugiferis, super pensione et censu perpetuo ad formam Constitutionis S. Pii V, et super obligatione quacumque ab hypotheca in bonis firmata; non vero super industria clerici, non super lucro eventuali, et personali, neque in bonis mobilibus, aut se momentibus, neque in bonis patris ita ut fratrum legitima laedatur, neque demum in promissione sustentationis, quam titulum mensae appellant (8).

Bona in patrimonio comprehensa nec vendi a clerico,

nec permutari possunt, nisi de episcopi licentia, et facta beneficii, vel aliorum bonorum subrogatione; item nec in enphyteusim concedi, reservato canone fructibus respondente, nec cedi, vel donari quoad proprietatem, etiam usufructu ad vitam reservato; nec vinculo hypothecae subiecti, nisi praedicta cautela observata, quantum ad ius canonicum spectat. Et quatenus quis sit clerici creditor, potest tantum reditus suae sustentationi superfluos repetere, et post mortem eius recipere in solutum, et vendere ius sibi competens in ipsum patrimonium, quod post mortem ordinati ad eius haeredes transferri deberet, uti est observandum ex pluribus S. Congregationis decisionibus passim a Doctoribus citatis (9).

Ordinatio denique ad titulum paupertatis habet locum, cum agitur de Regularibus professis, et quidem valide professis, qui cautionem pro honesta sustentatione in eorum religione, sive monasterio habent, a quo nequeunt expelli. Sed hoc privilegium non extenditur ad novitios, neque ad clericos, qui sine solemni professione vivunt in communi, neque ad eos, qui professionem emisissent ad tempus, quique adhuc ex monasterio expelli possunt. exceptis Religiosis Societatis Iesu, ut statuit S. Pius V (10).

(1) Olim titulus ordinationis erat Ecclesia, cui ordinatus adscribebatur, a qua absque sui Episcopi licentia discedere amplius nequibat. Hinc ordinatus Ecclesiae perpetuum exhibebat ministerium, et Ecclesia ordinato vitae necessaria usque ad mortem suppeditabat. — (2) Trid. Sess. 21, c. 2, de ref. — (3) Trid. eod. loc. — (4) Monacellus tit. 13, for. 3, n. 17. — (5) Ferraris in verbo *distributiones* art. 1 in not. 11. — (6) Trid. eod. loc. Per hoc correctum est caput 22 de praebendis, ubi Innocentius III Episcopis concesserat, ut quoscumque vellent, posset clericos ad titulum patrimonii promovere. Salutaris fuit haec Tridentini praescriptio: nam omnes ordinationes fieri debent in utilitatem, vel commoditatem Ecclesiae, numquam vero in commodum privatum. Unde hic titulus dispensatorius dicitur, ita in una *Suanen.* 28 iul. 1838. — (7) Ex dioecesana Genuensi Synodo Emin. Card. Tadini reditus annuus patrimonii ecclesiastici debet esse libellarum biscentum quinquaginta tit. 10, § 9. In aliis dioecesibus determinari debet summa ad id necessaria, vel a taxa Synodali, vel a consuetudine, ut praescripsit Innocentius XII, in Bul. *Apostolici ministerii*. Sed summa praefinita debet esse libera ab omni alio onere; onera tamen quaedam missarum in eadem summa poterunt computari, si id expedire iudicet Episcopus. Benedictus XIV, de Synod., l. 12, c. 9. In dicta vero dioecesi Genuensi

onera missarum numquam possunt excedere praedictae summae medietatem. — (8) Hoc constat ex pluribus S. Congregationis decisionibus, teste Benedicto XIV in Inst. 26. Titulus tamen mensae communis admittitur ex Apostolico privilegio pro sacerdotibus congregationis Missionis, Sanctissimi Redemptoris, et aliis congregationibus. Ex privilegio similiter admittuntur alii tituli, ut *servitii Ecclesiae*, quod ab Eugenio IV Metropolitanae Florentinae concessum fuit, modo illi Ecclesiae servitium per decem annos duraverit; ut *adscriptionis alicui Ecclesiae*, quod concessum fuit clericis Venetiarum civitatis a Sixto V in Bul. *Romanum Pontificem*; ut *collegii*, quod pluribus seminariis et collegiis similiter fuit concessum, et ut *congregationis*, quod summi Pontifices aliquando concesserunt. Auctor corresp. de Rom. ad an. 1850, 4 sept., n. 39, ubi refert S. Cong. decisionem, et auctor Anal. iur. pont. ser. 6, pag. 892. Fructus tamen constituentes titulum ordinationis possunt detrahi ex uno, aut duobus beneficiis, quando unum non est sufficiens ad honestam clerici sustentationem; quin immo ubi beneficium non sufficit, possunt tot adungi patrimoniales fructus, quot requiruntur ad complendam patrimonii summam. Soglia, Inst. iur. priv., § 54. — (9) Richter ad Sess. 21, c. 2, de ref. Hinc renunciationes a clerico factae suae ordinationis titulo nullae et irritae sunt, si alium titulum non habeat. Trid. Sess. 21, c. 2, de ref. Novus autem titulus ab Ordinario probandus semper est, etiamsi clericus ordines recepisset cum patrimonio assignato ad tempus, scilicet quoadusque beneficium ecclesiasticum consequatur. Obtento enim hoc beneficio, prior titulus patrimonii subsistit et non cessat, nisi postquam Ordinarius beneficium patrimonio substituerit. Unde remotio sacerdotis, et parochi a suo beneficio, quod habet in titulum, nulla est, si pensio, vel alius titulus sacerdoti et parochi amoto assignatus a removente non sit, etiamsi iusta et necessaria foret remotionis causa. Bul. *Quanta* S. Pii V. — (10) Bul. *Romanus Pontifex*.

95. Haec de ordinationis titulo praescripta accurate sunt observanda: nam licet bona fide sine titulo ordinans, et probabiliter etiam ordinatus, nullam incurrat poenam; tamen scienter sine titulo ordinans, vel litteras ordinationis concedens, ut certus clericus iam examinatus et probatus ab alio episcopo non proprio ordinetur, ea plectitur poena, ut debeat ipse, et post ipsum eius successores, etiam Ecclesiae cathedralis capitulum, sic ordinato providere alimenta, donec beneficium ecclesiasticum ad eius sustentationem sufficiens consequatur (1), nisi ordinatus sine titulo ex sua, vel paterna haereditate vitae subsidia possit habere (2). Ac praeterea ordinans, si cum ordinato sine titulo pactum ineat, ne alimenta petat, a collatione ordinum per triennium suspensus manet (3). Haec quidem clericos saeculares respiciunt; quoad regu-

lares vero episcopus ordinans non professos, ut fuit supra dictum, per annum a collatione ordinum suspensus manet (4); ordinatus autem, qui fraude, vel dolo egit, ut sine titulo ordinaretur, vel qui fictum, aut falsum titulum exhibuit, suspensionem contrahit, ordinumque executione caret (5).

(1) Cap. 16 de praebend. cap. 37, eod. in 6. — (2) Cap. 4 de praebend. — (3) Cap. 45 de Simon. — (4) Bul. *Romanus Pontifex* S. Pii V. — (5) Haec poena enascitur ex can. 1 et 2 dist. 70, ubi ordinatio dicitur *vacua et irrita* non quidem ad indicandam nullitatem eiusdem, sed ad significandum effectum, quia ordo ita receptus exerceri nequit, et eadem poena confirmatur a concilio Tridentino, a decisionibus S. Congregationis, et a Bulla *Secretis* Urbani VIII, ut docet Benedictus XIV, in Inst. 20, n. 16. Sed iure nostro illud est adiungendum, quod duo testes simul cum constituente patrimonium debent in curia episcopali iurare: 1° bona, ex quibus ecclesiasticum patrimonium constituitur, fuisse ipsius constituentis, et absque dissidio ab ipso possessa; 2° nullam pactionem intercessisse, nec mutuum consensum, quibus statutum sit, vel ut bona non pertineant ad ordinandum, quoad vixerit, aut alio se titulo provisum probaverit, vel ut ordinandus non percipiat omnes eiusdem fructus. Unde in contrafacientes, et falsum iurantes poena excommunicationis, et reservationis casus in dioecesi Genuensi constituta sunt. Synod. Emin. Tadini, cap. 10, n. 11. In Gallia et in Belgio post bonorum ecclesiasticorum direptiones tituli ordinationis ex beneficio, et tituli ex patrimonio tum ob ordinandorum paupertatem, tum ex nequitia legum civilium, vel evanuerunt, vel admodum rari, et difficiles effecti sunt. Quare episcopi necessitate coacti, vel dispensabant a titulo, vel ordinabant ad titulum obedientiae, vel a S. Sede privilegium expetebant ordinationis absque titulo, quod ad tempus, vel pro determinato ordinandorum numero concedebatur. Sed novissime cum quidam episcopus Belga a S. Sede petiisset inter alia, ut secum dispensaret a lege Ecclesiae, quae ad ordinationem requirit titulum, et consequenter in Congregatione concilii fuisset propositum dubium: *An sit concedendum episcopo oratori indultum promovendi clericos ad sacros ordines absque legitimo ac sufficienti ordinationis titulo*: responsum fuit: *Negative, et providebitur in casibus particularibus*, die 4 aug. 1850. Corresp. de Rom. Quare putamus, S. Sedem, ubi similis sit necessitas, benigne excepturam supplices libellos dispensationis a titulo ordinis ab episcopis commendatos, et privilegium in casibus particularibus daturam. — Quod supra diximus de suspensione a collatione ordinum per triennium in ordinante sine titulo, et cum pacto ne ordinatus a se petat alimenta, confirmatur a novissima Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX in qua declaratur hanc esse suspensionem latae sententiae, ac S. Pontifici reservatam. Quod si ordinatus sine titulo beneficii vel patrimonii, ad aliquam pertineat congregationem, in qua solemnis professio non emittitur, vel sit religiosus nondum professus, ordinans incurrit praedictam suspensionem

ad annum tantum, sicut in eadem bulla statuitur. Ordinatus denique sine titulo manet ab exercitio susceptorum ordinum suspensus, donec cum eo dispensetur, quia tridentinum super hoc antiquorum canonum poenas innovavit. Trid. Sess. 21, c. 2, de ref. Et similiter suspensionem reservatam ab ordine suscepto incurrunt, *qui eundem ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato, vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico, vel schismatico notorio*. Hi vero qui ab eisdem bona fide ordinem susceperunt, non habent ordinis exercitium, donec dispensentur, ut statuitur in praefata novissima bulla.

96. Modus denique ordinationis respicit *locum*, et *tempus* quo promotio est facienda. Quoad locum dicimus, primam tonsuram, ordinesque minores quolibet in loco honesto, etiam extra ecclesiam posse conferri; ordines vero maiores non nisi in Ecclesia, ubi episcopus sacrum facit. Quoad tempus adiungimus, primam tonsuram posse conferri, quolibet die tam in mane, quam in vespere; ordines minores tantum in mane diebus Dominicis, aut festivis, licet ex consuetudine quandoque conferantur in vespere feriae sextae praecedentis ordinationem sabbati (1); et ordines maiores tantum in sabbatis quatuor temporum, in sabbato de passione, et in sabbato sancto; nisi habeatur speciale S. Sedis indultum alio die ordinem sacrum conferendi, quod *extratempora* appellari solet (2). Quam legem si violaret episcopus potestate ordinum conferendorum privandus esset, et sic ordinati manerent ipso iure ab ordinum exercitio suspensi (3). Attamen si ordinatio habeatur generalis, Ecclesia praecipit, ut omnes ordinationes eodem die, quantum fieri potest, peragantur.

(1) Sacra tamen Congregatio Rituum non videtur hanc consuetudinem probare: nam interrogata, an data facultate Episcopo conferendi ordines sacros diebus festivis, possit illos conferre diebus Apostolorum, caeterisque festis per S. Sedem abrogatis? Et etiam an liceat his diebus conferre ordines minores? Respondit: *Affirmative ad primam partem, et etiam ad secundam, sed mane tantum*. Haec responsio data fuit die 12 novembris 1851. — (2) Cap, 3 de temp. ord. — (3) Cap. 2 et 8 eod.

97. Idem modus respicit quoque successionem in ordinibus recipiendis servandam, ita ut de minori ascendatur ad maiorem, nullo ordine per saltum intermisso, fa-

ctoque inter unum aliumque ordinem debito temporis interstitio, quo ordinatus ordinis suscipiendi pondus et dignitatem possit agnoscere, simulque in ordine suscepto rite se valeat exercere. Idcirco si quis per saltum se fecerit promovere, aliquo ordine intermisso, suspensione plectitur, a qua, si non ministraverit, ex legitima causa absolvit episcopus (1).

Interstitia ordinum minorum non sunt in iure definita, quae proinde ab episcopi iudicio omnino dependent, ut decernat quod magis in Domino expediri videtur. Immo consuetudo fere ubique invaluit, ut duo ordines minores, et etiam quatuor eodem die conferantur. Interstitia vero ordinum maiorum annum moralem, ut dicunt, comprehendunt; et ideo qui ordinatus fuit subdiaconus in sabbato passionis, anno sequenti eodem sabbato absque ulla ab interstitiis dispensatione potest ordinari Diaconus, licet forte annus naturalis duodecim mensium praeterlapsus nondum sit. Hic annus debet interfluere ab ultima in minoribus ordinatione ad subdiaconatum, a subdiaconatu ad Diaconatum, et a Diaconatu ad Presbyteratum. At episcopus ab his interstitiis quoad subdiaconatum, et Presbyteratum ex necessitate et utilitate ecclesiae, quoad Diaconatum ex proprio arbitrio potest dispensare. Duo tamen ordines, quorum unus saltem esset sacer, vel maior, eodem die, vel duobus continuis diebus numquam possunt eidem conferri, aliter tum conferens, tum recipiens suspensione ligatur, ille a collatione ordinum, hic ab exercitio (2).

Nunc restat, ut de promovendi capacitate requiramus, de qua hic agimus.

(1) Cap. unic. de cler. per salt. promot.; et Trid. Sess. 24, c. 14, de ref. — (2) Cap. 13 de temp. ord.; et Trid. Sess. 23, c. 11, 13, et 14, de ref.

TITULUS XI.

DE IIS QUI PROMOVERI NON POSSUNT.

SUMMARIUM: 98. Quid, et quotuplex sit irregularitas? — 99. Quae crimina olim, et nunc irregularitatem afferant? — 100. Quae crimina irregularitatem afferant causa religionis? — 101. Quae causa sacramentorum? — 102. Quae causa societatis? — 103. Qui irregulares sint ex defectu animi? — 104. Qui ex defectu corporis? — 105. Qui ex defectu libertatis? — 106. Qui ex defectu famae? — 107. Qui ex defectu lenitatis? — 108. Quomodo irregularitas tollatur?

98. Promoveri non possunt illi, qui irregularitate laborant, propter quam aut omnino nequeunt, aut non decet eos altari ministrare. Irregularitas autem est canonicum impedimentum, vel defectus, quo quis ita arcetur ab ordinum susceptione, et ab eorumdem exercitio, ut eos neque suscipere licite, neque licite valeat exercere, licet utrumque valide faciat; et dividitur in irregularitatem *ex delicto*, ac irregularitatem *ex defectu* (1), in irregularitatem *totalem* et proprie dictam, ac *partialem*: illa a susceptione omnium ordinum, eorum exercitio, et consequenter etiam ab officio et beneficio excludit; haec vero excludit tantum a susceptione quorundam ordinum, eorumque exercitio. Totalis, aut partialis irregularitas ex iuris dispositione fertur; nam ullo modo contrahitur, nisi quo fuerit in iure expressa (2). Sed in genere irregularitas ex delicto, et quae praecedit ordinis susceptionem est totalis; quae vero ex defectu procedit, ordinisque susceptionem sequitur, est partialis.

(1) Cap. 14, de purg. can. — (2) Cap. 18, de sent. excom. in 6.

99. Olim quodcumque crimen, vel delictum externum irregularitatem dabat; etenim ordinibus ecclesiasticis adscribi ille tantum poterat, qui novum hominem in baptisate assumptum numquam delinquendo dimiserat; sed posteriori Ecclesiae disciplina factum est, ut crimina solum iuris vel facti infamiam afferentia, quae essent ex-

terna, consummata, et in gravi materia vel obiecto commissa irregularitatem parerent ex regula: *Infamibus portae non pateant dignitatum* (1). Infamia iuris decernitur specialiter a lege, et infamia facti ex hominum existimatione procedit, cui ius in genere adhuc adsistit; et utraque vel ipso facto, vel per iudicis sententiam inducitur.

(1) Cap. 87, de reg. iur. in 6.

100. Delicta in specie, quae irregularitatem pariunt, alia circa *religionem*, alia circa *sacramenta*, et alia circa *societatem* committuntur. Circa religionem, uti est simonia, sacrilegium, lenocinium, adulterium, incestus, concubinatus, sodomia, periurium in iudicio, si publica, et notoria sint, item etiam occulta haeresis, et apostasia a fide (1). Haec tamen haereticorum, et apostatarum poena extenditur ad eorum receptores, fautores, et defensores, nec non ad filios haereticorum usque ad secundam generationem, si crimen in patrem se contingat vel ad primam tantum generationem, si crimen contingat in matre, ubi ipsi parentes in crimine notorio decesserint (2).

(1) Can. 32, dist. 50. — (2) Cap. 2 et 15 de haeret. in 6. Dubitari potest, an irregulares sint filii, qui nati sunt ex catholicis parentibus, qui postea in haeresim, vel apostasiam inciderunt? Plures affirmant, quod canones ea poena afficiant filios haereticorum, quales sunt filii nati tam ante, quam post haeresim. Contra vero alii negant, quia mitius lex poenalis est interpretanda. Nati enim ante haeresim, et in religione catholica baptizati, ipsis adhuc catholicis parentibus offerentibus, non videntur debere aspergi sequenti parentum macula. Card. Soglia, Inst. iur. priv. § 69.

101. Circa Sacramenta delictum irregularitate notatum committitur ab eo, qui sine necessitate, et in adulta aetate ab haeretico baptismum recipit (1), qui adeo baptismi receptionem differt, ut tantum in periculo infirmitatis baptizetur (2), qui scienter rebaptizat (3), qui scienter rebaptizanti ministerium, vel assistentiam praebet, ubi factum sit publicum (4). Non tamen propterea ille dicendus erit irregularis, qui post diligens et accuratum examen circa validitatem antecedentis baptismi, dubius de eadem rationabiliter manens, baptismum sub conditione iterum ad formam iuris confert (5).

Simile quoque delictum committitur ab eo, qui ordines recipit ab episcopo haeretico, schismatico, simoniaco, suspenso, aut excommunicato, vel ab Episcopo, qui sedi, et dignitati episcopali renunciavit (6); qui ordines furtive recipit (7); qui ordines recipit per saltum (8), qui in clericatu constitutus actum ordinis, quem non habet, solemniter exercet (9), et qui demum censura irretitus vel ordines suscipit (10), vel ordines exercet temere violando censuram, nempe excommunicationem maiorem (11), vel suspensionem (12), vel interdictum personale (13), vel interdictum locale (14).

(1) Can. 18, c. 1, q. 1 et ib. Gloss. verb. *per manus*. — (2) Can. 1, dist. 57. — (3) Can. 65, dist. 50. — (4) Cap. 2 de Apost. — (5) Cap. 2 de baptis. Bened. XIV, Inst. 84. — (6) Cap. 1 de Ord. ab episc. qui etc. — (7) Dicitur ordines furtive recipere, qui sine Episcopi ordinantis scientia, et voluntate, non vocatus, nec examinatus, vel admissus cum aliis ordinandis se ingerit vel nomen alterius approbati usurpando, vel alium in examine sub suo nomine supponendo, ordines recipit, Cap. 1 et 2 de eo qui furt. etc. — (8) Cap. 1, de cler. per salt. promot. — (9) Ut si Sacerdos velit confirmationis sacramentum administrare, aut Ecclesiam consecrare, vel Diaconus celebrare missam. Cap. 1 de cler. non ord. etc., licet aliud obtineat circa actum iurisdictionis. — (10) Cap. 32 de sent. exc. — (11) Can. 7, c. 11, q. 3 — (12) Cap. 1 de sent. et re iud. in 6. — (13) Cap. 20 de sent. excomm. in 6. — (14) Cap. 18 eod. Poena irregularitatis afficit etiam clericos in minoribus constitutos, qui tamen sine manipulo a superioribus invitati ex necessitate possunt licite in missa solemniori in officio subdiaconi ministrare. S. Rit. Cong. 3 iul. 1698.

102. Circa societatem delictum irregularitate notatum est furtum, rapina, usura, calumnia, maleficium, veneficium, laesa maiestas, aliaque crimina, quae irregularitatem afferunt, si publica et notoria sint (1). Homicidium plane voluntarium, etiamsi occultum sit, poena irregularitatis plectitur (2); quod extenditur ad consulentes, mandantes (3), ad cooperantes post communem conspirationem, etiamsi ex pluribus unus tantum occidat (4), ad duellantes, eorumque paternos (5), ad procurantes abortum foetus animati (6), ad patronos, eorumque postea descendentes usque ad quartam generationem, sit rectorem patronatae ecclesiae per se, vel per alios occidat (7), et ad illos, qui homicidium fortuitum committunt, ubi sint

negligentes in opere suo (8), vel rei illicitae et periculo-
sae operam dent (9). Homicidium vero fortuitum absque
culpa et opere illicito, uti homicidium necessarium ad sui
defensionem, observato moderamine inculpatae tutelae,
nullam inducit maculam (10). Item mutilatio, abscissio ni-
mirum membri principalis habentis officium distinctum
ab aliis, ut manus, pedis, oculi, irregularitatem affert tum
in mutilante, tum in mutilato, et maxime si quis se ipsum
mutilet (11).

(1) Can. 17, c. 6, q. 1. — (2) Trid. sess. 14, c. 7, de ref. — (3) Can. 8,
dist. 50. — (4) Cap. 18 de homicid. — (5) Trid. sess. 25, c. 19 de ref.
— (6) Cap. 20 de homicid. — (7) Cap. 12 de poen. — (8) Cap. 7 de
homicid., et can. 49, dist. 50. — (9) Cap. 3 de homicid. in 6, et c. 19,
eod. Hoc quidem certum est, cum quis dat operam rei illicitae, a qua
quis abstinere debuisset ob periculum homicidii. Si vero opus omit-
tendum sit tamquam illicitum ex alia causa, dubitari potest, an tunc
contrahatur irregularitas. Sed semper consultius est ad cautelam dispen-
sationem petere, ut tradit Pyrrhus Corradus in prax. disp., l. 5, c. 1.
Propterea medici, et chirurgi etiamsi artem suam optime calleant, eam-
que diligenti studio exeruerint, ad cautelam dispensationem ab irre-
gularitate petere solent, antequam ordinibus ecclesiasticis initientur.
Bened. XIV, de Synod., l. 13, c. 10. — (10) Cap. 15, 22, 23 et 25, de
homicid., et Clem. *Si furiosus*, eod. Quod dicimus de homicidio ad sui
defensionem non extenditur ad homicidium ad bonorum conservatio-
nem patratum; hoc enim homicidium affert irregularitatem; nam Ale-
xander III, hunc casum proponenti respondit: *Quoniam expediebat potius
post tunicam relinquere pallium, et rerum sustinere iacturam, quam pro
conservandis vilibus rebus, et transitoriis, tam acriter in alios excandescere.*
Cap. 10 de homicid. — (11) Dic. Clem. *Si furiosus*, et ib. Gloss.

103. Defectus qui irregularitatem inducunt varii desi-
gnantur a Doctoribus, iique sunt animi, aut corporis, aut
libertatis, aut famae, aut lenitatis. Ex defectu animi irre-
gulares sunt, qui baptismum non receperunt, quorum or-
dinatio est irrita, qui recenter, aut in infirmitate, aut in
haeresi fuerunt baptizati, qui non fuerunt confirmati, qui
usum rationis non habent, aut habent quidem, sed non
continuum, neque liberum, qui sunt illiterati, quive scien-
tiam non habent a sacris canonibus pro ordine, ad quem
aspirant, requisitam, nempe peritiam elementorum fidei,
legendi et scribendi pro prima tonsura, peritiam linguae
latinae pro ordinibus minoribus, peritiam litterarum, et
eorum quae ad ordinem spectant pro subdiaconatu, et

diaconatu, et peritiam docendi necessaria ad salutem, ac ministrandi sacramenta pro presbyteratu (1).

(1) Trid. sess. 23, c. 4. 11, 13 et 14, de ref.

104. Ex defectu corporis sut irregulares, qui auditu, locutione, aut visu destituuntur, qui manu, aut indice digito, aut oculo, aut lumine oculi sinistri, quem *oculum canonis* appellant, carent, qui sunt ridicule pusilli, aut enormiter gibbosi, qui sine baculo nequeunt incedere, aut fortiter claudicant, qui sunt leprosi, aut paralytici, aut alio gravi morbo laborant corporis exercitium impediante, quique adeo deformes sunt, ut dolorem, vel risum excitent, sicut in specie eorum, quibus nares fuerunt amputatae (1). Huc denique referri debet defectus legitimae aetatis, quae cum pro tonsura, et minoribus ordinibus nullibi reperiatur in lege determinata, quaelibet potest sufficere, modo ordinandus usum rationis et scientiam requisitam habeat. Sed pro subdiaconatu aetas annorum viginti duorum, pro diaconatu viginti trium, et pro presbyteratu viginti quinque saltem inchoatorum annorum aetas requiritur (2).

(1) De his omnibus agunt Doctores ad tit. de corp. vit. ord. vel non, et harum irregularitatum vestigia habemus in Levitico, cap. 21, ubi Dominus per Moysen haec loquitur ad Aaron: *Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo. Nec accedet ad ministerium eius, si caecus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.* Haec explicantur a Gregorio III, in can. 1, dist. 49. — (2) Trid. Sess. 23, c. 12, de ref.

105. Ex defectu libertatis erant irregulares veterum servi, qui, invito domino, ordinari non poterant (1); et sunt irregulares coniugati, ac etiam illi, qui tenentur ad ratiocinia reddenda. Hi enim ordinari nequeunt, nisi postquam administrationis rationes reddiderint, officiumque deposuerint, cuiusmodi sunt tutores, curatores, procuratores, et negotiatores, ac etiam tributorum exactores, qui potius civile formidantes de rationibus reddendis iudicium, quam Ecclesiae ministeria diligentes, militiam ecclesia-

sticam suscipere viderentur, ut Doctores communiter tradunt (2).

(1) Hoc patet ex tot. tit. de serv. non ord. — (2) Ad tit. de oblig. ad rat. ord. vel non.

106. Ex defectu famae irregularitas contrahitur ex publico crimine infamia notato, non solum secundum leges Ecclesiae, sed etiam secundum leges saeculi (1). Et licet crimen imputatum non sit verum, adhuc post inflictam a iudice poenam macula irregularitatis extat, quia a fama haec poena generatur, quae bona, et immaculata in ministris Ecclesiae tantopere requiritur, ut queant rite fidelibus prodesse. Contrahitur quoque ob vile alicuius artis, aut officii exercitium, cuius artis officiique species a Doctoribus designantur. In iure autem irregulares ex hoc capite dicuntur publici aleatores, et usurarii (2), lutores in scena, mimici, histriones, gladiatores (3), macellarii, et tabernarii (4). Contrahitur insuper ex illegitimis natalibus, quae per subsequens matrimonium inter parentes, et per professionem religiosam ad effectum obtinendi sacerdotii reparatur (5). Et ultimo contrahitur ex bigamia, quae incontinentiam redolet, et sacramentalem significationem unionis Christi cum sua Ecclesia non continet. Bigamia autem inducens irregularitatem triplex est, nempe *vera*, ut cum quis plures successive cognoscit veras uxores; *interpretativa*, ut cum quis cognoscit uxorem viduam a priore marito cognitam, vel etiam non viduam, sed ab alio violatam, quia iuris fictione, aut interpretatione, matrimonium iteratum censetur; et *similitudinaria*, ut cum quis init, et consumat matrimonium, obstante voti solemnitis, aut sacri ordinis impedimento, quia adstrictus voto, sive ordine sacro quoddam matrimonium cum Christo, aut Ecclesia contraxit, quod si violet cognoscendo uxorem, iteranti matrimonium similis efficitur (6).

(1) Can. 17, cap. 6, q. 1. — (2) Cap. 11, de excus. praelat. — (3) Can. 2, dist. 33. — (4) Clem. 1 de vit. et honest. cler. Sed haec irregularitas ipsos vilem artem, officiumque exercentes afficit, et eorum filios non comprehendit: immo exempla plura sunt Episcoporum, *qui vilibus parentibus nati dignissime sacerdotio functi fuere*, ut habemus ex epistola Antheri Papae. — (5) Tot. tit. de fil. presb. ord. vel non. Ra-

tio huius conclusionis datur a Tridentino, *ut paternae incontinentiae memoria a locis Deo consecratis longissime arceatur*. Sess. 25, c. 5, de ref. Nihilominus filii nati in matrimonio putativo censentur legitimi, etiamsi postea coniuges per iudicis sententiam fuerint separati, modo hi clandestinas nuptias non iniverint, et conciliares denuntiationes non omiserint. Cap. 2 et 14, qui fil. sint legit. — (6) Doct. ad tit. de bigam. non ord.

107. Ex defectu denique lenitatis sunt irregulares, qui factum commiserunt humanitati repugnans, quive directe ad alterius mortem, vel mutilationem concursum habuerunt, licet mors iusta fuerit, et a lege praescripta. Hinc tali subiiciuntur vinculo iudices, qui capitis sententiam protulerunt, effectu sequuto, assessores, consiliarii contra reum, accusatores et testes, qui deposuerunt contra reum in causa sanguinis (1), ministri iustitiae, qui sententiam executioni mandarunt (2); item qui in bello iusto offensivo aliquem necarunt, vel mutilarunt, aut in bello iniusto pugnarunt, etiamsi unus tantum hostium in ipso bello sit occisus, aut mutilatus (3); item demum medici, chirurgi, qui per imperitiam, vel malam conscientiam medicinam dererunt, vel incisionem fecerunt, ex qua mors sit sequuta (4).

(1) Testes, qui in causis criminalibus volunt evitare irregularitatem, maxime si clerici sint, debent expresse protestari, quod ad vindictam, seu poenam sanguinis non intendunt. Cap. *Praelatis 2*, de homicid. in 6. — (2) Hae regulae quasdam limitationes habent, quas sapienter compendificat Card. Soglia in suis Inst. iur. priv., § 63, his verbis: « Contra irregulares non habentur: 1° Clerici, qui Principi suadent, ut quorundam criminum reos morte aut mutilatione plectat. Glossa communiter recepta in cap. 10 de exces. praelat. verb. *consuluit*; nec Princeps, qui legem tulerit, quod huiusmodi leges non hominis occisionem aut mutilationem spectant, sed quietam et rectam reipublicae administrationem. 2° Episcopi, praelati, et reliqui clerici, qui iurisdictionem temporalem obtinentes, causas sanguinis suis ballivis, seu aliis iudicibus committunt, etiamsi ballivus seu iudex ad poenam sanguinis processerit. Cap. fin. ne cler. vel monach. in 6. 3° Iudex ecclesiasticus, qui clericum obstinato animo criminibus adhaerentem iam depositum et degradatum curiae saeculari tradit, si tamen in actu traditionis protestatio intercesserit, ne poena capitis damnetur, qua protestatione, seu intercessione irregularitatem evadit, quamvis certo animadvertat, clericum poena mortis afficiendum. Cap. 27, de verb. signif. 4° Clerici, qui gravi damno vel iniuria affecti, reos apud magistratum denuntiant, actione tamen civili, qua damni et iniuriarum reparationem postulent, et expressa protestatione, quod vindictam et poenam sanguinis non intendant, et quidem ne detur ple-

» risque materia trucidandi eosdem, et ipsorum bona libere deprae-
 » dandi. Cap. 2, de homicid. in 6 ». (3) Doct. ad tit. de homicid. —
 (4) Cap. 7, de aetat. et qual. ord.; et cap. 19, de homicid.

108. Irregularitas contracta variis modis tollitur, ut per susceptionem baptismi, si ex delicto procedat ante baptismum patrato; per cessationem defectus, a quo fuit producta, quia cessante causa, cessat effectus; et per legitimam dispensationem (1). Legitime autem dispensat summus Pontifex in qualibet irregularitate a iure ecclesiastico constituta, sive ex crimine, sive ex defectu procedat. Episcopus vero dispensat: 1° in irregularitate proveniente ex bigamia similitudinaria tantum (2); 2° in irregularitate orta ex defectu natalium, sed tantum quoad ordines minores, et simplicia beneficia (3); 3° in irregularitate ex delicto occulto, ea excepta, quae provenit ex homicidio voluntario, et excepto casu, quo delictum sit deductum ad forum contentiosum (4). Delictum dicitur adhuc occultum, si illud sciant quinque vel sex personae, et non sit notum maiori parti oppidi, vel parochiae. Dicitur deductum ad forum contentiosum, cum saltem per unum testem probatum fuit; secus tamquam deductum non habetur, et Episcopus potest dispensare (5). Dubitari potest, an Episcopus queat dispensare ab irregularitate proveniente ab haeresi occulta? Affirmativa videtur amplectenda: nam Tridentinum ponit regulam generalem, qua licet Episcopo ab irregularitate proveniente ex delicto occulto dispensare, et excipit duos speciales casus homicidii voluntarii, et inquisitionis iudicialis; haeresim autem occultam non excipit (6).

(1) Ulterius irregularitas ex defectu natalium, ut iam diximus, tollitur per professionem religiosam ad effectum suscipiendi ordines non praelaturas. Cap. 1, de fil. presb. — (2) Cap. 1, qui cler. vel vovent, etc. — (3) Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 57 — (4) Trid. Sess. 24, c. 6, de ref. — (5) S. de Ligorio in Mor., l. 7, n. 76. — (6) Nec obstare videtur Bulla *Coenae*, quae interdicat Episcopo absolutionem ab haeresi occulta; nam diversa sunt absolvere a censura, et dispensare ab irregularitate, et a diversis illatio fieri non potest. Potestas in exam. t. 1, n. 3338, et S. de Ligorio in Mor., l. 7, n. 76.

TITULUS XII.

DE HIERARCHIA ORDINIS ET IURISDICTIONIS.

SUMMARIUM: 109. Hierarchia quid, et unde sit? — 110. Duplex est: ordinis et iurisdictionis. — 111. Discrimen inter utramque. — 112. Summus gradus hierarchiae ordinis est in episcopo, et iurisdictionis in Papa. — 113. Qui pertinent ad hierarchiam ordinis? — 114. Sacerdotium quid? — 115. Sacerdotes sunt episcopis inferiores. — 116. Sacerdotum officia. — 117. Diaconatus, et eius officia. — 118. Subdiaconatus, et lex celibatus. — 119. Minorum ordinum officia. — 120. Iura tonsuratorum.

109. Hierarchia est quidam sacer principatus, quo sacra reguntur, et ministrantur, et qui regit Hierarcha dicitur. Hic tamen principatus potest esse absolutus ac maximus, vel alteri principatui subordinatus: at omnes huiusmodi principatus generale hierarchiae nomen complectitur; quare videtur hierarchiam sic posse definiri, esse nimirum ordinem, et seriem personarum Deo dicatarum, quae in diverso gradu officii, et potestatis simul concurrunt ad observantiam procurandam divinae et ecclesiasticae legis.

Ex divina ordinatione hierarchiam habemus; nam Christus ita Ecclesiam instituit, ut essent in ea, qui imperare et qui parere deberent (1), qui sacris omnino dicati non possent se temporalibus negotiis implicare, et qui in temporalibus negotiis militantes non possent sacerdotii actibus defungi: instituit suam familiam filiorum et patrum; suum regnum imperantium et subditorum; suam Ecclesiam ministrantium et ministrorum, et inter ipsos ministros maiores creavit et minores: *Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores* (2). Sed quid? Numquid omnes apostoli? Numquid omnes prophetae? Numquid omnes doctores? Minime. Sed ex multis membris, quae non eundem actum habent, cum capite unum effecit corpus, et ex multis pastoribus, unum praeposuit pastorem. Quare Tridentini Patres anathema in illos intorquent, qui affirmarent non esse in Ecclesia catholica hierarchiam divina ordinatione institutam (3).

(1) Unde illud D. Pauli: *Obedite praepositis vestris, et subiaceate eis.*

Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedit vobis. Ad Hebr., 13. — (2) D. Paulus 1 ad Corinth., c. 12 — (3) Trid. Sess. 23, can. 6.

110. Hierarchia a Doctoribus communiter alia dicitur *ordinis*, et alia *iurisdictionis* (1). In illa auctoritas confertur, ut quis per se sit capax ponendi actum ordinis, conficiendi Sacramenta, et bona spiritualia fidelibus ministrandi; per hanc vero confertur imperium, ut quis possit regere, gubernare, et leges ferre. Illa propterea ad verum Christi corpus in sacrosancta Eucharistia refertur; haec vero tota in Christi corpore mystico versatur (2). Illa absolute loquendo subditos non requirit, quia sacerdos etiam absque subditis potest sacrum facere; haec necessario supponit subditos, aliter inutilis esset regendi, gubernandi, legesque ferendi auctoritas. Illa tribuitur per consecrationem, vel ordinationem; haec per missionem sive iniunctionem a capite datam (3). Illa demum, cum characterem imprimat, semel obtenta numquam potest amitti; haec vero, quae pendet a voluntate mittentis, potest revocari.

Duae huiusmodi hierarchiae in eadem persona ut plurimum inveniuntur, ut puta in Episcopo, qui suam dioecesim gubernat, ad cuius rectam institutionem ex definitione Tridentini (4) requiritur legitima ordinatio, et legitima missio, quae subditorum assignationem continet; quia dum per ordinationem acquirit potestatem ad munia episcopalia exercenda, per missionem a summo Pontifice factam huius potestatis consequitur in subditos assignatos exercitium. Quare si in alterutra deficeret, legitimus alicuius dioecesis Episcopus dici non posset. Si enim haberet tantum missionem, non posset ordines conferre.

(1) Sunt qui triplicem hierarchiam faciunt, nimirum *ministerii*, *magisterii*, et *imperii*. Potestas ministerii eadem est ac potestas ordinis; potestas magisterii ea est, quae res fidei et morum docet, ac definit; potestas demum imperii eadem est ac potestas iurisdictionis. Cardinalis Soglia, Inst. iur. pub., l. 1, c. 1, § 2. Sunt alii, qui unam tantum statuunt hierarchiam, cui Dominus Iesus omnes tradidit potestates tam ordinis, quam iurisdictionis, et magisterii. Hinc haec unica hierarchia est columna triplex Episcopatu, Presbyteratu, et Diaconatu constans,

quae fundamentum habet in Petra, supra quam Ecclesia aedificata fuit, et verticem in primatu summi Pontificis. Consequenter hierarchia una est et triplex, quia tres dictae species non differunt in re, sed tantum in forma; alias quis posset suspicari in Ecclesia hoc esse incongruum, quod esset Papa Ecclesiae caput in hierarchia iurisdictionis, quae ab eo incipit, non vero in hierarchia ordinis quae incipit ad Episcopo. Fillips, Inst. iur. pub., § 32, 66 et 67. Nos tamen antiquam retinemus hierarchiae divisionem in eam, quae est ordinis et eam, quae est iurisdictionis: tum quia communis est inter Doctores magis probatos; tum quia in duabus citatis hierarchiae speciebus adest tertia magisterii, cum haec in hierarchia iurisdictionis contineatur; tum etiam quia nostra hierarchiae divisio a S. Thoma probatur, cum ait: *Spiritualis potestas, una quidem sacramentalis est, alia iurisdictionalis. Sacramentalis..... quae per aliquam consecrationem confertur... Potestas autem iurisdictionalis est, quae a simplici iniunctione hominis confertur*, 2, 2, q. 39, a. 3 — (2) Cath. Conc. Trid. de sac. ord. § 6. — (3) Propterea Tridentinum definitum ordinationem, tum missionem esse necessariam, ut quis possit esse legitimus verbi, et sacramentorum minister, et eos anathemate percussit, qui contrarium dicerent. Sess. 23, can. 7. — (4) Sess. 28, c. 4 et can. 7.

111. Cum tamen potestas in hierarchia ordinis collata amitti amplius non possit, et illa e converso concessa in hierarchia iurisdictionis possit revocari, sequitur censuram, et legem ab Episcopo schismatico, vel haeretico latam esse absolute nullam; quia ipse per schisma, aut haeresim ab hierarchia iurisdictionis cecidit; dum summus Pontifex nedum illum repulit a dioecesi, sed et ab universa Ecclesia: item sequitur, ordinationem peractam ab Episcopo schismatico, vel haeretico esse validam, licet exitialiter detestabilem, eo quod per horrendum schismatis, vel haeresis crimen neque cecidit ab hierarchia ordinis, neque episcopalem characterem amisit, qui per sacramentum fuit illi divinitus et immutabiliter impressus.

112. Summus hierarchiae ordinis gradus habetur in Episcopo quem sequuntur Presbyteri, et ministri. Episcopus quidem respectu ad ordinem ab Innocentio III (1) appellatur summus sacerdos, qui ordinis plenitudinem habet; neque enim maior ordo in summo Pontifice reperitur, qui ad ordinem se referendo Episcopum se appellat, ut in proemio Gregorii IX ad suum Decretalium opus (2). Summus vero hierarchiae iurisdictionis gradus habetur in Pontifice maximo, et Christi vicario in terris,

quem sequuntur Patriarchae, Primates, Maetropolitae sive Archiepiscopi, Episcopi, Praelati, et Parochi.

Ordinis hierarchia potius ad Theologos, quam ad Canonistas pertinet; proinde tantum pauca in hoc titulo de personis, quae ad ordinis hierarchiam referuntur, subiiciemus, omisso Episcopo, de quo copiosior redibit tractatio, ubi de personis, quae ad hierarchiam iurisdictionis referuntur, ex professo agemus.

(1) Cap. 1, de sac. unct. — (2) Unde quicumque episcopus frater est summi Pontificis, sed hic primogenitus et caput est omnium episcoporum, centrum unitatis universae familiae et Ecclesiae, cui Christus plenariam dedit potestatem pascendi oves et agnos sive in ministerio ordinis, sive in imperio iurisdictionis. Huic capiti omnis episcopus in exercitio suae potestatis debet obedire, eidemque adhaerere. Aliter ordinando et consecrando, ordinabit quidem, et consecrabit quidem, sed ad ruinam et mortem, non in aedificationem et vitam.

113. Post Episcopos in hierarchia ordinis, quae divina ordinatione ex Episcopis, Presbyteris et ministris constat (1), septem numerantur sacrorum ministrorum ordines, nempe Presbyteratus, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytatus, Exorcistatus, Lectoratus, et Ostiariatus, qui supponunt tonsuram, quae est praeparatio ad ordines. Primi tres sunt ordines sacri, sive *maiores*; reliqui ordines *minores* appellantur.

(1) Trid. sess. 23, can. 6.

114. Presbyteratus, vel Sacerdotium, in proprio sensu usurpatum, est ordo sacer, quo confertur potestas consecrandi Corpus et Sanguinem Iesu Christi, et absolvendi fideles a peccatis. Qui hoc ordine sunt insigniti, Sacerdotes appellantur, tum quia Deo sunt consecrati, tum quia sacra faciunt. Iidem appellantur etiam Presbyteri, quod nomen a graeco fonte descendens seniores significat, non solum propter aetatis maturitatem, qua praestare necesse est Sacerdotes, sed multo magis propter gravitatem, doctrinam, et prudentiam.

115. Sacerdotes ex divina ordinatione Episcopis sunt inferiores, non aequales, ut somniaverunt quidam perfidi,

nam: 1° D. Paulus ad Episcopos Titum et Timotheum scribens, eis in Presbyteros iurisdictionem tribuit. Ita siquidem alloquitur Titum: *Reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas, et constituas per civitates Presbyteros* (1); et Timotheo praecipit, ne adversus Presbyterum accusationem recipiat, nisi sub duobus, aut tribus testibus. Age vero, quomodo poterunt creari et iudicari Presbyteri ab Episcopis, si illi non essent istis inferiores et subditi? 2° Idem Paulus officium ordinationis commisit Episcopis, quod liquet ex allato textu ad Titum, et ex sequenti monitu ad Timotheum: *Manus cito nemini imposueris* (3); qua manuum impositione ordinatio significatur. At Presbyteris, supposita Episcopi missione, munus praedicandi demandavit: ait enim: *Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant verbo, et doctrina* (4). 3° Demum concilium Tridentinum anathema protulit in eos, qui affirmarent Episcopos non esse Presbyteris superiores (5).

(1) Ad Tit., c. 1. — (2) 1° ad Timoth., c. 5. — (3) Cit. cap. — (4) Eod. loc. — (5) Sess. 23, can. 7.

116. Sacerdotum officia describuntur a Pontificali Romano his verbis: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, praeesse, praedicare, et baptizare*. Primum Sacerdotum munus circa Sacratissimam Eucharistiam versatur, quae novae legis est Sacramentum simul, et sacrificium (1): circa alia Sacerdotum officia adnotanda sequentia, nimirum, Sacerdotes posse benedictiones sacerdotales impertiri, non tamen episcopales, quarum aliae possunt simplicibus sacerdotibus delegari, aliae vero non possunt; posse similiter ratione ordinis recepti a peccatis absolvere, praedicare, et baptizare, accedente tamen iurisdictionis communicatione quoad primum, et venia Episcopi quoad secundum, et tertium: nam soli Parochi inter Sacerdotes possunt haec iure ordinario in sua parochia peragere, quia legitimam ad hoc habent missionem, qua caeteri sacerdotes carent (2). Denique verbum *praeesse* indicat honorem sacerdoti tribuendum maxime in Ecclesia.

(1) Sacrificium quotidie sacerdotes possunt offerre, excepto triduo mortis Domini, nisi a proprio episcopo suspendantur, vel ad alias dioe-

ceses sine litteris commendatitiis se conferant, quo casu ad celebrandum, vel ad sacramenta ministranda non sunt admittendi ex decreto Tridentini in sess. 23, cap. 16, de ref.; quod inductum est ut fraudes vitentur, et ut criminosi nequeant aliorum dioecesibus obesse. Quæri hic potest, an Ordinarius, ad cuius dioecesim accedunt sacerdotes exteri, queat eos a S. Sacrificio celebrando hac de causa repellere, quia exteri sunt, et ad dioecesim non pertinent? Respondemus, Gregor. XVI, hanc quaestionem examinandam Congregationi Cardinalium commississe, a qua fuit decisum, hanc praxim repellendi extraneos non esse in iure fundatam; immo regulis canonicis omnino contrariam ob gravia mala, quæ possunt hinc derivare, nisi motiva rationabilia repulsam consulant, et ita observari mandatum fuit in epistola encyclica ad omnes archiepiscopos 17 dec. 1839. Anal. Iur. Pont., ser. 5, p. 1550. — (2) Missio enim est necessaria, dicente D. Paulo: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur?* Ad Rom, c. 10; quod confirmat Lucius Papa III, in cap. 9, de haeret.

117. Diaconatus est ordo sacer, quo confertur potestas immediate assistendi Sacerdoti in Missa, legendi Evangelium, et prædicandi. Diaconi numero septem ab Apostolis electi fuerunt, nedum ut communibus fidelium mensis assisterent (1); sed etiam ut sacris ministeriis deservirent. Propterea Diaconi officia describit Pontificale Romanum his verbis: *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare, et prædicare* (2). Verbum *ministrare* importat, Diaconum debere Episcopo, et Sacerdoti celebranti assistere, Pixidem et Ostensorium cum SS. Eucharistia deferre, non vero communionem præbere, nisi fiat ex commissione Sacerdotis, et in gravi necessitate, ut si desit Sacerdos, et populus sit communicandus (3). Verba deinde *baptizare* et *prædicare* ita sunt intelligenda, ut possit etiam solemniter bapuzare, sed tantum de licentia parochi, aut in gravi necessitate (4), et ut possit prædicare cum superioris venia (5), quod prædicationis munus scimus exercuisse primos Diaconos ab Apostolis electos, ac præsertim SS. Stephanum et Philippum (6).

(1) Ita constat ex cap. 6. Act. Apost. — (2) Hoc confirmatur in can. 1, dist. 25. — (3) Can. 18, dist. 93. — (4) Can. 13, dist. 93. — (5) Can. 2, dist. 92, et can. 19, c. 16, q. 1. — (6) Cap. 8, Act. Apost. Ex his Pontificalis Romani verbis deducendum videtur, Diaconorum officium esse solum ad spirituale bonum ordinatum; sed ex historia comperimus, alia quoque veluti accessoria primis Ecclesiae saeculis fuisse Diaconis officia commissa. Ipsi plane fidelium oblationes accipiebant, et eos corripiebant, qui in ecclesia se male haberent: unde in Con-

stitutionibus Apostolicis, lib. 2, cap. 57, sic reperimus scriptum : « Si » quis repertus fuerit, qui sedeat loco non decenti, increpetur a Diacono, tamquam a nauclero.... Diaconus speculatur populum, ne quis » murmure obstrepet, dormitet, aut rideat, aut nutus faciat. Oportet » enim in Ecclesia stare sapienter, sobrie, vigilanter, auribus ad verbum Domini intentis ». Ipsi vigiles adstant in populo, et crimina denunciabant episcopo, ex quo archidiaconi *oculi* episcoporum fuerunt dicti; ipsi demum praecipuam curam gerebant infirmorum, pauperum, pupillorum, viduarum, confessorum, et martyrum, quibus necessaria suppeditabant ex thesauro episcopi, cui veluti thesaurarius archidiaconus praeerat, ex quo factum est, ut loca pro miserabilibus personis constituta *Diaconiae* appellarentur.

118. Subdiaconatus est ordo sacer, quo traditur potestas ad altare ministrandi Diacono, et legendi Epistolam in Missa (1). Olim ordo sacer non erat; nam Ecclesia primitiva inter ordines sacros recensebat tantum Presbyteratum, et Diaconatum, ut confessus est Urbanus I (2) qui Pontifex creatus fuit an 226. Inde Pelagius II qui creatus fuit Pontifex anno 578, duas edidit constitutiones, quibus Siciliae Subdiaconos, iusta morem prius in Romana Ecclesia introductum, ad continentiam observandam adstringebat (3). Has constitutiones ita confirmavit Gregorius Magnus Pelagii successor, ut Subdiaconi, qui se non continuissent, non possent amplius altari ministrare, et ut deinceps nemo amplius in Subdiaconum ordinaretur, qui prius non promisisset se caste victurum. Ex eo vero tempore, quo lex caelibatus Subdiaconis imposita fuit, Subdiaconatus inter ordines Sacros in Ecclesia occidentali coepit recenseri, et talis imposterum semper habitus fuit. Revera Urbanus II, qui fuit ad Pontificatum assumptus anno 1088, inter ordines Sacros Subdiaconatum enumerat (4). Probatur quoque ab Innocentio III, qui loquens de Subdiaconatu ita ait: *Licet sacer ordo non reputaretur in Ecclesia primitiva; tamen a constitutione Gregorii, atque Urbani, secundum moderna tempora sacer gradus esse minime dubitatur* (5) Demum Tridentinum inter maiores ordines Subdiaconatum retulit (6).

(1) Can. 1. dist. 25. — (2) Can. 4, dist. 60. — (3) Can. 2, c. 27, q. 3, et Gloss. in can. 1, dist. 31. — (4) Can. 11, dist. 32. — (5) Can. 7, de serv. non ord. — (6) Sess. 23, can. 2. Subdiaconi, cum sacrum habeant ordinem, ad horas canonicas recitandas tenentur.

119. Inter eos postmodum, qui minoribus tantum ordinibus sunt initiati, primum locum obtinent Acolyti, qui ita appellantur, quasi sint apparitores, aut pedisequi Episcoporum. Horum officium in eo versatur, quod urceolos ad altare, et candelabra deferant, quod luminaria accendant, et Subdiacono ministrent. Eos proxime sequuntur Exorcistae, quorum munus est malos expellere spiritus, ne animabus in spiritualibus praesertim noceant; quod tamen exercere solemniter absque Episcopi licentia nunc temporis nequeunt. Succedunt demum Lectores, qui deputantur ad Scripturas in Ecclesia extra Missam legendas; et Ostiarii, qui constituuntur ad Ecclesiam aperiendam, claudendam, ed custodiendam, ad quam fideles dignos admittere, et indignos repellere debent (1).

(1) S. De Ligorio, in Moral., 1, 6, n. 735 et seqq.

120. Ultimo loco hic est recensenda Tonsura, quae est praeparatio, et dispositio ad ordines. Qui sic fuerunt initiati tenentur ad coronam in capite, et habitum clericalem deferendum, et haec consequuntur iura: 1° transferuntur in album clericorum; ideoque eximuntur ab iurisdictione fori civilis, seu acquirunt privilegium fori; 2° iuvantur privilegio canonis, ita ut eos iniuste et graviter percutiens excommunicationem incurrat Papae reservatam; 3° fiunt capaces ab beneficia ecclesiastica obtinenda; 4° redduntur apti ad ecclesiasticam iurisdictionem exercendam.

TITULUS XIII.

DE SUMMO PONTIFICE.

SUMMARIUM: 121. Quibus nominibus designetur Summus Pontifex, et quas gerat personas? — 122. Summo honore, et amore colendus ab omnibus. — 123. Ex iure divino Primatum habet in universa Ecclesia honoris, et iurisdictionis. — 124. Consecraria huius Primatus. — 125. Procedit potestate ordinaria, vel absoluta. — 126. Utitur consilio Cardinalium, a quibus eligitur.

121. Ad maximam dignitatem, et iurisdictionem Summi Pontificis significandam, pluribus Ipse distinguitur honorificentissimis appellationibus: dicitur etenim Pontifex Maximus, Episcopus Episcoporum, Doctor orthodoxae et immaculatae fidei, Magister omnium Christianorum, Pater Sanctus, Pater Beatissimus, Pater Patrum, quod indicat vocabulum *Papa*, D. Petri Successor, et Vicarius Christi. Interim ipse demississime se nominat Servum Servorum Dei.

Summus Pontifex non unam, sed plures refert personas: nam est Princeps, Caput, et centrum universalis Ecclesiae, Patriarcha Occidentis, Primas Italiae, Metropoli provinciae Romanae et Episcopus urbis Romae. Est etiam in temporalibus Supremus totius Ditionis ecclesiasticae Princeps et Rex, qui more caeterorum Principum et Regum summo potitur imperio, quod sive procedat ex consensu populorum, sive ex Principum donationibus (1), sive ex diuturna praescriptione, sive ex onerosis contractibus, adeo est in eo solidatum, ut nemini aequius, et potius competat, vel competere possit (2).

(1) Can. *Constantinus*, 13, dist. 96. — (2) Hac de re audita tandem est vox Pontificis invictissimi Pii IX, tamquam tonitruum magni, quae omnem pervasit terram, quaeque, iustitiam, convenientiam, et necessitatem regni temporalis in summo Ecclesiae Pontifice declaravit, ut nulli subiectus humanae potestati liber omnino sit, et capax universalis regendae et gubernandae Ecclesiae. Haec vox omnes excussit episcopos, et omnes ferventiores fideles, qui unanimes eandem regni temporalis necessitatem agnoverunt, et professi sunt. Plurimae pro ea necessitate adstruenda in lucem prodierunt eloquentissimae lucubrationes, ex qui-

bus eadem necessitas maxime his luctuosissimis temporibus evidenter demonstratur. Providentia sane divina sapientissime disposuit, ut Papa a decem iam saeculis temporali regno adversus infernas sectas munitur, eoque spiritualis suae potestatis munimento fruatur, quia necesse est ut Papa sit tutus et securus in suo regno, et independens a quocumque Principe, et ut supremum etiam in temporalibus habeat honorem, et vim ac potestatem, ne Ecclesia in suis visceribus a virulentis haereticis vitietur. Bul. *Nullis certe verbis*, 19 ian. 1860, et Bul. *Quanta cura*, 8 decembris 1864, et Syllabus, in qua sequentes damnantur propositiones: *De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii*. Syllab., prop. 75. *Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem, felicitatemque vel maxime conduceret*. Ibid., prop. 76. *Romanus Pontifex potest, ac debet cum progressu, cum liberalismo, et cum recenti civilitate sese reconciliare, atque componere*. Ib., prop. 80; quod idem esset, ac componere Christum cum Belial.

122. Idcirco S. Pontifex maximo honore et amore colendus ab omnibus Christianis cuiuscumque status et conditionis. *Si enim*, aiebat S. Gelasius ad Anastasium, *cunctis generaliter Sacerdotibus recte divina tractantibus fidelium colla convenit submitti; quanto potius sedis illius Praesuli consensus est adhibendus, quem cunctis Sacerdotibus Divinitas Summa voluit praeminere*. — *Quis enim*, ut observabat S. Symmachus Papa, *Sanctum dubitet esse, quem apex tantae dignitatis attollit? In quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt, quae a loci decessore praestantur* (1). Nil proinde mirum esse potest, si illum adoramus, et exsculamur in pede (2).

(1) Can. 1, dist. 40. — (2) Gloss. in Extrav. *Quorumdam* Io. XXII, de verb. signif. verb. *oscula*.

123. Ex iure divino habet S. Pontifex in universa Ecclesia Primatum honoris et iurisdictionis. Et sane habuit hunc Primatum D. Petrus, quod demonstratur ex declaratione Christi aedificandi super ipsum Ecclesiam suam: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam*; ex traditione clavium regni coelestis cum fide habendi ratum in coelis quidquid ipse ligasset, aut solvisset in terris: *Et Tibi dabo claves regni coelorum* (1); ex praecepto pascendi fideles ter Petro repetito: *Pasce agnos meos, pasce oves meas* (2); ex oratione pro fidei stabilitate,

et ex mandato confirmandi fratres: *Ego rogavi pro Te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (3). Neque huius primatus immemor fuit D. Petrus, aut sancti Evangelistae: nam ipse exurgens in medio fratrum proponebat definienda, et primus sententiam ferebat (4). Evangelistae vero collegium Apostolicum referentes vel solum Petrum nominant, vel Petrum ante omnes recensent. Ex quibus omnibus palam evincitur, Petrum fuisse a Christo constitutum cum honoris praerogativa, et officio potestatis senatus Apostolici et Ecclesiae universae Principem (5). — **(Add. Edit.)** Primatum iurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe Beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse, docuit et definivit Concilium Oecum. Vaticanum sess. IV. Constit. *Pastor Aeternus*, cap. 1, his verbis: « Si quis dixerit Beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Iesu Christo directe et immediate accepisse; anathema sit ».

At vero primatus Petro concessus in reliquos descendit Summos Pontifices Petri successores: nam unam Christus fundavit Ecclesiam perpetuo duraturam; sed unitas, et perpetuitas sine capite haberi non potest. Hoc ipsum liquido eruitur ex concilio generali Lateranensi II, in quo ita definitum reperimus: *Ipsa Sancta Romana Ecclesia summum principatum super universam Ecclesiam obtinet, quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum Principe, sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse, veraciter, et humiliter recognoscit; sic si quae de fide subortae fuerint quaestiones suo debent iudicio definiri*. Idem eruitur ex concilio generali Florentino, quod haec habet: *Definimus Sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem, et doctorem*

existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi, gubernandi Ecclesiam universalem a Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum, et in sacris canonibus continetur. Hoc ipsum iugiter tenuit traditio, et praedicaerunt Sancti Ecclesiae Patres, et alia conciliorum decreta confirmarunt. Ergo Summus Pontifex in universa Ecclesia ex iure divino primatum gerit nedum honoris, sed et iurisdictionis — **(Add. Edit.)** Perpetuitatem primatus Beati Petri in Romani Pontificibus item definivit Concilium Oecum. Vaticanum, loc. cit., c. II, his verbis: « Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut Beatus Petrus in primatu supra universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse Beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit ».

Postea vero, initio capitis III huius Constitutionis, innovavit definitionem Concilii Florentini supra relatam.

(1) Matth., c. 16. — (2) Ioan., c. 21. — (3) Luc., c. 22. Hoc ulterius erui potest ex eo, quod Christus pro se et pro Petro tantum, voluit solvi tributum ex statere in ore piscis mirabiliter invento. Matth., c. 17, v. 26. — (4) Act. Apost., c. 1 et 15. — (5) Ideo antiqua exstat traditio, iuxta quam solus Petrus ab ipso Christo baptismum, et ordines recipit; reliqui vero Apostoli haec sacramenta a Petro habuerunt; sed haec traditio non satis videtur firma. Phillips, l. 1, § 24. — (6) De his videndus Devoti in Inst. iur. can. in proleg. Cap. 2. Propterea non est summus Pontifex caput Ecclesiae ministeriale, ut quidam effutiunt; sed verum; non est tantum caput Ecclesiae per orbem dispersae; sed est caput Ecclesiae in concilio etiam generali congregatae, cum ex demonstratis iure divino plenum primatum habeat super universos Christi fideles laicos, et clericos, Episcopos, et Patriarchas, cumque repugnet, eum qui est caput Ecclesiae distributive sumptae, per Ecclesiae collectionem in aliud membrum mutari. Neque Christus, ut somniatus est Richerius, claves et iurisdictionem tradidit prius et immediate Ecclesiae, quam Petro; sed primo et immediate Petro, ut ex allegatis patet. Card. Soglia, Inst. iur. publ. § 13. Proinde summus Pontifex non habet tantum potestatem extraordinariam supplendi Episcoporum negligentiam, et solummodo in casibus extraordinariis, quando unitas et salus Ecclesiae periclitatur, ut quidam sibi falso persuadere conati sunt; sed habet potestatem ordinariam, et in ea summum principatum tum supplendi, tum directe et principaliter agendi, tam in casibus extraordinariis, quam in cursu ordinario gubernationis et reformationis omnium, quae ad Ecclesiam pertinent. Et sane, ut aiebat facultas Theologica Parisiensis anno 1683: *Manifeste falsa, atque etiam catholicae doctrinae adversa eorum opinio est, qui docent, Pontifi-*

cem nihil in Ecclesia posse, praeterquam in casibus extraordinariis, ad splendendam aliorum negligentiam. Card. Soglia, loc. cit., § 17 (**Add. Edit.**) Haec similiter idem Concilium Vaticanum definivit loc. cit., cap. III. « Docemus et declaramus, Ecclesiam Romanam, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis iurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cuiuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut custodita cum Romano Pontifice tam communionis, quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest ».

124. Ex huius primatus natura sequitur, primo, Summum Pontificem in terris nullum habere superiorem, nisi Deum a quo immediate potestatem obtinet, et cuius iudicio ipsius causa reservatur. Cum vero nullum habeat superiorem, a nemine potest deponi, puniri, aut iudicari. Ideo in causa Marcellini Papae concilii Patres dixerunt: *Prima sedes non iudicabitur a quoque* (1); *neque ab Augusto, neque a clero, neque a populo iudex iudicabitur* (2): neque a concilio generali iudicari potest summus Pontifex (3). (**Add. Edit.**) Et etiam haec definita sunt in eodem Concilio Vaticano l. cit., cap. III. « Et quoniam Divino Apostolici primatus iure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse iudicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri; Sedis vero Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad Oecumenicum Concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

« Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regi-

men Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremæ potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit ».

Ob eandem rationem Summus Pontifex ex vi coactiva a legibus humanis positivis non devincitur ad poenam incurrendam in ipsis statutam, et idcirco poenam censurae, aut irregularitatis non incurrit: sed ex vi directiva ad evitandam culpam iustas leges servare et ipse tenetur, quia quod quisque iuris statuit in alterum, ipse eodem uti debet: nam licet nemo a se ipso cogatur; tamen a se ipso quisque dirigitur, et obligatur ad bonum sequendum, malumque vitandum (4).

Sequitur secundo, Summum Pontificem posse in omni iure ecclesiastico ex iusta causa dispensare: quia regula est, legislatorem, vel eius successorem in sua lege, vel in lege antecessoris sui posse dispensare, cum eius sit solvere, cuius est ligare; quod probatur ex sententia Innocentii III, qui de sua auctoritate ita sententiam profert: *Qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare* (5). Non tamen potest in iure divino absoluto, et de se omnes obligante dispensare: non enim superioris lex per inferiorem tolli potest, quam hic nedum aliis observandam, sed et sibi custodiendam debet proponere, et usque ad animam, ac sanguinem confirmare (6). Nihilominus ipsas leges divinas potest, et debet interpretari, et declarare; etenim aliter Ecclesiam rite gubernare, ovesque Christi per vias iustitiae, et veritatis deducere nequiret (7).

Sequitur tertio, Summum Pontificem esse supremum iudicem universae Ecclesiae in omnibus causis fidei et morum, ad quem sunt deferendae omnes gravioris momenti quaestiones (8), et omnes ex toto orbe appellationes (9), ut historia omnium saeculorum abunde demonstrat; cuius iudicium absolutissimum est, a quo non admittitur appellatio ad Christum, quae haeresim videtur sapere, quasi Pontifex Christi non esset Vicarius et cum eo non habe-

ret in terris idem tribunal. Similiter ab ipso non admittitur appellatio ad concilium oecumenicum, quae in bulla *Coenae* sub poena reservati anathematis est proscripta (10). Unde Summi Pontificis iudicio in ipsismet fidei definitio- nibus animo et opere, sive vere positive, debent adhaerere omnes Christi fideles, qui ab inobedientiae scelere non liberantur per monstruosum illud religiosum silen- tium, quod malesuadi Ianseniani excogitarunt.

Sequitur quarto, Summum Pontificem habere potesta- tem ferendi leges in rebus ecclesiasticis obligantes omnes fideles in qualibet mundi parte existentes, iam latas abro- gandi, vel secundum iustitiam temperandi; quae potestas etsi data homini, et exerceatur inter homines, non humana, sed divina esse videtur, utpote quae ore divino Petro data fuit, cui, qui resistit, Dei ordinationi resistit (11).

Sequitur demum quinto, Summum Pontificem habere auctoritatem, et iurisdictionem supra omnes Episcopos et Patriarchas, ita ut ad ipsum spectet dioeceses erigere, ea- rum fines statuere; Episcopos creare, ordinaria tantum, vel etiam extraordinaria iurisdictione augere; a semita iustitiae aberrantes ad officium revocare, inobedientes pu- nire, et, si opus fuerit, deponere; nam ipsi a Christo com- missa est cura nedum omnium ovium, sed et omnium pa- storum, ut haberi posset unus omnium pastor, et una fides.

(1) Can. 7, dist. 21. — (2) Conc. Rom. sub Sylvestro, cap. 20 — (3) Bul. *In minoribus* Pii II, et cap. 4, de elect. — (4) Unde sapienter dixerunt Imperatores Theodosius, et Valentinianus, cum hanc emise- runt sententiam: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri*. L. 4, cod. de leg. — (5) Cap. 4, de conces. praeb. Haec facultas adeo Pontifici competit, ut etiam octava generalis syno- dus plures dispensationes a Pontifice flagitaverit pro his, qui Photio adhaeserunt, ita ut ipsum Basileense concilium hanc potestatem in Pon- tifice agnoscat, et probet. Card. Soglia, d. 1., § 24. — (6) Can. 6. c. 25, q. 1. — (7) Reiffenstuel, de const., n. 457. — (8) Quae sint hae gra- vioris momenti quaestiones explicat Glossa in cap. 4, de offic. leg. verb. *reservata*. — (9) Bened. XIV, de Synod. l. 4, c. 5, n. 1. — (10) Huic bullae adiungendae sunt aliae, ut bul. *Execrabilis* Pii II, et bul. *Sus- cepti regiminis* Iulii II, an 1509, et bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX, an. 1869. — (11) Ita sancitum, vel renovatum fuit in Extrav. *Unam san- ctam* de maior. et obed. inter communes.

125. Praeter huc usque recensita alia plura sunt ca-

pita potestatum, quae per solum Summum Pontificem explicantur: ipse enim solus concilium generale indicit, novos ordines religiosos probat, et iam probatos quandoque supprimit; ipse solus Missale, et Breviarium recitandum clericis proponit, indulgentias plenarias concedit, et insignes pietate viros Beatorum, vel Sanctorum albo adscribit (1), et alia similia solus peragit, vel quia reservata, vel quia suapte natura per alium expediri non possunt.

In negotiis expediendis Summus Pontifex utitur potestate ordinaria, vel potestate absoluta, quae appellatur etiam *plenitudo potestatis*. Utitur prima, cum iuris positivi dispositionem retinet, ut si beneficium erigat, vel probet ordinem Religiosum: utitur altera, cum ius positivum humanum non servat, ut si in iure dispenset, vel ipsum auferat ius; quae proinde ita definitur a Baldo: Plenitudo potestatis est « arbitrii plenitudo nulli necessitati subiecta nullisque, iuris publici regulis limitata ». Hac tamen Pontifex non praesumitur uti, nisi clausulam opportunam novae dispositionis indat, ex gr.: *Non obstantibus Constitutionibus Apostolicis; vel de Apostolicae Sedis plenitudine*.

(1) In causis Sanctorum plerumque duplex est processus, alius qui *Beatificationis*, et alius qui *Canonizationis* dicitur. In beatificatione decernitur alicui Dei servo cultus et honor Beatorum pro peculiari aliqua dioecesi, aut Provincia, vel Ordine Regulari. In canonizatione vero decernitur idem cultus et honor pro Ecclesia universa, et nedum Beatus, sed Sanctus declaratur. Olim beatificatio pro sua dioecesi licebat etiam Episcopo, cui nunquam licita fuit canonizatio. Gonzales in cap. *Audivimus*, 1, de reliq. et ven. Sanct. Hodie autem utraque est Episcopo interdicta ab Urbano VIII, in bul. *Sanctissimus Dominus* an 1625, et quidem merito: nam causae beatificationis, et canonizationis Sanctorum nedum graviores, sed et gravissimae causae sunt Summo Pontifici reservatae.

126. Summus Pontifex in gravioribus definiendis, ut cautissime procedat, Cardinalium consilium solet adhibere sub hac formula: *De Fratrum nostrorum consilio; vel Habita cum Fratribus nostris, et sancto consilio deliberatione*, vel alia simili. At hoc ex decencia, non ex necessitate fit, ut aequitas definitionis quodammodo demonstretur, et non ut auctoritas definiendi requiratur.

Iure novo Summus Pontifex eligitur a Cardinalibus, ut

in sequenti titulo videbimus, et electus in Pontificatu manet usque ad mortem, nisi se ab eodem dimittat, ut in maximae humilitatis exemplum S. Coelestinum V fecisse cognoscimus (1).

(1) Cap. 1, de renunci. in 6. Illud in controversiam venit, an Summus Pontifex queat sibi successorem eligere? Sed negativa sententia verior et communior: nam si Pontifex sibi successorem eligeret, hic actus nimium turbaret, et immutaret Ecclesiae statum, atque vim ex eo tempore acciperet, quo Papa non est amplius Papa, nempe post eius mortem, ac proinde defectu potestatis non valeret. Praeterea S. Pontifex amplissima, et plenissima fruitur potestate in iis, quae ad eius officium referuntur, at eligere successorem non pertinet ad actuale officium Pontificis, qui, cum sit sponus Ecclesiae universalis, non minus perperam agere videretur ei novum eligendo sponsum, quam sponus post mortem suam alterum suae uxori decernendo maritum. Fagnanus in cap. *Accepimus*, de Pact., n. 16 et seqq.

TITULUS XIV.

DE CARDINALIBUS ET LEGATIS S. PONTIFICIS.

SUMMARIUM: 127. Cardinales qui, et quomodo instituti? — 128. A solo Pontifice Romano creantur. — 129. Habent praecedentiam supra episcopos. — 130. Eorum officium, et potestas. — 131. Eligunt S. Pontificem. — 132. Regunt Congregationes a S. Pontifice institutas — 133. Ecclesias sibi commissas administrant. — 134. Qui sint Legati? — 135. Legati nati. — 136. Legati missi, sive Nuntii Apostolici. — 137. Legati a Latere. — 138. Legatorum auctoritas, et quomodo cesset?

127. Ad eandem cum Romano Pontifice causam referuntur Cardinales et Legati, quorum illi in proprio officio adiuvant, hi vero Pontificem repraesentant. Cardinales ita vocati esse videntur a cardinibus, quatenus sunt clerici alicui ecclesiae adfixi, et perpetuo destinati, ut ad instar cardinum, super quos valvae moventur Ecclesiae, sint stabiles, immobiles, ipsamque Ecclesiam regant. Quapropter ex eorum institutione clerici Cardinales opponebantur clericis coadiutoribus, commendatariis, visitatoribus, quorum relatio cum Ecclesia erat temporaria.

Clericos Cardinales primum habuit Ecclesia Romana

caeterarum mater et magistra: nam a primis Ecclesiae saeculis Pontifices habuerunt Presbyterium, vel Senatum ex presbyteris, et diaconis compositum. Erant quidem Romae primum viginti quinque, et inde viginti octo Ecclesiae principales, quibus praeerant totidem presbyteri; erant similiter primum septem regiones, et deinde quatuordecim, in quibus totidem diaconi pro pauperibus et infirmis hospitalia habebant. Iam vero ex his diaconis, et presbyteris Ecclesiae incardinatis efformabatur Pontificis Presbyterium, qui postmodum diaconi, et presbyteri Cardinales appellati sunt. Sequentibus temporibus in Presbyterium Pontificum accesserunt sex Episcopi Romae viciniores, et factus est integer ordo Cardinalium ex Episcopis, Presbyteris, et Diaconis.

Exemplum Ecclesiae matris ac magistrae aliae sunt sequutae. ut Ecclesia Mediolanensis, Neapolitana, etc., quae proprios habuerunt clericos Cardinales. Sed hoc non officit, quominus Cardinales Ecclesiae Romanae caeteris Cardinalibus aliarum inferiorum Ecclesiarum gradu et dignitate semper praestiterint. Verum decursu temporis illud factum est, ne aliarum Ecclesiarum clerici amplius nominarentur Cardinales, et idcirco hoc nomen proprium et exclusorium Romanae Ecclesiae Cardinalibus reservatum fuit (1).

(1) Cardinales nominati inveniuntur ab anno 324 in Synodo Romana, post conversionem imperatoris Constantini, a S. Sylvestro celebrata, in qua ita legitur: *A Subdiacono usque ad Lectorem omnes subditi sint Diacono cardinali*. Sed eorum numerus tamdiu fuit incertus, donec a Sixto V in sua bulla incipiente *Postquam vero*, an. 1586, fuit statutum, omnes simul cardinales nullo unquam tempore excedere posse numerum septuaginta, ad exemplum septuaginta seniorum, quos ex Domini mandato ad populum gubernandum secum assumpsit Moyses: et ita distribuuntur, ut sex sint Episcopi, quinquaginta Presbyteri, et quatuordecim Diaconi.

128. Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales a solo Pontifice queunt creari (1), qui quantum commode fieri potest, ex omnibus Christianitatis nationibus idoneos et lectissimos viros assumere debet. Idonei autem habentur illi, qui inter clericos iis praecellunt qualitatibus, quae

pro Episcoporum institutione sunt a sacris canonibus praescriptae (2).

(1) Item solus Pontifex creatos cardinales deponere potest tam in concilio, ut fecit Leo IV contra cardinalem tituli Beati Marcelli. Cap. *Ex gestis*, 2 de cler. non resid., quam per se absque concilio, ut fecit Bonifacius VIII contra cardinales Iacobum et Petrum De Columna. Cap. unic. de schism. in 6; et ut novissime fecit Pius VI contra cardinalem Stephanum Carolum De Lomenie de Brienne, an. 1791, ut patet ex documentis editis a Theiner, n. 35, et ex bulla *Vobis qui*, eiusd. Pont. an. 1791, ut in Bul. nov., tom. 9, pag. 73. — (2) Trid., Sess. 24., c. 1 de ref.

129. Disputatum diu fuit. an Cardinales praecedentiam supra Episcopos haberent, cum Cardinalatus officium sit, non ordo. Sed quaestionem abstulit Eugenius IV qui definivit Cardinales caeteros omnes in Ecclesia post S. Pontificem honore et dignitate praecellere (1): et quidem merito; nam Papae coadiutores, et collaterales sunt, ut de ipsis aiebat D. Bernardus ad Eugenium III, his verbis: *Veniamus ad collaterales, et adiutores Tuos: hi: scuduli tui, hi intimi tui, eligendi de toto orbe, orbem iudicaturi.* Insuper ex definitione Tridentini (2) Cardinales tamquam Papae consilarii eius Senatum constituunt, quibus innititur universalis Ecclesiae administratio. Merito itaque caeteris Episcopis praeferuntur. Propterea pluribus privilegiis condecorati fuerunt, uti eligendi sibi confessarium, utendi altari portatili, ac fruendi rubro panno, rubro galero, et titulo *Eminentissimorum.*

(1) Bul. *Supernae*, eiusd. Pont. — (2) Sess. 25, c. 1, de ref.

130. Cardinalium munus praecipue versatur in adiuvando S. Pontifice in regimine universalis Ecclesiae, in regenda Ecclesia suo viduata Pastore, in eligendo novo Pontifice, in regendis Sacris Congregationibus, quibus sunt addicti, et in administrandis Ecclesiis, quibus sunt incardinati.

Summum Pontificem adiuvant Cardinales praesertim in Consistorio, quo nomine intelligitur Cardinalium consessus, cui S. Pontifex praest. Consistorium, sic dictum

quia simul consistit Papa cum Cardinalibus, duplex est, nempe ordinarium, et extraordinarium. Ordinario, quod dicitur etiam secretum, intersunt tantum Cardinales; extraordinario vero, quod est publicum et magis solemne, praeter Cardinales assistunt alii Praelati, et ministri. In Consistoriis graviores Ecclesiae causae tractantur, et quaedam maiora beneficia conferuntur, quae ideo consistorialia appellantur.

Ecclesiam suo viduatam Pastore ita regunt Cardinales, ut cito ei eligant Pontificem, ut intrusum forte in Papatu etiam mediante anathemate excludant. ut duobus contententibus de Papatu concilium generale convocent, quando ipsi contententes convocare renuunt, et ut grande, vel evidens Ecclesiae periculum leviter disponendo, assentientibus omnibus cardinalibus praesentibus, declinare studeant. De caetero collegium Cardinalium nihil eorum, quae ad Pontificis potestatem, et iurisdictionem spectant, peragere valet; ac proinde nec creare Episcopos, nec creatos confirmare, nec beneficia conferre, nec alia similia facere potest, quia Pontificis potestas et iurisdictio in Cardinalium collegium non transit (1).

(1) Cap. *Ubi periculum*, 3, § *Idem quoque*, de elect. in 6, et Clem 2, eod.

131. In Ecclesiae primordiis Summum Pontificem eligebat clerus Romanus, testimonium quandoque ferente populo; sed ab antiquis temporibus hoc ius solidatum est in illis tantum de clero, qui Cardinalatus dignitate fulgent, modo saltem Diaconi sint, vel eligendi facultatem a Pontifice obtinuerint (1). Electio autem fieri debet in Conclave, pluribus adhibitis conditionibus, et solemnitatibus; et ut valida sit, saltem duae tertiae Cardinalium partes in eam debent consentire, iuxta praescriptum in supra citatis, aliisque Constitutionibus Apostolicis.

(1) Haec Pontificis eligendi forma iam ab anno 1179 firmata fuit: nam Alexander III in concilio generali Lateranensi III de consilio fratrum suorum, et sacri approbatione concilii statuerat, ut *ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus (cardinalium) concordantibus electus fuerit, et receptus*. Cap.

licet de vitanda, 6, de elect. Si vero numerus cardinalium ita imminuatur, ut duo tantum reliqui sint, hi adhuc poterunt eligere. et unus poterit eligere alium. Immo si unus tantum reliquus sit, poterit eligere, modo se ipsum non eligat. Si denique omnes cardinales mortui sint, electio spectare videtur ad clerum Romanum, vel ad Concilium generale. Prima sententia ab Ab. Panormitano dicitur *tutior*, secunda *iustior*. In cap. cit. *licet de elect.* — (Ad. Edit.) Anno 1876 nonnulli Sacerdotes Confessarii in Alma Urbe exposuerunt S. Poenitentiariae Apostolicae, circumferri quoddam folium continens programma typis impressum cum adnexis schedis associationis, quo fideles sollicitantur ad adhaerendum cuidam societati in eum finem institutae, ut quandocumque Apostolica Sedes vacaverit, populus romanus concurrat in Summi Pontificis electione. Societati nomen inditum est — *Società cattolica italiana per la rivendicazione dei diritti spettanti al popolo cristiano ed in ispecie al popolo romano.* — Qui autem huic societati nomen dant declarare expresse debent, prout ex schedarum forma, se assentire doctrinis in programme enunciatis, et obligationem coram duobus testibus contrahunt, se operam duros, ut tales doctrinae propagentur, et societas ipsa dilatetur. Itaque accedentibus ad Sacramentalem Confessionem iis, qui huius pravae societatis promotores extiterunt, vel qui subscripserunt, coeterisque adhaerentibus et fautoribus, praefati Confessarii expostularunt:

1. An omnes et singuli praedictae societati nomen dantes, vel eam promoventes, aut ei quomodocumque faventes, vel adhaerentes, excommunicationis maioris poenam ipso facto incurrant?

2. Et quatenus *affirmative*, an huiusmodi excommunicatio sit Romano Pontifici reservata?

S. Poenitentia attentis omnibus expositis, et inspecta natura ac fine huiusmodi societatis: facta praemissorum relatione Sanctissimo D. N. Pio Papae IX, et eodem Sanctissimo D. approbante, ad proposita dubia respondit:

Ad primum. Affirmative.

Ad secundum. Incurri excommunicationem latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatam.

Datum Romae in S. Poenitentiaria die 4 augusti 1876.

R. Card. MONACO pro P. M.

HIP. Can. PALOMBI S. P. Secr.

132. Cardinales regunt Congregationes a S. Pontifice institutas, quarum aliae sunt ordinariae, aliae extraordinariae; aliae respiciunt ditionis Romanae negotia, et aliae negotia totius Ecclesiae, uti est Congregatio *Indicis* super librorum prohibitione, Congregatio *Concilii Tridentini* super dubiis, quae oriuntur circa idem concilium, Congregatio *Episcoporum et Regularium* super omnibus fere negotiis fori ecclesiastici, exceptis iis, quae ad fidem refe-

runtur. Harum autem Congregationum decisiones magnam vim habent, et, cum fiant consulto S. Pontifice, obtinent vim legis (1).

(1) Ideo damnata fuit sequens propositio: *Apostolicae Sedis, Romanarumque Congregationum decreta liberum scientiae progressum impediunt.* Syllab., prop. 12.

133. Demum Cardinales Ecclesias, quibus sunt addicti, ita administrant, ut magnam in iisdem exercent auctoritatem in iis, quae disciplinam ecclesiasticam, morumque correctionem respiciunt. Iurisdictionem tamen episcopalem, aut quasi episcopalem in iisdem non possunt exercere (1).

(1) V. Giraldus ad cap. *his quae*, 11, de maior. et obed.

134. Reliquum nunc est, ut ad legatos progrediamur. Legatorum nomine illi intelliguntur S. Pontificis ministri, qui in partibus ab Urbe dissitis eius vices agunt (1). Olim speciem quamdam legatorum praeferebant Vicarii Apostolici, quo nomine intelligebantur quidam episcopi a S. Pontifice in provinciis deputati, ut suo nomine supra alios episcopos, et integram provinciam vigilantiam et iurisdictionem exercerent. Sed nunc inter fideles in usu sunt Legati, quorum tres habentur species: alii enim dicuntur *Legati Nati*, alii *Legati Missi* vel *Nuntii*, et alii *Legati a Latere*.

(1) Antiquissimus, et iustissimus est Sanctae Sedis mos mittendi Legatos praesertim ad Principes ad dissidia componenda, et ad negotia ecclesiastica tractanda. Antiquissimus est hic mos; nam ex historia comperimus Pontificis Legatos Bizantii morari consuevisse ad negotia ecclesiastica in ipsa urbe imperiali curanda, qui *Apocrisarii*, vel *Respondentes* appellabantur, quod S. Pontificis responsa publicarent, et executioni mandarent. Novel. 123, c. 25. Est etiam iustissimus hic mos; nam cum ubique necessaria sit praesentia Pontificis, et ubique adesse non possit, iustitia, bonumque Religionis exposcit, ut peragat per Legatos, quae per se peragere nequit. Praesentia quidem S. Pontificis necessaria est in conciliis generalibus, quibus, ut plurimum Pontifex nequit praesesse per se. Proinde ad dicta concilia suos mittere solet Legatos, ut fecit S. Sylvester mittendo ad concilium Nicenum Osium Episcopum Cordubae, et S. Coelestinus, mittendo ad concilium Ephesinum S. Cyrillum, quemadmodum eorum conciliorum historia docet.

135. Legati Nati illi sunt, qui legationis munus propriae dignitati adiunctum habent, quique in hoc perseverant, quousque dignitatem retinent, absque eo quod speciales Pontificis litterae requirantur. Talis erant ex. gr. Archiepiscopus Cantuariensis in Anglia (1), et Archiepiscopus Remensis in Gallia (2), et alii.

(1) Cap. 1, de offic. legat. — (2) Cap. 13, qui fil. sint legit.

136. Legati Missi, vel Nuntii Apostolici sunt illi, qui a Pontifice ad Principes mittuntur, quique ad tempus solent officium legationis explere. Horum facultates pendent a Pontificis mandato, quod quandoque conceditur cum potestate Legati a Latere.

137. Legati demum a Latere sunt Cardinales qui avulsi quodammodo a latere Pontificis, ab eo ad suas provincias, vel ad Principes mittuntur, penes quos ipsum Pontificem repraesentant. Apostolicis utuntur insignibus (1), et per receptas Pontificis Litteras tantam explicant auctoritatem, ut, ipsis praesentibus, alterius Legati auctoritas cesset (2).

(1) Cap. 23, de privil. — (2) Cap. 8, de offic. legat. Inter Legatos a Latere et nuncios, qui mittuntur cum potestate Legatorum a Latere, hoc interest, quod illi ordinariam, isti delegatam habeant iurisdictionem.

138. Solitae Legatorum facultates restrictae plurimum fuerunt a concilio Tridentino, quod Legatis omnibus etiam a Latere vetuit, ne praetextu quarumcumque facultatum Episcopus in causarum cognitione turbent, aut contra clericos procedant (1).

Demum Legati Nati iurisdictionem ex se habent perpetuam; sed nunc adeo imminutam, ut vix dici possit, eam praeter honoris praerogativam adhuc existere. Legati Missi, et Legati a Latere ob Pontificis mortem iurisdictionem non amittunt, quia Ordinariis assimilantur; sed eorum auctoritas cessat: 1° morte ipsorum; 2° finito negotio, pro quo fuerunt dati; 3° finito tempore, ad quod iurisdictio fuerat communicata; 4° revocatione a Pontifice facta; 5° renunciatione a Pontifice acceptata; et 6° cessat,

si provinciam sibi assignatam egrediantur animo in eam non amplius revertendi (2).

(1) Sess. 24, c. 20, de ref. Immo ordinariae Legatorum facultates hodie huc fere reducuntur, ut invigilent, an omnia recte fiant in provincia sibi assignata, ut errores, et abusus S. Pontifici significant, ut informationem accipiant circa vitam et mores eorum, qui ad Episcopatum assumuntur, et ut repraesentent S. Pontificem penes saeculares Principes, eorumque internationalibus deliberationibus assistant. —

(2) Nihilominus eorum decreta durant, et perpetuo observanda sunt; sic enim statuit Gregorius IX in cap. 11 de offic. Legat. *Nemini dubium esse volumus, quin Legatorum Sedis Apostolicae statuta edita in provincia sibi commissa durant tamquam perpetua, licet eandem postmodum sint egressi. Secus autem, si causas alicui duxerint delegandas cum iurisdictione istorum expiret, si ante illorum discessum citatio non praecessit.*

TITULUS XV.

DE PATRIARCHIS, PRIMATIBUS, ET ARCHIEPISCOPIS.

SUMMARIUM: 139. Patriarchae qui, et quot patriarchales sedes? — 140. Quae Patriarcharum iura? — 141. Primates in occidente respondent Patriarchis in oriente, eorum tamen iuribus imminutis. — 142. Archiepiscoporum institutio. — 143. Quid sit Pallium, a quo, et quando introductum? — 144. Pallium physice, et moraliter consideratum. — 145. Quid designet? — 146. Quando adhibendum? — 147. Quae sint archiepiscoporum iura?

139. Patriarcha idem sonat ac Princeps Patrum, et episcopum refert, qui multis provinciis praeest. Sedes Patriarchales primitus erant tantum tres in honorem praecipue D. Petri Principis Apostolorum institutae, nempe Romana et Antiochena, quas ipse per se, et Alexandrina, quam per discipulum suum Marcum fundaverat. His Patriarchatibus deinde accesserunt Constantinopolitanus, et Hierosolymitanus, quorum primus institutus fuit in honorem Imperii; secundus vero in honorem Religionis, ut ubi religionis mysteria consummata fuerunt, ibi maior haberetur dignitatis ecclesiasticae gradus (1). Sunt tamen et alii, qui nomine tenus Patriarchae appellantur, uti Patriarcha Venetus, Patriarcha Indiarum; sed hi, vel Pa-

triarchae titulares, et honorarii, vel potius Primates sunt nuncupandi (2).

(1) Licet iuxta hunc ordinem sedes Patriarchales post Romanam deberent esse Alexandrina, Antiochena, Constantinopolitana, et Hierosolymitana; tamen a concilio Lateranensi IV sub Innocentio III ita fuit statutum: *Ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis retinet principatum, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium; et Hierosolymitana quartum locum obtineat.* Haec praelatio sedis Constantinopolitanae in honorem imperii requisita iam fuerat ab anno 451 a Patribus concilii Calcedonensis, quam tamen S. Leo noluit probare; et solum pro bono pacis an. 1215 in cit. Lateranensi concilio fuit probata, et postmodum a Benedicto XI confirmata. Extrav. *Sancta Romana* de elect. int. com.

— (2) Patriarcharum maiorum institutio a D. Petro, et Apostolis repetenda est, quod indubitatum videtur, si de Romano, Antiocheno et Alexandrino Patriarcha sermo sit: nam ipse Petrus has Ecclesias fundavit et condecoravit. Ipse quidem Ecclesiam Antiochenam septem annis gubernavit; Romanam annis 25, et Alexandrinam per discipulum suum Marcum evangelistam administravit. Insuper celebritas ecclesiarum patriarchalium antiquissima est; neque in aliquo Conciliorum ecclesiarum praeeminentia primitus apparet constituta. At ex S. Augustini regula: *Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est; nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.*

140. Plura olim erant iura Patriarcharum; ipsi profecto Metropolitae ordinabant, appellationes a Metropolitae recipiebant, Episcopos provinciae negligentes ad officium vocabant, graviorum culparum absolutionem sibi reservabant, aliaque plura faciebant, quae ad totius provinciae bonum regimen pertinebant. At nunc, cum quatuor orientis patriarchales sedes a barbaris nimium infeliciter occupentur, fere solus in effectu verus Patriarcha remanere videtur S. Pontifex, qui Romanae Ecclesiae, omnisque occidentis Patriarchatum gerit. Creantur quidem etiam nunc Romae Patriarchae orientales, ritus latini, ne memoria nobilissimarum Ecclesiarum pereat; sed ita electi, ut plurimum, nequeunt sedium possessionem capere, et ita absque iurisdictione remanent Patriarchae titulares (1).

(1) Sub Pio Papa IX, novus electus Patriarcha Hierosolymitanus latini ritus ad suam sedem perrexit, et in sua provincia residet. Sunt quoque et alii Patriarchae catholici variorum rituum in oriente, qui

in suis sedibus resident. Benedictus XIV, bulla *Nuper ad nos*, episcopum Damascenum in Patriarcham Antiochenum deputavit.

141. Quamquam in Ecclesia occidentali unus sit Patriarcha; tamen per Pontificis concessionem quidam in ea fuerunt instituti Episcopi, qui orientis Patriarchis proxime responderent (1). Hi vicarii Apostolici, et Legati nati, et etiam Primates fuerunt dicti, quibus fuit inter alia concessum, ut possent in toto Primatu crucem anteferre, et appellationes ab Archiepiscoporum sententiis recipere. Sic in Gallia Lugdunensis Primas hoc iure fruebatur, ad quem a Metropolitanarum Turonensis, Senonensis et Parisiensis sententiis appellatio fuerat relicta (2). Denique ipse Lugdunensis Primas hoc ius amisit per concordatum anni 1801, inter Pium VII et Napoleonem I, Galliae consulem, et si hunc titulum adhuc servat, honoris tantum praerogativa est.

(1) Can. 1, dist. 80 — (2) Devoti Inst. Iur. Can. 1, t. 3, sect. 3, n. 38.

142. Archiepiscopus, ut nomen indicat, est omnium suae provinciae Episcoporum Princeps, qui dicitur quoque Metropolita, eo quod in urbe provinciae Metropoli episcopatum gerat, iurisdictionemque exercent in omnes Provinciae Episcopos, qui *Suffraganei* vocantur. Haec Archiepiscoporum institutio, et supra caeteros Episcopos praelatio Ecclesiae bono vel maxime congruit, ut sit in provincia, qui dissidentes Episcopos componat, quique spiritum Ecclesiae Capitis in membra diffundat: quam institutionem nonnulli a Petro et Paulo Apostolis repetunt, quod Paulus praesertim Titum supra omnes Episcopos in insula Cretae creatos, et Timotheum supra omnes Asiae Episcopos constituerit.

143. Archiepiscopi eodem modo, quo Episcopi creantur; sed illis datur Pallium, quod istis sine speciali privilegio non conceditur. Pallium communiter inspectum est quoddam vestimenti genus, quo Imperatores utebantur, quod ita dictum videtur, vel a pellibus, quibus est confectum, vel ex eo quod palam, id est super alias vestes

defertur. Sed Pallium canonicè consideratum est quoddam Sacrum insigne, quo utuntur Archiepiscopi, aliique Superiores Ecclesiae praesules ad eorum iurisdictionem exprimendam ad exemplum summorum Sacerdotum veteris legis, qui in signum auctoritatis a Deo eis concessae *Rationale*, et *Superhumerales* induebant (1).

(1) Cap. 28. Exod. Non satis constat inter eruditos a quo, et quo primum tempore hoc dignitatis ecclesiasticae insigne fuerit institutum; at cum dignitatem ecclesiasticam referat, ab Ecclesia credendum est institutum, ut maiores a minoribus praesulibus distinguerentur, cum praeter pallium nulla sit inter episcopos, et archiepiscopos distinctio. Habemus ex epistola 22, lib. 2, S. Gregorii Magni ad universos Illyricos episcopos, ipsum Pontificem pallium concessisse Ioanni electo episcopo Iustinianae primae, quae civitas erat ab Imp. Iustiniano in loco suae nativitatis reaedificata, quaeque prima dicebatur ad distinctionem Iustinianae secundae ab eodem aedificatae in insula Cyprì in honorem coniugis suae Theodorae, quae ibi ortum duxerat, ut videre est in vita Iustiniani Digestis praeposita. Habemus quoque Innoc. III Patriarchis orientalis ecclesiae concessisse, ut postquam a Romano Pontifice pallium receperint, queant ipsi iuxta antiqua privilegia pallium suffraganeis suis concedere, cap. 23 de privil.

144. Pallium Sacrum dupliciter potest considerari, nempe physice, et moraliter. Pallium physice sumptum nihil aliud est quam: *Fascia lanea candida tres circiter digitos lata, in modum circuli contexta, quae humeros cingit, habetque ab utraque parte lineas in pectus, et in humeros impendentes cum sex sericis, nigrisque crucibus intextis, tribusque aciculis aureis consuitur et alligatur.* Pallium vero moraliter sumptum ita potest definiri: *Pallium est insigne ornamentum desumptum ex corpore D. Petri, et a S. Pontifice Archiepiscopis datum designans plenitudinem pastoralis potestatis, et Archiepiscopalis officii, quo Archiepiscopi certis tantum diebus, et intra Ecclesiam uti possunt.*

145. Pallium desumitur ex corpore D. Petri, quia ad eius altare a S. Pontifice Romae consecratur, ut postea Archiepiscopo, instantè, instantius, instantissime infra tres menses a sua consecratione petenti, tradatur. Pallium designat plenitudinem pastoralis potestatis, et Archiepiscopalis officii, quia per ipsum, ut Doctores aiunt, particula pontificiae potestatis confertur, et Archiepiscopus realiter

efficitur. Nam ad archiepiscopatum electus, et confirmatus, et consecratus, ante receptionem Pallii Archiepiscopus dici, aut convocare concilium, aut conficere Chrisma, aut Basilicas dedicare, aut clericos ordinare, aut alia maioris iurisdictionis vel ordinis, facere nequit (1). Non tamen prohibetur ea, quae ordinis sunt, alteri Episcopo delegare (2)

(1) Cap. 28, de elect. — (2) Cap. 11, eod.

146. Summus Pontifex pallio semper utitur, et ubique, quia assumptus est in plenitudinem potestatis; Archiepiscopus vero, aliique ius deferendi pallium habentes, eodem uti nequeunt, nisi in sua Ecclesia inter Missarum solemnias, et certis tantum definitis diebus, quia vocati sunt in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis (1). Pallium denique ita cohaeret personae, et loco, cui fuit concessum, ut nequeat alteri commodari, et extra provinciam deferri, ut si contingat Archiepiscopum suae dignitati renunciare, pallio amplius uti nequeat, et debeat novum pallium obtinere, si contingat Archiepiscopum ad aliam Metropolim transferri, ita ut cum suo pallio, vel palliis sit sepeliendus (2).

(1) Cap. 4, de auct. et usu pall. — (2) Cap. 4, eod.

147. Archiepiscopus post receptum pallium iura metropolitana supra Episcopos suffraganeos exercet, quae olim multa et magna erant; nunc autem modica, et sequentia recensentur: 1° Potest et debet archiepiscopus ex iure suffraganeos episcopos ad concilium Provinciale quolibet saltem triennio habendum vocare, ad quod accedere quoque debent viciniore episcopi nulli archiepiscopo subiecti, ut quae in concilio ordinata sunt observent, et observari faciant (1). 2° Potest ex iure suorum suffraganeorum dioeceses visitare, postquam suam plene lustraverit dioecesim, et causa visitationis fuerit a concilio Provinciali cognita, et probata (2). Et cum visitationem absolvit, in suffraganeorum dioecesibus Crucem ante se defert erectam, benedictionem impertitur, pontificalia facit, aliaque plura exequitur, quae ipsam visitationem respi-

ciunt (3). 4° Potest appellationes a suffraganeorum suorum sententiis regulariter recipere, immo et querelas, et in Vicarios Generales eorum animadvertere, si iura metropolitana laedant, vel in officio delinquant (4), quod procedit etiam in prima instantia, ut S. Congregatio definivit (5). Idcirco non vetatur sua edere mandata in appellationis causa in suffraganeorum dioecesibus exequenda (6). Immo neque suspectus cum effectu a suo suffraganeo denunciari potest (7). 4° Potest suos suffraganeos, qui in propria Ecclesia residentiam negligunt, ad residendum compellere, et si qua iusta sit absentiae causa, eam debet probare (8). 5° Potest Vicarium Capitularem in sede suffraganei vacante constituere, si intra octo dies post obitum Episcopi a Capitulo viduatae Sedis vel male, vel nullo modo eligatur (9). 6° Potest iure devolutionis beneficia conferre, quae debito tempore per Episcopum collata non fuerint (10). 7° Potest oeconomos in Ecclesiis pastoribus destitutis constituere, si Episcopus hoc non curet peragere (11). 8° Demum potest quandoque ea facere, quae a suffraganeis suo tempore non fiunt, ut fusi tradunt Doctores (12).

Iure antiquo inter alia poterat Archiepiscopus, praecipue in concilio Provinciali, interdicti, suspensionis, et excommunicationis sententiam iusta de causa in suum suffraganeum proferre. At maiuscola haec facultas fuit Archiepiscopis adempta per decretum Tridentini (13), in quo definitum fuit, causas episcoporum criminales maiores, quae depositione, aut privatione dignae sunt, a solo Summo Pontifice; minores vero causas criminales in concilio tantum Provinciali, vel a deputandis per ipsum etiam in prima instantia posse cognosci, et terminari. Hoc autem decretum, quod clarum est de causis Episcoporum criminalibus, silet omnino de civilibus. Argumentum itaque capiendum esse videtur, ad civiles causas non extendi, quae proinde ut olim, ita nunc, ab Archiepiscopo poterunt cognosci, quemadmodum docet Engel, et Reifensstuel (14), qui contrariam S. Congregationis declarationem a Barbosa productam non omittunt citare, de cuius veritate, aut apta applicatione vehementer dubitant. Idi-

psum docet quoque Monacellus, qui quaestionem per novas S. Congregationis decisiones sublatam demonstrat, ita ut Archiepiscopus in causis civilibus suffraganeorum possit in prima instantia cognoscere, quando Episcopus agit contra ipsum Episcopum, et quando subditus Episcopo agit contra ipsum Episcopum, si reiecto modo procedendi coram arbitris (15), via iudiciali procedatur (16).

(1) Trid., sess. 24, c. 2, de ref. — (2) Trid., sess. 24, c. 3, de ref. Nihilominus si omnes episcopi in concilio provinciali archiepiscopi visitationem probarent, uno ex gr. excepto, posset quidem archiepiscopus visitare omnium episcoporum consentientium dioeceses, non vero dioecesim dissentientis, ut definivit S. Congregatio in causa Hiberniae 29 novemb. 1687. Licet tamen archiepiscopus non visitet dioeceses suorum suffraganeorum, potest suffraganeos episcopos in suis visitandis dioecibus negligentes admonere, et compellere, ut statutis a iure temporibus proprio satisfaciant muneri. Auct. Anal. iur. pontif. ad an. 1853, p. 521. — (3) At haec visitatio in Italia in usu non est, et sine Apostolica commissione haberi non potest. De Luca in annot. ad S. C. Trid. disc. 6, n. 4. — (4) Cap. 1 et ib. Gloss. de offic. Vic. in 6. — (5) In una *Tarantina* 25 februarii 1642. Expediit tamen ut processum adstruat, et subscribat ipse archiepiscopus, si est in provincia, non eius vicarius generalis, ad evitandam querelam nullitatis processus. — (6) Cap. 1, de offic. ord. in 6. Quae executio fieri debet aut per episcopum ab archiepiscopo interpellatum, aut per executores archiepiscopales, qui executionis mandatum prius Ordinario ostendere tenentur. S. Congregatio in una *Turritana* 25 mart. 1708. — (7) S. Congregatio etenim pluries declaravit, non obstante allegatione suspicionis, archiepiscopum posse procedere. Monacellus, tit. 15, for. 2, n. 12 et 13. — (8) Bul. Pii IV *De salute*; et Trid., sess. 28, c. 1, de ref. Si vero sedes archiepiscopalis vacet, haec facultas competit episcopo provinciae antiquiori. — (9) Trid., sess. 24, c. 16, de ref. — (10) Cap. 2, de concess. praeb. — (11) Can. 3, c. 9, q. 3. — (12) Ad tit. de suppl. negl. prael. Insuper archiepiscopus potest in tota provincia, cum iter facit aut ad eam declinat, crucem ante se deferre, benedicere etiam solemniter populo per illa verba: *Sit nomen Domini benedictum, etc.*, divina officia privatim, vel publice ibidem audire, celebrare sine Pontificalibus, et celebrare facere in sua praesentia. Clem. *Archiepiscopo*, 2, de privil. et ib. Gloss. — (13) Sess. 24, c. 5, de ref. — (14) De maior. et obed. n. 28 et de offic. iud. ord., n. 38. — (15) Ad formam can. 46, c. 11, q. 1. — (16) Monacellus, tit. 15, for. 2, n. 11.

TITULUS XVI.

DE EPISCOPIS.

SUMMARIUM: 148. Episcopus quis: eius denominationes, et gradus. — 149. Quis eligi possit in episcopum? — 150. Quomodo ex iure canonico constituendus? — 151. Quomodo ex concordatis? — 152. Episcopus quoad ecclesiam, et residentiam. — 153. Quoad evangelii praedicationem. — 154. Quoad sacramentorum administrationem. — 155. Quoad dioecesis visitationem. — 156. Quas possit visitare Ecclesias? — 157. Quomodo in visitatione procedere? — 158. Tenetur Synodum dioecesanam cogere, et statum ecclesiae S. Pontifici referre. — 159. Habet potestatem ordinis, et iurisdictionis. — 160. Potestas iurisdictionis est ordinaria, vel extraordinaria. — 161. Habet subsidia procurationis, cathedratici et charitativi. — 162. Nil in visitatione potest accipere praeter procurationem, quae etiam quandoque non debetur.

148. Episcopus nomen est, quod a graeco fonte cadens a latinis interpretatur *Inspector*, quodque in civilibus Romanorum legibus eum significat, qui rebus ad victum quotidianum civitatibus, populisque necessariis praeeerat (1); in ecclesiasticis vero constitutionibus significat Ecclesiae Praepositum, ut perspiciat, et speculetur populorum infra se positorum mores, et vitam (2). Unde iuxta S. Augustinum Episcopus nomen est operis; non honoris, et non est Episcopus, qui praeesse diligit, non prodesse (3).

Episcopus a S. Canonibus et S. Patribus variis aliis nominibus designatur: dicitur enim Ordinarius, Ecclesiae Pastor, Antistes, Praesul, Pontifex, Sacerdotum Princeps, Summus Sacerdos, Apostolorum Successor, et Vicarius Christi; nam a Spiritu Sancto positus est ad regendam Ecclesiam Dei sibi a Summo Christi Vicario assignatam, in qua plenam, et ordinariam exercet potestatem (4).

Gradus episcopalis quadripartitus est in Patriarchis, Primatibus, Metropolitibus et Episcopis (5). Sed ordo unus idemque est in omnibus Sacerdotii plenitudinem continens. Quare omnes Episcopi parem consequuntur in propria ordinatione potestatem; sed inter sese in gradu et potentia iurisdictionis iuxta allatam partitionem distinguuntur (6). Praeter episcopos, qui appellantur *residentiales*,

quique habent propriam dioecesim, in qua resident, sunt et alii, ut *coadiutores* et *administratores*, quorum illi a Papa episcopis infirmis, aut impeditis, et hi dioecesibus vacantibus conceduntur (7): sunt etiam episcopi *Titulares*, qui ordinem habent episcopalem, sed carent iurisdictione, vel quia eorum Ecclesia occupatur ab infidelibus, vel quia episcopatu renunciarunt. Hi episcopi titulares, ex odierna disciplina, quandoque dantur in adiutorium, sive in auxilium episcoporum residentium, qui ob morbum, vel dioecesis amplitudinem nequeunt ordinis potestatem rite exercere, ut pro iisdem ordinationes habeant, Confirmationis sacramentum administrent, aliaque episcopalis ordinis munia agant (8), qui appellari solent episcopi *Auxiliares*, aut etiam improprie Suffraganei; nam vere suffraganei sunt episcopi, qui in provincia archiepiscopo subiiciuntur (9).

(1) L. 18, ff. de muner. et honor. — (2) Can 1, dist. 21. — (3) Can. 11, c. 8, q. 1. — (4) Trid., sess. 23, c. 4, et can. 8. Proinde Episcoporum institutio est de iure divino, cum illis dixerit Christus: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*. Matth. 28. Episcopi primum obtinent hierarchiae ordinis gradum; et ideo sunt sacerdotibus superiores, ut evidenter definivit Tridentinum anathema ferens in eos, qui contrarium auderent affirmare. Ibid. can. 6, 7, et c. 4. Unde data Episcopis potestas nullo modo potest a civili imperio revocari, ut adstruere videtur propositio damnata in Syllabo sub. n. 25 — (5) Can. 1, dist. 21. — (6) Haec partitio a D. Petro dicitur facta: nam retenta divisione provinciarum ab ethnicis instituta, ipse in civitatibus, in quibus gentiles habebant primates Flaminum, constituit Patriarchas, vel Primates; in minoribus civitatibus, in quibus habebant Archiflamine, constituit Metropolitans, sive Archiepiscopos, et in aliis civitatibus constituit Episcopos. Can. 2, dist. 80, et can. 1, dist. 99. In pagis vero, et vicis numquam permissum fuit Episcopos instituere. Cap. 1, de priv. In his instituebantur Chorepiscopi, sive minores ministri, qui postmodum fuerunt ab Ecclesia suppressi Can. 5, dist. 68. — (7) Bened. XIV, de Synod., lib. 13, c. 14. — (8) Id. ib. lib. 2, c. 7. — (9) Episcopus auxiliaris potest esse canonicus, quo casu, relationes inter ipsum et Capitulum determinantur a decisionibus S. Cong. Rit. ut videri potest penes Doctores, et specialiter penes Bouix de Capitul., part. 4, cap. 13, § 1, pag. 527, et penes Auctorem Analect. Iur. Pont. ser. 5, pag. 1016 et seqq., qui ultimum rei statum referunt.

149. Adeo ut quis in Episcopum assumi queat, requiritur: 1° ut propter vitam et mores sit veluti Angelus

Dei in terris; 2° ut propter scientiam sit veluti lucerna lucens supra candelabrum: 3° ut propter zelum sit veluti sal terrae corruptionem impediens, vitamque omnibus tribuens (1); 4° ut propter aetatem iam annum trigessimum exegerit (2); 5° ut propter statum sit in ordine sacro saltem a sex mensibus, et S. Theologiae, vel Iuris Canonici laurea donatus (3); vel ex publico alicuius Academiae testimonio idoneus (4); 6° demum ut propter defectum, vel delictum non sit irregularis, interdictus, suspensus, vel excommunicatus, neque plura incompatibilia beneficia absque Pontificis dispensatione possideat (5).

(1) Matth. 5. — (2) Cap. 7 de elect. — (3) Si quis quaerat, an ad munus episcopale assumendus debeat esse potius theologus, quam canonista, vel vice versa, respondet Reiffenstuel referens eorum sententiam, qui sic distinguunt: aut agitur de dioecesi, in qua haereses non sunt, nec timendae, et canonista praefertur theologo, quia praecipua eius cura erit in dissolvendis causis ecclesiasticis, ad quas habet idoneitatem canonista, non theologus; aut agitur de dioecesi, in qua pululant haereses et praefertur theologus canonistae. Notat tamen cum S. Ioanne a Capistrano, post Hostiensem, etiam in hoc secundo casu praefendum esse canonistam, cuius doctoratus mixtus est ex sacris canonibus, et sacra Theologia, quam Ius canonicum complectitur. Reiffenstuel in proem. iur. can. univ., n. 44 et seqq. — (4) Trid. sess. 22, c. 2, de ref. Scientia maxime in novo Episcopo attendenda, quae si saltem sufficiens non sit, nedum non potest eligi, sed et electus est removendus, ut fecit Honorius III, in Episcopo Colinense, qui grammaticam non didicerat, nec Donatum legerat. Cap. 15, de aetat. qualitate, etc. — (5) Extrav. *Execrabilis* de praeb. et dignit. int. com. Hic reticere non possumus monitum clementis XIII, in sua Encyclica circa Episcoporum vitam, et officia, quod sic se habet: *Nec christiani ultra aut durare, aut esse possumus, si ad hoc ventum est, ut perditorum minas, aut insidias pertimescamus.* Bul. Barberi, tom. 1, p. 27. Idem Pontifex alio loco haec addit: *Erat haec antiquitus provisio sanguinem pro Christi fide fundendi praeparatio animi ad episcopale ministerium implendum.* Ex quo deducitur, quae nunc debeat esse praeparatio ad episcopatum, cum antiqua et nova Ecclesiae tempora assimilentur. Id. Bull., t. 2. p. 26.

150. Ex iure ad episcopatum ascensus patet per electionem, confirmationem, et consecrationem. Dum vitam agebant Apostoli, ipsi absolute in Ecclesiis Episcopos constituebant; sed his vita functis, varia fuit Episcoporum eligendorum forma: porro iure antiquo clerus cum populo suffragante, vel annuente, sibi Episcopum eli-

gebat (1), cuius electionis formae ea erat utilitas, ut merita dignoscerentur melius; sed illud erat incommodum, ut turbae aere, vel auctoritate seductae pro indignis tumultuarentur saepius. Iure vero Decretalium soli Ecclesiae Cathedralis Canonici sibi deligebant Episcopum, ut patet ex pluribus capitibus tituli Decretalium de electione; quae electionis forma optima esset, si populi vitia non inficerent quandoque clerum. Demum ex Regulis Cancellariae solus Pontifex Episcoporum constitutionem sibi reservat (2).

Similiter iure antiquo Episcoporum consecratio a Metropolitano in Concilio Episcoporum provinciae peragebatur, et quidem confirmationem antecedebat sedula morum, et electionis disquisitio, quae si in essentialibus defecisset, electus a confirmatione, et ab electionis iure reiiciebatur; aliter post confirmationem a tribus saltem provinciae Episcopis consecrationem recipiebat (3). Iure autem Sexti Decretalium Episcoporum confirmatio a solo Summo Pontifice fieri potest, qui solet tribus Episcopis electi, et confirmati consecrationem committere (4).

(1) Can. 13, dist. 61. — (2) Devoti Inst. can., l. 1, t. 5, sect. 1, § 10 et 11. Hoc confirmavit Pius VI, in suo Brevis 12 apr. 1791, ad Gallos, ubi legitur: *Haec conferendae iurisdictionis potestas, ex nova disciplina iam a pluribus saeculis recepta, a conciliis oecumenicis, et ab ipsis Concordatis confirmata, ad Metropolitanos nullo modo potest attingere, utpote quae illuc reversa est, unde discesserat, unica residet apud sedem Apostolicam.* — (3) Can. 6, dist. 61, et can. 1, dist. 64. — (4) Cap. 16, de elect. in 6.

151. At haec per Concordata immutata sunt. Equidem quoad Germaniam Nicolaus V, in Concordia inita anno 1447, cum Friderico Imperatore, et Principibus Germaniae, Capitulis Ecclesiarum Cathedralium concessit ius sibi eligendi Episcopum iuxta Decretalium formam, ita tamen ut electi confirmatio ad Pontificem pertineret (1). Quoad Galliam Leo X, in Concordia cum Francisco I inita Bononiae anno 1516, eidem ius concessit nominandi Episcopos, qui deinde per Pontificem in Concistorio de episcopatu providerentur, quod renovatum fuit in Concordato anni 1801, inter Napoleonem et Pium VII (2). Quoad Re-

gnum Sardiniae praefatus Nicolaus V, Ludovico Duci promisit, se non provisurum ad Ecclesiarum Cathedralium regimen, *nisi habitis prius intentione et consensu* ipsius Ducis de personis idoneis ad huiusmodi regimen promovendis (3); Pius vero VI, Victorio Amedeo Regi *ius nominandi personas idoneas* ad Ecclesias cathedrales vacantes concessit (4).

(1) Bul. *Ad Sacram* Nicolai V, quae nuperrime in utilitatem Ecclesiae fuit explicata in Conventione inter Pium IX et Franciscum Iosephum imperatorem Austriae anni 1855, in qua sic dispositum fuit: *Maiestas sua Caesarea in seligendis episcopis, quos vigore privilegii Apostolici..... canonicè instituendos praesentat, seu nominat, imposterum quoque Antistitum in primis cum provincialium consilio utetur.* Cit. Conv., art. 19. — (2) In hoc Concordato primo Reipublicae illius Consuli datur facultas nominandi Episcopos, reservata Pontifici eorumdem institutione. Id. Conc. Art. 4 et 5. — (3) Uti habetur in eius bul. *Etsi ex paternae* an. 1451, quae pluries inde ab aliis S. Pontificibus fuit confirmata, et aucta. — (4) Bul. *Alias Felicis* an. 1791. Quantum vero attinet ad alias nationes haec tantum observamus: 1° In America septentrionali Episcopi provinciales quosdam idoneos viros summo Pontifici commendant, a quo dignior Episcopus constituitur. 2° In Russia Pontifex et Imperator *communicatis consiliis* designant episcopum, qui deinde a Papa canonicam institutionem recipit. Concord. int. Pium IX et Nicolaum I, an. 1847, art. 12. 3° In Borussia Capitula Cathedralia sibi Episcopum eligunt. Litterae Apost. Pii VII, an. 1821, quae incip. *De salute animarum.* 4° In Belgio Capitula eligere poterant episcopum. Concord. int. Leonem XII et Guilielmum I, an. 1828, art. 4. 5° In Anglia, post feliciter restitutam a Pio IX ecclesiasticam hierarchiam, Capitula tres eligunt idoneos viros, quos Episcopis provincialibus praesentant, ut hi proprium emittant votum, quod S. Pontifici pro collatione exhibetur. 6° In Regno Neapolitano Rex nominabat Episcopos, et Pontifex eos confirmabat, et mittebat. Concord. int. Pium VII et Ferdinandum I, an. 1818, art. 24. 7° In regionibus infidelium, et in vicariatibus Apostolicis solus Papa Episcopos et vicarios apostolicos constituit, et idem in Romana ditione observatur.

152. Qui Episcopus creatus fuit, gravissimum onus subit angelicis humeris formidandum, ut loquuntur Patres Concilii Tridentini; nam constituitur ad regendam Ecclesiam Christi sanguine acquisitam, et ad aeternam salutem subditis potentissime procurandam: qua in re duplex est maxime periculum, internam nempe animi familiam negligendi, dum externa subditorum curatur; et peccandi per omissionem priorum munerum, dum vitiorum pu-

nitio displicet, et longas molestias affert; unde *nemo sapiens laeto creatur animo*.

Praecipua Episcoporum officia sunt: Primo, tenentur in propria dioecesi residere, et levamen non datur, nisi ad duos, vel tres menses in anno absque gregis detrimento (1), extra maiores festos dies (2), concurrente aliqua iusta causa, uti foret christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiae, vel Republicae utilitas (3); aliter incurrunt in poenas a iure inflictas (4).

(1) Tres menses sumuntur sive continui sive interpolati. Bul. *Ad universae* Benedicti XIV. Primo vero anno, quo Romae consecrantur habent praeterea Episcopi licentiam Romae commorandi ad mensem post eorum promotionem ex indulto Urbani VIII, quod tempus ex necessitate a Cardinali Vicario prorogari potest ad alios quadraginta dies, et ultra, ut insinuatur in citata bulla. Habent insuper pro vilitatione Liminum Apostolorum quatuor menses, si existant intra montes, vel mare, et septem menses si existant extra. Sed nequeunt absentiae permissa tempora coniungere, ut clare explicat per suos casus particulares Benedictus XIV, in citata bulla *Ad universae*, § *Cum vero*. Hinc nequeunt tres menses unius anni coniungere cum tribus mensibus alterius anni, neque tres menses ordinarios cum quatuor, aut septem mensibus vilitationis Liminum Apostolorum, neque cum alio tempore ex alia causa a sacra Congregatione forte concessio. — (2) Ideo dicitur extra maiores festos dies, quia his diebus praesertim tenentur eorum oves pascere; nam si oves non pascant, proprium officium non implent, neque censentur esse praesentes. Arg. cap. 6, de cler. non resid. — (3) Ita Trid., sess. 23, c. 1, de ref., quod tamen noluit definire, Episcoporum residentiam esse de iure divino, uti certum videtur, et est communiter admissum; cum praecepto divino iniunctum sit Pastoribus oves suas pascere, et rite pascere nequeant, nisi resideant. Sed difficultas est, an Episcopi ex iusta causa a sua dioecesi discessuri debeant aliquam obtinere licentiam? Quidam negant petendae veniae necessitatem, quia Tridentinum hoc remittit Episcoporum conscientiae, dum dicit: *Ut id ex aequa causa fiat, et absque ullo gregis detrimento, quod an ita sit, abscedentium conscientiae relinquere, quam sperat religiosam et timoratum fore*. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 6. Alii affirmant, licentiam petendam esse a *Beatissimo Romano Pontifice, aut a metropolitano, vel eo absente, ab Episcopo suffraganeo antiquiore residente, qui idem Metropolitanus absentiam probare debet in scriptis*. Trid. ibid. Alii demum censent a Papa omnino licentiam petendam esse, quia Urbanus VIII, in bulla *Sancta Synodus* statuit, ne episcopi discedere possent a suis dioecesibus sine licentia Papae data per breve, vel litteras missivas, quod renovatum fuit a Benedicto XIV, in Bul. *Ad universae*. Ex his Giraldus concludit derogatum fuisse praecitato Tridentini decreto quoad

Metropolitanum, et antiquiorem provinciae Episcopum. Ad citatum Trid. cap. in not. 1. Hanc sententiam sequendam credimus, cum agitur de absentia notabili; nam cum agitur de absentia ad breve tempus, ex. gr. ad hebdomadam, aut mensem, recursus ad Papam non videtur necessarius, neque praeceptus, quia ex ipso Tridentino *qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, cum statim sint reversuri*. Trid. ibid. — (4) Poenae non residentium consistunt praesertim in quibusdam privationibus, qualis est: 1^a privatio fructuum Episcopatus pro rata temporis absentiae. Trid. sess. 23, c. 1, de ref. Nihilominus plures moralistae asserunt, absentem posse in conscientia sibi retinere tertiam partem propter alia munia episcopalia, quae etiam in absentia adimplet. Giraldus ad d. cap. Trid. n. 4. 2^a Privatio facultatis testandi. Bul. *In suprema* Pii IV; 3^a privatio gratiae alternativae in provisione beneficiorum iuxta Regulam IX Cancell. Gonzalez ad d. reg. § 5, n. 3, et seqq. 4^a privatio omnium, et singulorum privilegiorum, et indultorum *quae forsitan ipsis tamquam Pontificio solio assistentibus concessa fuerint*. Bul. *Ad universae* Benedicti XIV. Insuper in quibusdam casibus datur interdictum ab ingressu in Ecclesiam, a quo solus Papa dispensat, quam poenam ipso facto incurrit Metropolitanus, et antiquior provinciae Episcopus, si ille intra tres menses non denunciaret S. Sedi absentiam suffraganeorum, et iste absentiam Metropolitanani. Bul. *De salute* Pii IV; bul. *Sancta Synodus* Urbani VIII, et Trid. sess. 6, c. 1, de ref. Aliae quoque dantur poenae, ut patet ex citatis iuribus.

153. Secundo, tenentur Iesu Christi Evangelium populo nunciare per se ipsos, si impediti non sint, vel si ita sint impediti, saltem per idoneos viros; quod quidem munus dicitur praecipuum Episcoporum, quo non adimpleto, districtae subiacent ultioni, ut graviter sanciverunt Tridentini Patres (1).

(1) Sess. 5, c. 2, de ref. Hoc munus adeo proprium est episcopi, ut nullus clericus sive saecularis; sive regularis etiam in ecclesiis suorum ordinum, contradicente episcopo, possit praedicationis officium obire. Trid. sess. 24, c. 4, de ref. Unde in opere constitutionum apostolicorum episcopus vocatur *Magister verbi*.

154. Tertio, tenentur sacramenta Confirmationis, et Ordinis sollicitè ministrare (1), olea sancta conficere in die Coenae Domini (2), Missam frequenter, et saltem diebus festis pro populis sibi commissis applicare (3), curam, et defensionem pauperum suscipere (4). Monialium regimini, et clausurae sedulo invigilare, sotes clericos punire, pacem fovere, Religionem quanta maxima possunt vi et a-

lacritate defendere, et ecclesiis adsistere. Nam sacri canones mandant, ut *Episcopus, si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiae, cui proximus fuerit, die Dominico deesse non debeat* (5).

(1) Quare graviter peccat episcopus, si longo tempore differat sacramentum Confirmationis ministrare. Longum autem tempus efficiunt, octo, aut decem anni. S. De Ligorio, l. 6, n. 175. — (2) In hoc tamen notandum, quod Pius VI, dedit Galliae episcopis facultatem olea praedicta conficiendi absque numero requisitorum Presbyterorum et extra diem Coenae durantibus regni Gallicani calamitatibus. Brev. 4 maii 1791, incip. *Quo luctu*. Theiner, docum. ined., t. I, pag. 97. — (3) Omnibus sane curam animarum gerentibus commissum est pro his sacrificium offerre. Trid. sess. 23, c. 1, de ref.; quod declaratum fuit absolute habere locum singulis diebus festis, etiamsi festa forte fuerint suppressa, ut nuper definivit Pius Papa IX, in sua Encyclica ad omnes orbis episcopos 3 maii 1858. Insuper, ut notat Fagnanus, episcopus quolibet die Dominico debet in propria ecclesia praesens esse, et saltem semel in hebdomada celebrare, nisi legitime sit impeditus, in cap. *Dolentes* de celeb. mis., n. 15, quin immo Bonifacius VIII insinuat, episcopos debere quotidie celebrare, vel saltem audire missam, *sine qua eos transire non decet absque rationabili causa ullam diem*. Cap. fin. de privil. in 6 — (4) Dist. 87, per tot. — (5) Can. 4, de cons., dist. 3.

155. Quarto, tenentur ex iure propriam visitare dioecesim unoquoque anno, et si satis late pateat, saltem infra biennium, per se ipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per Vicarium, vel alium deputatum Visitatorem (1). In qua visitatione (2) debent inquirere, an Ecclesia reparatione indigeat, an eius redditus rite administrentur, an pia legata adimpleantur, an rite Sacramenta ministrentur, missae, officia divina celebrentur, et praecipue an clerici ad sacrorum canonum normam vitam degant; quibus discussis, et fidelibus ipsius ecclesiae convocatis, debent docere illos, *ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est homicidium, adulterium, periurium, falsum testimonium, et reliqua peccata mortifera, et quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant, ut credant resurrectionem omnium hominum, et diem iudicii, in quo unusquisque secundum opera sua recepturus est; et alia similia facere, quae a sacris canonibus praecipuntur* (3).

(1) Trid. sess. 24, c. 3, de ref. Insuper episcopus potest eodem decurrente anno iterum dioecesim visitare; sed non potest iterum eodem

anno procurationem exigere, ut definivit S. Congregatio, teste Benedicto XIV, de synod., l. 10, n. 10. Si biennio completo, visitationem non absolverit, tenetur curare, ut quantocius perficiatur; et certe non videtur immunis a culpa, si impedimento cessante, ad longum tempus eam differat. Hac de re Fagnanus observat ex auctoritate S. Congregationis Concilii, nullum fuisse tempus ad complendam visitationem praefixum, sed tempus relictum fuisse arbitrio episcopi, quod tamen debet esse moderatum et discretum. Similiter observat, debere episcopum visitationem incontinenter prosequi, nec ad extraneos actus divertere; sed quamprimum, iusto impedimento cessante, ut perficiatur incumbere, in cap. *Conquerente* de offic. ord., n. 35. In Gallia, ut testatur auctor Prael. iur. can., p. 1, art. 6, § 158, mos est episcoporum dioecesim dividere in tres, aut quatuor partes singulis annis ordinatim percurrendas, et inter quatuor, vel quinque annos visitationem absolvere. Insuper episcopus, si potest debet visitare per se; nam ipsi peculiaris Spiritus Sancti gratia, et charismatum dona fuerunt promissa. Ex quo fit, ut oves proprii pastoris multo libentius, quam manu vicarii salubria alimenta petant, et laetiori animo suscipiant, tamquam de manu Domini, cuius in episcopis suis venerantur personam. Ita Leo XII, in Encycl. 3 maii 1824. Si tamen, necessitate cogente, visitet per alium virum dignum, hic medietatem tantum procurationis poterit recipere, quod obtinet etiam in Vicario Capitulari dioecesim visitante. Richter, ad sess. 24, c. 16, de ref., n. 14. Quid sit procuratio dicemus infra. Monacellus, p. 1, t. 12, for. 9, n. 3. — (2) Typum, seu compendiosam descriptionem visitationis ecclesiasticae inter alios refert Fagnanus in cit. cap., n. 50; in qua comprehenduntur loca, res, munera, et personae cum eorum omnibus connexis in visitatione examinandis. — (3) Can. 10 et seqq., c. 10, q. 1. Tridentinum haec ipsa inculcat statuens, episcopos debere *sanam, orthodoxamque doctrinam inducere, bonos mores tueri, pravosque corrigere, populum cohortationibus ad religionem, pacem, et innocentiam accendere*. Sess. 24, c. 3, de ref. Et ut visitatio bene vertat in omnibus, episcopus in itinere, in domibus etiam laicorum, a quibus hospitio recipitur, potest erigere altare gestatorium, sive portabile, ibique sacrum facere. Benedictus XIV, bul. *In supremo*.

156. Episcopus potest auctoritate ordinaria, vel tamquam Apostolicae sedis delegatus visitare omnes ecclesias saeculares suae dioecesis, ipsamque cathedralem una cum personis, beneficiis, sacrariis, reliquiis, aliisque ad Religionem, et divinum cultum pertinentibus (1); ecclesias regulares curatas in iis, quae animarum curam respiciunt (2), quod limitatur, si in conventu ecclesiae curatae Generalis Ordinis ordinariam residentiam habeat (3); ecclesias monialium, earumque monasteria, etiamsi Regularibus subiecta sint, in iis quae ad clausuram pertinent (4); Hospitalia, aliaque pia loca, modo non sint sub imme-

diata Regum protectione posita (5); virginum, et mulierum conservatoria, quae episcopali vigilantiae a S. Sede relinquuntur, etiamsi eorum administratores laici sint, et in reliquis foro laicali subiiciantur; ac demum confraternitates laicorum, quas ultimo citatum concilii decretum comprehendit, etiamsi in ecclesiis Regularium sint fundatae, ex pluribus decisionibus S. Congregationis (6).

(1) Trid. sess. 6, c. 4, de ref. — (2) Trid. sess. 25, c. 11, de ref. — (3) Bul. *Firmandis* Benedicti XIV. — (4) Arg. cap. 5, sess. 25, Trid. de Reg. et ita pluries declaravit S. Congregatio. Moniales sibi subiectas episcopus visitat pleno iure, et ordinaria auctoritate. Clem. *Attendentes* de stat. monach. Item auctoritate apostolica visitat moniales immediate S. Sedi subiectas. Trid. sess. 25, c. 9, de Reg. Sed hoc intelligitur in spiritualibus tantum, non in temporalibus. Ventriglia, de visit., § 1, n. 21. Exemptas vero, et regularibus subiectas visitat tantum quoad clausuram. Trid. cit. c. 9. Sed hic observandum, episcopum ingredientem clausuram, non posse secum in clausuram introducere plus quam octo personas graves, et maturas, secus in poenam violentium clausuram incideret. Clem. cit. — (5) Trid. sess. 23, c. 8 et 9, de ref. — (6) Ita praesertim in una *Nucerina Paganorum* 23 iun. 1629, a Benedicto XIV citata et confirmata. De synod., l. 13, c. ult., n. 6. Non tamen potest visitare altaria earumdem congregationum, quae in Regularium ecclesiis erecta sunt. Ventriglia, de visit., § 1, n. 17. Quoad formam edicti visitationis videndus Monacellus, part. 1, t. 6, for. 1 et 2.

157. Dum episcopus visitationem peragit omnia de plano, sine strepitu et figura iudicii debet praecipere, quae ad fidem sustinendam, moresque corrigendos spectant (1), quia non procedit, ut iudex, sed ut pater et medicus (2). Propterea a decretis in visitatione sic factis, nisi modus excedatur (3), non datur appellatio ad effectum suspensivum, sed tantum ad devolutivum, ut dicunt Doctores, hoc est, decreta sunt statim exequenda, et inde, si quis se credat ab ipsis laesum, querelam potest Superiori proponere, ut decreta emendentur (4). Si vero Episcopus in visitatione velit ordinem iudicarium sequi, causa praedicto privilegio non fruitur; sed in terminis iuris communis manet appellabilis (5).

(1) Salvae tamen semper esse debent legitimae defensiones, quae proveniunt a iure naturali, et quae a nemine auferri possunt. Fagnanus in cap. *Dilectus* de Rescript., n. 33. — Hinc poenae ordinariae in iure contra delicta sancitae regulariter non sunt in visitatione infligen-

dae: nam damnatio ad poenam ordinariam semper exigit terminos substantialia iudicii, qui non nisi difficiliter possunt in visitatione observari. Quare Innocentius IV praescripsit, ut Episcopus in visitatione procedat *absque coactione et exactione qualibet iuramenti.... ad emendationem per salubria monita, nunc levia, nunc aspera iuxta datam sibi a Deo prudentiam*. Cap. Romana, § Sane, de censib. in 6. Et S. Congregatio concilii a capitulo Segobicensi interrogata, ad quae genera poenarum posset se Episcopus in visitatione extendere? Respondit, posse imponere poenas non quidem ordinarias, sed eas tantum, quae morum correctionem et emendationem respiciunt. Eadem S. Congregatio in aliis decisionibus insinuavit causas ordinarias esse extra visitationem regulariter tractandas, ita ut in visitatione neque inquisitio specialis, neque regularis processus habeat locum. Fagnanus in cap. *Cum dilectus*, de rescript., n. 44. Unde Episcopus in visitatione non debet inquirere in specie super delictis Rectoris, sive Parochi, sed tantum super statu generali Ecclesiae. Monacellus, p. 1, t. 5, f. 2, n. 57; neque debet cum fide recipere cartulas, quas saepe rustici contra suos Parochos offerunt ex odio potius, quam rei veritate, denunciando figurata delicta. Ventriglia, de visit., § 2, 24. — (3) Fagnanus in d. cap., n. 30. — (4) Trid. sess. 24, c. 10, de ref.; et Bened. XIV in bul. *Ad militantis*, in qua catalogum praebet causarum ad effectum suspensivum appellationem non admittentium. — (5) Ventriglia putat hoc posse habere locum, cum gravis est orta contra visitatos infamia et scandalum, vel adest praeiudicium tertii. De visit., § 2, n. 21.

158. Quinto, tenetur, completa visitatione, synodum dioecesanam cogere, qua abusus excludantur, et crimina puniantur; disciplina et mores, pietas et religio in pristinum fervorem reducantur (1). Sexto, demum tenetur his omnibus peractis, statum Ecclesiarum suarum S. Pontifici significare, ut de Apostolica auctoritate necessitatibus, et indigentis queat occurrere. Idcirco inducta est visitatio Sacrorum liminum Apostolorum, quam Italiae Episcopi unoquoque triennio perficere debent, et si legitimo detineantur impedimento, hoc iurisiurandi religione confirmantes, Romam virum ecclesiasticum opportuno mandato instructum mittere compelluntur, qui ipsorum vices gerat (2).

(1) Ordo servandus in hac Synodo describitur a Pontificali Romano; et modus exhibetur a Gavanto in Prax. dioeces. Synod. — (2) Episcopi Galliarum, Germaniae et Hispaniae unoquoque quadriennio, alii Europae et Africae unoquoque quinquennio, et caeteri orbis Episcopi unoquoque decennio ad hanc sacrorum Liminum visitationem tenentur.

159. Quanto gravius est onus Episcopis impositum, tanto maior est potestas ipsis concessa, quae dividitur praesertim in potestatem *ordinis*, et potestatem *iurisdictionis*. Ordinis potestatem immediate a Deo per consecrationem Episcopi consequuntur (1); quae exercetur in confirmandis fidelibus, in ordinandis clericis, in conficiendo S. Chrismate, Sanctoque infirmorum Oleo, in consecrandis Ecclesiis, altaribus, etc. Potestatem vero iurisdictionis olim per confirmationem Episcopi consequuebantur, et nunc per provisionem in Concistorio, vel missionem a S. Pontifice tamquam Christi Vicario factam, qua subditi ipsis assignantur (2).

(1) Dicimus *immediate a Deo*, quia cum haec potestas sacramenta conficiat, gratiam sanctificantem causet, et characterem imprimat indelebilem, non nisi a Deo immediate provenire potest. Neque actio ministri consecrantis Episcopum impedit derivationem potestatis ab ipso Deo: nam minister operatur virtute et nomine Christi, cuius est instrumentum; ac proinde Christus est, qui proxime et immediate agit principaliter et virtute propria, ut ait Benedictus XIV, de Synod., l. 1, c. 4, n. 1. — (2) Disputatum diu multumque fuit a Doctoribus et in ipsis sessionibus praeparatoriis ad Tridentinum, an potestas Episcopalis iurisdictionis sit a Deo immediate, vel mediate per summi Pontificis ministerium? Qui immediatam, pro Episcopis, qui vero mediatam affirmant, pro Papa decertant: illi pro collegio: isti pro collegii capite. Certum est, ex divina institutione esse Papae primatum et episcopatum; sed hunc esse illi ex divina institutione subordinatum. Apostoli enim subiiciebantur Petro et non poterant neque ecclesias fundare, neque Episcopos creare, nisi in unione et subiectione Ecclesiae Romanae et Petri. Ex quo sequitur, Papam esse intermedium natum et obligatum inter Deum, qui dat, et Episcopum, qui recipit potestatem. Phillips, de iure eccl., § 24; et episcopum habere potestatem immediate a Deo quoad originem et vim, ac mediate a Papa quoad exercitium et effectum. Haec resolutio Papae primatum servat, et unitatem Ecclesiae: nam per eam Episcopi non sunt *corregentes* et independentes, ut possint per se in aliqua civitate ecclesiam constituere; et servat pariter nativam et propriam Episcoporum potestatem; nam per eam non constituuntur Vicarii, aut Delegati Papae; sed manent ordinarii Ecclesiae ministri, et Patres a Papa dependentes. Bened. XIV de Synod. l. 1, c. 4, n. 2. Devoti Inst. iur. can. in proleg., c. 2, § 20. in not., et Soglia, inst. iur. pub., § 55.

160. Potestas iurisdictionis Episcopis competens duplex est, nempe *ordinaria*, propter quam ipsi Ordinarii appellantur, quae episcopali officio ex iure communi inhaeret;

et *extraordinaria*, quae, necessitate suadente; officio episcopali extra ordinem tum consuetudine, tum lege scripta, tum etiam privilegio fuit adiuncta, in qua Episcopi procedunt tamquam Apostolicae Sedis delegati. Cum enim S. Pontifex ubique non sit, et ubique fere negotia incidant, quae illico summi Pontificis manum desiderant; ideo in iis quandoque Episcopi delegati constituuntur Summi Pontificis, ut ea peragant, quae iure ordinario nequirent attingere.

Potestas ordinaria ab episcopis exercetur in ferendis legibus, quae sacris canonibus non adversentur (1), in cognoscendis causis ad forum ecclesiasticum pertinentibus, in denunciandis censuris, in conferendis beneficiis vacantibus, exceptis reservatis et affectis, in approbandis Confessariis, in regendis monialibus non exemptis, in concedendis indulgentiis unius anni in dedicatione Ecclesiae, et quadraginta dierum in eius anniversario, et in qualibet alia opportunitate (2), et in aliis pluribus faciendis, de quibus alibi suis in locis agitur (3).

Potestas vero extraordinaria ab episcopis exercetur in omnibus illis causis, in quibus a concilii Tridentini sanctionibus in decretis de reformatione Apostolicae Sedis Delegati constituuntur, ut cum obreptionis causa rescriptum gratiosum non admittunt, quo publici delicti reus poenae inflictæ, vel infligendæ remissionem obtinuit (4), cum a beneficiis canonicorum tertiam reddituum partem separant, ut eam in distributiones quotidianas convertant, si his Ecclesia careat (5), cum Ecclesias saeculares exemptas nullius dioecesis visitant (6), cum procedunt adversus clericos concubinarios ad suspensionem ab administratione, vel ad privationem beneficiorum (7), et praecipue cum procedunt adversus Regulares extra claustra degentes (8), vel docentes errores ab Ecclesia damnatos (9), vel peccantes contra decretum Tridentini de observandis et vitandis in celebratione Missae (10). Porro in his, aliisque pluribus causis in genere, et in specie contra Regulares, quas omnes hic afferre non vacat, episcopi S. Sedis Delegati habentur (11).

Similiter haec eadem potestas ab Episcopis exercetur,

ubi in casu alicuius magnae et urgentis necessitatis (12), vel consuetudinis legitimo modo praescriptae (13), in lege Pontificis, vel in canone concilii generalis dispensant, ubi absolvent a casibus et censuris papalibus Romam se conferre impeditos, et ubi aliquod negotium sibi specialiter a Summo Pontifice commissum pertractant (14).

(1) Episcopus est custos et adiutor sacrorum canonum, quibus et ipse subiicitur; ac proinde nequit legem a Concilio Generali, vel a Papa sancitam abrogare, aut relaxare, aut contra ipsam agere. Superior quippe, ut ait Benedictus XIV, statim ac aliquid per suam legem praescribit, aut prohibet, illud subtrahit ab ordinaria potestate inferioris; cui propterea nequit oblectari, nisi velit suam voluntatem anteponeere voluntati superioris et eius superioritatem, et obedientiam ex-cutere, quam intolerabilem insolentiam reprehendit Nicolaus I, in can. *Inferior*, dist. 21. Benedictus XIV, de Synod., l. 9, c. 1, n. 6. Quod dicimus de lege superioris extenditur etiam ad consuetudinem genera-lem, quam non potest Episcopus tollere. Id. l. 11, c. 14, n. 10. Ac praesertim debet Episcopus cavere, ne quid in legibus suis proferat, quod iuribus Apostolicae Sedis praeiudicium afferat, aut eiusdem au-ctoritati sit iniuriosum. Id. l. 9, c. 1, n. 1; et l. 12, c. 1, 2 et seqq. — (2) Cap. 14 de poenit. et remis. — (3) Circa quaestiones morum et fidei, quae sub ordinaria episcoporum potestate cadere possunt cum card. Soglia sententiam Ioannis Gersonii hic opportunum afferre puta-mus, quae pro episcoporum norma haec habet: « Aliquae sunt doctri-nae palam haereticae apud omnes; aliae dubiae simplicibus, sed ma-nifestae sapientibus et peritis; tertiae veluti neutrae habentes pro se » Doctores cum rationibus in utramque partem probabilibus, nec in una » tantum dioecesi, vel paucis, sed apud omnes christianos, aut longe » plurimos. Est ergo veritas, quod in primis et secundis auctoritas in- » feriorum praelatorum se extendit, et in suos tantummodo; in tertiis » vero numquam, quoniam merito dicuntur maiores causae fidei pro- » pter difficultatem decisionis cum periculo scandali; ideo sunt ad Se- » dem Ecclesiae, vel ad Sedentem in ea referendae ». Inst. iur. pub. § 50. Monet praeterea Benedictus XIV non debere Episcopum sibi ar-guere partes iudicis inter gravissimos secum contententes Theologos, De Synod., l. 7, c. 11, n. 2; et in Synodo quando Theologi dissident inter se non debere neutri parti se addicere eod. l., c. 15, n. 7 et 13. — (4) Sess. 13, c. 5. Idem obtinet, cum Episcopi ex iusta causa in casu speciali interdiciunt clericis, ne brevibus privilegiorum quorundam a S. Sede obtentorum utantur. Benedictus XIV de Synod., l. 13, c. 10, n. 12. — (5) Sess. 21, c. 3. — (6) Sess. 24, c. 9. — (7) Sess. 25, c. 14. — (8) Sess. 6, cap. 3. — (9) Sess. 5, cap. 2. — (10) Sess. 22 — (11) Hanc circa materiam quidam antiquiores scriptores veram et indubitam se-quentem tradebant propositionem: *Quidquid potest Pontifex in universo orbe, si ea excipias, quae totius Ecclesiae statum respiciunt, uti fidei articulum definire, potest episcopus in sua dioecesi, nisi specialiter Papa sibi*

illud reservavit. Sed haec propositio omni caret probabilitate thesis. Nam Papa in omni lege ecclesiastica posset dispensare, eidem derogare, vel immutare, aut abrogare tam in provincia Romana, quam extra, licet hoc sibi non reservaverit, quod includitur in iure sui primatus. Sed hoc facere nequit episcopus etiam in sua dioecesi. Insuper Episcopus regitur iure communi, sive legibus a Pontifice, et Generalibus conciliis conditis, a quibus semper ligatur donec a Papa solvatur; neque ipse potest legem superioris tollere aut in ea dispensare. Ergo Episcopus nequit praedicta propositione uti, et non potest facere in sua dioecesi quidquid facit Pontifex in toto orbe. Clem. *Ne Komani*, de elect.; Benedictus XIV de Synod., l. 9, c. 1, num. 5; Auctor Praelect. iur. can. tom. 1, § 154. — (12) Quae sit gravis necessitas non est facile determinare; sed tanta requiritur, ut casus papalis fiat episcopalis. Hac de re ita loquitur Reiffenstuel: « Episcopus potest dispensare in constitutionibus Apostolicis, et decretis concilii Generalis ex causa magnae necessitatis, vel evidentis utilitatis de novo emergente, sitque periculum in mora, nec facile ad summum Pontificem recurri possit.... Ratio est, quia in tali casu, ex rationabiliter praesumpta voluntate summi Pontificis, censetur Episcopus habere commissam sibi potestatem dispensandi: hoc enim videtur exigere pastorale officium Episcoporum, ne alioquin oves ipsis concreditaе in casu urgentis necessitatis destituerentur necessariis auxiliis ». De constit., n. 470. Non tamen haec facultas dicenda est ordinaria, quia perpetuo officio episcopali affixa est, sed extraordinaria, quia ex praesumpta Pontificis commissione manat: aliter Episcopi dicendi forent agere ex potestate ordinaria cum procedunt tamquam delegati Apostolici ex delegatione sibi facta etiam a Tridentino, quod est falsum, licet illa delegatio muneris episcopali perpetuo sit affixa. — (13) Ut tamen Episcopus queat huic consuetudini inniti, debet centum annos excedere, et ita legitime firmata esse, ut nihil umquam contra eam auditum, dictum, aut factum sit, et ut in ea privilegium Apostolicum praesumi debeat. Bul. Benedicti XIV *Inter multa*. Attendi insuper debet, ne per eam dirumpatur nervus ecclesiasticae disciplinae, et ne per eam praeiudicium inferatur potestati summi Pontificis, quia nervus ille nulla omnino consuetudine potest abrumpi. Cap. 5 de consuet. et contra papalis potestatis plenitudinem nulla iuvat possessio. Cap. 2, de post. prael. Soglia, de iur. pub., § 21. — (14) V. Reiffenstuel, de haeret., n. 378 et seqq.

161. Episcopis ratione oneris, quod gerunt, ac potestatis, quam pro fidelibus exercent, maximus ab omnibus debetur honor, et obedientia tamquam patri, et sponso Ecclesiae, cuius quisque gloriatur esse filius. Sed haec maxime a clericis, et sacerdotibus illi praestanda, cui in ordinatione solemniter professi sunt reverentiam, et obedientiam. Eisdem debentur quoque vitae temporalis subsidia, et illa praecipue, quae a lege dioecesana promanant, cuiusmodi est ius exigendi *procuracionem, cathedrati-*

cum, et subsidium *charitativum*. Procurationis nomine intelliguntur victualia, aut quaedam pecuniae summa, quae ab Ecclesiis visitatis datur episcopo visitanti, ut victualium locum teneat. Cathedralici nomine intelligitur tributum, quod a beneficiatis in honorem cathedrae episcopalis in synodo dioecesana persolvitur, unde etiam *synodaticum* appellatur. Demum subsidium charitativum consistit in moderata pecuniae exactione, quam Episcopus a beneficiatis suis ex manifesta et rationabili causa requirit, ut ad reparandas expensas in sua promotione, et consecratione factas, ad solvendum aes alienum episcopatus et ad necessarium praeparandum commeatum, si ex causa publica et necessaria debeat Episcopus adire Summum Pontificem, aut Regem, aut Concilium (1).

(1) De his agitur in tot. tit. de cens. exact. et procur. dispositive per canones, et interpretative per Doctores; et a Benedicto XIV, de Synod. l. 5, c. 6 et 7.

162. Quoad procurationem tamen observamus, Episcopos a visitatis nihil omnino accipere posse. nec etiam munus qualitercumque oblatum, praeter victualia (1) frugaliter et moderate pro temporis tantum necessitate ministranda, ita tamen ut visitati habeant optionem victualia, vel pecuniam exhibendi, et visitatores alii ab Episcopis deputati habeant aequae victualia, vel medietatem summae episcopis exhiberi solitae (2) Item observamus, episcopos non posse exigere procurationes ab Ecclesiis vere pauperibus (3), ab ecclesiis cathedralibus, et ab omnibus Ecclesiis civitatum, in quibus ipsi habent sedem (4), a pluribus Ecclesiis una die visitatis (nam unica procuratio hoc casu a Pontifice conceditur) (5). ab oratoriis privatis (6), et generatim non posse procurationes petere, si in dioecesi numquam fuerint exhibitae (7).

(1) Haec victualia, vel eorum loco moderata pecuniae summa episcopo exhibita procurationis nomine continetur, quam semel tantum in anno recipere potest episcopus, licet visitationem iterare velit. S. Cong. Conc. 18 septemb. 1682, et 1 iun. 1733. — (2) Trid. sess. 24, c. 3, de ref. et S. Cong. in una *Amalphytana* 18 iul. 1699, pluries confirmata. — (3) Arg. can. 7, c. 10, q. 3. — (4) S. Cong. rel. a Fagnano in cap. *Venerabilis* de cens. et exact. n. 15. — (5) Cap. 3, eod. in 6 — (6) Cap. ult. eod. — (7) Trid. sess. 24, c. 3, de ref.

TITULUS XVII.

DE VICARIIS EPISCOPORUM.

SUMMARIUM : 163. Quot sint vicariorum species? — 164. Quae vicarii generalis iurisdictio? — 165. An episcopus teneatur vicarium assumere, an possit plures assumere, et deputare Provicarium? — 166. Quomodo episcopus vicarium assumat? — 167. Quem possit assumere? — 168. Vicarius generalis generale debet habere mandatum — 169. Quae peragere nequeat sine speciali mandato? — 170. Quae nullo modo queant illi committi? — 171. Huius iurisdictio est ordinaria, non delegata. — 172. Consecraria huius iurisdictionis. — 173. Quomodo officium vicarii cesset? — 174. Vicarius Foraneus quis dicatur, et quod gerat officium?

163. Vicarius est, qui in alterius locum suffectus, eius vices gerit, quod iuris utriusque definitione firmatur ex conspirantibus Codicis Iustiniani et Decretalium titulis de officio Vicarii. Attamen haec gestio ex iure canonico vel ad divina celebranda officia, vel ad iurisditionem exercendam committitur: in prima specie habemus Vicarios beneficiales, seu ut alii dicunt Vicarios in divinis, de quibus fere agitur in toto titulo de officio Vicarii, qui ad regendum beneficium, vel paroeciam loco rectoris, vel beneficiati principalis ad tempus, vel in perpetuum constituuntur; et si in perpetuum sint constituti, veri sunt beneficiati (1). In secunda autem specie habemus Vicarios iurisditionis, qui alterius iurisditionem voluntariam, et contentiosam in foro externo exercent; cuiusmodi sunt Metropolitanarum, et Episcoporum Vicarii, qui non beneficium, sed tantum officium cum dignitate coniunctum habere dicuntur.

Ex canonum sententia Episcoporum Vicarii alii sunt *nati*, et alii sunt *dati*. Vicarii nati erant Archidiaconi, et Archipresbyteri, ita ut hi ab illis dependèrent (2). In primaeva Ecclesiae disciplina, dum Presbyteri sacris ministeriis vacabant, Archidiaconi Ecclesiae bona cum pecunia administrabant, postea lites inter fideles exortas dirimebant, populo imperitabant, et ministeria cum mercedibus assignabant: quibus elasteriis arte tractatis eorum quidam primam dignitatem captare tentabant, dum aliis

satis erat, acquisitam iurisdictionem veluti sibi ordinariam mordicus vindicare (3). Sed haec agendi ratio Episcopus excitavit, ut de minuenda Archidiaconorum auctoritate excogitarent, quod perfecerunt statuendo per dioecesis loca, et deinde in ipsa civitate Officiales Foraneos, et Vicarios Generales (4), qui saeculo XIII, fere ubique, loco Archidiaconorum, vices Episcoporum agere coeperunt. Hoc modo Archidiaconorum auctoritas consuetudine adeo imminuta fuit, ut nunc quasi extincta dici queat, et iisdem tamquam substituti habentur Vicarii ab Episcopis dati, ad quos integer refertur titulus sexti Decretalium de officio Vicarii.

(1) De his vicariis, in sequenti libro sub tit. de benef. dismemb. —

(2) Cap. 1, de offic. archid., cap. de offic. archip. — (3) Can. 14, 20 et 24, dist. 93. — (4) Cap. 1, de offic. ord. in 6.

164. Nunc propterea Vicarii ab Episcopis dati, vel electi. in *Generales* et *Foraneos* dividuntur. Vicarius Generalis ille est, qui eadem civitate residens (1), et in eodem cum Episcopo tribunali sedens eius iurisdictionem voluntariam, et contentiosam, in spiritualibus et temporalibus exercet (2). Ad spiritualia plura referuntur. uti est potestas ferendi censuras, instituendi in beneficiis, in votis et iuramentis dispensandi. Ad temporalia vero alia multa referuntur, uti est potestas administrandi bona temporalia, eadem alienandi, locandi, permutandi, fructus ex iisdem colligendi, census et pensiones exigendi.

(1) Vocabulum *residens* ita interpretandum est, ut deceat, Vicarium Generalem in eadem civitate, in qua residet episcopus, habitare, ut communi dioecesis tribunali adsit. Sed hoc non obstat, quominus Vicarius Generalis in alia quoque civitate esse possit. Hinc Clemens XIV, de Vicario Generali agens sic ait: *Qui morari plerumque solet in loco, in quo episcopus degit.* Brev. *Circumspecta* 11 iun. 1771. In hoc sane mandat omnibus ordinariis ditionis Romanae, quorum dioeceses ad territorium Neapolitanum extenduntur, ut pro subditis huius territorii, et in eorum civitatibus constituent Vicarium Generalem, qui eorum omnes causas civiles, criminales et mixtas cognoscat, et definiat. Simile privilegium concessit subditis Principatus Monacensis quoad episcopum Ventimiliensem. Brev. *Dupliciter* 30 mart. 1772, et subditis Reipublicae Genuensis quoad episcopum Derthonensem, et Aquensem. Brev. *Circumspecta* 5 mart. 1773. — (2) Dicimus *exercet*; nam Vicarius Generalis generaliter ab episcopo ad omnem suam iurisdictionem in dioecesi

explicandam loco ipsius episcopi sub quibusdam bene visis limitationibus constituendus est, secus non esset Vicarius Generalis, neque ordinarius, neque haberet idem cum episcopo tribunal, et ab eo appellari posset ad episcopum, sicut appellatur a delegato ad delegantem. Nihilominus Vicariis suis potest episcopus inhibere, ne in genere quarundam causarum, aut negotiorum ex. gr. in voluntariis, aut contentiosis iurisdictionem exercent; quo casu, si inhibitione non observata, aliquid agant tamquam Vicarii Generales, gestum firmitatem habet, modo de re agatur, quae ad officium Vicariatus pertineat.

165. Si dioecesis exigua sit, et Episcopus per se omnia peragere valeat, Vicarium Generalem sibi assumere in iure non cogitur; sin secus, eligere Vicarium debet (1), ut diligentius, et commodius dioecesis negotia expediantur (2). Episcopus praeter Vicarium Generalem, non vero ipse Vicarius Generalis, potest sibi eligere Provicarium generalem, qui absente, vel impedito Vicario illa expediat, quae ad officium Vicariatus pertinent (3).

(1) Tenetur episcopus sibi eligere Vicarium maxime in his casibus, 1° Cum habet populos diversarum linguarum, et expedit, ut eligat in Vicarium aliquem Episcopum illius linguae, quam ipse ignorat. Cap. 14, de offic. Ord. 2° Cum gravatur aegritudine, vel alio detinetur impedimento, quo casu dari solet, si petatur, a S. Sede Vicarius episcopus. Benedictus XIV, de synod., c. 13. c. 14. n. 4 et 9. 3° Cum in sua dioecesi non residet, ne ipsa dioecesis sua destituatur ordinaria cura, quo pariter a S. Sede dari solet episcopus in Vicarium, qui in iure dicitur episcopus suffraganeus. Id. ibid. 4° Cum agitur de duabus dioecesibus sub uno episcopo aequae principaliter aut accessorie unitis, ut Monacellus definitum tradit a S. Congregatione Concilii in una *Geruntinen.* et *Cariaten.* 2 octob. 1706, in append. ad part. 2, decis. 4, adnot. 1. 5° Denique cum dioecesis valde extensa est, et plurima negotia habet, quae per unum episcopum nequeunt expediri. Si vero, quando necessarius est Vicarius Generalis, episcopus idoneum non eligat, S. Pontifex dat Vicarium Apostolicum, quem episcopus ab officio amovere non potest. — (2) Melius forte erit, ut unum tantum idoneum eligat Vicarium, quia difficile erit ut duo simul eandem rem, et eodem modo in solidum possideant. Cap. 9 de prob. Attamen si episcopus habeat dioecesim sub diversorum Principum dominatione, Doctores tradunt, ipsum posse in utriusque dominationis territorio Vicarium Generalem constituere, sicut iam innuimus, quod confirmatum fuit in instructione Benedicti XIV, an 1742, in qua cautum est, quod si quis populus, vel provincia Sardiniae Regibus subdita in dioecesi reperiatur extranei episcopi, hic ibi debeat suum constituere Vicarium Generalem. — (3) Provicarii titulus olim non erat in usu; primam eius mentionem invenimus penes Vincentium Petra in suis commentariis ad const. 1, S. Leonis magni, sect. 2, n. 83. In iure invenimus *Vicedominum*, qui ab episcopo

ad causas tractandas proponeretur, can. 2 et 3, dist. 80, *Vicesgerentem*, qui est Vicarius immediate Vicario Generali ab episcopo substitutus, et *Locumtenentem*, qui est Vicarius a Vicario Generali ex speciali episcopi facultate sibi substitutus. Leurenus de Vic. episc., c. 1, q. 3. Hoc tamen saeculo mentio fit Provicariis Generalis in Brevi *Postulabat* Pii VII, anno 1804, in quo Apostolica providentia Provicarius Generalis civitati Centumcellarum dioecesis Viterbiensis conceditur. Circa hoc possunt oriri quaestiones: 1° An a Provicario detur appellatio ad episcopum? Respondemus negative, quia Provicarius electus ab episcopo, vel de consensu episcopi, idem habet cum episcopo tribunal, sicut habet Vicarius Generalis; casus autem praedictus Centumcellarum non videtur obstare, quia ibi contrarium fuit declaratum, ut scilicet a Provicario detur appellatio ad episcopum Viterbiensem, nam idem non habent Tribunal. 2° An Provicarius possit exequi Romanae Ecclesiae rescripta Vicario Generali commissa? Iterum negative respondemus: ipse enim: 1° non est Vicarius Generalis; 2° quando plures sunt Vicarii, eadem rescripta exequi tantum possunt a Vicario principali, qui solus esse potest delegatus S. Sedis Clem. *Etsi* 2, de rescript. et ib. Gloss.

166. Vicarium, sive Vicarios pro regimine dioecesis suae deputat Episcopus per solam suam expressam voluntatem (1). Haec facultas eidem competit ex iure per dispositionem tituli Sexti Decretalium de officio Vicarii, per conformes S. Congregationis decisiones, et per unanimes Doctorum sententias. Quin immo in hoc negotio secundum hodiernam consuetudinem neque indiget consensu, aut consilio Capituli sui (2). Sed quandoque constitutus Vicarius a S. Sede confirmatur, et quandoque Episcopo assignatur (3).

(1) Voluntas episcopi manifestanda est per scripturam, non ideo quod scriptura ad actus validitatem necessaria sit, sed ut constet, quousque Vicarii potestas extendatur in reservatis, quae mandatum speciale requirunt, quae non praesumuntur concessa, nisi probentur. Hinc ea, quae ad officium Vicariatus pertinent. Vicario Generali competunt etiam si non probet, ea sibi competere, quia praesumuntur. Idcirco Vicarius in capite decretorum suorum non tenetur exponere litteras commissionis suae, quas quidem litteras ex communi doctorum sententia exponere debet alius quicumque delegatus; secus nulla est necessitas credendi, non enim praesumuntur. Unde scribit Monacellus: « Tutior ergo via » est, quod Vicarius in principio sui officii coram Capitulo Cathedrali per cancellarium Litteras suae deputationis publicare faciat, et » deinde penes acta Cancellariae per extensum registrari curet ». Tit 1, pag. 1, n. 33, ubi affertur formula ipsarum Litterarum. — (2) Quoad dependentiam a Capitulo in deputatione Vicarii distinguendum est inter ius antiquum, et novum. Iure enim antiquo Vicarius constituendus erat

ab episcopo nedum cum consilio, sed et cum consensu Capituli, quia hoc magnum est, et maximum dioecesis negotium. Cap. 4 et 5, de his quae fiunt a Praelat. At iure novo ex consuetudine legitime praescripta solus episcopus Vicarium constituere potest. Sbrozzius, de Vic. Episc., l. 2, q. 55, n. 14. — (3) De hoc videndus auctor anal. Iur. Pont. ser. 3, pag. 906.

167. Assumendus in Vicarium Generalem in Spiritualibus debet esse clericus saltem prima tonsura initiatus (1), non coniugatus, non bigamus, laurea, vel licentia in iure canonico donatus (2), aetatis annorum viginti quinque inceptorum, licet adhuc provectior aetas sit desideranda ad sapientiam et prudentiam tanto muneri necessariam firmandam (3). Sed si ordine presbyteratus non sit insignitus ea explicare nequit, quae ad forum poenitentiale referuntur, uti est absolutio a peccatis (4).

Ad Vicarii munus assumi nequit Rector, aut Professor Seminarii, ne abstrahatur a cura clericorum (5), et regulariter Parochus, ne abstrahatur a cura animarum (6), Poenitentiarius Episcopi, ne in officio audiendi confessiones delinquat (7), Regularis praesertim ex ordine mendicantium, ne habeat extra clausuram vagandi occasionem (8), Frater, aut Nepos Episcopi, ne videatur Episcopus iurisdictione gratificare suos, et demum Civis, ne propter partium studia subditis sit suspectus, ut definivit Benedictus XIII in Synodo Romana (9) his verbis. « Episcopi praeterea in Vicarios Generales suos fratres aut nepotes, aut propriae Episcopalis urbis cives non eligant » (10).

(1) Laicus ecclesiastica negotia tractare non potest Cap. 2, de iudic. In Hispania tamen debet esse clericus sacro presbyteratus ordine insignitus. Bul. *Decet Romanum* Clementis VIII. — (2) Contra hanc assertionem aliqui dicunt, hoc nullibi in iure cautum inveniri. Sed reponimus, in iure etiam naturali cautum esse, Episcopi Vicarium debere esse idoneum. Quomodo erit idoneus, si iuris peritus non sit? Attamen non est absolute verum, nullibi in iure reperiri cautum, quod vicarius Episcopi debeat esse iuris peritus: nam Alexander III Abbatem Cassinensem scribens ait: *Caeterum tuam prudentiam volumus non latere, quod non sunt causae matrimonii tractandae per quoslibet, sed per iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi, et statuta canonum non ignorent.* Cap. 1 de consang. et affin. Praesumptio autem huius scientiae stat in iuris doctore, et non in alio quocumque. Insuper Vicarius Capitularis ex di-

spositione Tridentini debet esse doctor; quare idem dicendum non erit de Vicario Generali, qui simile gerit officium, et habet iurisdictionem? Sacra vero Congregatio Episc. et Reg. pluries declaravit, Vicarium Generalem Episcopi esse debere licentiatum, vel doctorem in iure canonico, nec sufficere si sit Theologus Ferraris verb. *Vicarius Generalis* art. 1, n. 38. Vicario enim Generali non licentiatum, neque doctori in iure canonico, dandus est consultor, vel Assessor in causis, quod observari debet a Vicario Capitulari, si doctor similiter non sit. Cap. *Statutum* § *Assessorem* de rescript. in 6. Monacellus, p. 1, f. 2, n. 27.

— (3) In sacro enim eloquio scriptum est: *In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia*. Iob. c. 12. — (4) Quoad officia Vicarii Vid. Pellegrinum in prax. Vicar. in mon. gen. — (5) Bul. *Credita nobis* Bened. XIII. — (6) Pellegrinus, l. c., n. 9, et Fagnanus ad caput *Ad haec* de praeb. et dignit. Si enim Parochus habet Parochiam extra civitatem, res patet per se, quia non potest simul residere in sua parochia, et penes Episcopum in curia. Si autem parochia sit in ipsa civitate, adhuc obstat ratio occupationum diversarum, et veluti incompatibilium; sed magis obstant resolutiones S. Congregationis Concilii passim a Doctoribus citatae. Unde ex solo Papae indulto, certis observatis conditionibus, Parochus potest esse Episcopi Vicarius. S. Cong. 16 novemb. 1835. Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, pag. 2895. — (7) S. Cong. Episc. et Reg. 15 iul. 1611. Ideo ad hoc gerendum officium Poenitentiaro necessaria est S. Sedis licentia, quae dari non solet, nisi ad tempus limitatum, et cum onere ei deputandi substitutum in officio poenitentiarum. S. Cong. 23 april. 1841. Anal. l. cit. — (8) Clem. *Exivi*, § *Proinde*, de verb. signif. et ibi. Gloss. Neque videtur, eos posse idoneos reddere licentia superioris, quia Clemens V, omnibus Praelatis districte iniungit, ne omittant monachos corrigere et compescere, quatenus ad curias non accedant. Clem. *Ne in agro* § *Quia vero*, et ibi. Gloss.; eaque datur ratio, quia monachus curialis ad totam religionis massam corrumpendam concurrat. Ad hoc confirmandum plures editae sunt sacrae Congregationis Episc. et Reg. decisiones, quas refert Ferraris verb. *Vicarius Generalis*, art. 1, n. 21 et Petra ad const. 6 Gregorii XI, n. 12 in tom. 4, ubi docet praxim, et Sacrarum Congregationum sensum improbare deputationem Regularium in Vicarios Generales, nisi in particularibus circumstantiis haec deputatio a S. Cong. Episc. et Reg. Episcopo permittatur. — (9) Tit 8, c. 2. — (10) Dioecesiani etiam ab officio Vicarii excludendi sunt, quos semper exclusit S. Carolus Borromaeus eligendo exterios, et in hoc sensu pluries declaravit S. Congregatio Episc. ut tradit Pellegrinus in prax. Vic. in 1 summ., n. 2. Ita docet Card. De Luca, etiamsi ipse Episcopus esset exterius. Ad Trid. disc. 31, n. 21, et Pignatellus, tom. 9, consult. 162, qui ulterius tenet, iam constitutos Vicarios dioecesanos esse removendos, ne forte amicitia, propinquitate, familiaritate, gratia, aut metu ius violent. Haec theorica a nuperrimis S. Congregationis decisionibus ita confirmata fuit, ut nullum relinquat dubium de certitudine conclusionis, etiamsi ageretur de canonico ecclesiae cathedralis. Decisiones huiusmodi afferuntur ab Auctore Analectae Iuris Pontificii, qui pluribus in locis de hac re abunde pertractat, quique ex adductis S. Congregationis for-

malibus resolutionibus demonstrat, Sanctam Sedem quandoque indultum concedere, ut Episcopus queat habere dioecesanum pro exercitio iurisdictionis suae solum ad tempus, ex. gr. ad annum, ad quinquennium, vel donec Episcopus personam idoneam extraneam reperiat, cum duabus conditionibus, ut vocetur Provicarius, non Vicarius, et ut se non ingerat in rebus, quae suos propinquos, vel patriam respiciunt. Unde non sunt audiendi, qui cum Sbrozzio contrarium sentiunt, eo quod virtus Vicarii nota debet esse populo, et mores populi Vicario, et illi sunt reprehensione digni, qui hodiernis temporibus querelas emittunt, quod Episcopi in Vicarios Generales non dioecesanos, sed externos sibi assumunt. His sane querimoniis palam fit, ut ait Bouix, non parum neglectum fuisse sacrae disciplinae studium. Si enim vel obiter Canonistarum hac de re disceptationes introspectae fuissent, non carpenda, sed laudanda potius ea Episcoporum agendi ratio videretur. De iudic., p. 2, c. 3, § 1, q. 9.

168. Vicarius Generalis hoc nomine appellatur, quia ab Episcopo generale habet mandatum, vel commissionem omnia faciendi, quae ad regimen ordinarium dioecesis pertinent, quam ob rem Ordinarius dicitur. Non tamen omnia potest, quae potest Episcopus. Sunt quidem multa, quae speciale mandatum desiderant. Hinc si Episcopus in commissionis litteris hac utatur clausula: *Do tibi potestatem omnia meo nomine exercendi, etiam quae speciale mandatum requirunt*, adhuc res arduas, et magni praedicii negotia Vicarius Generalis non posset expedire, quia in generali commissione non veniunt ea, quae quis verosimiliter non esset in specie concessurus (1). At si quid arduum in generali commissione fuerit expressum, alia minora etiam ardua intelligitur concessa, quia dum Episcopus voluit maius, voluit et minus (2).

(1) Reg. 81. Iur. in 6. — (2) Arg. cap. 4, de procurat in 6, et Clem. 2 eod.

169. Propterea in vim mandati generalis non potest Vicarius ea facere, quae ordinis episcopalis exercitium respiciunt, ut est ordinare, Ecclesias consecrare, etc., licet ipse Vicarius sit in ordine episcopali constitutus, nisi datus quoque sit Vicarius in Pontificalibus, qui a Doctoribus dicitur etiam suffraganeus: non potest poenam amotionis a beneficio, ab officio, aut administratione inferre (1):

non potest a censuris absolvere; vel in irregularitatibus dispensare, in quibus absolvit, vel dispensat Episcopus in vim Trid. capituli sexti sessionis vigesimae quartae de reformatione: non potest conferre beneficia, licet queat a patronis praesentatos in beneficiis instituere. quia in collatione est actus liberalitatis, et donationis, in institutione vero actus tantum iustitiae: non potest beneficia unire, dividere, aut suppressere, et similia facere, quae maiora, et graviora sunt. Quare ut eius potestatis limites apprime innotescant, vicariatus Litterae sunt accurate inspicendae (2).

(1) Cap. 2° de offic. Vic. in 6. — (2) Alia sunt plura, quae Vicarius Generalis absque speciali mandato peragere nequit, quorum catalogum texere nobis negotium nimis longum foret; propterea lectorem remittimus ad Canonistas in tit. de offic. Vic. et praesertim ad Bened. XIV, de Synod. 1, 2, c. 8, n. 2; ad Bouix, de iudic., p. 2, c. 4, § 2, et ad Pellegrinum in prax. Vic., p. 1, sect. 2

170. Quaedam tamen sunt, quae nullo modo potest Episcopus Vicario suo delegare. Delegare enim non potest: 1° Ea quae ad ordinem episcopalem referuntur, si Vicarius simplex sit sacerdos, cuiusmodi est benedicere Abbatibus, et sacra paramenta (1); virginibus monialibus consecrationis velum conferre (2), et reconciliare post pollutionem Ecclesias consecratas (3): 2° Ea quae pertinent ad dignitatem episcopalem, cuiusmodi sunt functiones episcopales. et specialiter missae conventuales, aut pontificales, quae in absentia Episcopi ad primam capituli dignitatem pertinent (4). 3° Ea quae Episcopo commissa sunt, in quibus electa fuit industria personae. 4° Facultatem absolvendi ab haeresi occulta (5). 5° Decisionem, aut sententiam in causis Fidei, et haeresis (6). 6° Degradationem actualem et solemnem clericorum (7). 7° Decretum suspensionis ex informata conscientia (8).

(1) Monacellus, p. 1, t. 1, f. 1, n. 50. Pro benedictione sacrorum paramentorum dari nunc solet episcopis facultas a Rituum S. Congregatione, ut possint eam simplicibus sacerdotibus delegare. — (2) Circa Monialium consecrationem videndus Benedictus XIV, in Inst. 85, in qua modum huius consecrationis exponit. — (3) Ex nova S. Congre-

gationis praxi datur petenti episcopo specialis facultas, ut queat delegare simplicibus sacerdotibus potestatem reconciliandi Ecclesias consecratas, et benedicendi campanas. — (4) Decret. S. Rituum Congreg. apud Gardellini. — (5) Hanc facultatem non habent episcopi in se, ut demonstrat Benedictus XIV, de Synod. l. 9, c. 4, sed delegatam a Tridentino, ita ut nequeant eam delegare eorum Vicariis. Sess. 24, c. 6, de ref. Bulla *Coenae* hanc Tridentini delegationem substulit. Nihilominus talis facultas solet ex S. Sedis indulto episcopis petentibus ad determinatum tempus concedi cum potestate eam subdelegandi eorum Vicariis Generalibus, et aliis sacerdotibus in casu particulari. Excipiuntur tamen semper haeretici publice dogmatizantes, circa quos habet episcopus tamquam fidei Inquisitor potestatem iudicandi in suo tribunali, et haereticos absolvendi, modo ea observentur, quae pro haeresis abiuratione sunt praescripta. — (6) Citatae causae definiri tantum possunt per episcopum, ut eruitur ex decisione supremae Inquisitionis in causa *Novariensi* 17 sept. 1856. Cuius enim eiusdem S. Congregationis Praefectus sub die 2 octob. eiusdem anni ad episcopum Novariensem scribebat, ipsum episcopum posse committere efformationem processus in causis fidei Vicario Generali, non vero causae decisionem, quae ab ipso tantum episcopo, tamquam Inquisitore nato, pronuntiari potest. — (7) Cap 2, de poen. in 6 et Trid. sess. 13, cap. 4, de ref. — (8) Ratio est, quia hic procedendi modus est extraordinarius, et gravibus implexus difficultatibus, cum totum negotium in occulto agatur, et soli iudici conscientiae innitatur. Giraldus ad cap. 1, sess. 13 Trid. de ref. in not. 2. Episcopus decretam *ex informata conscientia* suspensionem non potest manifestare nisi metropolitano in casu appellationis. uti habetur in constitutione Benedicti XIV *Cum illud*. Ideoque huiusmodi poena sub secreto quoad omnes est infligenda, ne sacerdos suspensus infametur.

171. Ea sententia, qua iurisdictio Vicarii Generalis affirmatur ordinaria, non delegata, verior est tum directe, tum indirecte. Nam Vicarius Generalis habet iurisditionem Episcopi, et unum idemque cum ipso tribunal, sive auditorium (1), in quo ipsius Episcopi personam repraesentat (2). Idcirco Episcopi et Vicarii Generalis una eademque est iurisdictio, et in utroque ordinaria, cum ambo in communibus huius iurisditionis attributis unam referant personam moralem, et factum unius sit factum alterius (3). Insuper si Vicarii Generalis iurisdictio foret delegata, daretur appellatio a Vicario ad Episcopum, ut datur a delegato ad delegantem; at a Vicario non appellatur ad Episcopum, quia idem esset ac ab eodem ad eundem appellare (4); immo nec valeret consuetudo appellandi (5). Iurisdictio itaque Vicarii Generalis non est

delegata, sed ordinaria; quod intelligimus de iurisdictione communicata per primum mandatum, licet multa specialium commissionum capita contineat, et de iurisdictione communicata imposterum per aliud speciale mandatum, modo hoc datum sit Vicario tamquam Vicario, vel ratione vicariatus: quo casu concessiones uniuntur, et quod de uno connexorum statuitur ad aliud connexum extenditur (6). Sed si Episcopus quid Vicario suo committat independentem a vicariatu, seu seorsim tamquam extraneo, praedictae rationes cessant, et iurisdictione remanet delegata, in qua a Vicario ad Episcopum appellatio admittitur.

Neque hanc nostram conclusionem enervat contrariorum argumentum, quod iurisdictione ordinaria datur a lege; sed iurisdictione vicarii datur ab homine, seu ab Episcopo, cuius vices gerit: nam falsum est, iurisdictionem Vicarii ex integro provenire ab homine: equidem provenit ab homine, quatenus Vicarius debet ab Episcopo nominari, sed nominatus iurisdictionem habet ex iure. Hinc non agit vices alterius tantum ex commissione, sed, praesupposita commissione, in proprio officio, et ex iuris dispositione vice alterius fungitur, ut patet ex toto titulo de officio Vicarii in Sexto Decretalium (7). Firmum itaque semper manet, Vicarii Generalis iurisdictionem esse ordinariam, vel mandatam, ut alii dicunt, quae ordinariae assimilatur.

(1) Cap. 2, de consuet. in 6. — (2) Cap. 3, de appell. in 6, et ib. Gloss. quae notat officialem episcopi esse ordinarium, non delegatum. — (3) Quare episcopus rescindere nequit sententiam a suo Vicario prolatam, quae in iure nulla non sit, et in aliquo casu imputatur episcopo delictum Vicarii in administratione commissum ac damna illata per eum sunt quandoque reparanda. — (4) Cit. cap. 3, de appell. in 6. — (5) Cit. cap. 2, de consuet. in 6, ubi Pontifex sic loquitur: « Non » putamus, illam consuetudinem quantocumque tempore de facto servatam, consonam rationi, ne ab eodem ad se ipsum, cum sit idem » auditorium utriusque, appellatio interposita videatur ». — (6) Cap. 3, de const. — (7) Neque prodest adversariis obicere principium, quod duo simul eandem rem, et eodem modo in solidum possidere non possunt. Cap. 3, de probat. nam episcopus eiusque Vicarius eandem iurisdictionem possident, sed non eodem modo. Episcopus possidet principaliter, et per quasi-dominium; Vicarius vero tantum accessorie, et per usum. Neque similiter illis prodest opponere, iurisdictionem ordi-

nariam morte concedentis non solvi, sed iurisdictionem Vicarii morte Episcopi solvi. Nam iurisdictio ordinaria morte concedentis non solvitur, si non est cum eius iurisdictione connexa; sed solvitur, si est connexa, et unita, quia accessorium debet sequi suum principale.

172. Haec resolutio plurimum est foecunda deductionum; etenim cum iurisdictio Vicarii Generalis sit ordinaria, potest eam aliis delegare, causae specialis cognitionem alteri committere. et sibi ex causa ad modicum tempus Vicarium substituere, quod non posset, si eius iurisdictio foret delegata, cum ex iuris principio delegatus non valeat subdelegare, nisi sit delegatus a Principe, qui ob delegantis dignitatem potest adhuc subdelegare.

Similiter cum Vicarii iurisdictio sit ordinaria, non tenetur suarum litterarum exemplum exhibere, ut quis citatus ad suum tribunal sui copiam facere teneatur, ad quod certe obligatur delegatus, aliter citatus in iudicium venire non cogitur, quia nemo delegatus creditur, nisi delegationem probet (1).

Cum demum haec iurisdictio sit ordinaria; et cum episcopali iurisdictione identica, appellatio a Vicario ad Episcopum non admittitur. Sed nihilominus coram Episcopo potest agi de nullitate sententiae a Vicario Generali prolatae (2), potest Episcopus causam ad se evocare, et de interlocutoria cognoscere, quia quousque negotium in episcopali audientia manet, ad Episcopum spectat videre, an Vicarius suo munere recte fungatur.

(1) Cap. 31, de off. et pot. deleg. — (2) Quia cum prolata sit contra canones, suspensa manet, et appellatione non eget. Cap. 1 de sent. et re iud.; et quia iudex, qui nullam tulit sententiam, suo non est functus officio. Nihilominus nullitas sententiae ex consuetudine solet a superiori per appellationem declarari. An. Reiffenstuel, de appel. n. 31.

173. Vicarii Generalis iurisdictio deficit ex parte ipsius per mortem, et renunciationem sive expressam, sive tacitam, ut si a loco Vicariatus egrediatur animo non revertendi; ex parte vero Episcopi deficit: per eius mortem, renunciationem, translationem, depositionem, suspensionem (1), et mandati revocationem (2). Nam quocumque modo iurisdictio in Episcopo cesset, eodem cessat statim

in eius Vicario, licet res non sit amplius integra. Nihilominus gesta per Vicarium ignorantem Episcopi mortem valida censentur (3).

(1) Idem dicendum si sit excommunicatus non toleratus. — (2) Circa mandati revocationem observamus cum Ferraris in ea semper habendam esse rationem causae, quae eam suadeat; alias si remotio fieret sine gravi causa, Vicarius posset per S. Congregationem Episcoporum in suum officium reintegrari. Causae autem iustae habentur sequentes: 1^a Est, si de Vicario audiantur multae querelae. S. Congreg. Episc. in *Spalatrensi* 8 feb. 1601. 2^a Est, quando non bene gubernat, nec certiorrem facit S. Congregationem de causis magni momenti, in defectu, vel absentia Episcopi. S. Cong. Episc. in *Agrigentina*, et in *Tranensi* 3 dec. 1601. 3^a Si scribat irreverenter ad S. Congregationem, eiusque Dominos Officiales. S. Cong. Episc. in *Reatina* 3 sept. 1601. 4^a Si aliquem S. R. E. Cardinalem debita reverentia non tractet. S. Cong. Episc. in *Savonensi* 19 novemb. 1655. 5^a Si careat circumspectione et prudentia, licet in reliquis idoneus esset. S. Cong. Episc. in *Placentina* 11 sept. 1601. 6^a Si excommunicatus existat. S. Congreg. in *Placentina* 18 iun. 1649. 7^a Si mandatis S. Congregationis obedire renuat. S. Cong. Episc. in *Parmensi* 17 aug. 1643. 8^a Si oriundus fuerit ex eadem civitate vel dioecesi. S. Cong. in *Ostunensi* 28 iul. 1857, et in aliis pluribus. Ferraris verb. *Vicarius Generalis*, art. 4, n. 29. Eadem habet Pellegrinus in Prax. sect. 2, subsect. 6, n. 4 et seqq. Notat tamen ibi n. 14, quod, excommunicato Vicario, non cessat iurisdictio in Provicario, modo hic habeat iurisditionem ab Episcopo, non a Vicario. — (3) Vicarii Generales habendi non sunt, ut veri Praelati, quia non nativa, sed dativa iurisditione pollent; neque sunt capitulo cathedrali superiores, quia capitulum ipso iure episcopalem iurisditionem habet in habitu, sede plena, et in actu, sede vacante; Vicarii vero sunt tantum iurisditionis episcopalis ministri. Nihilominus regulariter in conventibus praecedentiam habet supra capitulum, modo canonici sint in simplici veste choralis, et non sacra, et Vicarii habitum vicarialem gerant, quod contingit in synodo dioecesana, in qua Vicarius Generalis assidere debet post Episcopum. Benedictus XIV, de Synod., l. 3, c. 10, n. 2, quod contingit etiam in choro ex pluribus decisionibus S. Congregationis Rituum, apud Gardellini. Quoad habitum vicarialem haec tradit Benedictus XIV: Vicarius in Synodo vestes defert, quibus per urbem incedere debet; de Synod., l. 3, c. 11, n. 8. Sed Barbosa habitum vicarialem reponit in mantelletto nigro cum subtana. Summ. decis. apost. collect. 724. Sacra vero congregatio Rituum definivit, habitum vicarialem consistere in subtana cum mantello, et bireto, et si non est Protonotarius Apostolicus, ei non licere uti subtana cum cauda et mantelletto. Gardellini, sub. n. 3085.

174. Praeter Vicarium Generalem Episcopi sibi eligunt Vicarios Foraneos. Horum origo antiquissima est, et a

Corepiscopis repetenda, vel ab archipresbyteris et archidiaconis ruralibus. Cum enim archipresbyteri et archidiaconi civitatenses erant Vicarii nati Episcoporum in urbe: archidiaconi et archipresbyteri rurales erant eorum Vicarii in pagis et oppidis, in quibus tamquam in parvis episcopatibus iurisdictionem exercebant. His archipresbyteris, et archidiaconis decursu temporis Vicarii Foranei cum minore iurisdictione fuerunt substituti (1). Vicarius Foraneus nunc est, qui ab Episcopo in aliquo dioecesis pago, aut oppido constituitur, ut in eo ius dicat in quibusdam levioris momenti causis, et iurisdictionem exercent ad certos dumtaxat actus limitatam (2). Ideo vero dicitur Foraneus, quia foris, sive extra locum, in quo sedem habet episcopus, eiusdem iurisdictionis particulam exercet.

Vicarius Foraneus in pluribus differt a Generali: nam Generalis potest esse litterarum Apostolicarum executor, quia est in dignitate constitutus, non item Foraneus, qui nullam habet dignitatem (3): Generalis idem habet cum Episcopo consistorium, Foraneus diversum: a Generali non appellatur ad Episcopum, ad quem a Foraneo legitime appellatur: Generalis iurdictio est ordinaria, Foranei e contra delegata, ut omnes fatentur Doctores.

Modica Vicarii Foranei iurdictio in eo praesertim consistit, ut inquirat de vita et moribus clericorum, ut videat, an Parochi proprii ministerii partes impleant, et vigilet, ne errores, aut scandala in gregem sibi subditum irrepent, de quibus omnibus pro nata occasione debet admonere Episcopum (4).

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 3, c. 3. De archipresbytero rurali haec legimus in cap. 4, de off. archip.: « Ut singulae plebes archipresbyterum habeant. Propter assiduam erga populum Dei curam singulis plebibus archipresbyteros esse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant; verum etiam eorum presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iugi circumspectione custodiant, et qua unusquisque industria divinum opus exercent, Episcopo suo renuntient: nec obtendat Episcopus, non egere plebem archipresbytero, quasi ipse eam gubernare valeat; quia etsi valde idoneus sit, decet tamen, ut partiat opera sua, et sicut ipsi matrici praeest, ita archipresbyteri praesint plebibus, ut in nullo titubet ecclesiastica

» sollicitudo. Cuncta tamen ad Episcopum referant, nec aliquid contra » decretum eius ordinare praesumant » — (2) Benedictus XIV, c. loc. — (3) Clem. 2, de rescript. in 6. — (4) De caetero maiores, aut minores habet facultates, iuxta dioecesis statuta, et consuetudines. Quoad dioecesim Genuensem haec Vicarii Foranei iura, et officia descripta sunt in cap. 17, dioecesanae Synodi Emin. Tadini. In iure vero communi ultra citatum caput officia archipresbyteri Foranei possunt colligi ex sequenti decisione S. Congregationis Concilii relata a Barbosa, de canon., c. 6, n. 32. Quaesitum enim fuit, 1° an quidam archipresbyter plebanus Materanensis possit sumere informationes super matrimoniis a forensibus contrahendis, et illas transmittere Ordinario pro gratia obtinenda? S. Congregatio respondit: *Posse quidem sumere informationes super matrimoniis a forensibus contrahendis extraiudicialiter, et non in figura iudicii, nec cum receptione testium formaliter, cum ista non possint fieri absque iurisdictione, quam archipresbyter ipse non habet.* 2° An possit sibi inobedientes in eius officio coercere, eisque poenam iniungere? Et respondit: *Non posse inobedientes coercere, nec eis poenam iniungere, cum corrigere et imponere poenas absque iurisdictione esse non possit, quam archipresbyter non habet, licet habeat facultatem eos admonendi, ut munera eis iniungenda praestent, et facienda suo loco et tempore faciant, prout decet; in casu inobedientiae habent facultatem referendi omnia Episcopo ad effectum, ut contra eosdem, prout illi visum fuerit expedire, procedat.* 3° An possit iurgia inter sacerdotes et clericos orta in sua Ecclesia componere, et excitantem clamorem in choro, vel in sacrario punire? Et respondit: *Posse amicabiliter, et prout decet bono religioso, iurgia inter sacerdotes, et clericos orta in sua Ecclesia componere; sed non per viam iuris: excitantes autem clamorem, vel discordias seminantes in choro, vel in sacrario posse quidem admonere, ut a praedictis desistant, sed non propterea eos punire posse.* S. Cong. Conc. 11 decemb. 1598.

TITULUS XVIII.

DE CAPITULIS CANONICORUM.

SUMMARIUM : 175. Capitulum quid , et quotuplex ? — 176. Canonici tenentur in sua Ecclesia residere. — 177. Tres tantum vacationis menses illis conceduntur. — 178. Quomodo puniantur absentes ? — 179. Tenentur choro deservire. — 180. Missas conventuales celebrare, et unam pro benefactoribus applicare. — 181. Episcopum associare, et comitiis capitularibus interesse. — 182. Fidei professionem emittere. — 183. Fructus beneficii, et distributionis quotidianae canonicis assignantur. — 184. Quae sint iustae absentiae causae ad percipiendos fructus ? — 185. Distributiones dantur tantum canonicis in choro praesentibus. — 186. Neque possunt a praesentibus absentibus condonari. — 187. Quae sint iustae absentiae causae ad percipiendas distributiones quotidianas ? — 188. Qui et quot sint canonicorum gradus ? — 189. A quo, et qui sint ad capitulum convocandi ? — 190. Quomodo legitima deliberatio capitularis sumatur ?

175. Capitulum dupliciter accipitur, pro loco nimirum, in quo clerici alicuius Ecclesiae in unum conveniunt, et pro ipsa clericorum congregatione. Hoc altero modo acceptum capitulum est consistorium, vel senatus, aut collegium clericorum Regularium, aut saecularium alicuius claustris, vel Ecclesiae, ubi arca servatur communis reditus et titulos continens, commune institutum, habitus, syndicus et sigillum. Idcirco capitulum dividitur in regulare et saeculare, prout ex regularibus, vel saecularibus clericis componitur. Hoc postremum subdividitur in cathedrale, et collegiatum, prout spectat ad Ecclesiam cathedralem, vel ad Ecclesiam simpliciter collegiatam. De capitulis tantum saecularibus agimus.

Saeculare capitulum ex canonicis saecularibus conflatur. Canonici sic appellantur a canone, seu a regula, quam debent in Ecclesiae famulatu observare, qui ex moderno loquendi usu in Regulares et saeculares dividuntur, quia illi sub cura Abbatis in communi vivunt in claustris; hi vero in saeculo separatim sub Episcopi cura, postquam ab illis desciverunt, a quibus eorum originem repunt (1).

(1) Circa canonicorum originem, praetermissis quorundam opinioni-

bus, illud tradimus, quod in Pontificiis monumentis reperimus expressum, canonicos nempe Regulares S. Augustini nuncupatos in primordiis Ecclesiae a Religiosis Christi Discipulis fuisse institutos, eosque originem habuisse ab Apostolis. Benedictus XII inbul. *Ad decorem*, et S. Pius V in bul. *Cum ex ordinum*. Inde ex ecclesiasticis historiis abunde constat, canonicos vitam duxisse communem, quam in oriente iamdiu admissam, in occidentem detulit S. Eusebius Vercellensis Episcopus, quamque postea S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Martinus Turonensis, alique Episcopi probarunt. Canonici in communi viventes, et in deterius abeuntes, saeculo Ecclesiae octavo a Chrodogango Metensium Episcopo in Gallia accuratorem acceperunt regulam, in Synodo Aquisgranensi auctam, ob quam assimilabantur monachis, licet religiosa vota non emitterent. In vim huius regulae qui ad canonicalem statum contendebant, durum debebant exigere novitiatum sub Praepositi cura, et institutione Scholastici. Benedictus XIV, de Synod., l. 11, c. 3, n. 3 et seqq. Sed haec vita communis a saeculo X, quibusdam in locis despici coepit, cum nonnulli levamen, seu libertatem quaerebant, non disciplinam, ut singulariter, sive saeculariter vivere possent, et saeculo XII, ubique pene antiquata fuit, quam instaurare conati sunt S. Petrus Damiani in Italia, S. Ivo Carnotensis in Gallia, et S. Ecbertus Eboracensis in Anglia. Ex quo factum est, ut qui inter Canonicos antiquam vitam communem instauratam retinuerint, canonici Regulares, et qui seorsim a vita communi in saecularibus domibus manere exoptaverint, canonici saeculares fuerint nuncupati, quos leviter obiurgat S. Ivo in epist. 60, quia refrigescere passi sint charitatem, quae omnia vult habere communia, et regnare cupiditatem fecerint, quae non quaerit, quae Dei sunt, et proximi, sed ea tantum, quae sunt propria. Quantae felicitatis esset pro se, proque Ecclesia vita Canonicorum communis dici vix potest, quando in capite, sive Episcopo, et membris unum erat refectorium, et dormitorium, una mensa a divina benedictione, divino sonante Lectoris eloquio, exhilarata, una mensura cibi et potus pro necessitate, non pro voluptate, concessa, una mens ex omnium doctrinis illustrata, et unum cor ad profectum Religionis ex omnium piis desideriis inflammatum. At canonici ad vitam singularem conversi, excepta hac exteriori vitae communis disciplina, omnia proprii instituti essentialia retinuerunt, et retinere debent, uti continuo sacri canones praescribunt. Scarfantionius ad Ceccoperium, tit. 2, n. 17.

176. Regula canonicorum postulat, ut ipsi nedum communia clericorum teneant, cum ex canonicis sumi debeat exemplum, quod universo clero proponatur (1), et clerici omnes ante oculos sibi ponant necesse sit vitae rationem, quam canonici sequuntur (2); sed etiam ut peculiariora sibi a lege imposita officia servant. Et primo, tenentur observare decretum concilii Tridentini de residentia, his verbis conceptum: *Praeterea obtinentibus in iisdem cathedralibus, aut collegiatis dignitates, canonicatus, prae-*

bendas, aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses, ab iisdem Ecclesiis quolibet anno abesse, salvis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quae longius servitii tempus requirunt; alioquin primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam praebendae, ac residentiae fecit suos. Quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumacia, contra eos iuxta sacrarum canonum constitutiones procedatur (3).

Sequitur ex hoc decreto, ecclesiarum cathedralium Canonicos debere per novem menses in eorum Ecclesiis residere, nisi longius servitii tempus requirant ipsarum Ecclesiarum constitutiones, et consuetudines, quae etiam post Concilium sunt observandae; minus vero servitii tempus omnino reprobatur, etiam causa statuti, aut consuetudinis utut immemorabilis, quae tantum ex Summi Pontificis indulto posset sustineri.

(1) Propterea ut quis in album Canonicorum assumi possit, debet: 1° Habere ordinem canonicatus adnexum, vel saltem capacitatem ad illum intra annum recipiendum, et consequenter etiam aetatem ad illum intra annum assequendum: excipitur tamen casus, in quo agitur de canonicatu Ecclesiae Collegiatae, cui nullus sit adnexus ordo, quia tunc aetas quatuordecim annorum sufficit. Trid. Sess. 24, c. 12; et Sess. 23, c. 6, de ref. 2° Debet eximia integritate vitae, morum, et fidei pollere, ad quam probandam a Tridentino cogitur ad solemniter professionem Fidei emittendam. Trid. cit. cap. 12. 3° Debet in S. Theologia, et Iuris canonici scientia excellere, ut fidem, bonosque mores promovere possit. Hinc ipsum Tridentinum hortatur, ut *dignitates omnes, et saltem dimidia pars canonicatum in cathedralibus Ecclesiis, et collegiatis insignibus conferantur tantum magistris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Iure canonico.* Trid. cit. cap. — (2) Bened. XIV, Inst. 107, n. 4. — (3) Trid. Sess. 24, c. 12, de ref.

177. Sequitur iuxta superius dicta, eisdem dari tantum tres vacationis menses, qui efformantur a nonaginta diebus continuis, vel interpolatis, modo simul canonici non absint ultra tertiam partem, quia hi tres menses dantur canonicis, non capitulo. quod pro servitio Ecclesiarum semper adesse necesse est, et dummodo absentiae in Adventu, vel Quadragesima, aut praecipuis anni festivitati-

bus non contingant. Quare ad hunc effectum, non computantur punctaturae horarum, ut falso quidam sibi persuadebant; et ideo etiamsi quis absens ultra trimestre salvas haberet tres quartas punctaturarum partes, adhuc in Concilium delinqueret (1).

(1) Sic enim definivit S. Congregatio concilii die 17 iunii 1594, quae censuit ad constituendum servitium novem mensium non esse colligendas punctaturas, quasi ii, qui novem punctaturarum ex duodecim, quae ex servitio totius anni conflantur, deserviendo tulerint, servitio novem mensium debito satisfecerint; sed ipsos dies residentiae, et servitii, sive continui fuerint, sive interpolati, numerandos esse, ut numerum compleant dictorum novem mensium. V. Benedictus XIV, Inst. 107, n. 32. Anno tamen praecedenti, eadem S. Congregatio respondens Episcopo Mutinensi petenti, an censendi forent absentes, qui non absunt a dioecesi vel civitate, sed ab Ecclesiae servitio tot vicibus, ut trium mensium praescripta quantitas annuo spatio superetur? Statuit, istos haberi pro absentibus. Id. ibid. n. 33. Haec sane decisio anterior est, cui per decisionem citatam posteriorem derogari videtur. Sed ulterius non videntur esse contrariae, at potius conspirantes ad eundem finem, nempe ad prohibendam omnino absentiam ultra tres menses. Prima revera ex calculo punctaturarum, quae non excedant quartam partem punctaturarum totius anni, non liberat beneficiatum a servitio chori, quia cum puncturae dierum sint quandoque graviores, et quandoque leviores, beneficiatus posset interesse punctaturis gravioribus, et abesse levioribus, et sic habere vacationis tempus trimestre maius. Secunda vero ex calculo punctaturarum, quae excedunt quartam partem punctaturarum totius anni, deducit, beneficiatum iam suae vacationis tempus absumpsisse, quia sic praesumitur, et ordinarie contingit. Sed aliud est residere, et aliud servire: illud importat praesentiam in loco beneficii; hoc vero praesentiam in choro. Tres praedicti conciliares menses respiciunt residentiam ad incurrendas poenas a concilio statutas in citato decreto, et ille tamquam residens habetur, qui etiam uni horae in die intervenit choro, ut docet Fagnanus ad cap. *Licet* de Praebend., l. 56. Servitium vero chori continetur in alio eiusdem Tridentini decreto, ut infra videbimus. Caeterum canonici per dictos tres menses a propria Ecclesia abesse possunt etiam sine licentia Episcopi, quam tamen debent illi expetere, et hic concedere, si velint extra dioecesim proficisci. Benedictus XIV, cit. Inst. 107, n. 35 et 36.

178. Sequitur ex eodem, Canonicos absentes a suis ecclesiis ultra praedictum tempus primo anno amittere medietatem fructuum praebendarum suarum ad ratam mensium, quibus abfuerunt, ex S. Congregationis decisione citata a Fagnano (1); item absentes secundo anno amittere omnes fructus; et similiter tertio anno absentes posse

beneficii titulo privari ad formam iuris ante Tridentinum constituti (2). Ex iure autem ante Tridentinum constituto contra iniuste absentes potest episcopus per suspensionis, aut excommunicationis sententiam procedere; qua si nequeat eorum malitiam emolire, debet eos citare, ut sub poena privationis beneficii intra tempus ab ipso statutum ad residendum revertantur, si locus agnoscatur, in quo absens moratur; si vero ignoretur, ter debet episcopus absentem per edictum citare; et si post sex menses ab ultima citatione non compareat, vel compareat quidem, sed residere iniuste contemnat, potest illum beneficio privare (3).

Hinc. Tridentinum cum iure antiquo concordantes, adnotamus, episcopum contra absentem primis duobus annis posse procedere dando suspensionem ad formam iuris antiqui, etiamsi ad formam Tridentini iam inceperit procedere, quia in hoc iuris antiqui poenae non fuerunt per ipsum Tridentinum sublatae: vel posse procedere ad formam eiusdem Tridentini dumtaxat ad fructuum privationem. Sed eodem tempore adnotamus, episcopum non posse devenire ad privationem beneficii, nisi post triennium absentiae, post superius insinuatatas citationes, aut edicta, et post lapsum sex mensium ab ultima citatione, aut edicto, quia in hoc ius anterius a Tridentino fuit correctum (4).

(1) In cap. *ex tuae*, de cler. non resid., n. 15. — (2) Ratio, ob quam primo anno amissio fit tantum ad ratam iniustae absentiae, cum secundo fiat absolute quoad omnes fructus, etiamsi quis pro parte anni extitisset praesens, haec esse videtur, quia prima vice delinquenti magis parcendum, cum in delicto perseveranti poena sit augenda. — (3) Cap. 8, 11 et 17, de cler. non resid. — (4) Ita demonstrat ex decisionibus S. Congregationis Benedictus XIV. Inst. 107, n. 37 et 38. Sed videndus est etiam Giralduus ad cit. cap. *Ex tuae*, de cler. non resid. Hic quaestio est inter Doctores, an privatio fructuum a Concilii decreto illata infligatur ipso iure, ita ut statim enascatur obligatio fructus restituendi Ecclesiae, aut alteri pio loco; an vero infligatur tantum post condemnatoriam iudicis sententiam. Reiffenstuel ad tit. de cler. non resid., n. 125, cum aliis pluribus docet, privationem inferri solummodo post condemnatoriam iudicis sententiam, quia Patres Concilii utuntur verbo, *privetur*, quod poenam ferendae sententiae, et non latae evidenter continet, quia rem faciendam, et non factam indicat. Sed S. De Ligorio in Moral., l. 4, n. 120, docet, hanc privationem inferri ipso iure, darique in conscientia restituendi obligationem, quia postquam Concilii

Patres adhibuerunt verbum *privetur*, subiunxerunt, *unusquisque dimidia parte fructuum, quos etiam ratione praebendae, ac residentiae facit suos*. Ideoque si ratione residentiae beneficiatus facit fructus suos, non residendo suos non facit. Insuper haec doctrina confirmatur ex bul. Benedicti XIV *Cum semper*, et a brev. eiusdem *Dilicte fili*, in quo Pontifex declarat, adsistentes, sive interessentes choro, et non canentes non facere fructus suos, ac restitutioni esse obnoxios: at si in choro non canentes non faciunt fructus suos, quomodo suos facere poterunt non interessentes et absentes? Ad hoc autem restitutionis onus tenentur quod omnes beneficiati cum cura, vel sine cura animarum, immo et habentes praestimonia, vel praestimoniales portiones, vel beneficia absque servitio, qui horas canonicas Breviarii non recitarent, et quidem pro rata temporis amittunt beneficiorum fructus, ac possunt gravioribus poenis puniri, si adsit contumacia, sicut statutum invenimus in bul. S. Pii V. *Ex proximo*, quae confirmat aliud praecedens decretum concilii Lateranensis. S. De Ligorio in *Moral.*, l. 3, n. 663 et seqq., et *Anal. Iur. Pont.* ad an. 1854, pag. 695.

179. Secundo, tenentur Canonici aliud decretum eiusdem Concilii observare de praesentia in choro, et in divinis officiis. his verbis conceptum: *Omnes vero divina per se, et non per substitutos (1), compellantur obire officia, et Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti, assistere, et adservire, atque in choro ad psallendum instituto hymnis et canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare (2)*. Ex tenore huius decreti, quod ex praecedenti profluit, liquido patet, canonicos teneri choro deservire per se, non per substitutos, cum caeteris aliis choro deservientibus canere, ne tamquam muta simulacra propriis sedibus immorentur, et alia peragere, de quibus agit Benedictus XIV (3).

(1) Nihilominus S. Cong. Conc. in causa *Eugubina* censuit, sublatam non esse canonicis in civitate degentibus facultatem aliquando sese invicem substituendi, dummodo eodem tempore substituens, et substitutus eidem servitio adscripti non sint. *Soglia Inst. iur. priv.*, § 21. Hoc tamen ius non conceditur Coadiutoribus. *Giraldus ad cap. Dolentes* de celeb. miss.; neque illis, qui morantur extra civitatem. Hoc conceditur ex iusta causa, cum moderatione Episcopi, ne per nimiam frequentiam eo iure Canonici abutantur. *Bened. XIV. Inst. 107, § 3*. — (2) *Trid. sess. 24, c. 12, de ref.* — (3) *Inst. 107, n. 24 et seqq.* S. Carolus Borromaeus hac de re ita Canonicos alloquebatur. « Vos, qui in cathedrali Ecclesia dignitates obtinetis, Canonici, item attente, studiose, » rite, pie, religiose divinas laudes concelebrate, et psallite Deo in conspectu Angelorum, canentes in cordibus vestris Domino. In choro

» nemo privatim, nemo tacite officium recitet, sed omnes pariter qui-
 » cumque adestis, senes cum iunioribus laudate nomen Domini in psal-
 » mis, hymnis et canticis ».

180. Tertio, tenentur Canonici missas conventuales inter ipsum divinum officium celebrare (1), unam nimirum quotidie de officio currenti cum applicatione pro benefactoribus: alteram de feria, si praeter festum eo die occurrat feria quadragesimae, rogationum, quatuor temporum, aut vigiliae: et etiam tertiam, si praeter festum, et vigiliam occurrant rogationes, ut in pervigilio Ascensionis (2). Verum etsi duae, vel tres missae conventuales sint interdum celebrandae; tamen unica tantum debet quotidie pro benefactoribus in genere necessario applicari (3).

(1) Cap. 11, de celeb. Mis. — (2) Missa conventualis de Sancto celebranda est post tertiam, de vigilia post sextam, et de rogationibus post nonam. — (3) Sic definitum est in bul. *Cum semper* Bened. XIV. Non excusat ab onere quaecumque consuetudo quae dicitur abusus et corruptela. Id. ib.; et Parochus celebrans missam conventualem, non excusatur a Missa pro populo, quam debet celebrare et applicare per alium. Id. Inst. 107, n. 13. et seqq.

181. Quarto, tenentur Canonici Episcopum revereri, eumque associare, cum accedit, et recedit ab ecclesia, et comitiis capitularibus interesse, nisi legitime excusentur, quod etiam tunc evenire potest, cum omnia in Capitulo sine lege, sine ordine, et sine modo geruntur (1); aliter non intervenientes delinquerent, et quidem graviter, si per notabile tempus a talibus comitiis per contemptum abessent. Haec porro interventio ordinata est ad spiritualia et temporalia Capituli, et Ecclesiae negotia rite definienda, ex quo utriusque bonum et felicitas pendet.

(1) Barbosa, de Canon., cap. 4, n. 4.

182. Quinto demum, tenentur Ecclesiae Cathedralis Canonici infra duos menses a die adeptae possessionis praebendae coram Episcopo et Capitulo fidei professionem personaliter emittere, alioquin fructus praebendae ipso iure amittunt (1), licet aliud obtineat circa distributiones

quotidianas, ut animadvertit Benedictus XIV (2). Hoc tamen onus Ecclesiae simpliciter Collegiatae Canonicis, et Dignitatibus a iure communi non imponitur, nisi curam gerant animarum, uti a S. Congregatione decisum refert Garcia (3).

(1) Trid. sess. 24, c. 12, de ref. Fructus sic amissi accrescunt capitulo. Ceccoperius, l. 4, t. 10, n. 3. — (2) Inst. 60, n. 15. — (3) De benef., p. 3, c. 3, n. 11.

183. His oneribus respondent commoda, quae maxime in fructuum perceptione consistunt. Fructus autem beneficiorum duplicis sunt generis: alii dicuntur fructus annui, vel simpliciter fructus praebendae, ut sunt redditus, proventus, et emolumenta, quae procedunt ex bonis, seu iuribus fixe, et perpetuo beneficio adnexis, quaeque beneficii dotem constituunt; et alii distributiones quotidianae appellantur, ut sunt proventus, qui percipiuntur pro certis oneribus missarum, anniversariorum, aliarumque functionum, quique in singulos dies, vel actus distribuuntur. Illi, Canonicis assignantur propter annuam in loco canonicatus residentiam; istae, propter quotidianam in choro praesentiam. Et si in aliqua Ecclesia Collegiata distributiones nullae sint, vel ita tenues, ut verisimiliter negligi possint, tertiam partem quorumcumque proventuum potest et debet Episcopus a praebendis avellere, et in distributiones convertere (1).

(1) Trid. sess. 21, c. 3; et sess. 22, c. 3, de ref. Has distributiones quotidianas Ivo Carnotensis primus instituisse dicitur, ut quos ad horas canonicas panis interni refectio non movebat, panis corporei refectio provocaret. Sed Bonifacius VIII in cap. *Consuetudinem*, de cler. non resid., eas sub lege universali constituit, ita ut qui non esset in choro eas recipere non posset, et si recepisset, earum dominium non acquireret, nec faceret suas, sed ad restitutionem teneretur.

184. Fructus annui integri debentur Canonico, qui continuo resedit, immo et ei qui non resedit, si ex iusta causa abfuit. Iusta autem absentiae causa est: solatium animi per tres anni menses; servitium Episcopi, quod duo Canonici non curati, ipso requirente, in dioecesi administranda ei praebent, quod contraria consuetudine, aut

iuramento tolli non potest (1); studium sacrae Scripturae, aut Theologiae in aliqua catholica universitate studiorum, quod Doctores ad Ius Canonicum communiter extendunt ex identitate rationis, et ex Congregationis definitione; et officium Magistri in iisdem Facultatibus, sive scientiis (2). Qui his de causis absunt, fructus annuos percipiunt, quia iuris fictione residere censentur: sed non percipiunt distributiones quotidianas, quae ex regula generali tantum praesentibus in choro assignantur, ut mox videbimus.

Haec sane ita procedunt, si in Ecclesia sint et fructus praebendae, et distributiones quotidianae. Nam si nulli essent fructus praebendae, et omnes redditus consisterent in distributionibus quotidianis, hae forent in tres partes dividendae, quarum duae tenerent locum fructuum praebendae, et tertia distributionum quotidianarum: et ideo primas duas partes lucraretur Canonicus iusta ex causa absens, relicta tertia actu inservientibus, ne sibi sit inutilis praebendae titulus, et ne actu inservientes debita frustrentur mercede (3).

(1) Cap. 7 et 15, de cler. non resid. — (2) Trid. sess. 5, c. 1, de ref. et c. 5, de magist. — (3) Reiffenstuel in tit. de cler. non resid., n. 207.

185. Distributiones quotidianae debentur Canonico, qui praesens in choro divinum officium rite peregit. Ita definivit Bonifacius VIII, in cap. unic. de cler. non resid. in 6. Idcirco absens etiam ex iusta causa, ut in proxime enumeratis casibus, etiamsi esset Episcopi Vicarius Generalis, distributiones quotidianas non lucratur, quae iure accrescendi in utilitatem praesentium cedunt ex decreto Tridentini (1), cui non obest aliud decretum eiusdem Concilii in posteriori sessione (2), in quo distributiones non attribuuntur Canonicis, sed Fabricae Ecclesiae, aut alteri pio loco: nam hoc posterius decretum, quod de dignitatibus, personatibus, et officiis tantum loquitur, intelligendum est non de distributionibus, quae proveniunt ex mensa capitulari, sed de distributionibus quas praedicti habent proprias, et a mensa capitulari separatas (3).

(1) Sess. 21, cap. 3, de ref. — (2) Sess. 22, cap. 3, de ref.

— (3) Fagnanus in cap. *Quia nonnulli* de cler. non resid., num. 11 et seqq.

186. Caeterum distributiones, quae a non praesentibus amittuntur, nequeunt a praesentibus eis remitti, sive donari, quod licet durum videatur, dum interdicitur Canonicis sibi acquisita donare, tamen iustum est, ne ex liberalitate, aut collusione Canonicorum Ecclesiae servitium minuatur (1). Et ne efficax haec providentia eluderetur, statutum fuit, ut in qualibet Collegiata Ecclesia duo deputentur Canonici, unus nempe ab Episcopo, et alius a Capitulo, olim *Obedientiales*, nunc *Punctatores* vocati, qui post emissum coram deputantibus iuramentum fideliter suum gerendi officium, accurate adnotarent singulis diebus, singulisque divini officii partibus Canonicos absentes, quibus essent distributiones subducendae (2).

(1) Trid. sess. 24, c. 12, de ref. — (2) Sic definivit S. Congregatio, teste Benedicto XIV, de Synod. l. 4, c. 4.

187. Regula statuta in citato capite Bonifacii VIII et a Concilio Tridentino confirmata, tres habet limitationes, ut in eodem capite legere est, nempe: in casu infirmitatis, in casu iustae et rationabilis corporis necessitatis, et in casu evidentis Ecclesiae utilitatis, in quibus etiam non praesentes choro distributiones quotidianas proprias, et partem non praesentium iure accrescendi sibi debitam, lucrantur, eodem modo ac si in choro praesentes extitissent. Excipiuntur tamen illae distributiones, sive emolumenta anniversariorum, quae ex voluntate fundatorum solum vere praesentibus dari debent, vel dari consueverunt (1).

Hic prima exceptio fit in eo, qui infirmitate detinetur, ne ad chorum accedat, etiamsi infirmitas in libere suscepta peregrinatione, vel rusticatione contigerit, modo dum sanus erat interesse consueverit, alias absentia non tribuitur morbo, sed voluntati (2). Nec quaelibet invaletudo cum hoc effectu excusat a choro; sed illa tantum, quae gravis est, non levis, quaeque omnem interventum impedit, non aliquem (3). Etenim si canonicus potest in infirmitate negotiorum suorum satagere, non debet ser-

vitium Ecclesiae negligere, cui se devovit; et si nequeat omnibus horis interesse, non excusatur ab illis, quibus potest interesse absque salutis detrimento. Nihilominus caecus omnino excusatur, etiamsi partem officii queat recitare, quam memoria retinet (4).

Secunda exceptio fit in eo, qui habet iustum et legitimum corporis impedimentum, ne ad chorum accedat, ut si quis sine mortis ab inimicis inferendae periculo nequeat ad Ecclesiam accedere, si quis sit iniuste excommunicatus, vel carceribus detentus, vel in exilium pulsus, cuius innocentia fuerit inde iuridice agnita, et sententia inappellabili declarata, et si quis animarum cura non gravatus a sua Ecclesia recesserit, in qua vehemens grassatur pestis. Hi quidem omnes possunt distributiones quotidianas repetere, etiamsi non fuerint praesentes in choro (5).

Tertia exceptio fit in eo, qui evidentem Ecclesiae utilitatem promovet, uti est Canonicus Theologus pro ea die, qua S. Scripturam legit, Poenitentiarius pro eo tempore, quo confessiones audit, et Canonicus Curatus pro eo tempore quo circa curam animarum occupatur: item Canonicus, qui ad Ecclesiae, vel Capituli negotia tractanda Concilium generale, vel provinciale, vel dioecesanum, vel Pontificem, vel Regem, vel Magistratum adit, qui ab Episcopo in sui vicem ad invisenda limina Apostolorum mittitur, et qui ipsum Episcopum ad eundem finem Romam accedentem comitatur (6): item demum Canonicus, qui ad spiritualia exercitia obeunda ad aliquam religiosam domum se confert (7), et qui indultum habet a S. Congregatione concessum absentiae a choro, ubi assidue et laudabiliter quadraginta per annos Ecclesiae servitium praestiterit (8). Hi quidem omnes distributiones quotidianas percipiunt, quamquam absint a choro (9).

(1) Giraldus ad tit. de cler. non resid. sect. 358. Hae distributiones manuales tantum inter praesentes dicuntur. Analect. Iur. Pont., ser. 5, pag. 1049. — (2) Id. cit. loc. — (3) Si tamen infirmitas permetteret beneficiato e domo exire, et aliquantisper deambulare ad sanitatem recuperandam, et non posset tuto absque salutis praeiudicio choro assistere, non videntur illi distributiones negandae. Id. cit. loc. — (4) Ita

definitum fuit a S. Congregatione, teste Bened. XIV, in Inst. 107, n. 28. — (5) Sic definitum fuit a S. Congregatione, teste eodem Pontifice in cit. Inst., n. 50 et seqq. — (6) Sed distributiones non lucratur absens Canonicus docens extra Ecclesiam theologiam, vel ius canonicum, Inquisitor, Examinator Synodalis, inserviens Episcopo privatim, aut publice extra missam pontificalem, comitans Episcopum in visitatione, et etiam Poenitentiarius non audiens confessiones, etiamsi resideat in confessionario. Giraldus. cit. loc. — (7) Id. ad tit. de cler. non resid. sect. 358, ubi affert decretum Clementis XI et Encyclicam S. Congregationis ad omnes Episcopos. — (8) Idem dicendum de clericis beneficiatis, qui ex dispositione Synodi Romanae sub Benedicto XIII, per sex menses debent in seminario commorari. Hoc tamen ibi tantum viget, ubi dicta Synodus vim legis habet. Id. cit. loc. — (9) Ita pluries definivit S. Congregatio in eadem Institutione Benedicti XIV, citato n. 54 et seqq. Quando tamen ex aliqua iusta causa dantur distributiones absenti, illud semper prae oculis habendum est, an, cum non erat impeditus, choro adsistendi consuetudinem habuerit. Nam in infirmitate non poterit Canonicus lucrari distributiones illarum horarum, quibus sanus adesse non consuevit. Hoc probatur ex sacrae Congregationis decisionibus, quae declarando debitas distributiones iuste impedito, solet addere clausulam: *dummodo ante infirmitatem fuerit solitus inservire*: iniustum enim est, infirmum lucrari distributiones, quas lucratus non fuisset sanus. Giraldus, cit. loc.

188. In Capitulis plures inveniuntur canonicorum gradus: alii sunt *simplices* canonici, alii habent *officium*, alii *personatum*, et alii *dignitatem*. In dignitate sunt qui habent praeeminentiam cum iurisdictione; in personatu qui habent praeeminentiam absque iurisdictione; et in officio qui utraque carentes aliquo defunguntur peculiari ministerio, ut legendi S. Scripturam, aut excipiendi fidelium confessiones. Reliqui simplices dicuntur canonici, qui adhuc in presbyteros, diaconos et subdiaconos solent distribui.

189. Capitulum convocandum est ab Episcopo, vel a digniore de capitulo, vel ab eo, ad quem de iure vel de consuetudine spectat (1). Ad capitulum omnes sunt invitandi canonici vocales, qui in ordinariis capitulis, diebus statutis habendis, vocantur tacite, cum dies interpellat pro homine; in extraordinariis vero, et in iis, in quibus de maioribus et gravioribus agitur, nominatim sunt vocandi (2): aliter si unus tantum per contemptum non vocetur, capituli vim evertere potest, si repugnet, vel eandem magis confirmare, si ratam habeat (3). Contem-

ptus autem resultat nedum ex actu negativo non vocandi, sed magis adhuc ex actu positivo inhibendi. ne canonicus ad capitulum accedat (4).

(1) Trid. sess. 25, c. 6, de ref. — (2) Id. locum habet, cum sunt praesentes in civitate, vel in loco, ubi sita est ecclesia, ad quam pertinent: nam a dictis locis absentes non sunt absolute vocandi, nisi in contrarium stet statutum, vel consuetudo. Nihilominus in quibusdam casibus a iure determinatis vocandi sunt etiam absentes, modo reperiantur in Provincia, ut si ageretur de alicuius beneficii collatione, aut de cessatione a divinis. Scarfantionius ad Ceccoperium, l. 4, t. 2, n. 49 et seqq. Alii autem adiungunt, idem servandum esse: 1° quando tractantur negotia ardua et magni momenti, uti sunt, alienatio bonorum capituli, et electio Vicarii Capitularis; 2° quando sumuntur deliberationes, quae in singulorum praeiudicium vergere possunt; 3° quando adest consuetudo, ut quibusdam actibus capitularibus absentes vocentur. Auctor praelect., iur. can., p. 2, n. 388, et Reiffenstuel ad tit. de iis quae fiunt a maior. etc., n. 10. — (3) Cap. 36, de elect. in quo legitur: *Plus in talibus consuevit contemptus unius obesse, quam plurium contradictio in praesenti.* — (4) Votum in Capitulo babent omnes canonici in sacris constituti. Trid. sess. 24, c. 4, de ref., qui ordinem receperunt, quem titulus ipsius canonicatus exquirat. Hi possunt dare votum per se, et etiam per procuratorem, modo ipsi sint vere impediti, et morentur in provincia, et curatorem deputent unum de capitularibus, qui poterit dare votum pro se, et pro absente, sed in favorem tantum unius, ne videatur suam conscientiam dividere. Cap. 46, de elect. in 6. Episcopus, et eius Vicarius Generalis, si canonici non sint, non habent vocem in capitulo, nisi illis concedatur ex S. Sedis privilegio, quale fuit Episcopis Hispaniae concessum a Pio IX, in recenti concordato. Si vero sint simul canonici, vocem habent, quando non agitur de re quae eorum personas directe afficiat. Si enim de eorum interesse ageretur, nedum haberent vocem, sed insuper de aula capitulari egredi deberent, ne per eorum praesentiam deliberationis libertatem impedi- rent. Vocem in capitulo servant canonici etiam pro suis propinquis intra tertium gradum, modo procedatur per secreta suffragia. S. Cong. Conc. in *Ferentina*, 1834 et 1835. Richter ad sess. 24, c. 12, de ref. n. 10.

190. In actibus capitularibus decisio maioris et sanioris partis attenditur; maior dicitur quoad numerum, et sanior quoad consilium, quod ex aetate, dignitate, prudentia, et pietate aestimatur. Maioritas duplex est, nempe *absoluta* relate ad omnes, et *relativa* relate ad singulos (1). In huiusmodi decisionibus prima requiritur; nempe decisio capitularis debet habere maiorem suffragiorum partem relate ad omnes praesentes, qui saltem duas tertias canonicorum omnium partes debent regulariter efformare.

Hinc si canonici sint decem et octo, duodecim debent esse praesentes ad deliberandum, et septem saltem debent in unum convenire, ut decisio dicatur efficax: nam ibi maiorem absolutam habemus partem, quae et sanior fere semper praesumitur, nisi de contrario constet, cum praesumptio cedat veritati. Attamen si sermo sit de iis, quae canonicis competunt, non ut collegio, sed ut singulis, sicut foret aliquid conferre ex proprio patrimonio, vel liberalitatem, sine causa necessitatis aut pietatis, ex bonis ecclesiasticis sibi obvenerentibus facere, decisio maioris et sanioris partis non sufficeret; sed omnium requireretur consensus, quia negotium, quod tangit omnes, ab omnibus debet approbari (2).

Quod diximus de duabus tertiis partibus canonicorum, quae debent ad decisionem concurrere, non habet locum, ubi iidem Canonici etiam vocati ad Capitulum iniuste accedere recusent, aut ubi accedere nequeant: nam recusantes se faciunt a Capitulo alienos (3), et impotentia aliquorum non debet aliis, et Ecclesiae praesertim obesse. Hinc in his casibus si tres tantum Canonici sint praesentes, tres possunt deliberare, immo et duo, et etiam unus, in quibus, vel in quo, Capitulum adhuc subsistere censetur (4).

(1) Haec maioritas relativa sequenti explicatur exemplo: Supponamus canonicos in Capitulo votantes esse duodecim, et quinque suffragium ferre pro Caio, quatuor pro Sempronio, et tres pro Lucio: pro Caio habebimus maiorem relativam, quia ipse in votis vincit Sempronium, et Lucium. — (2) Hoc eruitur ex regula iuris, quae sic concipitur: *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari*. Cap. 29, de reg. iur. ip. 6. An Reiffenstuel in tit. de his quae fiunt a Praelat., n. 34 et in tract. de reg. iur. ad. cit. reg. 29. — (3) Cap. 19, de elect. — (4) Scarfantonus ad Ceccoperium, l. 4, t. 2, n. 16. Licet enim Capitulum non possit ab uno inchoari, quia tres saltem requiruntur ad Capitulum efformandum, potest tamen ab uno conservari.

TITULUS XIX.

DE CAPITULO ECCLESIAE CATHEDRALIS.

SUMMARIUM: 191. Ecclesia Cathedralis commissa est Episcopo et Capitulo. — 192. Episcopus a Capitulo consilium aut consensum requirit. — 193. Quando consensum? — 194. Quando consilium? — 195. Iurisdictio episcopi transit in capitulum, dum sedes vacat, quod pluribus modis contingit. — 196. Capitulum eligere debet oeconomum, et vicarium intra octo dies, et interim administrare. — 197. Quis assumendus sit in vicarium? — 198. In vicarium transit omnis iurisdictio ordinaria episcopi. — 199. Limitationes huius regulae.

191. Cum Ecclesia Cathedralis prima sit omnium ecclesiarum dioecesis, omnium matrix, sedes, cathedra, thronus Episcopi, et dioecesanae communionis centrum, supra omnes speciales habet attributiones, tum sede plena, tum sede episcopali vacante. Haec quidem Ecclesia, sede episcopali plena, habet caput in Episcopo, et membra in Canonicis (1). Ideoque Cathedralis propria Ecclesia est tum Episcopi, tum Canonicorum, sed magis illius, quam istorum. Ex quo sequitur, quod eius regimen principaliter commissum sit Episcopo, et secundo etiam Canonicis, ita ut communi voluntate, et actione gubernetur (2).

Propterea, iis exceptis, quae ad propriae mensae administrationem spectant, quae olim erat inter Episcopum et Canonicos communis, et nunc divisa (3), Canonici absque Episcopi approbatione nil possunt innovare, maxime eorum, quae ad divinum cultum, et ecclesiasticam disciplinam referuntur, et vicissim Episcopus non debet aliquid novi gravioris momenti, inconsulto capitulo, edicere; quod probatur ex antiqua Ecclesiae disciplina, et ex iure scripto: nam Alexander III Patriarchae Hierosolymitano scribens ita aiebat: *Novit tuae discretionis prudentia, qualiter tu, et fratres tui unum corpus sitis, ita quod tu caput, et illi membra esse probentur. — Fraternitati tuae mandamus, quatenus in concessionibus et confirmationibus, et aliis Ecclesiae tuae negotiis, fratres tuos requiras, et cum eorum consilio, vel sanioris partis, eadem peragas et pertractes, et*

quae statuenda sunt statuas, et errata corrigas, et evellenda dissipas et evellas (4).

(1) Cap. 4, de iis quae fiunt a Praelat. — (2) Arg. Cap. 12, de testam. Ideo ad pias fundationes in Cathedrali recipiendas requiritur consensus Episcopi, et Capituli. Scarfantionius, p. 1, decis. 29. — (3) Post hanc divisionem Capitulum constituit corpus separatum: habet statuta, et insignia propria: habet bona, et officia particularia: habet syndicum, et sigillum proprium, conventus agit, et deliberationes sumit. Soglia, Inst. iur. priv., § 52. — (4) Cap. 4 et 5 de iis, quae fiunt a Praelat.

192. Hoc canonicorum consilium, quod debet Episcopus a suo Capitulo requirere, illi divino monito est consentiens, ubi dicitur: *Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis* (1). Sed hoc ipsum consilium modo importat simplicem consultationem, modo consensum. Si primum, tenetur expetere, sed non cogitur Episcopus Capituli consilium sequi; neque idcirco est supervacaneum: nam prodest ad causam melius cognoscendam, et ad praeiudicatum avertendum iudicium, cum iuxta vulgi adagium, *plus videant oculi, quam oculus*. Si secundum, Episcopus tenetur expetere, et sequi Capituli sui consilium: nam hoc casu pertinet ad substantiam actus ille consensus, sive illa approbatio, quam debet Episcopus a suo Capitulo obtinere.

Iure Decretalium plures sunt casus (2), in quibus episcopi debent a capitulo suo vel consilium requirere, vel consensum obtinere. Sed moribus hodiernis eorum resolutiones praxi contraria, vel tacita Summorum Pontificum dispensatione raro observantur; immo non desunt, qui dicunt, titulum Decretalium *De iis, quae fiunt a Praelatis sine consensu capituli* ab aula recessisse. Sed quam insipienter id effutiant quidam, patet manifeste, si paulisper inspiciantur, quae hac de re docet Benedictus XIV: « Profecto ambigi non potest, ait ipse, quin etiam hodie, iure Decretalium, Canonici Ecclesiae cathedralis sint consilarii nati Episcoporum; adeo ut non liceat Episcopo aliquid gravis momenti negotium aggredi, et deliberare, inconsulto Capitulo » (3).

(1) Eccles. cap. 32. — (2) De hoc videndi sunt Doctores ad tit. de *Instit. Canon.* Vol. I.

iis quae fiunt a Praelat. etc. — (3) De Synod., l. 13, c. 1, n. 5. Inter alios canonistas, quos ad hoc confirmandum possemus adducere, sufficiat doctrina Card. Soglia in suo opere *Inst. iur. priv.*, § 22, qui hanc dat generalem regulam: *Ne quid Praesul in negotiis gravioribus sine Capituli consilio, aut consensu agat.* Insuper haec consilii requisitio est rectae rationi et iuri conformis, maxime cum agitur de negotiis arduis. In decreto enim Gratiani habemus canonem, qui statuit, Episcopum, ad instar Roboami Regis, debere senatum suum habere, coetum Presbyterorum, id est Seniorum, sine quorum consilio nihil gravis momenti agat. Can. 8, c. 16, q. 1. Non alia autem de causa populus Israel recessit a Roboamo Salomonis filio, nisi quia, relicto consilio seniorum, voluit sequi consilium adolescentium, qui nutriti fuerant cum eo. 3 Reg., c. 12. Quare laudandi maxime sunt hodierni Galliae Episcopi, qui hoc consilium petunt ab eorum Capitulis, et habitum in publicis eorum literis declarant, in quo sapienter summorum Pontificum praxim sequuntur, qui et Ipsi a Collegio Cardinalium consilium exquirunt.

193. Ex nostra sententia Episcopus etiam nunc debet Capituli sui consensum obtinere: 1° in iis statuendis, quae ad divinum officium in Ecclesia celebrandum, et ad ministrorum regimen referuntur (1); 2° in augendis praebendis tenuibus per unionem beneficiorum simplicium, aut per aliarum praebendarum suppressionem (2); 3° in procedendo contra Canonicos in casibus determinatis a Concilio Tridentino (3); 4° in convertendis relictis pro peregrinis, infirmis, aliisque miserabilibus personis in alios pios usus, si in loco institutionis tales personae non sint, aut perpaucae reperiantur (4); 5° in constituendis examinadoribus synodalibus ex licentia S. Congregationis post annum ab ultima synodo (5); 6° in iis omnibus, quae Capituli interesse aut commune, aut particulare respiciunt, quaeque statum afficiunt ipsius Ecclesiae, ut sunt alienationes rerum, dignitatum institutiones, aut suppressiones, beneficiorum uniones, et erga alias Ecclesias subiectiones, vel obligationes; 7° in recipiendo Missali S. Pii V, quando prius aliud legitimum erat in usu (6).

(1) Trid. Sess. 24, c. 12, de ref. — (2) Id. ead. Sess., c. 15, de ref. — (3) Sess. 25, c. 6, de ref. — (4) Id. ead. Sess., c. 8, de ref. — (5) Benedictus XIV, de Synod., l. 4, c. 7, n. 9 et 10. — (6) Bul. *Quo primum* eiusd. Pont.

194. Similiter Episcopus debet Capituli sui consilium

requirere: 1° in ferendis constitutionibus synodalibus, secus, ut illegitime editae, suo carent robore, nisi defectus a S. Congregatione sanetur, ut docet Benedictus XIV (1), 2° in distribuendis ordinibus Canonorum, ita ut saltem dimidia eorum pars Presbyteri sint, et caeteri Diaconi et Subdiaconi (2); 3° in iis explicandis negotiis, quae ad clericorum Seminaria pertinent (3); 4° in substituendis iudicibus synodalibus in locum demortuorum infra annum ab ultima synodo (4).

(1) De Synod., l. 13, c. 1. — (2) Trid. Sess. 24, c. 12, de ref. — (3) Id. Sess. 25, c. 18, de ref. — (4) Id. Sess. 25, c. 10, de ref.

195. Sede vero Episcopali vacante, iurisdictio Episcopi transit in Capitulum Ecclesiae cathedralis, quam per Vicarium a se delectum in universa dioecesi exercet, ita ut loco Episcopi ecclesiam regat, et administret. Sedes episcopalis vacat per mortem Episcopi; et haec administratio incipit a sufficienti facti notitia, cum, si in longinquis Episcopus decedat, hucusque valide eiusdem Vicarius administret. Vacat per renunciationem, et translationem Episcopi; et administratio incipit a die, qua sufficienter cognoscitur, renunciationem, vel translationem fuisse a Summo Pontifice in Consistorio admissam, vel decretam (1). Vacat per Episcopi depositionem, et administratio incipit a die, qua sufficienter cognoscitur sententia, si pronunciata sit super poena; nam si pronunciata tantum sit super crimine, administratio non incipit, nisi a deponente detur, vel privationis declaratio sequatur, vel ab ipso iure imponatur (2). Cum ita sedes Episcopalis vacat, Capitulum in locum succedit ipsius Episcopi, nisi habeat Vicarium Apostolicum a Summo Pontifice, vel a S. Congregatione datum, quo casu Capituli successio et administratio excluditur, et ipse Vicarius Apostolicus iurisditionem exercet (3).

(1) Bul. *Nobis nuper* Urbani VIII. — (2) Fagnanus in cap. *Qualiter* de accusat., n. 95 et seqq. — (3) Si vero episcopus fiat infidelium, vel haereticorum captivus, vel in carcerem detrudatur, sedes non vacat, et ipse per litteras, perque Vicarium suum generalem regere Ecclesiam

suam potest. Hoc probatur ex declaratione S. Congregationis producta a Benedicto XIV, de Synod., l. 13, c. 16, n. 10 et 11; et confirmatur ex litteris Gregorii XVI, datis die 9 maii, an. 1838, in causa archiepiscopi Coloniensis, in quibus leniter reprehenditur metropolitanae capitulum, quod post archiepiscopi capturam ad electionem vicarii capitularis devenerat, licet in Vicarium capitularem sibi assumpserit ipsum archiepiscopi Vicarium generalem, et eiusdem iurisdictio confirmatur non ut Vicarii capituli, sed ut Vicarii Episcopi. Hoc ipsum ab hodierna praxi roboratur: nam Aloysius Franzoni archiepiscopus Taurinensis, et Emmanuel Marungiu Nurra Archiepiscopus Calaritanus, per suos Vicarios generales suas archidioeceses regebant, dum e suis sedibus vi expulsi extra Sardiniae regum ad longum tempus vixerunt, ille scilicet Lugduni in Gallia, et hic Romae. Nihilominus si in captivitate, vel in carcere ita arcte custodiretur Episcopus, ut nullam posset habere cum sua dioecesi communicationem, nullumque reliquisset vicarium, posset capitulum vicarium capitularem interim eligere, ut loco Episcopi administraret, donec alia a S. Sede daretur providentia, cui statim debet utrumque factum significari, cap. 3, de suppl. negl. Prael. in 6. Et idem videtur dicendum, si Episcopus in amentiam, vel furorem incidat, vel alio perpetuo morbo ita afficiatur, ut officium episcopale nullo pacto valeat exercere. Arg. cap. 1, de cler. aegrot. in 6. His enim in casibus sedes interpretative vacat, et, ni capitulum administret, nimis graviter potest laedi, et turbari Ecclesia, quia paria sunt, ut ait Reiffenstuel, non habere episcopum, aut habere inutilem.

196. Iurisdictio ab Episcopo in Capitulum devoluta diu a toto corpore exerceri non potest, quia experientia compertum est, communem administrationem confusionem parere; ideo tenetur Capitulum unum, vel plures oeconomos constituere, qui rerum ecclesiasticarum, et provenituum curam gerant, et insimul infra octo dies post Episcopi mortem, vel renunciationem, etc., unum tantum Vicarium capitularem idoneum eligere (1), qui iurisditionem in Capitulum transmissam exercent: secus electio devolvitur ad Metropolitanum; vel, si ipsa Ecclesia Metropolitana sit vacans, ad Episcopum Provinciae antiquiorem cathedra, non aetate; vel, si sit ipsa Ecclesia exempta, ad Episcopum propinquiorem (2).

Non potest quidem diu a toto canonicorum corpore acquisita episcopalis iurisdictio exerceri; sed hoc non impedit, quominus eadem iurisdictio per octo utiles praedictos dies a toto Capitulo, non a Praeposito, vel ab eius prima dignitate, valide et licite ante Vicarii capitularis electionem exercentur. Et ideo non cogitur Capitulum,

ut statim, habita vacationis notitia, suum Vicarium eligat; sed potest, licet ut plurimum non expediat, electionem usque ad ultimum diem differre. At semel legitime facta electione, omnis iurisdictio Capituli in electum Vicarium transit, ita ut nequeat limitari, vel dari ad tempus, aut revocari, nisi ex iusta causa, et habita a S. Congregatione facultate (3). Quare iurisdictio a Vicario capitulari acquisita in eo viget, donec novus Episcopus litteras Apostolicas suae missionis acceperit, easque Capitulo praesentaverit, a quo die incipit ministrare promotus, cui prius sub gravibus poenis est interdicta dioecesanorum obedientia (4).

(1) In Gallia tamen plures eliguntur Vicarii Capitulares. Haec consuetudo inducta fuit a paritate rationis: nam sicut Episcopi Galliarum sibi plures Vicarios Generales assumunt, ita Capitulum. Sed haec ratio non est satis firma, quia vivo Episcopo, adest caput, a quo diversi Vicarii regantur; eo vero mortuo, Vicarii plures Capitulares destituuntur centro et capite: nam capitulum, electo Vicario, omnem iurisditionem in illum transfert: et ideo quando S. Congregatio interrogatur, quot possint eligi Vicarii capitulares, semper, sublata consuetudine immemorabili ante Tridentinum concilium, respondet: unus. Immo etiam ubi plures ex consuetudine eliguntur Vicarii, unus a S. Sede tamquam principalis, et caput habetur; quod constat ex Litteris Pii VI, datis Vicariis capituli Corisopitensis 30 iul. 1791, in quibus dictis Vicariis, pro tempore calamitatum illius Ecclesiae, plures conceduntur apostolicae facultates; sed Pontifex ita declarat: *Concessionibus nostris non iam directe largiti sumus omnibus vobis Vicariis capitularibus: sed Tibi uni, dilecte fili, Ludovico Ioannes Gilart de Larcantel, ita tamen, ut et aliis easdem delegandi fecerimus Tibi potestatem, prout in ipsis concessionum foliis expressum intelliges.* Theiner, docum. ined., t. 1, p. 103, edit. Paris, an. 1857. — (2) Trid. sess. 24, c. 16, de ref. — (3) Bened. XIV, de Synod., l. 2, c. 9, n. 4; et l. 4, c. 8, n. 10. Ferraris, verb. *Capitulum*, art. 3, num. 42 et seqq. — (4) Extrav. *Iniunctae* de Elect. int. com. — Ideo SS. Pius noster Papa IX, suspensionem ipso facto incurrendam tulit, sibi que reservavit, contra capitula, et conventus Ecclesiarum, et Monasteriorum, quae novos Episcopos, vel alios Praelatos reciperent, antequam litteras Apostolicas de sua promotione ipsi exhiberint. Haec reservata suspensio ad beneplacitum S. Sedis est tantum a beneficiorum perceptione, ut idem Pontifex declarat in sua bulla *Apostolicae Sedis* diei 12 octobris 1869.

197. Ad Vicarii capitularis munus assumendus est clericus, saltem prima tonsura initiatus, qui aetatem habeat 25 annorum, qui saltem in Iure canonico sit Doctor, vel

licentiatus, vel alias quantum fieri potest idoneus (1). Dicimus *saltem*, quia si haberi posset Doctor in S. Theologia, et Iure canonico, melius esset Ecclesiae consultum. Non tamen sufficeret, si esset tantum Doctor in Theologia; quia ut ait Ferosinus: « Viri Theologi, etsi litte- » ratissimi sint, non satis Iurisprudentiae praxim, et » theoriam callent, et quia proinde multoties ex capite, » pro arbitrio sententias proferunt, ac solent a veritate » et iustitiae tramite deviare (2) ». Dicimus *vel alias idoneus*, quod ita interpretandum est, ut eligatur Doctor, etiamsi unus talis solummodo esset in Capitulo (3), et si nullus Doctor idoneus esset in Capitulo, vel extra, qui vellet Vicarii onus sustinere, ut eligatur non doctor, sed semper idoneus (4). Specialiter autem eligi in Vicarium capitularem nequit, qui a saeculari potestate ad ipsum episcopatum nominatus fuit (5).

(1) Trid. loc. cit. — (2) De Capit. Sed. vac., q. 9, n. 18. — (3) Doctor vel licentiatus tamen debet esse in aliqua publica et catholica universitate: nam ad hoc non sufficeret laurea vel licentia data in universitate tantum saeculari, vel concessa a Principe per indultum gratiae. — (4) Quod Doctor in iure canonico, si sit in Capitulo, vel etiam extra ad hoc munus paratus, sit eligendus, demonstrat Richter ex adductis totidem S. Congregationis decisionibus; alias non Doctoris electio sustineri nequiret. Ad Trid. sess. 24, cap 16, de ref., num. 4 — (5) Hoc probatur ex Brevi Pii VII, 4 decemb. 1810, ad Archidiaconum Florentinum, qui Ipsum consuluerat, an episcopus Nanceiensis, ad sedem Florentiae per Napoleonem nominatus, posset eligi in Vicarium Capitularem? Pontifex respondit, nequaquam posse, ea praecipue de causa, quia ex Tridentini praescripto cum Vicarius debeat reddere rationes suae administrationis Episcopo, supponitur, Vicarium esse debere personam a promovendo diversam. Alii similes casus referuntur a Card. Soglia. Inst. iur. priv., § 23. Caeterum in electione Vicarii caute procedendum est, ne S. Sedes electiones revocare, et de Vicario Apostolico, aut aliter debeat providere. Et de facto Pius VII revocavit electionem Vicarii capitularis factam a tribus canonicis Capituli Lugdunensis. Bul. nov., tom. II, pag. 37; et omnes electiones Vicariorum Capitularium factas sub Gallica dominatione in Regno Neapolitano. Id. Bul. t. 13, p. 425.

198. Quoad potestatem et iurisdictionem, quae, sede vacante, devolvitur in Capitulum, et deinceps in Vicarium capitularem, regulam statuimus ita conceptam: *Capitulum, vel Vicarius Capitularis, sede episcopali vacante,*

succedit Episcopo in omnibus, quae pertinent ad potestatem iurisdictionis ordinariae tum in foro interno, tum in foro externo, tam in spiritualibus, quam in temporalibus, iis exceptis, quae in iure reperiuntur reservata. Haec regula, licet oppositores habeat, communiori vallatur Doctorum calculo, et satis firma et fundata in iure videtur, a quo statuitur, iurisdictionem Episcopi, eiusque administrationem in spiritualibus et temporalibus, sede vacante, in capitulum ecclesiae cathedralis transire, et ad ipsum Capitulum pertinere (1).

Regula loquitur de potestate iurisdictionis, ideoque non comprehendit potestatem ordinis, ut est consecrare ecclesias, confirmare fideles, ordinare clericos, etc. Nihilominus cum horum exercitium ex iurisdictionis potestate quoque dependeat, capitularis Vicarius potest quocumque tempore extraneum adhibere Episcopum ad haec peragenda, excepta ordinum collatione, ad quam non potest litteras dimissorias dare, nisi post annum a die vacationis sedis, ubi de arctatis non agitur (2).

Regula loquitur de iurisdictione ordinaria, ideoque non comprehendit ea, quae speciali, et personali privilegio fuerunt Episcopo concessa, quia *privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona* (3); et non comprehendit ea, in quibus Episcopus procedit tamquam specialis S. Sedis delegatus (4), quia in his nulla est communio inter Episcopum et Capitulum, et nulla proinde debet esse successio (5).

Regula comprehendit ea, quae pertinent ad forum internum, uti est approbare confessarios (6), absolvere a casibus Episcopo reservatis (7), vota non reservata commutare, et in illis casibus dispensare, in quibus Episcopus potestate ordinaria dispensat (8). Comprehendit ea quoque, quae pertinent ad forum externum, ut est in criminosos inquirere, et causas cognoscere etiam matrimoniales (9); uti est visitare dioecesim, et synodum dioecesanam cogere post annum ab ultima celebrata synodo (10); ut est etiam concedere edicta, quae totam obligent dioecesim, quaeque vim habeant in tempus quoque successoris Episcopi, nisi revocentur (11).

Similiter praedicta regula comprehendit ea, quae spiritualia sunt, uti sententiam ferre excommunicationis, suspensionis, et interdicti; processus conficere super fama virtutum, et miraculorum servorum Dei (12), et modum horarum, divinique cultus convenienter Ecclesiae legibus determinare. Denique comprehendit ea, quae sunt temporalia, uti est executione demandare ultimas piorum benefactorum voluntates, ab earundem administratoribus rationes exigere, statuere oeconomos in paroeciis vacantibus cum congrua assignatione fructuum, pro iisdem concursum indicere, et magis idoneum Summo Pontifici proponere, sive commendare (13), ut ab eodem parochiae provisio fiat. Haec et alia plurima tum spiritualia, tum temporalia potest Vicarius capitularis peragere, quia non est procurator Episcopi, ut Vicarius Generalis. sed successor, et in quantum succedit non est Episcopo inferior, sed aequalis.

(1) Cap. unic. de maior. in 6, cap. 3, de temp. ord. in 6 et cap. 4, de suppl. negl. in 6. — (2) Trid. Sess. 7, c. 10, de ref. — (3) Cap. 7, de reg. iur. in 6. — (4) Taliter putatur facta delegatio, quando electa fuit industria personae, et quando facultas data fuit ad tempus. Arg. decisionis S. Cong. Ricther ad Trid. Sess. 24, c. 10, de ref. mat. n. 123. — (5) Quaestio est inter Canonistas, an capitulum succedat in iis quae sunt Episcopo a iure delegata, et praesertim a Tridentino? Affirmativam veram credimus sententiam, quia iurisdictio per has delegationes communicata, et perpetuo muneri episcopali adnexa, auget, et extendit ipsam episcopalem iurisditionem ad bonum dioeceseos, et est veluti pars eiusdem, quae novo iure visa est ad rectam dioeceseos administrationem necessaria Ideoque iurisditioni ordinariae coniungitur, ac proinde in ea capitulum succedit. Id concedunt auctores contrariae sententiae, quando in delegatione ponitur particula, *etiam*, hoc est, *etiam tamquam Apostolicae sedis delegatus*, quia hoc casu. aiunt ipsi, facultas conceditur utroque iure delegato, et ordinario. At idem tenendum videtur, quamquam desit particula, *etiam*: nam S. Sedes non ignorat hanc inter Doctores controversiam, et patitur, hac iurisditione Vicarios Capitulares uti. Revera Tridentinum concedit Episcopis, ut procedant tamquam Apostolicae Sedis delegati in cognoscendo de obreptione, et subreptione Litterarum Apostolicarum. Sess. 13, cap. 5, de ref.; in inquirendo de abusibus circa beneficiorum fructus, circa labem simoniae, et sordidae avaritiae. Sess. 24, c. 14, de ref. Item Lucius III, in cap. 9, de haeret. constituit Episcopos S. Sedis delegatos ad haereticos compescendos. Nonne haec necessaria sunt pro bono Ecclesiae regimine? Praesumendum ergo est, Ecclesiam et haec voluisse Vicariis capitularibus com-

mittere, sine quibus dioecesim rite regere non potuissent. Barbosa ius eccl., l. 1, c. 32, et de canon., c. 42, n. 107. Scarfantionius ad Ceccop., l. 2, t. 4, animad. 2. Idem dicendum videtur de iis, quae Episcopo competunt ex consuetudine, in quibus capitulum succedit: unde quando Episcopus per consuetudinem legitimam legi non tenebatur, nec capitulum tenetur; et vice versa quando Episcopus per eam consuetudinem ordinariam maiorem habebat potestatem, eandem habet capitulum. Idem similiter dicendum de privilegiis realibus Ecclesiae concessis, in quibus ut haeres testatori, sic capitulum Episcopo succedit. Ratio horum est, quia consuetudines legitimae, et privilegia realia Episcopi iurisdictionem extendunt in favorem Ecclesiae et capituli, et unaquaeque Ecclesia suas potest consuetudines rationabiles et probatas servare. — (6) Vicarius Capitularis potest confessarios suspendere, cum eius sit destituere, cuius est instituere. — (7) Immo ex veriori sententia poterit Vicarius capitularis sibi quorundam casuum absolutionem reservare; nam eandem habet iurisdictionem ac Episcopus; sed haec reservatio non poterit afficere Regulares, qui ab Episcopo habuerunt potestatem illimitatam. Aliud autem foret sentiendum, si habuissent tantum potestatem limitatam, in quo casu non videtur prodesse privilegium Clementis IV. Marchettus, de Vic. cap., p. 2, t. 14, n. 10. — (8) Id. ib., n. 2. — (9) Ita ad rem scribit Leurenus: « Vicarius capitularis potest cognoscere causas iudiciales, et etiam criminales. Nec obstat Tridentinum, Sess. 24, c. 20, quod causas matrimoniales et criminales Episcoporum tantum examinationi, et iurisdictioni relinquat; nam per illa verba solum excluduntur alii Praelati inferiores, non autem capitulum, quod, sede vacante, non est inferius, sed par Episcopo ». De capit. sed. vac., q. 472. — (10) Bened. XIV, de Synod., l. 2, c. 9, n. 5. — (11) Engel in tit. ne sed. vac, n. 10. — (12) Bened. XIV, loc. cit., n. 3. — (13) Sacra Congregatio pro norma Vicarii capitularis edidit instructionem quam referunt Fagnanus et Garcia, cuius haec sunt praecipua capita 1° Vicarius capitularis obire debet omnia munia, quae statuuntur a Tridentino Sess. 24, c. 18, de ref., in quibus nullam potest habere partem capitulum; 2° pro singulis parochiis debet concursum indicere; neque sufficit approbatio in aliis praecedentibus concursibus ad alias parochiales. Post haec attribuit Vicario capitulari facultatem eligendi magis idoneum inter approbatos ab examinatorebus synodalibus, eumque summo Pontifici proponendi pro parochiae collatione. Sed ex hodierna S. Datariae praxi Vicario capitulari relinquuntur tantum facultas proponendi, vel commendandi summo Pontifici, quem censet magis idoneum. Sic propositum, vel commendatum nequit parochiae praeficere, quae de alio oeconomio providenda est, donec a Papa collatio facta non fuerit. Cum Vicarius capitularis Romam mittit suam commendationem pro obtinenda parochiae collatione, non est necesse, ut mittat omnia acta concursus, nisi a S. Sede petantur; sed sufficit, si mittat Litteras testimoniales, quae contineant nomina omnium concurrentium, numerum votorum, quae requiruntur pro approbatione, numerum votorum ab unoque obtentorum, et notam accuratam qualitatum, et requisitorum pro unoquoque concurrentium.

199. Verum regula limitatur in casibus a iure reservatis, in quibus Capitulum, eiusque Vicarius Episcopo non succedit, quorum praecipui sunt sequentes. Primo: Vicarius capitularis nequit beneficia conferre, quae ad solius Episcopi collationem spectant (1), licet queat praesentatos a patronis in beneficiis iurispatronatus instituere (2), quia collatio ad gratiam pertinet, quae generaliter est Vicario capitulari interdicta, institutio vero ad iustitiam, quae nulli est deneganda. Secundo: nequit res Ecclesiae, aut episcopatus alienare, nisi de rebus agatur, quae servando servari non possunt (3), et a fortiori nequit easdem res in suos, aut Capituli usus convertere. Propterea debet omnia emolumenta, et quoscumque redditus ex episcopatu, et ex iurisdictione, ac sigillo curiae provenientes futuro Episcopo reservare, cui ex confecto inventario suo tempore rationem reddat (4). Tertio: nequit aliquid facere, per quod status Ecclesiae, aut iura diminuantur Episcopi; immo his de rebus nequit litem movere, aut prosequi iam motam; nam quaelibet inde ventura dispositio, aut sententia foret nulla, quia Episcopus futurus legitimo caret defensore, ut probatur ex toto titulo Decretalium, ne sed. vac. aliq. innov.

Officium Vicarii capitularis cessat, cum praesentantur Capitulo novi Episcopi apostolicae Litterae provisionis (5), et postea ipse debet suae administrationis rationes novo Episcopo reddere, et subire syndicatam (6).

(1) Cap. 2, ne sed. vac. quod verum est nedum de beneficiis curatis, sed etiam de simplicibus. — (2) Cap. 1, de instit. in 6. — (3) Can. 42 et 44, c. 12, q. 2. Quod dicimus de rebus, quae servando servari non possunt, dicendum est de rebus Ecclesiae, quae comprehenduntur sub capitulo *Terrulas* 53, c. 12, q. 2. Et idem secundum Marchettum dicendum est, quando agitur de magna necessitate, in qua Capitulum potest mutuum pecuniam accipere. De Vic. Capit., p. 2, t. 27. — (4) Clem. *Statutum* de elect. — (5) Extrav. *Iniunctae* de elect. int. com. — (6) Quae hic de Vicario Capitulari summatim exposuimus, cum aliis ad rem pertinentibus uberius explicamus in alio nostro libro, cui titulus: *Theorica et Praxis Regiminis Dioecesanis, praesertim sede vacante, Paris 1876*, ad quem lectorem remittimus.

TITULUS XX.

DE PRAELATIS INFERIORIBUS ET PAROCHIS.

SUMMARIUM: 200. Tres sunt species inferiorum Praelatorum. — 201. Quae sit potestas Praelatorum vere *nullius*? — 202. Quis sit Parochus, et quid Parochia? — 203. Quando sint institutae parochiae? — 204. Parochus unus et perpetuus regulariter est constituendus. — 205. Parochi potestas est ordinaria, et episcopo submissa. — 206. Quae sint iura parochi? — 207. Quae sint eius onera? — 208. Tenetur diebus festis missam celebrare pro populo et praedicare. — 209. Sacramenta ministrare, et se exemplum bonorum operum praebere. — 210. In parochia residere, et suas funciones peragere.

200. Praelati inferiores medium quoddam constituunt inter Episcopos et Parochos, quorum alii *Regulares*, et alii *Saeculares* dicuntur. Horum Praelatorum, qui Abbates quoque nuncupantur, tres sunt species, quae ita describuntur a Benedicto XIV (1). « Prima est eorum, qui certo » praesunt generi personarum existentium intra septa a- » licuius Ecclesiae, monasterii, seu conventus, cum pas- » siva exemptione a iurisdictione Episcopi. Eiusmodi sunt » superiores Regulares, et nonnulli Praelati saeculares, » qui una cum Ecclesia, eiusque Ecclesiae clericis, et ad- » ministris, quibus praeficiuntur, subsunt immediate Sum- » mo Pontifici. Secunda species est Praelatorum habentium iurisdictionem activam in clerum, et populum certi loci, qui tamen locus est intra Episcopi dioecesim, quae undique circumscribitur; et huiusmodi Praelati improprie tantum, et lato quodam dicendi modo, dicuntur esse *Nullius*. Tertia species est Praelatorum, qui iurisdictionem activam habent in clerum et populum alicuius loci, seu oppidi, aut plurium locorum, aut oppidorum, quae omnino avulsa et separata sunt a cuiuslibet Episcopi dioecesi; quapropter dicuntur constituere quamdam quasi dioecesim, ubi Praelatus, iis exceptis, quae ordinis episcopalis sunt, omnia exercet, quae caeteroquin ad episcopalem iurisdictionem pertinerent. Huius generis Praelati inter inferiores nobilissimi sunt, di-

» cuntur vere, et proprie *Nullius*, et veris annumerantur
 » Ordinariis locorum (2) ».

(1) De Synod., l. 2, c. 11, n. 1 et seqq. — (2) Praelati huius tertiae speciei Episcopis; illi duarum praecedentium specierum potius Parochis assimilantur. Omnes vero Praelati ex Apostolico privilegio constituti in eorum functionibus debent observare Bullam *Decet Romanos Pii Papae VII*, an. 1823, in qua confirmatur decretum S. Congregationis Rituum.

201. Licet Praelati huius tertiae speciei iurisdictionem quasi episcopalem, tam voluntariam, quam contentiosam, ex Apostolicis privilegiis, aut legitime praescriptis consuetudinis in subditos queant exercere; quaedam tamen eiusdem iurisdictionis capita sunt excepta. Nequeunt reapse synodum dioecesanam cogere, parochias conferre, clericos saeculares ad ordines promovere, aut iisdem ad ordines consequendos litteras dimissorias dare. In his enim omnibus debent ad Episcopum viciniorem recurrere, cui ipsorum territorium subiicitur (1).

(1) Haec de dimissoriis, ordinibusque locum tantum habent in Praelatis saecularibus: nam Regulares solemniter benedicti possunt primam tonsuram, ordinesque minores subditis suis regularibus conferre. Benedictus XIV, l. cit.; et Trid: sess. 23, c. 10, de ref.

202. Parochus est Sacerdos, vel clericus intra annum Sacerdotio initiandus, legitime ab Episcopo, vel a Papa, si parochia sit reservata, deputatus ad regendam determinatam dioecesis portionem cum ordinaria potestate sacramenta, aliaque spiritualia bona in ipsa ministrandi. Hic sacerdos dicitur: *Proprius* relate ad omnes sibi commissos fideles (1); dicitur *Plebanus* a plebe, cui adsistit; *Rector* ab officio regendi in Christi nomine, et mysteriis populum; et *Curatus* a cura animarum, quam exercet. Caetera vero nomina, Praepositi et Archipresbyteri, indicant honoris titulum a dignitatibus Ecclesiae cathedralis mutuatum.

Ea dioecesis portio, quae ab Episcopo, vel Superiore regenda Parocho committitur, dicitur a latinis Parochia, et a graecis Paroecia, quae debet omnino aut ratione

territorii, aut saltem ratione personarum (2), esse determinata, et suam aptam habere Ecclesiam, quae parochialis nuncupatur (3).

(1) Parochus licet proprie Pastor appellari non possit, quia Pastor vere dicitur, qui Ecclesiam et fideles regit cum imperio et iurisdictione externa activa, qua certe caret Parochus; improprie tamen Parochi appellantur Pastores, quod significat ministros veri Pastoris, nempe Episcopi, vel Pastores secundi ordinis. Ita Tridentinum appellat Pastores etiam Parochos. Sess. 25, c. 12, de ref.; et Pius VI, in litteris ad Episcopos Galliae, 13 april. 1791, Rectores parochialium vocat Parochos, sive Pastores secundi ordinis. Theiner, docum. ined., t. 1, n. 21. Unde Pontificale Romanum referens ultimam allocutionem Episcopi ad Synodum haec habet: *Nos Pastores vestri sumus; Vos autem Pastores animarum vobis commissarum.* Ord. ad Synod. Parochus autem, qui vere Ecclesiam diligit, accipiet reverenter nomen Pastoris, cum illi a superioribus, vel fidelibus traditur; sed curabit, ne se Pastorem nominet: nam mala luctuosissima, quae saeculis praeterlapsis a falso attributa Parochis qualitate Pastorum passa est Ecclesia, adhuc forte in quibusdam persistunt. Illud sane systema extollendi Parochos contra Episcopos, a Iansenistis propugnatum, et a Schismaticis magnificatum, exitiosius Ecclesiae plane fuit, quam damnatum Aerii Presbyterianismum; nam hoc faciebat Presbyteros aequales Episcopis, quod facile approbationem obtinere nequibat: sed illud, quod solos Parochos aequales constituebat Episcopis, commodius, et probabilius videbatur, ut facilius admitteretur. Quare huius systematis auctores hoc, vel simili modo ratiocinabantur: Parochus est Pastor Ecclesiae: ergo iure divino institutus: ergo doctor, et sponsus ecclesiae: ergo magister fidei, et iudex causarum: ergo ab Episcopo independens, etc.; quae omnia quam falsa sint, nemo est, qui non videat. Unde temporibus nostris maxime illud consultius putamus, ne Parochi hoc se nomine distinguant, ne ingerant malae artis suspicionem. Propterea ferunt nuper a Romanis Revisoribus expunctum fuisse nomen *Pastorum*, quod Patres cuiusdam Concilii Provincialis Galliae ad Parochos designandos adhibuerunt. Nardi in opere *Dei Parochi*, tom. 1. — (2) Haec determinatio fit in parochiis gentilitiis, aut familiaribus, ad quas pertinent gentes alicuius familiae, aut agnationis, vel cognationis. — (3) Parochiae et Parochi nomina valde antiqua sunt: nam Parochia a Romanis dicebatur diversorium, in quo Legatis Principum, et Reipublicae causa peregrinantibus vitae necessaria exhibebantur, et qui eisdem praeerat, Parochus dicebatur, ut habet Horatius in l. 1, serm. sat. 5. A Graecis vero Paroecus, vel Paroecon appellabatur incola prope habitans, l. 339, ff. de verb. signif. Quae nomina ideo forte retinuit Ecclesia catholica, quia proprius fidelium sacerdos debet necessaria ad pascendas animas omnibus suppeditare, et in suo determinato districtu habitare.

203. Parochiae prius in agris et pagis, quam in urbi-

bus videntur esse institutae. Fideles enim procul ab urbibus viventes spiritualibus bonis saepius caruissent, si pro iisdem percipiendis ad civitatenses ecclesias semper debuissent accedere. Necesse itaque fuit oratoria, sive ecclesias in pagis extruere, pro iisdem sacerdotes deputare, qui temporaria primum, deinde perpetua Episcoporum legatione fungerentur. Soli Episcopi poterant primitus ecclesiastica ministeria in urbibus obire, in quibus, cum deinde ob multum adauctum fidelium numerum non amplius fuissent satis, necesse etiam fuit Parochias instituere; quod in pagis non ante saeculum Ecclesiae tertium, et in urbibus multo post contigisse inter alios historicos ecclesiasticos defendit Devoti (1).

(1) Devoti Inst. can., l. 1, t. 3, in not. ad § 87 et 89. Institutio Parochorum adeo sero facta clare demonstrat, Parochos non esse ex divina institutione a Christo, neque ab Apostolis ex institutione divino-apostolica, vel simpliciter Apostolica; sed tantum ex institutione Ecclesiae. Revera in corpore iuris ecclesiastici nullus reperitur titulus, *De officio Parochi*, licet ibi exstet titulus, *De officio sacristae*, *De officio custodis*, etc. Hoc sane magis demonstrat, Parochorum officium non esse in Ecclesia antiquissimum; sed decursu temporum ab Ecclesia institutum. Adest quidem in libro tertio Decretalium titulus *De parochiis, et alienis parochianis*; sed ex quinque capitulis, quibus constat, unus tantum refertur ad *presbyteros parochiales*, et reliqui ad Episcopum, quia olim dioecesis appellabatur etiam parochia, et idem erat parochianus, ac dioecesanus, ut eruitur ex rubrica cap. 5, eiusd. tit. Quod autem dicunt adversarii, Parochos esse successores 72 discipulorum, quos Christus designavit, Luc., c. 10, probandum non est, nam sunt Presbyteri 72 Discipulorum successores, ut ab Ecclesiae traditione arguitur, quorum corpus antiquitus constituebat Presbyterium. Aliqui tradunt duodecim parochos a S. Marco S. Petri discipulo in civitate Alexandrina fuisse constitutos (Epiph. Hieron.).

204. Unus et perpetuus ex regula generali constituendus est in parochia Parochus: nam plurium administratio generat confusionem, et precarius minister neque satis potest suas agnoscere oves, neque solet esse dispositus animam suam ponere pro animabus sibi commissis, cum esse possit alius, qui de animabus illis sit rationem redditurus. Nihilominus quandoque ex consuetudine, vel ex iusta causa a iure, vel a S. Congregatione probata,

plures in una parochia admittuntur Parochi, et etiam amovibiles (1).

(1) Hoc confirmatur a Tridentino, sess. 24, c. 13, de ref., quod postquam mandavit episcopis, *ut distincto populo in certas propriasque parochias, unicuique suum perpetuum paeculiaremque Parochum assignent, qui eas cognoscere valeat, et a quo solo sacramenta suscipiant*; subdit, *aut alio utiliori modo, prout loci qualitas exegerit, provideant*. Sic capitula Cathedralia, quibus adnexa est cura animarum, possunt deputare unum, aut plures ad eandem curam gerendam. Scarfantionius ad Ceccoperium, l. 3, t. 3, animad. 41. Sic Regulares, qui parochiam habent, deputant Vicarium, qui curam exerceat, quique est amovibilis. Monacellus, part. 2, t. 13, for. 1, n. 87. Hae tamen deputationes sunt semper ab Episcopo probandae. Praeterea in Gallia, et alibi multae sunt parochiae *succursales*, quae reguntur a Parochis amovibilibus. Ideoque neque ius, neque S. Sedes prohibet, ut quandoque dentur plures in una parochia Parochi, et ut in parochiis ex circumstantiarum gravitate, vel necessitate constituentur Parochi non perpetui, sed amovibiles, qui tamen absque iusta causa removeri non debent.

205. Parochi potestas est ordinaria; eam proinde potest aliis clericis idoneis delegare; sed ad forum internum proprie restringitur: nam in foro externo iurisdictione maxime contentiosa caret, quia ex iuris dispositione causae omnes ad Episcopum sunt deferendae, et nemo Presbyterorum habet eas cognoscendi facultatem: et quod a Parocho in foro externo peragitur, non ad iurisdictionem, sed ad simplicem administrationem, vel notionem refertur, sicuti est Ecclesiam custodire, eiusdem negotia gerere, bona defendere, functionum modum, et tempus praescribere, et indignos laicos vel clericos a participatione, vel a celebratione divinorum repellere, aliaque his similia. Propterea a vero multum aberrant, qui Parocho tribuunt potestatem ferendi censuras, aut sibi reservandi quorundam peccatorum absolutionem (1).

Haec ordinaria Parochi potestas ita connectitur, et submittitur Episcopali auctoritati, et iurisdictioni, ut Episcopus queat aliqua parochialis potestatis capita alteri ex iusta causa committere; ut queat etiam, tamquam Apostolicae sedis delegatus, Parocho Vicarium deputare, si sit propter imperitiam sacris officiis minus aptus, vel propter turpitudinem vitae potius destruat, quam aedificet (2);

et ut queat Parochum graviter de imperitia suspectum iterum examini subiicere, in qua tamen re debet Episcopus magna prudentia, et cautela procedere (3). Idem dicendum, si Parochus adeo sit aegrotus, ut altari servire non possit (4). Immo potest Episcopus fructibus beneficii et beneficio ipso Parochum, ex iusta causa iuridice probata, privare. Giraldus et Doctores ab eo citati specialiter crimina enumerant, propter quae haec privatio fieri potest (5).

(1) Gonzales ad cap. *Cum ab Ecclesiarum*, de offic. iud. ord., n. 2, et Benedictus XIV, de Synod., l. 5, c. 4, n. 2. — (2) Trid. Sess. 21, c. 6, de ref. — (3) Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 9, n. 21. — (4) Cap. 3, de cler. aegrot. — (5) Giraldus ad cap. 12. de accus.

206. Iura Parochi praecipua ad haec possunt revocari. 1° Ius fori poenitentialis; propter quod ordinariam habet potestatem sacramentaliter absolvendi parochianos suos etiam extra parochiae territorium, et alienos tantum intra territorium; caeteri autem Confessarii habent potestatem delegatam (1). 2° Ius solemniter ministrandi Baptismum, si in parochia habeat fontem baptismalem (2). 3° Ius ministrandi communionem paschalem fidelibus suis, qui praecepto non satisfaciunt, si alibi sumant, etiam in Ecclesia cathedrali (3). 4° Ius denunciandi suorum parochianorum matrimonia, eisdem assistendi, sponsis benedictionem nuptialem impertiendi (4), et benedicendi mulieribus post partum (5). 5° Ius percipiendi oblationes, quae in administrationem baptismi, et matrimonii, in celebratione missae, in defunctorum exequiis, et in aliis similibus casibus ex laudabili consuetudine fieri solent (6). 6° Ius percipiendi decimas, nisi necessariis vitae Parochi aliunde consultum sit (7) 7° Ius celebrandi functiones parochiales in toto suae parochiae territorio (8). 8° Ius administrandi parochiae bona ad iuris tramites, et sub Episcopi directione (9). Sed aliquando quorundam horum iurium exercitium ob alienum privilegium, vel ob consuetudinem legitime praescriptam, Parocho impeditur (10).

(1) Parochus tamen non potest hanc facultatem alteri Sacerdoti delegare, licet eam habeat ordinariam; ad hoc enim requiritur appro-

batio Episcopi. Trid. sess. 23, c. 15, de ref. — (2) Etiam adulti, et qui ad fidem convertuntur baptizandi sunt in parochia, non in cathedrali. S. Cong. 22 septemb. 1657 et 22 feb. et 28 aug. 1680; sed ad hoc requiritur auctoritas et licentia Episcopi. — (3) Benedictus XIV, Inst. 18, et Encycl. *Magno* § 21. Item ministrandi Viaticum et Extreme Unctionem. Clem. 1, de privil.; nec non et primam Communionem pueris, quod ex consuetudine, et particularium Synodorum praescriptione inductum est. — (4) Trid. sess. 24, c. 1, de ref. matr. Hanc potestatem potest subdelegare; sed id *licite* iuxta Bened. XIV, fieri non potest, *nisi ex legitima gravissimaque causa*, cum vere est impeditus. Bul. *Nimiam licentiam* eiusd. Pont. — (5) Decr. S. Cong. Rit. 10 dec. 1703. — (6) Cap. 42 de Simon., quod procedit etiamsi Parochus id non faciat per se, sed per alium. — (7) Cap. 13 et 29 de decim.; et Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 27. — (8) Quoad sodalitia et Confraternitates laicorum observandum est decretum S. Cong. Rit. 10 dec. 1703, quod confirmatum fuit a Clemente XI et refertur a Bened. XIV in Inst. 105, § 4. — (9) Propterea debet conficere inventarium omnium bonorum ecclesiae, cuius exemplar primum in Curia episcopali, et aliud in archivio ecclesiae parochialis retinendum est: item debet eadem bona defendere in iudicio et extra, et quantum potest meliorare, ut bonum administratorem decet. — (10) Praecluso vero privilegio, illi omnes sunt parochiani, qui in parochia habent verum, aut quasi-domicilium, quod extenditur ad pauperum hospitia, ad infirmorum hospitalia, ad avenum collegia, et ad Virginum conservatoria, ut tradunt communiter Doctores.

207. His iuribus graviora respondent onera quae paucis exhibentur, a Patribus Concilii Tridentini (1), qui ita initium faciunt: *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, et pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere; quae omnia nequaquam ab his praestari, et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, sacrosancta Synodus eos admonet, et hortatur, ut, divinatorum praeceptorum memores factique forma gregis, in iudicio et veritate pascant et regant.*

Ob debitum suas agnoscendi oves, Parochus tenetur omnibus vigilare, officium parochiale per se ipsum exercere (2), et praeter statum animarum suarum quatuor conficere, et retinere libros, in quorum primo baptizatorum, in secundo confirmatorum, in tertio matrimoniorum,

et in quarto mortuorum nomina fideliter et accurate describantur (3). Hi libri ex iure canonico dirigendi sunt iuxta Ritualis Romani praescriptum.

(1) Sess. 23, c. 1. de ref. — (2) Barbosa ad Trid. Sess. 23, c. 1, de ref., n. 48. — (3) Monacellus, p. 1, t. 10, n. 1.

208. Ob debitum offerendi sacrificium, tenetur singulis Dominicis, et festivis de praecepto, nec non et omnibus festis, quae olim erant de praecepto et nunc suppressa sunt (1), pro eodem suo populo Missam celebrare, et applicare, licet beneficium sit valde tenue, et congruam habeat incertam (2).

Ob debitum praedicationis (3), tenetur diebus saltem Dominicis, et festis solemnibus per se, vel per alium idoneum clericum (4), si ipse legitime sit impeditus, fidelibus suis verbum divinum nunciare docendo *cum brevitate et facilitate sermonis, quas virtutes sectari, quaeque oporteat vitia declinare* (5); quod si negligat per tres menses, post trinam monitionem potest ab Episcopo puniri censuris, aut aliqua subtractione fructuum beneficii, quos illi tribuat, qui in hoc eius implet officium (6). Neque eo sub praetextu potest excusari, quod vel exiguus sit audientium numerus, vel tempore Adventus, et Quadragesimae alii concionatores huic muneri satisfaciant (7). Quod si ipse dictis temporibus velit extranei concionatoris partes sustinere, potest quidem, sed consuetam eleemosynam extraneo dari solitam ab Ecclesia petere nequit, quia ex beneficio iam habet onus praedicationis, et mercedem laboris: sed posset dictam eleemosynam petere, si ad hoc ex aliquo legato, vel donatione esset assignata.

(1) Hoc quod iam pluries fuerat a S. Congregatione definitum, inviolabiliter firmavit Pius Papa IX in sua Encyclica ad omnes Orbis Episcopos diei 3 maii 1858 quae incipit *Amantissimi*, in qua declaravit et decrevit, *parochos, aliosque omnes animarum curam actu gerentes, Sacrosanctum Missae Sacrificium pro populo sibi commisso celebrare et applicare debere tum omnibus Dominicis, aliisque diebus, qui ex praecepto adhuc servantur, tum illis etiam, qui ex huius Apostolicae Sedis indulgentia ex dierum de praecepto festorum numero sublatis, ac translatis sunt, quemadmodum ipsi animarum Curatores debebant, dum memorata Ur-*

bani VIII Constitutio in pleno suo robore vigeat antequam festivi de praecepto dies imminerent, aut transferrentur. Haec autem Constitutio Urbani VIII incipiens, *Universa per Orbem*, declarat dies festos sequentes, videlicet: omnes dies Dominicos, Natalem Domini, dies S. Stephani, S. Ioannis, SS. Innocentium, Circumcisionis, Epiphaniae, Paschatis cum duobus sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus sequentibus, Trinitatis, Corporis Domini, Inventionis S. Crucis, Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis B. Mariae V., Dedicationis S. Michaelis, Nativitatis S. Ioannis Baptistae, SS. Petri et Pauli, S. Andreae, S. Iacobi, S. Thomae, SS. Philippi et Iacobi, S. Bartholomaei, S. Matthaei, SS. Simonis et Iudae, S. Mattiae, S. Laurentii, S. Silvestri, S. Ioseph, S. Annae, omnium Sanctorum, et unius ex praecipuis Patronis cuiusque civitatis, aut loci; quibus Clemens XI adiunxit diem Immaculatae Conceptionis B. Mariae V. Consequenter Parochi his omnibus diebus tenentur applicare Missam pro populo. Verum, si contingat, aliquem ex festis diebus auctoritate Apostolica cum sua solemnitate et officio in Dominicam diem transferri, una tantum pro illo die erit a Parocho Missa applicanda, quia ita declaravit Pius IX in citata bulla. Insuper adnotamus: 1° obligationem celebrandi missam pro populo afficere eos, qui actu curam animarum gerunt, nempe *Parochos, aliosque omnes animarum curam actu gerentes*, ut habetur in citata Encyclica Pii IX, vel *omnes, qui actu animarum curam exercent*, ut aiebat Benedictus XIV in bul. *Cum semper*. Quare Capitula habentia curam animarum in habitu, quae eligunt Canonicos Curatos ad curam animarum actu exercendam, nequeunt Missas parochiales celebrare per turnum Canonicorum: sed celebrandae, et applicandae sunt ab ipsis Canonicis Curatis tantum. 2° Celebrationem Missarum faciendam esse a Parochis et Curatis per se, non per substitutum, nisi sint legitime impediti, ut pluries definivit S. Congregatio Concilii. 3° Celebrationem debere fieri in ipsa parochia a Curato, vel ab eius substituto, si sit iuste impeditus, ut pluries definivit S. Congregatio Concilii. Ferraris et Barbosa. 4° Celebrationem esse faciendam solemniter, vel privatim ipso die festo: nam Curati in alium diem celebrationem transferre non possunt. Nihilominus si quis Curatus magna inopia laboraret, posset ab Episcopo obtinere, ut, accepta alia eleemosyna pro die festo, applicationem in alium eiusdem hebdomadae diem reiiceret. Cit. bul. Benedicti XIV. 5° Contra praedicta nullam valere consuetudinem etiam immemorabilem. Ead. bul.; et S. Cong. 25 septemb. 1847. — (2) Bul. *Nuper* Innocentii XII, et cit. bul. *Cum semper* Benedicti XIV, in qua disponit, ut curatus, congruentibus etiam redditibus destitutus, imposterum applicare debeat; ex quo videtur deducendum, eum, qui redditus sufficientes percepit, et huic obligationi non satisfecit, teneri imposterum Missam applicare toties, quoties in praeteritum omisit, nisi a S. Sede donationem obtineat, cum per consuetudinem huic malo mederi nequeat. Quod si prebendae Parochorum, et curatorum adeo sint pauperes, ut septingentas libellas hodiernae gallicae et italiae monetae de nitido non excedant, Sancta Sedes petentibus Ordinariis interdum indulget ab hac applicatione dispensationem pro diebus festis suppressis, imposito onere applicandi infra annum quatuor aut quinque pro

populo Missas. Hanc dispensationem episcopus Albingaunensis a S. Congregatione Concilii pro pauperibus suae dioecesis Curatis obtinuit die 7 aprilis 1856 et executioni mandavit etiam pro futuris temporibus. — (3) Officium praedicandi in Ecclesia parochiali adeo proprium est Parochi, ut alius sine sua et Episcopi licentia in parochia praedicare nequeat. In Ecclesiis tamen civitatensibus Parochi praedicare non debent illa hora, qua praedicat Episcopus. Clem. *Dudum*, § *Nos autem* de sepult. — (Add. Edit.) Quamvis in una *Bituntina die 2 maii 1629 Sac. Cong. Concilii* de mandato Urbani VIII statuerit, quod dum praedicat Episcopus, silere debent alii Concionatores, illisque possit praecipere, ut eo tempore a praedicatione se abstineant: possunt tamen Parochi sermonem habere inter Missarum solemnias per se ipsos etiam quando Episcopus ipse praedicat. Sic censuit eadem *Sac. Cong. Conc. in Terulen. 11 iunii 1631*, ubi subdit id non intelligi respectu Parochorum in Ecclesia Parochiali. Ita apud Barbosa, *De offic. et potest. Parochi*, p. 1, cap. 14, n. 3. — (4) Hic clericus probandus est ab Episcopo, etiamsi una, aut altera tantum vice verbum Domini nunciaret, et etiamsi esset ordine episcopali insignitus. Si tamen Parochus velit praedicare per se, non potest eum Episcopus impedire, ut S. Conc. Congregatio declaravit. Giraldus in *Addit. Ad Barbosam de offic. Paroch.* — (5) Trid. sess. 5, c. 2, de ref., et sess. 23, c. 1, de ref. Sed ulterius notandum, quod idem Tridentinum sess. 24, c. 4, de ref., prudentiae Ordinariorum reliquit, ut possent parochos obligare ad verbum divinum nunciandum quotidie, vel saltem tribus diebus in hebdomada, cum tempus ieiuniorum Adventus, et Quadragesimae occurrit. Illud maxime denique adnotandum, quod ex eiusdem capituli dispositione non solum tenentur Parochi adultos praedicatione edocere; sed etiam *saltem Dominicis, et aliis festivis diebus pueros fidei rudimenta, et obedientiam erga Deum et parentes* diligenter, non obstante quocumque privilegio et consuetudine, similiter edocere. — (6) Trid. sess. 5, c. 2; et sess. 24, c. 4, de ref. Non tamen potest Episcopus Parochum non praedicantem multare poena pecuniaria, quia hoc a S. Congregatione Concilii in una *Novariensi* appellatum fuit *arbitrium indecens*. Bened. XIV, de Synod., l. 10, cap. 9, n. 8. Caeterum Parochi in hoc sibi rite consulant: nam communis est Doctorum sententia, eos peccare saltem venialiter; si, absque causa, hoc non observent concilii praeceptum vel una vice, et graviter peccare, si per mensem ab hac obligatione deficiant, quod locum habet eo etiam tempore, quo a parochia ex legitima causa absunt: nam tunc curam parochialem tenentur exercere per alium ab Episcopo approbatum. — (7) Devoti Inst. Can., l. 1, t. 3, § 91, in not. Monacellus, t. 22, f. 7, n. 9.

209. Ob debitum administrationis sacramentorum, quorum est minister ordinarius, excepta Confirmatione, et Ordine, tenentur sacramenta necessitate medii, uti est Baptismus, et Poenitentia, omnino ministrare etiam cum vitae periculo (1), et idem dicendum de Extrema

Unctione, quando aegrotus aliis Sacramentis iuvari non potest (2): in reliquis vero maximam curam, et diligentiam adhibere (3).

Ob debitum praebendi exemplum bonorum operum, tenetur fidei professionem, et iuramentum obedientiae Romanae Ecclesiae in manu Ordinarii intra duos a beneficii possessione menses emittere, aliter fructus non facit suos (4). Deinde in vita pietate praecellere, integritate morum commendari, et zelo ac charitate eminere: nam non debet aliorum ducatum suscipere, qui nescit omnibus bene vivendo praecire. Charitatem autem maxime pro pauperibus, et aliis miserabilibus personis habeat (5).

Ob debitum denique incumbendi in caetera munia pastoralia, inter alia tenetur parochianis suis dies festos, indulgentias, matrimonia celebranda, et ieiunia nuntiari, et caetera, quae emergerint, Ecclesiae praecepta, et Episcopi ordinationes publicare, ne populi ignorantia violentur, aut populus novis concessis beneficiis et gratiis privetur (6).

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 19, n. 6. — (2) Barbosa, de offic. par., c. 17, n. 21. — (3) Quod magis Parochis commendatur est, aegrotis Viaticum praebere, et iisdem in extremis constitutis continuo adsistere, ut opportunis auxiliis iuventur. — (4) Trid. sess. 24, c. 12, de ref. — (5) Unde in Concilio Mediolanensi I haec legimus: « Inquirat studiosè (Parochus) de pauperibus, praesertim de puellis » nubilibus, viduis, orphanis, pupillis, aegrotis, senio confectis, aliisque » personis temporali vel spiritali misericordia indigentibus, quibus et » ipse pro viribus opitulari et alios, suo exemplo et hortatu, ad id » officium incitare studeat ». — (6) Devoti, loc. cit., § 91.

210. Ex adductis Parochi obligationibus alia sequitur, quae principalis est, id est obligatio residentiae, quae magis explicatur in ultimo a linea iam citati capitis primi Concilii Tridentini (1). Hic quidem sancitur, Parochum a sua parochia non posse abesse, nisi ad bimestre, ex causa rationabili, vel ex gravi causa ad trimestre, aut quadrimestre, ut declaravit S. Concilii Congregatio (2); modo in utroque casu relinquat in parochia vicarium ab Episcopo approbatum, et eiusdem Episcopi licentiam prius obtineat in scriptis. Rationabilis causa foret honestum

solatium, visitatio parentum, aut amicorum, et utile et licitum negotium; causa vero gravis foret, si una concurreret ex illis, quas pro absentia Episcopi supra numeravimus (3). Aliter absens, pro rata temporis absentiae, fructus non facit suos, nec tuta conscientia potest eos sibi retinere, sed etiam ante iudicis sententiam eos tenetur dare Ecclesiae, vel pauperibus distribuere. Praeterea Episcopus, si eum contumacem in parendo invenerit, post citationem etiam edictalem potest censuris innodare, et ultimo, beneficio privare (4).

Haec autem residendi obligatio nedum comprehendit moram in parochia, sed et pastoralium officiorum exercitium, ad exemplum residentiae canonicorum, quae, ut vidimus, simul involvit commorationem penes Ecclesiam, et praesentiam in choro. Idcirco si Parochus residentiam haberet in parochia non laboriosam, sed otiosam, hoc est, nihil, vel leviora tantum ageret, dimisso toto pondere diei et aestus vicariis suis, ex probabiliori Doctorum sententia adhuc teneretur fructus restituere: tum quia post impositum onus Episcopis residendi, quibus in hoc similis est, immo et gravior causa Parochorum, Tridentinum adiungit, *ubi iniuncto sibi officio defungi teneantur*, quod personale officii exercitium manifeste indicat; tum quia residentia debet esse formalis, et non sufficit materialis (5).

Nihilominus si brevis sit Parochi absentia, et si Vicarius aptus maneat in parochia, cessat praedicta Concilii dispositio, quia in eadem illud antiquum profertur: *Non videtur abesse, qui statim est reversurus* (6). Caeterum residendi obligatio comprehendit Parochos amovibiles, Curatos temporales, sive oeconomos, Curatos constitutos a capitulis, vel ab aliis curam animarum retinentes in habitu, et ipsos Coadiutores (7).

(1) Ibi Tridentinum postquam iniunxit Episcopis obligationem residentiae haec habet: *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, et poenas de curatis inferioribus, et aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, sacrosancta Synodus declarat, et decernit; ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per Episcopum cognita, et probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquunt. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam*

ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant. Quod si per edictum citati, etiamsi non personaliter, contumaces fuerint, liberum esse vult Ordinariis per censuras ecclesiasticas, et sequestrationem, et subtractionem fructuum, aliaque iuris remedia, etiam usque ad privationem compellere. Trid. sess. 23. c. 1, in fin. de ref. Deinde Concilium quodcumque privilegium, licentiam, familiaritatem, exemptionem, pactionem, statutum etiam iuramento confirmatum, consuetudinem etiam immemorabilem in contrarium excludit. — (2) Die 7 octob. 1604. Bimestre intelligitur continuum vel interruptum. Hinc qui per absentiam dierum, vel hebdomadarum bimestre complevit, ex causa tantum rationabili non potest ulterius abesse. — (3) Talis est christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiae, vel Reipublicae utilitas. Trid., cit. cap. 1. — (4) Diximus in titulo de capitulis canonicorum, Episcopum non posse devenire ad privationem beneficii ratione absentiae alicuius canonici, nisi post absentiae triennium; sed haec regula non est necessario observanda in casu Parochi, qui a sua parochia perseverat abesse; quia in absentia canonici grave statim non patitur Ecclesia damnum, cum ex adverso, in absentia Parochi, cura animarum mox ex mora periculum habeat. In casu itaque absentiae Parochi hae statui possunt normae: 1° Si Episcopus velit declarare Parochum privatum ea parte fructuum, quos per absentiam non fecit suos, nulla est formalitas observanda, quia ad hoc iam in conscientia tenebatur. 2° Si velit procedere per censuras necessaria est trina monitio, vel saltem una peremptoria. Cap. 9, de sent. excom. in 6. 3° Si velit procedere per subtractionem fructuum, debet observare intervalla, et quotas determinatas a Tridentino in sess. 6, c. 1, de ref., ubi agitur de Episcoporum absentia, cum a S. Congregatione quoad hanc poenam Episcopi et Parochi absentes pares fuerint declarati. Fagnanus in cap. *Ex tuae*, 11, de cler. non resid., n. 24. 4° Denique si velit beneficii privationem inferre, quidam opinantur, id posse post unicum edictum, cum congrua assignatione termini; et innituntur citato capiti 1, sess. 23, ubi Tridentinum unum nominat edictum et personalem citationem non requirit: alii contra tria edicta poscunt, et ab ultimo lapsum sex mensium continuatae absentiae iuxta caput *Ex tuae* 11, de cler. non resid., cui per consequens non fuisset a Concilio derogatum. Huic secundae sententiae adhaerendum putamus, pro qua duae stant S. Congregationis Concilii decisiones, quas refert Giraldus ad cit. cap. *Ex tuae* his verbis: « Quod autem contra hos ita procedi possit declaravit » etiam S. Congregatio Concilii in *Gerundinen.* 26 april. 1621, dummodo tria edicta publica praecesserint, et lapsi fuerint sex menses » ad praescriptum constitutionis Innocentii III, cap. *Ex tuae*. Cumque » quaesitum fuisset, an Episcopus, praemissis tribus monitionibus, pro » revocandis Parochis ad residentiam, posset procedere ad privationem » parochiae, et sic an verba illa Tridentini, *etiam usque ad privationem*, intelligerentur inclusive, eadem Congregatio 8 iunii 1624, sensit, *intelligenda esse inclusive dummodo praecesserint tria edicta publica, » et lapsi sint sex menses iuxta caput Ex tuae de cler. non resid.* ». Caeterum animadvertimus, posse Episcopum quamlibet maluerit ex his poenis prosequi, quia Tridentinum *liberum esse vult Ordinariis per cen-*

suras ecclesiasticas, per sequestrationem, et subtractionem fructuum, etc., contra absentes procedere. — (5) Ita definitum fuit in bul. *Grave* Benedicti XIV. — (6) Brevis haec absentia in ultima Genuensi dioecesana Synodo dicitur, quae non excedit tres, vel ad summum quinque dies. Cap. 18, n. 2. Benedictus XIV, Inst. 17. — (7) Ratio est, quia Tridentinum hanc obligationem imposuit omnibus Curatis inferioribus, et aliis quibuscumque. qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent. Sess. 23, c. 1, de ref., quod confirmant S. Congregationis decisiones. Nec Parochus coadiutus liberatur a residentia propterea quod habeat coadiutorem, etiamsi hic propter infirmitatem principalis datus fuisset. S. Cong. in *Brixien*, 5 novemb. 1620; et ita tenent communiter Doctores, quia coadiuto non aufertur animarum cura. Idem procedit, si Parochus habeat oeconomum curatum, qui eius vices adimpleat. Immo Parochus etiamsi habeat coadiutorem, sive oeconomum, non potest habitare extra fines parochiae suae, ut declaravit S. Concilii Congregatio die 22 febr. 1851, in causa cuiusdam Parochi *Tursien.*, qui iustis de causis gratiam patebat habitandi extra parochiam in viciniis, et gratia fuit negata. Ex adverso Parochus tantum in habitu ex hoc capite ad residendum non tenetur, quia curam animarum actu non habet.

TITULUS XXI.

DE REGULARIBUS.

SUMMARIUM: 211. Regularis quis, et quomodo constituatur? — 212. Regularium Institutores. — 213. Ex primaeva institutione Monachi erant laici. — 214. Quomodo dividantur Monachi? — 215. Qui a monacatu prohibeantur? — 216. Tempus et modus peragendi novitiatum. — 217. Novitius tempore novitiatum non potest de rebus suis disponere, nisi observatis iuris praescriptionibus. — 218. Quae peragenda sint post novitiatum, ut professio queat emitte? — 219. Quotuplex sit professio religiosa? — 220. Quales effectus producat solemniss professio? — 221. Quales minus solemniss? — 222. Regularis non potest de religione exire nisi incorrigibilis. — 223. Potest de licentia S. Sedis ad strictiorem religionem transire. — 224. Potest obtinere a S. Sede *saecularizationis* indultum.

211. Regularis, sive Religiosus est persona, quae, emissis votis paupertatis, obedientiae, et castitatis, in approbata aliqua Religione vivit, ut se perficiat, Deoque perfectius, quo fieri potest, vivat. Regularis dicitur a regula, quam profitetur. Quapropter ad verum Regularem constituendum tria requiruntur, nempe: 1° emissio trium dictorum votorum, quibus Regularis se totum, et in per-

petuum Deo devovet, dum per paupertatem offert bona, quibus renunciat; per obedientiam voluntatem, quam mandatis subiicit Superioris; et per castitatem mundum, cui nuncium mittit: 2° Requiritur Religio a S. Sede tacite, vel expresse approbata, quae Regularem recipiat; nam licet primitus Religiones fuerint a solis Episcopis approbatae (1), postea tamen earum institutiones fuerunt Summo Pontifici reservatae, quia nimia Religionum diversitas confusionem ingerebat, et praesumptuosa aliquorum temeritas diversorum Ordinum, praecipue mendicantium, effrenatam quasi multitudinem adinvenerat (2). Hinc Religiones primitivae, quae ab episcoporum licentia inceperunt, et etiamnunc existunt, sunt tacite, et reliquae expresse per Summos Pontifices approbatae. 3° Requiritur vita communis sub potestate alicuius superioris, sive abbatis, qui habeat in Regularem, tam in spiritualibus quam in temporalibus, iurisdictionem.

(1) Gonzales ad cap. *Grave*, de offic. iud. ord., n. 7. — (2) Ita legitur in cap. 9, de relig. dom., et in cap. unic. eod. in 6.

212. Status regularis fundamenta ab ipsomet Christo Domino constituta fuerunt, quod, quantum attinet ad substantiam trium votorum, ex notissimis consiliis evangelicis (1), et quantum ad vitae communionem, ex Actibus Apostolorum (2), et ex historia ecclesiastica probatur. Sed formales Religionum institutiones labentibus saeculis a viris sanctitate conspicuis factae fuere. Primis duobus saeculis aluit in suo sinu sancta Mater Ecclesia quosdam ferventiores christianos, qui, ob vitam poenitentem, rerumque divinarum meditationibus exercitam, appellati fuerunt *Ascetae* a graeco verbo, quod sonat *exercitationem virtutis*. Deinde saeculo tertio quidam fideliores christiani, qui ad evitandas ethnicorum superstitiones et persecutiones, se abdiderunt inter montium, sylvarumque anfractus, *monachi* dicti sunt, ab alio nomine graeco, quod *solum*, vel *solitarium* sonat (3). Et qui ex istis seorsim ab aliis in eremo vivebant, *anacoretae*, vel *eremitae*; qui vero in unum convenientes in conventu sub cuiusdam Superioris obedientia vivere inceperunt, *caenobitae* vocati fuerunt (4).

Ex his omnibus peculiaribus vivendi rationibus, S. Basilii in Oriente. saeculo Ecclesiae quarto, pro coenobitis perfectioris status monachalis regulam composuit, quam fratribus observandam proposuit. Hoc ipsum in Occidente fecit, eodem saeculo, S. Augustinus; saeculo sexto S. Benedictus; et saeculo decimo tertio S. Franciscus. Unde quatuor tantum sunt praecipue monachales regulae, nempe Basiliana, Augustiniana, Benedictina et Franciscana, sub quibus omnes monachorum Ordines militant, licet quidam habeant constitutiones, et statuta particularia, cuiusmodi sunt Minimi, et Carthusiani (5).

(1) In his consiliis tria praedicta vota substantialia continentur: nam in illis Salvatoris verbis: *Nolite possidere aurum et argentum*, Matth. 19; et in aliis: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*, Luc. 14, continetur votum paupertatis. In illis verbis: *Qui vult venire post me abneget semetipsum*, Matth. 16; votum obedientiae; et in illis: *Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum*, Matth. 19, castitatis votum continetur. — (2) Act. Apost., c. 4, ubi dicitur, credentes habuisse cor unum, animam unam, et omnia communia. — (3) Can. 5, c. 16, q. 1. — (4) Gonzales ad cap. *Monachi* de stat. monach., n. 1. — (5) Reiffenstuel ad tit. de regul., n. 34 et seqq.

213. Ex primaeva institutione Monachi erant laici nullo ordine insigniti, qui orationi intenti, et procul ab urbium rumore viventes, labore manuum sibi victum comparabant. At posterioribus temporibus eorum aliquem coepit Episcopus ordinibus initiare, ut in monasterii sacello sacrum faceret, et alia spiritualia bona fere tamquam parochus suis subditis ministraret (1). Denique ad ampliationem divini cultus a Clemente V statutum fuit, ut monachus quilibet ad monitionem Abbatis se faceret ad ordines sacros, excusatione cessante legitima, promovere (2). Et ex eo tempore Monachi fuerunt inter clericos connumerati.

(1) Gonzales ad cap. *Nullus* de elect., n. 1. — (2) Clem. *Ne in agro* de stat. monac.

214. Monachi dividi possunt: 1° in professos, et novitios; 2° in conversos et oblatos; 3° in eos, qui contemplativam, qui activam, et qui mixtam profitentur vitam (1):

4° in mendicantes, et non mendicantes (2). Novitii, et oblatis, nec veri sunt monachi, nec veri clerici (3). Nihilominus ob specialia privilegia, quibus fruuntur, sicut inter clericos, ita quoque inter monachos computantur (4).

(1) Vitam contemplativam illi profitentur, qui orationi et contemplationi tantum vacant ad sui perfectionem; illi activam, qui, operibus charitatis spiritualibus et temporalibus operam navant ad proximorum utilitatem; et illi mixtam, qui ad sui, aliorumque profectum, contemplationi, et charitatis operibus simul incumbunt. — (2) Mendicantes sunt, qui ut in particulari, ita in communi bona immobilia possidere non possunt, quique ex eleemosynis emendicatis, vel ex liberalitatibus sponte oblatis, vel ex manuum labore partis, vitam sustinent. Ex iure mendicantes sunt Fratres Praedicatorum, Minores, Eremitani, et Carmilitae. Cap. unic. de relig. in 6. Sed cum Tridentinum permittat bona immobilia possidere *omnibus monasteriis, et domibus tam virorum, quam mulierum, et mendicantium*, exceptis Franciscanis, sess. 25, c. 3, de regul. videretur dicendum, Fratres in hac exceptione non comprehensos mendicantes non posse amplius appellari. Nihilominus omnes praedicti nomen et privilegia mendicantium ex speciali S. Sedis concessione adhuc retinent, licet queant immobilia in communi acquirere, et possidere. Reiffenstuel ad tit. de regul., n. 29. — (3) Hic ad censeri etiam debent Tertiarii, qui ad respectivas Religiones pertinent. Tertiarii hoc nomine appellantur, quia tertium efformant religionis mendicantis ordinem. S. Franciscus constituit primum ordinem fratrum, secundum ordinem monialium, et tertium eorum, vel earum, qui, quaeve proxime, quantum fieri poterat, ad dictos ordines accederent. Istiusmodi Tertiarii, vel Tertiariae pluribus privilegiis fruuntur, et prius in saeculo in domibus particularibus seorsim vivebant; postea vero ad vitam communem sub cura, et directione superioris convolarunt, sicut nunc saepe observari videmus. Reiffenstuel, loc. cit., n. 56. — (4) Regulares possunt quoque dividi in monachos et mendicantes proprie dictos, et clericos regulares. Monachi proprie dicti sunt, quos supra retulimus; Clerici vero regulares appellantur, qui sub certa regula in communi vivunt, et vota solemnia emittunt, cuiusmodi sunt Theatini, Somaschi, Barnabitae, Ministri infirmorum, et Clerici Scholarum Piærum, a quibus multum differunt Clerici saeculares in congregatione viventes: nam licet hi sub quadam regula sint congregati; tamen vel nulla emittunt vota, vel tantum simplicia, quales sunt Philippini a S. Philippo Nerio, Missionarii a S. Vincentio a Paulo, et Redemptoristae a S. Alphonso de Ligorio instituti. Selvagius. l. 1, t. 31, n. 8.

215. Cum vita regularis sit de meliori bono, ut loquuntur scholae. omnibus patet ad eam aditus, nisi a iure claudatur; clauditur autem: 1° criminosis (1); 2° infamibus (2); 3° impuberibus (3); 4° illegitimis (4); 5° corpore

vitiatis (5); 6° matrimonio consummato devinctis (6); 7° matrimonio spirituali Ecclesiae particulari addictis (7); 8° iis, qui habent parentes in gravi necessitate constitutos. et quos possunt sine animae praeiudicio iuvare (8); 9° iis, qui ob administrationem publicam, vel privatam bonorum temporalium ad rationes reddendas adhuc tenentur (9); 10° iis, qui non habent necessarias dotes animi; 11° iis, qui Episcopi testimonium non habent (10); 12° iis denique, qui supernam vocationem non prae se ferunt (11).

(1) Hinc Sixtus V declaravit, iuvenes non esse in Religione recipiendos, nisi compertum sit, *eos neque aliquorum criminum, qualia sunt homicidia, furta, latrocinia, vel alia similia, aut graviora, reos aut suspectos existere, ut propterea damnati sint, aut ne damnentur formident.* Bul. *Cum de omnibus.* Quod ideo statutum fuit, ne Religio dedecoraretur, et ne rei causam praetendere possent evadendi criminum poenas. — (2) Hi recipi nequeunt in clericos, et multo magis in monachos. Reiffenstuel, de regul., n. 71. — (3) Can. 1, c. 20, q. 2. cap. 8 et 9 de regul. Immo ex Clemente VIII, et ex Tridentino minores annorum sexdecim completorum non possunt ad professionem religiosam admitti. Sess. 25, c. 15, de regul. Neque auctoritas civilis potest in aetate monachandorum quidquam immutare, ut patet ex prop. 52 et 53, damnatis in Syllabo anni 1864. — (4) Quoad illegitimos hodie tantum prohibitio viget, si eorum pater vivens in eadem Religione professus sit; nam licet Sixtus V, in bul. cit. a religione monachorum reiecerit illegitimos ex incestu, vel sacrilegio procreatos, quibus tantum permiserat habitum religiosum in statu conversorum, sive famulorum absque spe obtinendi professionem, vel ordines etiam minores; Gregorius tamen XIV, in bul. *Circumspecta* hunc rigorem temperavit, remque reduxit ad tramites iuris communis, iuxta quod illegitimi ad religionem ita admittuntur, ut etiam in eis per professionem deleatur macula natalium, salvo tamen praedicto casu patris et filii in eadem religione. — (5) Ut sunt caeci, muti, surdi, lepra, morbo caduco, aut gallico affecti, et omnes infirmi, qui onera religionis sustinere nequeant. Reiffenstuel, loc. cit., n. 74. — (6) Matrimonii consummati vinculum est indissolubile: ideoque prohibet coniugatum monachum fieri. Tot. tit. de conv. coniug. — (7) Tales sunt Episcopi et maiores Praelati, qui absque S. Sedis licentia nequeunt statum monachalem amplecti. Cap. 10 de renunci. Aliter vero sentiendum de minoribus beneficiatis, Cap. 18, de regul. qui verum non contrahunt cum sua Ecclesia connubium. Bul. *Ex quo dilectus* Benedicti XIV. — (8) Ratio est, quia de parentum auxilio habemus Dei praeceptum, et de religione monachali suscipienda tantum consilium. Can. 1, dist. 30. — (9) Hoc praescribunt canones, ne creditoribus damnum, aut iniuria inferatur, et ne debitor propter virtutis amorem causam habeat violandi iustitiam. Cit. bul. *Cum de omnibus* Sixti V. — (10) Testimonium hoc requiritur ex novissimo decreto S. Congrega-

tionis super statu Regularium diei 25 Ianuarii 1848, incip. *Romani Pontifices*, in quo haec leguntur. « Nemo ad habitum admittatur absque » testimonialibus litteris tum Ordinarii originis, tum etiam Ordinarii » loci, in quo Postulans, post expletum decimum quintum aetatis suae » annum, ultra annum moratus fuerit. Ordinarii in praefatis litteris » testimonialibus, postquam diligenter exquisiverint etiam per secretas » informationes de Postulantis qualitatibus, referre debeant de eius na- » talibus, aetate, moribus, vita, fama, conditione, educatione, scientia; » an sit inquisitus, aliqua censura, irregularitate, aut alio canonico im- » pedimento irretitus, aere alieno gravatus, vel reddendae alicuius ad- » ministrationis rationis obnoxius. Et sciant Ordinarii eorum conscien- » tiam super veritate expositorum oneratam remanere, nec ipsis um- » quam liberum esse huiusmodi testimoniales litteras denegare: in eis- » dem tamen super praemissis singulis articulis ea tantum testari de- » bere, quae ipsi ex conscientia affirmare posse in Domino iudicave- » rint ». Hae testimoniales dari etiam possunt per litteras privatas; neque est necesse, ut Ordinarii de omnibus testentur: et si Ordinarii respondeant, Postulantes non agnoscere, sufficit alia accurata informatio. Si vero Ordinarii litteras dare recusent, recurrendum est ad S. Congregationem praedictam. Hae litterae requiruntur etiam ante susceptionem habitus pro laicis, qui ex privilegio in religione recipiuntur tamquam Oblati, sive Donati; sed in omni casu susceptio habitus, et professio absque his Ordinarii litteris non est invalida, sed tantum illicita, sicut totidem decisionibus declaravit S. eadem Congregatio die 1 maii 1851. Caeterum dictae Ordinarii litterae requiruntur *in quocumque Ordine, Congregatione, Societate, instituto, monasterio, domo, sive in iis emittantur vota sollemnia, sive simplicia*. Cit. decret. — (11) Ad cognoscendam autem vocationem duplex scrutinium super Postulantis qualitatibus instituendum est, quorum primum fieri debet in provincia a Superiore Provinciali, et secundum Romae a superiore Generali cum deputati Consiliariis, sive examinatoibus ad formam novi Decreti eiusdem Congregationis diei 25 Ianuar. 1848, incip. *Regulari disciplinae*, quod respicit dumtaxat Italiam et insulas adiacentes. In eo decreto inter alia multa scitu necessaria haec leguntur: « Cum aliquis ad habitum recipi postulaverit, Provincialis omnia exquirat documenta... et diligenter inquirat circa illius qualitates, utrum nempe ab omni defectu, » et impedimento immunis sit, et necessariis dotibus praeditus, religioso statui idoneus, ac etiam in amore perfectioris vitae, et Deo » liberius in religione serviendi, seu potius levitate, aut necessitate, » vel alio inordinato fine ductus admitti postulet ». Gravissima sane haec scrutinia sunt: nam omnes Examinatores ante examen debent iuramentum emittere, eorum conscientiam de eo gravare, et acta manu propria subscribere. Superior Generalis in secundo scrutinio potest candidatum in primo scrutinio approbatum ex iustis et rationalibus causis relicere; numquam vero admittere, si in primo fuerit reprobatus. Si contingat, candidatum ad locum, in quo residet Provincialis, ob loci distantiam, vel aliam causam accedere non posse, idem Provincialis cum tribus Examinatoribus poterit candidatum a personali accessu dispensare, et pro eius examine ecclesiasticam personam, idoneam ab

Ordinario declaratam, deputare, ut iisdem oneribus et modis, quibus veri Examinatores, eum examinet, et Provinciali referat, servata Instructione eiusdem Congregationis diei 1 maii 1851, quae haec habet: 1° Examinatores Provinciales, seu Examinator deputatus interroget Postulantem de eius nomine, parentibus, patria, aetate; diligenter eiusdem voluntatem explorent, et praesertim an coactus, an seductus sit, et quo spiritu, quo consilio, qua ratione ad statum religiosum ducatur, et utrum aliquam cognitionem habeat votorum, quae deinceps emittere debet. 2° Si recipiendus uti clericus Religionem ingredi postulet, inquirant Examinatores, an eam litterarum scientiam calleat, aut illius addiscendae spem indubiam prae se ferat, ut minores, et suis temporibus maiores ordines suscipere valeat. Quod si agatur de admittendis ad habitum conversorum, an saltem praecipua doctrinae Christianae capita noverint. Quoad omnes vero, et praesertim relate ad Postulantes provectoris aetatis Examinatores sagacius, sed prudenter curent odorari, si recte de catholica doctrina sentiant, prout conditio cuiusque personae postulet. 3° Exquirant a Postulante, utrum eius parentes, vel alter eorum adhuc vivat, quam artem et professionem exercent, vel exercuerint, si ita adeo pauperes sint ut filii subsidio indigeant. 4° Exquirant eius conditionem, an habeat in saeculo media sufficientia sustentationis, si sit aere alieno gravatus, an et quam artem, vel professionem exercent, an alicui religioso instituto nomen dederit, vel illius habitum induerit, an fuerit inquisitus, vel nota infamae vel irregularitatis irretitus, aut gravi morbo affectus. 5° Videant an notabili deformitate laboret, utrum aliquod signum valde infirmae valetudinis, vel fatuitatem prae se ferat; et alia quae in citato Decreto, et Instructione plenius explicantur.

216. In monasterium ingressi, et habitu regulari induti, antequam possint ad dicta vota in religiosa professione nuncupanda admitti, debent novitiatum peragere, ut eorum ad Religionem vocatio probetur. Tempus novitiatum olim erat trium annorum (1); ex iure Tridentini unius tantum est anni, qui tamen *completus* et *continuus* esse debet (2); ideo completus, quia si unica tantum dies, vel hora deesset, non sufficeret ad professionem validam emittendam (3); ideo continuus, quia si per aliquot solum dies novitius voluntarie monasterium dimittat animo revertendi ad saeculum, post conversionem, novitiatum annus est ab eo iterum inchoandus, et perficiendus, aliter nulla foret eius professio (4). At ille monasterium non dimittit, neque novitiatum interrumpit, qui de licentia Superioris ex monasterio egreditur, et foris per aliquod brevissimum tempus moratur, quia ubicumque Religiosus

de licentia sui Superioris sit in suo monasterio esse iuris fictione creditur (5).

Novitius novitatus sui tempore debet Religionis regulam observare, Religionis privilegiis fruitur, non potest absque rationabili causa a Religione dimitti; sed ipse plena gaudet libertate inceptum deserendi propositum, et ad saeculum revertendi (6). Immo ne haec laedatur novitii libertas, duae fuerunt editae in Concilio Tridentino sanctiones.

Prima, sub anathematis poena prohibet, ne novitius, eiusque parentes, et propinqui aliquid tribuant monasterio, excepto victu, et vestitu, et simul praecipit ut novitio abeunti omnia restituantur, quae sua erant (7).

(1) Novel. 5, c. 2. — (2) Trid. sess. 25, c. 15, de regul. — (3) Reiffenstuel in tit. de regul., n. 94 et seqq. Hic notandum, quod defectus novitatus est insanabilis: unde qui novitatum recte non peregit, numquam fieri potest verus regularis; neque in eo potest habere locum professio tacita, ut definivit. S. Congregatio Concilii in una *Assisien.* 1612 et in alia *Lucen.* 6 aug. 1593. Richter ad cap. 16, sess. 25. Trid. de regul., n. 2 et 3. — (4) Vid. quae sint observanda ex novissimis decretis, ut infra. — (5) Reiffenstuel ad tit. de regul., n. 103 et seqq. — (6) Cap. 23 eod. — (7) Sess. 23, c. 16 de regul.

217. Secunda, sub poena nullitatis prohibet, ne novitius aliquam renunciationem faciat aut obligationem contrahat, etiam favore cuiuscumque causae piae, et etiamsi iuramentum accesserit, nisi cum licentia Episcopi intra duos menses proximos ante professionem, et dummodo professio sequatur (1). Hinc Doctores nulla et nullius effectus ex iure canonico dicunt donationem, mutuum, constitutionem dotis, remissionem debiti, cessionem iurium, renunciationem beneficii, haereditatis, legati, aliamque obligationem, quae si facta, vel suscepta fuerit, eius validitas pendet a duobus conditionibus, ut si facta nimirum cum licentia in duobus mensibus professioni proximis, et ut professio sequatur. Excipiuntur tamen donationes modicae, quae honestae oblationis, et eleemosynae vice funguntur. Quae sapientissime statuta sunt, ne novitius, bonis ob dictas renunciationes et obligationes spoliatus, invitatus cogatur in monasterio manere, cui nihil amplius est in saeculo, nisi emendicare (2).

Sed ex novissimis S. Congregationis Regularium decretis, et specialiter ex illo diei 19 martii 1857, regularis disciplina, in admissione, probatione, novitiatu, professione, et aliis reformata fuit. Etenim iam vidimus immutationes inductas a supra expositis decretis et in decreto hic citato statuitur, post novitium posse emitti tantum vota simplicia, et professionem votorum solemnium non posse fieri nisi post triennium a die emissorum votorum simplicium. Consequenter hoc iure illico post novitium vera professio religiosa cum omnibus suis effectibus, non emittitur; et ideo Tridentini dispositio circa renunciationes ad duos ultimos menses novi triennii ante solemnem professionem translata est. Hoc confirmatur ex alio eiusdem S. Congregationis decreto diei 17 iulii 1858, in quo declaratur, professum votorum simplicium retinere posse dominium radicale bonorum suorum, licet eorum administratio ei adimatur (3).

(1) Trid. loc. cit. — (2) De Luca, annot. ad Trid., disc. 40. Richeri, tom. 2, Iur. univ., § 4973. — (3) Hoc decretum haec habet sub. n. 9: « Professi votorum simplicium dominium radicale, ut aiunt, suorum » bonorum retinere poterunt; sed eis omnino interdicta est eorum administratio, et reddituum erogatio, atque usus. Debent propterea ante » professionem votorum simplicium cedere pro tempore, quo in eadem » votorum simplicium professione permanserint, administrationem, » usumfructum, et usum, quibus eis placuerint, ac etiam suo Ordini, si » ita pro eorum lubitu existimaverint ».

218. Post peractum novitium quae peragenda sint, ut ad professionem fiat transitus, nullo meliori modo exponere possumus, dicto iure novissimo servato, quam textum afferendo praecitati decreti (1), in quo statuitur, ut in Italia insulisque adiacentibus, Provincialis « Capitulum conventuale eiusdem conventus, seu domus, conventus » vocet, ut Capitulares per secreta suffragia declarent, » an novitius ad professionem admitti possit. Deinde omnium actorum, et resultantium relationem scripto exaratam propria manu subscribat, quin tamen eos, qui » secreto deposuerint, ullo modo in aliquod discrimen » adducat. Huiusmodi relationem Provincialis tribus saltem » examinatoribus provincialibus communicet, et con-

» dicto die convocet praefatos examinatores, et novitio-
 » rum Magistrum, et praestito ab omnibus superius enun-
 » ciato iuramento, Magister novitiorum referat de novitii
 » agendi ratione in novitiatu servata, de eius libertate,
 » vocatione, et idoneitate ad statum religiosum, et decla-
 » ret, utrum ipse in Domino existimet, novitium ad pro-
 » fessionem tuto admitti posse. Si vero Magister novitio-
 » rum vel ratione distantiae, vel alia legitima causa ad
 » locum scrutinii commode accedere nequeat, transmittat
 » super praemissis relationem in scriptis, illamque iura-
 » mento confirmet, et propria manu subscribat. Provin-
 » cialis deinceps, et examinatores per secreta suffragia
 » definiant, an novitius necessariis dotibus praeditus sit,
 » ut ad professionem tuto admitti possit, super quo eo-
 » rum conscientia graviter onerata remaneat (2). Si no-
 » vitius probatus fuerit, Provincialis de omnibus instru-
 » ctum reddat Superiorem generalem, qui ulterioribus
 » informationibus, quatenus necessarium iudicaverit, re-
 » quisitis, approbationem revocet, vel confirmet, prout
 » in Domino iudicaverit, quin tamen unquam permittere
 » possit professionem novitii, qui ab examinadoribus Pro-
 » vincialibus reprobatus fuerit (3) ».

(1) Decr. cit. incip. *Regulari disciplinae*. p. 2, art. 3. — (2) *Ib.* art. 4.

— (3) *Ib.* art. 5, examinatores in qualibet Provincia debent esse octo cum ipso Provinciali, qui eligendi sunt a Capitulo, seu Congregatione Provinciali per secreta suffragia, et durant usque ad novum provinciale Capitulum, inter quos duo ex Definitoribus, vel Consultoribus, vel Assistantibus comprehendendi sunt. Si vero ob paucitatem Religiosorum dictus examinadorum numerus haberi non possit, quatuor saltem sufficiunt. *Id.* p. 1, a. 2 et 4.

219. Professio religiosa dividitur in *expressam* et *tacitam*, in *solemnem* et *minus solemnem*. Expressa definitur, promissio libere facta, et legitime a Superiore acceptata, qua quis se adstringit certae Religioni ab Ecclesia probatae per emissionem trium votorum solemnium, paupertatis, obedientiae, et castitatis. Professio vero tacita, est illa, quae iure approbante, resultat ex factis, ut si novitius regularium professorum habitum assumat, Superiore permittente, eorundem officia adimpleat cum voluntate

se Religioni obligandi. Equidem si per quinquennium, nulla proposita querela, in hoc statu perseveret, tamquam professus habendus iure pristino habebatur, et non poterat amplius de nullitate dicere, nisi in integrum a Summo Pontifice esset restitutus (1). Quare si professio aliqua ratione sit nulla, ut puta per vim, et metum, et per defectum aetatis, monachus, primo labente quinquennio, potest contra ipsam professionem reclamare, ut a vinculo Religionis solvatur (2); si autem nolit reclamare, potest ipsam professionem ratificare, modo absit omne impedimentum, et ratificans sciat suam primam professionem fuisse nullam (3), sic enim iure pristino res procedit.

Professio sollemnis, quae dici etiam potest solemnizzata, ac vera, et propria religiosa professio stricte sumpta, est ea, quam Ecclesia ita probat et acceptat, ut qui eam emittit, tamquam mortuus saeculo habeatur, et ita perpetuo Religioni obligetur, ut inhabilis fiat ad omnes actus votis solemnibus repugnantes, quos si praesumat peragere, nedum illicite, sed et nulliter agat. Professio vero minus sollemnis, interdum etiam simpliciter sollemnis appellata, vel sollemnis improprie, et lato sensu, ea est, quam Ecclesia iure novissimo probat, ut medium maioris perfectionis cum emissionem votorum simplicium, quibus non est vis reddendi nullos actus contrarios, licet qui ea infringit graviter peccet (4).

(1) Trid. sess. 25, c. 19, de Regul. Hic tamen notandum, quod a declaratione S. Congregationis Regul. diei 17 iulii 1858, resultat manifeste, professionem tacitam non amplius habere locum, quia in ea haec statuuntur, nimirum: « Ad valida emittenda vota sollemnia, post » vota simplicia, requiritur professio expressa; ed ideo professio tacita » omnino abrogata est ». Ib. sub. num. 11. Quod intelligitur de viris dumtaxat, nam inter moniales professio tacita non fuit abrogata. — (2) Circa modum tamen procedendi in hac causa necesse est expendere Bullam *Si datam* Benedicti XIV, in qua omnia fere inveniuntur, quae ad huiusmodi iudicium pertinent. Ibi mandat Pontifex, ut vere legitime procedatur, non vero extrajudicialiter; ut Religiosus habitum non dimittat, secus non deberet audiri, sed tamquam apostata puniri; ut iudicium fiat coram Superiore regulari simul cum Ordinario, qui si inter se non conveniant, causa devolvitur ad S. Sedem; ut citentur, et audiantur Protectores monasterii, consanguinei, et illi, qui bona obti-

nent Professi; immo et auctores ipsi metus incussi, si ex metu nulla dicatur professio. Mandat simul, ut Episcopus deputet professionis religiosae Defensorem, qui debeat in causa validitatem ipsius professionis sustinere, et a prima sententia contraria appellare: nam sine duabus sententiis absolutoriis non licet religioso religionem suam dimittere. Quocirca si hic nequeat suae professionis nullitatem plene probare, in foro exteriori tamquam professus semper habetur. — (3) In hoc casu, si nullitas sit occulta, ad professionis ratificationem non videtur necessarius consensus Superioris, quia ille consensus censetur perdurare, neque necessariae professionis caeremoniae, quia illae emissae in professione sufficiunt. Reiffenstuel, de regul., n. 217. — (4) Minus sollemnis professio non nominatur a veteribus: sed inducitur a novis supra citatis decretis, quae in casu videnda sunt.

220. Professio sollemnis valide emissa praeter obligationem ad tria essentialia vota, et ad perfectum Religionis statum, sequentes producit effectus: 1° inducit quasi contractum inter professum, et monasterium, quo ille operam suam, hoc vero alimenta spondet; 2° impedit, ne matrimonium valide contrahatur, et dirimit sponsalia, ac matrimonium ratum iam contractum (1); 3° tollit irregularitatem ex defectu natalium ad effectum recipiendi ordines, non Praelaturas (2); 4° affert vacationem beneficiorum, quae professus prius habebat (3); 5° irritat omnia vota simplicia etiam ingrediendae Religionis strictioris prius emissa, modo non sint iurata, neque in ipsa professione reservata, neque facta in tertii utilitatem. Eaque est principalis asserti ratio, quia omne opus bonum in particulari Deo promissum eminenter in professione religiosa continetur, per quam profitens se, et omnia sua Deo dedicat moriens priori vitae, et nihil, ne propriam quidem voluntatem, sibi reservans (4).

Praeterea in vim professionis sollemnis professus fit particeps omnium privilegiorum Regularium, ut ea sunt, quae eisdem concessa, et confirmata fuerunt in Bul. *Regiminis* Sixti IV, quae vulgo *mare magnum* appellatur. Inter haec praecipuum est privilegium exemptionis, quo fit, ut eorum monasterium sit in territorio veluti nullius dioecesis; ideoque subtractum a iurisdictione, et a lege dioecésana Episcopi; licet olim tam monachi, quam monasteria essent Episcopo dioecésano omnino subiecta. Sed haec exemptio cessat, si agatur de parvis conventibus (5);

item dicta exemptio cessat in pluribus aliis casibus, de quibus nos supra aliqua iam attigimus (ad n. 160, p. 159), et Doctores suis in locis loquuntur (6).

Denique in vim professionis solemnis professus amittit quaedam iura civilia, quia civiliter consideratur tamquam mortuus, vel ad minimum tamquam capite minutus. Sed non conveniunt inter se Doctores, an haec capitis minutio sit maxima, ut admittebatur in veris servis Romanorum, vel tantum minima, ut datur in filiis-familias (7).

Quare status monachi primitivus per eius professionem solemnem mutatur. Revera ex iure canonico monachus in odiosis solvitur a patria potestate sui patris naturalis, dum tamquam filius, cum omnibus bonis suis, monasterii Superiori subiicitur iuxta illud: *Quidquid acquirit monachus, acquirit monasterio*. Et similiter amittit activam testamenti factionem, non vero regulariter passivam (8).

(1) Trid. sess. 24, can. 6. — (2) Cap. 1, de fil. presb. — (3) Arg. cap. 4, de regul. in 6. — (4) Cap. 4 de vot. etc., et cap. 5 de regul. in 6. — (5) De parvis conventibus Urbanus VIII, in Decreto *Cum saepe*, et in subnexa quorundam dubiorum solutione anni 1625, praescripsit, ne in posterum monasteria erigerentur, in quibus 12 fratres ali non possent: unde hoc Decretum non afficit conventus prius existentes. Reiffenstuel, de off. ord., n. 124. Innocentius X vero, in Bul. *Instaurandae*, Ordinum regularium Superioribus in Italia et insulis adiacentibus mandavit, ut supprimerent omnes conventus parvos (quales intelliguntur, qui 12 religiosi non constant), quia in his disciplina regularis observari non potest, et *aluntur vulpes parvae, quae demoliantur vineas*. Servavit tamen Superioribus facultatem, eos sub quibusdam conditionibus restituendi; et interim dedit Ordinariis potestatem eiiciendi inobedientes, etiam invocato brachii saecularis auxilio. Sed deinde idem Pontifex, in alio Decreto *Ut in parvis*, iussit, conventus denuo restitutos tamdiu subiacere Ordinariorum iurisdictioni, *donec in eis commode sustentari valeant, et cum effectu sustententur 12 religiosi*, ita tamen ut non possint subsistere tamquam conventus, nisi in eis *alantur sex saltem religiosi probatae vitae, ex quibus quatuor ad minus sint Sacerdotes maturae aetatis*. Quoad omnes alios autem cuiusque Religionis conventus in Italia existentes, qui non fuerunt suppressi, decrevit, omnes subiacere Ordinariorum iurisdictioni, si in eis actu non alantur sex religiosi probatae vitae, quorum quatuor ad minus sint sacerdotes, et duo conversi probatae vitae. Denique Alexander VII in Decreto 15 januarii 1664, prohibuit, ne Ordinarii dictos parvos conventus visitantes possint procuracionem exigere; et in Bul. *Posito decreto*, an. 1665, dissolvit plura dubia circa Ordinarii, et Superioris regularis actionem in dictis parvis conventibus. Ex quibus omnibus, mea

sententia, haec sequuntur: 1° Non posse erigi conventum, nisi in eo 12 possint vivere religiosi; 2° in conventibus suppressis, in quibus non sunt 12 religiosi, Ordinarium posse iurisdictionem exercere; 3° in conventibus numquam suppressis Ordinarium habere iurisdictionem, si in eis sex saltem non sint religiosi. — (6) Monacellus, p. 1, t. 6, in not. ad form. 20, et Fagnanus in cap. *grave* de off. ord. — (7) Verior tamen videtur haec postrema sententia, quia monachus non amittit libertatem, ut servi Romanorum, licet voluntati se submittat Superioris. Immo sunt quaedam iura incorporalia, ut observat Berardi, quorum adhuc capax est monachus, ut sunt iura civitatis, ex gr., ferendi testimonii et prolytas, vel doctores inaugurandi, si monachus professoris munere in aliquo Athaeneo fungatur. Ius ecll. univ. t. 2, d. 4, c. 3; et ut sunt quaedam munera publica, Iudicis, ex gr., aut Procuratoris, quae potest de Superioris sui licentia interdum explere. Clem. 3, de procurat. Hinc monachus magis filio-familias assimilatur, quam servo, et illius veram imaginem refert, qui per arrogationem filius-familias fit. — (8) De Luca, de test. in sum., n. 26, 31 et seqq. Dicimus *activam*, quia non potest facere testamentum; non vero *passivam*, quia licet non sit per se capax aliquid recipiendi per testamentum, tamquam haeres, sibi relictum tamen accipit per monasterium, eiusque Superiorem.

221. Professio deinde minus solemnis fit ad quamdam imitationem solemnem; sed huius vim et effectus non sortitur. Effectus quidem professionis minus solemnem metiuntur potius ex natura votorum, quam ex constitutione Ecclesiae (1). Hinc qui professus est vota simplicia, etiam perpetua, tenetur quidem ea observare, et quod contra fieri contingat est illicitum, sed non invalidum; cum e contra quod fit contra vota sollemnia non solum est illicitum, sed invalidum. Propterea vovens paupertatem minus solemniter, absque peccato nequit actus proprietatis exercere, sed si tales actus exerceat, sunt validi, quia a nulla lege declarantur invalidi. Similiter vovens castitatem perpetuam, matrimonium licite inire non potest; nihilominus si illud contrahat, valet, quia licet ab illo sit prohibitus, non fuit tamen a lege ad illud declaratus inhabilis. Eadem ratione non erit irritum quod faciet contra obedientiam promissam.

Haec professionis species illis adscribitur Religionibus, monasteriis, sive religiosis domibus, in quibus ex propriis constitutionibus ab Ecclesia approbatis novitiatus agitur, professio votorum simplicium emittitur et in communi sub proprii Superioris gubernio ad proprium, proximique

profectum vita traducitur, ut declaratum fuit de Ordine Trappensium in Gallia, qui tantum emittunt vota simplicia; donec S. Sedes aliter statuatur (2). Eadem applicanda videntur primae votorum simplicium professioni, quae in Societate Iesu fit (3), et primae similiter professioni votorum simplicium, quae ex citato Decreto (4) in religionis Ordinibus fieri debet.

(1) Contrarium habetur in professione solemnī, cuius effectus potissimum metiuntur ex constitutione Ecclesiae, quae vota a vovente facta acceptat, et eum inhabilem declarat ad actus votis contrarios. Cap. 1, de vot. — (2) Ita responsum fuit a S. Poenitentiaria ad Episcopum Cenomanensem 13 febr. 1841. Vide decretum S. Inquisitionis 24 mart. 1837 et decretum S. Congregationis Regul. 9 iul. 1837. — (3) Quoad Iesuitas tamen notandum, eorum votum castitatis etiam simplex, post probationem biennii emissum, secum asserre impedimentum dirimens matrimonium postea attentatum, ob speciales constitutiones Gregorii XIII *Quando fructuosius*, et *Ascendente Domino*, quod eousque durat, donec vovens in ordine manet, et a Superioribus ab eodem non dimittitur. Unde si sua sponte sine Superiorum dimissione egrediatur, impedimentum remanet. Giraldus ad cit. cap. 1, de vot. — (4) Decret. 19 mart. 1857. Circa hoc decretum quaedam declarationes prodierunt a S. Congregatione pro iis, qui dubiorum resolutiones eidem proposuerant. Nos hic transcribere opportunum ducimus capita, quae huc spectant, edita a Congregatione die 17 iul. 1858. 1° « Vota simplicia, de quibus agitur, perpetua erunt ex parte voventis, utpote quae tendunt ad emittenda deinde vota solemnia, in quibus perfectionem et complementum accipient. 2° Eorundem votorum simplicium dispensatio reservata est Romano Pontifici, cui professi, gravibus urgentibus causis, preces porrigere poterunt. 3° Verum eadem simplicia vota solvi etiam possunt ex parte Ordinis in actu dimissionis professorum, ita ut, data dimissione, professi ab omni dictorum votorum vinculo, et obligatione, eo ipso liberi fiant. 4° Facultas autem dimittendi professos votorum simplicium, de quibus agitur, spectat ad commissarium Apostolicum Ordinis cum suo consilio generali. Idem commissarius Apostolicus cum suo generali consilio poterit in casibus extraordinariis, et praesertim pro regionibus, et locis longinquis, ad dimissionem decernendam subdelegare religiosos probos et prudentes, qui saltem tres esse debent. 5° Licet ad decernendam dimissionem, neque processus, neque iudicii forma requiratur, sed ad eam procedi possit, sola facti veritate inspecta; tamen Superiores procedere debent summa charitate, prudentia, et iustis, et rationabilibus causis, quacumque humana affectione remota, secus eorum conscientia graviter onerata remaneat. Nemo autem ex causa infirmitatis, post professionem votorum simplicium superventae, dimitti poterit. 6° Professi dictorum votorum simplicium participes erunt omnium gratiarum, et privilegiorum, quibus professi votorum solemnium in memo-

» rato Ordine iegitime utuntur, fruuntur et gaudent. 7° Superiores re-
 » gulares, ad quos spectat, concedere poterunt huiusmodi professis lit-
 » teras dimissorias dumtaxat ad primam tonsuram, et ad ordines mi-
 » nores, servatis tamen de iure servandis, et praesertim quae circa or-
 » dinationes Regularium ab Apostolica Sede praescripta sunt. 8° Anni
 » professionis, qui in dicto Ordine requiruntur, ut quis voce activa et
 » passiva gaudeat, et ad officia admitti possit, a die emissionis voto-
 » rum simplicium computantur; et professi votorum simplicium suffra-
 » gium habeant in actis capitularibus sui Conventus, quatenus, et prout
 » habent solemniter professi.... 10° Professi votorum simplicium rema-
 » nere debent in domibus professoriis, et studiorum, et vitam commu-
 » nem perfectam observare ».

222. Statutum regularem, qui semel valide assumpsit, dimittere amplius nequit, ex quo fluit illud Doctorum ef-
 fatum: *Semel monachus, semper monachus*. Nihilominus a
 suscepta Religione quandoque religiosus liberatur, quod
 tripliciter fieri potest, videlicet: per *eiectionem*, per *tran-*
situm ad aliam religionem strictiorem, et per *indultum, quod*
saecularizationis appellant. Iure novissimo nemo legitime
 professus eiici e religione potest, nisi sit vere incorrigi-
 bilis (1). Hoc autem casu debet ter moneri et puniri, et
 per sex menses in ieiunio et poenitentia in monasterii
 carceribus detineri; quibus praemissis, si in sua perversi-
 tate sine emendationis fructu persistat, a Superiore Re-
 ligionis cum consensu sex aliorum Religiosorum in Con-
 gregatione provinciale designatorum, et a Superiore Ge-
 nerali confirmatorum, potest sententia definitiva eiectionis
 proferri, quae non transit in iudicatum, sed potest et de-
 bet revocari, si eiectus in bonam frugem revertatur, quia
 quod est excommunicatio inter laicos, hoc fere est ex-
 pulsio inter religiosos, et utrumque in peccato pertina-
 ciam, non peccatorem, persequitur. At sic expulsus ha-
 bitum regularem dimittit; in saeculo vivit habitu clericorum
 saecularium indutus, et manet perpetuo ab ordinum
 exercitio suspensus, quin suspensio per Ordinarium queat
 relaxari, aut moderari (2).

(1) Causas delictorum et incorrigibilitatis in monacho enumerat Glossa
 in Clem. 1, de stat. monach. verb. *Curias*, ubi ait: *Duodecim sunt ab-*
usiones claustris, quibus tota religiosa massa corrumpitur: praelatus negli-
gens, discipulus inobediens, iuvenis otiosus, senex obstinatus, monachus cu-
rialis, monachus causidicus, habitus pretiosus, cibus exquisitus, rumor in

claustris, in capitulis, dissolutione in choro, irreverentia circa altare. — (2) Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 11, n. 16 et seqq.; et Bul. *Inter gravissimos* Clem. XIII, § 4. — Hinc nuperrime Pius IX sancivit, eos Religiosos suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum incurrere, qui a Religione eiecti extra religionem vivunt; quae suspensio ipsi Pontifici est reservata Bul. *Apostolicae Sedis*.

223. Transitus Monachi ad Religionem strictiorem, vel arctiorem, de iure communi omnibus conceditur, petita, et etiam non obtenta Superiorum licentia, exceptis ipsis Superioribus, pro quibus S. Sedis licentia requiritur (1). Ratio est, quia nemo impediendus est a maiori perfectione quaerenda, quae in arctiori Religione inveniri praesumitur. Sed iure novissimo non amplius licet transitus, nisi ex S. Sedis licentia ad Ordinem, in quo claustralis disciplina vigeat, ita ut Monachus ab uno dimissus ordine statim recipiatur ab alio (2). Quare si transitus aliter fiat, non videtur posse transeunti prodesse, etiamsi in secunda Religione post novitiatum professionem emerit: nam necesse erit, ut ab eadem exeat, et ad primam intra tres menses revertatur (3).

(1) Cap. 18 de regul. — (2) Bul. *Licet Sacra* Benedictus XIII. — (3) Bul. *Pastor bonus* Bened. XIV.

224. Indultum denique saecularizationis, ex iusta causa, ut ad adiuvandos parentes, vel ad propriam curandam salutem, solet quandoque concedere Summus Pontifex, qui dispensando regulariter exigit, ut quantum fieri potest, tria emissa vota serventur, et ut aliquod religiosi habitus vestigium in saeculo iugiter deferatur. Nec pro contraria conclusione sufficiunt canones, in quibus statuitur monachum semper esse monachum, ita ut ea desuper re neque Summus Pontifex queat dispensare (1): nam vota solemnia sunt ex sola constitutione Ecclesiae (2); at, quae ab ecclesia fuerunt instituta possunt ab eadem revocari, quia eius est solvere, cuius est ligare: insuper Summi Pontifices identidem hac dispensandi facultate utuntur. Quare contrarii canones ita sunt interpretandi, ne deceat Summum Pontificem ordinarie dispensare sine causa (3).

(1) Cap. 6, de Stat. monacharum. — (2) Cap. unic. de vot. in 6 —

(3) Post haec adhuc sequentia observanda ducimus: 1° Ordinum Regularium approbatio, et conventuum, ac monasteriorum erectio spectat ad S. Sedem, quod omnium Episcoporum praxis etiam confirmat, quando de monasteriis agitur votorum solemnium. Cap. unic. de excessib. prael. in 6; et Bul. *Instaurandae* Innocentii X. 2° Vota emissa in ordine, et conventu, vel monasterio a S. Sede non approbato, vel erecto, possunt esse tantum simplicia, et non solemnia, quod pluries declaravit S. Congregatio, et praesertim illa Episcoporum et Regularium, die 16 dec. 1836. 3° Conventus, et monasteria etiam a civilibus legibus destructa nequeunt in pristinum in veros conventus, ac monasteria votorum solemnium remitti, nisi S. Sedis auctoritas accedat: plurimae enim ad hoc stabiliendum et confirmandum editae fuerunt Pontificiae dispositiones, quae referuntur ab Auctore Analect. Iuris Pontificii ad an. 1857. 4° Vota emissa a viris choro addictis in Ordinibus approbatis ante eorum suppressionem servanda sunt tamquam solemnia, quia leges civiles eorumdem vim ne vel minimum quidem mutare possunt. Diximus a viris choro addictis, quia conversorum vota quandoque habentur tamquam simplicia ab ipsa S. Congregatione Episcoporum et Regularium, ut ab ea declaratum fuit de conversis Benedictinorum, et Trappensium, teste Auctore Inst. can. edit. Parisiis an. 1853, t. 1, p. 469. 5° Vota emissa a Monialibus ante earum suppressionem in Ordine a S. Sede approbato sunt solemnia, et etiam post suppressionem propriam vim servant, et ita fuit a S. Congregatione definitum, ut refert Auctor Praelect. Iur. Can., edit. Parisiis, an. 1859, tom. 2, p. 222. 6° Vota vero Monialium Galliae et Belgii post suppressionem emissa, habenda sunt ut simplicia; hoc constat ex declaratione S. Poenitentiariae de mandato Pii VIII diei 19 mart. 1829; et ex responso eiusdem Poenitentiariae ad Episcopum Cenomanensem an. 1836, in quo ita legitur: *Ex pluries decisis vota monialium in Gallia uti simplicia a S. Sede aestimari*, quia illa monasteria non tamquam Ordines, et proprie religiosi, sed ut piissimarum familiae feminarum aestimantur.

TITULUS XXII.

DE MONIALIBUS.

SUMMARIUM: 225. Monialis quae dicatur? — 226. Monialium institutio. — 227. Earumdem divisio. — 228. Receptio in monasterium. — 229. Libertas in suscipiendo habitu, et proficundo. — 230. Dos pro puella monachanda licite constituitur. — 231. Moniales stricta clausurae lege in egressu, et ingressu, tenentur. — 232. Casus excepti, in quibus e monasterio egredi possunt. — 233. Casus excepti, in quibus exteri ingredi possunt monasterium. — 234. In hoc utroque casu licentia Superioris regulariter requiritur. — 235. Cautelae adhibendae pro puellis educandis. — 236. Prohibitio colloquendi cum monialibus. — 237. Visitatio monialium. — 238. Electio et officium Abbatissae. — 239. An monialis queat ex monasterio eiici, vel ad aliud transire?

225. Monialis est femina, quae, emissis ad instar monachorum votis paupertatis, obedientiae et castitatis, sub clausura in approbata Religione vivit, ut se perficiat, Deoque perfectius, quo fieri potest, deserviat. Monialis pro Sanctimoniali per syncopem forte appellata fuit; Sanctimonialis vero, teste S. Augustino, a vitae sanctimonia, quam debet in statu Regularium sequi, ex quo fit ut etiam Monacha dicatur.

226. Origo Monialium cum origine Monachorum est complicita (1): nam sicut a primis saeculis vitae poenitentia, et sanctitate floruerunt Ascetae, sic vitae puritate, et innocentia floruerunt quaedam Virgines et Viduae, quae perpetuam virginitatem, et continentiam publice profitentes, et habitu speciali distinctae, sanctis operibus vacabant, Deoque solemniter ab Episcopis dicabantur, quaeque propterea a primis Ecclesiae Patribus Sacrae, vel Ecclesiasticae Virgines et Viduae fuerunt nuncupatae. Sed saeculo Ecclesiae quarto, dum harum aliquae privatim in paternis aedibus impensis propriis, vel Ecclesiae subsidiis vivebant, aliae vitam communem sub seniorum cura agere coeperunt, a quibus ortum est monasticum feminarum institutum, quod postea perfecerunt Institutores Regularium, Sancti nempe Basilius, Augustinus, Bene-

dictus, et Franciscus, qui regulas pro utroque Regularium sexu ediderunt, et satagerunt, ut simul cum monachorum conventibus Monialium monasteria fundarentur (2).

(1) Quadam monialium figura in lege veteri distinguebantur sacrae illae Virgines, quae in templi Hierosolymitani conclavibus assidue Deum tota mente et animo colebant, quaeque maxime calamitatum tempore pro liberatione Deum deprecabantur, quam specialiter contra Heliodorum templum depopulantem insigni prodigio obtinuerunt. II Machab., 3. Has Virgines maximopere glorificavit Sancta et Immaculata Virgo Maria, Virginum Regina. — (2) Selvagius in antiq., l. 1, p. 2, cap. 14.

227. Practica Monialium divisio est in *choristas* et *conversas*. Illae choro addicuntur, et ad divinum officium recitandum ex consuetudine, vel ex propriis constitutionibus tenentur (1). Hae vero temporalibus Religionis ministeriis deputantur, et loco divini officii determinatas recitant preces. Ita tamen possunt conversae choristis adiungi, ut tertiam partem omnium monialium non excedant. De caetero quae in praecedenti titulo de monachis exposuimus, ad Moniales quoque regulariter extenduntur. Sed quaedam sunt specialiter in iure pro his constituta, quae silentio praeteriri non debent. Nos hic idcirco breviter referemus aliqua, quae praecipue ad receptionem, libertatem, dotem, vota, clausuram, visitationem et regimen Monialium referuntur.

(1) S. Congregatio interrogata, an Moniales in genere teneantur sub gravi ad recitandum officium proprii Ordinis, respondit: *Affirmative quoad moniales vota solemniter professas, iuxta regulam ab Apostolica Sede approbatam, in qua huiusmodi onus imponitur; ubi vero vota simplicia sunt, non teneri. Si autem tale onus in regulis non imponatur, Episcopus consulat probatos Auctores quoad obligationem, quae ex consuetudine oriri potest.* Corresp. de Rom. ad an. 1882, pag. 18.

228. Receptio Monialium fieri debet ab earum Capitulo, praevio tamen consensu Ordinarii (1), vel Praelati, si sint exemptae. Ad hoc requiruntur conditiones a sacris canonibus praescriptae, quae sicut in viris (2) consistunt in vocatione ad religionem, in aptitudine ad Ordinem re-

gularem, et in speciali dispositione ad Ordinis constitutiones observandas (3).

(1) Nequeunt in monasterio admitti moniales ultra numerum taxatum iuxta cuiusque redditus, sive proventus, ut Sorores absque penuria sustentari possint. Cap. unic. de stat. regul. in 6; Trid. sess. 25, c. 3, de regul.; et Bul. Pii V, *Circa pastoralis*, nisi forte puella, ultra numerum recipienda, obtineat Apostolicum indultum et duplicem afferat monasterio dotem. — (2) A statu monialium non excluduntur feminae quae sint aere alieno gravatae, aut obnoxiae rationibus reddendis: nam prohibitio in hoc facta a Pio V pro viris, moniales non comprehendit. Similiter non excluditur femina straba, clauda, gibbosa, etc., quia decor filiae Regis ab intus; nec excluditur ex concilio Tridentino femina, quae annos duodecim complevit. Sess. 25, c. 17, de regul. Monacellus tamen ad recipiendum habitum requirit aetatem quindecim annorum ex quodam decreto sacrae Congregationis. Part. 1, t. 11, for. 7, n. 3; et eandem aetatem expletam praescribit Synodus dioecesis Genuensis sub Iulio Gentili Archiepiscopo celebrata. Part. 3, c. 5. Pro ingressu autem oblatarum, et educandarum sufficit aetas septem annorum. — (3) Duae tantum sorores possunt in eodem monasterio recipi, quod statutum a S. Congregatione fuit, ne in monasterio factiones oriantur. Nihilominus ex S. Sedis licentia posset recipi tertia et quarta, modo tertia afferat duplum dotis, et quarta triplum; sed duae tantum sorores possunt habere vocem in capitulo, qua reliquae privantur. Pelizzarius d. 1., n. 22. Anal. Iur. Pont., ser. 4, pag. 1552, n. 84. Novissimae regulae pro monachis constitutae, de quibus in praecedenti titulo egimus, ex nostra sententia non videntur ad moniales extendi, salvis casibus, in quibus expresse nominantur, quia dictae regulae ad viros monachos referuntur. Unde monialium receptio, novitiatus et professio videntur adhuc sub dispositione iuris communis remanere, donec aliter S. Sedes decernat.

229. Ut liber omnino sit puellae ad monasticum habitum et professionem accessus, excommunicatio indicta est in eum, qui aliquam virginem, vel feminam ad ingrediendum monasterium quomodocumque iniuste coegerit, et in eum, qui, volentem ingredi, sine iusta causa impeditur (1). Et insuper ad eandem libertatem magis experiendam decreta fuit a Tridentino exploratio voluntatis puellae, quam fieri per Episcopum mandat ante habitus susceptionem, sive ante professionem, ut detegatur, an sit coacta, vel seducta, vel sciat quid agat (2). In plerisque dioecibus introductum est, ut semel tantum puellae voluntas exploretur ante professionem, vel ante probationem, cui consuetudini adhaeret Pelizzarius (3), qui formam eiusdem

explorationis exhibet iuxta aliquos in scriptis redigendam, et in cancellaria episcopali cum aliis documentis asservandam (4).

(1) Ita constat ex Trid., sess. 25, c. 18, de regul. quod intelligibili lingua in capitulo Monialium legendum tradit Monacellus, antequam novitia a monialibus probetur. Praedicta autem excommunicationis poena afficit omnes, qui auxilium, consilium, favorem praebent, aut praesentiam, vel auctoritatem in approbationis aut coactionis actu interponunt. — (2) Sess. 25, c. 17, de regul. — (3) De monial., c. 2, num. 4. — (4) Citatus auctor voluntatis explorationem ita describit « ut puella » interrogetur de nomine, patria, parentibus, aetate, num sciat legere, » scribere, canere, etc., quot, et qui sint fidei articuli, quae praecepta » Decalogi, et Ecclesiae: quid intendat per susceptionem status religiosi: » an sponte, et Dei spiritu; vel ex parentum, monialium, aut alterius » cuiusvis personae consilio, ac suasionem: a quo tempore senserit se » vocatam ad Religionem: an a pueritia animum ad pietatem ac religionem habuerit propensum: num corpore ac mente sana sit, vel » occultum aliquem defectum habeat, et quem, et a quo tempore: an » sciat, et bene intelligat tria vota religionis, sitque parata abdicare » a se dominium rerum omnium temporalium per votum paupertatis, » vivereque in communi, si vita communis inducatur; abstinere ab omni delectatione carnis voto castitatis repugnante; suamque voluntatem omnino subiicere voluntati suorum Superiorum per votum obedientiae: an sit parata crucem Domini ferre, abnegare semetipsam, » et sequi Christum iuxta ipsius Christi consilium ». Ordinarius post has interrogationes, et alias similes, prout Spiritus Sanctus ei dictaverit iuxta conditionem puellae, si omnia de iure habenda habeantur, concedit Abbatisssae peractae explorationis testimonium, et licentiam proponendi Capitulo suo puellam pro habitu, seu professione assequenda.

230. Dos moderata regulariter est constituenda novitiae (1), licet monasterium, in quo profitetur, redditus actualiter habeat sufficientes ad providendum omnibus monialibus sibi assignatis (2). Neque simoniaca iure divino haec est dotis constitutio, ut male iactat Van-Espenius; nam non datur ut pretium professionis, sed ad titulum sustentationis. Neque simoniaca iure ecclesiastico amplius est; nam simonia haec per novas S. Congregationis decisiones fuit ea de causa sublata, quia experientia constat, incertas in futurum esse valde monasteriorum opes, in quibus, si non adest indigentia praesens, est semper timenda futura, cum Moniales vitae tantum contemplativae

intra clausuram vacantes humanis subsidiis, ut plurimum, careant (3). Ulterius praeter dotem non prohibetur novitia a parentibus annuam praestationem, *livello* vulgo nuncupatam, pro extraordinariis suis indigentis, et pro honestis usibus accipere; sed huiusmodi perenne charitativum subsidium per monasterii Abbatissam recipiendum, et administrandum est in Monialis utilitatem, si indigeat, secus in utilitatem Sororum eius (4), ita ut nequeat professa ex sibi ab Abbatissa traditis, et parcimonia reservatis, propinquis, aut amicis munera largiri, nisi de ipsius Abbatissae consensu, et observata religiosa modestia (5). Quamquam vero dos, et annua praestatio livelli iure novissimo permittatur; tamen, ut olim, ita nunc reprobat exactio pecuniarum pro prandiis, sive coenis, pro musicis concentibus, sive profanis apparatusibus, qui in virginibus Crucifixo desponsatis male sonant, et male nitent (6).

(1) Dos transit in dominium monasterii, ad quod absolute spectat post mortem monialis professae, nec amplius ad eius parentes revertitur. Si vero puella professionem nondum emisit, vel emisit quidem in necessitate ob mortis periculum, et moriatur, novitiatu non completo, dos revertitur ad parentes, vel ad eos, quibus de iure: nam non efficitur vera monialis, nisi post completum novitiatum, et professionem emissam. Unde si supravivit, post novitiatum debet novam professionem emittere. Durante enim novitiatu, professio permittitur in periculo mortis ad lucrandas indulgentias, et ad animam profitentis Deo coniungendam, non ad alios effectus. Monacellus, p. 1, t. 11, for. 7, n. 13. Circa hanc rem adest indultum S. Pii V 23 aug. 1570, concessum monialibus S. Dominici, quod per communicationem privilegiorum ad alios ordines monacales extensum fuit, quodque his concipitur verbis: « Eisdem monialibus novitiis nunc et pro tempore existentibus, et earum » singulis, ut, quando et quoties aliqua ex eis nondum professa de » alicuius medici consilio de hoc saeculo transitura conspicitur, ipsa » pro consolatione animae suae, professionem praedictam ante tempus » requisitum, quatenus tamen in aetate legitima constituta sit ad illam » emittendam in manibus Abbatissae seu Priorissae, vel alterius Superioris novitiarum ipsius monasterii, seu domus, ita tamen, quod ipsae » moniales novitiae sic decedentes indulgentias, et alias gratias, quas » moniales vere professae decedentes consequuntur, consequi possint, » emittere in articulo mortis libere et licite valeant, Apostolica Auctoritate tenore praesentium perpetua, concedimus et indulgemus; nec » non eisdem Monialibus novitiis ita tunc professis decedentibus plenariam peccatorum suorum indulgentiam, et remissionem in forma » iubilaei misericorditer in Domino eisdem auctoritate, et tenore elargimur. Hac gratia iuvari etiam potest novitia, quae cum debita li-

» centia domi parentum suorum decumbit, modo profiteatur in manibus virginis insignis ad hoc deputatae a monasterii Abbatissa ». Monacellus, p. 1, t. 11, form. 7, n. 13, — (2) Clemens XIII vetuit Monialibus ne possent ad habitum puellam recipere antequam dotem ad hunc effectum in loco tuto deposuerit: nam experientia constat, puellas ita admissas tempore novitiatus saepe cogitare potius de comparanda dote, quam de religioso statu assumendo, et Abbatissam contra facientem poena suspensionis Papae reservata, quae nunc cessat, mulctavit, monasteriumque poena recipiendi gratis et sine dote puellam novitiam. Bul. Rom. nov., tom. 1, pag. 93. — (3) Benedictus XIV, de Synod., l. 11, c. 6. — (4) Id. ib. l. 13, c. 12, n. 20. — (5) Bul. *Nuper a Congregatione Urbani VIII*. Idem tamen Pontifex definivit, hanc prohibitionem in religiosis utriusque sexus non habere locum, cum agitur *de causis gratitudinis, conciliationis, benevolentiae, eiusque conservationis erga religionem, vel conventum, aliisque causis ex sui natura actum virtutis, et meriti continentibus*, modo observetur religiosa modestia, et adsit Superioris licentia. — (6) Extrav. *Sane*, de sim. int. com.

231. Vota Monialium ex iure communi solemnia sunt, ut illa Religiosorum, et eosdem pariunt effectus. Ad hoc tamen duo specialiter requiruntur, nimirum monasterii erectio (1), vel eius post suppressionem restauratio (2), Apostolica auctoritate facta, et impositio (3), ac conservatio clausurae Papalis (4). Clausura Monialibus tum a iure communi, tum quandoque a specialibus earundem votis imponitur, et affert sub gravissimis poenis prohibitionem, ne ipsae Moniales egredi, exterique ingredi queant monasterii septa, sive totum illud spatium quod intra ianuam monasterii clausam, et circumdantes parietes continetur; ex quibus apparet, eam duplicem habere respectum, egressus nimirum et ingressus (5). Clausura Monialium prohibet iisdem Monialibus egressum sub excommunicationis Papalis, et privationis officiorum poena, quam contrahunt etiam qui Moniales egressas recipiunt (6), et prohibet ingressum omnibus cuiuscumque aetatis maribus et feminis sub excommunicatione ipso facto incurrenda (7).

(1) Erectio requirit auctoritatem Apostolicam etiam in conventibus virorum; neque in contrarium facit decretum Tridentini in sess. 25, c. 3. de regul. ubi decernitur, ne conventus Regularium de coetero erigantur *sine Episcopi, in cuius dioecesi erigenda sunt, licentia prius obtenta*: nam Tridentinum non immutavit ius antiquum, quod dictam auctoritatem requirebat; sed praescripsit tantum, ut in dictis erectionibus praeter auctoritatem Apostolicam deberet quoque intervenire licentia

Episcopi, Bened. XIV, de Synodo, l. 9, c. 1. Quo posito, facile intelligitur quanto potiore iure Apostolica auctoritas in monasteriorum Monialium erectionem intervenire debeat, cum prius constare debeat de necessariis redditibus, sive proventibus pro vitae monasterii, et instituti conservatione; qui redditus et proventus pro 12 monialibus sustentandis non possunt esse minores 300 scutorum redditus annui, ut tradit Gavantus in manud. verb. *Monialium monasteria*; cumque similiter constare prius debeat de loci, in quo erigitur monasterium, securitate, et opportunitate. Locus enim debet esse intra urbem, vel oppidum, in quo est populorum frequentia: et si forte extra oppidorum moenia constructa antiquitus fuerint monasteria, ad civitates et oppida sunt revocanda, ne *malorum hominum praedae et aliis facinoribus* moniales sint expositae. Trid. sess. 25, c. 5, de regul. Locus insuper debet esse muro cinctus, alias non posset subsistere clausura; et habere sacerdotum copiam pro divinis celebrandis officiis, et confessionibus audiendis. Barbosa, Iur. eccl. univ., l. 2, c. 12, n. 15. S. Cong. Episc. et Regul. 13 septemb. 1583. — (2) Restauratio post suppressionem fieri nequit, nisi S. Sedis auctoritate. Porro suppressio potest esse duplex, iuris nimirum, et facti. Prima habet locum cum Papa monasterio canonicam existentiam tollit; secunda vero cum externa potestas per vim ita monasterio civilem existentiam tollit, ut religiosa societas dissolvatur. In suppressione iuris nemo dubitare potest, opus esse nova Pontificis erectione, ut monasterium iterum canonicè existere queat; in suppressione vero facti idem dicendum erit, si societas religiosa vere dissoluta fuerit, id est si Religiosae fuerint e monasterio expulsae, eorumque bona occupata, quia de facto in hisce circumstantiis monasterium perseverare nequit; ideoque tamquam de facto suppressum nova indigebit Summi Pontificis institutione, vel in pristinum restitutione, ut late, rationibus, factis et S. Congregationis decisionibus demonstrat Auctor. Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, mens. septemb. et octob. p. 167 et seqq. — (3) Veram monasterio clausuram imponit Summus Pontifex regulariter per ministerium Episcopi postquam de impletis omnibus conditionibus necessariis certo illi constet. Cum Papa clausuram indicit, hoc ipso significat, in clauso monasterio vota solemnia emitti, nisi contrarium explicet, ut contigit in decisione S. Congregationis Episc. et Regul. 6 decemb. 1839, a Gregorio XVI confirmata, in qua clausura papalis imponitur cuidam regni Neapolitani monasterio Monialium vota simplicia profitentium. Sed Episcopi quoque possunt clausuram virginibus in conventu degentibus imponere, uti communiter egerunt Episcopi Galliae in restauratione Religionum post annum 1814, et etiam poenis ad eam servandam adigere; sed haec clausura, quae appellari solet episcopalis, verae clausurae effectus non habet. Episcopus tamen potest clausurae a se impositae adiungere censuram excommunicationis contra eam violantes, si ita expedire iudicaverit, quam potest sibi reservare, vel non, S. Cong. in *Remen.* 20 aug. 1846, penes Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, pag. 228. — (4) Haec conservatio clausurae omnino necessaria est; nam S. Pius V nullas reddit omnes solemnes monialium professiones, quae in monasterio fiunt clausurae non subiecto. *Bul. Circa Pastoralis.* — (5) Verum quidem est etiam monachos clausurae legi

obligari; sed haec clausura levissime fertur: nam clausura monachorum quoad egressum in eo consistit, quod monachus, sine Superioris licentia, et socio, de monasterio exire non possit. Bul. *Nullus* Clementis VIII. Quoad ingressum vero in eo consistit, quod mulieres septa monasterii sub excommunicationis Papae reservatae poena regulariter ingredi nequeant. S. De Ligorio, l. 7, n. 230 et seqq. — (6) Cap. unic. de stat. regul. in 6; et Bul. *Decori* S. Pii V. Sed nunc dubium esse potest. — (7) Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX. Haec prohibitio omnes comprehendit Ecclesiasticos, et saeculares, et omnia privilegia fuerunt abrogata per Benedictum XIV, Bul. *Salutare*, et Bul. *Regularis disciplinae*: excipiuntur tamen feminae nobiles de familia eorum, qui fuerunt monasterii fundatores, aut insignes benefactores, quae idcirco tale privilegium obtinuerunt a S. Sede, et fuit ab Ordinario recognitum. Hae feminae ingredi monasterium possunt, monitis prius de hoc Superioribus, sed tantum causa pietatis: et ingressae nequeunt per monasterium vagari, per cubicula spatari, aut ibi comedere, vel coenare. Reges vero et Reginae nequeunt ex veriori sententia monasteria ingredi, nisi habeant a S. Sede indultum post Benedictum XIV obtentum, et ab Ordinario recognitum. At quidam putant Regibus, et Reginis hoc ius competere, quia privilegia ingrediendi monasteria fuerunt ablata Comitissis, Marchionissis, et Ducissis, non vero eminentioribus personis, et Regibus. Reiffenstuel, de stat. monach., n. 42. Barbosa ad cap. 5, sess. 25. Trid. de regul., num. 47. Sed haec sententia non videtur satis tuta.

232. Nihilominus praedicta regula prohibens Monialibus de monasterio egressum limitatur in casu urgentis necessitatis, uti foret incendium, incursus hostium, fluminis inundatio, vel alia similis causa, et ut foret etiam morbus gravis leprae, epidemiae, aut pestis, quo aliqua Monialis laboraret cum magno periculo infectionis aliarum, nisi extra monasterium curetur. Sed sola gravis alterius infirmitatis ratio, aut alia quaecumque causa ad licitum reddendum egressum non sufficit (1).

(1) Bul. *Decori* S. Pii V, et Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 12, n. 16 et seqq.

233. Similiter alia praedicta regula prohibens exteris in monasterium ingressum limitatur in casu alicuius necessitatis, aut utilitatis ipsius Monasterii, aut Religionis (1). Hinc possunt ingredi medici et chirurgi ad curandam Monialem infirmam, Confessarii ad administranda Sacramenta, opifices ad restaurandum monasterium, et ad co-

lendum viridarium, notarius cum testibus ad conficiendum testamentum novitiae infirmae et aliis in casibus similibus, sed praecipue ad visitandum monasterium Episcopi, et Superiores Regulares, si Moniales sint exemptae, modo visitatio peragatur cum comitatu paucarum, seniorum, et religiosarum personarum (2).

(1) Non sufficit causa docendi artem, nisi ars esset monasterio necessaria. S. De Ligorio, l. 7, n. 225; nec causa peragendi funus monialis defunctae, etiamsi adesset consuetudo. Monacellus, p. 1, t. 9, for. 9, n. 8; nec causa benedicendi cellas, aut exorcizandi monialem. Id. p. 3, t. 1, for. 47, n. 2; nec causa consecrandi virginem. Benedictus XIV, Inst. 85; nec causa induendi, aut aptandi puellas Christo desponsandas, efformandi imaginem, vulgo *ritratto*, monialis, aut puellae in monasterio existentis. Synod. dioec. Genuen., Archiep. Gentilis, p. 3, c. 5; nec demum causa reponendi in loco tuto coniugatam a viro divertentem. S. De Ligorio, l. 7, num. 225. — (2) Bul. *Dubiis* Gregorii XIII. Personae in clausuram introducendae causa visitationis non possunt excedere numerum octo, Clem. *Attendentes* de stat. monach.; quarum nulla sit saecularis, nisi id requirat necessitas monasterii. Cap. *Ut iuxta* de off. ord. Melius tamen faciet visitator, qui minorem numerum personarum in clausuram introducet. Monacellus, p. 3, t. 1, f. 41, n. 16. Immo si visitet Regularis Superior Generalis habere secum poterit duos sui Ordinis socios, et si visitet alius suus delegatus tantum unum fratrem socium habere poterit. S. De Ligorio, l. 7, n. 221. Si vero Episcopus ingrediatur monasterium ex alia causa, quam visitationis, puta ad dandam benedictionem alicui moniali in articulo mortis, vel ad audiendam eius confessionem, debet secum ducere Confessarium ordinarium monasterii, et alium probum Sacerdotem. S. Cong. in *Mazarien.* 10 maii 1727, cit. a Richther, pag. 408.

234. Egressus tamen, vel ingressus, ut in supra numeratis casibus, non est licitus absolute per se; sed adhuc Episcopi licentiam requirit (1), immo Episcopi, et Superioris regularis, si agatur de monialibus exemptis, et generaliter Regularibus subiectis: quia Episcopus etiam tamquam delegatus Apostolicus debet omnium monasteriorum clausuram sartam tectamque servare, exceptis illis monasteriis, quorum cura a S. Sede alicui determinatae personae fuit demandata: nam hoc in casu persona specialiter delegata vices Pontificis gerit (2). De coetero praedicta licentia requiritur, nisi periculum sit in mora, et regulariter expressa esse debet, specialis pro personis,

determinata pro vicibus, sive tempore (3) et in scriptis concessa (4).

(1) Praeter licentiam requiritur adhuc, ut debitae observentur cautelae, videlicet: ut ingrediens excipiatur a duabus monialibus, caeteris in choro, vel in propriis cellis remotis, salva solemnitate annuae visitationis; ut recta via accedat ad locum debitum, et similiter ab eo recedat, quin ad alia visenda divertat, etiam causa devotionis, aut charitatis; ut in monasterio non moretur ultra tempus ad suum negotium perficiendum, neque in eo cibum, aut potum capiat, aut quod peius est dormitet; ut confessarius regularis in monasteriis sui Ordinis ingrediatur comitatus a socio spectatae vitae, dum Confessarius saecularis solus ingreditur; ut socius Confessarii regularis maneat in ea monasterii parte, in qua Confessorem videre, et ab ipso videri semper possit, dum in Confessario saeculari sufficit, si cellam poenitentis apertam teneat, ita ut duae comitatrices possint ipsum et poenitentem semper videre, non autem audire; ut ingressus, nisi ex causa necessitatis, fieri numquam possit in nocte, et qui de die ingressus est, ante noctem a duabus Monialibus reducatur ad ianuam, etc. Monialis vero ex monasterio egressa excipienda est a Confessario, et probis sororibus, vel consanguineis, vel honestis matronis caute ad locum destinatum deducenda, ibique custodienda usque ad reditum in monasterium. —

(2) Bul. *Salutare* Benedicti XIV. — (3) Licentia ingrediendi non debet esse indefinita et perpetua, sed limitata et temporaria, id est ad tres, vel sex menses, vel etiam ad annum, sicut fert dioecesis consuetudo. In Genuensi dioecesi similes licentiae singulis annis renovantur. Pelizzarius, cap. 5, n. 16. — (4) Cap. 1, de stat. regul. in 6; et Trid. sess. 25, c. 5, de regul. Quoad Monialium Confessarium haec breviter observamus. Quodlibet monasterium debet suum habere Confessarium ordinarium; sed praeter ordinarium, bis, aut ter in anno offerendus est monialibus Confessarius extraordinarius. Trid. sess. 25, c. 10, de regul. Bened. XIV, de Synod., l. 13, c. 12, n. 17. Cum in concedendis Confessariis abusus graves orti essent, praesertim inter Moniales Montis Carmeli, Pius VI pro his monialibus constituit, ut in magnis civitatibus sex constituerentur Confessarii extraordinarii, quorum tres essent regulares, et tres ex clero saeculari; in minoribus vero civitatibus, quatuor, quorum duo essent regulares, et duo saeculares, quibus Confessariis quaelibet Monialis posset confiteri, quoties libuerit, data facultate Superioribus reclamandi, si dicti Confessarii non fuissent constituti, et salva cautela, qua Confessor regularis in casu necessitatis deberet cum socio monasterium ingredi ad confessionem audiendam. Bul. *Inter caetera*.

235. Quaeri hic potest, an puellae causa educationis ingredi Monialium monasteria, ibique manere licite queant? Respondemus cum distinctione. Aut agitur de monasteriis, in quibus non solent recipi educandae; et hoc casu abs-

que licentia S. Congregationis Episcoporum et Regularium nequeunt ingredi et admitti (1): et si haec obtineatur licentia, adhuc examen est praemittendum super moribus, fama, habilitate et necessitate educandae (2). Aut de his monasteriis agitur, in quibus ex consuetudine educandae recipiuntur, et possunt hoc casu ingredi ex Ordinarium licentia. inque monasteriis a septennio usque ad vigesimum quintum aetatis annum manere, modo ingressae servant clausurae leges, et in loco habitent a Monialium dormitorio separato (3).

(1) Bul. *Per binas* Benedicti XIV. — (2) Ut statuit idem Pontifex. — (3) Potestas, de monial., n. 1507.

236. Ad Moniales omni meliori modo tutandas, praeter arctissimam clausurae legem, alia edita est lex, qua exteri sub severis poenis prohibentur, ne possint absque Episcopi licentia ad monasteria accedere ad colloquendum cum Monialibus. Nam laicis sine iusta, et rationabili causa monasteria Monialium frequentantibus excommunicatio, et clericis suspensio minatur (1). Regularibus vero alloquentibus Moniales vel alias mulieres in clausura degentes, privatio ipso facto vocis activae et passivae infligitur (2).

(1) Cap. 8, de vit. et honest. cleric. — (2) Sic statuitur in decreto S. Congregationis Episc. et Regul. edito iussu Sixti V, quod integrum refertur a Bonacina in Theol. moral. de clausura, q. 3, p. 4, num. 3. Huiusmodi deinde prohibitiones et poenae pluries per Summos Pontifices fuerunt confirmatae, et explicatae, et specialiter in Bul. *Gravissimo* Benedicti XIV, et in pluribus declarationibus S. Congregationis Conc. Trid., quas affert Monacellus in t. 11, f. 19 et 20, in prim. append. in qua per extensum transcriptae leguntur. Praeterea in pluribus dioecesisibus, et praesertim in Neapolitana, hic casus est Episcopo sub excommunicationis poena reservatus. S. De Ligorio, l. 7, n. 232. Novissime demum Clemens XIII, sub eadem poena sibi reservata prohibuit Fratribus Franciscanis, ne Moniales alloquerentur duorum monasteriorum eiusdem ordinis in civitate Brixiae existentium. Bul. Rom. nov., t. 1, p. 210.

237. Visitatio Monialium fit cum assistentia quatuor sororum, dum reliquae in choro consistunt; sed visitatio spiritualis peragitur ad crates (1). In visitatione mona-

sterii inquiritur: 1° de observatione clausurae (2), votorum, vitae communis, et constitutionum, ac regularum Ordinis; 2° de statu monasterii tam quoad spiritualia, quam quoad temporalia; 3° de eius gubernio circa officiales internas, et ministros externos. In visitatione personali audiuntur singulae Moniales, quae deferunt quidquid ad bonum proprium, vel Sororum censent expedire, et simul ad perfectionem hortantur, et, si in aliquo deficiunt, corriguntur (3).

(1) Bul. *Felici* Alexandri VII. — (2) In clausura comprehenduntur praesertim sequentia, nimirum, inspectio moenium, quae monasterium circumdant, quaeque integra, absque ianuis ex parte externa, et satis alta esse debent, ut prohibeant nedum accessus, sed et prospectus. Pellizzarius, cap. 5, n. 12; inquisitio, an observetur prohibitio egressus, accessus, et collocatorii; deputatio custodis clavis monasterii; reparatio fabricae; et remotio prospectus. Monacellus, p. 1, t. 1, f. 3, n. 9 —

(3) Pellizzarius, cap. 10, n. 71. Circa formam vero visitationis videndi sunt auctores, qui de visitatione Monialium pertractant, ut Gavantus, Crispinus, Genuensis, etc.

238. Regimen Monialium commissum est Abbatissae, sive Priorissae sub cura tamen et vigilantia Episcopi, nec non Superioris Regularis, ubi monasterium sit exemptum (1). Abbatissa ex iure communi per maiorem et saniozem suffragiorum partem a Monialibus est eligenda, et ab Ordinario confirmanda (2). Quod si Moniales in electione non conveniant, statuit Ordinarius terminum, intra quem debeant concordare; aliter ipse pro ea vice eligit. Si vero ita conveniant, ut pro duabus vota sint paria, prima vice repetendum est scrutinium; et si secunda vice adhuc sint paria, Ordinarius in professione eligit antiquiorem. Sed in Italia electio fit tantum ad triennium (3), et non potest ad novum triennium absque S. Congregationis licentia electa confirmari, qua licentia probabiliter adhuc est opus pro tertio triennio (4). Denique Abbatissa, legitime electa et confirmata, in sibi subditas Moniales potestatem assequitur domesticam, ut est potestas matris in filias, immo et civilem, ut est potestas oeconomica magistratus civilis in cives; sed proprie dicta iurisdictione caret (5).

(1) Iam citatus Clemens XIII, iurisdictionem concessit Episcopo in

monasteriis etiam subiectis Regularibus, quatenus, praeter regimen clausurae, posset regularibus prohibere, ne plusquam semel in anno monasteria visitarent absque ipsius Episcopi praesentia, vel sui delegati; ne puellas ad habitum admitterent absque praevio suo examine; et ne abbatissam eligerent, nisi ipso Episcopo, vel eius delegato praesente, et praesidente. Bul. Rom. nov., tom. 1, pag. 73. Concessit pariter, ut posset rationes temporalis administrationis revidere. Ibid. Ad hoc tamen Episcopus debet prius id a Superioribus regularibus requirere. S. Congreg. Conc. in *Ferrariensis*. 24 aug. 1754, ad dub. 5. — (2) Cap. 43 de elect. in 6. In abbatissam absque S. Sedis dispensatione non est eligenda 1° mulier corrupta; unde Maria Magdalena, licet post conversionem sancta, et castissima fuerit, inter Diaconissas minime fuit cooptata. Can. 2, c. 11, q. 7; 2° vidua; quia non recte potest esse hortatrix virginitatis, quam ipsa non servavit. S. Cong. 15 iul. 1616; 3° Monialis censura devicta aut voce in capitulo privata, continuo infirma, et expresse non professsa. Monacellus, p. 1, t. 11, f. 22, n. 18; 4° Monialis non habens aetatem 40 annorum cum octo annis professionis laudabiliter actae, vel saltem 30 annorum cum quinque professionis annis. Trid. sess. 25, c. 7, de regul. Hic observamus, in dioecesi Genuensi moniales non habere vocem in capitulo, nisi post quintum professionis annum. Synodus dioec. Card. Duratii, cap. 26, de monial. — (3) Bul. *Exposcit* Gregorii XIII. In dioecesi vero Genuensi abbatissarum officium durat tantum ad biennium. Synod. dioec. Arch. De Marinis, de monial., c. 25, et cit. Synod. Card. Duratii ibid. Hinc usus invaluit, ut post primum biennium abbatissa possit iterum eligi ad aliud biennium absque S. Sedis dispensatione, quia post primum biennium ex iure habet adhuc annum utilem, quo poterat abbatissae officio defungi. Iam vero hic annus utilis trahit ad se alium annum, quo ex iure nequibat abbatissa in officio perseverare; et sic in Genuensi dioecesi abbatissa ad quadriennium libere ab Ordinario constituitur. — (4) Ita Monacellus contra Pellizzarium. — (5) Arg. cap. 10, de poenit. Pellizzarius, cit. cap. sect. 3.

239. Postremo observamus, Monialem legitime professam e suo monasterio expelli non posse, neque in aliud monasterium transferri, nisi accedat Sancta Sedis auctoritas (1). Remedium enim expulsionis ex causa incorrigibilitatis tum propter formam processus, tum propter rationem clausurae, et sexus conditionem, non videtur posse in Monialibus locum habere. Translatio vero, ob egressum et ingressum, importat violationem clausurae, cum nullibi in iure appareat concessum, eam causa translationis posse violari, et Monialem ex dicta causa habere ius suum egredi, aliudque ingredi monasterium (2).

(1) S. Congregatio Episc. et Regul. die 17 martii 1603, definivit,

Ordinarios non posse transmittere ex uno monasterio ad aliud monialem etiam ex causa seditionis, aut incorrigibilitatis, seu criminis perpetrati. Barbosa, Summ. Apost. decis. collect. 512, n. 5. Saecularizatio vero in monialibus difficillime a S. Sede conceditur, et quando conceditur, fit ratione incorrigibilitatis, et loco expulsionis est, ut reperimus statutum in decisione S. Congregationis Episc. et Regul. diei 15 ianuarii 1841, in qua indicantur conditiones a moniali post expulsionem observandae. Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, pag. 100. — (2) Pluries inuimus moniales esse posse subiectas Regularibus: at hic illud notandum, quod si transferantur a Regularium subiectione in plenam ab Ordinariis dependentiam, iisdem privilegiis frui perseverant, quibus ane translationem fruebantur. Decret. Clementis XI *Licet ab hac*; et sub eodem sensu responsum dedit Gregorius XVI, monialibus Carmelitis Leodiensibus die 29 septemb. 1837, quibus ad iurisdictionem Ordinarii translatis concessit, ut *omnibus iuribus, privilegiis et indulgentiis proprii Ordinis* fruerebantur. Cum vero manent Superioribus Regularibus subiectae adhuc indigent consensu, et interventu positivo Ordinarii, eodem modo ac si exemptae non essent, ad licite contractus stipulandos, et instrumenta conficienda. S. Cong. Conc. in *Fulginate*. 30 aug. 1803, penes Richther ad sess. 25, c. 3, de ref. n. 10.

TITULUS XXIII.

DE CONSERVATORIIS ET CONFRATERNITATIBUS.

SUMMARIUM: 240. Conservatoria puellarum olim tolerata, nunc probata. — 241. Eorum divisio. — 242. Possunt habere clausuram. — 243. Admissio, et gubernium in conservatoriis ecclesiasticis. — 244. Regulariter propriis parochis subiecta manent. — 245. Confraternitates quid, et quomodo dividantur? — 246. Ecclesiasticae in omnibus Episcopo subsunt, saeculares vero in spiritualibus Episcopo, et in temporalibus civili potestati. — 247. A potestate Episcopi numquam possunt esse omnino exemptae. — 248. Etiam parochi subiiciuntur. — 249. Earum privilegia Ordinarii approbatione indigent.

240. Conservatoria sunt quaedam Congregationes puellarum, sive mulierum, quae, habitu peculiari indutae, sub aliqua regula, pro earum securitate et perfectione, collegialiter vivunt, nullis emissis votis, vel votis tantum simplicibus emissis, sed regulariter sine clausurae lege (1). Huiusmodi Conservatoria quamdam monasteriorum imitationem continent; sed neque expresse, neque tacite a S. Sede olim probabantur, eo quod adversarentur Bullae

S. Pii V (2), quae praecipit, ut omnes Moniales, et Tertiariae in communi viventes vota emittant, et clausuram servant; sed nihilominus ab eadem S. Sede tolerabantur. Propterea ubi contingeret, S. Congregationem debere super casu, vel dubio Conservatorii alicuius providere, semper in ipsa provisione apponebat clausulam, *Citra approbationem Conservatorii*. Ex quo illud sequébatur, quod omnia Conservatoria permissive, ut loquuntur Doctores, sub cura, et in arbitrium Episcoporum relinquerentur, ita ut possent ea erigere, vel suppressere, prout melius in Domino iudicaverint, quod de Monialium monasteriis dici non potest, quorum erectio et suppressio est Summo Pontifici reservata (3).

Hodie vero ad pietatem, et religionem fovendam opportunum, immo et necessarium S. Sedi visum est, puellarum et mulierum Conservatoria, sive Beateria, ut quidam dicunt, admittere, et expresse probare, in quibus non esset necessario observanda lex clausurae, nec solemnitis regularis professio emittenda. Primum, quod mihi occurrit, huius rei exemplum a Clemente XI promanat, qui constitutiones Virginum Anglicanarum approbavit. Item Clemens XIII, Institutum, et regulas speciales Piarum Virginum, vulgo appellatae *Matres*, vel *Magistrae Piae*, absque papalis clausurae lege et solemniti professione, approbavit et confirmavit (4).

(1) Huc primum referendae videntur Tertiariae ad aliquem regularem Ordinem pertinentes, quae collegialiter vivebant, et a Superiore Ordinis habitum recipiebant, ut se perficerent, quantum possent, exemplum sectantes Fratrum, et Sororum, qui quaeve veram sequebantur regularem vitam. Sic S. Franciscus, ut scribit S. Antoninus, *ad instar Patriarchae Noe arcam fabricavit, ac tricameratam fecit religionem scilicet Fratrum, Monialium, et Tertii Ordinis*. — Bul. *Circa pastoralis* S. Pii V. — (3) Monacellus, p. 1, t. 6, f. 19, n. 19. — (4) Bul. *Experientiae* Clementis XIII, 6 septemb. 1760. Idem exemplum sequutus est Pius VI, qui confirmavit erectionem conservatorii S. Leopoldi civitatis Auximanae. Bul. *Ad Apostolicae*, et Conservatorii Puellarum Divinae Providentiae civitatis Verulae. Bul. *Ex iniuncto*; ac demum Leo XII, qui omnia Urbis Conservatoria reformavit per motum proprium diei 14 november 1826, quod incipit *I gloriosi nostri*. Plura alia exempla possent afferri, sed sufficit Decretum Sacr. Congregationis Episcoporum et Regularium 29 iul. 1842, a Gregorio XVI approbatum, quo

institutum, et constitutiones Tertiariarum Montis Carmeli de Venezuela in America laudantur, et iisdem Tertiariis conceduntur omnes gratiae, favores, et indulgentiae, quibus ordo Carmelitanus fruitur. Anal. Jur. Pont. ad an. 1857, p. 2930.

241. Conservatoria videntur posse dividi in *ecclesiastica* et *laicalia*. Ecclesiastica dicuntur, quae formaliter erecta sunt auctoritate Episcopi, a quo reguntur, et regulariter administrantur; Laicalia vero appellantur, quae nullam habent formalem Episcopi institutionem, et religiosum institutum, quaeque pro indigentium subsidio, ac honestatis conservatione sunt a laicis fundata, a quibus reguntur, et administrantur (1).

(1) Quamquam Menochius cons. 948, pleno calamo nitatur defendere, huiusmodi Conservatoria ita omnino potestati civili subiici, ut omnis excludatur Episcopi iurisdictio, et auctoritas: tamen necesse est, ut ad evitanda scandala, Religionemque servandam, ab Episcopo saltem in spiritualibus dependeant, et praecise circa regimen spirituale Ecclesiae, circa administrationem Sacramentorum, aliorumque iurium parochialium, circa visitationem, modo sub immediata Regum protectione non sint; item circa morum correctionem, et regulas meram spiritualitatem concernentes: unde quatenus in his graviter delinquant, poterit Episcopus in ea poenis animadvertere, et damnare, et suppressere iuxta plures S. Congregationis decisiones, quas affert De Luca, de iurisd., disc. 45, n. 9. In aliis vero temporalibus, et profanis negotiis, ut circa regimen oeconomicum, circa constitutionem Superiorissae, circa acceptionem, et dimissionem puellarum, et circa causas, regulariter non se ingerit Episcopus. De Luca, de Regul., disc. 50, n. 5.

242. Conservatoria regulariter clausuram non habent, ut ex iam dictis clare resultat, et si clausuram habent, regulariter tantum episcopalis est, quia a solo Episcopo auctoritate sua constituta. Nihilominus iure novissimo pluribus in casibus Summus Pontifex puellis, et mulieribus in Conservatoriis degentibus clausuram papalem apposuit, etsi vota solemnia non emittant (1); quod factum est, tum ut in maximis saeculi periculis maius haberent securitatis tegumentum. tum ut a saeculo separatae melius possent propriae perfectioni vacare.

(1) Hoc clare demonstratur ex repetitis et constantibus S. Congregationis Episcoporum et Regularium decretis. Eadem siquidem Congregatio Conservatorium Visitationis S. Francisci Salesii civitatis Regii

in Calabria communivit clausura papali, *firma remanente professione votorum simplicium*. Die 12 febr. 1839. Idem mandavit observari in Conservatoriis Sanctissimi Redemptoris in Germania, in Conservatoriis S. Alphonsi regni Neapolitani, 6 decemb. 1839, et in aliis pluribus Conservatoriis, quae propter legem clausurae etiam monasteria appellata fuerunt. Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, pag. 80, 101, 193 et seqq.

243. In Conservatoriis ecclesiasticis admittendae tantum sunt feminae, quae honestis probisque fulgeant moribus, quae aetatem compleverint quindecim annorum (1), quaeque necessaria ad vitam sustentandam habeant. Examen harum conditionum pertinet ad Episcopum, qui dare etiam debet licentiam induendi habitum (2). Correctio, et visitatio absolute fit ab Ordinario (3): hic tamen non videtur posse Conservatoria suppressere, et puellas ad earum domos remittere (4). Postremo quae constituta sunt pro monialibus cum debita proportione aptanda sunt feminis in Conservatoriis degentibus (5); et ideo iisdem, ut Monialibus, dari debet Confessarius ad triennium, quo transacto, ab alio substituitur (6).

(1) Clemens IX, in Bul. *Alias propositis*, pro Tertiariis civitatis Venetiarum decem et octo annorum aetatem requirit, et hac aetate minores iubet dimittendas esse. Sed instructio pro Tertiariis data a S. Congregatione de Propaganda fide, et a Clemente XIII approbata, clare insinuare videtur, posse adhuc in minori aetate iuxta prudens Episcopi iudicium puellas in conservatoriis recipi, si necessitas adsit eas tutandi, et a periculis liberandi, ne medias inter insidias inermes relinquuntur. Hinc credimus in Tertiariis ea tuto observari quoad aetatem posse, quae pro monialibus praescribuntur. Giraldus post cap. *Religionum* de relig. dom. hanc instructionem per extensum refert. — (2) In praxi Ecclesia hoc universaliter probat; nam Clemens V permittit, ut possint vivere in communi *mulieres, quae, promissa continentia, vel etiam non promissa, honeste in suis conversantes hospitiiis, poenitentiam agere voluerint, et virtutum Domino in humilitatis spiritu deservire*. Clem. 1, de rel. dom. De hac vero honesta conversatione iudex est Episcopus, quoad usque in negotio manum non apponat Summus Pontifex. — (2) Clem. 2, § *Illas quoque* de stat. monach. — (4) S. Congregatio Episcop. et Regul. 15 januar. 1706 ad dubium: an Ordinarius possit virgines in communitate, et sub certa regula a S. Sede approbata viventes, ponere sub vera clausura, seu potius illas ad earum domos remittere, quatenus servitium Dei, et salus animarum illarum ita exposcat; respondit: Negative. Quod responsum referens Pitonius generaliter accipit, et rationem asserti affert, dum sic ait: « Cum modus vivendi in communi, » ibique Deo serviendi reperitur hodie per S. Sedem approbatus, non

» potest Ordinarius destruere hunc modum convivendi remittendo virgines ad earum domos; sed ad hunc effectum adiri debet Sedes Apostolica, eiusque oraculum expostulari ». Disc. eccl., p. 3, disc. 75, n. 11. Unde quando Episcopus cupit virgines sub clausura episcopali constituere ad maius illarum bonum omnes prius debent consentire. — (5) Revera Bonifacius VIII ea quae spectant ad electionem Abbatissarum, et Superiorissarum in veris monialibus, tum quoad vocem activam, et passivam, tum quoad scrutinium, et formam electionis, ad foeminas in Conservatoriis viventes extendit his verbis: *Supradicta siquidem nedum in monasteriis, in quibus sunt moniales viventes sub aliqua de Religionibus approbatis; sed etiam in illis, ubi sunt iuxta quarumdam provinciarum consuetudinem mulieres, quae nec propriis renunciant, nec professionem faciunt regularem.* Cap. 43, § *Supradicta* de elect. in 6. — (6) S. Cong. Conc. 18 mart. 1649, et 25 iun. 1655. Pitonius, l. cit.

244. Propter actum foundationis, sive erectionis, cuiuscumque Conservatorii, iura sua non auferuntur Parocho loci, qui remanet proprius Conservatorii sacerdos ad effectum ministrandi Sacramenta, et habendi iura decimarum, funerumque, etiamsi illius alumnae ibi sepulturam sibi elegerint (1). Quare ecclesia Conservatorii tamquam publicum oratorium consideratur, in quo non licet sine Sanctae Sedis licentia SS. Eucharistiae Sacramentum retinere (2). Ratio horum omnium est, quia feminae ibi congregatae, licet in domo religiosa ad formam monasterii tam in habitu, quam in instituto vivant, et publice pro Monialibus habeantur; tamen Moniales non sunt, quibus in praemissis exemptiones competunt (3); et per consequens legatum pro Monialibus factum absque S. Pontificis dispensatione his prodesse non potest; et si forsitan matrimonium contrahant, validum est, et ex iure dos Conservatorio tradita ipsis restituenda est (4).

(1) Excipe tamen, si moniales habeant clausuram papalem, quia tunc excimi eas necesse videtur ab iurisdictione Parochi, cum clausura violari nequeat, cumque in hoc casu Conservatoria veris monasteriis assimilentur. — (2) Petra ad Bul. *Transiturus* Urbani IV, sect. unic., n. 21. — (3) Tanto magis id dicendum est de Tertiariis viventibus in saeculo in domibus suis, vel penes proprios parentes. Licet istae pluribus fruantur indulgentiis, et privilegiis ad illarum exemplum; tamen potiori iure Ordinario subiiciuntur. Hae autem Tertiariae in saeculo seorsim viventes debent emittere, votum virginitatis, coelibatus, habitum religiosum gestare, ex propriis bonis vitae sustentationem habere, et tantum penes consanguineos, vel affines, aut honestam matronam E-

piscope iudicio habitare. Neque ad hunc statum assumi possunt ante quadragesimum eorum aetatis annum. Benedictus XIV. Inst. 105, n. 63.
— (4) Petra in Bul. Solet Innocentii IV, sect. 2, n. 43.

245. Confraternitates sunt quaedam Congregationes laicorum ad opera pietatis, et charitatis exercenda in aliqua Ecclesia, sive Sacello erectae, propriis statutis, sive regulis instructae, proprioque ut plurimum habitu in functionibus ornatae, quae post longe lateque per orbem diffusos regulares Ordines, ad quamdam eorumdem similitudinem videntur esse institutae (1). Confraternitates, si recte procedant, magnum afferunt Ecclesiae iuvamen, splendidumque ornamentum; ideoque nedum a S. Sede probantur, sed et summopere in genere commendantur; multisque indulgentiarum, et privilegiorum concessionibus in specie ditantur (2). Possunt Confraternitates dividi in *ecclesiasticas* et *saeculares*, sive *laicales*. Illae sunt ecclesiasticae, quae auctoritate ecclesiastica formaliter sunt erectae, a qua in omnibus diriguntur. Neque formalis erectio ea dici potest, qua Praelatus Ecclesiae, simpliciter probaret institutum, ne forte illicitum sit, vel tantum indultum concederet sacrum faciendi in sacello Confraternitatis; neque deberet omnino praesumi ex eo quod Praelatus Confraternitatem pluries simpliciter visitaverit, quia visitatio in ipsis locis tantum piis debet fieri (3). Ordinariam autem Confraternitatum instituendarum auctoritatem habet Episcopus; sed delegatam ad proprii Ordinis in propria ecclesia Confraternitates instituendas habent quoque Superiores regulares, modo prius obtineant consensum, litterasque testimoniales Ordinarii, et statuta per ipsum examinentur. ac probentur, et indulgentiae Confraternitati communicandae recognoscantur, et eleemosynarum collectae ne fiant, nisi iuxta formam eas colligendi et expendendi ab ipso praescriptam (4).

Illae deinde Confraternitates sunt laicales, quae absque Episcopi formale auctoritate sunt erectae, quaeque a laicis fundatae a laicis diriguntur, et administrantur. Nihilominus in earum erectione licentia Episcopi est iugiter necessaria; nam, ut animadvertit ipse Van-Espen, aliter timendum foret, ne quid solidae pietati, aut Christianae

religioni contrarium sub praetextu devotionis irreperet (5). Episcopus autem antequam huiusmodi licentiam concedat debet diligenter perpendere, an alia iam existat similis Confraternitas in loco, in quo nova est fundanda: quo casu huius fundatio non potest permitti: item debet perpendere; an opera pietatis. et charitatis exercenda, loco, tempori et personis convenient; an statuta et regulae ad bonum Confratrum et Religionis conducant (6); an demum alicui, et praesertim Ecclesiae parochiali praeiudicium inferatur, et alia his similia debet diligenter perpendere, de quibus Pragmatici ex professo pertractant (7).

(1) Qui vult habere notitiam Bullaram respicientium Confraternitates adeat Aloysium Guerra, Epit. Pont. Const., tom. 1, edit. Venet., an. 1772. — (2) Horum unum asseram anno 1753 concessum confratribus Beatae Mariae Virginis *De Succursu* Genuae institutis, quod inter alia in eo consistit, ut, servata lege ieiunii, quando viget, iidem confratres possent vesci ovis, et lacticiniis omnibus anni diebus etiam in maiori hebdomada, et ut possent sibi eligere confessarium inter approbatos ab Ordinario, qui eos bis in vita a casibus Summo Pontifici reservatis absolveret. Bul. *Pius Christi fidelium* Benedicti XIV. — (3) Trid. sess. 22, c. 8, de ref. — (4) Bul. *Quaecumque* Clementis VIII. — (5) Iur. Eccl. univ., part. 2, sect. 4, tom. 6, n. 22. — (6) Cit. Bul. *Quaecumque* Clementis VIII. — (7) Praeter Confraternitates etiam Archiconfraternitates existunt, quae a Summo Pontifice conceduntur alicui Ordini regulari, aut alicui Confraternitati cum iure alias constituendi Confraternitates, easque sibimet cooptandi, et illis sua communicandi privilegia, indulgentias, facultates, bona spiritualia, ac diplomata, quae ipsae prius obtinuerunt. Sed in similibus aggregationibus, quemadmodum in earum regulis, statutis, indulgentiis et privilegiis necessarius est consensus Episcopi loci illius, in quo Confraternitas, aut Archiconfraternitas erigitur, ut illis uti possit. Ita in casibus practicis definivit S. Congregatio Concilii, teste Benedicto XIV, in Inst. 105, n. 89. Eius Officiales Ordinario rationes reddere tenentur. Id. ib.

246. Iam vero si agitur de Confraternitatibus mere ecclesiasticis, hae, ut ipsaemet Ecclesiae, Episcopi moderationi, et iurisdictioni in omnibus subsunt: nam res, vel loca sunt ecclesiastica, et a civili iurisdictione exempta, etiamsi personae ad Confraternitates admissae sint laici, ut concedit Van-Espen, qui similibus Confraternitatum exemplum praebet in Confraternitatibus in Ecclesiis Mendicantium erectis (1). At si agitur de aliis Confraternita-

tibus uniformis non est Pragmaticorum doctrina : alii enim, cum Basso (2), videntur distinguere Confraternitates institutas ad fines spirituales, et Confraternitates institutas ad fines temporales, ita ut illae, non hae, ad Ecclesiae iurisdictionem pertineant; alii vero, cum Barbosa (3), videntur distinguere inter loca, corpora, bona, et personas Confraternitatum, ita ut tria prima ad ecclesiasticam potestatem, et ultimum ad civilem spectet. Sed nobis recedendum non videtur a theoria Card. De Luca, qui agens de Conservatoriis saecularibus, ex ecclesiastica et civili potestate mixtum in toto ponit regimen, et distinctum in parte; ita ut quae Religionem tangunt ab Episcopo, et quae ad regimen temporale, et oeconomicum referuntur, a Principe vel Magistratu dependeant. Ratio autem est, quia maxima viget similitudo inter Conservatoria saecularia, et saeculares Confraternitates, et de similibus idem ferendum iudicium, ubi eadem est ratio, ut in casu; quia Confraternitates laicales inter operas tantum pias, et non ecclesiasticas a Doctoribus recensentur; et quia in praxi ita observatur (4).

Quare spectat ad Episcopum probare Institutum, permittere functiones, videre an onera missarum adimpleantur, an observentur ecclesiastici ritus, et alia omnia dirigere, quae spiritualia sunt, vel cum spiritualibus necessario coniunguntur (5). In aliis vero, quae temporale, et oeconomicum regimen respiciunt, praedictae mere laicales Confraternitates a civili potestate dependent (6).

(1) Cit. loc., n. 14, et Richeri, qui exemplum ponit generaliter in Confraternitatibus erectis in Ecclesiis. Univ. Iurisp., lib. 2, n. 137. — (2) In Biblioth. Verb. *Confraternitas*. — (3) Ius. eccl., l. 2, c. 11, n. 78 et seqq. — (4) De Regul., disc. 50, et de Iurisd., disc. 45. — (5) Spiritualibus necessario connexae dici debent ipsae Ecclesiae, vel Oratoria Confraternitatum, et bona, quae ad ipsas Ecclesias, aut Oratoria pertinent, quod concedit citatus Richeri, n. 137, in not.; qui de nimio in Ecclesiam favore non potest esse suspectus. — (6) Respiciunt temporale regimen causae iudiciales, contractus, bonorum administrationes, acquisitiones, et alienationes. De Luca in Miscell., disc. 1, n. 34, et de alienat., n. 11.

Episcopi plures, sed inutiles, edidere conatus. Primum se submiserunt Regularibus, in quorum Ecclesiis sibi constituerunt sacellum, sive altare, adeo ut cum Regularium familia ab Episcopo obtinerent exemptionem; sed S. Concilii Congregatio spem amputavit, dum pluries definivit, Confraternitates laicorum in Ecclesiis Regularium institutas Episcopi iurisdictioni, et visitationi subesse (1). Deinde Archiconfraternitatibus Romae existentibus, aut Capitulo S. Ioannis in Laterano aggregari petierunt, adeo ut eisdem immediate essent subiectae, et sic evadere Episcopi subiectionem possent; verum neque hoc medium profuit: nam Clemens VIII et Paulus V, et postea S. Congregatio declaravit, etiam taliter aggregatas Confraternitates esse Episcopi iurisdictioni obnoxias (2).

(1) S. Congregatio in *Nucerina* 26 iun. 1729, censuit: « Confraternitates laicorum, in Ecclesiis Regularium exemptorum institutas, subesse iurisdictioni, et visitationi Episcopi, illasque ab eo visitari posse, nec non illarum capellas in iisdem Ecclesiis Regularium existentes, in his tamen, quae confraternitatum administrationem respiciunt. Et si confraternitatibus incumbit onus manutenendi altare, et illius cultum, Episcopum, posse visitare circa ea, quae respiciunt ipsam maintenancem, cultum, et ornamenta altaris, seu Capellae, onera Missarum, atque divinorum officiorum ibidem celebrandorum, et circa ea omnia, quae ad obligationem eorundem confratrum relationem habent ». Benedictus XIV, de Synod., 13, 1, c. 25, n. 6. Hoc decretum, quod est particulare in sua origine, deinde veluti lex generalis a S. Congregatione retentum est, et iuxta illud semper in postereum pronunciavit. Id. Pont. Inst. 105, n. 88. — (2) Bul. *Quaecumque* Clementis VIII, Bul. *Quae salubriter* Pauli V, et Benedictus XIV, in cit. Inst. 105, n. 87 et seqq.

248. Quemadmodum Confraternitates non eximuntur a iurisdictione Episcopi; ita nec fideles a potestate Parochi, dum in album Confraternitatum referuntur, nisi in primo casu S. Pontifex, et in secundo Episcopus, quodpiam privilegium, aut indultum concedat. Hinc confratres remanent in omnibus, sicut prius, Parocho subiecti. Confraternitates vero debent semper iustam a Parocho dependentiam servare, maxime in functionibus, ne ordo parochialis Ecclesiae perturbetur, aut fideles abstrahantur a Parocho. Hac de re die 10 decembris anni 1703, prodiit

S. Congregationis decretum, quod ius commune facit, et in Romana Curia iugiter observatur (1). Praecipua huius decreti capita sunt: 1° ut Confraternitates erectae in Ecclesiis parochialibus, vel in Oratoriis iisdem annexis in omnibus ecclesiasticis functionibus a Parochis dependeant (2); 2° ut Confraternitates erectae in Oratoriis seiunctis ab Ecclesiis parochialibus non dependeant a Parochis in functionibus non parochialibus (3); 3° ut dependeant ab iisdem in omnibus, quae ad ius, vel munus Parochorum spectant. Sed illud est notandum, quod hoc generale decretum iura particularia non tollit; ait enim: *Salvis tamen conventionibus, et pactis in erectione Confraternitatum forsitan factis, concordiiis inter partes initis, et a S. Sede approbatis, indultis, et constitutionibus synodalibus, ac provincialibus, consuetudinibus immemorabilibus, vel saltem centenariis.*

(1) Hoc decretum per extensum refertur a Benedicto XIV, in Inst. 105, n. 93, et a Giraldo in tit. de purif. post part. — (2) Hinc Confratres, vel eorum Capellani immiscere se nequeunt in eiusdem ecclesiae functionibus etiam non parochialibus. Cit. decr. ad dub. 29. Possunt tamen iuxta eorum statuta congregationes facere, absque interventu, et licentia Parochi, dummodo non impediunt functiones, et divina officia. Ad. dub. 30. Sic possunt propria bona administrare, et de illis disponere. Ad dub. 31. Neque in his Congregationibus, si Parochus interveniat, aliquid habet votum, etiamsi id faciat per Ordinarii delegationem. Ad dub. 32 et 33. Nihilominus iure particulari dioecesis Bononiensis, et Genuensis, in Congregationibus annuis in quibus eliguntur Confraternitatum officiales, et rationes administrationis redduntur, debet intervenire Parochus. Benedictus XIV in cit. Inst. 105, n. 132, et in Synod. dioec. Genuensi an. 1838, cap. 25, § 3 et 8. — (3) Cit. decr. ad dub. 3 et 4. Notandum tamen, quod functiones ad hoc propositum dividi possunt in eas, quae ad ius parochiale spectant, et eas, quae congruunt muneri parochiali, et eas quae parochiales non sunt, sed mere sacerdotales. Primi generis sunt ex. gr. sollemnis administratio Baptismi, Eucharistiae in Paschate, Viatici, Extremae-Uctionis, assistentia matrimonii, exequiae et funera. Secundi generis sunt ex. gr. sollemnis Missarum, divinorumque officiorum, expositiones et benedictiones cum Sanctissimo Sacramento, vel sacris Reliquiis, benedictiones fontis baptismalis, mulieris post partum, et publicae processiones. Tertii generis sunt ex. gr. Missa privata, administratio sacrae communionis, poenitentiae, recitatio horarum canonicarum, et benedictiones simplices aquae lustralis, panis, ignis, seminum, ovorum etc. Iam vero primae, pertinent exclusive ad Parochum, etiam in funeribus suorum parochianorum, qui in confraternitatum Oratoriis sibi elegerunt sepulturam.

Cit. decr. ad dub. 20. Similiter secundae praesumuntur ad Parochum pertinere, nisi a iure aliter disponatur. Tertiae denique in Oratoriis confraternitatum licite fiunt, nisi ab Ordinario prohibeantur. Alia plura videri possunt in citato decreto, et in Constitutionibus synodalibus cuiusque dioecesis.

249 Laicorum Confraternitates variis privilegiis, et indulgentiis plurimis a S. Sede ditari solent, et praecise indulgentiis Ordinum regularium, vel indulgentiis Archiconfraternitatum, quibus fuerunt aggregatae. Sed sodales his uti nequeunt antequam ab Ordinario examinentur, et post examen in tantum possunt uti, in quantum Ordinario visum fuerit, et non ultra (1). Retinere nequeunt Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, absque indulto speciali S. Sedis, in eorum oratoriis, quae parochialibus, aut regularibus Ecclesiis non sunt unita; et praesupposita dicta facultate, nequeunt sine Ordinarii licentia Sanctissimum Sacramentum venerationi exponere (2). Similiter nequeunt Crucem deferre in processionibus (3), in quibus, si plures fuerint Confraternitates, illa semper praecedentiam habet, quae antiquior est in loco, ubi fit processio, seu quae prius saccis usa est (4).

(1) Bul. *Quaecumque* Clementis VIII. — (2) Cit. decret. in resp. ad dub. 26 et 27. — (3) Edict. Clementis XI incip. *La Santità*. — (4) Bul. *Exposcit pastorale* Gregorii XIII.

TITULUS XXIV.

DE DELICTIS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 250. Delictorum definitio, et divisio. — 251. Quid, et quotuplex sit haeresis? — 252. Haeresis suspicio triplex. — 253. Quinam sint violenta haeresis suspicione notati? — 254. Tamquam haeretici habentur liberi muratores. — 255. Quae haeticorum poenae? — 256. Haeretici sunt denunciandi. — 257. Quomodo cum istis sit permessa communicatio? — 258. Eorum filii irregularitate notantur, et libri prohibentur. — 259. Quid, et quotuplex sit schisma? — 260. Quid, et quotuplex apostasia? — 261. Quid, et quotuplex simonia? — 262. Quae simoniacorum poenae? — 263. Blasphemia quid, et quotuplex? — 264. Sacriliegium quid, et quomodo committatur? — 265. Sortilegium quomodo sit damnatum, et quomodo soleat committi. — 266. Quis delictorum ecclesiasticorum iudex.

250. Promotione, et gradu Clericorum cognito, opus est inquirere quibus causis, et quibus modis utrumque amittatur. Causae huiusmodi sunt delicta a Clericis commissa; modi autem sunt poenae a iure, aut ab homine inflictae.

Delictum in genere definitur a Doctoribus, *missio, sive omissio externa dolo facta contra legem vigentem aliquid imperantem, aut prohibentem sub poena*. Dicitur *externa*, quia de internis non iudicat Ecclesia, et quia cogitationis vel desiderii poenam nemo cogitur in externo foro sustinere. Dicitur *dolo facta*, quia ubi non est dolus, ibi non est delictum poena dignum (1). Dicitur *sub poena*, quod intelligitur de poena temporali, quae nascitur ex delicto, non de culpa, qualem secum trahit peccatum.

A Romani iuris Interpretibus delictum dividitur in *privatum* et *publicum*. *Privatum* dicitur, cuius accusatio, et persecutio laesae tantum parti conceditur (2); *publicum* vero, cuius accusatio, et persecutio conceditur omnibus civibus (3).

A Pragmaticis Clericorum delictum dividitur in *commune*, quod a solo iudice ecclesiastico punitur, et *privilegiatum*, quod ex privilegio, sive concessione Summi Pontificis, a iudice quoque civili puniri potest.

Denique a Canonici Iuris Interpretibus delictum divi-

ditur in *mere ecclesiasticum*, quod committitur contra Religionem; in *mere civile*, quod committitur contra Rempublicam; et in *mixtum*, quod simul contra Religionem, et Rempublicam committitur. In hoc titulo de delictis tantum mere ecclesiasticis agimus, et inter haec, haeresim, schisma, apostasiam, simoniam, blasphemiam, sacrilegium, et sortilegium adnumeramus, licet ultima queant inter mixta delicta etiam adnumerari, ut communiter a Doctoribus fit.

(1) Menochius, cons. 28, n. 13; Barbosa, repert., verb. *dolus*. — (2) Tale secundum hoc ius esset crimen incestus, stupri, fornicationis, adulterii, quia ex constitutionibus Aegidianis horum criminum accusatio competit tantum parentibus vel consanguineis intra secundum gradum. Hae quidem constitutiones, quae observantur in tribunalibus ecclesiasticis, et a S. Congregatione probantur, statuunt, *quod in criminibus incestus, adulterii, stupri, fornicationis, nullus accusando, vel defendendo, privatim vel publice admittatur, nisi esset pater, mater, avus, vel avia, filii, et nepotes utriusque sexus usque ad secundum gradum, fratres, et sorores, et filii fratrum, et sororum; qui praenominati solum ad praedictam accusationem, seu delationem, quia domus, et generis sui quodammodo prosequuntur iniuriam, admittantur*. Anal. Iur. Pont., ser. 8, p. 474. Sed aliter in iure Romanorum obtinebat, ut mox videbimus. — (3) Publicorum delictorum species enumerantur in lege 1, ff. de publ. iud., et in l. 4, cod. de haeret. In dicta lege 1^a inter delicta publica comprehenditur lex Iulia maiestatis, lex Iulia de adulteriis, lex Cornelia de sicariis, et veneficiis, lex Pompeia de parricidiis, lex Iulia peculatus, lex Cornelia de testamentis et in dicta lege 4^a, Imp. Theodosius publicum delictum declarat, quod contra Religionem committitur.

251. Haeresis (1) est *error voluntarius intellectus cum pertinacia coniunctus contra aliquam veritatem fidei catholicae, in eo, qui fidem suscepit* (2). Hinc ad haeresim constituentem duo requiruntur, error nimirum in intellectu, et pertinacia in voluntate. Error in intellectu adest etiam in eo, qui de aliquo fidei articulo deliberate dubitat, quia dubius in fide infidelis est (3). Pertinacia in voluntate non adest in eo, qui licet erret in fide, est tamen corrigi paratus (4).

Haeresis dividitur in *internam* et *externam*: interna, quae mente retinetur, nec verbis, nec factis exprimitur; externa, quae, mente concepta, verbis, aut factis proditur. Haec insuper subdividitur in *occultam*, quae panditur quidem

signis, sed vel nemine audiente, vel paucis consciis; et *manifestam*, quae palam, sive publice proditur. Unde signa manifestationis, si certa omnino sint et indubia, hominem haereticum demonstrant; si vero tantum probabilia et praesumptiva, de haeresi suspectum reddunt.

(1) Haeresis graece ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem; can. 27, c. 24, q. 3. Unde S. Isidorus haec habet: Qui sunt haeretici, nisi qui, relicta Dei Ecclesia, privatas eligunt societates? — (2) Fidei catholicae veritas, de qua in hac definitione, ea est, quae verbo Dei scripto vel tradito continetur, et ab Ecclesia credenda proponitur. Ecclesia autem non solum credenda proponit, quae ex Scriptura manifesta sunt, vel ex summorum Pontificum, aut Conciliorum decretis resultant, sed etiam quae sancti Ecclesiae Patres concordissime, et constantissime tenuerunt. Melchior Canus, de loc. Theol., l. 12, c. 6, praec. — (3) Can. 1, de haeret. — (4) Can. 29, c. 24, q. 3.

252. Haeresis suspicio triplex esse potest, nempe *levis*, cum signa manifestationis ex operibus, et verbis, minus tuta, et minus certa sunt, ut si quis semel haeticorum conventibus interfuerit; praesumitur enim potius curiositate, quam irreligioso animo id fecisse: *vehemens*, cum signa manifestationis ex operibus, aut verbis certa et firma saepe, aut ut plurimum, sunt; veluti si quis scienter, pluribusque vicibus, errores contra fidem docuerit, aut diebus prohibitis carnes absque necessitate manducaverit: et *violenta*, cum signa manifestationis nullum de haeresi dubium relinquunt. In suspicione vehementi oritur contra imputatum praesumptio iuris, quae contraria probatione eliditur (1); in violenta vero oritur praesumptio iuris, et de iure, quae contraria probatione non eliditur (2), sed pro veritate habetur; et idcirco sic imputatus tamquam haeticus condemnandus est (3).

(1) Innocentius III quoad hos de haeresi suspectos ita edixit: *Qui inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personae, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur.* Cap. 13, de haeret. — (2) Alexander III in casu non absimili aperte declaravit, *quod ex violenta et certa suspicione potest sententia promulgari.* Cap. 12, de praesumpt. — (3) Devoti Inst. Can., l. 4, t. 4, § 8.

253. Qui violenta haeresis suspicione notatur, potest tamquam haereticus damnari. Tales autem sunt: 1° qui per annum in maiori excommunicatione insordescit (1); 2° qui de fide leviter etiam suspectus legitime ad respondendum de fide citatus, contumaciter se absentat, et post inflictam hac de causa excommunicationem, sine resipiscencia annum elabi patitur; hoc enim casu post contumaciam suspicio fit vehemens, et post annum in violentam transit (2); 3° qui in causa haeresis testis convincitur periurus, et de periurio postea non poenitet, vel fecte tantum convertitur; nam ex hoc periurio oritur vehemens de haeresi suspicio, quae ex subsequenti perfidia fit violenta (3); 4° qui in dignitate, vel officio saeculari constitutus, Episcopus, et Inquisitores impedit, ne contra haereticos procedant; item qui ad id auxilium, consilium, vel favorem dederit, post annum a contracta ob id excommunicatione (4); 5° qui post abiuratam haeresim haereticos receptat, deducit, visitat, sive associat, aut eis munera donat, vel favorem eis impendit, quia non est dubium, hoc illum in erroris consequentiam fecisse (5).

(1) Cap. 13. § *Qui autem*, de haeret. in 6, et ib. Gloss. et Trid. Sess. 25, c. 3, de ref. — (2) Cap. 7, de haeret. in 6, et ib. Glos. — (3) Cap. 13, de probat. — (4) Cap. 18, de haeret. in 6. — (5) Cap. 8, § *Ille quoque*, de haeret. in 6. Idem insuper iudicium ferendum esse videtur in casu, quo propter scelus res eo deducta est, ut de errore in fide, et de pertinacia dubitari amplius non possit, ut si quis absque Presbyteratus ordine Missam celebraret, et Sacramentum Poenitentiae ministraret. Bul. *Sacerdos in aeternum*, et Bul. *Divinarum* Benedicti XIV. Si confessarius in Sacramento poenitentiae confitentem ad venerem provocaret, vel sacrum pluries violaret sigillum, vel turpiter peccando serio doceret, in suo scelere non esse peccatum; si laicus, vivente uxore, matrimonium contraheret cum alia; si quis Ecclesiae ritus irrideat, vel daemones consulat, eorumque responsa suscipiat; si quis sortes cum haereticis exerceat, maxime si faciat praedicta cum Corpore et Sanguine Christi, vel similia peragat. Io. Franciscus Leo in thes. for. eccl., cap. 37, n. 41. Bul. *Cum notum* Clementis X.

254. Praeter haereses, ad veram Christi Religionem, si possibile foret, convellendam, ultimis hisce saeculis quasdam virulentas occultas societates, sive sectas daemon invexit in orbem, uti est societas *liberorum muratorum* et

carbonariorum, quas sub his nominibus, aut aliis, Summi Pontifices gravissimis propositis poenis profligare curarunt. Secta revera massonica damnata solemniter fuit a Clemente XII (1), et a Benedicto XIV (2), a quibus liberi muratores, et qui eos receperint, aut eis auxilium, consiliumve praebuerint, aut eorum conventibus interfuerint, anathemate papali percutiuntur, et tamquam haeretici iubentur puniri. Secta vero carbonaria damnata similiter fuit a Pio VII (3), et a Leone XII (4), a quibus carbonarii, eorumque fautores, nedum praedictis plectuntur poenis, sed insuper denunciandi declarantur, non obstante eorum silentii iuramento in aggregatione emisso, quod nullius roboris esse declaratur.

(1) Bul. *In eminenti*. — (2) Bul. *Providus Romanorum*. — (3) Bul. *Ecclesiam a Iesu*. — (4) Bul. *Quo graviora mala*. Vide etiam Encyclicam Pii IX die 9 nov. 1846 datam. — His addendum quod postea idem Pontifex in sua novissima Bulla *Apostolicae Sedis* circa excommunicationem contra harum sectarum asseclas prolatam decrevit. Voluit enim, et declaravit, huic excommunicationi latae sententiae, et speciali modo Romano Pontifici reservatae subiacere *nomen dantes sectae massonicae, aut carbonariae, aut aliis eiusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam, vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur, nec non iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; earumve occultos coriphaeos ac duces non denunciantes, donec denunciaverint*. Ex quibus verbis manifestum fit earum sectarum coriphaeos ac duces occultos esse denunciandos, et non denunciantes eidem esse excommunicationi obnoxios, donec non denunciaverint.

255. Haeretici solum mentales nulla inuruntur ecclesiastica poena, quia cogitationis poenam nemo patitur (1). Sed veri haeretici, et praesertim manifesti, pluribus spiritualibus poenis plectuntur: nam percutiuntur excommunicatione Summo Pontifici reservata, a qua Episcopus ordinaria potestate eo tantum casu potest absolvere, quo haeretici reconciliatio, vel haeresis abiuratio publice fit (2); privantur sepultura ecclesiastica; fiunt irregulares; et, si clerici sint, cadunt ab officiis, et beneficiis prius obtentis, redduntur inhabiles ad alia obtinenda, et sunt deponendi, ac degradandi. Sed quoad excommunicationem observandum, quod eius absolutio, excepto praedicto casu abiurationis, iterum modo speciali reservata fuerit Romano

Pontifici in Bulla novissima Pii IX, quae incipit *Apostolicae Sedis*, qualis reservatio extenditur ad quoscumque haereticos, eisdem credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores, ad apostatas a christiana fide, et schismaticos, et eos, qui e Romani Pontificis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt. Diximus *iterum*, quia prius multoties haec reservatio fuerat a iure et a Summis Pontificibus facta (3).

Poenis etiam temporalibus plectuntur haeretici, uti est infamia iuris (4), inhabilitas ad honores, officia publica, et actus civiles (5), poena pecuniaria et corporis afflictiva: nam haeretici non sunt tantum ad conversionem invitandi; sed etiam omni meliori modo compellendi (6). Propterea Ecclesia constituit, ut haereticus, qui spem conversionis non relinquit, brachio potestatis saecularis puniendus tradatur, et ut imperialis, sive alia quaecumque suprema in statu potestas catholica teneatur in haereticos meritis poenis animadvertere (7).

(1) Can. 14, dist. 1, de poenit. — (2) Cap. 2, de haeret. in 6. Ratio autem ob quam ab haeresi non potest Episcopus absolvere in tribunali poenitentiae, dum ab ea absolvit in tribunali exteriore, haec esse videtur, quia in illo proceditur sine testibus, sine forma iudicii, et appellatio, aut recursus non datur; cum ex adverso in secundo casu forma publica, et testes adhibentur, et appellatio ac recursus ad superiorem admittitur, ut emendetur si quid male gestum est. Caeterum in processu abiurationis haeresis primo per Ordinarium, vel eius delegatum, fieri debet abiurantis instructio, ut constet, eum vere suos errores reprobare, et esse in doctrina Christiana sufficienter instructum. Secundo, ipse abiurans coram Ordinario, vel eius delegato, et duobus saltem testibus, et publice, debet clara voce formulam abiurationis legere, et subscribere, cuius normam exhibet canon *Ego Berengarius* 42, dist. 2, de consecrat. Tertio, debet iuramentum emittere de parendo mandatis Ecclesiae, et de non committendo in posterum delicta propter quae in haeresim incidit. Arg. can. 10 et 12, de sent. excom.; et emittere professionem fidei iuxta formulam Pii Papae IV. Add. Edit. Iam vero, cum per Litteras Apostolicas *Postquam Dei munere* diei 20 octobris 1870 promulgatae sint binae Constitutiones Concilii Vaticani *De Fide Catholica* et *De Ecclesia Christi*, Pius Papa IX per Decretum Sac. C. Concilii diei 20 ianuarii 1877 statuit, praecepit ac mandavit, ut in formula professionis fidei a Pio IV concinnata, post verba *praecipue a Sacrosanta Tridentina Synodo* dicatur: *et ab Oecumenico Concilio Vaticano tradita, definita ac declarata, praesertim de Romani Pontificis Primatu et infallibili magisterio*; utque in posterum fidei professio ab omnibus, qui

eam emittere tenentur, sic et non aliter emittatur, sub comminationibus et poenis a Concilio Tridentino et a Constitutionibus Pii Papae IV statutis. Quarto denique, ab Ordinario, vel eius delegato, danda est privata salutaris poenitentia, et postea proferenda est sententia absolutionis a censuris propter haeresim contractis, et restituendus est Sacramentis Ecclesiae, et fidelium communioni in *nomine Patris*, etc. Rit. Rom. de absol. ab excom. in for. exter., et Baruffaldus ad dic. rubr.; ubi plura alia scitu necessaria inveniuntur. Hi ritus non pertinent ad validitatem sententiae absolutionis: immo in praxi omittuntur, cum agitur de abiuratione haeresis in eo, qui in haeresi natus est. — (3) Cap. 8, 7 et 13, de haeret. — (4) Can. 17, c. 6., q. 1. Unde hoc malum a sacris canonibus dicitur *foeditas, pestis, labes haeretica, secta abominabilis et detestabilis, execrandus error, et contagiosa enormitas*. — (5) Cap. 13, § *Credentes*, de haeret., in quo decernitur, haeticum amittere factionem testamenti activam, et passivam, nec posse esse iudicem, aut advocatum, aut notarium. Haeticus praeterea privatur iure testificandi, honoribus civilibus, et ecclesiasticis privilegiis. An vero privetur etiam iurisdictione, disputant Doctores. Sed satis probabile videtur, haeticum etiam manifestum iurisdictionem non amittere ob publici boni rationem, nisi ab Ecclesia de facto per sententiam, vel declarationem, iurisdictione privetur; aut ipse ab administratione se subtrahat, et potestati suae nuncium mittat. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 233. — (6) S. Augustinus in can. 38, c. 23, q. 4. — (7) Can. 9 et 10 de haeret. Ita servaverunt Imperatores et Reges catholici, qui gravissimis poenis, id est confiscatione bonorum, carcere, exilio, et ultimo quandoque supplicio haeticos impenitentes, et maxime relapsos afficiebant. Phillips, de iur. eccl., § 102.

256. Arctam habet cum poenis haeticorum relationem obligatio eos denunciandi, et prohibitio communicandi cum eis. Obligatio denunciandi manat ex lege naturali, divina, et ecclesiastica, et est necessaria ad bonum particulare denunciantis, ac commune Reipublicae Christianae, et etiam ad utilitatem spiritualem illius, qui denunciatur. Cura enim salutis propriae cuique fidei suadet, ut venena haeticae pravitatis, quantum in se est, extinguat, et charitas erga S. Ecclesiam et proximum, fidelem movet, ut, quantum potest, faciat, ne scintilla haetici incendii et diaboli fermentum Corpus Ecclesiae, aut quemquam ex fidelibus inflammet, aut ad mortem inficiat (1). Qui autem hoc non facit, neutiquam bonus fidelis esse potest, cum sit generale effatum a Leone Papa invectum, quod *qui alios, cum potest, ab errore non revocat, se ipsum errare demonstrat*; cui subscribit Ivo Carnotensis dicens: *Nec caret naevo suspicionis occultae qui ma-*

nifesto facinori desinit obviare. Haec obligatio eruitur quoque ex sacris canonibus, et ab Ecclesiae praxi (2). Innocentius enim III, in Concilio generali Lateranensi praecepit, *ut quisque fidelis, si quos ibidem (in parochia) haereticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu a communi conversatione fidelium vita et moribus dissidentes, eos Episcopo studeat indicare* (3). Idem confirmarunt sequentes Pontifices, et contra inobedientes poenam excommunicationis ferendae sententiae statuerunt (4).

(1) Card. Soglia, loc. cit., § 232. — (2) Cap. 2, de haeret, et Gonzalez ad id. cap. — (3) Cap. 13, § *Adiscimus.* de haeret. — (4) S. De Ligorio, l. 4, n. 254. Qui autem sint denunciandi declarat Clemens X, in Bul. *Cum notum*, et qui a denunciatione liberentur tradunt Doctores praesertim Moralistae. Ubi vero populus Christianus in magnam incidat temporum perversitatem, solet Papa Episcopis concedere, ut per se, vel delegatos suos, et per simplices confessarios possint ab hac obligatione dispensare; quod Pontifex facere solet ad tempus, ex. gr. ad biennium, vel triennium, et durantibus circumstantiis, exceptis tamen haereticis dogmatizantibus, qui semper sunt denunciandi.

257. Communicatio cum haereticis olim erat catholicis absolute interdicta, utpote excommunicatis: tum ut ab haeresis contagione praeservarentur fideles; tum ut perversi noscerent se esse ab Ecclesia depulsos. Hodie vero, modo absit scandalum, et perversionis periculum, interdicta tantum est cum haereticis publice, et nominatim denunciatis, tamquam cum excommunicatis vitandis (1). Quare cum haereticis toleratis licet communicare in profanis, in civilibus, et civilibus coniunctis (2); non tamen regulariter, et practice loquendo, in sacris, et divinis; nam, ut ait Benedictus XIV: *Fere impossibile est usuvenire, ut a flagitio excusari valeant catholici, sese in rebus sacris cum haereticis, et schismaticis admiscentes: quia, ut subdit, vix umquam accidere potest, ut in praxi sit innoxia catholicorum cum haereticis communicatio in divinis* (3). Nec excusare valet haereticorum persecutio, quia iuxta sententiam S. Officii, *persecutio ipsa aequivalet interrogationi fidei* (4). Unde Paulus V definivit non licere catholicis regni Angliae haereticorum templa adire, ritibusque eorum interesse (5). Idem confirmavit S. Congregatio S. Officii in Instructione pro Missionariis Orientis anno 1729;

et in responsione ad quemdam Missionarium Peloponnesem anno 1753, in qua declaravit, non posse Missae celebrationem permitti Sacerdotibus haereticis, et schismaticis in Ecclesiis catholicorum, neque posse catholicos assistere funeribus celebratis ritu schismatico, neque posse absolvi catholicos communicantes cum schismaticis, nisi in casu extremae necessitatis, neque posse catholicos communicare in divinis cum schismaticis, et haereticis in eorum Ecclesiis (6). Demum in horum confirmationem accedit dispositio recens data a Pio VI, in casu Gallicanorum, qui schismaticum emiserunt iuramentum servandae constitutionis cleri a Conventu nationali editae (7).

(1) Extrav. Martini V, *Ad vitanda*. — (2) Civilibus coniuncta dici posset mera et materialis praesentia haeretici funeri catholico causa honoris, ut habetur in responsione S. Congregationis S. Officii data anno 1753; item mera et materialis tantum praesentia haeretici precibus et ritibus catholicis. Card. Soglia, *Inst. iur. priv.*, § 234; item assistentia catholici nuptiis haereticorum. Bul. *Inter omnigenas* Benedicti XIV. — (3) Id. Pontif., de Synod., l. 6, c. 5, n. 2, et cit. resp. S. Officii. — (4) Cit. resp. S. Officii, quae per extensum affertur a Giraldo post cap. *Nulli*, de sent. excom. — (5) Bened. XIV, c. 1. — (6) Giraldo, qui dictam Instructionem refert per extensum post cit. cap. *Nulli* de sent. excom. — (7) Summa huius dispositionis haec est. Declaratur 1º *non licere fidelibus sive diebus ferialibus, sive Dominicis, aliisque festis de praecepto diebus Missae assistere celebratae a Parocho, vel simplici Presbytero, qui civicum iuramentum emiserit; neque eisdem fidelibus licere vesperis, publicisque precibus assistere, quibus Parochus, vel simplex Presbyter iuratus praeest*. Et ratio est, quia idem Pontifex prius definierat, vetitam esse communicationem in divinis cum intrusis et refractariis quocumque nomine appellentur. 2º *Non licere a Parocho iurato petere absolutionem, et communionem quovis tempore, praesertim vero tempore paschali*. 3º *Non licere Parochum iuratum adire pro sacramentis baptismatis, et matrimonii, excepto in baptisate casu extremae necessitatis*. 4º *Non licere fidelibus patrini munere fungi in baptismo administrato a Parocho, sive Presbytero iurato, vel intruso*. 5º *Non licere mulieribus post partum benedictionem accipere a Parocho iurato*. 6º *Licere in periculo mortis absolutionem accipere a sacerdote, vel Parocho iurato, vel intruso, deficiente quovis alio catholico sacerdote*. 7º *Licere sacerdotibus non ieiunis hostias consumere a catholicis sacerdotibus consecratis, ne in manus intrusorum veniant, quoties alius sacerdos ieiunus non adsit, nec alia ratione consuli possit reverentiae iisdem hostiis debitae*. 8º Denique debere genua flecti coram hostiis consecratis ab intrusis, et schismaticis. Hic tamen Pontifex mandat, ut catholici declinare curent occasiones occursus schismaticorum, cum Sacramentum deferunt, ne videantur cum schismaticis communicare. Theiner, docum. ined., tom. 1, n. 57.

258. Ecclesia nedum reprobatur haereticos, sed et eorum libros, liberosque. Liberi enim eorum irregularitate notantur (1); libri vero eorum damnantur, quia ex quo auctores damnati sunt, scripta eorum admitti non possunt (2). Hinc haereticorum libri, *ob haeresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnati*, a catholicis cuiuscumque gradus et conditionis sint (3), absque S. Sedis licentia *imprimi, legi, retineri, defendi* non possunt sub poena excommunicationis Papae reservatae (4).

(1) Vide tit. de his, qui prom. non pos. — (2) Cap. de haeret. et ib. Gloss. — (3) Bul. *Apostolatus officium* Urbani VIII. — (4) Reg. 10, Ind., et Bul. *Coenae*, § 1. Hinc patet discrimen inter libros damnatos primae classis, et alios secundae, vel tertiae classis: nam hi postremi, si damnati sint *ob haeresim, vel falsi dogmatis suspicionem*, inferunt excommunicationem non reservatam; alii tantum peccati lethalis reatum inferunt. Index autem librorum prohibitorum etiam in Gallia usu receptus est, ut probant illius inclytae nationis nova Concilia Provincialia. Auct. Inst. iur. can. edit. Parisiis, an. 1853, tom. 2, pag. 535. — Notandum tamen, quod nunc accessit Bulla *Apostolicae Sedis*, qua censurae latae sententiae limitantur. In hac Bulla reservationem censurarum ob lectionem, et impressionem librorum prohibitorum Pius IX ita facit, ut primo submittat excommunicationi papali speciali modo reservatae *omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros apostatarum, et haereticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis auctoris per apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes*; ac secundo declaret, decretum Tridentini in sess. 4. *De editione et usu sacrorum librorum* quoad poenam anathematis servandum tantum esse contra illos, *qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt*. Hinc patet, in prima parte excommunicatione percuti legentes, retinentes, imprimentes, et defendentes libros haereticorum haeresim propugnantes, et libros solemniter prohibitos, ac in secunda anathemate percuti tantum imprimentes libros tractantes de rebus sacris sine Ordinarii approbatione. Ideo eorumdem librorum detentores, et venditores ex novissimo iure statuto per dictam Bullam non sunt amplius anathemati Tridentini subiecti.

259. Schisma est *divisio, per quam quis se separat ab unitate universalis Ecclesiae, in quantum haec est unum corpus constans Romano Pontifice, ut capite, et Pastoribus ac Fidelibus, ut membris*. Dividitur autem in purum, et coniunctum cum haeresi. Purum dicitur, cum quis non vult communicare cum Summo Pontifice, aut cum Pastoribus et Fidelibus, licet illorum agnoscat auctoritatem, et horum

non neget Religionem. Coniunctum vero cum haeresi tunc dicitur, cum quis, ut assolet, nedum renuit communicare, sed insuper vel detrahit Religioni, vel legitimorum Superiorum auctoritatem non agnoscit, eisque proinde obedire detrectat. Si schisma sit coniunctum cum haeresi, schismaticus punitur iisdem poenis, quibus haereticus; si vero sit purum, punitur excommunicatione Summo Pontifici in Bulla *Coenae* et in Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX reservata, inhabilitate ad obtinenda beneficia, ac dignitates ecclesiasticas (1), et insuper beneficiis prius obtentis potest privari (2), et irregularitate notatur.

(1) Cap. 5, de elect. — (2) Cap. unic. de schism. in 6. Pius Papa VI. has poenas applicavit in casu recentioris schismatis Gallicani, ut videre est in eius litteris datis omnibus Episcopis regni Galliarum die 13 apr. 1791. Theiner, docum. ined., tom. 1, n. 19 et 21. — Diximus schisma purum habere adiunctam excommunicationem Papae reservatam, quia novissima citata Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX, utitur iisdem ferme verbis, quibus Bulla *Coenae*; ideo cum Doctores sub imperio huius Bullae scribentes communiter docerent, etiam schismaticos absque distinctione inter puros, et haeresi adhaerentes, esse excommunicationi subiectos; idem etiam post hanc Bullam Pianam tenendum videtur. Ratio in eo est, quod licet in principio possit esse schisma absque errore in fide, postea transit in haeresim. Revera, ut docuit Nicolaus Papa, schisma purum est *quod in principio quidem aliqua ex parte intelligi potest: caeterum nullum schisma non aliquam sibi confingit haeresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.* Can. 26, c. 24, q. 3.

260. Apostasia est *defectio a fide, vel religione, vel ordine suscepto.* Hinc triplex est apostasia, nempe: a Fide, a Religione, vel ab Ordine. Apostasia a Fide fit, cum quis Fidem ex integro deserit, ut si Christianus Iudaismum, vel idololatriam amplectatur; et sic apostata, poenis haereticorum punitur, ac apostata *perfidiae* dicitur (1). Apostasia a Religione fit, cum quis absque Superioris licentia a Religione, quam professus est, recedit animo ad ipsam numquam revertendi: et sic apostata, punitur excommunicatione latae sententiae non reservata a momento, quo Religiosus habitum Religionis dimittit (3). Ac praeterea incurrit poenas et censuras pro hoc casu in unoquoque regulari Ordine sancitas, quibus derogare noluit Pius Papa IX in sua novissima Bulla censurarum

limitativa (3). Decrevit tamen in ea, Religiosum a Religione eiectum, et extra Religionem viventem ipso iure suspensione perpetua affici ab Ordinum exercitio, quam S. Pontifici reservat. Cum tamen Pontifex loquatur de Religiosis eiectis intelligendus videtur de Religiosis iuxta formam canonicam eiectis (4), non de fugitivis, quos sub imperio iuris antiqui remanere arbitramur, quosque in casu Tridentinum voluit tamquam apostatas puniri (5). Apostasia denique ab Ordine fit, cum quis in sacris Ordinibus constitutus habitum clericalem propria auctoritate exuit, seque ad statum laicalem transfert, et sic apostata, privilegiis clericalibus privatur, et potest maiori excommunicatione percuti (6).

(1) Cap. 13, de haeret. in 6. Apostata in hoc casu in eo distinguitur ab haeretico, quod hic talis est per negationem etiam unius tantum ex fidei articulis: ille vero per omnium articulorum negationem. De apostatis regni Serviae, qui transibant vel fingebant ad mahometismum transire haec inter alia praescripsit Benedictus XIV, ut qui volunt sepeliri in monumentis Turcarum, et mulieres, quae tenent Turcarum contubernium, in vita et in morte priventur sacramentis. Bul. *Inter omnigenas* eiusd. Pontif. — (2) Cap. 2, ne cler. vel monachi. — (3) Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX — Supr. n. 222. — (5) Sess. 25, c. 19, de reg. — (6) Pirhing, de Apost., n. 5.

261. Simonia a Simone Mago nuncupata, qui ab Apostolis pretio emere contendebat dona Spiritus Sancti, est *studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum*. Dicitur voluntas *studiosa*, nempe rite deliberata; *emendi* et *vendendi*, seu alterius ineundi contractus non gratuiti; *pretio temporali*, hoc est per munus a manu, aut a lingua, aut ab obsequio (1); *aliquid spirituale*, ut sunt virtutes, sacramenta, orationes; vel *spirituali annexum*, ut sunt vasa sacra, ecclesiastica iura patronatus, et beneficia. Caeterum quandoque est contra ius divinum, ut vendere Sacramentum; et quandoque tantum contra ius ecclesiasticum, ut permutare beneficium propria auctoritate (2).

Simonia dividitur in *mentalem, conventionalem* et *realem*. Mentalis est, qua sine conventionem datur temporale cum intentione obligandi recipientem ad reddendum spirituale,

aut vicissim. Conventionalis, qua datur temporale cum pacto recipiendi spirituale, aut vicissim; absque eo tamen quod utrimque facta sit pacti executio. Demum realis, qua dictum pactum fuit utrimque executione saltem inchoata completum. Si simonia in materia beneficiorum committatur, proprio nomine *Confidentialis* appellatur, quae tunc occurrit, cum quis alteri dat, cedit, aut procurat beneficium cum confidentia, sive intentione eum obligandi, ut deinceps tale beneficium sibi resignet aut alteri, vel sibi vel alteri pensionem partemve fructuum solvat.

(1) S. Gregorius ita definit haec munera: *Munus quippe ab obsequio, est subiectio indebite impensa: munus a manu, pecunia: munus a lingua, favor.* Can. 114, c. 1, q. 1. Tale obsequium foret, si Clericus, nullo accepto stipendio, sub promissione beneficium, in munere secretarii Praelato deserviret, vel Praelati negotium in curia Romana promoveret. Cap. 12, de Simonia. Pecunia indicat rem pretio aestimabilem datam; promissam, vel remissam, uti remissio debiti. Pecunia enim omnium rerum vice fungitur « quidquid homines habent in terra, omnium quorum domini sunt, pecunia vocatur; servus, vas, ager, arbor, pecus, » quidquid horum est, pecunia dicitur. Ideo autem pecunia vocata est, » quia antiquitus, quod habebant, in pecoribus habebant ». Can. 6, c. 1, q. 3. Favor demum complectitur laudes, commendationes et preces apud potentem pro aliquo cum pacto expresso, vel tacito, ut laudatus laudantem beneficio remuneret. — (2) Reiffenstuel, de Sim. n. 24 et seqq.

262. Gravissimum sane scelus est Simonia, ita ut simoniaci haereticis similes dicantur, et Iudam proditorem imitentur. Nihilominus si Simonia pure mentalis sit, nulla plectitur ecclesiastica poena, quia de internis non iudicat Ecclesia; ac proinde solum Deum habet ultorem, et in ea *sufficit per solam poenitentiam suo satisfacere Creatori* (1). Item si pure conventionalis sit absque ulla pacti executione, vel etiam, iuxta probabiliorem sententiam, conventionalis mixta cum executione pacti ex una tantum parte, alia repugnante vel inscia, nulla ecclesiastica poena plectitur, quia nullibi invenitur in iure his Simoniae speciebus poena statuta, et aliunde *in poenis benignior est interpretatio facienda* (2). Ab hac tamen regula excipitur electio Summi Pontificis, in qua Simonia conventionalis pu-

nitur (3). Si denique sit realis etiamsi occulta poenae ipso iure infliguntur contra Simoniacos ob ingressum in Religionem, ob ordinum collationem, et ob collationem aut confidentiam; in aliis vero casibus, ut in venditione rerum sacrarum, aut ecclesiasticae iurisdictionis, aut Cappellaniarum non collativarum, Simonia, etiamsi realis, nullam in iure sancitam refert poenam (4).

Simoniaci ob ingressum in Religionem contrahunt suspensionem, si collegialiter Simonia sit commissa, et excommunicationem papalem, si commissa sit singulariter (5): professio tamen est valida, sed confessus durae subiiciendus est poenitentiae (6). Simoniaci ob ordinum collationem eandem excommunicationem contrahunt (7); sed praeterea ordinans fit suspensus a collatione ordinum, et per triennium ab ingressu in Ecclesiam; ordinatus vero a susceptorum ordinum exercitio, et a promotione ad alios superiores (8). Simoniaci demum in materia beneficiorum, ut electores, praesentantes, conferentes, cedentes, permutantes, alique, praeter eandem excommunicationem, privantur beneficiis sic obtentis, eorumque fructibus, fiunt inhabiles absque Summi Pontificis dispensatione ad ea, aliaque quaecumque in posterum obtinenda, et etiam beneficiis ante Simoniam habitis sunt privandi, ac dependendi (9). Verum Simoniaci in collatione Ecclesiarum parochialium, ipso iure, praecedentibus etiam beneficiis privantur (10). Simonia demum confidentialis iisdem fere poenis, sed a specialibus legibus damnatur (11); et pluribus diversisque modis committitur. Porro haec Simonia damnatur, etiamsi tantum mixta conventionalis sit, et non realis (12); et committitur per accessum, regressum, ingressum ad unum idemque beneficium (13), et per stipulationem fructuum, vel pensionis in eodem beneficio. Et per hoc differt confidentialis ab alia Simonia in materia beneficiorum, quod illa vertitur super eodem beneficio, haec vero locum habet quotiescumque temporale pro spirituali datur, etiamsi esset aliud beneficium (14).

(1) Cap. ult. de Sim. — (2) Cap. 49, de reg. iur. in 6. Actus tamen, et contractus ita stipulati iure ex communi sententia non consistunt, quia contra legem gesti. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 236. — (3) Bul.

Cum tam. Iulii II. Haec censura Papae reservata fuit in Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX. — (4) S. De Ligorio, Hom. Apost., l. 4, n. 53. — (5) Extrav. *Sane* de sim. int. com. Haec excommunicatio reservata Papae fuit a Pio IX, in cit. sua Bulla, quae de suspensione mentionem non facit. — (6) Cap. 40, de Sim. — (7) Extrav. *Cum detestabile* de sim. int. com. in qua excommunicantur sub reservatione papali omnes dantes et recipientes, mediatores, et non revelantes tantum crimen, quae subsistere adhuc videtur post citatam Bullam Pii IX eoquod hic Pontifex in suo robore servat censuras Tridentini, et Tridentinum in Sess. 24, cap. 14, de ref. poenas Sacrorum canonum contra Simoniacos reservat. — (8) Cap. 45, de Sim. Reiffenstuel, eod. tit. n. 257. Ex iure tamen novissimo cit Bullae Pianae hae poenae suspensionis videntur abrogatae: nam eadem Bulla de his suspensionibus omnino silet, et abrogat quoad censuras ius antiquum, quod in ea non fuit conservatum; nam ibi Pontifex decernit, mutationes et derogationes omnes et singulas a praedicta sua Bulla constitutionibus anterioribus et sacris Canonibus Conciliorum Generalium etiam Tridentini factas, ratas et firmas esse debere. — (9) Cit. Extrav. *Cum detestabile*, Bul. *Cum primum* S. Pii V, § 3, et Reiffenstuel, cit. loc., n. 263, et seqq. Sed Pius IX in cit. sua Bulla reservatae excommunicationi submittit tantum reos *Simoniae realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices*. — (10) Tridentinum Sess. 24, cap. 18, de ref. — (11) Bul. *Romanum Pontificem* Pii IV et Bul. *Intolerabilis* S. Pii V, § 3. Pius vero IX in cit. Bulla declarat excommunicationi reservatae subiacere *reos Simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet, cuiuscumque sint dignitatis*. — (12) Cit. Bul. *Intolerabilis* S. Pii V, § 3. Dicitur Simonia confidentialis mixta cum ex una parte rei traditio facta fuit. Nec videtur contradicere novissima citata Bulla Piana, quia ab ea damnatur sub excommunicatione papali Simonia confidentialis, et non distinguitur inter realem, et conventionalem mixtam; sed ubi ius non distinguit, neque nos distinguere debemus. — (13) « Accessus, est, ait Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 236, » quando is, qui ad beneficii collationem concurret eligendo, confirmando, aut praesentando, ex inito pacto confidit idem beneficium » sibi, aut alteri resignatum iri; veluti si quis beneficium accipiat, » inito pacto cum patrono, illud suo tempore resignandi in favorem » alterius, qui nondum per aetatem habilis est. Regressus, est, cum » quis ea conditione beneficium resignat ut resignatarius sibi vel alteri idem beneficium redditurus sit; puta si quis infirmitate correptus alteri beneficium suum resignet cum pacto in idem beneficium » regrediendi, si convaluerit. Ingressus, est, cum quis beneficium sibi collatum, et nondum possessum eo pacto resignat, ut in illud postea » ingrediatur, si resignatarius vita periclitari, aut meliori beneficio » donari contigerit ». Cit. Bul. *Intolerabilis*. — (14) Propterea si quis beneficium resignet ea conditione, ut resignatarius aliud suum beneficium renunciet in favorem tertii, vel praesentans, aut conferens beneficium recipiat temporale pretium, quod ex eo beneficio non proveniat, erit quidem Simonia conventionalis vel realis, non vero confidentialis. Cit. Soglia, eod. loc.

263. *Blasphemia est verbum contumeliosum in Deum prolatum.* Verbum tamen hoc habetur in Deum prolatum, cum in Beatissimam Virginem Mariam, aut Sanctos profertur, quia ut in Virgine, et Sanctis colitur Deus, ita etiam offenditur. Blasphemia divitur in *haereticalem*, et *simplicem*: haereticalis est, cum aliquid fidei contrarium de Deo asseritur, vel negatur; simplex vero, cum absque errore in fide, quis Deo imprecatur. Haereticalis recensetur inter delicta mere ecclesiastica, simplex autem inter mixta. Blasphemi in veteri Hebraeorum lege erant morte mulctandi, lapidibusque obruendi (1); ex iure canonico sunt deponendi, si Clerici, et anathematizandi, si laici (2); quae poenae adauctae fuerunt a posterioribus Summis Pontificibus, et praesertim a Leone X (3), a S. Pio V (4), qui inter caetera illud decrevit, quod Clericus blasphemus pro prima vice, fructibus unius anni beneficiorum suorum, pro secunda, ipsis beneficiis privetur, et pro tertia, deponatur (5).

(1) Levit. cap. 24. — (2) Can. 10, c. 22, q. 1. — (3) Bul. *Supernae*. — (4) Bul. *Cum primum*. — (5) Reiffenstuel, de maled., n. 20, Sed insuper blasphemii ex iure civili aliis poenis corporis afflictivis coercedendi sunt, quod boni Rerumpublicarum duces quovis tempore suis legibus exequi curarunt, poena triremis, carceris, aut mitiori poena blasphemos plectendo. Cum vero hoc blasphemiae crimen infaustis hisce temporibus nimium frequens, et quasi commune factum sit, S. Congregatio Inquisitionis pro Statu Pontificio Litteram encyclicam recenter emisit, qua mandat, ut, sola veritate rei inspecta, summarie contra blasphemos procedatur, et ut correpti in flagranti crimine in carcere detrudantur. Anal. Iur. Pont. ad an. 1857, p. 2676.

264. *Sacrilegium est violatio personae, rei aut loci Deo sacri*; et ut blasphemia Deo iniuria irrogatur verbis, ita in sacrilegio factis; ac proinde pro ea parte, qua iniuria tantum Deo irrogatur ad delicta mere ecclesiastica pertinet. Sacrilegium triplex est, nempe *personale*, quod committitur in personis Deo sacris, ut per peccatum contra sextum, et per percussionem; *reale*, quod committitur in rebus Deo sacris, ut per profanationem, perque furtum, quod fit auferendo *sacrum de sacro*, *sacrum de non sacro*, et *non sacrum de sacro*, sicut Doctores loquuntur; ac de-

nique *locale*, quod committitur in Ecclesia per irriventionem, perque pollutionem. Iam vero sacrilegium personale per percussionem, papalis excommunicationis poena punitur (1); alii vero sacrilegii casus ex iure canonico puniuntur poenis arbitrariis (2).

Huc spectat magnum illud delictum, quod Confessarius in audiendis confessionibus committit, quando in actu confessionis, vel ante, vel immediate post, occasione, aut praetextu confessionis, vel etiam extra confessionem in loco ad audiendas confessiones destinato, ad inhonesta, et turpia poenitentem provocat. Hoc delictum *sollicitatio* dicitur, et ob triplicem allatam rationem infandum sacrilegium est; nam sacram personam ipsius confessarii offendit, rem sacram, scilicet sacramentum Poenitentiae, profanat, et sacrum locum, vel Ecclesiam deturpat: unde gravissimis poenis a iure plectitur; et quidem post plures Summorum Pontificum constitutiones, Benedictus XIV (3) contra delinquentes infert suspensionem ferendae sententiae ab ordine, et beneficio, et perpetuam inhabilitatem ad Missae celebrationem (4): insuper praecedentem Bullam confirmans Gregorii XV (5) mandat, ut sollicitatores a sollicitatis Inquisitori, vel Ordinario denuncientur, ut confessarii teneantur poenitentes, quos noverint fuisse ab aliis sollicitatos, de obligatione denunciandi sollicitatores monere, et ut eos, nisi facta denunciatione, non absolvant. Quod si huiusmodi impii confessarii sollicitatos audeant docere, non adesse onus denunciationis, si apud ipsos confiteantur, vel si eos absolvant in peccato turpi lapsos, excommunicationem incurrant Papae reservatam, invalide, excepto mortis articulo et necessitate, absolvant, et merito de haeresi suspecti habeantur (6).

(1) Cap. 22, de sent. excomm. — (2) Ex iure vero civili gravissimis temporalibus poenis quandoque plectuntur sacrilegi, et plecti semper debent a catholico Principe. — (3) Bul. *Sacramentum Poenitentiae*. — (4) Probabiliter ad incurrendam hanc inhabilitatem requiritur iudicis declaratio; ab ea tamen Episcopus dispensat, si sit occulta, quia provenit ex delicto occulto — (5) Bul. *Universi Dominici gregis* — (6) In poenis proferendis caute procedendum est, et in praxi regula est, ut denunciatus Confessarius, ad primam denunciationem *vigiletur*, ad se-

cundam *vigiletur attentius*, et ad tertiam contra ipsum *procedatur*. Quomodo autem procedatur dicimus in nostra Theorica et Praxi Regiminis Dioecesanæ. — Quæ supra de sacrilegis per clericorum percussione diximus confirmatur a notissimo Canone *Si quis suadente diabolo*, c. 17, q. 4. Inter alios deinde sacrilegos notandi sunt, qui per furtum sacrum cum Ecclesiae effractione res Ecclesiae surriperunt, qui excommunicationem papalem ex iure antiquo incurrunt, cit. cap. 22, de sent. excom. Iure autem novissimo ex Bulla *Apostolicae Sedis Pii IX*, certum est, percussores clericorum incurrere excommunicationem Papæ simpliciter reservatam; nam ipse Pontifex in ea edixit huic reservationi subiacere *violentas manus, suadente diabolo, iniicientes in clericos, vel utriusque sexus monachos, exceptis quoad reservationem casibus, et personis, de quibus iure aut privilegio permittitur, ut Episcopus, aut alius absolvat*. Similiter certum videtur sustineri tamquam reservatam excommunicationem contra prædictos Ecclesiarum effractores; quia licet eos non nominet citata Piana Bulla, percutit tamen Concilium Tridentinum, cuius censuræ in suo robore manent ob expressam eiusdem Bullæ declarationem. Hoc quidem Concilium innovat, et exacte ab omnibus observari mandat *sacros canones, et concilia generalia, nec non alias Apostolicas sanctiones in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticæ, et contra eius violatores editas*. Sess. 25, c. 20, de ref. Demum cit. Bulla Piana excommunicationem speciali modo Papæ reservatam pronunciat contra *absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sacerdos licet non approbatus ad Confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem*. Sed insuper excommunicationem nemini reservatam pronunciat contra *negligentes, sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios, sive Sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Prædecess. nostris Gregorio XV. Constit. Universi 20 augusti 1622, et Benedicto XIV. Constit. Sacramentum poenitentiae i iunii 1741*.

265. Sortilegium est *divinatio per sortes, aut falsa signa ad futura, vel occulta conoscenda*; sed late sumptum omnem superstitionem, et divinationem, et magiam comprehendit (1). Sortes mittere absque speciali Dei inspiratione, ut plurimum, nefas est, etiamsi ordinarentur ad bonum. Nefas profecto est occultorum manifestationem a daemone quaerere, aut a fortuna quæ Gentilium deus erat, quia idololatrica sortitio foret. Nefas quoque est, occultorum manifestationem, modo extraordinario absque superno instinctu, et gravi necessitate, a Deo exquirere quod Dei tentatio foret. Sic non est licitum sorte, apertis sacrorum etiam librorum paginis, futura et occulta inquirere (2); nec astrologicis inspectionibus quaerere, ut

furtum Ecclesiae factum reperiat, et recuperetur (3); nec electiones ecclesiasticas per sortes facere, quae, si fiant, ipso iure nullae declarantur (4); nec damnatis superstitionibus uti ad victoriam in ludo, vulgo *Lotto*, quaerendam (5); nec vaticinationes de statu reipublicae Christianae, vel Sedis Apostolicae, sive de vita, et morte Romani Pontificis pro tempore existenti, eiusque usque ad tertium gradum consanguineorum (non affinium) recipere, et retinere (6). Nihilominus licitum erit ex gr. sorte agros, vel haereditatem dividere, lites et discordias componere, et quis prius in bello in hostem impetum facere debeat determinare, modo religiose, iuste et recte id fiat (7).

Multis modis committitur sortilegium, sicut exponunt Canonistae et Theologi, quos per summa capita indicat Sixtus V (8) qui inter alia haec habet: *Alii praeterea etiam in corporibus obsessis, vel lymphaticis, et phanaticis mulieribus, daemones, de futuris, et occultis rebus, aut factis, exquirunt, ut merito ab eis, quos Dominus in Evangelio tacere imperavit, vanas, mendacesque referant responsiones.* His verbis nobis videntur significati etiam hodiernorum temporum Magnetizatores, qui praestigio somnambulismi, et clarae intuitionis per mulierculas gesticulationibus non semper verecundis abreptas *invisibilia quaeque conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere. ignota et longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt* (9). Hi quidem videntur novi Pythones, et novae Pythonissae. Gravissimum sane crimen est sortilegium, quod idololatriam, vel haeresim sapit, quodque propterea gravissimis plectitur poenis, uti est infamia, in laicis olim excommunicatio, in Clericis depositio, et privatio beneficiorum; sed delinquentes gravioribus adhuc plectendi sunt poenis pro criminis immanitate (10).

(1) Doctor. ad tit. de sortil. — (2) Cap. 1, de sortil. — (3) Cap. 2, eod. — (4) Cap. 3, eod. — (5) Mot. propr. Clementis relat. a Giraldo ad tit. de sortil. — (6) Bul. *Inscrutabilis* Urbani VIII. — (7) Sortes ex divina revelatione, vel inspiratione, esse licitas, nemo dubitare potest. Plurima enim fuerunt in veteri lege per sortes definita, ut legimus

penes Gratianum in princ. caus. 26, quaest. 2, et penes Gonzales ad cap. 1, de sortil., n. 5; et ipsi Apostoli per sortes S. Matthiam in Apostolum elegerunt. Act. Apost., cap. 1. — (8) Bul. *Coeli et terrae*. — (9) Epist. Encycl. S. Inquisitionis ad omnes Episcopos, 4 aug. 1856. Ead. S. Inquisitio interrogata prius die 28 iul. 1840, statuerat hoc principium: *Applicatio principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita, et haereticalis*. Interrogata similiter anno 1841, die 20 april. et 19 maii, an usus magnetismi foret licitus, respondit: *Usus, sive exercitium magnetismi, prout in casu exponitur, non licere*. Deinde, crescente abusu huius detestabilis superstitionis necessarium iudicavit, usum magnetismi severe interdicere, et insimul auctores, cooperatores, et factores punire. Unde in Encyclica ad Episcopos, et Inquisitores status Pontificii diei 21 mai 1856, eisdem praecepit, ut contra delinquentes procederent summarie, via oeconomica, inspecta rei veritate, praevio virorum sapientum, et religiosorum consilio, poenis proportionatis, etiam poena carceris, iniuncto onere certiorandi ipsam S. Congregationem, si circumstantiae trahentes haeresim rigorosum iuxta sacros canones processum postularent In alia demum Encyclica eiusdem diei, et anni ad omnes orbis Episcopos, postquam declaravit, per magnetismum *novum quoddam superstitionis genus invehi*, eiusque media physica ordinari ad effectus non naturales, eosdem docuit, in magnetismo *reperiri deceptionem omnino illicitam, et haereticalem, et scandalum contra honestatem morum*. Quare ad tantum nefas et religioni, et societati infensissimum efficaciter *cohibendum* mandavit, ut omnem impenderent operam ad magnetismi abusus reprimendos, et avellendos, ut Dominicus grex defenderetur ab inimico homine, et depositum fidei sartum, tectumque custodiretur. — (10) Uti est degradatio, et traditio curiae saeculari. Bul. cit. *Inscrutabilis*; perpetuus carcer, si sortilegus per malefium damnum intulerit notabile. Bul. *Omnipotentis* Gregorii XV; et perpetua inhabilitas ad celebrationem Missae, si sacrificio Missae ad sortilegia usus fuerit. Decret. S. Inquisitionis an. 1745, a Bened. XIV confirmat. Giraldus ad tit. de sortil.

266. Delicta mere ecclesiastica, sive a Clericis, sive a laicis patrata, per iudicem ecclesiasticum, iuxta sacrorum canonum dispositionem, conoscenda, et punienda sunt. Nihilominus ultra debitam eiusdem animadversionem quandoque a iudice civili adhuc coercentur: et quidem in laicis sine distinctione in vim legum civilium: in Clericis vero eo tantum casu. in quo agitur de delicto privilegiato, vel excepto ex Pontificis cum Principe conventionione (1).

(1) Devoti Inst. can., lib. 4, § 5 et seqq.

TITULUS XXV.

DE DELICTIS MERE CIVILIBUS.

SUMMARIUM: 267. — Quale sit crimen laesae maiestatis, et quot modis committatur? — 268. Qui sit homicidium, et quot eius species? — 269. Duellum omni iure damnatur. — 270. Abortum quam habeat deformitatem, et quando committatur? — 271. Quae sint homicidii poenae? — 272. Quid sit falsum, et quot modis committatur? — 273. Quid furtum, et quibus aliis nominibus designetur? — 274. Quid iniuria et damnum iniuria datum? — 275. Quae delicta vocentur mixta? — 276. Quid fornicatio, et quae huius poenae? — 277. Concubinitus gravissime punitur. — 278. Quid stuprum, et adulterium et quae eorum poenae? — 279. Quid incestus, et sodomia, et quae eorum poenae? — 280. Poenae contra incontinentes a iudice sunt declarandae. — 281. Clericus hac de causa diffamatus debet se purgare. — 282. Quis sit iudex competens in delictis civilibus, et mixtis?

267. Plura sunt mere civilia delicta, ut laesae maiestatis, homicidii, falsi, furti, iniuriarum, etc.; de quibus nostrum non est agere, nisi quatenus poenis spiritualibus plectuntur, aut committuntur a Clericis.

Delictum, sive crimen laesae maiestatis est *machinatio, sive conspiratio contra vitam, dignitatem, seu potestatem Principis, vel alterius, cui Princeps talem concesserit potestatem*. Maiestatis autem nomine intelligitur summa in cives, ac subditos legibus soluta potestas, quae duplex est, ecclesiastica, et saecularis. Quare laesae maiestatis reus est, qui machinatur in Summum Pontificem: imo ratione Pontificis incidit in crimen, qui in Cardinales, Legatos, Patriarchas, Archiepiscopos, et Episcopos conspirat (1): et ratione Principis incidit in crimen, qui contra personam de eius familia, aut contra eius auctoritatem conspirat (2).

Hoc infandum delictum committitur *conspiratione*, cum plures in maiestatem machinantur; *coniuratione*, cum plures iuramenti foedere in maiestatem iunguntur; *rebellione*, cum bello devicti, post fidelitatem iuratam, iterum in maiestatem arma vertunt, qui ideo dicuntur rebelles, quasi revertentes ad bellum; *seditione*, cum plures ab aliis dividuntur, et factiones in maiestatem agunt, quae seditio

dicitur quasi *seorsum itio* ; ac denique *perduellione* , cum quis in maiestatem insurgit , sibi eiusdem auctoritatem usurpans, qui *perduellis* appellatur, quasi sit ad duellum accinctus. Post laesam maiestatem divinam , de qua egimus in titulo praecedenti, hoc est maximum crimen, quod privatione beneficiorum, inhabilitate ad alia beneficia, et officia ecclesiastica , et excommunicatione Summo Pontifici reservata, aliisque poenis a iure canonico plectitur (3).

(1) Cap. 2, de poen. in 6. — (2) Can. 22 , c. 6, q. 1. — (3) C. 5, de poen. in 6. Unde apparet, quam falsa sit, et hominum societati infensa illa nova doctrina, quae rebellionem licitam proclamat, quaeque nuper damnata in sequenti propositione fuit: « Legitimis Principibus obedientiam detrectare, immo et rebellare licet ». Syllab., propr. 63. — Sed hic praecipue notandum quod sancivit Pius Papa IX, in sua nuperrima Bulla *Apostolicae Sedis*, in qua excommunicationi Romano Pontifici reservatae subiicit in hac materia: 1° *Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos, vel Nuncios, aut eos a suis dioecesibus, territorii, terris, aut dominiis eiicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes auxilium in eis, consilium, vel favorem.* 2° *Impedientes directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare, eiusque mandata procurantes, edentes, vel auxilium, consilium, vel favorem praestantes.* 3° *Cogentes sive directe, sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones; item edentes leges vel decreta contra libertatem, aut iura Ecclesiae.* 4° *Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab eiusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes, vel perterrefacientes.*

268. Homicidium, quod solo nomine horret, est *hominis occisio ab homine facta*. Multae traduntur a Doctoribus homicidii species; sed nobis aliud est *voluntarium*, aliud *casuale*: voluntarium in *simplex*, et *qualificatum*, partitur; et hoc iterum in *assassinium*, ubi fiat cum praemeditatione; in *proditionem*, ubi fiat per dolos et insidias; in *parricidium*, ubi fiat in parentibus, aut sanguine, vel affinitate proxime coniunctis; ac demum in *sacrilegium*, ubi fiat in persona Deo sacra. Homicidium voluntarium appellatur, cum directe, et per se, aut indirecte ei prae-

bendo causam intenditur, ut in procurante abortum (1), licet non habeat intentionem occidendi infantem (2). Casuale dicitur, quod nec directe, nec indirecte intenditur, sed casu omnino contingit, ut in eo, qui circumspiciens, et neminem videns, proiicit perticam de curru et puerum vulnerat (3). Simplex est, quod mala voluntate caret ut in eo, qui percussit intuitu disciplinae (4), vel in ludo (5); aut malam voluntatem habet absque speciali aggravante circumstantia, ut in rixa, vel in subito irae impetu. Qualificatum denique est, quod praeter malam voluntatem habet specialem aggravantem circumstantiam adiunctam, ut supra innuitur (6).

(1) Rei quoque censentur esse ex hoc capite genitores, qui tenellos pueros secum in eodem lecto somni tempore reponunt, ex quo ipsorum puerorum suffocatio quandoque contingit. — (2) Cap. 5 et 20, de homicid., can. *Consuluisti*, c. 2, q. 5, in quo ex sententia Stephani V, haec leguntur: *Si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, quanto magis qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?* — (3) Cap. 14, de homicid. Hoc homicidium non imputatur ei, qui dedit operam rei licitae, nec fuit in culpa, quia, ut ait Innocentius III, *nec voluntate, nec actu homicidium perpetravit*, cap. 13, eod. Reiffenstuel, de homicid., § 5. — (4) Cap 7, de homicid. — (5) Cap. 8 et 9 eod. — (6) Voluntarium homicidium potest esse iustum, et non culpabile, ut in iudice qui poenam capitis pronunciat ex lege, in milite qui in bello iusto inimicum interficit, et in aggresso, qui iniustum aggressorem necat, servato moderamine inculpatae tutelae, quia ex sententia Innocentii III *Vim vi repellere omnes leges, et omnia iura permittunt*. Cap. 18, de homicid. Reiffenstuel, eod. tit. § 3 et 4.

269. Quamdā qualificationem habet homicidium per duellum, et per foetus animati abortum. Duellum sic appellatum, quasi duorum bellum, est pugna singularis armis ex condicto suscepta, designato loco et tempore, inducens periculum mortis, aut mutilationis. Duellum privata auctoritate indictum detestantur, et execrantur Patres Concilii Tridentini, quod in perniciem corporum, et animarum, fabricante diabolo, introductum dicunt (1). Gravissime damnatur sane ab omni iure, naturali, divino, ecclesiastico, et civili (2). Tridentinum damnat duellum publicum et solemne, eosque punit, qui pugnam commiserint; sed Gregorius XIII, etiam privatum, et minus

solemne sine patrinis, sociis, loci securitate, ac sine literis provocatoriis, aut denunciationis chartulis (3); et damnatio extenditur a Clemente VIII, ad omnem provocationem, et cooperationem attentatam, etiam non sequuta pugna, neque facto accessu ad locum, et ad omnes operationes circa chartulas, vel disfidationis nuncia, licet provocationes intimatae non fuerint adversario, si per ipsos cooperantes non steterit, quominus intimarentur (4).

(1) Trid. sess. 25, cap. 19, de ref. — (2) Bul. *Detestabilem* Benedicti XIV. Duellum, ut ait Zallinger, repugnat naturali ac divino praecepto: *Non occides*, proindeque obest supremo dominio Dei in vitam, mortemque hominum: obest naturali erga se ipsum, et alios charitatis praecepto: obest iuribus uxoris, familiae, reipublicae, quibus duellantes adstricti sunt. Lib. 5, Decret., § 174. — (3) Bul. *Ad tollendam*, et Bul. *Firmum*. — (4) Bul. *Illius vices* Clementis VIII. Giraldus ad cap. 19, sess. 25. Trid. de ref. Hac de re considerandae sunt propositiones a S. Sede damnatae. Ab Alexandro enim VII damnata fuit propositio sequens: *Licet viro equestri duellum acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*. Ab Innocentio vero XI damnata fuit alia sequens propositio: *Licet defensione occisiva vel ipsis clericis, et religiosis tueri honorem, dum alia declinandae calumniae via non suppetat*. Demum Benedictus XIV damnatione sequentes propositiones confixit: 1^a *Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abiectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, vel promotionis alias sibi debitae, ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum*. 2^a *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse sequituram, utpote ab aliis impediendam*. 3^a *Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas Dux, vel Officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae et officii*. 4^a *Licitum est in statu hominis naturali acceptare, et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum iactura propulsari nequit*. 5^a *Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinato, in quo nimirum, vel malitia magistratus, iustitia aperte denegatur*. Bul. cit. Benedicti XIV *Detestabilem*. — Pius vero IX in sua Bulla *Apostolicae Sedis censurarum ecclesiasticarum latae sententiae limitativa excommunicatos sub papali reservatione declarat duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam aut favorem praebentes nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis*.

270. Abortum foetus animati est infanticidium, et si

fiat a parentibus etiam parricidii species. Committitur quando percussione, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque mulieri praegnantis impositis, aut alio quocumque modo, foetus immaturi de utero matris eiectio, aut subactio malitiose sive in se, sive in altera procuratur. Quando autem foetus sit animatus absolute definiri non potest; sed illud certum videtur, nec statim post conceptum animari, licet plerique hoc affirmant, quia ad hoc requiritur, ut foetus sit formatus, et figuram hominis induerit; nec eo tantum tempore animari, cum in lucem venit: nam Innocentius XI, hanc damnavit propositionem: *Videtur probabile, omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tum primum incipere eandem habere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.* In praxi tamen. S. Poenitentiarum, ut testantur communiter Doctores, quoad irregularitates, et alias poenas, hoc observatur, ut foetus habeatur animatus in maribus post 40, et in feminis post 80, a conceptu dies, et ut in dubio praesumatur mas (1).

(1) S. De Ligorio, l. 3, n. 394 et seqq. Si foetus non sit animatus vere infanticidium non committitur; sed scelus est maxime detestabile, quod reum quasi homicidam facit, quia finem a natura intentum destruit, etiamsi id fieret ad infamiam, vel mortem vitandam. Hinc a praefato Innocentio XI damnata fuit sequens propositio: *Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Ob eandem causam sub homicidii specie prohibita est sterilitatis procuratio. Nam si quis, ait Ecclesiae lex, *causa explendae libidinis, vel odii meditatione homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur.* Cap. 5, de homicid.

271. Poena homicidii voluntarii ex iure divino est ultimum supplicium: *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius* (1); *qui percusserit, et occiderit hominem, morte moriatur* (2). Ex iure vero canonico laici homicidae sunt excommunicandi, nisi poenitentia crimina diluerint (3); Clerici autem beneficiis, et officiis perpetuo privandi sunt (4), et in monasterium ad agendam poenitentiam recludendi (5). Quod si pluries hoc flagitium perpetraverint, sunt anathematizandi, et degradandi (6).

Praeterea in omnibus adiungenda est poena irregularitatis; in abortu, poena excommunicationis reservatae Episcopo (7); in sacrilegio, poena excommunicationis reservatae Pontifici propter violatum privilegium canonis; et demum in duello, poena excommunicationis similiter reservatae, ac privatio sepulturae ecclesiasticae, etiamsi reus signa poenitentiae dederit, et sacramenta receperit (8).

(1) Genes., c. 9. — (2) Levit., c. 24. — (3) Can. 20, c. 24, q. 3. — (4) Can. 12, dist. 81; et Trid. sess. 14, c. 7, de ref. — (5) Cap. 6, § fin. de homicid. Notandum tamen est, quod in pluribus casibus homicida ipso iure beneficiis privatur, ut contingit in assassinio, in occidente Papam, vel Cardinalem, vel Episcopum, vel suum Praelatum, vel conbeneficiatum, vel aliquem in odium S. Officii. Giraldus ad cap. 7, sess. 14. Trid. de ref. — (6) Cap. 10, de iudic. — (7) Bul. *Sedes Apostolica* Gregorii XIV. Haec poena habet locum tantum in abortu foetus animati; nam idem Gregorius mitigavit Bul. *Effrenatam* Sixti V, et quoad foetum inanimatum rem deduxit ad ius commune. **(Add. Edit.)** At advertendum: cum Pius Papa IX Constitutione *Apostolicae Sedis* simpliciter declaraverit subiacere excommunicationi Episcopis reservatae « Procurantes abortum effectu sequuto » distinctionem eliminavit foetum animatum inter et inanime; ideo ex tunc statuta excommunicatio pro abortu quolibet incurritur. Duo praeterea hic notanda sunt: Primum, quod, licet excommunicatio sit reservata tantum Episcopo, reliquae poenae, ut irregularitas, et inhabilitas ad beneficia et officia ecclesiastica, Summo Pontifici reservatae manent. Secundum quod privatio beneficiorum, et officiorum incurritur ipso iure saltem post sententiam criminis declaratoriam. — (8) Trid. sess. 25, c. 19, de ref., et Bul. *Detestabilem* Benedicti XIV. Clerici insuper ob hoc crimen excidunt a quacumque dignitate, beneficio et officio, et in dictas poenas incidunt suadentes duellum, comitantes, praebentes arma, mittentes libellum, et quomodo libet ei cooperantes, de industria spectantes, fautores, criminis participes, illudque permittentes. Zallinger, l. 5, § 175; insuper et Principes territorium concedentes. Trid. sess. 25, c. 19, de ref.; immo et loca ipsa certaminis incurrunt eo ipso interdictum Papae reservatum. Giraldus ad cit. cap. Trid. V. cit. Bullam Pianam. — **(Add. Edit.)** S. Congreg. S. R. U. Inquisitionis, propositis tribus sequentibus dubiis, scilicet: 1° Potestne medicus rogatus a duellantibus duello assistere cum intentione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi et curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam? 2° Potesne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit? 3° Quid de confessario in iisdem conditionibus? Respondit: die 31 mai 1884. Ad 1^m Non posse et excommunicationem incurri. Ad 2^m et 3^m Quatenus ex conducto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

272. *Falsum est actus dolosus animo corrumpendae veritatis ad decipiendum alium adhibitus.* Multis modis committitur, nempe dicto, facto, scripto, et usu. Dicto falsarius est, ex. gr. testis, in iudicio mendacium proferens, aut verum dolo malo supprimens (1), qui si Clericus sit, deponendus, et in monasterium, vel in carcerem detrudendus est (2). Facto falsarius est, ex. gr. corrumpens, vel effingens monetam, qui si Clericus sit, ex iure communi est perpetuo beneficiis privandus (3), et in Italia est degradandus (4). Scripto falsarius est, ex. gr. notarius falsum instrumentum scribens, et violator Litterarum Apostolicarum, qui excommunicatione punitur Summo Pontifici reservata (5). Usu demum falsarius est, ex. gr. falsum ab aliis paratum adhibens, uti est falsum instrumentum, vel testimonium in iudicio producens, qui si Clericus sit, deponendus est, et in monasterium detrudendus (6).

(1) Cap. 1, de crim. fal. — (2) Can. 7, dist. 50. — (3) Extrav. *Spondent*, de crim. fal. int. com. — (4) Bul. *In suprema Urbani VIII.* — (5) Reiffenstuel, de crim. fal., n. 12 et 33. — (6) Cit. can. 6, dist. 50. Hic illud adhuc notamus, quod falsarii, qui accusant Confessarium sollicitationis, non possunt absolvi, nisi a Papa, mortis articulo excepto. Bul. *Sacramentum Poenitentiae Benedicti XIV.* — Iure tamen novissimo statuto a Pio IX in sua Bulla *Apostolicae Sedis* falsarii litterarum apostolicarum subiiciuntur excommunicationi speciali modo Romano Pontifici reservatae; decrevit enim ibi Pontifex dictae reservationi obnoxios esse *omnes falsarios litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. E. R. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum, aut de mandato Eiusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes Vice Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum.* Pariter decrevit excommunicationi Episcopis reservatae obnoxios esse *Litteris Apostolicis falsis scienter utentes vel crimini ea in re cooperantes.*

273. *Furtum est contrectatio fraudolenta rei alienae animo lucrificandi ipsam rem, vel eius usum, vel possessionem, invito rationabiliter domino.* Consequenter furtum committitur, cum auferuntur ipsae res corporales mobiles, cum impeditur earum usus, ut si rem locatam locator auferat, aut conductor ea praeter conventionem utatur; et cum violatur earum possessio, ut si pignus a creditore

auferatur, aut creditor, soluto debito, pignus possideat. Sed pro diversitate rerum, ac modorum, quibus committitur, diversa sortitur nomina. Etenim furtum commissum in homine libero proprie dicitur *plagium*, quod in Exodo punitur morte: *Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxae, morte moriatur* (1). Furtum commissum violenter contra dominum dicitur *rapina*; quae, si fiat in mari contra catholicos eos spoliando, punitur excommunicatione Summo Pontifici reservata, a qua absolutio, nisi facta restitutione, non datur (2). Furtum commissum exturbando armenta a pasquis, eaque surripiendo, dicitur *abigeatus*, sive *abigatus*. Furtum denique commissum in publico aerario, aut in pecunia Ecclesiae ab eo, cuius fidei fuit tradita, dicitur *peculatus*. Caeterum clericus furti manifesti reus, et condemnatus, ab ordine, et officio est deponendus (3); et si recidivus sit, excommunicandus et degradandus (4).

Ad furtum refertur etiam usura, scilicet lucrum ultra sortem, quod ex mero mutuo absque alio titulo percipitur. Haec usura, quae a Doctoribus appellatur stricte lucrativa, omni iure naturali (5), divino (6), et ecclesiastico (7) prohibita est, et qui eam exercet, tamquam fur tenetur ad lucri percepti restitutionem (8), fit infamis, quando usura est manifesta, ac propterea irregularitate notatur (9), repellitur a communione altaris, a sepultura ecclesiastica, nec eius recipiuntur piae oblationes, nisi, si possit, restituat, vel de restituendo caveat (10). Clericus denique suspendendus, aut deponendus est; et laicus excommunicandus (11).

(1) Exod., c. 21. — (2) Bul. *Coenae*, et cap. 3, de raptor. etc., haec poena nunc videtur sublata, quia de ea nulla fit mentio in Tridentino et in Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX. — (3) Can. 12, dist. 81. — (4) Cap. 10, de iudic. Insuper S. Canones statuerunt, orandum non esse pro furibus, et latronibus, si furando, vel depredando occidantur. Can. 31, c. 13, q. 2, et cap. 2 de furt. — (5) Iure naturali usura prohibetur, quia cum mutuum sit contractus realis servanda est aequalitas inter datum, et acceptum, et cum sit contractus gratuitus, sive beneficentiae, usuris onerandus non est mutuatarius, alioquin fieret contractus lucrativus, quod est contra eius naturam. — (6) Exod., 22, 25. Levit., 25, 36; ibi enim legitur: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Et quod ita sit ex iure divino interdicta usura, Summi Pontifices, et sacri canones sa-

tis aperte declararunt: nam Alexander III, in cap. 3, de usur. declaravit, usuras damnari ex *utriusque Testamenti pagina*; et Clemens V in Concilio Viennensi definivit, usuras esse *contra iura divina, pariter et humana*. Clem. *Ex gravi*, de usur. — (7) Ecclesia usuras semper damnavit in conciliis suis, ut in Niceno I, in Lateranensi, II et III. Devoti, lib. 4, tit. 16, in not., in summorum Pontificum constitutionibus, ut patet ex distinctione 47, ex causa 14, q. 3 et 4, decreti Gratiani, et titulis de usuris Decretalium, sexti Decretalium, Clementinarum, et ex Encyclica Benedicti XIV *Vix pervenit*, et sanctorum Patrum scriptis. Devoti, ibid. — (8) Cap. 3, de usur., cap. 2, eod. in 6. — (9) Can. 2, § *Porro*, c. 3, q. 7, et cap. 11, de excess. praelat. — (10) Cit. cap. 3, de usur., et cap. 2, eod. in 6. — (11) Cap. 7, eod.

274. Iniuria, sive iniuriarum delictum est *laesio in corpus, vel dignitatem, aut famam hominis liberi dolo perpetrata*, quam quisque patitur in se, et in personis sibi coniunctis, ut pater in filio, maritus in uxore, etc. Committitur autem: dicto, ut per convitium; facto, ut per verberationem; et scripto, ut per libellum famosum, qui nihil aliud est quam chartula quaedam ad alterius infamiam ab ignoto auctore scripta, vel picta, et publicata. Poena in genere contra scribentes famosos libellos est excommunicatio ferendae sententiae (1).

Iniuriae personae illatae affine est damnum rebus iniuria datum; idcirco haec duo simul iunguntur in eodem Decretalium titulo: *De iniuriis, et damno dato*. Hoc nomine intelligitur damnum, quod dolo rei alienae inferitur absque ulla inferentis utilitate, quod potissimum affertur ab illis, qui aedificia, aut segetes succendunt. Iniqui autem huiusmodi incendiarii gravissimis poenis etiam spiritualibus plectuntur: nam incendiarii ecclesiarum propter rerum sacrarum violationem ipso iure excommunicatione percelluntur (2), a qua ante denunciationem possunt ab Episcopo absolvi, post denunciationem vero non nisi a Summo Pontifice (3). Aliarum deinde rerum incendiarii sunt excommunicandi, et si absque poenitentia, et satisfactione decedant, ecclesiastica sepultura privantur (4).

(1) Can. 1, 2, 3, c. 5, q. 1. Huic poenae adiungitur perpetua infamia. Bul. *Ea est rerum* Gregorii XIII. Hi libelli maiorem gravitatem gerunt cum scribuntur contra Romanum Pontificem, et regimen Ecclesiae Romanae, cap. 1, de maled., et ibi Doctores, ac praesertim Giralduus. Si scribuntur contra Ordinem Praedicatorum, vel Minorum

S. Francisci, rei non possunt absolvi, nisi a Summo Pontifice. Giraldus, *ibid.*; si contra institutum Societatis Iesu, percelluntur excommunicatione Papae reservata, et inhabiles fiunt ad beneficia. Bul. *Ascendente Domino* Gregori XIII. Verum quando libellus praeiudicat tantum personae, melius est, ut remittatur iniuria ad exemplum Christi Domini, et S. Pii V. Giraldus, cit. 1. — (2) Can. 107, c. 11, q. 3. — (3) Cap. 19, de sent. excom. — (4) Can. 32, c. 23, q. 8, et cap. 5, de rapt. et incend. Sed iure novissimo excommunicatio videtur sublata a Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX.

275. Ita perstrictis mere civilibus delictis, ad mixta progredimur, quae simul Religionem, et Rempublicam laedunt. Plurima huiusmodi sunt delicta; sed hic praecipua tantum commemoramus, quae contra sextum Decalogi praeceptum committuntur, uti est fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, et sodomia: quae crimina ab omni lege divina et humana gravissimis plectuntur poenis, quia ex ipsis omnia fere dimanant Religionis, et Reipublicae mala (1).

(1) Hoc persensit ipsemet Horatius, dum sic aurea canebat lyra in od. 6, l. 3: *Faecunda culpa saecula nuptias — Primum inquinavere, et genus, et domos: — Hoc fonte derivata clades — In patriam, populumque fluxit.*

276. Fornicatio, id est copula carnalis soluti cum soluta iam corrupta (1), est infandum scelus; nam, ut ait D. Paulus: *Omnis fornicator, et immundus non habet hereditatem in regno Christi, et Dei* (2). Quare fornicarii gravibus plectuntur poenis, quia nedum fornicatio est contra naturam ob vagum concubitum (3); sed et in Clericis sacris ordinibus insignis est et sacrilegium. Ideo laici huius criminis rei ex praescripto Concilii Neocaesarensis non poterant inter clericos cooptari; et si per ignorantiam cooptati fuissent offerendi munere erant privandi (4). Clerici vero a iure sacro variis puniuntur poenis, nimirum poenitentia decem annorum quodam determinato modo peragenda (5), ingressu in ecclesiam, si poenitentiam noluerint adimplere (6), suspensione ab officio, et beneficio (7), privatione beneficii (8), et depositione (9). Hinc Episcopus ex his poenis eam potest infligere, mitiorem, vel rigidiorem, quam, pensatis circumstantiis personarum,

et delicti, opportuniorem in Domino iudicaverit (10); unde Doctorum mos est affirmare, fornicationis poenam esse iudici arbitrariam (11).

(1) Dicimus *iam corrupta*, quia in virgine foret stuprum. — (2) Ad Ephes. 5. — (3) Gonzales ad cap. 6, de cohab. cler. et mul. n. 4. — (4) Can. 9, tom. 1, Concil. colum. 1511, Collect. Labbaei. — (5) Can. 5, dist. 82. — Can. 15, dist. 81. — (7) Can. 6, dist. 81, et ib. Gloss. — (8) Can. 16, dist. 81. — (9) Can. 24, Apostol. et can. 12 et 13, dist. 81. — (10) Gloss. in cit. can. 5, dist. 82, verb. *decem annis*. — (11) Reiffenstuel, de cohab. cler. et mul. n. 49. Devoti, l. 4, t. 15.

277. Consuetudinaria fornicatio, sive concubinatus, gravius, ut aequum est, punitur; etenim laici huius criminis rei ter sunt monendi, inde excommunicatione percutiendi, a qua absolvi nequeunt, nisi prius concubinas dimittant (1). Clerici vero ex veterum canonum dispositione sunt beneficiis privandi, et perpetuo degradandi (2). Iure tamen novo Tridentini, Episcopi monendi sunt a Concilio Provinciali, et nisi se emendent, ipso facto evadunt suspensi (3); Clerici beneficiati cum cura animarum, monendi, coercendi, et castigandi sunt, et si incorrigibiles se ostendant, beneficiis privandi, appellatione remota (4); beneficiati sine cura monendi sunt specialiter tribus vicibus, et post primam monitionem ipso facto privantur tertia parte fructuum beneficiorum, post secundam omnes fructus amittunt, et a beneficiorum administratione suspenduntur, et post tertiam officiis, et beneficiis privandi sunt, et inhabiles ad alia declarandi auctoritate Apostolica, ac demum excommunicationis gladio plectendi (5); Clerici demum sine cura, et sine beneficiis poena suspensionis ab ordine, et inhabilitatis ad beneficia, aliisque modis iuxta criminis gravitatem sunt puniendi (6).

(1) Trid. sess. 24, cap. 8, de ref. mat. ubi similem poenam imponit etiam coniugatis similiter delinquentibus, et mulieres concubinas, et adulteras coercet. — (2) Can. 2, dist. 28. can. 11, dist. 32, cap. 3, 4, 5 et 6, de cohab. cler. et mul. — (3) Trid. sess. 25, c. 14, de ref. Si post suspensionem, quod Deus semper avertat, in malo perseverent, a Concilio, vel a Metropolitanano, ut sentit Giraldus, deferendi sunt ad Romanum Pontificem, qui etiam per privationem in eos animadvertet. — (4) Tri. sess. 21, c. 6, de ref. — (5) Trid. sess. 25, c. 14, de ref. — (6) Trid. eod. loc. Poena tamen privationis beneficiorum ex mente

Tridentini non videtur decernenda nisi in casu incorrigibilitatis beneficiati, ut recte observat Giraldus ad cap. 5, de cohab. cler. et mul. Caeterum observamus, in clerico concubinario tantam esse deformitatem, ut reputetur infamis. Reiffenstuel, de cohab. cler. et mul. n. 46; et ut olim neque liceret audire Missam sacerdotis concubinari per notorietatem facti, vel per operis evidentiam. Arg., c. 7 et 10, de cohab. cler. et mul., et can. 5, dist. 83. Sed haec prohibitio sublata est per Constitutionem Martini V *Ad evitanda*, quia talis sacerdos non est amplius vitandus. Giraldus ad cap. 10 de cohab. cler. et mul.

278. Stuprum proprie dictum, sive violenta virginis defloratio, fornicationem continet: ideoque praeter poenas fornicatorum laicus stuprator tenetur defloratam ducere, vel dotare (1); et Clericus nedum tenetur dotare, sed etiam deponendus est (2).

Adulterium, sive alieni thori violatio, tunc committitur, cum uterque delinquens est coniugatus, vel unus coniugatus, et alter solutus; ex quo orta est communis appellatio adulterii *duplicis*, et *simplicis*. Gravissimis poenis plectitur a iure divino, et ecclesiastico. Iure enim divino in Veteri Testamento adulter plectebatur morte per lapidationem (3); iure vero ecclesiastico laicus adulter est excommunicandus (4); Clericus autem ab officio, et beneficio deponendus, et in monasterium detrudendus ad agendam poenitentiam (5). Adeo infestum hoc est crimen, ut maritus conscius adulterii uxoris, si in eo perseveret, teneatur eam dimittere (6); et si uxor poenitentiam agat, et in bonam frugem revertatur, maritus ad eam recipiendam hortari non autem cogi potest (7).

(1) Cap. 1, de adul. et stupr., et ibi Doctores. Electio in hac alternativa ad stupratorem pertinet, modo deflorata consentiat, et possit propter impedimentorum absentiam stupratori nubere; secus alternativa evanescit, et tenetur omnino dotare. Giraldus ad cit. cap.; si tamen promisit matrimonium, debet promissionem adimplere. — (2) Devoti, l. 4, tit. 15, § 4. Iisdem plectitur poenis, qui virginem per dolum, et fraudem, vel metum iniuste incussum violavit. Reiffenstuel, de adult. et stupr., n. 46, et dos debetur, etiamsi violata non nubat; nam imponitur pro reparatione damni in puella. Quod si proles enascatur, aliae sunt obligationes alendi, et educandi, de quibus videndi Moralistae. — (3) Ioan., 8, Deut. 22. Levit., 20, ubi legitur: *Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius.... morte moriatur, et moechus et adultera.* — (4) Cap. 6, de adult. et stupr. — (5) Can. 10 et 11, dist. 81. — (6) Cap. 3, de adult. et stupr. — (7) Cap. 4, de divort., cap. 19, de conv. coni. Nec

scelus minuitur, si ad malum adsit consensus mariti; nam Innoc. XI hanc damnavit propositionem: *Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium, ideoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.*

279. Incestus, sive cuniunctio inter consanguineos, et affines (1), in eo gradu, in quo est prohibitum matrimonium (2), est crimen etiam adulterio gravius, si fiat in persona, cum qua ex iure naturali matrimonium consistere non potest (3). Quare hoc crimen ita aestimandum est, ut sit gravius in consanguinitate, quam in affinitate, in linea recta, quam in transversali, in gradu propinquiore, quam in remotiore, et ut sit gravius, si sit coniunctum cum stupro, quam cum adulterio (4). In genere autem poena incestus in laicum est excommunicatio ferendae sententiae, si in scelere persistat (5); in Clericum vero est depositio (6); sed Clericus post debitam peractam poenitentiam potest ab Episcopo in suum gradum restitui (7).

Sodomia a Sodoma sic appellata, quam ultor ignis e nubibus delapsus consumpsit, est infandum crimen, seu monstrum criminis, quod libidinum furias et in corpora, et in sexus contra naturam continet, ut sapienter notavit Tertullianus. Huius proinde criminis rei, ex Levitico morte erant puniendi (8), ex antiqua Ecclesiae disciplina, etiamsi poenitentes, non poterunt admitti neque in primo poenitentium gradu, scilicet inter *Flentes* (9), et ex iure canonico, si laici, excommunicandi, ac a coetu fidelium penitus excludendi, si Clerici, praeter depositionem ab omni officio, beneficio, et privilegio clericali, potestati saeculari tradendi sunt, ut de eis gladius civilis capiat supplicium (10).

(1) Hoc crimen restringitur ad cognationem naturalem ortam ex consanguinitate, vel affinitate, nec ad cognationem legalem, et spiritualem extenditur. Reiffenstuel, de adult. et stup., n. 67, et Zallinger, eod. tit., § 191. — (2) Idest, in linea recta in infinitum; in laterali usque ad quartum gradum inter consanguineos; inter affines ex matrimonio similiter usque ad quartum gradum; et inter affines ex copula illicita usque ad secundum gradum tantum. Idcirco non est incestus, sed simplex fornicatio, vel stuprum, in copula cum consanguinea, et affine ex matrimonio in sexto, vel quinto gradu, vel affine ex copula illicita in tertio gradu. Reiffenstuel, d. l., n. 67. — (3) Can. 11, c. 32, q. 7, ubi legitur: *Adulterii malum vincit fornicationem; vincitur autem ab incestu.*

Peius enim est cum matre, quam cum aliena uxore concubere. — (4) Incestus coniunctus cum adulterio duo habet specialia: 1^m Quod qui scienter incestum committit cum consanguineis suae uxoris, vel sui mariti, amittit ius petendi debitum coniugale. Cap. 1, de eo, qui cognov. etc., et ibi Doctores. 2^m Quod tam adulter, quam adultera incestuosa ex iure interdicitur perpetuo ab alio quocumque matrimonio cum persona extranea. Hoc tamen in dissuetudinem abiisse videtur, et consequenter impedimentum consuetudine sublatur. Nihilominus tam Poenitentiaria, quam Dataria Apostolica in dispensatione ad petendum debitum, vel super consanguinitate, solet adiungere his in casibus, ut coniux, qui alteri supravixerit, maneat coelebs. Giraldus ad cit. cap. 1. — (5) Can. 9, c. 35, q. 3. Clement. unic. de consang. et affinit. — (6) Ita communiter Doctores, tum quia incestus gravior est adulterio, tum quia in Clerico ordinibus sacris praedito continet sacrilegium -- (7) Cap. 4, § 1, de iudic. — (8) Levit., cap. 20. — (9) Devoti, l. 4, t. 15, § 9, in not. 1. — (10) Bul. *Cum primum*, et Bul. *Horrendum* S. Pii V: consequenter Clericus sodomita fit infamis, et si sit notorius, ministeria ordinis exercendo, incurrit in irregularitatem, in quam non videtur incurrere, si sit occultus, quia ipso iure non est contra eum indicta suspensio. Giraldus, ad cap. 4, de excess. Praelat.

280. Poenae supra recensitae contra Clericos incontinentes a iure canonico indictae, per iudicem ecclesiasticum sunt declarandae, qui ex pluribus, quam pro facti circumstantia maluerit, eligere potest (1). Sed declaratio legitimis debet inniti probationibus, ut sunt non solum probationes plenae, sed et urgentissimae praesumptiones, quae certitudinem moralem in viro prudenti inducunt. Quod si Clericus cum indiciis gravibus hac super re publice diffamatus sit, et condemnari ob defectum probationis nequeat, ex iure canonico non est in iudicio absolvendus, nisi prius delictum sibi affixum per canonicam purgationem diluerit (2).

(1) Cap. 4, de offic. deleg. — (2) Cap. 8, de cohab. cler. et mul., cap 5, de adult. et tot. tit. de purg. canon.

281. Purgatio duplex est, *canonica*, et *vulgaris*. Sed haec a sacris canonibus ut superstitiosa omnino reprobat, et damnatur (1). Canonica vero purgatio ex iure habet locum, cum diffamatus (2) nequeat directe suam innocentiam demonstrare (3), et consistit in iuramento ab ipso diffamato, et ab aliis viris spectatae vitae sibi proximis coram iudice emisso, quo ille de sua innocentia, et

hi de innocentiae credulitate iurant, qui *compurgatores* appellantur (4), qui ad purgationem concurrunt. Tres horum, aut septem, aut in alio numero pro iudicis arbitrio assumuntur (5), et purgationem constituunt *tertia*, aut *septimae manus*, aut alterius, iuxta compurgatorum numerum (6). Verum hic extraordinarius innocentiae demonstrandae modus forte ob periuriorum periculum in dis-suetudinem abiit (7).

(1) Tot. tit. de purg. vulg. Haec vulgaris purgatio habebatur a superstitiosis Gentilibus, ut quaedam probatio criminis, vel innocentiae, ob interventum Divinitatis; ac propterea appellatur *iudicium Dei*; sed erat vera Dei tentatio: et fiebat per duellum, ac habebatur innocens qui vivebat, et reus qui succumbebat; fiebat etiam per tactum ferri candentis, et manus inde adusta erat signum reatus manus vero ab igne intacta signum innocentiae; fiebat pariter per aquam frigidam et calidam, et aliis modis. Illud enim gentibus his persuasum erat, Deum in his experimentis per miraculum salvaturum fore innocentem, et reum relicturum, ut meritas lueret poenas. Cap. 7, de purg. can. et ibi Gloss. — (2) Diffamatio potest provenire ex processu inchoato. Cap. 5 et 15, de purg. can.; vel ab orta in populo opinione, aut rumore delicti in damnum alicuius. Cap. 2, eod.; item a suspicione commissi criminis. Cap. 5, eod.; vel ex fama impedimenti, quo quis ligatus creditur, ne ascendat ad ordines, aut beneficia obtineat. Cap. 14, eod. — (3) Varios habemus huius generis in iure casus, praeter eos, qui continentur in titulo *De purgatione canonica*. Sic. ex. gr. ex iure admittitur purgatio canonica in Clerico de Apostasiae crimine infamato. Cap. 3, de Apostat.: in Clerico de homicidio suspecto. Cap. 14, de homicid. volunt.; in suspecto de calumnia, de concubinato, vel de alio crimine. Cap. 2, de calum., cap. 8, de cohab. cler. et. mul., et cap. 10 de accusat. In omnibus hisce casibus ex iure iudici potest per Episcopum canonica purgatio, quando de crimine vel impedimento per testes, vel aliis probationibus non constat, neque est spes, ut possit in posterum constare: immo, rebus sic stantibus, potest et ipse reus, vel eius procurator instare, ut ad purgationem canonicam admittatur. Cap. 12, de purg. can. Unde purgatio haec dici etiam potest probatio subsidiaria exceptionis eius, qui negat se imputatorum esse reum. Ex adverso vero non potest esse locus canonicae purgationi, quando crimen, vel impedimentum est probabile. Rubr., cap. 4, eod.; et quando crimen est notorium. Cap. 15, eod. Si vero de calumnia manifesta essent signa, vel de innocentia accusati non posset prudenter dubitari, Episcopus posset, vel non, purgationem indicere iuxta quod prudentius iudicaret. Cap. 12, de purg. can. — (4) Compurgatores iurare debent, se credere, reum verum iurasse, et vere immunem esse a crimine, vel macula illi imputata. Cap. 5 et 13, de purg. can. Assumendi sunt inter viros honestos, bonae famae, probati in fide catholica, nec in iudicio pro criminibus umquam condemnati, qui se purgantis conversationem, et vitam bene

noscant non tam moderno tempore, quam transacto, quique propterea, quantum fieri potest, habitent in viciniis, vel sint de capitulo. de ordine, de coetu, de civitate, vel parochia illius, qui se purgat. Cap. 7, 9, 10 et 11, eod. — (5) Manus compurgatorum determinari debet ab Episcopo iuxta qualitatem, et gravitatem criminis. Sic Innocentius Papa in casu Episcopi Tridentini, qui Simoniae fuerat accusatus, mandavit, ut se purgaret tertia manu sui Ordinis, id est Episcoporum, et quarta Abbatum, et religiosorum sacerdotum. Cap. 5, eod. Sic in casu haeresis indicta fuit purgatio quartaedecimae manus. Cap. 10, eod. — (6) Effectus purgationis canonicae legitime factae hic est, ut diffamatus de crimine, vel impedimento, tamquam purgatus ab infamia sit absolvendus, vel ad ordines, et beneficia admittendus. Cap. 8 et 12, eod.; modo, ut supponitur, scandalum cessaverit. Cap. 10, eod. Si vero diffamatus in purgatione deficiat, quia recusat iurare, vel compurgatores non invenit, poena delicto proportionata condemnandus est. Zallinger ad tit. de purg. can., § 275. — (7) Licet hic modus in dissuetudinem abierit, non tamen propterea dici potest omnino abrogatus: nam ipse Van-Espen cum Zippeo fatetur quidem raro in curiis ecclesiasticis adhuc adhiberi, sed non dicit esse abrogatum. Part. 3, t. 8, cap. 4, de instru. caus. crim. Revera nulla est lex huic purgationi contraria; ideoque quod usu intermissum est, usu renovari potest, cum nemo non videat, quantae utilitatis clero sit per medium legale purgationis reparare famam amissam. Diffamatio, ut plurimum, ab uno aut a paucis oritur; quid melius, quam famam ita a paucis sauciatam, per manum testium proborum, et optimorum reparare? Recte itaque Episcopus ageret, qui etiam hodie sapientissimas Ecclesiae leges de purgatione canonica ad praxim revocaret. Sed quis forte opponet: 1° in hac purgatione, quatenus reus debet suam innocentiam iurare, adesse periculum periurii; 2° reo inquisito legem et praxim prohibere delationem iuramenti circa crimen, de quo in suo constituto inquiritur. Respondemus ad primum. Periurii periculum olim quoque aderat; et tamen Ecclesia praedictas leges tulit, et observari voluit. Insuper admittitur in causis civilibus iuramentum purgatorium, quod praestatur a reo. Nonne hic est periculum periurii? At si, non obstante hoc periculo, licitum est se purgare in civilibus per iuramentum, forte idem non licebit in criminalibus? Si licet ad servanda bona temporalia, non licebit ad servandam famam, et bonum nomen, quod praestat divitiis multis? Respondemus ad secundum. Latissimum est discrimen inter iuramentum datum reo in suo constituto, et iuramentum datum in purgatione: nam in primo casu crimen iam probatum est, vel proxime probandum; in secundo vero casu non solum abest criminis probatio, sed neque probabile est crimen, ut supra innuimus. Et aliunde iuramentum necessarium est ad famam recuperandam, quae nullo alio modo recuperari potest.

282. Iudex denique competens pro foro externo quoad delicta mere civilia in laicis est solus iudex saecularis, et in iisdem quoad mixta est simul ecclesiasticus, et saecu-

laris; quorum primus iuxta canonicas sanctiones poenas profert spirituales, et secundus iuxta civiles leges poenas infligit temporales. In Clericis autem pro utroque delictorum genere iudex competens est solus ecclesiasticus, quia Clerici fori privilegio iuvantur, ubi de eorum delictis privilegiatis, vel exemptis non agitur.

TITULUS XXVI.

DE POENIS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 283. Poenarum definitio, et divisio. — 284. Quomodo agnoscatur, an poena sit latae, vel ferendae sententiae? — 285. Quod sit inter utramque discrimen? — 286. Quid sit excommunicatio, et quotuplex? — 287. Excommunicatio tolerata quos producat effectus? — 288. Quos excommunicatio non tolerata? — 289. Communicatio cum haereticis, et schismaticis in sacris, et divinis prohibita. — 290. Suspendio quid, et quotuplex? — 291. Suspendio ut censura quomodo differat a suspensione ut poena? — 292. Qui sint suspensionis effectus? — 293. Quid interdictum, et quotuplex? — 294. Quid cessatio a divinis? — 295. Nova censurarum moderatio. — 296. Iudex et subiectum censurae. — 297. Quomodo censura auferatur? — 298. Quomodo danda sit absolutio a censuris? — 299. Quid sit degradatio, et ob quod delictum dari queat? — 300. Quid depositio? — 301. Quid mulcta; quando habeat locum, et cui applicanda? — 302. Sacri canones poenam admittunt carceris, et exilii.

283. Poena ecclesiastica est *delinquentis, aut delicti coercitio, ab Ecclesia per canones, aut a potestate ecclesiastica secundum canones, data, aut comminata*. Ex huius definitionis verbis, omnes fluunt poenarum ecclesiasticarum divisiones: etenim dicitur *delinquentis aut delicti coercitio*, ad indicandam poenam *medicinalem*, quae datur ad delinquentis emendationem, uti est excommunicatio, suspendio, et interdictum; et poenam *vindicativam*, quae datur pro bono publico ad delicti vindictam, uti est degradatio, depositio, privatio beneficii, etc. Dicitur *ab Ecclesia per canones, aut a potestate ecclesiastica secundum canones* (1), ad significandam poenam *a iure*, sive *ordinariam*, quae datur ab Ecclesia per canones, et poenam *ab homine*, sive *extraordinariam*, quae datur a potestate ecclesiastica secundum

canones. Dicitur denique *data*, aut *comminata* ad innuendam poenam *latae sententiae*, quae post commissum delictum ipso facto contrahitur, et poenam *ferendae sententiae*, quae contrahitur dumtaxat per iudicis sententiam.

(1) Ecclesia quidem potestatem habet infligendi poenas nedum spirituales, quae afficiunt animam, sed etiam corporales, quae affligunt corpus. In illis infligendis utitur potestate spirituali, quae soli Ecclesiae competit; in istis vero potestate temporali, quae Ecclesiae, et Reipublicae saeculari communis est. Quod autem Ecclesia hac temporali potestate etiam polleat, patet ex dictis supra ad n. 23; innuit D. Paulus scribens ad Corinthios, epist. 1, cap. 4; declaravit Tridentinum, cum poenas temporales pluribus in locis indixit, ut sunt proscriptiones omnium bonorum contra duellantes, sess. 25, c. 19, de ref. mulctae pecuniariae, captio pignorum, aliaque similia, sess. 25, c. 3, de ref. Illud tamen edixit, quod ubi ecclesiasticorum crimina tam gravia sint, ut solemni degradatione non satis punita habeantur, eorum criminum rei pro ulteriori punitione sint curiae saeculari tradendi, quia Ecclesia a sanguine abhorret. Sess. 13, c. 4, de ref. Novissime hoc ipsum definiuit Pius IX, damnando propositionem, quae omnem aufert Ecclesiae in temporalia directam vel indirectam potestatem. Syllab., prop. 24. Rem denique ita omnino esse demonstrat invictis argumentis I. Stremler in tract. de poen. eccl., sect. 1, c. 4, ad quem Lectorem remittimus, ut vera hac in re noscat principia, et discat adversariorum oppositiones confutare.

284. Ad dignoscendum, an poena sit latae, vel ferendae sententiae duae videntur assignandae regulae. 1^a. Inspicienda sunt verba poenae, quae si referantur ad tempus praeteritum, vel praesens, ut si dicatur, *excommunicamus*, *privamus*, et tanto magis si adiungatur *ipso facto*, *ipso iure*, continent latae sententiae poenam; si vero referantur ad tempus futurum, ut si dicatur, *excommunicabitur*, *privabitur*, ferendae sententiae poenam continent. 2^a. Inspiciendus est sensus poenae, qui si perficiat actionem per se, dat latae sententiae poenam, ut si dicatur, *declaramus excommunicatum*, vel *sciat se esse privatum*, et tanto magis, si adiungatur, *statim*, *omnino*, *ex tenore praesentium*, etc. Si vero actionem alteri remittat perficiendam, poenam dat ferendae sententiae, ut si dicatur, *qui hoc fecerit excommunicetur*, *privetur*, vel *est excommunicandus*, *privandus*, etc. (1).

(1) Si adhibeatur verbum modi subiunctivi, ut si dicatur, *excommu-*

nicationi subiaceat, vel locum suum amittat, dubitari potest, an poena sit latae, vel ferendae sententiae. Sed in dubio pro poena tantum ferendae sententiae resolvendum esse videtur, quia in obscuris quod minimum est teneri debet, ut odia et poenae benigna interpretatione restringantur. Cap. 49, de reg. iur. in 6.

285. Inter poenam latae et ferendae sententiae latum est discrimen: nam poena ferendae sententiae non obligat, nisi post sententiam condemnatoriam iudicis; poena vero latae sententiae statim obligat in conscientia, ubi externam executionem non requirit, uti in excommunicatione, suspensione, irregularitate, inhabilitate ad officia, etc. (1). Ubivero externam executionem requirit, ut in privatione domini, aut beneficii, necessaria est adhuc iudicis sententia declaratoria commissi criminis, poenaeque contractae, nisi talis declaratio a lege excludatur; quod fieri potest per clausulam, *etiam alia declaratione non secuta*, vel per aliam similem. Caeterum sententiae iudicis condemnatoriae, et declaratoriae effectus valde diversus est: porro in condemnatoria poena incipit tantum a die sententiae; in declaratoria autem a die commissi delicti, ad quem ipsa sententia retrotrahitur. Quare qui beneficio privatur per iudicis sententiam condemnatoriam, a die tantum sententiae tenetur restituere fructus; sed qui privatur per declaratoriam, a die delicti fructus beneficii restituere tenetur.

(1) Nihilominus quando delinquens habet titulum coloratum possidendi suum beneficium, sive gradum, vel eius delictum est occultum, actus iurisdictionis valide exercet.

286. Omnes poenae medicinales, quae infliguntur, ut delinquens corrigatur, et a contumacia desistat, sub Censurae ecclesiasticae nomine continentur, et sunt: *excommunicatio, suspensio et interdictum* (1).

Excommunicatio sic appellata, quasi extra communionem eiectio, quoad substantiam idem sonat ac anathema, quod graece separationem significat (2). Unde excommunicatio, sive anathema, est *censura ecclesiastica, quae Christianum communibus fidelium bonis privat* (3). Ecclesia profecto ex iure divino potestatem habet graviorum criminum reos excommunicandi, sive anathematizandi, sicut

divina eius constitutio necessario requirit, ut societas sit perfecta (4).

Cum praedicta bonorum communium privatio fit ex integro, ita ut excludat, tam active, quam passive, a bonis fidelium communibus, dicitur excommunicatio *maior*; et si ex parte, ita ut tantum passive a dictis bonis excludat, dicitur *minor* (5); at cum simpliciter excommunicatio profertur, semper intelligitur *maior* (6). — (**Add. Edit.**) Ita veteri iure. At excommunicatio minor per Constitutionem *Apostolicae Sedis* sublata est. In ea enim statuitur: « Hac perpetuo valitura Constitutione decernimus, ut ex quibuscumque censuris, sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, quae per modum latae sententiae, ipsoque facto incurrendae hactenus impositae sunt, nonnisi illae quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo quo inserimus, robur exinde habeant. » Porro quae dicitur *excommunicatio minor* nullo modo praedictae Constitutioni inserta est. Et S. Congr. S. R. U. Inquisitionis interrogata, utrum cum fere omnes commentatores Constitutionis *Apostolicae Sedis* doceant excommunicationem minorem vi huius Constitutionis abolitam esse, haec sententia tuto doceri possit in Seminariis? respondit 10 Decembris 1883: *Affirmative*. Advertendum tamen est, cessationem huius poenae non efficere ut culpa quoque cesset, quam quis communicando cum excommunicato vitando incurrit. — Quare percussus excommunicatione maiore avellitur a corpore fidelium tamquam ethnicus, et publicanus, et privatur receptione. et administratione Sacramentorum, communibus ecclesiae suffragiis, et indulgentiis, etc. (7), cum ex adverso excommunicatione minore laesus Ecclesiae membrum remanet, et tantum Sacramentorum receptione, ac ad legitimam sui electionem habilitate privatur (8).

Excommunicatio maior dividitur in *reservatam*, et *non reservatam*. Absolutio a prima, excepto mortis articulo, dari tantum potest ab eo cui fuit reservata; absolutio vero a secunda valide datur a quocumque confessario approbato. Reservatio facta S. Pontifici in vim novissimae Bullae *Apostolicae Sedis* Pii IX duplicis est speciei:

alia est reservatio facta *speciali modo*, et alia *simpliciter* facta. Illa respicit sequentes excommunicatorum casus: 1°. Apostasiae et haeresis: 2°. Lectionis librorum haereticorum, et librorum solemniter a Papa damnatorum: 3°. Schismatis: 4°. Appellationis a mandatis Papae ad generale Concilium: 5°. Offendentium Cardinales, Episcopos, et Nuncios: 6°. Impedientium exercitium iurisdictionis ecclesiasticae: 7°. Trahentium ecclesiasticos ad tribunal laicum: — **(Add. Edit.)** Seu rectius: cogentium iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal ecclesiasticos, et edentium leges et decreta contra libertatem et iura Ecclesiae. — 8°. Recurrentium ad laicam potestatem ad impediendas litteras S. Sedis: 9°. Falsariorum litterarum Apostolicarum: 10°. Absolventium complicem in peccato turpi: 11°. Usurpantium bona Ecclesiarum; 12°. Invadentium civitates, terras, iura, et supremam iurisdictionem S. R. E. — **(Add. Edit.)** Aliae duae excommunicationes Romano Pontifici speciali modo reservatae latae post publicationem Constitutionis *Apostolicae Sedis* sunt his duodecim subnectendae. *Prima* lata fuit a Pio Papa IX Constitutione *Romanus Pontifex* die 28 Augusti 1873 in Canonicos et Dignitates Ecclesiarum Cathedralium vacantium qui audeant administrationem Ecclesiae concedere electo aut praesentato a potestate laica sub quocumque praetextu; et in electos ac praesentatos qui in eiusmodi administrationem se se ingerere praesumant; et in eos qui praemissis auxilium, consilium aut favorem praestiterint. *Secunda* lata est in eos qui dant nomen. « Societati Catholicae pro recuperatione iurium spectantium ad populum christianum, et speciatim ad populum Romanum in electione Summi Pontificis. » Constat ex responso S. R. Poenitentiariae diei 4 Augusti 1876. — Haec vero reservatio simpliciter S. Pontifici facta afficit excommunicatos: Defendentes propositiones a Papa sub excommunicatione damnatas, vel praxim exquirendi in Confessione nomen complicis: Iniicientes violentas manus in clericos: Duellantes, Massones, et Carbonarios: Violantes asylum sacrum, vel clausuram Monialium; Mulieres violantes clausuram Monachorum; Reos Simoniae realis in beneficiis,

et confidentialis; imo et Simoniae realis in ingressu in Religionem; Facientes quaestum ex indulgentiis; Collectores eleemosynarum pro missis cum quaestu; Alienantes, vel infeudantes civitates et loca S. R. E.; Regulares praesumentes ministrare clericis aut laicis, sine necessitate et licentia Parochi, Extremam Uctionem, aut Viaticum; Extrahentes reliquias ex catacumbis absque venia; Communicantes cum excommunicatis nominatim a Papa in crimine criminoso; Clericos communicantes in divinis cum similiter excommunicatis; Omnes excommunicatos a Tridentino sub Papae reservatione, et praesumentes absolvere a casibus Papae speciali modo reservatis, extra mortis articulum. Reservatio vero facta Episcopis in eadem Bulla quatuor tantum respicit excommunicatorum casus, scilicet 1°. Clericorum in sacris, et Monachorum, aut Monialium post professionem solemnem matrimonium contrahentium, et eorum qui cum eis contrahunt: 2°. Procurantium abortum: 3°. Utentium scienter falsis Apostolicis litteris; 4°. Eorum, qui a Tridentino excommunicantur, reservata Episcopis absolute. Sed ad haec rite inspicienda est citata Piana Bulla.

Iure canonico novo introducto a Martino V, in Bul. *Ad evitanda* (9), excommunicatio maior dividi potest in eam quae ab Ecclesia tolerantiam habet, et in eam, quae tolerantiam non habet: unde excommunicati alii dicuntur *tolerati*, et alii *vitandi*, seu non tolerati. Tolerantiam non habet: 1°. excommunicatio publice, et nominatim in individuo a iudice contra aliquem expresse prolata, et denunciata; 2°. excommunicatio contracta propter publicam, et notoriam Clerici percussorem, quae nulla possit tergiversatione celari. Excommunicati his duobus modis sunt vitandi, ideoque cum illis communicare non licet; omnes autem reliqui sunt tolerati, cum quibus possumus licite communicare (10).

(1) Cap. 21, de verb. signif. Aliqui hic addunt Superioris praeceptum. Anal. Iur. Pont., ser. 7, pag. 458. — (2) Anathema non differt ab excommunicatione, nisi ratione maioris solemnitatis, quae ad illud pronuntiandum requiritur: nam anathema solemniter proferendum est, adhibitis determinatis caeremoniis, ut terrorem incutiat salutarem. Pont.

Rom., tit. de ord. excom., et can. 106, c. 1, q. 3. — (3) Bona fidelium communia sunt: sacramentorum participatio, sacrificia, suffragia Ecclesiae, sacra officia, indulgentiae, orationes, et benedictiones nomine Ecclesiae factae, pietas Christiana, et externa communio; quorum omnium per Sanctorum communionem participat quisque fidelis, quia multi unum sumus corpus in Christo, ut ait D. Paulus ad Rom., c. 12. Idcirco in hac privatione non comprehenduntur ea, quae pure spiritualia sunt, vel quae pertinent ad communionem internam, velut dona Spiritus Sancti, gratia Dei, virtutes fidei, spei, etc, quia haec directe non subiacent potestati Ecclesiae, et ab Ecclesia privatio in excommunicatis fit tantum in iis, quae eius potestati directe subiacent. Item in privatione non comprehenduntur bona spiritualia particularia, ut est fructus precum, quibus aliquis orat pro excommunicato, vel excommunicatus orat pro se, quia Ecclesia privat solum bonis communibus, non particularibus. — (4) Evincitur evidenter haec potestas ex facultate, quam tradidit Christus Apostolis, eorumque Successoribus, pascendi, ligandi, atque solvendi, dum adiunxit, eum esse tamquam ethnicum, et publicanum, qui Ecclesiam non audiret. Matth. 18; qua potestate usus est D. Paulus, cum incestuosum Corinthium tradidit in interitum Satanae, ut spiritus salvus fieret, et in aliis occasionibus, 1^a ad Corinth., c. 5, v. 5, 11, et 13; 2^a ad Thessal., c. 3, v. 14, et postea semper Ecclesia in Conciliorum decretis, in summorum Pontificum litteris, et aliis sacris canonibus. Evincitur etiam ex ratione: nam omnis societas bene constituta debet habere potestatem a se repellendi malos, qui societati adversantur. Quanto magis necesse erit ab Ecclesia repellere scandala, pro quibus repellendis Dominus nec manui, aut pedi, parcendum voluit? — (5) Distinctio in maiorem et minorem excommunicationem antiquissima in Ecclesia est; prima quidem in gravissimis sceleribus dabatur, et mortalis dicebatur, eaque percussi, tamquam ab Ecclesia separati, aliis Ecclesiis denunciabantur. Can. 106, c. 11, q. 3; nec ab iisdem in communionem admittebantur, ne fideles detrimentum paterentur, ut fecit S. Epiphanius, qui in communionem noluit recipere Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, qui Origenis errores defendebat. Devoti, loc cit. Secunda vero dabatur in levioribus delictis, quando rei poenitentiam petebant, et medicinali appellabatur. — (6) Cap. 59, de sent. excom. — (7) Sic excommunicatus expellitur ab Ecclesia, et traditur Satanae, ut fecit D. Paulus de incestuoso Corinthio, nam *omnis Christianus, qui a sacerdotibus excommunicatur, Satanae traditur.... quia extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus*. Can. 33, c. 11, q. 3. Immo nedum Satanae traditur, et spirituales poenam patitur, sed etiam corpore a Satana vexatur, ut olim contigit in excommunicatis ab Apostolis, ex sententia S. Chrysostomi, S. Ambrosii, S. Hieronymi, et S. Augustini. — (8) Cap. 10, de cler. excom. minist., ubi statuitur, violantem excommunicationem minorem non fieri irregularem, licet graviter peccet. — (9) Haec Bulla edita fuit in concilio Constantiensi, licet nulla de ea in ipsius Concilii actis fiat mentio; constat tamen ex certis, et authenticis documentis, usu et consuetudine ubique recepta est, et observatur veluti lex. Benedictus XIV, de Synod., l. 12, c. 5, § 4. Devoti, l. 4, t. 18, § 10, in not. Huius tantopere celebratae legis

opportunum esse iudicamus afferre textum, qui sic sonat: *Ad evitanda mala, et multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, omnibus Christi fidelibus tenore praesentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communione alicuius in Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, praetextu cuiuscumque sententiae, aut censurae ecclesiasticae, a iure, vel ab homine generaliter promulgatae, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, ac interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia, vel censura huiusmodi fuerit in, vel contra, personam, collegium, universitatem, ecclesiam, communitatem, aut locum certum, vel certa, a iudice publicata, vel denunciata specialiter, et expresse. Constitutionibus Apostolicis, et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, salvo si quem pro sacrilegio, et manuum iniiectione in clericum, sententiam latam a canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo iuris suffragio excusari: nam a communione illius, licet damnatus non fuerit, volumus abstineri iuxta canonicas sanctiones. Per hoc tamen huiusmodi excommunicatos, suspensos, et interdictos, non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodo libet suffragari.* — (10) Iure antiquo omnes excommunicati excommunicatione maiori erant vitandi, quando eorum excommunicatio erat publica, et notoria. Ecclesia enim tolerabat tantum excommunicatos occultos hoc sensu, quo fidelis cognoscens excommunicationem fuisse contractam ab aliquo, et esse adhuc occultam, tenebatur eum occulte tantum devitare, non publice, et non tenebatur eum denunciare, ut proximorum famae parceretur. Cap. 8 et 14, de sent. excom. Postea edita fuit haec Bulla Martini V, quae tamen revocata fuit a Concilio Basileense, a Leone X, et a Concilio Lateranense V. Sed haec correctio non obtinuit, et perpetuo dispositio Martini V fuit observata, quae ex consuetudine etiam nunc ius facit. Benedictus XIV, de Synod., l. 6, c. 5, n. 2. A diurno tempore raro in Ecclesia auditur data excommunicatio, quae aliquem vitandum faciat; sed anno 1863, die 2 decemb., talis sententia a S. Congregatione Romanae, et Universalis Inquisitionis solemniter pronuntiata fuit contra Sacerdotem Petrum Mongini Parochum Ogebii diocesis Novariensis, qua declaratum fuit, ipsum Petrum sic denunciatum ab omnibus Christi fidelibus evitandum esse, et evitari debere.

287. Excommunicatio tolerata sequentes parit effectus, nimirum privat excommunicatum: 1°. *usu* activo, et passivo Sacramentorum, licet excommunicatio sit occulta, salva participatione eorundem in articulo mortis (1); 2°. *participatione* suffragiorum Ecclesiae, et indulgentiarum, 3°. *Assistentia* divinis officiis, publicis orationibus, processionibus, immo et solemnibus benedictionibus (2); potest tamen excommunicatus concionem in Ecclesia audire, modo ibi tunc divina non celebrentur officia (3); 4°. *habilitate* ad beneficia, et officia ecclesiastica quaecumque (4);

5°. *facultate* praesentandi oblationes, aut eleemosynas Ecclesiae, quae a ministris recipi nequeunt (5); 6°. *iure* obtinendi a S. Sede rescriptum, quod etiam obtentum est nullum, nisi de ipsa causa suae excommunicationis agatur (6); 7°. *sepultura* ecclesiastica (7).

(1) Cap. 12, de sent. excom. in 6. — (2) Cap. 18, de sent. excom., et Clem. 2, eod. — (3) Cap. 43, eod. Item potest orare privatim, et etiam horàs canonicas recitare, sed non potest lucrari distributiones quotidianas, licet lucretur sui beneficii fructus, nisi per sententiam iudicis iisdem privetur. Cap. 53, de appell. in 6. — (4) Cap. 7 de cler. excom. minist. — (5) Cap. 13, § *Credentes* de haeret. — (6) Cap. 26, de rescript., cap. 1, eod. in 6. — (7) Cap. 12, de sepult. Praeterea excommunicatorum nomina nequeunt publice recitari in Ecclesia, et in orationibus publicis. Zallinger ad tit. de sent. excom., § 298.

288. Excommunicatio non tolerata praeter supra citatos effectus, qui personam excommunicati afficiunt, graviores adhuc producit, qui alios etiam fideles respiciunt. Hinc excommunicati publice, et nominatim denunciati, nec non notorii Clericorum percussores (1) privantur: 1.º *exercitio* potestatis ordinis; non est enim licita consecratio, quae fit ab excommunicatis, licet sit valida (2); 2.º *potestate* iurisdictionis tam voluntariae, quam contentiosae pro foro tam interno, quam externo (3); hinc excommunicatus non potest alium excommunicare, neque beneficia conferre, et si ex tribus iudicibus delegatis unus sit excommunicatus, sententia ab iisdem prolata irrita est (4); 3. *Communione* externa fidelium tam forensi quam politica (5); hinc excommunicatus non potest esse iudex, actor, advocatus, tabellio, testis, etc. (6), neque potest cum fidelibus habitare, conversari, tractare, eosque etiam alloqui (7). Unde Doctores actiones prohibitas excommunicato cum fidelibus, et fidelibus cum excommunicato, in hoc versiculo comprehendunt: *Os, orare, vale, communicatio, mensa negatur*. *Os* indicat allocutionem verbo, sive scripto; *orare* continet omnem orationem cum excommunicatis in sacris, et divinis, eorumque nominum recitationem in publicis precibus (8); *vale* significat omne externum signum amicitiae, velut salutationem, osculum, amplexum; *communicatio* explicat communicationem, vel so-

cietatem; *mensa* demum comprehendit nedum epulas et convivia, sed etiam cibum, vel potum cum excommunicatis sumere.

Sunt tamen quidam casus in iure expressi (9), in quibus licet cum ipsis excommunicatis vitandis communicare. Hi casus a Doctoribus in hoc versiculo comprehenduntur: *Utile, lex, humile, res ignorata, necesse. Utilitas* primo excusat a poena, et a culpa: hinc excommunicati possunt hortari, maxime a Pastoribus, ut convertantur. Secundo excusat *lex*, scilicet lex matrimonii, in quo societas coniugalis integra servatur. Tertio excusat *humile*, sive ratio subiectionis, ut filiorum cum parentibus, militum cum ducibus. Quarto *ignorantia* tam iuris, quam facti excusat. Quinto excusat etiam *necessitas* tam animi quam corporis in ipso excommunicato, et in communicante cum eo (10).

(1) Bulla Martini V supra relata nullam in his excommunicatis requirit denunciationem, ut sint vitandi, quam requirit in alio casu; sed ex Galliae consuetudine, ut testatur P. Antoine, et Giraldus, ad criminorum vitandum reddendum praeter notorietatem facti olim requirebatur adhuc notorietas iuris, sive declaratoria iudicis sententia. Giraldus ad cap. 7, de cons. eccl. — (2) Can. 1, c. 9, q. 1. — (3) Cap. de sent. et re iud., et cap. 1, de off. vic. in 6. — (4) Cap. 1, de suppl. negl. Prael. in 6. — (5) Communicare tam in sacris, quam in profanis cum excommunicatis esse prohibitum patet ex divina Scriptura, quae docet excommunicatum habendum esse tamquam ethnicum, et publicanum, et ex iam citatis D. Pauli sententiis, quae praecipunt, ne quis fidelis cum excommunicatis commisceatur, aut cibum sumat. Si excommunicati sunt tolerati, in communicatione adest tantum culpa, quae nascitur ex periculo perversionis, vel ex scandalo; si vero sunt vitandi, incurritur excommunicatio minor in communicatione in civilibus — (**Add. Edit.**) (at excommunicatio minor quaecumque prorsus desiit post Constitutionem *Apost. Sedis*;) et excommunicatio maior in communicatione in crimine criminoso. Cap. 29 et 30, de sent. excom. — (6) Si excommunicatus est toleratus, acta eius in iudicio sustentur, modo contra ipsum exceptio excommunicationis non proponatur: ea enim proposita, et probata, agere nequit, quia iure antiquo agere interdicebatur, et Martinus V noluit excommunicatum in aliquo relevare. Doctores tamen addunt; excommunicatum toleratum posse a iudice in iudicio admitti, aut reici etiam absque ulla exceptione, dum vitandus semper est repellendus, excepto casu, in quo sit reus, ut supra dictum est. — (7) Quare S. Ioannes ait: *Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis: qui enim dicit illi ave, communicat operibus eius malignis.* Epist. 2. — (8) Cap. 28 et 38, de sent. excom. et Bul. *Ex quo* Benedicti XIV, in qua declarat, licitum esse

pro excommunicatis orare privatim, non publice. Ideo *eorum nomina in solemnibus sacrificiis prece pronunciarum non possunt*. Ad hoc efficiendum, ait ibi Pontifex, *neesse est intervertere leges Ecclesiae, quae a fidelium sibi obsequentium catalogo excludit eorum nomina, qui se ab illius unitate et obedientia separarunt, quaeque dum prohibet, ne pro his publice oretur, eorum certe commemorationem ab officio Missae, quae publicum est sacrificium, excludit*. — (9) Can. 103, c. 11, q. 3. — (10) S. De Ligorio, l. 7, n. 200 et seqq.

289. Ex dictis facile colligitur, haereticos, et schismaticos nominatim non denunciatos non esse vitandos; ac proinde communicantes cum iisdem nullam incurrere canonicam poenam. Nihilominus communicatio cum haereticis, et excommunicatis etiam toleratis, plena periculi esse solet, ut iam innuimus; et ideo talis communicatio, in civilibus et humanis, prudens et cauta esse debet pro necessitate potius, quam pro lubitu, quia de personis agitur Satanae traditis, et forte a Satanae spiritu occupatis. Communicatio vero cum iisdem, in sacris et divinis, videtur omnino catholicis interdicta (1). Nam Sacra Congregatio S. Officii interrogata. an liceret catholicis communicare cum haereticis, et schismaticis in ipsis partibus infidelium, respondit: *Non licere*, neque licere extra casum extremae necessitatis catholicos in divinis cum Graecis schismaticis communicantes absolvere (2). Et Benedictus XIV, perpendens citatum indultum Martini V, docet, illud minime prodesse, ut catholici possint in sacris et divinis cum haereticis toleratis communicare, etiamsi catholici cum haereticis permixti vivant, et contrariam sententiam confutat, quam Summi Pontifices, et Sacrae Congregationes S. Officii et De Propaganda Fide illicitam semper reputarunt (3).

(1) Communicatio in sacris et divinis ea est, quae fit in sacrificio Missae, in divino officio, in publicis orationibus, processionibus, et solemnibus benedictionibus, immo et in matrimonio contrahendo. Benedictus XIV, de Synod., l. 6, c. 5, n. 3. — (2) Hac de re prodiit Instructio S. Congregationis S. Officii anni 1719, quam refert Giraldus ad cap. 8 de sent. excom., ad quem lectorem remittimus. Sed quae hic exponimus confirmantur a decisione S. Officii diei 10 maii 1753, quam praedictus Auctor per extensum refert loco citato; sacra Congregatio ita semper respondit, et dum Missionarii inter haereticos viventes motivum persecutionis proponebant, si fideles cum illis non communicas-

sent, S. Congregatio respondit: *Necessarium omnino esse persecutioni non cedere, eo vel quia persecutio ipsa aequivalet interrogationi fidei* — (3) Benedictus XIV, loc. cit., n. 2.

290. *Suspensio est censura ecclesiastica, quae clericum privat exercitio functionum sui ordinis, officii, et beneficii, in toto, vel in parte* (1). Idcirco dividitur in totalem, et partialem, et in suspensionem ab officio, a beneficio, ac simul ab officio et beneficio (2). Una tamen regulariter ad aliam non extenditur (3); sed si quis simpliciter denunciatur suspensus, ex communi Doctorum sententia, omnium suarum functionum exercitio privatur, et suspensio iudicatur totalis (4). Insuper Suspensio dividitur, uti excommunicatio, in *reservatam*, et *non reservatam*. Reservata tolli non potest nisi a reservante per absolutionem, si sit censura, et per dispensationem, vel relaxationem, si sit pura poena, ut cum propter praeteritum peccatum imponitur. Notandum tamen est, quod cum imponitur ad certum tempus per se ipsam sine absolutione, vel dispensatione, cessat. Non reservata vero, ex communiori Doctorum sententia, sive sit censura sive poena, tolli tantum potest per Episcopum, sive habentem iurisdictionem quasi episcopalem, non per Confessarium, sive Parochum absque speciali Episcopi delegatione. Ex dispositione iam saepius citatae novissimae Bullae *Apostolicae Sedis* Pii IX Suspensiones Papae reservatae sunt sequentes: 1.º Suspensio a beneficiorum perceptione contra Capitula, et Conventus recipientes in administratione Episcopos, et alios Praelatos antequam eis exhibuerint Apostolicas litteras de eorum promotione: 2.º Suspensio per triennium a collatione ordinum contra ordinantem aliquem absque titulo beneficii vel patrimonii cum pacto ne petat ab ipso alimenta: 3.º Suspensio ad annum ab administratione ordinum contra ordinantem alienum subditum, vel subditum suum alibi tanto tempore commoratum, ut canonicum impedimentum contrahere potuerit, sine litteris dimissorialibus vel testimonialibus Episcopi: 4.º Suspensio per annum a collatione ordinum contra Ordinantem in sacris Religiosum non professum vota solemnia sine titulo beneficii vel patrimonii, excepto casu legitimi privilegii:

5°. Suspendio perpetua ab exercitio ordinum contra religiosum eiectione extra Religionem degentem: 6°. Suspendio perpetua ab ordine suscepto contra praesumentem ordinem suscipere ab excommunicato, vel suspenso, vel interdico nominatim denunciatis, aut ab haeretico, vel schismatico notorio: 7°. Suspendio ab ordinibus susceptis contra clericos Romae ultra quadrimestre commorantes, vel pertinentes ad Episcopatus Suburbicarios, qui regulis non satisfaciunt ipsis in eadem Piana Bulla constitutis. Praeterea in eadem Bulla confirmantur omnes suspensiones a Tridentino prolatae.

(1) Suspendio, de qua hic agimus, afficit tantum Clericos, ac regulariter in ordinibus sacris constitutos; non vero laicos, ac moniales, aut Religiosos, qui nullo ordine initiati sunt, quia hi nullam habent potestatem ordinis, sive iurisdictionis, et officium, quod gerunt, potius oeconomicum est, quam ecclesiasticum. Unde nec Abbatisa, nec Priorissa veram possunt pati suspensionem. — (2) Suspendio ab officio privat Clericum omni actu iurisdictionis: suspendio a beneficio eum privat iure percipiendi beneficii sui redditus. In more tamen est, ut frequenter nominetur, et infligatur suspendio a divinis: haec autem privat Clericum illis actibus, qui ei competunt in divinis obeundis officiis. — (3) Ratio est, quia in poenalibus stricta fit interpretatio. Cum enim suspensiones distinctae proponuntur, possunt separatim subsistere, et una aliam non includit. Ulterius hac in re Doctores communiter tradunt, verborum sensum accurate perpendendum esse, ut agnoscat quanta sit suspendio, et tanta erit, quanta voluta, et explicata fuerit. — (4) Hoc ea ratione communiter retinetur, quia si totalis non esset, non apparet, ex qua parte foret observanda, an ex parte officii, vel beneficii. Hinc, ut in excommunicatione generatim lata, secundum supra exposita, intelligitur de maiori, non de minori excommunicatione; sic in suspensione generatim inflicta de totali intelligitur, non de partiali.

291. Suspendio sic definita non comprehendit suspensionem, quae decernitur ut poena delicti (1): nam, licet utraque poena sit, Clericumque suarum functionum exercitio privet in toto, vel in parte: attamen illa est poena medicinalis; haec vero vindicativa: illa datur ad tempus indeterminatum, scilicet quousque durat delinquentis contumacia; haec vero ad tempus determinatum, vel etiam in perpetuum iuxta delicti mensuram: illa requirit praevidiam monitionem, sine qua contumacia non inducitur; haec vero nullam requirit monitionem, sed solum causae

cognitionem, cum delictum iam commissum persequatur: illa denique per absolutionem tollitur; haec vero per dispensationem, et etiam ipso facto post lapsum determinati temporis (2). Irregularitas tamen oritur tam a suspensione, ut censura, quam a suspensione, ut poena (3); et hoc procedit etiam in casu, quo suspensio sit occulta.

(1) Quod suspensio non semper sit censura, sed interdum poena a censura distincta patet ex cap. 7, § 3, de elect., ubi Alexander III eligentes indignum ad beneficium per triennium a suis beneficiis declarat suspensos, et ex cap. 1, de sent. excom. in 6, ubi Innocentius IV suspensione per mensem ab ingressu in Ecclesiam damnat iudicem, qui censuras infert absque scriptura, quae causam censurae contineat, et exemplum sententiae reo petenti non tradit. Hae suspensiones, ut patet, sunt poenae vindicativae, non medicinales. — (2) S. Congregatio Concilii sub die 7 maii 1832, definivit, delicta contra mores quinquennio praescribi, et in casu proposito reiecit instantiam a parte laesa factam solum post septennium a die delicti. Anal. Iur. Pont., ser. 8, p. 476. — (3) Cap. 1, de sent. excom. in 6, et cap. 1, de sent. et re iud. in 6.

292. Effectus suspensionis est, privare Clericum determinatis actibus, officii, et beneficii sui iuxta suspensionis naturam, et extensionem. Sed hac in re interpretatio fieri debet restrictive, quia in odiosis versamur, quae sunt restringenda. Praeterea suspensus ab officio non potest eligere alium ad praelaturam, neque eligi, neque capax est ad beneficium obtinendum (1); et suspensus a beneficio, quantumvis suspensio sit occulta, omnibus eius fructibus, et quotidianis etiam distributionibus ita privatur, ut eas licite percipere nequeat, perceptosque ante omnem iudicis sententiam restituere teneatur (2).

(1) Cap. 8, de consuet. — (2) Ita docet Zallinger ad tit. de sent. excom., § 203. Haec fructuum privatio absque limitatione procedit, quando suspensio datur, ut censura; nam quando datur, ut poena, suspensus cum Episcopi assensu potest ex beneficio tot sibi adscribere fructus, quot sunt necessarii ad suam sustentationem, si aliter non habeat, unde vivat. Ratio est, quia suspensus, ubi velit, potest se a censura liberare desistendo a contumacia, non ita a poena, quae datur ad determinatum tempus. Attamen quocumque modo suspensus fructibus privetur, post absolutionem, vel dispensationem eisdem non recuperat, nec eos potest facere suos, nisi ex Summi Pontificis indulgentia. Gravius tamen contra suspensos procedi potest, si suspensionem violent, et

functionibus interdictis se ingerere praesumant; possunt enim beneficiis privari, et deponi. Cap. 13, de vit. et honest. cler., et cap. 1, § ult., de elect. in 6. Zallinger, loc. cit.

293. Interdictum est *censura ecclesiastica, quae prohibet divinorum officiorum exercitium, Sacramentorumque usum, et sepulturae ecclesiasticae dationem; exceptis certis casibus, et Sacramentis*. Convenit in pluribus cum suspensione, et maxime in eo, quod potest considerari, ut poena medicinalis, et ut poena vindicativa: convenit quoque cum excommunicatione, in qua quodammodo continetur. Sed eodem tempore differt a suspensione, quae fertur tantum in Clericos, dum interdictum in Clericos, et laicos, imo, ratione personarum, etiam in loca potest ferri: differt similiter ab excommunicatione, quae excommunicatos de sinu Ecclesiae proiicit: dum qui interdictum patitur, ut personae, et loca, in Ecclesia manet.

His consentit praecipua interdicti divisio in *personale, locale, et mixtum*. Personale est, quod fertur specialiter in determinatas personas, aut generaliter in collegium, vel populum: quo casu interdictum personas directe afficit, easque quocumque sequitur. Locale est quod fertur in locum, aut territorium determinatum, ut in aliquam Parochiam, aut Dioecesim; quo casu interdictum indirecte tantum personas ibi existentes afficit, quatenus in dicto loco nequeunt divina celebrare, Sacramenta percipere, vel habere sepulturam, sed possunt alibi. Mixtum denique interdictum est, quod fertur in locum et in personas eiusdem loci, quodque propterea naturam induit personalis et localis.

Dividitur insuper interdictum in *generale, et speciale*. In generali interdicto locali contingunt quidam casus supra in definitione excepti, ut est parvulorum Baptismus, morientium Poenitentia (1), adultorum Confirmatio (2), secreta divinorum officiorum celebratio facta ianuis Ecclesiae clausis (3), et solemnis divinorum officiorum celebratio in maioribus anni solemnitatibus (4), in quibus interdictum non exercet vim. In interdicto autem speciali casus quidam pariter excepti sunt, ut Sacramenti Baptismatis, Confirmationis, Poenitentiae, Eucharistiae per

modum Viatici, et Extremae-Uctionis, quae regulariter possunt ministrari (5). Denique observamus interdictum quandoque esse parziale, ut interdictum solius sepulturae, et interdictum ingrediendi in Ecclesiam (6).

Denique, ad similitudinem excommunicationis et suspensionis, etiam Interdictum dividitur in *reservatum* et *non reservatum*. Reservatum S. Pontifici, in supra allegata Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX, declaratur illud, quod incurrunt Universitates, Collegia, Capitula, quae a mandatis R. Pontificis ad universale futurum Concilium appellant. Similiter reservatum ad arbitrium eius, qui tulit, est interdictum ab ingressu Ecclesiae. quod incurrunt scienter celebrantes, vel celebrari facientes divina in locis interdictis, et admittentes nominatim excommunicatos ad divina officia. seu ecclesiastica Sacramenta, vel ecclesiam sepulturam. Interdicta vero a Tridentino lata, ac censurae omnes, quae *hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque Ordinum et Institutorum Regularium, nec non quorumcumque Collegiorum, Congregationum, Coetuum, locorumque piorum* a praefata Piana Bulla in suo robore servantur, et confirmantur.

(1) Cap. 12, de spons. et matr. — (2) Cap. 43, de sent. excom. — (3) Cap. 24, eod. in 6. — (4) Ibid. Excludendae tamen sunt illae personae, quae interdicto causam dederunt. Maiores autem solemnitates indicantur in Bul. *Ineffabilis* Martini V. — (5) Cap. 57, de sent. excom., et cap. 19, eod. in 6. — (6) Cap. 20 de sent. excom. Hoc interdicto afficitur, qui paschale praeceptum non adimplet, cap. *Omnis utriusque sexus*, de poenit. et remiss.

294. Quamdam cum interdicto similitudinem habet cessatio a divinis, quae nil aliud est, quam *mera intermissio divinatorum officiorum facta ex tristitia, atque ad luctum Ecclesiae significandum, ob inobedientiam, et pravitatem filiorum suorum* (1). Licet haec cessatio a divinis quandoque etiam de iure pro interdicto accepta fuerit; nihilominus ab ea multum differt: nam proprie censura non est, neque eam violans irregularitatem incurrit (2). Qui potest censuras ferre, etiam potest cessationem a divinis indicere, cuius effectus gravior est, quam in interdicto: nam tempore

cessationis a divinis officia divina celebrari nequeunt nec diebus, ut supra, pro interdicto exceptis; sed tantum Baptismus, Poenitentia, et Eucharistia per modum Viatici ministrari possunt, et semel in hebdomada ad Corpus Christi conficiendum Missam celebrare licet, quod ex theorica interdicti desumitur (3).

(1) Cessatio a divinis indicitur ab iure, ut in casu pollutionis Ecclesiae propter homicidium, vel ab homine propter aliquod gravissimum scelus. — (2) Cap. 55, de appell., cap. 18, de sent. excom. in 6, — (3) Cap. 57, eod.

295. Praeter censuras latae sententiae reservatas, quas iam supra retulimus, aliae multae sunt non reservatae, iure praeeistente inspecto, quas iustis de causis sapientissime limitavit Pius Papa IX, qui ita decrevit: *ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, quae per modum latae sententiae, ipsoque facto incurrendae hactenus impositae sunt, non nisi illae, quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo, quo inserimus, robur exinde habeant; simul declarantes, easdem non modo ex veterum canonum auctoritate, quatenus cum hac Nostra Constitutione conveniunt, verum etiam ex hac ipsa Constitutione Nostra, non secus ac si primum editae ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere* (1). Idem Pontifex exinde omnes singillatim enumerat excommunicationes latae sententiae Papae speciali modo reservatas et reservatas simpliciter, vel reservatas Episcopis, vel nemini reservatas; enumerat similiter suspensiones et interdicta Papae reservata. Inter excommunicationes latae sententiae nemini reservatas enumerat tantum sequentes, dum eidem excommunicationi submittit, 1°. Mandantes et cogentes tradi ecclesasticae sepulturae haereticos notorios, aut nominatim excommunicatos vel interdictos; 2°. Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denunciantes, testes, aliosve ministros S. Officii, eiusvè Sacri Tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes; vel praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes; 3°. Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico ad formam Extrav. *Ambitiosae*; 4°.

Negligentes, sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis in Bul. *Universi* Greg. XV et Bul. *Sacramentum Poenitentiae* Benedict. XIV; 5°. Excommunicatos a Tridentino sine reservatione, excepta excommunicatione lata in decreto Sess. IV *de edit. et usu Sac. libr.* quam tenet Pontifex tantum quoad imprimentes, aut imprimi facientes sine approbatione Ordarii libros *de rebus sacris tractantes*. — (**Add. Edit.**) Cum Clariss. Iosepho Pennacchi (Comment. in Constit. *Apostolicae Sedis* part. V Append. 38) animadvertendum ducimus: Censurae a Tridentinis Patribus latae duplicis sunt generis; aliae primum et directe, quae scilicet ante illud Concilium non vigeant; aliae secundo et indirecte, quae nimirum non a Patribus Tridentinis primum latae sunt, sed cum iam latae in antiquis Canonibus reperirentur, eas renovarunt et confirmarunt. Quaeritur ergo: an cum Pius Papa IX in sua Constitutione affirmat, se uti excommunicatos habere illos omnes quos Tridentini Patres excommunicaverunt, intelligendus sit loqui de omnibus excommunicationibus quae sive primario et directe, sive secundo reperiuntur latae in eo Concilio, vel tantum de excommunicationibus directis, et quae primum latae sunt a Tridentinis Patribus? Contra Dumas, Cretoni, Conrado, aliosque tenendam esse putamus sententiam Avanzinii, quem fere universi Commentatores sequuntur, per Constitutiones *Apostolicae Sedis* nullo pacto renovatas fuisse censuras quas Tridentini Patres indirecte tulerunt. Primum huius conclusionis argumentum petitur ex Constitutionis scopo, qui fuit, ut certus determinatusque censurarum numerus haberetur, quod legitur in eiusdem Constitutionis initio: atqui certus non esset censurarum numerus, si intelligantur comprehensae censurae per generalia verba a Tridentino renovatae. Iterum enim essent requirendae poenae in antiquo iure inflictae, et in multa incertitudine versaremur relate ad numerum, valorem, extensionem etc., ex quo sequeretur Pianam Constitutionem non esse exinde normam censurarum cognoscendarum. Secundum argumentum petitur

ex ratione loquendi eiusdem Constitutionis. Nam ea loquendi ratio est in usu Romanae Curiae, ut quando agitur sive de poenis, sive de Constitutionibus, quas Tridentinum innovavit, dici non solet poena a Concilio inflictā, vel Constitutio Tridentina, sed poena inflictā in Constitutione N. (adiecto scilicet Constitutionis nomine) vel Constitutio N., et saepius negliguntur quoque verba a *Tridentino innovata*. Quum itaque haec sit consueta loquendi ratio, agaturque de Constitutione facta ad coerendum censurarum numerum, si in ea non reperiantur verba *censurae a Tridentino innovatae* haec exclusae sunt censendae. Porro in Constitutione *Apostolicae Sedis* haec verba non habentur; immo habetur quaedam verborum conceptio quae ex sese eas excludere videtur; dicit enim Pius IX, esse uti excommunicatos habendos illos quos Tridentinum excommunicavit; etenim alios quos indirecte, non excommunicavit Tridentinum, sed vel Pontifices vel Concilia quae illos primum excommunicaverunt, quorum sanctiones Tridentini Patres ratas habuerunt, confirmaruntque. Cum autem in lege odiosa versemur, ea stricto est sensu interpretanda, neque extendenda ad alios casus sanctionesque, quarum nedum ulla suppetit ratio vigorem demonstrandi, sed rationes suppetunt eas excludendi, cum Pii IX intentio in ferenda Constitutione *Apostolicae Sedis* fuerit censuras limitare. Si igitur evidentissime non constet, eum aliquam censuram antiquiorem sub lata a se lege comprehendere voluisse, ea comprehendenda non est,

(1) Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX, edit. 12 octob. 1869 sub initium Concilii Oecumenici Vaticani. Circa hanc nuperrimam Bullam plura sunt observanda: Primum, quod haec Bulla in materia censurarum latae sententiae facit ius novum, et antiquum abrogat, vel eidem derogat; nova enim lex tollit priorem sibi directe contrariam, etiamsi de ipsa non faciat mentionem, quod est rationis et iuris principium ab omnibus Doctoribus universaliter admissum. Si vero lex nova antiquae in toto contraria non sit, ad unitatem praecepti reducendae sunt, ita ut prior auferatur in ea parte, in qua fuit eidem per posteriorem derogatum, ut exposuimus ad n. 37 et seq. Hoc voluisse et fecisse Pontificem iudicamus tum ex eo, quod mutationes et derogationes a se factas contra anteriores canones firmas et ratas declaravit his verbis: *Decernentes has Litteras, atque omnia et singula, quae in eis constituta ac*

decreta sunt, omnesque et singulas, quae in eisdem factae sunt ex anterioribus Constitutionibus Praedecessorum nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex aliis sacris Canonibus quibuscumque, etiam Conciliorum generalium, et ipsius Tridentini mutationes, derogationes ratas et firmas, ac respective rata atque firma esse et fore, suosque plenarios et integros effectus obtinere; sicque et non aliter in praemissis per quoscumque Iudices... sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate, iudicari et defini debere; tum etiam ex eo quod declaravit, censuras a se latas, aut innovatas vim habere non modo ex veterum canonum auctoritate, quatenus cum hac sua Constitutione conveniunt, verum ex hac ipsa sua Constitutione non secus ac si primum editae ab ea fuerint. Consequenter anteriores canones censuras latae sententiae importantes, qui non fuerunt in hac Bulla innovati tamquam abrogati, quoad censuras latae sententiae, habendi sunt: alii vero in eadem quomodolibet innovati adhuc vim habent, et eorum censurae vigent, non tamen iuxta eorum formam, sed tantum quatenus cum hac Bulla conveniunt, non secus ac si ab ea eadem censurae editae primum fuissent. — Secundum, quod licet generaliter verum sit in conflictu legum inter priorem et posteriorem concordanda esse iura, et priorem legem explicandam esse per posteriorem, et vicissim posteriorem per priorem ad evitanda iurium correctio, quae est odiosa; in hac tamen specie arbitramur, ita posteriorem legem esse accipiendam, quatenus ipsa tantum priorem explicet, et iuxta sui formam limitet, quia Pontifex id expresse designavit, cum dixit, censuras in sua Constitutione insertas eo modo vim habituras, quo insertae sunt, non secus ac si primum editae ab ea fuerint cum prohibitione aliter interpretandi, decreto irritante, et clausula non obstantibus etc., adiecta. — Tertium, quod pro valida absolutione a casibus Papae hic speciali modo, vel simpliciter reservatis, non sufficit generalis concessio absolventi a casibus et censuris Papae reservatis, nisi de iis formalis, explicita, et individua mentio fiat. — Quartum, quod revocata sunt, et abolita quaecumque indulta, et privilegia absolventi a casibus et censuris Papae reservatis sub quavis forma concessa quibuscumque personis etiam regularibus cuiuscumque Ordinis, Congregationis, Societatis et Instituti etiam speciali mentione dignis, et in quavis dignitate constitutis, vel cuicumque Coetui, Ordini, Congregationi, Societati, et Instituto etiam regulari cuiuscumque speciei, etsi titulo peculiari praedito, atque etiam speciali mentione digno a quovis unquam tempore huc usque concessa fuerint; non obstantibus privilegiis in Corpore Iuris, aut Apostolicis Constitutionibus comprehensis, et non obstante consuetudine etiam immemoriali. — Quintum, quod in posterum ad formam huius Bullae omnes tractandae ac moderandae sint censurae latae sententiae, tam in iure canonico, quam in Morali Theologia, dum censurae aliae praeexistantes, et in hac Bulla non innovatae, vel reservatae, tamquam abrogatae et sublatae habendae sint, quod pro regula in aliquo forte casu prius aliter definito ad has Institutiones nostras extensum volumus. — Sextum, quod cum haec Bulla disponat tantum de censuris latae sententiae, sequitur censuras ferendae sententiae remanere sub imperio iuris antiqui, cui ne vel minimum in hac parte derogatum fuit.

296. Lator et iudex censurarum est solus ecclesiasticus vir habens iurisdictionem in foro externo, qui tamen ferre non debet censuras nisi *sobrie magnaue circumspectione*, ut praecipit Tridentinum (1), et regulariter, nisi sequentes concurrant conditiones, 1°. ut adsit peccatum grave, externum et consummatum cum contumacia coniunctum (2); ut praemittatur trina monitio, vel una peremptoria (3); 3°. ut regulariter proferatur in scriptis cum declaratione causae, quorum exemplum reo tradendum est (4). — Subiectum vero censurae est omnis delinquens (5) christianus, (6) vivens, (7) subditus illius, qui censuram fert. Non tamen potest excommunicari Universitas, vel Collegium, quia in communitate supponuntur esse innocentes, et solum culpabiles sunt puniendi. Nec Episcopus potest inconsulta Apostolica Sede, omnes simul unius conventus Regulares ab audiendis fidelium Confessionibus suspendere (8). Nec demum in censuris interdicti, et suspensionis a iure latis comprehenduntur Episcopi, nisi de illis specialis mentio fiat (9). Sed hoc non extenditur ad censuram excommunicationis, quam ut caeteri incurrunt Episcopi, licet de illis nulla fiat mentio (10).

(1) Sess. 25, c. 3, de ref. — (2) Benedictus XIV, pro excommunicatione ferendae sententiae, quae appellatur comminatoria, requirit crimen *grave et enorme; et multo gravius et execrabilius* pro excommunicatione latae sententiae. De Synod., l. 10, c. 1, n. 3. — (3) Hoc verum est de censura lata ab homine; nam censura lata a iure non indiget monitione, quia lex continuo monet. Una vero monitio, peremptoria pro tribus cum competenti temporibus spatio tunc fit, cum urgens adest necessitas, quae longiorem non patitur moram, cap. 9, de sent. excom. in 6. Sed monitio continere debet nomen moventis, moniti, causam monitionis, et poenam infligendam; aliter haberi non posset contumacia. — (4) Scriptura requiritur, ut reus agnoscat suam delinquendi causam, et censurae speciem eidem coniunctam, vel coniungendam. — (5) Propterea delicti incapaces, ut amentes et pueri ante usum rationis, et delinquentes solum interne vel solum externe, censuris non ligantur. De impuberibus usu rationis praeditis dubitatur. Duo tamen certa sunt: 1^m eos non comprehendi in sententia censurae, nisi nominentur, vel dicatur *cuiuscumque aetatis*, ut Trid. sess. 25, c. 5, de reg.: 2^m eos etiam censura irretitos posse ab eadem absolvi ab Episcopo tam ante, quam post pubertatem, modo factum criminis in pubertate contigerit. — (6) Pagani, iudaei et cathecumeni non subiiciuntur censuris; bene vero haeretici et schismatici, qui si nominatim denun-

cientur excommunicati, fiunt vitandi. — (7) Mortui enim nequeunt excommunicari. Quare sacri canones, qui loquuntur de excommunicatione post mortem, ita intelligendi sunt, ut loquantur de defunctis, qui in excommunicatione obierunt, et dicta excommunicatio aequivalet declarationi excommunicationis ad effectum illis interdicens officia ecclesiastica. Sic haeretici etiam post mortem excommunicandi sunt. Can. 6, c. 14, q. 2, et illi, qui sibi mortem consciverunt. Can. 12, c. 23, q. 5. Ex adverso qui in excommunicatione mortuus est, potest post mortem absolvi ad habendam ecclesiasticam sepulturam, et alia officia Ecclesiae, si manifesta poenitentiae signa dederit, et per eum non steterit, quominus Ecclesiae reconciliaretur. Cap. 28 et 38, de sent. excom. — (8) Bul. *Superna* Clem. X. — (9) Cap. 4, de sent. excom. in 6. — (10) S. De Ligorio, l. 7, n. 15. Sic ex consuetudine, vel privilegio, Reges et Reginae censuris ligari nequeunt nisi a Papa. Id. n. 16.

297. Censura auferenda est per absolutionem (1), quae datur a sacerdote in actu sacramentalis Confessionis pro foro interno, vel a iudice, aut eius delegato extra confessionem pro foro externo, vel pro utroque. Illa tamen data pro foro interno, qua homo reconciliatur Deo, non tollit externum excommunicationis effectum, nisi et alia accedat, qua homo reconciliatur Ecclesiae (2).

In censura *ab homine* per sententiam inflicta regulariter absolutio danda est ab eo, qui censuram tulit, aut ab eius successore, aut per appellationem, vel querelam ab eius Superiore, quia semper intelligitur reservata eius auctori, vel Superiori. Dicimus *per sententiam*, quia si sit inflicta per generale statutum, et non sit reservata, a quocumque confessario pro foro interno, iuxta iam dicta, censurae absolutio dari potest. In censura vero *a iure*, si non est reservata, quilibet confessarius pro foro interno absolvit (3); sin secus, absolvit tantum ille, cui fuit reservata, aut successor, aut Superior: excepto mortis articulo, in quo quilibet sacerdos ab omnibus censuris, et peccatis absolvit (4); et excepto casu alicuius magnae, et urgentis necessitatis (5), in quo Episcopus a Papalibus censuris absolvit, ut suo loco adnotavimus, quod intelligimus de casibus notoriis; nam in occultis delegatam a iure habet auctoritatem (6).

(1) Censura non aufertur per resipiscentiam rei, neque per satisfactionem datam parti laesae, neque per iuramentum de stando mandatis Ecclesiae, neque per mortem tam censurati, quam censurantis. Cap 38,

de sent. excom. — (2) Hoc verum est quando censura est publica, et notoria, cap. 28, de sent. excom., et quando factum criminis ad forum externum deductum fuit. Si vero censura sit occulta, absolutus a confessario licite se gerit in foro externo tamquam plene absolutus, quia absolutio pro foro interno datur ad reparandam offensam divinam, et in foro externo ad reparandam offensam publicam, quae in casu occulto nulla est. Reiffenstuel, de sent. excom. n. 247. — (3) Ratio est, quia ubi conditor legis censurae absolutionem non reservavit, eam omnibus confessariis concessisse videtur. Cap. 29, de sent. excom. — (4) Trid. sess. 14, c. 7, de poenit. Nulla remanet reservatio in articulo mortis, ne occasione reservationis aliquis in aeternum pereat. Sed haec ratio locum non habet in suspensione; et ideo suspensio reservata tolli non potest, nisi a reservante, etiam in mortis articulo, quia haec relaxatio, non est necessaria, ut necessaria est in excommunicatione, et interdicto. Excommunicati tamen vitandi, si in morte signa poenitentiae dederint, adhuc sunt publice absolvendi, et etiam post mortem, ut sepultura ecclesiastica, et aliis ecclesiasticis officiis donari queant: nam post reconciliationem cum Deo in foro interno, reconciliandi adhuc sunt in externo cum Ecclesia. Cap. 28, de sent. excom. Rit. Rom, tit. 21. Barruffaldus ad eumd. tit. — (5) Casus magnae et urgentis necessitatis verificatur: 1° in eo, qui ad evitandum scandalum vel infamiam debet brevi celebrare Missam, vel S. Communionem accipere. S. De Ligorio, l. 7, n. 86; 2° in eo, qui temporario detinetur impedimento, quominus queat Romam se conferre ad absolutionem obtinendam. Cap. 11 et 58 de sent. excom.; 3° in eo, qui perpetuo impedimento detinetur, ne queat Summum Pontificem adire. Arg., cap. 26, de sent. excom. et cap. 22, eod. in 6. Horum omnium ratio est, quia, existente impedimento adeundi Papam, restituitur Episcopo potestas ordinaria. S. De Ligorio, l. 7, n. 84. Sed in duobus primis casibus ex iuris citati dispositione absolvendus debet iurare, se post absolutionem, quam primum potuerit, Papam aditurum ad eius mandatum recipiendum. Verum hodie hic personalis accessus non amplius praecipitur; sed sufficit recurrere ad S. Poenitentiarium, quae facultates opportunas Ordinario concedit, modo non agatur de gravioribus quibusdam excessibus, ut de abortu a Presbytero procurato, cui post absolutionem datam ab Ordinario imponere solet onus ad limina Apostolorum intra certum tempus accedendi. Giraldus, ad cap. 1, de sent. excom. In tertio vero casu, post absolutionem nulla remanet obligatio denuo ad S. Sedem recurrendi, neque per epistolam, neque per procuratorem, quia ius requirit praesentiam rei, quae ob impedimentum perpetuum cum nusquam haberi possit, potestas Episcopi ordinaria perfecte reintegratur, et absque ulla conditio absolutio datur, ut docet S. De Ligorio, d. 1., n. 89, qui in praecedenti n. 88, impedimenti perpetui casus enumerat, et inter hos perpetuo impeditos praeter mulieres, servos, senes sexagenarios, aegrotos, debiles, carceribus detentos ad vitam, trimibus perpetuo damnatos, comprehendit Monachos, et Moniales. Sed quoad Moniales exceptio fieri debet in excommunicatione propter violationem clausurae, a qua Episcopus eas absolvere non potest. Quod dicimus de reservationibus papalibus relate ad Episcopos, etiam reser-

vationibus episcopalibus relate ad confessarios aptandum est. — (6) Trid. sess. 24, c. 6, de ref. — (**Add. Edit.**) Quaesitum est a S. Congr. Romanae et Universalis Inquisitionis 1° Utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens ad Episcopum aut ad quemlibet Sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum etiam speciali modo Papae reservatorum, quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi Sanctam Sedem? 2° Quatenus negative, utrum recurrendum sit, saltem per litteras, ad eminentissimum Cardinalem maiorem poenitentiarium pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum, praeter quam in articulo mortis, ad obtinendum absolvendi facultatem. S. Congr. respondit die 23 iunii 1886: Ad 1^m Attenta praxi S. Poenitentiariae, praesertim ab edita Constitutione *Apostolicae Sedis, Negative*. Ad 2^m *Affirmative*; at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat, absque periculo gravis scandali vel infamiae, super quo Confessariorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, iniunctis de iure iniungendis, a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per Epistolam et per medium Confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem. Facto verbo cum Sanctissimo. Sanctissimus die 30 iunii 1886 resolutionem praefatam approbavit et confirmavit.

298. Quoad modum, absolutio a censuris valide datur quibuscumque verbis, aut signis absolvendi voluntatem sufficienter demonstrantibus, licet expediat adhibere formas a Doctoribus, et praecipue a S. De Ligorio assignatas (1). Datur persaepe *ad cautelam*, ut contingit in administratione sacramenti Poenitentiae (2), et Rescriptis Apostolicis, ad effectum obtinendae gratiae (3). Datur denique etiam *ad reincidentiam*, cum id fit sub certa lege ex. gr. adeundi Papam, ut in casibus supra expressis, vel satisfaciendi parti laesae, aut alia pia opera exercendi intra certum tempus, quo elapso sine satisfactione, operumve executione, absolutus in censuram reincidit (4).

(1) Lib. 6, n. 116. — (2) Hoc patet ex forma absolutionis sacramentalis praescripta a Rituali Romano. — (3) Revera in Rescriptis Sanctae Sedis, in quibus aliqua gratia, indultum, aut privilegium conceditur, et etiam in dispensationibus super matrimonii impedimentis apponitur absolutio a censuris ad effectum lucrandi gratiam; nam aliter excommunicatis rescriptum non prodesset. Sed haec absolutio non prodest *non parentibus rei iudicatae, incendiariis, violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus, et falsificari procurantibus Litteras, et supplicationes Apostolicas, et illis utentibus, receptoribus, et fautoribus eorum, ac res vetitas ad infideles deferentibus, violatoribus ecclesiasticae libertatis, via facti ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperantibus, et Nuncios, vel executores*

Apostolicae Sedis, et eius Officialium eius commissa exequentes impediētib, qui propter praemissa, vel aliquod eorum excommunicati a iure, vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi substinuerint, et generaliter quibuscumque aliis, qui censuris aliquibus etiam alias, quam, ut profertur, quomodolibet ligati, in illis per annum continuum insorduerint. Reg. Cancel., § 66, in Bul. nov., tom. 4, p. 14. Caeterum haec absolutio ad cautelam datur etiam cum incertum est, an quis ob aliquod factum censuram contraxerit. Cap. 40, de sent. excom. Incertitudo haec potest oriri ex defectu cognitionis iuris et facti, ex defectu libertatis in agente, ex defectu potestatis in iudice, atque ex defectu iustitiae in sententia. Si desit cognitio ob ignorantiam crassam, aut supinam, censura contrahitur. Cap. 2, de constit. in 6, nisi in lege praecise requiratur scientia, ut cum lex habet clausulam, *scienter*, aut *praesumpserit*; quo casu Doctores ita delinquentem a censura excusant. Ob ignorantiam vero affectatam, nemo excusatur, quia talis ignorantia aequivalet scientiae, immo et dolo. Ob ignorantiam denique invincibilem tam iuris, quam facti omnes excusantur, cum nulla sit in eis contumacia, cumque ibi esse nequeat poena, ubi non fuit culpa. Cap. 4, de sent. excom. Si desit in agente libertas ob metum gravem, censura non contrahitur, quia leges humanae non obligant cum gravi damno, et aliunde: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Cap. 4, de reg. iur. At in casibus extraordinariis, quando videlicet observatio legis humanae moraliter necessaria videtur pro conservando bono publico, aut si eius violatio cederet in contemptum fidei, vel legis, aut Potestatis ecclesiasticae, transgrediens ex gravi metu etiam vitae legem sub censura positam non excusatur ab illa, ut hisce verbis tenet Reiffenstuel, de sent. excom., n. 34, cui subscribit S. De Ligorio, et Gonzales ad cap. *Sacris*, de his quae vi, metu, etc., communiter Doctores tradunt. Si denique desit potestas in iudice, aut iustitia in casu sententiae, aut in modo eam pronunciandi, in dubio sententia in foro exteriori est servanda quia bonum publicum, et ordo societatis id requirit. Cap. 5, de cler. excom. minist., et cap. 40, de sent. excom. — (4) Cap. 22, de sent. excom. in 6.

299. His expositis de poenis medicinalibus, ad vindicativas accedimus, quarum maior est degradatio, sive aliter appellata depositio realis, quae ita potest describi, nimirum: *Degradatio est poena ecclesiastica, qua Clericus ordine et munere clericali, consequenter etiam omni beneficio, et officio, nec non privilegio fori et canonis per sententiam solemnitè, et perpetuo privatur, et curiae seculari traditur, ut ab eadem iuxta leges puniatur* (1). Talis est illa, quae describitur a Bonifacio VIII (2); quae quidem, si agitur de Presbytero datur ab Episcopo in praesentia sex Episcoporum, vel Abbatum usum mitrae, et baculi pastoralis habentium, qui si interesse commode nequeant, possunt re-

praesentari per alias personas in dignitate ecclesiastica constitutas, aetate graves, et iuris scientia commendabiles (3). Si agitur de alio ministro in ordine sacro constituto, datur ab Episcopo in praesentia trium dictorum virorum. Et si agitur de alio ministro in ordine minori constituto a solo Episcopo fit: vero ex consuetudine hoc ultimo casu non solet adhiberi dicta solemnis degradatio (4). Haec tamen gravissima poena infligi non potest, nisi ob gravissimum scelus in iure eam poenam adiunctam habens, cuiusmodi est haeresis, et apostasia (5), falsificatio Litterarum Apostolicarum (6), conspiratio contra proprium Episcopum (7), assassinium (8), incorrigibilitas cl^{erici} post servatos aliarum poenarum gradus (9), crimen nefandum contra naturam pluries patratum (10), sollicitatio ad turpia in sacramentali Confessione (11), celebratio Missarum, et auditio Confessionum a non sacerdote facta (12), procuratio abortus foetus animati (13), confectio falsae monetae in Italia, ac falsarum syngrapharum montis pietatis Romani, ac mensae nummulariae S. Spiritus (14), et furtum sacrilegum Sanctissimae Eucharistiae (15).

(1) Haec degradatio non potest dici antiquata, ut quidam sibi persuadent: reperitur enim praescripta recentissime in art. 5 Conventionis anni 1841. inter Gregorium XVI et Regem Sardiniae, in qua praecipitur, ut fiat secundum sacrorum canonum dispositionem. — (2) Cap. 2 de poen. in 6. — (3) Trid. sess. 13. c. 4, de ref. — (4) Flebilis degradantium conventus, cui praeter Episcopum pontificalibus indutum vestibus, caeterosque praedictos ecclesiasticos viros, iudex saecularis, aliique ministri, et populus adest, in Ecclesia, aut in alio loco sacro initur. Huc adducitur infelix Clericus vestibus indutus proprii ordinis, eoque paratus modo, ut si suum, presbyteri, diaconi, vel subdiaconi ministerium esset ad altare executus; quem inde Episcopus publice sacris vestibus spoliati incipiens ab ultima, et desinens in prima, quam in sacra ordinatione recepit, et proferens interim verba illis contraria, quae fuerunt in sacra ordinatione prolata, uti praescribit Pontificale Romanum. Iubet demum eius caput abradi, ne remaneat tonsurae clericalis vestigium, eum solemniter pronunciat depositum, ac degradatum, curiaeque saeculari puniendum tradit, rogando enixe, et obsecrando saecularem Magistratum, ut per viscera misericordiae Dei, suaeque pietatis sensum, exauctorati Ecclesiae ministri misereatur, et sanguini parcat. — (5) Cap. 9 et 15, de haeret. — (6) Cap. 7, de crim. fals. — (7) Can. 18, c. 11, q. 1. Non ignoramus, a modernis criticis hunc canonem apocryphum dici; sed cum Ecclesia eum retineat in Decreto Gratiani pluries emendato, et veteres Doctores eum citent ad hanc pro-

positionem firmandam, putamus adhuc hodie hanc retinendam, quia canon consuetudine roboratur. — (8) Arg. cap. 1, de homicid. in 6. — (9) Arg. c. 10, de iudic. — (10) Bul. *Horrendum* S. Pii V. — (11) Bul. *Cum sicut* Pii, confirmata a Gregorio XV, et a Benedicto XIV Bul. *Sacramentum*. — (12) Bul. *Etsi alias* Clementis VIII. — (13) Bul. *Etfrenatam* Sixti V, et Bul. *Sedes Apostolica* Gregorii XIV. — (14) Bul. *In Suprema* Urbani VIII, et Bul. *Ad Curam* Benedicti XIV. — (15) Bul. *Cum alias* Alexandri VIII, et Bul. *Ab Augustissimo* Benedicti XIV. Haec poena tunc tantum habet locum, cum ab iure expresse decernitur, et si ius tantum de depositione loquatur, degradatio fieri nequit. Unde si Episcopus videat degradationem necessariam in casu a iure non expresse, debet Summum Pontificem consulere, eiusque oraculum expectare, a quo solo dari potest rehabilitatio.

300. Degradationem sequitur Depositio verbalis, quae proprie sumpta est *poena ecclesiastica, qua Clericus ordine, officio, beneficio, et quocumque clericali munere per iudicis sententiam perpetuo privatur*. Depositio olim pro degradatione ut plurimum accipiebatur; sed vere distinguitur (1). Licet enim in pluribus cum degradatione conveniat, in pluribus adhuc ab eadem differt: nam degradatio Clericum realiter, et actualiter omnino exautorat; depositio vero tantum verbaliter per sententiam. Illa tollit privilegium fori et canonis, et Clericum graviore poena punitum adhuc iudici saeculari puniendum tradit; haec vero privilegium fori, et canonis non aufert: immo *partialis* esse potest, ut ab officio, aut beneficio, vel *totalis*; sed semper cum spe obtinendae dispensationis post vitam emendatam, et paractam poenitentiam (2); dum in degradatione omnis spes aufertur (3).

(1) Cap. 10, de iudic. — (2) Cap. 4. eod. — (3) Actualiter degradatus rehabilitari amplius non potest, nisi a Papa, qui non facile gratiam concedit, sed valde raro, et non nisi ex gravissima causa, qualis esset publica necessitas, vel magna Ecclesiae utilitas, verb. gr. causa publicae pacis faciendae, vel schismatis tollendi; item magna poenitentia degradati, et aedificatio Ecclesiae inde proveniens, maxime si rehabilitatem petat Episcopus dioecesanus. Thesaurus, de poen. eccl., part. 1, c. 27 de poen. deposit.

301. Aliae plures sunt poenae vindicativae temporales, vel corporis afflictivae ab Ecclesia ab antiquissimis temporibus adhibitae ad delicta compescenda, uti est privatio beneficii, et fructuum ipsius, mulcta, carcer, et exilium.

De privatione beneficii, et fructuum agimus suis in locis. Hic quaeri posset, an Sacerdos privari etiam possit ab eleemosynis Missarum manualibus accipientis? Affirmativa nobis videtur probabilior (1). Mulcta pecuniaria, sive amenda, est quaedam pecuniae summa, quam delinquens ob statutum, vel iudicis decretum solvere tenetur in poenam sui delicti (2). Hanc poenam Ordinarius irrogat in defectu poenae ordinariae a iure statutae, ut cum poena in eius arbitrium remittitur, et valide statutis suis adiungit, quoties id expedire iudicaverit. Hanc poenam potius quam censuram iudex imponit, cum in iudiciis agitur de contumacia, vel de non adimpleta executione reali, vel personali a se praescripta, quia Tridentinum mandat, ut in iudiciis prius inferantur poenae temporales uti est mulcta pecuniaria, et ut censurae, ac maxime excommunicatio, numquam irrogentur, nisi in casu necessitatis, dum aliae poenae temporales non sufficiunt (3).

Mulctae pecuniariae solvendae sunt Depositario poenarum, et mulctarum, qui existere debet in qualibet Curia ecclesiastica (4), et statim assignandae sunt uni, aut pluribus piis locis in dioecesi existentibus (5). Nec potest Ordinarius eas in toto, vel in parte assumere pro sua sustentatione, etiamsi egeat, aut pro reparatione domus episcopalis, vel Ecclesiae cathedralis, aut pro honorario Vicarii sui, aliorumque Curiae officialium, vel etiam ipsius Depositarii, ut pluries decisum fuit a S. Congregatione Concilii; sed assignandae omnino sunt integrae in favorem pauperum, ex. gr. hospitalibus, orphanotrophiis (6), etc.

(1) Licet huius poenae nullam inveniamus apud auctores mentionem; tamen putamus eam licitam, et valde opportunam: nam si beneficiatus potest puniri privatione fructuum beneficii sui, etiam sacerdos poterit Missarum eleemosynis privari. Insuper haec poena honorem sacerdotis salvum servat, si ei privatim indicetur, et salubrius in solo aere punitur, qui si bonus est, habebit adhuc S. Sacrificii solatium, et si malus abstinebit a Sacrificio, quando magis propter eleemosynam, quam propter devotionem forte celebrat. — (2) Mulctae nominantur in Constitutionibus Apostolicis, in Concilio Carthaginensi an. 399, et a S. Gregorio Magno, qui eas habet tamquam poenas ecclesiasticas. Stremler, de poen. eccles., sect. 1, c. 4. — (3) Sess. 25, c. 3. de ref. — (4) Re-

verā instructio pro relatione status dioecesis ab Episcopo facienda in visitatione liminum Apostolorum hoc continet quaesitum: *An habeat Depositarium poenarum, et mulctarum pecuniarium, et an eadem fuerunt piis usibus applicatae.* — (5) Tridentinum, cit. sess. 25, c. 3, de ref. — (6) Stremler, de poen. eccl., sect. 2, c. 8, § 1. Hic tamen illud est notandum, quod non licet mulctas, vel poenas pecuniarias imponere pro corrigendis excessibus, et criminibus puniendis a Clericis aut laicis patris, quando a iure alia statuitur poena. Cap. 3, de poen., et ib. Gloss.

302. Poena carceris probatur ab Innocentio III (1), a Bonifacio VIII (2), et a Concilio Tridentino, quod *personalem distractionem* permittit (3), ut reus *pane doloris, et aqua angustiae* suarum culparum poenitentiam agat, ut scribit Innocentius III (4). Duplex est carcer, nimirum: *praeventivus*, et *afflictivus*. Praeventivus decerni non potest nisi de crimine sufficienter constet, et criminus sit valde de fuga suspectus. Sed ex hodierna Ecclesiae praxi in iudiciis criminalibus habendis reus gravis criminis in carcere, sive monasterio detinetur, donec inquisitio contra ipsum compleatur (5). Postquam vero rei constitutum, aut rei examen iudex exceperit, potest reo libertatem concedere, ut melius valeat suas defensiones peragere, modo locum non deserat sibi ad habitandum assignatum. Carcer vero afflictivus datur in poenam delicti post accuratam eiusdem probationem, et iudicis sententiam, qui potest esse *temporarius*, vel *perpetuus*, ut liquet ex sententia citati Pontificis (6).

Exilium denique probatur ab Alexandro Papa I (7), et a Symmacho, qui ad Christianam societatem tutandam valde confert, dum membrum vitiosum a loco expellitur, in quo potest magis nocere. Ecclesiae tamen Pastores solent, loco exilii, relegationem indicere, vel expulsionem extra dioecesim (8).

Ultimo loco inter poenas ecclesiasticas contra Clericos recenseri etiam potest *communio laica*, et *communio peregrina*. Iuxta veriore sententiam duae istae poenae ita explicantur, ut scilicet, *communio laica* sit poena, et simul gratia, per quam Clericus degradatus, et scelerum vere poenitens, ab Ecclesia recipitur, non ut Clericus, sed tantum ut laicus, ita ut laicorum catholicorum iuribus frua-

tur, et sanctam communionem more laicorum sumat, non vero divina mysteria celebret, aut iura, ac privilegia clericalia habeat (9). Communio vero peregrina ita explicatur, ut sit poena, per quam Clericus depositus, vel suspensus etiam in sua dioecesi reducitur ad conditionem peregrinorum, ut non possit sacra mysteria facere, sed tantum recipere, vel, ut peregrinus, sanctam communionem sumere. Ex quibus eruitur, communionem laicam dari in realiter depositis, vel degradatis, qui curiae saeculari traduntur, et communionem peregrinam in verbaliter tantum depositis, vel suspensis, cum hoc inter utramque poenam discrimine, quod communionem laicam damnatus non potest in gradum suum restitui, nisi a Summo Pontifice ex specialissima gratia, dum damnatus communionem peregrinam, poenitentia peracta, modo irregularitas, vel aliud impedimentum non obstat, in suum gradum ab Episcopo restituitur (10).

(1) Cap 27, de verb. signif. — (2) Cap. 3, de poenit. in 6. — (3) Sess. 25. c. 3, de ref. — (4) Certum est ab antiquissimis temporibus in Ecclesia exstitisse carceres, quae appellabantur *Diaconicae*, sive *Decanicae*, in quibus criminosi recludebantur, ut ipsae leges Romanorum demonstrant. Gonzales ad cit. cap. 27, de verb. signif. Ius hoc reos plectendi per carceres habet Ecclesia, quod ius sibi velle servare declarat sequentem damnando propositionem: *Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam, vel indirectam*. Syllab., prop. 24. Propterea a vero multum aberrant, qui iura Ecclesiae in hoc imminuere non verentur, ut potestatem civilem augeant, quique praxim invocant contrariam in pluribus dioecesibus observatam, quae impotentiam, sive deficientiam mediorum indicat, non iuris defectum. Videndus hac de re I. Stremler, de poen. eccl., sect. 1, c. 4, et sect. 2, c. 8 § 2, ubi veram Ecclesiae doctrinam defendit, utilemque praxim promovere studet. — (5) Reclusio in monasterium loco carceris observatur fere ubique, cum Episcopi retinere non soleant familiam armatam, et habere carceres ad reos continendos, ut olim habebant. Et haec reclusio in monasterio, vel seminario expresse probatur in conventionem inter Pium VII, et Praesidem Reipublicae Italicae primum Reip. Gallicanae Consulem Napoleonem inita die 16 sept. an. 1803, ut in Bullario novo, tom. 12, pag. 59, in qua sub. art. 13, haec leguntur: *Episcopus praeter caeteras canonicas poenas, poterit in ecclesiasticos culpabiles animadvertere, eos etiam claudendo in seminariis, et in domibus Regularium*. — (6) Carcer temporarius dari potest tamquam poena arbitraria; carcer vero perpetuus in illis tantum casibus, in quibus ipsa lex hanc poenam constituit. Stremler, cit. c. 8, § 2. — (7) Can. 9, c. 3,

q. 4. — (8) Can. 3, c. 3, q. 5. — (9) Antiqui canones hanc poenam saepe commemorant, ut videre est penes. Devoti, Inst. can., l. 1, tit. 8, § 19, in not. 2, et penes Christ. Lupum ad can. 1, conc. Sardic. et in can. 8, 9, 10 etc. dist. 50. Moderna autem praxis hanc ipsam poenam servat, ut testatur, et probat Card. Soglia in Inst. iur. priv., § 248, his verbis: « Cum postremis elapsi saeculi annis in maxima illa sa- » crarum humanarumque rerum perturbatione, multi sacerdotes ex » utroque clero impetu tempestatum abrepti sceleribus, et flagitiis se » contaminassent, dein vero cum ibidem res publicae, et etiam reli- » giosae in ordinem adduci coepissent, eorum plures superiorum enor- » mitatum dolore, ac poenitentia ducti, ad Apostolicam Sedem confu- » gerunt enixe rogantes veniam, et vehementer exoptantes cum reli- » quis fidelibus catholicae unitati iterum consociari. Itaque S. Sedes » cum id ad Ecclesiae pacem, et catholicae unitatis bonum conducere » intelligeret proprio cuiusque oratoris Episcopo gratiam, et communio- » nem cum Apostolica Sede habenti facultatem communicavit, oratorem » ipsum, dummodo indubia poenitentiae signa exhiberet, a poenis, et cen- » suris ecclesiasticis, a recessu a statu clericali, sacrilegiis, et attentatibus, » et excessibus admissis Apostolica auctoritate in utroque foro absolventi » in forma Ecclesiae consueta, iniuncta pro modo culparum poenitentia sa- » lutari, aliisque iniunctis de iure iniungendis, firmis quoad eundem ora- » torem tam irregularitate ex praemissis, praemissorum occasione contracta, » quam inhabilitatione ad quodcumque sacrorum ordinum exercitium, atque » ad quaevis ecclesiastica officia, et beneficia seu obtenta, sive assequenda, » et ad illorum emolumenta, et fructus ex iisdem quoque modo percipien- » dos. Denique declaratur, eundem oratorem ad simplicem laicorum com- » munionem hoc ipso traductum, nec non omnibus iuribus, et privilegiis » clericalibus prorsus spoliatum remanere ». — (10) De communione pe- » regrina ita decernebant Patres Synodi Agathensis, cap. 2: *Contumaces Clerici ab Episcopo corrigantur. Si officium suum implere neglexerint, peregrina eis communicatio tribuatur, ita ut, cum eos poenitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum, dignitatemque recipiant... si quis Clericus furtum Ecclesiae fecerit, peregrina ei communicatio tribuatur.* Et Patres Concilii Herdensis sanxerunt, ut clerico criminoso *vix peregrina communicatio concedatur.* Christ. Lupus ad can. 13, Conc. Calcedonen.

FINIS LIBRI PRIMI.

INDEX TITULORUM

LIBER PRIMUS.

TITULUS I. De iure in genere, et de iure canonico in specie. Pag.	1
II. De corpore iuris canonici	11
III. De Ecclesia Catholica	21
IV. De legibus ecclesiasticis.	39
V. De rescriptis.	50
VI. De traditione, et consuetudine	60
VII. De personis.	68
VIII. De communibus Clericorum iuribus	74
IX. De communibus Clericorum oneribus	84
X. De promotione ad clericatum, et ad ordines.	99
XI. De iis, qui promoveri non possunt.	110
XII. De hierarchia ordinis, et iurisdictionis	118
XIII. De Summo Pontifice	126
XIV. De Cardinalibus, et Legatis Summi Pontificis	134
XV. De Patriarchis, Primatibus, et Archiepiscopis.	141
XVI. De Episcopis	148
XVII. De Vicariis Episcoporum	164
XVIII. De Capitulis canonicorum.	178
XIX. De Capitulo Ecclesiae cathedralis.	192
XX. De Praelatis inferioribus, et Parochis	203
XXI. De Regularibus	216
XXII. De Monialibus	234
XXIII. De Conservatoriis, et Confraternitatibus.	247
XXIV. De delictis ecclesiasticis	258
XXV. De delictis mere civilibus, et mixtis	278
XXVI. De poenis ecclesiasticis.	294

Visis: imprimatur si videbitur Ill.mo et R.mo D. D. Ordinario.
Genuae, die 19 Iulii 1889.

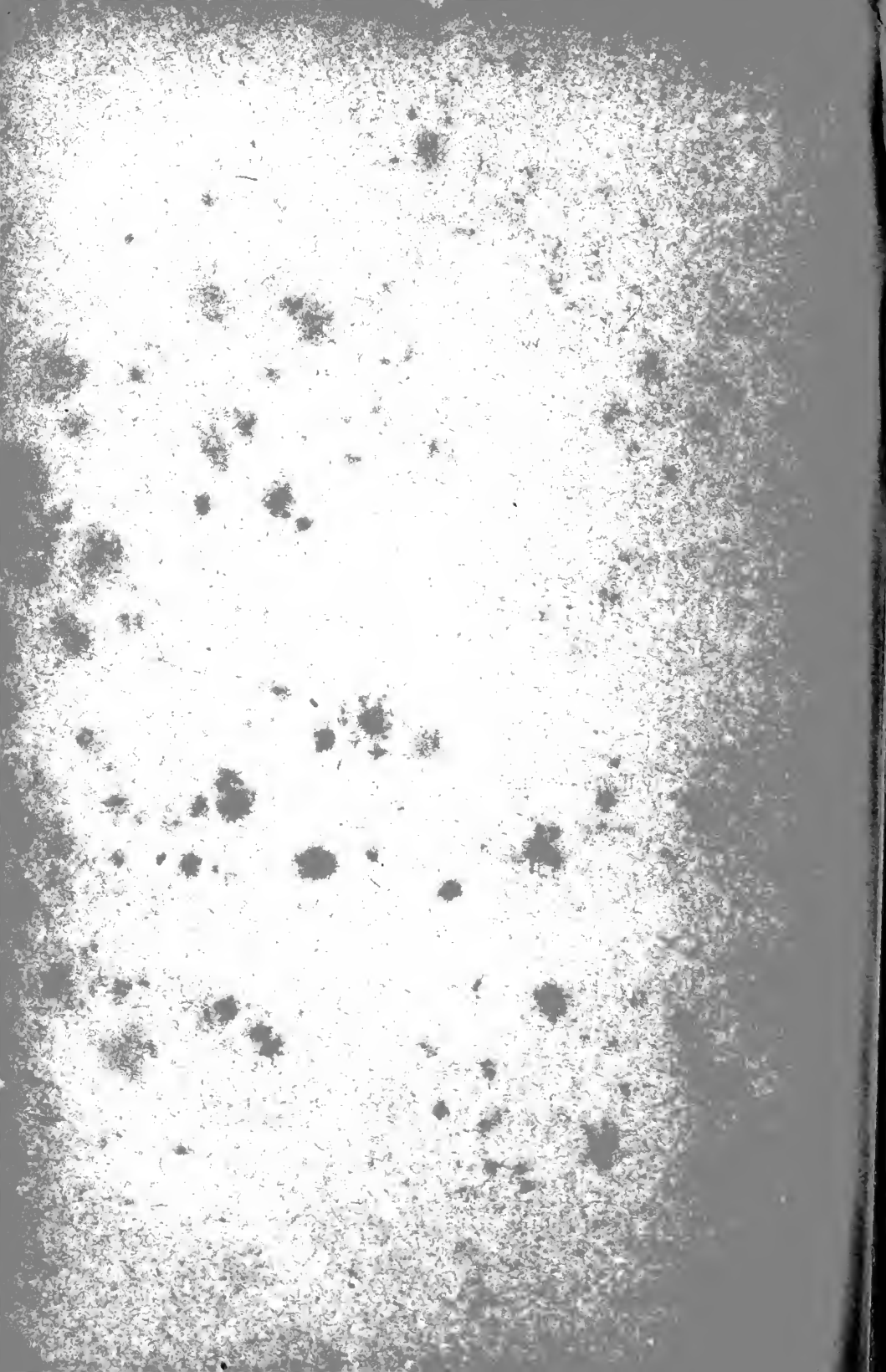
Presb. FRANCISCUS GAGLIARDI *Rev. Eccles.*

V. Imprimatur.

Genuae e Curia Archiepis. die 26 Iulii 1889.

ALOISIUS ROSSI *Prot. Ap. Vic. Gen.*

SUMMA
INSTITUTIONUM
CANONICARUM.

SUMMA
INSTITUTIONUM
CANONICARUM

A SAC. PROF.

IOSEPHO C. FERRARI

SANCTISSIMI D. N. PII PAPAE IX PRAELATO DOMESTICO

ET IAM VICARIO CAPITULARI ARCHIDIOECESIS GENUENSIS

EDITIO QUARTA

NOVIS ADDITIONIBUS ET ANIMADVERSIONIBUS

IUXTA RECENTISSIMA SANCTAE SEDIS DECRETA

CURA EDITORIS AUCTA.

TOMUS SECUNDUS

GENUAE

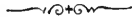
EX TYPOGRAPHIA ARCHIEPISCOPALI

—
1889.

PROPRIETAS LITTERARIA.

INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBER SECUNDUS

TITULUS I.

DE REBUS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 303. Quid significet res, et quae sint rerum divisiones? — 304. Quod sit, et quid requiratur ad Ecclesiae Sacramentum? — 305. Quomodo differant sacramenta a sacramentalibus? — 306. Quot sint Ecclesiae sacramenta? — 307. Quae requirantur in sacramentorum collatione? — 308. Conditiones necessariae in ministro ad sacramentum efficiendum. — 309. Conditiones necessariae in subiecto ad sacramentum recipiendum.

303. Exposito in Libro superiore primo Iuris obiecto, quod in personis consistit: ad secundum exponendum progredimur, quod consistit in rebus. Nomine *rei* Canonistae intelligunt quidquid est in Ecclesia praeter personas, et iudicia, quod vel ad futuram, vel ad praesentem vitam refertur.

Summa rerum ecclesiasticarum divisio est in *spirituales*, et *temporales*. Spirituales, vel spiritalis, illae dicuntur, quibus spiritualis animae vita fovetur, ut aeternum vivere queat, quemadmodum sunt Sacramenta, preces, ritus, etc.: quibus accedunt ex communi Doctorum sententia Ecclesiae, altaria, sacrique calices, etc. Temporales vero illae dicuntur, quibus corporalis clericorum, pauperumque vita in tempore sustinetur, et divini, externique cultus expensae fiunt, quemadmodum sunt praedia, domus, beneficiorum fructus, Ecclesiarum redditus, etc. (1).

De rebus ecclesiasticis ampla et mixta nobis est cum Theologis, et cum Iurisconsultis tractatio. At cum omnia in uno opere constringi nequeant, de his rebus ea tantum, uti decet, exponemus, quae canonici fori possunt excitare praxim. Et primo nobis se offerunt Ecclesiae Sacramenta.

(1) Res ecclesiasticae a Doctoribus iuxta iuris civilis principia adhuc dividuntur in res *incorporales*, quae tangi, et videri non possunt, ut servitutes, census, etc., quae in iure consistunt, et *corporales*, quae tangi et videri possunt, ut aurum, vestis, etc., quae corpore constant: item in *immobiles*, quae in solo consistunt, vel solo adhaerent, et *mobiles*, quae vel per se, vel per alterius potentiam incolumes de loco in locum possunt transferri, quarum propterea aliae *semoventes*, et aliae *simpliciter mobiles* appellantur, et quarum aliae dicuntur *fungibiles*, quia usu statim consumuntur, ut vinum, oleum etc., et aliae *non fungibiles*, quia usu statim non consumuntur, ut equus, dolium, etc.; item in *sacras*, quae Deo consecratae sunt, aut per se, ut Sanctorum reliquiae, aut per Episcopi consecrationem, sicut ecclesiae, et altaria; in *sanctas*, quae ab hominum iniuriis poenali sanctione defenduntur, sicuti ecclesiae, quae, si consecratae sint, sacrosanctae appellantur, uti fuerunt appellatae ab Imper. Iustiniano in titulo Codicis de sacrosanctis ecclesiis; et demum in *religiosas*, quae alicui ecclesiastico usui deputantur, uti sunt sepulturae, coemeteria, et loca, sive domus religiosae, de quibus agitur in titulo de religiosis domibus. Istaes res quae Deo sunt dicatae, Dei veluti portio, et patrimonium efficiuntur; ideoque tamquam extra hominum commercium positae, iure Gentium, Romano et Canonico, habentur, ita ut nec in alicuius bonis esse queant, nec usibus profanis dicari, nec per actus inter vivos, aut per actus ultimae voluntatis a religione avelli, nec proprio nomine ab aliquo usucapi aut possideri. Gonzalez ad cap. 1, de pignor., n. 8.

304. Sacramentum, à Sacro nuncupatum, pro iureiurando a civilibus Romanorum legibus interdum sumitur, et a sacris Scripturis interdum pro mysterio, sive re arcana; sed hic Ecclesiae Sacramentum, est *signum sensibile gratiae invisibilis ad nostram iustificationem a Iesu Christo institutum*. Quare ad Sacramentum constituendum tria requiruntur, nempe: divina institutio a Christo; divinae gratiae collatio, vel eius incrementum ex opere operato pro eo, qui Sacramentum recipit, gratiaeque obicem non ponit; et signum sensibile, quod gratiam designat, et confert.

Propterea Ecclesiae Sacramenta differunt a Sacramentis antiquae Legis, uti erat Circumcisio, Agnus Paschalis, Oblatio victimarum, Purificatio, Consecratio Sacerdotum, etc. Nam haec non fuerunt a Christo instituta, cuius erant umbrae et figurae. Unde Innocentius III, de Circumcisione, et Baptismo loquens, haec habet: *Etsi originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, et damnationis periculum vitabatur; non tamen perveniebatur ad regnum coelorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus*

obseratum ; sed per Sacramentum Baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur , vitatur periculum , et ad regnum Coelorum etiam pervenitur , cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reseravit (1).

(1) Cap. 3, de Baptis.

305. Differunt multo magis Ecclesiae Sacramenta a Sacramentalibus, quae consistunt in quibusdam rebus sacris, sive precibus ab Apostolis, vel ab Ecclesia institutis ad venialium peccatorum remissionem obtinendam, aut ad aliquam gratiam impetrandam, cuiusmodi sunt consecrationes personarum, et rerum, ut Abbatum, et Ecclesiarum, benedictiones a consecratis Ecclesiae ministris impertitae, usus rerum benedictarum, ut aquae lustralis, cereorum, cinerum, ac palmarum, et preces sive in administratione Sacramentorum, sive in celebratione Missae recitatae, etc. Haec quidem Sacramentalia non fuerunt a Christo instituta, neque gratiam conferunt ex opere operato (1).

(1) His adiungi possunt indulgentiae, quae remittunt poenam temporalem peccatis etiam condonatis adhuc debitam, non vero culpam peccatorum, etiamsi solum venialia sint. De indulgentiis ex decretis S. Congregationis Indulgentiarum, maxime ex decreto 14 april. 1856, tria sunt notanda: 1^m quod omnes, qui impetrant indulgentias generales tenentur sub poena nullitatis gratiae exemplar earumdem concessionum ad secretarium Congregationis Rituum deferre; 2^m quod indulgentiae non in favorem privati, sed in favorem populi, debent, antequam publicentur, exhiberi Ordinariis locorum, qui eas recognoscant, et publicari permittant; sed hoc non procedit sub poena nullitatis, ut supra; 3^m quod vetitum est edere, et publicare indulgentiarum libros, diaria, summaria, in quibus concessionem contineantur, absque S. Congregationis licentia. Insuper notandum quod omnes quaestum facientes ex indulgentiis, aliisque gratiis spiritualibus, incurrunt excommunicationem Papae reservatam. Bul. S. Pii V. *Quam plenum*, et Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX.

306. Ex fidei dogmate septem sunt Ecclesiae Sacramenta a Iesu Christo instituta, nempe: Baptismus. Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema-Unctio, Ordo et Matrimonium (1). Inter haec tria sunt, quae nequeunt iterari, quia in anima imprimunt characterem, nimirum: Baptismus, Confirmatio et Ordo (2).

(1) Trid. sess. 7, c. 1. — (2) Trid. eod. loc., c. 9.

307. In Sacramentorum collatione haec requiruntur, scilicet: materia sive res, ex qua Sacramentum conficitur; forma sive verba, quibus Sacramentum perficitur; minister sive ille, qui Sacramentum confert; et subiectum sive ille qui Sacramentum suscipit. De materia, et forma agunt Theologi; nos pauca de ministro et subiecto exponimus, tum hic in genere, tum infra de quolibet Sacramento in specie.

308. Minister Sacramentorum debet primo habere conferendi potestatem, quae quandoque manat ex ordine, et quandoque ex ordine et iurisdictione simul, ut infra videre erit. Debet secundo habere intentionem *actualem*, vel saltem *virtualem*, nam *habitualis* non sufficit (1). Intentio dicitur actualis, cum quis actu intendit conficere Sacramentum; virtualis, cum quis, licet actu non intendat conficere Sacramentum, agit tamen virtute antecedentis actualis intentionis; et habitualis, cum quis agit, ex consuetudine, quin antecedentis actualis intentionis aliquis maneat effectus (2). Debet tertio observare ritus ab Ecclesia praescriptos, inter quos alii sunt *essentiales*, et alii *accidentales*. Essentiales consistunt in debita applicatione formae ad materiam, iuxta S. Augustini effatum: *Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum*, aliter Sacramentum non fit; accidentales vero consistunt in precibus, sive caeremoniis quibusdam ab Ecclesia statutis, quarum iniusta omissio ministri quidem conscientiam vulnerat, sed Sacramenti vim non evertit (3).

Sacramentorum effectus ob ministri improbitatem non impeditur: nam minister in conficiendis, vel ministrandis Sacramentis non suam refert personam, sed Christi, a quo subiecti iustificatio provenit, iuxta illud D. Pauli, *Deus est, qui iustificat* (4). Licet enim Petrus, aut Paulus, aut Iudas baptizet, tamen Christus est, qui baptizat: *Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto* (5). Unde S. Augustinus egregie animadvertit, si pro diversitate meritorum in ministris Baptismus sanctus esset, quia diversa sunt ministrorum merita, diversa forent Baptismata, et tanto quisque aliquid melius putaretur accipere, quanto a meliore videretur accepisse. Verum *quod datum est, unum est, nec im-*

par propter impares ministros, sed par et aequale; quia Christus est, qui baptizat. Quare etsi omnia Sacramenta ob sint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus (6).

(1) Intentio in ministro requiritur ex definitione Tridentini in sess. 7, can. 11, de Sac. in gen. ubi legitur: *Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.* Actio profecto administrationis Sacramenti debet esse actio humana, et humana esse non potest, nisi sit libera, nec libera, nisi fiat ex rationis iudicio, et cum intentione voluntatis. Cum praeterea actio sacramentalis dirigi queat ad diversos fines, ut ablutio ad obtinendam munditiam corporis, vel ad procurandam munditiam animae in Baptismo, necesse est, ut in Baptismo fiat ablutio ex intentione abluentis ad conferendum Baptismi sacramentum. Demum, ut Sacramentum valide conferatur, qui illud administrat, gerere se debet, ut Christi et Ecclesiae minister; ad quod profecto necessarium est, ut illud omnino intendat, quod Christus instituit, aut facit Ecclesia. Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 4, n. 3. — (2) Nec unquam permissum est Sacramentum ministro simulare conficere, dum non conficit Sacramentum. De Sacrificio Missae a Sacerdote simulato adest textus in cap. 7, de celeb. Miss. De eodem Sacrificio a non Sacerdote attentato adest Bulla *Etsi* Clementis VIII, in qua damnantur isti simulatores, quia ita faciunt, ut fideles crimen idolatriae committant, licet ignorent. Giraldus ad cit. cap. 7, de celeb. Miss. Nec licet Parocho dare hostiam non consecratam pro consecrata illi, quem cognoscit esse in peccato mortali. Benedictus XIV, de Sacrif. Miss., cap. 20, § 1. — (3) Duo praeterea hic notanda sunt. Primum, quod ministro licitum non est Sacramenta ministrare cum opinione probabili tam circa materiam, et formam, quam circa ministri ipsius iurisdictionem. Giraldus, cap. 1; ac Trid. sess. 23. de ref. Secundum, quod sacramenta ministranda sunt gratis, quod eruitur ex illis Christi Domini verbis: *Qui sitit, veniat, et qui vult, accipiat aquam vitae gratis.* Nec potest in contrarium prodesse consuetudo, ut definivit S. Congregatio die 17 mart. 1797, nec etiam sponte oblatum recipi potest, nisi tamquam eleemosyna offeratur. Monacellus, p. 2, t. 16, f. 2, n. 12. Benedictus XIV, de Syn., l. 5, c. 9, n. 6. — (4) Ad Rom., c. 8. — (5) Ioan., c. 2. — (6) Can. 26, dist. 4, de consec.

309. Subiectum deinde Sacramentorum debet primo habere statum a Sacramento, quod recipere intendit, designatum. Sunt enim Sacramenta, quae dicuntur *mortuorum*, uti est Baptismus, et Poenitentia, quae supponunt, pra-existentm culpam per Sacramentum delendam; et Sacramenta, quae dicuntur *vivorum*, uti est Confirmatio, Eucharistia, Extrema-Unctio, Ordo et Matrimonium, quae

supponunt gratiam per Sacramentum augendam. Haec ideo postrema Sacramenta statum gratiae in subiecto requirunt, et qui labe peccati lethalis inquinatus vivorum Sacramentum scienter sumit, sacrilegium committit. Debet secundo habere intentionem recipiendi Sacramentum, nisi agatur de Baptismo infantium, et amentium, pro quibus Christi et Ecclesiae intentio sufficit, quia cum sine propria voluntate peccatum originale contraxerint, ita sine propria voluntate ab illo per Baptismum liberantur. Debet tertio habere alias dispositiones, quae a Theologis pro digna Sacramenti sumptione explicantur.

TITULUS II.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

SUMMARIUM: 310. Quotuplex sit Baptismus? — 311. Quis sit eius minister? — 312. Quis eius subiectum? — 313. Quid agendum in dubio circa validitatem Baptismi? — 314. Quando in Baptismo fuerunt omissae caeremoniae sunt cito supplendae. — 315. In Baptismo sunt adhibendi Patrini. — 316. Quid sit Confirmatio, et quis eius minister, et subiectum.

310 Baptismus trifarius est, nempe Baptismus *sanguinis*, cum quis per martyrimum pro Fide sanguinem fundit; Baptismus *flaminis*, sive spiritus, sive desiderii, cum quis aquae Baptismum exoptans per contritionem perfectam ad Deum convertitur; et Baptismus *fluminis*, sive aquae, cum quis per sanctum aquae lavacrum ad novam spiritualem vitam renascitur. Iam vero primi duo Baptismi sanguinis, et flaminis, possunt conferre omnium actualium, et originalis peccati remissionem, ubi nequeat tertius aquae Baptismus obtineri; Baptismo quidem sanguinis vitam est consequutus aeternam ille bonus latro, qui in Cruce cum Christo pendeat (1): Baptismo vero flaminis, docet Innocentius III, vitam potuisse consequi aeternam quemdam Sacerdotem dioecesis Cremonensis, qui credens se Baptizatum, in fide, et ministerio vixerat, dum postea com-

pertum fuit, sine Baptismo illum vere decessisse (2). Sed hi duo Baptismi vera Sacramenta non sunt, quia in signa gratiae communia non fuerunt a Christo instituta; non enim fiunt per accessionem verbi ad elementum, ut Sacramentorum natura requirit. Solus idcirco Baptismus aquae est verum Ecclesiae Sacramentum; et sub hoc respectu Baptismus unus est, uti una est fides, unusque Deus, ac recte potest cum Catechismo Romano definiri: *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.*

(1) Can. 34, dist. 4, de consec. — (2) Cap. 2, de presb. non bapt.

311. Minister Baptismi ordinarius est, aut extraordinarius, vel necessitatis. Ordinarius praeter Episcopum dicitur Parochus, qui in sua Ecclesia baptismali, adhibitis solemnibus Baptismi caeremoniis, per se, vel per alium a se deputatum sacerdotem, subditis in suo territorio dependentibus debet Sacramentum Baptismi ministrare (1). Minister vero extraordinarius est Diaconus, qui necessitate urgente, ob Parochi, et alterius sacerdotis absentiam, aut impotentiam, etiam solemniter potest baptizare, ut iam diximus in Lib. I n. 117. Minister demum necessitatis in privato Baptismo, quando mortis periculum imminet, est quicumque, Clericus sive laicus, vir sive mulier, fidelis sive infidelis, modo servet formam Ecclesiae, et facere intendat, quod facit Ecclesia (2). Quod si plures puero periclitanti adsint, dignior inter eos debet baptizare (3); hinc praefertur Sacerdos Diacono, Clericus laico, et regulariter etiam vir mulieri. Diximus *regulariter*, nam interdum mulier, vel ob maiorem peritiam, vel ob maiorem decentiam viro cuicumque praefertur, quod in obstetricibus contingit (4).

(1) Hinc non potest solemniter in domibus privatorum quempiam baptizare, exceptis filiis Regum, vel Principum. Clem. unic. de baptis. Giraldus ad eumd. tit. Item non potest baptizare solemniter subditum suum in aliena parochia, vel alienum in propria. Trid. sess. 24, c. 13, de ref. Excipitur tamen casus peregrinae quae nullibi habeat quasi domicilium, et casus puerperae, quae a sua parochia multum absit, quarum proles potest baptizari a Parocho loci, ubi nata sit: sed si parum abesset, ut per duas, aut tres horas, nullumque esset in prole

periculum, posset ad suam parochiam transferri, ibique baptizari. S. De Ligorio, l. 6, n. 114. Missionarii in partibus infidelium possunt infidelium filios domi baptizare, si parentes renuerent eos ad ecclesiam deferre; immo et ibi Ritualis caeremonias adimplere, si praevideant, parentes postea numquam permissuros, ut modo debito super eorum filios Baptismi caeremoniae suppleantur. Inst. S. Cong. S. Offic. sub. Pio VI. — (2) Can. 21 et 23, et per tot. dist. 4. de consec. — (3) Neque duae personae possunt esse ministri, veluti si una aquam funderet, et alia proferret formam. Sic enim baptizati, sunt sub conditione re-baptizandi. Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 6, n. 8. — (4) Obstetrices ex iure civili ad proprium exercendum officium absque examine, et probatione non admittuntur; ita admittendae non sunt ex iure canonico: pluris enim est salus animae, quam corporis. Ideo S. Carolus Borromeus decrevit « ne obstetrices officium praestent, nisi per Vicarium Foraneum... scripto probatae sint idoneae ad Sacramentum Baptismi ministrandum. Quae autem probata est, cum baptizabit, curet, quoad fieri potest, ut duae saltem mulieres ac mater praesertim, si potest, testes praesentes sint, quae in baptizando verba ab ea prolata audiant ». Decrevit similiter Benedictus XIV, in sua Inst. 8, « ut obstetrices hoc munus praestare omnino cessent, nec ulla alia deligatur, nisi prius in examen illae vocentur, et pro conferendo Baptismo satis idoneae reperiantur ».

312. Subiectum Baptismi est omnis homo nondum baptizatus sive adultus sit, sive infans. Adultus tamen sanae mentis antequam baptizetur exercendum est in catechesi, ut saltem ad salutem necessaria necessitate medii addiscat, cuiusmodi sunt praecipua mysteria Trinitatis, et Incarnationis, et ut rite ad Sacramentum recipiendum disponatur. Adultus vero mentis infirmae baptizatur more infantium, si amentia fuerit perpetua, et baptizatur, quantum fieri potest, more adultorum, si amentia non fuerit perpetua, modo tempore sanae mentis Baptismum petierit (1). Infans in lucem editus potest statim baptizari, quod explicat Benedictus XIV (2). Immo expedit ad aeternae salutis dispendium avertendum, ut quam primum commode fieri poterit, baptizetur (3).

Filii infidelium, ut gentilium, aut iudaeorum, etiam invitis parentibus, possunt baptizari, si rationis sint capaces, et Baptismum petant; si vero rationis usu adhuc careant, invitis parentibus, baptizari regulariter nequeunt, quia filii sub patria sunt potestate parentum, quae laedi non debet, quaeque laesa Sacramenti profanationem pro-

curaret cum maiore baptizatorum praeiudicio. Unde si quae devota foemina, ut magis assolet, studio charitatis clam, aut privatim alicui infidelium puero Baptismum conferat, debet arbitrariis poenis a iudice ecclesiastico puniri; sed Baptismus collatus valet, et baptizatus ab infidelibus parentibus est separandus, et apud Christianos in catholica fide educandus (4).

Quod autem infidelium infantes, invitis parentibus, baptizari nequeant, limitatur: 1.º si infantes sint in certo et proximo mortis periculo constituti (5); 2.º si sint a parentibus proiecti, et in loco publico derelicti absque eos recuperandi animo; 3.º si sint perpetuo amentes, nam cessat perversionis periculum; 4.º si sint in bello capti, nam incidunt in potestatem victoris; 5.º si unus ex genitoribus consentiat, alio etiam repugnante (6); et 6.º si, patre mortuo, consentiat avus, vel avia paterna, etiam repugnante matre, et tutoribus (7).

(1) Cap. 3, in fin. de baptis. Cum tamen adulatorum Baptismi difficultates plures possint habere, sapienter constitutum fuit in ultima Genuensi dioeclesana Synodo, parochum non posse, inconsulto Episcopo, adultum baptizare. Missionarii tamen in partibus infidelium etiam adultos baptizant. Sed ex declarationibus S. Officii: 1° non est licitum baptizare adultos infideles absque debita mysteriorum fidei instructione; 2° non sufficit ad dictam instructionem cognoscere Deum remuneratorem, et vindicatorem; sed requiritur cognitio omnium, quae necessaria sunt necessitate medii iuxta captum baptizandi, et maxime fides in D. Iesum Christum; 3° Missionarii debent baptizando moribundo intimare omnia praecepta legis positivae, et maxime ea, quibus magis repugnare praesumitur; 4° debent baptizare sub conditione, si dubitent, an adultus in periculo mortis sufficienter mysteria fidei cognoscat. Haec ita a pluribus decisionibus S. Cong. S. Officii definita fuerunt. — (2) De Synod., l. 7, c. 5, et S. De Litorio, l. 6, n. 121 et seqq. — (3) Bul. Cantale Eugenii IV. Immo ex definitione plurium Synodorum dioeclesanarum infanti Baptismus infra octo a nativitate dies conferendus est. Si vero infans in publico hospitali expositus sit, adhuc baptizari debet sub conditione, licet habeat collo appensam schedulam, qua declaretur, eum fuisse baptizatum, nisi schedula certitudinem habeat, ut pluries declaravit S. Congregatio Concilii. Giraldus ad cap. 2, de baptis. — (4) Can. 11, c. 18, q. 1, et Benedictus XIV in Bul. *Postremo mense*. Hoc onus separationis baptizati a parentibus infidelibus adeo grave est, ut neque baptizari possit filius ab infidelibus sponte oblatus, si post Baptismum in eorum potestate relinquendus sit. S. Congr. ita definivit an. 1777. Unde Pius VI die 27 iul. 1785, hanc edidit generalem re-

gulam, non esse Baptismum filii infidelium ministrandum, nisi adsit quasi moralis certitudo, hos filios in Religione Christiana victuros. — (5) Sed hoc casu periculum debet esse actuale, et personale; unde Baptismus non potest ministrari infantibus probabiliter morituris tempore grassantis pestis, vel epidemiae, dum adhuc sani sunt. Cit. decis. S. Cong. S. Offic. 17 feb. 1671. Sed eadem S. Congregatio maiorem rigorem attulit in alia decisione 22 iul. 1840, in qua permisit, infidelium filios, parentibus afferentibus, baptizari *in casu, in quo vitae periculum imminere videatur*. — (7) Benedictus XIV in cit. Bul. et in alia incip. *Probeta*.

313. Cum semel baptizati nequeant amplius baptizari, quia Baptismus imprimit characterem, quaeri potest, quid sit agendum in dubio circa collationem, et validitatem Baptismi? Respondemus; si dubium prudens et rationale sit, ita ut, summa adhibita diligentia, parum de Baptismi collatione, aut validitate constet, Baptismus est iterum conferendus sub conditione: *Si baptizatus es, non te baptizo; si nondum baptizatus es, Ego te baptizo in nomine Patris* (1), etc. Quare ubi dubia adhibita sit materia, aut forma, aut intentio, Baptismus est sub conditione praedicta repetendus: neque propterea rebaptizans aliqua ligatur irregularitate, aut macula peccati notatur, cum hic non interveniat temeritas praesumptionis, ubi est diligentia pietatis, ut ait Pontifex. Debet idcirco Parochus ab omnibus in necessitate baptizantibus diligentissime exquirere, an in casu practico debita materia, forma, et intentio adhibita sit: debet haec ipsa scrutari Episcopus ab illis, qui a castris haereticorum veniunt ad unitatem Ecclesiae catholicae: nam si in utroque casu certum sit, Baptismum valide collatum fuisse, non potest sine piaculo iterari; secus, ut diximus, est sub conditione iterandus. Caeterum legitima Baptismi receptio probari potest per unicum testem ocularem, et fide dignum, tam marem, quam foeminam (2), et quandoque per ipsam violentam praesumptionem, ut est de illo, qui natus est ex Christianis parentibus, et inter Christianos est fideliter conversatus: haec quidem praesumptio recepti Baptismatis, de quo aliter non constat, pro certitudine habetur, donec contrarium probetur (3). (1)

(1) Cap. 2, de Baptis. — (2) Can. 112, dist. 4, de consec. — (3) Can. 3, de presb. non bapt.

(1) Nihil. V. Cap. 2
195 -

314. Quoties quis privatim baptizatus fuit ex necessitate, aut ex licentia Episcopi, et solemnes Baptismi caeremonias, vel sacramentalia non recepit, quo citius fieri potest, ad Ecclesiam deferendus est, ut in eo omissae Sacramenti caeremoniae suppleantur. Benedictus XIV videtur admittere, posse Episcopum, eiusque Vicarium Generalem concedere, ut absque vera necessitate quis privatim baptizetur sub lege exinde supplendi caeremonias in Ecclesia, *quia expectatur vir dignitate, et genere insignis, qui patrini munere fungatur, aut alium loco suo substituendum designet* (1). Quoties vero aliquis absque dictis caeremoniis in haeresi validum recepit Baptismum, et, abiurata haëresi, ad veram fidem convertitur, potest petere, ut in se Sacramenti caeremoniae omissae suppleantur, aut petere ab iisdem dispensationem, quam illi Episcopus legitime indulget (2).

(1) Inst. 98, n. 13. — (2) Baruffaldus in com. ad Rit. Rom. Hic demum quoad validitatem Baptismi novam S. Cong. S. Offic. decisionem referimus, qua declaratum fuit, non valere Baptismum sub hac forma collatum: *Ego volo ministrare tibi sacramentum Baptismi peccatorum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Decis. 10 iunii 1840.

315. Denique in collatione Baptismi solemnibus sunt adhibendi Patrini, quorum est filiorum spiritualium institutioni invigilare, quam si parentes negligenter, ipsi debent supplere. Patrini designandi sunt a parentibus, qui possunt designare unum tantum, sive virum, sive mulierem, aut ad summum duos, nempe unum virum, et unam mulierem (1). Sed nequeunt per Parochos in paternos acceptari Monachi, Moniales, impuberes, excommunicati, et criminosi. Praeterea huius actus effectus est, ut tum conferentes Baptismum, tum patrini cognationem spirituales contrahant cum baptizato, baptizatique patre, et matre, de qua agimus infra, ubi de impedimentis matrimonii.

(1) Can. 101, dist. 4, de consec., et Trid. sess. 24, cap. 2, de ref. matr.

316. His de Baptismo dictis, pauca subiicimus de Confirmatione, quae potest definiri: *Sacramentum novae legis*

a Christo institutum, quod baptizatis per S. Chrismatis inunctionem gratiae plenitudinem confert (1). Minister Confirmationis est Episcopus, licet Summus Pontifex simplicem sacerdotem possit ad hoc ministrandum delegare (2). Subjectum vero huius Sacramenti est omnis homo baptizatus, et nondum confirmatus, sive sit adultus, sive impuber, sive etiam amens, dummodo sit Episcopi confirmantis subditus. Mos tamen invaluit, ut tantum septennio maiores post opportunam in fidei praeceptis institutionem confirmentur, nisi rationabilis causa, ut periculum mortis, aut diuturna Episcopi absentia, aliud suadeat. Patrini ut in Baptismo, sic in Confirmatione sunt adhibendi, qui utroque in casu cognitionem spiritualem contrahunt. Sed in Confirmatione unus tantum, aut una in patrini munere admittitur, ita tamen ut ex Ecclesiae consuetudine patrinus Confirmationis non sit idem, qui Baptismi patrinus fuit (3).

(1) Can. 5, dist. 5, de consec. — (2) Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 7 et 8. Tridentinum definivit, solum Episcopum esse ordinarium ministrum sacramenti Confirmationis, et anathema intorsit in eos, qui contrarium assererent. Sess. 7, can. 3, de Confir. Cum tamen Concilium nominat ministrum *ordinarium*, non excludit *extraordinarium* ex delegatione summi Pontificis creatum, ut declaravit S. Congregatio 3 maii 1575. Dicimus ex delegatione summi Pontificis, quia Episcopi hanc delegationem dare nequeunt. Revera S. Gregorius Magnus scribens Ianuario Calaritano Episcopo concessit Presbyteris eius, ut possent Confirmationis sacramentum ministrare. Can. 1, dist. 95. Huiusmodi exemplum postea secuti sunt alii Pontifices, qui similia privilegia simplicibus sacerdotibus concesserunt, quorum catalogum conscripsit Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 7, n. 6, et novissime Pius VII, qui Mazariensi Episcopo indulsit, ut posset deputare sacerdotem ad ministrandum sacramentum Confirmationis incolis cuiusdam insulae, ad quam difficilis erat accessus. Bul. Rom. nov., tom. 5, pag. 44, quique similiter indulsit cuidam abbati Helvetico, ut posset conferre Confirmationem catholicis in illa regione occultis, *qui sine gravi periculo catholicam religionem palam profiteri nequeunt*. Id. Bul., tom. 7, p. 369. Insuper presbyteri Ecclesiae Graecae ex vetustissima consuetudine statim post collatum Baptismum pueros sacro chrismate liniunt, id est confirmant, quod ab expressa, vel tacita summorum Pontificum delegatione provenire necesse est, ut probat Gazzaniga, de sac. Conf., c. 5, n. 176. Quoad presbyteros a Summo Pontifice ad hoc delegatos observandum est: 1° quod haec facultas a S. Sede non conceditur nisi ex urgentissima causa et in absentia episcopi; 2° quod delegatus adhibere debet chri-

sma ab episcopo benedictum; 3° quod presbyteri Graeci adhibere nequeunt proprium ritum Graecis in Italia, atque insulis adiacentibus commorantibus; 4° quod episcopi Latini debent absolute confirmare baptizatos in suis diocesisibus a presbyteris Graecis, et confirmare sub conditione, si verosimiliter dubitari possit, an ab episcopis Graecis fuerint baptizati; 5° quod confirmati a presbytero non sunt cogendi, ut confirmentur ab episcopo, si ex coactione scandalum oriri possit; monendi tamen sunt, eos peccare graviter, si cum possint, confirmationem negligant; 6° quod valet Confirmatio a presbyteris Graecis in Graecis dioecesisibus simul cum Baptismo administrata, modo non adsit expressa reprobatio huius consuetudinis a summis Pontificibus facta, qualis adest quoad Bulgaros ex decreto Nicolai I. Bulgariam enim pertinebat ad Patriarcatum Occidentis, ut probat Christ. Lupus, cit. a Bened. XIV, d. 1., c. 9, n. 3. Similiter expressa reprobatio adest quoad Cyprios ex decreto Innocentii IV. Gazzaniga, l. cit., n. 178. Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 7, 8 et 9, Giraldus ad cap. 1, de sac. Unct., sect. 112. — (3) S. De Ligorio, l. 6, n. 171, 177 et seqq.

TITULUS III.

DE EUCHARISTIA ET POENITENTIA.

SUMMARIUM : 317. Eucharistia ut sacramentum definitur. — 318. Quis sit eius minister, et subiectum? — 319. Eucharistia sumenda a ieiunis. — 320. Saltem semel in anno in Paschate. — 321. Quae sint poenae contra contumaces? — 322. Eucharistia ut sacrificium definitur. — 323. Qui sint, qui hoc sacrificium offerunt? — 324. Sacerdotes tenentur omnino aliquoties in anno offerre. — 325. Quotuplex sit huius sacrificii fructus? — 326. Sacerdotes pro aliis celebrantes possunt licite iustam eleemosynam accipere. — 327. Quae circa hanc eleemosynam sint praescriptae regulae? — 328. Onera missarum adimplenda sunt iuxta veram, aut praesumptam benefactorum voluntatem. — 329. Quae sint observandae regulae si missarum reditus imminuantur? — 330. Quid sit compositio quoad missas non celebratas? — 331. Quid reductio missarum, et quis habeat reducendi potestatem? — 332. Quae sint praecipuae reductionum regulae? — 333. Sacramentum Poenitentiae quid, quis eius minister, et subiectum? — 334. Minister habet iurisdictionem ordinariam, vel delegatam. — 335. Quandonam episcopi possint peccatorum absolutionem sibi reservare? — 336. Quando Papa sibi absolutionem reservet propter peccatum, et quando propter excommunicationem?

317. Eucharistia vocabulum graecum est, quod apud Latinos significat gratiam bonam, vel gratiarum actionem, et sumitur pro novae Legis Sacramento, et pro Sacrificio. Eucharistia sub primo respectu accepta est *Sacramentum novae Legis a Christo institutum, omnium nobilissimum, et*

maximum, quod veraciter continet Corpus et Sanguinem Iesu Christi sub consecratis panis, et vini speciebus. Dicitur hoc Sacramentum omnium nobilissimum et maximum, quia non solum continet gratiam, sed ipsum gratiae auctorem Iesum Christum verum Deum et Hominem, a quo miris modis divina gratia reficimur, et augemur.

318. Minister, qui Eucharistiam conficit, est solus Sacerdos: solos quidem Sacerdotes allocutus est Christus in Coena post huius Sacramenti institutionem dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* (1). Attamen verba consecrationis, quibus transubstantiatio fit, Sacerdotes non proferunt in propria persona, sed in persona Christi. Minister vero, qui Eucharistiam dispensat, est iterum Sacerdos; at quandoque Diaconus ex commissione Sacerdotis, aut in necessitate, ad dispensandum hoc ipsum Sacramentum admittitur, ut iam vidimus (2). Sed nomine Sacerdotis dispensantis non intelligitur absolute nisi Parochus, cum alii sacerdotes simplices habeant quidem Sacramenti conficiendi potestatem, non vero semper ministrandi auctoritatem. Immo ministrandae Eucharistiae saecularibus personis auctoritatem non habent Regulares in die Paschatis per iura allegata a Benedicto XIV (3).

Subiectum Eucharistiae est omnis Christianus, qui sit in statu gratiae, et iuste Eucharistiam petat: idcirco neganda est publicis peccatoribus, qui vel tales fuerunt a iudice declarati, vel per evidentiam facti, quae nulla possit tergiversatione celari, tales publice habentur (4): item neganda est pueris antequam ad annos discretionis devenerint, quod contingere solet ab anno aetatis septimo ad decimum quartum, nisi agatur de mortis periculo, in quo etiam pueri, doli tamen capaces, sunt SS. Viatico reficiendi (5).

(1) Luc. 22. — (2) Sap. n. 117. — (3) De Synod., l. 9, c. 16. Eucharistia in processione Corporis Christi deferenda est manibus Sacerdotis celebrantis, ut praescribit Caeremoniale Episcoporum. et S. Rituum Congregatio. Corresp. de Rom., an. 1852, p. 128, et ministrari non potest in Oratoriis privatis, nisi de Episcopi licentia. Id. Pontifex in Bul. *Magno*, et S. De Ligorio, l. 6, n. 359, neque in feria sexta et sabbato in Parasceve, nisi per modum Viatici. Benedictus XIV, de Sac. Miss., l. 3. c. 18, § 14. — (4) De hoc ita legimus in Rituali Romano

de Eucharistia. « Arcendi autem sunt (a communione) publice indigni, » quales sunt excommunicati, interdicti, manifestique infames, ut meretrices, concubinarii, foeneratores, magi, sortilegi, blasphemi, et alii eius generis publici peccatores, nisi de eorum poenitentia, et emendatione constet, et publico scandalo prius satisfecerint. Occultos vero peccatores, si occulte petant, et non eos emendatos agnoverit (sacerdos), repellit; non autem, si publice petant, et sine scandalo ipsos praeterire nequeat ». — (5) Benedictus XIV, de Synod., l. 7, c. 11 et 12.

319. Eucharistia conficienda, et sumenda est tantum ab iis, qui a media nocte naturale ieiunium seruarunt. Nam licet primum Christus Discipulos suos non ieuinos communicaverit; tamen inde placuit Spiritui Sancto, et Ecclesiae, ut ait S. Augustinus, ad plura mala, et scandala avertenda praecipere, ut in tanti Sacramenti honorem ieiuni dumtaxat sacram Communionem reciperent, cuius praecepti originem ab aevo Apostolorum repetit Cardinalis Bona, et vim confirmat Martinus V (1).

(1) In Bul. *Apostolicae Sedis*. Sunt nihilominus aliqui casus, in quibus non ieiunus potest communionem recipere, ut si id fiat per Viaticum in periculo mortis, aut per indultum S. Pontificis in aegritudine, quae ieiunium servari non patitur; cuiusmodi indulta pro Regibus et principibus commemorat Benedictus XIV, in Bul. *Quodam de more*; qui simile privilegium Iacobo III, Regi Britanniae, concedit; et cuiusmodi indulta interdum concedunt summi Pontifices etiam privatis personis, quae propter eandem aegritudinem nequeunt ieiunium servare, ut valeant nimirum non ieiuni semel, aut pluries in anno sacram communionem accipere.

320. Temporibus Apostolorum, et inde per plura saecula, omnes fideles Missae celebrationi praesentes quotidie S. Communionem sumebant: sed labentibus in deteriora temporibus necesse fuit quosdam desidiosos fideles ad S. Communionem aliquoties in anno sumendam per Ecclesiae praeceptum compellere, quod factum fuit saeculo Ecclesiae tertio a S. Fabiano Papa, qui praecepit, ut, si non frequentius, saltem ter in anno fideles non impediti communicarent, scilicet in Paschate, in Pentecoste, et in Natali Domini (1). Ac denique prodiit decretum Innocentii III, editum in Concilio Lateranensi IV, quod sic se habet: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos*

discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti (2), et iniunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum; alioquin et vivus ab ingressu Ecclesiae arceatur, et moriens christiana careat sepultura (3).

In vim praefati decreti, ut ex eodem manifeste liquet, sacrae Communionis praeceptum ita fuit reductum, ut absolute tantum obliget semel in anno in Paschate, hoc est a Dominica Palmarum ad Dominicam *in albis* inclusive (4): quod intelligitur de Christiano, dum sanus est; nam si aegrotet, et periculum urgeat mortis, ex ipso divino iure ad S. Communionis perceptionem tenetur, quamquam in Paschate iam communicaverit. Dum tamen tempus paschale pro S. Communionis perceptione taxative determinatur, non adimitur, sed conceditur proprio Sacerdoti facultas ob aliquam rationabilem causam ad tempus prorogandi praecepti executionem. Verum an liceat Episcopo tempus taxatum prorogare, aut amplificare generatim pro omnibus, dubitari iuste potest, licet plures Doctores id affirmant, et in praxi quandoque servetur. Nam haec temporis determinatio a Summo Pontifice, et a Generali Concilio facta fuit; et aliunde expediti iuris est, Episcopum non posse Summi Pontificis Constitutionem, aut Generalis Concilii decretum mutare, aut extendere, vel amplificare (5).

(1) Can. 16, dist. 2, de consec. — (2) Huic canonis quoad primam partem iure derogatum fuit, et nunc cuique facultas est confitendi sacerdoti ad confessiones audiendas approbato. Giraldus, ad cit. can. — (3) Cap. 12, de poenit. et remiss. Trid. Sess. 13, can. 9. — (4) Ita declaravit Eugenius IV, in Bul. *In fine*. — (5) Ita observat Benedictus XIV, de Synod., l. 12, c. 6, n. 10, qui affert casum huius speciei practicum. Neque idem Benedictus, dum adhuc Archiepiscopus Bononiensis erat, exemplum huius prorogationis dare visus est in sua Institutione 45, n. 18, in qua proprie non prorogavit tempus paschale; sed solum eos benigne invitavit, qui praecepto paschali suo tempore non satisfacerant, ut saltem in solemnitate Nativitatis B. Mariae Virginis curarent satisfacere.

321. Poenae contra refractarios in eodem decreto sanctitae consistunt in interdicto ingrediendi ecclesiam, et in privatione sepulturae ecclesiasticae, quae ex communi Doctorum sententia non sunt latae, sed ferendae sententiae. Hoc quidem eruitur ex ipsis decreti verbis, *arceatur, careat*, quae aliquid faciendum, non factum demonstrant; et a disciplina Ecclesiae, quae ipsas poenas non decernebat, nisi per iudicis sententiam post Pentecostem pronunciandam, et post triplex propositum citatoriale edictum, ut contumaces resipiscerent. Nihilominus quidam sunt Auctores, quos citat Giraldus in dicto capite, qui autumant poenam interdicti ab ingressu in ecclesiam esse quidem ferendae sententiae, ut mox exposuimus, sed poenam privationis sepulturae esse sententiae latae, ita ut reum defunctum etiam ante iudicis sententiam afficiat. Sed an haec opinio solido nitatur fundamento dubitari potest, tum ob contrariam communem Doctorum sententiam, quam sine haesitatione sequitur S. De Ligorio (1), tum ob inverosimilitudinem, quam involvere videtur; nam nemo plus mortuus, quam vivus punitur (2), et si quis vivus plena fruebatur ecclesiae ingrediendae libertate, non carebit mortuus iure ingrediendi sepulcrum, antequam per iudicis sententiam, aut per synodale statutum reapse privetur.

(1) Lib. 6, n. 674. — (2) Can. 2, c. 24, q. 2.

322. Eucharistia, ut supra diximus, sumitur quoque pro Sacrificio novae Legis. Eucharistia hoc secundo modo accepta est *Sacrificium novae Legis complectens consummationem, et perfectionem omnium Sacrificiorum Legis naturae et Mosaicae, quo in Missa consecratur, et offertur Corpus et Sanguis Iesu Christi*. Prima huius definitionis pars ex eo evincitur, quod omnia Legis naturae, et Mosaicae sacrificia ex eorum fine erant aut *latreutica*, hoc est oblata in honorem Dei, aut *eucharistica*, hoc est oblata in gratiarum actionem, aut *propitiatoria*, hoc est oblata in expiationem culpae poenaeve, aut *impetratoria*, hoc est oblata ad bona a Deo obtinenda. Sed Missae sacrificium has omnes rationes perfecte continet (1). Secunda vero

eiusdem definitionis pars ex eo evincitur, quod Missae sacrificium est ipsum Sacrificium Crucis: nam eadem est hostia, quae in utroque offertur, sola offerendi ratione diversa (2). Quare differt Eucharistiae Sacramentum a Sacrificio, quod illud consecratione perficitur, hoc vero consecratione et oblatione; et illud digne sumentibus ex opere operato gratiam confert, hoc vero prodest aliis, pro quibus offertur.

(1) Trid. sess 22, c. 1 — (2) Trid. ead. sess., c. 2.

323. Hoc tremendum maximumque Missae Sacrificium aeterno Deo offert principaliter ipse Christus sacerdos summus; offerunt sacerdotes in eius nomine ac persona ob potestatem in eorundem ordinatione acceptam; et aliquo modo minus proprie offerunt ipsi fideles, quatenus eidem tamquam Christi membra devote assistunt, et in oblationem conveniunt. Soli tamen sacerdotes sunt, qui hoc Sacrificium queunt celebrare, cum soli sint, qui queant in Missa consecrare (1).

(1) Bul. *Sacerdos in aeternum* Benedicti XIV.

324. Quamquam expediat, sacerdotes omnes legitime non impeditos quotidie, excepto triduo mortis Christi, hoc adorandum Sacrificium offerre, ne SS. Trinitatem laude et gloria, Angelos laetitia, peccatores venia, iustos subsidio et gratia, in Purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, et seipsos medicina et subsidio, iuxta memorandum Ven. Bedae monitum, prevent: tamen ubi de simplicibus sacerdotibus agatur, absolute non tenentur, nisi aliquoties in anno, hoc est saltem ter, vel quater in praecipuis anni solemnitatibus (1). Sed Tridentinum Episcopis iubet vigilantia sollicitudine ita facere, ut sacerdotes saltem diebus solemnibus, et Dominicis celebrent, et, si habuerint curam animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant (2). Plures tamen Missas celebrare eodem die, excepto die natalis D. N. I. C. sacerdos sine speciali privilegio et necessitate prohibetur: nam *sufficit sacerdoti*, ut ait Innocentius III, *semel in die*

unam Missam solummodo celebrare (3), quod confirmat Benedictus XIV, in responsione ad Episcopum Oscensem (4).

(1) Cap. 9, de celeb. Miss. — (2) Sess. 23, c. 14, de ref. — (3) Cap. 3, de celeb. Miss. — (4) Litt. *Declarasti nobis*. Speciale ab antiquo privilegium extat in regnis Castellae, Valentiae, et in ducatu Catalauniae, per quod quilibet sacerdos saecularis ter potest celebrare in die Commemorationis omnium defunctorum. Necessitas creditur adesse, si unus Parochus duas regere debeat parochias, aut duos populos separatos, et ab invicem valde distantes, ita ut fideles nequeant ad eandem ecclesiam convenire ad audiendum Sacrum diebus festis de praecepto, et nullus sit omnino sacerdos, qui in altera ecclesia Sacrum facere queat. Sed necessitas adesse non creditur, si agatur de diebus ferialibus, aut de festis ex devotione assumptis, in quibus non est Ecclesiae praeceptum audiendi Sacrum. Idem dicendum, si in ecclesia celebretur alia Missa, si fideles queant sine magno incommodo in unam convenire ecclesiam, si queat inveniri sacerdos, qui in altera ecclesia celebret etc. Causa necessitatis probanda est ab Episcopo, qui debet rem accurate perpendere, et videre, an alio modo, ex. gr. per dismembrationem, aut per alium sacerdotem, possit fieri necessitati consultum. Episcopus autem hanc facultatem habet ex iure; nam Innocentius III, in cit. c. 3, de celeb. Miss., in quo prohibet plurium Missarum celebrationem eodem die, excipit, *nisi causa necessitatis suadeat*; et idem confirmat, et magis declarat Benedictus XIV in cit. Litt. *Declaravit nobis*. Quod si agatur de aliis causis, quae necessitatem non afferunt, solus Papa potest secundae celebrandae Missae eidem sacerdoti licentiam concedere; nec consuetudo, usus, aut praescriptio id aliquo modo licitum reddit, quamquam ab antiquo, et ab immemorabili originem traheret, ut demonstrant plures sacrarum Congregationum decisiones, quas affert auctor Analect. Iur. Pont. ser. 1^a, pag. 543 et seqq. Quando vero Sacerdos ex speciali privilegio, aut ex necessitate secundam celebrat Missam, in prima nequit purificationem sumere, neque alio in secunda uti calice; sed, cooperto calice cum patena et palla, ut in Missis Natalis Domini, deponere eum debet in tabernaculo, si adsit, velo involutum, et ligatum, ut in feria V in Coena Domini, et si non adsit Tabernaculum, calicem sic paratum debet relinquere super corporali in altare, donec requisita decentia ad aliam Ecclesiam transferat, ut decisum fuit a S. Cong. Rit. 16 septem. 1815. Vid. cit. Auct., n. 14, qui rem copiose pertractat. Vide in eodem auctore (fasc. 25) nuperrimam decisionem quae permittit uti alio calice, cum quibusdam tamen conditionibus.

325. Fructus Sacrificii Missae triplex est, nempe: *generalissimus*, de quo omnes fideles participant; *specialissimus*, quo solus sacerdos celebrans fruitur; et *medius*, sive *specialis*, quem ipse sacerdos applicat pro iis, pro quibus Missam celebrat. Hi fructus, quatenus proveniunt ex o-

pere operato, non imminuuntur ob malitiam indigni sacerdotis celebrantis, modo impedimentum nullum obsistat; sed quatenus proveniunt ex opere operantis, imminuuntur, et augentur pro minori, aut maiori sacerdotis sanctionia, et devotione in celebrando adhibita (1).

(1) Benedictus XIV, de sacrif. Miss., l. 2, c. 13, § 20.

326. Sacerdotes pro aliis Missam celebrantes possunt ab illis licite eleemosynam accipere. Hoc plane simoniacum non est: nam eleemosyna datur non in pretium consecrationis, sed in stipendium substentationis, cum qui servit altari, de altare vivere debeat. Olim fideles in Missa oblationes faciebant in pane, et vino, aliisque similibus, quae in substentationem cedebant sacerdotum; deinde offerre coeperunt pecuniam, quae substentationis praeberet subsidium, ut nunc fit. Sedulo tamen curandum, ne in eleemosynarum acceptione aliquis sit excessus, aut intentio, vel pactum simoniacum, quod nemo potest satis odisse (1). Iusta Missarum eleemosyna, vel est taxata ab Episcopo, pro Missis praesertim adventitiis, quod facere solet in Synodo, et proinde dicitur taxa *synodalis* (2); vel est taxata ab offerente, et benefactore in Missis praesertim perpetuis, quae regulariter loquendo non debet esse taxa synodali minor (3).

(1) Unde Tridentinum Episcopis mandat, ut, *quod ad avaritiam pertinet, cuiusvis generis mercedum conditiones, pacta, et quidquid pro Missis novis celebrandis datur, nec non importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones, potius quam postulationes, aliaque huiusmodi, quae a simoniaca labe, vel certe a turpi quaestu non longe absunt, omnino prohibeant.* Sess. 22, in decr. de observ., et evit. in celeb. Miss. — (2) Haec taxatio observanda est etiam a Regularibus; nam S. Congregatio Concilii die 15 ianuar. 1639 declaravit, *eleemosynam pro qualibet Missa per Regulares celebranda in eorum ecclesiis esse taxandam arbitrio Ordinarii iuxta morem regionis.* Benedictus XIV, Inst. 36, n. 10. — (3) Ultra eleemosynam taxatam nequeunt Sacerdotes pro celebratione petere. Nihilominus potest offerens eleemosyna taxata maiorem dare, quae non prohibetur acceptari; et ex adverso potest sacerdos eleemosynam taxata minorem acceptare, modo id ab Episcopo non prohibeatur, ne consuetudo minus accipiendi in aliorum praeiudicio introducatur. Benedictus XIV, de Synod., l. 5, c. 8. Norma vero taxandi sumitur a consuetudine, et a necessitate; nam ut tradunt Doctores, Missae elee-

mosyna datur ad sacerdotis sustentationem. — In archidioecesi Genuensi haec taxa synodalis est unius libellae pro qualibet Missa. Ult. Synod. Genuen. Card. Tadini 1838.

327. Urbanus VIII (1) et Innocentius XII (2), plura confirmando S. Congregationis Concilii decreta, inter alia, quae respiciunt locorum piorum visitationem, et administrationem, sequentia praesertim sub gravibus poenis in hac materia decreverunt: 1.º totidem esse precise Missas celebrandas, quot sunt eleemosynae acceptae, licet sint exiguae (3); Sacerdotem certam Missae eleemosynam acceptantem non posse alteri Missam celebrandam committere, parte eleemosynae sibi retenta, etiamsi magna sit, vel taxa synodali maior (4); 3.º non posse acceptare manuales, sive adventitias Missarum eleemosynas, nisi intra modicum tempus possit iisdem satisfacere; quando maiorem dilationem offerens expresse, aut tacite non concedit (5); 4.º non posse acceptare onera perpetua Missarum, nisi de licentia Ordinarii, vel Superioris Generalis, si de Regularibus agatur (6), qui ante licentiae concessionem debent sedulo perpendere tum redditus assignatos qui investiti esse debent in bonis immobilibus, et esse sufficientes, tum de possibilitate, et securitate adimplementi in perpetuum (7); 5.º non licere in ecclesiis exponere capsulas ad colligendas eleemosynas Missarum, neque die Commemorationis omnium Defunctorum pro mortuis, nisi de licentia Ordinarii; quod statutum fuit, ne collector sibi ad libitum eleemosynam praefigat (8).

Propterea Benedictus XIV, duabus editis ad hoc Bullis (9), damnavit collectores eleemosynarum pro celebrandis Missis, qui collectis Missarum eleemosynis in una dioecesi, ipsas Missas postea committunt celebrandas in alia dioecesi, in qua minor est taxa synodalis, ut sibi salva sit earundem eleemosynarum pars in excessu taxae synodalis unius dioecesis prae alia. Hoc quidem declarat Pontifex esse absonum ab ipsa voluntate expressa, vel tacita offerentium (10), esse iniustum, et turpem quaestum, qui punitur restitutione iniuste acceptorum, et poenis sibi reservatis ipso facto incurrendis, excommunicationis scilicet contra laicos, et suspensionis contra Cleri-

cos (11). Quod ut facilius executioni mandari posset, Clemens XI Notariis praescripsit, ut certiozem redderent Episcopum, sive Parochum de Missarum oneribus relictis in testamentis a se confectis (12).

(1) Bul. *Cum saepe*. — (2) Bul. *Nuper a Congregatione*, quam per extensum refert Giraldus ad sess. 22, Trid. de obs. et evit. in cel. Miss. — (3) Sacerdos insuper, qui eleemosynam accepit, tenetur omnino Missam celebrare iuxta offerentis voluntatem, et per se, si ita voluit offerens, ac ad altare, dieque ab eo designato. Nec umquam unica Missa pluribus Missarum oneribus satisfieri potest: unde qui tenetur celebrare pro legato, vel pro beneficio, non potest pro ea Missa eleemosynam manualement accipere: cit. Bul. *Nuper*, § 3, 4 et 22, n. 4. — (4) Huic regulae duae fiunt exceptiones. Prima est in favorem Sacerdotis beneficiati, qui Missas beneficii sui alteri sacerdoti celebrandas committit: non enim tenetur Sacerdoti sic celebranti eleemosynam beneficii fructibus respondentem dare; sed sufficit, si eleemosynam synodalem offerat; quia beneficii titulus semper beneficiato ad sui substitutionem prodesse debet, licet alter Missarum oneribus satisfiat. Ibid. n. 8. Quod hic dicimus de beneficiato, Doctores trahunt ad Cappellanum etiam amovibilem, modo capellaniae redditus non sint taxati pro unaquaque Missa, quia hic etiam vigere putant rationem supradictam. Secunda regula est in favorem ecclesiarum, et locorum vere pauperum. Haec enim loca si in tali versentur paupertatis statu, ut nequeant sustinere expensas pro Missarum celebratione necessarias, ut paramentorum, luminum, vini, et hostiarum, possunt eleemosynarum partem retinere, modo tot celebrentur Missae, quot fuerunt oblatae, earumque eleemosyna maneat adhuc congrua. Ibid. n. 7. Haec pars, quae licite retineri potest, est scutum unum pro quolibet centenario Missarum. Pittonus, de contro. patron., alleg. 54, n. 46. — (5) Modicum tempus a S. Congregatione designatum est spatium unius mensis, ut ait Benedictus XIV Inst. 56, n. 14, quod communiter a Doctoribus ad duos menses extenditur, ubi praesertim de Missis non agitur pro defunctis applicandis. — (6) Cit. Bul. *Nuper*, § 8. Aliter acceptantes saeculares privantur ingressu in ecclesiam, regulares vero privantur officiis, et voce activa, et passiva, ibid. Haec prohibitio respicit onera perpetua: unde non videtur prohibita acceptatio legati ad 30 aut 50 annos. Monacellus, t. 6, f. 9, n. 6; et ratio est, quia perpetuum non dicitur, quod tempus saltem centum annorum non attingit. — (7) Onera Missarum sic acceptata describenda sunt in tabella in sacrario asservanda, inque aptis libris, ut de earum Missarum institutione, et adimplemento constet, et alia observanda in cit. Bul., § 27 et seqq., praescripta. — (8) Ib. § 14. — (9) Bul. *Quanta cura* ad omnes Episcopos, et Bul. *Pro eximia* ad Archiep. Taurinensem. — (10) Ratio est, quia eleemosynas offerens praesumitur velle potius in sua ecclesia Missas celebrari, quam in alia sibi ignota. — (11) Bul. *Apostolicae Sedis* in qua excommunicatio reservatur Papae. Haec prohibitio respicit tum Missas manuales, tum perpetuas ex legatis, et capellanis, ut colligitur ex citatis Bullis. Unde

haeredes, et executores testamentarii Missas a testatoribus relictas non possunt committere celebrandas in alia dioecesi, in qua pro exigua eleemosyna sacerdotes Sacrum faciunt, quia id praesumitur esse contra testatoris voluntatem. — (12) Bul. *Una delle cure*.

328. Onera Missarum a piis benefactoribus, sive testatoribus instituta, quantum possibile est, secundum eorum veram, vel praesumptam voluntatem adimplenda sunt. Damus utriusque voluntatis exempla. Ob veram, vel expressam voluntatem, si celebrationis tempus testator designavit, hoc est a celebrante servandum; si designavit ecclesiam, vel altare, ibi debet omnino Sacrum fieri; nec possunt executores, vel haeredes onus in aliam ecclesiam transferre: neque hoc ipsum potest Episcopus, nisi ad tempus ex causa rationabili, vel in perpetuum ex necessitate; quod contingeret, ubi ecclesia designata funditus concussa non foret amplius reparanda: hoc enim in casu constituitur Episcopus voluntatis testatoris legitimus interpret, et executor (1). Ob voluntatem praesumptam, si testator mandavit Cappellano suo, ut toties, vel determinatis anni diebus celebraret pro se, vel pro se oraret in Missa, Capellanus tenetur nedum Missas celebrare, sed et pro eodem applicare, quia in Capellania instituenda talis fuisse praesumitur eius voluntas, nisi ex verbis institutionis, vel ex coniecturis aliud sit inferendum (2). Item si testator designavit ecclesiam cum suo Religiosorum, vel Canonicorum corpore, et, hac relicta ecclesia, in aliam se transtulerint Regulares, vel Canonici, secum deferunt Missarum onus, si ratione praecipue personarum sit institutum; et si ex adverso sit institutum praecipue ratione ecclesiae, illud onus deserunt in prima ecclesia; quod evenit, cum testator pro commoditate alicuius populi, aut pro sua erga aliquam divinam imaginem devotione, Missarum onus reliquit (3). At ubi locus per testatorem nullo modo sit designatus possunt haeredes in quacumque ecclesia Missarum oneri satisfacere (4).

(1) Monacellus, tit. 13, for. 2, n. 58 et 60. — (2) Benedictus XIV, le sac. Miss., l. 3, c. 6, § 2 et 3. — (3) De Luca, in Annot. ad Conc. Trid., disc. 17. — (4) Monacellus, l. cit., n. 50 et 52.

329. Quando occurrit reditus imminui pro missarum eleemosynis constitutos, inter alia haec praecipue observanda sunt. 1.º Si legatum deperditum fuit, vel factum sit in toto infructiferum sine culpa illius, qui debebat celebrare, et non adsit, qui illud debeat reficere, nulla est amplius obligatio celebrandi, ut pluries declaravit S. Congregatio (1). 2.º Si legatum diminutum tantum fuit in parte, distinguendum est; aut testator determinavit eleemosynam ex. gr. unum florenum pro qualibet Missa; aut determinavit tantum numerum Missarum celebrandarum pro reddito a se assignato. In primo casu, diminuto reddito, sacerdos celebrat tot dumtaxat Missas, quot florenos accipit; in secundo vero casu, quidquid alii dicant, consultius est ad S. Congregationem pro reductione recurrere, quia haec etiam reductio videtur S. Sedi reservata (1). 3.º Si ob adauctam taxam synodalem reditus non amplius correspondeant numero Missarum celebrandarum, servanda est taxa antiqua ab Ordinario, vel benefactore constituta; et quando obligatio celebrandi numerum determinatum missarum firmata fuit inter ecclesiam et benefactorem per contractum, vel quasi contractum, neque reductio a S. Congregatione conceditur; sed tantum implorari potest officium iudicis, ut contractum, vel quasi contractum iniustum, et laesivum resolvat (3). 4.º Si legata a testatore relicta reducenda sint, quia testator ultra vires haereditatis disposuit, legatum tamen Missarum pro una vice institutum non minuitur: nam credendum est, et in tali casu testatorem noluisse imminutionem habere locum in legato pro anima sua facto (4).

(1) Monacellus, tit. 6, form. 9, n. 1 et 2. S. De Ligorio, l. 6, n. 324. — (2) S. De Ligorio, cit. l. 6, n. 331, dub. 2. — (3) Monacellus, tit. 16, for. 10, n. 17. Illud hic notamus, quod taxa, ita exigente temporum et locorum necessitate, augeri potest: nam taxa haec concurrat ad quotidianam sacerdotis sustentationem; et ideo adaucto victualium pretio, adaugeri etiam potest synodalis Missarum taxa, sicut ubique fere nostris temporibus contingit. — (4) Amostazo, de caus. piis, lib. 2, de Miss, c. 6, n. 10; qui tenet hoc procedere nedum in legatis relictis pro una vice, sed etiam in legatis perpetuis, quia eadem est ratio.

330. Cum Missarum onera in antecessum non fuerunt

adimpleta, vel in posterum non possunt adimpleri, intrat *Compositio*, et *Reductio*. *Compositio* est condonatio vel remissio Missarum, pro quibus fuerunt eleemosynae, vel fructus beneficiorum absque celebratione iam percepti; quae fit aut immediate per Summum Pontificem, aut mediate per organum Poenitentiariae, vel S. Congregationis Concilii, vel S. Congregationis Fabricae S. Petri, ut frequentius accidit. Haec S. Petri Fabrica congruum quotidie Missarum numerum per deputatos Capellanos in Basilica Vaticana celebrare facit in suffragium animarum, pro quibus ommissa Sacrificia erant applicanda, dum supplet in reliquo ex spirituali Ecclesiae thesauro, et illis iniungit, qui suo non satisfecerunt muneri, ut quaedam emittant opera pia, modicamque offerant eleemosynam, quae *compositio* etiam dicitur. Sed non admittitur, nisi ex rationabili causa, et cum clausula, *dummodo malitiose non omiserint, animo habendi compositionem*, quae si deficiat, ipso iure nulla est *compositio* (1).

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. ult., n. 13. *Compositio* habet quoque locum in debitis incertis. S. De Ligorio, Theol. Mor., l. 3, n. 591.

331. *Reductio* Missarum proprie dicta est imminutio Missarum in posterum celebrandarum ex iusta causa, et legitima auctoritate facta (1). Iusta causa consistit in exiguo Sacerdotum numero, qui omnibus acceptatis Missarum oneribus satisfacere nequeunt, in tenuitate stipendii, propter quod nemo est Sacerdotum, qui velit celebrationis onus sibi assumere, et in necessitate Ecclesiae, aut monasterii, aut ipsius beneficiati, si aliter ecclesia, aut monasterium regi, vel beneficiatus vitam agere non possit (2). Legitimam deinde auctoritatem Missas ad minorem numerum reducendi habet tantum Summus Pontifex, non Episcopus: nam etsi a Tridentino (3) haec facultas attributa reperiatur Episcopis, ut in Synodo dioecesana possint pro sua conscientia Missas reducere; tamen primo ex S. Congregationis decisionibus haec eadem facultas restricta fuit ad libera, non beneficia Missarum onera ante ipsum Tridentinum imposita, inque prima post

Concilium dioecesana Synodo reducenda (4); et deinde fuit Episcopis omnino sublata per decreta Urbani VIII et Innocentii XII (5), in quibus sub nullitatis poena prohibetur, *ne Episcopi in dioecesana Synodo... vel alias quoquo modo reducant onera ulla missarum celebrandarum. Sed pro his omnibus reducendis, aut moderandis, vel commutandis* ad S. Sedem statuitur fore recurrendum, nisi ipsi testatores, vel donatores reducendi Missas a se institutas potestatem Episcopis fecerint (6).

Quamquam directe, ut mox exposuimus, Missas reducendi auctoritas Episcopis sit adempta; eadem tamen quandoque utuntur in vim specialium concessionum, ob quas illud iure delegato faciunt, quod efficere nequeunt iure ordinario. Et quidem in Concilio Romano sub Benedicto XIII celebrato (7), concessum fuit omnibus Episcopis eidem Concilio per se, vel per procuratorem praesentibus, ut, quibusdam observatis conditionibus, ad triennium possent onera Missarum reducere. Hoc ipsum indultum inde postularunt, et obtinuerunt alii Episcopi, qui dicto Concilio non adfuere. Unde, ob prorogationem, vel extensionem Indulti in dicto Concilio concessi, omnes Episcopi solent de triennio in triennium a S. Sede obtinere Missarum reducendarum delegatam potestatem, cum onere eam exercendi iuxta instructionem, quae illis in actu primi recipiendi Indulti traditur.

Hoc indultum Reductionis comprehendit Missarum onera, non vero alia legata pia, aut dispositiones etiam inter vivos, quibus subsidia pauperibus, eleemosynae indigentibus, aut virginibus dotationes relinquuntur (8): comprehendit facultatem reducendi Missarum onera, quae alias non fuerunt reducta, quaeque manuali carent eleemosyna, non vero onera Missarum vel tantum semel reducta, vel quae synodalem habent eleemosynam: et comprehendit facultatem absolvendi vere pauperes a praeteritis omissionibus; non vero transferendi Missarum adimplementum de una in aliam ecclesiam (9).

(1) Hoc interest discrimen inter compositionem, et reductionem, quod illa respiciat omissiones in praeteritum; haec illas, quae in futurum obvenient, quibus iustus adimplendi modus determinatur. — (2) S. De

Ligorio, l. 6, n. 331. — (3) Sess. 25, c. 4, de ref. — (4) Bened XIV, de Synod., l. 13, cap. ult., n. 18. — (5) Cit. Bul. *Cum saepe*, et Bul. *Nuper*, § 2. — (6) Haec Missas reducendi facultas videtur etiam Episcopis competere in limine foundationis, quando redditus relictus pro Missarum eleemosynis taxae synodali non correspondent. Nam Innocentius XII, in cit. Bul. *Nuper*, § 10, mandat Ordinariis, ne licentiam concedant acceptandi onera Missarum perpetuarum, nisi *reditus, qui Ecclesiis et locis piis relinquuntur, omnino corraspondeant oneribus adiunctis secundum morem cuiusque civitatis*. Ergo quando redditus non correspondent, videtur Ordinariis concessa facultas usque ad aequalitatem onera, et Missas reducendi, et ita cum aliis sentit Monacellus, tom. 6, for. 9, n. 7. Sed rectius dicendum est, etiam in hoc casu recurrendum esse ad S. Congregationem: nam idem Innocentius in cit. Bulla haec habet: *Et si legatum sit adeo tenue, ut non sit, qui velit onus illi iniunctum subire, nihilominus pro reductione oneris erit ad S. Sedem recurrendum*, § 21, n. 1; et sic saepe S. Congregationem declarasse docet Giralduus ad cap. 4, Sess. 25, de ref. Trid. quod probat ipse Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. ult., n. 19. Sanctus tamen De Ligorio cum Fagnano hanc Missas reducendi facultatem concedit Episcopis, quando redditus a principio fuerunt sufficientes, et postea ita imminuti fuerunt, ut nullo modo amplius sufficiant. Theol. Mor., l. 6, n. 331, dub. 1. Sed hoc etiam in casu consultius erit ad S. Sedem recurrere ob rationes, quas affert pro parte contraria idem S. De Ligorio, ibid. ad dub. 2, quod supra iam citavimus, et ita in praxi in his Italiae regionibus solet observari. — (7) Tit. 15, c. 8 — (8) Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. ult. n. 22. — (9) Sed si haec, quae in genere in indulto reductionis non comprehenduntur, specialiter a S. Sede petantur, ut plurimum, petenti conceduntur. Specialiter vero conceditur facultas reducendi in vera necessitate onera Missarum iam reducta, quando capitalia relictis novam subierint imminutionem, et transferendi Missarum adimplementum de una in aliam ecclesiam, ubi ob sacerdotum penuriam, vel ob aliam iustam, et rationabilem causam, in loco a fundatore designato Missae celebrari non possint.

332. Praecipuae reductionum regulae assignantur sequentes. 1.^a Si legatum contineat Missarum, aliarumque eleemosynarum onera, reductio ab eo, qui habet ad hoc facultatem, prius in eleemosynis est facienda, ut Missae salvae maneant, quia Sanctum Sacrificium caeteris aliis piis operibus infinite praestat. Exceptio tamen fit in casu, quo fundator alium pro onere Missarum, et alium pro eleemosynarum onere fundum taxative reliquerit; et etiam in casu, quo eleemosynas ex. gr. in pauperes, vel in alios pios usus ipse fundator Missarum celebrationibus expresse, vel tacite praetulerit (1). 2.^a Si datae imminutioni reddituum quis debeat ex fundatione occurrere, reductio

non potest habere locum; sed sic obligatus tenetur defectum supplere (2). 3.^a Si testator iusserit, haerodem suum pro Missarum dote legatario fundum tradere, facta fundi traditione, haeres in quocumque eventu ad aliquid supplendum non tenetur. Hoc enim casu debitum est certum, quod certa solutione omnino solvitur. Hinc in eventu imminutionis fundi debet legatarius, non haeres, Missarum reductionem quaerere. Si vero testator iusserit haerodem suum quotannis legatario dare tot ex sua hereditate redditus, ut pro Missarum a se relictarum dote sufficient, et haeres fundum dederit, non propterea haeres liberatur, sed ipse reductionem, si habeat locum, quaerere tenetur (3). 4.^a Demum Episcopi indultarii in Missarum reductione debent iugiter servare eleemosynae synodalis mensuram, sive de Missis privatis, sive de anniversariis, sive de Missis cum cantu celebrandis agatur, in quibus prae caeteris ex regionum consuetudine eleemosyna est maior. Cum vero simul reducendae sint Missae cantatae et lectae, in illis potius, quam in istis reductio regulariter cadit, quod ecclesiae, et fundatoribus utilius est. De coetero Episcopi indultarii secundum praestabilitas leges possunt etiam pro Regularibus suarum dioecesium Missas reducere (4).

(1) Si vero Episcopus habeat indultum generale reducendi Missas, quod de eleemosynis, et aliis piis legatis mentionem non faciat, pro executione huius primae regulae ad S. Sedem recurrendum est. Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. ult., n. 23 et 24. — (2) Verum difficultas in eo latet, ut dignoscatur, quandonam fundatoris haeres teneantur contingentem defectum supplere. Doctores communiter tenent, tunc haeres obligari ad supplendum defectum, cum fundator respexit principaliter ad onus Missarum, quas initio orationis designavit, et secundarie ad fundum, quem in posteriori orationis parte pro Missarum dote assignavit; et non teneri in casu contrario: quia ex taxativa assignatione Missarum praesumitur in fundatore voluntas supplementi; et ex adverso in taxativa assignatione fundi praesumitur in fundatore voluntas ab alia praestatione haeres liberandi in casu deminutionis, aut interitus fundi assignati, quae theoricæ ab Instructione probatur Episcopis indultariis dari solita. Benedictus XIV, loc. cit., n. 30 et seqq. — (3) Id. Pontif. eod. loc., n. 33. — (4) Id. n. 34 et 35. Sed circa praxim, illud hoc loco observandum, quod ubi quis a Summo Pontifice Missarum reductionem postulat, supplex libellus Pontifici, vel S. Congregationi oblati ad loci Ordinarium pro informatione et voto

remitti solet; et si reductio facienda iudicetur, opportunum Rescriptum in Curia Romana expeditur, quo reducendi facultas ipsi Ordinario committitur.

333. His de Eucharistia expositis, pauca adiungimus de Poenitentiae Sacramento, quod a sanctis Patribus dicitur *secunda post naufragium tabula*, et *laboriosum baptismum*, quia ut est necessarium Baptisma non regeneratis, ita est Poenitentia illis necessaria, qui post receptum Baptisma in lethale peccatum lapsi sunt. Poenitentia ita considerata est *Sacramentum novae Legis a Christo institutum, quo a Sacerdote lapsis post Baptismum, contritis, confessis, et satisfacere proponentibus, absolutio a peccatis tribuitur.*

Minister huius Sacramenti est Sacerdos, qui in ordinatione sua potestatem obtinuit absolvendi a peccatis. Episcopus enim, et Sacerdotes allocutus est Christus, dum post resurrectionem suam insufflavit in Discipulos suos dicens: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt* (1). Sed hac ordinis potestate uti nequeunt Sacerdotes, nisi etiam potestatem habeant iurisdictionis, qua subditi sibi assignentur, uti ex hac probatur Tridentini sanctione: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet iurisdictionem* (2). Accedit insuper quod Confessarius est iudex, et eius absolutio est sententia, quae proinde valida esse non potest, nisi super subditis pronunciata. Ordinariam absolvendi iurisdictionem habent ex. gr. Episcopi in tota sua dioecesi, et Parochi in sua parochia, et semper ubique quoad eorum subditos, quorum tamen potestas ad casus, et censuras reservatas regulariter non extenditur; delegatam vero habent omnes simplices Confessarii approbati, omnesque Sacerdotes in articulo mortis, ubi alter desit Confessarius, quo in casu, nulla est amplius reservatio (3).

Subiectum denique huius Sacramenti est omnis Christianus, qui post Baptismum in peccata misere prolapsus fuit, modo habeat dispositiones ad absolutionem consequendam necessarias. Cum autem humanum sit peccare,

etiam frequenter; ideo angelicum erit, se Confessione purgare, etiam frequenter: quo in munere cum Christianos nimium desides invenisset Ecclesia, ut Communionem, sic annuam praecepit Confessionem, et gravissimas in refractarios poenas indixit (4).

(1) Ioan. c. 20. — (2) Sess. 14. c. 7. — (3) Trid. cit. 1. — (4) Cap. *Omnis utriusque sexus*, 12, de poenit. et remiss. in quo praescribitur, ut omnis fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti. Consequenter omnes fideles debent confiteri proprio Parocho, Parochus Episcopo, et sic de aliis respective Superioribus. Sed Gregorius IX, dedit Episcopis, et minoribus Praelatis exemptis facultatem, ut possent sibi eligere Confessarium. Cap. 16, de poenit. et remis., et Tridentinum tacite in hac parte citato cap. 12, quoad omnes derogavit, dum cuicumque fidei concessit, ut sua possent peccata confiteri cuicumque ab Ordinario approbato Confessario saeculari, sive regulari, sess. 23, c 15, de ref., et sess. 24, cap. 7, de poenit. Poenae autem in hoc continentur, quod qui huic praecepto, et praecepto Communionis paschalis neglexit satisfacere, vivens ab ingressu Ecclesiae privandus est, et moriens ecclesiastica sepultura carere debet, ut supra de Communionem paschali agentes iam explicavimus.

334. Nullum est peccatum, quod per potestatem a Christo Ecclesiae suae relictam remitti non possit: ait enim ipse Christus: *Quaecumque solveritis super terram erunt soluta et in coelo* (1). Vocabulum *quaecumque*, omnia peccata comprehendit, et nullum excludit. At huiusmodi Ecclesiae potestas variis modis Sacerdotibus distribuitur: alii habent ordinariam, ut Parochi, alii delegatam, ut Sacerdotes absque beneficio parochiali approbati; et approbatio dari potest in genere pro utroque sexu, vel in specie pro viris, vel pro monialibus: immo quidam graviores casus possunt in quocumque themate a Superioribus reservari. Unde Tridentinum anathema pronunciavit in eos, qui dicerent, *Episcopus non habere ius reservandi sibi casus* (2); a fortiori hoc idem ius habent Summi Pontifices in universa Ecclesia. Revera merito, aiunt Tridentini Patres, *Pontifices Maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo poterunt peculiari iudicio reservare* (3).

(1) Matth. 18. — (2) Trid. Sess 14, can. 11. — (3) Id. sess. 14, cap. 7. Videatur insuper Bulla Pii VI, diei 28 nov. 1786: in qua da-

mnat impium Eybelium, qui Papae reservationes maxima perfidia calumniatur, in abominabili suo liberculo: *Quid est Papa?*

335. Episcopi in his reservationibus prae oculis habeant necesse est Tridentini monitum, quo praecavetur, ut hac potestate in Ecclesiae aedificationem utantur, et non in destructionem (1), quod explicans Sacra Episcoporum Congregatio, Clemente VIII approbante, Episcopos consuluit, ut casus *paucos* (2), eosque *atrociorum tantum, et graviorum criminum* sibi reservent (3), neque regulariter eos; quibus annexa est excommunicatio maior non reservata, vel onus restitutionis, aut alterius operis; neque denique eos, qui ad carnis peccata referuntur *propter periculum scandalorum* (4). Possunt utique Episcopi hac facultate uti quomodo eis libuerit per Edictum, vel per Epistolam; sed expedit, ut hoc peragant tantum in Synodo dioecesana ob rationes, quas affert Benedictus XIV (5).

(1) Trid. cit. sess., cap. 7. — (2) S. Cong. 9 ianuarii 1601, penes Giraldum ad cit. cap. Trid. — (3) S. Cong. 26 nov. 1602, penes Giraldum, eod. loc. — (4) Epist. Encycl. eiusd. S. Cong. penes Giraldum loc. cit. — (5) De Synod., l. 5, c. 4. Hic illud est notandum, quod nemo potest a Casibus Episcopo reservatis absolvere, etiamsi haberet facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, Bul. *Superna* Clementis X, et etiamsi esset de Ordine Fratrum mendicantium. Giraldus ad cap. 1, sess. 23, Trid. de ref., ubi affert propositionem damnatam ab Alexandro VII.

336. Summi Pontifices sibi quorundam casuum absolutionem reservant vel propter aliquod gravissimum peccatum, cui non est adiuncta excommunicatio, quod rarissime contingit, vel propter maiorem excommunicationem reservatam peccato adiunctam. Propter gravissimum peccatum Summo Pontifici reservatur: 1.º Crimen ordinationis ab Episcopo factae de Clerico, qui est inhabilis per scientiam, aut aetatem, vel indignus propter nativitatem, et mores, vel extraneus absque sui Ordinarii commendatiis litteris, vel alia de causa ad praescriptum Tridentini male promotus. Sic enim ordinans suspenditur, et sui beneficii fructibus privatur, ac tantum ab his poenis a Summo Pontifice absolvi potest (1). 2.º Crimen calum-

niac illius, qui Sacerdotem innocentem apud Superiorem ecclesiasticum de sollicitatione accusat per se, aut procurat, ut alius accuset. Hoc peccatum nullam habet adiunctam excommunicationem, et tamen est S. Sedi reservatum (2).

Propter excommunicationem vero peccato adiunctam plurimi Summo Pontifici reservantur casus, quorum alii continentur in Bulla *Coenae* (3), et alii huc, et illuc in Conciliorum canonibus, et in Apostolicis Constitutionibus inveniuntur (4). Reservatio non habet locum in casibus, qui peccatum continent mere internum, nec in casibus occultis respectu ad Episcopum, qui in casibus papalibus occultis habet a Tridentino facultatem absolvendi (5), exceptis casibus Bullae *Coenae*, excepta censura ob simoniam in Ordine, et exceptis casibus post Tridentinum Summo Pontifici reservatis (6).

(1) Bul. *Sanctum et salutare* Sixti V. — (2) Bul. *Sacramentum Poenitentiae* Benedicti XIV. Haec Bulla confirmatoria alterius praecedentis Gregorii XV incip. *Universi*, importat, absolutionem iis denegandam esse, qui sollicitantem denunciare recusent, simulque statuit, crimen falso denunciantis esse S. Sedi reservatum, et Confessorem sollicitantem complicem absolvere non posse extra mortis articulum, quod si faciat, excommunicationem S. Sedis reservatam incurrit. Hac de re copiose agunt Moralistae; nos vero breviter observamus: 1° Quoad formam, denunciationem esse faciendam a persona sollicitata comparente coram Ordinario, vel eius delegato, interposito veritatis dicendae iuramento, et in scriptis, eo ferme modo, quo denunciatio fit in causa haeresis. Si vero ita absolute denunciatio fieri nequeat, facienda est per epistolam a denunciante subscriptam cum indicatione sui domicilii; aliter sollicitatus a peccatis suis absolvi nequit, nisi dispensationem a denunciatione a S. Sede obtinuerit, nec epistola anonyma ad Ordinarium directa sollicitatum a denunciationis obligatione liberat. 2° Quoad probationem, non sufficere denunciationem unius feminae, maxime si de diversis casibus agatur: unde regula esse debet, ut denunciatus pro prima vice *vigiletur*; pro secunda *vigiletur attentius*; et pro tertia *procedatur ad probationem*, cuius sufficientiam iudicat Ordinarius, consultis EE. Cardinalibus S. Romanae Inquisitionis, pro qualitate, et numero denunciationum, denunciantium, et denunciati, et aliarum delicti, et rerum circumstantiarum. 3° Quoad poenas, sollicitatorem esse severissime puniendum poenis iudici arbitrariis iuxta sceleris gravitatem, uti suspensione ab officio, ab Ordine, depositione, inhabilitate perpetua ad celebrandum, perpetua reclusionione in monasterio, et etiam degradatione. Ad punitionem tamen requiritur iusta sententia legitime prolata coram testibus viris ecclesiasticis, et secreto quantum fieri potest; non enim

licet talem sententiam publicare. Ideo ipse denunciatus tenetur ad silentium reservandum super denunciatione a se facta, cui in sua depositione praeter citatum iuramentum veritatis in principio, dari solet iuramentum in fine de silentio servando, ad quod tenentur omnes testes, et ipse iudex, ne reus diffametur, et Religio damnum patiatur.

4° Quoad absolutionem, falso vel calumniose denunciante, et eum, qui scelestis procurat, ut id ab aliis fiat, non posse absolvi in vita, sed solum in articulo mortis, facta retractatione, sine qua nec Papa absolvit, etiamsi crimen sit occultum.

5° Quoad modum recipiendi denunciations, et conficiendi processum contra sollicitatorem, observamus, sollicitatorem sive conveniatur in iudicium, sive sponte compareat ad se accusandum ut facilius veniam consequatur, severe per iudicem monendum esse, ut diligentissime caveat, ne in responsionibus, sive depositionibus suis Confessionis sigillum frangat, quod si eveniret, tanquam sigilli violator foret puniendus, et eius dicta sigillo contraria cum omnibus circumstantiis neque in processu scribenda, et si iam scripta delenda sunt. Caeterum sollicitator non potest interrogari de nomine personae sollicitatae, et tanto minus de consensu ab ea praestito, quod si fiat delendum est a processu: neque potest interrogari de effectibus sollicitationis; sed si denunciator tales effectus exposuerit, et ipse sollicitator tales effectus sponte expresserit, possunt in processu retineri, quia melius determinant crimen. Denunciator vero nequit interrogari an sollicitationi consensum praebuerit, quia nemo tenetur turpitudinem suam detegere, et similiter nequit interrogari de effectibus a sollicitatione productis, quos tamen si sponte ipse denunciator exponat, in processu sunt scribendi, quia sunt circumstantiae aggravantes, quae propter multa pericula non sunt a iudice exquirendae, sed possunt cum debitis cautelis recipi, si sponte exponantur. Haec omnia fusius explicamus in *Theorica et Praxi Regiminis Dioecesanii. Paris, 1876, ad n. 205 et seqq.*, ad quam lectorem remittimus. — (3) Haec Bulla incipit *Pastoralis*, et dicitur *Coenae*, quia olim quotannis Romae die Coenae Domini per Papam publicabatur, cuius ultima promulgatio facta fuit a Clemente XIII an. 1768. Censurae autem huius Bullae ita enumerantur a Reiffenstuel in sua *Theol. Mor.*, tract. 13, dist. 2, n. 56. « 1° Excommunicantur haeretici, apostatae a fide, receptores, fautores, et defensores haeticorum, legentes eorum libros de religione tractantes, imprimentes, defendentes, et schismatici. 2° Appellantes a sententiis, et mandatis summi Pontificis ad futurum Concilium generale. 3° Piratae, seu latrunculi maritimi, eorumque fautores, etc. 4° Rapientes bona naufragantium Christianorum ubivis terrarum. 5° Imponentes nova pedagagia, seu gabellas, praeter habentes auctoritatem ad hoc... 6° Falsificantes litteras Apostolicas. 7° Deferentes arma, et alia usui bellico idonea ad Saracenos, Turcos, et alios Christiani nominis hostes, vel haeticos expresse et nominatim a Sede Apostolica declaratos. 8° Impedientes eos, qui victualia, aut alia necessaria Romam vehunt. 9° Afficientes iniuriis eos, qui accedunt ad Sedem Apostolicam. 10° Vexantes Romipetas. 11° Offendentes Cardinales et Ecclesiae Praelatos 12° Offendentes eos, qui ad Romanam Curiam accedunt pro negotiis, negotiorumque gestores. 13° Appellantes a

» gravamine, vel futura executione litterarum Apostolicarum ad laicam
 » potestatem. 14° Officiales et alii, qui causas ecclesiasticas avocant a
 » iudicibus ecclesiasticis. 15° Iudices saeculares, qui personas ecclesia-
 » sticas ad sua tribunalia trahunt. 16° Impedientes Praelatos, ne iuris-
 » dictione sua ecclesiastica utantur. 17° Usurpantes iurisdictionem Se-
 » dis Apostolicae, aliarumque Ecclesiarum, seu fructus, redditus, et
 » proventus earum. 18° Imponentes decimas, vel alia onera personis
 » ecclesiasticis. 19° Iudices saeculares, qui in causis capitalibus Cleri-
 » corum sese interponunt. 20° Occupantes bona, et terras Ecclesiae
 » Romanae, et supremam iurisdictionem in illis usurpantes ». In vim
 citatae Bullae praesumentes absolvere a praedictis excommunicationibus,
 ipsi excommunicatione innodantur, quae tamen non est reservata. —
 (4) Praecipuos inter hos casus enumerat S. Stremler in tract. de poen.
 eccl., app. 2. Hoc modo, id est, casus est pro absolute summo Pon-
 tifici reservatus: Primus, defendere etiam disputandi causa opiniones
 ab Ecclesia damnatas. Bul. *Ex omnibus* S. Pii V; Bul. *Unigenitus* Cle-
 mentis XI; Bul. *Detestabilem* Benedicti XIV. Secundus, retinere absque
 necessaria traditione intra viginti dies litteras Apostolicas, quae agno-
 scuntur falsae. Cap. 4, § 2, de crim fals. Tertius, impedire execu-
 tionem litterarum S. Poenitentiariae. Bul. *Rationi congruit* Iulii III. Quar-
 tus, immittere manus violentas in clericum, monachum, vel monialem.
 Can. 29, c. 17, q. 4. Quintus, conspirare contra personam, vel statum
 Pontificis Romani. Extrav. *Etsi dominici* 3, de poenit. et remis. inter
 comm. Sextus, violare interdictum constitutum a Papa. Clem. *Gravis*
 de sent. excom. Septimus, vexare iudices ecclesiasticos causa censura-
 rum ab illis illatarum. Cap. 2, de sent. excom. Octavus, deficere in a-
 dimplemento conditionis promissae in recipienda absolute ab excom-
 municatione. Cap. 22, de sent. excom. in 6. Nonus, committere simo-
 niam realem, et confidentialem. Bul. *Intolerabilis* S. Pii V. Decimus,
 furari cum effractione in Ecclesia post furti sacrilegi sententiam reo a
 iudice denunciata. Cap. 22, de sent. excom. Undecimus, violare clau-
 suram monasterii ad malum finem. S. Cong. 26 nov. 1602, Bul. *Regu-
 laris* Benedicti XIV. Duodecimus, comburere incendio aedes, vel pos-
 sessiones, postquam incendiarius fuit publice denunciatus. Cap. 19, de
 sent. excom. Decimus tertius, pugnare in duello, etiam quoad coope-
 ratores. Trid. sess. 25, c. 19, de ref. Bul. *Ad tollendam* Gregorii XIII;
 Bul. *Illius vices* Clementis VIII; et Bul. *Detestabilem* Benedictis XIV.
 Decimus quartus, dare nomen alicui societati secretae, ut Massonorum
 et Carbonariorum, ac recusare eos deferre ad Ordinarium, qui agno-
 scuntur ad easdem sectas pertinere. Bul. *Providus* Benedicti XIV. Bul.
Ecclesiam a Iesu Pii VII, Bul. *Quod graviora mala* Leonis XII. Bul.
Inter praecipuas Gregorii XVI, et Bul. *Quibus pluribus* Pii IX. Deci-
 mus quintus, Regulares ministrare Viaticum, aut Extremam-Uncionem,
 aut adsistere Matrimonio absque licentia Parochi. Clem. I, de privil.
 Decimus sextus, Regulares absolvere poenitentes a casibus Episcopo
 reservatis praetextu privilegiorum. Citato Clementis I, de privilegii.
 Decimus septimus, absolvere complicem in peccato contra sextum De-
 calogi praeceptum. Bul. *Sacramentum poenitentiae* Benedicti XIV. De-
 cimus octavus, defendere esse licitum exquirere nomen complicit in

confessione audienda. Bul. *Ubi primum* Benedicti XIV. Decimus nonus, communicare cum excommunicatis in crimine criminoso. Cap. 29, de sent. excom. Vigésimus, dare, vel recipere aliquid pro gratia, vel iustitia apud Sanctam Sedem, et intra trium dierum spatium non denunciare, quem quis scit esse in hoc culpabilem. Clem. I, de sent. excom. Vigésimus primus, occupare bona Ecclesiarum, vel impedire, quominus ab iis eorum fructus percipiantur, ad quos pertinent. Trid. sess. 22, c. 11, de ref. Alii casus citantur a Doctoribus, et specialiter a S. De Ligorio, l. 7, n. 218 et seqq. — (5) Trid. sess. 24. c. 6, de ref. — (6) Giraldus ad cit. cap. — Sed iure novissimo introducto per Bullam *Apostolicæ Sedis* Pii IX censuræ latae sententiæ limitatæ fuerunt, tum quia plures earum a fine et causis, ob quas impositæ fuerant, temporibus moribusque mutatis, exciderunt, tum quia pristinam utilitatem atque opportunitatem amiserunt; et ideo fidelibus dubietates, anxietates, et angores conscientiæ pariebant. Quæ vero conservatæ in dicta Piana Bulla reperiuntur iam supra in Libro primo a nobis citatæ, et numeratæ fuerunt, nempe excommunicationes Papæ reservatæ sub n. 286, suspensiones et interdicta sub num. 290 et 293. Nunc comparando hanc Pianam Constitutionem cum supra expositis anterioribus sacris canonibus manifeste resultat, plures per eam fuisse conservatas et innovatas ex praeexistentibus censuris latae sententiæ reservatis, et aliquas earum fuisse suppressas et abolitas, quia in eadem Bulla insertæ minime fuerunt, cum ipsa ius novum faciat, sicut diximus sub. n. 295. Propterea ex Bulla *Coenæ* subductæ videntur et suppressæ censurarum reservationes sequentes, quæ respiciunt. 1° Piratas, seu latrunculos maritimos, eorumque fautores etc. 2° Rapientes bona naufragantium christianorum ubivis terrarum. 3° Imponentes nova pedagia seu gabellas, præter habentes auctoritatem ad hoc. 4° Deficientes arma, et alia usui bellico idonea ad Saracenos, Turcos, et alios christiani nominis hostes, vel hæreticos expresse et nominatim a Sancta Sede declaratos. 5° Impedientes eos, qui victualia, aut alia necessaria Romam vehunt. 6° Afficientes iniuriis eos, qui accedunt ad Sedem Apostolicam. 7° Vexantes Romipetas. 8° Offendentes eos, qui ad Romanam Curiam accedunt pro negotiis, negotiorumque gestores, nisi hæc fiant ad impediendum exercitium iurisdictionis ecclesiasticæ, aut contra libertatem, et iura Ecclesiæ. Ex aliis vero canonibus supracitatis suppressa videtur reservatio in sequentibus censuris. 1° In retinentibus ultra 20 dies falsas Litteras Apostolicas. 2° In violentibus interdictum constitutum a Papa. 3° In omittentibus adimplere conditiones promissas in absolutione ab excommunicatione. 4° In furantibus cum effractione Ecclesiæ. 5° In incendiariis. 6° In Regularibus absolventibus a casibus Episcopo reservatis prætextu privilegiorum. 7° In dantibus et recipientibus aliquid pro gratia vel iustitia apud Sanctam Sedem, et non denunciantibus in hoc culpabilem. 8° In alienantibus, et recipientibus bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico; quæ censura inter illas, quæ nemini reservatæ sunt, in dicta Piana Bulla recensentur. Ita cum prædicta reservatione libertatis et iurium Ecclesiæ in praxi iudicandum pro modulo ingenii nostri arbitramur, salvo meliori iudicio.

TITULUS IV.

DE EXTREMA-UNCTIONE, ORDINE, ET MATRIMONIO.

SUMMARIUM: 337. Extrema Unctio quid, quis eius minister et subiectum? — 338. Ordo quid, quis eius minister, et subiectum? — 339. Matrimonium quid, et quae sint in eo considerata? — 340. Monogamiam Christus probavit. — 341. Solam poligamiam successivam admittit Ecclesia, et alias coniunctiones damnat — 342. Matrimonium ut sacramentum definitur. — 343. Quis sit eius minister? — 344. Quotuplex matrimonium sit? — 345. Quae requirantur in contrahendo matrimonio conscientiae? — 346. Quam ob causam hoc secretum matrimonium queat publicari? — 347. Quale sit matrimonium ad morganaticam?

337. Plures fiunt in Ecclesia Sacrae Uctiones, ut in Baptismo, in Confirmatione, et Ordine; sed hic agimus de Extrema-Uctione, quae ita appellatur, quia ultima est, et in vitae extremitate fit. Extrema Unctio est *novae Legis sacramentum a Christo institutum ad conferendam aegroti vita periclitanti salutem animae, vel etiam corporis, per olei benedicti unctionem et orationem sacerdotis*. Ex huius definitionis verbis apparet, sacerdotem esse huius Sacramenti ministrum. At quamquam quilibet sacerdos valide hoc Sacramentum ministret; licite tantum ministratur a Parocho. Parochus enim in sua Parochia circa forum internum iurisdictionem habet ordinariam, qua, sicut iure proprio aegrotantes Sacrosancto reficit Viatico, ita eos Sacra Extrema-Uctione adiuvat. Quare ita dicitur huius Sacramenti minister ordinarius, ut extra necessitatis eventum nulli fas sit sacerdotum, absque Parochi licentia, hoc Sacramentum ministrare (1).

Subiectum Extremae-Uctionis est Christianus aegrotus, qui vita periclitatur, et peccata commisisse praesumitur, quorum sint hoc Sacramento expiandae reliquiae. Sed periculum non requiritur extremum, in quo anima in primoribus labiis laboret; aliter, ut nobis obiurgat impius Calvinus, non infirmos curaremus, sed semimortua cadavera, quod faxit Deus, ne unquam contingat. Illud sane periculum sufficit, ob quod adeo quis aegrotat, ut

in gravi vitae discrimine constitutus esse videatur. Quare hoc Sacramentum non est conferendum capite damnatis, neque irruentibus in bellum, licet certo, aut gravissimo periculo se exponant vitae amittendae, quia non aegrotant; neque infantibus nondum doli capacibus; neque perpetuo amentibus, aut furiosis, qui culpa reatu carent Sacramenti virtute delendo (2).

(1) Catech. Rom. de Sac. Extr. Unct., n. 13. — (2) Eugenius IV in decret. ad Armen.

338. Ordo deinde dupliciter in Ecclesia sumitur, scilicet: ad designandum certum hominum coetum, quo sensu dicimus ordinem ecclesiasticum, ordinem regularem N., ut eos indicemus homines, qui Ecclesiae ministerio, vel certae Religioni sunt addicti; et ad significandum unum ex septem Ecclesiae Sacramentis. Ordo hoc ultimo respectu acceptus est *Sacramentum novae Legis a Christo institutum, quo traditur ordinato spiritualis potestas certa quaedam munia ex officio exercendi in Ecclesia*. Ordo itaque convenit cum ipsa, quae conceditur, potestate, dum ordinatio est actus, sive caeremonia, qua eadem potestas confertur. Cum vero potestates sint plures, plures quoque sunt Ordines, et septem praecise numerantur, quos cum propriis attributionibus iam exposuimus (1). Ordinis Sacramentum imprimit characterem; ideoque reiterari non potest, nisi satis dubia sit eius collatio; quo casu repeti sub conditione debet.

Minister ordinarius Sacramenti Ordinis est solus consecratus Episcopus, qui non omnes, sed suos tantum subditos licite promovere potest, ut iam vidimus (2). Nilominus Abbates Regulares solemniter benedicti propriis regularibus subditis tonsuram, ordinesque minores licite conferunt. Subiectum vero est omnis homo baptizatus, nulla irregularitate praepeditus, mas, non foemina (3), quia non decet foeminas in Ecclesia loqui, aut docere (4).

(1) In Lib. I, n. 113 et seqq. — (2) Potest tamen etiam promovere ad ordines aliorum Episcoporum subditos, quando habent a suis Ordinariis dimissorias litteras, sicut ipse potest subditos suos alteri Epi-

scopo cum citatis litteris ordinandos committere. Examen vero ordinandorum regulariter fit coram Episcopo proprio, de quo idem testimonium fert in dimissoriis, et regulariter ordinans non potest iterum ordinandos examini subiicere ne absurdum sequatur, quod ordinandi a diversis Episcopis probentur, et reprobentur. Nihilominus liberum est Episcopo dioecesano examen ipsum Episcopo ordinanti committere, et hic non tenetur absolute attestationi dioecesani Episcopi quoad idoneitatem deferre. Giraldus ad cap. 3, sess. 23. Trid. de ref. Ordines conferendi sunt diebus a iure statutis, ut alibi notavimus, sup. n. 96; et servatis interstitiis. Sed Pius VI in magna Galliae subversione anno 1790 Episcopis illius nationis concessit, ut possent clericos ad quatuor minores ordines promovere una die et ad sacros Subdiaconatus, Diaconatus, et Presbyteratus ordines tribus Dominicis, seu aliis festis diebus non continuis. Brev. *Quo luctu* 4 maii 1790, quod refertur a Theiner, Docum. ined., tom. 1, p. 97. — (3) Cap. 10, de poenit. et remis. — (4) 1 ad Corinth., c. 14; et 1. ad Tit. c. 2.

339. Matrimonium denique indicat legitimam viri et mulieris societatem ad filios procreandos institutam, et a Christo Sacramenti virtute confirmatam. Hanc societatem dicimus *matrimonium*, quasi *matris-munium*, vel *munus*, quia prima et praecipua filiorum cura matris est. (1). Tria consideranda sunt in Matrimonio, nempe: contractus (2), Sacramentum, et vinculum inde productum. Matrimonium uti contractus est *coniunctio legitima viri et mulieris, individuan vitae consuetudinem continens*. Matrimonium est coniunctio legitima, hoc est a legibus probata. Coniunctiones viri et mulieris tres a Doctoribus designantur: 1.^a est *Monogamia*, scilicet matrimonium unius cum una; 2.^a est *Polygamia*, qua proprie, et specialiter intelligitur matrimonium unius viri cum pluribus foeminis; 3.^a est *Polyandria*, scilicet concubinatus unius mulieris cum pluribus viris.

(1) Dicimus etiam *Coniugium*, quia sub uno foedere, veluti sub uno iugo vir et mulier coniunguntur. Dicimus *Connubium*, vel *nuptias*, quia velamine quodam quasi nube obtegebatur olim virgo nuptura. Hodie tamen nuptiarum nomine intelligitur illa exterior solemnitas, quae matrimonium comitatur, quaeque tempore Adventus, et Quadragesimae est a iure interdicta, licet hoc tempore ex licentia Episcopi possit contrahi matrimonium. Dicimus demum *Sponsalia de praesenti*, quia praesens spondetur matrimonium, et differunt a sponsalibus de futuro, in quibus futurum tantum matrimonium spondetur, ut infra videbimus. — (2) Contractus hic sufficit, ut sit naturalis, nec civilis requiritur: nam Christus evexit ad dignitatem Sacramenti illum matrimonii contractum,

qui primum in Paradiso terrestri initus fuit; at ille contractus simpliciter fuit naturalis, quia nullae leges civiles extabant. Insuper Christus gratiam matrimonio tribuit, *quae naturalem illum amorem perficeret*. Trid. in sess. 24, in doct. de sac. matr. Ergo matrimonium in contractu naturali fundatur. Si vero a quibusdam Doctoribus hic contractus appellatur civilis, id fit ad indicandos alios effectus extrinsecos, qui a matrimonio manant, ut sunt iura dotis, successionem, aliorumque bonorum temporalium, ad quorum determinationem certe requiritur contractus civilis, sive a civilibus legibus probatus. Caeterum hic contractus a caeteris aliis contractibus differt in hoc potissimum, quod institutus sit ab ipso Deo, et quod Deus ipse eius statuerit condiciones: *unitatis*, ut duo sint in carne una; *indissolubilitatis*, ut quod Deus coniunxit, homo non separet; et *sanctitatis*, ut sanctificaret coniuges ad repraesentandam unionem Christi cum Ecclesia, iuxta illud D. Pauli: *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea*. Ad Ephes. 5.

340. Monogamiam instituit ipse Deus creator: Adamo equidem unam dedit coniugem Evam, quamquam in mundi primordiis plures possent videri viro copulandae uxores, ut citius genus humanum propagaretur. Hoc est *connubium honorabile in omnibus, et thorus immaculatas* (1). Habentur sane in eo cuncta Matrimonii bona: casta vegesque sobolis procreatio, accurata eiusdem educatio, sincera coniugum dilectio, constans sobolis amor, pacifica cohabitatio, unitas familiae, mutuumque omnium auxilium.

Nihilominus polygamiam simultaneam in sanctis Patriarchis Abraham et Iacob toleravit Deus, quibus ex divina dispensatione sibi revelata licitum fuit plures simul habere uxores (2). Attamen licet praefati ab adulterio per propagandae posteritatis providentiam fuerint excusati, non propterea eorum familiae gravissima polygamiae incommoda potuerunt effugere, ut pluribus in locis S. Scriptura testatur.

Sed Christus in nova Lege, quacumque dispensatione sublata, ad integram perfectionem Matrimonium revocavit: primum etenim sacrarum Scripturarum oraculum: *Relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una* (1), Christus renovando de verbo ad verbum repetivit in Evangelio S. Matthaei (4); et non dixit, adhaerebit uxoribus, sed uxori; neque dixit,

erunt tres, vel plures, sed duo in carne una (5). At rem absolvit Tridentinum, in qua haec leguntur: *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit* (6).

(1) D. Paulus ad Hebr., c. 13. — (2) Unde Innocentius III ait: *Nulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quae mos quandoque, interdum et fas censetur, per quam sicut Iacob a mendacio, Israelitae a furto, Samson à homicidio, sic et Patriarchae, et alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur.* Cap. 8, de divort. — (3) Genes., c. 2. — (4) Cap. 19. — (5) Ita explicat Innocentius III in cit. cap. 8, de divort. — (6) Sess. 24, c. 2. Huius naturalis praecepti aequitatem agnovit ipse Imperator Iustinianus, et legis sanctione firmavit, dum ita decrevit: « Eadem duobus nupta esse non potest, et duas uxores habere eodem » tempore non licet », § 6, Inst. de nupt.

341. Polygamiam successivam licitam esse aperte declarat D. Paulus his verbis: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit, quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino* (1). Permissae hinc sunt secundae, et posteriores nuptiae; sed secundo nubentes viri fiunt irregulares, et secundo nubentes mulieres nequeunt nuptialem benedictionem amplius recipere (2). Horum ratio est, quia in secundo nubentibus deficit significatio unionis Christi cum Ecclesia sua, quae typum virginitatis utrinque refert, quaeque Christianorum matrimoniis inest, et quia nuptialis benedictio communis utriusque sponso non est iteranda, ut non iteratur benedictio Ecclesiae, vel altaris. Immo secundae nuptiae sunt permissae absolute loquendo statim post mortem coniugis, neque annus expectandus est luctus, ut ex iusta causa sub infamiae poena praescribebant leges Romanorum (3): nam hae leges a iure canonico fuerunt abrogatae (4).

Polyandriam denique, sive polygamiam plurium virorum cum una muliere omnia iura damnant, et ipsa natura execratur. Ideo numquam fuit permissa, nec poterit unquam permitti, nisi Deus inconvenientia impediatur, quae ex his coniunctionibus in sobolis procreationis perniciem proveniunt, ut post Mastrium docet La-Croix (5). De aliis damnatis coniunctionibus egimus supra (6), quae tamen huc non spectant, quia maritales non sunt.

(1) I ad Corinth. 7, et can. 11 et seqq., c. 31, q. 1 — (2) Synod. Prov. Genuen., de sac. matr. — (3) L. 1, cod. de secund. nupt. et nov. 22, c. 22. — (4) Cap. 4, de secund. nupt. Haec ita sunt accipienda quoad forum ecclesiasticum et quoad matrimonii validitatem: nam secundum leges civiles, si vidua ante decem mensem a morte viri ad secunda vota transierit, in temporalibus bonis puniri potest, quia incerta fit proles, an ad primum, vel ad secundum maritum pertineat. — (5) Theol. moral., l. 6, p. 3, n. 11. — (6) Supra n. 276.

342. Matrimonium deinde ut Sacramentum ita potest definiri, videlicet, matrimonium est *Sacramentum novae Legis a Christo institutum, quo viro et mulieri fidelibus, sibi mutuo legitime per verba de praesenti desponsatis, ad perpetuam habendam vitae consuetudinem, et ad alia matrimonialia officia adimplenda, divina gratia confertur.* Quod autem matrimonium vere et proprie sit novae Legis Sacramentum, tamquam fidei dogma proponit Concilium Tridentinum (1), et D. Paulus commemorat non tantum ut Sacramentum, sed ut magnum Sacramentum ita scribens: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia* (2), quia spirituales Christi coniunctionem cum Ecclesia significat, cuius varias similitudines ibidem adducit Apostolus. At Christus quando matrimonii contractum ad gratiam, et dignitatem Sacramenti evexit, hoc pro fidelibus, vel baptizatis tantum effecit; cum non baptizati nullius sint Sacramenti capaces; et similiter effecit, ut in valido fidelium matrimonio ratio contractus a ratione Sacramenti separari non possit (3), quod ita esse definierunt Summi Pontifices (4).

(1) Sess. 24, c. 1. — (2) Ad Ephes., c. 5. — (3) Zallinger, de spons., n. 17 et seqq. — (4) Ita sane definivit Benedictus XIV in sua Bulla, quae incipit *Redditae sunt nobis*, quae refertur in suo opere de Synod., l. 6, c. 7, n. 5. Hanc definitionem confirmavit Pius IX in sua Bulla *Apostolica* 22 aug. 1851, et in suo Syllabo 8 decemb. 1854, num. 66, ubi damnata fuit sequens propositio: *Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem Sacramenti.* Syllab., prop. 65; et similiter damnata fuit alia sequens propositio: *Matrimonii Sacramentum non est nisi quid contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque Sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est.* Ib. prop. 66. Ac demum eodem iure damnata fuit sequens propositio: *Vi contractus mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse Sacramentum, aut nullum esse contractum, si Sacramentum excludatur.* Ib. prop. 73.

343. Circa huius Sacramenti ministrum, an nimirum minister sit sacerdos matrimonio assistens, an sint ipsi contrahentes ministri, magna est inter Theologos contentio, quam breviter, et sapienter describit Benedictus XIV (1). Sed nos nequimus a communi sententia recedere, in qua statuitur, ipsos contrahentes esse huius Sacramenti ministros. Nam illi sunt huius Sacramenti ministri, qui sunt ministri contractus, cum Christus ipsum contractum ad Sacramenti dignitatem evexerit: atqui ipsi contrahentes sunt ministri contractus: ergo sunt etiam ministri Sacramenti. Illud quoque accedit, quod ante Tridentinum, et etiam nunc iis in locis, in quibus hoc Concilium non fuit publicatum, matrimonium clandestinum absque sacerdote a solis contrahentibus celebratum est verum matrimonium; ergo et Sacramentum, quia ratio contractus a ratione Sacramenti inter fideles non distinguitur (2). Circa subiectum denique observamus, omnem hominem baptizatum posse hoc Sacramentum suscipere, modo sit capax consentiendi in nuptias, nulloque dirimente impedimento laboret, ut infra videbimus.

(1) De Synod., l. 8, c. 13. — (2) Pirhing ad tit. de spons., n. 76. Hoc ipsum certius adhuc fit ex declaratione S. Congregationis Concilii in una *Tricarensi* 27 mart. 1632, quae censuit valere matrimonium absque praesentia Parochi, servata in reliquo forma Tridentini, saltem adhibitis duobus testibus, in casu in quo nullus erat Parochus, nec Episcopus, nec Capitulum cathedrale. Hic agitur de matrimonio ad formam Tridentini, quod consequenter est Sacramentum; et nihilominus valere declaratum fuit. Ideoque contrahentes sunt huius Sacramenti ministri. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 164.

344. Matrimonium pluribus modis dividitur. Primo in *legitimum, ratum, et consummatum*. Illud legitimum, quod secundum leges Gentium ab infidelibus fuit contractum; illud ratum, quod secundum leges Ecclesiae a Christi fidelibus initum sola animarum coniunctione constat; illud demum consummatum, quod fuit spiritali, et corporali unione perfectum. Secundo in *verum, et putativum*. Verum illud est, quod inter personas matrimonii capaces legitime fuit contractum; putativum autem est illud, quod a personis matrimonii incapacibus ob aliquod impedimen-

tum latens, publice, et bona saltem unius coniugis fide fuit contractum.

Matrimonii putativi tanta est vis, ut prolem in eo susceptam faciat legitimam (1). Sed an tanta quoque sit eius vis, ut prolem ante matrimonium ex putativis coniugibus susceptam valeat per subsequens legitimare, inter Doctores controversatur, et probabilior negativa sententia videtur; quia filii in putativo matrimonio suscepti criminis macula carent, qua afficiuntur ante matrimonium nati (2).

Praeterea aliae tres sunt singulares matrimoniorum species, nempe: matrimonium *praesumptum*, matrimonium *conscientiae*, et matrimonium ad *morganaticam*. Matrimonium praesumptum olim erat illud, cum quis, post contracta cum aliqua sponsalia conditionata, vel pura, eadem cognoverat: nam per hoc factum praesumptione iuris, et de iure, contra quam non admittitur probatio, censebantur sponsi conditioni renunciasse, et in praesens Matrimonium realiter consensum dedisse (3). Sed hoc Matrimonium post decretum Tridentini, in quo ad validitatem matrimonii Parochi, testiumque praesentia requiritur (4), non potest amplius subsistere, nisi de locis agatur, in quibus dictum decretum non fuit publicatum.

(1) Cap. 2. Qui fil. sint, legit. et hoc confirmatur a Iure civili. — (2) Reiffenstuel ad tit. Qui fil. sint legit., n. 36. — (3) Cap. 6, de cond. appos., et cap. 15 et 30 de spons. — (4) Sess. 24, c. 1, de ref. matr.

245. Matrimonium conscientiae est illud, quod coram Ecclesia, et ad formam Tridentini contrahitur ea lege, ut occultum maneat (1). Necessaria in eo est gravis, urgens, et urgentissima causa non a Parocho, sed ab Ordinario probanda (2), diligens inquisitio super qualitate, gradu, et conditione sponsorum (3), clara et indubia probatio status liberi, dispensatio a publicis denunciationibus, specialis Ordinarii commissio data Parocho, vel alteri sacerdoti assistendi matrimonio privatim (4), observatio silentii quoad omnes assistentes, et cooperantes ad ipsum (5), et demum inscriptio celebrati matrimonii in libro peculiari in ipsa Curia perpetuo asservando.

Quae Tridentinum ad matrimonii validitatem requirit, in hoc etiam matrimonio habentur: nam adest parochus, vel delegatus ab Ordinario, adsunt duo saltem testes (6), adhibetur formula praescripta, et vere coram Ecclesia celebratur, licet fiat secreto in Ecclesia ipsa, vel alibi, ne ulla celebrationis notitia, vel rumor oriatur. Propterea hoc matrimonium non describitur in solito parochorum libro, in quo alia matrimonia describuntur; nam per hoc illico fieret publicum; sed in alio peculiari libro, quem Ordinarius in sua Curia servat semper clausum, sigillis obsignatum, et caute custoditum (7). Neque hic liber potest aperiri absque Ordinarii licentia, et iusta causa, ut puta, si aliud in eo simile sit describendum matrimonium, vel ex eo aliquid sit depromendum documentum, quod nulla alia ratione queat suppleri (8). Ubi ex his coniugibus proles nascatur, ea Baptismate regeneranda est in sua parochia, facta, vel non facta mentione parentum (9). Sed pater vel, eo defuncto, mater debet statim Ordinario denunciare prolem a se natam, et baptizatam exhibendo documenta comprobantia prolem tali loco et tempore natam, et baptizatam, esse vere legitimam, et ex vero matrimonio secreto procreatam (10). Haec vero nativitatis, et Baptismi documenta in alio apposito libro fideliter transcribenda sunt, qui, ut alter superius citatus, clausus, et sigillis obsignatus in Curia asservandus, et custodiendus est (11).

(1) Ecclesia quidem semper exoptavit, et praescripsit, matrimonia publice celebrari; sed occulte celebrata matrimonia quandoque admisit, ut eruitur ex cap. 1 et 2, de cland. desp. quo iure etiam nunc admittuntur matrimonia conscientiae. Sed notandum quod ad rem scribit Benedictus XIV, in Bul. *Satis vobis*, ubi asserit, ut plurimum abhorrere a Sacramenti dignitate, et ab ecclesiasticarum legum praescripto occulta haec matrimonia conscientiae. — (2) Causa probata a Benedicto XIV, in cit. Bul. *Satis vobis*, in qua huius matrimonii regulae traduntur, ea est, cum vir et foemina in figura matrimonii publice degunt, et publice putantur coniuges, cum veri concubinarij sint. Nimis enim durum esset illis turpitudinem praeteritam detegere, et publice matrimonium contrahere. At Pontifex Ordinariorum facultatem haec permittendi matrimonia ad hunc casum non restringit, cum, ut ait ipse, *alii similes, et fortasse urgentiores esse possint*. — (3) Praeterea inquirendum est, an sponsi sint sui, vel alieni iuris, an filii familias, quorum nuptiis pater

iuste resistat. In hoc casu Ordinarius matrimonium admittendo filiorum inobedientiam probaret. Cit. Bul., § 7. Inquirendum similiter, an petens matrimonium conscientiae, beneficium, vel pensionem, vel legatum possideat, quod habeat pro conditione statum coelibatus, vel viduitatis: hinc arcetur clericus in minoribus, nisi beneficium, vel pensionem ecclesiasticam dimiserit. Cit. Bul. ibid.; et eodem iure arcenda videtur vidua, quae a suo primo marito legatum habet sub conditione viduitatis, nisi legatum liberum haeredibus relinquat. — (4) Regulariter ad hoc deputandus est alter ex parochis sponsorum, qui notitia personarum, et experientia caeteris aptior videatur; sed ubi alia simplicis sacerdotis deputatio a circumstantiis requiratur, haec fieri non potest a Parocho, sed tantum ab Ordinario de persona probitate, et doctrina commendabili. Quilibet vero deputatus debet sponsos monere, ut sacro fonti eorum prolem offerant, ut eam tamquam legitimam agnoscant, eamque pietate, bonisque moribus imbuant, et ad familiae bona habenda admittant. Cit. Bul., § 8 et 9, et ut denique susceptam prolem Baptismate regeneratam Ordinario denuncient, cum nota loci et temporis administrati Baptismatis, et sincera indicatione parentum. Ib. § 13. — (5) Hoc silentium impositum sub arcta lege, ut sapienter demonstrat Franciscus Mazzeus in suo libro *de matrimonio conscientiae*, de sui natura debet esse perpetuum, hoc est durat usque ad mortem coniugum, in quorum favore impositum fuit, qui propterea possunt quocumque tempore voluerint eorum matrimonium evulgare, quod conceditur etiam uni tantum coniugum, altero repugnante. Unde post utriusque coniugis mortem Ordinarius ex officio debet secretum matrimonium publicum facere, ut constet filios esse legitimos, et legitimum iuribus frui. — (6) Testes assumendi sunt ex viris probis, et confidentibus, cit. Bul., § 6. — (7) Matrimonio autem celebrato a parochio, vel alio sacerdote delegato, indilate? documentum celebrati secreti matrimonii rite scriptum, et subscriptum ad curiam transmittendum est, cum nota, ut iam diximus, temporis, loci, et testium, qui celebrationi interfuerunt. Fides, et attestations huiusmodi transcribendae sunt in dicto libro secretorum matrimoniorum, prout iacent de verbo ad verbum a persona proba et integra ad id deputata. Interim vero fides, et attestations ipsae in secretiori loco sartae, tectaeque servandae sunt. Ib. § 10. — (8) Iusta etiam causa hunc aperiendi librum est necessitas iustitiae administrandae. At, re confecta, statim liber, ut prius, obsignandus est. Ibid. — (9) Si enim matrimonium secretum celebratum fuit in schemate concubinariorum, qui publice putabantur coniuges, fieri debet mentio parentum, quia haec mentio prodest, et non nocet. Si vero alia de causa matrimonium fuit permissum, haec mentio omitenda est, ne matrimonium occultum, invitis coniugibus, publicetur. — (10) Denunciatio haec fieri debet per parentes ipsos, vel per litteras eorum caractere exaratas, vel per fide dignam personam ab ipsis parentibus designatam. Cit. Bul., § 11. — (11) Haec transcriptio in libro alio fieri debet ab eo, cui facta fuit potestas adnotandi matrimonium in libro secretorum matrimoniorum, et in eo nomina utriusque parentis sunt referenda, et eo modo hoc negotium est gerendum, ut ex omnibus certo et clare constet, prolem esse legitimam. Ad hoc autem

expedire videtur, ut documenta Baptismatis, et denunciationis serventur integra in secretiori Curiae loco obsignata, et sigillis clausa, ut alii citati libri. Cit. Bul., § 11.

346. Hoc secretum Matrimonii ob arcani silentii legem, qua obstringitur, publicari nequit, nisi ex iusta causa, quae id praecipiat, vel suadeat. Iusta causa est: 1.^a Si coniuges prolem susceptam, vel etiam baptizatam, suppressis parentum nominibus, intra triginta a nativitate dies Ordinario denunciare neglexerint. Hoc enim in casu, ut eorum inobedientia puniatur, et ut damna illegitimitatis avertantur a prole, Ordinarius potest occultum matrimonium publicare (1). 2.^a Si alteruter ex his coniugibus, altero vivente, praesumat, et moliatur aliud inire matrimonium: nam hic abuteretur Ecclesiae beneficio sibi concesso ad ipsas divinas leges violandas (2). 3.^a Si scandalum oriatur in populo a coniugibus occultis procreatum, qui se publice tractare audent maritali affectu, uti coniuges, cum a populo haberi nequeant, nisi tamquam concubinarij. In hoc enim casu, si ipsi nolint scandalo obviare, ad quod lege naturali, et divina tenentur, et matrimonium publicare renuant, poterit Ordinarius matrimonium notum facere, quia ipse tenetur a fidelibus scandalum avertere (3). 4.^a Si filiis ex hoc matrimonio genitis obveniat haereditas, vel pingue legatum, quod legitimitatis conditionem requirat: nam tunc, reluctantibus genitoribus matrimonium publicare, id exequi poterit Ordinarius, ut damnum a prole removeat (4).

(1) Cit. Bul., § 12. — (2) Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 170. — (3) Giraldus ad cap. 2, de cland. desp., qui notat Benedictum XIV, primam expressam causam formaliter probare, sed tacite probare etiam alias. Quod si publicatio matrimonii fieri non posset absque gravissimo coniugum damno, ipsi forent monendi, ut cautissime procederent ad omnem tollendam scandali occasionem, vel consulendi, ut ad alias remotas regiones se conferrent; alias scandalum matrimonii publicatione reparandum. — (4) Cit. Soglia, qui hoc extendit ad alios casus, in quibus proles suscepta alterius cuiuscumque iuris, aut utilitatis iacturam notabilem sustinere deberet, nisi matrimonium occultum publice- tur. An autem hoc extendatur quoque ad extraneas personas, qui ex occulto matrimonio praeiudicium sentiunt, inter Doctores controversatur. Vide Soglia, et Doctores, quos ibidem refert.

347. Matrimonium ad morganaticam in Germania usu receptum est illud, quod a viro nobili post mortem primae uxoris pariter nobilis, cum uxore inferioris conditionis ea lege contrahitur, ut nova uxor, novique liberi dignitatis, et bonorum patris consortes non sint; sed ut uxor, et liberi tantum partem habeant sibi inter sponsalia assignatam, quae germanico vocabulo *Morgengap* et latino *Morganatica* appellatur (1). Ratio sic matrimonii contrahendi est, ut viduus habeat suae incontinentiae remedium, et ut secundum matrimonium praeiudicium non afferat liberis primi matrimonii, vel, iis non extantibus, aliis agnatis, qui ad successionem vocantur, ne familiae nobiles a proprio splendore decendant. Talis consuetudo probatur in libris Feudorum (2), et passim a Iuristis, et Theologis Germanicis, utpote quae nihil continet contra substantiam, et contra modum legitimi et rati matrimonii (3). Nihilominus si leges, et consuetudines Germaniae ad bonum publicum potuerunt rationem naturalem limitare, ne filii succederent patri, nunquam potuerunt ius naturale ita submovere, ut filii non succedant in iure petendi, et habendi a patre, vel ab eius haereditate, alimenta necessaria ad vitam sustinendam, si portio inter sponsalia assignata alimenta ad vitam necessaria non aequaret (4).

(1) Hic mos simulacrum quoddam refert legum Romanorum, quarum tenore uxor ducta per modum *conferreationis* particeps fiebat bonorum, nominis, et dignitatis mariti; ducta vero per alios modos *usus*, aut *emptionis*, dictorum omnium expers manebat. — (2) Lib. 2 Feud., tit. 29. — (3) Remigius Mascat, Inst. iur. can., l. 4, t. 5, de cond. app. in desp., n. 24. — (4) Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 169.

TITULUS V.

DE SPONSALIBUS.

SUMMARIUM: 348. Quid sint sponsalia? — 349. Quae necessariae sint conditiones in eorum consensu? — 350. Qui prohibeatur a sponsalibus iure naturali? — 351. Qui iure positivo? — 352. Quo modo contrahantur sponsalia? — 353. Poenae, non arrhae, prohibentur in sponsalibus. — 354. Qui sint sponsalium effectus? — 355. Quot modis sponsalia solvantur? — 356. Cum ex culpa, vel facto alterius solvantur, id tantum obtinet favore innocentis. — 337. An ad ea ex causa dissolvenda opus sit auctoritate iudicis?

348. Matrimonium per sponsalia de futuro. de quibus hic agimus, inchoatur. Sponsalia a *spondendo* sibi uxores futuras dicta sunt; et possunt definiri, *pactum, sive promissio mutua inter sponsum, et sponsam inita de futuro inter se matrimonio contrahendo*. Ex hac definitione liquet, uti Matrimonium: sic sponsalia de futuro quemdam contractum continere, ad cuius validitatem omnino requiritur partium consensus, et contrahendi capacitas (1).

(1) Haec sponsalia matrimonio praemittere optimum esse per se comperit: nam sponsalia praeparatio sunt ad Matrimonium, ut necessaria deliberatione celebrari queat. Si enim in aliis recipiendis Sacramentis praeparatio requiritur, quanto magis in Sacramento Matrimonii, quod summam vitae humanae in spiritualibus, et temporalibus tenet. Unde nemo mirari debet, si matrimonia absque praeviis sponsalibus celebrata, quae tamen valida sunt, saepe male vertant: quia *difficile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt inchoata principio*. Can. 25, c. 1, q. 1. Parochi tamen cavere debent, si in eorum praesentia contrahantur sponsalia, ut in quibusdam dioecesibus contingit, ne subdoli, vel ignorantes sponsi verum ineant matrimonium, dum de puris sponsalibus agitur, quod certe malum vitabitur, si desint testes.

349. Consensus ad sponsalia debet esse *mutuus*, sive talis, ut importet ex una parte promissionem, et ex alia repromissionem, quod Doctores eruunt ex forma veri contrahendi Matrimonii, in qua dicta promissio, et repromissio est (1). Quare promissio a sponso facta, et a sponsa simpliciter absque repromissione acceptata, non inducit per se pactum sponsalium, sed pactum alterius

generis, quod tamen promittens debet observare, quia si semper, maxime in causa Matrimonii promissio boni viri est obligatio. Hoc pactum acceptans servat sibi ius deliberandi, an velit repromittere. Unde usque ad repromissionem sponsalia non sunt; neque ex iisdem publicae honestatis impedimentum oritur: post repromissionem vero, stante adhuc promittentis consensu, valida sponsalia fiunt. Dicimus tamen, promissionem simpliciter acceptatam per se pactum sponsalitiū non inducere; nam aliud foret sentiendum, si acceptatio tacite repromissionem contineret, ut si adesset manuum porrectio, aut receptio, annuli, aut aliud externum signum, quod repromissionem innueret. Hoc enim casu repromissio foret tacita, ac proinde validum sponsalitiū pactum (2).

Debet esse verus, sive talis, ut voluntatis assensum importet: unde coram Deo, et in foro interno ille sponsalia non contraxit, qui externe sponsalium verba protulit ficte, aut ex dolo. aut ex ioco. dum defuit interna se obligandi voluntas (3). Hic nihilominus in foro externo eo usque habendus a sponsalibus ligatus, donec suam fictionem, dolum, aut iocum sufficienter probet: nam ei non creditur, qui suam allegat turpitudinem; alias quis posset facillime, et impune sacram sponsalium fidem violare; et aliunde *nemo existimandus est dixisse, quod non mente cogitaverit*, ut fert iuris adagium.

Debet esse *expressus* verbis, aut signis externis, cum secus dari nequeat promissionis, et repromissionis intelligentia. Si exprimatur verbis univocis, ex. gr. *promitto tibi matrimonium; et ego tibi*, procul dubio sponsalia sunt perfecta. Si vero exprimatur verbis ambiguis, ex. gr. *non ducam uxorem nisi te; et ego non nubam nisi tibi*, sponsalia non videntur absoluta, sed tantum conditionata (4), nimirum: si ducam uxorem, ducam te; et si nupsero, nubam tibi, nisi ex praevio sponsalium tractatu, vel ex circumstantiis aliud deducatur (5). Sed et signis, hoc est per epistolam et nutus, sponsalium consensus sufficienter exprimitur: quo modo sponsalia contrahit surdus et mutus. Immo ex speciali iuris dispositione sola taciturnitas in filiis signum est sufficiens ad sponsalia de futuro ineunda,

si eorum parentes pro eis praesentibus, et non contradicentibus palam sponsalia stipulentur, quia filii per os parentum censentur loqui (6).

Debet denique esse *determinatus* ad unam certam personam: nam sicut Matrimonium, sic sponsalia consistere non possunt, nisi inter duos. Ideoque si quis spondeat, se ducturum in uxorem unam ex tribus sororibus, et hae acceptent, ac repromittant, sponsalia non sunt, quia in nullam fertur determinatus consensus. Verum qui sic promisit ex communiori sententia tenetur promissionem observare, et unam ex tribus sororibus, quam maluerit eligere, ut eam in uxorem ducat, ex qua electione, acceptante, et repromittente electa, valida suboriuntur sponsalia, quae impedimentum publicae honestatis cum aliis sororibus statim inducunt (7).

(1) L. 2, ff. de spon., ubi sponsalia definiuntur: *mentio, et repromissio nuptiarum futurarum*, quae lex confirmatur in can. 3, c. 30, q. 5. — (2) Reiffenstuel, de spons., a n. 55, et Cosci, de spons. fil. fam., v. 5, n. 7. — (3) Cap. 26, de spons. — (4) Haec sententia recepta, et probata est a S. Congregatione Concilii in una *Vintimilien. sponsalium* 1 iun. 1700, in qua ex sponsalium syngrapha per virum, et mulierem subscripta ita constabat: *Ego infrascriptus dico et promitto non aliam ducturum nisi Benedictam infrascriptam, quemadmodum ipsa promittit, et iurat*; et S. Congregatio respondit: *Non constare de sponsalibus absolutis, et promittentes non esse cogendos ad contrahendum*. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 135. — (5) Plures similes ambiguas sponsalium formas afferunt auctores, et specialiter Reiffenstuel, de spons., § 2, per tot. quae tamen ex communi locorum consuetudine interpretationem recipiunt. — (6) Cap. unic. de despous. impub. in 6. — (7) Cit. Soglia, § 137.

350. Capacitas omnibus est contrahendi sponsalia, modo a iure non probibeantur; sed alii a iure naturali prohibentur, alii a iure positivo. Ius naturale sponsalia prohibet amentibus, furiosis, infantibus, et iis omnibus, qui nequeunt in Matrimonium consensum praebere (1). Quod autem de infantibus diximus intelligitur septennio minoribus; nam septennio maiores, dolique capaces valida contrahunt sponsalia (2). Horum quidem impuberum sponsalia in suo robore manent usque ad eorum pubertatem, sive usque ad eam aetatem, in qua primo valide possunt

Matrimonium contrahere. Adveniente vero pubertate, unusquisque eorum potest libere resilire a sponsalibus in sua imperfecta aetate initis, modo id faciat statim in principio pubertatis (3): aliter si tacuerit, et contra sponsalia non reclamaverit, stante sua ad sponsam affectione, censetur eadem rata habuisse, et ita confirmantur, ac fiunt perpetua eodem modo, ac si contracta fuissent a pubere. Sed, durante impubertate, revocari nequeunt, quia ea mobilitas animi, quae tribuit ius revocationis post pubertatem, ipsam revocationem ante pubertatem impedit, cum aequè possit esse perniciosum retinere, vel revocare sponsalia ante pubertatem inita. Quod si pubes cum impubere sponsalia contraxit, ille manet absolute ligatus, hic vero dictam habet resiliendi facultatem; et pubes sibi imparitatem imputet, qui non timuit cum impubere sponsalia inire.

(1) Cap. 23, 24 et 25, de spons. et matr. Unde surdus, et mutus tantum potest contrahere sponsalia, non vero simul mutus, et caecus: nam quemadmodum nequit promissionem audire, aut legere, sic nec aliquo modo repromittere. — (2) L. 14, ff. de spons. — (3) Ex communi Doctorum sententia hoc debet fieri intra triduum ab incepta pubertate, quia in iure statim fieri dicitur, quod fit intra triduum. At si factus pubes ignoret sibi hoc privilegium competere, triduum computatur tantum a die, quo id cognovit. Card. Soglia, loc. cit., § 145. Sponsi tamen impuberes duobus in casibus nequeunt a sponsalibus resilire etiam adveniente pubertate. Primus est, si malitia suppleat aetatem, et carnalis commixtio inter eos ante eorum pubertatem intervenerit. Cap. 8, de desp. impub. Secundus, si sponsi pubertati proximi, et doli capaces iuraverint, se sponsalia servaturos, quia *periculosum est contra suum iuramentum venire*. Cap. 10, de spons. et matr. Non desunt tamen Doctores, qui innixi capiti 17 eiusd. tit. contrarium in hoc casu doceant, quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adiicitur, et cum resolubilia sint sponsalia, resolubile etiam dicunt iuramentum.

351. Ius positivum in proposito vel ecclesiasticum est, vel civile, sive politicum. Ex iure ecclesiastico prohibita sunt absolute sponsalia inter eos, inter quos aliquod extat perpetuum Matrimonii impedimentum: nam prohibito fine, omnia censentur prohibita, per quae pervenitur ad illum. Nil autem refert, an perpetuum impedimentum sit dirimens, vel tantum impediens, quia utroque in casu promitteretur illicitum, bonisque moribus esset promissio

contraria, quae proinde valere non posset, etiamsi foret iuramento vallata (1). Hinc qui emisit simplex castitatis votum, quod quidem tantum impediens praebet impedimentum, nequit valida sponsalia contrahere (2); et qui catholicus est, nequit valida contrahere sponsalia cum haeretica, licet haeresis solum praebet impedimentum impediens (3).

Ex iure civili sponsalia contrahere nequeunt filii-familias absque parentum consensu, et pupilli minores absque consensu consilii familiae, quod ad eandem fere formam fuerat prius a Romanorum legibus sancitum. Hoc quidem est maxime aequitati consonum, cum filii parentibus obedientiam, et reverentiam debeant exhibere (4). Propterea quidam Canonistae dicunt haec sponsalia esse etiam de iure canonico irrita (5). Sed in praxi iudiciorum et ex communiori Doctorum sententia sponsalia filiorum-familias absque consensu parentum contracta habentur valida. Nam hi Doctores voce concordi dicunt, talia sponsalia ex iusta causa ad parentum instantiam posse per iudicem ecclesiasticum dissolvi (6): ergo ab iisdem ex sua natura supponuntur summo iure valida, quia quod nullum est non dissolvitur, sed declaratur nullum. Quod de filiis-familias dicimus, a fortiori de pupillis minoribus dicendum. Leges autem civiles, etiam Romanorum, numquam probavit Ecclesia, et hac forte de causa, quia ad Matrimonii libertatem minuendam tendunt, et licet generaliter aequae. in particulari iniustae esse possunt. Concludendum itaque sponsalia filiorum-familias in genere esse illicita, et culpa admitti in his contrahendis absque parentum consensu; sed in specie esse summo iure valida, et posse per iudicem ecclesiasticum ex iusta causa dissolvi, licet fuerint iurata, ut Benedictus XIV docet (1).

(1) Cap. 58, de reg. iur. in 6. — (2) Reiffenstuel, de spons. n. 19. — (3) Sanchez, de matr. l. 1, d. 15, n. 2. — (4) Cosci, de spons., v. 3, n. 61. — (5) Id. eod. loc. (6) S. De Ligorio, l. 6, n. 849, et seqq. — (7) Inst. 56, § 15.

352. Sponsalia contrahuntur *pure*, aut *sub conditione*, modo conditio honesta, et possibilis sit. Si pure hoc fiat,

statim oritur obligatio; si vero sub conditione, expectandus est conditionis eventus, ut infra videre erit, ubi de conditionibus agemus. Item contrahuntur inter praesentes verbis, vel signis; et inter absentes per epistolam, aut per procuratorem, et illo momento contrahi censentur, quo absentis, et praesentis consensus iunguntur. Attamen in constituto procuratore ad sponsalia, aut Matrimonium ineundum hae requiruntur conditiones: 1.º debet habere speciale mandatum ad certam personam; 2.º nequit alium in sui locum delegare; 3.º debet mandantis consensus perseverare: nam procurator perperam sponsalia contrahit post mandati revocationem, etiamsi hoc factum ignoret (1).

(1) Cap. 9, de procurat. in 6.

353. In sponsalibus poena contra promissionis violatorem stipulari nequit, quia nemo invitus poenarum metu ad Matrimonium contrahendum adigendus est (1). Nihilominus arrhae valide sponsalibus apponuntur, quae donaria sunt a sponse sponsae, vel e converso data in Matrimonii contrahendi signum, et in remunerationis tesseram pro consensu animo libenti praestito, uti est anulus, gemma, pecunia, vel aliud simile. In arrhis id est a legibus Romanorum cautum, et ab ecclesiastica praxi observatum, quod qui harras dedit, eas amittat, et qui accepit, duplicatas reddere teneatur, si iniuste a sponsalibus resiliat, et si sit maior, qui accepit: nam minor non in duplum, sed tantum in simplum tenetur (2). Si vero quis a sponsalibus iuste resiliat, ut puta, quia ingreditur religionem approbatam, aut quia sponsalia solvuntur mutuo consensu, aut quia alter ex sponsis moritur, arrhae restituendae sunt, prout fuerunt acceptae (3).

(1) Cap. 29, de spons., et l. 5, cod. eod. — (2) Cit. l. 5, cod. de spons. — (3) L. 3, cod. eod. Cum arrhae sint poenae, ut attendenti innotescit, ratio non cognoscitur, cur teneat in sponsalibus stipulatio arrharum, non vero poenarum. Doctores efferunt, arrhas non ita ut poenae, matrimonii libertatem minuere; nam arrhae, ut plurimum exiguae sunt res, quae statim traduntur, et poenae ex adverso graviores plus aequo esse possunt, quae tantum promittuntur, cum in sic promittendo facillime sese effundant homines, quibus plus saepe est in spe, quam in re. Alii alias proprio Marte sibi cudunt utriusque principii rationes.

At non desunt, qui appellent ad miserabile Iuliani refugium, qui in lege 20 ff. de leg. ita scriptum reliquit: *Non omnium, quae a maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest. Alioquin, ut subiicit Nera- tius, multa ex his, quae certa sunt, subverterentur, l. 21, ff. eod.*

354. Sponsalium contractus legitime initus in foro interno, et coram Deo validus est, licet nequeat probari, et in foro externo suum habet effectum, ubi per partium confessionem, aut per testes, aut alio modo probetur, etiamsi nulla externa solemnitas fuerit adhibita. Unde Benedictus XIV sapienter monet, in celebrandis sponsalibus tutius esse, si ipsa in tabulis exarentur, ut probari queant. (1). Huius contractus effectus sunt sequentes. Primo. desponsati in conscientia obligantur ad Matrimonium contrahendum, quamquam nequeant sponsalia in foro externo probare; ideoque huic obligationi non parens, ex omnium Doctorum sententia graviter peccat, quia in re gravissima datam fidem iniuste fallit.

Secundo, desponsati etiam in foro externo ad Matrimonium contrahendum obligantur: unde qui promissum servat, si vereatur alterius prevaricationem, potest coram Episcopo inita sponsalia opponere, ne illi libertas fiat aliud contrahendi Matrimonium: sed. ita facta oppositione, debet eadem sponsalia probare: aliter post lapsum temporis determinati iuxta Curiarum consuetudinem (2), et nulla facta oppositionis renovatione, posset Episcopus, aut Vicarius Generalis pro conscientia sua factam oppositionem negligere, et petenti concedere alterius contrahendi Matrimonii facultatem, cum opponens non prosequens oppositionem eam videatur deseruisse. Intra tempus ex Curiarum consuetudine ad retinendam oppositionem concessum, oppositio facta non potest tolli, nisi ex instantia alterutrius ex sponsis, citatis partibus, et cognita causa, nullitatis, vel dissolutionis sponsalium sententia proferatur. At si sententia sponsalia confirmet (3), nedum negatur alterius Matrimonii licentia, verum refractarius ad datam Matrimonii fidem liberandam, et severa monitione, et minitacione censurarum est cogendus (4). Nihilominus ex hodierna Curiarum praxi in pervicacem censurae actu numquam feruntur, quia experientia comper-

tum fuit, Matrimonia coacta difficile, et luctuosos habere exitus. Hoc idcirco casu relinquitur perfido violatae promissionis iniustitia aliis expianda modis; et interim, poena pecuniaria decreta pro damni illati reparatione, etiam altera repugnante parte, post diuturnum certamen pervicax a iudicii observatione absolvitur (5).

Tertio, desponsati nova sponsalia cum altera persona contrahentes perperam faciunt, quia haec secunda sponsalia sunt ipso iure nulla, et irrita, licet sint iureiurando confirmata. Individuum siquidem Matrimonium uni promissum alteri nequit absque iniquitate promitti, quae iuramento non deletur, sed augetur. Hoc verum est in casu, quo sponsus deceptus velit prima sponsalia observare; nam, si ipse vellet se ab iisdem solvere, procul dubio posset, quia qui secunda sponsalia inivit, praesumitur nuncium dedisse primis (6).

Quarto, demum desponsati contrahunt publicae honestatis impedimentum, ob quod nequeunt cum alia persona ipsis consanguinitate coniuncta matrimonium inire; quod quidem dirimens impedimentum est, ut infra videbimus.

(1) Cit. Inst. 56. — (2) Ex consuetudine curiae Genuensis datur opponenti, ne alteri desponsato fiat facultas aliud ineundi matrimonium, spatium sex mensium a proposita oppositione, quo tempore etiamsi sponsalia non probaverit, dicta facultas dari nequit, nisi causa in contradictorio cognita. — (3) Hic obiter notamus, probationem sponsalium ad eorum confirmationem esse debere rigorosam, cum agatur de libertate auferenda, ut deducitur ex S. Congregationis decisionibus, et praesertim ex una 18 maii 1850. — (4) Arg. cap. 10, de spons. — (5) Censurarum minitatio fieri debet, ut reluctans iniuste suum reatum agnoscat, et in matrimonium consensum praebeat; sed ita ut liber maneat, non ut invitus ad id adigatur. Unde compulsio haec, ut explicat Sanchez, de matr., l. 1, dis. 20, n. 7, etiam cum agitur de sponsalibus iuratis, non debet esse strictissima, sive coactissima, ne consensus ad matrimonium requisitus deficiat; sed moderata ad modum medicinae, ut reus ab iniustitia, et peccato desistat. Quod si obstinatus in suo scelere per biennium maneat, post adeo longum probationis tempus, etiamsi absolutionem non petat, absolvendus est, sicut Rota Romana pluries definivit, teste Monacello, tom. 2, p. 3, t. 1, for. 29, n. 7 et 9. — (6) Sed quod dicimus circa sponsalia de futuro, ad sponsalia de praesenti, sive ad matrimonium, minime extenditur: matrimonium profecto post sponsalia cum una subsistit cum alia persona celebratum,

quia matrimonii vinculum vinculo sponsalium fortius est. Haec theorica quoad utramque partem vera demonstratur a responso Alexandri III ad Archiepiscopum Genuensem. Cap. 1 et 4 de spons. duor.

355. Legitime contracta sponsalia pluribus modis dissolvuntur: 1.º Per mutuum sponsorum consensum dissolutioni datum, etiamsi sponsalia sint iurata (1): cum enim consensu ineuntur, consensu quoque dissolvi possunt, quia omnis res solubilis per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur (2). Neque potest iuramenti vinculum obesse, cum iuramentum sit accessorium, quod sequitur naturam actus, cui adiicitur (3).

2.º Per ingressum in approbatam Religionem unius ex sponsis solvuntur sponsalia ex parte alterius, qui manet in saeculo: nam cum ingrediens manifeste sponsalibus renunciet, manens in saeculo potest hanc renunciationem acceptare, seseque plenae libertati restituere. Nihilominus sponsalia in suo robore manent quoad ipsum ingredientem usque ad professionis emissionem, quem altera pars potest eo usque tenere sponsalibus devictum, et expectare si forte monasterium deserat. Idem dicatur de suscipiente Ordines minores, non sacros; nam per Ordines Sacros, et per professionem religiosam, quae duo impedimenta dirimentia sunt, absolute solvuntur sponsalia quoad utramque partem (4).

3.º Per impedimentum dirimens sponsalibus superveniens ipsa solvuntur. Cum enim hoc casu sit interdictum Matrimonium, obligatio sponsalium, si adhuc extaret, respiceret ad moraliter impossibile, cuius nulla potest esse obligatio. Nihilominus cum una ex partibus sua culpa causa impedimenti fuit, ex Doctorum sententia, vel Pontificis dispensatione, si possibile sit, impedimentum amovere, vel damnum reparare in conscientia tenetur, ne contra legum statuta ex sua iniquitate commodum reportare videatur.

4.º Per absentiam, et nimiam dilationem solvuntur sponsalia: per absentiam, cum sponsorum alter. alio invito, patria discedit animo non revertendi (5); per nimiam dilationem, cum sponsorum alter iniustas moras nectit, vel dolos fabricat, ut alius se longa mora frustari agnoscat.

Haec sane unius absentia, aut nimia dilatio manifeste denotat suum a sponsalibus recessum. qui aequae manifeste pandit alteri recedendi viam. Propterea absentiae, vel nimiae dilationis pertaesus potest coram iudice pro sponsalium dissolutione instare, votique compos fiet, ubi in absente cito revertendi animus non agnoscatur, vel agnoscatur in procrastinante dolus. Leges quidem Romanorum praecipiebant, ut sponsa expectaret sponsum per biennium, si in provincia, et per triennium, si extra provinciam degeret (6); sed hae leges in foro ecclesiastico non fuerunt receptae, in quo temporis determinatio prudenti iudicis arbitrio fuit semper relicta (7).

5.º Per gravem mutationem animi, corporis, aut fortunarum in uno ex sponsis post sponsalia contingentem, vel antea existentem, et non cognitam, eadem quandoque solvuntur, quia contrahentes non censentur se ad Matrimonium obligare, nisi sub conditione, *si res in eodem statu permanserit* (8). Gravis est animi mutatio superveniens infamia ex adulterio, furto, vel alio crimine, dura morum saevities ante sponsalia non agnita (9), et capitalis inimicitia inter ipsos praesertim sponso excitata (10). Gravis est corporis mutatio superveniens lepra, paralysis, et deformitas sive a morbo, sive a scelere producta (11). Est denique gravis fortunarum mutatio superveniens paupertas ex bonorum iactura, aut ex dotis naufragio procedens (12).

6.º Per fornicationem post sponsalia perpetrata cum alia persona, etiamsi sponsalia essent iurata, quia in sponsalibus contrahendis subintelligitur conditio, *si in legem coniugii non peccaveris*. Si enim inter coniuges per fornicationem fit divortium quoad thorum, ut infra videre erit, quanto fortius per eam solvi debent sponsalia (13)? Cum vero ita res procedat in fornicatione corporali, dubitandum non est, quominus idem dicendum sit de fornicatione spirituali, uti est apostasia, haeresis, et schisma (14).

(1) Cap. 2, de spons. — (2) Cap. 1, de reg. iur. — (3) Cap. 25, de iureiur. sponsalia hoc modo solvuntur ipso iure; sed in quibusdam dioecesisibus, ut in Frisingensi, ad maiorem securitatem auctoritas iudicis adhibetur, qui per suum decretum declarat sponsalia soluta, quando

sunt publica, aut fuerunt coram paroco contracta. Reiffenstuel, de spons. et matr., n. 208. — (4) Cap. 7 et 8, de conv. coniug. Can. 8, dist. 27. — (5) Cap. 5, de spons. — (6) L. 2, cod. de spons. — (7) Hucusque dicta procedunt, quando sponsalia pure contracta fuere; nam si contracta sint cum adiectione temporis videndum, an temporis adiectio facta sit *taxative*, ad finiendam obligationem, vel tantum *demonstrative*, ad obligationem accelerandam: nam primo casu ipso iure solvuntur sponsalia post lapsum temporis. Cap. 22, de spons. et matr.; secundo autem adhuc subsistunt, cum ibi duae appareant obligationes videlicet, contrahendi absolute, et contrahendi intra tempus definitum; quod si factum non sit, adhuc manet alia obligatio, ut tempore opportuno matrimonium ineatur, ut supra diximus. Si vero dubium sit, an tempus appositum sit *taxative*, vel *demonstrative*, ad iudicem spectat dubium resolvere, et tempus congruum constituere intra quod matrimonium sit celebrandum: et hoc tempus per iudicem censetur *taxative* constitutum ad obligationem finiendam, ne diutius cum animarum periculo matrimonium in suspenso maneat. — (8) Quare regula Doctorum est, posse dissolvi sponsalia ob mutationem, quando talis est, ut si contrahens eam cognovisset, vel praevidisset, non fuisset contracturus, quia obligatio non extenditur ultra intentionem promittentis. Quanta autem fuerit haec intentio deducendum est ex verbis, ex circumstantiis, vel ex iurata assertionem illius, qui dicit, se non contraxisse, si talem mutationem agnovisset. Cum enim agitur de rebus, quae ad animum spectant, et aliter probari non possunt, standum est iuramento asserentis. Arg. cap. 4, de except. — (9) Si enim per saevitiam fieri potest in coniugibus divortium quoad thorum, ut infra videbimus, quanto magis licebit per eandem saevitiam prius non cognitam sponsalia dissolvere? Arg. cap. 25, de iureiur. — (10) Quoad inimicitias inter ipsos sponsos habemus decisionem S. Congregationis, quam refert Reiffenstuel, de spons., n. 267, his verbis. « Quod si unus sponsorum ita incipiat » abhorrere ab altero, ut serio dicat, se malle quodvis pati, quam huic » coniungi, a coactione iudex desistere debet ». Quoad inimicitias autem inter sponsorum parentes et consanguineos videndus idem. Reiffenstuel, cit. loc., n. 268 et seqq, ubi iudices monet, ut in his causis cautissime procedant: nam nihil est magis timendum, quam ut hae discordiae tam in primo, quam in secundo casu simulatae praetendantur ad vim sponsalium eludendam. — (11) Innocentius III, talem decrevit esse deformitatem, si sponsa, vel sponsus oculos, vel nasum amitteret, seu quidquam ei turpius eveniret. Cap. 25, de iureiur. Idem dicendum de quolibet morbo contagioso et incurabili. — (12) Cap. 3, de cond. appos. quod procedit nedum in casu, quo damnum iam existat, sed etiam quando prudenter timetur superventurum. Reiffenstuel, cit. loc., n. 264. — (13) Cit. cap. 25, de iureiur. Per fornicationem vero patratam ante sponsalia et ignoratam ita communiter distinguunt Doctores inter sponsum, et sponsam, ut liceat illi, non huic resilire a sponsalibus, quia maior est deformitas in sponsa, quam in sponso, nisi hic ex fornicatione praecedenti prolem habeat, vel huic luxuriae vitio sit deditus: nam per hoc deformitas fieret aequalis. Sed hoc iudicium ad imparia inter sponsum, et sponsam aliis Doctoribus non placet. — (14) Ob hanc causam fit etiam divortium quoad thorum, ut videbimus infra.

356. Ius solvendi sponsalia ob culpam, vel factum alterutrius ex sponsis datur solum in favorem innocentis, vel non mutati, tum quia crimina suos tantum tenent auctores, tum quia mutatus non mutato nihil potest obii-cere. Unde si innocens, vel non mutatus, non obstante scelere, vel mutatione alterius, velit sponsalia retinere, et Matrimonium contrahere, alia pars ad id omnino tenetur; alia ipsa ex sua culpa, vel facto proficeret, quod est iuri contrarium; et aliunde gratia in favorem unius concessa in eius dispendium detorqueretur, quod regulis iuris adversatur (1).

(1) Can. 61, de reg. iur. 2. Ius tamen hoc favore innocentis debet esse praeservatum; nam si innocens iuri suo renunciaret expresse, vel tacite, unione carnali tamquam cum futura coniuge, ius ipsum evanesceret, et sponsalia in suo robore permanerent.

357. Sed quaeri ultimo loco potest, an ad dissolvenda ex dictis causis sponsalia sit iudicis auctoritate opus? Respondemus: Si causa sit talis, quae certo, et absque scandalo dissolutionem afferat, nulla est opus auctoritate iudicis, quia res per se in pristinum revertitur statum (1); si vero sponsalia sint publica, et absque scandalo resolvi nequeant, vel causa sit dubia in iure, aut in facto, iudicis auctoritas necessaria est, cum nemo esse possit iudex in causa propria (2). Ad hoc autem iudicis officium tunc maxime recurrendum, cum parentes a filiorum sponsalibus dissentiant: nam si dissensus sit iniustus, declaratur per iudicem, sponsalibus, et Matrimonio non obesse; si vero sit iustus, instantibus parentibus, possunt per iudicem ecclesiasticum dissolvi sponsalia, licet iureiurando confirmata (3).

(1) Hic excipiendus est casus, quando lex Synodalis, vel consuetudo dioecesis requirit, ut sponsalia publica iudicis auctoritate solvantur, qualis consuetudo, ut iam vidimus, dicitur esse in dioecesi Frisingensi, et in dioecesi Coloniensi. — (2) Probatio pro confirmatione sponsalium debet esse rigorosa, ut supra iam vidimus; pro eorundem vero dissolutione probatio non ita rigorosa requiritur. Nam si agatur de casu, in quo sponsalia nulla dicantur ob impedimentum aliquod matrimonii, ad ea rescindenda sufficit testimonium unius testis iurati, qui deponant de certa scientia, et aliunde non sit persona vilis. Cap. 12,

de spons. et matr., et cap. 22, de testib. Si vero agatur de alio casu, in quo adest alia iusta causa dissolvendi sponsalia, depositio duorum saltem testium, vel alia plena probatio requiritur. Ratio discriminis est, quia in primo casu agitur de vitando peccato; in secundo autem, ubi nullum est peccatum, agitur de iure quaesito tutando, quod nisi per plenam probationem auferri non potest. — (3) Benedictus XIV, Inst. 46, n. 15. Dicimus per iudicem ecclesiasticum, quia iudex civilis non habet in hoc auctoritatem; et ideo merito sequens damnata fuit propositio: *Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.* Syllab. prop. 74.

TITULUS VI.

DE MATRIMONII IMPEDIMENTIS.

SUMMARIUM: 358. Impedimenta matrimonii sunt impedientia, vel dirimentia. — 359. Quae impedientia ex iure antiquo? — 360. Quae ex iure novo? — 361. In impedimento haeresis solus Papa dispensat. — 362. Dissensus parentum obest, sed non irritat matrimonium. — 363. Quid sit status liber, quando requiratur, et quomodo conficiatur? — 364. Ignorantia mysteriorum fidei, et status excommunicationis peccatique lethalis impedit matrimonium. — 365. A quo iure constituentur impedimenta dirimentia, et quot sint? — 366. Error circa personam irritat matrimonium, non regulariter error circa personae qualitates. — 367. Quid sit conditio servilis, et an irritet matrimonium? — 368. Quid conditio verbalis, et quotuplex? — 369. Quae sint tenendae conclusiones de sponsalibus, et matrimonio conditionato? — 370. Quid sit votum, et quando matrimonium impediatur vel dirimat?

358. Quidquid Matrimonio obest, ne licite, aut valide contrahatur, eius impedimentum dicitur. Hinc impedimenta dividuntur: in mere *impedientia*, quae obstant, ne Matrimonium licite contrahatur, sed contractum non possunt irritare; et in *dirimentia*, quae nedum obstant, ne licite contrahatur, sed contractum nullum, irritumque reddunt.

359. Ad impedimenta tantum impedientia olim referebatur *catechismus*, sive ille actus, quo quis pro infante iam privatim baptizato, veluti in munere patrini sacerdoti Baptizanti respondet, dum in eodem infante solemnes suppleantur Baptismi caeremoniae, qui non Baptismi, sed Catechismi patrini dicitur. In eadem causa erat o-

lim solemnibus poenitentia propter publicum delictum suscepta; et erant quaedam graviora crimina, ut incestus, raptus alienae sponsae, interfectio proprii coniugis, susceptio propriae sobolis in Baptismali fonte, occisio presbyteri. et attentatio Matrimonii cum moniali (1). At haec impedimenta per legem, vel consuetudinem fuerunt sublata, ut passim Doctores testantur.

(1) Antiqua haec impedimenta recensentur a Glossa in cap. 2 de poenit. et remiss.

360. Iure hodierno inter impedimenta tantum impedientia praecipue recensentur, quae sequenti continentur versiculo « sacratum tempus. vetitum, sponsalia, votum » *Sacratum tempus* est illud, quod interfluit ab adventu Domini usque ad diem Epiphaniae, et a feria quarta Cinerum usque ad octavam Paschatis inclusive; quo tempore interdiciuntur solemnitates nuptiarum, vel festa nuptialia, uti nuptiarum benedictio, et celebritas traductionis sponsae in domum viri. Non vero interdicitur Matrimonium coram Parocho et testibus absque solemnitate celebrandum (1). Haec quidem Ecclesiae statuta maxima sunt veneratione excipienda; nam Concilium Tridentinum anathema pronunciat in eum, qui diceret, prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam (2).

Vetitum indicat prohibitionem sive generalem factam a iure, sive particularem factam ab homine, ne Matrimonium contrahatur. Generalis huiusmodi prohibitio facta a iure ea est, qua non licet Matrimonium inire, nisi trinae eiusdem denunciations praecesserint, vel fuerint in iisdem dispensatum. Particularis vero fit ab Episcopo, vel etiam a Parocho circa Matrimonium inter determinatas personas contrahendum, ubi sit timor alicuius inter sponso impedimenti dirimentis, quousque ea super re Episcopi iudicium emittatur (3).

Sponsalia sive futurarum nuptiarum promissio impedit, quominus cum alia, quam cum desponsata Matrimonium contrahatur, ut vidimus in titulo praecedenti.

Votum, sive promissio deliberata Deo facta de obser-

vanda castitate, aut de ingredienda Religione, aut suscipiendo Ordine sacro Matrimonium impedit contrahendum, sed non dirimit contractum; qui enim caelibatum voto promisit absque gravi Dei iniuria nequit ad contrarium Matrimonii statum transire. Hoc autem dicitur de voto simplici; nam aliud dicendum de voto solemnibus in professione religiosa, vel in receptione Ordinis sacri emisso, utpote quod non tantum impediens, sed et dirimens Matrimonii impedimentum praebeat, de quo infra (4).

(1) Trid. sess. 24, c. 10, de ref. « Benedictio autem nuptiarum, ait » Card. Soglia, in eo sita est, ut Parochus postquam sponso et sponsa » Matrimonium legitime coniunxit, Sacrum votivum pro sponso et sponsa » faciat, aut si ratione occurrentis Dominici, aut alterius festi diei » illum illud votivum fieri nequeat, Missam celebret de die Dominico, » seu festo, eique orationem pro sponso, et sponsa, aliasque pro be- » nedictione sponsi et sponsae preces superaddat. Itaque nuptiarum be- » nedictio fieri nequit toto feriato tempore; non vetatur tamen paro- » chus Missam currentis diei. omissis praedictis orationibus et precibus » celebrare, atque etiam sponso, si id exposcant, Eucharistica dape » reficere. At invaluit consuetudo fere communis, ut Parochus, feriato tem- » pore nuptiis non assistat, nisi primum ab Episcopo veniam impe- » traverit ». Inst. iur. priv., § 172. Causas autem iustas, ob quas Epi- » scopus, tuta conscientia, hanc veniam indulgere potest, enumerat Mo- » nacellus, part. I, t. 8, for. 8, n. 5, et Baruffaldus ad Rit. Rom., lit. 41, » n. 198, qui dicunt, Episcopum esse debere rigidum in dispensando. » Caeterum hae causae eadem fere sunt, quae requiruntur ad dispen- » sandum super denunciationibus, de quibus infra. — (2) Sess. 24, c. 11. — (3) Cap. 3, de cland. despons. Sed haec prohibitio fieri praecipue potest a summo Pontifice, quae si ab eodem fiat cum decreto irritante, nedium illicitae, sed et irritae fiunt nuptiae; si vero fiat simpliciter, nuptiae validae quidem sunt, sed illicitae. Decretum vero Episcopi, quamcumque contineat clausulam, numquam irritas reddit nuptias, sed tantum illicitas. Unde a S. Congregatione definitum fuit, valere matrimonium contractum coram Parocho, cui interdictum est ab Episcopo, ne interveniat — (4) Cap. 3 et 6. Qui cler. vel vov., et cap. 1, de vot. in 6.

361. Alia tamen plura his quatuor recensitis ex legis dispositione, et ex communi praxi adiungenda sunt impedimenta Matrimonium impediunt, uti est haeresis, dissensus parentum, defectus status liberi, ignorantia elementorum fidei, status excommunicationis, aut lethalis peccati, et omissio denunciationum, de qua agemus infra. *Haeresis* ita praebet impedimentum, ut catholicus ne-

queat ducere haereticam, vel catholica haeretico nubere; quod fuit a sacris canonibus statutum ad evitandam catholici cum haeretico communicationem in rebus sacris, uti est Matrimonium, ad avertendum periculum perversionis in catholico coniuge, damnumque impiae educationis in nascitura sobole (1). Dispensationem ab hoc impedimento non Episcopus, sed solus Summus Pontifex concedit (2), qui adhuc non solet dispensare, nisi ex gravissima urgente causa ad bonum publicum, cum cautela remotae perversionis, cumque expressa conditione, *ut proles utriusque sexus in Religione catholica educetur*, pro cuius conditionis adimplemento ab haeretico iuramenti emissionem exigit (3). Ac quoties hoc Matrimonium ex dispensatione contrahitur, eidem adsistit quidem proprius Sacerdos cum testibus ad formam Concilii Tridentini, sed extra Ecclesiam, neque benedictionem nuptialem sponsis impertitur. neque profert formam: *Ego coniungo vos*, etc. (4).

(1) Can. 15 et 16, cap. 28, q. 1, et cap. 14, de haeret. in 6. —

(2) Ratio est, quia cum hoc impedimentum a communi Ecclesiae iure oriatur, solus summus Pontifex potest in eo dispensare, et facere licitum, quod ex lege generali illicitum erat: ad quod certe non habet potestatem Episcopus, qui infra, non supra canones est. Bened. XIV, de Synod., l. 9, c. 3. — (3) Bul. *Magnae nobis* Bened. XIV. — (4) Idem Pontifex, de Synod., l. 6, c. 5, n. 6, docet, ritus in his matrimoniis mixtis adhibendos ab Episcopo *opportune et prudenter* esse praescribendos, quod Galliae Episcopi in eorum Synodis perfecerunt, ut apparet ex Synodo Avenionensi, anni 1849, ex Burdigalensi anni 1850, et ex Rothomagensi eiusdem anni, ubi inter alia sapientissime constitutum fuit, ne celebretur Missa pro sponso et sponsa, et ne catholicus post initum connubium compareat coram ministro haeretico ad consensum renovandum. Denunciations in his matrimoniis in Gallia, et alibi omitti solent, quia in iisdem dispensat Episcopus; sed si non sint iuste dispensatae, fieri debent, reticita tamen in haeretici nomine exponendo secta, ad quam pertinet. Ita constituit Synodus Baltimorensis in America anno 1846, et ita decisum ferunt a S. Congregatione Concilii, approbante Pio VI, 19 iun. 1793 et a S. Congregatione de Propaganda Fide 3 iul. 1846. Ideo quando casus occurrit huius matrimonii ad rem bene gerendam expedit, ut Parochus prius haeticum interpellat: 1° An sit paratus suo iuramento firmare, se liberum relicturum catholico suae religionis exercitium, et eodem tempore se permissurum, ut inde suscipienda proles instituat, et educetur in Religione Catholica. 2° An sit paratus consensum matrimonii emittere tantum coram ministro Ec-

clesiae, omisso consensu ante propriae sectae ministrum. Si his non assentiatur, Parochus nequit dispensationem procurare; si vero ita se facturum promittat, dispensatione legitime obtenta, et accepto iuramento, et promissione praedicta in Curia, vel ex Curiae delegatione poterit iam citato modo matrimonio assistere, recipere sponsorum mutuum consensum ad solitam interrogationem, cui solet ex parte haeretici adiungi iuramentum, benedicere annulum, si sponsa sit catholica, et sponso unire hac, vel simili forma: *Ego declaro, sanctam Ecclesiam Catholicam vos habere uti valide, et indissolubiler unitos per vinculum matrimonii.* Ita Synodus Rupellensis in Gallia. At si haeticus nollet dispensationem recipere, vel ea obtenta, praescriptas condiciones adimplere, Parochus non posset tali matrimonio assistere, neque dimissorias dare litteras, ut definivit Gregorius XVI, in sua Bulla ad Episcopos Regni Bavariae 27 maii 1832. Cum tamen graves ob hanc causam ortae essent contentiones in Germania, et Prussiae gubernium sancivisset, ut in mixtis matrimoniis contra praedictam regulam filii educarentur in religione patris, Pius VIII, in Bul. *Litteris* anni 1830, postquam tale edictum reprobavit, dictae ditionis Parochis permisit, ut si his matrimoniis assistere cogerentur, coram se eadem contrahi sinerent, sed abstinerent ab omni actu, quo eadem probare viderentur. Hanc Pontificis ordinationem gubernium non acceptavit, sed contra curavit, ut a pluribus Episcopis conventio fieret usitatos servandi ritus, cui fortiter restitit invictus Clemens Augustus Droste Archiepiscopus Coloniensis, qui propterea longum carcerem, exiliumque coactus fuit pati, et ita Ecclesiae causam egregie adjuvit; concessio enim Gregorii XVI, et Pii VIII, ut declarat idem Gregorius, illos attingit limites, quos praetergredi nefas est.

362. *Dissensus parentum* sicut obest filiis-familias ad ineunda sponsalia de futuro, quemadmodum iam vidimus, ita ad Matrimonium contrahendum. Nam licet tum illa, tum istud sine parentum consensu initum sit validum, ab omnibus tamen legibus summopere vituperatur. Et quidem damnatur a iure naturali ob rationem supra allatam, cui astipulatur ipse Puffendorphius. dum dicit, patrem propter spretam a liberis in hoc auctoritatem suam citra gravissimas causas posse poenae loco familia, et hereditate excludere immorigeros. Damnatur a Iure Romano, quod filiis-familias praecipit, ne absque iussu parentis Matrimonium ineant, aliter *nec vir, nec uxor, nec nuptiae, nec Matrimonium, nec dos intelligitur* (1). Damnatur denique a Iure Canonico, cum dicat Tridentinum, Ecclesiam iustissimis de causis semper detestatam esse, atque prohibuisse huiusmodi Matrimonium antequam contraheretur, licet contractum tamquam validum habeat, eosque anathemate

percellat qui falso affirmant, *Matrimonia a filiis-familias sine parentum consensu contracta irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse* (2).

(1) Inst. Iust. de nupt. Damnatur similiter a speciali diversarum nationum iure civili, quod nubentibus absque parentum consensu in bonis, et haereditate eorum ius tantum reservat habendi alimenta pure necessaria, et in aliquo casu etiam dote, et portione legitima privari permittit. Et variarum nationum Doctores has iuris dispositiones commendant, ac matrimonia, insciis, vel invitis parentibus celebrata, voce concordi condemnant. — (2) Ex his omnibus illud sequitur, quod filii-familias matrimonium ineuntes contra iustum parentum dissensum graviter peccant: « Praeterea, ut ait Card. Soglia, nemo prudens nescit, » quot gravia mala, scandala, iurgia et inimicitiae lethales etiam diurnae inter parentes, aut consanguineos ex huiusmodi male auspiciis connubiis oriri soleant cum maxima familiarum, et reipublicae ipsius perturbatione. Iam vero si tales nuptiae tot tantisque peccatis, et periculis plenae sunt, procul dubio sponsalia, seu promissiones earumdem admodum illicitae, et nefariae habendae sunt, cum nequeant sine peccato, et iniuria parentum adimpleri: *Impia est enim promissio, quae scelere adimpletur* ». Can. *In malis*, c. 22, q. 4. Trid. sess. 24, c. 1, de ref. matr.

363. *Defectus status liberi* impedit quominus ad Matrimonium contrahendum quis possit admitti. Status liber, quantum ad hoc propositum spectat, est attestatio Curiae ecclesiasticae, quae fidem facit de libertate petentis ad Matrimonium contrahendum. Dicimus *Curiae ecclesiasticae*, quia similis attestatio emissa a Parocho non sufficit: nam quamdam causae cognitionem, et summarium informativum processum requirit, quae a simplici Parocho fieri nequeunt (1). Haec attestatio requiritur, quando aliud Matrimonium prius fuit contractum, licet dicatur nullum, et de eius nullitate adhuc pendeat (2), quando aliud Matrimonium dicitur solutum per mortem alterutrius ex coniugibus (3), et quando is, qui est Matrimonium contracturus ad aliam dioecesim pertinet, vel in alia dioecesi post adeptam pubertatem ad notabile tempus est commoratus (4). In huius causae cognitione testes admittuntur non citati, absente altera parte, et eorum depositiones non publicantur: sufficit, si sint iurati, et idonei. Idonei autem dicuntur magis consanguinei, et cives, qui praesumuntur melius informati, quam exteri. Parum vero idonei reputan-

tur vagi, et milites (5). Testes sunt examinandi ab Episcopo, vel ab eius Vicario Generali, vel a persona ad id specialiter delegata, et examen fieri debet iuxta Instructionem a S. Congregatione Universalis Inquisitionis praescriptam, et a Clemente X approbatam (6).

(1) Potest tamen Parochus, aut alius quicumque idoneus vir, ab Episcopo specialiter delegari ad recipiendum examen testium. excepto tamen casu vagorum, maxime cum dioecesis late pateat, ne testes propter accessum ad Curiam nimium graventur. Sed testium depositiones mittendae sunt ad curiam, a qua solum attestatio status liberi Episcopi vel Curiae sigillo, et legalitate munita emittenda est. — (2) In hoc casu attestatio status liberi tunc tantum potest concedi, cum nullitas matrimonii fuerit per binas sententias conformes declarata. Unde iudex in secunda sententia nullitatis solet praecipere, ut partibus attestatio status liberi concedatur. — (3) Per mortem quidem coniugis matrimonium solvitur; sed mors debet esse certa, et sufficienter probata. Unde Clemens III, definivit uxores non posse transire ad secundas nuptias, nisi postquam *certum nuncium recipiant de morte virorum*. Cap. 19, de spons. et matr. An vero sufficiat, ut hoc certum nuncium constet Parocho, vel necesse sit, ut constet Ordinario, disputant Doctores. Qui stant pro parochis allegant regulam iuris: *Qui certus est, certiorari ulterius non oportet*. Caput 31, de reg. iur. in 6. Qui vero stant pro Ordinario allegant fraudes, quae in hac re saepe contingunt, quaeque melius excluduntur per iudicium Ordinarii, quam Parochi. Nos vero, licet arbitremur, posse sufficere iudicium Parochi, quando agitur de eadem dioecesi, aut civitate, et certissime agnoscitur sequuta mors, putamus necessarium esse iudicium Episcopi, cum circa mortem, aut documentum mortis potest esse aliquod dubium, quod per Curiae processum sit certiorandum, et cum mors evenit in alia dioecesi, licet id contigerit in viciniis, et agnoscatur Parochi illius loci mortis attestatio, et scriptura, ut declaravit S. Congregatio anno 1757. — (4) Cum quis in alia dioecesi ad notabile tempus moram traxit, sive quia ex ea est oriundus, sive quia in illam se transtulit, suspicari potest, matrimonium in ea contraxisse; et ideo status liber illius dioecesis requiritur, et si duas, vel plures dioeceses ita incoluerit, plures status liberi sunt necessarii; excipe nisi commoratio in alia dioecesi contigerit *ab innubili*, seu ante annos pubertatis, quia cum ea in aetate non potuerit matrimonium contrahere, dicta suspicio cessat, et status liber non est necessarius. Si vero volens contrahere matrimonium verus sit vagus, qui nullibi domicilium fixit, et fides status liberi sit impossibilis, recurrendum est ad S. Congregationem Inquisitionis cum expositione facti, quae solet Ordinario rescribere concedendo facultatem iuxta casus circumstantias, eidem vago deferendi iuramentum suppletorium, quo textetur, tactis SS. Evangeliiis, se liberum esse ab omni matrimonii vinculo. Immo nunc talis facultas solet a S. Congregatione Ordinariis petentibus concedi ad triennium, quando probationes ad demonstrandum statum liberum sunt impossibiles. At cum aliae probationes possibiles sunt,

fieri debent iuxta dispositionem Tridentini in sess. 24, c. 7, de ref. matr.; quae si factae sint, et dubitetur an sint concludentes, maxime in causa mortis alterius coniugis, acta S. Congregationi proponenda sunt, et eius expectanda resolutio; quae si respondeat: *Satis constare de morte*, res absoluta est; sed si respondeat: *Augeantur probationes*, crescit difficultas: nihilominus in defectu aliarum probationum exposita praecedenti responsione, potest iterum supplicari. — (5) Hi testes proprie matrimoniales non sunt, et ideo non subiiciuntur rigorosis testium matrimonialium legibus: sed interrogandi sunt per iudicem ad instar testium matrimonialium, et exquirendi de causa scientiae, ut legitime, et concludenter deponant. — (6) Haec Instructio diei 20 aug. 1670, refertur a Giraldo ad cap. 19, de spons. et matr., et ab aliis; est autem tenoris sequentis: 1° Testis moneatur de gravitate iuramenti, etc. 2° Interrogetur de nomine, cognomine, patria, aetate, exercitio, et habitatione. 3° Interrogetur an sit civis, vel exterus, et quatenus sit exterus, a quanto tempore est in loco, in quo testis ipse deponit. 4° Int. an ad examen accesserit sponte, vel requisitus: si dixerit accessisse sponte a nemine requisitus, dimittatur, quia praesumitur mendax; si vero dixerit accessisse requisitus, interrogetur a quo, vel a quibus, ubi, quando, quomodo, coram quibus, et quoties fuerit requisitus, et an sciat adesse aliquid impedimentum inter contrahere volentes. 5° Int. an sibi pro hoc testimonio ferendo fuerit aliquid datum, promissum, remissum, vel oblatum a contrahere volentibus, vel ab alio ipsorum nomine. 6° Int. an cognoscat ipsos contrahere volentes, et a quanto tempore, in quo loco, qua occasione, vel cuius qualitatis, et conditionis existant. Si responderit negative, testis dimittatur; si vero affirmative, 7° Int. an contrahere volentes sint cives, vel exteri: si responderit esse exteros, supersedeatur in licentia contrahendi, donec per litteras Ordinarii ipsorum contrahere volentium, doceatur de eorum statu libero, de eo tempore, quo permanserunt in sua civitate, vel dioecesi. Ad probandum vero eorumdem contrahere volentium statum liberum pro reliquo temporis spatio, scilicet usque ad tempus, quo volunt contrahere, admittantur testes idonei, qui legitime et concludenter deponant statum liberum contrahere volentium, et reddant sufficientem rationem causae eorum scientiae, absque eo quod teneantur deferre attestaciones Ordinariorum locorum, in quibus contrahere volentes moram traxerunt. Si vero responderit, contrahere volentes esse cives, 8° Int. sub qua parochia hactenus contrahere volentes habitaverunt, vel habitent de praesenti: item an testis sciat, aliquem ex praedictis contrahere volentibus quandoque habuisse uxorem, vel maritum. Si responderit affirmative, non procedatur ad licentiam, nisi producantur authenticae, et legales attestaciones vel testes fide digni, et verisimiliter informati de obitu coniugis defuncti. Si vero testis responderit, non habuisse uxorem, vel maritum, 9° Int. de causa scientiae, et an sit possibile, quod aliquis ex illis habuerit uxorem, vel maritum, et quod ipse testis nesciat. Si responderit affirmative, supersedeatur, nisi ex aliis testibus probetur concludenter non habuisse uxorem, vel maritum. Si vero responderit negative, 10° Int. de causa scientiae ex qua deinde iudex colligere poterit, an testi sit habenda fides. Si responderit contrahere volentes ha-

buisse uxorem, vel maritum, sed esse mortuos, 11° Int. de loco, et tempore, quo sunt mortui, et quomodo ipse testis sciat fuisse coniuges, et nunc esse mortuos. Et si respondeat, mortuos fuisse in aliquo hospitali, vel vidisse sepeliri in aliqua Ecclesia, vel occasione militiae sepultos fuisse a militibus, non detur licentia contrahendi, nisi prius recepto testimonio authentico a Rectore hospitalis, in quo praedicti decesserunt, vel a Rectore Ecclesiae, in qua humata fuerunt eorum cadauera, vel, si fieri potest, a Duce illius cohortis, in qua descriptus erat miles. Si tamen huiusmodi testimonia haberi non possunt, S. Congregatio non intendit excludere alias probationes, quae de iure communi possunt admitti, dummodo sint legitimae, et sufficientes. 12° Int. an post mortem dicti coniugis defuncti aliquis ex praedictis contrahere volentibus transierit ad secunda vota. Si respondeat negative, 13° Int. an esse possit, quod aliquis ex illis transierit ad secunda vota absque eo quod ipse testis sciat. Si responderit affirmative, supersedeatur in licentia, donec producantur testes, per quos negativa coarctetur concludenter; si vero negative, 14° Int. de causa scientiae, qua perpensa, iudex poterit iudicare, an sit concedenda licentia, vel non. Haec in cit. Instructione continentur; sed tria sunt adhuc notanda: 1^m Quod probationes secundum hanc Instructionem non sunt absolute recipiendae in casu necessitatis, et in matrimonio contrahendo in articulo mortis ad medendum malis. Sed, cessato periculo, vel adepta sanitate, probationes iuxta formam Instructionis fieri debent, antequam sponsi simul conveniant. S. Cong. S. Offic. in *Neapolitana* anno 1638. Monacellus, p. 1, t. 8, for. 1, et in alia resolutione anni 1757. Giraldus, c. loc. 2^m Quod in multis Curiis praedicta interrogatoria in praxi restricta fuere, et quandoque, ut ferunt, de consensu S. Congregationis. Ventriglia, de testib. in casus matr. annot. 3, n. 50. Sed melius erit semper Instructionem accurate observare, ut polygamiae mala securius vitentur. 3^m Quod examen huiusmodi fieri debet a Vicario, vel eius delegato; nam notarius Curiae nequit solus illud excipere, ut statuitur in ultima parte citatae Instructionis a nobis brevitatis causa omissa, et firmat alia epistola S. Congregationis S. Officii 13 iul. 1630. Demum formam huius status liberi exhibemus in alio nostro opere, *Theorica et Praxis Regiminis Dioecesiani*, n. 259, ad quod lectorem remittimus.

364. *Ignoratio elementorum fidei, status excommunicationis, et lethalis peccati impedit Matrimonium.* Nam Matrimonium inter Christi fideles est Sacramentum, et qui mysteria SS. Trinitatis, et divinae Incarnationis ignorat, non est sacramenti capax (1). Deinde excommunicati omnibus communibus fidelium bonis privantur, inter quae est Sacramentorum participatio. Demum lethale peccatum aufert statum gratiae, qui ad Sacramenta vivorum recipienda est necessarius. De his videndi sunt Theologi.

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 8, c. 14.

365. Impedimenta *dirimentia* Matrimonio alia sunt constituta a iure naturali, quod afficit omnes gentes, et alia sunt constituta a Iure ecclesiastico, quod tantum Christianos complectitur. Ius vero civile nequit impedimenta statuere Christianorum Matrimonia *dirimentia* (1): nam Matrimonium Christianorum est Sacramentum, quo sponsis divina confertur gratia, et inter Christianos ratio contractus a Sacramenti ratione separari non potest; atqui sola Ecclesia, ad exclusionem cuiuscumque legis civilis, potestatem habet circa Sacramentum; ergo etiam circa contractum in relatione ad Sacramentum (2). Haec veritas confirmatur a praxi, et consuetudine Ecclesiae a saeculo quarto hucusque observata, per quam Christianorum Matrimonium habitum semper fuit ut validum, aut ut irritum, prout ferebant Ecclesiae leges. Unde Tridentinum eos anathemate damnat, qui dicerent, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium *dirimentia*, aut in iisdem constituendis errasse (3).

Haec impedimenta *dirimentia* quatuordecim sunt, quae continentur in hisce versiculis: *Error, conditio, votum, cognatio, crimen, — cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, — si sis affinis, et si pater esse nequibis, — si Parochi, aut duplicis desit praesentia testis, — raptave sit mulier, nec parti reddita tutae* (4).

(1) Quod si ius civile haec impedimenta statuatur, qualiacumque ea sint, Ecclesia minime consulta et approbante, perperam, ac nulliter lata habentur, et matrimonia cum his statutis impedimentis in faciem Ecclesiae legitimo modo contracta vera, et indissolubilia matrimonia sunt, ut rescripsit S. Congregatio Episcopo Brixiensi anno 1804. Richer ad sess. 24, de ref. matr., n. 119. Neque attribui potest civili auctoritati alia facultas dirigendi et regendi in substantialibus, et moralibus Christianorum matrimonia, nisi haec auctoritas per hoc ipsum pagana fiat, et execrandos Gentilium mores adoptet, ac sanctum matrimonium in exitiosum personarum contubernium convertat. Unde merito damnata fuit sequens propositio: *Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt.* Syllab, prop. 68. — (2) Hanc potestatem habet Ecclesia iure suo nativo, ex eo quod a Christo instituta fuit ad sanctificandos et salvandos homines, et eam certo certius mutuata non est a potestate civili, quae numquam matrimonii sanctificandi potestatem habuit. Ideo falsa prima fronte apparet sequens damnata propositio: *Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta in-*

ducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat. Syllab., prop. 69. — (3) Sess. 24, c. 3 et 4. Zallinger, de spons., n. 29 et seqq. Isti Tridentini canones sunt vere dogmatici, et eorum definita potestas a saeculari auctoritate provenire prorsus nequit, quae fidei dogma dandi omnino impotens est. Quam ob causam iure damnata fuit sequens propositio: *Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audent, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt.* Ibid. prop. 70. — (4) Inter haec impedimenta quidam adhuc numerant amentiam et furorem, quae a nobis omittenda videntur; nam per ea in tantum matrimonium est nullum, in quantum deficit consensus, de quo alibi tractamus.

366. Nunc de singulis. *Error in Matrimonio potest duplici modo contingere, nempe circa personam, et circa personae qualitates.* Error circa personam nullum omnino etiam iure naturae reddit Matrimonium, quod consensu, et libera voluntate perficitur, cum errantis nullus sit consensus, et nulla voluntas (1). Nec refert, an error cum, vel sine dolo intervenerit, an fuerit antecedens, et dans causam contractui, vel concomitans, et incidens in contractum; appellatur antecedens ille error, quo cognito, quis non fuisset Matrimonium contracturus, qui proinde dicitur dare causam contractui; appellatur concomitans ille, quo cognito, quis adhuc fuisset Matrimonium contracturus, qui proinde dicitur incidere tantum in contractu (2).

Error circa personae qualitates, ut circa fortunam, sanitatem, nobilitatem, et integritatem. etiamsi ex dolo proveniat, aut sit antecedens, per se non potest Matrimonii firmitatem impedire: nam hae qualitates non cadunt in contractus substantia; sed eiusdem accidentalia, et extrinsecae causae sunt. Praeterea, si ob harum qualitatum errorem nullum fieret Matrimonium, multa forent, quae in dedecus coniugum, prolis, et utriusque reipublicae, nutarent Matrimonia, cum multi sint coniuges, qui in huiusmodi vanos erumpunt gemitus: *Si scivissem, non contraxissem* (3), etc. Diximus errorem circa personae qualitates per se non posse impedire Matrimonii firmitatem: nam per accidens potest quidem impedire; quod contingit duobus in casibus: 1.º si qualitas, in qua adest error,

per modum conditionis Matrimonio apponatur, ut si dicatur, *si es nobilis te accipio in uxorem, alias non*; 2.º Si error qualitatis involvat errorem personae: quod contingit, cum qualitas determinat individuum, ut si quis velit ducere primogenitam Regis et haeredem regni, eique offeratur secundo genita, in quam eius non fertur consensus (4).

(1) L. 8 et 9. Cod. de iur. et fact. ignor. — (2) Ex hoc erroris capite ab initio fuit nullum matrimonium Iacob cum Lia filia Labani, dum Iacob putabat se ducere sororem eius Rachelem, pro qua septem serviverat annis. Gen. c. 29. — (3) Doctores ad tit. 18. Decret. lib. 4, ex communi, et constanti praxi, et S. Cong. Conc. in *Frisingensi* 7 et 28. aug. 1745, et in *Romana* 27 maii 1820. Richter, cit. loc., n. 83 et seqq. — (4) Pirhing, de spons., n. 163, et Zallinger, eod. tit., § 40 et seqq.

367. *Conditio* dupliciter sumitur, scilicet, pro conditione *servili*, et pro conditione *verbali*. Conditio servilis, sive servitus, apud Romanos erat, *constitutio Gentium, qua homines contra naturam dominio alieno subiiciebantur*. Qui sic erant servi, sive mancipia Romanorum, iure connubiorum carebant, quorum coniunctiones, non Matrimonia, sed contubernia dicebantur (1). Primitus Ecclesia horum servorum Matrimonia probavit, quando dominorum aderat consensus; ac deinde, etiam dominis invitis, admisit Matrimonia servorum inter se, et liberorum cum servis, si illi cum istis Matrimonium scienter contraherent (2). Nam si liber ignorans alterius conditionem servilem cum ea Matrimonium contraxisset, Ecclesia nullum et irritum habebat Matrimonium, quia error in conditione servili assimilabatur errori circa personam (3). Sed nunc Matrimonia eorum servorum, qui *adscriptitii*, sive *glebae addicti* in Germania, aliisque locis inveniuntur, absque distinctione ab Ecclesia probantur, et valida habentur (4).

(1) L. 3. Cod. de incest. nupt. — (2) Hoc evidenter patet ex responso Adriani Papae in cap. 1, de coni. serv., quod sic se habet: *Sane iuxta verbum Apostoli, sicut in Christo Iesu neque liber, neque servus est a Sacramentis Ecclesiae removendus, ita nec inter servos matrimonia debent nullatenus prohiberi, et si, contradicentibus dominis et invitis, contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissolvenda. Debita tamen et consueta servitia non minus debent propriis dominis exhiberi*. — (3) Cap. 4, et tot. tit. de coni. servor. — (4) Reiffenstuel, de coni. servor., n. 5.

368. *Verbalis conditio est incertus futurus eventus conventioni appositus, a quo ipsius effectus suspenditur, aut resolvitur. Si eventus iam in hypothesis contigerit, sed adhuc ignoretur, conditionem constituit de praeterito, vel de praesenti, quae vera conditio non est: nam vel existit eventus, vel non: in primo casu conventio fit pura, in secundo nulla. Si vero eventus adhuc expectetur, veram constituit conditionem de futuro, quae differt a modo. Modus enim est onus, gravamen, vel pactum conventioni adiectum, quod effectum conventionis non suspendit, sed, stante conventionem, ad eius implementum cogit. Ubi vero dubium sit, an conventio inita sit sub modo, vel sub conditione, interpretatio a mente, et a verbis contrahentium desumenda est: nam si voluerint prius pacti implementum, quam ratam obligationem, erit conditio; si e converso, erit modus.*

Conditiones dividuntur in *possibiles et impossibiles*, in *potestativas, casuales et mixtas*, prout eventus possibilis, vel impossibilis, aut ab hominis potestate, vel a casu, vel ab utroque pendet. Insuper impossibilis conditio est, vel natura, ut, *si digito coelum tetigeris*; vel legibus, quando nempe bonis moribus, aut legibus adversatur: *Nam quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est* (1).

(1) L. 15, ff. de cond. instit.

369. Iam vero licet sit inauditum inter Christianos, ac numquam possit absque summa necessitate, et cautione permitti, quod Matrimonium sub conditione celebretur: nihilominus si id eveniat, ex veriori Doctorum sententia, a conditione pendet. Absolute enim non repugnat conditio Matrimonio, sive consideretur, ut contractus, sive ut Sacramentum: nam contractus pure, et sub conditione fieri possunt, et Sacramenta sub conditione de praeterito, vel de praesenti quandoque possunt administrari, ut supra dictum fuit de Baptismo (1). Quibus praemissis, ad sequentes descendimus conclusiones:

Prima: sponsalia, et Matrimonium sub conditione de

praeterito, vel de praesenti contractum, non suspenditur quoad substantiam. quia ipso iure aut validum, aut nullum est: sed suspenditur quoad usum, donec sufficienter constet, conditionem fuisse impletam, quia incertum est ius a contractu productum (2).

Secunda: sponsalia sub conditione de futuro honesta et possibili contracta, usque ad conditionis eventum manent omnino in suspenso, ita ut nequeant alia sponsalia conditionata, vel pura iterum contrahi, quia qui sic promisit, debet conditionis eventum expectare ex regula iuris: *quod semel placuit amplius displicere non potest* (3). Circa Matrimonium vero sub eadem conditione celebratum disputant Doctores, an maneat in suspenso, aut fiat irritum. Quidam dicunt irritum, quia Matrimonium est actus legitimus; sed actus legitimus non admittit conditionem, neque diem (4); quia Matrimonium requirit consensum de praesenti, et ideo in Iure Canonico nomine sponsalium de praesenti significatur; et etiam quia Matrimonium est Sacramentum; sed Sacramenta nequeunt sub conditione de futuro administrari. Alii vero dicunt validum, et usque ad eventum conditionis suspensum, ita ut, adveniente conditione, consensus conditionatus fiat absolutus, et Matrimonium etiam sine novo consensu perficiatur. Huius sententiae rationes erunt ex natura contractus, qui tum pure, tum sub conditione potest iniri. et ex eo quod talem conditionem non improbant Canonica Instituta (5); immo et ex eo quod ita dicitur a S. Congregatione, approbante S. Pio V et Clemente VIII decisum (6). Hanc postremam sententiam probabiliorem censemus: nam non valet argumentum de actibus legitimis depromptum a Romanorum legibus, quae in hoc non sunt a Iure Canonico probatae: non obstat aliud argumentum circa consensum de praesenti, qui quidem potest esse, vel purus, vel conditionatus: neque demum concludit exemplum ab aliis Sacramentis deductum, dum Matrimonium praeter Sacramentum continet contractum (7).

Tertia: sponsalia, sub conditione impossibili contracta, vitiantur; quia pactum rei impossibilis de iure, vel de facto nullam obligationem inducit. Et revera qui simili-

ter verbis contrahit animum non habet contrahendi, cum potius ludere, quam contrahere videatur (8). Matrimonium vero sub eadem conditione celebratum non vitiat, sed subsistit, et potius vitiat ipsa conditio, quae pro non adiecta habetur (9). Haec exceptio a supradicta regula in favorem Matrimonii facta in Iure Canonico fuit, ut in iure Romanorum similis exceptio a contraria regula generali facta fuerat in favorem ultimarum voluntatum (10), quia ut morientes in condendis supremis tabulis, ita viventes in perpetuo contrahendo coniugio errasse praesumuntur in adiectione conditionis impossibilis, cum praesumptio capi nequeat, eos in re tanti momenti ludere voluisse (11).

Quarta demum: sponsalia et Matrimonium contractum sub conditione, quae Matrimonii substantiae et bonis adversatur, est irritum, et nullum (12). Tria autem sunt Matrimonii bona, nempe: bonum prolis, Sacramenti, et fidei coniugalis. Unde si dicatur: *Contraho tecum si generationem prolis evites; vel donec inveniam aliam honore, et facultatibus ditiozem; aut si pro quaestu adulterandam te tradas: matrimonialis contractus quantumcumque sit favorabilis caret effectu* (13). Nam prima ex his conditionibus evidenter opponitur bono prolis, secunda bono Sacramenti et eiusdem indissolubilitati, et tertia bono fidei coniugalis sive Matrimonii unitati (14).

(1) Hoc patet ex tot. tit. de cond. appos. in despons. — (2) Cardinalis Soglia, Inst. iur. priv., § 167. — (3) Cap. 21, de reg. iur. in 6. — (4) L. 77, de reg. iur. — (5) Cap. 5, de cond. appos. in despons. — (6) Fagnanus in cit. cap., n. 4 et seqq. — (7) De conditione, si pater consenserit, agit S. De Ligorio, l. 6, n. 892, et seqq. et de alia conditione, si Papa dispensaverit, agit Zallinger, de spons., § 89 et seqq. Sed ex novissimo oraculo sanctissimi nostri Pii Papae IX, haec conditio tamquam impossibilis reputanda est; ideoque sponsalia de futuro reddit nulla. — (8) Cap. 8, de pact et § 11. Inst. de inut. stipul. — (9) Cap. 7, de condit. appos. — (10) § 10, Inst. de haered. instit. — (11) Sed cum praesumptio semper cedere debeat veritati, si contrahens sub conditione impossibili, ex. gr. *Si Caium occideris; si furtum commiseris*, absolute intendat non alio modo dare consensum, quam precise sub expressa conditione, ex defectu consensus matrimonium non subsisteret. Card. Soglia, cit. loc., § 167. — (12) Ratio est, quia qui sic contrahit, sibi contradicit, ac vult et non vult matrimonium, dum excludit aliquid, quod est illi essenziale et substantiale: exclusa etenim

aliqua rei essentiali parte, ipsa res destruitur, et perit. — (13) Cap. 7, de condit. appos. in despon. — (14) Duo hic observanda sunt. 1^m Quod hae conditiones ad effectum reddendi nullum matrimonium debent esse appositae in ipso matrimonii actu, vel, ut dicunt, in continenti: etenim, si postea apponantur, nihil efficiunt; et si ante appositae fuerint, praesumuntur revocatae, quando aliter non appareat ex ipso matrimonii actu. 2^m Quod non solum dictae conditiones expressae in citato capite septimo, sed et aliae similes eundem producunt effectum, quales sunt conditiones de non transferendo in coniugem dominium corporis, et de dissolvendo quoad vinculum ipsum matrimonium propter adulterium. Conditio de non transferendo dominium opponitur manifeste matrimonii substantiae, dicente D. Paulo, mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, 1^a ad Corinth., cap. 7; et ideo matrimonium sub hac conditione contractum est nullum, ut definivit S. Concilii Congregatio in una *Ulyssiponen. occident.* 18 iul. 1724. Riether, cit. loc., n. 88, et Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 22, n. 10. Notandum tamen, quod id intelligitur de conditione, per quam ius aufertur; nam si ageretur de intentione non utendi, vel salvo iure utendi si voluntas supervenerit, matrimonium subsisteret, quia, ut ait Benedictus XIV, non repugnat substantiae matrimonii matrimonio non uti, sed uti non posse. Conditio vero alia de solutione matrimonii propter adulterium, cum sit resolutiva matrimonii, quod de sui natura est indissolubile, ipsum matrimonium nullum, et irritum reddit. Propterea irrita sunt matrimonia Calvinistarum, quae sub hac conditione inveniunt. *Accipio te in uxorem, donec in tua honestate, et puritate permanseris, vel quamdiu manseris in honestate coniugali*, quod indicat, si fidem thori servaveris, et adulterium non commiseris. Hoc tamen verum est, quando tales intentiones deductae sunt in pactum, vel in conditionem in ipso matrimonio, et non aliter. Unde S. Congregatio ad interrogationem Episcopi Bsnsensis: *An sit validum matrimonium contractum inter catholicam, et schismaticum haereticum cum intentione foedandi, vel solvendi matrimonium?* die 2 octobris 1860, respondit: *Si ista sunt deducta in pactum, seu cum ista conditione sint contracta matrimonia, sunt nulla; sin aliter sunt valida.* Quare si quis crederet per adulterium solvi matrimonium quoad vinculum, ut censent Graeci schismatici, et cum eo errore contraheret, matrimonium foret validum, modo contrahens intendat inire matrimonium sicut a Christo fuit institutum, et erroneas intentiones in pactum, et conditionem non deducat. Porro in hoc casu, ut ait Bened. XIV, voluntas contrahendi iuxta Christi institutionem privatum illum errorem quodammodo absorbet. De Synod., cit. lib. et cap., n. 4 et seqq.

370. *Votum* est tertium impedimentum Matrimonium dirimens. Nomine autem voti in genere intelligitur *promissio deliberate Deo facta de aliquo meliori bono*, uti de castitate, de cuius voto hic agimus de paupertate, obedientia, ieiunio, precibus, etc. Praecipua voti divisio est

in *simplex*, quod sola simplici promissione Deo facta perficitur, et *solemne*, quod perficitur solemnitate ab Ecclesia praescripta. ut per professionem Religiosam, perque Sacrorum Ordinum susceptionem (1).

Votum simplex castitatis Matrimonium tantum impedit, non autem dirimit, ut supra vidimus (2). Votum autem solemne in vera professione Religiosa emissum nedum dirimit Matrimonium contrahendum; sed solvit etiam illud, quod fuit prius contractum, dummodo ratum tantum sit et non consummatum, quia per professionem Religiosam spirituale initur Matrimonium corporali repugnans, quorum primum est multo secundo excellentius (3).

(1) Cap. unic. de vot. in 6, ubi Bonifacius VIII declarat, *illud solum volum dici debere solemne. quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis.* — (2) Sed exceptio fieri debet in voto simplici castitatis cum aliis duobus paupertatis et obedientiae coniuncto, et a Religiosis Societatis Iesu emisso, quod dirimit matrimonium contrahendum, licet ut vera professio religiosa, de qua infra, non valeat matrimonium ratum et antea contractum dirimere. Bul. *Ascendente Domino* Gregorii XIII. — (3) Cit. cap. unic. de vot. in 6, et Trid. sess. 24, can. 6 et 9, ubi in contrarium asserentes excommunicatio fertur, quae ex Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX est reservata Episcopis, et afficit clericos in Sacris, monachos, et moniales professas, ac contrahentes cum eis.

TITULUS VII.

DE COGNATIONE, AFFINITATE ET PUBLICA HONESTATE

SUMMARIUM: 371. Quid sit cognatio et quotuplex? — 372. Quid adoptio et quotuplex? — 373. In quibus casibus ex adoptione oriatur impedimentum dirimens? — 374. In quibus ex cognatione spirituali? — 375. Quid sit cognatio naturalis. — 376. Quid stipes, linea, et quotuplex? — 377. Quid gradus, et quomodo gradus computentur? — 378. Quando nam ex iure naturali interdicatur Matrimonium inter cognatos? — 379. Quae sint regulae huius interdictionis ex iure canonico? — 380. Quid sit affinitas, et quot affinitatum genera? — 381. Inter quos ob affinitatem sit interdictum Matrimonium? — 382. Quae sint huius interdictionis regulae? — 383. Quid sit publica honestas? — 384. Usque ad quemnam gradum interdicat Matrimonium? — 385. An subsistat interdictum, si sponsalia ex iusta causa solvantur? — 386. An oriatur ex Matrimonio invalido? — 387. Quid sit dicendum de casu, quo quis pure sponsalia contrahat cum una, et deinde Matrimonium cum eius sorore?

371. Haec tria impedimenta Matrimonium dirimentia ob eorum connexionem, et analogiam simul sunt tractanda. *Cognatio*, generatim inspecta, est *quaedam propinquitas, vel attinentia personarum, qua fit, ut cognati cognatis magis quam caeteris sint devincti*. At haec propinquitas vel oritur ob respectum naturalem, vel ob respectum ecclesiasticum, vel ob respectum civilem; ex quo descendit cognationis divisio in *naturalem, spirituales, et legalem*, a qua exordimur.

372. *Cognatio legalis* oritur ex *adoptione*, quae ad liberorum orbitatis solatium fuit instituta, ut quis posset habere filios, quos non genuerat, cuius exempla sunt in S. Scriptura; nam Iacob adoptavit Ephraim, et Manassem filios Ioseph (1), et filia Pharaonis adoptavit Moysem ex flumine eductum (2). Leges tamen Romanorum accuratam praescripserunt adoptionis formam, quam leges ecclesiasticae sunt secutae (3). Adoptio in genere, est *actus legitimus, quo in locum filii, vel nepotis, assumitur is, qui natura talis non est*; et dividitur in *perfectam, et simplicem*. Adoptio perfecta, quae communiter appellatur *Adrogatio* tunc fit, cum quis adrogat extraneum sui iuris, nullius scilicet patriae potestati subiectum, qui per ipsam adro-

gationem in adrogantis potestatem et familiam redigitur, in qua filiorum legitimorum et naturalium iura nanciscitur. Adoptio vero simplex tunc fit, cum quis adoptat extraneum in patria sui patris potestate constitutum, qui in adoptantis potestatem et familiam non transit (4).

(1) Gen. c. 48. — (2) Exod. c. 2. — (3) Can. 1 et 6, c. 30., q. 3, et cap. unic. de cognat. legal. — (4) Benedictus XIV, De Synod., l. 9, c. 10, n. 4.

373. Cum Ecclesia huius impedimenti normam a civilibus Romanorum legibus desumpserit, nil in eo mutavit; sed sicut olim Romanorum iure paternitas, fraternitas, et affinitas nuptias dirimebat, sic et nunc dirimit Matrimonium. Si qua igitur, ait Pontifex, per adoptionem tibi soror esse coeperit, quamdiu durat adoptio, inter te, et ipsam nuptiae existere non possunt (1). Quare per adoptionem interdicitur Matrimonium: 1.º Ratione paternitatis inter adoptantem, et adoptatum, eiusque descendentes in sua potestate retentos. § I, Inst. de nupt. in quo rationem impedimenti Imperator assignat in eo, quod hae personae inter sese parentum instar, et liberorum sunt. 2.º Ratione fraternitatis inter adoptatam, et filios legitimos et naturales adoptantis sub sua patria potestate constitutos; et vicissim inter adoptatum, et filias adoptantis, ut supra; sed hoc casu, sublata per emancipationem adoptione, aufertur quoque impedimentum, quia quaesita fraternitas evanuit (2). 3.º Ratione affinitatis, de qua infra, inter adoptantem et uxorem adoptati, et versa vice inter adoptatum, et uxorem adoptantis (3).

In eo pacifica est Iurisprudencia ecclesiastica, quod ex adoptione perfecta, sive adrogatione, oriatur in casibus assignatis impedimentum cognationis legalis Matrimonium dirimens; sed an idipsum ex adoptione simplici oriatur, controversia est inter Doctores: affirmant Gonzales, Reifensstuel cum Glossa in cit. cap. unic. de cognat. legal.; quia leges praedictae generaliter loquuntur de adoptione, et idcirco indistinctae sunt intelligendae tum de perfecta. tum de simplici adoptione: negat Innocentius, Pirhing, Engel; quia in adoptione simplici non acquiritur ab adoptante

in adoptatum patria potestas, et adoptatus in adoptantis familiam non transit, quae ab iisdem designantur ut constituti impedimenti causae. Hanc controversiam neque ipse solvit Benedictus XIV, quam ad Iuris civilis tramites disputandam relinquit. (4).

(1) Cit. cap. unic. de cognat. legal. et Bened. XIV, cit. loc. — (2) L. 55, ff. de rit. nupt. — (3) L. 16, ff. eod. Ex his quisque potest facile deducere, nullum esse impedimentum inter adoptatum et illegitimos adoptantis, quia illegitimi non sunt in potestate patris; et similiter nullum esse impedimentum inter adoptivos eiusdem adoptantis, quia nullibi reperitur in iure statutum. Gloss. in cit. cap. unic. — (4). De Syn., l. cit. Haec eadem controversia difficilior adhuc evadit sub quarumdam novarum legum civilium regimine, quae adoptionis formam immutarunt. Secundum has leges adoptatus quicumque sit, sive sui, sive alieni iuris, non subiicitur patriae adoptantis potestati; sed manet in sua naturali familia in eodem statu, in quo ante adoptionem erat: nomen tamen patris adoptantis assumit, quod familiae suae nomini adiungit. Ex hoc videretur concludendum, post adoptionem duas esse distinctas familias, adoptantis scilicet, et adoptati. Verum obligatio alimentorum inter eosdem, ut inter patrem et filium, ab iisdem legibus imponitur: ex quo deducendum videretur, duas familias in unam confundi: quod ne contingat, Doctores dicunt, obligationem alimentorum non ratione paternitatis, sed ratione contractus personalis fuisse inductam. In hoc rerum statu, si supponamus cum ultima citata Doctorum sententia, ex simplici adoptione nullum oriri matrimonii impedimentum, sub harum legum regimine nulla foret amplius cognatio legalis, licet quidam vigeat adhuc in adoptione parentelae respectus. In eodem sensu quaestionem resolvit Instructio Card. Archiepiscopi Vindobonensis pro iudiciis ecclesiasticis Imperii Austriaci, Romae a quinque sapientissimis viris subscripta die 4 maii 1855, in qua in tit. 1, § 29, ita legimus: « Adoptio iuris Austriaci intra praefatos terminos matrimonium dirimit, quoties adoptatus paternae adoptantis potestati subiicitur, vel in eisdem domum filiorum-familias ad instar cohabitaturus recipiatur. Quod si autem neque paternae adoptantis potestati subiiciatur, neque in eisdem domum cohabitaturus recipiatur adoptio iuris Austriaci imperfectae aequiparanda est, et nullum matrimonii impedimentum involvit ». Anal. Iur Pont., ser. 2, pag. 2518.

374. *Cognatio spiritualis* a spirituali adoptione producitur, per quam quis filium de Sacro regenerationis fonte, vel de Confirmationis Sacramento suscipiens, ei in patrem spiritualement se offert. Cognatio haec pariter praebet impedimentum Matrimonium dirimens: nam ut ait Nicolaus Papa: *si inter eos non contrahitur Matrimonium, quos adoptio iungit, quanto potius a carnali oportet inter se con-*

tubernio cessare, quos per celeste Sacramentum regeneratio Sancti Spiritus vincit (1). Olim hoc impedimentum late patebat: sed a Concilio Tridentino (2) ad duos sequentes casus contractum fuit, nempe prohibitum est Matrimonium sub nullitatis poena: 1.º inter paternos, baptizatum aut confirmatum, et baptizati aut confirmati patrem, ac matrem; 2.º inter baptizantem aut confirmantem, ipsum baptizatum aut confirmatum, et baptizati aut confirmati patrem et matrem. Quare nec patrini inter se aliquod contrahunt impedimentum, nec baptizantes cum patris. Excipitur tamen pater et mater, quando propriam sobolem baptizat in necessitate, et quando ex ignorantia cum ea munus patrini exercet (3). An vero excipiendus etiam sit patris in Baptismo privato controversatur inter Doctores: quidam enim tenent, patris in Baptismo privato non esse excipiendum, quia contrahit impedimentum, modo in ipso Baptismo privato infantem teneat non mere materialiter, sed cum intentione obeundi munus patrini (4); alii vero contrarium sustinent, quia Tridentinum hoc impedimentum restrinxisse videtur ad eos, qui infantem *de sacro fonte suscipiunt* (5), et quia Tridentinorum Patrum intentio erat minuendi multitudinem prohibitionum, ne Matrimonia nulliter ex ignorantia contraherentur, ut patet ex textu citatae definitionis (6).

(1) Can. 1, c. 30, q. 3 Ita etiam ad rem sancivit Imp. Iustinianus: « Ea persona omni modo ad nuptias venire prohibenda est, quam ali- » quis a sacrosancto suscepit Baptismate, cum nihil aliud sic inducere » potest paternam affectionem, et iustam nuptiarum prohibitionem, quam » huiusmodi nexus, per quem, Deo mediante, animae eorum copula- » tae sunt ». L. 26, cod. de nupt. — (2) Sess. 24, c. 2, de ref. matr. — (3) Can. 1, c. 30, q. 1, et cap. 2, de cognat. spirit. Quidam excusant etiam ab impedimento contrahendo ipsos parentes, licet ex malitia propriam sobolem baptizent; sed Card. Soglia sustinet, parentem extra casum necessitatis baptizantem hanc cognationem cum altero coniuge contrahere, quae saltem usum coniugii impedit quoadusque dispensatio obtineatur. Instit. Iur. priv. § 181. — (4) Zallinger, de cognat., § 14. (5) Trid. sess. 24, c. 2, de ref. matr., et S. De Ligorio, l. 6, n. 149. — (6) Tria adhuc sunt notanda. Primum, quod si contra dispositionem Tridentini plures quam duo admittantur ad suscipiendum de sacro fonte infantem tamquam patrini a parentibus designati, et a Parocho acceptati, omnes qui tangunt infantem, dum baptizatur, cognationem spirituales contrahunt; qui vero ultra paternos designatos tangunt infan-

tem, dum baptizatur, in cognationem spiritualem non incurrunt. Ita definit S. Congregatio a Fagnano, et a Card. Soglia citata, eod. loc. Secundum, quod si electus patrinus Baptismo assisteret per procuratorem, ex probabiliori et pene certa sententia non procurator, sed ipse mandans spiritualem cognationem contraheret, quia ex regula iuris, *qui facit per alium, perinde est, ac si faciat per se ipsum*. Cap. 72, de reg. iur. in 6, et ita ferunt fuisse a S. Congregatione decisum. Tertium, quod si patrinus designatus, et etiam illicite a Parocho acceptatus, non sit ipse baptizatus, impedimentum cognationis spiritualis non contrahit. Zallinger ad tit. de consang. et affin. § 149. Et idem dicendum de patrino Confirmationis, si prius patrinus non fuerit confirmatus. S. Cong. in *Licien.* 13 iul. 1654. Giraldus ad cap. 1, de secund. nupt.

375. *Cognatio naturalis* vocatur quoque consanguinitas, et definitur: *propinquitas, vel attinentia personarum ex eodem stipite carnali propagatione descendentium, quae per lineas diffunditur, gradibusque dimetitur*. Haec propinquitas varios producit effectus circa nuptias, circa haereditates, et successiones, et circa iura alia tam ecclesiastica, quam civilia. Haec attinentia si sit ab utroque communi parente, facit fratres *germanos*; si a solo communi patre ob diversam matrem, facit *consanguineos*; et si sit a sola communi matre ob diversum patrem, fratres *uterinos* facit. Item si proveniat ex maribus, facit *agnatos*; si vero ex foeminis, facit *cognatos*.

376. *Stipes* est persona, a qua caeterae, de quarum cognatione quaeritur, generatione procedunt. Hinc si quaeratur de cognatione inter nepotem ex filio, et avum, ipse avus erit stipes: nam ab avo pater, a patre filius et a filio nepos procedit. Si vero quaeratur de cognatione duorum nepotum ex fratribus, stipes pariter est ipse avus, seu illa persona, a qua primam communem habent originem. Dicimus primam communem, ut excludatur proavus, qui quidem stipes est, sed remotus et non proximus, qualis hic considerandus est.

Linea est series personarum, quae ab eodem stipite generatione descendunt, quae dividitur in *rectam*, et *transversam*. Recta iterum dividitur in *ascendentalem*, quae complectitur patrem, avum, proavum, et abavum, et *descendentalem*, quae filium, nepotem, pronepotem, et abnepotem complectitur. Transversa, quae dicitur quoque collateralis,

sive obliqua, iterum subdividitur in *aequalem*, ut linea duorum fratrum, aut duorum nepotum, et *inaequalem* ut linea fratris ex uno latere, et nepotis ex alio. Hinc patet, in linea transversali aequali, illos, de quorum cognatione quaeritur, aequalibus gradibus a communi stipite distare; et in linea transversa inaequali unum magis, et alium minus.

377. *Gradus* denique est distantia unius personae ab altera in eadem linea, sive scala consanguinitatis, quae generationem habet tamquam mensurae unitatem. Ius Canonicum et Civile in idem omnino collineant in determinando consanguinitatis stipite, in assignandis lineis, et in computandis gradibus lineae rectae ascendentis, et descendens. Nam Ius Civile regulam computationis ita exhibet: *Quot sunt generationes in linea recta, tot sunt gradus*; Ius vero Canonicum regulam cum eadem incidentem ita tradit: *In linea recta, quot sunt personae, dempto stipite, tot sunt gradus*. Quapropter utroque iure inter avum, et nepotem tres sunt consanguinitatis gradus, quia quatuor sunt personae, id est nepos, filius, pater, et avus; et, dempto stipite, tres remanent personae, ut tres sunt generationes.

Sed in computatione lineae transversalis. Ius Civile a Iure Canonico multum differt: nam Ius Civile iterum regulam suam firmat, quot sunt generationes in linea transversali, tot sunt gradus; Ius vero Canonicum ita suam iterum regulam explicat, quot sunt personae in uno latere a stipite ad aequalem, vel remotiorem, dempto stipite, tot sunt gradus. Hinc Ius civile numerat generationes ab utroque latere descendens a stipite; et Ius Canonicum numerat tantum personas, quae in uno latere reperiuntur, et si linea sit inaequalis, personas numerat a latere remotioris. Quare ex Iure Civili duo fratres sunt in secundo, duo nepotes in quarto, et duo pronepotes in sexto consanguinitatis gradu; dum ex Iure Canonico sunt in primo duo fratres, in secundo duo nepotes, et in tertio duo pronepotes. Similiter ex Iure civili frater et soror relate ad filios fratris, vel sororis, est in tertio, dum ex Iure Canonico est tantum in secundo consanguinitatis gradu. Haec omnia perspicua fient, si studiosus sibi prae oculis ponat *Arborem Consanguinitatis*, quam in appposito

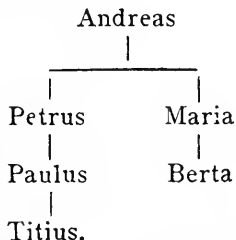
schemate tradunt Doctores (1). Sed illud omnino retinendum, quod in Matrimonio graduum computatio ad formam Iuris Canonici est facienda.

(1) Arbor consanguinitatis authentica exhibetur in Decreto Gratiani, can. 6, c. 35, q. 5, et in sexto Decretalium post titulum de cognat. spirit. cuius cum S. De Ligorio, l. 6, n. 1029, quoddam schema hic tradimus:

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

4 M. Propatruus, et M. Proamita.	4 Abavus, Abavia.	4 M. Proavunculus, M. Promatertera.
3 M. Patruus, et M. Amita.	3 Proavus, Proavia.	3 M. Avunculus, M. Matertera.
2 Patruus. Amita.	2 Avus, Avia	2 Avunculus, Matertera.
1 Frater.	1 PATER, MATER.	1 Soror.
2 Filii, et Filiae Fratris.	† Hypothe	2 Filii, et Filiae Sororis.
3 Nepotes, et Neptes ex Fratre.	1 Filius, Filia	3 Nepotes, et Neptes ex Sorore.
4 Pronepotes et Proneptes ex Fratre.	2 Nepos, Neptis.	4 Pronepotes, et Proneptes ex Sorore.
	3 Pronepos, Proneptis	
	4 Abnepos, Abneptis.	

Vocabulum *Hypote*, hic in centro expressum indicat personam, ex. gr. Titium, vel Titiam, de cuius consanguinitate quaeritur. Sed ad hoc complendum schema in secunda linea ex utraque parte adiungendi sunt eorum filii, qui sunt in quarto gradu; in tertia, eorum filii, et nepotes, quorum primi in tertio, et secundi in quarto sunt consanguinitatis gradu; et demum in quarta de fratribus, et sororibus, adiungendi sunt fratres, et sorores patruus, et amitae ex una parte et consobrini, ac consobrinae ex alia parte sororis, qui sunt in secundo gradu, et insuper eorum filii, qui sunt in tertio, et eorum nepotes, qui sunt in quarto consanguinitatis gradu. Haec omnia facile intelliguntur, si hoc schema cum citata consanguinitatis arbore comparetur. Caeterum in praxi ad dignoscendum, an duo, qui volunt inter se matrimonium contrahere, sint consanguinei in gradu prohibito, vel non, sufficit animadvertere, utrum in linea ascendentali habeant aliquem communem stipitem intra quartum gradum vel non. Si enim intra hunc gradum communem stipitem non habeant, consanguinei in gradu prohibito non sunt; si vero intra hunc gradum communem stipitem habeant, consanguinei sunt in gradu prohibito. Parcho ex. gr. se sistunt Titius, et Berta, qui volunt inter se matrimonium contrahere. Parochus observat, Titium esse filium Pauli, Paulum esse filium Petri, et Petrum filium Andreae; et ex alia parte Bertam esse filiam Mariae, et Mariam esse filiam Andreae, qui est duarum linearum proximus communis stipes: ergo hi sunt in secundo, et tertio consanguinitatis gradu; ideoque inter eos interdictum est matrimonium, quod patet ex sequenti schemate:

378. Iure naturae Matrimonium absolute interdicitur inter ascendentes et descendentes saltem in primo gradu. Hoc enim Matrimonium talem ingerit confusionem, quae rationi omnino repugnat: eadem quidem esse nequit filia, et uxor; idem pater, et maritus; alias pater foret simul superior, et aequalis, et filia vicissim aequalis simul, et subdita. Insuper natura, hominique inditus sensus ab his abhorret nuptiis, quae, ut historiae gentium testantur, continuo turpes, et nefandae habitae sunt. Consensus hic universalis universalem debet habere causam, quae nulli, nisi in iure naturali invenitur. Inter fratres autem et sorores verius est, Matrimonium iure naturae adhuc prohiberi, tum quia id dicat lex pudoris, tum quia id suadet bonum familiae, ne convictus quotidianus foedos conglutinet affectus. Haec tamen prohibitio iuris naturalis in absoluta necessitate debet cessare, et in filiis Adam non fuit.

Iure Gentium et positivo ad remotiores gradus protrata est Matrimonii inter agnatos, et cognatos interdictio, ut evitarentur offensae pudoris ex coniunctorum familiaritate timendae, quae frequentiores essent, si huiusmodi foedi amores possent Matrimonio cohonestari, ut per hoc seminarium charitatis, id est per Matrimonium, sicut appellatur a S. Augustino, longe per orbem sancti diffunderentur piarum foeminarum mores, et demum iuxta effectum Poetae, ut ex sanguine mixto texeretur alternis ex gentibus una propago.

379. Vera Iuris Canonici sanctio, qua cognationis naturalis dirimens impedimentum statuitur, eiusque gradus determinantur, his tribus regulis continetur: 1^a in linea recta inter descendentes, et ascendentes Matrimonium prohibitum est in infinitum, unde, ut Doctores, aiunt, si Adam viveret, non posset uxorem ducere (1); 2^a in linea transversa, Matrimonium inter collaterales est prohibitum usque ad quartum gradum inclusive; 3^a si linea transversa sit inaequalis, quoto gradu remotior distat a stipite, eodem contrahentes distant inter se: unde si unus sit in quarto consanguinitatis gradu, et alius in quinto, non existit amplius inter eos dirimens impedimentum (2). Sed

in dictis casibus impedimentum aequaliter adest, sive ex licita, sive ex illicita generatione consanguinitas procedat.

(1) Nicolaus I ad consulta Bulgarorum, cap. 39, haec habet: *Inter personas, quae parentum, liberorumque locum inter se obtinent, nuptiae contrahi non possunt, veluti inter patrem et filiam, vel avum, et neptem, et usque in infinitum.* — (1) Cap. 8 et 9, de consang.

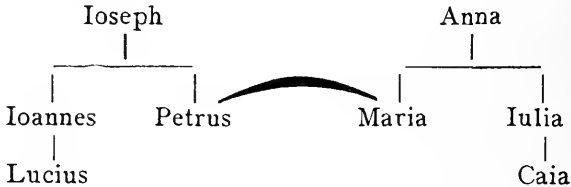
380. Secunda huius tituli pars respicit *affinitatem*, quae dicitur *propinquitas*, vel *attinentia personarum ex sexuum coniunctione perfecta*, sive in *Matrimonio*, sive *extra Matrimonium*, *proveniens*. Dicimus *perfecta*, quia si copula perfecta non adsit, neque affinitas oritur. Hinc Matrimonium tantum ratum hoc dirimens impedimentum non producit. Per similem profecto coniunctionem vir intra fines cognationis mulieris, et mulier intra fines cognationis viri comprehenditur, ex quo ortum esse videtur vocabulum *affinitas*. Propterea consanguinei uxoris viro, et viri consanguinei uxori affines fiunt: ac vir, et uxor proprie inter se affines non sunt; sed affinitatis principium, et quasi stipitem exhibent (1). Affinitas tria olim erant genera (2); at nunc ex sola affinitate primi generis, quam hic descripsimus, oritur dirimens Matrimonii impedimentum (3), quod est perpetuum.

(1) Gloss ad arbor. consang. can. 6. c. 35, q. 5. Hinc nullum est impedimentum inter virum et mulierem, quando inter eos prius copula perfecta habita fuit. — (2) Haec genera clare explicantur in sequenti exemplo: si frater tuus Paulus ducat uxorem Maeviam, Maevia tibi affinis est affinitate primi generis; si, mortuo fratre tuo, Maevia nubat Titio, Titius affinis tibi est affinitate secundi generis, si mortua Maevia, Titius ducat Caiam, Caia affinis tibi est affinitate tertii generis. — (3) Cap. 8, de consang.

381. Hinc ob affinitatem prohibitum est Matrimonium inter mulierem cognitam, et consanguineos viri, et inter virum, et consanguineos mulieris (1). Sed cum affinitas proprias non habeat lineas, atque gradus. eos a consanguinitate mutuatur, unde oritur regula: *Qua in linea, et quoto gradu quis est consanguineus viro, eadem linea, et gradu est affinis eius uxori*; et vice versa: *Qua in linea,*

et quoto gradu quis est consanguineus uxori, eadem linea, et gradu est affinis eius viro (2). Sed consanguinei viri, et uxoris inter se affines non sunt, quia affinitas affinitatem non parit (3).

(1) Hoc habet locum etiamsi mulier cognita fuerit invita, vel per vim: non enim in hoc casu attenditur ad personarum voluntatem, sed ad factum coniunctionis. Cap. 6, de eo qui cognovit. etc. — (2) Propterea si ponamus, carnaliter coniunctos habere consanguineos ascendentes, collaterales, et descendentes, aderit linea ascendentalis, collateralis, et descendentalis, et simul aderunt gradus consanguinitatis. Unde si Petrus coniungatur Mariae, ut in sequenti schemate, Petrus erit affinis Annae matri Mariae in primo gradu lineae ascendentalis, Iuliae vero sorori Mariae in eodem primo gradu lineae collateralis, et Caiæ filiae Mariae iterum in primo gradu lineae descendentalis. Et idem dicendum de Maria, quae affinis erit Iosepho, Ioanni, et Lucio. Sed Lucius non fit per hoc affinis Caiæ, et sic dicatur de aliis. Si hoc schema extendatur ad alios consanguinitatis gradus usque ad quartum inclusive, ut in schemate consanguinitatis, manifeste apparebit, quo gradu, et qua linea affines sint coniuncti. Arbor affinitatis authentica exhibetur a sexto Decretalium de consang. et affin. Nos hoc adducimus brevius affinitatis schema :

— (3) Propterea duo fratres ex una parte cum duabus sororibus ex altera, quemadmodum pater et filius unius familiae cum matre et filia alterius familiae non vetantur matrimonium contrahere, et idem dicatur de casibus similibus. Cap. 5. de consang. et affin., et Zallinger, cognat., § 143 et seqq.

382. Superest ut videamus quousque inter affines Matrimonium interdicitur. Et 1.º ut in consanguinitate, sic in affinitate in linea recta ascendentium et descendentium Matrimonii prohibitio est perpetua. Inter ascendentes affines comprehenduntur, *socer*, *socrus*, *vitricus*, *noverca*, etc.; inter descendentes vero, *gener*, *nurus*, *privignus*, *privigna*, etc. 2.º In linea transversa, ut in consanguinitate, sic in affinitate Matrimonium interdicitur usque ad quartum gradum inclusive. Quare cum nemo possit ob consanguinitatem uxorem ducere sibi intra quartum gradum consan-

guineam, ita nemo potest ob affinitatem uxorem ducere aliquam intra quartum gradum consanguineam prioris uxoris suae. Hoc obtinet dumtaxat in coniunctione legitima: nam si affinitas ex coniunctione illicita procedat, Matrimonii prohibitio extenditur tantum ad secundum gradum inclusive (1).

(1) Trid. sess. 24, c. 4, de ref. matr. Haec quae exposuimus respiciunt affinitatem praecedentem matrimonium, quae cum praebeat impedimentum dirimens, ipsum matrimonium reddit nullum. Si vero, matrimonio iam contracto, maritus cognoscat consanguineam uxoris suae in primo, aut secundo gradu, vel uxor copulam habeat cum consanguineo mariti in iisdem gradibus, dici quidem potest, affinitatem oriri; sed haec affinitas non dirimit matrimonium iam valide contractum. Cap. 6, de eo qui cognov. etc Nihilominus haec scelera eum habent effectum, ut incestuosus vel adulter coniux non possit petere debitum coniugale, licet coniugi innocenti reddere teneatur. Cap. I, eod.

383. Tertia huius tituli pars respicit *publicam honestatem*, sive *iustitiam* publicae honestatis, quae dicitur, *propinquitas, sive attinentia personarum ex solis sponsalibus de futuro, vel etiam ex Matrimonio tantum rato proveniens*. Publica honestas quoddam est affinitatis simulacrum, ac proinde a iure civili *quasi affinitas* nuncupatur. Affinitas etenim oritur ex coniunctione corporum; publica autem honestas ex coniunctione animorum, quae in sponsalibus de praesenti, et de futuro contingit. Porro ut pudori, et aequitati repugnare visum est, quempiam consanguineam illius mulieris ducere, quam cognoverat; sic honestati, et iustitiae repugnare videtur, quempiam consanguineam mulieris ducere, cui fidem per sponsalia de futuro, vel de praesenti inviolabilem dedit.

384. Hoc publicae honestatis impedimentum ita iure novissimo viget, nimirum: 1.º Si oriatur ex sponsalibus de futuro comprehendit tantum primum gradum: idcirco qui valida cum aliqua contraxit sponsalia de futuro nequit amplius ob exortam publicam honestatem cum eius matre, filia, aut sorore Matrimonium inire (1); sed cum aliis remotioribus eius consanguineis non prohibetur. Diximus qui *valida* contraxit sponsalia; nam ex sponsalibus nullis, aut invalidis nullum producitur publicae honesta-

tis impedimentum (2). 2.º Si oriatur ex Matrimonio rato extenditur usque ad quartum gradum inclusive, ut definit S. Pius V (3), qui declaravit Concilii Tridentini decretum in sponsalibus tantum de futuro habere locum, et ad sponsalia de praesenti non extendi, in quibus mandat, ut observetur ius antiquum, per quod publicae honestatis impedimentum ex rato Matrimonio proveniens usque ad quartum inclusive gradum extendatur (4).

(1) Quidam docent ex sponsalibus occultis non oriri in foro conscientiae publicae honestatis impedimentum, et ad hoc confirmandum adducunt praxim Datariae Apostolicae, quae non admittit impedimentum ex sponsalibus clam celebratis. Benedictus XIV. Inst. 87, n. 7; et adducunt ita fuisse statutum a novo Rituali Parisiensi, pag 348. Lequeux in Man. comp. Iur. Can., n. 848. Sed sententia probabilior ea esse videtur, quae communiter a Doctoribus defenditur, iuxta quam etiam ex sponsalibus occultis, et clam celebratis impedimentum publicae honestatis oritur. Ratio est, quia Bonifacius VIII decrevit, tale impedimentum oriri indistincte ex omnibus puris, certis, et validis sponsalibus. Cap. 1, de spons. in 6; et quia maiori Poenitentiario data fuit a Papa potestas in sponsalibus occultis dispensandi; quam sententiam videtur amplecti idem Benedictus in cit. Inst. — (2) Trid. sess. 24, c. 3, de ref. matr., ubi haec leguntur: *Iustitiae publicae honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorsus tollit; ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispendio observari.* Consequenter publica honestas non oritur ex sponsalibus cum persona incerta; ex sponsalibus conditionatis ante conditionis adventum; ex sponsalibus alicui impedimento dirimenti obnoxiiis, et ex sponsalibus nullis ex defectu consensus. Sed cum ex sponsalibus validis publica honestas orta est, impedimentum est perpetuum, licet sponsalia mutuo consensu, vel alia ratione solvantur. Hoc tamen impedimentum non *agit retro*, ut dicunt Doctores; ideoque qui prius contraxit sponsalia cum una, et postea cum alia eius consanguinea, debet prima sponsalia observare, quae non impediuntur propter factum sequentium sponsalium. Cap. unic. de spons. in 6. Contrarium tamen observatur in affinitate: nam qui post sponsalia de futuro cum una, carnaliter cognoscit eius consanguineam in primo, vel secundo gradu, non potest amplius matrimonium inire cum desponsata, quia affinitas suborta *agit retro*, et priora sponsalia rescindit. Cap. 8 et 9, de eo qui cognov. etc. — (3) Bul. *Ad Roman.* — (4) Can. 14 et 15, c. 27, q. 2, et cap. 8, de spons., ubi sancitur, ut nullus consanguineorum, id est intra quartum gradum, queat sibi sponsam copulare alterius.

385. Dubitari potest in ordine ad primum, an sponsalibus dissolutis per mortem alterutrius desponsati, aut per

mutuum consensum, aut per aliam iustam causam, publicae honestatis impedimentum adhuc subsistat? Sed resolutio affirmativa probatur a decisione S. Congregationis 6 Iulii 1658 a pluribus Doctoribus citata, et ab Alexandro VII confirmata, qui, hac mediante confirmatione, merito Canonistarum disputationes amputavit. Nam cum impedimentum ex validis sponsalibus iam sit ortum, non potest amplius humano facto, aut desponsatorum voluntate, aut etiam ordinaria iudicis auctoritate auferri (1).

(1) Ricther affert aliam resolutionem similem, ad sess. 24, de ref. matr., n. 104.

386. Dubitari potest in ordine ad secundum, an ex Matrimonio invalido oriatur publicae honestatis impedimentum, et usque ad quartum gradum vigeat? Sed respondemus, affirmativam esse certam; licet enim ex sponsalibus de futuro ex quacumque causa invalidis per supracitatum Tridentini decretum non oriatur impedimentum; aliter tamen est de invalido Matrimonio sentiendum: nam S. Pius V (1) idem decretum restringit ad sponsalia de futuro, et declarat in Matrimonio observandum esse ius antiquum; atqui ex iure antiquo ex Matrimonio etiam nullo oriebatur publicae honestatis impedimentum, modo nullum non esset ex defectu consensus (2): ergo ex nullo Matrimonio oritur publicae honestatis impedimentum, modo nullum non sit ex defectu consensus, ut si esset contractum per errorem, aut per metum, quo quidem casu nullum producit impedimentum. Ratio autem huius exceptionis ea esse videtur, quia qui non consentit, nihil agit, dum qui consentit in vetitum, male agit (3). Idcirco si matrimonium volitum ob consanguinitatem, affinitatem, vel aliud impedimentum, et etiam ob clandestinitatem nullum sit, adhuc publicae honestatis impedimentum parit. Certum proinde videtur, Matrimonia illa, quae ad formam Codicis civilis Francorum, et aliarum nationum absque Parochi praesentia coram ministro civili contrahuntur, publicam gignere honestatem, quae usque ad quartum gradum extendatur (4). **(Add. Edit.)** Inter Catholicos diu et varie disputatum fue-

rat de natura et effectibus illius actus, quem vocant matrimonium civile; ac praesertim, an in sensu Ecclesiae vim haberet sponsalium, vel considerari posset uti matrimonium clandestinum nullum, in iis locis in quibus Concilii Tridentini lex viget: atque ideo an, et usque ad quem gradum induceret impedimentum iustitiae publicae honestatis. Cum theologi et canonistae in diversas abirent sententias, nec quid prouti certum tenendum satis constaret, dubium Apostolicae Sedis propositum fuit. *An actus qui vulgo audit matrimonium civile, pariat impedimentum iustitiae publicae honestatis?* Eius resolutio demandata est S. Congregationi Concilii, quae trium Consultorum votis exquisitis, et audito discursu R.mi P. D. Secretarii, atque omnibus cribratis diligenterque perpensis, in plenariis S. Congregationis comitiis, die 13 Martii 1879, ipsa S. Congregatio respondit: *Negative: et consulendum Sanctissimo, ut id declarare et statuere dignetur.* Et Sanctitas Sua resolutionem approbavit et confirmavit die 17 eiusdem mensis ac iussit fieri decretum.

Ex hac resolutione colligitur: 1.º Actum, quem vulgo appellant matrimonium civile, licet ab Ecclesia toleratum tanquam caeremoniam mere civilem, qua catholici, vel iam matrimonio religioso legitime coniuncti, vel mox coniungendi, propriae et prolis utilitati consulere student, tamen prouti iacet et communiter accipitur, cuicumque effectui ecclesiastico gignendo imparem esse; tum ob defectum iurisdictionis in ferente legem, tum ob defectum intentionis in contrahentibus, quos cum catholici sint, catholice agere praesumendum est. 2.º Hinc dictam caeremoniam in se perspectam, nisi adiuncta in casibus particularibus contrarium suadeant, considerari non posse neque uti sponsalia neque uti matrimonium clandestinum in sensu Ecclesiae; ideoque opinionem eorum, qui vel uti sponsalia vel uti matrimonium clandestinum, nulla facta distinctione, valere contendunt, omnino esse explodendam. 3.º Varias theologorum et canonistarum opiniones circa matrimonium clandestinum, quatenus inducat vel non impedimentum iustitiae publicae honestatis, in eodem statu manere ac erant ante huiusmodi S. Congregationis resolutionem.

- (1) Cit. Bul. *Ad Romanum*. — (2) Cap. unic. de spons. in 6. — (3) Circa hoc tamen notandum, quod matrimonia impuberum, quae nulla sunt ob defectum aetatis et etiam pleni consensus, valent tamquam sponsalia de futuro; ac proinde ex his oritur publicae honestatis impedimentum ad primum gradum. Haec est exceptio tum a sponsalibus nullis, quae, ut diximus, non afferunt impedimentum publicae honestatis, tum a matrimonio ob defectum consensus, in quo, ut hic dicimus publica honestas non oritur, quia in hoc casu sic lex ecclesiastica disponit. Cap. 14, de spons. impub., et cap. unic., § 2, eod. in 6. — (4) S. De Ligorio, l. 6, n. 1064, et Lequeux, de Matr., n. 843.

387. Sed quid dicendum, si quis pura sponsalia de futuro contrahat cum Titia, et deinde cum Caia eius sorore Matrimonium? Respondemus; hoc Matrimonium, ob impedimentum publicae honestatis ab antecedentibus sponsalibus ortum, esse nullum. At contrahens inutiliter cum Caia post Matrimonium cum ipsa attentatum potest adhuc uxorem ducere Titiam prius sibi desponsatam, circa quam publicae honestatis impedimentum ortum ex facto Matrimonii cum Caia nullum habet effectum, licet omnes alias Titiae consanguineas usque ad quartum gradum afficiat (1). Diximus *pura sponsalia*, qui si conditionata forent ante eventum conditionis staret Matrimonium cum Caia contractum, quia ex conditionatis sponsalibus publicae honestatis impedimentum, nisi adimpleta conditione, non oritur (2).

(1) Ratio est, quia impedimentum publicae honestatis non *agit retro*, ut iam notavimus, sed hic supponimus nullam intercessisse copulam, alias locum haberet affinitas. — (2) Cit. cap. unic. de spons. in 6.

TITULUS VIII.

DE IMPEDIMENTO CRIMINIS, VIS, METUS ET RAPTUS.

SUMMARIUM: 388. Quae sint crimina afferentia impedimentum dirimens? — 389. Quid sit vis et metus? — 390. Quandonam vis et metus idem impedimentum afferat? — 391. Quid sit raptus, et quotuplex? — 392. Quandonam raptus violentiae afferat impedimentum dirimens? — 393. An idem impedimentum oriatur ex raptu seductionis? — 394. An oriatur quando mulier rapit virum.

388. Haec impedimenta Matrimonium dirimentia ex dolo malo procedunt; ideoque simul tractantur. *Crimen* producens impedimentum est duplex, nimirum: *adulterium*, et *homicidium*; quae tripliciter possunt componi, nimirum: vel est solum adulterium, vel solum homicidium, vel adulterium et homicidium simul. Ex solo adulterio a partibus commisso, quae veri Matrimonii existentiam non ignorabant, oritur impedimentum, si adulteri, primo vivente coniuge, inter se Matrimonium attentaverint (1), vel de contrahendo Matrimonio post mortem coniugis sibi veram dederint fidem (2). Hinc reus adulterii post suae coniugis mortem non potest ducere sui criminis complicem, cum qua, sua vivente coniuge, sponsalia contraxit de futuro, vel de praesenti contrahere attentavit. Sed si horum alterum deficiat, et si solum adulterium sine promissione, aut attentato Matrimonio; vel promissio futuri Matrimonii, aut Matrimonii attentatio sine adulterio, nullum suboritur impedimentum (3).

Ex solo homicidio commisso in complicitis coniuge oritur impedimentum, si ipsi complices coniugi innocenti eo fine mortem intulerint, ut possent inter se Matrimonium contrahere: nam *non potest quis illam habere in uxorem cuius maritum occidit machinatione ipsius mulieris* (4). Quare si una tantum pars absque alterius machinatione mortis causa fuerit, vel ambae quidem partes mortem inferre attentaverint, quae tamen sequuta non sit, nullum est criminis impedimentum (5).

Ex adulterio, et homicidio simul, oritur impedimentum,

si adulter vel adultera in vitam coniugis innocentis cum intentione contrahendi Matrimonium cum ipso complice ita conspiraverit, ut per suas insidias illius mors sequatur (6). Quare ubi homicidium coniunctum sit cum adulterio, non est necessaria ad impedimentum contrahendum utriusque complicitis machinatio in mortem, uti est necessaria, si de solo agatur homicidio: sed sufficit insidiarum molitio ex parte unius, qui pravum adulterii crimen pravam supplet occidendi intentionem. De caetero ex communi Doctorum sententia dictae poenae contrahuntur etiam in casu, quo coniuges per divortii sententiam quoad thorum et habitationem vivant separati, vel eorum Matrimonium tantum ratum sit; et ab illis ipsis, qui ignorant his criminibus Matrimonii impedimentum esse affixum (7). **(Add. Edit.)** — Dictas poenas contrahi etiam ab illis qui ignorant his criminibus matrimonii impedimentum esse affixum, est quidem sententia communior, at minime communis: nam oppositam tenent Navarrus in Man cap. 22. n. 46, Leander a Murcia disq. in 1.2 S. Th. libr. 2 d. 4, Paludanus Fernand. Maior apud Scmalzgrueber IV. 7. 58, Pikler IV. 7. decis. 130, Krimer ad Decret IV. VII. 1011, Ballerini ad Gury II. 788, et novissime Eminentiss. D'Annibale qui in Summula T. M. p. 3, n. 332 ait: « Et quia hoc impedimentum et poena est, qua est poena, cum sit extraordinaria, probabilius est, ignorantiam impedimenti ab impedimento excusare: quod alii negant: communius quidem, sed principiis nec certis nec evidentibus. »

(1) Cap. 2 et 4, de eo qui duxit, etc. — (2) Can. 4, c. 31, q. 1; et Arg. cap. 6, de eo qui duxit, etc. — (3) Cap. 6 et 7, de eo qui duxit, etc. — (4) Ita legitur in rubr. cap. 1, de conv. infid. et idem probatur in can. 5, c. 31, q. 1. — (5) Cit. cap. 1, et can. 5. — (6) Arg. cit. cap. 1, et cap. 3 et 6, de eo qui duxit, etc. — (7) Zallinger ad tit. de eo qui duxit, etc., § 113.

389. *Vis et metus* aliud est impedimentum Matrimonium dirimens. *Vis* hic significat externam coactionem; et definitur, *alicuius externae causae impetus, qui propulsari non potest*. *Vis* proprie non cadit in actibus elicitis, sive internis, qui mente perficiuntur: quia mens a causa ex-

terna absolute cogi nequit ad hōc, vel illud volendum; et consequenter non potest habere locum in interno Matrimonii consensu; sed potest incuti in actibus imperatis, sive externis, qui externo sensuum ministerio perficiuntur, ut in accessu ad Matrimonium, et in manifestatione consensus. Verum quoties id fiat, in Matrimonium influit, non prout continet vim, quae consensus substantiam non attingit, sed prout gignit metum. Sufficit proinde de metu disserere, licet vis et coactio a sacris Canonibus, et a Doctoribus, ut dirimens impedimentum nominetur. Metus definitur, *praesentis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio, qua quis impellitur ad agendum, quod nollet* (1). Cum Matrimonium liberrimum esse debeat, si metu ineatur. ipso iure nullum et irritum est; quia Matrimonium *plena debet securitate gaudere, ne per timorem dicat sibi placere quod odit, et sequatur exitus; qui de invitis solet nuptiis provenire* (2). (**Add. Edit.**) — Cosci de sep. th. l. 1. cap. 8, n. 98 ait: « Ad irritandum matrimonium quod significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, quae fundatur in amore libero ac voluntario, non in coactione, satis est minor metus quam in caeteris contractibus, propter maximam voluntatis libertatem quae in illo desideratur. »

(1) Celeberrima fuit inter veteres philosophos quaestio, an metus extingueret, vel tantum minueret voluntarium. Qui stabant pro extinctione aiebant, nihil tam contrarium esse consensui, quam vim et metum. *L. 116, ff. de reg. iur.* Qui vero stabant pro sola imminutione, aiebant, coactam voluntatem semper esse voluntatem, *l. 21, ff. quod metus caus.*, etc. Sed ius civile Romanorum, et Canonicum contrarias composuit sententias hoc adhibito temperamento, ut procedat prima, ubi liberrimus requiritur consensus, et secunda ubi requiritur tantum liber, ut eruitur ex conspirantibus Utriusque Iuris dispositionibus. *Tit. ff. quod metus caus.* etc., et *Tit. X, de his, quae vi, metusve caus.*, etc. Liberr autem consensus generaliter sufficit in contractibus, aliisque actibus, qui proinde, si metu fiant, non sunt irriti ipso iure; sed sunt per iudicem irritandi, vel rescindendi, ut probatur ex citatis titulis. Liberrimus vero consensus requiritur in matrimonio, et in aliis casibus a Doctoribus citatis: unde matrimonium metu initum, non irritandum, sed ipso iure irritum est. — (**Add Edit.**) Schmalzgrueber, libr. 4, tit. 1., § 304 ait: « Ratio quae matrimonia metu gravi iniuste incusso extorta, irrita a iure sint, est quia cum matrimonia coacta infelices soleant exitus habere, expedit ut illa essent plene libera, ita ut quis non pos-

sit ad ea per iniuriam cogi: cogi autem ad ea quis posset per iniuriam, si metu tali contracta forent valida: quia semel valide contracta, amplius rescindi nequeunt; et hinc dispar est ratio matrimonii et aliorum contractuum; nam isti auctoritate iudicis rescindi possunt; consequenter necesse fuit ut metus gravis matrimonium irritet ». — (2) *Cap. 14, 15, et 28, de spons.* Hoc ipsum ex veriori Doctorum sententia ad ipsa sponsalia de futuro extenditur, ita ut haec sponsalia metu inita nullam afferant obligationem, nullumque publicae honestatis impedimentum. *Zallinger, de spons., § 46.*

390. Ut autem ratione metus nullum fiat Matrimonium ex communi Doctorum sententia sequentes debent concurrere conditiones. 1.º Metus debet esse *gravis*, cuiusmodi est metus mortis, mutilationis, diuturni carceris, exilii, amissionis maioris partis bonorum, iniustae excommunicationis, aut alterius gravis mali, quod prudenter imminens timetur (1). Unde metus *levis* non sufficit, qui tunc contingit, cum leve malum prudenter, aut imprudenter etiam grave timetur: metus enim *levis* in iure metus non est. Neque sufficit metus *reverentialis*, qui a reverentia procedit patri, matri, tutori, aut alteri superiori debita, cui quis veretur resistere, ubi absque minis, alioque malo sola sit reverentiae ratio. 2.º Debet esse *iniuste* incussus (2): quare si iuste incussus sit, ex. gr. a iudice minitante excommunicationem stupratori, aut a defloratae patre minitante accusationem iniqui filiae aggressoris, valet Matrimonium ita contractum, quia metum effecit culpa, et qui sic cogitur non ab alio, sed a sua culpa, vel a se ipso cogitur (3). 3.º Debet esse incussus ad finem obtinendi Matrimonii: nam aliter metum inferens in culpa non foret circa Matrimonium. Proinde si debitor a creditore in carcerem detrusus ad poenam evitandam filiam creditoris ducat, hoc Matrimonium valet (4). Duo adhuc hic notanda sunt: 1.^m quod iudex ex personarum, et facti circumstantiis iudicare debet, an metus talis sit, ut in contrahendo Matrimonio liberum consensum impedierit, vel non (5); 2.^m quod Matrimonium metus causa nullum, per novum liberum consensum, aut per spontaneam sponsorum cohabitationem firmatur (6). (**Add. Edit.**) — Post Tridentinum, matrimonium metu gravi contractum non convalidatur etiam

purgato metu per cohabitationem et per copulam carnalem; sed necesse est iterum contrahere coram paroco et testibus iuxta formam praescriptam in cap. 1, sess. 24 de Reform. matrim. eiusdem Concilii, si publicum sit impedimentum. « Ratio est, ait Barbosa in *Vot. decis. Lib. 2, vot. 17, n. 178*, quia omnis forma et solemnitas quae debet intervenire in actu ut valeat. debet quoque intervenire in ratificatione, nec potest deservire solemnitas per prius sequuta, quia illa debet concurrere de tempore actus, nec potest ab ea separari. »

(1) Dicimus *prudenter* ad indicandum metum cadentem in virum constantem, qui non movetur, nisi ex gravi et rationabili causa. Ideo inanis apprehensio de eo, qui non potest, aut non vult propter honestatem, et affectum metum inferre, matrimonio non officit. Similiter qui potest minitanti resistere, vel mali occasionem vitare, non dicitur prudenter metum pati. — (2) Dicimus *incussus* ad indicandam causam externam, quae metum ingerit: nam si a causa interna procederet, velut a timore damnationis aeternae, vel a timore mortis ob morbum, pestem, naufragium, matrimonium non inficeret. Idem dicendum, si qua femina, ut hostium, vel grassatorum manus evaderet, suo liberatori nuberet, quia his in casibus nemo metu proprie cogitur; sed eligit matrimonium tamquam medium ad vitandum damnationis, mortis, vel captivitatis periculum. — (3) Sed hic notandum, quod aliter res se haberet, si iudex absolute cogeret stupratorem ad contrahendum matrimonium, aut pater actu aggressori filiae suae mortem vellet inferre, de quo est casus in *cit. cap. 15, de spons.*; nam sic metus foret iniuste incussus. Habet enim iudex facultatem adigendi stupratorem ad ducendam vel dotandam, non vero simpliciter ad ducendam defloratam in uxorem. Et similiter pater ius habet ad persequendam in iudicio iniuriam filiae suae irrogatam, non vero ad occidendam. Quare matrimonium contractum per huiusmodi metum iniuste incussum foret nullum. — (4) Item firmum erit matrimonium, si quis in aliqua civitate obsidione circumdatus ad evitanda expugnationis mala filiam ducat obsidentis, quia hic metus ad matrimonium ineundum non tendit. *Card. Soglia, Inst. ius. priv., § 185.* — (5) Cap. 28, de spons. — (6) Cap. 6, 21 et 28, eod. cap. 4, qui mat. accus. pos.

391. *Raptus* aliud est impedimentum Matrimonium dirimens, in quo vis exercetur. Raptus est *violenta mulieris abductio a sua, vel parentum potestate ad effectum cum ea contrahendi matrimonium* (1). Duplex est raptus, nempe: *violentiae*, cum violentia infertur foeminae repugnanti, et *seductionis*, cum, invitis parentibus, foemina consentiens abducitur. Violentia tamen committitur nedum cum phy-

sice per apertam vim, sed et cum moraliter per minas, gravemque metum foemina repugnans in manum viri pertrahitur: minae enim graves a viro, vel ab eius mandatario foeminae illatae, aequiparantur violentiae. (**Add. Edit.**) — Similiter *aequiparantur violentiae* dolosae sollicitationes per quas foemina repugnans in manum viri pertrahitur S. C. C. 25 Iunii 1864. — Seductio vero fit, cum foeminae blandis verbis, precibus, suasionibus, pollicitationibus. aliisque artibus inducitur ad virum sequendum, inscii vel invitae parentibus.

(1) Abductio facta dicitur, cum foemina translata fuit de loco in locum, de domo in domum, ubi non in sua, vel parentum sed in viri potestate reperitur, et tunc impedimentum producit, cum facta fuit ad finem contrahendi matrimonium; nam alio fine facta, nullum praebet impedimentum. Gallebart ad hoc refert decisionem S. Cong. 23 Ianua. 1585.

392. Raptus violentiae impedimentum affert dirimens Matrimonium inter raptorem et raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manet: nam, praesumptione iuris et de iure, foemina non censetur libera in suo consensu; sed magis metu ex potentia viri, quam voluntate sua in Matrimonio consentire. At si rapta a raptore separetur, ac in loco tuto et libero constituta, et ibi libere raptorem consentiat habere in virum, nullum est amplius impedimentum, quia dicta praesumptio ex ipsa ratione, et ex Tridentini definitione omnino cessat (1). Similiter non videtur adesse impedimentum: 1.º Si foemina consentiat, aut etiam sollicitet raptum, eo quod in hoc casu vis et iniuria non irrogatur ei, sed parentibus et familiae (2); 2.º si ante raptum inter raptorem et raptam, habitus sit tractatus de Matrimonio inter se contrahendo, et sponsalia firmata sint legitime absque ulla iusta ea solvendi causa: nam propter haec ius aliquod sponsus consecutus est in sponsam, quam si rapiat invitam a raptu violentiae potest excusari, ut a S. Thoma excusatur (3).

(1) Trid. sess. cap. 6, de ref. matr. Sic enim, ut ait Innocentius III, prius dissensus potest transire in consensum, ita ut quod antea displicuit, incipiat complacere. Cap. ultim. de raptor. Sed hic notandum, quod Tridentinum contra raptorem, consilium, auxilium, et favorem

praebentes protulit etiam poenam excommunicationis ipso iure incurrendam, quae non est reservata, poenam perpetuae infamiae, incapacitatis ad omnes dignitates, depositionis a statu clericali, quae ferendae sententiae tantum esse videntur, et poenam arbitrio iudicis dotandi raptam, sive eam raptor habeat in uxorem, sive non. Trid. eod. — (2) Huius sententiae fundamentum habemus in cap. 6, de raptor., in quo Lucius III, in casu, quo quidam puellam, ea consentiente, rapuerat, et postea matrimonium cum ea contraxerat, ita ait: *Iste raptor dici non dedet, cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit, quam cognoverit, licet parentes reclamarent, a quibus eam dicitur rapuisse.* Concordat Glossa ad dictum caput, ubi legitur: *Nota, quod, ubi mulier consentit, raptus non dicitur.* In huius conclusionis confirmationem accessit resolutio S. Cong. Conc. in una *Ruben.* 5 mart. 1714, in qua declaratum fuit, ad contrahendum matrimonium non obstare raptum, consentiente et proponente puella, commissum. Richter ad sess. 24, de ref. matr., n. 90. In contrarium tamen sunt Doctores magni nominis, et anteriores S. Congregationis decisiones, ut videri potest penes De Luca ad calc. disc. 5, de matr.; et Rigantium ad reg. 49. Cancel., n. 66 et seqq. At cum Tridentinum in hoc respiciat ad libertatem consensus, quae videtur adesse, nam consensus in raptum ex parte foeminae implicite continet etiam consensum ad matrimonium, putamus in casu impedimentum non esse, licet concedamus contrahi alias poenas supra expressas a Tridentino indictas, quae fundatur in detestabili raptus facinore, quod multa solet afferre mala. S. De Ligorio, 1, 6, n. 1107. — (3) S. Doctor hae habet. *Sponsus ex ipsa desponsatione habet aliquod ius in sua sponsa, et ideo, quamvis peccet violentiam inferendo, excusatur a crimine raptus.* 2, 2, quaest. 154, art. 7 ad 4. Quoad praxim tamen notandum: 1° quod raptus non praesumitur, sed debet probari; 2° quod legitime probato raptu impedimentum afferente, certe iudici constare debet de libertate et securitate sponsae data, ut libere posset consentire; 3° quod si de hac satis non constet, sponsa praesumitur coacta.

393. Raptus *seductionis*, a quo abest omnis vis physica et moralis, proprie raptus non est, ut patet ex data definitione, et dirimens impedimentum non affert; nam libertatem non tollit ad Matrimonium requisitam. Qui autem contrarium nituntur sustinere, supponunt Matrimonia filiorum-familias absque parentum consensu esse nulla, et idem esse violentiam adhibere in puellam, vel in eius parentes, quibus subiicitur. Sed neutrum admitti potest: nam Matrimonia filiorum-familias absque consensu parentum, sunt valida, ut supra vidimus; et violentia adhibita in puellam causat in ea defectum consensus, quod non efficit violentia in parentes: et sicut, si parentes consentirent, et puella esset invita, Matrimonium

esset nullum, ita est validum, si puella sit consentiens, et parentes inviti (1).

(1) Card. Soglia. Inst. iur. priv., § 192.

394. Quaestio inter Doctores agitur, an hoc impedimentum contrahatur, quando foemina rapit virum, ut ei nubat? Afirmativa sententia magis aequitati, et negativa magis iuri conformis esse videtur. Convenit magis iuri negativa: nam tum in dispositionibus iuris civilis Romanorum (1), tum in citatis Iuris Canonici legibus mentio tantum fit viri foeminam sibi furantis in uxorem; iam vero cum in poenalibus, et odiosis verbum masculini generis foeminam non dicatur comprehendere, casus propositionis rarissimus extra leges constituitur, quae non ad ea referuntur, quae raro, sed ad ea sola, quae frequenter accidunt. Convenit magis aequitati affirmativa, quia in utroque casu, cum eadem habeatur ratio, eadem quoque esse debet iuris dispositio, ut si foemina praepotens adolescentem rapiat, ut ei nubat. Hanc opinionem plures post Glossam secuti sunt Doctores (2).

(1) L. unic. cod. de rapt. virg. — (2) Gloss. in cit. loc. eod.

TITULUS IX.

DE IMPEDIMENTO DISPARITATIS CULTUS, ORDINIS, LIGAMINIS,
IMPOTENTIAE ET CLANDESTINITATIS.

SUMMARIUM: 395. Disparitas cultus fidelis cum infideli praebet impedimentum dirimens. — 396. Idem praebet Ordo sacer. — 397. Idem aliud Matrimonium iam contractum. — 398. Idem impubertas. — 399. Quotuplex sit impotentia ad Matrimonium, et quae praebet impedimentum dirimens? — 400. Quando Matrimonium dicatur clandestinum? — 401. Quomodo faciendae Matrimonii denunciationes? — 402. Quae sint iustae causae, ob quas Ordinarius dispensat? — 403. Quae sint poenae omittentium denunciationes? — 404. Matrimonium clandestinum olim validum, nunc nullum est. — 405. Quis sit proprius Parochus? — 406. Quotuplex sit domicillum, et quomodo constituatur? — 407. Parochus assistit Matrimonio ut testis, et potest alium delegare. — 408. Quot requirantur in Matrimonio testes, et quales? — 409. Quis sit Parochus vagorum? — 410. Ubi Tridentini decretum publicatum non fuit, clandestinum validum est. — 411. Quid de Matrimoniiis in terris haereticorum? — 412. Quid de clandestino invito Parocho?

395. *Disparitas cultus* impedimentum praebet Matrimonium dirimens, quia nimium indecet, ut ait S. Cyprianus, gentibus prostitui membra Christi. Sed dispares cultu hoc loco tantum sunt fideles et infideles inter se, quorum illi per sanctum Baptismum membra Christi effecti sunt; dum hi ad Christi corpus non pertinent. Quare si fidelis cum infideli Matrimonium contrahat, irritum est omnino, ut definivit Benedictus XIV (1); id tamen non procedit in Matrimonio catholici cum haeretica. Si vero Matrimonium ab infidelibus sit initum, quorum unus convertatur ad fidem, ob eandem cultus disparitatem potest rescindi, ut videbimus infra.

(1) Bul. *Salutare nobis*. Haec matrimoniorum interdictio semper viguit in Ecclesia Catholica, et etiam nunc ubique locorum viget. Nec Missionarii in partibus infidelium possunt similia connubia probare absque S. Sedis dispensatione. Sancta tamen Sedes solet Vicariis Apostolicis hanc dispensandi facultatem ad determinatum tempus concedere sub his conditionibus: 1^a modo in loco dispensationis numerus infidelium excedat numerum Christianorum; 2^a modo cohabitatio coniugum absque iniuria Creatoris possit haberi; 3^a modo proles suscepta in Christiana religione educetur. Anal. Iur. Pont., ser. 2, p. 1811.

396. Simile impedimentum praebet *Ordo sacer* Subdiaconatus, et maiorum Ordinum, voluntarie susceptus, quod quidem ex voto, vel ex lege ecclesiastica est constitutum, ut Clerici possent liberius divinis vacare (1). Attamen dictus Ordo Matrimonium antea contractum non dirimit, quod privilegium est soli professioni Religiosae concessum (2).

(1) Quod Ordo sacer sit impedimentum dirimens matrimonium manifeste eruitur ex can. 8, dist. 27; et ex Tridentino Concilio can. 9, sess. 24. Unde merito damnata fuit sequens propositio: *Bonifacius VIII, votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit*. Syllab., prop. 72. Nam Calixtus Papa II, in citato canone 8, iam definierat, Presbyteris, Diaconis, et Subdiaconis esse penitus interdicta matrimonia; Calixtus autem Pontifex electus fuit anno 1119, et Bonifacius VIII anno 1294. Tridentinum autem anathema intorquet in eos, qui contrarium dicerent. Quod si quis ex his clericis matrimonium audeat contrahere, ipso facto excommunicationem incurrit, quae est reservata Episcopo ex Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX; fit irregularis ob bigamiam similitudinariam, et ab officio, et beneficio est deponendus. Can. 2, dist. 28. — (2) Extrav. *Antiquae* de vot.

397. Aliud simile impedimentum praebet *ligamen*, sive vinculum alterius Matrimonii adhuc permanentis, cum in nova Lege sola monogamia probata sit, ut supra iam diximus (1). Quare si quis forte ignoranter cum coniugata Matrimonium contrahet, in adulterio cum ea versatur, et coniux super inducta ab eo separanda est, suoque primo reddenda viro, licet primum Matrimonium tantum ratum sit (2) Hinc ubi agatur de viduis novo sociandis connubio, certissimae requiruntur probationes de morte alterius coniugis, quae si quod dubium relinquere videantur, neque Parochus, neque Episcopus potest novi Matrimonii celebrationem permittere; sed hoc casu ad S. Congregationem recurrendum est, eique factae probationes exhibendae, ut ex Pontificis auctoritate declaret, an de alterius coniugis morte satis constet, necne.

(1) Tridentinum revera haec habet: *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit*. Can. 2, sess. 24. — (2) Cap. 2, de secund. nupt.

398. Aliud simile impedimentum praebet *impotentia*, quae vel ex *aetate* provenit, vel ex *habitu corporis*. Ob

aetatem ad Matrimonium ineundum incapaces sunt, qui pubertatem nondum excesserunt, quae advenit post annum duodecimum in foeminis, et post annum decimum quartum in maribus (1): exceptio tamen fit in casu, quo malitia suppleat aetatem (2).

(1) Cap. 3 et 11, de despons. impub. Ratio diversitatis inter marem, et foeminam in eo est, quod foeminae citius pubescunt, quam mares. — (2) Cap. 8 et 14, eod. Malitia dicitur supplere aetatem quando puella ante 12 et mas ante 14 aetatis annum iam sunt ad actum coniugalem potentes. Unde Isidorus in cit. cap. 3 ait: *Certum est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, et generare iam potest.* Sed Parocho non licet, impuberem ad Matrimonium admittere, cuius praesumitur incapax: hoc enim iudicium Episcopo, vel S. Sedi reservatum st. Bul. *Magnae nobis* Benedicti XIV.

399. Ob habitum corporis ad Matrimonium ineundum incapaces sunt, qui natura vel morbo liberis operam dare nequeunt (1) Profecto impotentiam ad generandum opponitur fini intrinseco Matrimonii, ad cuius essentiam potentia saltem ad actum coniugalem complendum spectat. Haec impotentia triplex esse potest, nimirum: *perpetua*, vel *temporalis*; *Matrimonium antecedens*, vel *subsequens*; et *absoluta*, vel *respectiva*. Absoluta dicitur ea, quae virum impotentem reddit ad omnes mulieres, vel mulierem ad omnes viros; respectiva vero ea, quae impotentem reddit virum ad determinatam mulierem, vel mulierem ad determinatum virum. Ad cognoscendum autem quandonam hoc impedimentum contrahatur, vel non, sequentes praefigimus regulas. 1.º Si impotentia sit perpetua et antecedens, impedimentum dirimens affert, quoad omnes, si sit absoluta, vel quoad coniugem, si sit relativa (2). Perpetua tamen non est, quae medicina, ut in aegrotis, potest auferri (3). 2.º Si impotentia sit temporalis etiam antecedens, non affert impedimentum dirimens, quia adimplementum debiti coniugalis non tollitur, sed tantum transfertur in illud tempus, quo coniux poterit illud solvere (4). 3.º Si impotentia sit subsequens, hoc est oriatur post contractum Matrimonium, dum in actu contracti Matrimonii coniux erat habilis, Matrimonium non dirimit, etiamsi ipsum sit tantum ratum, et impotentia sit perpetua: nam

Matrimonium valide fuit contractum, et per supervenientem impotentiam non solvitur (5).

Impotentia in sensu primae regulae debet esse certa, id est evidentibus signis, vel legitimis documentis probata; alias standum est pro Matrimonii validate. Sed in hoc, ut plurimum, haeretur, quia dubium est, an impotentia sit perpetua, vel temporalis, an praecesserit Matrimonium, vel postea supervenerit. Ad haec tamen dubia solvenda valde prosunt praesumptiones: in dubio enim, an impotentia praecesserit vel supervenerit, praesumitur praecessisse, si sit naturalis et intrinseca: quia quae a natura sunt, semper adfuisse censentur; si vero sit accidentalis et extrinseca, tunc praesumitur supervenisse, maxime cum reclamatio contra eam post multum temporis a contracto Matrimonio proponitur (6). In alio vero dubio, an sit perpetua, vel temporalis, recurritur ad triennale experimentum, hoc est, coniugibus triennium conceditur, quo simul vivant, et coniugum officiis fungantur (7); et eo elapso, ac Matrimonio non consummato, impotentia praesumitur perpetua (8). Propterea, observatis conditionibus a iure praescriptis (9), sententia nullitatis Matrimonii profertur, coniuges statim separantur, defensor Matrimoniorum appellat ad superiorem iudicem, si sententia Matrimonium dissolvat. et fit novus processus ad formam constitutionis Benedicti XIV (10). Si secunda sententia sit primae conformis, et utraque nullitatem decernat, novi ineundi Matrimonii facultas conceditur illi coniugi, qui impotens non est, vel utrique coniugi, si impotentia sit tantum respectiva, scilicet inter coniuges, et non quoad alios (11). Sed illud notandum quod huiusmodi sententiae numquam transeunt in rem iudicatam (12): unde si coniux, qui iudicatus fuit impotens, postea ad actus coniugales habilis inveniatur, dissolutum Matrimonium est reintegrandum, licet alia pars novum contraxerit Matrimonium, quod consequenter solvitur: nam prolatae sententiae fundantur in errore, qui est semper emendandus, vel in praesumptione impotentiae, quae veritati cedere debet (13).

(1) Hoc refertur ad inhabilitatem coeundi, non ad inhabilitatem ge-

nerandi: nam steriliū Matrimonia subsistunt, ut probant exempla Sarae, Rebeccaē, aliarumque foeminarum in S. Scriptura commendatarum. — (2) Cap. 1, 2 et 6, de frigid. et malef., et Bul. *Cum frequenter* Sixti V. — (3) Hinc potest contrahi matrimonium a graviter aegrotante, maxime si id fiat ad legitimandam prolem prius susceptam, vel ad coonestandum affectum concubinariorum namabilitas ad copulam, licet per accidens suspensa, sperari potest si morbi vis desistat. Aliter tamen foret sentiendum, si haec spes foret omnino desperata. Reiffenstuel ad tit. de frigid. et malef., n. 20. — (4) cit. cap. 6, de frig. et malef. — (5) Can. 25, c. 32, quaest. 7. — (6) Arg. cap. 1, de frigid. et malef. — (7) Cap. 5, eod. — (8) Ad haec rite peragenda processus requiritur. Facta idcirco debita instantia ab uno, vel ab ambobus coniugibus, nam hoc casu non licet aliis Matrimonium accusare, quia coniuges impotentes possunt adhuc simul habitare, tamquam frater et soror, modo absit omnino periculum incontinentiae. Cap. 4, et 5 eod. Facta, inquam, debita instantia, indicitur a iudice triennale experimentum, quod incipit a die copulae attentatae, nisi impedimentum sit certum, et evidens, quo casu sententia nullitatis, omisso experimento, quod datur tantum ad dubium solvendum, post plenam probationem potest statim proferri. Indicto vero experimento eliguntur pro foemina duae saltem honestae, fide dignae, et in opere nuptiali expertae matronae aut obstetrices; et pro viro duo saltem medici, aut chirurgi ad corpus inspiciendum. Cap. 6 et 8 eod. Cum hi periti iurati, tactis SS. Evangelis, deponunt, impotentiam esse certissimam, perpetuam, et antecedentem matrimonium, simulque evidentem afferunt dictorum causam, absque alio examine sententia nullitatis matrimonii potest proferri; cum vero deponunt, signa impotentiae esse verosimilia, et quasi moraliter certa, vocandi adhuc sunt ad iuramentum coniuges, et septem consanguinei ex parte viri, et totidem consanguinei ex parte mulieris, qui praebent testimonium *septimae manus*, ut Canonistae dicunt. Si autem tot consanguinei haberi nequeant, assumuntur vicini; et si neque hi in tanto numero haberi queant, sufficiunt pauciores, et etiam duo arbitrio iudicis. Coniuges iurare debent de rei veritate, consanguinei vero de credulitate. Idcirco si coniuges iurent, se copulam attentasse, sed numquam coire potuisse; et consanguinei iurent, se credere, coniuges verum iurasse, etsi adhuc completum non sit experimenti triennium, potest sententia nullitatis proferri, quia per haec iuramenta impotentiae completur probatio. Cum denique deponunt, signa impotentiae esse dubia, dicta sententia proferri nequit, nisi post completum experimenti triennium, et post receptum coniugum et propinquorum, ut supra, iuramentum. Cit. cap. 5 et 8 eod. Quod si coniugum depositiones non sint conformes, et vir affirmet, se uxorem cognovisse, et mulier id neget, standum est potius depositioni viri, qui est caput mulieris. Can. 3, c. 33, q. 1, cap. 1, de frigid. et malef., et cap. 6, de despons. impub., nisi mulier virum mendacii arguat, et se virginem per rectum iudicium probet. Cap. 4, de probat. Si vero mulier affirmet se cognitam, et vir id neget, et aliunde signa impotentiae sint ambigua, standum potius est depositioni mulieris, tum quia non praesumitur se velle haberi cognitam, cum talis non sit, aut velle cum viro impotente habitare, tum quia ita favor matrimonii requirit. Reif-

fenstuel ad tit. de frigid. et malef., n. 48. — (9) Praecipuae ex his conditionibus sunt supra expositae. — (10) Bul. *Dei miseratione*, de qua alibi dicimus. — (11) Citato cap. 5, de frigid. et malef. — (12) Cap. 7, de sent. et re iudic. — (13) Cap. 1, 5 et 6, de frigid. et malef. In casu dubii super impotentia potest recursus fieri ad Papam pro dispensatione in matrimonio. Richer ad sess. 24. n. 139 et seqq.

400. Ultimum denique impedimentum Matrimonium dirimens in *clandestinitate* consistit. Duobus modis Matrimonium clandestinum dicitur, nempe *improprie* ob defectum solemnitatis *extrinsecae*, et *proprie* ob defectum solemnitatis *intrinsecae*. Solemnitas extrinseca et accidentalis in eo est, quod antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus festivis, in Ecclesia inter Missarum solemnia, publice denunciatur inter quos sit Matrimonium contrahendum, ut quicumque agnoverit, inter sponsos aliquod esse impedimentum, illud teneatur revelare (1). In eo quoque consistit, quod Parochus post factas denunciations, vel obtentam ab iisdem iustis et dignis de causis ab Ordinario dispensationem, viro, et muliere interrogatis, eorumque mutuo audito consensu, vel dicat: *Ego vos in Matrimonium coniungo, in nomine Patris, etc.*, vel aliis utatur verbis iuxta receptum suae provinciae ritum; et quod demum, contracto Matrimonio, sponsis, antequam simul cohabitare incipiant, benedictionem nuptialem in templo Parochus impertiatur (2); at defectus huius solemnitatis, licet faciat Matrimonium illicitum, non facit irritum.

(1) Tridentinum praecipit, ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solemnia, publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum. Sess. 24, c. 1, de ref. matr. — (2) Tridentino, eod.

401. Denunciations praedictae a Tridentino praescriptae, quae appellantur etiam *banna*, formaliter sunt faciendae, ut impedimenta, si quae inter contrahentes sunt, detegantur (1), tribus diebus festivis continuis, ita tamen ut inter unam, aliamque denunciationem una saltem dies interfluat libera (2), in unaquaque parochia (3), in qua sponsi habent domicilium habitationis, aut quasi-domicilium (4). Si vero domicilium nuperrime mutaverint, iuxta

Galliae consuetudinem in prima et secunda parochia fiunt denunciationes, ubi a mutato domicilio sex menses praeterlapsi nondum sint: alibi aliae observantur consuetudines; sed Ordinarius, si expedire iudicaret, posset semper pro utraque parochia denunciationes praecipere (5). Peracta demum ultima denunciatione, regulariter per diem adhuc est expectandum, ut valeant, qui agnoverint impedimentum dirimens, aut tantum impediens denunciare. Effectus vero denunciationum durat de iure communi ad quatuor menses, post quod temporis spatium denunciationes sunt repetendae, uti ferunt fuisse a S. Congregatione decisum: nam si tanto tempore differatur Matrimonii celebratio, verendum est, ne nova sint suborta impedimenta (6).

(1) Ideo denunciatio continere debet nomen, praenomen, domicilium contrahentium, nomina parentum, statum viduitatis, si occurrat, in primis, aut aliis nuptiis utriusque sponsi, au sit pro prima, vel secunda, vel tertia vice, et an sit in una, vel duabus per Ordinarium dispensatum, ut fideles moneantur de necessitate citae delationis faciendae, ad quam sub peccato gravi, et in quibusdam dioecesibus sub poena excommunicationis ferendae, omnes tenentur, etiam cognati, et amici, et qui sub secreti promissi lege etiam iuramento confirmata impedimentum noverunt. Exceptio tamen fit in illis, qui impedimentum noverunt sub sigillo Confessionis. Reiffenstuel ad tit. despons. impub., n. 49. — (2) Possunt hae denunciationes fieri etiam diebus festis hodie suppressis, modo adsit Ordinarii licentia, et modo *in illis diebus qui festi non sunt, frequens adhuc perseveret populi ad ecclesiam concursus*: nam intentio Tridentini in his praescribendis denunciationibus ea fuit, ut in populi frequentia fierent ad impedimentorum revelationem obtinendam. Ita fuit a S. Congregatione resolutum, annuente Pio VI in *Brunensi* 17 iun. 1789, et in *Tudertina* 19 april. 1823. Ricther ad sess. 24, n. 29. — (3) Et quidem fieri debent a Parocho, non obstante memorabili consuetudine in contrarium. S. Cong. Conc. 17 iun. 1820. Id. n. 31; et iuxta allatum Tridentini decretum inter Missarum solemnias; Episcopus vero ex causa potest dispensare, ut fiant, dum diebus festis cantatur Vesper. S. Cong. Conc. 25 octob. 1586. Id. n. 30. Non desunt tamen Doctores probatissimi, ut S. De Ligorio, l. 6, n. 991. et Reiffenstuel ad tit. de cland. despons., n. 6, qui docent, probabiliter denunciationes fieri posse etiam tempore concionum, vel processionum extra dies festos, et extra ecclesiam, modo adsit sufficiens populi concursus, quia sic Tridentini intentio adimpletur, dum non alia de causa designavit dies festos, et Missarum solemnias, nisi ut adesset populi concursus. Sed cum S. Congregatio, ut supra vidimus, dixerit, Episcopum posse dispensare ex causa, ut fiant in Vesperis, putamus allatas Do-

ctorum sententias tunc habere locum, cum adest iusta causa, et Episcopi dispensatio, quod confirmari videtur ab aliis iam citatis S. Congregationis decisionibus, in *Brunensi* et *Tudertina*. — (4) Idcirco si unus ex sponsis in una Parochia habitet, et alius in alia, in utraque sunt denunciationes faciendae. Rit. Rom., de Sac. Matr. — (5) Arg. cap. 3, de cland. despons. — (6) De iure vero particulari quandoque hoc tempus restringitur, et ideo videndae sunt synodales cuiuscumque dioecesis constitutiones.

402. Ex dictis, potest Ordinarius super Matrimonii denunciationibus dispensare, ubi digna, et iusta causa intervenerit, sicut sunt sequentes: 1^a si probabilis sit suspicio, posse Matrimonium per quempiam malitiose impediri (1); 2^a si vir et foemina extra Matrimonium in figura Matrimonii publici vivant (2); 3^a si Matrimonium iam contractum ob aliquod impedimentum nullum reperiatur, et idcirco iterandum sit; 4^a si alteruter ex sponsis sit in periculo mortis, et Matrimonium ad legitimandam sobolem ineatur; 5^a si nimium debeant erubescere sponsi ob magnam conditionis, status, aut aetatis inaequalitatem; 6^a si sponsi sint animo inconstantes, et maxime si sponsus non sit tenax propositi vir; 7^a si adsit periculum scandali, aut gravis damni in bonis spiritualibus, et etiam temporalibus; 8^a si de Principum et magnatorum coniugio agatur, quorum vita omnibus nota esse solet; 9^a si moraliter certum sit, inter contrahentes nullum esse posse impedimentum; 10^a si immineat tempus Quadragesimae, aut Adventus, et nequeant denunciationes fieri, cum aliunde non expedit Matrimonium differre (3). Potest Episcopus his aliisque de causis, quae prudenti, et maturo iudicio iustae videantur, super una, et altera tantum ex Matrimonii denunciationibus, vel etiam super omnibus dispensare, quia Tridentinum rem totam in hac specie eius iudicio, ac prudentiae committit (4).

(1) Trid. sess. 24, c. 1, de ref. mati. — (2) Bul. *Satis nobis* Benedicti XIV. — (3) Haec tamen causa a S. Carolo Borromeo iusta agnita non fuit, quia ansam praebet, ut fraus legi facile fieri queat — (4) Reifensuel, de cland. desp., n. 19 et seqq.

403. Nequeunt absque peccato, et gravi poena, huiusmodi denunciationes omitti: nam Matrimonium absque denunciationibus, vel ab iisdem dispensatione contractum,

si forte sit nullum, iuribus non fruitur Matrimonii putativi, et ex eo nata soboles non est legitima (1), licet parentes, qui sic contraxerunt in bona fide fuerint, et impedimentum ignoraverint (2); Sacerdos autem huic Matrimonio assistens per triennium est ab officio suspendendus, et gravius adhuc puniendus, si culpae qualitas postulaverit (3).

(1) Cap. 3, de cland. despons. — (2) Immo si coniuges Matrimonium absque denunciationibus contrahere ausi fuerint in gradu prohibito, ex iure carent spe dispensationis ad Matrimonium revalidandum. Tridentino, sess. 24, c. 5, de ref. matr. — (3) Haec suspensio est tantum ab officio, non vero a beneficio. Si agatur de Regulari suspensio est ab exercitio iurisdictionis, et regiminis: unde Regularis, qui nullum habet regimen et iurisdictionem alia poena arbitraria puniendus est. Insuper huiusmodi suspensio est ferendae sententiae, et non incurritur, nisi fuerit ab Ordinario pronunciata; sed cum fuerit pronunciata, auferri tantum a S. Sede potest. Giraldus ad cap. 3, et cland. despons.

404. Solemnitas deinde intrinseca et substantialis Matrimonii in eo consistit, quod Matrimonium coram Parocho proprio, et testibus contrahatur. Defectus huius solemnitatis, maximopere ab Ecclesia exoptatae et praescriptae, ante Concilium Tridentinum Matrimonii nullitatem non afferebat (1); sed idem Tridentinum, perpendens mala, quae ex matrimoniis clandestinis oriebantur, dum homines perditissimi, prima uxore relicta, cum qua occulte Matrimonium contraxerant, aliam publice ducebant, cum qua in perpetuo adulterio versabantur, similia Matrimonia irrita prorsus, et nulla effecit. Decretum quidem Tridentini (2) inter alia haec habet: *Qui aliter, quam praesente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus, Matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.* Deinde Concilium mandat, ut hoc decretum in unaquaque parochia publicetur, et ut post triginta dies a publicatione vim incipiat habere; sed ad probandam publicationem olim factam sufficit observantia et usus, ut pluries S. Congregatio declaravit (3).

(1) Hoc probatur ex cap. 2. de cland. despons. Nam ibi Pontifex,

in casu matrimonii occulti et clandestini, praecipit, ut coniuges eorum Matrimonium occultum publicantes, ab Ecclesia recipiantur, et ut eorum Matrimonium ita comprobetur, ac si a principio in Ecclesiae conspectu foret contractum; et probatur similiter a Tridentino in decreto mox citando, sess. 24, c. 1, de ref. matr., in quo Matrimonia clandestina declarantur rata et vera, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit. — (2) Cit. sess. 24, cap. 1, de ref. matr. — (3) Zallinger, de cland. depons., § 62.

405. Patet ex huius decreti verbis ad Matrimonii validitatem requiri proprii Parochi, duorumque saltem testimonium praesentiam. Iure proprii Parochi fruuntur Nuncii Apostolici pro sua provincia, Episcopi, Vicarii Capitulares et Generales pro sua dioecesi, non vero Vicarii Foranei pro suo districtu, neque Archiepiscopi pro sua provincia nisi in actu visitationis, aut in casu appellationis. Sed proprius Parochus vere ille dicitur, in cuius parochia sponsi domicilium habitationis, aut quasi-domicilium, habent; non vero ille, in cuius parochia sponsi nati sunt, et quondam habuerunt domicilium originis, quod potuerunt deserere, et realiter deseruerunt. Dicimus quod potuerunt deserere, nam qui sui iuris non sunt, sed patriae potestati subiecti, quandiu revocari possunt in parochiam, non videntur domicilium originis amittere; etsi animo numquam redeundi abiissent (1). Si vero sponsi ad diversas parochias pertineant, alterutrius proprii Parochi praesentia sufficit, quia cum Matrimonium individuum causam habeat, ubi valet ex uno, eo ipso ex utroque latere firmum est.

(1) Zallinger, cit. loc., § 67.

406. Domicilium aliud est *originis*, aliud *habitationis*. Domicilium originis, sive naturale, quisque habet in loco, in quo natus est, si pater eius ibi habitaverit. Hoc domicilium non facit Parochum proprium ad effectum contrahendi Matrimonium, quoad eos, qui alium in locum habitationis domicilium legitime transtulerunt (1). Domicilium vero habitationis, sive accidentale quisque habet in loco, in quo habitat cum animo ibi perpetuo manendi. Insuper aliud est *verum*, aliud *quasi-domicilium*. Verum, est supra descriptum domicilium habitationis. Quasi-do-

micilium autem est, cum quis a loco veri domicilii discedens alio se transfert cum animo ibi manendi ad maiorem saltem anni partem: ex quo liquet, posse quempiam in uno loco verum, et in alio quasi-domicilium habere. Utrumque tamen constituitur animo et facto: animo scilicet habitandi, qui declarandus est; nam regulariter non praesumitur, nisi post decennium habitationis in domicilio vero: et facto habitationis, id est cum translatione rerum, et fortunarum, cumque instructione domus ad habitationis sedem in domicilio vero, cum adventu, et permanentia in quasi-domicilio. At satis declarato animo, ac posito facto, domicilium, aut quasi-domicilium post mensem acquiritur (2). Quare domicilium electum ad formam legum civilium, in quo adest animi declaratio, sed deest factum habitationis, ad Matrimonium contrahendum non prodest.

(1) Benedictus XIV. Inst 33, n. 6. — (2) Ita Benedictus XIV, in Bul. *Paucis abhinc*, et S. Congregatio Concilii citata a Richer ad sess. 24, n. 34. Sed non desunt, qui ad id sufficere putant habitationem brevior, et etiam unius diei cum animo constanter in loco permanendi, quique id confirmant ex alia S. Congregationis decisione. Reiffenstuel, de cland. despon., n. 60. Hac super re normam praebere videtur pro prima sententia novissima responsio S. Congregationis Concilii anni 1841. Duo sponsi recedentes a civitate Gratianopolitana eorum patria se contulerunt Londinum, ubi post octo vel decem dies habitationis coram Missionario Apostolico illius districtus Matrimonium contraxerunt. Congregatio declaravit, *non constare de validitate Matrimonii, sed ad declarationem nullitatis esse procedendum...* *Inspecto praesertim animo, et tempore, quo asserti sponsi commorati sunt nedum Londini, sed etiam in districtu illius Apostolici vicariatus.* Anal. Iur. Pont., ser. 2, p. 1888.

407. Praeterea circa Parochum haec observamus: 1.º Parochus assistit Matrimonio ut testis authenticus, sive auctorizabilis, et ab Ecclesia deputatus; idcirco per hanc assistentiam non exercet actum Ordinis, neque etiam proprie actum iurisdictionis; sufficit, si sit praesens, sponzorumque mutuuum consensum intelligat (1). Nec refert quoad Matrimonii validitatem, an sponte praesens sit, vel invitatus detineatur (2); an liberum habeat sui officii exercitium, vel aliqua ligetur irregularitate, suspensione, interdico, aut excommunicatione (3); an sit verus Paro-

chus, vel tantum putativus, modo se sua auctoritate in beneficium non intruserit, titulumque saltem coloratum habeat (4); an demum sit sacerdos, vel alius clericus sacerdote minor, quia Tridentinum nil aliud requirit, nisi ut Matrimonium contrahatur coram Parocho; ex quo sequitur, quod quicumque Parochus in sua parochia valide Matrimonio assistit (5). 2.º Parochus potest Matrimonio assistendi facultatem alteri sacerdoti delegare (6), non vero clerico, qui sacerdos non sit, quia in delegato Tridentinum exigit qualitatem sacerdotis, quam non exigit in delegante. Haec delegatio fieri potest tum specialiter, tum generaliter, tum scripto, tum viva voce, tum expresse, tum etiam tacite. Tacite autem facta videtur, si Parochus agnoscat, sacerdotem suo nomine ad Matrimonio assistendum accedere, eique, cum possit, non contradicat, vel si sacerdoti administrationem omnium Sacramentorum committat. At non sufficeret delegatio praesumpta, quae nullum continet mandatum, licet Parochus fuerit paratus concedere; et tanto minus sufficeret superveniens Parochi rati habitio, quae nequit retrotrahi ad defectum sanandum. Delegatus vero specialiter, alteri sibi commissa facultatem nequit demandare, quia delegatus non potest subdelegare, nisi sit delegatus a summo Principe. Sed delegatus generaliter, potest specialiter alium sacerdotem in casu particulari in sui locum substituere, quia sic delegatus reputatur quasi ordinarius, cum sit ad universitatem causarum delegatus. Haec quidem omnia confirmantur ex communi Doctorum sententia.

(1) Ad hoc enim necessaria est praesentia etiam moralis Parochi, et testium, ut quod fit possint certiorare: unde non sufficit praesentia physica, quod contingeret, si Parochus, et testes essent somno, vel tali distractione affecti, ut non intelligerent quid agatur. Revera S. Congregatio interrogata, an valeat Matrimonium, si sacerdos adfuerit, nihil tamen eorum, quae agebantur, vidit, neque audivit, respondit: *Non valere, si sacerdos non intellexit, nisi tamen affectasset non intelligere.* Haec postrema clausula late explicatur a Benedicto XIV, qui concludit, eam accipiendam esse de casu, quo Parochus invitus ad Matrimonii contractum adhibitus, ideo non vidit, neque percepit, quia data opera nec videre voluit, neque percipere, ut si sibi obstruat aures, et oculos claudat. Ita Parochus affectaret non intelligere, et ad evadendam gravissimam incertitudinem S. Congregatio censuit, Matrimonium subsistere,

ubi alia requisita necessaria concurrant. Debet ulterius Parochus a contrahentibus ea intentione adhiberi, ut coram eo Matrimonia ineant: nam si duo contraherent Matrimonium, de Parocho nil cogitantes, dum forte in convivio vel confabulatione sunt, non posset dici coram Parocho celebratum, licet esset praesens, et firmitatem non haberet, quia casu id accideret, et casu gesta moralitate, et imputatione destituuntur. Benedictus XIV, de Synod., l. 13, cap. 23, n. 1, et seqq. — (2) Revera S. Congregatio interrogata, an Matrimonium subsistat, *si invitus, et compulsus per vtm adsit Sacerdos, dum contrahitur Matrimonium*, respondit: *subsistere*. Similiter postea dixit, validum esse Matrimonium, *etiamsi Parochus aliam ob causam adhibitus sit ad illum actum*, ut si fraudulenter vocatus sit ad assistendum infirmo, modo adsit sponsorum intentio illum adhibendi ad Matrimonium: nam intentio celebrandi Matrimonii coram Parocho necessaria est in sponsis; sed non est necessaria in Parocho intentio assistendi. Id. eod. loc. — (3) Hoc verum est etiamsi ab Ordinario interdictum sit Parocho alicui Matrimonio assistere, quia talis prohibitio non est impedimentum dirimens. Id. eod. loc. — (4) Intrusus dicitur, qui beneficium ecclesiasticum invadit absque auctoritate illius, ad quem de iure spectat collatio, sive id propria, sive alterius auctoritate faciat. Unde intrusi fuerunt declarati a Pio Papa VI omnes illi Episcopi et Parochi, qui in regno Galliarum iuramentum civicum profitentes a Conventu Nationali in Episcopos, vel Parochos electi, et instituti fuerunt: Cum his tamquam cum intrusis, et schismaticis prohibitum fuit in divinis communicare, eorum audire sacrum etiam diebus festis, ab illis Sacramenta recipere excepto casu absolutae necessitatis in Baptismo, et periculi mortis in Poenitentia, eos adire pro celebratione Matrimonii, eis assistere in munere patrini, cum baptizant, et ab eis benedictionem pro mulieribus post partum petere, ut eruitur ex responsis ab eodem Pontifice datis die 28 mart. 1793. Theiner, docum. ined., tom. 1, n. 21, 30, 33, 49 et 57. Unde matrimonia facta coram Parocho *Parvae Ecclesiae*, ad quam se pertinere gloriabantur, nulla habita fuerunt. Auct. abbé André, verbo *Clandestinité*. — (5) Neque necessarius est eius ad Matrimonium consensus, ut eruitur ex Epistola Pii VII ad imperatorem Napoleonem I, quam per extensum exhibit citatus auctor abbé André in suo Cursu Iur. Can., verbo *Clandestinité*. Contendebat enim Imperator, matrimonium fratris sui Hieronymi esse nullum ex defectu consensus ex parte Parochi; sed Pontifex declarat, hanc causam non esse impedimentum dirimens, et Matrimonii validitatem sustinet. Caeterum cum non sit necessaria in Parocho intentio assistendi matrimonio, ut supra vidimus, a fortiori necessarius non est eius consensus. — (6) Observandum tamen, Benedictum XIV, scribentem ad Episcopos Poloniae in Bul. *Nimiam licentiam*, declarare, non posse Parochos *licite* hanc delegationem facere, nisi *legitima, gravissimaque de causa*: unde Ordinariis mandat, ne Matrimoniorum assistentiam delegent aliis presbyteris; sed iubeant proprios Parochos assistere.

408. Circa testes, haec observamus. 1.º Testes tres, vel saltem duo debent esse Matrimonio praesentes, mutuum-

que sponsorum consensum intelligere; nec refert ad validitatem Matrimonii, an sponte, vel inviti maneant, an sint personae habiles ad ferendum testimonium in iudicio, vel non, modo ex iure naturali queant testimonium dicere. Propterea valide assistunt testes consanguinei, domestici, foeminae, minores, impuberes, infames, haeretici, et etiam infideles; licet expediat, ut seligantur viri probi, et non vagi. 2.º Testes debent esse praesentes simul cum Parocho; nam secus non forent testes ad eundem actum, dum Concilium requirit, ut Matrimonium contrahatur coram Parocho, et testibus. De caetero controversia inter Doctores est, an debeant esse rogati, vel formaliter adhibiti ad actum (1),

(1) Reiffenstuel, de cland. despons., n. 108, et Zallinger, eod. tit., § 71, in not. Nos tamen haec concordantes cum supra expositis de Parocho praesentia, ad Matrimonii validitatem sufficere arbitramus, si testes sint ad hoc in intentione contrahentium adhibiti, licet non sint formaliter rogati. Nam Tridentinum supra citatum nihil aliud requirit, quam praesentiam physicam et moralem testium, ut de Matrimonio testimonium ferre possint. Rogatio vero, et monitio testium non videtur necessaria, cum a testium voluntate non pendeat, ut sint in Matrimonio testes: sive enim volentes, sive nolentes sint, possunt testimonium de Matrimonio ferre. Ideo recte ait Giraldus, Matrimonium validum esse, *si tam Parochus, quam testes ad interessendum non expresse rogati, neque sponte, sed vel fortuito, vel dolo, aut vi adacti audierint mutuam contrahentium consensum*. In append. 1 ad cap. 5, de secund. nupt.

409. Quaeri hic potest coram quo Parocho peregrinorum et vagorum Matrimonium contrahi possit? Respondemus 1.º: cum peregrini illi sint, qui exterarum terrarum ea mente, ut post aliquod tempus ad proprium domicilium revertantur, coram Parocho tantum huius domicilii queunt contrahere Matrimonium, nisi a libi quasi-domicilium sint assequuti. Hoc quasi-domicilium iuxta regulas supra assignatas regulariter consequuntur iudices, professores, medici, studiosi, famuli (1), aliique (2), qui ad locum accedunt, ut ibi per maiorem anni partem maneant; non tamen regulariter illi, qui alicuius rei familiaris occasione, aut rusticationis causa in oppidum, aut pagum se conferunt (3). Respondemus 2.º: cum vagi suum relinquunt domicilium, ut sedem sibi inquirent pe-

nes alias gentes, et nullum habeant domicilium, coram Parocho loci, in quo reperiuntur, valide Matrimonium contrahunt, etsi unus tantum esset vagus, quia ubi Matrimonium valet ex uno, eo ipso ab utroque latere firmum est. Parochus enim loci, in quo reperitur vagus, est proprius eiusdem Parochus, aliter nullum haberet. Sed ut hoc Matrimonium licitum sit, diligens per Parochum instituenda est inquisitio, et specialis per Episcopum est concedenda licentia (4).

(1) Quoad famulos tamen, ac praesertim famulas observanda est sequens S. Congregationis resolutio data Episcopo Eugubino die 24 maii 1788, qui eandem Congregationem interrogaverat, *an Matrimoniis famulorum assistere deberet Parochus domicilii paterni, seu potius alter, in cuius Parochia puellae famulatum praestant?* Et respondit: *Episcopus per suum decretum iubeat, ut Matrimoniis puellarum, quae famulatum Eugubii praestant, assistat Parochus domicilii paterni, materni, fraterni eiusdem puellae, quatenus illud habeant in eadem civitate; si non habeant, assistat Parochus domicilii in quo degunt, quatenus in eadem civitate Matrimonium contrahant.* Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 191. — (2) Inter hos enumerandi sunt. 1° Carceribus detenti, qui coram Parocho loci, in quo situs est carcer, Matrimonium legitime contrahunt, si poena perpetua vel ad notabile tempus sint damnati, quia ibi acquirunt domicilium; secus est, si detineantur in custodia, et iudicis sententia nondum sit prolata; nam servant domicilium, quod prius habuerunt, et coram illius Parocho tenentur Matrimonium contrahere. Benedictus XIV, Inst. 33, num. 12. 2° Puellae in hospitio spuriarum receptae proprium habent Parochum illius Parochiae, cui hospitium subiicitur. Sacra Congregatio in *Eugubina* 22 aprilis 1651. Cit. eod. loc., num. 14. Si vero hae puellae alibi earum domicilium, vel quasi-domicilium consequantur, ut puta, quia ab hospitio alium in locum transferuntur nutriendae, vel ut famulatum exerceant, ibi proprium sortiuntur Parochum, licet Gubernatores hospitii retineant in dictas puellas simulacrum quoddam paternae potestatis, et ante Matrimonium debeant per aliquot dies ad hospitium regredi ad accipiendam dotem, quam hospitium illis tribuit, ut novissime definivit S. Congregatio in *Florentina* 17 sept. 1856 et in *Genuensi* 22 nov. 1856, quas affert auctor *Analectae Iur. Pont.*, ser. 2, pag. 1882 et 2695; et sic definivit, licet in contrarium adesset immemorabilis consuetudo, propter quod omnia Matrimonia prius male contracta, auctoritate Sanctissimi sanavit in radice. Pro hospitio tamen Florentino postea eadem Congregatio Parocho hospitii speciales concessit facultates, ut posset assistere Matrimoniis illarum puellarum expositarum, quae licet alibi domicilium, vel quasi-domicilium contraxissent, ante matrimonium hospitium repetebant. 3° Puellae in aliis hospitiiis degentes, in quibus aluntur, et a quibus dotem recipiunt, Parochum habent illum, in cuius territorio situm est

hospitium. Sed puellae, quae degunt in monasteriis, sive conservatoriis educationis causa, debent Matrimonium contrahere coram Parocho domicilii paterni, materni, vel fraterni, si habent; si vero non habeant, coram Parocho loci, in quo conservatorium, vel Monasterium situm est. Benedictus XIV, eod. loc., n. 14 et 16. — (3) Id. eod. loc., n. 6, 7, 10 et 11. Sed exceptio fit in civibus Genuensibus, qui valide contrahunt Matrimonium coram Parocho villarum et suburbiorum, quae aestivo tempore incolere solent, in quibus aliud censetur habere domicilium. Hoc tamen non extenditur ad eos, qui brevi transitu negotii, aut convalescentiae, vel animi gratia, ad alienam paroeciam divertunt. Synod. dioec. Genuen., ult. 1838, c. 11, n. 9. — (Add. Edit.) Opinor haud factam fuisse hanc exceptionem propter sequentes rationes. — *Prima.* Integer citatus Synodi locus perpendatur, qui hic est: « Quia vero Ianuenses Cives, praeter domicilia intra civitatis moenia constituta, alia, aestivo praesertim tempore, in villis aut suburbiis incolere solent, idcirco Synodi Genuensis (Duratii, c. XXIV, Gentilis, part. 1., c. XV) praescriptionibus inhaerendo, ad tollendas dubietates in conscientia, et lites in foro, declaramus et decernimus, pro dictis functionibus parochialibus ad matrimonium contrahendum obeundis, Ianuenses Cives alterutrius loci Parochum rusticationis tempore adsciscere posse: quod tamen non intelligatur de iis qui brevi transitu negotii, aut convalescentiae, vel animi gratia ad alienam paroeciam divertunt ». Synodus igitur pro ratione et fundamento declarationis faciendae ponit factum consuetudinis in Civibus Genuensibus habendi duplex domicilium, unum in civitate, alterum in suburbiis aut in villis; videtur ergo minime velle ut sua declaratio respiciat illos cives qui hanc consuetudinem non habent, seu non solent incolere alterum domicilium in suburbiis aut villis. Insuper Synodus, statim facta declaratione, monet eam non esse ita extendendam ut intelligatur quoque de iis qui brevi transitu negotii, aut convalescentiae, vel animi gratia ad alienam paroeciam divertunt. Quae monitio non alio fine videtur apposita nisi ut colligatur, non aliam habitationem in suburbiis aut in villis dare facultatem celebrandi matrimonium coram Parocho suburbano vel rurali quam quae incolae comparaverit saltem quasi-domicilium. His perpensis, inferre saltem licet, nec clare nec certe constare Synodum voluisse pro Civibus Genuensibus inducere exceptionem ab Ecclesiae legibus communibus. — *Secunda.* Iuris communis ecclesiastici sunt leges, et quae sanciant Parochum proprium, ad effectum contrahendi coram eo matrimonium, esse solum Parochum domicilii aut quasi-domicilii; et quae statuunt per solam habitationem in loco cum intentione ibi permanendi per maiorem anni partem acquiri quasi-domicilium; itemque quae decernunt Parochum ruralem non esse proprium et verum Parochum eorum qui rus eunt causa recreationis vel pro rusticanis negotiis, ideoque matrimonium coram huiusmodi Parocho celebrari non posse. At constitutiones Synodales nullam inducere valent mutationem aut exceptionem ab Iure communi Ecclesiae. — Propter has rationes puto, intentionem Synodi citato loco fuisse declarandi tantum, ad tramites Iuris communis, quid Civibus Genuensibus sit facultatis pro celebrando matrimonio dum in loco alterius

domicilii vel quasi-domicilii moram ducunt. — (4) Trid. sess. 24, cap. 7, de ref, matr.

410. Decretum Tridentini supra citatum ex eiusdem praescripto suam habet vim in omnibus Parochiis, in quibus fuit publicatum, aut usu receptum veluti publicatum; non vero in aliis, in quibus, cum ob publicationis conditionem nihil innovaverit, servandum est ius antiquum, iuxta quod Matrimonia clandestina sunt illicita, sed valida, ut supra probavimus. Publicatum autem fuit in Italia, Hispania, Gallia, et in pluribus aliis regionibus; non publicatum in Anglia, Scotia, Suecia, Saxonia, etc. At cum publicatio res sit facti, in casu pratico est probanda. Ex hoc autem principio cum praemissis comparato haec deducuntur corollaria. 1.º Valet Matrimonium clandestinum eorum, qui domicilium habent in parochia, in qua dictum decretum non fuit publicatum; quod etiam procedit, si unus tantum ex sponsis ibi domicilium habeat, ibique contrahat Matrimonium, cuius causa individua est. 2.º Valet Matrimonium eorum, qui recedentes a parochia publicati decreti se conferunt ad locum, in quo non fuit publicatum, ibi domicilium, vel quasi-domicilium assequuntur, et Matrimonium contrahunt (1); sed ex adverso non valet clandestinum, si sponsi recedant a loco non publicati decreti, et se conferant ad parochiam, in qua fuit publicatum, ibique Matrimonium ineant, quia, ut dicunt Iurisconsulti, locus regit actum, sive actus et contractus, iuxta leges et consuetudines loci sunt ineundi. 3.º Non valet clandestinum eorum, qui a sua parochia publicati decreti recedunt, et dum in loco non publicati decreti peregrinantur, Matrimonium contrahunt, quin in hoc loco saltem quasi-domicilium sint assequuti; idem a fortiori dicendum, si a dicta parochia recesserint, inque similem locum se contulerint ad conciliares Matrimonii solemnitates vitandas, quia fraus, et dolus nemini patrocinari debet, et quia quae facta sunt in fraudem legis ipso iure rescinduntur (2).

(1) Bul. *Exponi nobis* Urbani VIII. — (2) Cit. Bul., et Doctores ad tit. de Claud. despons.

411. Sed quid dicendum de Matrimoniis, quae in terris haereticorum contrahuntur? Licet haeretici legibus ecclesiasticis ubique terrarum devincti sint, ut iam observavimus, pro resolutione tamen distinguimus inter clandestinum in terris haereticorum a catholicis, et in iisdem terris ab haereticis contractum. In primo casu est nullum, si ibi Tridentini decretum fuit publicatum. At excipiendus est casus necessitatis, ut si nullus in illis terris sit Parochus, vel Episcopus catholicus, aut non possit adiri, aut alterius sacerdotis delegati existentia in dictis locis ignoretur: in hac enim circumstantia catholici valide contrahunt clandestinum, etiamsi dictum decretum ibi sit publicatum, modo idem observent, quantum fieri potest, duos saltem assumendo testes (1). In secundo autem casu clandestinum est validum pro Hollandia, et pro foederato Belgio, si ineatur inter haereticos, vel inter haeticum et catholicam, ut definitivit Benedictus XIV (2), quia licet in Parochiis dictarum regionum Tridentini decretum fuerit publicatum, novae tamen protestantium societates ad eas parochias non videntur amplius pertinere. Pro aliis vero regionibus publicati decreti, ubi Parochi catholici, vel eorum delegati facile reperiuntur, clandestinum inter haereticos, vel inter haeticum et catholicam, nullum est, quia citata Benedicti XIV definitio ultra foederatos Belgas non extenditur; et ideo haeretici coniuges Belgae non tenentur coram Parocho iterare Matrimonium, sed tenentur caeteri, si ab haeresi ad S. Ecclesiae sinum redeant (3).

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 12. c. 5, n. 5; et Bul. *Redditae sunt* eius. Pont. Postea Pius VI, in epist. ad Episcopum Lucionensem diei 28 maii 1793, postquam declaravit, fideles abstinere omnino debere a contrahendo matrimonio coram officiali civili, ut ferebat lex a conventu nationali Galliae lata, permisit, ut ad obtinendos Matrimonio effectus civiles possent coram eodem officiali eorum Matrimonium declarare, modo prius coram Parocho contraxissent; et deinde subiunxit: *Quoniam complures ex istis fidelibus non possunt omnino Parochum legitimum habere, istorum profecto coniugia contracta coram testibus, et sine Parochi praesentia, si nihil aliud obstet, et valida et licita erunt, ut saepius declaratum fuit a sacra Congregatione Concilii Tridentini interprete.* Theiner, cit. loc., n. 67. In eodem sensu idem Pontifex die 5 octobris 1793, Episcopo Genevensi rescripsit. Hac de re variae datae sunt de-

cisiones et instructiones a Cardinale Caprara Legato a Latere summi Pontificis pro regno Galliae in luctuosa revolutione illius regni, quae sub finem saeculi decimi octavi, omnia humana, et divina subvertere nisa est. Huiusmodi regulae a Gallicis auctoribus notantur, ad quos lectorem remittimus, et specialiter ad auctorem supracitatum abbé André, in Curs. Iur. Can., verbo *Clandestinité*. — (2) Bul. *Matrimonia quae*, et ut videre est in eiusdem Pontificis egregio opere de Synod. dioeces., l. 6, c. 6. Quod autem Benedictus XIV, pro foederatis Belgis concessit, Clemens XIII, ad Malabarium et Canada extendit. Zallinger, de cland. despons., § 63 et 64. Excipiuntur tamen privilegiati a Clemente XIII ut supra diximus, qui similiter non tenentur eorum renovare Matrimonium, si ab haeresi ad fidem catholicam convertantur. — (3) Illud quoque hic notandum, quod Matrimonia clandestina in partibus infidelium contracta, ubi Tridentinum publicatum non fuit, valida sunt; immo et sponsalia de futuro per consummationem matrimonii, vel copulam inter sponsos habitam in matrimonium ipso iure transeunt. Attamen Instructio pro Missionariis a S. Congregatione edita requirit, ut sic contrahentes, quo citius fieri poterit, ad Ecclesiam accedant, et coram testibus, et ministro, emissis actibus fidei, spei, et charitatis, ad Matrimonium consensum expriment per verba de praesenti, et sponsalium benedictionem accipiant, eodem tempore debet illis minister declarare, hanc benedictionem ad Matrimonii validitatem non esse necessariam. Anal. Iur. Pont., ser. 2, p. 1813.

412. Clandestinum Matrimonium improprie dictum est illud, quando sponsi aggrediuntur Parochum cum testibus, coram quibus mutuum emittunt Matrimonii consensum. Quamquam hoc Matrimonium vulgo dicatur clandestinum simpliciter; tamen est clandestinum improprie, quia debitae tantum solemnitates extrinsecae omittuntur, et proinde summo iure validum est. Quoties itaque id contingat, quod Deus avertat! tenetur Parochus, quo citius fieri potest, hoc clandestinum denunciare Episcopo, qui ea de re statim processum fieri mandat, et rite examinatis testibus, et sponsis, omnibusque rite cognitis, suam pronunciat sententiam, qua aut validum declarat Matrimonium, si omnes solemnitates intrinsecae fuerint observatae; aut nullum, si illae solemnitates desint, ex gr. si contractum sit coram sacerdote non Parocho, et a Parocho non delegato, aut sine testibus, aut coram unico tantum teste. Praeterea clandestinum contrahentes, graviter peccant, et ab Episcopo graviter sunt puniendi (1).

(1) Trid. sess. 24, c. 1, de ref. matr.

TITULUS X.

DE DISPENSATIONE A MATRIMONII IMPEDIMENTIS.

SUMMARIUM: 413. Quando Ordinarius possit dispensare in impedimentis impediens? — 414. Nemo potest dispensare in impedimentis dirimentibus iuris naturalis et divini. — 415. In quibus impedimentis iuris humani non solet Papa dispensare? — 416. Papa post contractum Matrimonium facilius dispensat. — 417. Ex quibus causis solet dispensare ad Matrimonium contrahendum? — 418. Quomodo dispenset? — 419. In quibus casibus dispenset per S. Poenitentiarium? — 420. Quis, et quomodo possit dispensationem petere? — 421. Clausulae in rescripto dispensationis insertae sunt observandae. — 422. Quando Papa est dispensaturus per Datarium, quae sint in libello exponenda? — 423. Quomodo a Dataria dispensatio concedatur? — 424. Dispensatio solet continere gratiam per executorem faciendam. — 425. Quomodo matrimonii revalidatio fiat? — 426. Quid importet dispensatio in radice? — 427. An Episcopi queant in impedimentis dirimentibus dispensare?

413. Impedimenta Matrimonii, ut iam diximus, alia sunt impediens, alia dirimentia. Super impediens tantum, regulariter dispensat Episcopus, quod ius ex longae et generali consuetudine est eidem acquisitum. Nihilominus non dispensat in voto castitatis et ingrediendae Religionis, quod est reservatum Summo Pontifici, si sit perpetuum et absolutum: unde, si temporale sit, vel conditionatum, cessat exceptio. Non dispensat in sponsalibus legitime contractis, quia conventionum vim, contrahentibus invitis, evertere nequit, licet possit quandoque declarare, sponsalium obligationem esse rescissam, cum adest aliqua iusta causa ex supra expositis. Non dispensat super haeresi, neque super dissensu parentum, cum iuste dissentiant, neque super defectu status liberi, neque proprie super aliis impedimentis ultimo loco enumeratis (1).

(1) Sed quoad statum liberum hoc est adnotandum, quod ubi quis ob incertam vagationem, vel ob moram in dissitis regionibus, vel ob aliam causam, sit in morali impossibilitate probandi per testes, vel per Ordinarios attestations suum statum liberum, potest Episcopus, ex S. Congregationis concessionem, eundem admittere ad praestandum iuramentum suppletorium, quod ad S. Dei Evangelia suo iuramento testetur,

se liberum esse ab omni Matrimonii vinculo. Haec facultas solet Episcopis concedi ad triennium; et hac ipsa facultate Episcopis non possunt uti, nisi agatur de personis bene moratis, in quibus periurii periculum absit.

414. Similiter super impedimentis dirimentibus datur quandoque dispensatio, quae ex communi Doctorum sententia tunc solum potest habere locum, cum ex lege ecclesiastica impedimenta sunt constituta. Idcirco in impedimentis iuris naturalis et divini nulla potest esse dispensatio, cum inferior, uti Concilium Generale, aut Summus Pontifex, legem superioris, nempe Dei, tollere, vel in ea dispensare nequeat. Huiusmodi autem iuris naturalis impedimenta sunt, veluti error circa personam, cognatio naturalis in linea recta, et in linea transversali in primo gradu, affinitas ex Matrimonio item in linea recta in primo gradu, vis, metus, ligamen ubi Matrimonium sit consummatum, et impotentia.

415. Sed iuvat ulterius animadvertere, quod etiamsi lex impedimenti humana auctoritate queat auferri, in ea tamen interdum dispensari non solet. Hinc, licet possit, tamen non solet Papa dispensare pro foro externo super impedimento criminis, si alteruter ex coniugibus in mortem alterius coniugis defuncti efficaciter conspiraverit; super impedimento Ordinis, votique solemnis; super impedimento affinitatis in primo gradu lineae transversae, nisi utilitas, et necessitas publica dispensationem suadeat; super impedimento consanguinitatis in primo gradu, et secundu mixto lineae transversae, nisi necessaria videatur dispensatio ad vitae periculum a propinquis minitatum evadendum (1); ac denique super impedimento cognationis spiritualis ratione paternitatis, et filiationis, nempe inter baptizantem, ac patrinum ex una parte, et baptizatam ex altera, quia cognatio haec assimilatur generationi, licet aliud obtineat in eadem cognatione ratione compaternitatis orta, ut inter patrinum, et baptizantem ex una parte, et baptizati matrem ex altera, in qua facile dispensatio obtinetur.

(1) Epist. encycl. Gregorii XVI, diei 22 april. 1836.

416. Dispensatio, ubi potest, et solet habere locum, aut quaeritur Matrimonio iam contracto, aut ad Matrimonium contrahendum. Si quaeratur, Matrimonio iam contracto, facilius dispensat Summus Pontifex in impedimento, in quo soleat dispensare, etiam ex sola ratione iam contracti Matrimonii, maxime si sit consummatum, modo bona fides adsit ex unius saltem coniugis parte. Si vero quaeratur ad Matrimonium contrahendum, aliqua iusta causa ad dispensandum requiritur (1).

(1) Huc spectat decretum Tridentini in sess. 24, c. 5, de ref. matr. sic conceptum: *Si quis intra gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere praesumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendae careat. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo Matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur poenis; non enim dignus est, qui Ecclesiae benignitatem facile experiatur, cuius salubria praecepta temere contempsit; si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscat, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, et gratis dispensari poterit. In contrahendis Matrimoniis, vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, et gratis concedatur.* Hic notandum, quod Tridentinum per verba, *intra gradus prohibitos*, intelligit omne impedimentum dirimens. Barbosa ad cit. cap. 5, et per verbum *gratis* prohibet executori Episcopo, aut Vicario Generali aliquid propter executionem accipere etiam sponte oblatum. Nihilominus licet notario pro suo labore accipere quartam aurei, sive ducati, ut declaravit S. Congregatio; immo et maiorem summam, ex legitima consuetudine probatam, notario tantum concedit Reiffenstuel in Append. ad lib. 4 Decret., § 7, n. 316.

417. Plures ex huiusmodi causis a Pragmaticis recensentur, quas iuvat breviter citare. 1.^a Causa est bonum pacis, ut si, mediante Matrimonio, gravis lis inter sponsorum parentes, aut affines possit componi, aut gravis inimicitia extingui, aut pax inchoata confirmari. 2.^a Angustia loci, ut si in civitate, quae tercenta, ut dicunt, focularia non excedat, aut in pago, vel oppido, puella sponsum sibi parem non inveniat, nisi consanguineum, vel affinem, vel alio impedimento devinctum (1). 3.^a Defectus competentis dotis, ob quem puella deberet vel in nupta manere, vel impari nubere, maxime si sponsus vel alius paratus sit eam dotare. 4.^a Aetas foeminae, quae usque ad annum vigesimum quartum in nupta mansit. 5.^a Praerogativa personae, ut Regis, aut Principis. 6.^a Conser-

vatio familiae illustris et nobilis. 7.^a Excellentia meritorum in Ecclesiam, ut si quis Ecclesiam strenue defenderit. 8.^a Infamia mulieris ex nimia cum sponso habita familiaritate orta, quae patrati sceleris suspicionem licet falsam in populo ingesserit. 9.^a Proles iam suscepta, et etiam copula habita, ut per matrimonium damnum et infamia reparetur, modo scelus commissum non sit sub spe facilius hac de causa obtinendae dispensationis, quo casu in confidentia peccantes dispensatione carent, nisi haec circumstantia fuerit in libello supplicationis expressa, et Pontifex etiam super ea dispensaverit (2). — **(Add. Edit.)** Ut a gravissimo crimine incestus Christi fideles arcerentur, Ecclesia et Summi Romani Pontifices statuerant, ut testantur plura documenta, et novissime Decretum S. R. U. Inquisitionis diei 1 augusti 1866, adprobante R. Pontifice, et responsum S. Poenitentariae diei 20 iulii 1879, « Subreptitiâs esse et nullibi ac nullo modo valere dispensationes, quae sive directe ab Apostolica Sede, sive ex pontificia delegatione super quibuscumque gradibus prohibitis consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis nec non et publicae honestatis conceduntur, si sponsi ante earumdem dispensationum executionem, sive ante sive post earum impetrationem incestus reatum patnaverint; et vel interrogati, vel etiam non interrogati, malitiose vel etiam ignoranter reticuerint copulam incestuosam inter eos initam, sive publice ea nota sit sive etiam occulta, vel reticuerint consilium et intentionem qua eamdem copulam inierunt, ut dispensationem facilius assequerentur ». Verum cum plurimi sacrorum Antistites S. Sedi retulerint, maxima ea de causa oriri incommoda cum ad matrimonialium dispensationum executionem proceditur, et hisce praesertim miseris temporibus in fidelium perniciem non raro vergere quod in eorum salutem sapienter inductum fuerat, Sanctissimus Leo Papa XIII eorum postulationibus permotus, re diu mature perpensa, et suffragio adhaerens Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium in universa christiana republica Inquisitorum Generalium, litteras omnibus locorum Ordinariis dandas iussit, quibus eis notum fieret, Decretum superius relatam S. R. U. Inquisi-

tionis, et S. Poenitentiariae, et quidquid in eundem sensum alias declaratum, statutum aut stylo Curiae inductum fuerit a se revocari, abrogari nulliusque roboris in posterum fore decerni: simulque statui et declarari, dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerit, validas futuras: contrariis quibuscumque, etiam speciali mentione dignis minime obstantibus. Dum tamen ob gravissima rationum momenta a pristino rigore hac super re Sanctissimus Pater benigne recedendum ducit, mens ipsius est, ut nihil de horrore, quod incestus crimen ingerere debet, ex fidelium mentibus detrahatur, imo vero summo studio excitandos vult animarum curatores, aliosque quibus fovendae inter christifideles morum honestatis cura demandata est, ut prudenter quidem, prout rei natura postulat, efficaciter tamen elaborent huic facinori insectando et fidelibus ab eodem, propositis poenis quibus obnoxii fiunt, deterrendis. Quod S. Cong. S. R. U. Inquisitionis litteris circularibus die 25 iunii 1885 praestitit. — 10^a Evitatio alicuius gravis damni, aut scandali, ut si locus, in quo degit puella, sit ad littus maris, et piratarum acatholicorum incursionibus expositus, si vidua filios ex alio Matrimonio susceptos rite nequeat educare, si puella sit utroque orbata parente, vel saltem patre, et si adsit periculum perversionis in fide. Denique Doctores ut causam citant eleemosynam, sive taxam pecuniariam, quae dispensatis imponi solet, ut in pios usus, ad commune Ecclesiae bonum impendatur (3).

Non tamen ex unica, et qualibet harum causarum super quolibet impedimento, et cum qualibet persona Summus Pontifex dispensat; sed saepe unica causa non sufficit, quae alteri adiuncta prodest ob regulam iuris, *singula, quae non prosunt, simul collecta iuvant* (4). Quamvis propterea sola aetas viginti quatuor annorum in foemina ad obtinendam dispensationem in secundo simplici consanguinitatis gradu non sufficiat; iuvat tamen alteri adiuncta, et sufficit sola ad dispensationem in secundo et tertio mixto, et a fortiori in tertio simplici obtinendam.

Unde quo maius est impedimentum, eo gravior requiritur causa; et gravior causa requiritur pro consanguinitate, quam pro affinitate, gravior pro secundo, quam pro tertio gradu, adeo ut si impedimentum sit ex minoribus, ut affinitatis, aut consanguinitatis in quarto gradu simplici lineae transversae, vel publicae honestatis ex puris sponsalibus, vel cognationis spiritualis ex sola compaternitate, vel cognationis legalis, quaecumque rationabilis causa sufficiat (5).

(1) Quod dicimus de angustia loci intelligitur de loco originis, et non de loco domicilii, quia si respectus haberetur ad locum etiam domicilii, facile esset invenire causam dispensationis, sufficeret enim in locum angustum domicilium transferre. Praeterea licet angustia loci sit eadem, sive agatur de civitate, sive de oppido; tamen ex stylo Curiae inductum est, ut tantum civitatibus episcopalibus, earumque suburbiiis per milliare circiter non distantibus, denegetur angustia loci, nisi probetur, ipsas civitates tercentum focularia, sive familias non excedere. Hinc quando ob angustiam loci dispensationes conceduntur pro civitate, in litteris dispensationis solet apponi clausola, *dummodo praefata civitas tercentum focularium numerum non excedat*. Pro aliis vero locis etiam insignibus et amplis causa angustiae loci, ut olim, ita et nunc admittitur. De Iustis, de disp. matr., l. 3, c. 2, n. 4. — (2) Haec est una ex urgentioribus causis in quibus Papa solet etiam in propinquis gradibus dispensare, nam damnum illatum alio modo reparari non potest. Sed si copula habita sit sub spe *facilium* obtinendae dispensationis, dispensatio redditur difficilior, quia factum continet scandalum, et dat ansam peccandi. Unde Papa non intendit dispensare, nisi factum exponatur, et quando dispensat taxam et poenitentiam auget. Quare prava haec intentio, etiamsi ex parte unius tantum adfuerit, et copula sit occulta, est exponenda, alias dispensatio obreptitia, et nulla foret. Si haec intentio prava sit occulta, et copula publica, post nulliter obtentam a Dataria dispensationem, potest pro sanatione recursus fieri ad S. Poenitentiarium. Benedictus XIV, Inst. 87, n. 17. Ex quo fit, quod quando in similibus Papa dispensat, soleat apponere clausulam: *et recepto iuramento ab eis, quod sub spe facilium obtinendae dispensationis incestum non commiserint*. At notandum illud verbum *facilium*: nam illi, qui dum carnaliter peccant, per accidens spem habent obtinendi dispensationem, non ideo peccant, ut *facilium* dispensationem obtineant, et non existimantur dispensatione indigni. Reiffenstuel, loc. cit., n. 349. — (3) Id. loc. cit., § 3, n. 39 et seqq. — (4) L. 5, cod. de prob. — (5) Similiter in pari casu *facilium* pro magnis Principibus, quam pro nobilibus, *facilium* pro his, quam pro aliis regionis illustrioribus personis, et *facilium* pro his, quam pro reliquis de populo et pauperibus dispensatio conceditur, quia cum illi plusquam isti ad Ecclesiae bonum conferant, plus quoque sunt ab Ecclesia adiuvari. Reiffenstuel, cit. loc., n. 99 et seqq.

418. Summus Pontifex super Matrimonii impedimentis solet dispensare, aut per S. Poenitentiarium, si impedimenta sint occulta, aut per Datarium, si sint publica. Impedimentum autem dicitur occultum, quando adeo est secretum, ut nulla ratione possit probari, vel quando cognoscitur a paucis, ut a quatuor, vel quinque personis spectatae vitae et fidei, ita ut nullum sit periculum publicationis: si enim agnosceretur a levibus mulierculis, aut homuncionibus, qui nequeunt silere, quod est proferre nefas, adhuc haberetur publicum, licet actualiter tale non esset. In hoc tamen saepe variant Doctorum sententiae; ideoque in casu practico ab Episcopo definitio erit petenda (1).

(1) Hac de re videndus Benedictus XIV in sua Institutione 87 a n. 40 et seqq., ubi ex doctrinis eorum qui insignes Poenitentiarie ministri fuerunt, plura dubia solvit circa definitionem occulti impedimenti, et ultimo suam profert sententiam.

419. S. Poenitentiarium dispensat iure ordinario in occultis impedimentis impediens, et etiam in dirimentibus, in quibus solet dispensare Summus Pontifex, tum ad contrahendum, tum ad revalidandum Matrimonium (1). At in casu Matrimonii contrahendi excipiuntur impedimenta in quolibet gradu consanguinitatis, affinitatis ex Matrimonio, et cognationis spiritualis, in quibus iure ordinario non dispensat, ea forte ratione, quia licet haec impedimenta in facto, et per accidens sint occulta, in iure tamen sunt publica (2). In casu vero Matrimonii revalidandi, ac proinde iam nulliter contracti, excipiuntur impedimenta primi et secundi gradus, nec non secundi tantum consanguinitatis, et affinitatis ex Matrimonio, nisi putati coniuges cum occulto impedimento per decennium publice vixerint ut legitimi: hoc quidem in themate etiam super dicto secundo simplici gradu Poenitentiarium dispensat (3). Diximus *iure ordinario*, nam extra ordinem ex speciali Summi Pontificis concessione interdum dispensat etiam in impedimentis publicis, quod cum facit, solet rescriptum ita inchoare: *Ex audientia Sanctissimi*, vel alio modo specialem Papae auctoritatem indicat.

(1) Immo quandoque, sed raro, dispensat etiam super occulto impedimento criminis, altero, vel utroque machinante in mortem coniugis, tam in contractis, quam in contrahendis Matrimoniis, dum in hoc eodem crimine publico non dispensat Dataria, quia non videtur permittendum Matrimonium eorum quos publice constat ad Matrimonium inter se contrahendum proprios coniuges interfecisse. At quando Poenitentia in hoc occulto crimine dispensat requirit necessitatem alicuius gravis imminentis periculi, et dispensatio dari nequit, nisi prius, re discussa in coetu Congregationis Signaturae, quod non est observandum, si agatur de solo crimine adulterii cum fide. Benedictus XIV, cit. Inst. 87, n. 21 — (2) Bul *Pastor bonus* Benedicti XIV. — (3) In reliquis vero gradibus, veluti in tertio, et quarto dispensat, excepto casu, quo adsit falsitas in narratione praecedentis copulae in supplicatione facta Datariae, ut si exposita fuisset copula, quae non intervenerat; nam in casu, iterum ad Datariam recurrendum est. Bened. XIV, cit. Inst., n. 9 et 10. Item dispensat in omnibus gradibus affinitatis ex copula illicita. Reiffenstuel, cit. loc., n. 419.

420. Licet quilibet queat per se, vel per amicum porrigere libellum supplicationis S. Poenitentiae, et ab ea rescriptum obtinere, quo dispensandi facultas alicui Confessario a supplicante eligendo committatur: hoc tamen pium ministerium ad Parochos, et Confessarios specialiter spectat, qui, si ad Poenitentiam recurrant, facile et gratis ad dispensandum deputantur, sed debent in libello accurate proponere: 1° speciem et numerum impedimentorum, et quidem in eadem supplicatione; 2° iustam dispensandi causam, ut sunt omnes supracitatae, excepta ultima taxae pecuniariae, cum Poenitentia gratis dispenset, et taxam non exigit; 3° an dispensatio petatur ad contrahendum Matrimonium, vel Matrimonio iam contracto; 4° an Matrimonium contractum sit, factis vel dispensatis publicationibus; 5° an contractum sit bona, vel mala fide; 6° quo gradu consanguinitatis, vel affinitatis oratores sint coniuncti (1); 7° in cognatione spirituali an sit filiatio, vel compaternitas simplex (2); 8° in crimine, an sit cum vel sine machinatione. Denique, reticito nomine oratorum (3) et dioecesis, supplex libellus Maiori Poenitentiaro porrigitur iuxta formulas ab auctoribus traditas, in quibus iuxta casus qualitatem necessaria exponuntur (4).

(1) Gradus tamen propinquior non est necessario exponendus, nisi

sit primus: sufficit enim remotiorem exprimere, ex. gr. tertium, si oratores sint in secundo et tertio; vel quartum, si sint in tertio et quarto. Nec est necessario exponenda copula, nisi habita fuerit sub spe facilius obtinendi dispensationem: tum quia expositio simplicis copulae requiritur tantum in Dataria, cum copula publica est; tum quia declarationes Sacrae Congregationis Concilii, quae fiunt pro foro externo non possunt applicari Poenitentiariae, quae pro foro tantum conscientiae dispensat. Quare, si post obtentam dispensationem a Sacra Poenitentiaria, et ante rescripti executionem, copula interveniat, vel repetatur, dispensatio valet, et potest executioni mandari. Reiffenstuel, cit. append., n. 421. — (2) Filiatio habet locum inter paternos, et baptizantem ex una parte, et baptizatam ac confirmatam ex altera, quia haec est illis tamquam filia; compaternitas vero inter paternos, et baptizantem ex una, et baptizatae, sive confirmatae patrem ac matrem ex altera parte, quia hae personae sunt respectu ad baptizatam, et confirmatam tamquam compatres, atque commatres. Adiunximus verbum *simplex* ad illud denotandum, quod si haec cognatio spiritualis oriretur simul a Baptismo et Confirmatione, id foret in supplicatione exponendum; cum ex opposito nulla est necessitas exponendi, an unus tantum, vel plures filii sint de Sacramento suscepti, quia cognatio ex eodem fonte nata est semper eadem. Reiffenstuel, loc. cit., n. 201. — (3) Saepissime orator est tantum unus, cum alter coniux est impedimenti nescius, et tam in hoc, quam in aliis casibus occultis impedimentum sub arcani lege est religiose custodiendum. Unde in supplicatione nomen oratorum nequit exponi; sed loco nominis ponitur littera N. vel NN., et potest etiam adiungi fictum nomen, ex. gr., Titius vel Sempronius. — (4) Reiffenstuel, in cit. append., n. 426. S. De Ligorio in Theol. mor., l. 6, n. 1147. Litterae supplicationis scribuntur, ut plurimum, sermone latino; sed possunt etiam scribi alio sermone nationali, italico ex. gr., aut gallico, etc. Inscribuntur et diriguntur. *Ad Eminentissimum D. Poenitentiarium Maiorem Romam*, et ut dispensatio possit redire in manus petentis adiicitur, ex. gr.: *Eminentia vestra dignetur responsum dirigere Genuam ad me infrascriptum N. N.*

421. Accepto a S. Poenitentiaria rescripto, eius clausulae sunt observandae, et fideliter executioni mandandae. Tale rescriptum ita dari solet: *Discreto viro Confessori ex approbatis ab Ordinario*, et quandoque adiungitur qualitas Doctoris in S. Theologia, aut in Iure Canonico. In hoc posteriori casu, qui non habet hanc designatam qualitatem, non potest valide dispensare, nisi aliunde alio fruatur privilegio, sed debet rescriptum alteri Sacerdoti remittere, qui talem habeat qualitatem, quique dispenset (1). At necesse semper est, ad valide dispensandum, ut executor ita designatus habeat actu facultatem ab Ordinario audiendi confessiones illius, cum quo debet dispensare;

neque sufficit ad dispensandum cum foeminis sola potestas audiendi confessiones virorum, neque vicissim (2). Tale insuper rescriptum inter alias sequentes continet clausulas: *Si ita est*, de qua iam egimus in titulo de Rescriptis; *Audita prius Sacramentali Confessione*, ex qua sequitur dispensationem esse concedendam in ipso Poenitentiae tribunali; et *iniuncta gravi poenitentia salutari*, quae vel a Poenitentiaria determinatur, vel determinanda ipsi executori relinquitur. Quare si rescriptum sit obreptitium, vel subreptitium, si extra Confessionem dispensetur, aut debita poenitentia non imponatur, dispensatio fit irrita atque nulla. Ante dispensationem tamen in ipso actu Confessionis danda est absolutio a censuris: expedit quoque, ut detur absolutio a peccatis; sed si poenitens non esset dispositus, et mora nequiret necti, etiam absque praevia absolutione a peccatis, valeret ab impedimentis dispensatio, cuius formulam exhibet Benedictus XIV, qui de hac materia late et sapientissime more suo pertractat (3). Data demum dispensatione, litterae a S. Poenitentiaria acceptae sub poena excommunicationis latae sententiae sunt lacerandae, vel comburendae, ne ullum earum maneat vestigium (4): nam dicta dispensatio prodest tantum pro foro interno. Unde si impedimentum ex occulto fiat publicum, pro foro externo est iterum ad Datariam recurrendum ad dispensationem obtinendam.

(1) Benedictus XIV, cit. Inst. 87, n. 32. — (2) Id. ib., n. 31. —

(3) Id. ib. per tot. Si agitur de ineundo Matrimonio, executor Confessarius post consueta verba absolutionis a censuris, vel etiam a peccatis, haec addit: *Et insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata, dispenso tecum super impedimento N.* (hic nominatur impedimentum), *ut praefato impedimento non obstante, Matrimonium cum dicta muliere N. publice, servata forma Concilii Tridentini, contrahere, consummare, ac in eo manere licite possis, et valeas. In nomine Patris*, etc. Si vero agitur de Matrimonio iam contracto, eadem adhibetur formula, omissis verbis: *publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere*. Et postea in utroque casu executor Confessarius adiungit: *Insuper eadem auctoritate Apostolica prolem, quam ex Matrimonio susceperis, (vel quam suscepisti, et susceperis) legitimam fore nuntio et declaro. In nomine Patris*, etc. Haec ultima clausula in dispensatione ad contrahendum apponitur, ut salvetur, quantum fieri potest, legitimitas proles, si postea impedimentum fiat publicum. In dispensatione vero post contractum Matrimonium alia

subiunguntur opera, ut est renovatio consensus ad Matrimonium, ut infra videbimus. — (4) Hanc clausulam de litteris lacerandis solet Poenitentiaria omittere, quando vir et mulier simul impudice viventes vulgo pro coniugibus putantur, quo casu non ipse Confessarius rescriptum exequitur, sed Parochus, qui Matrimonium debet adnotare in consueto libro, et ideo easdem litteras, ut se tueatur, potest penes se custodire. Immo quando concubinarij pro veris coniugibus publice habentur, duas seorsum litteras dispensationis concedit; in primis dispensat, et iubet litteras lacerari; in secundis tribuit Parocho facultatem, ut ineatur Matrimonium coram se, et testibus, absque mandato eas lacerandi, simulque iubetur in libro adnotare idem Matrimonium ea diligentia, quam Benedictus XIV praescribit de Matrimoniis conscientiae. Giraldus ad cap. 5, de secundis nupt., append. 2. Sed adhuc est notandum, quod quando litterae dispensationis sunt rigore lacerandae, non est prohibitum earum copiam pro propria, aliorumque instructione et memoria condere et servare, modo non sit copia in forma authentica. Reiffenstuel, in cit. append., n. 483.

422. Dataria Apostolica dispensat in impedimentis publicis. Libellus ad hoc opus eidem offerendus debet continere: 1° Speciem et naturam impedimenti, vel impedimentorum, si plura sint, una cum linea et gradibus ex utraque parte (1). Sed si horum impedimentorum aliud sit publicum, et aliud occultum, quaeritur a Dataria dispensatio in publico. et a Poenitentiaria in occulto, ita tamen ut Poenitentiariae significetur dispensatio quoad publicum iam a Dataria petita et obtenta. 2° Nomen et cognomen Oratorum una cum designatione dioecesis, ad quam pertinent: nam error in nomine oratorum ex stylo Curiae vitiat rescriptum, nisi error sit tantum accidentaliter in aliqua syllaba, ut si scribatur Antonius pro Antonio; item error in nomine dioecesis, quia hoc casu delegatio non potest exequi ab Ordinario oratorum, cui non fuit commissa, neque ab alio, cui fuit per errorem facta. 3° Causam dispensandi, quae potest esse *motiva* et *principalis*, ut sunt supradictae, quando singillatim proponuntur; vel tantum *impulsiva* et *secundaria*: causa motiva et finalis falsa vitiat dispensationem, quia, ea non exposita, dispensationem Papa non dedisset; causa vero impulsiva falsa regulariter dispensationem non vitiat (2): nam Pontifex ab ea ad dispensandum non movetur, et, ea etiam non exposita, adhuc dispensasset, licet non tam facile et

cito (3). 4° Incestuosum commercium inter oratores habitum ante Matrimonium; et post Matrimonium, an illud cum mala, vel bona fide in faciem Ecclesiae contraxerint. — (**Add. Edit.**) Post Decretum S. Congr. S. R. U. Inquisitionis diei 25 iunii 1885, supra § 417 relatum, dispensationes matrimoniales, etiamsi copula incestuosa, vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi, reticita fuerint, validae sunt. — 5° Denique declarationem status fortunarum ipsorum oratorum, ut agnoscat, quomodo dispensatio sit concedenda, an in forma ordinaria, an in forma pauperum (4).

(1) Diximus *ex utraque parte*, nam licet ex regula alibi tradita quoto gradu remotior distat a stipite, eodem contrahentes distent inter se; ad obtinendam tamen a Dataria dispensationem propinquior etiam gradus est exponendus, quia ex stylo Curiae per dispensantem declarandum est, propinquiorem gradum non obstare, cum difficilius dispensetur. prout propinquior gradus communi accedit stipiti, cumque videatur fraude agere, et scandalum praebere, qui propinquiorem gradum o-mittit. Hoc probatur ex communi Doctorum sententia, et ex Bul. *Sanc-tissimum* S. Pii V, quamquam, ut iam vidimus, aliter obtineat in dispensationibus S. Poenitentiariae pro solo foro interno. Hinc qui sunt in quarto gradu cum primo mixto debent primum gradum exponere, quia dispensandum est in utroque gradu, aliter dispensatio est invalida; cit. Bul. S. Pii V. Qui vero sunt in quinto gradu cum primo nulla indigent dispensatione, quia extra quartum gradum nulla extat amplius prohibitio, licet in quibusdam dioecesibus ex consuetudine declaretur gradum prohibitum Matrimonio non obstare. Illi autem qui sunt in quarto cum tertio mixto, vel tertio cum secundo debent obtinere Sanctae Sedis declarationem, tertium, vel secundum gradum Matrimonio non obstare. Reiffenstuel, cit. app., n. 170. — (2) S. Cong. Conc. in una *Pratensi* 5 iul. 1722, Richer ad sess. 24, de ref. matr., n. 126. — (3) Veritas causarum inspicienda est maxime tempore executionis. Propterea si causa vera erat tempore supplicationis, et tempore executionis deficiat, ut si puella prius indotata, postea dotem, vel haereditatem consequatur, dispensatio exequi amplius nequit. Quod si post executionem dotem vel haereditatem obtineat, vel alia quaecumque causa deficiat, ad Matrimonium procedi potest; nam gratia dispensationis iam fuit perfecta et completa, et nequit amplius impedimentum reviviscere. Reiffenstuel, loc. cit., n. 204 et 229. Haec vera sunt, cum dispensatio datur in forma commissoria, ut generaliter fieri solet; nam si Papa immediate per se dispensaret, tunc solum tempus factae dispensationis foret inspiciendum. — (4). Id. loc. cit., § 4, per tot.

423. Dicitur a Dataria dispensatio concedi in forma ordinaria, cum solvitur a dispensatis solita pecuniae taxa,

sive *compositio*, sive *componenda*, ut varie nuncupatur; quae diversimode diversis aptatur casibus. Dicitur deinde in forma pauperum concedi, dum agitur de pauperibus, et miserabilibus personis, quae ex suo labore et industria tantum vivunt. Similes quidem sponsi, si uterque similis conditionis sit, solvunt componendam omnino tenuem. Attamen hac dispensandi forma regulariter Dataria non utitur, nisi ex causa infamiae mulieris ob nimiam familiaritatem, et ex causa prolis iam susceptae. Observandum insuper quod concessa dispensatio strictioris est interpretationis; et facilius haec rescripta, quam caetera, obreptione, aut subreptione vitiantur. Debent sane copulative dictae conditiones concurrere, ut scilicet oratores sint pauperes et miserabiles, et suo labore ac industria tantum vivant. Tales autem habentur, qui detractis omnibus oneribus, bona non possident ultra quinquaginta aureos, quive in bonis non habent, unde absque labore ad bimestre vivant. Haec certitudo ex depositionibus duorum saltem testium iuxta instructionem Urbani VIII examinatorum est deducenda, et Datariae per Episcopum declaranda (1). Si vero non omnino pauperes sint oratores, adhuc iuvat eorum parvum patrimonium Datariae referre, ut solita in proportionata parte minuatur taxa (2). Et si paupertas sit omnino extrema, adhuc iuvat eam exponere, tum quia facilius adhuc a Dataria, et quandoque etiam a Poenitentiaria pro foro interno et externo ex speciali Pontificis concessione dispensatur.

(1) Haec Urbani VIII instructio est tenoris sequentis: « In primis » testis moneatur de gravitate iuramenti in hoc praesertim negotio.... » Interrogetur de nomine, cognomine, patria, aetate, exercitio et habitatione. Interrogetur an sit civis, vel exterus; et quatenus sit exterus, a quanto tempore sit in loco, in quo deponit. Inter. an ad examen accessivit sponte, vel requisitus. Inter. an sibi pro hoc testimonio ferendo fuerit aliquid datum, promissum, remissum vel oblatum a contrahere volentibus; Inter. an cognoscat ipsos contrahere volentes, et a quanto tempore: si responderit negative, dimittatur; » si responderit affirmative; Inter. quid sponsus in omnibus suis bonis generis cuiuscumque possideat, et ad quem valorem; et in causa scientiae; Inter. quid si bona praedicta locarentur, annuatim ex illis percipere posset; et in causa scientiae; Inter. an alibi alia bona habeat, ex quibus maiores fructus percipere posset; et in causa scien-

» tiae; Inter. an esse possit, quod sponsus alia bona possideat, ipso
 » teste ignorante; si negaverit, det rationem suae negativae. Inter. an
 » sciat quam dotem habeat sponsa, vel alia bona, et in quo dos con-
 » sistat, an in mobilibus vel immobilibus. Inter. quid dotem locando
 » percipere posset annuatim; et in causa scientiae; Inter. quae onera
 » tam sponsus quam sponsa habeant super bonis praedictis, tam ordi-
 » naria, quam extraordinaria; et in causa scientiae; Inter. an sciat in-
 » ter oratores aliquod parentelae vinculum intercedere, et quale; si
 » affirmative: Moneantur (testes) declarare arborem, et dicere, quas
 » personas ex illa cognoverint, et quomodo ab illis reputarentur; Inter.
 » an oratores orthodoxae fidei cultores existant, et in causa scientiae;
 » Inter. an ipsi testes in Pascae communicaverint ». Postquam vero
 rescriptum dispensationis obtentum executioni mandandum erit, Or-
 dinarius ipsos testes debet advocare, et interrogare: 1° an a se super
 disposita ratificent, vel aliquid addendum, vel detrahendum habeant,
 et quid; 2° an sciant, vel dici audierint, quod oratores ab illo tem-
 pore, quo testes fuerunt examinati, acquisiverint alia bona, ex quibus
 maiores fructus percipere possent, et quae; et quos fructus percipere
 possent; 3° an esse possit, quod alia bona acquisiverint, ex quibus
 maiores fructus percipere possent, testibus ignorantibus. Deinde ex re-
 sponse Ordinarius iudicabit, an pro veritate precum probanda alii tes-
 tes advocandi sint, vel non. Reiffenstuel, cit. app., n. 402 et seqq. —
 (2) Id. eod. loc., n. 387.

424. Rescripta Pontificis dispensationum in Matrimonii
 impedimentis non solent continere gratiam factam, sed
 gratiam per executorem faciendam (1). Haec quidem
 committi solent Vicario Generali illius dioecesis, ad quam
 pertinet sponsa, non vero Vicario Capitulari, si vacat
 Sedes Episcopalis, qui alterius nequit executioni mandare
 rescripta ad priorem Vicarium Generalem directa: vacante
 enim Sede, praedicta rescripta committi solent Vicario
 Generali Episcopi vicinioris, non autem Vicario Capitu-
 laris (2). Quare si antequam rescriptum sit executioni man-
 datum, status rei mutetur, rescriptum corrumpit et exequi
 amplius nequit (3); sed necesse est iterum ad Summum
 Pontificem recurrere pro novo rescripto, quod ex stylo
 Curiae *Perinde valere* appellatur. Mutatio vero post exe-
 cutionem suborta non potest amplius nocere, nisi novum
 sit impedimentum. In executione tenetur executor accu-
 ratissime rescripti clausulas, sive formulas observare, quae
 maxime in rescriptis Datariae plures sunt (4).

(1) In quaestione an executor litterarum dispensationis ad Matrimo-

nium habeat iurisdictionem, vel nudum ministerium, respondemus cum saepe citato Reiffenstuel, 1. cit., n. 353, habere iurisdictionem in examinando, et informationes capiendo, an preces veritate nitantur; et habere nudum ministerium in imponendo poenitentiam, absolvendo, dispensando, prolem legitimam nunciando. Ex hoc sequitur, executorem posse subdelegare alteri, quae ad iurisdictionem pertinent; non vero, quae pertinent ad nudum ministerium, quia certum ministerium alicui commissum alteri delegari non potest. Cap. fin., § ult. de offic. deleg. — (2) Ex moderna tamen praxi nobiscum observata huiusmodi litterae pro earum executione Vicario Capitulari committuntur sub hac forma: *Dilecto filio Vicario a dilectis filiis Capitulo, et Canonicis maioris Ecclesiae N. illius sede Archiepiscopali vacante, legitime deputato.* — (3) Ut si supplicatum sit propter capitales inimicitias, quae iam pacis foedere sedatae sunt. — (4) Quae gravioris momenti in his clausulis continentur, sunt: 1° Pontifex absolvit oratores a quibusvis censuris ad effectum consequendi dispensationis gratiam; sed haec absolutio quibusdam non prodest, quos supra enumeravimus in num. 298 ex regul. Cancel., edit. a Clemente XIV, anno 1769, § 66 in Bul. Nov., tom. 4, pag. 14. 2° Ponit clausulam, *si preces veritati nili repereris*, quae ex communi Doctorum sententia importat conditionem praeviae cognitionis, sine qua dispensatio non valet, licet in precibus veritas adsit. Causae tamen cognitio assumitur extraiudicialiter, et etiam per delegatum: sed si adesset contradictor, posset etiam iudicialiter fieri. 3° Si exigit dotem, vel augmentum dotis, non potest dispensatio concedi, nisi dote realiter constituta vel adaucta. 4° Si dispensat propter aetatem sponsae, annus vigesimus quartus debet esse completus, secus dispensatio non valet. 5° Si dispensat propter infamiam mulieris, et ne scandala oriantur, non est necesse, ut sint praesentia vel certo adventura, sed sufficit si horum probabilis timor adsit. 6° Si incestuosi iubeantur absolvi per Curiae decretum, extra Confessionem absolvuntur, modo delictum ad iudicem delatum non sit, et de eo adhuc iudicium non pendeat. 7° Si imponat publicam poenitentiam, ea ante dispensationem est exequenda; si poenitentiam salutarem tantum imponat, dispensatio valet sine poenitentia, quia illa, non haec conditionem affert. 8° Si dispenses in uno impedimento et gradu, dispensatio non prodest pro alio, ut si dispenses super consanguinitate, dispensatio non prodest pro affinitate etiam in eodem gradu, excipe nisi dispenses in propinquiore gradu alicuius impedimenti, quia dispensatio per se ad remotiorem trahitur, cum remotior gradus in propinquiore contineatur. Reiffenstuel, loc. cit., n. 310 et seq., et n. 216.

425. At quando dispensatio datur, Matrimonio iam contracto, executor, facta dispensatione, debet satagere, ut Matrimonium, quo citius fieri poterit, revalidetur. Revalidatio autem fit per novum utriusque sponsi consensum, qui, si agatur de impedimento publico, emittendus est coram Parocho et testibus ad formam Concilii Tridentini;

nam cum primum Matrimonium publice sit nullum, publice quoque coram Parocho et testibus revalidari debet. Si vero agatur de impedimento occulto, sufficit, si sponsi sine Parochi testiumque praesentia novum sibi praebent Matrimonii consensum de praesenti; nam hoc casu Matrimonium publice consideratur ut validum, et insuper dispensatio occulti impedimenti a S Poenitentiaria concessa in foro exteriori non prodest (1).

Novus utriusque coniugis consensus requiritur, sive uterque, sive unus tantum sit impedimenti conscius, quia novum Matrimonium sine novo coniugis utriusque consensu esse non potest. Ac revera rescriptum dispensationis semper executori mandat, ut antequam deveniat ad revalidandum Matrimonium pars impedimenti ignara certioretur de nullitate prioris consensus, sed ita caute, ut delictum nusquam detegatur. Hinc si ex praescripta certioratione nullius detegatur delictum, nec damnum aut scandalum immineat, quia coniux impedimenti ignarus paratus est libenter in praesens Matrimonium novum consensum praebere (2), nulla est difficultas; sed coniux impedimenti ignarus de nullitate prioris consensus prudenter et caute est certiorandus, novumque deinceps ineundum Matrimonium (3). Si vero coniux impedimenti ignarus taliter ex coniecturis moraliter certis animo iudicetur dispositus, ut certior de Matrimonii nullitate factus, novum consensum dare recuset, et Matrimonii solutionem reclamet cum magno fidelium scandalo, filiorumque damno, difficultas magna est, quam variis modis solvere nituntur Doctores, quorum sententias refert Bened. XIV (4), et hic non vacat afferre. Dicimus tamen in hac gravissima difficultate securius esse medium iterum recurrendi ad Poenitentiarium cum accurata descriptione status rei, omnium difficultatum, et periculorum, ut aliquid de severitate remittat, vel a Summo Pontifice ob naturalem consensum ab initio a Matrimonium praestitum a nova praestatione consensus dispensationem obtineat, quam dispensationem Doctores vocant *in radice* (5).

(1) Benedictus XIV, Inst. 87, n. 62 et seqq — (2) In hoc casu sufficiens certioratio erit, si coniux impedimenti conscius alteri coniugi

ignaro impedimenti non veram impedimenti causam manifestet, quam Poenitentiaria vult semper occultam; sed declarat libere, et aperte, se non rite Matrimonio consensisse: ideoque ex consilio Confessarii, et ad internam animi tranquillitatem obtinendam oportere, ut ambo consensum in Matrimonium renouent, et inde dicat: *Rogo te, ut de novo contrahas mecum, meque in coniugem novo consensu accipias, prout ego te ex nunc in coniugem accipio*, quod si alter respondeat, *placet, consentio, de novo te in coniugem accipio*, etc., res in tuto est, et Matrimonium rite revalidatur. Sic enim impedimenti ignarus de matrimonii nullitate recte certioratur, et delictum non detegitur. Neque per hoc timendum mendacium: nam verum semper est quod ubi adest impedimentum dirimens, rite in Matrimonio consensus non datur. Reiffenstuel, loc. cit., n. 596; Giraldus ad cap. 5, de secund. nupt., append. 2, n. 5; et Benedictus XIV, cit. Inst., n. 78. — (4) Inst. cit., num. 71 et seqq. — (5) Giraldus, loc. cit.

426. Haec dispensandi in radice forma in eo consistit, quod Pontifex in casu particulari abrogat legem afferentem impedimentum, et irritat, vel revocat omnes effectus, quos in eodem casu ipsa abrogata lex iam produxerat. Ideo patet, dispensationem in radice Matrimonii illud idem efficere, ac si ante Matrimonium impedimenti lex fuisset sublata. Sed hoc extraordinario remedio Summus Pontifex uti non solet, nisi ex gravi et urgente causa (1), ut si impedimentum absque gravibus incommodis alteri coniugi manifestari nequeat, vel coniux volens Matrimonium, nolit renovare consensum, vel demum non expediat coniuges in eorum bona fide turbare, quia monitio non sit profutura, quod ultimum debent Confessarii diligenter meditari, ne materiale peccatum fiat formale (2).

(1) Pontifex tamen nunquam dispensat, si agatur de errore personae, quia hic error ad ius naturale refertur. Giraldus, loc. cit. — (2) De hac dispensatione, data opera, agit Benedictus XIV in Bul. *Etsi Matrimonialis*, et etiam de Synod., l. 13, c. 21, n. 7; et observamus ex hodierna S. Sedis praxi ex gravissimis causis, et in casibus extraordinariis quandoque Episcopis facultatem concedi in radice dispensandi, ut hoc saeculo Episcopis Galliae pluries concessum fuisse testatur Auctor André, verbo *Dispense*, § 5.

427. Quaeritur denique an Episcopus iure ordinario in dirimente Matrimonii impedimento a lege ecclesiastica constituto, queat dispensare? Ex communi Doctorum sententia respondemus: si impedimentum sit publicum, ne-

gative, quia episcopus Ecclesiae legem auferre non potest, nisi id fiat ex consuetudine, aut ex tacita Summi Pontificis voluntate (1). Si sit occultum, distinguimus. Aut agitur de Matrimonio iam contracto, aut de Matrimonio contrahendo. Si primum, potest dispensare, modo Matrimonium in faciem Ecclesiae, factis denunciationibus, et bona saltem unius coniugis fide contractum sit, et adsit ita gravis ac urgens dispensandi causa, ut absque gravi incommodo nequeat a S. Sede dispensatio expectari, quia Episcopus hoc casu praesumptam habet a Summo Pontifice dispensandi facultatem adeo consuetudine firmatam, ut indultum videatur aemulari (2). Si secundum, adhuc potest Episcopus dispensare ob eandem rationem, si adsit vere gravis et urgens necessitas, ut ad evitandum periculum mortis, ad legitimandam sobolem, et ad evitandam foeminae infamiam. Sed hac facultate aut nunquam, aut rarissime utuntur Episcopi, et cum etiam eadem utuntur, illico ad S. Poenitentiarium recurrunt ad dispensationem pro cautela obtinendam (3).

Solent tamen Episcopi a S. Sede obtinere specialem delegationem circa quaedam occulta Matrimonii impedimenta dispensandi, ut super affinitate ex illicita coniunctione producta, certis adhibitis cautelis, super crimine absque machinatione, super consanguinitate et affinitate tertii et quarti gradus, ubi dispensatio a S. Sede iam sit concessa, quae ob reticentum incestum reperitur irrita, vel ob supervenientem incestum iam amplius nequit executioni mandari. Similes facultates, ut plurimum, respiciunt Matrimonia iam contracta, et imponunt onus revalidationis, et ad contrahenda non referuntur, nisi in casu, quo omnia iam parata sint ad nuptias, quae sine gravi scandalo differri nequeant, et in casu irritationis rescripti papalis dispensationis ob incestum (4).

(1) Revera S. Congregatio Concilii ratam habuit sequentem damnationem propositionis a S. Inquisitione factam: « Propositio asserens, » Episcopum posse dispensare in publico impedimento Matrimonium » dirimente consanguinitatis pro Matrimonio contrahendo, sive in articulo mortis, sive in alia urgentissima necessitate, in qua contrahentes non possint expectare dispensationem Sedis Apostolicae, est falsa,

» temeraria, scandalosa, pernicioſa et ſeditioſa ». Richther ad ſeſſ. 24, n. 121. Exceptionem poſuimus in caſu legitimaſ conſuetudinis et taci-
 tae voluntatis ſummj Pontificis, qua olim frui videbantur quidam Gal-
 liae Epifcopi; ſed nunc ob Concordatum anni 1801 quo antiquae ſup-
 preſſae ſunt dioeceſes cum omnibus iuribus, et privilegijs ſuis, ac no-
 vae ſimpliciter erectae, veteres conſuetudines illae videntur abrogatae,
 et res ad ius commune reſtituta. — (2) Unde S. Congregatio interro-
 gata: 1º an Epifcopus diſpensare poſſit in foro conſcientiae tantum in
 impedimentis dirimentibus Matrimonium, et poſt eius publicationem,
 ac confirmationem detectis; 2º an poſſit, quando ignorantia impedi-
 menti concurrit in uno tantum contrahentium? ad utrumque reſpondit:
 Non poſſe, ſecluſo ſcandalo; ideo poſteſt, ſi ſcandalum adſit. Similiter
 interrogata: 1º an poſſit, quando ob moram habendae diſpensationis
 propter diſtantiam locorum magnum daretur periculum incontinentiae
 et ſcandali; 2º an poſſit, quando impedimentum provenit ex parte foe-
 minae paſſurae iacturam vitae, famaſ et ſcandali ſi illud detegeretur?
 ad utrumque reſpondit: Affirmative, ſed quoad forum conſcientiae tan-
 tum. Ita in una *Aegitaniens.* 19 april. 1692. Richther, loc. cit., n. 122.
 — (3) S. De Ligorio, l. 6, n. 613 et 1122. — (4) Similes facultates
 conſeſſae fuerunt de triennio in triennium Placido Mariae Tadini Ar-
 chiepiſcopo Genuenſi a S. Poenitentiaria, *diſpensandi ſuper occulto im-
 pedimento primi, nec non primi et ſecundi tantum gradus affinitatis ex
 illicita carnali copula provenientis, quando agatur de Matrimonio cum dic-
 to impedimento iam contracto..... Item diſpensandi ſuper dicto occulto im-
 pedimento, ſeu impedimentis affinitatis ex copula illicita etiam in Matri-
 moniis contrahendis, quando tamen omnia parata ſint ad nuptias, nec Ma-
 trimonium abſque periculo gravis ſcandali differri poſſit,..... Diſpensandi
 ſuper occulto criminis impedimento, dummodo ſit abſque ulla machinatione,
 et agatur de Matrimonio iam contracto..... Diſpensandi denique ſuper im-
 pedimento tertii aut tertii et quarti, vel quarti ſimplicis gradus, ſive gra-
 duum conſanguinitatis vel affinitatis, ſuper quo, vel quibus obtenta fuerit
 diſpensatio a Dataria Apoſtolica, et in litteris huiusmodi diſpensationis re-
 ticta fuerit inceſtuosa copula, quae tamen occulta remaneat; ac etiam diſ-
 pensandi, ſeu revalidandi litteras Apoſtolicas huiusmodi irritas, ac nullas
 redditas ex inceſtu ſive poſt petitam diſpensationem, ſive poſt illius expe-
 ditionem, et ante reſpectivam executionem patrato, ac iterato uſque ad eam-
 dem executionem in caſibus ſemper occultis, ſive agatur de Matrimonio
 contrahendo, ſive de Matrimonio iam contracto..... — (Add. Edit.) Sacrae
 Congr. S. R. U. Inquiſitionis litteris diei 20 februarii 1888 Ordinariis
 locorum quoad diſpensationes matrimoniales communicavit: « De man-
 dato Sanctiſſimi D. N. Leonis XIII Supremaſ Congr. S. R. U. Inqui-
 ſitionis propoſita fuit quaſtio reſpiciens facultates, quibus urgente
 mortis periculo, quando tempus non ſuppedit recurrendi ad S. Sedem,
 augere conveniat locorum Ordinarios diſpensandi ſuper impedimentis
 publicis matrimonium dirimentibus cum iis, qui iuxta civiles leges ſunt
 coniuncti aut alias in concubinato vivunt, ut morituri in tanta temporis
 anguſtia in faciem Eccleſiae rite copulari, et propriaſ conſcientiae con-
 ſulere valeant..... Re ſerio perpensa, approbatoque et confirmato Emi-
 nentiſſimorum PP. Generaſum Inquiſitorum ſuffragio, Sanctitas Sua*

benigne annuit pro gratia, qua locorum Ordinarii dispensare valeant sive per se, sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam, aegrotos in gravissimo periculo mortis constitutos, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem, super impedimentis quantumvis publicis matrimonium iure ecclesiastico dirimentibus, excepto sacro presbyteratus Ordine, et affinitate lineae rectae ex copula licita proveniente. — Mens autem est eiusdem Sanctitatis Suae, ut si quando, quod absit, necessitas ferat, ut dispensandum sit cum is, qui sacro subdiaconatus aut diaconatus Ordine sunt insigniti, vel solemnem professionem religiosam emiserint, atque post dispensationem et matrimonium rite celebratum convaluerint, in extraordinariis huiusmodi casibus, Ordinarii de imperitata dispensatione Supremam Sancti Officii Congregationem certiore faciant, et interim omni ope curent, ut scandalum, si quod adsit, eo meliori modo quo fieri possit removeatur, tum inducendo eosdem ut in loca se conferant, ubi eorum conditio ecclesiastica aut religiosa ignoratur, tum si id obtineri nequeat, iniungendo saltem iisdem spiritualia exercitia aliasque salutare poenitentias, atque eam vitae rationem, quae praeteritis excessibus redimendis apta videatur, quaeque fidelibus exemplo sit ad recte et christiane vivendum ».

Eadem S. Congr. S. R. U. Inquisitionis die 1 martii 1889 iterum litteris ad Ordinarios locorum notum fecit: « Dubio proposito: *Utrum Ordinarii in casibus extremae necessitatis facultatem dispensandi super impedimentis publicis matrimonialibus in mortis periculo, litteris Supremae Congreg. die 20 febr. 1888 concessam, parochis et universis confessariis approbatis modo generali subdelegare valeant, an non?* Dubio mature perpenso, Eminentissimi Patres Generales Inquisitores dixerunt: Supplicandum Sanctissimo ut decernere et declarare dignetur, Ordinarios, quibus memorata facultas data fuit, posse illam subdelegare habitua-liter parochis tantum, sed pro casibus, in quibus desit tempus ad ipsos Ordinarios recurrendi et periculum sit in mora. Et Sanctissimus die 9 ianuarii 1889 benigne annuere dignatus est iuxta Eminentissimorum PP. suffragium ».

TITULUS XI.

DE DIVORTIO.

SUMMARIUM: 428. Repudium ab Ecclesia non admittitur. — 429. Divortium quid sit et quotuplex? — 430. Matrimonium legitimum quomodo solvatur, quoad vinculum, per conversionem ad fidem? — 431. Ratum et non consummatum quomodo solvatur? — 432. Consummatum indissolubile est etiam ex iure divino. — 433. Quomodo fieri queat divortium quoad thorum? — 434. Quae sint iustae huius divortii causae? — 435. Quot generum sint causae matrimoniales, et a quo iudice sint cognoscendae? — 436. Coram quo iudice proponenda sit instantia nullitatis Matrimonii? — 437. Quomodo procedatur in causa separationis coniugum? — 438. Apud quem proles educanda sit post separationem?

428. Ex veteri novoque iure liquet, a contracto Matrimonio sponso quandoque recessisse per *Repudium* et *Divortium*, quod satis probant Digestorum, Codicis Iustinianei, et Decretalium Summorum Pontificum singulares tituli, de divortii et repudiis. *Repudium* est *renunciatio facta sponsalibus, aut Matrimonio, et a sponso vel marito missa sponsae, vel uxori* (1). Repudium erat apud Hebraeos toleratum; sed ab Ecclesia Catholica numquam fuit admissum: nam Christus Salvator Matrimonium ad primigeniam suam integritatem revocavit, cum Pharisaeis interrogantibus, utrum liceret homini dimittere uxorem suam. et asserentibus a Moyse sibi factam fuisse potestatem dandi libellum repudii. et dimittendi uxorem, ita respondit: *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, maechatur* (2).

(1) Ex Romanorum iure dabatur etiam e converso, scilicet a sponsa vel uxore, ipsi sponso vel marito, et in libello repudii pro sponsalibus haec adhibebatur formula: *Conditione tua non utor*; pro Matrimonio vero: *Tuas res tibi agito*, vel alia similis l. 2, ff. de divort. — (2) Matt., c. 19, et cap. 8, de divort.

429. *Divortium* a iurisconsulto Gaio sic appellatum vel a diversitate mentium, vel quia in diversas partes eunt,

qui distrahunt Matrimonium, est *legitima separatio mariti, et uxoris ex iusta causa a iudice competente facta*. Dividitur autem ex iure Canonico in *divortium quoad vinculum*, et in *divortium quoad thorum et habitationem*. Illud dicitur *divortium quoad vinculum*, quod, dissoluto Matrimonii vinculo, dat coniugibus ius novi ineundi Matrimonii; illudque dicitur *quoad thorum et habitationem*, quod, stante Matrimonii vinculo, dat coniugibus ius vivendi seorsum, vel *quoad thorum tantum*, vel *quoad thorum, et habitationem simul*.

430. Nunc agentes primo de *divortio quoad vinculum* opus est, ut iam citatam Matrimonii divisionem in legitimum, ratum, et consummatum in medium afferamus: nam licet quodcumque Matrimonium morte alterutrius coniugis omnino solvatur; quoad ipsam tamen solutionem aliis modis contingentem maximum est discrimen inter Matrimonium legitimum, ratum, et consummatum. Et quidem Matrimonium legitimum, quod inter infideles contrahitur, solvitur quoad vinculum per conversionem unius coniugis ad fidem catholicam, si pars, quae remanet in infidelitate, nolit cum converso pacifice, et sine iniuria Creatoris habitare. Aperta enim est in hac re D. Pauli sententia: *Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi; in pace autem vocavit nos Deus* (1). Haec tamen solutio non perficitur statim post receptum Baptismum, sed tantum postquam infidelis a fidei interpellatus declaraverit expresse, aut saltem tacite, se nolle cum eodem pacifice habitare, et fidei novum cum fidei Matrimonium contraxerit (2). Hinc si ex opposito infidelis paratus sit cum converso pacifice habitare sine iniuria Creatoris, et nullum sit mali aut perversionis periculum, non solvitur Matrimonii vinculum, quod ita fuit ab eodem D. Paulo definitum: *Si quis frater habet uxorem infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quae mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum* (3). Tanto itaque minus solvitur Matrimonii vinculum, si uterque coniux infidelis ad fidem convertatur, et Baptismum recipiat; nam per Sacramentum Ba-

ptismi non solvuntur coniugia, ut ait Innocentius III, sed dimittuntur crimina; quod verum est etiamsi coniuges in infidelitate Matrimonium contraxissent cum aliquo impedimento dirimente iuris tantum ecclesiastici: nam ex iam dictis infideles legibus ecclesiasticis non subiiciuntur (4). Eo tamen in casu, quo per conversionem ad fidem solvitur Matrimonium, proles prius suscepta avellenda est ab infideli, et penes fidelem educanda est (5).

(1) I ad Corinth., cap. 7; et cap. 7, de divort. — (2) Huc refertur declaratio S. Congregationis Concilii 27 iul. 1727, quae definivit, uxorem hebraeam ad fidem catholicam conversam teneri ad recipiendum virum, quem reluctantem in iudaismo reliquerat, et in eo aliam uxorem duxerat hebraeam, postquam ipse vir, et eius superinducta uxor fidem catholicam receperant. Richer, cit. l. n. 151 et 153. — (3) Ibid. — (4) Cap. 8, de divort. — (5) Cap. 2, de conv. infid. Hic in praxi notamus: 1° quod interpellatio infideli facienda duo debet comprehendere, an scilicet ipse velit ad fidem catholicam converti, et an saltem velit cohabitare sine iniuria Creatoris; si vero in hac interpellatione esset defectus, timendum foret, ne novum Matrimonium foret nullum: unde Gregorius XVI, anno 1836, multa in radice revalidavit Matrimonia in quibus dicta interpellatio rite facta non fuerat; 2° quod fidelis dispensatus ad contrahendum cum infideli non admittitur ad solvendum Matrimonium, si infidelis iniuriam Creatori afferat; sed dari tantum potest separatio quoad thorum et habitationem. S. Cong. S. Offic. 1 aug. 1759. Analect. Iur. Pont., ser. 2, pag. 1814.

431. Matrimonium ratum tantum, et non consummatum inter ipsos fideles solvitur quoad vinculum: primo per professionem religiosam in approbata aliqua Religione emissam, etiamsi alter sponsum in saeculo manens repugnaverit, qui quidem iure fruitur novum sibi quaerendi coniugem, non autem revocandi professum. Hoc autem privilegium soli professioni religiosae concessum plene probatur ex responso Alexandri III, Archiepiscopo Salernitano, in quo declaratur licitum sponso, *altero etiam repugnante eligere monasterium, sicut Sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos.... Quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in saeculo remanere* (1). Et Tridentinum anathema fert in eos, qui dicerent, Matrimonium ratum per solemnem Religionis professionem non dirimi (2). Propterea sponsis, et eorum

cuius post Matrimonium, et ante eius consummationem, bimestre tempus conceditur ad deliberandum, an in coniugio manere, vel ad profitendum in Religione approbata transire malint (3). Quare facta hoc tempore ex una parte status Regularis electione, alia in saeculo manens per integrum novitiatus annum debet expectare, adeo ut ius consequatur, vel, omissa professione, revocandi conversum, vel, professione facta, ad novum Matrimonium transeundi. Revera citatus Pontifex Alexander III ita adiungit: *Et alteri remanenti, si commoritus continentiam servare noluerit, licitum est ad secunda vota transire* (4). Secundo solvitur quoad vinculum Matrimonium tantum ratum per Summi Pontificis dispensationem, quod probatur exemplo plurium Summorum Pontificum, qui similes dispensationes ob iustam gravemque causam concessere, et ex definitione Benedicti XIV, qui mandat, ut quoties haec quaeritur dispensatio, supplex libellus porrigatur ipsi Summo Pontifici cum tota facti clara et sincera expositione, et ut illa S. Congregatio, cui forte libellus examinandus fuerit commissus, non decisivum, sed solum consultivum habeat suffragium (6). Tertio solvitur similiter Matrimonium ratum per Episcopi sententiam, qua definitur, Matrimonium prius contractum propter dirimens impedimentum, non posse existere (7). Verum, ut animadvertenti statim patet, hoc modo proprie non rescinditur Matrimonii vinculum, sed tantum decernitur nullum, ut semper fuit.

(1) Cap. 2, de conv. coniug. — (2) Can. 5, sess. 24, de matr. — (3) Cap. 7, de conv. coniug. — (4) Cit. cap. 2, de conv. coniug. Praedictum autem deliberandi tempus sponsi concessum, non a die Matrimonii, ut quidam putant, est computandum, sed a die, qua iudex ecclesiasticus terminum praefixerit, ut communiter sentiunt Doctores: nam de iudiciali termino praefixo est conceptum citatum septimum Decretalium caput; et aliunde citatus Tridentini canon indefinite loquitur de Matrimonio tantum rato. Idcirco quoadusque Matrimonium est tantum ratum, sponsi dicto privilegio fruuntur; sed Episcopus eos potest adigere intra bimestre praefigendum, aut ad ingrediendam Religionem, aut ad servandum Matrimonium. Si vero primum sequatur, omnia revocantur in pristinum, et uterque sponsus, quod noscitur accepisse, restituit. — (5) Bul. *Dei miseratione*. — (6) Rationem huius conclusionis adversus quosdam, qui contrarium docent, in eo edicimus, quod pro-

fessio Religiosa fortius vinculum inducit, quam Matrimonium ratum, tum ratione promissionis Deo nuncupatae, tum ratione status perfectioris. At nihilominus ex potestate divinitus accepta in professione religiosa licite et valide summus Pontifex dispensat, ut apud omnes in confesso est; ecurr ergo non poterit in Matrimonio tantum rato dispensare? Sed insuper professio Religiosa solvit Matrimonium ratum non ex iure divino, sed ex iure ecclesiastico, quod summi Pontificis auctoritate constituitur; ecurr ergo non poterit summus Pontifex eadem sua auctoritate in Matrimonio tantum rato dispensare? Quare merito esset reprehensibilis qui de hac summi Pontificis auctoritate dubitaret, cum ea veteres Pontifices usi sint, et nuperrime immortalis noster Pius Papa IX, similem dispensationem concesserit anno 1847. Anal. Iur. Pont., ser. 2, pag. 1816. Rara quidem est solutio Matrimonii rati ob professionem Religiosam, quia difficilis est probatio continentiae; sed rara etiam est ob dispensationem, quia praeter eandem continentiae probationem, requiritur adhuc gravis et iusta dispensandi causa. — (7) Benedictus XIV in Bul. *Dei miseratione* modum procedendi in similibus causis praescribit, et haec inter alia praecipit, ut in quacumque dioecesi eligatur Defensor Matrimoniorum, qui, si fieri potest, sit vir ecclesiasticus, et teneatur iuratus Matrimonii validitatem omni meliori modo defendere; ut nequeant coniuges divertentes absque polygamiae poenis aliud contrahere Matrimonium, nisi post duas conformes sententias solutionis primi; et ut a prima solutionis sententia teneatur ex officio appellare Matrimoniorum Defensor. Sed praedictae duae sententiae conformes, quae possunt executioni mandari, numquam transeunt in rem iudicatam; unde si appareat in posterum duo prima divortii iudicia falsis niti probationibus, Matrimonium est redintegrandum, quamquam coniuges iam ad alias nuptias transiverint Cap 10 et 11, de sent. et re iud., cap. 5 et 6, de frigid. et malef. Post duas conformes sententias tamen, et post mortem coniugum, eorum haeredes non admittuntur ad agendum contra easdem sententias. S. Cong. Conc. in una *Ianuen.* 17 sept. 1842, Richer, cit. loc., n. 134.

432. Matrimonium denique consummatum indissolubile omnino est, si excipias casum mortis, in quo extinguitur, et praedictum casum sententiae iudicialis, in quo non dissolvitur, sed tantum declaratur suapte natura dissolutum. Hanc indissolubilitatem ius divinum adeo manifeste decernit, ut nullus sit ambigendi locus. Habemus profecto utriusque Divini Foederis testimonium: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; quod confirmavit Christus apud S. Lucam his verbis: *Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur* (1): Similia habemus apud S. Marcum (2): unde S. Paulus Magistri sententiam explicans ita ait: *Iis qui*

Matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro suo non discedere, quod si discesserit manere in-nuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimit-tat (3). Tridentinum denique definivit, Matrimonium quoad vinculum dissolvi non posse propter haeresim, aut mole-stam cohabitationem, aut adulterium. et in eos, qui con-trarium dicerent. anathema tulit (4). Caeterum Matri-monii consummati indissolubilitatem ipsa naturalis ratio confirmat: nam ab ea conventionem, in qua res non est amplius integra, quaeque fuit iam executâ, nequit amplius recedi: et sicut homo nequit corpus suum dimittere, ita illud mulieris dimittere nequit, quia, sacro eloquio testante, iam una caro effecti sunt, et in nata prole perpetuo uniti repraesentantur (5).

(1) Luc. c. 16. — (2) Marc. c. 10. — (3) I ad Corinth., c. 7. — (4) Can. 5 et 6, sess. 24, de Sac. Matr. — (5) Idcirco Romulum le-gem tulisse ferunt, *viros sic habere uxores, ut rem necessariam, nulloque divellendam modo.* Nec iuvat regerere, Matrimonium a conventionem accipere vim: nam vel conventio fit in perpetuum, ut postulat natura Matrimonii, quod ex dictis in definitione individuum vitae consuetudinem continet, vel fit ad tempus; sed hoc casu non est amplius Matri-monium, cum in essentiali attributo deficiat. Similiter nil prodest op-ponere locum iam citatum S. Matthaei, in quo dicitur non licere di-mittere, *nisi ob fornicationem*; nam haec verba non sunt referenda ad sequentia: *et aliam duxerit*; sed ad praecedentia: *qui dimiserit uxorem suam*: quo significatur, per fornicationem non posse fieri divortium quoad vinculum, sed tantum quoad thorum. Quibus rebus sic stantibus, manifesta fit temeritas eorum qui sequentem statuunt damnatam pro-positionem, eamque defendunt: *Iure naturae Matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest.* Syllab., prop. 67.

433. Divortium quoad thorum et habitationem, in ipso-met Matrimonio consummato, fieri potest aut in perpe-tuum, aut ad tempus, tum utriusque coniugis consensu, tum altero invito. Fit primo utriusque coniugis consensu, cum vel ambo ingrediuntur Religionem, et in ea profi-tentur, vel unus profitetur in Religione, aut Sacros Or-dines suscipit, et altera in saeculo manens emittit perpe-tuae castitatis votum. Hoc divortium est perpetuum, sed ut valeat et liceat, plures sunt observandae conditiones, quae statuuntur a legibus, et explicantur a Doctoribus

in titulo de conversione coniugatorum. Fit deinde altero coniuge invito, cum cupiens divertere, in iudicio Ecclesiae iustam et legitimam divertendi causam allegat, et sufficienter probat (1)

(1) Dicimus *in iudicio Ecclesiae* quod refertur ad forum externum: nam quoad forum internum quandoque privata auctoritate innocentis, cum Confessarii, aut viri prudentis consilio, licet adulteram repellere, vel ab adultero recedere. Sic divortium privata auctoritate licet: 1° si adulterium coniugis sit notorium: 2° si, licet occultum, certo innocenti moraliter constet, et non adsit scandalum; quale si adsit, poterit tantum negare debitum: 3° si coniux in haeresim lapsus sit, vel innocentem ad catholicam fidem deserendam incitet, aut ad sodomiam, vel alia crimina: 4° si sevitias tanta sit, ut periculum sit in mora; sed hoc casu, quo citius fieri poterit ad iudicem recurrendum erit. Reiffenstuel, de divort., n. 35; 5° si dubium sit, an Matrimonium validum fuerit, quod si proveniat ex causa levi et temeraria spernendum est; si ex causa probabili et discreta, privat iure petendi debitum, non vero reddendi; et si moralem certitudinem attingat, utroque iure privat.

434. Ex iure Romanorum plures erant divortii causae, ut videre est in lib. 8 Codicis Iustiniani, de repudiis; sed ex iure Canonico iustae divortii causae probantur sequentes. Prima causa est adulterium, quo fides conjugalis turpiter violatur. Regula porro in hac causa est, coniugem innocentem posse dimittere adulterum absque distinctione inter adulterium mariti, aut uxoris. Hoc ius conceditur tantum parti innocenti contra reum in poenam adulterii, quod, ex legibus Hebraeorum et Romanorum, morte plectebatur, ita ut adultera esset lapidibus obruenda (1), et sacrilegi nuptiarum morte puniendi (2). Hinc adulter nequit divortium ex hoc capite quaerere, et si forte iam sit ab innocente dimissus, tenetur ad eundem, si revocetur, redire, cum nemo ex suo scelere utilitatem consequatur: innocens vero in foro externo ad obtinendum a delinquente divortium, debet in iudicio Ecclesiae adulterium probare saltem gravibus et violentibus indiciis, nisi adulterium sit publicum, et notorium, vel de solo conscientiae foro agatur (3).

Exceptio tamen fit a praedicta regula: 1° si adulterium non sit culpabile, ut si contigerit per errorem, aut per vim, quia non debet dici quis perpetrasse, quod nolens

passus fuit, nec debent imputari, quae per coactionem absolutam facta sunt (4): 2° si maritus sit causa, vel auctor adulterii uxoris, quia in hoc casu ipse consentit in crimen, et poenam quoad se prius remittit, quam crimen sit perpetratum; scienti enim, et consentienti non fit iniuria (5); 3° si iniuria per adulterum Matrimonio irrogata iam sit a parte innocente remissa, aut expresse per verba, aut tacite per facta et signa dilectionis coniugalis; nam haec poena in favorem coniugis innocentis est constituta ad iniuriam reparandam; sed ex regula iuris omnes licentiam habent iis renunciandi, quae pro se sunt introducta; 4° denique, si uterque coniux sit vel fiat adulter, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, etiamsi unius delictum sit occultum, et alterius publicum, unius omnino simplex, et alterius pluries commissum (6).

Secunda causa est haeresis sive apostasia. Coniuges quidem debent sibi duplicem servare fidem, nempe contractus, et Sacramenti: illam violant per adulterium carnale; hanc per haeresim, sive adulterium spirituale. Hinc propter haeresim coniux fidelis potest ab haeretica, vel ab haeretico divertere. Si vero haereticus ad fidem redeat, et inquiratur, an innocens debeat illum recipere, distinguitur inter casum, quo haereticus per iudicium Ecclesiae fuit nominatim condemnatus, et casum, quo nulla de hoc extat iudicis sententia: in primo quidem casu regulariter non tenetur eum recipere, quia causa divortii per sententiam fit perpetua; sed in ultimo casu recipere eum tenetur, quia per conversionem omne malum, et infamia purgatur (7).

Tertia causa est saevities coniugis, ex qua periculum vitae, aut salutis, aut alterius gravis damni immineat alteri coniugi, ut si uxor insidias struat vitae mariti, aut hic in uxorem atrocibus minis, crudelibus furoribus, aut inhumanis verberationibus animadvertat: nam licet modice puniendae uxoris iuxta status, et personarum conditionem ius sit marito, ut illa frugi fiat; tamen caeca rabies, et ferus animus coniugali cohabitationi nimium repugnat (8). Haec tamen causa, temporale tantum regulariter dat divortium. Sed separata hoc modo per iudicis sententiam

uxor a marito non est cogenda maritales iterum subire lares, nisi data a marito cautione de tanta immanitate vitanda, deque uxore amice tractanda, quae cautio dari potest per pignora, aut fideiussores et, in horum impossibilitate, etiam per iusiurandum. Attamen si tanta sit saevities, ut iuste semper trepidet uxor domum mariti reverti, a quo veretur peius quam prius latebrose tractari, non est eidem restituenda, quia, iuxta Iurisconsultum, cautio malevolum animum non mutat (9).

Aliae praeterea esse possunt huius divortii temporalis causae, uti foret periculum corporis ex morbo forte contagioso productum, et periculum animae ob alterius incitationem ad grave peccatum, uti ad maleficium, ad superstitionem, ac praecipue, ut loquitur S. Augustinus, ad illicitas concupiscentias, *quae animam male corpore utentem a lege Dei aberrare faciunt, et perniciose turpiterque corrumpunt* (10).

(1) Ioan. c. 8. — (2) L. 30, cod. ad leg. Iul., de adult. — (3) Cap. 3, de divort. — (4) Can. 5 et 6, c. 34, q. 1, et can. 3, c. 32, q. 5. Solus tamen metus probabiliter non excusat, quia non liberat a culpa; dum est potius mors subeunda, quam scelus perpetrandum. — (5) Cap. 6, de eo qui cogn. — (6) Cap. 4, de divort., cap. 6 et 7, de adult. Quare si per adulterium favore innocentis iam sit decreta thori separatio, et deinceps ipse innocens eodem crimine se polluat, matrimonium est redintegrandum. Cap. 5, de divort. — (7) Cap. 6 et 7, de divort. — (8) Cap. 8 et 13, de rest. spoliat. — (9) Cap. cit. 8. — (10) Can. 5, c. 28, q. 1.

435. Quaestiones Matrimoniales triplicis generis esse possunt: aliae respiciunt ipsum Matrimonii vinculum; aliae respiciunt separationem Matrimonii quoad thorum et habitationem; et aliae respiciunt dotem, successiones, alimenta, et alia huiusmodi. Iam vero quaestiones primi et secundi generis ad iudices ecclesiasticos omnino pertinere noscuntur ex lege canonica (1). Quaestiones tertii generis possunt cognosci a iudice saeculari; sed si earum occasione controversia suboritur de vinculo Matrimonii, aut de iure separationis, haec est per iudicem ecclesiasticum definienda (2).

(1) Can. 10, c. 35, q. 6, cap. 3, de divort. Cap. 12, de excess. prae-

lat., et Trid. can. 12, sess. 24. Hoc ipsum evinci etiam potest ex ipso nuncupato iure ecclesiastico protestantico: nam ex eo quaestiones matrimoniales non a magistratibus civilibus cognoscendae sunt; sed a consistoriis, sive ministris eiusdem sectae. Revera codex civilis et criminalis Protestantium de Matrimonio silet, et titulus de Matrimonio in eorum codice ecclesiastico inscribitur, ut tradit eorum Doctor Schroeter in opere Fund. iur. eccl. prot. Idcirco iudices civiles non deberent causis huiusmodi se immiscere, quia simul a Protestantibus, et a Papa confoditur haec propositio: *Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civilem pertinent.* Syllab., prop. 74. — (2) Devoti, 1. 3, t. 4, § 4.

436. Instantia in causa nullitatis Matrimonii regulariter proponenda est coram Episcopo, vel Ordinario, et plene ac perfecte probanda est per testes omni exceptione maiores cum assistentia Defensoris Matrimonii, iuxta iam citatam formam a Benedicto XIV praescriptam (1). Diximus regulariter, nam si de Matrimonio magnorum Principum ageretur, ex diuturna iudiciorum consuetudine causa foret Summo Pontifici reservata: iudices enim ordinari, et a S. Sede non delegati in his causis videntur debita libertate carere (2).

(1) Bul. *Dei miseratione.* — (2) Et ita revera fuit observatum in causa divortii inter Ludovicum XII et Ioannam Franciae, inter Henricum IV et Margaritam Valesiam. Propterea merito damnatum fuit divortium a Curia ecclesiastica Parisiensi pronunciatum anno 1810, inter Napoleonem et Iosephinam Tascher, etiamsi sententia fuerit fundata in motivo difficultatis habendi recursum ad summum Pontificem; quia non ab alio, quam ab ipso Napoleone accessus ad summum Pontificem iniuste et crudeliter impediabatur. Lequeux, tom. 1, n. 182, et tom. 2, n. 870.

437. Instantia in causa separationis coniugum similiter proponenda est coram Ordinario, qui post acceptum libellum mandat probari separationis motiva, et examinari testes pro informatione Curiae. Quo facto scrutinio, si de legitima separationis causa constet, interlocutorie pronunciat, esse supplicanti ius et licentiam ad tempus vivendi seorsum ab alia coniuge; et si de uxore agatur, quae saevitiam patitur, eam iubet sub custodia poni aut in aliquo foeminarum claustro, aut penes honestam, et probam matronam, ita ut subsidio expensarum, et alimentorum

exhibendorum a marito, teneatur in legitimo iudicio usque ad definitivam sententiam causam prosequi (1).

(1) Post obtentam ab Ordinario sententiam interlocutoriam separationis potest uxor alimenta petere a marito coram magistratu civili. Post obtentam vero definitivam separationis sententiam potest uxor coram eodem magistratu petere separationem dotis, et assequi bonorum paraphernalium administrationem ad formam iuris civilis

438. Facta demum coniugum separatione, ex praescripto legum Romanorum, ad quas se referunt communiter Canonistae, proles ex Matrimonio suscepta educanda regulariter est penes matrem expensis patris, si ipse separationi causam dederit; si vero causam dederit mater, penes patrem et suis expensis (1).

(1) Novel. 107, c. 7. Excipitur tamen casus infantium infra triennium, in quo admissus fuit illud adagium: *Mater alit trimum, trimoque minorem. Maiorem vero pascere patris erit.* Sed nunc ex iure civili plurimum nationum admissum est, ut proles usque ad quadriennium remaneat penes matrem; post hanc vero aetatem penes patrem, vel matrem, prout ex variis circumstantiis aetatis, sexus, personarum, et causarum separationis decreverit iudex; qui tamen nequit prolem relinquere penes haereticum, vel de haeresi suspecto, vel pravis moribus imbuto cum praeiudicio salutis spiritualis, aut temporalis ipsius prolis. Expensae educationis imponi solent patri, et in subsidium in toto, vel in parte etiam matri, aut aliis ascendentibus paternis vel maternis.

TITULUS XII.

DE ECCLESIIS.

SUMMARIUM : 439. Quid nomine Ecclesiae hic intelligatur? — 440. Quae sit Ecclesiarum distinctio? — 441. Conditiones in Ecclesiarum erectione observandae. — 442. Ecclesia a quibus sit separanda? — 443. Nova Ecclesia est benedicenda, vel consecranda. — 444. Quomodo excretur? — 445. Quomodo polluitur? — 446. Quae sint interdicta in Ecclesia polluta, et quomodo reconcilianda? — 447. Oratoria publica iure Ecclesiarum fruuntur, non vero privata. — 448. Quis concedat, ut Missa celebretur in oratoriis privatis? — 449. Quibus in casibus possit Episcopus permittere Missae celebrationem in oratorio privato, vel extra Ecclesiam? — 450. Quibus, et quomodo prosit iudultum apostolicum oratorii privati? — 451. Altare quotuplex sit, et quid requiratur, ut in eo sacrum fiat?

439. Inter res ecclesiasticas spirituales, post Sacramenta, secundum Institutionum ordinem, locum praecipuum obtinent *Ecclesiae*. Sed hic non accipitur Ecclesia pro congregatione fidelium, de qua iam suo loco egimus (1); hic consideratur tamquam templum manufactum, in quo fideles congregati, Deo sacrificia offerunt, preces fundunt, et Sacramenta aliaque Religionis subsidia recipiunt. Sicut enim non omnes, sed tantum Deo sacrati ministri possunt Sacrum facere; ita non in omnibus locis, sed tantum in locis Deo sacratis, vel dedicatis possunt sacrificia offerri (2).

(1) Lib. 1, tit. 3. — (2) Can. 11, dist. 1, de consec.

440. Ecclesia principalis caeterisque dignior dicitur *Basilica*; ea in qua sedem habet Archiepiscopus *Metropolitana*; ea in qua sedem habet Episcopus *Cathedralis*; et ea in qua adest Canonorum collegium *Collegialis*. Dicitur Ecclesia *matrix*, quae alias tamquam filiales habet subiectas Ecclesias; *baptismalis*, quae habet fontem Baptismi; *parochialis*, quae habet adiunctam curam animarum; *regularis*, quae a Regularibus, et *saecularis*, quae a clericis saecularibus regitur. Praeterea ad Ecclesias referuntur quoque Oratoria tum publica, tum privata, quae

ad divinorum officiorum, sanctique Sacrificii celebrationem sunt destinata.

Ecclesiae prius eriguntur, vel erectae restaurantur; deinde erectae, vel restauratae benedicuntur, vel consecrantur; et demum consecratae iterum consecrantur, si execratae, vel reconciliantur, si fuerint pollutae: de quibus omnibus nunc sumus breviter acturi.

441. In Ecclesiarum erectione sequentes sunt observandae conditiones. Prima in eo sita est, quod adsit consensus Episcopi, qui per se, si fieri potest, aut per delegatum suum locum designet, crucem figat, et primum lapidem ponat (1). Secunda consistit in dote, quam debet habere ipsa Ecclesia erigenda, ita ut ex ea percipere valeat quidquid est necesse pro conservatione aedificii, pro divini cultus exercitio, et pro alimentis ministrorum (2). Tertia posita est in iusta causa erectionis, quam exhibet commoditas plebium, et utilitas universitatum. Quarta demum requirit, ut vitetur, quantum fieri potest, aliarum Ecclesiarum praeiudicium, *quia nulla Ecclesia in praeiudicium alterius est construenda* (3). Propterea qui credit se laesum, potest novum opus nuntiare, id est aedificationi iuridice se opponere, quo facto, aedificans per tres menses ex iudicis praescripto tenetur opus suspendere (4). Hinc si de Ecclesiae parochialis erectione agatur, iusta causa putatur nimia distantia fidelium a prima parochia, incrementum populi, difficultas viarum per montium iuga, aut nemorum anfractus, aut aquarum stagna, vel flumina, aut per interiectas vias ferreas, et alia similis causa, ob quam sine magno incommodo ad percipienda Sacramenta, et divina officia in propria parochia audienda fideles accedere non possunt (5). Sed Episcopus post agnitam iustam novae Parochiae erigendae causam debet monere, et in scriptis audire Parochum, vel defensorem Ecclesiae, si fuerit vacans, intra cuius territorii fines nova Parochia est constituenda, quin tamen sit necesse, ut eorum votum, aut consilium sequatur; aliter vero facta novae Ecclesiae erectio non foret legitima, utpote quae dismembrationem et alienationem involveret, quae, inconsulto rectore, vel Ecclesiae defensore, ad hoc designato, fieri nequit (6).

Si dos pro nova construenda Ecclesia ex bonis, et rediubus matricis Ecclesiae desumatur, huic in illam praeter alia honoris capita ex iure competit ius patronatus, ita ut Rector matricis queat canonice novae Ecclesiae Parochum praesentare toties quoties ea vacare contigerit (7); quod ius ubi parochiani nolint, vel nequeant ipsi aedificare et dotare, alteri cuicumque fideli acquiritur, qui expensis suis aedificet et dotet, prout infra de iure patronatus agentes fusius exponemus.

Nova proinde Parochia erigi nequit, nisi dictae observentur conditiones, et in ea decem saltem sint parochiani, qui de Ecclesiae Sacramentis participant (8). Et si Parochus matricis Ecclesiae aliqua ratione se laesum sentiat, non potest ad legitimum superiorem appellare, nisi ad effectum devolutivum, cum plenae appellationis remedium per Tridentini decretum sit illi ademptum (9).

(1) Can. 9, dist. 1, de consec. Unde S. Pontifex Felix illud memoriae commendat: *Vide ne offeras holocausta in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Can. 11, eod. Doctores tradunt, hunc Episcopi consensum posse esse expressum, vel tacitum, ut si ipse videat, et non contradicat; immo quidam adiungunt, posse defectum consensus, per ratihabitionem sanari. Ventriglia, tom. 2, annot. 17, n. 2. Hoc tamen irregulare est, et legibus oppositum. Sed qui cum vel sine consensu Episcopi coepit aedificare Ecclesiam, debet eam perficere, maxime si Episcopi ratihabitio accesserit. Antonius De Luca ad cit. annot. Ventriglia, § 1, n. 2; et Episcopus, concurrentibus iustis causis, licentiam aedificandi negare nequit, aliter recursus daretur ad Archiepiscopum, et ad S. Congregationem. Monacellus, tom. 1, tit. 6, form. 10, n. 3. Quoad ritum imponendi primum lapidem videndus Baruffaldus ad Rit. Rom., t. 61, et Pontif. Rom., de impositione prim. lapid. — (2) Can. 9, dist. 1, de consec. Dos debet esse competens pro sustentatione ministri, et pro aliis divini cultus expensis. Si dos a fundatore, vel ab alio assignata non sufficiat, potest Episcopus, non obstante iuramento de rebus Ecclesiae non alienandis, ex redditibus suae Ecclesiae cathedralis novae Ecclesiae providere, si necessitas adsit fidelium, cap. ult., de eccl. aedif.; et similiter potest ab Ecclesia principali, vel matrice satis redditibus cumulata, aliquid pro nova Ecclesia detrahare. Cap. 4, eod. Sed in dote competente constituenda computantur eleemosynae, et oblationes fidelium tum praesentes, tum quae probabiliter sperantur in futurum. Competens demum dos habetur in redditu ducatorum mille pro Ecclesia cathedrali, et centum annuorum pro parochiali. Trid. sess. 24, cap. 13, de ref. — (3) Cap. 1, de nov. oper. nunc. — (4) Cap. 4 eod. — (5) Cap. 3. de eccl. aedif., et Trid. sess. 21, c. 4, de ref. Una ex dictis causis suf-

ficat, quia ibi Tridentinum disiunctive loquitur dicens: *ob locorum distantiam, sive difficultatem*. Ratio tamen incrementi, sive multitudinis populi ex communi Doctorum sententia, et ex S. Congregationis praxi sola non sufficit, quia huic necessitati potest alio modo Episcopus consulere, cogendo nimirum parochiarum Rectores, ut sibi tot alios adiscant Sacerdotes, quot ad pascendas animas sunt necessarii ad formam citati capituli 4 Tridentini. Nihilominus observamus, Glossam in can. 2, dist. 99, verbo *Constitui*, novae parochiae erectionem probare ex sola causa. *si multitudo fidelium excreverit*. Observamus pariter, Pium VI in suo Brevi 10 mart. 1791, ad Galliae Episcopos, in quo damnat sanctionem Gubernii admittentem unam tantum parochiam pro sex capitum millibus, haec ad rem edixisse. « Quo unquam modo unus » Parochus sufficere tanto curando populo poterit? Quam ad rem oportunum hic referre videtur, cardinalem Conradum a Gregorio IX ad praesidendum Coloniensi Synodo delegatum, hisce verbis interrogasse quemdam, qui aderat, Parochum. quique vehementer contendebat, ne illuc Fratres Ordinis Praedicatorum inducerentur: *Quis est numerus hominum in parochia tibi subditorum? Cum ille esse novem millia respondisset: tunc Cardinalis admiratione, iraque commotus: Quis es, inquit, tu miserrime, qui tot millibus sufficis debitam gubernationis curam impendere? Nescis, hominum perditissime, quia in illo debes tremendo iudicio, ante tribunal Christi de his omnibus respondere? Et tu, si tales habes vicarios (Fratres Praedicatores) querularis, qui onus tuum gratis relevent, sub cuius pondere nescius conquassaris? Quia igitur ex hac querela indignum te cura omnimodo iudicasti, ideo privo te omnino beneficio pastoralis. Et quamvis illic de novem hominum millibus agebatur, hic vero, nimirum a Conventus decreto sex tantum millia unius Parochi curae tribuantur, nihilo tamen minus quis non fateatur, talem etiam numerum longe lateque unius Parochi vires excedere ac consequi propterea debere, ut multi ex parochianis necessario priventur spiritualibus subsidiis ». Theiner, doc. ined., tom. 1, n. 19. Ex quibus summi Pontificis verbis clare patet, unum Parochum non posse populum sex millium personarum rite gubernare. Neque putamus, hunc textum posse ad Parochos restringi adiutoribus sive vicariis destitutos: nam Pontifex loquitur absolute, et aliunde dictum reprobatum Conventus decretum, de adiutoribus nullam faciebat mentionem, eosque proinde non prohibebat. Quare ubi parochia adeo excreverit, ut sex millium personarum numerum excedat, videant Episcopi quid sit faciendum. Circa causam demum distantiae S. Congregatio definiit sufficere distantiam, quae excedit duo millia passuum, in una *Anconitana* 30 apr. 1803. — (6) Arg. cap. 1, ne sed. vac. etc., et cap. 1, de reb. eccl. non alien. in 6, et ib. Doctores. — (7) Cap. 3, de eccl. aedif. — (8) Can. 3, c. 10, q. 3. Decem siquidem personae constituunt turbam, sive populum. L. 4, ff. de vi bon. rapt. — (9) Sess. 21, c. 4, de ref. Ecclesiae tamen collegialis erigi iure novo non potest, nisi de auctoritate summi Pontificis. Monacellus, part. 1, t. 6, for. 10, n. 7; Ecclesiae autem minores, et oratoria publica, debitis concurrentibus conditionibus, Episcopi solius auctoritate eriguntur. Id. ib., n. 2 et 3. Sed datam erigendi licentiam regulariter nequit ipse, aut eius successor revocare ma-*

xime si opus sit inceptum, aut completum, ut adstruere videtur S. Congregatio Concilii in resolutione diei 6 iunii 1840.

442. Cum Ecclesia iam erecta ruit, aut ruere minatur, aut adeo vetustate decorem amisit, ut non videatur amplius expedire in eadem sacrum fieri, protinus est restituenda, vel reparanda. Quod si fieri nequeat, a sacris est prohibenda, et postremo etiam data execratione in profanos usus, non sordidos, convertenda (1); ita tamen ut, si fieri potest, in loco Ecclesiae Crucis signum erigatur, eiusque beneficia simplicia in Ecclesiam matricem, aut in alias eiusdem loci, vel viciniores Ecclesias Episcopi arbitrio transferantur cum omnibus emolumentis, et oneribus priori Ecclesiae impositis (2).

Expensae reparationis desumendae sunt ex fructibus et proventibus quibuscumque ad Ecclesiam reparandam quomodocumque pertinentibus (3); qui si non sufficiant, debent concurrere patroni, et beneficiati fructus ex ea percipientes ultra honestam eorum sustentationem, et in eorum defectu parochiani, si de Ecclesia parochiali sermo sit (4). Si vero de cathedrali agatur in defectu dotis ad eam reparandam tenetur Episcopus una cum Canonicis, qui in necessitate potest ad hoc subsidium charitativum petere.

(1) Quia quod *semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum*. Cap. 51, de reg. iur. in 6. — (2) Trid. Sess. 21, c. 7, de ref. — (3) Quod observatur quando nemo est, qui ex lege speciali, vel pacto, aut consuetudine ad Ecclesiam reparandam teneatur; quo casu is, et non alii ad reparationem cogendi sunt. — (4) Trid. l. cit. Parochianorum autem nomine intelliguntur omnes qui ad Parochiam spectant, quique ex propriis bonis possunt opus promovere; quod si pauperes sint, et nequeant pecuniam afferre, debent adiutrices operi manus dare: immo hoc nomine intelliguntur etiam exteri, qui in Parochiae districtu bona possident, ut, teste Card. Soglia, de iur. priv., § 124, decisum fertur a S. Congregatione Concilii in *Imolen.* 5 sept. 1793, et in *Camerien. et Cingulana.*

443. Ecclesia aedificata, antequam divino cultui dicetur, est benedicenda, vel consecranda. Benedictio quidem per Episcopum etiam simplici sacerdoti committitur. At consecratio committi nequit nisi alteri Episcopo, et semel

peracta fit perpetua, cuius quotannis celebranda est anniversaria solemnitas (1). Si vero dubitetur, an prius fuerit consecrata, et nullum sit pro consecratione satis probabile argumentum, absque alicuius culpae formidine potest consecrari, quia non potest dici iteratum, quod non demonstratur antea peractum (2).

(1) Can. 16 et 20, dist. 1, de consec. — (2) Cit. can. 16, eod. Ritus vero in consecratione servandus describitur a Pontificali Romano, cuius haec sunt praecipua. In vigilia consecrationis ab Episcopo, et a petentibus consecrationem observetur ieiunium; vesperae canantur in Ecclesia coram sacrosanctis Reliquiis; sequenti mane Episcopus ter Ecclesiam circumambiat, et aqua benedicta aspergat: Ecclesiam inde ingressus in eius pavimento cinere consperso graecum, et latinum alphabetum delineet, sacro chrismate unam in porta, et duodecim in internis parietibus cruces designet, et Missam inde celebret, quae tamen non est consecrationi essentialis.

444. Duobus modis Ecclesia a benedictione et consecratione recepta cadit, nempe per *execrationem* et per *pollutionem*. Execratio fit per mutationem in ipsa Ecclesia contingentem; pollutio vero per iniuriam ipsi Ecclesiae irrogatam. Sed adeo ut Ecclesia vere fiat execrata, tanta eius requiritur mutatio, ut nova cum antiqua Ecclesia eadem et identica dici amplius nequeat, quod ex communi Doctorum sententia contingit: 1° si Ecclesia in toto, vel in maiori parte simul destruat, licet ex eadem materia reaedificetur; 2° si interna parietum superficies in toto, vel in maiore parte vastetur, sive abradatur; 3° si adeo adaugeatur, ut pars adiuncta superet antiquam. In his quidem casibus Ecclesia post restitutionem est iterum benedicenda, vel consecranda, licet, ut supra innuimus, Ecclesiae benedictio, et consecratio sit perpetua: quia id verum est, ubi Ecclesia manet semper eadem; non vero quando ita mutatur, ut saltem moraliter eadem dici amplius non possit. Propterea si vel in exigua parte destruat, et statim reparatur, vel successive etiam tota per partes renovetur, vel tectum corruat, et remittatur, non execratur, neque nova benedictione, aut consecratione indiget, quia Ecclesia moraliter habetur semper eadem, semperque maior pars benedicta vel consecrata,

trahit ad se partem minorem, ad quam propter unionem benedictio et consecratio successive extenditur (1).

(1) Cap. 6, de consec. eccles. Reiffenstuel ad eumd. tit., n. 11.

445. Ecclesia polluitur ob sequentia facta sibi graviter iniuriosa et criminosa intra suum internum ambitum commissa, nimirum: 1° ob voluntariam, et iniuriosam humani sanguinis effusionem a vulnere productam (1); 2° ob homicidium voluntarium, licet sanguis non effundatur (2); 3° ob fornicationem, adulterium, et quamlibet voluntariam et illicitam pollutionem (3); 4° ob sepulturam infidelis, aut excommunicati, quando est notorius. Inspicitur autem locus ubi causa criminis posita fuit: unde si quis percussus in Ecclesia extra Ecclesiam sanguinem fuderit, vel mortem obierit, manet Ecclesia polluta; non vero in casu contrario, ubi quis extra Ecclesiam percussus ad eandem accesserit, inque ea sanguinem, et vitam fuderit, quia nulla in hoc casu iniuria irrogatur Ecclesiae. Sed non aliter ex dictis factis polluitur Ecclesia, quam si fuerint notoria. Nam si sint occulta, non violatur Ecclesia, quia nullum est eiusdem dedecus in existimatione hominum; et aliunde Ecclesiae puritas humano flagitio in se violari non potest (4).

(1) Hinc non polluitur Ecclesia si sanguis fundatur casu, aut forte ex naribus, aut per factum amentis, aut ad sui defensionem, aut in exigua quantitate, vel paucis guttis. Id. *ibid.*, num. 15. — (2) Can. 19, dist. 1, de consec., et cap. 4, de consec. eccles. Sed homicidium a furioso patratum, vel ob sui defensionem, vel casu, hunc effectum non producit. Id. *ib.* — (3) Can. 20, dist. 1, de consec., et cap. unic., de consec. Eccl. in 6. Propterea pollutio non obest, si praeter omnem intentionem occurrat in somno, vel occurrat invitis, aut amentibus. Obstat tamen ex probabiliori sententia illa, quae copulae maritali inest, nisi necessitas excuset. Id. *ib.* n. 22, et S. De Ligorio, l. 6, n. 365. — (4) Doctores ad tit. de consec. Eccl. Hic notamus videri Ecclesiam tunc etiam pollui, cum Episcopus intrusus audeat in ea Pontificalia celebrare, et iurisdictionem, quam non habet, exercere. Ita eruitur ex responso Pii VI, ad Episcopum Argentoratensem diei 29 iulii 1791, in quo eidem praecipit, ut, si ad Ecclesiam suam cathedralem, expulso intruso Brandel, reverti possit, solemniter instituat reconciliationis eiusdem Ecclesiae, pro qua etiam indultum plenariae indulgentiae publicandae illi concedit. Theiner, docum. ined., t. 1, n. 30.

446. Cum Ecclesia fit polluta, tale quoque fit quodcumque eius altare fixum, et coemeterium contiguum; non e converso, polluto altare vel coemeterio, polluitur Ecclesia, quia accessorium sequitur principale, non principale accessorium. Sed si utrumque, vel alterutrum sit pollutum, nequit amplius in eo Sacrum fieri, aut divina celebrari officia, et nequeunt amplius in coemeterio Christianorum cadavera sepeliri, nisi avulso a loco sacro infidelis, vel excommunicati vitandi cadavere, si queat ab aliis adhuc discerni, et facta Ecclesiae, vel coemeterii reconciliatione (1). Est autem reconciliatio actus, quo Ecclesia polluta a macula per indignam actionem contracta, purgatur, divinoque cultui restituitur. At si Ecclesia prius erat tantum benedicta per aspersionem solius aquae lustralis potest reconciliari a suo Rectore, etiam inconsulto Episcopo (2); sin vero prius erat consecrata, reconciliari debet ab Episcopo per aspersionem aquae cum vino et cinere benedictae (3). Neque potest Episcopus hanc facultatem alicui simplici sacerdoti committere, nisi habeat hac super re S. Sedis indultum, quod aliquando Summus Pontifex petentibus Episcopis concedit.

(1) Cap. unic. de consec. Eccles. in 6. Similiter si plura sint coemeteria, quamvis sibi cohaerentia, violato uno, non violatur aliud, modo pariete seiungantur, etsi de uno ad aliud per portam intermediam habeatur accessus. Can. eod. — (2) Cap. 10, de consec. Eccles. — (3) Cap. 4 et 9, eod.

447. Nunc attentionem nostram paululum sibi poscunt Oratoria, quae, ut iam diximus, in *publica* et *privata* dividuntur. Dicuntur publica, quae Episcopi auctoritate, et in publico erecta sunt; eaque talia adhuc putantur, quae licet in privato condita sint, ostium tamen habent in via publica, aut fuerunt ab Episcopo consecrata: destinatio quidem patris-familias in priori casu, et dicatio ad perpetuum divinum cultum in altero, reddit publicum Oratorium (1). Propterea publicum est Oratorium erectum in palatio Episcopali, aut in conventu Regularium, aut in seminario, aut in collegio, aut in conservatorio, aut in confraternitate, vel communitate, aut hospitali, aut in

carceribus, quia cum haec loca ad publicam utilitatem sint instituta, publica esse dicuntur (2). Idcirco in Oratoriis publicis, quae similitudinem referunt Ecclesiarum, potest Sacrum fieri, et audientes in die festo Missam satisfaciunt praecepto (3).

Dicuntur deinde Oratoria privata, quae in domibus privatorum privata auctoritate sunt erecta. Haec quidem, quae ad familiae pietatem fovendam magnopere sunt consulenda, iure Ecclesiarum non fruuntur; et in his proinde absque Sanctae Sedis indulto Sacrum fieri nequit (4).

(1) Oratorium differt a capella, quae secundum communem loquendi usum accipitur pro altari minori, aut pro sacello in aliqua ecclesia fundato, ad cuius erectionem Ordinarii auctoritas similiter requiritur, non vero absolute dos, cum ad ornatum Ecclesiae absque Missarum oneribus instituitur. De his capellis videndus est Ventriglia, tom. 2, annot. 19, ad n. 22. — (2) S. De Ligorio, l. 6, n. 357. S. Congreg. 27 mart. 1848. An tale etiam sit Oratorium erectum in aula Magistratus civilis, aut criminalis, videtur negandum. Giralduus ad sess. 22. Trid. sect. 69. — (3) Cum Episcopi licentia in dictis oratoriis haberi conciones, Poenitentiae et Eucharistiae Sacramenta administrari possunt. Notandum tamen quod in iisdem Oratoriis sanctissima Eucharistia retineri nequit absque speciali S. Sedis facultate, sicut alibi innuimus; et quod ibi functiones parochiales non sunt permittendae nisi ex causa assignata a Tridentino in sess. 21, c. 4, de ref. Caeterum Monacellus docet, Episcopum non debere facilem se praebere in permittenda Oratoriorum erectione in pagis, et oppidis, ne fideles abstrahantur a Pastoribus, et a pascuis spiritualibus. Part. 2, tom. 13, in decret. cir. rub., n. 42. — (4) Can. 33, dist. 1, de consec. —

448. Olim Missae Sacrificium celebrari poterat *ubi ipse Episcopus permiserat* (1): consequenter concedere licentiam poterat celebrandi etiam in Oratoriis domesticis; sed ipsis haec facultas fuit limitata, et sublata per decretum Concilii Tridentini, quod praescribit, ne Episcopi patiantur, *privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, et ad divinum cultum dicata Oratoria, sanctum Sacrificium peragi* (2). An vero per hoc omnino haec facultas Episcopis adempta sit, dubitatur; sed negativa sententia videtur probabilior, et hodie certa: nam verum quidem est, pluries S. Congregationem etiam iussu Pontificum declarasse, hanc facultatem Episcopis fuisse ademptam, et soli Romano Pontifici reservatam; sed hoc intelligendum videtur de iure

ordinario, et ex potestate illimitata, ac ad libitum, ut olim competebat, non vero de casu alicuius gravis necessitatis; nam Tridentinum mala voluit impedire, non vero quae bona, et utilia essent prohibere. Unde dicta facultas Episcopis restricta atque limitata potius, quam prorsus sublata, et adempta creditur. Revera S. Carolus Borromeus in Concilio Mediolanensi IV, agnovit in Episcopo facultatem permittendi celebrationem Missae in Oratorio privato propter *magnas et urgentes causas*. Sanctus de Ligorio id pariter Episcopo licere affirmat in aliquo casu particulari per modum actus *ob iustam causam*, et in confirmationem plures Doctorum sententias affert (3). Sed rem conficit S. Congregatio, quae interrogata, an Episcopus possit facultatem concedere celebrandi in Oratoriis privatis in casu? Respondit: *Negative, nisi tamen magnae et urgentes adsint causae, et per modum actus tantum* (4).

(1) Cæn. 12 et 13, de consec. — (2) Sess. 22, in decret. de observ. et vit. in celeb. Miss. — (3) Lib. 6, n. 359. — (4) Resol. die 4 sept. 1856, quam refert auctor Prael. Iur. Can., tom. 2, n. 508. Et dicitur per modum actus tantum, quia per modum habitus hanc facultatem solus Summus concedit Pontifex; id est per modum actus pro aliquo tempore, non vero perpetuo per modum habitus, ut explicat S. De Ligorio, loc. cit.

449. Unde, non obstante praecitato Tridentini decreto, haec cum communi Doctorum sententia adnotamus: 1.º Episcopus praeter Oratorium in suo palatio Episcopali, potest habere aliud in domo rusticana suae habitationis etiam extra suam dioecesim (1); 2.º Episcopus in visitatione, aut in itinere, aut cum abest a sua ordinaria habitatione potest erigere altare, in quo ipse, et alii sacerdotes Sacrum faciant, in domibus laicorum, a quibus hospitio recipitur, aut penes quos moram facit (2); 3.º Episcopus potest permittere Oratorium privatum cum persona distinctae qualitatis, maxime si sit sacerdos, cum non potest propter infirmitatem, aut senectutem ad Ecclesiam accedere, ut Missam audiat, aut celebret, et Eucharistiam recipiat (3); 4.º Episcopus potest permittere, ut Sacrum extra Ecclesiam fiat, si Ecclesia diruta sit, si sacerdos longam peregrinationem per loca deserta, vel per loca infi-

delium suscipiat (4), si Ecclesia magnam multitudinem continere nequeat, si exercitus sit in castris, aut multitudo navigantium in littore maris, si bellum ferveat, aut dominetur pestis (5).

(1) Ratio huius asserti est nedum in episcopali dignitate, sed et in eo, quod Episcopi ex mente Bonifacii VIII, in cap. ultim. de privil. in 6. cessante impedimento, debent quotidie Missam celebrare, vel audire; cui obligationi, ut facilius satisfacere valerent, eis concessit Pontifex. ut quoties non possent *commode ad Ecclesias accedere pro Missa celebranda, vel audienda in ipsis ... altare possint habere viaticum, et in eo celebrare, ac facere celebrari*. Huic privilegio derogatum non fuit a Tridentino, aut a posterioribus S. Sedis decisionibus, ut S. Congregatio declaravit. Proinde Episcopi etiam titulares possunt habere Oratorium in suis domibus pro se, et pro aliis sacerdotibus, etiamsi de familia non sint, ibique celebrare tam praesente, quam absente Episcopo, et praecepto festivo etiam exteri ibi audientes Missam satisfacere, ut post Monacellum docet Giraldus, loc. cit; ex quo sequitur, hoc privilegium esse reale. — (2) Bul. *Apostolici ministerii* Innocentii XIII. Haec Bulla confirmata fuit ab alia Benedicti XIII, qui revocavit contrarium decretum Clementis XI, et declaravit licitum esse Episcopis erigere altare in domibus laicorum occasione visitationis, vel itineris, et quando absunt ab eorum ordinaria habitatione, si ibi hospitentur, aut moram faciant, ibique celebrare, ac celebrari facere. Hoc tamen privilegium, ut tenet post Tamburinum S. De Ligorio, est Episcopo personale; ideoque, absente Episcopo nequeunt alii sacerdotes ibi celebrare. L. 6, n. 358; sed praesente Episcopo, Missa ibi celebrata videtur sufficere pro festivi praecepti adimplemento, quia prodest ut Missa celebrata *in domo propriae ordinariae habitationis*, ut loquitur citatus Pontifex. — (3) Quoad laicos distinctae qualitatis habemus S. Congregationis declarationem, quam refert Gallemart ad citatum Tridentini decretum n. 6, ubi legitur: « *Permittit Pontifex Ordinarii arbitrio, necessitate personali, et infirmitatis qualitate pensata, ut pro infirmorum commoditate etiam in privato oratorio, vel altari ad hoc deputato facultatem celebrandi concedat*: quam declarationem probat Card. Petra, et S. De Ligorio, loc. cit., n. 359. Quoad sacerdotes vero ratio eruitur non solum ex hac communi regula; sed principaliter ex eo, quod ex mente Tridentini debent Missam celebrare *saltem omnibus diebus festis, et solemnioribus*. Sess. 23, c. 14, de ref.; et ex sententia S. De Ligorio venialiter peccent, si cum quotidie celebrare possunt (excepta ob reverentiam una die infra hebdomadam), sine iusta causa a celebrando ob desidiam abstineant. Loc. cit. — (4) Can. 39, dist. 1, de consec. — (5) S. De Ligorio, loc. cit.

450. Indultum Oratorii privati a S. Sede specialiter post Tridentinum concessum, est personale et illis tantum prodest, quorum contemplatione fuit datum, qui Indultarii appellantur, quique in fronte, vel in inscriptione, et quan-

doque in ipso Corpore Brevis nominantur (1). Hinc indultarius, mutata habitatione, secum privati oratorii privilegium defert (2), et si indultarius, vel unus eorum praesens non sit, non potest in Oratorio privato Sacrum fieri coram alio etiam de eius familia; si vero ipse sit praesens, Sacrum in die festo, exceptis solemnioribus diebus (3), pro praecepti satisfactione prodest omnibus, qui in eodem indulto fuerunt saltem in genere designati; et de Episcopi licentia potest ibidem Eucharistiae, et Poenitentiae Sacramentum ministrari (4). At plures in similibus indultis apponuntur conditiones, quas explicant Auctores, et praesertim Ioannes Baptista Gattico in suo speciali opere de Oratoriis domesticis, et nuperrimus Van Gameren de Oratoriis publicis et privatis. Hae omnes conditiones omnino sunt observandae, ut valeat gratia, vel ut vitetur peccatum (5).

(1) Cum hoc privilegium sit personale, expirat morte illius, qui illud obtinuit, non morte concedentis. — (2) Sed nova visitatio, et approbatio Ordinarii requiritur. ut locus declaretur aptus. Si duobus coniugibus hoc indultum concedatur, et dicatur coniugis matrem posse coram se Missam celebrari facere, etiam ipsa indultaria est. Bul. *Magno Benedicti XIV.* — (3) Tales dies solemniores solent declarari in calendariis variarum dioecesium: non enim sunt iidem penes omnes. La Croix in theol. moral., l. 6, part. n. 271. Quandoque tamen in indulto hi dies solemniores non excluduntur; immo praesumuntur non exclusi, cum datur indultum ratione infirmitatis, ut declaravit S. Congregatio die 13 januar. 1725, teste Zaccharia ad La Croix, loc. cit. — (4) Bul. cit. *Magno Benedicti XIV.* — (5) Praecipuae clausulae apponi solitae sunt: 1^a *Tibi, qui, ut asseris, de nobili genere procreatus, etc;* ad quam implendam sufficit nobilitas simplex data ex beneficio Principis. S. Congregatio in *Fanen.* 14 maii 1745, teste Zaccharia ad La Croix, l. cit. 2^a *In privato domus tuae oratorio, ad hoc decenter muro exstructo, et ornato... ab omnibus domesticis usibus libero:* quae clausula inter alia indicat, Oratorium debere esse distinctum parietibus, et ornatum ad formam capellae, licet eius benedictio non sit necessaria. Sed S. Carolus in Concilio Mediolanensi VI insuper requirebat, ut supra domum Oratorii non esset coenaculum, vel dormitorium. Rituale vero Parisiense ulterius talem in eo requirit amplitudinem, ut quatuor saltem longitudinis, et tria latitudinis, ac altitudinis metra habeat, et nullum supra existat cubiculum, in quo lectum cuiquam sternatur. Sed de iis in dioecesi Genuensium nil constitutum reperitur. 3^a *Unam Missam unoquoque die, etc.* Die tamen nativitatis D. N. I. C. tres Missae possunt celebrari, salvo infirmitatis casu. S. Congr. teste Giraldo ad cap. 30, de privil., sect. 884. 4^a *Sine quocumque iurium parochialium praeiudicio,* quae clau-

sula significat, in oratorio privato non posse administrari solemnem Baptismum, benedictionem nuptialem, communionem paschalem, neque sacramenta Eucharistiae, et Poenitentiae absque licentia Episcopi ex rationabili causa concessa. 5^a *In tua ac familiae tuae praesentia*, quae innuit, non posse Missam celebrari, nisi quis adsit ex indultariis. 6^a *Volumus, ut familiares servitiis tuis non necessarii... ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia minime liberi censeantur*. Ex hac clausula eruitur, Missae praecepto diebus festis satisfacere indultarios, eorum designatos filios, consanguineos, et affines, et indultariorum famulos, in eadem domo viventes, qui pro servitiis tempore Missae necessarii sunt, et non alios; licet sint Doctores, qui contrarium sustinent, quos solide confutat Monacellus, part. 2, t. 13, decret. general. circ. rubr., n. 33.

451. Denique superest, ut de altaribus, quae in Ecclesiis, et Oratoriis eriguntur, pauca adiungamus. Altare, sic appellatum, quod sit eminens, sive alta ara, est mensa, sive tabula lapidea (1), supra quam Sacramentum Eucharistiae conficitur, et Missae Sacrificium offertur. Si haec mensa, vel tabula in aedificio coniuncta sit, ut ab eo absque fractione separari nequeat, altare dicitur *fixum*; quo casu totum altaris aedificium consecratur; si vero sit mobilis, et sine fractione de uno in alium locum transferri possit, dicitur altare *viaticum*, vel *portatile*; quo casu consecratur tantum parva mensa lapidea, mobilis et plana, quae saltem capax sit continendi hostiam, et maiorem partem calicis, et idcirco non minor palmo (2), quae mensae ampliori etiam lignae in medio convenienter aptetur. Haec consecratio in utroque altari ita est necessaria, ut aliter nequeat licite in eo Sacrum fieri; et consecratio fieri tantum potest ab Episcopo vel ab alio habente a Summo Pontifice auctoritatem, illis omnibus adhibitis, quae a Pontificali praescribuntur (3).

Consecratio ambigua non sufficit (4), et semel rite facta amittitur in altari fixo, cum mensa disiungitur ab inferiori structura, cui fuit in consecratione coniuncta. Si vero tota mensa foret consecrata, et inferiori structurae non coniuncta, formam assumeret altaris portatilis, quod, salva consecratione, potest de loco in locum transferri. Similiter consecratio amittitur in altari sive fixo, sive portatili, cum enormem subiit fracturam (5), et cum lapidis sepulcrum, in quo Sanctorum reliquiae reconduntur,

fractum fuit, aut ex eo amotae fuerunt Reliquiae (6). Praeterea si Ecclesia polluat, polluta in ea fiunt omnia altaria fixa, non vere altaria portatilia, quia illa, non haec necessariam cum Ecclesia coniunctionem habent (7).

(1) Ad altare requiritur tabula lapidea, quia Christus, qui pro altari figuratur, petra dicitur, I, ad Cor. 10, et eius sepulcrum, quod repraesentat altare, erat excisum de petra. Marc. 15; unde nunc non sufficit tabula lignea, et non sufficit argentea, vel aurea. Ventriglia, t. 2, Annot. 20, n. 40. — (2) Ita S. Congregationem definivisse refert Giralduus ad cap 3, de consec. Eccl. qui docet maiorem esse posse; immo si tota mensa altaris consistat in unico plano lapide, tota potest consecrari, et Sacrificium in qualibet parte potest offerri. — (3) Si quis vero extra casum summæ necessitatis, vel absque licentia summi Pontificis cum advertentia celebret in altari non consecrato mortaliter peccat, et suspendendus est a divinis Giralduus, loc. cit. Quoad reliqua videndum Pontificale Romanum de consecratione altaris. — (4) Can. 18, dist. 1, de consec. Neque praesumitur, nisi aliqua ratione probetur. Fieri autem potest cum Ecclesia, vel separatim: sed in Ecclesia simpliciter benedicta altare fixum consecrari nequit. Ventriglia, loc. cit., n. 18 et 24. Similiter non potest consecrari, si positum sit supra, vel prope corpora defunctorum, et si consecratum sit, non possunt in altaribus sic collocatis Missae celebrari; sed altaria debent interdici, donec corpora alio transferantur. Id. eod. loc., n. 28. — (5) Cap. 1 et 3 de cons. Eccl. Fracturam autem cum Giraldo, loc. cit., tunc solum credimus esse enormem in altari portatili, cum tabula altaris suam amittit formam; in altari fixo, cum aliquam lateralem crucem ab Episcopo benedictam amittit, ut ait Annotatur ad decisionem S. Congregationis anni 1820 in in collectione Gardellianæ. — (6) Hoc probatur ex pluribus S. Congregationis decisionibus, quas afferunt auctores, et ipse Giralduus, loc. cit. Consequenter si reliquiae evanuerint, vel de earum autenticitate non amplius constet, altare iterum consecrandum est. Neque novae possunt in lapidum sepulcris recondi Sanctorum Reliquiae, nisi obtineatur ad id specialis S. Sedis facultas, ut eruitur ex decisione S. Congregationis anni 1848, allata a Gardellino, n. 5162. Episcopus tamen potest ad reliquias recognoscendas altarium sepulcra aperire, salva consecratione, modo eas debito modo iterum in sepulcro recondat. Gardellinius ad annum 1693, n. 3305. — (7) Item, execrata Ecclesia, intelligitur etiam execratum altare fixum, non e contra. Nihilominus docet Ventriglia, altare non execrari quando execratur Ecclesia per combustionem, aut collapsionem parietum, salvo et intacto remanente altare, quia consecratio Ecclesiae est separata a consecratione altaris. Loc. cit., n. 21.

TITULUS XIII.

DE ECCLESIARUM IMMUNITATE.

SUMMARIUM: 452. Quid sit immunitas, et quotuplex? — 453. Qui actus profani in Ecclesia fieri prohibeantur? — 454. In quo consistat ius sacri asyli, et ad quae loca ab Ecclesiae legibus extendatur? — 455. Hoc ius penitus tolli nullo modo potest. — 456. Quomodo a Concordatis fuerit restrictum? — 457. Quibus prosit, vel non? — 458. Quomodo tractandi rei ad Ecclesiam confugientes? — 459. Quomodo ex sacro asylo extrahendi rei criminis excepti? — 460. Quae sint poenae contra violatores sacri asyli constitutae, et qui habeantur tamquam violatores?

452. Immunitas in genere definiri potest, *ius quo loca, res, et personae ecclesiasticae ab actibus, oneribus, et muneribus saecularibus liberae et exemptae sunt*. Ex hac autem definitione sequitur, immunitatem esse triplicem, nempe, *localem*, quae competit Ecclesiis, aliisque piis locis; *realem*, quae competit ecclesiasticis rebus; et *personalem*, quae personis ecclesiasticis competit. Haec personarum ecclesiasticarum, et Ecclesiarum immunitas *Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus* fuit constituta (1). Cum vero de duabus ultimis immunitatis speciebus iam supra pauca prae-libaverimus, reliquum nunc est, ut hic de immunitate locali loquamur. Haec immunitas duo complectitur capita, nempe interdictum, ne actus profani et saeculares in Ecclesia exercentur, et ius sacri asyli, quo criminum fontes ad Ecclesiam confugientes, in vita et membris ab ipsa tutantur.

(1) Trid. sess 25, c. 20, de ref.

453. Interdictum vetat, ne in Ecclesia, etiam simpliciter benedicta, civilis, et maxime criminalis causa agatur, aut sententia proferatur (1), ne contractus, negotiationes, nundinae (2), et publica parlamenta habeantur (3), ne fiant comessationes, confabulationes, deambulationes, strepitus; ne organo, sive cantu, lascivum et impurum aliquod misceatur, aut aliud simile fiat, quod divinum queat turbare officium, aut oculos divinae Maiestatis in loco ora-

tionis offendere, *ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio* (4). Licet nihilominus, ut communis fert Doctorum sententia, litterarias in Ecclesia habere disputationes, academicos prolysis, et laurea gradus conferre, synodum ecclesiasticam congregare (5): quia hi actus pietatem fovent, locique sanctitatem non laedunt (6).

(1) Lucius III in cap. 5°, de immun. Eccl., huius rei dat rationem: quia Ecclesia *domus orationis esse debet, non spelunca latronum, aut sanguinis forum..... Absurdum enim est, et crudele, ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta.* — (2) Hoc interest inter sententias criminales latas in Ecclesia, et contractus ibi initos, quod processus, et sententiae carent robore firmitatis, cap. 2, de immun. Eccl. in 6; contractus vero quamquam illiciti, sunt tamen validi, cum nusquam in iure reperiantur irritati. Sunt Doctores magni nominis, qui permittunt in Ecclesiis vendi candelas, coronas, sacra numismata, et similia, modo id fiat sine impedimento divini cultus, et cum augmento pietatis; nobis tamen placet decretum Concilii Provincialis Parisiensis, quod sic statuit: *Prohibitum sit ne intra templum ipsum vendantur imagines, libri, coronae deprecatoriae et alia huiuscemodi.* Tit. 2, cap. 4. Hoc sane convenit cum exemplo Christi, qui reprobavit acriter venditiones columbarum in templo, licet pro sacrificii deservirent. — (3) Quare iuxta auctorem Praelect. Iur. Can., tom 2, n. 529, conventus civium, causa pertractandi negotia profana, a locis immunibus penitus excluduntur. Neque ipsi Pastores possunt in Ecclesia aliquid publicare, quod simpliciter ad temporalia referatur; et auctoritas saecularis nequit Pastoribus id aliquo modo praescribere, nisi adsit Episcopi mandatum. André, Cur. iur. can., verbo *affaires profanes*. Neque iudex saecularis potest tribunal in Ecclesiis erigere. Zallinger, de immun. Eccl., § 483, in not. — (4) Cap. 2, de immun. Eccl. in 6, et Trid. sess. 22 in decret. de celeb. miss. — (**Add. Edit.**) A S. Rituum Congregatione die 25 septembris 1884 per epistolas encyclicas ad Ecclesiarum Praesules data fuit *Ordinatio* quoad Sacram Musicen. In ea, et statuuntur regulae generales quoad musicam sacram, ut aiunt, figuratam vel voce vel instrumentis concinnatam, sive permissam sive prohibitam in Ecclesia: et dantur speciales inhibitiones quoad musicam vocalem, et quoad eam quae vel organo vel aliis instrumentis in Ecclesiis fieri consuevit: et indicantur abusus quae circa eam sunt ab Ecclesia removendi; et deum constituuntur quae apta sunt ad meliores musicae sacrae scholas reddendas. Epistola haec videri potest in opere *Acta Sanctae Sedis*, vol. XVII, pag. 340. — (5) Benedictus XIV, de Synod., l. 1, t. 5. — (6) Zallinger, loc. cit., adiungit, inaugurationes, et creationes Regum, creationes illustrium equitum, et alicubi ex antiqua consuetudine electiones et confirmationes magistratum civilium in Ecclesiis fieri posses: tales enim operationes aliquo modo ad actus sacros revocantur, quia, invocato divino auxilio, pro bono Ecclesiae et civitatis peraguntur.

454. Ius asyli sacri est privilegium, quo donantur de-

bitores, et rei criminum non exceptorum ad Ecclesiam confugientes, ne queant ab ea violenter extrahi, et in vita, membrisque puniri. Quare si iniuste, et per vim extrahantur, iniuria irrogatur Ecclesiae, et sic extracti sunt liberi in loco immuni reponendi. Hoc ius asyli ab Hebraeis, et Gentibus prius inventum, ab Ecclesia Catholica apprime determinatum, et ab omnibus fere Rerumpublicarum moderatoribus observatum fuit (1). Ius Canonicum commune multum in hac materia mutatum fuit per Concordata inita inter S. Sedem, et Principes ac Reges: nam hoc ius, quod prius late admodum patebat, et ad omnes Ecclesias, etiam execratas, vel pollutas, ad oratoria publica, ad coemeteria, ad pia loca Episcopi auctoritate erecta, et ad loca Ecclesiis adiacentia per spatium 40 passuum in maioribus, et 30 in minoribus Ecclesiis extendebatur (2), in vim Concordatorum restrictum fuit (3).

(1) Hoc late probat Gonzales ad cap. *Inter alia*, de immun. Eccl. et D. Gualco in tract. de iure sac. asyl. — (2) Can. 6, cap. 17, q. 4. — (3) Etiam processio in qua defertur sanctissimum Eucharistiae Sacramentum iure sacri asyli fruitur, et quidem merito: nam dicta processio quamdam continet Ecclesiae extensionem, et Christi praesentia locum sacrum facit; si enim recte dicitur ibi esse Romam, ubi est Papa, a fortiori dici poterit, ibi esse Ecclesiam, ubi est Christus.

455. Non desunt Auctores, qui dicant, in aliquibus locis vi consuetudinum ita ius asyli sacri restrictum fuisse, ut penitus evanuerit. Concedimus in facto, ob persecutiones in Ecclesiam diversis temporibus excitatas, id contigisse; sed negamus idem in iure evenisse, aut evenire potuisse. Nam asylum sacrum ex iure naturali, et divino promanat, cum universae gentes illud admiserint: quia quod in universum a gentibus fit, aliam non potest habere causam, quam ipsam naturam. At consuetudo contra ius naturale, contra Ecclesiae libertatem, et immunitatem non potest introduci, cum talis consuetudo eam habeat adiunctam pravitatem, quae numquam potest coonestari (1). Quae sane erit reverentia, libertas, et immunitas Ecclesiae debita, si per consuetudinem licitum fieri queat, reum a sacro altari armis, et strepitu avellere?

(1) Cap. 49, de sent. excom., et cap. 14, elect.

456. Generatim a Concordatis hoc ius asyli sacri restrictum fuit ad Ecclesias parochiales, earumque filiales vel succursales, in quibus cura parochialis exercetur, vel sanctissimae Eucharistiae Sacramentum retinetur; item ad conventus, et monasteria pro toto illo spatio, quod intra clausuram comprehenditur, quemadmodum ex verbis specialium Concordatorum liquet. Illud profecto certum est, restrictiones per Summum Pontificem factas in Concordatis cum Principibus saecularibus, iuxta exigente causa, libertatem et immunitatem Ecclesiarum non laedere, quia quae ex legitimis Concordatis fiunt, ipsius Pontificis auctoritatem habent (1).

(1) Pro regno Sardiniae adest Instructio Benedicti XIV, anni 1742 quae quoad immunitatem localem, vel quoad ius sacri asyli ad Liguriam nostram extensa fuit per Breve *Obsequio erga Deum* Leonis XII, 20 iun. 1826.

457. Post loca, quae iure asyli sacri fruuntur, iuvat videre, qui sint rei, quibus idem ius potest prodesse. Ac primo hoc ius in genere prodest omnibus catholicis, immo et excommunicatis, schismaticis et haereticis, modo contra eos de haeresis crimine non inquiratur; prodest quoque iuxta probabiliorem Doctorum sententiam ipsis Iudaeis, paganis, et infidelibus; quia hoc privilegium non est personale, sed reale, vel locale, utpote constitutum in gratiam loci sacri, atque in obsequium Dei, non in gratiam personae recurrentis ad illum (1). Demum hoc ipsum ius prodesse potest omnibus reis, qui crimen commiserunt non exceptum. Quaedam profecto crimina sunt adeo execranda, ut qui ea patnaverint, nullatenus sint iure asyli sacri donandi. Hinc Deus Moysi pro Israelitis legem dederat: *Si quis per industriam occiderit proximum suum et per insidias, ab altari evelles eum, ut moriatur* (2). Iure Canonico tales sunt: latrones publici, grassatores viarum, homicidae animo praemeditato, sicarii, fabricatores Litterarum Apostolicarum, conflantes monetas falsas et veras adulterantes, violatores iuris sacri asyli, et alii, quos recenset Benedictus XIV (3). Iure vero Concorda-

torum alii plures sunt criminosi, qui iure sacri asyli non fruuntur: qua de re ipsa Concordata inspicienda sunt (4).

(1) Ita ferunt, Sacra Congregationem definivisse in *Sarzanen.* 26 sept. 1651 et 26 mart. 1686. — (2) Exod. c. 21. — (3) Inst. 41, ubi aliorum summorum Pontificum Bullas huc respicientes citat. — (4) Quoad regnum Sardiniae videnda est supracitata Instructio Bened. XIV, cum Brevibus Pii VI 18 april. 1776, 11 decemb. 1779, et 9 april. 1781, in quibus plura declaratur crimina excepta.

458. Criminum rei ad Ecclesiam confugientes christiana benignitate, et charitate sunt recipiendi, et si indigeant, ex bonis ecclesiasticis sustentandis: nequeunt rebus suis secum in locum immunem delatis spoliari, licet spoliari queant rebus alienis et armis, etiam cum imploratione et potestate brachii saecularis (1): nequeunt de loco immuni exturbari, nisi eodem abutantur; quod si contingat, possunt prima vice, Episcopi auctoritate, de uno in alium locum transferri; at si adhuc abutantur secunda vice, possunt sacri asyli privilegio per eundem Episcopum privari (2).

(1) Can. 6, c. 17, q. 4. — (2) Benedictus XIV, cit. Instit. 41, n. 33, et in alia cit. Instr. pro regno Sardiniae, § 9 in fin.

459. Si vero, qui in sacrum asylum se recepit, reus supponatur excepti criminis, extrahi quidem ex eo potest; sed requiritur: 1.º ut interveniat Episcopi licentia, qui eam non tribuit, nisi extractioni interveniat ecclesiastica persona ad id deputata pro debita servanda Ecclesiae reverentia; 2.º ut Episcopus processum informativum sibi conficiat, ex quo constet de crimine excepto, et de indiciis gravibus pro reitate confugientis ad Ecclesiam; 3.º ut minister curiae saecularis iuret, se restitutum Ecclesiae reum, si probetur innocens, vel non reus criminis excepti, sub poena excommunicationis Papae reservatae; 4.º ut iudex saecularis in processu conficiendo audiat Ecclesiae fiscalem, ipsumque reum; 5.º ut traditio fiat sub protestatione incolumitatis vitae, et membrorum ad formam notissimi capituli *Praelatis* (1).

(1) Cap. 2, de homicid. in 6. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 132.

Aliae quoque in Concordatis praescribi solent conditiones, et etiam iudicium Episcopi cum iure appellationis, ut in citato Concordato pro regno Sardiniae.

460. Praecipuae poenae contra violatores iuris sacri asyli duae sunt, nimirum: privatio huius beneficii, si violator in posterum ad asylum sacrum recurrat, et excommunicatio maior Papae reservata. Violatores tamen huius iuris habentur: qui repellunt confugientes ad Ecclesiam, aut impediunt, quominus eis necessaria ad vitam deferantur: qui in Ecclesiam receptum ab ea extrahunt, et huius facti cooperatores; qui eundem in Ecclesia occidunt, vel graviter laedunt; et demum qui cum debeant reum Ecclesiae restituere, id facere recusant (1).

(1) Card. Soglia, loc. cit. Praecitata excommunicatio speciali modo est Papae reservata quoad temerario ausu violantes, et violare iubentes. Bul. *Apostolicae Sedis Pii IX.*

TITULUS XIV.

DE SEPULTURIS, ALIISQUE ECCLESIAE BONIS.

SUMMARIUM: 461. Sepultura fidelibus quo loco diversis temporibus data sit? — 462. Quomodo in Ecclesiis sit danda? — 463. Quotuplex sit, et quid dicendum de electa? — 464. Quid de gentilitia? — 465. Quid de parochiali? — 466. Quibus interdicitur? — 467. Calix et patena consecratione indiget, et execrari potest. — 468. Quae sint adnotanda circa Ecclesiae suppellectilem? — 469. Quae circa campanas?

461. Sepultura dupliciter accipitur, videlicet pro loco, in quo cadavera humantur, et pro iure humationis iuxta ritus ab Ecclesia praescriptos, quo sensu dicitur etiam sepultura *ecclesiastica*, de qua nunc agimus. Circa primum Romanis erat interdictum, ne cadavera sepelirentur in Urbe, iuxta illud XII Tabularum: *Hominem mortuum in Urbe ne sepelito, neve urito*; eratque aliunde cautum, ut loca extra Urbem, in quae cadavera illata forent, religiosa haberentur. Disciplina vero ecclesiastica antiqua interdicebat, ne quis sepeliretur in Ecclesia; sed hoc vix

aliquando permittebat in atrio aut porticu Ecclesiae (1), dum ad cadaverum receptacula erant instituta coemeteria, loca scilicet religiosa ad hoc ab Episcopo solemniter benedicta, et quantum fieri potest, Ecclesiae proxima. At decursu temporis sepultura concedi coepit in ipsa Ecclesia primum sanctis M artyribus, Episcopis, sacerdotibus, et principibus christianis, ac inde universis Christi fidelibus; quod, si nihil obfuisset, multum proderat, ut defunctorum praesentia fidelium mentes ad divinam pro eis exorandam clementiam excitaret (2). Hodiernis tamen temporibus sub specie antiquam renovandi disciplinam, et incolunitati consulendi, sed vere, quo spiritu, Deus scit, civili auctoritate urgente (3), fere ubique erecta fuerunt coemeteria, et interdictae in Ecclesia sepulturae (4).

(1) C an. 15, c. 13, q. 2. — (2) Possunt quidem esse casus, in quibus expediat, mortuorum cadavera potius in coemeterio, quam in Ecclesia tumulare; sed hoc utilitati mortuorum et fidelium pietati minus congruum videtur. Revera ferventiores catholici semper exoptarunt, et nunc etiam exoptant, sua reponere ossa in domo orationis, et prope venerandas Sanctorum reliquias, quorum credunt, se facilius obtenturos patrocinium, adjuvantibus continuis fidelium precibus. Quare S. Maximus Episcopus Taurinensis recte aiebat: *A maioribus provisum est, ut Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos Christus illuminat, a nobis tenebrarum caligo diffugiat.* Serm. 55. — (3) Ex quo factum est, ut pluribus in locis coemeteria potius profana dici debeant, quam ecclesiastica, cum a civili auctoritate regantur, et administrentur; quae quidem minus est idonea ad leges ecclesiasticas in fidelium sepulturis servandas. — (4) Ita hodie in Italia leges, et auctoritates civiles praescribunt, quae dum libertatem iactant, libertatem etiam sepulturae negant.

462. Veteres gentes iuxta diversos earum mores defunctorum cadavera aut feris, aut aeri, aut aquis, aut igni, aut terrae extenuanda dabant; Ecclesia Catholica hunc morem condendi in terra defunctorum corpora eligit, semperque retinuit, utpote qui antiquior, communior, naturaeque convenientior est, cum corpus hominis reddendus sit humo, ex qua desumptum fuit iuxta illud: Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum (1). Exstructa propterea sunt coemeteria in agris, et in Ecclesiis sepulcra; in

quibus observandum, quod cadaverum depositiones fieri debent subtus terram, ita ut sepulcri operculum complanetur cum pavimento, et non in muris, aut conditoriis elevatis; quae si forte adsint in aliqua Ecclesia, ab Ordinariis amovenda sunt, iuxta praescriptum S. Pii V (2). Hoc quidem privilegium sepulcri elevati solis Summis Pontificibus competit (3). — **(Add. Edit.)** Ex S. Congr. S. R. U. Inquisitionis habetur sequens Decretum quoad cadaverum cremationem. — Feria IV die 19 maii 1886. — « Non pauci Sacrorum Antistites cordatique Christi-fideles animadvertentes, ab hominibus vel dubiae fidei, vel massonicae sectae addictis, magno nisu hodie contendere, ut ethnicorum usus de hominum cadaveribus comburendis instauretur, atque in hunc finem speciales etiam societates ab iisdem institui: veriti, ne eorum artibus et cavillationibus fidelium mentes capiantur, et sensim in eis immutetur existimatio et reverentia erga christianam constantem et solemnibus ritibus ab Ecclesia consecratam consuetudinem fidelium corpora humandi: ut aliqua certa norma iisdem fidelibus praesto sit, qua sibi a memoratis insidiis caveant; a Suprema S. Rom. et Univ. Inquisitionis Congregatione declarari postularunt: I. An licitum sit, nomen dare societatibus, quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera? II. An licitum sit mandare, ut sua aliorumve cadavera comburantur? — Eminentissimi ac Reverendissimi Patres Cardinales in rebus fidei generales Inquisitores, supra scriptis dubiis serio ac mature perpensis, praehabitoque d. d. Consultorum voto, respondendum censuerunt: Ad I. *Negative*, et si agatur de societatibus massonicae sectae, incurri poenas contra hanc latis. Ad II. *Negative*. — Factaque de his Sanctissimo D. N. Leoni Papae XIII relatione, Sanctitas Sua resolutiones Eminentissimorum Patrum approbavit et confirmavit, et cum locorum Ordinariis communicandas mandavit, ut opportune instruendos curent Christifideles circa detestabilem abusum humana corpora cremandi, atque ab eo gregem sibi concreditum totis viribus deterreant. — Ios. Mancini S. Rom. et Univ. Inquisitionis Notarius ».

(1) Eccles. c. 12. — (2) Bul. *Cum primum*, ubi haec leguntur: *Ut in Ecclesiis nihil indecens relinquatur, iidem Ordinarii provideant, ut capsae omnes, et deposita, seu alia cadaverum conditoria super terram existentia omnino amoveantur, prout alias statutum fuit, et defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur.* — (3) Est insuper curandum, ne cadavera sepeliantur subter altare, aliter non posset in eo Sacrum fieri, nisi hinc iisdem amotis. S. De Ligorio, l. 6, n. 369; ne epitaphia tumulis inscribantur, neque ulla insculpentur aut pingantur emblemata, quae ab Episcopo non sint approbata, et ne defunctorum corpora sepulcris absque Episcopi licentia effodiantur, aut alio transferantur, aut inhumaniter tractentur, in quo ultimo casu reus plectitur reservatae excommunicationis poena. Extrav. *Detestandae*, de sepult: int. com. Si tamen fiscus exhumationem petat, ad recognoscendum cadaver, in deficientia Ordinarii, Parochus, aut dignior loci sacerdos potest exhumationem permittere, modo extra Ecclesiam, locumque immune recognitio fiat, ut pluries fuit a S. Congregatione definitum. Monacellus, part. 1, t. 6. for. 7.

463. Circa secundum, sive ius humationis, vel sepulturae, observamus, sepulturam a sacris canonibus assignari triplicem, nempe: *electam, gentilitiam, et parochialem.* Sepultura electa praevalet omnibus: nam quoad locum sepulcri potius semper esse debet iudicium morientis. At tamen sub interdicti, et excommunicationis reservatae poenis non licet Religiosis, aut Clericis cum quoquam de eligenda penes se, aut de electa non mutanda sepultura pacisci; quod pactum, etiam iuramento, aut voto firmatum, semper est nullum; et si iam fuerit executioni mandatum, sepelientes ad cadaveris, omniumque inde perceptorum restitutionem tenentur (1). Habent autem ex iure communi sibi libere sepulturae eligendae ius omnes fideles (2), etiam filii-familias, et maritae, non obstante viri potestate, quia electio haec ad eum statum pertinet, in quo uxor solvitur a lege viri. Si vero marita sibi sepulturam non elegerit, tumulanda est cum suo viro, et quidem cum ultimo, si plures habuerit (3). Excipiuntur tamen impuberes. et Regulares, quibus non est neque velle, neque nolle (4).

(1) Cap. 1, de sepult in 6, et Clem. *Cupientes*, de poen. — (2) Modo laici non eligant sepulturam in Ecclesiis Monialium, quod est prohibitum absque S. Congregationis permissione et Monialium consensu, illis exceptis, qui in dictis Ecclesiis ab immemorabili tempore sepulcrum habent. Card. Soglia, Inst. iur. priv., § 126. — (3) Cap. 7, de sepult.,

et cap. 1, eod. in 6. — (4) Cap. 5, eod. Pro impubere tamen, ipso vivente, potest sepulturam eligere pater, vel mater. Cardinalis Soglia, loc. cit., § 127.

464. Sepultura gentilitia est illa, quam quis habet in sepulcro familiari, aut haereditario, aut maiorum: haec praevalet parochiali, dum ista communis appellatur, et illa particularis ac propria (1). Propria vero dicitur, non quod quis habeat in ea verum dominium, sed quod quis habeat in ea tantum usum sive ius sepeliendi; dum sepulcra loca religiosa sunt, et idcirco extra hominum commercium posita (2). Unde, qui eo potitur iure, alteri donare, vel legare non prohibetur (3), aut remediis possessoriiis sibi vindicare; non vero potest per se, et principaliter vendere, cum ius sit rei spirituali adiunctum, nisi vendatur locus purus a ministris Ecclesiae, aut commoditas honorificentioris loci, aut a quocumque materiale loci iam constructi; cum in illis casibus pretium, quod penditur, in ministrorum sustentationem cedat, et in hoc ultimo locum factarum expensarum teneat. Sed si sepulcrum haereditarium sit, vendita haereditate, in emptorem transit, nisi sit exceptum (4).

(1) Cap. 1 et 3, de sepult. — (2) L. 4, cod. de rel. et sumpt. fun. — (3) L. 14, cod. de legat. — (4) Gonzales ad cap. *Abolendae*, de sepult. n. 7.

465. Sepultura denique parochialis est, quam quis habet in propria parochia, in qua divina officia consuevit audire, et ecclesiastica recipere Sacramenta. Verum in hac, sicut in aliis iam citatis sepulturae speciebus, proprius defuncti Parochus, excepto casu paupertatis, ius habet ad portionem canonicam petendam (1). At ob retardatam, vel non solutam canonicam portionem nequit Parochus cadaveris sepulturam differre, vel negare, ut definivit pluribus vicibus S. Congregatio: multum enim repugnat, ut, propter emolumentum pecuniae, ultimum laedatur pietatis officium (2).

(1) Portio canonica Parocho defuncti debita non est satis in iure determinata; sed determinatur a rationabili consuetudine regionis, vel

provinciae. Cap. 9, de sepult.; ad quod consuetudo quadraginta annorum sufficit. Trid. sess. 25, c. 13, de ref. Quae portio dicitur quarta parochialis, vel quarta funeralium, scilicet eorum, quae ex voluntate defuncti, vel ex funeribus obveniunt Ecclesiae. Reiffenstuel, de sepult., n. 44 et seqq. — (2) Synod. Genuen. an. 1838, c. 24.

466. Quilibet fidelis ius habet ad ecclesiasticam sepulturam, nisi in lege reperiatur expresse interdictus. Interdicuntur autem: primo, qui sunt excommunicati vitandi, a nobis supra definiti, in quibus ea viget regula, *ut quibus non communicavimus vivos, non communicemus mortuis* (1); secundo, qui a Religione publice desciverunt, ut sunt haeretici, schismatici, et apostatae; hi quidem recedentes, et ab Ecclesia seorsim viventes, ecclesiastica sepultura se faciunt indignos (2); tertio, qui in duello occubuerunt, etiamsi post crimen poenitentiam egerint (3); quarto, qui in statu peccati lethalis publice constat absque poenitentia decessisse, ut sunt suicidae (4), fures et latrones mortui in flagranti (5), monachi mortui cum peculio (6), et usurarii mortui sine cautione de restituendis usuris (7); quinto, qui sunt blasphemi (8); sexto, qui praecipuum paschale violaverunt (9). Hi et alii publici peccatores modo ex dispositione iuris, et modo ex iudicis ecclesiastici sententia declaratoria criminis et impenitentiae finalis; ecclesiastica sepultura privantur. At huiusmodi sententia tunc non habet locum, cum de peccatis occultis utcumque gravibus agitur, quia sacri canones non patiuntur, ut publica poena crimina puniantur occulta. Similiter non habet locum, cum adest dubium circa ius, aut circa factum: quia in poenis mitior est tenenda interpretatio: et cum regulariter delinquens saltem in extremis aliquod poenitentiae, aut pietatis signum dedit, ut communiter sentiunt Doctores. — At illud hic notandum quod admittentes *nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica Sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam*, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiae, *donec ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, competenter satisfecerint*: ita enim sancivit Pius Papa IX, in sua nuperrima Bulla *Apostolicae Sedis*; et quod *mandantes, seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios, aut*

nominatim excommunicatos, vel interdictos, excommunicantur excommunicatione nemini reservata. Ibid.

(1) Cap. 12, de sepult. — (2) Cap. 8, de haeret. — (3) Bul. *Detestabilem* Benedicti XIV. — (4) Can. 12, c. 23, q. 5. — (5) Cap. 2, de furt. — (6) Cap. 1 et 6, de stat. monach. — (7) Cap. 2, de usur. in 6. — (8) Cap. 2, de maled. — (9) Cap. 12, de poenit.

467. Nunc superest, ut pauca de aliis Ecclesiae rebus adiungamus, inter quas calices, suppellectiles, et campanas recensendas existimamus. Calix et patena duo sunt vasa aurea, vel argentea in ea parte inaurata, in qua Corpus et Sanguinem Christi continent, quae per Episcopi consecrationem divino aptantur ministerio (1) quaeque ad instar Ecclesiarum, Altariumve quandoque exerantur. Hoc profecto contingit, si ita frangantur, ut primam amittant formam, si perfossa nequeant sacras species continere, et probabiliter etiam, si novo obducantur auro (2). Quousque vero haec vasa consecrationem servant, tangi nequeunt a laicis et foeminis, neque a clericis etiam Subdiaconis si Sanctissimam Eucharistiam contineant (3). Nequeunt vendi, nisi urgente necessitate, qua etiam posita, nulla consecrationis, sed tantum materiei et artis habenda est ratio, ita ut sic personis ecclesiasticis integra, et laicis tantum confracta vendi regulariter queant.

(1) Abbates etiam benedicti non habent ex iure communi facultatem consecrandi calices, et patenas, sed tantum ex speciali S. Sedis privilegio; et qui hoc speciali privilegio fruuntur, eo uti nequeunt in favorem Ecclesiarum, quae ad eos non pertinent, nisi privilegium adeo late pateat, ut alias comprehendat Ecclesias, ut pluries S. Congregatio declaravit. Giraldus ad cap. 3, de consec. Eccl. — (2) S. De Ligorio, l. 6, n. 370. — (3) Can. 25 et 26, dist. 23.

468. Suppellex Ecclesiae consistit in sacris Ministrorum vestibus, in instrumentis ad sanctissimum Missae Sacrificium celebrandum necessariis, et in aliis Ecclesiarum, Altariumque ornamentis, de quibus agunt ex professo rerum liturgicarum Auctores. Nos hic tantum pro munere nostro adnotamus, sacras praedictas vestes atque instrumenta regulariter esse per Episcopum benedicenda, qui sibi competentem facultatem nequit simplici sacerdoti de-

legare, nisi hac super re S. Sedis habeat indultum, quod facile solet concedi (1). Adnotamus similiter his rebus magnam habendam esse reverentiam, cum sint pro divini cultus exercitio specialiter Deo dicatae, ita ut nequeant ad usus profanos ulterius transferri (2). Benedictio his rebus impertita semper durat, nisi earum notabiliter mutetur forma, sive ita atterantur, ut nequeant, vel indeceat eas in divinis usum praebere; ac proinde non fiunt execratae, si tantum reficiantur, aut abluantur; sed si execratae factae sint, debent comburi, et in sacrario, vel alio honesto loco earum cineres recondi (3).

(1) Pixis, ostensorium, et corporalia debent benedici iuxta propriam formam, quae habetur in Missali. S. Congregatio Rituum in *Ianuensi* 16 nov. 1649. Quoad cruces altarium et processionum sunt qui docent, posse privatim a simplici sacerdote benedici, Giraldus, loc. cit.; sed Baruffaldus cum Monacello docent, cruces et imagines in Ecclesia exponendas esse omnino benedicendas et quidem solemniter, quia rubrica Ritualis Romani in tit. 70. *Benedictio Imaginum I. C. D. N. et B. M. Virginis, et aliorum Sanctorum*, est constitutiva, et non directiva; eo etiam magis, quia praescribitur in Pontificali, quod vim legis habet. Baruffaldus, tit. cit., n. 6. — (2) Cap. 51, de reg. iur. in 6. Non prohibentur tamen a laicis tangi, excepto corporali, et purificatorio. — (3) Can. 39, dist. 1, de consec.

469. Campanae ab antiquissimo tempore in Ecclesia introductae (1) benedicendae sunt, vel. ut alii loquuntur, consecrandae per ipsum Episcopum, qui absque speciali S. Sedis indulto hanc benedictionem nequit simplici sacerdoti committere, ex eo quod in ea sacra unctio est adhibenda (2). Haec consecratio quandoque appellatur Baptismus campanarum, quia in ea adhibetur aqua benedicta, sanctum Oleum infirmorum, sanctum Chrisma, et nomen alicuius Sancti campanae imponitur; sed vere est benedictio, qua campana ab usibus profanis segregatur, et divino cultui addicitur: unde consecratio campanae Ecclesiae consecrationem imitatur. Hoc ritu illae solum campanae benedici possunt, quae ad Ecclesiae usum deputantur, non vero illae, quae a laicis ad ciendum populum, aut ad horas pulsandas adhibentur (3). Antequam vero sint benedictae, in Ecclesiae usu esse non debent; et post benedictionem pulsandae sunt moderate ad usus

tantum religiosos et pios iuxta Ecclesiae cuiusque consuetudinem, et iuxta mandatum Episcopi, vel Parochi. Nec potestas civilis aliquod ius habet circa sonum (4); neque pulsari possunt ad usus mere profanos (5).

(1) Indubitatum est, campanas originem habuisse in Ecclesia occidentali; sed dubitatur, quis primus fuerit earum institutor. Communiter haec inventio tribuitur S. Paulino Nolae Episcopo, qui medio saeculo quinto vita functus est. Sed de veritate huius opinionis valde dubitat Benedictus XIV in sua Institutione 20, quia idem S. Paulinus Ecclesiam describens a se aedificatam per singulas suas partes, nil de campanis, aut de turri campanaria commemorat, quod non siluisset, si primus in ea campanas collocasset. Quare multo probabilior videtur opinio, quae S. Columbanum nostrum monasterii Bobiense abbatem saeculo sexto campanarum inventorem statuit. Revera P. Mabillonius in vita S. Columbani a se scripta ait, *ipsum (S. Columbanum) media nocte, pulsante campana, se ad templum contulisse et quadam die ministro suo campanam subito pulsare praecipisse, cuius sonitu Fratres excitati Ecclesiam protinus sunt ingressi*. Haec est prima campanarum mentio, quae in historiis ecclesiasticis invenitur, de quo Martene, et Pagius conveniunt. ut testatur Benedictus XIV in Inst. 20 cit. — (2) Haec facultas nunc Episcopis petentibus facile conceditur. — (3) Sic enim definivit S. Congregatio Rit. 17 sept. 1822, quae interrogata: *An signa, seu campanae pro indicandis horis in horologiis publicis possint benedici eadem formula, qua benedicuntur signa ecclesiastica?* Respondit: *Negative, praeterquam in casu, quo eadem signa nedum pro indicatione horarum pulsanda sint, verum etiam pro sacris functionibus*. (4) Hoc principium admittitur etiam a novis legibus civilibus Galliae. André Cours. alph. Iur. Can., verbo *Cloche*, § 2. Nec potestas civilis valet nominare pulsatorem campanarum, vel turris campanariae custodem, quod munus non ad Maiorem, vel Syndicum, neque ad consilium Fabricae, sed ad Parochum spectat. Id. ib. — (5) Possunt tamen pulsari in casu inundationis aquarum, incendii, aut alterius calamitatis, vel periculi: quia sic officium charitatis et pietatis exercetur.

TITULUS XV.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 470. Origo beneficiorum. — 471. Beneficium ecclesiasticum definitur. — 472. Quae requirantur ad ipsum constituendum? — 473. Beneficiorum divisio. — 474. An ad auferendum beneficium manuale requiratur aliqua causa? — 475. Beneficia maiora a Papa, minora ab Episcopo eriguntur. — 476. Quid observandum in erectione canonicatum? — 477. Quae condiciones in beneficiorum erectione possint apponi? — 478. An capellania laicalis queat per Episcopum in beneficium erigi? — 479. Quibus signis indicatur, an capellania laicalis sit beneficium, vel non?

470. Post factas animadversiones de rebus Ecclesiae spiritualibus, ad temporales progredimur, inter quas praecipuum tenent locum beneficiorum fructus. Hinc prima est disquisitio de *Beneficiis*.

Certum est ante saeculum Ecclesiae quintum nulla fuisse vera Beneficia ecclesiastica. Clerici ante hoc tempus, ad instar militum a proprio duce, vitae stipendia diurna, aut menstrua a proprio Episcopo ex communibus bonis capiebant (1), qui cum assensu presbyterii eos deputabat, modo ad sibi adsistendum in Ecclesia civitatis, modo ad regendam Ecclesiam ruralem. Deinde saeculo sexto post factam bonorum ecclesiasticorum divisionem in quatuor partes (2), quaedam bona Clericis ad vitam sustinendam credi singillatim, aut commendari coeperunt (3), ac postea saeculo nono beneficia ecclesiastica reperiuntur nominata in canone Concilii Moguntini (4).

(1) Habent sane Clerici ius sustentationis ex bonis ecclesiasticis, quod naturalis ratio docuit omnes gentes, et Deus in Veteri et Novo Testamento probavit. Lev. c. 10. Luc. c. 10, et Paulus 1. ad Cor. 9. Unde illud Innocentii III ex Apostolo desumptum: *Qui altari servit, vivere debet de altari*. Cap. 16, de praebend. — (2) Can. 27 et 30, cap. 12, q. 2 — (3) Hoc significatur in can. 32, 35 et 36, cap. 12, q. 2. — (4) Hic canon refertur in cap. 1, de eccl. aedif. Hoc primum tempore dicimus beneficia ecclesiastica reperiri nominata; nam beneficia saecularia et civilia penes Romanos antiquissima fuerunt, porro illae concessionem praediorum fiscalium, quae a duce fiebant militibus ob rem strenue gestam, beneficia dicebantur. Ex quo illud factum est, ut beneficia

quoque appellarentur illae praediorum, bonorumve ecclesiasticorum concessionones, quae ab Episcopo clericis magis de Religione meritis fierent, quaeque hodierna beneficia ecclesiastica constituunt.

471. Beneficium ecclesiasticum potest definiri: *ius percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis, quod ecclesiastica auctoritate institutum, ab eadem Clerico propter spirituale officium ad vitam tribuitur.* Hoc ius ex re spirituali enascitur, quia dantur fructus temporales propter officium spirituale (1). et comprehendit potestatem percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis, non autem plenam proprietatem in iisdem bonis, et absolutum dominium: nam beneficiatus vivens tamquam bonus pater-familias debet beneficii bona utiliter administrare, et moriens restituere quidquid ex iisdem sua culpa fuit diminutum aut peremptum (2).

(1) Unde in beneficiis simonia committi potest, ut iam vidimus; spirituale autem officium est, ex. gr. celebrare Missam, absolvere a peccatis, recitare horas canonicas, verbum divinum nunciare, aliaque ministrare Sacramenta; et ex adverso non est officium spirituale, ex. gr. agere causas Ecclesiae in officio advocati, vel procuratoris, pulsare organa, inflare tibias, solumque aedituum agere. — (2) Beneficium quandoque appellatur etiam *Praebenda*, quae distinguitur a beneficio, quia significat tantum bonæ temporalia, sive dotem. Devoti Inst. can. L. 2, t. 14, § 3.

472. Ex praemissa definitione liquet, tria ad Beneficium constituendum requiri, nempe: ut sit erectum auctoritate ecclesiastica; ut sit ab eadem auctoritate conferendum Clerico; et ut sit perpetuum. Ac primo Beneficium erigendum est auctoritate ecclesiastica, nimirum Summi Pontificis, aut Episcopi, quia in beneficiis conferitur facultas ad munia spiritualia legitime obeunda; at haec facultas haberi nequit, nisi ab Ecclesia. Hinc pium legatum Missarum etiam perpetuum cum onere haeredi imposito praesentandi sacerdotem ab Episcopo in eo instituendum, item privata capella etiam in perpetuum dotata pro celebrandis Missis, quamquam sit benedicta, si ecclesiastica careant institutione, qua ad naturam beneficiorum erigantur, neque vera sunt Beneficia, neque beneficiorum regulis moderantur; sed sub haeredum, et suc-

cessorum a testatore designatorum cura, et dispositione manent: et si quis ex tali legato, vel capellania ordinationem obtinuerit, non ex titulo beneficii, sed ex titulo patrimonii dicendus est ordinatus (1).

Requiritur secundo, ut ab auctoritate ecclesiastica sit conferendum ob supra citatam rationem, ac quidem Clerico saltem prima tonsura initiato, nam laici nequeunt absque Summi Pontificis dispensatione beneficiorum fructus percipere, cum nequeant spirituale ministerium exhibere (2). Requiritur tandem tertio, ut Beneficium sit perpetuum in se, et ad vitam beneficiati duraturum: nam cum beneficiatus ad vitam suam promittat Ecclesiae ministerium, ad vitam est ab eadem sustentandus, quod fit perpetuo beneficii titulo (3); excipitur tamen ab hac regula beneficium Regulare, quod. cum possit ab uno auferri et alteri dari, dicitur *manuale*, ut infra videbimus.

(1) Zallinger, de praeb. et dignit., § 51. Beneficium erigendum est ad altare cum sufficienti dote. Monacellus, part. 1, t. 2, f. 1, n. 3. Dos constituenda est in bonis immobilibus, vel mobilibus Ecclesiae, modo perpetuam afferant utilitatem. Ideo hodierna Galliae beneficia, quae redditus consequuntur ex publico aerario, vera sunt beneficia, et tales redditus ecclesiastici sunt. S. Congregatio ita pluries definivit, et specialiter S. Poenitentiaria die 9 ianuar. 1823. — (2) Si tamen laicus proxime clericandus, ut dicunt, ad beneficium iuris patronatus praesentetur, eiusque ordinatio a praesentante petatur, et si post praesentationem intra tempus ad praesentandum patrono concessum ordini ecclesiastico adscribatur, tonsuramque recipiat, valet praesentatio, et ipse est in beneficio instituendus. Garcia, de benef., part. 7, c. 1. n. 28. — (3) Nam, in qua ecclesia quilibet intitulatus est, in ea perpetuo perseveret, traditur in can. 2, dist. 70.

473. Beneficia dividuntur in *maiora*, uti sunt Beneficia Episcoporum, et Praelatorum iurisdictionem quasi episcopalem exercentium; et *minora*, uti sunt caetera Beneficia inferiora (1). Item in *saecularia*, quae clericis saecularibus, et *regularia*, quae clericis regularibus sunt conferenda (2). Item in *curata*, et *duplicita*, quibus opponuntur *simplicita*. Curata illa dicuntur, quae habent adiunctam curam animarum; duplicita vero, quae vel curam animarum, vel iurisdictionem, vel praecedentiam, vel administrationem, vel etiam residentiam habent adiunctam, uti

sunt Parochiae, Dignitates, personatus, Officia, et Canonicatus residentiales (3). Item denique in *electiva*, quae conferuntur per electionem Capituli iuxta sacros canones celebratam, et a Superiore confirmatam; in *collativa*, quae conferuntur per liberam Superioris auctoritatem; et in *patronata*, quae ad Patronorum praesentationem conferuntur. Nos huius postremae divisionis ordinem in his Institutionibus sequemur. Quaedam tamen adhuc a Pragmaticis recensentur Beneficia, quae dicuntur *manualia*, sive revocabilia, eo quod ad nutum conferentis vel alterius, possunt a Beneficiatis auferri (4).

(1) Sed maiora Beneficia sub simplici appellatione Beneficiorum in materia odiosa non solent comprehendi; et dispensatus ad Beneficia in genere obtinenda, non potest ad Episcopatum promoveri, quia dispensatio utpote odiosa stricte est interpretanda. Reiffenstuel, de praebend., n. 21. — (2) Notamus saecularia Beneficia fieri regularia non posse, neque vicissim, nisi ex dispositione summi Pontificis, aut ex vi legitima et quadragenariae praescriptionis: in dubio vero Beneficia praesumuntur saecularia. Gonzalez in reg. 8 Cancel. — (3) Quare Beneficia, quae his carent attributionibus, solumque onus involvunt canonicas recitandi horas, divinas canendi laudes; et sacrum celebrandi, simplicia sunt; in quibus illud notandum: quod dispensatus ad obtinendum Beneficium simplex, nequit consequi Beneficium duplex, quia huiusmodi rescripta dispensationum stricte sunt interpretanda. (4) Haec Beneficia licet a benefactore fundata, et Episcopi auctoritate erecta, vera Beneficia non sunt, cum perpetuitatis attributo careant. Nihilominus in favorabilibus nomine Beneficiorum veniunt; ideoque favore publicae utilitatis est constitutum, ut etiam in manuali Beneficio simonia committatur, et ut obreptione vitietur impetratio secundi Beneficii, si in supplicatione orator omiserit exponere, se aliud manuale Beneficium possidere, ut tradunt communiter Doctores.

474. Circa haec manualia Beneficia quaeritur. an ad removendum Beneficiatum a Beneficio aliqua causa requiratur? Sententia affirmativa ex eo sustinetur, quod amotio debet esse rationabilis, quae si fiat absque aliqua causa, rationabilis nullatenus esse potest; et aliunde iniustum est a Beneficio dimittere Beneficiatum, qui rite suis muneribus fungitur. Sed negativa communiter a Doctoribus, et a Romana Curia recipitur, quae ex ipsa Beneficii natura emergit: nam Beneficium manuale revocabile est ad nutum. Qui proinde sic agit, utitur iure suo, et nemini facit iniuriam (1).

(1) Haec tamen sententia licet verior in thesi generali, non est certo admittenda, si amotio per odium, aut vindictam fiat, si laedat ius tertii, ut populi, qui multum utilitatis ex optimo sacerdote sibi ad nutum deputato reportat, et si de Beneficio agatur, in quo requiritur praesentatio Patroni, et institutio Episcopi; nam clericus nominatus et institutus licet queat a Patrono sine causa removeri, non est amotio sine causa ab Episcopo acceptanda, maxime cum nequit absque iactura famae ipsius Beneficiati acceptari. De Luca, de benef. in sum., n. 298.

475. Beneficia maiora Archiepiscopatus, Episcopatus et Praelaturae ordinariam iurisdictionem exercentis, item Beneficia Abbatum, primarumque Dignitatem in Ecclesiis regularibus, cathedralibus et collegiatis, auctoritate tantum Summi Pontificis erigi queunt: haec quidem merito inter primaria Ecclesiae Beneficia recensentur, et sunt Summo Pontifici reservata. Beneficia vero parochialia, et simplicia solius Episcopi dioecesani auctoritate eriguntur, modo observentur solemnitates a iure praescriptae, quae fere conveniunt cum illis, quae supra de erectione Ecclesiarum parochialium numeravimus (1).

(1) Zallinger, de praebend., § 61 et 62.

476. Quoad erectionem Canonicatum in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis distinguendum est; aut numerus Canonicorum in data Ecclesia est per Summum Pontificem definitus, aut non: in primo casu nequit Episcopus novum Canonicatum erigere, quia nequit mutare, quod fuit per Summum Pontificem definitum (1); in secundo vero casu, potest Episcopus novos Canonicatus erigere, si adsit dos sufficiens, et Capituli consensus, quamquam Canonicorum numerus fuerit ab aliquo Episcopo antecessore definitus, quia ab eiusdem antecessoris definitione non devincitur (2). Sed nequit Episcopus Canonicos supernumerarios creare, eo quod talis institutio expectativam ad futuram Praebendam contineret, dum omnes expectativae fuerunt per Tridentinum sublatae (3); et nequit similiter, mortuo aliquo Canonico, duos in eius locum sufficere, dum per hoc idem ius spirituale inter duos divideretur, quod ius Canonicum non patitur (4).

(1) Hoc tamen habet locum, quando redditus Ecclesiae in eodem statu perseverant; nam si supponantur adaucti ita sufficienter, ut novi cano-

nicatus existat praebenda, potest ex quorundam sententia Episcopus etiam in Ecclesia numerata novum canonicatum, consentiente Capitulo, constituere, quia praesumitur summus Pontifex pro toto illo tempore tantum definitionem edere, quo redditus in eodem statu manent. Gratianus, disc. for., cap. 819, n. 20. — (2) De Luc., de Canon., disc. 6 et 36. — (3) Sess. 24, c. 19, de ref. — (4) Cap. 25, de praebend.

477. In Beneficiorum erectione ex fundatorum voluntate, et ex Ordinariorum approbatione apponi possunt conditiones honestae et possibiles, etiamsi aliquantulum iure communi detrudere videantur. Cum vero fuerint modo legitimo appositae, ita sunt per haeredes, ac successores observandae, ut eisdem, etiam Ordinarii consensu, derogari nequeat, sicut eruitur ex Tridentino (1), et ut sentiunt communiter Doctores, paucis exceptis (2). Conditiones vero impossibiles pro non adiectis in favorem Religionis habendae sunt. Tamquam impossibilis vero consideratur ea conditio, qua fundator velit Beneficium suum a iurisdictione ecclesiastica subtractum, et ea, qua velit, beneficium sibi conferri (3).

(1) Sess. 25, c. 5, de ref. — (2) Idcirco si lex foundationis designet personas ad Beneficium nominandas, aut dispenset in legitima aetate ad Beneficium assequendum, aut residentiam in loco Beneficii etiam simplicis requirat, aut qualitatem sacerdotis in Beneficiato iniungat, aut aliud simile importet, erit fideliter observanda, neque poterit per successores, utcumque approbantibus locorum Ordinariis, immutari. — (3) Potest nihilominus fundator Episcopum rogare, ut sibi Beneficium a se institutum conferat, et si conferatur absque pacto, et confidentia, nulla in hac specie erit simonia. Cap. 24, de simon.

478. Denique in vim praemissorum dubium exoritur, an Capellania simpliciter laicalis, instante fundatoris haerede, sive successore, queat per Episcopum in Beneficium ecclesiasticum erigi? Hoc dubium ita resolvitur. Si Capellania per actum inter vivos instituta, et, vivo adhuc fundatore, iam sit effectum suum sortita nequit amplius in Beneficium ecclesiasticum erigi, alias mutaretur evidenter lex a fundatore in limine institutionis praescripta. Si vero Capellania, vivo fundatore, effectum suum sortita non sit, vel per actum ultimae voluntatis fundata exhibeatur, utique potest, instante haerede, vel successore, aut executore testamentario, per Episcopum in Benefi-

cium ecclesiasticum erigi, quia hoc casu haeres, vel successor praesumitur institutus mandatarius ad id exequendum, quod utilius esse et magis ipsi Capellaniae expedire iudicabit. Haec tamen praesumptio cessat, si fundatorem aut expresse, aut tacite contrarium voluisse ex ipsa fundatione appareat (1).

(1) Garcia, de benef., part. 1, c. 2, n. 108.

479. Capellania laicalis, quae dicitur etiam manualis, sive mercenaria, est quaedam pia fundatio, sive assignatio certorum reddituum, ut determinatae celebrentur Missae, cui alia adhuc onera adiungi possunt; sed vel a privato procedit, vel Ecclesiae non habet auctoritatem: quae proinde Beneficium non est (1). In praxi tamen saepe dubitatur, an Capellania Beneficium sit, vel non; et dubium ex tabulis fundationis, et ex praecedenti observantia resolvendum est. Si enim ex tabulis appareat, fundatorem voluisse Beneficium dotare, aut officium spirituale in certa Ecclesia instituere; vel si ex observantia constet, per spatium quadraginta annorum Capellano institutionem datam fuisse ab Episcopo, Capellania ipsa iudicanda est collativa, sive ecclesiastica, ac proinde verum refert Beneficium (2). Si vero ex opposito e tabulis appareat fundatorem voluisse Capellanium laicalem instituere. si Episcopum ab eius collatione excluserit, bona haeredibus administranda reliquerit, eisque ius concesserit Cappellanum amovendi, et ex observantia constet, Cappellanum fuisse antea, ab haeredibus, inscio Episcopo, deputatum, Capellania aestimanda est laicalis, et nullam Beneficii rationem habet. Illud denique attente observandum, quod, salvo iudicio petitorio, ultimus rei status est attendendus, sicut communiter loquuntur Doctores. Quapropter, si ultima vice Capellania collata sit ab Episcopo, tamquam ecclesiastica habetur; si vero de ea disposuerit saecularis persona, laicalis censetur (3).

(1) Ideo legibus Beneficiorum non est obnoxia, quia simplex est legatum pium, eiusque bona possunt possideri, et administrari per haeredes fundatorum, aut per designatos patronos, modo oneribus piis satisfaciant, quod inspicere, curare, et visitare tenetur Episcopus qui a

Tridentino constitutus est omnium piarum voluntatum executor, et in iis Apostolicus delegatus, sess. 22, c. 8, de ref., sed non potest Capellaniae laicalis visitare bona temporalia. A Mostazo, de legat. piis, tom. 1, l. 3, c. 2, n. 35. Similis capellania non subiicitur legibus simoniae; potest conferri in qualibet aetate absque consensu Episcopi, modo non adversetur fundatoris voluntas; potest possideri a foemina; non est obnoxia tributis subsidii charitativi, aut synodatici, neque eiusdem possessor clericus ad divinum officium recitandum tenetur. Cardinalis Soglia, de iur. priv., § 82, et A Mostazo, iam cit. loc., n. 43 et seqq. — (2) Quod dicimus de observantia quadraginta annorum locum sibi vindicat, cum de contraria fundatoris voluntate clare non constat; si enim de hac voluntate manifeste constaret, quidam Doctores requirunt observantiam immemoriam ex cap. 1, de praescript. in 6; et quidam quamcumque observantiam nullius roboris habent ex Tridentino, sess. 25, cap. 9, de ref. Soglia, loc. cit. — (3) A Mostazo, loc. cit.

TITULUS XVI.

DE ELECTIONE ET POSTULATIONE.

SUMMARIUM: 480. Quid sit electio, et quot modis fiat? — 481. Quomodo fiat per compromissum? — 482. Quomodo per scrutinium? — 483. Post electionem quid agendum? — 484. Electus in Episcopum per Papae confirmationem iurisdictionis potestatem consequitur. — 485. Ante confirmationem non potest administrare, nisi sit electus in concordia. — 486. Quid sit postulatio, et quomodo ab electione differat?

480. Cognita Beneficiorum natura, statim nobis sese offerunt modi, quibus Beneficia obtinentur, qui quidem sunt quatuor, nempe: *electio*, *postulatio*, *collatio* et *institutio*; et a primis duobus exordimur.

Electio definiri potest, *vocatio personae idoneae ad ecclesiam, aut praelaturam vacantem a legitimis electoribus facta, et a superiore confirmata*. Hinc sequitur, electionem ex iure habere locum in Beneficiis maioribus, ut in Episcopatibus, de quibus egimus supra in proprio titulo.

Canonica electio triplici modo fieri potest, nempe: per *scrutinium*, per *compromissum*, et per *inspirationem* aut *quasi inspirationem*. Per *inspirationem* fit, cum ex divina revelatione quis in Episcopum eligitur, ut contigit in S. Ni-

colao electo in Episcopum Myrae, et in S. Ambrosio in Archiepiscopum Mediolanensem. Per quasi inspirationem vero electio tunc fit, cum, nullo praecedente tractatu, omnes electores, quasi divino Spiritu afflati, uno corde et ore ad aliquem in Episcopum designandum concurrunt (1).

(1) Cap. 42 de elect.

481. Per Compromissum fit electio, cum qui habent vocem activam eligendi, nemine dissentiente, eorum facultatem uni, aut pluribus idoneis compromissariis concedunt, ut ipse, vel ipsi omnium vice Episcopum eligant (1). Compromissum vero potest esse *absolutum*, vel *limitatum*. Dicitur absolutum, si compromissariis data sit facultas quamcumque idoneam personam eligendi; dicitur limitatum, si compromissariis data sit facultas eligendi aliquem de determinato Capitulo, aut Collegio, aut etiam eligendi tantum illum, quem maior Capituli pars probaverit; quo casu compromissum evidenter de scrutinio participat.

(1) Cit. cap. 42 et cap. 29, de reg. iur. in 6.

482. Per Scrutinium denique fit electio, cum a Capitulo legitime convocato tres ab ipso Capitulo deputantur scrutatores fide digni, qui primum a se invicem, deinde a singulis Canonicis secreto, et diligenter vota exquirant, eaque in scriptis referant et publicent. Facta autem publicatione, instituitur comparatio, ut dicunt, numeri ad numerum, zeli ad zelum, et meriti ad meritum inter ipsos Electos (1); ac demum ille efficaciter denunciatur in Episcopum electus, in quem maior et sanior pars Capituli consenserit, ita ut nulla detur ab hac electione vera appellatio, licet admitti queat protestatio (2). Si vero, facta publicatione, nemo maioritatem absolutam votorum retulerit, scrutinium toties est iterandum, quoties aliquis agnoscatur canonice electus, vel electio in Compromissum est deducenda, quia electores non possunt variare, publicato scrutinio, et inter eos hoc casu non admittitur accessus (3).

(1) Haec comparatio haberet locum, si vota essent publica, data per scriptum, vel viva voce; sed cum vota sint secreta, fit tantum comparatio numeri ad numerum. — (2) Cap. 42, de elect. — (3) Nomine accessus hic intelligitur actus, quo qui prius votum secreto dedit uni, inde publice, mutata voluntate, votum dat pro alio, vel aliorum votis accedit, ut eorum electio perficiatur. Hic accessus, qui in aliis electionibus, in quibus duae tertiae requiruntur eligentium partes, admittitur, hic prohibetur, quia haec electio maiorem, et saniozem eligentium partem omnino deponit, ut valida sit. Caeterum in aliis capitularibus electionibus minoris momenti accessus non reprobatur. Reiffenstuel, de elect., n. 303 et seqq.

483. Electio legitime peracta, intra octo dies, si commode fieri queat, est significanda electo (1), qui habet mensem ad electioni de se factae consentiendum; et post praestitum consensum tres menses ad confirmationem a Summo Pontifice petendam, aliter, si nullum adsit impedimentum, a iure sibi acquisito cadit (2). Interea processus informativus conficitur de natalibus ipsius electi, de aetate et doctrina, deque moribus (3). Hic processus, si omnia legitima adsint, Summo Pontifici in Consistorio refertur, qui actus vocatur *praeconizatio*, ac denique in alio Consistorio, consultis Cardinalibus, per eundem Summum Pontificem sollemnis emittitur electi confirmatio.

(1) Cap. 16, de elect. in 6. — (2) Cap. 6, eod., et Extrav. *Si religiosus* eod. int. com. — (3) Trid. sess. 22, c. 2, de ref. Bul. *Onus Apostolicae* Gregorii XIV, et Bul. *Si processus* Urbani VIII.

484. Per hanc confirmationem promotus consequitur potestatem valide peragendi omnia, quae ad solam Episcopalem iurisdictionem pertinent (1); quam potest exercere postquam Litteras confirmationis suae Capitulo Cathedralis exhibuerit (2). Sed post confirmationem adhuc debet promotus intra alios tres menses munus consecrationis suscipere, alioquin ad fructus perceptos restituendos, et post sex menses ad Ecclesiam dimittendam damnatur (3). Consecratio vero ab aliquo Episcopo ex commissione Pontificis cum assistentia duorum aliorum Episcoporum tribuitur, et per eam Ordinis potestas, et officii Episcopalis plenitudo confertur (4).

(1) Cap. 15., de elect. — (2) Extrav. *Iniunctae* eod. int. com. — (3) Trid. sess. 23, c. 2, de ref. — (4) Cit. cap. 15, de elect.

485. Ex praemissis palam fit, Episcopum solum electum, et nondum confirmatum, ea, quae ad officium Episcopale pertinent, ne posse quidem attingere, quin a iure sibi per electionem acquisito decidat. Sed haec regula ex nonnullorum sententia limitationem patitur, si agatur de Episcopatu in remotis ultra Italiam S. Sedi immediate subiecto, quando Episcopus a Capitulo suo in concordia electus fuit. Hoc quidem casu propter Ecclesiae necessitatem, vel utilitatem, Episcopus post electionem, et ante confirmationem potest in temporalibus, et spiritualibus dispensative administrare (1). Dicitur autem in concordia electus, cum omnes capitulares in eum eligendum convenerunt, aut cum electum a maiori et saniori parte in Episcopum absque protestatione recipiunt.

(1) Cap. 44, de elect.

486. Alter modus obtinendi Beneficia est *Postulatio*, quae potest definiri, *petitio habentium ius eligendi, Summo Pontifici facta, ut ad Episcopatum eum admittat, qui propter canonicum impedimentum eligi nequit*. Idcirco postulatio ab electione in eo vel maxima differt, quod electio fit de digno, postulatio vero de eo, qui aliquo impedimento laborat, in quo tamen potest, et solet dispensari: quo casu postulatio, electionis et confirmationis locum tenet. Differt pariter in eo, quod electores post electionem rite peractam nequeunt amplius poenitere et variare, dum absolute loquendo possunt variare post postulationem, si nondum sit acceptata. Caeterum quae supra de electione exposuimus, ut plurimum, in postulatione quoque vigent (1).

(1) Hodie vero ex consuetudine, vel Concordatis, ubi intrat postulatio, solet peti indultum elegibilitatis a summo Pontifice, ut promovendus more ordinario eligi queat. Postulatio autem non intrat in aliis electionibus capitularibus ad Beneficia, vel dignitates. Scarfantionius ad Ceccop., l. 1, t. 3, n. 30. Neque in electionibus Superiorum Regularium, quae fieri debent per vota secreta. Giraldus ad cap. 6. sess. 25. Trid. de ref.; neque in electionibus Abbatissarum. Id. ad cap. 42, de elect. In his enim non probatur inspiratio, aut quasi inspiratio, quia nomina eligentium publicari nequeunt, ne discordiae inter Regulares suboriantur.

TITULUS XVII.

DE COLLATIONE ET INSTITUTIONE.

SUMMARIUM: 487. Quid sit collatio beneficiorum, et quae ad eam perficiendam requirantur? — 488. Primus collator est Papa, qui tribus modis confert. — 489. Episcopus est ordinarius collator beneficiorum suae dioecesis. — 490. Capitula cathedralia quaedam beneficia conferunt. — 491. Qui sint beneficiorum incapaces? — 492. Quae sit forma collationis? — 493. In quo consistat forma concursus ad parochiales Ecclesias? — 494. In concursu tres requiruntur examinatores synodales. — 495. Qui dicuntur examinatores synodales? — 496. Quae sint in concursu partes Ordinarii? — 497. Quomodo a decisione in concursu capta detur appellatio? — 498. An forma concursus sit observanda in parochiis iurispatronatus? — 499. Quandonam parochiarum collatio libera sit a forma concursus? — 500. Per concursum conferendae sunt praebendae Poenitentiarum, et Theologi ecclesiarum cathedralium. — 501. Quotuplex sit institutio in beneficiis? — 502. Quomodo detur institutio corporalis?

487. *Collatio* proprie dicta definitur, *canonica concessio beneficii vacantis, ab habente potestatem libere facta*. Hinc patet, ab electione, et postulatione collationem differre: nam illae fiunt a clericorum Collegio in Beneficiis maioribus; haec vero in Beneficiis minoribus ab unico conferente libere regulariter fit; licet quandoque collatio pro electione, imo et institutione, improprie accipiatur. Tria ad legitimam collationem requiruntur, nempe: potestas in conferente, capacitas in acceptante, et canonica collationis forma.

488. Primus omnium, et absolutus Beneficiorum collator est Summus Pontifex, ad cuius intuitum omnia orbis Beneficia sunt manualia. Ipse vero ex iure communi Beneficia confert *iure praeventionis, concursus, et devolutionis*. Iure praeventionis, cum certae personae dat mandatum *de providendo*, quo inferiorem collatorem praevenit, ne alteri, quam mandatum habenti Beneficium vacans. aut proxime vacaturum conferat. Iure concursus, cum vere ipse Pontifex aliquem in vacante Beneficio instituit, in quo loci Ordinarius instituire pariter potuisset (1). At nunc his duobus conferendi modis raro, aut numquam Summi Pontifices utuntur: tum quia incommoda oppido

multa involvunt, tum quia obstant Concordata, tum quia iisdem videntur fuisse substitutae Beneficiorum affectiones, et reservationes (2). Iure devolutionis Summus Pontifex beneficia confert, cum intra tempus a lege definitum non fuerunt per Ordinarium collata, aut fuerunt male collata, quod constitutum est, ne diuturna Beneficiorum vacatio, propter negligentiam aut culpam Praelatorum, Ecclesiis praeiudicium afferat. Tempus autem a iure praefixum est trium mensium, si de praelaturis Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum tum saecularium, tum regularium agatur, et sex mensium, si agatur de aliis Beneficiis minoribus (3). Devolutio gradatim fit ex dispositione iuris communis ab inferiore ad superiorem collatorem, ab Episcopo ad Archiepiscopum, et ab Archiepiscopo ad Summum Pontificem, ita ut inferior collator in Beneficiis minoribus tempus sex mensium ad conferendum habeat. At nunc in praxi devolutio non fit amplius ab Episcopo ad Archiepiscopum, sed solum ad Summum Pontificem, quia ita fuit a S. Congregatione Episcoporum definitum (4). At ubi hoc tempus utile iam praeterlapsum sit, et Beneficii collatio ab inferiore collatore adhuc fiat, erit nulla, si alia prius facta fuerit a superiore; erit revocabilis, si superior, per sententiam velit eam declarare irritam; et erit firma, si superior acquiescat, et nemo se opponat: quo casu ita de misericordia tolleratur collatio, ut provisus maneat in conscientia tutus (5).

(1) Hanc potestatem summo Pontifici competere inficiabitur nemo: nam potestas Ordinariis tributa ab ipso Ecclesiae Capite dimanat, qua se certo non privavit, dum suis membris eam concessit. Cum vero in actu practico queat contingere casus, quo idem Beneficium duobus conferatur, uni scilicet per summum Pontificem, et alteri per Ordinarium, hae sunt statutae regulae: si Beneficium uni prius, alteri posterius sit collatum, prima valida est collatio, quia prior in tempore potior est in iure; si autem collatio eodem die utrique facta exhibeatur, praefertur is, qui nactus est Beneficii possessionem, quia in dubio melior est conditio possidentis; et si nemo sit in possessionem immissus, praefertur is, qui Beneficium a summo Pontifice obtinuit ob praerogativam dignitatis. — (2) De his agimus in sequenti titulo. — (3) Cap. 41, de elect., et cap. 2, de concess. praebend. Hoc tamen tempus non currit ignoranti vacationem, aut ad Beneficium conferendum impedito, nisi a die scientiae in primo, et potentiae in secundo casu. Cap. 5, eod. —

(4) Hanc definitionem diei 2 maii 1601, refert Marchettus in Prax. Vic. cap., part. 2, tit. 32, n. 6. — (5) Zallinger, de suppl. negl. praelat., n. 381.

489. Post Summum Pontificem, ordinarius Beneficiorum omnium collator est Episcopus quoad suae dioecesis beneficia, qui fundatam habet in iure communi potestatem conferendi, nisi sint affecta, aut reservata, vel alteri probentur devoluta (1). Episcopus hac potestate uti non prohibetur, etiamsi extra suam dioecesim reperiatur, quia Beneficii collatio est donatio, et ad fructus sui Beneficii pertinet, quos ubicumque reperiatur, recte colligit, et donare potest (2).

(1) Can. 10 et 11, c. 16, q. 17. — (2) Aliqui tamen excipiunt urbem Romam, in qua si reperiatur Episcopus, nequit suae dioecesis Beneficia conferre, quia ut Proconsules Romanorum ingredienti Urbem deponebant imperium, sic Episcopi ingredienti Romanam Curiam videntur deponere aliquo modo auctoritatem, quae in minore coram maiore dicitur conticescere.

490. Praeter Episcopum sunt alii Beneficiorum collatores. Sic omnia Capitula cathedralia, sede vacante, conferunt Beneficia ad collationem Episcopi, et Capituli communiter spectantia (1); licet generaliter nequeant conferre Beneficia ad Episcopum devoluta, et ad ipsum iure proprio spectantia (2); item conferunt Beneficia, quae erecta fuerunt ex bonis mensae ipsius Capituli, et quae ex diuturna, et immemorabili consuetudine a Capitulo collata semper fuerunt (3). Hac in re illud observandum, quod existens in possessione, aut quasi possessione legitima iuris conferendi, valide confert, quamvis postea agnoscat, ius conferendi ratione tituli, aut proprietatis ad alium pertinere, quia collatio pertinet ad Beneficiorum fructus, quos iuste bonae fidei possessor suos facit (4).

(1) Cap. unic., ne sed. vac. in 6. — (2) Ex iure communi Beneficiorum canonicalium, et etiam inferiorum collatio pertinet simul, et in solidum ad Episcopum et Capitulum, quia fundata praesumuntur ex bonis mensae communis; sed consuetudine factum est, ut pertineat vel ad solum Episcopum, vel ad Episcopum et Capitulum simul, vel etiam quandoque ad solum Capitulum. Cum communis collatio Episcopo et Capitulo in uno deficit, consolidatur in alio. Scarfantionius ad Ceccop., l. 1, t. 2, animad. n. 31. — (3) Horum exempla habemus in Capitulo

Taurinensi, Novariensi, Sarzanensi, quod quosdam propriae Ecclesiae Canonicatus confert. — (4) Cap. 6, de instit. Ad instar Episcoporum Cardinales in propriis titulis beneficia conferunt. Card. Soglia, de iur. priv., § 93.

491. Capacitas ad Beneficia acceptanda omnibus inest clericis, quibus non aufertur a lege. Aufertur autem clericis coniugatis, quia cithara cum psalterio male concordat, ut ait Innocentius III (1); omnibus excommunicatis (2), suspensis, atque interdictis, filiis haereticorum usque ad secundum gradum in linea paterna, et ad primum in materna, si parentes in haeresi decesserint (3), carentibus aetate, ordine, doctrina, moribus a S. Canonibus praescriptis; omnibus irregularibus ad ordinem, quem Beneficium requirit, de quibus suis in locis egimus in Libro primo.

Sed specialius in iure sancitum reperitur: primo, ne Episcopus, aut alius collator, Beneficium in suis manibus resignatum, aut dimissum, queat conferre alicui consanguineo, affini, aut familiari suo, vel illius, qui Beneficium dimisit, etiamsi extranea sit persona intermedia, aut de Beneficio parochiali per concursum conferendo agatur; aliter facta collatio adeo est nulla, ut neque titulum coloratum ipsi Beneficiato tribuat (4). Secundo, ne filius illegitimus queat obtinere Beneficium in Ecclesia, in qua Beneficiatus est pater, aut obtinere beneficium a patre quocumque modo dimissum (5); si vero de filio legitimo agatur, qui ante patris ordinationem natus sit, hic nequit obtinere eiusdem patris Beneficium immediata successione, sed potest obtinere, si quae sit intermedia persona (6), immo potest obtinere aliud Beneficium dissimile in eadem Ecclesia, in qua Beneficiatus est pater (7); nepos autem ad avi Beneficium admittitur, suo vivente patre, quia in casu excluditur imago successionis tantopere a S. Canonibus in Beneficiis reprobata, sed non admittitur, patre defuncto, quia filius in locum patris ingreditur, et ipsum repraesentat (8). Tertio, non numquam certae personae a Beneficiis excluduntur in vim specialium statutorum, quibus decernitur, et quandoque iuramento firmatur Beneficia conferri non posse nisi civibus, aut nationalibus,

aut nobilibus; sed haec statuta fieri non possunt a potestate saeculari, et si fiant, nulla sunt, et reprobantur a S. Sede, ut saepius reprobata fuerunt (9); deinde haec eadem statuta facta a Capitulis, vel ab Episcopis, etiamsi fuerint iuramento, et immemorabili consuetudine vallata, ab Apostolica Sede non admittuntur, nisi fuerint prius ab eadem confirmata (10), quia ecclesiastico adversantur iuri communi (11), quod a saeculari potestate, vel ab Episcopo, et Capitulo immutari non potest.

(1) Cap. 5, de cler. coni. — (2) Cap. 7, de cler. excomm. — (3) Cap. 2 et 15, de haeret. in 6. — (4) Bul *Quanta* S. Pii V. Dispositio tamen huius Bullae non extenditur ad casum mortis antecedentis Beneficiati, neque ad Beneficia iuris-patronatus, neque ex quorumdam sententia ad consanguineos, et affines ultra tertium gradum, aut ad solos consanguineos naturales. Benedictus XIV, de Synod., l. 13, c. 24. Monacellus in suppl. ad t. 1, p. 2, n. 372 et 385. Ratio prohibitionis est, ut naturalis compescatur affectus, et ut fraudes evitentur. Quomobrem interdicitur Episcopo officia ecclesiastica committere propinquis. Can. 6, dist. 89. — (5) Immo illegitimus non potest confessiones audire in Ecclesia, in qua pater fuit Parochus, neque ab Ecclesia, in qua pater possidet Beneficium, emolumenta quaecumque percipere. Dicimus Beneficium; nam si capellaniam tantum amovibilem possideret, posset filius illegitimus aliam cappellaniam amovibilem etiam possidere. Ita fuit a S. Congregatione Concilii definitum, teste Benedicto XIV, loc. cit., et Richer ad cap. 15, sess. 25, Trid. de ref. Haec theoria procedit etiamsi illegitimi legitimati sint per rescriptum Principis, non vero si legitimati essent per subsequens Matrimonium. Cap. 1 et 6, qui fil. sint legit. Ratio huius prohibitionis eruitur ex sancto motivo, ne memoria paternae incontinentiae divini ministerii puritatem laedat. Trid. l. c. — (6) Can. 11 et 17, de fil. presb., et Benedictus XIV, loc. cit. — (7) Arg. cap. 12, de fil. presb., et cap. 8 eod. — (8) Cap. 7, 10 et 12 eod. Pater tamen legitimus potest absque dispensatione immediate obtinere Beneficium filii: nam praeterquam quod in hoc casu nulla adest iuris prohibitio, non potest adesse ratio incontinentiae paternae, de qua loquitur Tridentinum, neque ratio successionis haereditariae, de qua loquitur Alexander III, in cap. 15, de iurepatr., cum ut ait Benedictus XIV, l. c., n. 15, iuxta usitatum naturae ordinem filius solet esse haeres patri, non pater filio, quia iuxta D. Paulum II ad Cor. 12: *Nec debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*. Similiter fratres eorumque filii possunt fratris, aut patris Beneficium obtinere. Reiffenstuel, de fil. presb., n. 38. Quod autem de nepote diximus confirmatur a decisionibus S. Congregationis Concilii relatis a Benedicto XIV, l. c., et a Reiffenstuel, ibid. n. 40. Quando vero huiusmodi prohibitio viget, dispensatio dari nequit ab Episcopo, etiamsi agatur de Beneficio simplici; sed a S. Sede est imploranda, quam saepe concedit cum clausula: *Dummodo paternae incontinentiae imitator non sit*; cui Episcopus

debet habere satisfactum, si dispensandus per integrum decennium probe vixerit. S. Congregatio ita definivit, ut refert Richther ad sess. 25, cap. 15, de ref., n. 8. — (9) Cap. 10, de const., can. 1, et per tot. dist. 10. Hinc Clemens VI reprobavit legem Philippi Galliarum regis, qua exteri a Beneficiis regni excludebantur, et Martinus V Poloniae regem Uladislauum obiurgavit, qui certae Ecclesiae Canonicis prohibuerat, ne exterum aliquem socium reciperent. Riganti ad reg. 17, Cancel., n. 123 et seqq. — (10) Zallinger, de const., § 135, n. 5. Plura tamen ex his statutis fuerunt a S. Sede confirmata. Pro illis vero statutis, quae a Sede Apostolica non fuerunt confirmata nil prosunt adiecta iuramenta, *quia non iuramenta, sed periuria potius sunt dicenda, quae contra utilitatem ecclesiasticam attentantur*. Cap. 27, de iurei.; ideo haec iuramenta libertati ecclesiasticae obviantia non possunt praestari. Cap. 1, eod. in 6. — (11) Iure communi etiam exteri ad Beneficia admitti possunt tum necessitatis, tum maioris utilitatis causa. Innocentius enim III, Patriarchae Constantinopolitano, qui in Ecclesiis clericos tantum suae nationis instituebat, mandavit, *ut viros litteratos, vel alias idoneos, undecumque originem duxerint, in praedictis Ecclesiis, et maxime in maiori, instituere non postponat*. Cap. 5, de instit., et ib. Doct. quia non est sequendus carnalitatis affectus, sed iudicium rationis. Cap. 29, de praebend. Excipiuntur tamen Episcopi, qui tunc solum de aliena dioecesi eligi possunt, cum nemo dignus in Ecclesia vacante invenitur, quia, ut ait Coelestinus Papa: *Primum illi (huius Ecclesiae) reprobandi sunt, ut aliquid de alienis Ecclesiis merito praeferantur. Habeat unusquisque fructum suae militiae in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit aetatem. In aliena stipendia minime alter obrepat; nec alii debitam alter sibi vindicare audeat mercedem*. Can. 13, dist. 61; concordat can. 16 eod., cap. 4, de postul., et cap. 41, de elect. Caeterum in omnibus Beneficiis regula est ex iure, aequitate, et congruentia deducta, ut praeferatur, *caeteris paribus, oriundus non oriundo. dioecesanus non dioecesano, et indigena forensi*. Citatus enim Pontifex Coelestinus Galliae Episcopus in sua Instructione ita monet, *nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini et extranei, et qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, praeponantur*. Can. 12, dist. 61, Reg. 17 Cancel., et ib. Riganti.

492. Forma demum collationis olim non erat determinata, ac proinde per solam expressam collatoris voluntatem Beneficia conferebantur, cuius voluntatis indicium erat traditio annuli, et baculi, aut bireti impositio. Sed postea ad ordinem servandum, et ad cavendas fraudes inductum est, ut ante Beneficii possessionem collatoris Litterae, tum a S. Sede, tum a collatoribus ordinariis sint expectandae. Papa pluribus modis Litteras beneficiales conficit, nempe: *in forma pauperum*, quando clericus pauper Beneficio donatur (1); *in forma gratiosa*, quando Be-

neficiam confert clerico, qui ad illud obtinendum declaratur dignus, atque idoneus (2); *in forma dignum*, quando Pontifex Ordinario mandat, ut alicui Beneficium conferat si eum post diligens examen dignum, et idoneum reperiatur (3); et *ex motu proprio*, quem in suo Brevi Pontifex significat (4). Ordinarius vero Litteras beneficiales conficit iuxta formam in sua Curia vigentem (5).

(1) Alii istas litteras appellant *in forma communi*. Reiffenstuel, de praeb. n. 169. — (2) In vim harum litterarum ipse Pontifex Beneficium confert, et executorem ad eum tantum finem deputat, ut provisorum in corporalem Beneficii possessionem immittat; consequenter executor de qualitatibus clerici nullum potest examen instituere. — (3) Hae litterae appellantur *in forma dignum*, quia inchoantur his verbis: *Dignum arbitramur et congruum, ut*, etc; sed a quibusdam etiam appellantur *in forma commissoria*, quia Papa earum executionem committit Ordinario. Card. Soglia, de iur. priv., § 95; et in Beneficiis curatis solent adhiberi. Sed notandum quod huiusmodi litterae post mortem summi Pontificis expirant, si res sit adhuc integra, quia non continent gratiam factam, sed gratiam per executorem faciendam: unde pro earum effectu debet a novo Pontifice revalidatio postulari. Riganti ad reg. 12 Cancel., n. 18. — (4) Gratiae per motum proprium concessae non subiacent vitio subreptionis; ac proinde Beneficii collati hac forma possessio non potest impediri, licet provisor aliud Beneficium possideat. Cap. 23, de praeb. in 6; et nullo modo possunt ipsae litterae suspendi vel impediri. Bul. *Ad Romanum* Gregorii XIII. — (5) Litterae beneficiales Ordinarii conferant, semper legitime conferunt. Riganti ad reg. 47. Cancel., n. 19.

493. Praecipua forma collationis attentius perscrutanda est illa *concursum* ad Beneficia parochialia, quae in hoc consistit, quod, quomodolibet facta vacante aliqua Ecclesia parochiali, et constituto in ea Vicario ad tempus vacationis, cum congrua assignatione fructuum, omnes per Episcopi edictum moneantur clerici de libero Concursu die statuta habendo; quod, hac adveniente die, omnes, qui suum nomen cum documentis officiorum, gestorum, qualitatium, et meritorum penes Curiam professi fuerint, coram Episcopo, tribusque examinatorebus synodalibus, aut prosynodalibus eorum capacitatis in communi periculo fidem faciant; et quod demum. peracto examine, Episcopo examinatores denuncient, quos aetate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque qualitatibus idoneos ex con-

currentibus repererint ad Ecclesiam vacantem gubernandam, inter quos Episcopus magis idoneum, vel digniorem possit eligere (1).

(1) Forma Concursus a Tridentino praescripta, sess. 24, c. 18, de ref., observatur in Italia, in Germania, in Hispania, in Belgio, in America meridionali, aliisque regionibus. Post Tridentinum ad hanc formam specialius determinandam plures prodierunt summorum Pontificum Constitutiones quarum summa sic paucis exhibetur: 1° Ordinarius proponat edictum in Ecclesia vacante, et in loco tribunalis, quo moeantur omnes concurrere volentes, ut intra terminum competentem, qui non potest esse minor decem dierum, nec maior viginti, compareant certo loco, certa die et hora, ad examen subeundum, et ante diem examinis quisque in Curia suum profiteatur nomen, et afferat Cancellario documenta suorum munerum obitorum, qualitatum, et meritum, quorum epitomen Cancellarius efficiat, eamque examinadoribus tradat. Bul. *In conferendis* S. Pii V, et Bul. *Cum illud* Benedicti XIV. 2° Praestituta die, omnibus concurrentibus simul congregatis in conclavi, unde exire nequeant, datis necessariis ad scribendum et prohibita communicatione cum exteris, etiam foeminis ac inter se, nec non consultatione librorum, sub poena suspensionis et exclusionis a Concursu, a Cancellario concurrentibus in actu Concursus intimanda, Ordinarius proponat Evangelii textum explicandum, et singuli examinadores proprium casum moralem discutiendum, quam explicationem, et discussionem omnes, eodem tempore, et manu propria scribere, et subscribere debent, nempe conciuunculam lingua vulgari, et discussiones sermone latino, sub custodia cancellarii: cui in sine tradenda sunt a singulis conscripta folia, quae ab eodem sigillis muniuntur, ac postea congregatis examinadoribus ad examen traduntur, et ab iis post Ordinarium subscribuntur. Epist. encyclica *Reverendissime Domine*, Clementis XI. 3° In actu examinis coram Ordinario ab examinadoribus leguntur, et scrutantur singula folia, librantur responsiones, perpenduntur concurrentium qualitates, ac postea examinadores per sua suffragia denunciant Ordinario quos inhabiles, et indignos singillatim repererint, et quos idoneos, ac dignos probaverint, instituto supra unoquoque scrutinio, eiusque effectu a Cancellario in actis redacto. Cit. Bul. *Cum illud*. 4° demum Episcopus inter dignos regulariter eligit, quem digniorem ad Parochiam regendam iudicat, eumque in Parochia instituit, modo non sit Beneficium reservatum, vel ad alium collatio non pertineat. Diximus regulariter, quia in Beneficiis curatis non reservatis Episcopus eligit digniorem intra primos sex menses a vacatione, in reservatis ratione mensium Apostolicorum intra primos quatuor menses; post hoc tempus vero, et in curatis Beneficiis alia causa reservatis digniorem eligere nequit, sed aliquem, quem credit digniorem, Datario, vel summo Pontifici commendare potest. Ius Apostolicarum Constitutionum, quod saepe violari coeperat, in pristinum revocatum fuit per epistolas Datariae Apostolicae ad Episcopos, quarum unam commemoramus ad Episcopum Novariensem directam, die 29 ianuarii 1856, quae concordat cum Bulla citata *Cum illud* Benedicti XIV, § 20 et 21.

494. Examinatores tres debent esse, omnesque synodales: unde, si tres non sint, vel tres quidem, sed duo synodales et tertius extraneus, vel si praeter tres synodales (1), quartus adhibeatur non synodalis, quamvis iste specialem habeat ab Episcopo deputationem, adhuc concursus est illegitimus (2), nullaque proinde sic facta parochiae collatio, quae provisio neque coloratum possidendi titulum tribuit. Quare parochialis iugiter vacat, et in poenam formae non observatae manet reservata Sanctae Sedi (3).

(1) Neque Vicarius Generalis potest officium examinatoris adimplere. Benedictus XIV, de Synod., l. 4, c. 7, n. 4. — (2) Id Benedictus, de Synod., l. 4, c. 8, n. 2. — (3) Bul. *In conferendis* S. Pii V.

495. Examinatores synodales sunt, qui ad hoc officium in synodo dioecesana sex saltem, vel, ut solet, multo plures, modo non excedant numerum viginti (1), a maiore congregatorum parte per vota secreta, vel publica eliguntur, quorum officium usque ad aliam synodum perdurat. At si intermedio tempore tot emori contigerit, ut sex amplius non sint, potest usque ad hunc numerum alios in locum defunctorum Episcopus cum consensu Capituli substituere, qui prosynodales dicuntur. Adveniente vero tempore novae ineundae synodi (2), licet haec non celebretur, non potest amplius Episcopus praedicto modo examinatores substituere; sed omnium officium cessat, si sex amplius non sint, et creari tantum queunt ex facultate a S. Sede obtenta (3). Examinatores debent ad sancta Dei Evangelia iurare, se, quacumque humana affectione postposita, fideliter munus executuros; nec quidquam occasione huius examinis aut ante, aut post possunt accipere; aliter incurrunt in simoniae vitium, a qua absolvi non possunt, nisi dimissis Beneficiis, quae antea possidebant, et fiunt ad alia in posterum possidenda inhabiles (4).

Si quis quaerat, an in examine ad Concursum Episcopus habeat votum, respondendum est cum distinctione; aut vota examinatorum sunt paria pro uno, et pro alio; et Episcopus habet votum eligendi quem maluerit ex approbatis, quod facere debet in ipso scrutinio coram exa-

minatoribus (5), aliter inefficax fieret examinatorum iudicium; aut sunt imparia, et nullum habet votum Episcopus (6). Hoc quidem experimentum ita examinatorum iudicio fuit commissum, ut ipsi debeant nedum circa doctrinam, sed et circa aetatem, mores, prudentiam, zelum, aliasque concurrentium qualitates iudicium ferre, ut pluries fuit a S. Congregatione decisum (7).

(1) Benedictus XIV, de Synod., l. 4, c. 7, n. 3. — (2) Tempus hoc durat ad annum: nam Tridentinum praescripsit, *Examinatores singulis annis in dioecesana Synodo esse proponendos*. Sess. 24, c. 18, de ref. — (3) Benedictus XIV, loc. cit., n. 7. Sacra autem Congregatio semper apponit conditionem, ut electio examinatorum prosynodalium fiat cum consensu Capituli; sed Capitulum non potest absque rationabili causa examinatores ab Episcopo propositos reiicere, etiamsi id facere contenderet ex informata conscientia: quare ubi de causis ab Episcopo requiratur, causas exponere tenetur. S. Cong. in *Alerien.* 24 nov. 1667 et in alia *Montis Alti* 23 iul. 1803. Richer ad cit. cap. Trid. n. 8 et 9. — (4) Trid. loc. cit., et Benedictus XIV, n. 6. — (5) De Luca ad cit. cap. Trid. n. 11. — (6) Trid. eod. — (7) Benedictus XIV, l. cit., c. 8, n. 3.

496., Ordinarius, qui examini praeest, potest criminiosum, et diffamatum propter crimen a Concursu repellere (1); sed non potest aliquem, qui se examini inscribat, sine iusta causa repellere, aut spernere; secus hic posset contra agere ob formam conciliarem non observatam. Perfecto scrutinio, debet eligere unum ex approbatis, quem digniorem iudicaverit, ut supra iam innuimus. Hinc sequitur in foro externo electionem esse validam, si Ordinarius eligat unum ex approbatis; sed in foro conscientiae requiri, ut eligat digniorem (2).

(1) Hoc eruitur ex pluribus decisionibus S. Congregationis Conc. quas refert Richer, loc. cit., a n. 14. Nec potest admittere parentes in casu renunciationis, licet contrarium obtineat in casu mortis. Richer, ibid. n. 13. — (2) Ita docet S. Thomas, *ut electio impugnari non possit in foro iudiciali, sufficit eligere bonum, non oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio posset habere calumniam. Sed quantum ad conscientiam eligentis, necesse est eligere meliorem, vel simpliciter, vel comparative ad bonum commune*. 2, 2, q. 63, a. 2 ad 3. Propterea Innocentius XI, damnavit opinionem illorum, qui tenebant, a Tridentina Synodo illud tantum praescribi, ne indignis ecclesiae parochiales conferantur, uti testatur Benedictus XIV in cit. Bul. *Cum illud*.

497. Qui se putat a iudicio, sive relatione examinatum, aut Episcopi laesum potest ad Superiorem appellare (1); sed appellatio datur tantum ad effectum devolutivum, non vero ad suspensivum, ne Ecclesia detrimentum patiatur (2). Propterea electus in Parochum in parochiae possessionem immittendus est, et a possessione amovendus non est, nisi datis contra ipsum duabus sententiis conformibus quae rem iudicatam faciant (3). Clericus appellans acta omnia Concursus producere debet, nec iudex appellationis sententiam pronunciare potest, nisi illis visis, et gravamine audito; nec recipiuntur in iudicio aliae attestations, quam illae, quae fuerunt praesentatae ante Concursum (4). Iudex autem appellationis commonere debet Episcopum collatorem de appellatione ad se facta, et vicissim Episcopus litteris familiaribus admonere iudicem, quibus fuerit impulsus causis, ne alium eligeret (5). Si tamen Episcopo suspecta sit iudicis appellati fides, tunc causas suae electionis ad S. Congregationem Concilii mittere non prohibetur.

(1) Tempus ad appellationem interponendam concessum est tantum decem dierum a die factae collationis. Epist. encyclica Clementis XI, n. 6, quam in n. 493 citavimus, et appellatio conceditur solummodo *a mala relatione examinerum, vel ab irrationabili iudicio Episcopi*. Quare non amplius licet, ut olim licebat, ad novum formaliter examen appellare, nam experientia compertum est, hanc praxim perniciosos habere effectus. Appellans enim animo percitus ob repulsam in primo examine passam, totis viribus litis decursu studiis incumbit, ut doctior fiat, dum appellatus, et in Parochiae administrationem immissus ob graves occupationes nequit aliis studiis vacare. Ideo maior vel minor idoneitas desumenda est ex primo examine; aliter iniuria fieret legi, examineribus, et Episcopo, quasi debuissent non de adepta, sed de adipiscenda peritia iudicium ferre. Cit. Bul. *Cum illud*, n. 3 et 4. —

(2) Trid. loc. cit. — (3) Iure antiquo res iudicata non fiebat, nisi post tres sententias conformes; sed Benedictus XIV, rem iudicatam post binas sententias in hac re induxit, quia aequitati convenit, causas appellationis, quanta fieri potest brevitate terminari: *Idcirco*, ait Pontifex, *ubi a iudice appellationis lata sit sententia, quae praelectioni factae ab Episcopo omnino sit conformis, nullus pateat novae appellationi aditus, sed auctoritate rei iudicatae controversiae finis imponatur; si vero iudex appellationis aliter quam Ordinarius pronunciaverit, liceat praelecto ab Episcopo qui causa cecidit, ad alium iudicem appellare, firmiter interim retenta Parochialis Ecclesiae possessione. Tandem postquam tertius quoque iudex sententiam dixerit, ne partes ultra modum graventur laboribus et*

expensis, praesertim quia agitur de cura animarum, cui damnosum est certi pastoris destitui solatio, his legitimum regendae ecclesiae ius obtineat, cui duae conformes assistunt sententiae, nec ullum novae appellationis remedium succumbenti suffragetur. Cit. Bul. *Cum illud*, § 17. — (4) Eadem Benedictina Bulla mandat, ne attestaciones, fides tam iudiciales, quam extraiudiciales, et documenta quaecumque studiose conquisita, et post concursum, ut aiunt, expiscata, ullomodo recipiantur. Ib. § 16. — (5) In his litteris inviolabilis secreti lex observanda est. Si vero iudex appellatus collatorem Episcopum dicto modo non commoneat, Episcopus adhuc potest ipsum iudicem instruere per litteras de vera causa electionis a se factae sub eadem secreti lege. Benedictus XIV, cit. Bul. *Cum illud*, § 7. — (6) Ibid.

498. Dubitari hoc loco potest, an in conferendis parochialibus iuris-patronatus sit observanda forma Concursus? Pro dubii resolutione praemittendum est, ius-patronatus esse posse ecclesiasticum, vel laicale. Quo posito, in iure-patronatus ecclesiastico observanda est forma Concursus, nisi sit a lege foundationis exclusa. Hinc peracto examine, patronus deligit digniorem, quem Episcopus inde in Beneficio instituit; quod si alius quam Episcopus debeat instituire, electio dignioris ad ipsum Episcopum spectat, et electum Patronus praesentare tenetur ei, ad quem institutio pertinet (1). In iure-patronatus autem laicali, forma Concursus non est observanda; sed libere a Patrono fit praesentatio, ac praesentatus, examine privato discussus, ac idoneus ab examinadoribus repertus, in Beneficio est instituendus (2). Ratio vero discriminis est, quia Ecclesia non vult gravare Patronum laicum, qui patrimonialibus suis bonis Beneficium fundavit; sed vult sibi obnoxium patronum ecclesiasticum, qui Beneficio fruitur ex bonis ecclesiasticis erecto. Attamen si patronus laicus elabi sibi patiatur tempus utile ad praesentandum, et ius acquiratur Episcopo libere conferendi, forma Concursus in parochiae collatione est observanda (3). Item si patronus laicus plures praesentet, inter hos, quantum fieri potest, observanda est forma Concursus (4). Si vero ius-patronatus sit mixtum, rigorosa forma Concursus non est observanda, quia iura laici in consortio cum ecclesiastico laedi non debent (5).

(1) Trid. sess. 24, c. 18, de ref. Ut exemplo res clarior fiat, supponamus Ecclesiam collegiatam N. habere iuspatronatus suae Parochiae;

hac facta vacante, Ordinarius more solito concursum indicere debet, et, peracto examine, Canonici inter approbatos unum nominabunt, quem ipse Ordinarius in Beneficio instituet. Sed si institutio non pertineat ad Ordinarium, et pertineat ad Capitulum ecclesiae cathedralis, Ordinarius eligere debet digniorem, eumque canonici ecclesiae collegatae praesentare tenentur Capitulo Ecclesiae cathedralis, ut ab eo in Beneficio instituat. — (2) Experimentum idoneitatis instituendum est coram examinadoribus synodalibus, et quidem in scriptis, tribus propositis quaestionibus, et conciuncula, quod eruitur ex ipsis Tridentini verbis quae ita se habent: *Quod si iurispatronatus laicorum fuerit, debeat, qui a patrono praesentatus erit, ab eisdem deputatis, ut supra, examinari, et non, nisi idoneus repertus, admitti.* Ubi verbum, *ut supra*, satis indicat necessitatem examinadorum synodalium, et examen in scriptis, de quibus supra Concilium disponit. — (3) Barbosa, et Monacellus, part. 1, t. 2, f. 10. — (4) Pro utraque quaestione videndus Fagnanus in cap. *Cum propter de iurepatr.*, n. 7 et seqq. Quod hic asserimus verum est, quando patronorum voces sunt aequales pro uno, et pro alio; alias praefendus est qui plures habet voces. Benedictus XIV, de Synod., l. 4, c. 8, n. 9.

499. Aliqui nihilominus sunt casus, in quibus forma Concursus in collatione Ecclesiarum parochialium non est necessario adhibenda, inter quos sequentes numeramus: non adhibetur in Ecclesia parochiali adiuncta alicui monasterio, dignitati, aut toti Collegio Ecclesiae Cathedralis, aut Collegatae (1); neque in parochiali adeo paupere, ut examinis operam ferre nequeat; neque in parochiali, in qua post trinum Concursus edictum nemo repertus fuit, qui se examini subiiceret; neque in parochiali adeo factionibus, et dissidiis divisa, ut ex Concursu graviora sint mala timenda (2); neque in parochiali, quae cum alia Ecclesia permutatur, quia Concursus permutationem excluderet, quod procedit etiam quando permutatio fit cum Beneficio simplici (3); neque tandem ex quorundam sententia in parochiali de novo erecta. Sed ubi excluditur forma Concursus, adhuc generaliter loquendo, requiritur candidati examen, ut de eius capacitate constet, sicuti est communis doctrina (4).

(1) Ratio est, quia in huiusmodi Parochiis deputantur vicarii curae parochialis, quibus curae exercitium tantum competit, et non sunt veri Parochi, etiamsi a Beneficiatis principalibus constituerentur vicarii in perpetuum. Bul. *In conferendis* S. Pii V, § 4. — (2) Trid. loc. cit. — (3) Hic observat Reiffenstuel, non esse necessarium examen etiam privatum, nisi adesset magna inaequalitas numeri Parochianorum, vel pro-

visi nullum prius sustinissent examen, vel ageretur de permutatione Parochiae cum Beneficio simplici. De praebend., n. 146. Garcia, de Benef., p. 9, c. 2, n. 165. — (4) Praeter supra recensitos casus, in quibus Concursus non observatur, tres reperiuntur expositi in supracitata Bulla *In conferendis* S. Pii V: Primus, si Parochia intra sex menses a die notitiae vacationis non habuerit Concursum et non fuerit ab Episcopo canonice collata; secundus, si facto Concursu, et electo digniore, electio in Parochia reservata intra quatuor menses S. Sedi pro obtinenda collatione significata non fuerit; tertius, si forma Concursus non fuerit rite observata: nam in his casibus Parochia S. Sedi reservatur, et omnimode eiusdem S. Sedi dispositioni manet alligata. Præterea non requiritur Concursus quando Parochia resignatur in manibus Papae in favorem certae personae, et quando Beneficium curatum est litigiosum, cuius administrationi Papa consuluit. Gonzales ad reg. 8, Cancel. glos. 6, n. 116.

500. Ad similitudinem Ecclesiarum parochialium, per Concursum conferendae quoque sunt Praebendae Canonici Poenitentiarum, et Theologi Ecclesiarum cathedralium, in quibus tamen quatuor requiruntur examinatores ab Episcopo electi; at non est necesse, ut ex numero examinerum synodaliū desumantur (1).

(1) Bul. *Pastoralis officii* Benedicti XIII et Benedictus XIV, de Syn., l. 4, c. 7. In reliquis Beneficiis conferendis, exceptis maioribus de quibus supra diximus, nulla est forma substantialis a iure praescripta; sufficit enim declaratio conferentis, qua velit actu Beneficium vacans alicui clerico attribuire, quae per curiae instrumentum, sive per Bullas probatur. Dicimus *actu*, etc., quia Beneficii vacaturi non valet promissio, quamquam sit scripta. Cap. 2 et 13, de concess. praeb., et-cap. 2 eod. in 6; immo qui Beneficium non vacans praesumit conferre, privatur facultate illud conferendi, cum vacaverit. Riganti ad reg. 21 cancel. n. 22; et haec prohibitio extenditur ad patronos, quorum praesentatio facta, Beneficio adhuc pleno, nulla est: non tamen propterea iure praesentandi privantur. Zallinger, de concess. praebend., § 24.

501. *Institutio*, de qua agere proposuimus in secunda huius tituli parte, est triplex, nimirum: *collativa*, *auctorizabilis*, et *corporalis*. Institutio collativa proprie dicta potest definiri, *canonica concessio beneficii vacantis facta ab habente potestatem, et ad praesentationem eius, qui iure patronatu in beneficio fruitur*. Ex qua definitione liquet, institutionem collativam habere locum in Beneficiis iurispatronatus; et idcirco differre a Collatione, quae in Beneficiis liberis habet locum. Sed differt quoque ab institutione auctorizabili, quae nihil aliud est, quam approbatio

ad exercendam curam animarum; et ab institutione corporali, quae in facto immissionis in possessionem Beneficii consistit. Quare si Beneficium iurispatronatus habeat adiunctam curam animarum, dandae sunt omnes praedictae institutiones: prima, ut Beneficiatus assequatur Beneficii titulum; secunda, ut assequatur iurisdictionem parochialem; tertia, ut Beneficii possessionem assequatur. Si vero Beneficium parochiale non sit, prima et ultima sufficit.

502. Institutio corporalis, quae appellatur quoque *Investitura*, fit verbis, et re. Verbis dicitur fieri, cum Episcopus Beneficiato, mediante traditione alicuius signi, ex. gr. byrreti, aut pilei, Beneficii possessionem tribuit. Re deinde dicitur fieri, cum Beneficiatus vere, et corporaliter in Beneficii possessionem immittitur; quod iuxta consuetudinem diversis modis peragitur, ut, per ingressum in Ecclesiam, per osculum altaris, per sonitum campanulae, per assignationem sedis in choro etc. Haec investitura nequit omitti, neque propria auctoritate capi: nam licet generaliter loquendo omissa nullam producat poenam, specialiter vero eum facit intrusum, qui violentiam alicui in Beneficii possessione sibi comparanda intulit (1).

(1) Cap. 18, de praebend. in 6.

TITULUS XVIII.

DE RESERVATIONE BENEFICIORUM.

SUMMARIUM: 503. Reservatio duplex est, expressa et tacita. — 504. Quandonam appositio manus Papae reddat beneficium affectum? — 505. Expressa reservatio quomodo dividatur? — 506. Quae sit reservatio clausa in corpore iuris? — 507. Quae sint reservationes factae in regula prima Cancellariae? — 508. Quae in secunda? — 509. Quae in tertia, quarta, quinta, sexta, septima et octava? — 510. Quae in regula nona? — 511. Quomodo Episcopus fruatur alternativa mensium sibi a Papa concessa? — 512. Quae sint beneficia non subiecta reservationi regulae nonae? — 513. Quae sint reservationes in posterioribus Summorum Pontificum Bullis contentae? — 514. Tria observanda in praxi reservationum.

503. *Reservatio est beneficij ecclesiastici vacaturi, per Papam ad se facta avocatio.* Hinc, stante reservatione, Ordinarius nec licite, nec valide Beneficium confert. Dividitur in *expressam*, et *tacitam*: illa ex Pontificis voluntate verbis expressa; haec vero ex voluntate Pontificis expressa factis eruitur, cum nimirum Pontifex in dispositione alicuius Beneficij manus apponit (1). Tacita haec reservatio vocatur *affectio*, et Beneficium hoc modo reservatum dicitur affectum: et differt reservatio expressa ab affectione, quod illa est perpetua, haec vero pro una tantum vice obtinet, et quousque Pontificis provisio sit completa, in quo unanimes sunt Doctores (1).

(1) Aequum enim est, ut postquam Pontifex aliquod Beneficiale negotium inceperit tractare, saltem ex reverentia summo Hierarchae debita, inferior non audeat attingere.

504. *Affectio per appositionem manuum Pontificis reddit Beneficium affectum; cum fit voluntate illud reservandi (1): ut si Pontifex Beneficij renunciationem in suis manibus factam acceptet (2); si quemquam Beneficio privet; si Beneficium concedat in commendam, aut in administrationem; si eidem deputet coadiutorem cum futura successione, et coadiutor coadiuto prius moriatur; si duo Beneficia ad alicuius vitam coniungat, et in aliis similibus casibus (3). Ex adverso cum Pontifex in Beneficio ma-*

nus apposit, non ad effectum sibi illud reservandi, sed ad alium finem, ut puta, ad auferendum per dispensationem aliquod impedimentum, ad reservandam pensionem, vel ad instituendam perpetuam duorum Beneficiorum unionem (4), nulla est affectio, quia non materialis manuum appositio reddit Beneficium affectum, sed illa tantum, quae fit animo sibi reservandi, et postea conferendi, cum actio nequeat producere effectum ultra intentionem operantis.

(1) Hoc factum appositionis manus Pontificis in aliquo Beneficio est efficacius, quam appellatio ad ipsum: nam plus est negotium ad se revocare, quam ab alio provocationem accipere. Cap. 56, de appel. — (2) Reiffenstuel de praeb., num. 419; quod extenditur etiam ad resignationem in favorem certae personae, Riganti ad reg. 1, Cancell. § 1, n. 102. — (3) Cuiusmodi est casus, si Papa prohibeat electoribus, ne ad electionem procedant. Cap. 45, de elect. in 6. — (4) Riganti, loc cit., n. 103.

505. Reservatio expressa, est, quae ex aliqua Summorum Pontificum Constitutione, vel ex iure communi venit. Sancta quidem Sedes ab antiquissimo tempore ius quaedam sibi reservandi Beneficia exercet, quo in vim sui universalis primatus merito fruitur (1). Cum enim ipsa distribuat officia spiritualia propter quae dantur Beneficia, et constituat Episcopos cum potestate conferendi Beneficia, hoc nativo suo iure destituta dici non potest, nisi per summam perfidiam, ut quidam parum orthodoxi scriptores, et quidam humanis passionibus seducti Principes suadere, et facere praesumpserunt (2). Huiusmodi Pontificiae reservationes possunt variis modis partiri, ut videre est penes Doctores (3); sed nos pro rei claritate in tres tantum classes partimur, nempe: 1° in eam, quae clausa est in corpore Iuris; 2° in eas, quae in regulis Cancellariae Apostolicae continentur; 3° in eas, quae per posteras Pontificum Constitutiones fuerunt introductae.

(1) Devoti, Inst. can., l. 1, t. 5, § 30, in not. — (2) Scriptores auferunt, primos Pontifices reservationes non fecisse, quae posterioribus temporibus fuerunt introductae. Possunt quidem summi Pontifices reservationes non facere; sed non possunt ob quamcumque praxim, et consuetudinem iure faciendi privari. Labentibus plane saeculis vigere coeperunt; sed iustis et rationalibus de causis, quas enumerat Riganti ad

cit. reg. 1, n. 9. Inter principes Apostolicis reservationibus primum obstitere Angli, deinde Hispani, et Galli: unde necesse fuit hac super re inire Concordata. Sed, factis etiam Concordatis, salva semper mansit suprema summi Pontificis auctoritas, quae salva etiam manet supra ipsum Concilium Tridentinum, ut in eodem sapientissimi Patres declararunt. Trid. sess. 25, c. 21, de ref. Hinc concordata intelligenda sunt de iure ordinario: nam summus Pontifex de potestate sua absoluta, et urgentibus gravibus causis, potest ipsis Concordatis derogare. Reiffenstuel, de praebend. an. 425. — (3) Peculiari mentione digna est partitio in reservationes *generales* et *speciales*. Generales illae appellantur, quibus plura Beneficia in communi, ratione personarum, aut rerum, aut locorum reservantur; speciales vero illae sunt, quibus certum Beneficium pro certa, vel incerta persona, ex singulari causa non perpetua reservatur. Ad speciales reservationes referuntur mandata de providendo, gratiae expectativae ad Beneficia, et ipsae reservationes mentales, quae a Tridentino sublatae sunt, ut nequeant amplius concedi, et concessis uti non liceat. Trid. sess. 24, c. 19, de ref.

506. Quoad primum, Papae reservantur Beneficia vacantia *apud Sedem Apostolicam*. Clemens IV, hanc reservationem ex antiqua consuetudine in ecclesiasticam legem reduxit, quae in Corpore iuris, scilicet in sexto Decretalium (1) recensita fuit (2). Bonifacius vero VIII, eamdem reservationem ita explicavit, ut comprehenderet Beneficia Legatorum, et Nuntiorum S. Sedis, et aliorum quorumcumque Beneficiatorum venientium ad Curiam Romanam, vel ab ea recedentium, si in ipsa Curia, vel in locis vicinis intra duas dietas, vel quadraginta milliaria italica, diem supremum obirent (3); sed Gregorius IX, in Concilio Lugdunensi hanc reservationem restrinxit ad mensem, ita ut, transacto mense a die vacationis, et nulla facta per Papam collatione, Ordinarius posset ea Beneficia tamquam a reservatione libera conferre (4).

Unica haec est vere et proprie dicta reservatio clausa in corpore Iuris; sed communiter Doctores tradunt, huic reservationi *apud Sedem*, similem esse reservationem Beneficiorum vacantium *in Curia* ipsius Pontificis, ita ut dicant, idem esse Beneficium vacare apud Sedem, vel in Curia. Ad hunc errorem vitandum latissima inter utrumque discrimina notamus. 1^m Vacatio apud Sedem, comprehendit Beneficia illorum, qui apud Sedem, vel intra duas dietas ab eadem, morte naturali occumbunt; dum vacatio in Curia comprehendit Beneficia eorum, qui

illa in Pontificis Curia dimittunt, quique ibi eorum Beneficiis quasi moriuntur. 2^m Reservatio apud Sedem durat tantum ad mensem; dum reservatio in Curia est perpetua (5). 3^m Reservatio apud Sedem est clausa in corpore Iuris; dum reservatio in Curia extra corpus Iuris extat (6). 4^m Reservatio apud Sedem non tollitur per indultum Pontificis, etiam motu proprio editum, conferendi Beneficia reservata, nisi de tali concessione fiat specifica mentio; dum per tale indultum aufertur reservatio in Curia (7). Ergo haec duo nequeunt, salva rerum veritate, confundi.

Tria tamen sunt praecipua argumenta, quibus Doctores citatam identitatem, et confusionem adstruere nituntur. Primum, quia Clemens IV, postquam nominavit vacationem apud Sedem, nominat quoque vacationem in Curia (8). Secundum, quia explicando mentem Gregorii IX, sic ait: *Idem est dicere in Curia, quod apud Sedem Apostolicam* (9). Tertium, quia Ioannes XXII dicit vacare apud Sedem Beneficia, quae vacant tantum in Curia, cum nimirum Beneficiatus suo Beneficio in Curia renuntiat, vel eo privatur (10). Sed respondentes observamus, Clementem et Glossam loqui secundum explicationem datam a Bonifacio VIII, quae concipitur de casu, quando Beneficiatus *mori contingat* (11), et Ioannem XXII, loqui in eodem textu de propria vacatione apud Sedem, quae fit per mortem naturalem, et de impropria, quae fit per speciem mortis civilis. quando Beneficiis renunciatur. Ipse enim ibi respicit genus et non speciem, et vacatio in Curia tamquam genus lato sensu comprehendit improprie etiam vacationem apud Sedem, quia mors civilis morti naturali assimilatur, et quia actus, qui completur in Curia completur etiam apud Sedem. Quamvis tamen inter utrumque haec existat affinitas, duo vere, et semper distincta sunt. et quod dicitur de uno, de alio dici nequit. Hinc in genere et lato sensu dici potest Beneficia vacantia apud Sedem per obitum naturalem vacare etiam in Curia; non vero proprio et stricto sensu dici potest, Beneficia in Curia per actum ibi expletum vacare apud Sedem, ita ut inde huius effectus vacationis sequatur (12).

(1) Sextus Decretalium, ut alibi vidimus, Codex est legum ecclesiasticarum: nam hic codex, ut alter praecedens Decretalium Gregorii IX, probatus a S. Sede fuit, et authenticus declaratus. Aliae vero Collectiones legum etiam in corpore iuris comprehensae neque probatae, neque authenticae sunt; et ideo reservationes ab Extravagantibus inductae extra corpus iuris esse dicuntur, excepta Extravagante *Ad Romani* de praebend. quae fundamentum habet in cap. 56, de appell. Gonzales ad reg. 8, Cancel. Glos. 52, n. 7 et 9. — (2) Cap. 2, de praebend. in 6. — (3) Cap. 34, eod., in 6. Curialium quoque Beneficia sub hac comprehenduntur regula, etiamsi Sedes Apostolica vacet, et curiales ab ea recedant peregrinationis, infirmitatis, recreationis, aut alia quacumque causa, modo in loco vicino non habeant domum propriam, et ibi decedant. Cap. 3, de praeb. in 6. Idem dicendum si Curia de loco in locum transferatur, ut cum translata fuit in Avenionem in Gallia, et curiales moriantur in sequendo Curiam, aut infirmi remaneant in loco, a quo Curia recedit. Cit. cap. 3. Aliorum vero Beneficiatorum accedentium, vel recedentium a Curia tunc intelliguntur reservata Beneficia, cum id faciunt ad negotia, vel lites in eadem Curia tractandas. Nam si alia de causa accedant, non intelliguntur eorum Beneficia reservata. Reiffenstuel de praeb. n. 448. Similiter in hac lege non intelliguntur reservata Beneficia Parochialia, ne damnum sequatur animarum. Cap. 35, de praeb. in 6. — (4) Cap. 3 de praebend. in 6. Cum tamen aliae adhuc sint reservationes, ut infra videbimus, quae possunt hunc casum comprehendere; ideo in praxi etiam post mensem Episcopi non audent Beneficia sic vacantia conferre, sed semper in dispositione Papae relinquunt. Riganti ad reg. I, Cancel. § I, n. 370. — (5) Id. ib. n. 374, — (6) Id. in rubr. ad eamd. regul. § I, n. 39. — (7) Id. ib. n. 56. — (8) Cit. cap. 2, de praeb. in 6. — (9) Glos. in cit. cap. 3, de praeb. in 6, verb. *In curia*. — (10) Extrav. *Ex debito* 4, de elect. int. com., quae fuit tantum temporalis. — (11) Cap. 34, de praeb. in 6. — (12) Riganti ad reg. 1, Cancel. § 1, n. 37. Hic insuper notamus, Curiam Pontificis ibi esse, ubi ipse cum sua Cancellaria, et tribunalibus reperitur. Si vero Papa alio proficiscatur, relicta Romae Cancellaria, Curia Romae erit, nisi Papa partem Curiae secum transferat, quo casu Curia erit semper una; sed reservata manebunt Beneficia propter actum in alterutra parte Curiae peractum, et per mortem intra duas dietas a dictis locis secutam, ut declaravit Clemens VIII cum se Ferrariam transtulit, per Bul. *Cum ob nonnullas*. Reiffenstuel de praeb. n. 452. Actus vero, qui reservationem in Curia producunt sunt, ex. gr. renunciatio, et permutatio Beneficii etiam per procuratorem, Matrimonium in Curia contractum, et professio religiosa ibi emissa, mandatum de demittendo Beneficio, vel sententia privationis propter crimen, aliique. Dicimus propter crimen: nam sententia privationis ob non adimpletam residentiam, vel ob non susceptos ordines, non privat Episcopum potestate libere conferendi talia Beneficia.

507. Post reservationem clausam in corpore Iuris, ex-

ponendae breviter sunt reservationes in Regulis Cancellariae comprehensae. In regula 1^a reservantur specialiter Beneficia vacantia per depositionem, vel promotionem, seu translationem auctoritate Apostolica factas (1); Beneficia electorum resignata in manibus Papae, vel per electionis cassationem amissa (2); Beneficia vacantia per mortem Cardinalium, et omnium Officialium Curiae Romanae (3); Beneficia vacantia per promotionem ad Ecclesias Episcopales, vel Abbatiales ad formam Bullae Benedicti XII (4); Beneficia eorum, qui duo incompatibilia retinere praesumunt (5); et Beneficia contra formam Concilii Tridentini collata ex Bulla Ioannis XXII (6).

(1) Extravag. *Ad regimen* de praeb. int. com. Riganti ad reg. 1., Cancell. § 2. — (2) Id. ib. § 3. — (3) Id. ib. § 4. — (4) Extrav. cit. *Ad regimen* et Riganti loc. cit. § 7. Haec vacatio a quibusdam dicitur fieri *per risulta*. — (5) Extravag. *Execrabilis* Ioannis XXII de praeb. int. com. — (6) Riganti loc. cit. § 9. Hoc casu Beneficiatus utroque Beneficio privatur; sed ex veriori sententia reservatum manet tantum secundum, seu illud, quod alteri incompatibili a se possesso Beneficiatus praesumpsit contra sacros Canones adiungere. Id. ib. § 10.

508. In regula 2^a reservantur Ecclesiae cathedrales, et omnia Beneficia, quae tempore Sedis vacantis vacare contigerit. At quid dicendum de Beneficiis, quae sede plena vacarunt, et per Episcopi mortem non fuerunt collata? Quid de Beneficiis, quae, vacante Pontificis et Episcopi sede vacarunt? Circa primum duae sunt Doctorum sententiae. Alii cum Gonzales affirmant, beneficia sic vacantia non esse reservata, et ideo posse per Episcopum successorem conferri: quia Beneficia huiusmodi in sua vacatione, vivente Episcopo, erant libera; ergo etiam, eo mortuo, debent esse libera. Alii ex adverso cum Garcia sustinent, esse reservata, quia si Successor nequit conferre Beneficia vacantia post Episcopi obitum, non poterit a fortiori conferre vacantia ante obitum; haec ultima sententia a Rigantio dicitur in praxi magis recepta, licet ipse contrariam defendat (1). Circa secundum, dicendum videtur, nullam esse reservationem, cum regulae Cancellariae, mortuo Pontifice, vim amittant. Hinc expectandus

eventus: si primum creetur Pontifex, ipse statim promulgat regulas, Beneficiisque vacantibus vinculum reservationis imponit (2); si vero primum Episcopus Beneficii possessionem assequatur, potest ex veriori sententia Beneficia sic vacantia conferre (3).

(1) Ad reg. 2 Cancel. § 3, n. 358. — (2) Reg. 68 Cancel. — (3) Riganti ad reg. 2 Cancel. n. 363.

509. In regula 3^a reservantur Beneficia resignata in fraudem reservationis, et ab huiusmodi resignantibus dimissa; ut si quis Beneficiatus sciens se brevi a S. Sede promotum iri ad Beneficium maius cum eo incompatible, quod actu possidet, huic ante sui promotionem renunciaret, ne per ipsam promotionem fiat inde reservatum *per risulta*, in sensu citatae regulae primae (1). In regula 4^a reservantur maiores dignitates post Pontificalem in Ecclesiis cathedralibus (2); item principales Dignitates in Ecclesiis collegiatis (3); item Beneficia vacantia per obitum familiarium Papae, et Cardinalium (4). In regula 5^a reservantur Beneficia Collectorum, et Subcollectorum, eorum scilicet, qui a Summo Pontifice ad Camerae Apostolicae proventus exigendos praeponuntur. In regula 6^a Beneficia Curialium, qui in itinere decedunt, dum Curia transfertur. In regula 7^a Beneficia Cubiculariorum, et Cursorum Summi Pontificis (5). In regula 8^a Beneficia S. Ioannis Laterani, S. Petri, S. Mariae Maioris, et quae vacant in titulis Cardinalium, ipsis absentibus.

(1) Riganti ad reg. 3, Cancel. n. 5 et 23. Est tamen adnotandum, quod ad effectum regulae resignatio fieri debet intra tempus vacationis Beneficii a S. Sede conferendi, et incompatible, et provisionis Apostolicae: nam regula expresse habet: *Intra vacationis, et provisionis tempora*. Neque in hoc casu resignans excusari potest ex eo quod resignationem bona fide egerit, vel fuerit incertus de obtinendo a S. Sede Beneficio secundo; sed tantum excusari potest a poena privationis secundi Beneficii, non vero a nullitate suae resignationis. Riganti ibid. n. 74. — (2) Maior dignitas in cathedralibus Hispaniae solet esse Decanatus, quod Pirhing tribuit etiam cathedralibus Galliae; in cathedralibus vero Germaniae Praepositura, et in cathedralibus Italiae Archidiaconatus, licet in hac cathedrali Genuensi sit Praepositura. — (1) Sed haec tantum in casu, quo earum reditus annui certum superant summam 10 florenorum auri, in qua non computantur

distributiones quotidianae, neque emolumenta provenientia ex legatis, et piis dispositionibus, neque alii redditus incerti; florenus autem aequivalet libellis 8 et centesimis 76. Licet tamen haec regula loquatur in plurali numero reservans *dignitates maiores et principales*, prima tantum dignitas intelligitur reservata, nisi duae sint in eadem Ecclesia dignitates aequae principales. Riganti ad reg. 4, § 2. § 1, n. 47 et § 2, n. 9. — (4) Id. ib. § 5 et 6, per tot. — (5) Etiam cubicularii ad honorem comprehenduntur in regula. Id. ad reg. 7. n. 20.

510. In regula 9^a reservantur omnia Beneficia cum cura, vel sine cura, saecularia, vel regularia, quae octo anni mensibus, nimirum ianuario et februario, aprili et maio, iulio et augusto, octobri et novembri, vacare contigerit (1). Ac proinde alii tantum quatuor menses remanent collationi Ordinariorum, nimirum: martius, iunius, september et december. At Episcopis in suis dioecesibus residentibus, et petentibus a Pontifice dari solet indultum de alternativa mensium ita, ut incipiendo a mense ianuarii, sex ad Pontificem, et sex ad Episcopum alternatim pertineant (2). Episcopus tamen hoc indultum a quolibet Summo Pontifice debet petere, ac proinde si novus creetur Pontifex non prodest Episcopo indultum a suo Antecessore obtentum (3).

(1) Non comprehenduntur tamen sub regula, Beneficia, quae Episcopi foundationem non habent, neque illa, quae non sunt perpetua, neque Beneficia iurispatronatus laicalis ex dotatione, et fundatione, licet aliud sit dicendum de iurepatronatu ecclesiastico, et iurepatronatu per privilegium acquisito; neque comprehenduntur vicariae temporales; an vero comprehendantur vicariae perpetuae disputant Doctores. Riganti ad reg. 9, n. 3, 77, 144 et 333. — (2) Summus tamen Pontifex concedens Episcopis privilegium alternativae mensium, ut Episcopi possint Beneficia conferre mensibus februarii, aprilis, iunii, augusti, octobris et decembris, non derogat aliis Beneficiorum reservationibus, et affectionibus, ut declarat in eadem regula nona, dum ait: *Dummodo alias dispositioni Apostolicae reservata, vel affecta non fuerint.* — (3) Hoc indultum a Papa concessum debet Episcopus acceptare, si vult eo uti: nam per hoc fit quidam contractus inter Papam, et Episcopum. Acceptatio tamen haec regulariter fieri debet ab Episcopo in sua dioecesi residente per Litteras patentes suo sigillo munitas, ut praescribit ipsa regula, quas postea tenetur Romam mittere ad Datarium, qui eas recognitas mandat transcribi in registro ad hunc effectum destinato: quibus adimpletis, dat Litteras testimoniales, et incipit alternativa mensium suum habere effectum. Diximus regulariter, quia Datarius potest, salvo indulto, has solem-

nitates missas facere. Riganti ad reg. 9, part. 2, § 2. Sed notandum iuxta veriore sententiam, quod acceptatio facta in mense Apostolico inchoato non tollit qualitatem mensis Apostolici; ac proinde Beneficia pro illo mense manent Papae reservata, quia mensis procedit cum sua qualitate ab initio contracta. Acceptatio vero facta in mense Ordinarii iam inchoato, ex gr. in martio, aut septembri, a die acceptationis facit ipsum mensem Apostolicum: et sic inter Papam et Episcopum claudicat contractus; et huius discriminis ratio est, quia Episcopus voluntarie renunciat iuri suo, si ad alternativam acceptandam tempus congruum non expectat. Id. ib. § 3. Acceptatio incipit habere effectum a media nocte ultimi diei mensis. Id. ib. Pro maiori Episcoporum utilitate Rigantius eos monet, ut alternativam acceptent in mense ianuarii, et iulii, et in fine martii, aut septembris: nam si acceptent in mense februarii, tres primi menses anni ad Papam pertinerent, nempe ianuarus, et februarius de iure, et martius, quia, ut diximus, mensis, qui intravit sub apostolico, sub eodem desinit, nil in contrarium operante acceptatione alternativae. Id. ib.

511. Ut Episcopus frui possit indulto alternativae necessaria est eius residentia vera, et personalis in sua dioecesi, nedum de tempore, quo Beneficium vacat, sed etiam ab initio mensis, alias intrat Apostolicus (1). At si hoc casu post factam collationem, etiam eodem perdurante mense, a dioecesi abscedat, collatio ab eo facta valet, quia negotium tempore habili completum fuit. Per suam absentiam tamen non amittit Episcopus ius conferendi Beneficia vacantia in mensibus iunii et decembris, quia hi duo menses etiam ex iure communi ad Episcopum pertinent, et per consequens in his non cadit conditio residentiae (2). Haec autem conditio tanti est momenti, ut si Episcopus duas habeat dioeceses aequae principaliter unitas, et pro utraque obtineat indultum alternativae, illi non prosit dioecesi, in qua non residet (3).

(1) Ideo non sufficit residentia ficta, quantumvis sit ex causa privilegiata et privilegiatissima. Propterea alternativa non fruitur Episcopus, qui a sua dioecesi abest tribus mensibus sibi a iure concessis, qui accedit ad Concilium Provinciale, qui reipublicae negotia alibi gerit, qui nunciaturae Apostolicae incumbit, quique limina Apostolorum visitat; neque ille, qui etiam ex causa honesta ad modicum tempus abest cito reversurus, quique iniuste detinetur, ne dioecesim suam ingrediatur. Riganti, loc. cit. § 5. — (2) Ob eandem rationem si Episcopus erigat novum Beneficium in mensibus sibi assignatis, prima collatio ad ipsum spectat; sed si id faciat in mensibus Apostolicis, collatio est S. Sedi reservata. Id. loc. cit. part. 1, § 2,

n. 424. Episcopus tamen collationem Beneficiorum sibi pertinentium legitime facit etiam in mensibus Apostolicis. — (3) Alternativa cessat, si Episcopus ea abutatur, aut Beneficium quocunque modo reservatum conferat. Id. ib. part. 2, § 5, n. 32 et § 6, n. 25.

512. Ex verbis tamen eiusdem regulae manifeste eruitur, quasdam esse Beneficiorum vacationes, quae minime reservantur, cuiusmodi sunt: 1° vacationes, quae, Sede Apostolica vacante, contingunt; nam Papa ratione mensium sibi Beneficia reservat *ad suae voluntatis beneplacitum*; sed certum est beneplacitum morte finire: propterea Episcopus potest conferre Beneficia, quae post mortem Pontificis vacarunt, nulla facta mensium distinctione (1): 2° vacationes ob resignationem, vel renunciationem in manibus Episcopi factam, quia reservatio, ex praescripto regulae, procedit tantum quoad Beneficia, quae *alias quam per resignationem*, vacantia fiunt: unde potest Episcopus quolibet mense Beneficiorum dimissiones acceptare, et de illis sic dimissis per se disponere; 3° vacationes, quae contingunt per permutationem; nam permutatio, cum duplicem resignationem contineat, licet non sit expressa in regulae littera, adhuc manifeste latet in sensu: quare Episcopus potest quolibet mense permutationes Beneficiorum probare, et in Beneficiis sic permutatis institutionem dare (2).

(1) Attamen collatio ab Episcopo expedienda est, dum Sede Apostolica vacat: nam novus electus Pontifex statim in regula 68. Cancellariae sibi reservat ea Beneficia, quae vacarunt tempore vacantis, quaeque ab Ordinariis non fuerant legitime collata. — (2) Riganti ac cit. reg. part. 1, § 3, n. 31 et 35. Sed in resignatione observanda est Bulla *Quanta Ecclesiae* S. Pii V, quae praescribit, resignationes admittendas tantum esse: 1.º a senibus, 2.º a corpore vitiatis, 3.º a censuratis, 4.º ab infirmis, 5.º ab habentibus plura Beneficia, 6.º ab iis, qui ratione inimicitiarum in loco Beneficii tuti non sunt, 7.º ab iis, qui religiosam professionem emittere cupiunt, intra duos menses ante professionem.

513. Exposita prima, et secunda classe reservationum Beneficiorum, restat, ut pauca adiungamus de tertia, scilicet de reservationibus, quae per posteriorum Summorum Pontificum Constitutiones factae fuerunt. Ita Alexander VI reservavit Beneficia eorum, qui offendunt li-

tigantes in Romana Curia, eorumque iudices, advocatos, procuratores, testes, vel notarios (1). Paulus IV reservavit Beneficia eorum, qui se ipsos pro aliis in Romana Curia examini supponunt, vel annuas pensiones offerunt pro consequendis Beneficiis, aut Beneficia a Papa impetrant pro aliis, ut ab iisdem aliquid consequantur, vel quando pro se ipsis impetrant cum intentione illa resignandi (2). Pius IV reservavit Beneficia, quae vacant per simoniam confidentialem (3). S. Pius V Beneficia, quae vacant per crimen haeresis (4). Gregorius XIII Beneficia nulliter collata ab haereticis, et apostatis (5); item Beneficia resignata, in quibus resignationis publicatio facta non fuit (6). Sixtus V reservavit Beneficia vacantia propter omissam delationem habitus clericalis (7). Sunt praeterea et aliae reservationes praesertim particulares quoad determinatas Ecclesias, de quibus videndus est Gonzalez (8).

(1) Bul. *In eminenti*. Ventriglia, tom. 2, annot., n. 88. — (2) Bul. *Inter caeteras*. Ventriglia ibid. n. 94. — (3) Bul. *Romanum Pontificem*, quae confirmatur a Bul. *Intolerabilis* S. Pii V, qui alterius decrevit, reservationem procedere non solum in Beneficiis, in quibus commissa simonia confidentialis, sed etiam in aliis, quae obtinebant confidentiarii simoniaci. — (4) Bul. *Cum apostolatus*. — (5) Bul. *In ecclesiis*. — (6) Bul. *Humano vix iudicio*. — (7) Bul. *Cum sacrosanctum*, et Bul. *Apostolicae Sedis* Benedicti XIII. — (8) Reg. 8 Cancel. Glos. 51.

514. Demum, in praxi reservationum, observanda sunt sequentia: primo, Episcopus potest, et debet more solito indicere Concursum in vacatione Beneficiorum habentium curam animarum, et quando ad eum spectat, ut supra diximus, eligere digniorem, vel litteris familiaribus, quem digniorem putat, Datario commendare (1); secundo, Episcopus Cardinalis potest quibuscumque anni mensibus Beneficia ad sua collationem spectantia conferre, modo duplici reservationi obnoxia non sint (2); tertio, in provisionibus a S. Sede factis super Beneficiis exiguntur annatae, vel mediae annatae, scilicet fructus, vel medietas fructuum unius anni. Annata exigitur in Beneficiis maioribus, media annata in minoribus, quorum annui redditus

summam 24 ducatorum, vel florenorum superant; sin secus nihil exigitur (3).

(1) Si in actis aliqua occulta causa reticita fuerit, quae alicui ad Beneficium obtinendum obstat, in iisdem litteris debet Datario significare. Bul. *Cum illud* Benedicti XIV. — (2) Ipse tamen in mensibus reservatis litteras provisionis, sive Bullas non concedit, quae a Cancellaria Apostolica sunt impetrandae, debita soluta taxa, ratione annatae, si nullis detractis oneribus, eorum reditus summam 24 ducatorum auri non superent. Bul. *Cum sicut* Benedicti XIV. Sed praeterea Episcopus Cardinalis aliud solet obtinere a Pontifice indultum magis, aut minus extensum conferendi eodem modo alia Beneficia reservata, aliquibus, et maxime vacantibus apud Sedem, exceptis, ut in similibus indultis videre est. Illud insuper observandum, quod illi, qui has collationes a Cardinalibus obtinuerunt, debent intra quatuor menses citra montes, et ultra intra octo menses, litteras Apostolicas provisionum sibi procurare, alias Beneficia denuo vacant, et fiunt summo Pontifici reservata. Gonzalez loc. cit. n. 108. — (3) Huiusmodi annatae ex communi religionis causa fuerunt institutae, ut summus Pontifex Ecclesiae necessitatibus tum in Urbe, tum in toto terrarum orbe posset consulere, quae decimis papalibus videntur substitutae. Bul. *Cum sicut* Clementis VII. Quoad Galliam videndus est Lequeux Man. Comp. Iur. Can. tom. 3, n. 1197.

TITULUS XIX.

DE BENEFICIORUM UNIONE.

SUMMARIUM: 515. Unio est realis, vel personalis. — 516. Realis quomodo dividatur, et quomodo extinctiva fiat? — 517. Quae subiectiva? — 518. Quae dicatur aequae principalis? — 519. Quomodo possit, aut debeat Episcopus Beneficiorum Uniones facere? — 520. Quando possit unire Beneficia reservata, vel affecta? — 521. Quae Beneficiorum Uniones Episcopo interdicantur? — 522. Beneficia unita potest Episcopus in pristinum statum reducere. — 523. Quare personalis Beneficiorum Unio prohibeatur? — 524. Quotuplici ratione Beneficia sint incompatibilia? — 525. Quae sint poenae contra Beneficia incompatibilia retinentes? — 526. An consuetudo licitam reddere queat plurium Beneficiorum retentionem?

515. *Unio* Beneficiorum, dupliciter contingit, nempe cum duo in unum componuntur, aut cum duo uni conferuntur: prima dicitur *realis*, secunda *personalis*. Utraque odiosa est, et non facile probatur, nisi iustam evidentis utilitatis, aut necessitatis habeat causam, et a legitima au-

toritate fiant, quia adversatur regulae iuris: *singula singulis Beneficia conferantur*: nam si plura in unum, vel uni adiiciantur, Ecclesiae servitium minui, et ecclesiasticus ordo perverti debet.

516. Realis Unio est triplex, alia *extinctiva*, alia *subiectiva*, et alia *aeque principalis*. Extingtiva Unio appellatur, cum duo Beneficia supprimuntur, et ex eorum veluti materia novum efformatur, ut si ex duobus Canonicatibus efformetur Dignitas, aut ex duabus parochiis una pro duorum populorum necessitate efformetur, quae sit omnibus propria. In hac unionis specie, cuius rarus est usus, illud peculiare est, quod consuetudines, et privilegia primitiva post Unionem adhuc subsistant, quae meliora, et favorabiliora novo Beneficio sunt (1).

(1) Pirhing de praeb. n. 201. Nihilominus hoc non videtur observatum a Pio VII in Bul. *Qui Christi Domini*, et in Concordato anni 1802 inito cum Gallico Gubernio, in quo, veteribus suppressis, novi eriguntur in Gallia Episcopatus: nam in eodem revocantur primitiva iura Ecclesiis competentia cum privilegiis, et praerogativis cuiuscumque generis.

517. Subiectiva Unio appellatur, cum unum Beneficium alteri subiicitur, ita ut primi natura mutetur, fiatque alterius accessorium, ut si una parochia, ex defectu dotis, alteri uniatur, aut Dignitas Dignitati. Hoc casu primum Beneficium quasi extinguitur, ac veluti praedium alterius principalis consideratur, cuius naturam, qualitates, et privilegia consequitur dum amittit ea, quae sibi erant propria. Hinc si Beneficium regulare saeculari taliter unia- tur, aut Ecclesia exempta non exemptae, nullum competit amplius post unionem Religionis, aut exemptionis privilegium. Illud tamen est in similibus Unionibus observandum, quod generaliter debet minus dignum Beneficium uniri digniori, et quod specialiter in parochia ita alteri unita Vicarius est semper constituendus, qui curam animarum gerat (1).

(1) Cap. 30, in fin. de praebend.

518. Aequae principalis Unio appellatur, cum duo Beneficia simul connectuntur, ut unicum perpetuum debeant

habere Rectorem, salva in reliquis absque ulla confusione, aut subiectionis specie eorum natura. Haec Unio solet habere locum in Beneficiis maioribus, cum duo ex. gr. Episcopatus sub uno constituuntur Episcopo, aut Episcopatus, et monasterium uni adiiciuntur Episcopo, qui sit simul Episcopus et Abbas. Quamobrem Beneficia post huiusmodi Unionem adhuc in se tamquam separata habentur, propriumque titulum, gradum, honorem, privilegia, consuetudines, et redditus servant, ut Doctores communiter tradunt (1).

(1) Hoc eventit nostris temporibus in Episcopatu Naulensi, qui unitus fuit Savonensi.

519. De Unionibus, quae fiunt a Summo Pontifice, non agimus; nam cum Beneficiorum omnium plenaria dispositio ad ipsum pertineat, potest Summus Pontifex quando, et quomodo vult ea unire et dividere (1); Episcopus vero minora suae dioecesis Beneficia, etiam curata, unire potest in perpetuum, modo Unio non sit illi specialiter a iure interdicta (2). Sed ad legitimam unionem faciendam requiritur causae necessitatis, aut evidentis utilitatis cognitio, et citatio eorum, quorum interest, ut Patronorum, qui si laici sint, debent ulterius consentire (3). Rector tamen Beneficii non est necessario citandus, quia Unio non habet effectum, nisi post mortem actualis possessoris (4). Neque etiam, si agatur de ecclesia parochiali, necessario citanda est plebs. Aequum tamen est, ut tam Beneficii possessor, quam plebs audiatur (5). Episcopus nedum potest Beneficiorum uniones facere; verum ad faciendas quandoque a S. Tridentino Concilio veluti adhortatur, ut pro salute animarum ad uniendas parochias ita pauperes, ut necessaria nequeant providere Rectori (6), ad unienda Beneficia simplicia saecularia singulis praebendis Canonice ecclesiae Cathedralis, et Collegiatarum insignium, cum adeo tenues sunt, ut, computatis etiam distributionibus quotidianis, non sufficiant pro sustinendo decenti Canonice gradu; quo in casu potest etiam suppressere, et ad minorem numerum reducere Canonicatus (7). Diximus *singulis praebendis*; nam

mensae Capitulari, aut etiam Massae distributionum similes uniones facere nequit (8); et ad unienda clericorum Seminario Beneficia simplicia saecularia, quando eidem per Beneficiorum taxam, aut alio modo, non est satis provisum (9).

(1) Summus tamen Pontifex eam sibi constituit legem, ut commissiones unionis, et divisionis semper fiant ad partes, *vocatis quorum interest*. Reg. 22 Cancel. — (2) Cap. 8, de exces. prael. Capitulum Cathedralre, sede vacante, et Vicarius Capitularis, ex veriori sententia, potest Beneficia unire, et fusius explicamus in alio opere, Theor. et Prax. Régim. Dioec.; non vero Vicarius Generalis, et Praelatus inferior, licet sint ordinaria iurisdictione praediti. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 86. — Cap. 30 et 33, de praeb. Trid. sess. 7, c. 6, de ref. Causa necessitatis esset, si fructus duorum Beneficiorum ita imminuti forent, ut amplius duobus parochis sustentandis non sufficerent. Arg. Clem. 1, § ad haec de stat. monac.; si numerus parochianorum ita sit imminutus, ut amplius in aliqua parochia decem mancipia non reperiantur. Can. 3. c. 10, q. 3, si ecclesia per hostes devastata sit. Cap. 2, de rel. dom.; si populus bello, aut peste imminutus sit. Can. 48 et 49, c. 16, q. 1; et si status Ecclesiae deformatus ita sit, ut in ea disciplina non amplius observetur. Arg. Cap. 7. ne cler. vel. mon. Causa vero evidētis utilitatis esset, si clerici idonei non reperirentur, qui vellent Beneficio deservire, Pirhing de praeb. n. 209. — (4) Clem. 2 de reb. eccl. non alien. — (5) Riganti ad reg. 32, n. 39. — (6) Sess. 21, c. 5, de ref. et Riganti ad reg. 13, n. 137. — (7) Sess. 24, c. 15, de ref. — (8) Cit. Clem. 2. — (9) Trid. sess. 23, c. 18, de ref.

520. Ex regula generali, Episcopus nequit unire Beneficia reservata, vel affecta Beneficiis liberae collationis: nam hoc modo posset reservationis, et affectionis vim eludere. Sed haec regula limitatur ex praescripto Tridentini in tribus casibus iam citatis, in Unione scilicet favore parochiae vere pauperis (1), favore singularum Praebendarum nimis tenuium in Ecclesiis cathedralibus et Collegiatis insignibus (2), et favore Seminarii, quando aliter ex defectu reddituum deberet perire (3). In his casibus Episcopus potest Beneficia quomodocumque reservata, vel affecta, etiam in perpetuum, et ante eorum vacationem unire, absque tamen divini cultus, et actualis possessoris praeiudicio, ut ex citatis Tridentini locis manifeste eruitur (4).

(1) In his Unionibus ex veriore sententia debet intervenire Capituli consensus, vel saltem supervenire, cuius defectum S. Congregatio

Concilii supplet. — (2) Hoc modo uniri possunt dictis ecclesiis *aliquot*, et non multa, *beneficia simplicia*, et non duplicia, neque parochialia. Riganti ad cit. reg. 13, n. 145. — (3) Quoad uniones Seminario iam erecto faciendas, plura observanda sunt. 1.º Non potest procedi ad unionem Beneficiorum Seminario, nisi prius pro eodem tractata fuerit portio, vel taxa ex omnibus Beneficiis, iuxta praescriptum Tridentini in cit. cap. 18, sess. 23. Riganti loc. cit. n. 54, 2.º Non possunt Seminario uniri nisi Beneficia simplicia, praestimonia et praestimoniales pensiones in parvo numero: nam Tridentinum exprimit *beneficia aliquot simplicia*. 3.º Non possunt Seminario uniri ea Beneficia, quae obtinent familiares Papae, Cardinalium, et Officiales S. Sedis. Riganti loc. cit. n. 108. 4. Tales Uniones pro validitate postulant consilium quatuor Seminarii Deputatorum. Benedictus XIV de Synod. 1. 9, c. 7, n. 2. 5.º Pro Italia, insulisque adiacentibus quantitas taxae consistit in summa scutorum trium pro quolibet centenario proventuum Beneficii, quae si necessitas urgeat augeri potest tantum ad quinque pro centenario. Bul. *Credita nobis* Benedicti XIII, et Riganti loc. cit. n. 126 6.º Si hae conditiones non observentur, Uniones in Beneficiis S. Sedi reservatis, vel affectis, ab Episcopo factae Seminario, nullae sunt, et irritae. Id. ib. — (4) Haec quoad Italiam, insulasque adiacentes, applicari debent etiam Praebendis canonici Poenitentiarum et Theologi. Nam Benedictus XIII in Bul. *Pastoralis* indulget, ut duae citatae Prebendae erigi per Episcopum, possent in Beneficiis quomodocumque affectis et reservatis, et si redditum non habeant scutorum sexaginta, possent usque ad hanc summam conficiendam iisdem Praebendi uniri alia Beneficia etiam reservata, vel affecta. Riganti loc. cit. n. 163.

521. Nihilominus haec Beneficia uniendi potestas, interdum Episcopo ab ipsa lege interdicitur; et sic nequit unire parochiam monasterio, aut dignitati, aut Capitulo, aut Collegio, aut alteri simili loco, quia prima consideratio debet esse de bono spirituali animarum, quod magis in parochia, quam in dictis locis continetur (1). Nequit unire Beneficia libera Beneficiis iurispatronatus, ne libertas servituti subiiciatur (2). Nequit unire Beneficia unius dioecesis cum Beneficiis alterius dioecesis (3). Nequit Beneficia unire mensae suae, aut mensae Capitulari, ad suspicionem propulsandam lucri quaerendi pro se, et pro suis (4). Nequit denique unire Beneficia ad alicuius vitam, quia similis Unio utilitatem personae potius quam bonum Ecclesiae videretur respicere (5).

(1) Trid. sess. 24, c. 13, de ref. — (2) Id. sess. 25, c. 9, de ref. — (3) Id. sess. 14, c. 9, de ref. — (4) Cit. Clem. 2, de reb. Eccl. non alien. — (5) Pirhing de praeb. n. 105:

522. Beneficia semel unita, possunt iterum disiungi, et in pristinum statum restitui, cessante causa, ob quam fuerunt unita, et adhibitis iisdem solemnitatibus. Disiunctio fieri potest ab Episcopo in Beneficiis, quae a se, vel ab antecessoribus suis unita fuerunt, immo etiam, ex Doctorum sententia, in Beneficiis unitis a Papa, quia Pontifex non praesumitur per Unionem a se factam voluisse auferre Episcopo potestatem, ex iusta causa, rem restituendi in pristinum, maxime cum hoc cedat in maiorem Ecclesiae utilitatem. Facta demum Unionis revocatione, Beneficia primam eorum naturam, et iura assumunt, nisi aliter in actu revocationis decernatur, sed salvum manet actualis possessoris ius, cui praeiudicium afferri non debet (1).

(1) Card. Soglia Inst. iur. priv. § 86.

523. Personalis Beneficiorum Unio tunc accidit, cum clericus ex vero titulo plura simul retinet Beneficia, quin realiter eadem sint unita. Sacri Canones magnopere hunc damnant abusum, qui novum polygamiae spiritualis, et sordidissimum avaritiae specimen exhibet, quique ipsi rationi evidenter repugnat. Beneficium profecto datur propter officium; hinc ut quis est plurium officiorum incapax, ita et plurium Beneficiorum. Insuper Beneficium datur pro sustentatione, quam ubi quis obtinet ex uno, ex alio Beneficio quaerere amplius nequit. At imminutis Beneficiorum fructibus necesse fuit quandoque ad clericum alendum simultaneam plurium Beneficiorum retentionem permittere, modo ipsa Beneficia inter se compatibilia essent.

524. Incompatibilia dicuntur Beneficia ob triplicem rationem, nimirum ratione residentiae, ad quam Beneficiatus tenetur, ratione uniformitatis et consistentiae sub eodem tecto, et ratione sufficientiae uniūs ad suppeditanda pro clerici sustentatione necessaria. Ob primam rationem incompatibilia sunt duo Beneficia residentialia (1), ut sunt duo Episcopatus, duae Abbatiae, duo Canonicatus diversarum ecclesiarum, duae parochiae, et duo quaelibet Beneficia etiam simplicia in diversis ecclesiis existen-

tia, quae vel foundationis lege, vel statuto, vel consuetudine personalem residentiam requirunt, quia nemo potest in duabus ecclesiis residere (2). Ob secundam rationem incompatibilia sunt duo Beneficia uniformia, vel similia sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia consistentia (3). Et plane uniformia Beneficia appellantur, quae habent eundem finem, idemque officium eodem tempore peragendum, ut sunt in eadem ecclesia duo Canonicatus, duo personatus, duaeque Capellaniae. Attamen si istae etiam sub eodem tecto existentes diversum habeant onus, si una ex. gr. importet onus bis celebrandi in uno altari infra hebdomadam, et altera bis similiter in alio, non sunt hac de causa incompatibiles (4). Ob tertiam rationem sunt incompatibilia illa Beneficia, quorum unum sufficit ad honestam clerici sustentationem: equidem non dantur Beneficia ad fovendam ambitionem, sive avaritiam, sed ad vitam sine temporalium cura traducendam (5). Hinc quando unum ad vitam non sufficit, potest Episcopus secundum eidem clerico conferre; sed tertium numquam, etiamsi duo iam collata, necessaria pro honesta sustentatione non praebeant: nam similis collatio Unionem ad vitam continet, quae, ut supra diximus, Episcopo interdicitur; et aliunde specialis potestas Episcopo a Tridentino concessa, ultra secundum Beneficium non extenditur (6).

(1) Hinc non sunt incompatibilia ex hoc capite duo Beneficia, quorum unum habet residentiam, qua alterum caret. Riganti ad reg. 1, § 8, n. 9. — (2) Trid. Sess. 24. c. 17, de ref. — (3) Ratio est, quia Ecclesia privatur opera unius ministri, et quia Beneficiorum pluralitas in eadem Ecclesia invidiam generat inter fratres. — (4) Reiffenstuel, de praeb. n. 235. Nihilominus duae huiusmodi capellaniae obtineri nequeunt sine Episcopi dispensatione, quia incongruum videtur, quempiam duobus frui Beneficiis in eadem Ecclesia. Haec autem Episcopi dispensatio debet esse expressa, nam tacita non sufficit; debet concedi ex iusta causa necessitatis, vel evidentis utilitatis, vel maximae prerogativae meritorum; debet insuper primum Beneficium esse insufficienti ad honestam clerici sustentationem: nam si esset sufficiens non posset amplius conferri secundum Beneficium. Riganti, loc. cit. n. 106. — (5) Non est in iure determinatus redditus ad honestam clerici sustentationem necessarius; ideoque determinandus est ab aequo, et prudenti Episcopi arbitrio, iuxta morem regionis, qualitatem locorum, et temporum, ac conditionem personarum. Taxa a Synodo, vel a consue-

tudine pro patrimonio clericorum constituta in hac re non habetur pro regula. Cum tamen quaeritur, an Beneficium sustentationem honestam tribuat, ab eo deducenda sunt onera Missarum, manutionis altaris, procurationis, taxae Seminarii, synodatici, et alia huiusmodi, nec, ex veriori sententia, possunt in calculum adduci redditus patrimoniales Beneficiati. Id. ib. n. 91. — (6) Trid. sess. 24, c. 17, de ref. Riganti id. § 8, n. 69 et seqq. Non desunt tamen qui autumant, posse Episcopum in hoc casu tertium, et quartum uni Beneficium conferre, quia qui servit altari de altare vivere debet. Sed horum sententia est reiicienda, quia obstat dispositio Gregorii X in cap. 3, § fin. de offic. in ord. in 6, et Tridentini loc. cit. quae confirmantur a decisionibus S. Congregationis Concilii Tridentini, uti communiter Doctores tradunt. Solus idcirco Papa, super hac incompatibilitate trium aut plurium Beneficiorum, potest dispensare in sensu cap. 17, c. 1, q. 7. Riganti loc. cit. n. 32 et 40; item, super incompatibilitate ratione residentiae. Cap. 28, de praeb. Sed in praxi numquam dispensare solet, ut quis retineat duos canonicatus in diversis ecclesiis, duas ecclesias parochiales, vel canonicatum cum parochia: sed cum hoc modo dispensat, residentiam in parochia iniungit, ut sancivit S. Pius in Bulla relata a Riganti loc. cit. n. 44. Iusta ratione summus Pontifex super Beneficiorum incompatibilitate dispensat iis in regionibus, in quibus haereses dominantur, et boni ministri deficiunt, quia ibi probati ministri requiruntur, ubi ministri diaboli turbas ad omnem errorem excitant. (Id. ib. n. 53). Similiter, et a fortiori solus Papa dispensat super incompatibilitate Beneficiorum ratione consistentiae sub eodem tecto, et conformitatis, Id. ib. n. 126.

525. Ex pluribus Constitutionibus poenalibus, contra Beneficia incompatibilia retinentes, diversis temporibus, ab Ecclesia promulgatis (1), haec generalis erui potest conclusio, nimirum; qui recipit secundum Beneficium cum primo quomodocumque incompatible, post adeptam secundi actualem, plenam, et pacificam possessionem, utroque privatur ipso iure; ac primum regulariter per Episcopum conferendum est, dum secundum manet S. Sedi reservatum, quia in secundi tantum assecutione Beneficiatus in culpa fuit, crimenque patravit (2). Cum tamen Episcopus primum Beneficium cuiquam contulerit, hic in Beneficii possessionem immitti nequit, nisi citato et audito antiquo possessore, qui posset aliquid praeiudiciale afferre, uti foret Pontificis dispensatio, aut nullitas tituli, cui pro secundo Beneficio innititur, quia nemo inauditus, et sine causae cognitione, sua possessione, vel quasi, spoliari potest (3). Pacifica vero possessio secundi Beneficii

ex parte temerarii detentoris tunc apprehensa dicitur, cum ipse ex legitimo titulo in eadem per habentem potestatem immissus fuit, in eaque per duorum mensium spatium sine molestia, et controversia iuris, vel facti, in iudicio, vel extra, tutus mansit. Tempus duorum mensium ideo conceditur, ut Beneficiatus queat experiri, an sit sibi in posterum secundi Beneficii stabilis et firma futura possessio (4).

(1) Riganti loc. cit. n. 130. — (2) Trid. sess. 7, c. 4, de ref. et sess. 24, c. 17. Verba conclusionis sunt accurate observanda: diximus *post adeptam* secundi Beneficii possessionem; nam ante adeptam possessionem, etiamsi quis fuerit de Beneficio provisus, poena privationis non incurrit, quia, ut ait Fagnanus, incompatibilitas non consideratur in acquirendo, sed in retinendo; diximus *actualement*, ad possessionem corporalem indicandam; diximus *plenam*, quia haec possessio debet esse coniuncta cum perceptione fructuum, vel saltem maioris eorum partis, cap. 26, de praeb. in 6, et ib. Glos. verbo *Vacare*; diximus denique *pacificam*, quatenus a molestiis de iure, et de facto libera esse debet, aliter Beneficium dici non posset omnino adeptum. Reiffenstuel de praeb. n. 230. — (2) Cap. 28, de praeb. in 6. — (4) Hoc de iure communi observandum foret etiam in promotionibus Episcoporum; sed ex stylo Curiae non servatur, quia Papa in promotione Episcopi in Consistorio facta, solet decernere, Beneficium promoti, ab ipsa die promotionis vacare.

526. Ita se res habet de rigore iuris; interim quandoque aliter obtinet ex dispensatione, aut privilegio a Summo Pontifice concesso; at quod fit per privilegium, fieri similiter nequit per consuetudinem etiam immemoriam. Hinc non possumus in genere eorum Doctorum opinionem probare, qui ex consuetudine licitam admittunt plurius Beneficiorum incompatibilium retentionem, etiamsi simplicia sint; neque possumus admittere, quod ait Devoti, nunc scilicet ex consuetudine ubique recepta neminem in foro controversiam pati, quod duo possideat Beneficia incompatibilia; etiamsi unum satis praebeat ad vitam traducendam, modo utrumque residentiam non requirat (1). Nam similis consuetudo, paucis exceptis casibus, vera est corruptela, et intolerabilis abusus, quo nemo potest suam tutari conscientiam, licet casu, aut ob depravatos mores, nullam in foro patiatur controversiam: siquidem sacris Canonibus, et rationi repugnat, fructibus

non necessariis secundi Beneficii clericum frui, quibus aliter indiget et indigne privatur (2).

(1) Instit. eccles. de praeb. § 17. — (2) Reiffenstuel de praebend. n. 274, et Riganti loc. cit. n, 28, 72 et 126.

TITULUS XX.

DE BENEFICIORUM DIVISIONE ET DISMEMBRATIONE.

SUMMARIUM: 527. Quando fiat Divisio, et quando Dismembratio? — 528. Divisio generaliter damnatur, sed ex rationabili causa fieri potest. — 529. Idem de Dismembratione dicendum. — 530. Quid sit Pensio? — 531. Quomodo imponatur, et quibus Beneficiis imponi nequeat? — 532. An sit Beneficium ecclesiasticum? — 533. Quae sint iustae Pensionum causae? — 534. Quis possit Pensiones constituere? — 535. Ad Pensionis impositionem requiritur consensus Beneficiati. — 536. Pensio constituta nec cedi, nec alienari potest. — 537. Quot modis Pensio extinguatur? — 538. Quid sit Vicaria et quomodo dividatur? — 539. Quis possit Vicariam constituere? — 540. Quid sit Coadiutoria, et quomodo a Vicaria differat? — 541. Quis possit Coadiutoriam dare? — 542. Quae sint iura, et onera Coadiutoris? — 543. Commenda quid significet, et quo iure regatur?

527. Cum regula Iuris Canonici sit, Beneficia esse sine diminutione conferenda, ut Gregorius IX significavit in rubrica tituli duodecimi libri tertii Decretalium, sequitur, ea nec dividi, nec dismembrari posse, sed integra in statu, in quo reperiuntur, esse conferenda. *Divisio* fit, ut patet per se, cum unum Beneficium in duo, vel plura scinditur, ut si ex redditibus unius Canonatus, duo constituantur, vel ex territorio unius, parochiae duae efformentur. *Dismembratio* vero fit, cum aliqua pars reddituum ex Beneficio, vel territorii pars, ex parochia subtrahatur, et alteri clerico, vel parochiae assignetur. Ex quibus manifeste liquet, Divisionem et Dismembrationem habere locum potius in Praebenda, quam in ipso Beneficio, cum hoc salvum maneat cum suo Rectore, iuribus, et privilegiis, dum tantum partem fructuum, vel territorii amittit (1).

(1) Praebendae nomine illa intelligitur fructuum sive reddituum complexio, quam ratione divini officii in aliqua ecclesia peragendi Beneficiatus percipit.

528. Licet vero, ex regula generali, Beneficia dividi nequeant, quia omne Beneficium tum maius, tum minus, ex sua natura unum corpus efficit, et unum tantum requirit sacerdotem, ne in uno corpore plura sint capita (1); nihilominus ex rationabili causa tum Papa potest Episcopatus, et Beneficia maiora dividere, tum Episcopus Beneficia minora, et parochias (2). Ratio est, quia quandoque tales occurrunt circumstantiae, ut bono Ecclesiae et animarum valde expediat, ex uno pingui Beneficio, vel ex una ampla parochia, duo Beneficia, vel duas parochias efformare, quae proprium habeant corpus, et sacerdotem (3). His in casibus regula generalis debet limitationem pati. Rationabilis autem causa ea dicitur, quae necessitatem, aut evidentem utilitatem affert (4).

(1) Cap. 8 de praeb. — (2) Cap. 26, eod. et Glos. in cit. cap. 8, verbo *Divisionem*, et Trid. sess. 21, c. 4, de ref. — (3) Revera Alexander III, qui prohibuit Beneficiorum Divisionem, in cit. cap. 8, de praeb. Divisionem parochiae probavit in cap. 3 de eccl. aedif. — (4) Card. Soglia Inst. iur. priv. § 87.

529. Idem iudicium ferendum est de Dismembratione, quae licet in se prohibita sit, ex iustis tamen causis, et legitima auctoritate, licita fieri potest (1). Hic non loquimur de ea Dismembratione, quae ipso iure fit, ut est onera Beneficio annexa solvere, annatas, synodicum, subsidium charitativum, taxam pro Seminario, aliaque similia subministrare; sed tantum de Dismembratione, quae ex facto hominis contingit, ut sunt *pensiones, vicariae, coadiutoriae, et commendae*.

(1) Ad legitimam efficiendam Dismembrationem, illae requiruntur solemnitates, quae necessariae sunt in unione, et in rerum ecclesiasticarum alienatione.

530. *Pensio ecclesiastica est certa pars fructuum ex alieno beneficio decerpta, et alteri personae ex legitima causa, et auctoritate assignata.* Ab antiquis temporibus Pensionum usus inventus est, ut hoc medio clericis pauperibus alimenta darentur, qui Ecclesiae deservire non poterant: unde in titulum eleemosynae videntur primitus institutae; sed labentibus in deteriora temporibus, usus invaluit, ut Pen-

siones pro clericis divitibus, et etiam pro laicis, saepe cum nimio Beneficiatorum, ecclesiarumque praeiudicio, constituerentur, cui malo Summi Pontifices et Concilia optimis sanctionibus occurrerunt (1).

(1) Selvaggio Inst. Can. 1. 2, t. 22.

531. Haec Pensio, vel imponitur personae clerici Beneficiati, et ad eam praestandam eius successor non tenetur (1); vel ipsi Beneficio imponitur, et ad eam praestandam tenetur nedum successor, sed etiam, pro tempore vacationis Beneficii, Oeconomus (2). Insuper, Pensio vel statuitur ad tempus, ex gr. ad vitam Pensionarii, quo casu est realis, et personalis mixta; realis, quatenus debet praestari a successore in Beneficio ipsi Pensionario viventi, et personalis, quatenus extinguitur cum Pensionarii persona: vel statuitur in perpetuum, et tunc induit naturam servitutis, qua onus in uno Beneficio constituitur favore alterius, ut in censu (3). In certa parte, vel quantitate Pensio constituenda est, ex gr. in centum, in quinquaginta, non vero in quota, ex gr. in dimidia, in tertia parte fructuum, quia si hoc fieret, ipsum Beneficium scinderetur, et idea Pensionis evanesceret (4). Nil tamen prohibet, quominus haec certa quantitas, in determinata tritici, vini, oleive mensura, vel in pecuniae summa statuatur, modo adeo modica sit, ut per Beneficium absque sustentationis, debitae hospitalitatis, pauperum, Ecclesiaeque suae detrimento, facile queat sustineri. Propterea per Tridentinum statutum fuit, ne possent Pensiones imponi Ecclesiis cathedralibus, quae ex fructibus certis salvos non haberent mille ducatos, et parochialibus, quae non haberent salvos saltem centum (5). Ex Curiae Romanae praxi Pensiones nullo in casu queunt tertiam aut ad summum dimidiam fructuum partem excedere, non computatis distributionibus quotidianis, quae nomine fructuum in hoc casu non veniunt; aliter Pensiones forent immoderate (6).

(2) Huius Pensionis exemplum habemus in cap. 21 de praeb. —

(2) Pirhing. ut eccl. benef. sine diminut. conf. n. 20. Illud notamus, quod Pensio constituta a Papa, censetur realis et imposita Beneficio,

nisi aliud exprimat: dum Pensio constituta ab Episcopo, personalis, vel imposita personae praesumitur. — (3) Reiffenstuel eod. n. 8. Censur enim, ut hic sumitur, est annua Pensio, quae ex redditibus, seu proventibus Ecclesiae, vel Beneficii, legitima auctoritate, et iusta causa alteri solvitur. Si census in fundatione Beneficii, aut in consecratione Ecclesiae impositus sit, dicitur *antiquus*; si vero postea sit impositus, dicitur *novus*, qui difficilius constituitur; nam in iure est expresse prohibitus, nedum in se, sed etiam in augmento census antiqui. Cap. 7, de censib. — (4) Resignatio Beneficii cum reservatione fructuum est in iure prohibita; et a S. Sede in Italia, et in Gallia numquam admittitur, nisi favore Cardinalium. Riganti ad reg. 45 Cancell. § 2, n. 20. — (5) Sess. 24, c. 13 de ref. Immo Innocentius III, in Bul. *Volendo*, et Benedictus XIII, in Bul. *Quanta*, prohibet omnino, ne parochiis Pensiones etiam causaresignationis imponi queant; quod eo fine editum est, ut parochi possent commodius suarum ovium necessitatibus consulere. — (6) Fagnanus in cap. *Nisi essent* de praeb. n. 27.

532. Ex dictis Pensio ex alieno Beneficio decerpitur; ideoque ipsa verum Beneficium non est, nisi in titulum Beneficii ecclesiastici alicui conferatur: nihilominus in materia favorabili Pensio clericalis nomine Beneficii persaepe venit (1). Ex dictis similiter Pensio alicui personae assignatur, id est, extraneo alicui Clerico, aut etiam quandoque laico, ex quo oritur discrimen inter Pensionem *clericalem*, quae Clerico saltem prima tonsura insignito tribuitur, et *laicalem*, quae propter aliquod temporale et pium ministerium alicui laico conceditur (2). Prima, Clerico pensionario onus imponit quotidie recitandi officium B. Mariae V., si ad recitationem Breviarii nondum teneatur; et ubi recitationem dicti officii omittat, Pensionis privatione punitur, eodem modo, quo Beneficiatus fructuum privatione puniretur, si Breviarii recitationem omittat (3).

(1) Reiffenstuel de praeb. n. 90. — (2) Pensiones laicis tantum a Papa concedi possunt. Bul. *Sacramentum* S. Pii V. — (3) Bul. *Ex proximo* S. Pii V. Praeterea Pensio imponit Clerico novam obligationem deferendi habitum ecclesiasticum. Bul. *Cum Sacrosanctum* Sixti V.

533. Multae sunt causae, quae iustam praebent Pensionis constitutionem ex communi Doctorum sententia. Prima est clerici pensionandi paupertas, ad quam suble-

vandam principaliter Pensiones approbatae fuere; si vero Clerico pauperi Pensio constituatur, ut studiis operam dare queat, specialiter *praestimonium* vocatur, quod ad tempus concessum, ex. gr. usque ad finem studiorum, aut ad ordinis praesbyteratus consecutionem, veri Beneficii rationem non habet (1). Secunda est infirmitas, vel senectus, ob quam Beneficiatus suo renunciat Beneficio. Tertia est bonum pacis, ob quam Beneficium inter duos litigiosum, uni adiudicatur quoad titulum, reservata alteri Pensione. Quarta est permutatio, aut alia ratio necessitatis, aut evidentis utilitatis Ecclesiae (2). In Gallia tamen admittuntur tantum hae causae, nimirum: causa transactionis pro bono pacis, causa permutationis ad coaequandos redditus Beneficiorum, et causa resignationis, ne resignans nimium detrimentum patiatur (3). Caeterum harum causarum examen debet esse rigorosum, et magni interest (4).

(1) Layman. l. 4, t. 2, n. 6. — (2) Riganti ad reg. 24, § 5. n. 156. — (3) Id. ad reg. 45, § 2, n. 152. — (4) Hinc Card. Toletus ita aiebat: Qui Pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit, et ipsorum est considerare, quomodo dederit. De inst. sac. l. 5, c. 83.

534. Pensionum in Beneficiis constituendarum auctoritas in Summo Pontifice residet, a quo omnia moderantur Beneficia, prout charitas, et aequitas postulat. Sed de Episcopo magna saepe sententiarum varietate dubitatur, quatenus in Pensionum negotio eius auctoritatis limites extendantur. Qua in re sequentes nobis verae videntur conclusiones. Prima, nequit Episcopus Pensionem perpetuam Beneficio ab antiquis fundato imponere, aut in fundatione impositam augere: nam similis Pensio censum repraesentat; at novi census impositio, veterisque augmentum Episcopo manifeste interdicitur (1); insuper similis Pensio realis, quia Beneficio imponitur, ipsum Beneficium perpetuo scinderet, quod exceptis casibus in titulo praecedenti recensitis, Episcopo iterum interdicitur (2); his adde et illud, quod Beneficia sunt sine diminutione conferenda (3). Secunda, nequit Episcopus quocumque

modo Pensionem imponere in Beneficiis parochialibus; nam satis aperta est citata dispositio Benedicti XIII (4). Tertia, potest Episcopus de iure ex iusta causa, Beneficiato consentienti imponere Pensionem moderatam ad eius vitam duraturam (5), quae personalis foret, non realis: dicimus de iure, nam in praxi solus Papa ex quacumque causa Pensiones imponit, sive quia Episcopi potestate sibi de iure competenti non utuntur, sive quia stylus Curiae omnes Pensiones S. Sedi reservatas habet (6). •

(1) Cap. 7, de censib. — (2) Cap. 8 de praeb. — (3) Tit. ut benef. sin. dim. conf. — (4) Bul. *Quanta* — (5) Huius conclusionis fundamentum est in cap. *Nisi essent* 21, de praeb. in quo Alexander III non reprobatur pensionem per iudices commissarios impositam cuidam beneficiato, et ad eius vitam duraturam; at quod potest iudex commissarius, potest a fortiori iudex ordinarius, nempe Episcopus, et ita inter priscos tenet rigidus Fagnanus in cit. cap. cum caterva Doctorum, quos ipse citat, et inter recentiores sentit Berardi, quia olim pensiones imponere poterant Ordinarii, quibus in hoc non apparet adempta auctoritas. — (6) Fagnanus in cit. cap. Riganti loc. cit. n. 155, et ad reg. 40, n. 60.

535. Ad Pensionem legitime constituendam requiritur consensus Beneficiati, sine quo Summus Pontifex declarat, se nolle Pensionem constituere (1). Hoc obtinet, si Beneficium sit plenum; nam si Beneficium esset vacans, defensor ipsi Beneficio dandus videretur, quia Pensionis reservatio quamdam alienationis speciem continet quae fieri non debet, nisi de consensu Capituli, et dato Beneficio vacanti apto defensore (2).

(1) Reg. 45 Cancel. — (2) Pirhing, Ut benef. sin. dimin. conf. n. 15.

336. Ius ad Pensionem ecclesiasticam acquisitum cedi, aut alienari absque S. Sedis auctoritate non potest. Hoc quidem est ius in re, quae spirituali coniungitur, cuius alienatio propter temporale pretium simoniam redolet. Nihilominus olim Doctores permittebant alienationem commoditatis percipiendi Pensionem etiam absque consensu illius, qui debebat Pensionem solvere, et absque Apostolico beneplacito, quia existimabant dictam commoditatem nil habere rei spiritualis, aut spirituali adnexae (1). At

nunc etiam hoc vetitum declaratum fuit a S. Congregatione Episcoporum et Regularium in suo decreto a Gregorio XVI probato, in quo decernitur, pactiones, et contractus super alienationibus Pensionum esse illicitos, etiamsi *unica commoditas Pensionis percipiendae in alium transferatur; et nisi habito prius ea de re speciali Apostolico beneplacito*, licitos fieri non posse (2). Prius tamen Benedictus XIV, iam definierat, non licere pacta inter resignantem, et resignatarium super redemptione Pensionis constitutae per unam, vel plures anticipatas solutiones (3); quemadmodum similiter definierat, non licere vendere, aut cedere fructus Beneficiorum ad vitam, vel ad longum tempus, recepta pecunia ad eam summam, quae probabili vitae cursui respondeat (4).

(1) Riganti ad reg. 25, § 2, n. 32. — (2) Hoc decretum editum fuit 17 martii 1840 et refertur a Card. Soglia loc. cit. 109. — (3) Bul. *In sublimi*, in qua resignans, et resignatarius ad possidendum Beneficium, et pensionem redduntur inhabiles. — (4) Bul. *Universalis Ecclesiae*. Has fructuum beneficialium cessiones et alienationes Pontifex damnat, quia dedecus afferunt Ecclesiae, quia tendunt ad maiorum clericorum explendas cupiditates, quia clericos postea ad aegritatem reducunt, et quia decursu temporis pauperes necessariis fraudantur elemosynis, dum redditus, qui erant singulis annis, et pro tota vita, brevi consumuntur. Ideo Pontifex has cessiones irritat, et contrahentes coercet poena excommunicationis prolata in male bona ecclesiastica alienantes.

537. Demum ecclesiastica Pensio pluribus modis extinguitur, nempe: per mortem illius, cui fuit concessa, per Matrimonium ab eo contractum, per professionem religiosam ab eo emissam, per promotionem ad Episcopatum (1), per assecutionem Beneficii pensione gravati (2), per renunciationem Pensioni a Pensionario factam (3), per dimissionem habitus clericalis, et per crimen, quod Beneficii privatione punitur.

(1) Quidam hoc extendunt ad Abbantias, nisi adsit Summi Pontificis dispensatio. — (2) Hoc casu titulus pensionis cum titulo Beneficii confunditur, ut cum usufructus cum proprietate consolidatur. — (3) Neque requiritur beneplacitum Pontificis, aut superioris, quod quidem requiritur in renunciatione Beneficiorum: nam longe diversa est ratio in renunciatione Pensionis et Beneficii; per hanc quidem Beneficium fit vacans, et in eius vacantia Ecclesia pati potest detrimentum;

et ideo renunciatio non valet, nisi fuerit acceptata. E converso per renunciationem pensioni Beneficium remanet plenum, et fit omnino liberum, et damnum potest esse tantum in renunciante. Exceptio tamen fit in Pensione, quam clericus habet in titulum suae ordinationis: huic enim renunciare non potest, nisi alium obtineat titulum ordinationis; aliter fieret irregularis.

538. *Vicaria ecclesiastica in Beneficialibus est ius exercendi functiones alterius Beneficio inhaerentes cum congrua fructuum assignatione.* Differt proinde Vicaria a Pensione: nam in illa Vicarius habet temporale fructuum pro officio spirituali; in hac vero pensionarius absque spirituali plerumque ministerio sentit temporalem fructuum utilitatem: et in illa respicitur principaliter ad utilitatem Ecclesiae, in hac vero ad utilitatem pensionarii. Dividitur Vicaria in *temporalem*, cum scilicet Vicarius est amovibilis, aut ad tempus deputatur, quae rationem Beneficii non habet; et in *perpetuam*, cum Vicarius ad vitam constituitur, quae quidem veram Beneficii rationem habet, sicut Innocentius III definivit (1).

(1) Cap. 27 de rescript. et Clem. *Quae* de offic. vicar.

539. Vicariam temporalem potest Episcopus concedere in parochia vacante (1), in absentia Parochi ex iusta causa (2), in auxilium Parochi (3), et in ecclesia parochiali alicui Capitulo, aut Collegio unita, in qua tamen, si maluerit, et nulla sit contraria consuetudo, etiam Vicariam perpetuam potest erigere (4); sicut potest Vicariam perpetuam erigere in Ecclesia filiali alicuius valde amplae parochiae (5). Sed in perpetua Vicaria illud est adnotandum, quod Vicarius perpetuus iuxta formam canonicam, vel libere, vel ad praesentationem eorum, ad quos pertinet, in Vicaria, tamquam in vero Beneficio, est instituendus, et quod in Ecclesia parochiali institutus curae actualis exercitium habet, dum penes Rectorem principalem remanet sola cura habitualis, quae iurisdictionem in foro poenitentiali, et spirituali non servat, licet servet ius externae defensionis iurium parochialium, et fori contentiosi (6).

(1) Hoc casu vicarius appellari solet *Oeconomus*, cui assignanda

est congrua arbitrio Episcopi taxanda ex fructibus parochiae. Trid. sess. 24, c. 18, de ref.; sed Episcopus potest eum etiam sine causa a vicaria revocare. — (2) Nominatio Vicarii in hoc casu regulariter ad Parochum spectat; sed postea Vicarius a Parocho nominatus examinandus, et approbandus est ab Episcopo. Ita sane S. Congregatio Concilii explicavit decretum Tridentini in sess. 23, c. 1, de ref. Giraldus ad cit. cap.; si vero Parochus in hoc negligens sit, Episcopus libere Vicarium deputat. Hic Vicarius, ut alius supra nominatus, ius habet ad congruam portionem ex fructibus Beneficii ab Episcopo taxandam, *ratione habita*, ut ait Benedictus XIII, *redituum et emolumentorum ecclesiae parochialis..... nec non inspectis conditionibus loci, numeri animarum, qualitate laboris, et quantitate impensarum, quam commissi officii necessitas postulaverit*. Bull. *In supremo militanti* § XI. — (3) Quando parochia tanto constat animarum numero, ut unus nequeat omnes pascere, ex Tridentini praescripto Episcopus etiam tamquam Apostolicae Sedis delegatus debet Parochum cogere, ut sibi tot alios adiungat Vicarios, quot sufficient ad populum pascendum, sess. 21, c. 4, de ref. Quoad nominationem vero, approbationem, et congruam, ea observanda sunt, quae in nota praecedenti attulimus. — (4) Trid. sess. 7, c. 7, de ref. Congrua pro his Vicariis constituenda est ab Episcopo, quae regulariter in tertia omnium redituum et emolumentorum parte constituitur. Bul. *Cum super* Benedicti XIV. Nominatio autem horum Vicariorum Capitulis ecclesiarum competere solet. — (5) Cap. 3 de Eccl. aedif. — (6) Reiffenstuel de offic. vic. n. 40 et seqq.

540. *Coadiutoria* vero est *ius adiuvandi beneficiatum in regimine Beneficii cum congrua fructuum assignatione*. Ex comparatione huius, atque praecedentis definitionis clare patet, hae duo esse valde similia, si non sunt synonyma: nam utraque, tam Vicaria, quam Coadiutoria, onus affert gerendi vices alterius in Beneficio cum iure ad partem fructuum, et utraque in temporalem, et perpetuam dividitur; et specialiter Coadiutoria perpetua dicitur illa, quae cuiquam cum futura post mortem Coadiuti in Beneficio successione confertur. Discrimen vero in eo potissimum latet, quod, vivente Rectore principali, potiora sunt Vicarii, quam Coadiutoris iura, cum ille detur, ut Rectorem principalem etiam agere potentem suppleat, hic vero ut Rectorem senio. morbo, aut alia causa agere impotentem adiuvet: unde Vicarius perpetuus, invito Rectore, licite agit; non vero Coadiutor, Rectore rationabiliter invito, qui potest aliqua Coadiutori inhibere, ut ea peragat per se (1).

(1) Reiffenstuel de cler. aegrot. n. 51.

541. Coadiutoria perpetua cum futura in Beneficio successione dari tantum potest a Summo Pontifice ex causa urgentis necessitatis, vel evidentis utilitatis cognita et probata (1), nam haec Coadiutoria continet gratiam expectativam ad Beneficium postea vacaturum, quae a iure reprobatur (2); et insuper imaginem refert haereditariae successionis in Beneficio, quae nedum a iure scripto (3), sed et ab ipsa ratione damnatur, cum votum habere queat captandae mortis ipsius Beneficiati. Item Coadiutoria etiam temporalis in Episcopatibus a solo Pontifice Summo potest concedi, quia haec una reputatur ex maioribus Episcoporum causis S. Sedi reservatis. Hinc nec Archiepiscopus, nec Primas, nec Patriarcha, nec etiam Pontificis Legatus sine speciali commissione Episcopo potest Coadiutorem assignare. Coadiutorem vero temporalem in Beneficiis minoribus potest quandoque dare etiam Episcopus. Cum enim ad ipsum spectet in talibus Beneficiis institutio, ad ipsum quoque spectare debet ex legitima causa Coadiutoris datio. Hinc Episcopus potest temporalem Coadiutorem dare Parocho illiterato et imperito, modo sit honestae vitae (4), Parocho leproso (5), clerico infirmo (6), amenti, seni (7), et linguae usu destituto (8). Haec profecto fiunt nedum in utilitatem Beneficiati, ne cogatur Beneficium dimittere, sed maxime in utilitatem Ecclesiae, ne ob impotentiam Pastoris damnum in spiritualibus, aut temporalibus patiatur.

(1) Trid. sess. 25, c. 7, de ref. — (2) Trid. sess. 24, c. 19, de ref. — (3) Id. sess. 25, c. 7, de ref. Nihilominus saepissime Summi Pontifices hac facultate Coadiutorias concedendi usi sunt, quia ita bonum Ecclesiae expetebat, et quia in decreti Concilii Tridentini salva semper est Summi Pontificis auctoritas. Trid. sess. 25, c. 21, de ref. Benedictus XIV de Synod. l. 13, c. 10. n. 27. — (4) Trid. sess. 21, c. 6, de ref. Ad parochi imperitiam experiendam potest Episcopus eum ad novum examen vocare, eumque iterum scrutari, tam in dioecesis visitatione, quam extra visitationem, quando vehementia habet imperitiae indicia, etiamsi parochus esset regularis, vel ab ipso Episcopo institutus, ut declaravit S. Congregatio Concilii, teste Benedicto XIV, Inst. 9, n. 16. (5) Cap. 3 et 4, de cler. aegrot. vel debil. — (6) Ut tamen coadiutor ex hac causa dari queat, infirmitas debet esse incurabilis, et perpetua, quae ministerii exercitium impediatur; si enim esset tantum temporalis, et curabilis, Beneficiatus posset

sibi eligere Vicarium, ut supra diximus, et Coadiutorem declinare. Reiffenstuel de cler. aegrot. n. 18 et 31. — (7) Causa senectutis Coadiutor dari potest, quando senectus ministerii exercitium impedit; alias senis Coadiutorem acceptare non tenetur. — (8) Cap. 6, de cler. aegrot. Idem dicendum de eo, qui oculis captus est, vel gravi paralyysi laborat.

542. Is a Papa, et ab Episcopo Coadiutor constituendus est, qui necessariis pro Beneficio praeditus sit qualitatibus. Constitutus vero generaliter, et in perpetuum, debet tam Coadiuti, quam Ecclesiae, et fidelium curam gerere (1); et potest ea omnia, quae ad Coadiutum spectant, facere, nisi hic, cum valet, aliquid a se gerendum sibi reservet (2). Ideoque residentiae obligatio in Coadiuto perseverat etiam post assumptum Coadiutorem, qui similiter ad residentiam tenetur. Constitutus autem ad tempus, licet stricte loquendo non sit residentiae obligatus, quia Beneficium non habet; tamen Beneficio assistere tenetur, aliter inutilis fieret Coadiutoria. De caetero uterque Coadiutor sustentationem habere ex Beneficio debet, cui ministerium exhibet (3); sed maxime Coadiutor perpetuus, qui beneficio devinctus est, quique, etiam mortuo Coadiuto, in suo officio manet (4).

(1) Cap. 5, de cler. aegrot. Observamus Coadiutorem dari posse specialiter vel ad spiritualia tantum, vel tantum ad temporalia. Porro evenire potest, ut Beneficiatus fiat inhabilis ad quaedam spiritualia tantum, ut si careat manu; vel tantum ad temporalia, ut si Beneficii bona dilapidet. — (2) Reiffenstuel loc. cit. n. 51. — (3) Cap. 3 de cler. aegrot. cap. unic. eod. in 6. Si Coadiutor modestam sustentationem ex Beneficio habere nequeat, ei consulere debet Episcopus, vel conferendo Beneficium simplex iuxta Tridentinum sess. 24, c. 17, de ref. et sess. 21, c. 6, de ref. vel cogendo populum ad ei necessaria ministranda iuxta idem Tridentinum in cit. sess. 21, c. 4, de ref. nam Coadiuto defectu laboranti salva semper esse debet sustentatio ex Beneficio, quia nimis inhumanum est afflicto addere afflictionem. — (4) Coadiutoris vero temporalis officium cessat per mortem Rectoris principalis, sed et per eius renunciationem, aut depositionem, aut privationem, et per cessationem impedimenti, ac lapsum temporis, ad quod Coadiutor datus fuit.

543. *Commenda* denique iure antiquo erat custodia, aut administratio vacantis Beneficii pro tempore vacationis alicui concessa. Quare commendatarius tamquam admini-

strator, sive oeconomus, non faciebat fructus suos, quorum rationes erant futuro Rectori reddendae. Sed in posterum ad succurrendum praesertim Episcopis a propriis sedibus per impiorum manus expulsis cum assignatione fructuum beneficiorum Commendae ad tempus, vel in perpetuum concedi coeperunt. Qua constituta praxi, cito visi sunt tam clerici, quam laici Commendas inhiare, quas illi putabant, se posse retinere cum alio Beneficio, non obstante vetita pluritate Beneficiorum, et isti, non obstante eorum incapacitate ad Beneficia. His malis obviavit Clemens V, qui, postquam plures huiusmodi Commendas concesserat, infirmitate satis periculosa ab Omnipotente visitatus, ut ipse fatetur, omnes revocavit, ut de caetero in favorem cuiuscumque personae nullam haberent amplius roboris firmitatem (1). Deinde Tridentinum perquisitas clericorum ambages sustulit, dum sub gravissima sanctione declaravit, neminem posse retinere duo Beneficia, licet unum sit in titulum, et aliud in perpetuam Commendam (2). Ac denique partim lege, partim consuetudine factum est, ut Commendae perpetuae per solum Summum Pontificem possent concedi (3).

(1) Extrav. *Ex supernae* de praebend. int. com. - (2) Sess. 7, c. 4, de ref. — (3) Riganti ad reg. 43, n. 28. Episcopus tamen, qui dare potest Commendas temporales, has concedere nequit in parochiis vacantibus, in quibus vicarios, sive oeconomos ex praescripto Tridentini debet constituere. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 107.

TITULUS XXI.

DE BENEFICIIS IURISPATRONATUS.

SUMMARIUM: 544. Iuspatronatus definitur. — 545. Dividitur in ecclesiasticum, laicale et mixtum. — 546. Quae sint differentiae inter ecclesiasticum, et laicale? — 547. Quid observandum in mixto? — 548. Quae sint aliae eius divisiones? — 549. Qui sint modi primitivi illud acquirendi? — 550. Qui secundarii? — 551. Quid observandum in acquisitione per praescriptionem? — 552. Quid si pro parte ex gratia et pro parte ex iustitia procedat? — 553. Qui sint modi derivativi illud acquirendi? — 554. Regulae observandae in haereditario. — 555. In familiari, et gentilitio. — 556. Quae sint iura patroni? — 557. Quem debeat praesentare? — 558. Legitime praesentat qui est in pacifica possessione praesentandi. — 559. Quid observandum si plures sint patroni? — 560. Quid si praesentatus renunciet? — 561. Quae sint onera patroni? — 562. Quot modis iuspatronatus extinguitur? — 563. Quando Papa in toto ei deroget? — 564. Quando in parte?

544. Ecclesia de templorum, altarium, et Beneficiorum fundatoribus benemereri, uti decebat, semper consuevit, quos primum in sacris dypticis descriptos voluit, deinde iure in Beneficiis designandi presbyteros donavit, ac tandem, novis adiunctis iuribus, eorundem Patronos constituit, sive *Iuspatronatus* concessit. Iuspatronatus definiri potest; *facultas praesentandi clericum idoneum ad Beneficium ecclesiasticum vacans, cum aliis iuribus et oneribus coniuncta*. Dicitur *facultas praesentandi*, non conferendi, quia Episcopus non Patronus Beneficium confert: hinc praesentatio vere non tribuit ius ad Beneficium, sed ad institutionem, si Clericus praesentatus idoneus cognoscatur. Dicitur *ad Beneficium vacans*; nam praesentatio ad Beneficium plenum est nulla, quae vires non assequitur, licet deinde Beneficium vacet: unde hoc casu praesentantem praesentationis factae potest poenitere, vel si in eadem intentione persistat, iterum, facto vacante Beneficio, praesentare (1). Dicitur denique *cum aliis iuribus*, etc., quia praeter ius praesentandi, alia competunt Patrono iura et onera, de quibus infra. Quare Beneficium iuspatronatus non est in libera collatione Episcopi, sed subiectum, et quasi servum alicuius Patroni (2).

Cum haec materia satis ampla sit, non sufficit eidem

ordinem imprimere, sed exprimere necesse est. Hinc agere proponimus: primo, de divisionibus iurispatronatus; secundo, de modis, quibus acquiritur; tertio, de iuribus et oneribus, quae tribuit, vel imponit Patronis; et quarto, de modis quibus extinguitur.

(1) Cap. 8 de iurepatr. — (2) Iuspatronatus ex iure communi non habet locum in Praelaturis ecclesiarum cathedralium, et collegiatarum, quoad earum primam dignitatem: nam cum haec Beneficia sint electiva ex dispositione iuris communis, conferenda sunt per electionem eorum, qui sunt de Capitulo, nec possunt subici patronatui illius, qui ecclesiam fundavit, aedificavit et dotavit, licet eidem alia multa competant honorifica iura. Unde ius, quod habent multi Reges praesentandi clericos ad Praelaturas, et Episcopatus, non procedit ab Ecclesiae legibus communibus, licet Reges dictas ecclesias fundaverint, et dotaverint: sed oritur ex privilegio a Summo Pontifice concesso, aut a Concordatis inter utramque potestatem initis. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 101.

545. Primo, iuspatronatus dividitur in *ecclesiasticum*, *laicale* et *mixtum*. Ecclesiasticum est, quod ex bonis ecclesiasticis fuit institutum, et quod a persona ecclesiastica tamquam ecclesiastica exercetur. Laicale est, quod ex bonis saecularibus fuit erectum, quodque a laico, vel a clerico tamquam persona privata exercetur. Mixtum demum est, quod de iurepatronatus laicali, et ecclesiastico participat, quodque proinde partim possidetur a clericis, et partim a laicis, vel partim ex bonis ecclesiasticis, partim ex bonis laicalibus est constitutum.

546. Inter iuspatronatus ecclesiasticum, et laicale hae sunt praecipuae differentiae. 1^a Patronatus ecclesiasticus habet sex menses ad praesentandum, laicus vero tantum quatuor (1); utrique tamen tempus non incipit decurrere, nisi a die notitiae vacationis, et potentiae ad praesentandum, quod ab hoc initio continuo elabitur, atque completur, nisi ab Ordinario fuerit prorogatum (2). 2^a Patronus ecclesiasticus, praesentatione facta, non potest variare: unde si praesentatus idoneus reperitur, hic in Beneficio instituendus est; aliter si indignus, aut inhabilis scienter sit praesentatus, Patronus pro ea vice iure praesentandi privatur, et ab Episcopo libere fit provisio: e converso Patronus laicus potest variare, sive cumulare,

hoc est, alium, sive alios, ex nonnullorum sententia, intra debitum tempus praesentare; quo casu primus, vel priores non remanent exclusi; sed ex omnibus cumulative praesentatis digniorem in Beneficio Episcopus instituere debet (3). 3^a Beneficia iurispatronatus ecclesiastici reservationibus; et affectionibus sunt subiecta; non item Beneficia iurispatronatus laicalis ex iustitia acquisiti, cui non solet derogari.

(1) Cap. unic. de iurep. in 6. — (2) Episcopus quidem, ut sentiunt communiter Doctores, ad alios sex menses, non ultra, tempus ad praesentandum potest utrique Patrono prorogare. Sed illud animadvertendum est, quod in iurepatronatus regio nullum est tempus praefixum ad praesentandum: habentur enim Reges semper iuste impediti. — (3). Cap. 24, de iurep. Ratio autem discriminis est, quia Patronus ecclesiasticus tenetur noscere, et seligere dignum, quod interdum impune ignoratur a laico, et quia ubi quis opprimitur in uno, debet in alio relevari: ac proinde laicus, qui gravatur tempore, dum quatuor tantum menses habet ad praesentandum, relevatur in potestate cumulandi, sive plures praesentandi.

547. In iurepatronatus mixto, licet quidam adsint, qui mixturae rationem habendam esse opinantur, ita ut sit iudicandum ecclesiasticum, si qualitates iurispatronatus ecclesiastici praevaleant, aut vicissim; tamen est iurisconsultorum regula communis, qua traditur, in iurepatronatus mixto illud esse continuo observandum, quod Patrono magis est favorabile: magis autem favorabile est, ut Patronus habeat sex menses ad praesentandum, ut possit variare, ut Beneficium maneat a reservatione, sive affectione liberum: haec idcirco omnia iurispatronatus mixto conveniunt (1).

(1) De Luca de iurep. in Sum. n. 47.

548. Aliae praeterea sunt iurispatronatus divisiones. Dividitur sane in *activum*, quod alicui dat ius, ut praesentet, et *passivum*, quod alicui dat ius, ut praesentetur: sed ab activo illatio non fit ad passivum, neque ob mutatum primum, mutatur secundum. Dividitur in *reale*, quod competit alicui rei, vel praedio, a cuius possessore exercetur, et *personale*, quod competit alicui personae independenter a re, ut primogenito, vel successori in aliqua

familia; dividitur in *haereditarium*, quod cum haereditate ad quoscumque haeredes devolvitur, et *familiare*, quod agnatis, vel determinatae familiae reservatur, et *gentilitium*, quod ad agnatos, et cognatos extenditur (1).

(1) De Luca loc. cit. n. 29.

549. Secundo, iuspatronatus acquiritur variis modis, quorum alii *primitivi* dici possunt, alii *secundarii*, et *derivativi*. Primitivi, quibus iuspatronatus acquiritur ipso iure, sive ex iustitia, sunt tres, nempe: *dotatio*, *aedificatio* et *fundatio*, iuxta illud Glossae: *Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus* (1). Ille dicitur fundare, qui dat fundum, sive solum, in quo est Ecclesia construenda; ille aedificare, qui propriis sumptibus Ecclesiam primus extruit, vel iam collapsam reaedificat (2); ille demum dicitur dotare, qui pro Ecclesiae manutentione, pro ministris, et utensilibus, redditus sufficientes assignat. Si vero redditus assignati sufficientes non sint, Benefactor, non Patronus dicitur (3). Qui tres praedictas causas ponit, modo adsit saltem praesumptus Episcopi consensus, ipso iure absque ulla iuspatronatus reservatione Patronus fit. Et si plures in id concurrant, et unus ex. gr. fundet, alter aedificet, et tertius dotet, omnes in solidum Patroni fiunt (4).

(1) Glossa in can. 26, c. 16, q. 7. — (2) Sed prius citandus est collapsae ecclesiae Patronus, si quis sit, ut edisserat, an velit ipse ad iuspatronatus sibi conservandum ecclesiam reaedificare, an non; nam, eo tantum aedificare renuente, alteri potest ex reaedificatione iuspatronatus acquiri. Et ad hoc primo Patrono concedi solet sex mensium spatium, ut eo tempore vel reaedificet, vel iuripatronatus renunciet. Post lapsum vero huius temporis ex ipso iure iuspatronatus amittit. Bul. *Pius et misericors* Benedicti XIII. — (3) Quod autem de primo dotante affirmatur, idem, deficiente prima dote, de secundo affirmandum, dum primus citatus novam renuit assignare dotem, sine qua Beneficium esse nequit. Ubi vero prima dos sufficiens permanet, alteri ex hoc capite iuspatronatus haud acquiritur, licet dotem duplo, vel triplo maiorem dederit, qui quidem non Patronus, sed Benefactor semper audit Reiffenstuel de iurep. n. 6. — (4) Disputant hac de re Doctores, an tres dictae causae debeant concurrere simul, et copulative, an una tantum disiunctive sufficiat? Quidam primam tuentur partem, quia sine concursu trium causarum Ecclesia ad esse deduci non potest. At vera putatur secunda, quia ius in dis-

tinctis legibus Patronum facit, qui tantum fundat, et qui tantum aedificat, et qui tantum dotat. Reiffenstuel loc. cit. n. 4; et De Luca de iurep. disc. 55.

550. Modi secundarii, quibus iuspatronatus acquiritur ex gratia, sunt duo, nempe: *privilegium Summi Pontificis, et praescriptio*. Potest plane Summus Pontifex alicui iuspatronatus concedere; sed cum nimium multiplicata in Ecclesia haec privilegia essent, Concilium Tridentinum eadem sustulit et abrogavit, licet Patroni ex privilegio veram haberent, aut quasi possessionem praesentandi (1). Exceptio tamen facta fuit in privilegiis summis Principibus, et in favorem studiorum generalium concessis, quae Tridentini Patres in suo robore manere decreverunt. Quare si de iurepatronatus per privilegium acquisito sit quaestio; videndum, an fuerit ante, vel post Tridentinum concessum: nam si ante concessum reperiatur, salvis citatis exceptionibus, tamquam omnino abrogatum habendum erit; si vero post Tridentinum inveniatur concessum, adhuc observandum erit, quia privilegia post Concilium a Summis Pontificibus concessa ius novum faciunt (2).

(1) Sess. 25, c. 9, de ref. — (2) Reiffenstuel loc. cit. n. 12. Hoc tamen privilegium iuspatronatus non potest Episcopus concedere, quia hoc est ei a Gregorio IX interdictum. Cap. 2, de reb. Eccl. non alien. Unde S. Congregatio Concilii declaravit, iuspatronatus ex privilegio Episcopi concessum non prodesse, etiamsi praetensi Patroni per annos centum quadraginta in pacifica possessione huius iuris existerint. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 102.

551. *Praescriptione* similiter acquiritur iuspatronatus ex gratia magis quam ex iustitia (1). Sed hoc modo vel acquiritur a privatis personis, vel a personis publicis, et potentibus, ut sunt minores Principes, Barones, aliique, iurisdictionem in loco Beneficii exercentes, et ut sunt quoque communitates saeculares, sive Universitates quoad Beneficia in earum ecclesiis erecta. Si primum, id est in privatis personis, ad consequendum iuspatronatus sufficit praescriptio immemorialis a multiplicatis praesentationibus, id est saltem duabus, vallata. Si secundum, id est in personis publicis, praeter praescriptionem immemoriam requiruntur continuatae praesentationes per spatium quin-

quaginta annorum, quae per authenticas scripturas probentur, suumque sint sortitae effectum. Gravior quidem in hoc secundo casu statuitur praescriptionis forma, et probatio, quia, ut dicunt Tridentini Patres, in potentibus potius ex usurpatione, quam ex iusto titulo, iuspatronatus quaesitum praesumitur (2).

(1) De Luca loc. cit. n. 13. — (2) Sess. 25, c. 9, de ref. At supra nominavimus minores principes tantum, quia maiores, ut imperatores, et reges, ex dispositione eiusdem Tridentini, sub hac regula non comprehenduntur.

552. Aliquando iuspatronatus non est totum ex iustitia, neque totum ex gratia, ut si quis Ecclesiam restitueret, aut aliquam novam constitueret dotem, et interim a Summo Pontifice iuspatronatus rescriptum obtineat. Hoc casu suboritur dubium an iuspatronatus sit habendum potius ex gratia, vel potius ex iustitia? Sed ita resolvitur: aut privilegium praeponderat supra dotem, quae non est sufficiens, vel non aequat antiquam, et iuspatronatus iudicandum est ex gratia; aut vicissim dos supra privilegium praeponderat, vel quia aequat, aut superat antiquam, vel quia omnino sufficiens est, et iuspatronatus erit ex iustitia iudicandum (1).

(1) De Luca loc. cit. n. 20. Haec resolutio multum interest, cum iuspatronatus iustitiae, prae altero gratiae, speciales habeat in iure favores. Et revera licet ex. gr. Summus Pontifex non deroget apud nos iuspatronatus laicali ex iustitia, derogat tamen eidem, quando competit ex gratia. cuiusmodi est etiam consuetudo apud Gallos, et apud Belgas, quia primum ex causa onerosa, secundum vero ex Pontificis liberalitate exoritur.

553. Modi derivativi acquirendi iuspatronatus dicuntur illi, quibus de uno Patrono in alium transfertur; quod evenire potest in iurepatronatus reali, haereditario, familiari, et gentilitio. In reali translatio fit de primo rei sive praedii domino in eum, ad quem ipsa res, sive praedium, absque iuspatronatus reservatione pertransit: sive id fiat per actum ultimae voluntatis, hoc est per testamentum, aut codicillum; sive fiat per actum inter vivos, ut per donationem, permutationem, venditionem; sive de-

mum fiat per sententiam praecipue in iudiciis divisoriiis, aut per praescriptionem triginta annorum in laicali, et quadraginta in ecclesiastico iurepatronatus, ut ex rerum iudicatarum exemplis firmatur (1). Immo ex causa emphyteusis pertransit in emphyteutam; ex causa locationis ad longissimum tempus in conductorem *ad firmam*, ut dicunt, non vero in alium conductorem (2); ex causa ususfructus in usumfructuarium; ex causa dotis in maritum, licet aliter servetur in bonis paraphernalibus, ut sentiunt communiter Doctores ob regulam, qua traditur, ius praesentandi esse in fructu, ideoque ad eum pertinere, ad quem pertinent fructus (3). Sed ex veriori sententia non pertransit in creditorem hypothecarium, vel pignoratitium, etiamsi agatur de pignore cum pacto antichretico: nam in simplici pignore omnes fructus praedii ad debitorem pertinent; in pignore vero cum pacto antichretico adhuc, ex Iure Canonico, fructus ad eundem spectant, quia sunt in sortem imputandi. et aliunde videtur iniquum, creditorem exercere ius rei spirituali coniunctum ob fructus ex permissione legis civilis perceptos, qui locum usurarum tenent. Similiter ex communi sententia non pertransit in haereditatem fidei commissarium, sed remanet penes haereditatem fiduciarium, quia hic, etiam restituta haereditate, verus est haeres, cum ille tantum sit loco haereditatis, licet omnes fructus percipiat (4).

(1) Cap. 13, de iurep. — (2) Cap. 7, eod. — (3) De Luca de iurep. in Sum. n. 90. Si hisce modis iuspatronatus laicale transeat in monasterium, eius superior tenetur praesentare clericum saecularem, licet agatur de parochia adiuncta monasterio. Bul. *Inter multiplices* Clementis XIII. — (4) De Luca loc. cit. 27. Circa praedictas tamen iurispatronatus translationes opus est observare; donationem in laicum non Compatronum, sive in aliam privatam personam fieri non posse, nisi de Ordinarii consensu. Cap. 1 de iurep. in 6; permutationem, sive venditionem solius iurispatronatus absque re, vel praedio cui inhaeret, esse simoniacam. Arg. cap. 16 de iurep.; ac demum licitam esse permutationem, et venditionem, dummodo hi contractus cadant principaliter in praediis, cum quibus accessorie iuspatronatus transfertur, et dummodo iurispatronatus nulla fiat aestimatio; secus si propter ipsum rei pretium augeatur, contractus esset simoniacus, et contrahentes praeter alias poenas iurepatronatus ipso facto privarentur. Trid. sess. 25, c. 9, de ref.

554. In haereditario iurepatronatus plures sunt observandae regulae. Prima; iuspatronatus transit ad quoscumque haeredes, mares, et foeminas, ab intestato, et ex testamento (1). Secunda; iuspatronatus inter plures haeredes in solidum est exercendum, quia in se indivisibile est; neque enim fieri potest, ut relicto a patre alicuius ecclesiae iurepatronatus, filii inter se ita dividant, ut singulis ius tribuatur ad aliquod eiusdem ecclesiae altare (2). Tertia; qui ex propria persona primi sunt haeredes fundatoris, vel soli Patroni a fundatore designati, in iurepatronatus succedunt in capita, et totidem efformant lineas, quot sunt haeredes; qui deinde in his lineis comprehenduntur, et iure repraesentationis ad iuspatronatus veniunt, succedunt in stirpes, et non in capita (3). Quarta demum; qui sunt haeredes plurium Patronorum ex diversa causa succedunt similiter in stirpes; ideoque si vivat, qui dedit fundum, et cum haeredibus concurrat illius, qui aedificavit et dotavit, ille unam ex tribus habet vocem, et hi respective ad alias duas voces efformandas concurrunt (4).

(1) Hinc si soror haeres sit cum fratre, ambo Patroni sunt, si soror accepta dote, haereditati renunciaret, vel frater ab haereditate se absterneat, neuter in respectivo casu Patronus est; sed omnes et soli haeredes Patroni sunt, qui aequalem habent vocem, licet in partibus inaequalibus haereditatis instituti sint. Gloss. in cap. 1 de iurep. — (2) Nihilominus huius iuris exercitium dividi potest, illaque specialiter est canonizata praxis, qua inter plures ita partitur, ut unus prima vice, alter secunda praesentet, vel unus uno mense, alter alio mense, vel demum ut praesentatio fiat per turnum. Clem. *Plures* eod. ib. Gloss. — (3) Hinc si primi haeredes fundatoris sint duo fratres, et alter moriatur, tribus relictis haeredibus, frater superstes integrum, ut prius, habet suffragium, et tres haeredes singillatim tertiam unius suffragii partem. Clem. cit. *Plures*. — (4) Qui, ut diximus, succedunt in capita lineas iurispatronatus determinant: unaquaqueque autem linea, veluti una persona semper habetur, etiamsi in una maior sit, et in alia minor personarum numerus. Quando in aliqua linea una est persona, haec integram habet vocem; si vero plures sint personae eadem vox pro numero personarum, ut haereditas per uncias, inter eas dividitur, et vox effectiva cuiuscumque lineae a relativa vocum partium maioriata educitur. Et ita cognitio vocibus, sive suffragiis omnium linearum, ille erit nominatus, pro quo stabit relativa suffragiorum maioriata; licet aliter obtineat in iurepatronatus Collegiali, quod ab Universitate, sive Collegio collegialiter procedendo exercetur, in

quo, seclusa contraria consuetudine, et lege foundationis, maioritas absoluta requiritur. De Luca loc. cit. disc. 61.

555. In iurepatronatus familiari, et gentilitio quaedam est imago haereditatis fideicommissariae; et ideo ut plurimum nedum servantur in eo. quae supra de iurepatronatus haereditario diximus, sed etiam quae a legibus sunt pro fideicommissis statuta, maxime quando primogeniturae, aut maioratus formam exhibet. Nihilominus si iuspatronatus relictum sit simpliciter familiae, Doctores conveniunt, familiares succedere in capita; sed non conveniunt in eo, an tantum proximiores in eodem gradu succedant, vel succedant omnes primi, et ulterioris gradus. Qui proximiores tantum in eodem gradu admittunt illi innituntur rationi: quia talis est ordo successionis in fideicommissis; qui vero admittunt omnes primi, et ulterioris gradus id pro ratione habent, quod omnes unum efformant vocatorum corpus. Sed, ut monet De Luca, huius quaestionis decisio ab antecedenti observantia principaliter est petenda (1). Si vero iuspatronatus fuerit primogenito obligatum, hoc observandum; quod a linea ingressa, nisi ea extincta, non recedit, et quod recedendo in primogenitum lineae proximioris pertransit, nisi natu maior ex tota familia sit vocatus, nulla linearum habitacione; quo casu, adveniente vacationis tempore, iuspatronatus ad magis aetate longaevum transit, quacumque in linea reperiatur, quod proinde a Doctoribus *saltuarium* appellatur. Denique familiare, et gentilitium iuspatronatus in ultima familiae persona fieri haereditarium ex primitiva Ancharani sententia omnes moderni docent auctores, modo contraria non sit fundatoris voluntas (2).

(1) De iurep. disc. 33. — (2) De Luca eod. loc. disc. 60, n. 28.

556. Tertio: inter iura Patrono tributa recensetur ius honoris, ius alimentorum, et ius praesentationis. Ius honoris comprehendit honorem processionis, sedis, precum, thuris, aquae benedictae, sepulturae, etc. Honor processionis hoc innuit, quod Patrono venienti ad ecclesiam occurrat illius clerus, et quod in solemnibus processione ei ho-

norator assignetur locus (1). Honor sedis hoc innuit, quod extra presbyterium eidem dignior statuatur sedes. Honor precum, quod in collectis possint exprimi nomina Patronorum defunctorum. non vivorum. Honor thuris, et aquae benedictae, quod primum post clerum Patrono offeratur thurificatio, et aspersionis. Et honor sepulturae, quod Patronus in reservata sepultura ecclesiae patronatae sit tumulandus, si aliam non elegerit. Hi, aliique etiam honores tribuuntur Patrono ex iustitia, in quorum exercitio consulenda semper est antecedens observantia, et generalis regionis consuetudo. a qua formam quodammodo et esse recipiunt.

Ius alimentorum in hoc consistit, quod Patrono ad inopiam reducto ecclesia alimenta suppeditet (2). Ad hoc quidem tenetur ecclesia ex redditibus superextantibus: nam si quisque tenetur, et maxime libertus erga dominum, donatarius erga donantem Beneficium Beneficio rependere, quanto adhuc magis tenebitur ecclesia misericors pauperum mater? (3).

Ius denique praesentationis, quod praecipuum est, significat facultatem Patrono concessam nominandi, et offerendi Ordinario collatori rectorem, vel clericum, qui sit inde, si idoneus reperitur, ab eodem Ordinario in vacante ecclesia, sive Beneficio instituendus. Haec quidem praesentatio et institutio est necessaria: nam si Episcopus quempiam absque praesentatione in Beneficio iurispatronatus institueret, posset Patronus intra tempus ad praesentandum concessum (4) querelam proponere institutumque a Beneficio repellere (5), et si patronus praesentatum suum in Beneficio institueret, nihil ageret, et iugiter Beneficium vacaret. Quare facta praesentatione, Episcopus debet praesentatum probare, vel simpliciter, vel per examinis experimentum, et interim iuxta Curiae stylum edictum proponere, quo omnes praetendentes moneantur, ut intra statutum tempus contra praesentationem afferant quaecumque sua interesse putaverint (6).

(1) Cap. 25, de iurep. — (2) Ita sane reperimus sancitum in can. 30, c. 16, q. 7 ubi legitur: *Quicumque fidelis devotione propria de facultatibus suis ecclesiae aliquid contulerint, si forte ipsi, aut filii eorum*

redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecclesia suffragium vitae pro temporis usu percipiunt. Hoc confirmatur in cit. cap. 25 de iurep. —

(3) Attamen, ut rem animadvertenti patet, hoc ius, quod concessum est Patrono ex iustitia, eiusque filiis, et descendantibus, non prodest Patrono ex gratia, qui nihil contulit, neque ei in quem iuspatronatus translatum fuit. Card. Petra in const. 7 Gregorii IX, n. 9. Sed in praxi huiusmodi retributiones, nisi sint in fundatione reservatae, nimium raras sunt, quia Patroni inopes pauperiores ecclesias, et ecclesiae divites ditiores solent habere Patronos. De Luca loc. cit. in Sum. n. 137. — (4) Tempus ad praesentandum concessum est sex mensium in iurepatronatus ecclesiastico, et quatuor mensium in iurepatronatus laicali, quod tempus incipit decurrere a die, qua Patronus Beneficium vacare cognovit, vel a die, qua potuit praesentare. Ventriglia de iurep. § 3, n. 27. — (5) Pirhing de iurep. n. 117. — (6) Praesentati tamen ab aliqua universitate studiorum regulariter non possunt examinari, quia praesumuntur idonei. Trid. sess. 7, c. 13. de ref.

557. Patronus potest praesentare quemlibet clericum idoneum etiam fratrem, et filium suum, non vero semetipsum, ne per procuratorem quidem, quia interdantem et accipientem aliqua semper debet esse distinctio (1). Nihilominus ipse potest alium Compatronum nominare. et nominationem ab aliis Compatronis de se factam acceptare, vel collationem recipere ab Episcopo datam post lapsum temporis ad praesentandum concessio, vel etiam intra hoc tempus, si Beneficium liberum dimittat in manibus Ordinarii, quem non prohibetur rogare, ut idem sibi Beneficium conferre dignetur (2).

(1) Cap. 26. de iurep. — (2) Si tamen Patronus sit minor, disputant Doctores, an minoris, vel tutoris sit admittenda praesentatio; verum probabilior est eorum sententia, qui docent pupilli sui compositionis praesentationem esse praefendam, modo fraudis, aut circumventionis suspicio absit, quia ipse vere dominus est. De Luca de iurep. disc. 31 et in Sum. n. 91.

558. Nedum Patronus valide praesentat, qui habet titulum, sive proprietatem iurispatronatus; sed et ille, qui est in pacifica et immediata possessione, aut quasi possessione praesentandi, modo adsit bona fides, et sic praesentatus in Beneficii possessionem est immittendus, a qua nunquam cadit, licet postea compertum fiat, praesentantem verum non fuisse Patronum, quia actus praesenta-

tionis est veluti fructus iurispatronatus: fructus autem rei a bonae fidei possessore licite percipiuntur (1).

(1) Cap. 19 de iurep. Si tamen hoc in casu duo praesententur, unus a dicto possessore, et alius a Patrono, adhuc attenditur ultimus status, ut dicunt, et praesentatus a possessore in Beneficii possessionem immittendus est, cum ius Patroni non est clarum, neque in continente probatum, sed turbidum, et altioris indaginis, ut loquitur de Luca loc. cit. n. 83. Aliter si esset omnino clarum et evidens, re integra, in Beneficii possessionem immittendus esset praesentatus a Patrono, quia proprietas cognita absorbet causam possessionis, eique praevalet. Cap. 6, de caus. posses. Haec iura possessionis prosunt, cum quaestio vertitur inter praesentatos, vel inter Patronos: nam si quaestio vertatur inter Patronos et Ecclesiam, ea observanda essent, quae supra exposita sunt de acquisitione iurispatronatus ex gratia.

559. Cum plures sunt Patroni, omnibus ius competit praesentandi, qui si ad praesentandum extraneum admittant, hic in ea, et sequentibus praesentationibus ratione possessionis eodem iure iuvabitur, nisi per Ordinarium repellatur. At si quidam inter Patronos sint impediti, totum iurispatronatus consolidatur in aliis non impeditis per ius *non decrescendi*, ut dicunt Doctores, quia quodcumque corpus morale ex multis personis constitutum repraesentatur per paucas, immo et per unam, si aliae necessitate impediuntur, vel voluntate se faciant extraneas. Similiter, si qui inter Patronos nulliter, vel male praesentent, reliquorum in medietate, vel in parte minori praesentatio valet (1).

(1) De Luca de benef. disc. 23, n. 9 et disc. 28, n. 18.

560. De caetero Patroni queunt usque ad ultimam diem termini praesentare; et si tempore utili praesentent aliquem, qui postea renunciat, a die renunciationis remittuntur in pristinum, iterumque quatuor aut sex menses habent iuxta iurispatronatus naturam, modo absit fraus et dolus (1). Quod non procedit, si tantum nominaverint, et nominatus, antequam Episcopo praesentetur, aut renunciat, aut moriatur, quia praesentationem non perfecterunt, quae nominatione, et oblatione Episcopo facta constare debet (2).

(1) Arg. cap. 26 de elect. in 6. — (2) Caesar Lambertini de iurep. l. 2, p. 2, art. 22, n. 6. Post lapsum demum temporis facta praesentatio suo robore destituitur; sed Episcopus non prohibetur ex urbanitate, ut loquitur citatus Doctor, eum admittere. Id. loc. cit. n. 4.

561. Inter onera Patrono imposita recensentur sequentia; nimirum Patronus tenetur primitus dotem constituere, et deinceps conservare, quae si tantum minuatur, non propterea iuspatronatus amittit; tenetur Ecclesiam reficere, et ornare, et alius, eo invito, haec facere nequit, maxime quando aliquam mutationem afferrent; tenetur etiam Ecclesiam Beneficiumque defendere, et utrumque ab oppressionibus vindicare: unde olim Patronus dicebatur defensor, et advocatus Beneficii aut Ecclesiae, et ipsum iuspatronatus saepe *advocatae* nomine fuit significatum (1). Propterea Patrono cura committitur inspiciendi, an leges in fundatione appositae observentur, an bona mobilia, et immobilia fideliter custodiantur, in quibus si abusus inveniatur, rem debet Episcopo denunciare, ut opportunum afferat remedium; sed ipse nequit aliquam iurisdictionem exercere, aut se fructibus, ac proventibus ingerere; aliter se periculo exponeret amittendi iuspatronatus iuxta mox dicenda.

(1) Can. 21 et 22, c. 16, q. 7.

562. Quarto: modi, quibus extinguitur iuspatronatus sunt praecipue sequentes. Extinguitur destructione ecclesiae, aut interitu integrae dotis constitutae. Extinguitur cum familia, aut gente, cui privative, sive cum conditione futurae libertatis, fuit a fundatore relictum; alias praesumeretur haereditarium fieri, ut supra innuimus. Extinguitur praescriptione immemoriali cum allegatione probabilis tituli, a quo ipsa praescriptio fulciatur, cum agitur de iurepatronatus familiari, et gentilitio contra successores, qui ad iuspatronatus independentem a prioribus possessoribus ex propria persona veniunt; alias praescriptio longissimi temporis sufficeret, modo, ea decurrente, Beneficium saltem bis esset libere collatum cum intentione praeiudicandi Patrono: nam si Episcopus bis Beneficium conferat, quia Patronus tempus ad praesentandum

elabi passus est, aut quia fuit impeditus, nulla oritur praescriptio. Extinguitur renunciatione Patroni, quod absque limitatione procedit in ipso Beneficii fundatore; in reliquis vero haeredibus, et successoribus illud est observandum, quod renunciatio non habet effectum contra ius, et commodum sequentium vocatorum. Extinguitur delicto, ut per haeresim, apostasiam, et schisma (1), per homicidium voluntarium, aut mutilationem per se, vel per alios patratam in persona rectoris alteriusve clerici Ecclesiae patronatae (2). et per simoniam commissam in venditione, sive translatione iurispatronatus (3); quibus in casibus praeiudicium fit ipsi Patrono, eiusque haeredibus, non vero venientibus ex propria persona ad iurispatronatus successionem: sed in casu horum delictorum solet ad cautelam a Papa obtineri derogatio iurispatronatus (4). Extinguitur abusu, de quo tria edita sunt a Tridentino decreta: primum est, in quo sub poena privationis iurispatronatus prohibetur, ne Patronus Ecclesiae aut Beneficii iurisdictiones, bona, census, iura, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quacumque arte, aut quocumque quaesito colore, occupare, aut in proprios usus convertere queat, aut impedire, ne ab iis, ad quos iure pertinet, percipiantur (5); secundum est, in quo prohibetur, ne Patronus in iis se ingerat, quae Sacramentorum administrationem, visitationem ornamentorum, aut bonorum stabilium proventus respiciunt, nisi quatenus id ei ex institutione, aut fundatione competat (6); tertium est, in quo praeter prohibitionem gestionis fructuum, haec ponitur clausula, Patronum scilicet, *nullatenus, nullave causa, aut occasione* se ingerere posse in perceptione fructuum, obventionum, et proventuum, non obstante quacumque consuetudine (7); ex qua clausula Doctores deducunt, Patronum Beneficii praedia conducere non posse, et ita testantur fuisse a S. Congregatione decisum (8).

(1) Arg. cap. fin de haeret. — (2) Cap. 12 de poen. — (3) Cap. 6, de iurep. et Trid. sess. 25, c. 9, de ref. — (4) Riganti ad reg. 42, n. 279. — (5) Sess. 22, c. 11, de ref. Hoc casu praeterea Patronus incurrit excommunicationem Papae reservatam, donec omnia bona ecclesiae restituat. — (6) Trid. sess, 24, c. 3, de ref. — (7) Sess. 25,

c. 9, de ref. — (8) Card. Petra in const. 7 Gregorii IX, n. 65. Dubitari hic potest an Episcopus ei, qui iuspatronatus amisit, restituere valeat? Respondemus negative: cum enim ecclesia et Beneficium legitimo modo libertatem obtinuerit, nequit Episcopus novum onus maxime servitutis, et iuspatronatus eidem imponere. Nihilominus Engel affirmativam probare videtur, si agatur de laico minorenni, qui per praescriptionem a iurepatronatus cecidit; quo in casu Episcopo facultatem non negat minori laeso per in integrum restitutionem succurrendi. De Iurep. n. 27.

563. Extinguitur denique iuspatronatus derogatione a Summo Pontifice pro aliqua vice facta in toto, vel in parte. In toto, secundum aliquos, derogatio fit, cum Pontifex iuspatronatus Beneficium possidenti permittit, ut aliud Beneficium cum eo incompatible possit simul obtinere; et secundum omnes cum Beneficii iuspatronatus cum alio Beneficio libero per mutationem, inconsulto Patrono, probat, vel alio modo Beneficium iuspatronatus ut liberum confert. Attamen derogationes huiuscemodi insolitae sunt. Duae potius sequentes derogationes in toto usu sunt receptae, cum nempe agitur de Beneficiis vacantibus apud sedem Apostolicam, et de Beneficiis litigiosis. Circa primum, si Beneficia iuspatronatus ecclesiastici vacant apud Sedem, derogatione speciali non est opus, quia per se, ut supra iam diximus, manent reservata; si vero Beneficia iuspatronatus laicalis proprie vacant apud sedem per mortem naturalem, in toto derogatur iuripatronatus, modo non sit regium (1). Circa secundum, nempe circa Beneficia litigiosa distinguendum est. Aut lis viget inter Patronos, aut inter praesentatos: cum inter Patronos ante Beneficii vacationem absque fraude, et calumnia mota fuit lis, quae verosimiliter nequeat intra tempus ad praesentandum concessum dirimi, Summus Pontifex iuripatronatus laicali etiam ex iustitia ita derogat in toto, ut Beneficium conferatur extraneo (2); cum vero lis est inter praesentatos, et unus litigantium moritur, aut iuri suo renunciat, non potest Patronus alium in locum deficientis sufficere, quia lite pendente nihil est innovandum (3); sed hoc casu iura deficientis litigatoris possunt per Summum Pontificem transferri in superstitem cum derogatione in toto iurepatronatus etiam laicali, modo

nullum aliud adsit praeiudicium alterius, ut puta tertii praesentati (4).

(1) Sed quod dicimus de vacatione proprie sumpta apud Sedem, non extenditur ad vacationem in Curia per mortem civilem, ut supra innuimus: hoc enim in casu, quemadmodum et in vacatione *per risulta*, Patronus praesentat, et Summus Pontifex praesentatum idoneum in Beneficio instituit. — (2) Patroni enim ob litis pendentiam valide praesentare non possunt. — (3) Cap. 2, ut lit. pend. etc. in 6. — (4) Huiusmodi derogationes etiam a civilibus Magistratibus Regni Sardiniae admittebantur. Marengo de iurep. sect. 4, n. 602 et seqq.

564. In parte extinguitur iuspatronatus per Summi Pontificis derogationem, cum, duobus, a Patronis aequalibus suffragiis, praesentatis, Pontifex derogat medietati iuspatronatus ad alteram partem spectantis, ita ut uni ex praesentatis Beneficium conferatur, cui solet imponi onus adeundi, et rogandi repugnantes Patronos pro consensu obtinendo, ne videantur sprete, licet eorum consensus non sit amplius necessarius. Haec derogatio medietatis vocum communiter appellatur quoque *gratificatio* favore unius ex duobus, aequalibus suffragiis, praesentatis (1).

(1) Sunt Doctores, qui gratificandi potestatem tribuunt etiam Episcopo cum derogatione medietati vocum, cum duo paria obtinuerunt suffragia, pro digniori, et magis a fundatore indicato. Cap. 3 de iurep.

TITULUS XXII.

DE BENEFICIORUM VACATIONE.

SUMMARIUM: 565. Quot modis in genere beneficii vacatio contingat? — 566. Quid importet regula Cancellariae de annali possessore? — 567. Quid regula de trienniali? — 568. Quot modis contingat in specie Beneficiorum vacatio? — 569. Quando ius privationem inducat propter factum? — 570. Quando propter delictum? — 571. Quandonam Episcopus queat per sententiam quempiam Beneficio privare? — 572. Quod sit discrimen inter sententiam declaratoriam, et condemnatoriam?

565. Triplici modo in genere Beneficia vacare dicuntur, scilicet de facto tantum, de iure tantum, de iure et de facto simul, prout carent possessore, aut proprietario, aut utroque. Revera dicuntur vacare de facto tantum; cum nemo est, qui actu Beneficium possideat, vel quia habens titulum a possessione cecidit, ut contingit in eo; qui fuit iniuste a Beneficio expulsus, vel quia habens titulum possessionem nondum est assecutus, ut contingit in electo, et confirmato, qui in corporalem Beneficii possessionem nondum immisus fuit. Haec vacatio impropria est: neque enim per eam Beneficium aut Ecclesia viduata fit; ideoque collationi, aut institutioni locus esse non potest. Deinde Beneficia dicuntur vacare de iure tantum, cum adest quidem, qui Beneficium possidet, sed non habet titulum, aut ius possidendi, quod contingit, si collator non habeat conferendi potestatem, aut promotus recipiendi capacitatem, aut ipse promotus a iure Beneficii aliquo modo ceciderit. Haec vacatio propria est: nam per eam Ecclesia viduata fit, et Beneficium potest alteri conferri; immo nisi intra statutum tempus conferatur, ad superiorem devolutio fit. Nihilominus novus promotus in actualem Beneficii possessionem immitti nequit, nisi prius vocatus sit. et auditus praecedens Beneficiatus, qui adhuc possidet, quia generale est scitum, quod nemo inauditus, et sine causae cognitione, sua possessione, vel quasi, spoliari potest (1).

(1) Cap. 28 de praeb. in 6.

566. Possessio in Beneficialibus multum prodest, de qua duas habemus Cancellariae regulas, sub n. 35 et 36. In prima, quae inscribitur *de annali possessore*, ad lites praecavendas, vel cito dirimendas, illud sancitur, quod impetrans Beneficium ab alio per annum pacifice possessum teneatur exprimere nomen, gradum, et notabilitatem possessoris, quot annis illud possederit, et determinatam causam, propter quam constare possit nullum ius eidem possessori competere super Beneficio impetrato. Illud quoque in eadem regula sancitur, quod impetrans Beneficium per annum ab alio possessum teneatur intra sex menses possessorem in iudicium vocare, et ex tunc causam infra annum usque ad sententiam definitivam inclusive prosequi; alias gratia sit nulla (1).

(1) Ita textum compendit Riganti ad eamd. reg. 35, n. 9 et 15.

567. In secunda vero ex dictis regulis, quae inscribitur *de triennali*, hoc definitur, quod quicumque per triennium Beneficium maius, sive minus pacifice possederit cum titulo colorato, super Beneficio sic possesso molestari amplius nequeat: ex quo apparet, possessionem triennem pacificam et cum titulo colorato in Beneficialibus praescriptionem parere, quae ex Doctorum sententia praescriptioni quadraginta annorum aequivalet; et propterea qui hoc fruitur auxilio tutus est in foro fori, et etiam in foro conscientiae, si bona fides intervenerit. Possessio dicitur pacifica, cum possidenti per integrum triennium nulla mota fuit controversia iuris, aut facti, in iudicio, vel extra. Titulus dicitur coloratus, quando procedit ab habente originariam auctoritatem conferendi, licet ex aliquo accidenti inutiliter conferat. Hic titulus semper requiritur, nisi agatur de possessore ultra tresdecim annos, quo casu decem prosunt ad praesumendum titulum, et tres ad colorandum (1).

(1) Riganti ad cit. reg. 36. Sunt tamen plurimi casus, in quibus regula de triennali locum non habet, quorum duo enumerantur in eiusdem littera: etenim triennis praescriptio non prodest, ubi simoniacus fuit ingressus ad Beneficium, et ubi adfuit reservatio in corpore Iuris clausa. Praeterea triennis praescriptio non prodest, ubi provi-

sio Beneficii fuit evidenter et notorie nulla, ubi possessor triennalis spolium commisit, ubi quis Beneficium a S. Sede obtinuit, cum onere intra certum tempus laureae in S. Theologia, vel in Iure Canonico consequendae, quam non est consecutus, et in aliis similibus casibus. De Luca de benef. disc. 91. Riganti loc. cit.

568. Tertio, Beneficia dicuntur vacare de iure, et de facto simul. cum nemo est, qui possideat, et nemo, qui habeat possidendi ius. Haec vacatio vera, et plena est, quae statim absque alio examine vel facto collationi et corporali institutioni viam aperit, quaeque contingit per mortem, per legitimam privationem, et per liberam renunciationem. Per mortem quidem naturalem Beneficiati plene fit vacans Beneficium (1); et idem dicendum de privatione perfecta, et acceptata renunciatione.

(1) Sed hoc limitatur in Beneficio alteri unito, in quo unio post mortem perficitur, et in Beneficio quod a vicario regitur, in quo vicarii mors vacationem non inducit.

569. Revera per legitimam privationem Beneficium plene fit vacans, cum privatus possessionem deseruit, aut ab eadem per competentem auctoritatem fuit expulsus. Legitima autem privatio, vel ex ipso iure, vel ex iudicis sententia condemnatoria procedit. Ius privationem per se pronunciat occasione alicuius facti, aut occasione alicuius delicti: occasione facti, quod statum importat cum Beneficio incompatibilem, ut in eo, qui professionem religiosam emisit quoad Beneficium saeculare ante professionem possessum (1); ut in eo, qui matrimonium contraxit (2); ut in eo, qui militiam armatam suscepit (3); ut in eo, qui ad Episcopatum promotus fuit (4); ut in eo, qui per decem annos Beneficium habuit pro neglecto, postquam monitus detrectat sui officii partes implere (5), et in aliis casibus similibus.

(1) Cap. 4 de regul. in 6. — (2) Cap. 1, 3 et 5 de cler. coniug. — (3) De Luca in annot. disc. 12, n. 8, et de benef. in Sum. n. 229. — (4) Cap. 7 de elect. — (5) Cap. 8 de cler. non resid.

570. Occasione vero delicti ipsum ius Beneficii privationem pronunciat in casu assassinii quoad committentes et mandantes (1), in casu homicidii, et hostilis insecta-

tionis contra Cardinalem (2), aut contra Episcopum (3), in casu haeresis, apostasiae, et schismatis coniuncti cum haeresi (4), in casu simoniae realis, et confidentialis (5), in casu falsariorum litterarum Apostolicarum (6), in casu intrusionis in Beneficium (7), etiam cum Beneficii reservati possessio capta fuit absque Apostolicis litteris (8), in casu insordesceniae dolosae in excommunicatione ultra annum. quia si humanum est peccare, diabolicum est perseverare, et angelicum se emendare (9); in casu procurationis abortus foetus animati, effectu sequuto (10), in casu duelli sive solemnis, sive privati, sive provocati, sive non provocati, et etiam morte non sequuta (11), et in casu iniustae occupationis bonorum ad ecclesias quascumque, et ad pia loca pertinentium (12). In his aliisque delictis et factis, de quibus late disserit Garcia (13) et de quibus in hisce nostris Institutionibus in sua sede mentio fit, lex ipsa Beneficiatum suo Beneficio privat, sed ad plenum privationis effectum regulariter debet iudicis sententia intervenire, quae declaret crimen fuisse a Beneficiato patratum, aut factum fuisse commissum, propter quod Beneficiatus habendus sit ut realiter Beneficio privatus, quia privatio iuris licet Beneficiatum repellat a dominio, non deicit a possessione (14): haec sententia propterea *declaratoria* dicitur.

(1) Cap. 1, de homicid. in 6. — (2) Cap. 5, de poen. in 6. — (3) Clem. *Si quis* de poen. — (4) Cap. 9, de haeret. et cap. 12, eod. in 6. — (5) Bul. *Cum primum*, et Bul. *Intolerabilis* S. Pii V. — (6) Cap. 7 de crim. fals. — (7) Cap. 18 de praeb. in 6. — (8) Bul. *Reformandum* Innocentii VIII. — (9) Gloss. in 1. *Consentaneum*. Cod. quomod. et quand. iud. etc — (10) Bul. *Effraenata* Sisti V. et Bul. *Sedes Apostolica* Gregorii XIV. — (11) Bul. *Ea quae* Pii IV. Bul. *Illius vices* Clementis VIII et Trid. sess. 25, c. 19 de ref. — (12) Trid. sess. 22, c. 11, de ref. — (13) De benef. part. 11, per tot. — (14) Parisius de resign. l. 7, q. 2, n. 9. et. l. 11, q. 10, n. 11.

571. Iudicis sententia condemnatoria Beneficii privationem infert, cum in rem iudicatam transivit, aut cum appellatio amplius non datur, quia tres iam prodierunt sententiae conformes; nequit tamen Episcopus hanc sententiam proferre, nisi ex gravi, et magno crimine plene evidenterque in iudicio probato, cuiusmodi esse posset

quodcumque homicidium voluntarium, sacrilegium, periurium, adulterium et concubinatus post monitiones a iure praescriptas (1). Haec quidem omnia crimina, et tanto magis iisdem graviora, Episcopo motivum praebent, ut inter alias poenas criminibus congruas istam quoque privationis Beneficiorum pro facti qualitate, praesertim contra contumaces, ac inobedientes infligere valeat (2).

(1) Item Beneficiis pro gravitate reatus privari possent clerici foeneratores, ebrietati, aut ludis funeste dediti, satores rixarum, negotiatores, arma gestantes, incertis sedibus vagantes, maximé autem non residentes in propria ecclesia. Trid. sess. 6, c. 1, de ref. et sess. 23, c. 1 de ref.; non suscipientes Ordines Beneficiis adnexos. Trid. sess. 22, c. 4, de ref.; et non deferentes habitum, ac tonsuram ecclesiasticam Trid. sess. 14, c. 6, de ref. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 100. — (2) De Luca de benef. in Sum. n. 222. At maxima cautela in hac re procedendum, in qua si iniuste, aut illegitime procedatur, non erit privatio, sed spoliium, ut describitur in cap. 7 de restit. spoliat; et notat Fagnanus ad id. cap.

572. Duae itaque esse possunt iudicis sententiae in causa privationis Beneficii, una nimirum declaratoria, et alia condemnatoria, inter quas magnum est discrimen: nam in declaratoria, privatio inducitur a die commissi criminis, ad quem ipsa sententia quadam iuris fictione retrahitur; in condemnatoria vero privatio non inducitur nisi a die sententiae latae. Quare collatio Beneficii facta post crimen, et ante sententiam declaratoriam est valida, quia de iure Beneficium iam vacabat; dum ex adverso collatio Beneficii facta ante sententiam condemnatoriam est nulla, quia Beneficium adhuc erat plenum; et ob eandem rationem valet permutatio, aut resignatio facta ante sententiam condemnatoriam, dum facta post crimen, et ante sententiam declaratoriam non valet. Insuper Beneficiatus in secunda tenetur ad restitutionem fructuum a die commissi criminis; in prima vero tantum a die sententiae latae (1).

(1) Reiffenstuel de praeb. n. 371.

TITULUS XXIII.

DE BENEFICIORUM RENUNCIATIONE.

SUMMARIUM: 573. Renunciatio quid sit, et quotuplex? — 574. Ob quas causas admittatur? — 575. Quando sit prohibita ratione Beneficii? — 576. Quando ratione personae? — 577. Per superioris acceptationem fit irrevocabilis. — 578. Quid sentiendum de ea, quae fit in favorem tertii? — 579. Quid de ea, quae fit cum reservatione pensionis? — 580. Quid de ea, quae fit cum translatione, vel cum permutatione? — 581. Quid sint renunciationis effectus?

573. *Renunciatio*, sive resignatio, est *dimissio beneficii ecclesiastici a beneficiato libere facta, et a superiore acceptata*. Haec definitio clare demonstrat, ad renunciationem requiri duarum voluntatum concursum, nimirum: renunciantis, qui Beneficium Ecclesiae restituit, et ecclesiastici Superioris, qui restitutionem acceptat: item demonstrat, renunciationem ex parte renunciantis, libere, sive sponte esse faciendam; alias, si facta proponatur ex gravi et iniusta vi, vel metu, nullius omnino esset firmitatis, etiamsi comitem haberet iusiurandum, et pedisequam Superioris acceptationem (1). Nihilominus sustinetur renunciatio facta ex consilio, aut voluntate Superioris, quando beneficiatus aliqua de causa posset suo Beneficio privari, aut est inutilis Ecclesiae, aut scandalum parit, quod alio modo nequit auferri, quia his in casibus, salvis congruis hinc aut illinc pro Beneficiato alimentis, vis non foret amplius iniusta (2).

Renunciatio alia dicitur *tacita*, alia *expressa*. Tacita est, quae resultat ex facto, quo posito, Beneficium ulterius retineri nequit, ut in casu professionis Religiosae, Matrimonii (3), militiae saecularis, et in casu illius, qui consentit, ut Beneficium suum alteri conferatur (4). Haec tamen non est necessario per Superiorem acceptanda, quia acceptatur ab ipso iure. Expressa deinde est, quae fit scriptis, aut verbis coram Superiore expressis, quae subdividitur in *puram*, et *conditionalem*. Quae sit pura omnes intelligunt; conditionalis vero est illa, quae fit sub aliqua conditione, aut modo, aut pacto, ut si fiat in fa-

vorem tertii, aut sub reservatione pensionis, aut causa permutationis, aut cum iure regressus, vel ingressus, vel accessus (5).

(1) Clem. *Multorum* de poen. — (2) Zallinger de praebend. n. 364. — (3) Etiam si matrimonium esset invalidum. Cap. 4, de big. non ord. — (4) Taliter etiam consentire videtur, qui pacificam secundi Beneficii incompatibilis possessionem consequitur. Cap. 28, de praeb., extra casus tamen in iure expressos tacita renunciatio non admittitur: ideo Honorius III, declaravit, ex facto, quo Praelatus subditos suos ab obedientia absolvit, eius renunciationem non posse deduci. Cap. 14, de renunt. — (5) Beneficium d. mittitur cum iure regressus. si is, qui dimittit, ius sibi reservet ad ipsum redeundi, ubi ille, cui confertur, praemoriatur; cum iure ingressus, si is, qui habet titulum, ante adeptam possessionem Beneficium renunciaret alteri ea lege, ut, eo mortuo, possit sua auctoritate Beneficium ingredi; demum cum iure accessus, si quis Beneficium obtineat pro alio ob aetatis impedimentum incapace, ea lege, ut quamprimum hic capax effectus fuerit, possit Beneficio accedere, et sibi habere. Pirhing de renunt. n. 11.

574. In qualibet renunciationis specie iusta debet causa concurrere, ne temere solvat Episcopus spirituale coniugium, quod cum sua inivit Ecclesia (1), aut inferior Beneficiatus mercenariorum more stationem sibi creditam vilipendere videatur. Huiusmodi causae pro resignatione Episcoporum describuntur ab Innocentio III ad Archiepiscopum Calaritanum (2); qui Episcopi resignationem admittit; propter debilitatem corporis, propter defectum scientiae, propter conscientiam criminis, quod Episcopalis potestatis exercitium impediatur, propter irregularitatem personae, propter malitiam plebis adversantis Pastorem, et propter scandalum (3). Reliquae vero causae praeter istas pro inferiorum ministrorum renunciatione exhibentur a S. Pio V his verbis expressae: *Episcopi..... eorum dumtaxat resignationes admittere possint, qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, censurisque ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiae, vel Beneficio inservire* (4). Quibus deinde Pontifex adiungit obtinentes plura Beneficia, promovendos ad aliud Beneficium, volentes profiteri Religionem, vel contrahere Matrimonium, vel existentes in vitae periculo ob capitales inimicitias in loco Beneficii excita-

tas, quos omnes potest Episcopus ad renunciandum admittere (5).

(1) Cap. 2, de transl. Episc. — (2) Cap. 10 de renunt. — (3) Hae omnes causae in notis continentur Glossae versiculis: *Debilis, ignarus, male conscius, irregularis.* — *Quem mala plebs odit, dans scandalam, cedere possit.* Circa has causas legendus est Ventriglia de renunc. benef. § 1, n. 1, qui easdem causas copiose explicat. — (4) Bul. *Quanta Ecclesiae.* — (5) Ventriglia loc. cit. n. 27. Unde illae tantum ab Episcopo recipi possunt renunciationes, quae aliquam ex dictis causis habent, vel causam ad aliquam earum reducibilem, quia in cit. Bulla Pontifex ita decernit. Causa similis, et ad illos reducibilis adhuc sufficit, quia ea est natura dictionis taxativae, ut includat omnes casus similes, ac extranea et dissimilia excludat Id. ib. n. 36.

575. Similiter in qualibet renunciationis specie observandum ne sit a lege prohibita, quod evenire potest: tum *ratione Beneficii*, tum *ratione personae* possidentis Beneficium. Ratione Beneficii resignatio a lege prohibita est in Beneficio litigioso, nulla litis facta mentione (1), quia talis resignatio facta videretur in fraudem, et aliunde de iure resignantis non constat; nihilominus valet Beneficii litigiosi resignatio facta in favorem colligantis, et valet resignatio simpliciter facta liti (2). Item ratione Beneficii resignatio a lege prohibita est in Beneficio vacante: ideoque nemo potest resignare Beneficium sibi nondum collatum, licet sit in proximo conferendum; sed praesentatus et electus simpliciter iuri sibi acquisito renuntiare non vetatur: et nemo potest resignare Beneficium, cum fuit intrusus absque ullo canonico titulo, cum a iure Beneficii semel adepti per factum, per delictum aut per sententiam, de quibus supra, iam cecidit, quia nemo cedere, aut donare potest, quod suum non est, et quia nemo plus iuris in alium transferre valet, quam ipse habeat (3).

(1) Cap. 2 Ut. lit. pend. in 6. — (2) Parisius de resign. 1. 2, q. 3. — (3) Id. 1. 2, q. 22 et 23, 1. 3, q. 1.

576. Deinde, ratione personae possidentis Beneficium resignatio a lege prohibita est: 1° In clerico, qui facta resignatione, aliunde non habet, quo in vita possit com-

mode sustentari, ne cum dedecore totius ordinis ecclesiastici mendicare, aut sordidum quaestum exercere cogatur (1). 2° In clerico, qui promotus fuit ad sacros Ordines sub titulo alicuius Beneficii, quod nequit ob eandem rationem dimittere, nisi facta mentione huius tituli, et nisi aliunde habeat honeste vivendi media (2). 3° In clerico infirmo, qui si suum resignet Beneficium, et intra viginti dies a die resignationis factae moriatur, resignatio rescinditur, Beneficiumque per obitum non per resignationem vacat (3). 4° In clerico, qui gerit curam animarum, aut habet onus residentiae: huius quidem resignatio ex stylo Curiae non admittitur, si a brevi tempore Beneficium gerat, et tunc tantum ex iusta causa admittitur, cum per quinquennium, vel saltem triennium Beneficium administraverit (4).

(1) Cit. Bul. *Quanta* S. Pii V. — (2) Trid. sess. 21, c. 2, de ref. Quae sub hoc et praecedenti numero dicuntur, vera sunt, cum agitur de resignatione voluntaria: nam clerici in utroque casu a iure, vel a iudicis sententia eorum Beneficiis quandoque privantur, vel privari possunt; et tunc cum agatur de resignatione necessaria, nihil videtur huius resignationis validitati obstare, ut fertur fuisse a S. Congregatione decisum, salva tamen aliqua fructuum parte, qua egenus clericus ali possit. Reiffenstuel de renunc. n. 48. — (3) Hoc inductum fuit a regula Cancellariae *De viginti* sub. n. 19, ad fraudes praecavendas, et ad excludendam in Beneficiis haereditariae successionis speciem, quae in resignatione pro consanguineis nimis clara appareret. Haec regula habet locum in omnibus Beneficiis, in eorum resignationibus, permutationibus, unionibus, et commendis, ad quae omnia Beneficiatus suum praestitit consensum, ac postea infra viginti dies decessit. Sed in resignante duae notantur conditiones, infirmitatis nimirum, et mortis inde sequutae. Circa primam quaeri potest, an valeat resignatio facta a sano, qui postea infra viginti dies casu obiit? Licet plures Doctores affirmant, quia regula haec habet: *Si quis in infirmitate constitutus etc.*; quae verba videntur ad casum infirmitatis sensum restringere: verius tamen negatur: nam eadem regula haec alia habet: *etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatae, etc.*; et insuper haec negativa sententia, ut ait Riganti, in praxi constantissime observatur. Ad cit. reg. n. 36. Circa secundam, quaeri iterum potest, an mors sequuta debeat esse naturalis, vel sufficiat civilis, aut alia causa? Sed Doctores communiter sustinent debere esse naturalem, et non sufficere civilem, vel aliam causam. Hinc si resignans intra viginti dies uxorem ducat, Beneficium vacat per resignationem, non per matrimonium. Riganti loc. cit. n. 79. — (4) Reiffenstuel de renunc. n. 63.

577. Ex iam dictis, renunciatio postulat acceptationem legitimi Superioris (1), qui de causa iustitiae primum cognoscit, et deinde vinculum solvit, quo clericus Ecclesiae, aut Beneficio devincitur. Per hanc acceptationem resignatio fit irrevocabilis, ita ut nullus sit amplius poenitentiae locus; et si resignans Beneficii possessionem nolit deserre, etiam per censuras ab eadem in perpetuum expellendus est, nisi per novam electionem aut praesentationem in pristinum ius restituatur. Si vero resignatio non sit acceptata, nulla est, et Beneficium non vacat, immo Beneficiatus eodem censurarum medio ad Beneficii onera adimplenda potest compelli. Legitimus autem Superior quoad minora non exempta Beneficia dioeceseos, et in resignatione pura est Episcopus, etiamsi Beneficia sint reservata, quo casu resignationem ipse recipit, et collationem a reservante expectat (2); quoad maiora deinde, et exempta Beneficia, et in resignatione conditionata regulariter est solus Summus Pontifex, quia resignationes conditionatae imaginem videntur referre haereditariae successionis, et in simoniacis pactis possunt esse implicatae, quibus solus Summus Pontifex potest mederi (3).

(1) Talis esse nequit laicus quicumque sit; ideo renunciatio facta in manu laici non valet, et renuncians est Beneficio privatus. Cap. 8, de renunc. — (2) Cap. 4, de renunc. — (3) Praeter causam, et Superioris acceptationem, ad renunciationis validitatem ius requirit adhuc renunciationis publicationem, quae Romae fieri debet intra sex menses, si agatur de Beneficio intra montes, vel intra novem menses si Beneficium ultra montes sit. Ubi autem renunciatio fiat in manu Episcopi provisio intra tres menses sub poena nullitatis est publicanda. Bul. *Humano vix iudicio* Gregorii XIII. Praecipua huius legis ratio ea fuit, ne resignantes, praesertim Romae, post resignationem, Beneficiorum fructus ulterius perciperent, neve amplius officii iurisdictionem exercerent. Haec canonica dispositio tamquam iustissima recepta fuit in Germania, teste Zallinger de renunc. § 367; recepta fuit in Gallia, immo ad acta Parlamenti registrata, Riganti ad reg. 19, Cancel. n. 174 et 261. Sed nunc in quibusdam dioecesibus huiusmodi publicatio omittitur, vel quia Bulla non fuit recepta, vel quia consuetudine abrogata: Zallinger loc. cit.: hoc Garcias refert de dioecesi Abulensi, Pirhing de dioecesibus Boemiae, Reiffenstuel de renunc. n. 135; et nos nunquam vidimus in dioecesi Genuensi similes resignationes publicari; sed forte etiam nunc debent in rigore iuris ubique, nulla excepta dioecesi, publicari, ut demonstrat modernus Auctor anal. iur. pont. ad an. 1855, pag. 1523 et seqq.

578. Inter conditionales renunciaciones, prima est, quae fit in favorem tertii, cum nimirum Beneficium resignatur sub conditione, ut certae determinatae personae conferatur, et non alteri. Haec resignatio in favorem, dicitur *simplex*, cum resignans nihil sibi reservat, et *qualificata*, cum reservat sibi regressum, vel portionem fructuum, vel Pensionem in Beneficio resignato. Utraque est per Summum Pontificem probanda, et tunc efficitur perfecta, cum Beneficium illi confertur, in cuius favorem fuit resignatum, et cum resignatarius post suam acceptationem in corporalem Beneficii possessionem immittitur (1).

(1) Arg. cap. 28, de praebend. in 6. Hic, duo cadunt dubia. Primum; an Episcopus, qui nequit acceptare resignationem in favorem, queat eam acceptare simpliciter, reiecta conditione favoris? Respon- sio: alii affirmant, quia talis conditio, ut turpis reiicitur, et actus manet purus; alii negant, quia actus conditionatus consensum suspendit, et totus, ut ponitur, debet acceptari, aut totus reiici. Reiffenstuel hanc sententiam probabiliorē affirmat, de renunc. n. 121; sed S. De Ligorio utramque satis probabilem vocat. l. 3, n. 84. Secundum; an resignans saltem queat aliquem nominare, sive commendare Episcopo, quin in eodem oriatur obligatio Beneficium conferendi nominato? Respon- sio: Reiffenstuel sententiam tuetur affirmativam ex iure Decretalium, et negativam in vim cit. Bul. *Quanta* S. Pii V, in qua sub poena excommunicationis papalis interdictum est, ne verbo, aut nutu futuri in Beneficio successores ab ipsis resignantibus, aut ab aliis eorum hortatu designentur, loc. cit. n. 114; sed S. De Ligorio ait, probabiliter non esse illicitum resignanti suum Episcopo, praedicto modo, declarare desiderium, quia Bulla intelligitur de pacto, aut conditione rigorosa actum suspendente, et aliunde resignatio fit simpliciter, ubi Episcopus manet liber ad Beneficium conferendum cui vult. Loc. cit. n. 83.

579. Secunda renunciatio conditionalis est illa, quae fit cum reservatione Pensionis, aut alicuius partis fructuum, aut cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas, quas resignans in Beneficii assecutione, vel in lite pro Beneficio, vel etiam in procuranda resignatione fecit. Hoc sane pactum expresse reprobat a Iure Canonico (1); et idcirco nequit absque Summi Pontificis auctoritate stipulari. Neque resignans excusatur ex eo quod certet de se indemnem servando; nam nunquam licet ad hunc finem simoniacum inire pactum, cuiusmodi est praesens, in quo

datio rei temporalis Beneficii resignationem. et translationem producit (2). Datio enim rei temporalis pro Beneficio absque Summi Pontificis auctoritate semper simoniam importat, excepta modica datione ad redimendam iniustam vexationem secundum doctrinam S. Thomae et S. De Ligorio (3). Caeterum hic sunt repetenda quae supra de Pensionibus exposuimus.

(1) Cap. 3, de pact. — (2) Parisius l. 14, q. 7. — (3) l. 3, n. 98.

580. Tertia renunciatio conditionalis est illa, quae fit cum permutatione. Usuvenit persaepe, ut Beneficiatus Beneficium mutet, et de uno transeat ad aliud: si mutatio sit simplex, translationem habemus; si vero sit duplex, ita ut duo Beneficiati sibi mutuo proprium cedant Beneficium, habemus permutationem. Translatio Sacris est inimica Canonibus praecipue in Episcopo, qui spirituale coniugium contraxit cum sua Ecclesia, cuius dicitur sponsus, et deinde in Beneficiatis reliquis. Sacri revera Canones translationes de una in aliam Ecclesiam veluti adulteria damnarunt, ne quis forte posset, virginis pauperulae relicta societate, ditioris adulterae societatem quaerere. Nihilominus. concurrente iusta causa, et quocumque alio impedimento cessante, potest Summus Pontifex Episcopus, nec non Beneficiatos minores suae dioecesis Episcopus transferre, quia saepe evenit, ut qui in uno loco minus est utilis, alibi se valeat utilius exercere. Sed in hoc. quantum fieri potest, curandum, ut translatio detur, de minori ad maius Beneficium, ne Archiepiscopus *episcopare*, aut *dearchiepiscopare* cogatur, ut scribit Innocentius III (1). Verum ut per se liquet, sine gravissimo scelere nemini licet propria auctoritate aliud Beneficium invadere, et qui hoc attentaverit, illico et omnino a cathedra debet expelli aliena, et carere propria, ut nec illis praesideat, quos per superbiam sprexit, nec illis quos per superbiam et avaritiam concupivit (2).

Permutatio eundem requirit auctorem ac translatio, sed ex causa minori, et quandoque ad solum personarum intuitum permittitur. Hinc Episcopus potest probare permutationem Beneficiorum suae dioecesis, etiamsi unum

sit curatum, et aliud simplex, modo neutrum sit reservatum (3). Si vero Beneficiati propria auctoritate Beneficia permutent, nedum frustra in permutatione operantur, sed Beneficiis prius possessis per definitivam sententiam sunt spoliandi (4). De renunciationibus denique conditionalibus per ingressum, regressum, et accessum non agimus, quia a Summo Pontifice, a quo tantum possent procedere, non solent concedi.

(1) Cap. 1, de transl. Episc. — (2) Ita tradunt Doctores ad tit. de transl. Episc. — (3) Cap. 5 de rer. permut. — (4) Cap. 7, eod.

581. Resignatio pura effectum producit absolutum, quamquam per procuratorem peracta exhibeatur, et resignans omne amittit ius ad Beneficium, quod repetere amplius nequit (1); in resignatione vero condicionali regulariter effectus est, deficiente conditione, resolubilis. Hinc qui resignavit in favorem tertii, ad se Beneficium revocat, si alteri, quam designato tertio, realiter conferatur; item qui sub Pensionis reservatione resignavit, ad Beneficium habet regressum, si Pensio ei non solvatur; ac demum qui post habitum de permutando tractatum cum aliquo, actu suum resignavit Beneficium sub permutationis specie, in pristinum ius restituitur, si alius postea aequae non resignaverit, vel alteri quam sibi, datum fuerit Beneficium ab eo resignatum. Ratio autem horum est, quia conditio ita suspendit actum, ut, ea impleta, valeat, et, ea deficiente, pereat, in quo concordant utriusque iuris dispositiones.

Insuper, ad veram huius effectus aestimationem, videntum, an resignatio facta sit soli Beneficio, retenta dignitate, vel Beneficio et Dignitati simul. Nam si Episcopus renunciaverit Beneficio, retenta dignitate, potest actus ordinis Episcopalis, alio rogante, vel permittente Episcopo, facere. Si autem renuntiaverit simul Beneficio et Dignitati, nequit amplius licite actus Ordinis exercere, quamvis continuo retineat Ordinis characterem (2).

(1) Cap. 3, de renunci. et Clem. unic. eod. — (2) Cap. 1, de ordin. ab Episc. etc.

TITULUS XXIV.

DE DECIMIS, PRIMITIIS ET OBLATIONIBUS.

SUMMARIUM: 582. Decimae, quid sint, et a quo institutae? — 583. Quomodo dividantur? — 584. A quo, et cui de iure debeantur? — 585. A quibus possint per privilegium, aut praescriptionem obtineri? — 586. Ab Ecclesia dependent, et sunt obligatoriae. — 587. Solvendae sunt iuxta consuetudinem. — 588. Quid consuetudo et leges civiles hodie circa decimas effecerint? — 589. Quid sint primitiae, et quando perciperentur in lege veteri? — 590. Quomodo debeantur in lege nova? — 591. Quotuplex sit oblationum genus? — 592. Circa oblationes, laudabiles consuetudines sunt servandae. — 593. Licet eas accipere, sed non extorquere. — 594. Cui factae oblationes debeantur.

582. Inter temporales Ecclesiae res post Beneficiorum fructus, praecipuum tenent locum: *Decimae, Primitiae, et Oblationes*, quae Ecclesiis earumque ministris offeruntur. Decimarum nomine intelligitur decima pars, vel alia quota fructuum Deo in recognitionem domini universalis, eiusque ministris in propriam sustentationem debita. Prima huius definitionis pars, probatur ex Levitico, ubi legimus: *Omnes decimae terrae, sive de frugibus, sive de pomis arborum Domini sunt, et illi sanctificantur* (1). Secunda vero, probatur ex Libro Numerorum, ubi haec invenimus: *Filiis Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo foederis* (2). Decimae fuerunt ab ipso Deo per Moysem populo Hebraeorum impositae, et consistebant in decima parte fructuum, ex quo Decimae sunt appellatae. Sed Ecclesia eam explicans legem iuris naturalis, et divini, qua ministris, et operariis suis necessaria ad vitam suppeditanda sint (3), ab antiquis temporibus Decimas probavit (4), non in decima parte, sed in minori fructuum quota (5). solvique iussit; et in subtrahentes Decimas vel solvi impediens, poenam excommunicationis ferendae sententiae postea intulit, a qua reus absolvi non potest nisi facta plena Decimarum restitutione (6).

(1) Levit. cap. 27, v. 30. Hinc ob respectum, quem decimae habent ad Deum prius solvendae sunt, quam alii census, et tributa, et

iuxta formam loquendi moderni fori civilis, dici possent privilegiatae. Cap. 33, de decim. — (2) Num. cap. 18, v. 21. In veteri quidem lege, tribus Levi, quae stabat coram Deo in ministerio, non habuit partem cum fratribus suis. Deut. cap. 10, v. 8, ideo adiuvata fuit decimis, ut posset vitam agere. Apostoli vero et sacerdotes, in nova lege prohibiti sunt a possidendo aurum, vel argentum; sed tanquam ministri, et operarii regni coelorum declarati sunt digni mercede sua, et iussi sunt manducare, quae apponerentur eis. Matth. 10, Marc. 6, Luc. 10. — (3) Hinc ad rem S. Paulus aiebat: *Quis militat suis stipendiis unquam? Qui plantat vineam, et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?... Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?... Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt: et qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* I ad Corinth. 9. — (4) Unde S. Augustinus aiebat: *Vivo de decimis, et altari serviens, altaris oblatione sustentor, habens victimam et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar.* — (5) S. Canones secundum consuetudinem decimas statuunt. — (6) Trid. sess. 25, c. 12, de ref.

583. Decimae dividuntur in *personales*, et *praediales*. Personales sunt, quae solvuntur ex omnibus rebus opera, aut industria acquisitis, veluti ex lucro negotiationis, ex artificio, ex liberali professione, ex militia, ex piscatione, ex venatione, etc., modo industria sit licita, et iusta acquisitio: nam hostiae impiorum sunt abominabiles, et quidquid ex scelere offertur, Omnipotentis Dei non placat iracundiam, sed irritat, cum scriptum sit: *Honora Deum de tuis iustis laboribus* (1). Praediales vero sunt Decimae, quae solvuntur ex fructibus praediorum tam rusticorum, quam urbanorum, ut ex tritico, vino, oleo, et pretiis locationum. Unde ex agro non culto; ex domo non locata vel a domino inhabitata, nullae solvuntur Decimae. quia nulli sunt fructus (2).

(1) Can. 27, c. 1, q. 1. — (2) Doctores alias afferunt decimarum divisiones, nimirum: 1.º inter personales et praediales collocant *mixtas*, ut in lacte, lana, aliisque rebus, quae partim a natura, et partim ab hominum industria proveniunt, quas putamus praedialibus accensendas; secus idem dicendum foret, de tritico, et vino; et aliunde Pontifex tantum personales et praediales decimas nominat. Cap. 20, de decim. 2.º Recensent decimas *antiquas* et *novales*; illas deducunt ex agris ab antiquo culturae suppositis; istas ex agris noviter cultis. 3.º Distinguunt decimas in *ecclesiasticas* et *laicales*. Istae etiam profanae appellantur, et persaepe tributorum locum tenent.

584. Ex iure, Decimae personales ab omni fideli non exempto solvendae sunt illi parochi, a quo Sacramenta suscipit, etiamsi regia, vel imperatoria dignitate fulgeret; praediales vero, ab omni fideli et infideli. illi parochi, in cuius parochia sita sunt praedia, nisi aliter ex consuetudine sit firmatum, cuius maximum est pondus in hac re (1). Porro ad praediales Decimas solvendas tenentur etiam infideles et Iudaei, quia hoc onus reale est, praediumque sequitur in quemcumque possessorem transeat (2).

(1) Cap. 20, de decim. — (2) Cap. 16, eod. Regulares decimas solvunt de praediis, quae decimis subiiciebantur, antequam ad eorum manus venirent, ne Ecclesiae occasione privilegiorum regularium nimis praegraventur. Cap. 34, eod.; de animalibus vero, hortis circa clausuram, et de agris noviter ab eis excultis decimas non solvunt. Cap. 10 et Clem. *Religiosi* eod.

585. Praeter parochum, qui a lege communi ad omnes parochiae Decimas ius, et fundatam in iure intentionem habet. ut hoc medio sibi, Ecclesiae suae, clericis, et pauperibus suis queat opportune consulere, alii clerici saeculares, ac regulares obtinere possunt ius decimandi. Hoc quidem ius possunt obtinere per privilegium Apostolicum, per praescriptionem XI annorum cum titulo, et bona fide, per permutationem cum aliis Decimis, vel alio iure spiritali, et per transactionem legitime factam, quae obligat tantum partes, si facta sit absque Superioris auctoritate, qua cum auctoritate etiam successores devincit (1). Transitus Decimarum a parochi ad alios clericos, quo felicior in exordio fuit ad pauperum clericorum inopiam sublevandam, eo exitiosior fuit fine: nam Decimae a clericis translatae fuerunt quoque ad laicos, praesertim nobiles et potentes, pro quibus ad remuneranda eorum in Ecclesiam et Religionem Beneficia, Summi Pontificis auctoritate veluti *saecularizatae* (2) fuerunt, et ita illis infeudari coeperunt, ut tamquam bona patrimonialia et privata possent ad haeredes transmitti. Gravissimis huiusmodi malis occurrere satagerunt Concilia tam particularia, quam generalia, sed maxime Lateranense III in quo eiusdem Patres haec decreverunt: *Prohibemus, ne laici decimas cum*

animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit, et Ecclesiae non reddiderit, Christiana sepultura privetur (3).

(1) Cap. 2 et 8, de transact. — (2) Cum laici officii spiritualis capaces non sint, nequeunt decimas pro spirituali ministerio obtinere, ideo simpliciter concessum est eis ius percipiendi emolumenta decimarum, quae propterea dictae sunt laicales, temporales et saecularizatae. — (3) Haec tamen prohibitio sic universaliter fuit interpretata, ut non liceret laicis novas acquirere decimas, sed eisdem liceret antiquas retinere; et hanc interpretationem Ecclesia toleravit necessitate forte potius, quam voluntate.

586. Decimae ecclesiasticae pendent omnino ab auctoritate Ecclesiae tam in earum institutione, quam in cessatione: nam ad Ecclesiam pertinet definire quando, et in quantum per Decimas ministrorum suorum vitae, et sustentationi consultum sit (1). Idcirco Potestates saeculares, ut non possunt imponere Decimas ecclesiasticas, sic non valent ab iisdem liberare, sicut Innocentius III Episcopo Vercellensi aperte declaravit (2). — **(Add. Edit.)** Videndae sunt Litterae Eminentissimi Poenitentiarii Maioris ad Episcopos Italiae diei 25 aprilis 1887, in quibus declaratur, civilem legem in Italia paullo ante editam qua ecclesiasticae decimae abolerentur, gravissimis de causis quae in ipsis Litteris exponuntur, nullius esse valoris; et fidelium conscientiam ad decimas velut antea pensandas obligatam perstare. Hae Litterae inspici possunt in Opere inscripto *Acta Sanctae Sedis*, volum. 20 p. 303. — Cum vero fuerunt legitime constitutae ex praecepto Ecclesiae strictam pariunt obligationem, ad quam implendam fideles etiam per censuras cogi possunt (3); et hac de causa damnata fuit 18 propositio Wiclefi, qui ita assererat: *Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre (4).*

(1) Ecclesia primis saeculis nullas praescripsit decimas, quia clerici ex fidelium oblationibus sponte factis necessaria ad vitam consequerentur; sed postea, his imminutis oblationibus, necesse habuit, decimas pro clericorum sustentatione instituere. Devoti 1. 2, t. 16, § 3. — (2) Cap. 25, de decim. — (3) Cap. 5, 6, et alib. de decim. et Trid.

10c. cit. — (4) Hic animadvertimus, decimas impositas a Principibus saecularibus, vel quandoque a Summo Pontifice ad fines civiles, non esse veras decimas, sed potius collectas, taxas aut tributa.

587. Obligatio Decimarum dimetitur a vigente consuetudine: nam, secluso casu necessitatis pro clericorum alimoniis, in quo intrat ius naturale et divinum, Innocentius III in Concilio generali Lateranensi IV declaravit, Decimas solvendas esse *ex loci consuetudine approbata* (1). Hinc per consuetudinem, ex communi sententia Doctorum, Decimae possunt minui, vel etiam extinguí, modo aliter haberi queat clericorum sustentatio, contra quam nulla consuetudo vim consequi potest, cum eidem ius naturale semper resistat, tam ut inchoetur, quam ut perficiatur (2).

(1) Cap. 32, de decim. et concordat. cap. 18 et 20 eod. — (2) Pirhing, de decim. n. 126.

588. Ob hanc consuetudinem hodiernis temporibus certum est, Decimas personales fere ubique abrogatas fuisse, et Decimas praediales imminutas (1), nec non et eas, quae ex praediis urbanis percipiebantur, omnino cessasse (2). Item certum est, in multis regionibus Decimas omnes prorsus fuisse e medio sublatas (3). Hoc quidem factum est ob inductam consuetudinem, postquam clericis per Beneficia, legata, pensiones, aut alio modo fuit sufficienter provisum, ut de Italia, post Suarez, affirmat Pirhing (4). Sed ad hoc accesserunt etiam leges civiles, quae Decimas, quantum possunt, de facto interdunt, quaeque pensionem annuam, sive congruam ex aerario publico parochis assignant (5). Nihilominus, si in aliquo casu parochus non haberet necessaria ad vitam, et nullum aliud esset necessitati remedium, posset adhuc Episcopus Decimas eius parochianis imponere, cum in casu nullius roboris sit consuetudo contraria, et aliunde leges civiles iura sustentationis tollere nequeant (6).

(1) Giraldus ad cap. 20, de decim. — (2) Devoti l. 2, t. 16, § 6. — (3) Id. ibid. — (4) De decim. n. 128. — (5) Leges Gallicanae anni 1789 triste dederunt exemplum abolitionis decimarum, quod tristius adhuc aliae regiones sunt sequutae. — (6) Leges civiles di-

recte abrogarunt decimas feudales, et indirecte decimas ecclesiasticas: at salvam voluerunt parochorum sustentationem, quibus propterea assignaverunt congruam. Quod si haec deficiat, vel non sufficiat, dictae leges non videntur Episcopo prohibere necessariam decimarum impositionem parochianis ad parochum alendum. Revera plura in Gallia tribunalium civilium decreta, statuerunt, Maiorem communitatis, etiam auctorante Praefecto, non posse prohibere collectas tritici, vini, aliorumque fructuum a parochianis pro parochi factas ad illius splendendam nimis tenuem praebendam; quod etiam nunc in usu esse in plerisque Galliae dioecibus testatur Doctor André in Cur. Iur. Can. verbo *Dixnes* § 6. Simile occurrit in Genuensi dioecesi, in qua ex defectu congruae quaedam decimae a parochianis parochi offeruntur in aliquibus locis non solum ex praediis, sed etiam quandoque ex fructibus industriae, ut a lucris navigationis in navis magistro, et nautis, quae Ecclesiae parochiali attribui solent. Decimae demum vere sunt collectae, quae ex universo orbe nunc, pro Pontifice Summo, et Ecclesia, fiunt sub nomine *Denaro di S. Pietro*, ad quas omnes videntur obligari, nam summa, et alio modo irreparabilis, est necessitas.

589. Decimis similes sunt *Primitiae*, quo nomine intelliguntur primi terrae fructus, qui a fidelibus Deo in gratiarum actionem, eiusque ministris in sustentationem exhibentur. Primitiae in veteri lege praeceptae fuerunt (1), et tribus anni temporibus offerebantur, nempe in Paschate de novis spicis, in Pentecoste de novis panibus, et in festo Tabernaculorum de novis fructibus (2). Quota vero earum non erat determinata, ut sentit D. Hieronymus, et liberaliores quadragesimam, ac minus liberales sexagesimam fructuum partem afferebant (3).

(1) Exod. 23. — (2) Deuter. 16, Levit. 23. — (3) Gonzalez ad cap. 1, de decim. n. 4. Primitiae principaliter offeruntur in gratiarum actionem pro beneficiis a Domino acceptis maxime in concessione fructuum.

590. Licet nullum sit in Evangelio praeceptum offerendi Primitias, et praeceptum legis Mosaycae cessaverit, cum fuerit mere positivum et caeremoniale; tamen sancta Ecclesia ab antiquis temporibus Primitias probavit (1); immo forte prius in Ecclesia in usu fuerunt Primitiae, quam Decimae, cum illae principaliter ad actum pietatis, et divini cultus referantur. Quantitas tamen Primitiarum nunquam fuit ab Ecclesia determinata nisi consuetudine; et idcirco ubi haec desit, non sunt amplius solvendae, ubi vero viget, sunt etiam nunc Parochi offerendae (2).

(1) Can. 6, dist. 32, Can. 65, c. 6, q. 1. — (2) Primitiae tamen in necessitate clericorum fieri possunt necessariae.

591. Praeter decimas et primitias aliae adhuc fieri solent Ecclesiae ministris oblationes in Ecclesia, sive extra. Triplex considerari potest harum oblationum genus. Primum eas comprehendit oblationes, quae olim fiebant ad altare tempore divini Sacrificii, quando panis et vinum offerebatur, ex quibus conficiebatur sacrosancta Eucharistia (1). Secundum comprehendit oblationes, quae in Ecclesiae gazophylacio, aut in eiusdem Ecclesiae arca, aut ad domum Episcopi vel parochi olim fiebant, et nunc quandoque fiunt, quae in pecunia, vel in alia re mobili consistentes pro necessariis ad divinum cultum, vel ad clericorum sustentationem, vel ad fabricam Ecclesiae, vel denique ad levamen pauperum a fidelibus deponuntur. Tertium tandem comprehendit oblationes, quae similiter in pecunia, vel alia re mobili consistentes occasione baptismatis, nuptiarum, benedictionum, funerum, aut alterius sacri ministerii parochi fiunt, quae *iura stolae parochialis* appellari solent (2).

(1) Tunc omnes fideles communicantes quamdam panis et vini quantitatem ad altare offerebant, et ex oblationum massa ea assumebatur pars, quae ad sacrificium erat necessaria, et quod supererat in substentationem cedebat clericorum. Simul permissum fidelibus erat offerre novas spicas, uvam, incensum et oleum pro luminaribus, cuius rei speciem habemus in candelis, quae a fidelibus ad altare afferri saepe solent, ut in conspectu Domini ardeant. Sunt etiam qui putant, fuisse tunc permissum ad altare offerre pecuniam, ex quo ortam fuisse ferunt Missarum eleemosynam. Benedictus Papa XIV, de Synod. l. 5, c. 8, n. 1; verum oblationes non recipiebantur eorum, qui adhuc erant in publica poenitentia, qui excommunicationi erant obnoxii, qui ab Ecclesia dissidebant, quique opprimebant pauperes; Card. Soglia Inst. iur. priv. § 73; item non accipiebantur oblationes ab usurariis, Cap. 3, de usur.; a raptoribus, Cap. de rapt. a sacrilegis, Can. 17, c. 12, q. 2; a publicis meretricibus, etc. — (2) Sub his tribus oblationum generibus comprehenduntur omnes oblationes stricte sumptae.

592. Oblationes ex primitiva institutione erant voluntariae, in quo differunt a Decimis et Primitiis, quae fuerunt praeceptae. In hoc statu diu perseverarunt; nam Concilium Lateranense III sub Alexandro III districtius

prohibuit: ne *pro sepeliendis mortuis, seu benedicendis nubentibus, seu aliis Sacramentis conferendis, aut collatis aliquid exigatur* (1). Idem in sequenti Concilio Lateranensi IV sub Innocentio III confirmatum fuit, dum super his oblationibus *pravas exactiones fieri prohibuit*; sed eodem tempore *pias consuetudines* aliquid offerendi praecepit observari, statuens *ut libere conferantur ecclesiastica Sacramenta*, et ut loci Episcopus, veritate cognita, eos compesceret, *qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare* (2). Demum Tridentinum Episcopis mandavit, ut omnino prohiberent circa has Oblationes *cuiusvis generis mercedum conditiones, pacta, et quidquid pro novis Missis celebrandis datur, nec non importunas ac illiberales elemosynarum exactiones potius quam postulationes*, quia haec a simoniaca labe, vel certe a turpi quaestu non longe absunt (3).

(1) Cap. 9, de simon. — (2) Cap. 42, eod. — (3) Trid. sess. 22, in decret. de observ. et evit. etc.

593. Ex his iuris principiis deducendum esse videtur, illicitum esse has Oblationes *exigere et extorquere*, ut loquitur citatus Innocentius Papa III; sed licitum esse eas sponte oblatas *acceptare, etiam postulare*, ut videtur innuere Tridentinum, quando tamen adest pia et laudabilis consuetudo totius, aut maioris partis populi: quo casu si postulatio suum non consequatur effectum, potest ad Episcopum haberi recursus, ut renuentem Oblationem dare suae satisfacere obligationi cogat. Ipse vero parochus propter negatam Oblationem cavere diligenter debet, ne ministerio suo impedimenta fictitia apponat, sicut illum severe monet citatus Pontifex, et praecipue ne unquam hac de causa ministerium suum recuset. Duo enim videntur citati sacri canones hac in re constituere velle: parochos nimirum non debere, nec posse has Oblationes tamquam ex iustitia debitas praetendere, ne avaritiae, aut simoniae suspicionem incurrant; et laicos ex charitate, et post iudicium Episcopi etiam ex iustitia (1) ad eas Oblationes subministrandas teneri, ne, ut loquitur idem Pontifex, *sub praetextu canonicae pietatis, et ex fermento haere-*

ticae pravitatis consuetudinem infringant erga Sanctam Ecclesiam pia devotione fidelium introductam (2).

(1) Sic Missarum eleemosynae omnino debentur, vel quia promissae, vel quia ab Episcopo in sua synodo probatae et taxatae; sed summam taxata maiorem nequit sacerdos exigere, alioquin delinqueret nedum contra legem Ecclesiae, sed etiam contra iustitiam commutativam. Benedictus XIV, de Synod. l. 5, c. 9, n. 2. — (2) Neque posset iuste opponi, similes consuetudines esse simoniaca labe infectas, aut tamquam mere voluntarias non esse obligatorias: nam quod offertur non datur ut pretium eius, quod recipitur; sed ut praemium laboris, et stipendium sustentationis; et licet sit utriusque iuris principium quod ex facultativis non oritur obligatio, hoc patitur limitationem, quando ex ipsis facultativis voluntas se obligandi praesumitur, ut in casu proposito, in quo fideles parochi sua temporalia offerunt, ut ab eo vicissim Dei spiritualia recipiant.

594. Oblationes ex iure communi illi addicuntur parochi, in cuius parochia factae fuerunt, quia factae praesumuntur ob curam spiritualem, quae ibi parochi incumbit; immo tales Oblationes factae tempore Ecclesiae vacantis ex regula generali futuro reservandae sunt parochi, detracta tamen ex iis, si necesse fuerit, congrua pro oeconomia necessaria. Sed ex offerentium voluntate, vel consuetudine possunt ad Ecclesiam parochialem, vel ad alias personas, aut Ecclesias spectare (1). Hinc hodiernis temporibus extra controversiam positum est, Oblationes factas in monasteriis ad religiosos pertinere, et Oblationes factas in oratoriis, vel in aliis piis locis ad eos spectare, qui oratorium, vel pium locum administrant, etiamsi administratores laici sint, modo absit usurpationis suspicio, et in pios usus convertantur (2).

(1) Iuxta Monacellum sola consuetudo decennalis vim habet ad oblationes obligatorias reddendas, et ad eas de uno in alium transferendas. Part. 2, tit. 14, for. 1, n. 15. — (2) Qui oblationes recipit, munus per se, aut per alium perficere tenetur, propter quod oblationes factae sunt. Hinc parochus, aliique sacerdotes et clerici, qui de exequiis mortuorum participant, tenentur iisdem assistere, pro mortuis orare, officium recitare, aut Missam canere; alias fructus non faciunt suos, nec possunt eos percipere. Hoc iam designaverat Concilium Parisiense anni 1850, sed nuperrime definitum est S. Congregatio Rituum 9 maii 1857, quae specialiter declaravit, his funerum oblationibus frui non posse clericos, qui licet exequiis praesentes sint, alias tamen pro lubitu preces fundunt, vel Breviarium recitant pro sua quotidiana obligatione. Auct. Praelect. Iur. Can. tom. 3, n. 548.

TITULUS XXV.

DE IURE ECCLESIAE AD BONA TEMPORALIA.

SUMMARIUM: 595. Ecclesia ad bona temporalia ius habet. — 596. Etiam ad immobilia sibi relicta. — 597. Sedatis persecutionibus, plenum ius proprietatis libere exercuit. — 598. Bona Ecclesiae bona Christi sunt. — 599. Ius Ecclesiae ad sua bona comprehendit maxime D. Petri patrimonium. — 600. Item temporalem Summi Pontificis principatum. — 601. Ad quem spectet bonorum ecclesiasticorum dominium? — 602. Quis hoc dominium exerceat? — 603. Principes saeculares ad haec bona nullum habent ius. — 604. Nec possunt iuste Ecclesiam a bonorum acquisitione prohibere per legem *amortizationis*, vel alio modo. — 605. Episcopi sub dependentia a Papa sunt bonorum ecclesiasticorum administratores. — 606. Quomodo haec administratio concedatur Beneficiatis, et aliquando laicis? — 607. Quid dicendum de administratione parochialium per aedituos a lege civili constitutos? — 608. Ad quid teneantur bonorum ecclesiasticorum administratores?

595. Hanc partem iam supra attigimus, cum de fructibus Beneficiorum, de Decimis, Primitiis et Oblationibus egimus; sed discussio in rebus, sive bonis temporalibus versabatur, quatenus cum iure spirituali coniungebantur. Nunc eadem bona consideramus in se, et veluti a iure spirituali seiuncta.

De iure Ecclesiae ad bona spiritualia nemo esse potest qui dubitet, cum Ecclesia a Iesu Christo eo fine maxime instituta sit, ut divina charismata super homines effundat. At ius ad bona temporalia his maxime calamitosis temporibus brevi saltem expositione et demonstratione indiget.

Cum Ecclesia sit societas hominum perpetua, et regnum indeficiens in mundo, non tamen de mundo, necesse est, ut habeat temporalia bona, sine quibus nec homines vivere, nec regnum subsistere potest. Christus enim Ecclesiae institutor, qui voluit, ut perpetuo esset, ei dare quoque debuit, ex quo esse posset, eamque divino suo auxilio, et temporalibus bonis communire, ut ad hominem efficiendum animam communivit corpore. Nec defuit Dominus, nam teste sancto Paulo, ordinavit his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, seminare spiritualia, et carnalia metere (1). Civile sane imperium plu-

ribus temporalibus bonis, id est possessionibus communibus, aerario publico, et tributis, vel taxis impositis abundat, ut Reipublicae necessitatibus queat consulere; sic Ecclesia ad divinum cultum promovendum, ad mores dirigendos, et ad pauperibus opitulandum, praeter manuales fidelium oblationes, bona immobilia, et aerarium sacrum requirit; tanto autem rationabilius haec bona requirit, quanto ipsa, sui que ministri negotiis saecularibus implicari non possunt, cum Deo tantum militare debeant (2). Unde si sacrum et inviolabile est Reipublicae Patrimonium, quanto sacratius, et inviolabilius erit Patrimonium Ecclesiae, cum illud ad temporalem felicitatem in quodam determinato terrarum circuitu; hoc vero etiam ad aeternam felicitatem in toto orbe terrarum comparandam sit institutum?

Cum Christus Dominus divinam suam praedicationem inchoavit, et Apostolos, ac Discipulos testes et comites suae praedicationis secum assumpsit, alimenta noluit pro se, suisque ab argento, quod proprium deferrent in zonis suis, accipere, sed a massa communi oblationum fidelium: nam illis interdixit, ne quid in particulari possiderent, non argentum, non duas tunicas (3), ne solliciti essent de crastino (4), immo suasit ut venderent omnia, quae possiderent, et darent pauperibus (5). Collectas itaque primum inter fideles Ipse instituit, loculos habuit, qui pecuniam collectam servarent: *Habebat Dominus loculos, ait S. Augustinus, et a fidelibus oblata conservans, et suorum necessitatibus, et aliis indigentibus tribuebat* (6). Fiscus plane Reipublicae saecularis solet a tributis subditis invitis impositis conflari; sed fiscus Reipublicae Domini ab oblationibus a fidelibus sponte factis incepit. Unde idem S. Doctor subdit, *tunc primum ecclesiasticae pecuniae forma est instituta* (7). Et quidem Christus Ecclesiae sponsae suae hanc primum dotem assignavit, et hoc exemplo docuit, ipsam ius ad bona temporalia mobilia, et immobilia habere, et in perpetuum retinere, ut tradit Glossa ad dictum sancti Augustini locum (8).

(1) I. ad Corinth. 9. — (2) II. ad Timoth. 2. — (3) Matth. 10. — (4) Id. 26. — (5) Id. 19. Haec et similia dixit Dominus, ut ex-

plicat S. Augustinus, *non ut nihil pecuniae seruetur a sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur, aut propter inopiae timorem iustitia deseratur.* Can. 17, c. 12, q. 1, vel ut explicat S. Prosper, *quia expedit facultates Ecclesiae possideri, et proprias, perfectionis amore, contemni.* Can. 13, c. 12, q. 1; ubi sanctus vir affert exemplum sanctorum Episcoporum Paulini, et Hilarii, qui propria vendiderunt pingua patrimonialia, pretiumque pauperibus erogarunt, dum Ecclesiae patrimonium retinuerunt, fideliter administrarunt, ac multis acceptis fidelium haereditatibus auxerunt, quorum exemplum secuti sunt innumeri sancti Episcopi, qui bona sua contempserunt, et bona Ecclesiae diligentissime curare, et strenue vindicare studuerunt. — (6) Cit. can. 17, c. 12, q. 1. Loculorum nomine intelliguntur communiter crumena, vel marsupia; a sancto Augustino tamen intelligitur *Fiscus Reipublicae Domini.* In psal. 146, n. 17. — (7) Cit. can. 17. — (8) Propterea merito damnatae fuerunt sequentes duae propositiones: *Ecclesia non habet nativum, et legitimum ius acquirendi, et possidendi.* Syllab. prop. 26. *Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi.* Id. prop. 27.

596. Domino in terris adhuc agente, bona Ecclesiae temporalia iam abundasse probabilissimum est: nam frequentes erant oblationes (1), et Apostoli in tanta fidelium multitudine graves perferebant expensas (2). At vero, post Domini Ascensionem in coelum, S. Paulus Corinthiis et Galatis mandavit, ut unusquisque fidelis per unam sabbati partem suam apud se sepositam sanctis offerret (3); et insuper credentes possessiones suas, et substantias vendebant, ut earum pretia possent Apostolis tradere (4). Vita inde functis Apostolis, iuxta Gratianum, S. Pius I, circa medietatem saeculi secundi, in Patrimonio Ecclesiae recenset *praedia divinis usibus tradita*; et S. Urbanus, circa initium saeculi tertii, in eodem Patrimonio admisit *haereditates, et agros*, quia praedia Ecclesiae tradita plus ei afferunt utilitatis, quam venditionum pretia (5). Sed illud certum est, et praemissa confirmant, quod ex edicto Constantini, et Licinii anni 313, ethnici iussi sunt Christianis restituere *omnia quae ad ecclesias recte visa fuerint pertinere. sive domus, aut possessio sit, sive agri, sive horti, sive quaecumque alia* (6).

(1) Tertullianus in Apolog. c. 39. — (2) Cibos emebant magno emendos pretio, et iudicarunt ad alendam turbam quinque millium hominum panes pro ducentis denariis esse necessarios. Luc. 9, Marc. 6, et Ioan. 6. — (3) I. ad Corinth. 16. — (4) Act. Apost. cap. 2,

v. 45, et cap. 4, v. 34. — (5) Can. 5, c. 12, q. 2. Can. 16, c. 12, q. 1; in quo Pontifex declarat, hoc modo ita auctum fuisse Ecclesiae patrimonium, ut inter fideles nullus esset amplius indigens. Novimus a criticis transactae aetatis hos canones repudiari; sed in decreto Gratiani iussu Gregorii XII evulgato reperiuntur, et a Doctoribus adhuc citantur, et si non probant ut decreta Pontificum, ut monumenta historiae probant. — (6) Doctores communiter hoc edictum referunt, quod evidenter demonstrat, Ecclesiam ante Constantini tempora bona immobilia possedisse per se, vel per interpositas personas ob furorem persecutorum. Mamachius Del Dirit. lib. della Chies. etc. l. 2, c. 2, § 8.

597. Demum, Ecclesia, per imperatorem Constantinum a persecutionum captivitate liberata, divinam suam constitutionem publice explicavit, inter societates, et personas morales primum obtinuit locum, et iuribus omnibus civilibus uti ac frui libere coepit. Propterea ex eo tempore iure proprietatis sua vindicare, et per actus inter vivos, vel ultimae voluntatis sibi donata, vel relicta mobilia, aut immobilia acquirere, eaque omnia civiliter, et legitime administrare potuit. Primus ipse Constantinus Ecclesiae immensa donaria obtulit (1), et deinde alii Reges et Principes, ac ditiores fideles tanta eidem munera, et adeo vastas possessiones donarunt, ut brevi Ecclesia per totum mundum ditissima evaserit (2).

(1) Can. 15, c. 12, q. 1. — (2) Ecclesiae divitias reprobant haeretici, ut Valdenses, et Wiclefitae, quibus adhaerent Iansenistae; et quidam etiam ex catholicis Ecclesiae divitias non laudant, quia saeculum magis, quam Deum diligunt. Sed hi S. Ioannem Chrysostomum audiant sic dicentem: *Cum facultatum Ecclesiae magnitudinem perspicias, cogita etiam inceptorum pauperum turbam, infirmorum multitudinem, innumerarum expensarum necessitates.* Homil. 21, ad I Corinth.; et nobis, quaeso, explicant, quare regnum temporale nunquam habeat satis, et Ecclesia semper nimis?

598. Bona Ecclesiae temporalia praeter eam qualitatem, quae omnibus temporalibus bonis inest, aliam habent desursum a Deo acceptam causa Religionis: nam Deo principaliter, et Ecclesiae in consequentiam offeruntur, vel Iesu Christo offeruntur, et eius sponsae Ecclesiae. Idcirco novam conditionem induunt, per quam veluti sancta habentur (1), et a sacris canonibus appellantur, *res dominicae, res Deo sacrae, res Dei* (2), *Patrimonium, pecu-*

nia, et substantia Christi, vel Crucifixi (3), vota fidelium, pretia peccatorum, Patrimonium pauperum (4), etc., quae omnia manifeste demonstrant, bona Ecclesiae non esse tantum Ecclesiae, quantum Christi sunt (5). Quam ob causam, qui ea aufert, vel fraudat, nedum fur est, si secreto, et raptor, si publice id faciat, sed continuo et rebellis in Deum et Ecclesiam, et sacrilegus (6).

(1) Bonifacius Papa I, in can. *Nulli liceat*, 3, c. 12, q. 2; qui canon a Pio VI affertur in responsione ad Episcopos Galliae, 10 martii 1791, ut videre est apud Theiner docum. ined. tom. 1, n. 19, et haec habet: *Nulli liceat ignorare, quod omne, quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid fuerit semel consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad ius pertinet sacerdotum.* Quod, ut explicat ibidem Glossa, dicitur *sanctum*, quia Ecclesiae deputatum, *sanctorum*, id est sacerdotum, atque *Domino*, id est in honorem Domini. Haec sanctarum rerum, et personarum acceptio non deerat apud Romanos, qui sancta habebant moenia civitatis, et sanctos tribunos plebis, et qui his vel levissimam fecisset iniuriam, capitis adibat periculum. Heineccius in *Recitat.* l. 2, t. 1, § 328. — (2) Can. 21, c. 12, q. 1. Concilium Nicen. II, act. 7, can. 12, et Trid. sess. 25, c. 1, de ref. — (3) Cap. 16, de praebend. — (4) Can. 59, c. 16, q. 1. — (5) Quia ut docuerunt Patres Concilii Trosleiani in Gallia, anno 909, in can. 4: *Christus, et eius Ecclesia una est persona, et quaecumque Ecclesiae sunt, Christi sunt.* — (6) Immo iuxta S. Anacleum, in can. 6, c. 12, q. 2: *Qui Christi pecunias et Ecclesiae rapit, aufert, vel fraudat, homicida est*, quia, ut explicat Glossa, patri et matri suae iniuste alimenta subtrahit: unde, iuxta antiquos canones, in quadruplum, vel in decuplum sacrilegus iste puniendus erat. Can. 7 et 10, c. 12, q. 2.

599. Ius Ecclesiae ad sua temporalia bona comprehendit omnia mobilia et immobilia, iura, et actiones, quae in Ecclesia sunt, et aliquid temporalis utilitatis habent; sed primo et principaliter bona Ecclesiae Romanae, sancti Petri Patrimonium, ac temporalem Summi Pontificis principatum comprehendit: nam ius, quod in Ecclesiis minoribus observatur, in Ecclesia Romana, omnium matre et magistra, est observandum, quia parum prodesset servare membra, et perdere caput, a quo vita in omnia membra diffunditur. Profecto *Sancta Romana Catholica et Apostolica Ecclesia nullis synodicis constitutis, caeteris Ecclesiis praelata est; sed evangelica voce Domini, et Salvatoris nostri primatum obtinuit* (1). Et ideo ab initio, prae cae-

teris, ampliora bona, et in universo mundo obtinuit (2); ac posterioribus temporibus arctiori vinculo sua bona fuerunt constricta, cum in ipsis cadat tantum centenaria praescriptio, dum in aliis aliarum Ecclesiarum bonis sola quadragenaria sufficiat (3). — Sed quod magis notandum est, *invadentes, destruentes, detinentes per se. vel per alios, civitates, terras, loca, aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam iurisdictionem in eis: nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes* incurrunt excommunicationem latae sententiae Romano Pontifici speciali modo reservatam, ex novissima sanctione Pii IX, in Bulla *Apostolicae Sedis*, anno 1869. Insuper idem Pontifex ibi, sub eadem excommunicationis reservatae poena, sancivit, ne usurpari, aut sequestrari possent iurisdiction, bona, redditus ad personas ecclesiasticas, et ideo potissimum ad Romanum Pontificem, ratione Ecclesiarum suarum, aut Beneficiorum pertinentes. Dicto enim anathemate percussit *usurpantes, aut sequestrantes iurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum, aut Beneficiorum pertinentes.*

(1) Can. 3, dist. 21. Hac de re ferunt, Nicolaum Papam per sanctum Petrum Damianum Legatum suum Mediolanensibus nunciasset, detrahentem cuilibet Ecclesiae ius suum, esse iniustum, sed violantem Ecclesiae Romanae privilegium ab ipso Summo omnium ecclesiarum Capite traditum esse haereticum. Can. 1, dist. 22. — (2) Auctor Inst. Can. edit. Paris, 1853, t. 2, l. 4, art. 1, haec habet: « Ecclesia Romana multa, ac ingentia etiam habuit patrimonia, nempe » terras amplissimas longe lateque per Italiam, Galliam, Aegyptum, » Palaestinam, uno verbo per Orientem totum, et Occidentem, quin » etiam integras provincias, aut insulas tenuit, ut satis compertum » est ex diversis historicis, et etiam ex solo S. Gregorio magno, qui » in epistolis suis multus est circa administrationem horum dominiorum, praediorum, et possessionum. » — (3) Cap. 13 et 17, de prescript. et cap. 2, eod. in 6.

600. Quoad temporalem Summi Pontificis principatum quamquam iuris divini non sit, cum Dominus Petro nullum talem in Ecclesiae constitutione expresse concesserit principatum, neque Ecclesia primis saeculis ullum habuerit; attamen deinde, sic divina Providentia disponente,

ita iuste Ecclesiae fuit acquisitus, ut nunc sacer sit (1), et inter bona ecclesiastica Romanae et universalis Ecclesiae (2), tamquam ei temporibus nostris miserrimis omnino necessarius (3), iure et merito censendus sit. Porro Summo Pontifici necessaria est independentia a quocumque Principe, ut libertatem, securitatem, potestatem, eiusque exercitium, et parem omnium acceptionem et venerationem habeat ad Ecclesiam universam iuxta divina mandata regendam, et gubernandam: atqui haec independentia in Summo Pontifice cuiuscumque principis subdito haberi non potest: ergo Pontifex in aliqua mundi parte debet esse Summus Princeps ab alio quocumque principe independens. At haec mundi pars ex divina dispositione fuit in Patrimonio S. Petri, sive in urbe Roma, et provinciis Romanae Ecclesiae subiectis determinata: ergo hic principatus ad sacrum Ecclesiae Patrimonium non solum, ut caetera alia bona ecclesiastica, sed maiori adhuc iure, ob rei gravitatem et necessitatem, pertinere censendus est (4).

(1) Hunc principatum *sacrum* appellant Patres Concilii provincialis Redonensis in Gallia, anno 1849, decemb. 3, André verbo *Pape* § 6. Hunc ipsum principatum *sacrum*, *legitimumque* appellat Pius Papa IX in Allocutione habita in Concistorio 20 iunii anni 1859 Bona etiam huius principatus *sacrosancta* appellata fuerunt a clero Gallicano in celebri declaratione anni 1782, quae habet, sacro Pontificum principatui *bona quaesita, iura, et imperia, ita haberi, ac possideri, ut quae inter homines optimo iure habentur, et possidentur. Immo ea omnia, ut Deo dicata, sacrosancta esse debere, nec sine sacrilegio invadi, rapi, aut ad saecularia revocari posse.* — (2) Cum hic principatus ad bonum universalis Ecclesiae, ac praesertim ad fidei unitatem, et puritatem servandam, sit a divina Providentia mirabiliter ordinatus, non solum ad Ecclesiam Romanam, sed et ad Ecclesiam universalem pertinet, quod aperte declaravit Pius Papa IX tum in sua responsione ad imperatorem Napoleonem III. 8 ianuarii 1860, tum in suis Litteris encyclicis ad universos Ordinarios diei 19 eiusdem mensis et anni; in quibus declaravit, *se nullo plane modo posse cedere huic principatui, et in hoc S. Sedis iuribus, quae non ad alicuius regalis familiae successionem, sed ad omnes catholicos pertinent: et infra professus est, se velle constanter tueri et servare civilem Romanae Ecclesiae principatum, eiusque temporales possessiones, ac iura quae ad universum catholicum orbem pertinent, intacta atque inviolata.* — (3) Hanc necessitatem agnoverunt Bossuet, et Fleury relati a Card. Soglia, inst. iur. pub. § 40; declaravit Pius VII in Bul. *Cum miseranda*, et confirmavit Pius IX in lit. ency-

clyc. *Qui nuper, ubi pronunciavit ita: Necessarium esse palam edicimus Sanctae huic Sedi civilem principatum, ut in bonum Religionis sacram potestatem sine ullo impedimento exercere possit* Hanc veritatem omnes fere totius orbis Episcopi in praesenti gravissima Ecclesiae calamitate uno veluti ore confessi sunt in epistolis consolatoriis ad Summum Pium IX, in epistolis pastoralibus ad dioecesanos, et in aliis doctissimis scriptis typis editis, in quibus strenue defenderunt, temporalem Ecclesiae principatam *singulari Divinae illius omnia regentis ac moderantis Providentiae consilio datum fuisse Romano Pontifici, ut ipse nulli civili potestati unquam subiectus, supremum Apostolici ministerii munus sibi ab ipso Christo divinitus commissum plenissima libertate, ac sine ullo impedimento in universum orbem exerceat.* His plane verbis rem declarat idem Pius IX in cit. Litt. *Nullis certe, in quibus pariter commemorat, et maximopere commendat innumerabiles ecclesiasticos, et laicos viros cuiuscumque dignitatis, ordinis, gradus et conditionis, qui Beati Petri patrimonium omnino integrum, inviolatumque servandum, atque ab omni iniuria defendendum esse contendunt.* — (Add. edit.) Leo Papa XIII nunc gloriose regnans, et quem Deus diu sospitet, eadem pluries declaravit. In sua prima Epistola encyclica ad Patriarcas, Primates, Archiepiscopos et Episcopos universos catholici orbis diei 21 Aprilis 1878 inquit: « Ut in primis, eo quo possumus modo, iura libertatemque huius Sanctae Sedis adseramus, contendere numquam desinemus, ut auctoritati Nostrae suum constet obsequium, ut obstacula amoveantur, quae plenam ministerii Nostri potestatisque libertatem impediunt, atque in eam rerum conditionem restituamur, in qua divinae Sapientiae consilium Romanos Antistites iampridem collocaverat.... » Eademque exinde saepe confirmavit. — (4) Propterea omnes Summi Pontifices a Pio II, ab anno scilicet 1458, ut declaravit Pius VI in Litteris ad Card. Rezzonicum 5 nov. 1791 incip. *An-corchè*, usque ad immortalem nostrum Pium IX in Summi Pontificatus susceptione solemniter iurarunt, se Beati Petri patrimonium nunquam alienaturos, sed salvum, et integrum successoribus suis servaturos, quod iusiurandum circa alia bona ecclesiastica non emittunt.

601. Ius ad bona sua temporalia Ecclesiae competens est ius proprietatis, per quod eadem bona ita perpetuo Ecclesiae servire debent, ut ab hac servitute nunquam liberari queant, nisi dispensative auctoritate Summi Pontificis, qui ut infra videbimus, est supremus eorundem administrator. Idcirco bona Ecclesiae oblata novam induunt qualitatem, et ex profanis in religiosa convertuntur (1). Hinc fluit, verum et absolutum eorundem dominium solum habere Deum, sive Iesum Christum Ecclesiae fundatorem. Revera tale dominium, quidquid alii dicant, non videtur posse attribui Summo Pontifici, et tanto minus Episcopo, sive Ecclesiae particulari: nam synodus

Romana tertia sub Symmacho Papa definierat, non posse Summum Pontificem bona ecclesiastica alienare, et idem iam in universis Ecclesiis per provincias, una facta exceptione domorum in urbibus, esse observandum (2); quod satis indicat nequaquam Pontificem habitum fuisse horum bonorum dominum. Hoc etiam docuit S. Thomas cum ait: *Quamvis res Ecclesiae sint eius, id est Pontificis, ut principalis dispensatoris; non tamen sunt eius, ut domini et possessoris* (3). Ac demum idem declaravit Pius Papa IX dum ad petitionem cessionis sui temporalis Principatus respondit, *non posse per nos cedi, quod nostrum non est* (4).

(1) Ob hanc persuasionem in omnium animis inditam, tam Gentiles, quam Romani res eorum Diis oblatas adeo sacras, sanctas, et inviolabiles habebant, ut eas, tamquam extra hominum commercium positas, nec liceret aestimare, aut obligare, aut alienare, aut quocumque modo violare, quinimmo in earum violatores poena mortis erat constituta. Heineccius in Recit § 315. Sub eodem respectu maiori iure habitae semper fuerunt a Catholicis res ecclesiasticae; unde S. Thomas ait: *Ex hoc quod aliquod deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam divinum, et sic ei quaedam reverentia debetur, quae refertur ad Deum.* Sum. 2, 2, q. 99, art. 1. — (2) Dispositio huius synodi sic sonat: *Non liceat Papae praedium Ecclesiae alienare aliquo modo pro aliqua necessitate.* Can. 26, c. 12, q. 2. — (3) Sum. 2, 2, q. 100, art. 1, ad 7. — (4) Cit. Litt. Nullis certe.

602. Nihilominus hoc Dei, sive Iesu Christi dominium communicatur suo corpori mystico, id est Ecclesiae; ac inde fit, ut Ecclesiae Caput, et ipsius Christi Vicarius hoc ius domini in universis ecclesiasticis bonis, et Episcopi ac Beneficiati in parte bonorum ratione dioecesis, vel praebendae sub dependentia a Summo Pontifice exerceant. Quam brevis sanctus Hieronymus aiebat: licere fidelibus eorum bona, et iura in clericorum *dominium transferre* (1). Concilium Tridentinum *dominium* distributionum quotidianarum attribuit Canonicis in choro praesentibus, et mandat, bona et iura Ecclesiis et Beneficiatis ablata, esse iisdem sub excommunicationis poena integre restituenda (2); quod supponit in ipsis Ecclesiis, et Beneficiatis eorundem bonorum dominium. Denique leges canonicae ipsis Ecclesiis, et Beneficiatis onus imponunt tuendi, vindicandi, et alia domini iura exercendi, quod

fieri non posset, si Ecclesiae et Beneficiati vere suorum bonorum dominium non haberent (3).

(1) Can. ult. c. 16, q. 1 — (2) Trid. sess. 22. c. 2 et 11, de ref. — (3) Ad hoc refertur etiam donatorum voluntas, qui quidem res suas non Ecclesiae in genere regulariter intendunt donare, sed Ecclesiae in specie, aut beneficio, ut Episcopus, vel Beneficatus earum dominium loco donatorum retineat, et sibi vindicet. Hinc sequitur diversarum ecclesiarum, aut beneficiorum proprietates esse diversas, et quod datur uni, non posse alteri attribui.

603. Ex praemissis manifeste liquet, quam falsa sit illorum opinio, qui bona ecclesiastica ad civilis Reipublicae Patrimonium, et ad saecularis principis dispensationem sua natura pertinere contendunt (1). Haec quidem opinio, licet nimium infeliciter his temporibus a quibusdam admissa (2), non est tamen probatorum Canonistarum opinio; sed, ut scribit doctus auctor, *praedonum* et *sacrilegorum* impius praetextus, quo liberius queant ecclesiastica bona diripere (3). Profecto Ecclesia est hominum societas perpetua et immutabilis a civili societate independens, et ipsa excellentior, quam Christus Iesus absque iure ad sustentationis media, sive ad sua temporalia bona, nequaquam fundare potuit: unde ex iure naturali et divino oritur Ecclesiae potestas ad sua bona; quam propterea non accepit, nec poterat accipere a saecularibus Principibus. Quare in sacris canonibus sancitum fuit, ut *qui res Ecclesiae petunt a Regibus* horrendae cupiditatis exemplum praebeant, careant obtentis, et a communione Ecclesiae excludantur (4). Consequenter Ecclesia habet bonorum suorum non solum proprietatem absolutam et independentem, sed et liberam eorundem administrationem. Unde ex Iure Canonico, saecularis potestas nullum ius habet in eorundem bonorum administratione, divisione, assignatione; neque potest sibi asserere potestatem examinandi contractus, eosque probandi vel reprobandi, quamquam in utilitatem ipsius Ecclesiae id faceret (5).

(1) Super hoc falso principio praesumuntur fundari illae leges civiles, quae in Gallia, in Hispania, in Italia, et in aliis regionibus Ecclesiam bonis omnibus suis iniquissime spoliaverunt, quaeque pro-

pterea cum erroris, tum nullitatis characterem prae se ferunt: erroris scilicet, quia falsam continent doctrinam; nullitatis vero, quia pronuntiatæ sunt ab incompetenti auctoritate, sicut Pius VI archiepiscopo Viennensi scribebat. Theiner docum. ined. tom. 1, n. 5. — (2) Admittentes tamen omnes vel de hæresi venerunt, vel sectis Iansenistis, aut Massonicis adhaerent ad Ecclesiam convellendam a daemone institutis. — (3) Inst. Iur. Can. edit. Paris, an. 1863, part. 2, l. 4, cap. 1. — (4) Conc. Lugdunen. 1, in cap. 2, de reb. Eccl. non alien. Hinc oritur ruina animarum et regnorum, cum impunita huiusmodi scelera nunquam maneant. Eorum divinam ultionem legimus in punitione Heliodori. L. II Machab. cap. 3; in confessione Lutheri, qui sic aiebat: *Comprobat experientia, eos, qui ecclesiastica bona ad se traxerunt, ab ea tandem depauperari, et mendicos fieri*; et in historia Henrici VIII, qui post expilationem Ecclesiarum pauperior quam ante evasit, quique propterea plura tributa, et vectigalia civibus suis imposuit, quam omnes simul reges per quinquaginta ante annos fecerunt, ut ex Sanderò transcribit Audisius de iur. nat. et gen. l. 2, t. 10, n. 12. Similiter imperator Basilius iunior causam universalis subversionis, et confusionis, quam patiebatur, tribuebat antecessori suo Nicephoro, qui imperium invaserat, et contra ecclesiastica bona legem tulerat: *Ex quo, aiebat, hæc lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit; sed contra nullum penitus calamitatis genus defuit. Hoc factum iisdem verbis refert Pius VI, in epist. ad Episc. Gall. 10 mart. anni 1701. Theiner docum. ined. n. 19. Item imperator Carolus magnus ad petitionem Francorum qui salva semper Ecclesie bona expeiebant, respondit: Novimus multa regna, et reges eorum propterea cecidisse, quia Ecclesias spoliaverunt, resque earum vastaverunt, alienaverunt, vel diripuerunt. Id. Ibid. Notabile demum est quod Hincmarus Remensis Ludovico Francorum regi scribebat: Sunt qui dicunt, quia res ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, ut cuicumque volueritis eas donetis; quod si ita est, ille malignus spiritus, qui primo parentes nostros perdidit, perditionem vestram in aures vestras susurrat. Gonzales ad cap. 2, de reb. eccl. non alien. n. 5. — (5) Revera Innocentius III, ita sancivit: Nos attendentes, quod laicis etiam religiosis super Ecclesiis, et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas... si quid motu proprio (illorum) statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum et favorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Unde statutum Basiliæ de non alienandis prædiis rusticis, vel urbanis ministeris, et ornamentis Ecclesiarum illa reprobaturum fuit potissima ratione, quod auctoritate non fuit Romani Pontificis roboratum. Cap. 10, de const. concordat cum iis, quod habemus in Constitutionibus Apostolicis l. 2, c. 35, ubi laici monentur, ut caveant a petendis ab Episcopis eorum administrationis rationibus, et ab eorum operibus pervigilandis ad finem cognoscendi, an bene, vel male bonorum ecclesiasticorum fructus impenderint.*

604. Nec saecularis potestas ex Iure sacro valet Ecclesiam a bonorum temporalium acquisitione prohibere. Hoc tamen a saeculo decimo quarto, vel decimo quinto

nimum malo omine quidam fecerunt principes, et nunc fere omnes faciunt per legem, quam appellant *Amortizationis*, per quam bona civium, praesertim immobilia, *in manus mortuas*, ut dicunt, sive in Ecclesiam, aut in alium primum locum, transferri non possunt absque consensu et litteris saecularis principis, qui permittat, eadem bona in manus mortuas cadere, sive *amortizzari* (1). Hanc legem iniquam, et Ecclesiae iniuriosam omnes traducunt probati Doctores; et quidem merito: nam Ecclesia est societas divinitus libertate et independentia munita, ut sit perpetua; sed lex *amortizationis* libertatem Ecclesiae indirecte et directe aufert, dum prohibet, ut iuvetur mediis ad existendum et agendum sibi necessariis, et a pietate fidelium oblati, eiusque naturalem independentiam in servitutum iniustam convertit dum ei auferendo iura contractuum (2), factionem testamenti passivam (3), et aliqua ex parte personam moralem, eam veluti capite minuit. Sed eadem lex est etiam Ecclesiae iniuriosa, dum eam assimilat collegiis illicitis, quae a Romanis bona acquirere vetabantur (4); est iniuriosa fidelibus, qui per eam vota pietatis adimplere non possunt; et est Principibus Christianis ignominiosa, qui Ecclesiam oppugnant, dum eam pro viribus tenentur adiuvare. Principes tamen verentur, ne Ecclesia nimis ditescat, et status eorum nimium depauperentur; quare legem ferre se posse dicunt, quae utriusque potestatis iura tutetur. Sed quis non videt hoc esse perfidum commentum? Revera postquam Ecclesia Catholica toties per iniquarum legum vim ita spoliata fuit ut vacua fere temporalibus bonis pluribus in regionibus sit, quomodo concipi potest timor, ne nimis in praeiudicium status civilis ditescat, ita ut lex *amortizationis* conservanda sit (5)? Praeterea divitiae Ecclesiae statum civilem multis modis adiuvant, ut ad maiorem prosperitatem iugiter procedere queat (6); et si quid forte in his divitiis sit mali, semper ad remedium via est aperta, recursus nempe ad Summum Pontificem, qui, supra omnes, Ecclesiae et status civilis prosperitatem exoptare debet (7).

(1) Manus ecclesiae, si recte iudicentur, non mortuae, sed vivae, et vivificae sunt appellandae, spiritu et corpore vivificantes. Unde-

nam, quaeso, in societate civili tot argumenta vitae et prosperitatis, quam ab Ecclesia? Satis est perpendere mores ab ea exultos, et perpolitos, hospitalia, et collegia, pro egentium necessitatibus, et pro divitum cultura ab ea erecta, subsidia artibus, et excitamenta agriculturae ab ea data, et arcam pauperibus continuo, et ubique apertam, de quibus plenae sunt historiae, ut quicumque in Ecclesia manum vivam teneatur agnoscere. — (2) Ita modernae ferunt leges art. 910, cod. civ. Gall. — (3) Factio testamenti passiva, ut dicunt iuristae, consistit in capacitate acquirendi per testamentum. — (4) L. 1. ff. quod cuiusq. univ. nom. Ad hanc conditionem redacta est Ecclesia Catholica, et collegiis nequioribus posposita, quibus conceditur, quod Ecclesiae negatur; et illud S. Hieronymi perspicimus cum execratione impleri: *Pudet dicere, sacerdotes idolorum, mimi, et aurigae, et scorta hereditates capiunt; solis clericis, et monachis hoc lege prohibetur, et prohibetur non a persecutoribus, sed a principibus christianis.* Ad Nepot. de vit. cler. n. 7. Revera in Gallia sub fine praecedentis saeculi bona Ecclesiae Catholicae interdicta, bona consistorii Protestantium praeservata fuerunt: unde Summus Pontifex Pius VI dolore maximo correptus exclamabat: *Penes nationalem conventum illae cum Protestantibus conventiones valuerunt; sanctiones vero canonicae, sanctaeque huius Sedis cum Rege Francisco I pacta non valuerunt!* Epist. ad Galliae Episc. 10 mart. 1791. Theiner docum. ined. n. 19. — (5) Quare cum Patribus Concilii Parisiensis anni 829, c. 18, possumus et nos exclamare: *Cesset ergo ambitio, quae dicere solet, nimis rerum habere Ecclesias Christi, et perpendant, quia quantaecumque sunt res Ecclesiae, si eo modo, quo dispensandae sunt, dispensentur, nimiae non sunt. Mira namque res, ambitio mundialis satis non habet, et Ecclesia Christi nimium habet!* Labbe, tom 9, col. 724. — (6) Praeter Beneficia Ecclesiae iam ab historiis enumerata in favorem civilis status irrogata, notum est, Summos Pontifices saepe in auxilium civilis status venisse. ei partem bonorum ecclesiasticorum applicando; cuius rei haec citamus exempla: S Pius V ad succurrendum necessitati regni Galliarum concessit Carolo IX, ut posset alienare fundos ecclesiasticos ad quindecim mille librarum redditus annui: Gregorius XIII concessit alienationem praediorum ecclesiasticorum ad decies centena millia librarum. Phil. Friderich in diss. *de eo quod iust.* etc.; Pius VI, mandavit, ut omnia non sacrata vasa aurea, et argentea Genuensis Ecclesiae ad Reipublicae opitulandum venderentur. Bul. *Ad graves* anni 1794; et Pius VII facultatem fecit Regi Sardiniae alienandi bonorum ecclesiasticorum portionem magnam, ut suum ab hostibus tueretur regnum. Bul. *Cum in postrema* anni 1815. — (7) Ita ad rem Augustus Michel: « Si dicas, rationem publicam » efflagitare tales leges (amortizationis), ne scilicet exhauriatur territorium, et nervus fere omnis transferatur ad manus mortuas Religiosorum et Clericorum, repono, viam omnibus apertam ad Summum Pontificem, qui, re ad se delata, et iustitia causae cognita facile consentiat in talem legem, vel statutum, si subsit iusta causa » in Theol. Can. Moral. App. 2, t. 1.

605. Quoad bonorum ecclesiasticorum administrationem

illud certum est, Episcopos sub debita a Summo Pontifice dependentia ab ipso iure esse constitutos omnium suarum dioecesium bonorum administratores. Sacri enim canones hoc aperte demonstrant: nam canones Apostolorum haec habent: *omnium rerum ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, et ea dispensato, quasi inspectante Deo* (1); et alibi: *Praecipimus, ut Episcopus res Ecclesiae in potestate habeat; nam si praetiosae hominum animae fidei eius committendae sunt, multo utique magis oportuerit, et de pecuniis mandatum dare* (2). Similia fuerunt constituta in pluribus aliis sacris canonibus (3), ac praesertim in Concilio Antiocheno, et Lateranensi I. (4). Porro ut Episcopi, D. testante Paulo, sunt dispensatores ministeriorum Dei, sic et bonorum Ecclesiae distributores: quod officium cum propter multiplices sollicitudines nequeant per se solos adimplere, ut Apostoli elegerunt septem Diaconos, sic postea Episcopi in Oriente Oeconomos, et in Occidente Archidiaconos elegerunt, qui eorum nomine et mandato rerum temporalium curam haberent, ac deinde sibi accuratam administrationis rationem redderent (5).

(1) Can. 37. — (2) Can. 40. Sic isti canones referuntur a Gratiano in fin. edit. Lugdunen. anni 1606. — (3) Can. 24 et 26, c. 12, q. 1, can. 2 et seqq. c. 10, q. 1. — (4) Can. 23, c. 12, q. 1. — (5) Oeconomi, et Archidiaconi administratores electi fuerunt etiam ea de causa, ne administratio Episcoporum sine testibus maneret.

606. Sed postea divisio ecclesiasticis bonis, et Beneficiis institutis, huius administrationis partem, quae dicitur *ministerialis*, Episcopi singulis Beneficiatis, Ecclesiarumque rectoribus, ipsa auctorante Ecclesia, demandarunt, ut nomine proprio, et tamquam veri titulares bona sibi credita administrarent, ac illam tantum sibi reservarent administrationem, quae appellatur *auctorizabilis*, per quam debent iugiter super bonis sic commissis invigilare, ut rite administrarentur, et impedire ne alienentur vel minuantur. Immo ipsi Episcopi interdum etiam laicos spectatae vitae, et religionis, aut a piis testatoribus designatos, aut aliunde caeteris utiliores, in piorum operum, et locorum administratione ita sibi adiunxerunt, ut eorum

nomine reditus exigent, expensas ordinarias facerent, oblationes colligerent, et similia curarent, quae piorum ipsorum locorum utilitatem respiciunt, quorum officium Patres Tridentini agnoverunt, et tacite probaverunt (1). Verum haec administratio dicitur tantum *providentialis*, et *sollicitudinis*, quia laici nisi per expressam Summi Pontificis concessionem veram bonorum ecclesiasticorum administrationem habere non possunt. Unde S. Gregorius scribebat Ianuario Calaritano Episcopo, qui temporalia sui Episcopatus bona quibusdam laicis commiserat: *Cavendum a fraternitate vestra est, ne saecularibus viris atque non sub regula nostra degentibus, res ecclesiasticae committantur.* (2).

(1) Trid. sess. 22, c. 8 et 9, de ref. De Luca in Miscel. disc. 35, n. 11. — (2) Can. 5, dist. 89 et cap. 2, de reb. eccl. non alien. in 6, ubi Gregorius IX, ita disponit: *Hoc consultissimo prohibemus edicto, universos et singulos Praelatos Ecclesias sibi commissas, bona immobilia, seu iura ipsarum, laicis submittere, seu supponere absque Capituli sui consensu, et Apostolicae Sedis licentia speciali.* Fagnanus in cap. 8, de arbitr.

607. Ex eo quod laici possint per Episcopum assumi ad bona etiam ecclesiastica *providentialiter* administranda, primum in Gallia introducta est illa administratio fabricae Ecclesiae parochialis, in qua Parochi ex Episcopi approbatione ad temporalia parochiae bona administranda laicorum concilium adhibebant, quod utilissimum esse poterat ecclesiae, tum ut accuratius eius bona administrarentur, tum ut Parochus minus temporali cura gravaretur, et quamcumque negligentiae, vel avaritiae suspicionem posset evitare. At postea occasione forsitan huius praxis, imperator Napoleon I sua tantum potestate per decretum diei 30 decembris 1809, legem tulit, qua, contra manifesta rationis et Sacrorum Canonum iura, parochialium Ecclesiarum administratio saecularizata fere omnino fuit. Haec adhuc manet Ecclesiarum cervicibus imposita, cui Ecclesiae servire coguntur, licet canonice probata non sit, nec probari possit, nec etiam a quacumque consuetudine firmari, quia ipsi legi naturali repugnat, ut Ecclesia a bonis suis libere administrandis a civili potestate prohibeatur.

Idcirco hoc decretum in faciem Ecclesiae nullam habet vim non ea tantum ratione, quia Ecclesiae potestatem laedit, et sacris canonibus in pluribus adversatur (1); sed ea praesertim de causa, quia procedit a civili potestate, quae in rebus ecclesiasticis iurisdictione caret. Nec prodest in contrarium adducere, ipsum decretum in Ecclesiae commodum fuisse latum et plures revera afferre Ecclesiae utilitates: nam Innocentius III in simili re statutum Basili, Urbis praefecti, reprobavit, licet factum fuisset in Ecclesiae commodum, utpote quod alienationem rerum ecclesiasticarum interdicebat: *Nos attendentes, ait Pontifex, quod laicis etiam religiosis super ecclesiis, et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, a quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod ecclesiarum etiam respiciat commodum et favorem nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Unde statutum Basili de non alienandis praediis rusticis, vel urbanis, ministeriis, et ornamentis ecclesiarum illa reprobatum fuit potissima ratione, quod auctoritate non fuit Romani Pontificis roboratum* (2). Nihilominus si Episcopus utile vel opportunum iudicaverit ad parochiarum bonum tale observari decretum in illis dispositionibus, quae iuri sacro non adversantur, poterit hoc auctoritate sua praescribere, quo casu non a suo legislatore, sed ab Episcopi ordinatione vim obligandi sortitur (3).

(1) Adversatur ex. gr. in eo, quod attribuit administratoribus a se deputatis omnium bonorum, et eleemosynarum administrationem, quae, ut videmus, ad Episcopum pertinet. Art. 1, eiusdem decret., in eo, quod statuit, donationes, et legata Ecclesiae relicta, a suprema civili auctoritate esse acceptanda. Art. 59 et 113: dum haec acceptatio fieri non potest nisi ab Ecclesia, quae rerum domina est; in eo, quod permittit bonorum Ecclesiae locationem ad novennium, et eorum alienationem ex auctoritate civili; habito tantum consilio, aut consensu Episcopi, art. 62: dum res ecclesiasticae locari non possunt, nisi ad triennium, et nullatenus alienari absque Summi Pontificis beneplacito, ut infra videbimus; in eo quod reservat ecclesiae fundatori proprietatem sacelli, vel altaris, art. 72; dum res Deo dicatae in hominum patrimonio esse non possunt; et in aliis pluribus, quae longum nimis esset enumerare. — (2) Cap. 10, de constit. — (3) Propterea potest Episcopus approbare compositionem fabricae ad formam praedicti decreti

cum concilio aedituum, et collegio massariorum, sive matriculariorum, ut mandato suo alios officiales deputet, inventarium bonorum conficiat, budgetum redigat, reditus percipiat, expensas ordinarias faciat, oblationes colligat, utilitatem ecclesiae promoveat ea forma, quae probationem ab ipsa potestate civili obtinere possit, et alia faciat; quae a potestate Episcopi dependent et possunt ab eodem laicis delegari.

608. Quicumque est ab Episcopo bonorum ecclesiasticorum constitutus administrator tenetur: 1.º omnium bonorum mobilium, et immobilium sibi commissorum inventarium diligenter conficere, immo, si petatur, etiam iuramento fideliter administrandi praestare (1); 2.º bona sibi commissa omni cura et industria conservare, et meliorare: aliter si culpa sua aliquod detrimentum habuerint, hoc aere proprio reparare (2); 3.º fructus et reditus bonorum iuxta pii operis foundationem, et naturam insumere: nam si eos in proprium commodum converteret, dolum committeret manifestum, et praesumptum, si negligeret eos expendere iuxta foundationis finem, et censuras incurreret (3); 4.º rationes administrationis suae quotannis Episcopo reddere, non obstantibus consuetudinibus, et privilegiis in contrarium (4).

(1) Clem. 2, de relig. domib. Omnes sane Ecclesiae, et Beneficiati, et praesertim Capitulum ecclesiae cathedralis tenentur conficere, et habere inventarium omnium rerum et bonorum, ut mandavit Sixtus V, teste Quaranta in sum. Bullar. verbo *Archivium*. — (2) Cardinalis Soglia, inst. iur. priv. § 111. Ideo ex declarationibus sacrae Congregationis Concilii ad damna reparanda tenetur administrator, qui iniustam litem sustinuit, ut in una *Senogalien*. 15 august. 1834, item in una *Camerien*. 19 decemb. 1838; et qui, contradicente Episcopo, voluit litigare, ut in nuperrima decisione, quam refert auctor *Correspond. de Rom.* sub. die 24 decemb. 1850. — (3) Monacellus part. 2, tit. 1, for. 25, n. 13. — (4) Trid. sess. 22, c. 9. de ref. Hoc etiam procedit, quando testator executores suos a rationibus reddendis liberavit, ut sancitum est in capite 17, de testam. et fuit a S. Congregatione Concilii resolutum die 20 decembris 1856; sed insuper Episcopus potest liberos administrationis requirere. Monacellus part. 1, tit. 1, form 16, n. 7. A reddendis rationibus immunes sunt Regulares exempti, qui libere absque ulla ab Episcopo dependentia sua bona administrant. Trid. sess. 25, c. 2, de Regul.

TITULUS XXVI.

DE ACQUISITIONE BONORUM PER ACTUS INTER VIVOS.

SUMMARIUM: 609. Datur notio contractus et pacti. — 610. Pactum, etiam nudum, parit obligationem. — 611. Qui dicantur veri, et qui quasi contractus? — 612. Quomodo dividantur contractus? — 613. Quae consideranda sint in contractibus, et pactis? — 614. Quomodo deficiat consensus iisdem necessarius? — 615. Qui lege prohibeantur contrahere? — 616. Qui sit effectus contractus absoluti et conditionalis? — 617. Quae res absolute conventionem respuant, et quae relative? — 618. Conventio in vinculo ipsa Ecclesia iuvatur, et adstringitur. — 619. Quotuplex sit conventionum obligatio?

609. Paucis constituto iure Ecclesiae ad sua bona temporalia, videndum nunc nobis breviter est, quomodo Ecclesia temporalia bona acquirere possit. Hoc autem fit per actus inter vivos, et per actus ultimae voluntatis. Actus inter vivos ad duo summa capita. scilicet ad contractus, et ad donationes revocari possunt.

Contractus nil aliud est, quam conventio; et late sumptus definitur, *duorum, vel plurium in idem placitum consensus*. Contractus comprehendit pactum, quod esse potest *nudum vel vestitum*. Pactum nudum dicitur, quod in solis conventionis verbis consistit; vestitum vero, praeter conventionum verba habet causam, vel legis approbationem, vel iuramentum, vel est in contractu expressum, vel in contractu inest. Ratione causae ex. gr. pactum de mutuando, vel de commodando, ante rei traditionem, dicitur nudum, et post rei traditionem, vestitum appellatur (1).

(1) Sic ob legis approbationem dicitur vestitum pactum de dote praestanda ob Matrimonii favorem; pactum iureiurando firmatum ob favorem religionis; et pactum habitandi domum ad tempus adiectum. in ipso contractu venditionis ipsius domus.

610. Pacta, quamquam nuda, modo recte inita sint, ex iure naturali et canonico, obligationem naturalem pariunt, quia consensus debito modo praestitus inter partes paciscentes legem facit, et quia sacri canones disponunt,

pacta quantumcumque nuda servanda esse (1). Tanto magis obligationem pariunt pacta vestita, quae obligationi naturali addunt obligationem civilem et actionem, quod in specie pacti iurati Innocentius III firmavit (2). Hoc tamen non est extendendum ad simplicem pollicitationem, vel promissionem ante acceptationem: nam cum promissio prae se ferat consensum ex una tantum parte, pacti naturam non affert, nisi post alterius partis acceptationem: quare promissio ante alterius partis acceptationem revocari potest. Nihilominus ex hac regula excipitur vera promissio aliquid faciendi, vel dandi Ecclesiae, pauperibus, aut pio loco ad honorem Dei, et salutem animae: qualis promissio ex communi Doctorum sententia obligationem inducit, licet ab Ecclesia, seu a pauperum locorumque piorum administratoribus non sit adhuc acceptata. Ratio est, quia promissio huiusmodi fieri censetur principaliter Deo, a quo, si sit bona, ad instar voti statim acceptatur (3).

(1) Cap. 1, de pact. in quo legitur: *Pax servetur, pacta custodiantur*. Idcirco pactum dat exceptionem, admittit compensationem, fideiussores, et pignora. Engel de pact. n. 9. Reiffenstuel eod. n. 29. — (2) Cap. 28, de iurei. — (3) Ut penes Romanos obligabat pollicitatio facta reipublicae ad reparandam ruinam, vel incendium, vel gratitudinem servandam, l. 1, ff. de pollicit. et per tot.: sic obligat pollicitatio facta Ecclesiae, vel alteri causae piae. Engel. de pact. n. 4 et 21.

611. Inter contractus, alii sunt, qui dicuntur *veri contractus*, et alii, qui *quasi contractus* appellantur. Veri contractus illi sunt, qui verum, et expressum habent partium consensum: quasi contractus autem illi, qui habent partium consensum implicitum, vel praesumptum (1). Hi quasi contractus fundantur in factis honestis, et utilibus, propter quae quis ex aequitate obligatur, quia licet expresse non consenserit, tamen iuste praesumitur consensisse. Sic tutor, quasi contrahit cum pupillo. ut ille recte officium suum exercent, et hic illum indemnem reddat: sic negotiorum gestor cum rei domino, ut ille utiliter gerat, et hic expensas in gestione factas compenset (2): sic qui adit haereditatem, quasi paciscitur cum legatariis, se legata soluturum, et qui aliquod officium suscipit, se illud re-

cte exerciturum: nam eo ipso se obligat erga alium, et alius vel alii obligantur erga ipsum; neque alia requiritur expressa conventio (3).

(1) Theologi solent appellare contractus explicitos, et implicitos, aut interpretativos. — (2) Hic quasi contractus gestionis negotiorum tunc habet locum, cum quis alterius ignorantis negotia utiliter gerit. Dicimus *ignorantis*, quia si quis negotia alterius scientis gerat, ex mandato expresso, vel tacito agere dicitur. Ea de causa hic quasi contractus introductus fuit, ut bona, et iura alterius absentis, vel ignorantis, a damno liberentur. De sui natura hic contractus est gratuitus; hinc negotia agens potest tantum indemnitate petere, sed potest eleemosynas sponte oblatas recipere. Cap. 54, de sent. excomm. et ibi Fagnanus n. 22. — (3) Praeterea Doctores ad quasi contractus revocant bonorum communionem. et indebiti solutionem: nam qui administrat, censetur consentire ad reddendas rationes, et alia pars ad dandam indemnitate; et qui accepit indebitum, censetur consentire ad illud restituendum, quia nemo lucupletari potest cum aliena iactura.

612. Veri contractus dividuntur in *nominatos* et *innominatos*: quia illi proprium habent nomen a iure, ut emptio, venditio, locatio conductio, etc.; dum hi nullum habent speciale a iure nomen, eo quod difficillimum est casus innumeros, qui sub his contractibus continentur, specialibus nominibus designare. Unde ius contractus innominatos ad quatuor classes reduxit, nempe *do ut des*; *facio ut facias*; *do ut facias*; *facio ut des*, quae in praxi praecipue permutatione, et transactione perficiuntur (1). Sed maxime contractuum divisio, quam in his institutionibus sequimur, est, qua alii *consensuales*, et alii *reales* appellantur. Consensuales sunt, qui a partium contrahentium consensu substantiam capiunt, et perficiuntur; reales vero, qui, praeter partium consensum, rei, de qua paciscitur, traditionem requirunt, a qua substantiam capiunt, et perficiuntur. Ad Consensuales pertinent emptio venditio, locatio conductio, emphyteusis, societas et mandatum; ad reales vero mutuum, commodatum, depositum et pignus (2).

(1) Alias omittimus contractuum divisiones, ut sunt contractus *bonae fidei*, et *stricti iuris*, contractus *onerosi*, et *gratuiti*, sive *lucrativi*, qui subtilitates civiles, potius quam aequitatem canonicam respiciunt. —

(2) Romani habebant ulterius contractus *verbales*, et *litterales*. Ad ver-

bales referebatur stipulatio, quae solemnī verborum forma perficiebatur, ex. gr. *Spondes mihi dare centum? Spondeo.* Ad litterales referebantur illi contractus, qui scripturam ad eorum substantiam requirebant: scriptura etiam nunc ex iure civili in pluribus casibus ad substantiam contractus est necessaria; iure vero canonico non requiritur regulariter ad substantiam contractus, sed tantum ad probationem, licet in re gravis momenti etiam ab hoc iure scriptura exoptetur. Can. 2, c. 10, q. 2.

613. In pactis et contractibus haec consideranda sunt, nimirum: *substantialia*, *naturalia*, *accidentalialia* et *solemnia*. Substantialia ea dicuntur, quae ita ad eorum essentiam pertinent, ut salvo contractu, a partibus mutari, aut omitti non possint (1). Naturalia ea appellantur, quae pacto, vel contractui, licet non exprimantur, insunt, quaeque tamen, salvo contractu, a partibus per pactum mutari, aut excludi possunt: sic qui vendit, tenetur de evictione; sed ex pacto fieri potest, ne teneatur (2). Accidentalialia sunt, quae pactis, et contractibus natura sua non insunt, sed a partium voluntate possunt adiungi: sic qui vendit potest pacisci, ut rei pretium in tali moneta aurea, vel argentea solvatur (3). Demum solemnialia habentur, quae de iure specialiter requiruntur, ut contractus sit legitimus, cuiusmodi est consensus Capituli, aut Superioris in rerum ecclesiasticarum alienatione.

(1) Consensus et res in omnibus pactis et contractibus ad substantialia spectant. — (2) Evictio est ius ex venditione dimanans, per quod emens, si res empta a tertio vindicetur, potest ad venditorem recurrere, ut rei pretium restituat, et damnum reparat. Hoc ius viget etiam in mutuo, aliisque contractibus onerosis. — (3) Haec accidentalialia in legem contractus pertranseunt, quia *contractus ex conventionione legem accipiunt*. Cap. 85, de reg. iur. in 6.

614. Primum substantialiale cuiuscumque pacti et contractus est consensus. Propterea qui non possunt consentire neque possunt pacisci; sed interdum evenit, ut qui naturaliter possent consentire, non recte consentiant propter errorem in rei substantia, vel propter vim et metum, vel etiam propter legis prohibitionem. Error quidem in rei substantia vitiat conventionem, ut si quis emat vitrum pro gemma, quia ex iuris principio, *errantis nullus est consensus*; sed si error esset tantum in rei qua-

litate, non propterea vitiaretur conventio, quia talis error non aufert consensum substantialem. nisi qualitas ita intendatur, ut sit motivum principale, et causa finalis contrahendi; hoc enim casu error qualitatis redundat in errorem substantiae.

Metus gravis, et cadens in constantem virum, si sit ab extrinseco, et iniuste incussus, ad consensum extorquendum, interdum irritat contractum, et interdum causam praebet ad illum rescindendum. Irritat contractum, quando in eo maxima requiritur libertas, ut in promissione dotis (1), in promissione et traditione rerum ecclesiasticarum (2), in acquisitione iurisdictionis, et in aliis casibus, in quibus contractus absque salutis aeternae dispendio observari non possunt (3). In caeteris vero contractibus dat causam ad contractum rescindendum, et consequenter ante rescissionem contractus valet, quia iuxta iuris adagium, *coacta voluntas, est voluntas* (4). Si vero metus sit ab intrinseco ex. gr. ob periculum mortis, vel iuste incussus ex. gr. ab accusatore, vel a iudice propter criminis commissi punitionem, non irritat contractum, neque dat rescissioni causam, quia contrahens metum sibi ipse inferre videtur (5).

(1) Cap. 29 de sponsal. — (2) Arg. can. 1, c. 15, q. 6, et can., 25, c. 12, q. 2. — (3) Gloss. in cap. 2, de iis quae vi met. caus. fi. verbo *coactus* in fin. — (4) Arg. can. 1, c. 15, q. 1. Nihilominus non desunt Doctores, qui omnes contractus per metum in iure canonico suapte natura irritos esse tradunt, quia *quae vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis*. Cap. 4, de iis quae vi met. cau. fi. — (5) Arg. cap. 17, de regul. Engel. ad tit. de iis quae vi. etc. n. 18.

615. Prohibitio legis impedit effectum consensus in iis, qui liberam non habent bonorum administrationem, quoties velint circa eadem bona conventiones inire. Propterea contrahere nequeunt Religiosi vota solemnia professi: hi enim propter votum paupertatis nil habent proprium, et sine consensu Superioris nequeunt dare, neque accipere. Similiter impuberes, quamquam sui compotes, et minores ex lege civili absque auctoritate tutoris, et consensu curatoris, bona sua nequeunt aliis cedere, sed

possunt ab aliis accipere, eo quod sine dicta auctoritate, et consensu possunt conditionem suam meliorem facere, deteriore vero facere nequeunt: unde eorum contractus dicuntur claudicare, quia sunt ex una parte solubiles, et ex altera obligatorii. In foro tamen conscientiae hi contractus obligationem naturalem pariunt, cum non desit consensus in idem placitum (1).

(1) Layman in theol. moral. de pact. c. 9, n. 7.

616. Consensus in contractibus potest esse *absolutus*, vel *conditionatus*. Si est absolutus, contractus est perfectus, et statim debetur, quod conventum fuit, cuius debiti dies statim cedit, et venit (1); si vero est conditionatus, videndum de qua conditione agatur: nam conditio impossibilis, vel turpis, reddit contractum nullum, quia ludere videntur, qui contractui conditionem impossibilem adiiciunt, et aliunde nemo ad id, quod est malum, potest obligari; conditio autem possibilis, et honesta, contractum suspendit usque ad conditionis eventum, si conditio sit suspensiva; si vero sit resolutoria, adveniente conditione, contractus resolvitur. Unde contractus sub conditione resolutoria assimilatur contractui modali, ex. gr. vendo tibi domum, modo in ea des habitationem Titio; nam ita statim contractus firmatur, sed emptori imponitur onus dandi habitationem Titio (2).

(1) Dies contractus *cedere* dicitur, cum adest dies, a quo obligatio incipit; *venire* vero, cum adest dies, in quo exequi potest. Hinc qui vendit domum post mensem emptori tradendam, ei statim dies cedit; sed non venit nisi post mensem. — (2) Idcirco emptor cogi potest ad dandam habitationem Titio, vel ad resolvendum contractum.

617. Alterum substantiale cuiuscumque pacti et contractus, est res (1), quae in conventionem adducitur, quaeque conventionis capax esse debet; alias pactum, vel contractus, subsistere non posset. Sunt profecto quaedam res, quae *absolute*, et quaedam, quae *relative* tantum conventionem non admittunt. Absolute conventionem respuunt res turpes, et impossibiles de facto, et de iure: nam promissio impia est, quae scelere adimpletur, et stulta, quae

continet impossibile, cuius nulla potest esse obligatio; ideoque neutra subsistere potest, licet sit iurata, quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis (2). Turpe autem dicitur omne pactum, quod laedit pietatem, estimationem, verecundiam, et bonos mores, vel quod promittendo crimini praemium aut impunitatem ad delinquendum provocat (3). Impossibile vero dicitur, quod natura, vel legibus fieri non potest: unde impossibile factum est, montem aureum construere, coelum conscendere, etc.; et est iure impossibile sororem in Matrimonio accipere, hominem occidere, etc.

Relative autem conventionem respuunt: 1° res spirituales; nam Gregorius IX, declaravit, pactionem factam de spiritualibus, nullius esse momenti, *cum in huiusmodi, omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare* (4): verumtamen id obtinet tantum, quando pactio est inhonesta (5), vel illicita (6): nam in iure plura occurrunt exempla factorum in spiritualibus, et ipsa Sacramentorum collatione, quae ab ipso iure valida declarantur (7). 2° Iura Beneficiorum, quae cum ab Ecclesia definiantur, et ad ius publicum Ecclesiae pertineant, a solis privatorum pactis regulariter mutari non possunt (8). 3° Bona Ecclesiarum, quae per dedicationem Deo factam, quasi auferuntur ex hominum commercio, uti plene auferebantur ex iure Romanorum res sacrae et religiosae (9); ac proinde de iis pacisci non licet, nisi observatis iuris solemnitatibus, de quibus infra agemus.

(1) Nomine rei intelligitur materia contractus, sive res proprie dicta sit, sive improprie, sive facta, sive non facta. — (2) Can. 1, 2, 5 et 8, c. 15, 4, et per tot. Cap. 8, de pact, et cap. 16 et 28, de iuris. — (3) Specialiter ex iure civili turpe est pactum inter clientem et advocatum de quota litis, ne advocatus iniquis mediis causae victoriam procuret. Gonzalez ad cap. ult. de pact. — (4) Cap. 8, de pact. — (5) Gloss. in can. 2, c. 1, q. 2, verbo *pactio*. — (6) Gloss. in cap. 8, de pact. verbo *cessare*. — (7) Hinc valet pactum, quo quis post suam ordinationem debeat certe Ecclesiae deservire. Cap. 6, de serv. non ord.; et pactum, quo quis debeat obsequium, et reverentiam alicui sibi praeeinenti exhibere. Can. 6, dist. 23. Similiter valet promissio facta a canonico observandi honestas et laudabiles consuetudines Capituli; item promissio facta ab ordinato ordinanti dioecetano suo exhibendi obsequium, et obedientiam, et promissio facta a

novo Episcopo Summo Pontifici servandi fidelitatem, non manifestandi eius consilium, defendendi Papatum, interveniendi Concilio, recipiendi et honorifice tractandi eius Legatum, et limina Apostolorum visitandi. Cap. 4, de iuris. Denique licita est promissio rei spiritualis pro spirituali, ut puta rosaria vel coronas precatorias recitandi pro celebratione Missae. Reiffenstuel de pact. n. 66; non vero rei spiritualis vel spirituali adnexae pro temporali, quod continet vitium simoniae. Cap. 5, de rer. permut. — (8) Propterea absque legitima superioris auctoritate non licet liti super Beneficio institutae propter oblatam pecuniam renunciare, etiamsi id fieret ad expensas compensandas. Cap. 4, de pact.; eum in Beneficio instituere, qui annuam pensionem in pensionis antiquae augmentum promittit. Cap. 6, eod.; pacisci de successore in Beneficio. Cap. 5, eod.; promittere pecuniam Episcopo ordinatori. Can. 8, 9, 10, c. 1, q. 1; exigere pretium pro admissione ad monachatum. Can. 3, c. 1, q. 2, et cap. 19, de simonia; dare bona propria pro erectione Beneficii, ut in eo donans instituat. Cap. 34, eod.; offerre pecuniam pro obtinendo suffragio ad Beneficium. Cap. 27, eod.; liberare Episcopum aliquem ordinantem sine titulo ab obligatione illi praestandi alimenta prout de iure. Cap. 45, eod. Haec et alia similia pacta a iure sacro damnantur. — (9) L. 34, § 1, ff. de contr. empt.

618. Ex pactis, contractibus, et quasi contractibus, oritur obligatio, quae definiri potest, *vinculum iuris, quo necessitate adstringimur ad aliquid faciendum, vel praestandum*. Hoc vinculo iuvatur, et adstringitur ipsa Ecclesia, quae per pacta, contractus et quasi contractus bona acquirere, et acquisita, servatis iuris praescriptionibus, in alios transferre potest. Est enim persona moralis, et prima ac principalis societas non humanitus, sed divinitus instituta. Quare ius contractuum, quod aliis personis moralibus conceditur, non potest Ecclesiae nisi per summum nefas negari. Hoc ius exercuit a sua prima institutione, ut supra iam vidimus, et semper deinceps retinuit, licet a suis persecutoribus identidem eodem iniuste privaretur. Sacri autem canones in conventionibus licitis et honestis leges particulares agnoscunt, et mandant perpetuo inviolabiliter observari (1).

(1) Cap. 1 et 3, de pact. in 6, et can. 9, c. 10, q. 3.

619. Obligatio in contractibus potest esse ex utraque contrahentium parte, vel ex una tantum. Sic in emptione et venditione, venditor obligatur dare rem, et emptor

eius pretium; sed in mutuo, solus mutuarius acceptam pecuniam restituere obligatur. Unde ex usu fori, quando uterque contrahens obligatur, contractus dicitur *bilateralis* vel *synalagmaticus*; et quando unus tantum contrahens manet obligatus, *unilateralis* appellatur. Praeterea obligatio potest esse tantum *naturalis*, vel tantum *civilis*, vel *naturalis* et *civilis* simul. Tantum naturalis est obligatio orta ex consensu debito modo praestito, cui lex civilis nec assistit, nec resistit (1); sed ius naturae, et gentium, firmitatem tribuit (2). Tantum civilis dicitur obligatio, cui assistit quidem lex civilis, sed resistit ius naturae, et gentium, ut in mutuatore, qui exhibet chirographum mutui, licet pecuniam non numeraverit, vel post numerationem pecuniam eandem receperit, chirographo non destructo. Denique naturalis et civilis obligatio est, cui ius naturae, et gentium, et simul lex civilis assistat, atque firmitatem tribuit. Haec appellatur vera obligatio efficax, quae in utroque foro actionem, et exceptionem dat. Obligatio tamen naturalis praeter conscientiae vinculum, tribuit ius retentionis, et excludit repetitionem; parit exceptionem, et compensationem; et admittit fideiussores, et pignora. Hinc licet in foro externo actionem non tribuat, his valde utilibus adminiculis iuvatur.

- (1) Lex civilis non assistit illis conventionibus, quae solemnitates non habent ab eadem lege institutas. Sed nihilominus tales conventiones, ex communi Doctorum sententia, producant obligationem naturalem, quae absque peccato nequit infringi, et ius tribuit creditori, ut post unam, aut alteram monitionem possit iudicem ecclesiasticum adire, ad proponendam evangelicam denunciationem ad spiritualem debitoris emendationem. Fagnanus in cap. *Si quis*, de regul. n. 44. Si vero lex civilis conventioni resistat, et ratione bonorum conventionem declaret irritam et inanem, ipsa conventio sic inita nullam neque naturalem producit obligationem, quia cum non liceat contra iustas leges agere, moraliter impossibile censetur continere. Gloss. ad cap. ult. de pact. verbo *legitimas*, et Fagnanus in cap. *Probato* de elect. n. 33. —
- (2) Ex regula iuris. *studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur.* Cap. 3, de pact.
-

TITULUS XXVII.

DE CONTRACTIBUS CONSENSUALIBUS.

SUMMARIUM: 620. Quid sit emptio, venditio, et quae eius substantialia? — 621. Quae vendi possint, aut non possint? — 622. Quae sint conditiones pretii? — 623. Quid operetur laesio ultra dimidium, et quando adsit? — 624. Qualis obligatio ab emptione et venditione oriatur? — 625. Rei periculum, et commodum ad emptorem regulariter spectat. — 626. Quando rei periculum ad venditorem spectet? — 627. Quid sit pactum de retrovendendo? — 628. Quid pactum legis commissoriae? — 629. Quid pactum additionis in diem? — 630. Quid sit locatio conductio, et quae eius substantialia? 631. Quae observanda circa obligationem huius contractus? — 632. Quid sit emphyteusis, et quotuplex? — 633. Quando in bonis ecclesiasticis constitui possit? 634. Quae sint iura, et onera emphyteutae? — 635. Quae iura et onera domini directi? 636. Quid sit contractus societatis, et quae in eo requirantur conditiones? 637. Quomodo dissolvatur? — 638. Quid sit mandatum, et quotuplex? — 639. Quae sint onera mandatarii, et mandantis? — 640. Quando requiratur mandatum speciale? — 641. Quando mandatum expirat?

620. In hac amplissima Contractuum consensualium materia, quae ex professo tractatur a sacrae Theologiae, et Iuris utriusque Doctoribus, nobis pro re nostra proponimus ea tantum attingere, quae ex iure sacro veluti magis scitu necessaria iudicamus. Ideo de emptione et venditione, de locatione et conductione, de emphyteusi, de societate et mandato brevissime agemus.

Primus contractus consensualis est *emptio venditio*, quorum unum absque alio nec stare, nec concipi potest. Emptio venditio definitur, *contractus consensualis de re pro certo pretio tradenda*. Ex hac definitione fluit, duo praeter consensum esse huius contractus substantialia, nimirum rem, et pretium (1).

(1) De consensu diximus in titulo praecedenti. Illud tantum adnotamus, quod cum consensus debeat esse liber, nemo potest ad vendendum cogi, nisi ex necessitate, vel utilitate publica. Sic tempore famis, sive inopiae frumenti, Episcopus potest clericos cogere ad res suas vendendas, ut fame laborantibus succurrant. Reiffenstuel de empt. n. 31.

621. Res, sive merx, quae conventionis subiectum refert, esse potest: mobilis vel immobilis, corporalis vel

incorporalis, in rerum natura existens vel futura, modo sit in hominum commercio, pretio aestimabilis, et sufficienter determinata. Hinc, licet haeredi vendere haereditatem sibi deiatam, iura, atque actiones; licet domino vendere fructus praedii futuro anno nascituros; licet creditori vendere nomina debitorum, sive chirographa, et licet advocato vendere iustum patrocinium, et iurisconsulto iustum consilium (1). Sed non licet iudici vendere iustum iudicium, nec testi verum testimonium (2); non licet vendere res sacras ad privatum usum (3); non licet vendere libros improbatae lectionis (4), nec arma, naves, et alia Saracenis infensissimis Christianorum hostibus (4); non licet monasteriis, et Beneficiatis vendere eorum fructus ad longum tempus (6): nec olim licebat vendere res noxias, et pestiferas, et mala venena ex dispositione etiam iuris civilis (7): nec hodie clericis licet emere generaliter et vendere negotiationis causa (8).

(1) Can. 71, c. 11, q. 3. — (2) Can. 15, c. 14, q. 5. — (3) Ratio est, quia res sacrae divini iuris effectae esse censentur. Cap. 51 de reg. iur. in 6. — (4) Reg. 10. Ind. lib. prohib. — (5) Cap. 6, 11 et 17 de Iud. — (6) Bul. *Universalis Ecclesiae* Benedicti XIV. — (7) Heineccius in recit. § 904. — (8) Cap. ult. de vit. et honest. cler. et cap. 6, ne cler. vel mon. etc.

622. Pretium vero debet consistere in pecunia numerata; nam si alia res pro pretio daretur, non foret emptio venditio, sed permutatio; debet esse verum non simulatum: hinc Innocentius III reprobavit contractum emptionis venditionis, in quo pro pretio datum fuerat mutuum (1); debet esse certum *per se*, vel *per relationem ad aliud*, vel *per arbitrium tertii determinati*: certum per se est, quod statuitur a lege, vel a magistratu, vel ab ipsis contractantibus; certum est per relationem ad aliud, ut si dicatur: *vendo tibi quanti ipse emi*, vel *quanti in foro venditur*; et certum per arbitrium tertii determinati foret, si diceretur: *vendo tibi quanti Titius existimaverit*; sed si Titius existimare noluerit, nullus est contractus, quia nullum fuit constitutum pretium. Insuper pretium debet esse iustum, quale est, si contineatur intra summum et infi-

mum valoris rei: res enim ita a Doctoribus aestimatur, ut habeat infimum, medium, et summum pretium, licet in eo definiendo non convenient, quia a qualitate rei, et a circumstantiis dependet (2), Engel enim existimat, rem, quae in pretio medio aestimatur decem, in infimo valere novem, et in summo undecim (3); sed sanctus de Ligorio docet, rem, quae in pretio medio aestimatur quinque, valere sex in summo, et in infimo quatuor (4).

(1) Cap. 5 de empt. — (2) Haec aestimatio non habet locum, quando quantitas pretii definita fuit a lege, vel a magistratu, vel a contractantibus. — (3) Coll. iur. can. de empt. n. 11. — (4) Theol. Mor. l. 3, n. 804.

623. Laesio enormis, vel ultra dimidium in constituendo rei venditae pretio. ius tribuit laeso ad ipsum resolvendum contractum (1). Unde si venditor laesus sit ultra dimidium iusti pretii, potest ad rei venditae restitutionem agere, acceptum repraesentando pretium; sed emptor potest se a restitutione liberare, si quod deest iusto pretio venditori offerat (2). Tunc autem quoad venditorem, ex communi Doctorum sententia laesio ultra dimidium adest, cum pretium, quod accepit, non aequat medietatem iusti pretii infimi, ut si pro re, quae in pretio infimo valet 100, reciperet tantum 48; quoad emptorem vero, Doctores, eandem inversam sequentes regulam, communiter docent. tunc adesse laesionem, cum pretium, quod dedit, iusti pretii summi medietatem superat, ut si pro re, quae in summo pretio valet 100, solvisset 152. Sed non desunt Doctores, qui putant, pretium summum esse duplicandum ad laesionem ultra dimidium constituendam; ac proinde tunc solum adesse, cum pretium datum ex duplo superat summum iustum rei pretium. ut si pro re, quae in summo pretio valet 100, solvisset 202 (3) Ita de pretio res procedit in foro externo: nam in foro conscientiae aliter se habet: siquidem laesio satis notabilis, et non modica, licet non sit ultra dimidium, onus importat restitutionis, et evangelicae denunciationi causam praebet, ut laedens suae satisfaciat obligationi. Ratio est, quia in contractibus servanda est aequalitas inter datum et

acceptum, cum iniustum sit, quempiam locupletari cum aliena iactura (4).

(1) Arg. Can. 9, c. 14, q. 4. — (2) Cap. 3 et 6 de empt. — (3) Hae duae diversae in emptore computationes ex diverso procedunt obiecto a quo desumuntur; si enim computatio desumatur ex re empti, tunc solum emptor erit laesus ultra dimidium, cum pro re valoris 100, dederit plusquam 200; sed si computatio desumatur ex pretio, tunc emptor erit laesus ultra dimidium, cum pro re valoris 100 dederit plusquam 150. Haec secunda computationis ratio videtur venior, et aequior, ac proinde tenenda, tum quia haec dicitur laesio in iusto pretio, tum quia servat aequalitatem inter venditorem, et emptorem, quam in contractu reciproco iustitia commutativa requirit. Reiffenstuel de empt. a n. 325. Caeterum laesio non est intra terminos iusti pretii, in quo contrahentes possunt se circumvenire; et ideo in venditore laesio incipit a pretio infimo, in emptore vero a summo. — (4) Reiffenstuel ibid. a n. 120. Hoc probari videtur a responso Alexandri III dato Archiepiscopo Genuensi, quod explicatur a Gonzalez, qui Genuam *Matrem Mercatorum* appellat, et ita concipitur: *In civitate tua, dicitis, saepe contingere, quod quidam piper, seu cinnamomum, aut alias merces comparant, quae tunc ultra quinque libras non valebant, et promittunt per publicum instrumentum, se eis, a quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto tempore soluturos. Licet autem contractus huiusmodi ex forma non possit censeri nomine usurarum; nihilominus tamen peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve tempore, quo pretium debent recipere, valituras; ei ideo cives tui saluti suae bene consulerent, si a tali contractu cessarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.* Cap. 6, de usur.

624. Ex contractu emptionis et venditionis recte inito, oritur utrinque obligatio, nimirum: emptor tenetur pretium solvere, et venditor rem tradere. Nec quisquam ex contrahentibus potest ad contractus executionem agere, nisi prius ipse suae obligationi satisfecerit, quia etsi contractus per consensum sit perfectus, et obligationem pariat, adhuc tamen ad sui executionem et complementum pretii solutionem, et rei traditionem desiderat. Facta autem pretii solutione, et rei traditione contractus fit completus, et nummi dati in solutionem, in dominium venditoris, ac res, in dominium emptoris statim pertransit, modo emptor dominus nummorum, et venditor sit dominus rei: nam si nummi essent alieni, venditor non fieret eorum dominus (1), licet emptor reapse rei venditae dominium acquireret (2); et vicissim si res esset aliena, id ignorante saltem emptore (3), ipse non fieret rei dominus (4),

licet venditor nummorum dominium obtineret, quia defectus alieni afficit tantum quod alienum est, non vero eius equivalens.

(1) Quia nemo potest plus iuris transferre in alium, quam ipse habeat. Cap. 79, de reg. iur. in 6. Propterea venditor teneretur petenti vero domino nummos restituere, nisi eos praescripsisset, vel consumpsisset bona fide, vel suis ita commiscuisset, ut discerni amplius nequirent, quibus in casibus indirecte fieret eorum dominus. Reiffenstuel de empt. n. 114. — (2) Cum quis nummis alienis rem emit, suam facit, quia defectus in pretio non communicatur rei. Haec tamen regula exceptionem patitur in pecunia ecclesiastica; nam si quis hac pecunia aliquid emat, non fit rei emptae dominus, sed Ecclesiae acquirit, ex speciali iuris dispositione. Can. 12, c. 12, q. 2. Can. 1, c. 12, q. 4, de pecul. cler. — (3) Dicimus *ignorante saltem emptore*, quia si emptor sciret rem esse alienam, contractus non subsisteret. Reiffenstuel ib. n. 92. — (4) Venditor enim non potest plus iuris in emptorem transferre, quam ipse habeat; sed cum nullum habet ius in rem alienam, nullum potest in emptorem transferre. Contractus tamen subsistit, si saltem emptor sit in bona fide, quia venditor ex natura contractus emptionis et venditionis non tenetur absolute rei dominium emptori tradere; sed sufficit, si vacuam rei possessionem tradat. Et ideo emptor regulariter tenetur ad rem vero domino petenti restituendam, nisi legitime eam iam praescripserit, et venditor tenetur ad evictionem. Pirhing de empt. § 9.

625. Periculum et commodum rei venditae, post traditionem, et pretii solutionem (1), ut clare per se patet, spectat ad emptorem, quia verus dominus est; sed ad eundem emptorem etiam spectat, si traditio et solutio adhuc facta non sit, et solus exstet contractus consensualis perfectus, quia vendens est debitor speciei, sive rei venditae, quae si pereat, a debito liberatur; ideoque emptori perit (2). Hinc si equus venditus moriatur, vel furto sit ablatum, si domus incendio consumpta fuit, damnum ad emptorem pertinet (3): et versa vice omne rei commodum post contractum ad eundem emptorem spectat, quia ex regula iuris, qui sentit onus etiam et commodum sentire debet (4). Emptor idcirco percipit rei fructus, et omne augmentum rei adiunctum, sive sit a natura, ut in alluvione, sive sit a casu, ut in incremento pretii.

(1) Illud hic notandum, quod solutioni aequiparatur fides habita

emptori de pretio solvendo, et cautio fideiussoria, sive pignoratitia. — (2) Neque contra hoc facit, quod verum rei dominium transeat in emptorem solum post traditionem, ut supra diximus, et quod consequenter periculum. et commodum rei debeat penes venditorem manere; nam hoc speciale est in venditione, quia in ea emptor per solum contractum quadam iuris fictione rei dominus censetur, cum ex iuris principio, qui ad rem actionem habet, rem ipsam habere videatur. — (3) Insuper pretium solutum amittit, et si nondum solverit, solvere debet eodem modo, ac si res integra maneret, quia contractus fuit perfectus. — (4) Cap. 55. de reg. iur. in 6.

626. Haec tamen regula plures habet exceptiones, nam rei periculum pertinet ad venditorem: 1.º si illud usque ad rei traditionem per pactum in se susceperit: quia ex regula iuris contractus a conventionem legem accipiunt (1): 2.º si ex eius dolo, aut culpa lata, vel etiam levi, res perierit: nam regula est ab omnibus Doctoribus admissa, in contractibus bilateralibus in utriusque contrahentis commodum factis, praestandam esse nedum culpam latam, sed et levem (2): 3.º si res perierit ex antiquo, et occulto vitio, quod videtur continere errorem in substantia; 4.º si res vendita fuerit, ut dicunt, ad gustum, ad numerum, aut ad mensuram, vel ad pondus, et nondum degustata, numerata, admensurata, vel ad pensam fuerit, quia ante operationes istas consensus fertur in incertum, vel saltem est conditionatus, ac proinde contractus perfici nequit (3).

(1) Cap. 85, de reg. iur. in 6. — (2) Item dicendum si post pretii solutionem solus venditor sit in mora rem tradendi, quia mora culpam saltem levem ostendit, et mora cuilibet nocet. Cap. 25, eod. — (3) Aliter vero res procedit, si venditio fiat ad corpus per aversionem, ut dicebant Romani, vel in *massa*, ut Itali, aut *en bloc*, ut dicunt Galli. Haec plane venditio fit, cum unico constituto pretio plura individua corpora, seu species emuntur, et venduntur per modum unius absque ulla ponderis, aut mensurae expressione, ut si ita ematur dolum vini, acervus frumenti, aut animalium grex. Hoc casu periculum spectat ad emptorem, et ideo dicitur venditio fieri *per aversionem*, quia avertit a venditore rei venditae periculum, et transfert in emptorem. Reiffenstuel de empt. n. 221.

627. Contractui emptionis et venditionis saepe apponuntur quaedam pacta, quorum praecipua sunt: pactum *de retrovendendo*, pactum *legis commissoriae*, et pactum *ad-*

ditionis in diem. Pactum de retrovendendo, sive de redimendo est illud, per quod emptor, eiusque haeres debet, vel potest, rem emptam venditori retrovendere. Emptor debet rem venditori petenti retrovendere, si hoc pactum appositum sit in favorem venditoris, quo casu rei pretium solet minui; et potest rem venditori retrovendere; si hoc pactum in favorem emptoris appositum sit, quo casu pretium augeri solet; quae pretii deminutio, et accretio a pacti favore pro alterutro cohonestatur, qui quidem est pretio aestimabilis. Hoc profecto pactum licitum est (1), etiam in venditione censuum (2), modo usuram palliatam non contineat; et contractus cum eo initus ita validus est, ut emptor usque ad retrovenditionem tamquam rei dominus omnes fructus perceptos faciat suos, et pendentes inter ipsum et venditorem pro rata sicut dividendi. Si vero res pereat, emptori perit, et pactum evanescit, quia quod non existit, nec retrovendi, nec vendi potest.

(1) Sed non est licitum pactum, quo, elapso certo tempore, venditor rem redimere teneatur, et cum non possit redimere, rem in conductionem accipiat pro certo canone, qui vulgo dicitur *fillo franco*, quia hoc pactum reprobatum fuit a S. Congregatione de mandato Pii VI ut ref. Ferraris in Bibl. verbo *contr. empt.* et Card. Soglia de iur. priv. § 116. — (2) Census varia significat: sed hic accipitur pro iure percipiendi fructus ex re frugifera, quod quidem ius etiam cum pacto de retrovendendo licite vendi potest. Ad hunc tamen effectum necesse est adamussim observare dispositionem Extravagantium 1 et 2, de empt. int. com. sed maxime Bullae Pii V *Cum onus*, in qua praedictae Extravagantes confirmantur. Huic tamen Bullae plures accesserunt Sacrae Congregationis decisiones. Giraldus ad tit. de empt. in fin.

628. Pactum *legis commissoriae*, sive simpliciter *lex commissoria*, aut pactum commissorium, est illud, quo a contrahentibus paciscitur, ut, pretio intra certum tempus non soluto, res maneat inempta. Dicitur commissoria, vel commissorium, quia si emptor pretium non solverit, committit in legem contractus, hoc est ex parte sua delinquit in legem, ita ut in arbitrio restet venditoris, in cuius favorem pactum introductum fuit, rem repetere cum omnibus fructibus, et accessionibus, vel pretium rei. In

venditione hoc pactum est licitum, utpote quod contractui quodam modo inest.

(1) Aliter obtinet in pignore, ut infra suo loco videbimus.

629. Pactum denique *additionis in diem*, est illud, quo a contrahentibus paciscitur, ut venditori liceat rem venditam alteri vendere, qui intra certum tempus meliorem conditionem offerat, si eandem conditionem ipse emptor offerre recuset. Dicitur pactum additionis in diem, quia res vendita adiicitur emptori in diem, hoc est usque donec alteri plus offerenti secundum pactum vendatur; elapso vero tempore statuto, et nulla facta nova venditione, res perpetuo, et irrevocabiliter emptori attribuitur; sed pendente additione in diem, emptor consideratur rei dominus, et eius percipit fructus, quos tamen restituere tenetur, si emptio bona fide resolvatur.

630. Secundus contractus consensualis est *locatio conductio*, quae proxima est emptioni venditioni, et eisdem ferme Iuris regulis regitur. Definitur autem, *contractus consensualis de usu rei ad certum tempus, aut de opera illiberali pro certa mercede praestanda*. Hinc duo sunt, praeter consensum, eius substantialia: primum videlicet usus rei vel opera, et deinde merces. Primum substantiale, id est usus rei, demonstrat praecipuam differentiam inter venditionem et locationem, nam in illa rei dominium, et in hac tantum rei usus transfertur; et propterea multa, quae vendi non possunt, possunt locari, ut sunt res Ecclesiae, et civitatis, et multa, quae possunt vendi, non possunt locari, ut sunt res fungibiles, quae usu consumuntur. Caeterum omnes res, quae in hominum commercio sunt, quaeque usum praebent temporali mercedi aestimabilem, sive mobiles sive immobiles, propriae, et usufructuariae, immo etiam conductae, nisi adsit pactum in contrario, locari possunt (1). Opera vero, quae locari potest, debet esse illiberalis, et honesta, uti est opera famuli, opificis, et mercenarii: nam opera liberalis, et quae ingenio producitur, locari non potest, qui mercedem non admittit, sed tantum honorarium (2). Quandoque tamen locatur opus pro certa mercede faciendum, ut si

quis cum caementario paciscatur, ut sibi pro certa mercede domum aedificet: haec locatio operis, novam locationis speciem constituit, de qua consulendi sunt Doctores.

Alterum substantiale huius contractus est merces, quae in pecunia numerata regulariter consistere debet; alias posset locatio conductio in contractum innominatum degenerare, ut si quis locaret agrum suum, ut colonus quotannis aequum daret. Nihilominus, moribus praesertim nostris, contractus censetur locationis et conductionis, si conventio ita fiat, ut conductor determinatam fructuum portionem, ex. gr. unum quotannis frumenti modium locatori, loco pecuniae, tribuat; haec tamen fructuum portio ad locationis validitatem debet esse omnino certa, et determinata; et si pro certa portione pacisceretur fructuum medietas, quae semper incerta est, conductor non esset simpliciter colonus, sed colonus partarius; et contractus de societate participaret, ad quam unus confert operas et alter rem.

(1) Locator dicitur, qui rem utendam tradit, et mercedem accipit; conductor vero, qui rem utendam accipit, et mercedem solvit. Conductor insuper dicitur *colonus*, si agrum, et *inquilinus*, si domum ad habitandum conducat, et *publicanus*, si publica conducat vectigalia. Nota, clericos, non posse bona laicorum conducere, nisi in praecisa necessitate. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 117.

631. Ex Iure sacro, per dispositionem Gregorii IX (1), circa obligationes ex hoc contractu nascentes, haec specialiter constituta sunt: 1.º si sterilitas vitio rei, et sine culpa coloni, seu casu fortuito producta, magnum damnum colono afferat, merces pro rata est illi condonanda, nisi sterilitas cum ubertate praecedentis, vel subsequenteris anni valeat compensari (2); 2.º si necessitas alio modo non avertenda superveniat locatori, potest inquilinum domo locata privare, ut eam ipse, vel aliquis suorum habitet (3); 3.º si domus locata ruinam minetur, vel omnino reparatione egeat, locator potest inquilinum ad tempus e domo locata eiicere, ut restauretur, remissa pro eo tempore correspondenti mercede: 4.º si inquilinus perverse in domo locata conversetur, id est, si domum culpa sua notabiliter deteriore reddat, vel ea utatur contra

bonos mores in ea recipiendo ex. gr. meretrices aut fures, potest locator eum de domo expellere; 5.º si conductor per biennium statutam mercedem non solverit, vel celeri satisfactione moram non purgaverit, potest eum locator usu rei locatae privare (4).

(1) Cap. 3 de locat. — (2) Circa determinationem damni, ut magnum dici queat, dissentiunt Doctores: alii dicunt, tunc esse magnum, cum colonus, detracto semine, et impensis, non habet ex fructibus perceptis dimidiam partem salvam ad debitam mercedem persolvendam; alii, cum non habet salvas duas tertias partes, et alii, cum non percepit medietatem fructuum, quos ordinarie fundus producit. Sapienter tamen ille aget, qui hanc determinationem a iudice petet, qui secundum locorum consuetudines, et circumstantias rem melius, et tutius poterit definire, nedum quoad causam damni, sed etiam quoad quantitatem remissionis mercedis in toto, vel in parte. Caeterum, si colonus nihil percepisset, nihil teneretur solvere, ut declarat Gloss. ad cit. cap. 3, verbo *Vitio*. — (3) Casum necessitatis Doctores dicunt, si locator domum suae habitationis incendio, vel ruina amiserit, si uxorem duxerit, si maiori familia pro se suisque indigeat, si habitationem filio, patri, aut matri debeat providere; quibus consensit Glossa loc. cit. — (4) Sed hodie observandum est, ut sapienter animadvertit Giraldus, etiam in tribunalibus ecclesiasticis, quoad moram biennii, eiusque purgationem, rem definiri ad normam iuris civilis, quod disponit, conductorem non solventem mercedem statim posse ex re locata expelli, et nullam morae purgationem in hoc contractu esse concedendam. Cit. cap. 3, de locat. Hic notamus, locationem a Beneficiato factam ad eius tantum vitam durare, vel ad summum ad annum post eius mortem. Card. De Luca disc. 25, de locat., licet aliter obtineat in locationibus ab Ecclesiis, piisque locis factis, quae durant ad tempus statutum. Illud quoque adiicimus, quod locationes bonorum ecclesiasticorum per anticipatas solutiones factas in praeiudicium successorum non sustinentur. Trid. sess. 25, c. 11, de ref.

632. Tertius contractus consensualis est *emphyteusis*, quae definitur, *contractus consensualis de dominio utili* (1) *praedii in perpetuum, vel ad tempus non modicum, alteri concedendo, pro certo annuo canone in cognitionem dominii directi praestando* (2). Hic contractus graece dictus est *emphyteusis*, quod nomen latine significat meliorationem, seu implantationem, quia qui praedium accipit, tenetur illud per culturam, vel per restaurationem meliorare (3). Differt autem a venditione, quia in hac datur pretium valoris rei repraesentativum, et post traditionem plenum rei dominium in emptorem transfertur; in emphyteusi autem

promittitur tantum annuus canon solvendus, et solum dominium utile transfertur. Differt etiam a locatione, in qua transfertur in conductorem solus rei usus, et merces est proportionata fructibus; in emphyteusi vero transfertur etiam dominium rei utile, et canon annuus praestandus est modicus, nec datur pro fructibus, sed in recognitionem domini directi. Emphyteusim dividunt Doctores in *ecclesiasticam* et *laicalem*: illa in bonis ecclesiasticis, haec in bonis laicorum constituitur; dividunt etiam in *perpetuam* et *temporalem*: perpetua est, quae transit ad haeredes quoscumque emphyteutae, qualis esse praesumitur omnis emphyteusis, nisi aliud ex contractu colligatur; et temporalis, quae conceditur ad tempus determinatum, ex. gr. ad 30 annos, vel ad vitam domini directi, aut ad vitam emphyteutae, ad unam, vel plures generationes. Quando ad vitam conceditur, emphyteusis *vitalitia* solet appellari.

(1) Dominium in genere est ius in re corporali competens, ex quo facultas de ea disponendi, et vindicandi nascitur, nisi lex, aut conventio, aut voluntas testatori obstet, quod tantum in rebus corporalibus datur; nam in rebus incorporalibus datur quasi dominium. Dominium est plenum, si in una persona adsit facultas de re disponendi, et utendi; et est minus plenum, si duae hae facultates in duas dividantur personas, ut in emphyteusi, in qua qui rem dat, servat sibi dominium directum, et res, eo inconsulto, vendi non potest; et qui rem accipit, acquirit dominium utile, et omnem percipit rei utilitatem. Propterea qui fundum emphyteuticum assignat, dominus directus, et qui accipit, dominus utilis, sive emphyteuta appellatur. — (2) Dicimus de dominio *concedendo*, et canone *praestando*, quia ex solo contractu oritur ius ad rem, et solum per traditionem oritur ius in re, ut contingit in aliis contractibus consensualibus. In iure autem ad rem, persona nobis obligata est, ut aliquid faciat, vel tradat; in iure vero in re, ipsa res nobis obligata est, et possumus eam persequi penes quemcumque possessorem, ac nobis vindicare. — (3) Ab antiquis temporibus dari in emphyteusi solebant tantum agri steriles, et inculti, ut per culturam, seminationem et implantationem frugiferi redderentur; sed postea usus invaluit, ut in emphyteusi dari possent aliae res, ex. gr. domus, et aedificia, eo fine ut utiliores, et meliores fierent.

633. Nedum temporalis, sed et perpetua emphyteusis in bonis ecclesiasticis non multum utilibus constitui potest. Hoc enim expresse concessit Alexander III in casu, quo quidam de silvis Ecclesiae fecerant terras arabiles,

silvas extirpando. Quaesitum enim ab eo fuit, an terrae illae arabiles possent sub annua pensione concedi haereditario iure tenendae illis, vel haeredibus eorum, qui labore suo illas extirpaverunt, et respondit posse illis concedi, nisi forte possent aliis ad maiorem Ecclesiae utilitatem conferri, sub eodem onere, et labore (1) Sed ut hoc nunc liceat, observandae sunt novae iuris solemnitates, ut infra videbimus.

(1) Cap. 7, de reb. eccl. alien. vel non. Can. 2, c. 10, q. 2.

634. Emphyteuta per hunc contractum iura acquirit, et onera subit. Inter iura praecipua sunt, ut queat tamquam dominus re uti et frui, eius fructus omnes, et accessionem sibi adscribere, faciem fundi immutare, modo illum deteriore non reddat, et ab alio quocumque possessore sibi fundum vindicare, donare, ad haeredes transmittere per testamentum, sive ab intestato, et denique, domino directo consentiente, vel saltim consulto, vendere. In casu enim venditionis Gregorius IX sancivit, ut emphyteuta deberet prius Ecclesiam, cui dominium directum competit, requirere, eique denunciare quantum pretium ab alio sibi pro venditione offeratur, et deinde per duos menses expectare; quo tempore elapso, si Ecclesia non declaraverit, se eodem pretio velle emere, (habet enim ius), potest libere alteri fundum vendere (1). Haec tamen requisitio, et denunciatio non est necessaria in casu donationis, aut successionis testamentariae, vel legitimae, quia cessat ratio emptionis ex parte Ecclesiae.

Inter onera emphyteutae duo maxime consideranda sunt, nempe illud solvendi canonem, et alterum praestandi laudemium. Canon, sive pensio in emphyteusis concessione conventa, quotannis ab emphyteuta solvenda est domino directo, a qua non liberatur per rei sterilitatem, neque per casum fortuitum, nisi tota res pereat. (2). Et si intra biennium etiam non rogatus canonem non solverit, ac moram celeriter non purgaverit, potest ab emphyteusi expelli (3). Laudemium autem est praestatio quaedam a novo emphyteuta in transitu emphyteusis ad extraneum (4), ut per donationem, legatum, venditionem, etc.

vel in renovatione emphyteusis (5), domino directo solvenda in recognitionem domini directi, et ad effectum novam obtinendi investituram, quae ex iure Romano in quinquagesima parte pretii valoris fundi, vel rei, consistebat, sive erat (2) pro centum valoris fundi; sed nunc, ex consuetudine, varia est, et ubique fere adaucta: alicubi enim est vigesima pars pretii, idest 5 pro centum, et alicubi etiam decima, id est 10 pro centum (6).

(1) Cap. ult. de locat. — (2) In hoc emphyteusis differt a locatione, quia canon, cum sit modicus, non remittitur neque in casu sterilitatis. Si vero canon constitueretur magnus, et fructibus corresponderet, emphyteusis locationis similitudinem referret, et canonis remissio posset iuste peti. Ex integro vero pereunte re, nullus debetur amplius canon, quia non amplius extat dominium directum. — (3) Cit. cap. ult. de locat. et ib. Gloss. verbo *expelli*. — (4) Dicimus *ad extraneum*, quia rei transitus ad haeredem necessarium, vel legitimum, qui ex legis dispositione ab intestato in bona defuncti succedit, non importat laudemii solutionem. Cum enim dominium utile emphyteutae per se transeat ad haeredes, nulla requiritur nova investitura, et nullum proinde est solvendum laudemium. — (5) Renovatio fit, cum emphyteusis conceditur ex. gr. ad xxx vel xl annos cum pacto, ut hoc transacto tempore, dominus directus teneatur iterum rem nominatae personae, aut familiae, in emphyteusim concedere. — (6) Hic observamus, laudemium in emphyteusi in favorem Beneficii, esse in fructu, et pertinere ad Beneficiatum. Excipiendus tamen videtur casus, quando emphyteusis solvitur, vel iuxta leges modernas civiles redimitur ab emphyteuta, dando viginti annatas, et laudemium. Hoc quidem casu laudemium imputandum videtur in sortem, et proinde cum reliqua sorte investendum esse in bonis stabilibus iuxta sacrorum canonum dispositionem, eo quod per hanc exactionem emphyteusis extinguitur, et successores futuris laudemii privantur. Cum enim hoc laudemium detur ad suppleendum dominium directum, quod admittitur, aequum est, ut eius pretium pro successoribus servetur. De Luca de emphyt. disc. 76.

635. Dominus directus, ex alia parte, quaedam per hunc contractum iura consequitur, cuiusmodi est ius exigendi canonem, ac laudemium, et ius emphyteutam ex re emphyteutica expellendi ex iusta, et legitima causa (1). Idem similiter dominus quibusdam gravatur oneribus: tenetur enim emphyteutae rem tradere, et liberam a quocumque gravamine eidem conservare, ut dominium utile exercere, et re uti, ac frui libere possit. An vero melioramenta in ipsa re facta, finita emphyteusi, pertineant ad dominum directum, vel ad emphyteutam, definiendum

est ex ipsorum natura: nam melioramenta facta ab emphyteuta iuxta naturam contractus, uti est agri cultura, et arborum plantatio pertinent ad dominum directum; alia vero melioramenta praeter contractum ab emphyteuta in praedio facta, uti esset constructio domus, vel alterius aedificii pertinent ad emphyteutam, eiusve haeredes. quorum aestimationem, finita emphyteusi, dominus directus praestare tenetur (2).

(1) Talis causa est, si canonem non solvat, si culpa praedium deperdat, aut vendat, inquisito domino directo. — (2) Reiffenstuel de locat. n. 189 et 165.

636. Quartus contractus consensualis est *societas*, quae definitur, *contractus consensualis de re, vel operis communicandis, lucri in communi faciendi causa* (1). Id quidem contingeret, si unus ex. gr. pecuniam, et alter laborem, vel operam in commune conferret, ut lucrum commune esset. Hi contractus, de quo ex professo non agitur in Iure Canonico, ut rite ineatur, quasdam requirit condiciones: 1^a ut versetur circa materiam honestam et licitam; nam rerum turpium, et moraliter impossibilium nulla potest esse obligatio: 2^a ut servet aequalitatem inter pecuniae commodum, et laboris aestimationem, quae in contractibus bilateralibus semper est observanda; 3^a ut damnum omnibus sociis imputetur; hinc reprobatur societas, ut unus habeat omne lucrum, et alius damnum sustineat, quae appellatur societas *leonina*.

(1) Societas differt a communione bonorum; nam societas est contractus, et communio bonorum quasi contractus. Insuper societas fit consensu, et in communionem bonorum quis incidit etiam invitus, ut si unum patrimonium pluribus relinquatur haeredibus.

637. In hoc contractu illud speciale est, quod societas dissolvitur morte alterutrius ex sociis, societas enim ad haeredes non transit; et quod possit dissolvi mutuo dissensu, licet iureiurando fuerit confirmata (1). An vero possit dissolvi voluntate unius, alio vel aliis invitis, duae sunt sententiae. Qui scribunt ad tramites iuris Romani docent, posse dissolvi etiam voluntate unius, aliis invitis, etsi expresse ab initio aliter conventum fuerit, quia nemo

cogitur manere in societate, quae dicitur discordiarum mater, modo tamen id contra absentem, aut intempestive, aut fraudulenter non fiat (2). Sed S. De Ligorio docet, societatem ita non posse dissolvi, nisi id fiat ad bonum publicum, vel absit spes obtinendi societatis finem, vel alter non servet pacta, aut grave damnum societati afferat, quia secus a societate discedens ad interesse erga alios socios teneretur (3).

(1) Cap. 2, de sponsal. — (2) Zallinger ad lib. 3. Decret. § 233. — (3) De contract. n. 907.

638. Quintus demum contractus consensualis est *mandatum*, quod definitur, *contractus consensualis, quo negotium honestum, ab alio ex fiducia commissum, gratis administrandum, gerendumque suscipitur* (1). Dicimus *negotium* (2), ad significandum hic non agi de mandato ad lites, vel ad iudicia, de quo infra specialiter tractamus. In multis enim conveniunt mandatum ad negotium, et mandatum ad iudicium; sed est iudicium negotium speciale, quod multa specialia requirit. Dicimus *ex fiducia*, quia mandans non imperat, sed negotium committit inferiori, aut etiam superiori veluti amico, qui adhuc non obligatur, nisi mandatum acceptet. Dicimus denique *gratis*, alias mandatum in contractum locationis operarum, aut in contractum in-nominatum transformaretur. Hic contractus fundatur in notissima regula iuris: *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur*. Mandatum dividitur: 1° in *expressum*, *tacitum* et *praesumptum*. Expressum dicitur, quod fit verbis, vel scriptis; tacitum, quod resultat ex facto, ut si quis videat alium negotia sua agere, et non contradicat, cum possit: hoc ipso enim intelligitur probare; et praesumptum, quod habet locum inter personas coniunctas, ut cum maritus agit pro uxore, aut filius pro patre, vel matre: praesumitur enim ratione necessitudinis, et propinquitatis mandatum adesse; sic etiam clericus pro Ecclesia sua agere potest, modo caveat de rato sub fideiusoria cautione (3). 2° Mandatum dividitur in *generale*, quod ad omnia negotia extenditur, modo speciale mandatum non requirant, et *speciale*, quod aliquod determi-

natum negotium tantum comprehendit. Sed iuvat hoc attendere, quod mandatum speciale derogat generali (4), et quod generale quandoque comprehendit speciale, cum expressa potestas ad aliquod determinatum negotium conceditur (5).

(1) Mandatum uti contractus, toto coelo differt a mandato Apostolico, cuius frequenter occurrit mentio in iure canonico. Hoc enim non continet solum commissionem, sed iussionem, et imperium, ac interdum rescripti, vel constitutionis nomine designatur. — (2) Additur *honestum*, quia maleficiorum, rerumque inhonestarum non valet mandatum. — (3) Cap. 34. de offic. et potest. Ind. deleg. Rati habitio mandato equiparatur, et qui ratum habet, probat factum nomine suo. Cap. 9 et 10, de reg. iur. in 6. — (4) Cap. 2 de offic. legat. — (5) Quando mandans in generali mandato vult concedere etiam speciale, solet apponere clausulam: *etiam ad ea, quae speciale mandatum exigunt*; haec tamen formula non sufficit ad mandatum speciale constituendum; sed requiritur omnino, ut mandans aliquos casus speciatim enumeret, in quibus intendit mandatum speciale concedere, et adiungat, *et alia, quae speciale mandatum requirunt*; quo facto, in mandato comprehenduntur omnia minora, et similia expressis, non vero maiora, *cum sub generalitate tali graviora non veniant, vel maiora*. Clem. 2 de procurat.

639. Qui mandatum suscipit, sive mandatarius, tenetur formam mandati diligenter observare: unde si fines mandati excedat, vel quod mandatur, ut faciat uno modo, alio adimpleat, perperam agit (1); et si intra tempus sibi praefixum nequivit negotium absolvere, quantocius tenetur adimplere, quod Innocentius III exemplificat in eo, qui ex mandato debet rem certam ad certum diem solvere, quam, eo etiam elapso die, cito solvere tenetur (2). Caeterum in mandato explicando, ubi verba non sint satis clara, interpretatio sumenda est ex mente mandantis (3). Ex alia vero parte mandans tenetur solvere expensas a mandatario in mandati executione factas (4); et si Capitulum alicui suo Canonico, propter evidentem Ecclesiae utilitatem mandatum conferat eius tractandi negotia, tenetur illi distributiones quotidianas salvas reddere, ubi propter ipsa negotia divinis officiis interesse nequivit (5).

(1) Cap. 9 de arbitr. — Nihilominus poenae possunt incurri cap. fin. de homicid. in 6. — (2) Cap. 6, de dol. et contum. (3) Cap. 8 de rescript. et cap. 38, de praebend. — (4) Cap. 6, de procurat. et ib. Gonzalez. — Cap. 1, de cler. non resid. in 6.

640. Cum mandatarius fines mandati debeat observare, necesse est illi prospicere, an mandatum sit absolutum, vel conditionatum, an sit generale, vel speciale, an totum negotium sit commissum, vel eius pars, ac demum negotium tale sit, ut mandatum speciale requirat. Plura profecto sunt negotia, quae mandatum speciale exigunt, quorum passim in his Institutionibus mentionem facimus, sed praecipue requiritur: ad contrahendum Matrimonium pro alio (1), ad appellandum contra electionem, et opponendum crimina vel defectus contra personam ad Praelaturam electam (2), ad transigendum, vel paciscendum (3), ad compromittendum (4), ad obtinendum a Papa rescriptum ad lites, quando de coniunctis personis non agitur (5), ad obtinendam principaliter restitutionem in integrum (6), et in aliis similibus casibus, speciale mandatum requiritur.

(1) Cap. ult. de procurat. in 6. — (2) Cap. 38 eod. et Clem. 2 eod. — (3) Cap. 4, eod. in 6. — (4) Cap. 9 de arbitr. — (5) Cap. 28 et 33, de rescript. — (6) Secus esset si peteretur incidenter in causa, ex gr. contra lapsum fatalium. Reiffenstuel de procurat. n. 103, et Gloss. ad cit. cap. 4 de procurat. in 6, verbo *pacisci*.

641. Tribus modis praesertim mandatum expirat, nimirum *revocatione*, *renunciatione* et *morte*. Per revocationem mandantis cessat mandatum, modo res integra sit; si enim negotium iam inchoatum fuisset, adhuc mandatum posset revocari, sed tantum tempestive, et data mandatario sufficienti indemnitate, quia posset adesse tum damnum expensarum, tum famae periculum (1). Ut tamen revocatio effectum mandati impediatur, debet esse ipsi mandatario, et interesse habentibus, significata; sed, ut alibi iam observavimus, excipitur Matrimonium, quod post revocationem mandati nulliter contrahitur, etiamsi mandati revocatio non innotuerit (2).

Per renunciationem similiter mandatum cessat; nam ut mandans potest mandatum revocare, sic mandatarius potest illi renunciare, sed hoc tempestive, et absque mandantis praeiudicio fieri debet. Porro ad licite iam suscepto mandato renunciandum, cum invitus est mandans, aliqua desideratur iusta causa, quia omnino liberum est

mandatum suscipere, sed non aequè liberum mandatum dimittere (3). Si vero mandatarius ad negotium velit per alium agere, potest alium sibi quandoque substituere (4), excepto Matrimonio, ad quod contrahendum non potest alium mandatarius substituere, sine expresso ad id mandato (5), quod, ut ait Engel, ob paritatem rationis ad alia magni momenti negotia, et praesertim, ut putamus, quando electa specialiter apparet industria personae, extendendum videtur (6).

Per mortem denique cessat mandatum: et quidem per mortem mandatarii absolute, quia hoc officium non transit ad haeredes; per mortem vero mandantis cessat mandatum, si res sit integra, et non cessat, si gestio negotii incoepta iam fuerit. Quod cesset mandatum, re integra, limitatur in causis piis, ut si quis alteri mandaverit pecuniam pauperibus distribuere, quam distribuere potest etiam post mandantis mortem, quod in aliis causis favorabilibus observatur, veluti si quis mandaverit puellae dotem dare; limitatur quoque cum mandans pro mandatario fideiusserit, vel satisdederit (7). Quod autem non cesset mandatum, si negotii gestio iam fuerit incoepta, limitatur quoque in casu mandati a Praelato, vel clerico in causa Ecclesiae, vel Beneficii collati, cum mandatum, etiam re non integra, per constitutionem Clementis V, hoc casu extinguatur (8).

(1) In mandato iudiciali certum est, mandatum non posse revocari post litem contestatam, nisi ex iusta causa, quia per litis contestationem procurator fit dominus litis; iustae autem huiusmodi causae referuntur in cap. 2 de procurat. in 6. — (2) Cap. 3 et 7 de procurat. et cap. 9 eod. in 6. — (3) Causae expressae in cit. cap. de procurat. in 6, quae ius tribuunt revocandi mandatum iudiciale, etiam mandatario ad negotia prosunt ad renunciandum mandato; hae autem causae sunt: inimicitia suborta, nova suspicia, propinquitas contracta cum adversario, spes haereditatis illius, ingressus in religionem, peregrinatio, aegritudo, in carcerem detrusio, seu alia rationabilis causa. — (4) Cap. 1, de procurat. in 6. — (5) Cit. cap. ult. de procurat. in 6. (6) De procurat. n. 10. — (7) Id. ib. n. 20. — (8) Clem. *Procuratorem* 4, de procurat.

TITULUS XXVIII.

DE CONTRACTIBUS REALIBUS.

SUMMARIUM : 642. Quid sit mutuum, et in quibus rebus fiat? — 643. Usura in quo consistat, et quo iure usura lucratoria prohibeatur? — 644. Qui sint tituli a damnata usura excusantes? — 645. Qui tituli non excusantes? — 646. Quandonam committitur usura palliata? — 647. Quid sit commodatum? — 648. Quae sint obligationes commodatarii? 649. Quid dolus, culpa, et casus fortuitus? — 650. Quae horum regulae in contractibus observandae? — 651. Quid sit depositum, et quotuplex? — 652. Quae sint obligationes depositarii? — 653. Quid sit pignus, et hypotheca, et quomodo constituitur? — 654. Ad quid ita contrahentes ad invicem teneantur? — 655. Quot sint cautionum species? 656. Qui possint fideiubere? — 657. Quae sint fideiussorum beneficia?

642. Contractus reales, qui ita appellantur, quia a rei traditione substantiam capiunt, quatuor sunt, nimirum: *mutuum, commodatum, depositum, et pignus*, de quibus brevissime pro instituto nostro agimus.

Mutuum ita dictum quod *ex meo tuum* fiat, definitur, *contractus realis, quo res fungibilis ita alicui datur, ut eius fiat, et postea tantumdem in eadem specie restituat*. Ex hac definitione patet, mutuum posse habere locum tantum in rebus fungibilibus, quae numero, pondere, et mensura veneunt, quaeque usu consumuntur, ut pecunia, triticum, vinum, oleum, etc. (1), quarum dominium in mutuatarium transfertur (2), qui tantumdem, sive aliam rem similem in quantitate, et bonitate, statuto tempore, vel quaecumque petenti mutuatori restituere tenetur. Si enim mutuatarium aliam speciem posset restituere, ex. gr. triticum pro vino, non foret mutuum, sed permutatio; et si deberet restituere eandem rem in specie, ex. gr. decem acceptos aureos, non foret mutuum, sed depositum (3).

(1) Res non fungibiles dicuntur, quae usu non consumuntur, ut equus, currus, navis, etc.; quaeque usum, et commodum praestant, dum ipsae salvae manent. Aliae fungibiles appellantur, quia una earum quantitas fungitur vice alterius quantitatis. — (2) Consequenter si res mutuata pereat, mutuatarium perit, quia res suo domino perit; et restat mutuatarium onus aliam restituendi rem eiusdem speciei. — (3) Qui cumque ius habet contractuum, potest mutuum dare, et accipere; Ecclesia tamen, vel monasterium non obligatur a mutuo accepto a prae-

lato vel rectore, nisi probetur, pecuniam acceptam versam fuisse in utilitatem Ecclesiae, aut nisi adsit necessitas cum expresso Capituli mandato. Cap. 1, de solut. Cap. 4 de fideiuss, et Ventriglia tom. 1, annot. 37.

643. Mutuum, est contractus de sui natura beneficis, quia importat beneficium a mutuatore factum mutuatario de proprietate, et usu rei ad tempus, cum sola obligatione rem suo tempore restituendi. Unde mutuatarius non tenetur aliquid sive magnum sive parvum praeter sortem restituere, et si quid praeter sortem restituat, et mutuator acceptet, usura committitur, quae in eo praecise consistit, quod mutuator aliquod lucrum, tamquam sibi ratione solius mutui debitum, percipiat (1).

Usura in genere omni iure prohibetur: Concilium enim generale Lateranense III, sub Alexandro III. definivit, usuras condemnari *utriusque Testamenti pagina* (2), et Clemens V, in Concilio generali Viennensi declaravit, usuras esse *in offensam Dei et proximi, ac contra iura divina pariter et humana* (3). Hoc ipsum ratio confirmat; nam si in mutuo recipitur lucrum praeter sortem, tollitur aequalitas inter datum, et acceptum, quae tantopere necessaria est ad iustitiam contractuum. Profecto haec non adest aequalitas, si qui mutuum centum dedit, recipiat centum decem: haec enim decem non possunt percipi ut fructus rei, quae in dominium mutuatarii transivit, cui soli fructificat.

Conclusio huiusmodi procedit absolute in illa usura, quam Doctores appellant *lucratoriam*, et consistit in lucro, quod ratione solius mutui, et absque concursu alicuius extrinseci tituli percipitur. Hoc enim esset lucrum facere contra ius naturale, divinum (4), et ecclesiasticum (5); quod manifestam iniustitiam continet, et ad restitutionem obligat etiam haeredes (6). Hinc iure meritoque damnanda quorundam etiam catholicorum sententia, ex schismatis calviniani incendio orta; quae ab usurae labe excusat lucrum moderatum ex pecunia negotiatori mutuata perceptum, ex qua ipse negotiator magnam retrahit utilitatem (7). Notum plane, et compertum est, neminem posse ex re aliena lucrum facere; et res mu-

tuata fit aliena, cuius solus mutuatarius debet omne commodum, et damnum sentire: quomodo ergo fieri poterit, ut res tota ipsi pereat, et omnes ei non sint attribuendi fructus, sed cum mutuante dividendi? Insuper pecunia, et res fungibilis, in se sterilis est, nec fructus affert; sed sola industria ex ea fructus percipit; atqui solus mutuatarius ponit industriam; ergo solus mutuatarius debet omnes fructus colligere (8).

(1) Quod communiter dicitur usura, appellatur etiam *foenus*. Hoc utroque nomine indicatur lucrum, quod percipitur ex mutuo. Dicitur usura ab usu rei, quia nimirum lucrum percipitur propter concessum usum rei; et dicitur foenus a foetu, sive partu, quia lucrum, quod percipitur a pecunia mutuata, habetur tamquam ipsius pecuniae partus. Quare contractus usurarius, et contractus foeneratitius idem sonant. — (2) Cap. 3 de usur. in quo gravissimae poenae contra usurarios decernuntur. — (3) Clem. unic. de usur. ubi sub poena excommunicationis omnibus potestatibus et iudicibus prohibetur, ne statuta de solvendis usuris faciant, aut iudicent. — (4) Exod. 20 Levit. 35, Deuter. 23 et Luc. cap. 6 v. 14 ubi habemus: *Mutum date, nihil inde sperantes*. — (5) Hoc eruitur ex multis sacris canonibus dist. 47 caus. 14, q. 3 et 4 et tit. de usur. in Decretal. et Clement. — (6) Cap. 5, de usur. et Encycl. eod. n. 27. — (7) Benedictus XIV de Synod, l. 10, c. 4, n. 3. — (8) Adeo grave est crimen usurarum, ut clerici usurarii ab officio, et Beneficio suspendendi sint, et eodem privandi. Cap. 1 et 7 de usur. Can. 4 et 8, c. 13, q. 4; laici vero irregularitate notandi sint. Can. 4, dist. 47, excommunicatione feriendi. cit. cap. 7, de usur., et si manifesti sint, altaris communione, et sepultura ecclesiastica privandi. Cap. 3 de usur., et ad oblationes Ecclesiae faciendas non admittendi, nisi prius usuras restituerint. Cap. 3, de usur. et cap. 2, eod. in 6; super quibus nec Papa dispensat, etiamsi ageretur de dispensatione pro pauperibus, causis piis, et pro redimenda vita captivi. Cap. 4 de usur.

644. Eadem conclusio non procedit in illa usura, quam Doctores appellant *compensatoriam*, et consistit in lucro, quod ex mutuo percipitur, non ratione ipsius mutui, sed ratione alterius iusti tituli in mutuo concurrentis, ob quem aliquid ultra sortem licite exigi potest, quia quod exigitur, ad interesse et compensationem refertur. Tales tituli sunt sequentes: primus *damnum emergens*, cum mutuator ob mutuum damnum patitur, quo casu non lucrifacit, sed se indemnem servat (1): secundus, *lucrum cessans*, cum mutuator ob mutuum amittit lucrum, quod percipiebat,

vel percipere volebat ex pecunia ad licitam negotiationem, vel ad emenda praedia destinata, quia beneficium, alteri praestitum, nemini debet esse damnosum (2); tertius, *periculum sortis*, cum nimirum adest probabile periculum sortem amittendi. vel non sine magnis molestiis recuperandi, quia ob alterius gratiam exponere huic periculo res suas est certe aliquid pretio aestimabile (3); S. De Ligorio hoc confirmat ex decreto Concilii Lateranensis sub Leone X in sessione decima, ubi decernitur, periculi titulum a damnata usura excusare, et ex declaratione S. Congregationis de Propaganda Fide in qua permittitur, aliquid in mutuo accipere, quod sit periculo proportionatum ratione periculi probabiliter imminenti (4).

Praeter hos titulos ex comuni Doctorum sententia certos, sunt et alii, de quibus controversitur, uti est pactum poenale aliquid praeter sortem restituendi in casu morae ad mutuum solvendum ex culpa debitoris (5), et ut est etiam lex civilis, quae in mutuo usuram statuit legalem percipiendi quinque pro centum ad annum in materia civili, et sex pro centum in materia mercatoria. Quoad primum, dicimus, statutam poenam, modo recte moderata sit (6), absque usurae crimine, peti posse, et solvi, quia hoc lucrum, sive auctarium, non petitur in vim mutui, sed in vim morae culpabilis in mutuo suo tempore solvendo, et non oritur ex causa iniuste ditescendi, sed ex causa honesta reddendi mutuatarium vigilem, paratumque ad mutuum suo tempore reddendum, ne mutuator propter moram cogatur damnum emergens, vel lucrum cessans sustinere.

Quoad secundum, quoad legem civilem, an praebeat iustum usurarum titulum, duae sunt contrariae Doctorum sententiae; una affirmat, et altera negat. Qui affirmativam tenent. ad imperium eminens Principis saecularis, ad altum eius dominium, et ad publicam necessitatem appellant, quorum vi credunt. Principem posse ex publica causa iuribus privatorum derogare, et usuram late sumptam licitam etiam in conscientia reddere. Qui vero tenent negativam, vident in casu usuram stricte sumptam, et simpliciter lucratoriam iure naturali et divino prohi-

bitam, cui proinde derogare non potest lex humana; et habent hoc a Benedicto XIV declaratum, et definitum in suo opere de Synodo dioeclesiana, et in Encyclica circa usuras a se edita (7). Verum ab anno 1830, ferventi inter Doctores disputationi modus a S. Sede impositus fuit, dum pluries per supremam Congregationem Sancti Officii, et per Sacram Poenitentiarium declaravit, usurarum praestationem ex solo titulo legis civilis eousque tolerandam esse, donec *Sancta Sedes definitivam decisionem emiserit, et dummodo poenitentes* (aut usuras exigentes, vel solventes) *parati sint stare mandatis Sanctae Sedis* (8).

(1) Exemplum habemus in casu, quo mutuator cum mutuuario paciscatur, ut sibi reddat usuras, si ipse ob defectum pecuniae suam non poterit restaurare domum, quae reparatione indiget; et in casu, in quo ob moram restituendi mutuum ipse mutuator coactus sit, ex gr. frumentum sibi maiori pretio emere, quod minori emisset, si suo tempore debitor mutuum solvisset. — (2) Hoc eruitur ex celebratissima Bulla circa usuras edita a Benedicto XIV, *Vix pervenit*. Ad effectum citatum tamen praevium pactum requiritur, aut posterior mora culpabilis; et pactum non potest excedere aestimationem lucri cessantis. — (3) Hoc contingere duobus modis solet: primo, quando mutuarius est pauper, ac dubiae fidei, et non vult, aut non potest in mutui securitatem pignora, aut fideiussorem dare; secundo, quando mutuator suscipit in se periculum sortis, ut si quis mercatori trans mare eunti centum mutuetur ea lege, ut si salvus redierit, restituat centum et viginti, si vero navis perierit, nihil reddere teneatur; in qua speciem habemus nautici foenoris, velut ut alii dicunt assecurationis maritimae, quae pro certo pretio periculi aversionem continet. Zallinger ad tit. de usur. § 229. — (4) Theol. moral. 1. 3, n. 765. — (5) Haec usura a Doctoribus appellatur *punitoria*, sive *moratoria*. — (6) Hoc est culpae proportionata, et ut habeat dilationem notabilem qua mutuarius queat solvere, nec non durationem convenientem in contractu, ne hoc sub velamine mutuum palliatum lateat. — (7) De Synod. 1. 10, c. 4 Encycl. *Vix pervenit*. — (8) Hae declarationes a recentioribus scriptoribus referuntur, ut ab André in Cursu Iur. Can. verbo *usure*. In his quidem S. Sedes respondit: 1.º non esse inquietandos Confessarios, qui absque restitutionis onere absolvunt percipientes usuras, et poenitentes, qui eas recipiunt ex solo titulo legis civilis, modo parati sint decisioni Sanctae Sedis se submittere. Pius VIII in Cong. S. Officii 16 aug. 1830. Ead. Cong. S. Offic. 17 ianuar. 1838 et S. Poenitentiarium 16 septembris 1830 et 11 nov. 1831: 2.º posse Beneficiarios, monasteria et Ecclesias mutuam dare eorum pecuniam, ex qua reditus sibi necessarios hauriant, atque ex solo legis civilis titulo quinque pro centum singulis annis percipere, modo omnes sic usuras percipientes parati sint stare mandatis Sanctae Sedis. Responsio S. Of-

fic. 31 maii 1831, approbata a Gregorio XVI die 7 sept. eiusdem anni. Hinc sequitur, S. Sedem quaestionem a Theologis agitatam, de titulo ex lege Principis desumpto, noluisse definire; sed solum normam voluisse proponere, quam Confessarii tuto sequerentur erga poenitentes, qui moderatum lucrum lege Principis statutum acciperent, donec ipsa S. Sedes definitivam sententiam emiseric, ut S. Poenitentaria 7 mart. 1835 Episcopo Vivariensi respondit.

645. Sunt denique quidam tituli spurii, qui, ex communi Doctorum sententia, usuram licitam nullo modo reddere possunt, cuiusmodi sunt sequentes: *gratitudinis aut benevolentiae debitum*, quod obligationem perfectam non potest inducere (1); *carentia pecuniae*, quae cum sit mutuo intrinseca, ut ex mutuo, ita ex carentia pecuniae lucrum capi nequit (2); *obligatio non repetendi sortem intra certum tempus*, quae in omni mutuo ad aliquod tempus semper inest (3); et *consuetudo*, quae nulla est contra ius naturale et divinum, a quo immutabiliter usura damnatur.

(1) Propterea Innocentius XI hanc damnavit propositionem: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, et gratitudine debitum; sed solum si exigatur tamquam ex iustitia debitum*. Prop. damn. sub. n. 42. — (2) Benedictus XIV in cit. Encycl. *Vix pervenit*. definivit, usurae peccatum in eo esse repositum, quod quis ex ipsomet mutuo.... plus sibi reddi velit, quam est receptum; unde ab eodem Pontifice quilibet titulus mutuo innatus et intrinsecus reprobat. — (3) Ideo Alexander VII hanc damnavit propositionem: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus*. Prop. damn. sub. n. 42.

646. Praeter casum expressi mutui de quo hucusque egimus, usurae crimen committi potest, cum intervenierit alterius naturae contractus, a quo usura veluti pallio tegitur, et ideo a Doctoribus dicitur *usura palliata*. Hoc contingit in emptione et venditione, cum aliquid venditur pluris, quam valet, ob dilatam pretii solutionem (1). et cum aliquid carius venditur, ut statim a venditore per se, vel per alium ematur, in quo adest contractus *mohatra* ab Innocentio XI damnatus (2). Hoc item contingit in pignore, cum debitor rem pignori dat, ut creditor pro usuris eiusdem rei fructus percipiat, in quo adest pactum *antichresis* (3), vel ut pignus creditori cedat, si debitor intra statutum tempus debitum non solverit, in quo pactum *legis commissoriae* adest (4).

Caeterum pecunia, absque usurae timore, variis in contractibus ad honestum lucrum collocari potest, ut in societate, in censu, in cambio, et in montibus pietatis. Brevitas nobis necessaria non sinit, ut de iis tractemus: quare lectorem ad probatos auctores remittimus (5).

(1) Cap. 10 de usur. Doctores tradunt idem procedere, si quid ematur minoris, quam valet, ob anticipatam solutionem. — (2) Hic Pontifex sequentem damnavit propositionem: *Contractus mobatrae licitus est etiam respectu eiusdem personae, et cum contractu retrovenditionis praevis inuito, cum intentione lucri.* Prop. damn. n. 40. — (3) In antichresi, usura est palliata, quia pignus datur, ut securus fiat creditor, non vero, ut creditor rei pignorateae fructus percipiat: etenim creditor percipiendo rei fructus idem facit, ac si usuras vetitas perciperet idcirco fructus percepti in sortem imputandi sunt; et si ita per fructuum perceptionem debitum fuit extinctum, pignus est restituendum, Cap. 6, de pignor. Antichresis tamen non reprobat in pignore dato pro dote, quia ibi est onus sustinendi onera Matrimonii. Cap. 16, de usur., in pignore dato pro feudo. Cap. 1, de feud. Cap. 8, de usur., et in pignore dato pro usuris compensatoriis, quando adsit iustus eas exigendi titulus. — (4) Pactum legis commissoriae, quod licitum est in emptione, ut supra iam vidimus, non est licitum in pignore dato in securitatem crediti: nam in primo casu modo licito solvitur emptio venditio, et nemini damnum irrogatur; in secundo vero, cum pignus soleat excedere summam debiti, creditor sibi adscribendo pignus plus recipit, quam sibi debetur. Cap. 7, de pignor. — (5) Postquam de societate egimus, de reliquis haec notamus 1.º Censu est ius percipiendi fructus ex fundo frugifero: unde usuram habere nequit. Extravag. 1 et 2, de empt. et vend. int. com. et Bul. *Cum onus* S. Pii V. 2.º Cambium est permutatio pecuniae cum pecunia, quod si sit verum et reale, sive minutum, sive locale, non est usurarium. Bul. *In eam* S. Pii V: dicitur reale, et verum, cum pecunia cum alia pecunia vere et realiter commutatur, ut si pecunia argentea cum aurea in eodem loco commutetur, quo casu appellatur cambium minutum, aut si pecunia accipiatur in loco, ex. gr. Genuae, et in alio tradatur, ex gr. Romae, quo casu appellatur locale. Non est autem usurarium, quia opera, et officium camporis, eius lucrum cessans, et pretiositas, ac commoditas pecuniae pro alia minoris aestimationis, est quid pretio aestimabile, quod potest proportionato lucro compensari. Cambium vero siccum vel fictum tamquam usurarium damnatur. Bul. *Cum sicut* S. Pii V: ratio est, quia caret iusto titulo, et repraesentat purum mutuum: nam in eo campor dat pecuniam campario solvendam in eodem loco, confectis litteris ad alium locum, ad quem revera litterae non mittuntur, aut si mittuntur nihil operantur, quia campor scit, camparium non habere pecuniam actu et potestate in loco, ad quem litterae mittuntur. 3.º Mons pietatis denique consistit in pecuniae, aut frumenti summa, quae publica auctoritate ad opitulandum pauperibus deputatur, ex qua ipsis pauperibus

mutuum datur, pignore ab eis accepto. Accipientes tamen mutuum debent ipsi Monti aliquid solvere, pro ministrorum sustentatione, pro laboribus, et expensis ab eis sustinendis, ut Mons conservari queat; unde hoc lucrum non reputatur usurarium, ut definivit Leo X in Concilio Lateranensi V. Bul. *Inter multiplices*.

647. Alter contractus realis est *commodatum*, quod sic appellatur, quasi sit in utentis commodo datum. Commodatum definitur, *contractus realis, quo res non fungibilis ad certum tempus et usum gratis ita traditur, ut, finito usu, eadem in specie restituatur*. Ex hac definitione facile colligitur, commodatum differre a mutuo: nam illud versatur circa rem non fungibilem mobilem, sive immobilem, corporalem sive incorporalem (1); hoc vero circa rem fungibilem tantum, et corporalem: illud praeterea rei dominium penes commodantem servat, nec in commodatarium transit; hoc vero rei dominium in mutuatarium transfert. Insuper cum in commodato usus rei sit gratuitus, commodatum differt a locatione, et ab emphyteusi, in quibus intervenit merces, aut canon. Ac demum cum commodatum concedatur ad certum tempus, differt a *precario*, quod habet locum, cum res utenda alicui conceditur, donec concedenti placuerit (2): hinc precarium est revocabile ad nutum concedentis; commodatum vero ante tempus, et usum praestitutum, regulariter revocari nequit (3).

(1) Res tantum non fungibiles commodari possunt; fungibiles vero proprie commodari non possunt, quia usum non praestant, nisi consumuntur. Dicimus tamen *proprie*, quia quandoque improprie res etiam fungibiles dicuntur commodari *ad pompam, et ostentationem*, ut si cui commodetur vinum, aut pecunia, ut appareat dives, cum onere easdem res in specie restituendi. Aliae res mobiles, et semoventes, immobiles, ut domus, et incorporales, ut servitus habitationis, commodari possunt. Gloss. in cap. 1, de commod. verbo *commodatum*. Commodari etiam possunt res sacrae ab una Ecclesia alteri, ad usum tamen semper sacrum, non profanum, quod de precariis expresse sancitum est, et per identitatem ad commodatum trahitur. Cap. 2, de precar. — (2) Illud tamen est hic notandum, quod precarium, de quo agimus, differt a *precariis*, sive *precariis*; nam *precaria*, sive *precariae*, olim praesertim apud Gallos usitatissimae, erant quidam contractus, quo usus rei ecclesiasticae immobilis alicui ad eius preces, ut plurimum ad eius vitam, quasi ad modum Beneficii, concedebantur hac lege, ut singulis quinquenniis renovarentur. Can. 5, c, 10, q. 2 et cap. 1 de precar; sed

non erat in potestate concedentis eas revocare, quae potestas tamen erat in concedentis successore. Cap. 2, eod. At horum neutrum in precario occurrit, cum concedens possit ad suum nutum quaecumque rem in precario datam ad se revocare. Precariae tamen nunc temporis omnino in dissuetudinem abierunt. — (3) Cap. 3, de precar. et cap. 1 de commod.

648. Cum commodatum fuerit principaliter institutum in utilitatem commodatarii (1), ut liquet ex adducta nominis etymologia, sequitur, ipsum praecipue obligari. Hinc debet re commodata uti ad eum modum, et usum, cuius gratia res fuerat commodata (2); alias, secundum Romanorum leges, teneretur de furto. Debet statuto tempore rem in specie commodanti restituere; sed ante restitutionem petere expensas extraordinarias in re factas potest. Debet etiam omnia reparare damna, quae res dolo vel culpa sua passa est; casum vero fortuitum praestare non tenetur, nisi intervenerit pactum, aut mora culpabilis in restituendo, aut culpa (3).

(1) Hoc tamen non officit, quominus commodatum fiat in utilitatem utriusque contrahentis, aut etiam solius commodantis. Cit. cap. de commod. Equus ex. gr. diceretur in utriusque contrahentis utilitatem commodatus, si motu egeret ad valetudinem, et simul commodatario ad iter necessarius foret; si vero solum equus motu egeret, commodatum esset in solius commodantis utilitatem. — (2) Cit. cap. 1, de commod. — (3) Cit. cap. 1, de commod. et cap. 2, de deposit.

649. Ad haec tamen recte aestimanda necesse est videre, quid sit *dolus* et *culpa* et *casus fortuitus*. Dolus malus, de quo agimus (1), est fallacia, sive machinatio, ad alium decipiendum, intenta, quae committitur *mente* tacendo quod est detegendum, *verbis* mentiendo, et *factis* fraudulenter agendo. Culpa, est omissio diligentiae praestari debitaе, et dividitur primo in *theologicam* et *iuridicam*: illa coniuncta est cum peccato: haec a peccato, propter oblivionem, aut invincibilem inadvertentiam, aut etiam iudicii praecipitationem, excusari potest. Dividitur secundo in *latam*, *levem* et *levissimam*. Lata dicitur, si omitteretur illa diligentia, quam etiam incuriosi homines solent adhibere, ut si commodatarius rem commodatam in platea relinqueret, et surriperetur; dicitur levis, si omit-

tatur illa diligentia, quam viri prudentes solent adhibere, ut si commodatarius librum commodatum domi, non clauso ostio, relinqueret, et fur illum arriperet; levissima demum dicitur, si omittatur illa diligentia, quam attentissimi homines solent adhibere, ut si commodatarius librum commodatum suo in cubiculo relinqueret, clauso quidem, sed non obserato ostio, et a fure surriperetur. Casus denique fortuitus est eventus rei inopinatae, qui neque a diligentissimo praevideri, seu caveri potest, ut animalium mors, incendium, naufragium, terraemotus, aquarum inundatio, fulmen, hostium impetus, et praedonum violentia.

(1) Quidam dolum bonum admittunt in illa solertia, quae ab honesto etiam cive, vel negotiatore, in rerum suarum administratione et maxime in contractibus adhibetur. Sed dolum in malam partem fere semper usurpatur.

650. Ex his deducuntur regulae in contractibus observandae: 1^a Dolus malus praestandus in omni contractu; nec valet conventio, ne dolus praestetur, quae contra bonos mores, et ideo, turpis esset: hoc tamen non officit quominus dolus praeteritus remitti possit. 2^a Culpa levissima praestanda est ab eo, qui ex contractu omne commodum percipit, ut a commodatario, quando, ut asolet, eius tantum commodum contractus respicit (1). 3^a Culpa levis praestanda est ab utroque contrahente, quando contractus fuit in utriusque favorem initus (2). 4^a Culpa lata ab eo est praestanda, qui ex contractu non commodum, sed incommodum tantum habet. 5^a Casus fortuitus rei domino imputatur, nisi quis illum ultro in se susceperit per pactum, ut supra iam diximus, aut mora culpabilis in re restituenda intercesserit (3), aut culpa infortunio causam dederit (4).

(1) Ideo ab eodem praestanda est a fortiori culpa levis, et lata. —

(2) Hoc casu propter culpam latam praestanda est etiam culpa levis, non vero levissima, nisi quis negotio se sponte offerat, aut taliter difficile sit, ut personae industriam requirat. Cap. 2, de deposit. —

(3) Excipe nisi res domino restituta aequaliter fuisset peritura. —

(4) Ut si equus commodatus ad usum urbanum, adhibitus esset ad usum bellicum.

651. Tertius contractus realis est *depositum*, quod defi-

nitur *contractus realis*, quo aliquid alicui gratis custodiendum traditur, ut idem in specie ad deponentis arbitrium restituatur. Ex hac definitione liquet differentia depositi ab aliis contractibus, et maxime a realibus: nam in mutuo, transfertur rei dominium; in commodato, rei usus, et in deposito, rei custodia tantum conceditur; licet iidem contractus reales in eo conveniant, quod ex eorum natura gratuiti sunt (1). Praecipua depositi divisio est in *voluntarium*, et *necessarium*. Si dominus, nulla urgente necessitate, rem suam penes alterum libere deponat, depositum dicitur voluntarium; si vero id faciat coactus a naufragio, incendio, ruina, bellico tumultu, aut alia simili causa, necessarium, sive *miserabile* appellatur. Hoc miserabile depositum maiores habet a lege favores, quia in deposito voluntario deponens potest rite sibi consulere in fideli deligendo depositario; in miserabili vero, necesse est, ut deponens illum acceptet depositarium, quem in circumstantia potest habere. Ulterius, qui depositum voluntarium violat, delinquit contra fidem amico debitam; sed qui violat depositum miserabile, delinquit contra officium humanitatis et pietatis, afflicto et miserabili debitum. Hac de causa a Romanorum legibus depositi violator, in primo casu a iudice damnabatur in simplum, et in secundo in duplum.

(1) A deposito aliquantulum differt *sequestrum*, seu *sequestratio*, licet a Doctoribus sub deposito comprehendatur. Nam sequestrum fit auctoritate iudicis in re litigiosa, quando adest iusta causa, uti esset periculum fugae, metus armorum, et bonorum dilapidatio. Porro sequestrum regulariter fit contra invito, eidemque subiici possunt res mobiles et immobiles, immo et personae, ut Alexander III videtur insinuare in cap. 14, de sponsal., ubi puellam, de cuius Matrimonio quaestio erat, iussit honeste teneri in domo, in qua nihil de ea esset timendum, donec causa terminata fuisset. Insuper sequestrum, pro onere et cura custodiae, salarium admittit.

652. In vim huius contractus, depositarius tenetur rem custodire ea diligentia, quam adhibet in rebus suis, neque potest ea uti, quin secundum Romanorum leges furti reus evadat. Item tenetur rem deponenti restituere, quandoque eam repetierit; at si depositum factum sit clerico, vel religioso absque Capituli consensu, ille solus

obligatur, non Ecclesia, nisi probetur in eius utilitatem depositum versum fuisse (1). Tenetur denique praestare dolum, et culpam latam, non vero levem, nisi ipse deposito se obtulerit, aut mercedem pro rei custodia contra depositi naturam receperit (2); casum vero fortuitum non cogitur praestare, quia in eum non transit rei dominium, neque vera possessio, sed tantum custodia; exceptiones tamen fieri debent, si per pactum ad id se obligaverit, si dolum, vel culpam latam admiserit, et si in mora culpabili restituendi fuerit, quia his in casibus casum fortuitum debet sustinere, nisi aequaliter penes dominum res peritura fuisset (3).

(1) Cap. 1, de deposit. — (2) Cap. 2, eod. et ib. Gloss. verbo *culpa*. — (3) Cit. cap. 2.

653. Quartus demum contractus realis est *pignus*, quod definitur, *contractus realis, quo res a debitore creditori traditur in securitatem crediti ea lege, ut, soluto debito, res in specie restituatur*. In pignore res in securitatem crediti traditur, et in hoc pignus differt ab *hypotheca*, in qua res in securitatem crediti nuda conventionem obligatur, quin actualiter tradatur. Caeterum quoad effectum, inter pignus et hypothecam, nulla communiter admittitur distinctio. Unum et alia, dupliciter constituitur, nimirum *specialiter* vel *generaliter*, et *expresse* vel *tacite*. Speciale pignus vel hypotheca, est, cum una res in individuo, aut plures in determinata specie, vel genere, oppignorantur; generale vero, cum omnia bona mobilia, et immobilia, praesentia et futura, pignori, sive hypothecae, subiiciuntur. Deinde pignus, et hypotheca expressa intelligitur per se; tacita autem vocatur, cum absque expressa conventionem ab ipsa lege inducitur, ut favore uxoris pro dote in bonis mariti (1), et favore Ecclesiae in bonis Praelati, sive administratoris sui (2), quia Ecclesia gaudet iure minorum (3), qui ex Iure civili simili privilegio fruuntur (4).

Ex Iure Canonico specialiter cautum est, pignus non posse constitui in re sacra, ut in calice, patena, vestimentis sacerdotalibus pro Missae Sacrificio, in libris Missalis, Breviarii, Ritualis, etc., nisi in casu urgentis neces-

sitatis ad redimendos captivos, vel iniuste carceratos, et ad extraordinariae aegestati succurrendum (5). Item illud cautum est, quod Praelatus, vel Beneficiatus pro necessitate sua non potest bona Ecclesiae, vel Beneficii, pignori, aut hypothecae, subiicere, et si hoc fecerit, nulliter egit, et Ecclesia optionem habet repetendi pignus, aut conveniendi haerodem (6). Demum homo liber non potest pignori obligari, etsi non habeat quomodo debitis suis satisfaciat (7).

(1) Cap. 5, de pignor. — (2) Gloss. in cit. cap. 5, verbo *obligata*. — (3) Cap. 1 et 3, de int. restit. — (4) Plures alii sunt casus, in quibus hypotheca tacita ex iure civili constituitur, de quibus videndi sunt Doctores. Necessarium tamen est notare, modernum legum civilium systema hypotecarium multum ab antiquo differre. Iuxta novas enim leges pignus consistit tantum in re mobili, et si rei immobili imponatur, dicitur antichresis; hypotheca vero civiliter non potest constitui, nisi per actum publici notarii super immobilibus praesentibus, et sufficienter determinatis, et constituta non potest conservari nisi per inscriptionem, et renovationem ad acta publica iuxta eandem legum formam. Quare omnibus bonorum ecclesiasticorum administratoribus gravissimum incumbit onus observandi dictarum legum praescriptiones, ut bona Ecclesiastica servari queant; aliter hypothecae in faciem legis civilis robore suo destituuntur, et bona ab aliis creditoribus impune invaduntur. — (5) Cap. 1, de pignor. et can. 13, 14 et 15, c. 12, q. 2. — (6) Cap. 3, de pignor. — (7) Cap. 2, eod.

654. Contrahentes in pignore, sibi mutuo praestant culpam levem, quia contractus est in utriusque commodum; unus enim habet beneficium pecuniae et alter crediti securitatem. Qui pignus, aut hypothecam accipit, consequitur ius in re, quam potest persequi contra quemcumque possessorem, sibi que habere usque ad integram crediti solutionem; immo in concursu creditorum gaudet iure praelationis prae chirographariis creditoribus, et inter creditores hypothecarios iure prioritatis, et privilegii. Qui vero pignus, et hypothecam dedit, soluto debito, rem suam liberam repetit cum fructibus, accessionibus, commodis, et cum compensatione damni, dolo, culpa lata et levi, a creditore rei suae illati.

655. Praeter cautionem pignoris, et hypothecae, quae creditori a debitore in crediti securitatem datur, adest cautio *simplex*, *iuratoria* et *fideiussoria*. Cautio simplex pa-

rum quidem prodest, utpote quae in nuda promissione consistit; cautio autem iuratoria, quae habet adiunctum iuramentum, in persona probatae fidei et religionis magis prodest, sed idonea non habetur, nisi alia cautio propter paupertatem, vel aliam causam, sit impossibilis; cautio demum fideiussoria, licet pignori, et hypothecae non aequivaleat, quia iuxta commune iuris adagium, *plus cautionis est in re, quam in persona*; tamen utilissima creditori est, quia per eam quis alienam obligationem in se suscipit, dum debitor principalis adhuc manet obligatus. Quare fideiussio est novus contractus accessorius, quo quis solvere se obligat id, quod alius debet, in casu quo hic non solvat, vel suae obligationi non satisfaciat (1).

(1) Hic contractus ab Italis appellatur *Sicurtà*, a Gallis *cautionement*.

656. Omnes possunt fideiubere, qui possunt se, et bona sua obligare: unde religiosorum fideiussio, sine licentia Abbatis, et maioris partis Capituli facta non valet, quia Religiosi nihil proprium habent, quod obligent (1). Clerici etiam a fideiussionibus dandis generaliter prohibentur, ne propter temporalia negotia, quae lites solent suscitare, a divinis exercitiis avocentur (2); nihilominus factae a clericis fideiussiones, praesertim ex causa pietatis, validae a Iure Canonico habentur, ut declaratum fuit a Lucio III, in casu eorum, qui ex Angliā ad Concilium generale Lateranense III convenerant, et, eorum consumpta pecunia, pro necessitatibus suis a mercatoribus Bononiensibus mutuum acceperunt pecuniam, pro cuius solutione Itali, et maxime Bononienses clerici iisdem mercatoribus fideiussoriam cautionem dederunt: idem enim Summus Pontifex dictas fideiussiones non improbavit, sed commendavit, dum debitoribus principalibus praecepit, ut suis satisfacerent obligationibus, et fideiussores indemnes redderent, ne qui pro eis fideiusserunt, dispendium patiantur, unde videntur praemium meruisse (3).

(1) Cap. 4 de fideiuss. Si tamen ex fideiussione Religiosi, aliquid in utilitate monasterii redundavit, monasterium pro ea parte tenetur. Ibid. — (2) Cap. 1, de fideiuss. Can. 29, c. 11, q. 1. Unde impera-

tor Iustinianus iudicibus suis mandaverat, ne clericorum fideiussiones admitterent Novel. 124, c. b. — (3) Cap. 2 et 3, de fideiuss. Sacra tamen Congregatio Concilii definivit, executionem pro solutione contra clericum fideiussorem fieri non posse in bonis patrimonii, vel Beneficii sui, quae sunt ei ad vitam necessaria; sed solum in his fructibus, qui honestam sustentationem excedunt. Posset tamen clericus post eius mortem dare creditori in solutum patrimonium suum. Giraldus ad cap. 1 de fideiuss.

657. Qui pro alio debitore cautionem fideiussoriam dedit, pendente tempore utili ad solvendum, nullam habet actionem contra ipsum debitorem, ut a contracta obligatione liberetur, nisi in his casibus, nimirum: si debitor principalis diu a solutione cessavit, si bona sua dissipare coepit, et si ad solvendum iam sit condemnatus. in quibus fideiussor potest debitorem principalem convenire, ut eum a fideiussione liberet (1). Tria habet beneficia sibi a lege civili concessa, nempe beneficium *divisionis*, per quod, si plures sint fideiussores, potest petere, ut actio in singulis dividatur, et ut singuli pro rata ad solutionem damnentur; beneficium *ordinis*, sive *excussionis*, per quod potest agere, ut prius debitoris principalis facultates excutiantur, si ipse adhuc solvendo sit; et beneficium *cedendarum rationum*, per quod potest a creditore repetere, ut sibi debitum solventi suas omnes cedat rationes, quas contra debitorem principalem habet (2).

(1) Cap. 5 de fideiuss. — (2) Reiffenstuel de fideiuss. a n. 49.

TITULUS XXIX.

DE DONATIONE ET TRANSACTIONE.

SUMMARIUM : 658. Quae sit donatio causa mortis? — 659. Quae sit inter vivos, et quotuplex? — 660. Quid observandum circa eius acceptationem? — 661. An praelati queant de rebus Ecclesiae donare? — 662. Quisque potest omnia sua bona donare Ecclesiae. — 663. Quae sint iustae causae, ob quas donatio potest revocari? — 664. Quid sit transactio? — 665. An de bonis Ecclesiae Praelati queant transigere? — 666. Quibus de rebus transactio prohibeatur? — 667. Qui sint transactionis effectus?

658. *Donatio*, sic appellata a dono, quasi *doni datio*, significat liberalitatem in alium, nullo iure cogente, collatam. Hanc liberalitatem potest quis exercere per actum ultimae voluntatis, et dicitur *donatio causa mortis*, vel per actum, qui completur inter vivos, et dicitur *donatio inter vivos*. Donatio causa mortis efficax non fit, nisi sequuta donantis morte, quia qui ita donat, magis ipse rem habere vult, quam donatarius; quare sic donans potest donationem quocumque tempore revocare, uti quocumque tempore, dum vivit, potest testamentum suum mutare, et non requiritur alia causa, quam donantis voluntas, quae, ut dicunt iurisconsulti, *ambulatoria est super terram quousque vivit*. De hac donatione agemus infra, ubi de legatis sermo erit.

659. Donatio inter vivos efficax est a die, quo fuit acceptata, ex quo regulariter non potest amplius revocari: unde haec donatio definiri potest, *collatio rei licitae alteri ex liberalitate irrevocabiliter facta* (1). Duae sunt praecipuae huius donationis species. Dividitur enim primo in *realem*, cum res traditur, et *conventionalem*, cum non adest rei traditio, sed tantum partium conventio, scilicet promissio unius, et acceptatio alterius: illa dat ius in re, et rei dominium ex donatore in donatarium transfert; haec autem dat solum ius ad rem, seu actionem personalem donatario contra donatorem ad ipsam rem, vel eius aestimationem obtinendam. Dividitur secundo, in donatio-

nem *proprie dictam*, quando ex mera liberalitate et munificentia procedit (2); in donationem *remuneratoriam*, quando fit pro meritis, vel beneficiis acceptis (3); et in donationem *reciprocam*, quando partes aliquid vicissim sibi donant (4).

(1) Dicitur *collatio*, id est concessio, quae ex parte donatoris consistit in promissione, et ex parte donatarii in acceptatione; dicitur *rei licitae*, quia illicita nec vendi, nec donari possunt; dicitur *alteri*, quia importat rei translationem de uno in alterum: dicitur *ex liberalitate*, quia est actus gratuitus, et quod debetur iure perfecto non potest amplius donari; dicitur demum *irrevocabiliter facta*, quia revocari amplius nequit, nisi ex causa a lege probata, ut infra videbimus. — (2) Haec sola habet veram rationem donationis; nam quod debetur, liberalitas non est. — (3) Haec etiam appellatur donatio, quia merita, et beneficia, rigorosam obligationem non producant, sed tantum, uti dicunt, obligationem *antidoralem*. Quod enim sic debetur, non oritur ex iure perfecto, et ideo exigi non potest; sed per donationem fit debitum iure perfecto, et exigibile redditur. — (4) In hac donatione illud animadvertendum est, quod ea non requirit rerum aestimationem, et aequalitatem, ne substantia liberalitatis et donationis excludatur.

660. Cum acceptatio ad substantiam donationis requiratur, sequitur, donationem ante acceptationem posse libere mutari et revocari, quia dum donatio manet in hoc statu, nullam parit obligationem (1). Haec tamen regula ex Iure Canonico limitationem habere debet in donationibus a fidelibus Ecclesiae, aut piaae causae factis, quae etsi ab eorum administratoribus acceptatae non sint, revocari tamen non possunt, quia quod Ecclesiae, vel piaae causae donatur, intelligitur Deo donatum, qui ubique praesens est, et quodcumque opus bonum, ac fidelium votum statim acceptat (2).

(1) Propterea per mortem donatoris ante acceptationem donatarii evanescit donatio, sicut per mortem donatarii ante habitam notitiam donationis, licet rem donatam velut commodatam, vel depositam, vel etiam mutuatam in rebus suis iam habuerit. — (2) Arg. can. 3, c. 12, q. 2.

661. Ex regula generali donare non possunt rerum alienarum administratores, ex qua statim subit mens, an Praelati Ecclesiarum, et Beneficiorum possessores donare possint? Respondemus, ex sententia Alexandri III esse

definitum, non posse magnas, sive immoderatas donationes facere, et si id attentaverint, donationes posse a successoribus revocari (1); sed posse facere donationes parvas et moderatas, iuxta loci consuetudinem, vel etiam iuxta prudentis Praelati iudicium, quia donationes huiusmodi ad avaritiae suspicionem vitandam, et ad promerendam hominum benevolentiam, Ecclesiae tantopere utilem, necessariae propemodum sunt (2). Haec autem dicta sunt de donationibus proprie dictis, et de donationibus ad causas profanas; nam in donationibus remuneratoriis, et in donationibus ad pias causas, et favore pauperum, res aliter procedit: in donationibus enim remuneratoriis excedere possunt parvitatem, et notabiles donationes facere, quia quae donant, iam sunt ex obligatione antidotali debita (3); in causis vero piis, et favore pauperum nedum possunt Praebendae fructus donare, sed ad hoc, ut alibi vidimus, in eo, quod superest honestam sustentationem, omnino tenentur.

Rigorosius tamen Ius procedit in donationibus Praelatorum Regularium, quibus quaelibet bonorum et reddituum monasterii directa, sive indirecta proprie dicta donatio interdicitur, quia religiosi paupertatis voto adstricti nihil proprium habent, et quidquid acquirunt, Monasterio acquirunt. Nihilominus modica illis permittitur donatio rerum comestibilium, id est esculentorum, et poculentorum, et similiter etiam traditio munusculorum ad devotionem pertinentium, cum licentia Superioris, si a subditis fiat (4). Donatio vero remuneratoria aequae Praelatis Regularibus permittitur, modo fiat propter merita, et beneficia facta ipsi Monasterio, vel Communitati (5): merita enim, et beneficia erga Religiosorum personas ad hoc non sufficerent. Ratio autem huius permissionis est, quia etiam Monasterium debet naturale a gratitudine generatum debitum adimplere, et aliunde si Religioso prohibitum est donare, non videtur illi aequae prohibitum remunerare saltem usque ad debiti naturalis et obligationis antidotalis aequalitatem.

(1) Cap. 3, de donat. — (2) Cap. 3, eod. — (3) Doctores hic quaerunt ex quanto donatio possit excedere meritum. Nonnulli dicunt posse

excedere ex medietate; alii tantum ex quarta parte, ut si ob meritum deberentur duodecim, posse in donatione remuneratoria dari sexdecim. Sed hoc arbitrio prudentis relinquendum esse videtur iuxta rei circumstantias: nam potest evenire, ut iusta sit Senecae sententia: *Creditori pecuniae dandum esse, quantum ipse dedit, benefactori vero plus solvendum esse*. A Mostazo tom. 2, l. 8, c. 5, a n. 25. — (4) Cap. 5 et 6 de reb. Eccl. non alien. etc. Cap. 6, de stat. monach. Bul. *Religiosae Congregationes* Clementis VIII, et Bul. *Nuper a Congregatione Urbani VIII*. Hae celebres sunt Bullae, quae inscribuntur *De largitione munerum* pro Regularibus utriusque sexus, quae modicas donationes, et munera modesta licita admittunt, etiam in religiosis subditis cum licentia superioris, ut sunt esculenta vel poculenta, quae intra duos, aut tres dies possint consumi, ut sunt imagines, libelli, thecae pro reliquiis Sanctorum, rosaria, Agnus Dei, et similia, quae magni non sint valoris; ut sunt etiam pauci nummi ad cultum divinum, vel ad eleemosynam pauperibus erogandam. Bonacina tom. 1, de larg. mun. punct. 1, prop. 2. Sed donationes notabiles, et munera magna damnant, cuicumque a Regularibus fiant sive laico, sive clerico, sive alteri religioso, sive superiori: sub gravibus poenis contra religiosos dantes, id est privatione dignitatum, officiorum, vocis activae et passivae, et perpetua infamia, tamquam in reatu furti, et simoniae; contra accipientes vero sub onere restitutionis, ita ut, ea non facta, etiam ante sententiam condemnationis absolvi nequeant. Id. ib. punct. 3, 4 et 5. Notabiles autem donationes, et munera magna ex communi Doctorum sententia illa esse censentur, quae superant summam scutorum aureorum decem, quae libellis octuaginta circiter monetae nostrae respondent. Operae demum, quae a religiosis pro aliis fiunt, uti est ornamenta altaris conficere, acu pingere, et simile, sub eadem lege cadunt, quatenus permittantur, si exiguae, et prohibeantur, si magnae sint, quia monasterium etiam ad Religiosorum operas ius habet. A Mostazo de caus. pi. tom. 2, l. 8, c. 7, a n. 35. — (5) Cit. Bul. *Nuper a Congregatione Urbani VIII*.

662. Ex Iure Canonico nedum praesentia, sed et futura, nedum in specie, sed et omnia bona alicuius personae in genere, Ecclesiae, aut causae piae possunt donari (1). Innocentius enim III, aperte declaravit, cuilibet licere *se et sua monasterio, vel Ecclesiae offerre* (2); et Fagnanus ad rem observat, licere etiam Monasterio, vel Ecclesiae offerre *omnia bona sua, ita et sua sine se* (3). Hae quidem donationes, ut docet Engel, ex iure naturae et gentium validae sunt, nec possunt per ius civile in Ecclesiae praeiudicium irritari (4); in donatione tamen omnium bonorum Ecclesia, vel causa pia donatori alimenta praestare, et eius creditoribus ob debita contracta satisfacere tenetur (5).

(1) Can. 8, c. 10, q. 3. Nec his donationibus Ecclesia parochialis potest canonicam portionem praetendere, nisi donatio omnium bonorum monasterio facta proponatur in aegritudine, ex qua donator decesserit. Cap. 4 de sepult. — (2) Cap. 3, de succes. ab intest. et cap. 8, de probat. — (3) Ad cit. c. 8, n. 6. — (4) De donat, n. 8, in fin. Nec obstat, ut idem prosequitur, quod donatio omnium bonorum auferat testandi facultatem, quia testamentum facere, vel non facere cuique arbitrarium est; ac propterea qui illa facultate non utitur, non patitur iniuriosam testandi inhibitionem, de qua solum intelligenda est obiectio, cum volenti non fiat iniuria, et quilibet iuri suo renunciare valeat. — (5) Zallinger de donat. § 257.

663. Causae a lege probatae, ob quas facta donatio potest revocari, sunt sequentes: 1^a Ingratitudo donatarii contra donatorem, quae sic describitur a Gregorio IX: *Propter eius ingratitude, in quem liberalitas est collocata, donatoris persona de rigore iuris eam potuit revocare: si forte in ipsum impias manus iniecerit; aut sibi atroces iniurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitae periculum inferre praesumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores* (1). Hinc patet, per ingratitude, citatis modis patratam, posse a donatore, non vero ab eius haerede, donationem revocari (2); nihilominus donatio facta Ecclesiae, vel piaae causae, propter Praelati, vel administratoris ingratitude, ex communi Canonistarum sententia, non revocatur: tum quia delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare (3); tum quia in his donationibus donatarius est ipse Deus, qui numquam potest esse ingratus (4). 2^a Causa legitima revocandae donationis est praeiudicium in legitima portione filiis illatum: iustitia enim non patitur, ut propter donationes in extraneos, damnum in legitima portione sustineant filii; quare usque ad integram legitimam filiis debitam hae donationes inofficiosae, quia sunt contra officium pietatis paternae, possunt revocari (5). 3^a Legitima causa est supervenientia liberorum, cum filius nascitur illi donatori, qui prius filios non habebat (6): nam praesumitur, donatorem, si hoc praescivisset, non fuisse donaturum, cum quisque magis filios diligat, quam extraneos (7); idcirco Doctores tradunt, donationem habere tacitam conditionem: *Si liberi non nascantur*; sed in dona-

tionibus Ecclesiae factis, ex communi Doctorum sententia, donationes revocantur tantum usque ad legitimam filiis debitam, ut in praecedenti casu, quia Ecclesia loco filii habetur (8).

(1) Cap. fin. de donat. — (2) Nihilominus quandoque ius revocandi ex hac causa conceditur haeredibus, ut si donator vivus voluit donationem revocare, iudiciumque revocationis instituit, quod possunt haeredes eius prosequi. — (3) Cap. 76, de reg. iur. in 6. — (4) Per ingratitude non revocatur donatio remuneratoria nisi in excessu, quem supra meritum habet beneficium. Reiffenstuel de donat. a n. 52. — (5) Hoc ius Doctores extendunt ad parentes, quibus debetur legitima. Pirhing de donat. § 48. — (6) Si vero alios habuisset filios, donatio non revocatur, quia sciens hoc fecisset. — (7) Hoc verum est, vel satis notabilis; nam in donatione modica, vel parva, revocatio non cadit, cum dicta praesumptio capi non possit. — (8) Pirhing de donat. § 43.

664. Altera pars huius tituli respicit *transactionem*, quae potest definiri *pactio*, aut *conventio de re dubia*, aut *lite incerta*, aliquo dato, et aliquo retento. Ideo *transactionem* donationi adiicimus, quia etiam in *transactione* aliquid remittitur, vel donatur, licet ex pacto aliquid adhuc recipiatur. *Transactio* potest habere locum tum in iudicio, tum extra; sed ad eius substantiam res dubia, vel lis incerta necessaria est. Quare *transactio* facta a partibus rem iudicatam ignorantibus, non valet, et *transactio* facta a partibus super lite omnino per calumniam excitata, ius non tribuit retinendi, quod per ipsam datum fuit. Si vero partes rem non dubiam, et non litigiosam agnoscant, et nihilominus transigant, haec vera non est *transactio*, sed *pactum*, vel *contractus innominatus*, *facio, ut facias*, vel *do, ut des* (1).

(1) *Transactio* medium aptissimum est ad iurgia, et lites componendas, et ut vulgo dici solet, *melior est transactio macra, quam sententia pinguis*. Propterea iudex *transactionem* partibus consulere potest, immo in quibusdam casibus debet. Cap. 3 de *transact.* Si tamen iura partium sint liquida, aut valde inaequalia, melius erit, ut iudex iustitiae cursum festine dirigat, et ut caveat a *transactione* consulenda ea de causa, quia timendum est, ne per hoc iudicis consilium alterutrius partis iura laedantur.

665. Cum *transactio* speciem alienationis contineat, quia *transigens*, iuris, sive rei sibi competentis partem alteri

dimittit, sequitur, eam stipulari non posse a Praelatis, Beneficiatis, rerum ecclesiasticarum administratoribus, nisi illae observentur solemnitates, quae a Iure Canonico pro rerum ecclesiasticarum alienatione constitutae sunt, de quibus infra in apposito titulo agemus. Si vero absque his solemnitatibus transactionem ineat Praelatus, aut Beneficiatus, potest quidem ipse in vita sua ad transactionem observandam obligari, non vero eius successor; neque propter hoc aliquod detrimentum Ecclesiae inferri potest, quia talis stipulatio producit tantum actionem personalem contra stipulatorem, et nullam dat actionem contra Ecclesiam, vel successorem, cum ex regula Iuris illud certum sit, quod pacta inter alios acta, aliis obesse non possint (1).

(1, Haec expresse sancita fuerunt ab Alexandro III, in specie census, quem Beneficiatus per transactionem in suo Beneficio constituerat, et in specie decimarum, quas parochiae Rector cuidam monasterio per transactionem concesserat, ut videre est in cap. 5 et 8 de transact.

666. Licet in Sacris Canonibus transactio ut plurimum valde commendetur, tamquam salutare litibus, et religiosum pacis componendae remedium; nihilominus expresse quandoque reiicitur in rebus spiritualibus, et in Beneficiis. Sic in rebus sacris transactionem reprobavit Alexander III, quia *super re sacra, vel religiosa*, ut ait ipse, *transigi minime potest: etenim res sacrae ut possideantur, aliquo dato, vel retento, vel promisso, speciem habere credimus simoniae* (1). Sic Coelestinus III transactionem reprobavit in liberatione a subiectione sui Superioris, et in acquisita per annum censum ab eodem exemptione (2). Sic etiam Honorius III reprobavit transactionem in causa validitatis Matrimonii, in quo a severitate canonica recedere non licet (3). Similiter transactio reiicitur in quibusdam causis Beneficialibus: quare non valet, si per eam, accepta re temporali, de clericis in laicum transferatur ius praesentandi ad Beneficium (4); et si per eam obtineatur Beneficium ecclesiasticum (5), quia per transactionem Beneficium obtineri non potest, sed solum per canonicam institutionem (6). In Beneficiis tamen ecclesiasticis ad-

mittitur, ut *gratis*, et *amicabiliter inter se litigantes componant* (7); et a Doctoribus admittitur etiam, ut ad redimendam vexationem, vel ad bonum pacis iustus Beneficii possessor de Superioris auctoritate possit aliquid temporale dare, et, secundum aliquos, etiam fructus unius, vel alterius anni remittere (8).

(1) Cap. 7, de transact. — (2) Cap. 10, eod. — (3) Cap. 11, eod. Quando tamen de sponsalibus agitur, transactio valet, quia in hoc casu res a contrahentium voluntate pendet, tum ut serventur, tum ut solvantur sponsalia, quia *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur*. Cap. 1, de reg. iur. in 6. — (4) Cap. 9, de transact. — (5) Cap. 4 et 7, eod. — (6) Cap. 1, de reg. iur. in 6. — (7) Cit. cap. 7, de transact. — (8) Zallinger de transact. § 551.

667. Effectus transactionis duo praecipue sunt, nempe, transactio quaestioni, sive liti, finem imponit, et parit exceptionem rei iudicatae. Quoad primum ita imponit finem quaestioni, ut, si bona fide, et legitime facta sit, nondum litem praesentem interimat, sed et novae ingressum impediat (1), ut casset, et vacua reddat omnia praecedentia instrumenta, et probationes, ut auferat praescriptionem, privilegium, et omne aliud praecedens ius in re, de qua agitur (2). Quoad secundum vero, ita parit exceptionem rei iudicatae, ut novationem operetur (3), ut locum definitivae et inappellabilis sententiae teneat, et ut tamquam vera exceptio peremptoria ac litis finitae, quocumque tempore tam ante, quam post litis contestationem possit opponi (4).

(1) Cap. 1, de lit. contest. in 6. — (2) Cap. 1, de transact. — (3) Novatio est prioris obligationis in aliam novam transfusio sive translatio. — (4) Cap. 1 et 2, de lit. contest. in 6.

TITULUS XXX.

DE ACQUISITIONE BONORUM PER ACTUS ULTIMAE VOLUNTATIS.

SUMMARIUM: 668. Quid sit testamentum, et quotuplex? — 669. Testamentum ad piam causam est privilegiatum. — 670. Ad eius validitatem quaelibet plena probatio sufficit. — 671. Qui prohibeantur testari? — 672. An clerici testari possint? — 673. Qui prohibeantur ex testamento accipere? — 674. Testamentum ad causas pias valide personas incertas vocat, et in arbitrium tertii committitur. — 675. Non praeiudicat legitima portioni haeredibus necessariis debita. — 676. Quid sit legatum, et quomodo dividatur? — 677. Quando legatum pium sit validum? — 678. Quae res possint legari? — 679. Quando legatum relinquatur pure? — 680. Quando ad diem, et ex die? — 681. Quando sub conditione: quot sint conditiones, earumque regulae? — 682. Quando sub demonstratione, sub causa, et sub modo? — 683. A quo dentur executores, et quod sit eorum officium? — 684. Qui sint executores dati a iure? — 685. Quae sit executorum auctoritas circa mutationem voluntatis testatoris?

668. Duobus praesertim modis Ecclesia acquirit per actus ultimae voluntatis, scilicet: per *testamentum*, et per *legatum*, qui duo actus praecipui sunt ultimae voluntatis. Testamentum sic dictum, quasi *testatio mentis*, definitur, *ultima voluntas legitime declarata de eo, quod quis post mortem suam de rebus suis fieri velit* (1). Testamentum dividitur in *solemne* et *privilegiatum*. Solemne dicitur illud, in quo omnes iuris solemnitates fuerunt observatae; privilegiatum vero illud, in quo ex privilegio quaedam iuris solemnitates fuerunt omissae. Solemnitates autem testamenti aliae sunt *internae*, quae consistunt in activa, et passiva testamenti factione, id est in capacitate testandi, et recipiendi ex testamento; et aliae *externae*, quae consistunt in modo testandi, scilicet in scriptura, subscriptione, subsignatione, in praesentia, numero, et habilitate testium, et in officio notarii, vel publici officialis. Solemnitates internae, necessariae sunt in omni testamento ad eius validitatem, etiam in omni testamento privilegiato; externae vero, necessariae sunt omnes in testamento solempni, sed in testamento privilegiato sufficiunt quaedam a lege specialiter determinatae (2). Praeterea testamentum dividi potest in *perfectum*, quod validum est etiam

de iure civili. et in *imperfectum*, quod iuris civilis assistentiam non habet; in testamentum *ad causam profanam*, et in testamentum *ad causam piam*. An autem testamentum sit ad causam profanam, vel piam, iudicandum est ab haerede instituto; hinc testamentum ad causam piam est illud tantum, in quo causa pia haeres instituta est, sive testator sit clericus, sive laicus (3). Neque legatum pium in testamento relictum, ipsum testamentum pium reddit: nam si ita res se haberet, omnia fere catholicorum testamenta pia forent, cum fere omnia aliquod pium legatum contineant. Testamentum tunc denique dicitur factum in causam piam, cum haereditas relinquatur intuitu Dei ad cultum divinum, vel ad alia opera misericordiae ob animae bonum (4).

(1) Dicitur *ultima voluntas*, quia testamentum non confirmatur nisi in morte; unde dispositio in testamento data manet in arbitrio testatoris ita ut nec haeres, nec legatarius, nec donatarius causa mortis, aliquod ius consequatur in vita testatoris, qui sine cuiuspiam iniuria potest ad libitum suam dispositionem mutare. Dicitur *legitime declarata*, quia in testamentis observandae sunt iuris solemnitates. Reliqua vero definitionis verba huius voluntatis obiectum demonstrant. Quidam adiungunt, hanc voluntatem debere esse *propriam* testatoris, quia non potest in alium suam facultatem testandi transferre; sed Innocentius III manifeste declaravit, *quod qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus*. Cap. 13, de testam.; quod maxime intelligendum est de testamentis ad pias causas. — (2) Nos omittimus testamenta ad formam iuris civilis, quae varia sunt iuxta speciales cuiusque nationis leges. — (3) Si vero testamentum duos designet haeredes, unum pium, et alium profanum, totum testamentum potius profanum, quam pium iudicatur, quia nisi ita iudicaretur, quota in causam profanam relicta, ob defectum solemnitatum omnino periret; et ideo ad utramque quotam tutandam, testamentum ad formam testamenti profani condendum est. — (4) Idcirco testamentum est ad piam causam, cum haereditas relinquatur Ecclesiae, vel Monasterio, vel Seminario, pro celebratione Missarum, sive pro eleemosynis clericorum, vel monachorum, sive pro constructione Ecclesiae, vel Monasterii, vel Seminarii, sive etiam pro eorundem conservatione, et restauratione: cum relinquatur religioso Conservatorio puellarum, aut ecclesiasticae Confraternitati etiam saecularium, pro virginum custodia, aut pro animarum bono; cum relinquatur hospitali, nosocomio, aut orphanotrophio pro infirmorum, et pauperum cura, modo haec loca sint Episcopi auctoritate erecta, vel saltem sint publica; cum demum relinquatur pro redemptione captivorum, pro pauperibus, vel pro salute animae. Ultimo, duo sunt notanda: 1.^m quod Episcopo, post

eius consecrationem, relinquitur, praesumitur potius Ecclesiae relictum, quam personae. Arg. Cap. 15 de testam; 2.^m quod consanguineo pauperi relinquitur, videtur potius ratione pietatis, quam consanguinitatis relictum, et ideo magis pium, quam profanum aestimandum est. A Mostazo de caus, pi. tom. 1, l. 1, cap. 1 et 2.

669. Testamentum ad causam piam, ex Iure Canonico est privilegiatum, ut clare definivit Alexander III, qui super haereditatibus Ecclesiae relictis mandat iudicium fieri, non secundum leges saeculi, sed secundum legem divinam, et Canonum statuta; ita ut ad eius validitatem sufficiant duo, aut tres testes idonei (1). Haec theorica sub antiquarum legum civilium imperio admittebatur ab omnibus fere Iuris civilis Doctoribus etiam pro foro civili, quia regula communis erat; in iis, quae spectant ad spiritualia, aut ad animarum bonum, in utroque foro servandum esse Ius Canonicum; et ideo ex praxi, ac consuetudine universali, etiam in foro civili testamentum ad piam causam tanquam privilegiatum absque controversia habebatur; sed novae huius saeculi civiles leges hoc principium sive privilegium cum aliis plurimis Ecclesiae adimere pro foro civili satagerunt; quod tamen adhuc subsistit pro foro conscientiae, et in foro Ecclesiae tam interno, quam externo: nam leges civiles efficere non possunt, quominus in foro Ecclesiae tale testamentum sit privilegiatum (2).

(1) Cap 11, de testam. — (2) S. De Ligorio lib. 3, n. 922.

670. Duo autem, aut tres testes, quos citatus Pontifex in testamento ad piam causam requirit, ad eius formam, et substantiam non pertinent, sed tantum ad probationem. Quare si alia adsit probatio, ex. gr. si testator suum testamentum manu sua scriptum, aut saltem subscriptum reliquerit, vel verbis aut signis sufficientibus voluntatem suam instituendi causam piam haeredi aperte declaraverit, testamentum in foro interno validum est, et etiam in foro Ecclesiae externo, si ipse haeres hoc fateatur, vel probari possit: nam ad hoc testamentum firmandum, ea tantum requiruntur, quae iuris naturalis et gentium sunt, seu illud requiritur tantum, ut de voluntate testatoris suf-

ficienter constet (1). Unde haec probatio fieri potest per duos testes fide dignos, qui ad testimonium ferendum habiles natura sint; nec excluditur Parochus, aut Confessarius, licet agatur de causa Ecclesiae suae; nec excluditur foemina.

(1) Hinc sequitur, quod, a testatore causa pietatis relicta, potest quis tuta conscientia sibi retinere, et aliis distribuere iuxta cognitam testatoris voluntatem, etiam inscio haerede. Sed haeres huius dispositionis inscius non tenetur bona sic petenti dimittere, licet esset parochus, vel confessarius, qui factam a testatore liberalitatem testaretur, nisi parochus, aut confessario alius contestis accederet, et sic probatio per duos saltem testes haberetur, quia *nulla est causa, quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur*. Cap. 23, de testib.; cum necessarium sit, ad fraudes pro bono publico evitandas, ne uni testi credatur. Reiffenstuel, de testam. a n. 143, et S. De Ligorio l. 3, a n. 922; nihilominus Zallinger putat, testimonium solius parochi, aut confessarii, facere semiplenam probationem, et locum dare posse iuramento suppletorio. De testam. § 292.

671. Activam testamenti factionem habent omnes, qui facultate pollent de rebus suis disponendi, nisi a Iure prohibeantur. A Iure autem Canonico prohibentur etiam ad pias causas testari: 1° ob delictum, usurarii manifesti, excommunicati propter haeresim, et percussores Cardinalium sacrae Romanae Ecclesiae, quia de eo disponent, quod restitutioni, vel fisco, aut Ecclesiae est obnoxium (1); 2° ob patriam potestatem, filii-familias absque consensu patris de bonis, in quibus patri competit proprietas, vel ususfructus, ut sunt bona profectitia, et regulariter etiam adventitia, quia Ius Canonicum non patitur testari de rebus alienis, neque patitur in piae causae favorem alicui praeiudicium inferri (2); 3° ob statum monachalem, Religiosi professi, etiam Praelati, et Abbatissae, quia nihil proprium possident (3).

(1) Cap. 2, de usur. in 6, cap. 13, de haeret. et cap. 1, de poen. in 6. — (2) Cap. 5, de testament. et c. 4. de sepult. in 6. Nihilominus filii-familias possunt testari de eorum bonis castrensibus, et quasi-castrensibus. — (3) Haec Regularium inhabilitas eos persequitur, etiamsi habitum, et religionem dimittant. Potest tamen summus Pontifex, et favore Episcoporum solet, Regularibus facultatem concedere testamentum condendi; sed per hoc indultum non possunt testamentum ante professionem factum mutare. Zallinger de testam.

§ 300. Haec insuper inhabilitas durat, etiamsi Religio supprimatur, ex resolutione S. Congregationis Concilii, 25 februar. 1679, cit. a Richer.

672. Maius in hac re postulatum est, an clerici queant testari? Ita respondemus: 1° Clerici non possunt testari ad causam profanam de iis, quae propter Ecclesiam, vel ab Ecclesia perceperunt: eo quod haec bona, quatenus honestae sustentationi supersunt, non sunt clericorum, sed Ecclesiae, et pauperum, ut alibi innuimus: unde Alexander III huc respiciens aiebat: *Clerici de his, quae consideratione Ecclesiae perceperunt, nullum de iure possunt facere testamentum* (1). 2° Clerici de bonis intuitu Ecclesiae acquisitis, ex consuetudine admissa a Iure novo, possunt ad piam causam testari; nam idem Alexander Pontifex ex consuetudine non improbata permisit, ut per clericorum testamentum de bonis intuitu Ecclesiae acquisitis *pauperibus, et religiosis locis, et illis, qui viventi servierant, sive consanguinei sint, sive alii, aliqua iuxta servitii meritum conferantur* (2). 3° Clerici de bonis patrimonialibus, et industrialibus libere possunt testari: hac enim de re interrogatus praefatus Alexander III ait: *Respondemus quod clerici de his, quae paternae successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant* (3).

(1) Cap. 11, de testam et cap. 1 et 7 eod. — (2) Cap. 12, eod. Cum clerici ex superfluis bonis a Beneficiis perceptis debeant in vita eleemosynas largiri, ut alibi vidimus, in morte ab iisdem actibus non sunt prohibendi. Cap. 8, de testam. Ad excludendam tamen malam thesaurizandi speciem praestat magis bona distribuere in vita, quando adhuc retineri possent, quam eadem distribuere in morte, quando omnino deserenda sunt. — (3) Cit. cap. 9 de testam. Inter Doctores controvertitur, an consuetudo queat reddere licitas dispositiones testamentarias etiam de bonis intuitu Ecclesiae acquisitis. Reiffenstuel absolute negat, quando agitur de dispositionibus ad causas profanas. De testam. a n. 335; sed Giraldus videtur id probare, cum referat potissimum in Gallia talem consuetudinem vigere, per quam Episcopi, et caeteri Beneficiati tam inter vivos, quam causa mortis, libere de bonis etiam intuitu Ecclesiae acquisitis testentur, quibus sine testamento decedentibus succedunt haeredes necessarii. Ad cap. 1, de testam. Ego primam teneo sententiam, quia bona ab Ecclesia acquisita in Beneficiis, sunt bona Christi, et pauperum.

673. Passivam vero testamenti factionem, sive capacitatem capiendi ex testamento, habent omnes tam singulares personae quam corpora moralia, nisi a Iure prohibeantur. A Iure autem Canonico specialiter prohibentur: 1° haeretici, eorumque fautores, sed probabiliter tantum post iudicis sententiam, et in hoc casu etiam quoad causam piam (1); at notandum, quod clerici nil penitus relinquere possunt heterodoxis, etiamsi consanguinei illis sint, et quod si Episcopus hoc facere praesumpserit, *saltem post mortem ei anathema dicatur, atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur* (2). 2° Percussores Cardinalium, eorumque socii, atque fautores (3). 3° Religiosi S. Francisci, Capucini, Minores de Observantia, eorumque Monasteria, quia immobilia possidere non possunt ex dispositione Concilii Tridentini (4), neque etiam mobilia praeter conventum, eius necessaria, eorumque adiunctos hortos, vel areas ex dispositione Clementis V, in Concilio Viennensi; nihilominus si quod moderatum iisdem Religiosis, aut Monasteriis relinquatur, quo indigeant, possunt per idoneas personas distrahere, et pecuniam inde redactam ad instar eleemosynae accipere, quod post Nicolaum III, eisdem concessit idem Nicolaus V (5).

(1) Cap. 13 § *Credentes* de haeret. Reiffenstuel, cit. loc. 297. —

(2) Cap. 5 et 6, de haeret. — (3) Cap. 5 de poen. in 6. — (4) Sess. 25, c. 3, de regul. — (5) Cap. 3. de verb. signif. et Clem. *Exivi*, eod.

674. Caeterum in testamento pio personae etiam incertae recte instituuntur, et valide haereditas in tertii arbitrio distribuenda committitur, licet aliter obtineat de Iure civili. Hinc si quis instituat pauperes in genere, vel causas pias, quos, vel quas Titius elegerit, item si quis instituat animas Purgatorii, aut animam suam et suorum, valet testamentum pium, et haereditas in causas pias, aut in Missarum sacrificia erit applicanda: immo ex communi Doctorum sententia valet testamentum pium, si testator dicat: *Omnia bona mea dispositioni Titii committo*: nam testamentum ita potius interpretandum est, ut valeat quam ut pereat (1). Cum autem propter solemnitatum defectum valere nequeat ad causas profanas, ita interpre-

tandum est, ut mens fuerit testatoris ad piam causam testandi (2).

(1) Arg. cap. 25, de verb. signif. — (2) Rubr. in cap. 13 de testam. et Reiffenstuel de testam. n. 151.

675. Hoc tamen pii testamenti privilegium non est adeo extendendum, ut praeiudicet legitimae portioni haeredibus necessariis, iure naturae debitae; quae salva semper illis esse debet titulo institutionis, vel saltem legati, aut donationis causa mortis (1). Hoc est enim debitum non iuris tantum humani, sed et iuris naturae, quod haereditatem minuit, quae relinquitur extraneo, et etiam Ecclesiae, licet et ipsa loco filii ac matris habeatur. S. Augustinus enim quosdam redarguit clericos haereditates accipientes ab illis, qui filios exhaeredabant, ut Ecclesiam haereditatem scriberent, et factum commendat S. Aurelii Carthaginensis Episcopi, qui haereditatem reddidit filii postea natis ab illo, qui dum viveret absque filii Ecclesiam haereditatem suam instituerat. Unde ita proclamat: *Quicumque vult, exhaeredito filio, haereditatem facere Ecclesiam, quaerat alterum, qui suscipiat, non Augustinum; immo, Deo propitio, neminem inveniet* (2).

(1) Haeredes necessarii sunt filii, iisque mortuis, eorum descendentes, qui ad eorum parentes repraesentandos assurgunt. Si nulli sint filii, ac descendentes, necessarii haeredes sunt ascendentes. Caeteri haeredes appellantur voluntarii. Quantitas deinde portio legitimae non invenitur a sacris canonibus determinata; quare petenda est a legibus civilibus, quae ob variarum nationum mores, et necessitates, in ea definienda apprimè non conveniunt. — (2) Can. 43, c. 17, q. 4, et can. 8, c. 13, q. 2, ubi pro norma dicitur: *Unum filium habet, putet Christum alterum: duos habet, putet Christum tertium: decem habet, Christum undecimum faciat.*

676. Testamentum, ut facile deducitur ex eius definitione, comprehendit *legatum*, quod definitur, *donatio quaedam a defuncto relicta, et ab haerede praestanda*. Legatum, iure nostro hodierno, donationem causa mortis complectitur, licet olim inter illud, et hanc, quaedam adessent differentiae. Qui enim causa mortis donat, ita donat ut tantum post mortem suam donatio effectum sortiatur, et ut donatio maneat per eius vitae cursum revocabilis (1); ex quo

liquido apparet, eam legatis assimilari. Unde recte aiebat iurisconsultus Romanus: *In legatis, quid iuris est, id in mortis causa donationibus erit accipiendum.* Legatum, uti testamentum, dividi potest in legatum ad causam profanam, et legatum ad causam piam, vel simpliciter in *profanum* et *pium*. Profanum sonat, quod laico, vel clerico tamquam laico, vel personae morali ex causa profana relinquitur; pium vero, quod relinquitur clerico tamquam Ecclesiae ministro, vel ipsi Ecclesiae, aut causae piae; de quo postremo ex nostro instituto agimus. Hoc in primis, quemadmodum testamentum pium, est privilegiatum, sicut omnes Canonistae docent: nam ad valorem huius legati nulla iuris solemnitas requiritur; sed sufficit, si de voluntate testatoris quocumque modo constet.

(1) Hinc patent differentiae inter donationem causa mortis, et donationem inter vivos, quae per actum donationis perficitur, et fit irrevocabilis iuxta suo loco exposita.

677. Propterea validum aestimatur legatum pium: 1° quod factum fuit coram Parocho, et duobus testibus, vel saltem coram duobus testibus (1); 2° quod factum fuit nudis verbis, vel etiam tantum nutu, modo sufficienter significet testatoris voluntatem (2); 3° quod factum fuit in testamento profano, etiamsi testamentum, ob defectum solemnitatum Iuris civilis, sit nullum, dummodo ea contineat, quae de iure naturae et gentium requiruntur (3); 4° quod factum fuit in testamento, cuius haeres noluerit, aut non potuerit haereditatem adire; nam legatum pium etiam absque testamento, et ab intestato, subsistit (4).

(1) Cap. 10 et 11, de testam. — (2) Cap. 4, eod. et Gloss. in cap. 13, verbo *dispositionem*, de testam. — (3) Reiffenstuel de testam. n. 164. — (4) Card. Soglia Inst. iur. priv. § 123.

678. Legari possunt omnes res, quae sunt in hominum commercio, sive corporales, sive incorporales sint, ut ususfructus, et ius piscationis; sive praesentes, sive futurae, ut messis, aut vindemia futuri anni: legari potest species in genere, ut equus, species in individuo, ut equus rufus in stabulo, et quantitas, ut decem cadi olei; sed in legato

speciei in individuo, notandum, quod damnum, et lucrum post mortem testatoris pertinet ad legatarium, cui res perit et fructificat; dum in legato speciei in genere, et in legato quantitatis, damnum et lucrum usque ad rei traditionem ad haereditatem pertinet (1): legari potest nomen debitoris, sive id quod debitor debet testatori, et si debitor sit ipse legatarius, dicitur legatum *liberationis*: legari demum potest factum honestum, ex. gr. ut haeres tot Missas celebrari faciat, vel talem eleemosynam distribuat (2).

(1) Ideo quantitas panis, aut vini, legata, semper tradenda est, etiamsi earundem mercium pretium adauctum, vel imminutum fuerit, ut definivit S. Congregatio Concilii die 13 septemb. 1856. — (2) In eleemosynae distributione caeteris praeferendi sunt pauperes testatoris consanguinei, et inde pauperes patriae testatoris, quia, ut scribit S. Ambrosius, *perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei*; nisi extraneus indigeat ad mortem, et domestici ita non indigeant. Can. 14, dist. 86, et Gloss. verbo *domesticos*.

679. Pluribus modis legatum fieri potest, nempe *pure, ad diem, ex die, sub conditione, sub demonstratione, sub causa et sub modo*. *Pure* legatum fit, cum a nulla circumstantia, aut eventu pendet, cuius statim post mortem testatoris dies cedit, et venit, id est debetur, et exigi potest, ita ut cito executioni mandetur, vel saltem intra semestre a die mortis testatoris, ut est communior Doctorum sententia (1), vel ad summum intra annum, si agatur de magno opere, ut de costruendo Monasterio expresse declaravit Gregorius IX (2), nisi testator ipse aliud tempus praefinierit. Eo vero tempore elapso, subintrat Episcopus tamquam omnium piarum voluntatum executor (3).

(1) A Mostazo de caus. pi. l. 1, c. 12, a n. 10. — (2) Cap. 3, de testam. — (3) Cap. 6, eod. et Trid. sess. 22, c. 8, de ref.

680. Legatum dicitur factum *ad diem*, quando dies adiicitur, tamquam terminus, ad quem legatum duret, cum ex. gr. aliquid legatur ad decem annos, vel ad vitam legatarii. Dicitur factum *ex die*, vel, ut alii loquuntur, *in diem*, quando dies adiicitur tamquam terminus, a quo le-

id. quod fuerit in litem iuratum. Sed ne petens queat suo lubitu in immensum iurare, quod foret iniquissimum, idem debet iudex pretium probabile taxare, aut moderari. ita ut ultra nequeat petentis iuramentum extendi (2).

(1) A Doctoribus hoc iuramentum triplici designatur nomine; appellatur nimirum iuramentum *singularis interesse*, *affectionis* et *veritatis*, quia tres sunt aestimationes rerum, videlicet aestimatio secundum singulorum utilitatem, secundum propriam affectionem, et secundum veritatem. Pellegrinus, part. 2, sect. 2, subsect. 11, n. 40. — (2) Iudex in hoc probando iuramento debet animadvertere, ut iurans sit verosimiliter informatus de re, ut illud praestet coram se et parte adversa ad hoc citata; et ut nulla sit contra iurantem praesumptio.

817. *Praesumptiones* sunt iudicia de re dubia ex indiciis deducta, sive, ut loquuntur civiles leges. sunt consequentiae, quas lex aut iudex ex facto cognito ad incognitum deducit (1). Quare aliae dicuntur praesumptiones *iuris*, et aliae praesumptiones *hominis*. Illae dividuntur adhuc in praesumptiones *iuris et de iure*, et in praesumptiones *iuris tantum*. Dicuntur *iuris et de iure*, cum lex ita aliquid praesumit, ut non admittat probationem in contrarium, sic ex. gr. res iudicata pro veritate habetur, et ex concubitu post sponsalia fit Matrimonium iis in locis ubi Tridentinum non fuit publicatum (2). Dicuntur *iuris tantum* cum lex quidem aliquid praesumit, sed usque ad contrariam probationem tantum, cuiusmodi est praesumptio, quae stat pro possessore, aut pro eo, qui habet ad aliquid fundatam in iure intentionem (3).

• (1) Praesumptio fundatur in veritate, et eruitur ex veritatis signis, quae certa non sunt, sed tantum magis vel minus probabilia. Quare praesumptio longe differt a fictione iuridica, quae falsitati revera innititur, et quod non est neque fuit, assumit ut verum ex iusta et probata causa ad aliquem bonum effectum inducendum. Sic Ius Canonicum fingit, Beneficiatum studiis vacantem, et a choro absentem, esse choro praesentem ad lucrandos fructus, et monachum quoad officia civilia esse mortuum, licet vivat. Similiter ius civile fingit patrem et filium in quibusdam negotiis unam esse personam, et filium adhuc in utero latentem, esse iam natum in iis, quae eius commodum respiciunt. Iuris fictionibus a legibus Romanorum introductis ad bonum commune saepe utitur ius civile, raro autem Ius Canonicum. Devoti l. 3. t. 9, § 28, in not. — (2) Cap. 30, de sponsal. Doctores tamen tradunt, quibusdam in casibus ipsam praesumptionem *iuris et de iure*

suam non exercere vim, ut si contrarium evidenter constet ex publica facti notorietate, vel ex publico instrumento. Bouix de iudic. part. 1, sect. 6, c. 4, q. 2. — (3) Doctores ad tit. de praesumpt. Sic praesumitur baptizatus, qui inter Christianos natus est atque educatus. Cap. 43, de praesb. non bapt. etc.; et is filius praesumitur, quem iustae nuptiae demonstrant. Harum praesumptionum effectus est, ut qui pro se talem habet praesumptionem relevetur ab onere probationis, quod transfertur in partem adversam; quae si per probationem non elidat, sententia in illius favorem ferenda sit, quae a praesumptione adiuvatur. Cap. 10, de praesumpt.

818. Praesumptiones hominis dividuntur adhuc: in *leves*, quae ex levibus aut temerariis coniecturis: in *graves*, quae ex coniecturis verosimilibus et probabilibus; et in *violentas*, quae deducuntur ex coniecturis adeo vehementibus, ut prudentis hominis assensum secum trahant. De levibus, sicuti erant veteres vulgares purgationes (1), nil curandum; sed non ita sentiendum de gravibus, quae diligenter sunt attendendae, utpote quae iudicis animum inclinare vel movere valent: nam ex. gr. recte praesumitur a conversatione adolescentiae ad senectutem, et a praeteritis factis ad futura (2); violentae denique praesumptiones possunt plenam constituere probationem (3).

(1) Vulgares purgationes a Longobardis in Italiam invectae, nimis ridiculae et superstitiosae erant. Fiebant enim praesertim per immersionem rei in aquam, et per tactum ferri candentis; et si immersus supernatabat, vel tangens ferrum non comburebatur, erat innocens, secus nocens, quia persuasum erat, Deum in innocente ita facturum, ut immersus in aquam, non submergatur, et tangens candens ferrum, non comburatur. Sed Ecclesia has purgationes, pluribus editis canonibus, semper damnavit et reprobavit. can. 20, c. 1, q. 6. Can. 7, 21 et 29, c. 2, q. 5, et cap. 8, de purg. can. Devoti loc. cit. § 30, in not. — (2) Cap. 3, 6 et 0, de praesumpt. — (3) Huius rei exemplum habemus in cap. 12, eod. Vis tamen harum praesumptionum iudicum sagacitati est commissa, qui non debent eas aestimare, nisi sint graves, praecisae et concordantes.

819. In criminalibus tamen causis, ex probabiliori sententia, praesumptiones, licet violentae, probationem non efficiunt, ob quam reus poena ordinaria damnari queat, ut in causa haeresis definisse videtur Innocentius III (1). Ratio est, quia praesumptiones non sunt verae et directae probationes, sed tantum indicia, vel probationes indirectae, quae quandoque in civilibus, ut verae proba-

vel absit, vel agere nolit. alius poterit officium executionis libere exercere, modo testator diverso modo non expresserit (2).

(1) Cap. 17 et 19 de testam. Licet regulariter nemo teneatur officium executoris suscipere, quia continet mandatum, et mandatum debet esse liberum; Episcopus tamen ob rationabilem causam potest clericum cogere, ut hoc officium suscipiat, si illi sit a testatore delatum. Si vero in causa pia testator nullum executores designaverit, potest adhuc Episcopus clericum cogere, ut hoc officium, tamquam Episcopi commissarius, gerat. — (2) Cap. 2, § 1, de testam. in 6.

684. Inter executores datos a iure primum locum tenet haeres institutus, qui adeundo haereditatem quasi contrahit cum omnibus legatariis, de legatis solvendis, et de voluntate testatoris exequenda. Post haereditatem, in piis haereditatibus, et legatis, venit dioecesanus Episcopus, qui insuper potest executioni se immiscere, si haeres in ea peragenda negligens sit, ut supra iam diximus, et manifeste in iure probatur (1); immo testator nequit cum effectu interdicere, ne Episcopus in piae dispositionis executione se immisceat: nam Sacri Canones, qui hanc potestatem Episcopo tribuunt, privata testatoris voluntate auferri non possunt; in quo Ius Canonicum cum Iure Romano concordat, cuius erat principium: *Nemo potest in testamento suo cavere, ne leges in suo testamento locum habeant* (2).

(1) Cap. 7 et 17, de testam. Benedictus XIV de Synod. l. 13, c. ult. n. 1. — (2) Cap. 6 et 17, de testam. Quare cit. Benedictus XIV ita concludit « omnibus exequi detrectantibus, tandem fiet devolutio ad » Episcopum, neque hoc prohiberi poterit a testatore. » Ibid.

685. Executores piarum dispositionum eas mutare prohibentur, nam S. Gregorius aiebat: *Ultima voluntas defuncti omnibus modis observari debet* (2): est enim prima pia dispositionis lex. Nec ipse Episcopus testatoris voluntatem in aliud pium opus convertere valet, etsi maiorem bonitatem, et utilitatem evidenter contineat. Solus Papa, ex iusta et rationabili causa, testatorum voluntates commutare potest, quia quaevis dispositio ad piam causam, tacitam habere debet clausulam, *salva sedis Apostolicae auctoritate* (2). Nihilominus cum testatoris voluntas, iuxta

modum ab ipso praescriptum, exequi nequit, Episcopus cum consensu haeredis, et executoris, pium legatum in aliud opus pium convertere potest, ita tamen ut, quantum possibile est, voluntas testatoris servetur, quia praesumitur talem fuisse voluntatem testatoris, si casum praevидisset, et talem esse si viveret.

(1) Can. 4, c. 13, q. 2. — (2) Clem. 2, de relig. domib.

TITULUS XXXI.

DE PEREMPTIONE IURIUM ET OBLIGATIONUM.

SUMMARIUM: 686. Obligatio extinguitur per rei interitum. — 687. Per confusionem. — 688. Per compensationem, si opportuna observentur regulae. — 689. Per praescriptionem. — 690. Quae sint praescriptionis condiciones, et quae praescribi nequeant? — 691. Praescriptio requirit bonam fidem. — 692. Requirit iustum titulum. — 693. Requirit possessionem continuam per tempus a lege statutum. — 694. Quando praescriptio dicatur dormire? — 695. Ex quibus regulis determinetur tempus ad praescribendum necessarium? — 696. Debitum extinguitur per solutionem. — 697. Quando successor in Beneficio teneatur solvere debita antecessoris? — 698. Clericorum debita solvenda sunt etiam ex eorum Beneficiorum fructibus? — 699. In quo consistat beneficium competentiae? — 700. Quando, et quot modis fiat novatio? — 701. Quid significet acceptilatio, et quot modis fiat?

786. Iurium et obligationum *peremptio*, ex ipso iure contingit, vel ex facto hominis. Ex ipso iure, ius et obligatio perimitur praesertim: per *rei interitum*, per *confusionem*, per *compensationem*, et per *praescriptionem*. Per *interitum rei* extinguitur obligatio: nam nemo debitor potest esse rei, quae in rerum natura amplius non est. Sed huic regulae exceptio fit, si dolo, vel culpa debitoris res perierit, si res sit furtiva, et si debitor legitime interpellatus ad tradendum, quod debebat, fuerit in mora culpabili tradendi, quia ex regula iuris, *mora sua cuilibet est nociva* (1). Haec exceptio tunc procedit, cum res aequae apud dominum non erat peritura, et tendit ad dandam aestimationem, cum res amplius non extat.

(1) Cap. 25, de reg. iur. in 6.

687. Per *confusionem* evanescit obligatio, quando ius creditoris in eandem personam coalescit, ut in haerede,

qui prius erat creditor, vel debitor defuncti. Nisi enim hoc casu extingueretur obligatio, haeres post aditam haereditatem absque beneficio inventarii (1), sui ipsius creditor, et debitor esset, quod repugnat.

(1) Beneficium inventarii in hoc consistit, quod haeres, qui legitime ante aditionem haereditatis omnium bonorum defuncti inventarium confecit, erga defuncti creditores ad id tantum teneatur, quod ex haereditate percepit, non vero ultra eiusdem haereditatis vires, uti ex iure civili contingeret, si inventarium non confecisset: hinc facto inventario, si haereditas ad satisfaciendum omnibus creditoribus non sufficiat, haeres iura sua, sicut ad caeterorum creditorum, iuxta haereditatis vires salva habet, et illud accipit, quod sibi defunctus debebat, quia confusio non operatur.

688. Per *compensationem* tollitur obligatio, quia compensatio est debiti et crediti inter se contributio. Proinde, si Titius debet centum Caio, et Caius centum Titio, mutuae actiones eliduntur, nec ulla amplius efficax obligatio remanet. Quaedam tamen ad legitimam reddendam compensationem requiruntur conditiones: 1.^a ut debitum, et creditum sit utrinque efficax, liquidum, et purum: 2.^a ut compensatio fiat in rebus fungibilibus eiusdem generis, ut pecunia cum pecunia, frumentum cum frumento, etc.; quare, ex iure non datur compensatio, si unus debeat pecuniam, et alius equum, vel fundum: ratio enim diversae aestimationis impedit compensationem, et aliunde aliud pro alio, invito creditore, solvi non potest (1); 3.^a ut idem sit debitor, et creditor, nam nemo potest compensare in eo, quod ex. gr. sui creditoris frater sibi debet; 4.^a ut compensatio non sit interdicta a lege, ut interdicitur in causa spoli, depositi, aut commodati, et alimentorum (2).

(1) Moralistae tamen tradunt, maxime pro foro conscientiae, compensationem fieri etiam in alia specie. S. De Ligorio l. 3, n. 521. —

(2) Debita etiam inaequalia compensantur, ut si unus debeat centum, et alius bis centum, in centum fit compensatio. Nec refert in contrarium revertere, creditorem non teneri partem crediti acceptare: nam hoc verum est, cum creditor a debitore solutionem habet; in hoc vero casu creditor solutionem in parte recipit a se, dum pecuniam retinet suo debitori debitam.

689. Per *praescriptionem* obligatio oritur, vel aufertur;

praescriptio enim potest definiri, *medium iuris, quo per possessionem certi temporis, aliasque conditiones a lege praefinitas, ius aut res aliena acquiritur, vel propria amittitur*; quod a legibus humanis positivis, tam civilibus, quam ecclesiasticis, institutum fuit ad publicam utilitatem, ne diutius incerta manerent dominia rerum, et lites auferrentur ac veluti perpetuae redderentur. Hoc sane remedium in ratione fundatur, qua edocemur, dominum rem suam colere, defendere, et petere multo tempore negligentem, videri eam pro derelicta habere; ac proinde dignum esse, qui a lege, in poenam negligentiae, eadem per praescriptionis medium privetur (1). Ideo praescriptio ad formam Sacrorum Canonum legitime perfecta ipsam afficit conscientiam, ita ut, si sit acquisitiva, tuto retineri queat adeptum rei dominium, et si sit extinctiva, plena detur liberatio. Nec quidquam in contrarium facit regula iuris, per quam nemo locupletari potest cum aliena iactura: nam regula intelligenda est de iniusta locupletatione, non vero de iusta, et a lege probata ex iustissima causa, ne in societate dominia rerum maneant incerta, vel perpetuae adsint bonorum confusiones. Similiter nihil in contrarium facit, quod aiebat imperator Iustinianus, praescriptionem esse *impium praesidium, et improbam temporis allegationem* (2); nam ibi loquebatur non de legitima, quam ipse probaverat, sed de impia praescriptione, qua perversi homines contra Ecclesiam abutebantur.

(1) Praescriptio initium habuit ab usucapione, qua olim res corporalis mobilis usu-capiebatur, id est per continuatam possessionem acquirebatur a possessore, et a primo domino amittebatur; sed postea usucapio, et praescriptio, fere in omnibus fuerunt aequiparatae, et nunc a legibus civilibus, et in praxi, sola praescriptio nominatur. —

(2) Novel. 9.

690. Ut autem praescriptio ad formam Sacrorum Canonum legitima sit, quatuor requiruntur conditiones: 1.^a ut res sit apta praescribi; 2.^a ut adsit bona fides; 3.^a ut habeat iustum titulum; 4.^a ut res possideatur tempore a lege statuto. Circa primam conditionem, ex iure Canonico praescribi nequeunt: 1.º quae sunt de iure naturali, quaeque inducunt ad peccatum (1); 2.º quae dependent

a potestate Ordinis, vel a solo privilegio apostolico (2); 3.º quae spectant ad obedientiam, et visitationem, cum praescriptio est extinctiva, ita ut nulli debeantur; non vero cum est tantum translativa de uno in alium Praelatum (3); 4.º quae spiritualia iura sunt, in laicorum favorem (4); 5.º quae spectant ad fines dioeceseos, ac parochiarum, quando fines legitima probatione, vel alias indubitata fide constiterit ecclesiastica ordinatione statutos (5).

(1) Cap. XI, de consuet. ubi Gregorius IX haec habet: *Cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent obligatam, nemo sanae mentis intelligit, naturali iuri... quaecumque consuetudine... posse aliquatenus derogari.* Idcirco contra bonos mores numquam potest praescribi, quia, ut aiebat Tertullianus: *Abusus perpetuo clamat; hoc exigit veritas, cui nemo praescribere potest, non spatium temporum, nec patrocinia personarum, non privilegium regionum.* De velam. virg. in princ. — (2) Cap. 4, de consuet. — (3) Cap. 12 et 16, de praescript. Ratio primae partis in eo est, quod nemo potest esse acephalus, id est sine capite, cui obediat; ratio vero secundae partis est in eo, quod libertas, et exemptio ab alicuius Episcopi iurisdictione obtineri licite potest. Cap. 15 et 18, eod. cap. 4, de privil. et cap. 7, eod. in 6. — (4) Arg. cap. 7, de praescript. Laici enim non sunt capaces habendi iura spiritualia; nihilominus laicus contra laicum potest praescribere iuspatronatus, et res benedictas ac sacras. — (5) Cap. 4, de paroch. et can. 5 et 7, c. 16, q. 3.

691. Circa secundam conditionem, de bona fide, regula est, praescriptionem absque bona fide esse nullam, ut aperte sancivit Concilium generale Lateranense his verbis: *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est: synodali iudicio diffinimus, quod nulla valeat absque bona fide praescriptio tam canonica, quam civilis; cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae* (1). Bona autem fides datur, cum quis per errorem facti prudenter iudicat, sive credit, rem a se possessam esse suam, ut cum credit rem sibi venditam eum habere dominum, qui vendidit, licet illius vere non sit (2). Cum errore vero iuris bona fides esse nequit, nisi error sit vere invincibilis, vel saltem verosimilis, ut si quis rem a iure alienari prohibitam, quod ignorat, iudicis aucto-

ritate obtineat. Ex verbis autem citati canonis Concilii Lateranensis sequitur, bonam fidem necessariam esse ab initio praescriptionis, et debere esse continuam toto praescriptionis tempore. quod confirmatum fuit a Bonifacio VIII, qui in regula iuris sic constituit: *Possessor malae fidei, ullo tempore non praescribit* (3). Quare qui dubitat, an res sua sit, non potest inchoare praescriptionem. Si vero hoc dubium post inchoatam bona fide praescriptionem suboriat, per possessorem diligenter investiganda est veritas; quo facto, si dubium adhuc perseveret, possessor potest continuare, et perficere praescriptionem, quia in dubio melior est conditio possidentis (4). Completa tandem praescriptione, mala fides superveniens non potest amplius nocere, quia praescriptionis effectus iam fuit operatus; et ideo, qui cognoscit, rem fuisse alienam, non tenetur amplius restituere (5).

(1) Cap. 20, de praescript. et concordat cap. 5, eod. et cap. 2, de reg. iur. in 6. — (2) Error tamen in facto proprio regulariter bonam fidem aufert, ac maxime ignorantia crassa, et affectata. — (3) Cit. cap. 2, de reg. iur. in 6. — (4) Cap. 65, eod. — (5) Gloss in cit. cap. 20, de praescript. verbo *nulla*, et cap. cit. 5, eod. in 6, verbo *noverit*.

692. Circa tertiam conditionem, de iusto titulo, observamus, titulum tunc dici iustum, cum per se habilis est ad rei dominium de uno in alium transferendum, uti est donatio, emptio, permutatio, legatum, etc.; qui, si sit verus et legitimus, rei dominium statim transfert, et si sit tantum coloratus, vel praesumptus, vel putativus, ius praebet praescribendi. Unde titulus ex. gr. commodati, precarii, depositi, etc., non est iustus titulus, et ius ad praescribendum non praebet, quia qui possidet, non possidet ut dominus. Iustus autem titulus ex iure in praescriptione requiritur (1), et quidem ad duplicem finem, nempe ad vitium malae fidei purgandum, et ad praescriptionem breviori tempore complendam.

(1) Cap. 17, de praescript.

693. Ultima conditio praescriptionis duo comprehendit, scilicet possessionem, et tempus, quo possessio de-

bet durare. Possessio definitur, *detentio rei vacuae in commercio existentis cum animo eam sibi habendi*, quae in rebus corporalibus dicitur *possessio*, et in incorporalibus *quasi possessio*; si consistat in facto materiali dicitur *naturalis*; et si habeat adiunctum animum sibi habendi, *civilis* appellatur. In principio cuiuscumque praescriptionis, possessio vel quasi possessio naturalis simul et civilis requiritur, quia possessio est fundamentum praescriptionis, et sine possessione praescriptio non procedit. (1) In prosecutione vero et complemento praescriptionis, possessio vel quasi possessio tantum civilis sufficit; nam potest praescribens possidere per alium, ut per procuratorem, per conductorem, per usufructuarium. etc. Possessio tamen debet esse continua, id est nunquam interrupta toto praescriptionis tempore; interruptitur autem naturaliter, vel civiliter: naturaliter, cum deest aliqua ex conditionibus praescriptioni necessariis, ut si cesset bona fides, et praescribens agnoscat, rem esse alienam, vel titulum agnoscat se non habere; civiliter vero, cum praescribens in iudicium citatur, ut rem possessam dimittat. Sed hoc casu, si in iudicio victoriam obtineat, vel lis per transactionem terminetur, possessio ita continuata putatur, ut si lis mota non esset (2).

(1) Cap. 3, de reg. iur. in 6. — (2) Dubium, an sicut per citationem iudicalem, ita per extraiudicalem denunciationem interruptitur praescriptio, resolvitur cum distinctione: si denunciatio innitatur tantum assertioni alicuius, qui possidentem monet, rem a se possessam non esse suam, praescriptio non interruptitur, quia possidens non tenetur illi credere; si vero denunciatus, quod asserit, certis documentis probet, interruptitur praescriptio, quia per hoc mala fides inducitur.

694. Cursus praescriptionis quandoque suspenditur, et tunc ipsa praescriptio dicitur dormire. Cum hoc contingit, tempus medium, quo praescriptio dormivit, subducitur, et tempus anterius cum posteriore coniungitur ad Praescriptionem complendam. Ex Iure Canonico praescriptio dormit: 1.º cum fervet bellum, vel hostilitas, quia non datur libertas agendi (1); 2.º cum Ecclesia suo est viduata Pastore, quia naturali suo defensore caret (2); 3.º cum prae-

latus, vel rector Ecclesiae in haeresim lapsus, vel excommunicatus, vel suspensus, vel captus ab hostibus, vel in exilium pulsum fuit, quia Ecclesia censetur quasi vacare (3); 4.º cum Praelatus, vel rector, qui Ecclesiae bona male alienavit, adhuc vivit, quia non praesumitur facile factum suum velle revocare (4); 5.º cum agitur de Ecclesia Romana, dormit praescriptio tempore schismatis, quia in hoc Ecclesia Romana est privilegiata (5).

(1) Can. 13. c. 16, q. 3, cap. 10 de praescript. quod communiter extenditur ad tempus pestis. — (2) Cap. 1, 4 et 15, de praescript. quod extenditur ad casum, quo Ecclesia Episcopum habeat inutilem. — Cap. 2. de transl. episc. — (3) Gloss. in cit. can. 13, c. 16, q. 3. — (4) Arg. can. 10. c. 16, q. 3, et ib. Gloss. — (5) Cap. 14, de praescript. quod in casu speciali ad alias Ecclesias extenditur. Cap. 1, eod.

695. Tempus deinde, quo possessio ad praescriptionem perficiendam durare debet, varium est, et a rerum natura, ac circumstantiis dependet. Hac de re secundum Canonistarum doctrinam sequentes assignamus regulas:

Regula 1.^a *Res mobiles praescribuntur triennio, modo adsit bona fides, et iustus titulus.* Dicimus, modo adsit bona fides, quia cum mala fide praescriptio non currit: hinc fur numquam praescribit; qui vero a fure emit, potest quidem praescribere, si sit in bona fide; sed cum res sit vitiosa, requiritur spatium triginta annorum etiam in re mobili, et ideo triennium non sufficit. Dicimus etiam, modo adsit iustus titulus, quia si desit iustus titulus, ad ipsam rem mobilem praescribendam requiruntur triginta anni, et si agatur contra Ecclesiam, maxime in re mobili pretiosa, quadraginta anni (1).

Regula 2.^a *Res immobiles privatorum cum bona fide, et iusto titulo, praescribuntur decem annis inter praesentes, et viginti inter absentes.* Haec praescriptio dicitur *longi temporis*. Praesentes autem dicuntur, qui sunt in eadem provincia; et absentes, qui in aliis provinciis morantur. Sed si quis fuerit partim praesens, et partim absens, anni absentiae duplicantur. Hinc in casu, quo quis praesens sit quinque annis, et deinceps absens, non poterit praescribere nisi quindecim annis, quia quinque anni ad com-

plendam praescriptionem inter praesentes, inter absentes sunt duplicandi. Caeterum in hac etiam praescriptione, si desit iustus titulus, praescriptio nisi triginta annis non completur. Sed haec praescriptio a modernis civilibus legibus fuit sublata.

Regula 3.^a *Omnes res et actiones inter privatos cum bona fide, praescribuntur triginta annis.* Haec praescriptio, quae dicitur *longissimi temporis*, non distinguit inter praesentes, et absentes, sed adversus omnes aequaliter procedit, nec titulum regulariter requirit, quia post lapsum adeo diuturni temporis titulus praesumitur. Diximus tamen *regulariter*, eo quod si praescribens habeat contrarium ius commune, vel contrariam praesumptionem, quorum utrumque, vel alterum tantum, ob graves inordinationes inde secuturas praescriptioni resistat, titulus non amplius praesumi potest; sed etiam in praescriptione triginta annorum est necessarius, veluti si agatur de decimis praescribendis in aliena parochia, vel dioecesi, de quo est casus a Bonifacio VIII iisdem ferme verbis decisus (2).

Regula 4.^a *Praescriptio contra Ecclesiam in genere in rebus immobilibus, et iuribus, completur tantum spatio quadraginta annorum.* Decretoria est hac de re dispositio Alexandri III, qui ait: *Illud autem te scire volumus, et tenere, quod adversus Ecclesias minorem praescriptionem quam quadraginta annorum Romana Ecclesia non admittit* (3). Dicimus *contra Ecclesiam*, quia Ecclesia contra privatos iuvatur praescriptione ordinaria; dicimus *contra Ecclesiam in genere*, quia contra Ecclesiam Romanam sola admittitur praescriptio centenaria, ut hic subiungimus. Sed Ecclesiae nomine intelliguntur Monasteria, aliaque loca religiosa, ad quorum praescribenda bona, etiamsi ex piis legatis, et donationibus obveniant, tempus quadraginta annorum necessarium est, licet praescriptio fiat contra aliam Ecclesiam (4).

Regula 5.^a *Contra Ecclesiam Romanam sola admittitur praescriptio centum annorum.* Ita declaravit Innocentius III, et in utroque antiquo Iure fuerat sancitum (5).

Adnotandum tandem, quod praescriptio dicitur *immemorialis* (6), quando adeo antiqua est, ut centum annos

excedat, et memoriam seniorum superet, ac eius ignoretur initium (7). Haec omnibus praescriptionibus praestat, aequivalet privilegio, et ut dicunt Doctores, meliorem titulum de mundo praebet: nullum requirit titulum, et locum habet, etsi ius resistat.

(1) Ratio conclusionis est, quia Alexander III, in cap. 8, de praescript. generaliter loquitur, et, nulla facta distinctione inter res mobiles et immobiles, contra Ecclesiam praescriptionem quadraginta annorum requirit, et praescriptionem triginta annorum ab aliis praecedentibus canonibus admissam reprobatur; sed et alia adest ratio cum de rebus pretiosis agitur; nam res pretiosae Ecclesiarum, rebus immobilibus assimilantur, et similiter absque iuris solemnitatibus alienari non possunt, ut infra videbimus. — (2) Cap. 1, de praescript. in 6. — (3) Cap. 8, de praescript. et concordat cap. 4, 6 et 9, eod. — (4) Pithing de praescript. n. 95 et 96. — (5) Hic Pontifex ita ait: *Tam civili sive caesario, quam canonico iure decretum est, ut contra Ecclesiam Romanam, quae gaudet speciali privilegio, non nisi centum annorum praescriptio locum habeat.* Cap. 14, de praescript. cap. 13, eod. Cap. 2, eod. in 6, et can. 17, c. 16, q. 3. — (6) Cap. 21 et 26, de verb. signif. — (7) Reiffenstuel de praescript. n. 122. Haec praescriptio probatur per testes senes, qui saltem per quadraginta annos testentur de visu, et sensu proprio, et insuper affirmant, se a maioribus suis audisse, talem semper fuisse rei statum, vel, ut scribit Glossa in cap. 1, de praescript. in 6, qui testentur, *quod semper viderunt, et audierunt ita esse; nec unquam viderunt, vel audierunt contrarium; et quod communis est, et fuit semper opinio, quod sic fuerit, et quod non extet contrarii vel initii memoria.* — (8) Cap. 1, de praescript. in 6.

696. Ex hominis facto deinde, obligatio perimitur praesertim per *solutionem*, per *novationem*, et per *acceptilationem*, sive *condonationem*. Solutio, est debiti praestatio legitimo modo, loco, et tempore, facta. Ratione legitimi modi requiritur ad regularem efficiendam solutionem, ut qui solvit integrum debitum simul et semel creditori offerat: nam creditor solutionem in parte accipere ordinarie non tenetur, quia solutio per partes, incommoda esse solet (1); ut solutio fiat in specie debita: aliud enim pro alio, invito creditore, solvi non potest (2); et ut solvatur prout conventum fuit (3). Ratione loci, solutio facienda est in loco convento, et si de hoc nulla sit conventio, regulariter in loco contractus, vel domicilii illius, qui potius incommodum, quam commodum ex obligatione reportat. Demum ratione temporis: si tempus fuit appo-

situm in favorem creditoris, ut posset ex. gr. licitas percipere mutui usuras, solutio ante praestitutum tempus fieri nequit, ne creditor damnum patiatur: sin secus tempus fuit appositum in favorem debitoris, hic etiam ante tempus solvere potest, quia ex Iuris Canonici dispositione. debitores fructuum bonorum ecclesiasticorum solutiones anticipatas facere nequeunt, quae si fiant, a Benedicto XIV nullae declarantur, quia possunt successoribus damnum afferre, aut viventes Beneficiatos ad aegestatem in posterum reducere (4).

Omnis qui debet, tenetur aut. per se, aut per alium, debitum solvere: iustitia enim requirit, ut detur unicuique suum. Etiam per alium facta solutio, ab obligatione liberat; hinc solutio per procuratorem facta, debitorem liberat; immo solutio facta per tertium, inscio etiam debitore, eum a debito liberat, salva solventi actione contra ipsum, quatenus utile ei, non omnino invito, negotium gessit. Sed Praelatus Ecclesiae, aut Rector, aut Beneficiatus, ita non potest aliena debita solvere, ut suam obliget Ecclesiam, vel Beneficium: nam *si quis praesumat ecclesiam sibi commissam pro alienis gravare debitis, aut litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent ecclesiae gravari*, suspensione, et excommunicatione Papae reservata plectitur, et Ecclesia non obligatur (5).

(1) Ex communi tamen Doctorum sententia, exceptio fit, si quis debitor sit ex diversis causis, ut si debeat centum ex mutuo, et centum ex empto: hoc enim casu solvere potest tantum centum ex mutuo, quia debita sunt distincta; sic si debeat capitale, et eius usuras, potest solvere tantum usuras; immo quod solvit, imputatur primum in usuras, quam in capitale. Reiffenstuel de solut. n. 44. — (2) Hinc debitor, pro pecunia dare nequit, invito creditore, frumentum, vel equum: neque vicissim: haec enim solutio, emptionis et venditionis speciem continet. — (3) Ratio est, quia ex regula iuris *contractus, ex conventionem legem accipere dignoscuntur*. Cap. 85, de rog. iur. in 6. — (4) Bul. *Universalis Ecclesiae*. — (5) Cap. 2, de solut. et ib. Giraldus.

697. Etiam successor in Praelatura, vel Beneficio, tenetur solvere debita, quae pro necessitate Ecclesiae, vel Beneficii suus antecessor assumpsit; nam, ut ait Alexander III: *Sicut filius debita patris solvere tenetur, ita praelatus*

tus sui praedecessoris pro Ecclesiae necessitate contracta (1). Quod autem Pontifex hic dicit de debitis contractis pro necessitate, ex communi Doctorum sententia extenditur ad debita pro utilitate Ecclesiae suscepta, quia ipsa Ecclesia cum creditoris detrimento locupletari non debet; quae utilitas praesumitur, si debita fuerint legitime contracta, id est cum consensu Capituli, et Superioris; si vero contracta fuerint a solo Praelato, vel Beneficiato, creditor probare tenetur, debitum in Ecclesiae utilitatem versum fuisse (2). At successor non cogitur solvere debita, quae antecessor contraxit, in quibus nec necessitas, nec utilitas Ecclesiae adfuit, ut si hoc modo ex. gr. mutuam pecuniam accepit (3), vel depositum acceptavit (4): qui enim hoc modo contrahit, non obligat Ecclesiam, sed se tantum, et bona sua.

(1) Cap. 1, de solut. — (2) Can. 2, c. 10, q. 2. § *et is creditor*. Sed communiter Doctores tradunt, utilitatem Ecclesiae tunc etiam adesse, cum debitum factum fuit ad subveniendum necessariae, honestae, et decenti sustentationi Praelati, vel rectoris, quia Ecclesia eos alere debet. Utilitas autem aestimanda est de tempore contractus, ita ut sufficiat illo tempore adfuisse, licet postea defecerit, vel probari non possit. Reiffenstuel de solut. a n. 16. — (3) Cap. 4, de fideiuss. — (4) Cap. 1, de deposit.

698. Clericorum debita, cum patrimonialia eorum bona non suppetunt, solvenda etiam sunt ex eorum Beneficiorum redditibus, ut clare disponit Lucius III. Cum enim quidam clericus pro aliis clericis fideiussisset, et, his non solventibus, solvere coactus fuisset, idem Pontifex mandat, ut debitores principales eidem clerico fideiussori *pecuniam, quam pro eis solvit, restituant, ipsumque servant indemnem; alioquin, sic subiungit executoribus a se delegatis, de redditibus eorum praescripta debita faciatis exsolvi; et damna etiam, quae propter hoc pertulit, resarciri, aut praedictos redditus sibi assignetis tamdiu sine molestia detinendos, donec ipsa damna resarcita fuerint, et debita sine diminutione soluta*. Et Glossa hic nomine reddituum intelligit etiam stipendia quotidiana clericis ex Beneficio debita (1).

(1) Cap. 2, de fideiuss. et ib. Gloss. verbo *reditibus*.

699. Attamen, clericis salva semper esse debet honesta sustentatio, ne in opprobrium proprii Ordinis mendicare cogantur; et i ieo ex Iure Canonico eis conceditur *beneficium competentiae*, in eo consistens, quod clerici obaerati, per carceres, aut censuras, non possunt cogi ad eorum debita solvenda, ultra quam facere possunt, salva eorum congrua sustentatione, dummodo idonea cautione saltem per iuramentum caveant de solvendo, ubi ad pinguiolem fortunam devenerint (1). Hoc privilegio clerici fruuntur etiamsi bonis cesserint, et probabiliter etiamsi, in contrahendo debito, huic privilegio renunciaverint: eo quod concessum est in favorem totius clericalis Ordinis; sed eodem privantur, ut passim tradunt Doctores, si debita negaverint, si debita descendant ex delicto, vel quasi delicto, si sint suspecti de fuga, et si eorum creditores magis egeant, quam ipsi clerici.

(1) Hoc beneficium, de quo supra iam egimus n. 73, clericis competit ex sanctione Gregorii IX, in cap. 3 de solut.

700. Alter modus, quo, facto hominis, obligatio perimitur, est *novatio*, quae contingit, cum una obligatio in aliam convertitur, sive iisdem manentibus personis, sive alterutra earum mutata. Fit novatio, iisdem manentibus personis, si ex. gr. inter deponentem et depositarium nova conventio interveniat, per quam pecunia, penes ultimum deposita, eidem mutuata habeatur; fit novatio, mutato creditore, si, quod Caius debet Titio, per novam conventionem tribuatur Sempronio; et fit novatio, mutato debitore, si quod Caius debet Titio, solvere paciscatur Sempronius: cuius novationis exemplum habemus in D. Paulo, qui promisit, se soluturum, quod Philemoni debebat Onesimus: *Si aliquid*, ait, *nocuit tibi, aut debet* (Onesimus), *hoc mihi imputa: ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam* (1). Post huius promissionis acceptationem perfecta fit novatio, quae a Romanis dicebatur fieri per *expromissionem*. Novationis effectus est, ut per eam prima obligatio perimatur omnino cum iuribus sibi adiunctis, hypothecae, aut fideiussionis, aut privilegii, et nova consurgat, ita ut ad

antiquum debitorem non detur amplius regressus, etiamsi expromissor solvendo non sit (2).

(1) Epist. ad Philem. v. 18. — (2) Unde novatio a cessione differt: nam per cessionem non extinguitur prima obligatio; et ideo cessio fieri potest absque consensu debitoris; dum novatio talem consensum requirit, quia novam obligationem, veteri extincta, efformat.

701. Ultimus modus, quo, facto hominis, obligatio perimitur, est *acceptilatio*, quae significat *acceptum habere*, et debitum ita remittit, ac si eius solutio per creditorem accepta fuisset. Unde acceptilatio hodie idem sonat, ac debiti condonatio, sive remissio, quae fieri potest *expresse* per verba, et *tacite* ex. gr. per restitutionem chirographi originalis ipsi debitori, aut per eiusdem chirographi destructionem, quia ex his factis creditoris voluntas debitum remittendi evidenter resultat. Sed per restitutionem pignoris, debiti remissio non praesumitur, cum ex hoc solo facto non arguatur in creditore debitum remittendi voluntas, quia aliis iustis causis potest ad pignus debitori restituendum creditor induci (1).

(1) Tam novatio, quam acceptilatio, quatenus alienationem important, a rerum ecclesiasticarum administratoribus fieri non possunt, nisi observentur solemnitates pro rerum earundem alienatione necessariae, de quibus infra agimus.

TITULUS XXXII.

DE BONORUM ECCLESIASTICORUM ALIENATIONE.

SUMMARIUM: 702. Quid sit alienatio, et quotuplex? — 703. Quae sint res propter se alienari prohibitae? — 704. Quae prohibitae propter actum alienationis? — 705. Alienationes prohibitae sunt irritae. — 706. Quotuplex actio competat Ecclesiae contra male alienantem? — 707. Quibus poenis puniatur male alienans? — 708. Alienari possunt res, quae servando servari nequeunt? — 709. Quae sunt exigui valoris. — 710. Quando adest necessitas, vel voluntas testatoris. — 711. Quando res sunt ab antiquo alienari solitae. — 712. Locatio permissa est ad triennium. — 713. Quotuplex sit iusta causa alienationis? — 714. In quo consistant solemnitates a iure requisitae? — 715. An beneplacitum Apostolicum debeat praecedere actum alienationis? — 716. Quomodo idem beneplacitum soleat concedi?

702. *Alienatio* in genere, est actus, quo dominium rei de uno in alium transfertur; sed a Doctoribus hoc loco latiori quodam modo accipitur, et sic accepta potest defini: *actus, quo dominium, vel possessio rei ecclesiasticae, extinguitur, vel minuitur.* Propterea dividitur: in *propriam*, si ius, quod in ipsam habet Ecclesia, extinguitur, ut in donatione, venditione, etc.; et in *impropriam*, si ius, quod in ipsam habet Ecclesia, tantum minuatur, ut in locatione, pignore, etc. Alienatio bonorum ecclesiasticorum, generaliter est prohibita: nam publice interest, ut necessaria ad divinum cultum, stipendia clericorum, et subsidia pauperum, perpetuo conserventur ad Ecclesiam, quae perpetua esse debet (1); sed quandoque est etiam permissa, ut liquet ex ipsa rubrica tituli Decretalium, *De rebus Ecclesiae alienandis, vel non.* Quare primum de alienationibus prohibitis, et deinde de permissis agemus.

(1) Bona ecclesiastica ad hunc effectum, censentur omnia bona ecclesiarum, monasteriorum, locorumque piorum quorumlibet, ex definitione Pauli II in Extrav. *Ambitiosae* de reb. Eccl. non alien. int. com. Cum autem adversus hanc Bullam Regulares antiquam praetenderent privilegia, Urbanus VIII eam contra Regulares confirmavit per decretum S. Congregationis Concilii 7 sept. 1624, in quo bonorum ecclesiasticorum alienationem absque expressa eiusdem S. Congregationis licentia interdixit omnibus *generalibus, et provincialibus Capitulis, vel Congregationibus, Abbatibus generalibus, et quibuscumque aliis Supe-*

rioribus regularibus cuiusvis Ordinis, Congregationis, Societatis, vel Instituti, intra fines Europae existentibus. Quare huic prohibitioni subiiciuntur omnes Congregationes ecclesiasticae virorum et mulierum, cum in his emittuntur vota simplicia, vel etiam cum nulla emittuntur vota, ut ex decisionibus S. Congregationis late probat Auctor Anal. iur. Pont. ser. 1, pag. 1136. Immo eadem prohibitio viget etiamsi ageretur de alienationibus unius monasterii cum altero etiam eiusdem ordinis, quia bona monasteriorum sunt realiter separata, quamquam id fieret in utriusque monasterii utilitatem. S. Congregatio 19 mart. 1685.

703. In alienationibus prohibitis duo consideranda sunt, nempe: res, quae alienatur, et actus alienationis. Propter rem ipsam alienari non possunt: 1° Res immobiles natura, ut templa, monasteria, loca pia ecclesiastica, eorum praedia urbana, vel rustica, domus, agri, etc. (1); item res immobiles ex dispositione legis, ut iura, et actiones ad rem immobilem (2); decimae, census annui, loca montium, nomina debitorum (3), hypothecae, servitutes reales, usufructus, piscationis, venationis, pascui, etc.; quae cum natura sua nec mobiles, nec immobiles absolute vocari queant, qualitatem a lege ob rem ad quam referuntur, accipiunt: nam *qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.* 2° Alienari non possunt res mobiles pretiosae, quae propter pretium, ut gemmae, aurum, argentum, vel propter artem, ut insignes picturae, sculpturae, ornatus, etc.; vel propter antiquitatem, aut reverentiam Deo, Sanctis, aut etiam benefactoribus debitam, aliquem particularem splendorem, vel utilitatem ipsi Ecclesiae afferunt, vel afferre possunt (4).

(1) Cap. 1, de reb. Eccl. alien. Extrav. *Ambitiosae* eod. int. com. — (2) Cap. 2, de reb. Eccl. non alien. in 6, Clem. 1, eod. — (3) Cap. 1, eod. in 6, Clem. 1, § *earumque annui* de verb. signif. — (4) Observamus tamen quasdam res mobiles, et in se non pretiosas, quae in parte possunt alienari, in toto alienari non posse, uti est grex ovium, bibliotheca, et similia, quia haec ad usum perpetuum conservanda sunt, ad quem sunt destinata. Idem dicendum de pecunia in arca Ecclesiae conservata, quia licet Ecclesia aurum habeat, *non ut servet*, ut ait S. Ambrosius, *sed ut erogat, et subveniat in necessitatibus*, Can. 70, c. 12, q. 2, non potest tamen alienari illa pecunia, quae in arca Ecclesiae detinetur ad rem immobilem, vel mobilem pretiosam emendam destinata, neque illa pecunia, quae in arca seposita per modum thesauri pro extraordinariis necessitatibus conservatur, quia talis pecunia, ex destinatione, iam rebus immobilibus, vel mobilibus

pretiosis affecta manet. Cit. Extrav. *Ambitiosae*, et Zallinger de reb. Eccl. alien. § 152.

704. Actus deinde qui prohibitam alienationem continent sunt: 1° illi, per quos plenum rei dominium ab Ecclesia dimittitur, ut donatio, venditio, permutatio, condonatio, cessio iuris vel actionis (1); 2° illi per quos minus plenum rei dominium ab Ecclesia in alium transfertur, ut est emphyteusis et census (2); 3° illi, per quos utrumque dominium minuitur, uti est locatio diuturna, concessio pignoris vel hypothecae, compromissum, transactio, constitutio ususfructus, aut alterius servitutis (3); 4° illi, per quos bona Ecclesiae laicis subiiciuntur (4): ex quibus apparet, prohibitas esse nedum proprias, sed et improprias alienationes.

(1) Cit. cap. 5, de reb. Eccl. alien. in quo confirmatur Constitutio imperatoris Leonis in l. *iubemus* eod. de SS. Eccl. Hic dubitatur an legati, vel haereditatis repudiatio sit actus Praelato prohibitus. Engel. affirmat. de rer. eccl. alien. n. 9, quia vere Ecclesiae praeiudicium affert: De Luca negat, disc. 1, de alien. n. 122, quia prohibitio alienandi respicit quaesita, et non quaerenda, ac duo diversa sunt alienare, et non acquirere. At licet Praelatus, sic legatum vel haereditatem tantum delatam repudiando, reus forte non fiat contra leges rerum ecclesiasticarum alienationem prohibentes, reus certe erit gravis omissionis, quatenus damnus Ecclesiae intulit, quod tenetur reparare. — (2) Cit. cap. 1, et Clem. 1, eod. — (3) Cit. Extrav. *Ambitiosae*. Observamus, locationem esse diuturnam, quando fit ultra triennium, et hypothecam ex probabiliori sententia esse illam tantum prohibitam, quae specialiter in aliquo praedio constituitur: nam in cit. cap. 5, specialis tantum hypotheca prohibetur, et inclusio unius est exclusio alterius. Quare hypotheca generalis non videtur prohibita, quae necessaria est Praelato, ut utilem contractum inire queat, cum, qui contrahit se et sua obligare debeat. Insuper in generali hypotheca res non manent ita stricte obligatae, quemadmodum in hypotheca speciali, quae inchoata alienatio dici potest, nec ita facile in illa, sicut in ista, ad rei oppignoratae distractionem deveniri potest. Unde generalis permittitur, et specialis hypotheca reprobatur. De Luca de alien. in sum. n. 9. Item observamus, compromissum esse tantum prohibitum voluntarium; nam necessarium, sive illud, quod iudicis sive legis mandato fit, est permissum. Can. 46, c. 11, q. 1. Demum observamus, transactionem illam tantum esse probabiliter prohibitam, in qua ab Ecclesia pro compositione alia res alienari prohibita traditur. Si enim transigendo alienetur tantum res alienari permissa, non videtur transactio prohibita, ut si, pro compositione, Ecclesia tradat fructus annuos, aut pecuniam pro expensis occurrentibus asservatam, quia huiusmodi res

sub prohibita alienatione non cadunt. De Luca de alien. in sum. n. 10 et 11. — (4) Cap. 2, de reb. Eccl. non alien. in 6, ubi Pontifex quorundam clericorum agendi rationem damnat, qui bona ecclesiastica a laicis se tenere asserebant, ut ab his defenderentur. Quare irritat omnes actus, quibus Praelati, vel clerici, *constituendo, vel recognoscendo, seu profitendo ab illis (laicis) ea tanquam superioribus se tenere, seu ab ipsis eadem advocando... vel ipsos patronos, vel advocatos Ecclesiarum, seu bonorum ipsarum perpetuo, vel ad tempus non modicum statuendo*, bona Ecclesiae laicis submiserint. Et Glossa subiicit, *sicut fit hodiernis temporibus*, quod nunc maiori iure tenemur lamentari.

705. Alienationes bonorum ecclesiasticorum, tam propter rem ipsam, quam propter actum alienationis prohibita, ita fieri nequeunt, ut si fiant, sint nullae et irritae ipso iure pro utroque foro, saltem post iudicis sententiam. Decrevit enim hac de re Gregorius Papa IX, *contractus omnes etiam iuramento vel alterius cuiuscumque firmitatis adiectione vallatos... et quidquid ex eis secutum fuerit, adeo viribus omnino carere, ut nec ius aliquod tribuant, nec praescribendi etiam causam parent* (1); et Paulus II pariter constituit, ut alienationes huiusmodi *nullius omnino sint roboris*, vel momenti (2). Haec tamen nullitas talis est, ut per Superioris ratihabitionem possit auferri, et contractus confirmari, quando in utilitatem Ecclesiae manifeste cedit. Ideo hae alienationes, ut contractus minorum, claudicare dicuntur, hoc est, qui contrahit, cum Ecclesia obligatur, sed ipsa Ecclesia non obligatur, si sit laesa; ex quo sequitur. emptorem rei ecclesiasticae teneri pretium solvere, quin allegare possit emptionis nullitatem, quia debet sibi imputare, si cum inhabili ad contrahendum contraxit: Ecclesia ex adverso potest, si laesa sit, venditionem nullam habere, et rem venditam, restituto pretio accepto, repetere, vel venditionem per Superiorem ratam habere, si ex ea utilitatem percipiat. Ratio est, quia Ecclesia fruitur iure minorum, qui legibus tum antiquis, tum modernis, hoc privilegium habent (3), quod synodus Ancyrana ab antiquis expresse probavit in alienationibus factis Sede Episcopali vacante, quarum constituit in iudicio futuri Episcopi pretium recipere, vel res ipsas male alienatas repetere (4).

(1) Cap. 2, de reb. Eccl. non alien. in 6. — (2) Cit. Extrav. *Ambitiosae*. — (3) Cap. 3, de integr. restit. — (4) Can. 42, c. 12, q. 2.

706. Ex facta prohibita alienatione, duae pro Ecclesia oriuntur actiones, una scilicet rei vindicatoria contra possessorem, et alia personalis contra male alienantem. Actio rei vindicatoria, ad hoc tendit, ut res male alienata a quocumque possessore restituatur Ecclesiae cum fructibus ex ea perceptis et exstantibus, et si fuerint in mala fide percepti, cum omnibus omnino fructibus etiam consumptis, et cum accessionibus, et melioramentis, salva tamen emptori actione contra Rectorem male alienantem, si ipse in bona fide fuerit (1). Intentari autem potest haec actio nedum a Superiore, vel successore, sed et ab ipso Rectore male alienante, etiamsi rem non repetendi iuramentum emiserit, quia tale iuramentum est illicitum, et sine animae praeiudicio non potest observari (2): quin immo intentari potest a Patrono, et a quocumque clerico, quia bonorum ecclesiasticorum conservatio omnium interest (3). Actio vero personalis contra male alienantem, tendit ad hoc, ut idem bonis suis damnum Ecclesiae illatum repararet (4), qui si mori contigerit, eadem actio contra haeredes dirigitur: nam et hi. ut auctor eorum, tenentur rem male alienatam Ecclesiae restituere, vel alio modo Ecclesiam indemnem servare, quia haeres, in iure, una persona censetur esse cum defuncto, cuius haereditatem cum adiunctis oneribus suscipit (5). Sed ipsa Ecclesia, ut Doctores tradunt, quam maluerit ex his duabus actionibus eligere potest; immo, una electa, adhuc potest ad aliam divertere, usque donec rem male alienatam assequatur, qua obtenta per actionem rei vindicatoriam cessat actio personalis, et vicissim.

(1) Can. 13, c. 12, q. 2, cap. 6 et 11, de reb. Eccl. alien. et ibid. Gloss. verbo *sufficere*. — (2) Cit. cap. 6 et ib. Gloss. verbo *alienator*. Cap. 32, de iureiur. — (3) Can. 35, c. 16, q. 7 et cit. cap. 6, de reb. Eccl. alien. — (4) Cap. 9, eod. — (5) Can. 18, c. 12, q. 2 et cap. 3, de pignor.

707. Principalis poena contra male alienantes et recipientes bona ecclesiastica, praeter nullitatem contractus

et rei restitutionem, est excommunicatio, quae ab antiquissimis Canonibus statuta, postea renovata et confirmata fuit a Paulo II., qui sic sancivit: *Tam qui alienat, quam is qui alienatas res et bona praedicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat* (1). Haec tamen excommunicatio, reservata non est, nisi cum alienatione coniungatur bonorum ecclesiasticorum usurpatio a Tridentino damnata (2): non incurritur ab ignorantibus, et ab alienantibus bona fide, nisi ignorantia sit crassa, aut supina, quia idem Pontifex poenam irrogat contra eum tantum, qui *alienare praesumpserit*, quod importat dolum, malitiam, aut temeritatem. Item non incurritur per alienationis contractum, etiamsi rei traditio fuerit subsequuta; sed tantum per notabilem rei ipsius retentionem; nam Symmachus Papa ita ait: *Nisi forte et alienator, et qui acceperit, celeri restitutione sibi prospexerint* (3). Aliae poenae contra clericos maiores, sunt, interdictum ab ingressu in Ecclesiam, et suspensio ab administratione Officii et Beneficii in spiritualibus, et temporalibus, si per sex menses in interdicto, animo indurato, perseveraverint (4); contra clericos minores, est privatio Officii et Beneficii, ita ut ipso facto vacare censeantur illa Beneficia, quorum bona sui Beneficiati male alienaverint (5); contra Regulares demum, est privatio officiorum, et inhabilitas ad illa, et privatio vocis activae et passivae, ipso facto incurrenda ex decreto generali Urbani VIII (6). Sed nuperrima Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX, ius novum in hac materia introduxit. Ipsa quidem, ut iam notavimus sub n. 599. excommunicatione, Papae speciali modo reservata, plectit usurpantes, et sequestrantes bona et redditus ecclesiasticos, nec non invadentes et usurpantes terras et loca ad Ecclesiam Romanam pertinentia: similiter sub excommunicatione latae sententiae, nemini reservata, plectit praesumentes alienare et recipere bona ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico ad formam Extravagantis *Ambitiosae* Pauli II, de bon. Eccl. non alienandis, quae praeter allatam excommunicationem alias poenas, interdicti, suspensionis, privationis Beneficii, vocis activae et passivae, et inhabilitatis ad officia et Beneficia, ipso facto

incurrendas, infligit. Hinc dubium excitatur, an Pius IX, qui confirmavit excommunicationem latam contra alienantes, confirmaverit etiam alias censuras et poenas latas a Paulo II, in eadem a se citata Bulla? Pro affirmativa, facit regula iuris, qua statuitur, iurium correctionem esse evitandam, quia odiosa est: unde, iuxta hanc interpretationem, videretur dicendum, alias censuras suspensionis et interdicti latas a Paulo II, fuisse a Pio IX confirmatas, ideoque adhuc subsistere. Sed pro negativa, militat clara et aperta novae Constitutionis dispositio, qua decretorie abrogantur omnes censurae praeexistantes, vel eisdem derogatur, si et in quantum non appareant in ipsa nova dispositione renovatae et confirmatae. Iam vero Pius IX confirmavit excommunicationem Pauli II. Sed sicut de interdicto et suspensione. Ergo hae censurae dicendae videntur abrogatae, tamquam censurae latae sententiae ab ipso iure impositae. Dicimus tamquam censurae latae sententiae ab ipso iure impositae, quia nil impedit iudicem ecclesiasticum in casu concreto has censuras debita forma proferre, quae idcirco adhuc subsistunt tamquam poenae ferendae sententiae, quibus nova Pii IX Constitutio nihil detraxit, et in pristina eorum forma perseverare debent. Aliae vero poenae a Paulo II in sua Bulla citata inflictas, uti sunt privationes Beneficiorum et officiorum, inhabilitates ad illas, et amissio vocis activae et passivae, videntur adhuc in suo robore subsistere, quia simpliciter poenae sunt, et non censurae, ad quas tantum respicit Bulla novissima Pii IX.

(1) Cit. Extrav. *Ambitiosae* de reb. Eccl. non alien. int. com. —

(2) Sess. 22, c. 11, de ref. — (3) Cit. cap. 6, de reb. Eccl. alien. —

(4) Etiam capitula subiiciuntur interdicto. Giraldus d. 1. ad cap. 5.

— (5) Cit Extrav. *Ambitiosae*. Circa hodiernam praxim huius Bullae multae sunt discrepantes Doctorum sententiae, quas legere quisque poterit penes Giraldum ad cit. cap. 5, de reb. Eccl. alien.; et praecipua est, an valeat consuetudo in contrarium? quam non valere putamus: tum quia obstat iuramentum, quod singuli Episcopi initio Episcopatus praestant de rebus Ecclesiae non alienandis; tum quia S. Congregatio declaravit, *non usum dictae Constitutionis allegabilem non esse*. Auct. Prael. iur. can. t. 2, n. 588. — (6) Monacellus part. 2, tit. 16, for. 4.

708. Alienationes bonorum ecclesiasticorum permissae, ex duplici capite probantur; nam possunt esse permissae sua natura, et permissae fieri poterunt per observatas iuris solemnitates. Sua natura primo, permissa est alienatio rerum, quae servando servari nequeunt, quemadmodum sunt fructus arborum, vinum, oleum, frumentum, etc.; quae si clericorum culpa perirent, in eos ad damni compensationem actio daretur. Huius generis omnes aestimantur res, quae ad biennium vel triennium non durant, vel quae usu consumuntur, vel non fructificant, vel, ut ait praefatus Pontifex Paulus II, *quae servando servari non possunt pro instantis temporis exigentia* (1).

(1) Cit. Extrav. *Ambitiosae*. Sic possunt alienari arbores arefactae, inutiles et nocivae, cum onere tamen alias implantandi, ubi locus sit, quae fructuosiores esse queant; sed extra huiusmodi casus, qui arbores solo cohaerentes alienat, vel succidit, in poenas male alienantium incidit, quia tales arbores pars soli censentur. Ventriglia de alien. bon. eccl. § 2, n. 19.

709. Secundo, permissa est Episcopo alienatio rerum immobilium inutilium, aut exigui valoris, cuiusmodi sunt domus, *quae in quibusdam urbibus non modica impensa sustentantur*, ut terrulae, ac vineolae, quae Ecclesiae minus sunt utiles (1); et huius facultatis exercitium non impedit iuramentum, quod Episcopus coram Papa emisit non alienandi bona Ecclesiae, quia, tenent Doctores, sic observatur in praxi universali ipsi Pontifici nota, et aliunde hic actus potius ad necessariam administrationem pertinet, quam ad veram alienationem (2). Sed difficultas in eo consistit, ut agnoscat, quatenus res exigui valoris, iuxta celebratissimum caput *terrulas*, dicendae sint. Exiguus aut modicus valor est relativus ad Ecclesiae facultates, qui proinde vel ex consuetudine, vel ab Episcopi iudicio determinandus est. Attamen male non ageret ille Praelatus, qui ex aliqua iusta causa rei ecclesiasticae alienationem permetteret, cuius valor non excedat quadraginta, aut quinquaginta scuta monetae Romanae (3).

(1) Can. 20, et can. *terrulas*, 53, c. 12, q. 2. — (2) Ventriglia loc. cit. n. 3. — (3) Monacellum part. 2, tit. 26, for 15, n. 2. Insuper notandum, quod praedium non potest dividi, ut locus fiat modicitati va-

loris ad effectum illud in parte saltem alienandi; nam per hanc divisionem manifeste fraus fieret legi.

710. Tertio, permessa est alienatio rei immobilis in casu imminentis et praecisae necessitatis Ecclesiae, cui alio modo auxilium afferri nequeat, et aliunde tempus non detur recurrenti ad Summum Pontificem (1); item in casu, quo res Ecclesiae fuerunt relictæ sub expressa, vel tacita conditione liberae alienationis. Tacita conditio est, si res immobilis donata vel legata sit monachis, ut sunt Fratres Minores, qui nec in communi possunt immobilia possidere: hi enim debent rem immobilem distrahere, pretiumque in Monasterii usum convertere. Tacita quoque conditio est, si res immobilis Ecclesiae donata vel legata sit, sub onere restitutionis, aut retrovenditionis post aliquem determinati temporis lapsum. Expressa vero conditio foret, si donator aut testator rem immobilem Ecclesiae concedat ea lege, ut sola auctoritate Ordinarii possit alienari, vel pro occurrentibus necessitatibus vendi (2).

(1) Ventriglia de alien. bon. eccl. § 3, n. 1: cuius exemplum ponit in munienda civitate pro utili communi, in redimendis captivis, et in re Ecclesiae damnosa ad evitandas expensas; sed Episcopus Astensis beneplacitum Apostolicum petiit, et obtinuit pro alienatione praediorum ad construendam viam ferream anno 1847. Anal. iur. Pont. ser. 3, pag. 300. — (2) Card. De Luca disc. 1. n. 126 et 128, de alien.; cui contradicit Monacellus part. 1, tit. 5, for. 15, n. 19, qui ad hanc contradictionem firmandam argumentum sumit a cap. 17, de testam.; sed casus longe diversus esse videtur.

711. Quarto, permessa est alienatio rei immobilis ab antiquo alienari solitæ, quoadusque Ecclesiae de novo plene incorporata non fuit, ut contingit in emphyteusi, quae statis temporibus renovatur, quia res semel effecta alienabilis, semper talis remanet. Dicitur autem res solita alienari, cum una saltem solemnis alienatio intercessit, quae suum sortita est effectum, vel cum plures minus solemnes alienationes per spatium quadraginta annorum factae fuerunt, quae suum pariter sortitæ sunt effectum. Sed in novis concessionibus opus est, ut iusta concessionis causa Ecclesiaeque utilitas iugiter perseveret, et ut concedendi modus in praeiudicium Ecclesiae non mutetur (1).

(1) Cit. De Luca disc. 1, n. 131 et seqq. de alien.

712. Quinto tandem, est permissa locatio conductio rei ecclesiasticae ad triennium; nam in iure sola locatio conductio ultra triennium reperitur prohibita. Attamen hoc triennium non sumitur simpliciter pro tribus annis solaribus, sed pro tribus fructuum perceptionibus. Quare si agatur de fructibus civilibus, triennium tribus tantum annis constat, quia unoquoque anno fructus percipiuntur; sed si agatur de aliis fructibus qui completi non percipiuntur, nisi altero, vel tertio quoque anno, triennium sex vel novem annis constabit: et in silvis caeduis quae singulis decenniis vel vicenniis caeduntur, triennium in triginta, vel sexaginta annorum spatio computabitur. ut tradunt communiter Doctores, quia potius ad fructuum perceptionem, quam ad naturalem anni lapsum respicitur (1).

(1) Quaeri hic potest, an locatio facta ultra triennium, ex. gr. ad novennium, saltem sustineatur ad primum triennium? Quidam Doctores affirmant ex eo iuris principio, quod utile per inutile non vitiatur, et quod tantum irritetur, quantum prohibeatur. Nihilominus vera est sententia contraria ob textum expressum in cit. Extrav. *Ambitiosae*, in qua locatio facta ultra triennium in toto irritatur. Hic proinde illud viget principium: alienans quod voluit non potuit, et quod potuit, noluit, cum actio non ex potentia, sed ex operantis voluntate dimetiatur. Neque potest admitti illud temperamentum a quibusdam invocatum, quo sustineatur locatio ultra triennium, si singularis pensio pro unoquoque anno sit constituta, et corruat, si unica pensio pro omnibus annis sit pacta, quia in priori casu tempus dividitur, in secundo vero indivisibile est. Neque similiter potest admitti aliud aliorum temperamentum, quo locatio sit invalida simpliciter facta ad novennium, et sit valida, si fiat ad novennium cum pacto illam unoquoque triennio renovandi. Nam in utroque hoc temperamento, vel post triennium locatio adhuc est obligatoria, vel non: si secundum, locatio est licita, quia res ecclesiasticae manent liberae; si primum, locatio est prohibita, quia res ecclesiasticae evidenter alienantur ultra legis permissionem. De Luca loc. cit. n. 4 et 5. Haec tamen ita procedunt eo in loco, in quo nulla est consuetudo in contrarium; alias si haec legitime praescripta adesset, posset observari, ut Mediolani, ubi ex legitima consuetudine, locationes rerum ecclesiasticarum ad novennium licite fiunt. Monacellus part. 1, tit. 5, for. 25, n. 2. Demum, hic notandum, quod in rebus modici valoris, in quibus permissa est alienatio, earumdem rerum locatio fieri potest ad novennium, et ultra. Id. ib. for. 15, n. 1.

713. Deinde, ob observatas iuris solemnitates permissa est alienatio, in qua iusta intervenit causa. et solemnitates observantur a iure praescriptae; sed ad hunc effectum duae praedictae conditiones regulariter copulative requiruntur. Causa triplex a Doctoribus designatur: prima est, *necessitas* Ecclesiae, ut si aere alieno gravata, vel subita reparatione indigens, aliter nequeat creditoribus satisfacere, vel ruinam avertere (1); secunda est, *utilitas* Ecclesiae, veluti si eiusdem res immobilis distrahatur ad aliam meliorem, et utiliore comparandam, sed haec utilitas debet esse certa in praesens, et evidens, ut Ecclesia plus percipiat alienando, quam retinendo (2); tertia est, *pietas*, ut si res Ecclesiae venundentur ad redimendos captivos, aut ad alendos pauperes in extrema sive extraordinaria necessitate constitutos, quia, ut ait S. Ambrösius, *melius est vasa viventium servare, quam metallorum* (3).

(1) Arg. c. 1, de pignor. et Clem. 1, de reb. Eccl. non alien. Haec causa, ut supra innuimus, quando non datur tempus recurrenti ad summum Pontificem, sola potest sufficere. — (2) Can. 52, c. 12, q. 2 et cap. 8, § fin. de reb. Eccl. alien. — (3) Can. 70, c. 12, q. 2.

714. Solemnitates a iure in rerum ecclesiasticarum alienatione praescriptae, consistunt in consensu, et subscriptione Capituli, sive Rectoris illius Ecclesiae, cuius bona distrahuntur (1), in consensu Episcopi dioecesani, et maxime in Beneplacito S. Sedis (2). Hoc S. Sedis Beneplacitum est omnino necessarium, et ab antiquo usu fori etiam civilis receptum (3), quod alios defectus sanat. Unde ad formam huius Beneplaciti alienatio componenda est, et non ad formam Capitularis vel Episcopalis consensus, neque etiam ad formam supplicationis S. Sedi praesentatae. Neque regulariter hoc Beneplacitum potest praesumi, sed debet probari, nisi tempus excedat centum annorum, vel saltem hominum memoriam superet. Quando vero contractus fuit Ecclesiae favorabilis, vel inter diversas Ecclesias stipulatus fuit post lapsum quadraginta annorum, potest praesumi, modo tamen ex scripturis, et instrumentis non appareat, praedictas solemnitates non fuisse servatas (4).

(1) Can. 52, c. 12, q. 2. Attamen hic consensus et subscriptio dari debet capitulariter, et praecedente tractatu. Cap. 1, de reb. Eccl. non alien. in 6. — (2) Profecto ad hunc finem *Apostolicae Sedis licentiam specialem* requirit Gregorius X, in cap. 2, de reb. Eccl. non alien. in 6, et Paulus II gravissimas poenas pronunciat contra bona ecclesiastica alienantes *inconsulto Romano Pontifice*. Cit. Extrav. *Ambitiosae* eod. int. com. — (3) Richeri ius univer. lib. 2, § 312, cum Fabro, et Thesauro ib. cit. — (4) Monacellus part. 2, tit. 14, for. 4, n. 15.

715. Doctores hac occasione quaerunt, an Beneplacitum Apostolicum debeat alienationem praecedere, vel sufficiat, si subsequatur? Respondemus debere praecedere rei alienatae traditionem; alias, poenae male alienantium incurruntur, quia hoc Beneplacitum constitutum est ad formam et complementum alienationis, sine quo alienatio foret attentata et nulla. Sed potest praecedere vel etiam subsequi alienationis contractum, modo hoc secundo casu in ipso contractu apponatur clausula, *salvo beneplacito Apostolico, nec alio modo*, vel alia similis, et rei possessio, ante obtentum Beneplacitum, in acquirentem non transferatur; si ita fiat, nullae incurruntur poenae, quia alienatio perfecta non fuit (1). Ita saepius in praxi observatur in Liguria nostra, ut alienatio fiat sub clausula: *Si superioris auctoritas intercedat, vel, salvo beneplacito Sanctae Sedis, et non aliter*, ut habemus expressum in Concilio Provinciali Archiepiscopi Pallavicini anni 1567 (2). Idem quoad alias regiones confirmat Ventriglia, dum sic ait: Videmus quotidie in praxi stipulari instrumenta concessionis rei Ecclesiae ante assensum Apostolicum, cum clausula tamen, *reservato dicto assensu, nec aliter, nec alio modo*, et retenta possessione rei per Ecclesiam (3).

(1) Hic pariter Doctores inquirunt, an poenae male alienantium incurrantur, quando in instrumento contractus apponitur clausula *Constituti possessorii*? In huius quaestionis resolutione adnotamus, constitutum possessorium, cuius ex stylo Notariorum frequens est usus in instrumentis conventionum, esse actum, quo vendens, vel aliter contrahens, declarat vel constituit, se rem possidere in posterum non nomine suo proprio, sed precario nomine illius, qui emit, ita ut hic possit quocumque tempore veram rei possessionem sola sua auctoritate capere. Hinc per huiusmodi clausulam venditor ponit emptorem in locum et ius suum, vel eum constituit procuratorem in rem suam.

Quo praemisso, respondemus cum Ventriglia, non videri hoc constitutum poenas male alienantium inferre, quia haec non est vera, sed tantum ficta traditio, et possessio, et quia ante veram adeptam per acquirentem possessionem, rei alienatio perfecta non censetur. De alien. bon. eccl. § 3, n. 10. — (2) De reb. eccl. tuend. etc.; et hoc Concilium in hac parte probatum fuit ad Urbano VIII, Bul. *Cum nobis*. — (3) Cit. loc. n. 12.

716. Beneplacitum autem Apostolicum concedi solet in forma commissoria; nimirum, Dataria Apostolica, sive S. Congregatio Concilii, sive alia Congregatio Episcoporum et Regularium, Ordinario dioecetano facultates opportunas et necessarias concedit, ut tamquam S. Sedis delegatus alienationem permittere et probare possit; sed ut plurimum facultatem continet conditionalem ob clausulas rescripto insertas, quae per executores, causa cognita, verificandae sunt (1). Huius causae cognitio sumi potest extraiudicialiter; at necessarium est, ut executor bona alienanda verificet, causas alienationis serio et sollicitate examinet, testes et probationes diligenter discutiatur; nam si commissarius, sive executor, ob gratiam, timorem, spem vel lucrum, alienationi iniustae consenserit, incurrit in suspensionem ab officio per annum, si sit Episcopus, et in excommunicationem, si sit clericus minor; quam excommunicationem etiam ille contrahit, qui *dolo, vel fraude, aut scienter in detrimentum Ecclesiarum alienationem fieri procuravit, aut per sordes vel impressionem, alienationis decretum extorserit*; atque insuper omnes tenentur ad damnum Ecclesiae illatum reparandum, ut idem Paulus II in alia Bulla sancivit (2).

(1) Clausulae, quae pro casus qualitate Beneplacito Apostolico inseri solent, sunt praecipue sequentes, nimirum: *bonis praedictis prius coram vobis specificatis; si in evidentem ecclesiae utilitatem etc. : vocatis vocandis etc.*: in quibus aliqui Doctores tradunt iudicialiter procedendum esse; sed in praxi contrarium observatur, et sola accurata extraiudicialis informatio, modo certa et indubitata sit, videtur sufficere. Nostrum revera iam citatum Concilium Provinciale monet quidem executores, ut diligenter huiuscemodi Apostolica litteras per se exequantur, omnia per se etiam per personalem rei inspectionem diligenter scrutentur, et ut abstineant a substituenda in hac re vicaria scribarum opera; sed nullibi formam iudicalem requirit. Cit. loc. Clausula autem, *si in evidentem*, etc. pendet ab arbitrio iudicis, cuius est

iudicare de evidenti utilitate, et Doctores tradunt evidentem esse utilitatem, si pro decem dentur quindecim, vel saltem quattuordecim pro duodecim. Ventriglia cit. loc. §. 3, n. 22. Clausola vero, *vocalis vocandis*, importat, ut vocentur et audiantur omnes, quorum interest, cuiusmodi est Rector Ecclesiae, Beneficiatus, administrator, et etiam Patronus, nisi quis horum supplicationem pro alienatione obtinenda porrexerit, qui hoc casu per se esset in causa. Hoc rescriptum, ut caetera, vitio obreptionis, vel subreptionis obnoxium esse potest, et consequenter nullum ex hac causa reddi: nam voluntas Papae alios defectus solemnitatis, ut iam innuimus, sanam, non causam, quae si apponatur simul necessitatis et utilitatis, Papa ad hanc solam postremam ita respicit, ut ea subsistente, rescriptum valeat, licet caetera non subsistant. Ventriglia cit. loc. n. 32. — (2) Bul. *Cum in omnibus*, in qua decernitur, ut si Episcopus dictam suspensionem violaverit, ab irregularitate liberari non possit, nisi a S. Sede. Caeterum excommunicatio contracta a clerico minore propter solum factum alienationis, non apparet reservata, dum expresse reservatur excommunicatio contracta ab eo, qui, dolo vel fraude, alienationis decretum extorsit.

Hic illud propterea notamus, quod Summus Pontifex alienationes bonorum ecclesiasticorum, etiam sacrilegas, ad religionis necessitati succurrendum et ad fidelium conscientias tutandas, quandoque clementer sanavit. Sic Pius VII, in Conventione inita cum Napoleone I, Italicae Reipublicae Praeside, declarat, *eos, qui bona ecclesiastica alienata acquisiverunt, molestiam nullam habituros neque a se, neque a Romanis Pontificibus successoribus suis; ac consequenter proprietatem eorundem bonorum, redditus et iura iis inhaerentia, immutabilia penes ipsos erunt, atque ab ipsis causam habentes*. Conv. anni 1803, art. 16, ut in Bull. nov. tom. 12, pag. 61. Hoc ipsum prius declaraverat idem Pontifex in alia Conventione cum eodem Napoleone I Reipublicae Gallicae Consule anno 1801, art. 13, ut in Bull. nov. tom. 11, pag. 175; ac demum confirmat in litteris datis Victorio Emanuele Sardiniae Regi anno 1816, 20 decemb. ut in eod. Bull. tom. 14, pag. 261; in quibus, dispositio praecitatae articuli 13 Conventionis Gallicae cum primo eiusdem nationis Consule, ad statum eiusdem Regis extendit.

TITULUS XXXIII.

DE PECULIO CLERICORUM.

SUMMARIUM: 717. Peculium quid significet? — 718. Quot generum sint bona clericorum? — 719. Quotplex sit clericorum peculium? — 720. Quot generum sunt bona ecclesiastica? — 721. Quae sustentationi necessaria, quae superflua? — 722. Quae industrialia? — 723. Quae parcimonia? — 724. Regulae observandae in assignatione fructuum Beneficiorum? — 725. Reditus superflui quando et quomodo distribuendi? — 726. Quomodo dividendi inter antecessorem et successorem? — 727. Quid sentiendum de inexactis?

717. Post datam rerum sive bonorum ecclesiasticorum enucleationem, ad clericos sermo noster tantisper revertitur, qui fructus eorundem bonorum colligunt, et in suo peculio condunt. *Peculium*, sic dictum, quasi sit *pusilla pecunia*, iuxta Romanorum leges significat pecuniam, quam filius-familias a paternis rationibus separatam retinebat (1). Hoc ipsum nomen adoptavit Ecclesia ad illam pusillam pecuniam, aliamve rem denotandam, quam clericus habuit ab Ecclesia, vel fructibus bonorum ecclesiasticorum sibi comparavit, cuius, ut servus aut filius-familias, non est dominus absolutus, cum debeat, quod suae superest honestae sustentationi, in pauperes erogare aut Ecclesiae restituere (2).

(1) L. 3, ff. de pecul. — (2) Tot. tit. de pecul. cler.

718. Clericorum tamen bona duorum generum esse possunt, nempe: *patrimonialia*, quae in privato clerici patrimonio sunt, et *ecclesiastica*, quae illi ab Ecclesia proveniunt. Idcirco bona patrimonialia sunt, quae clericus ante clericatum habebat, quae in eum deinde haereditaria intestata vel testata successione aut donatione, pervenerunt, quaeque ipse, tamquam civis, ex contractu, vel fortuna, vel ex suo privato peculio, assequutus est. Quando tamen clerico testamento, vel donatione aliquid relinquitur, videndum est, an ei relictum sit contemplatione suae personae, vel contemplatione suae Ecclesiae. Si enim verum sit primum, haereditas, legatum vel donatio, inter

bona patrimonialia clerici computantur, ita ut de his libere possit disponere; et sic res esse praesumitur, cum largitio a consanguineo, vel propinquo, vel amico provenit, quia ex praedilectione personae id contigisse supponitur. Si autem secundum sit verum, bona relicta in Ecclesiae dominium pertranseunt, et inter bona ecclesiastica computantur, de quibus clericus disponere nequit; et ita res esse praesumitur, cum largitio procedit ab extraneo, quia ex praedilectione Ecclesiae provenire censetur (1).

(1) Cap. 9, 12 et 15, de testam. Illud hic praeterea notandum, quod clericus de bonis acquisitis ex illicita negotiatione non potest per testamentum, vel donationem causa mortis disponere, licet haec referantur ad temporale eius patrimonium: quia ita constitutum est in poenam peccati, et quod sic acquisitum est, olim in morte adiciebatur spolio Camerae Apostolicae: dicimus *in morte*, nam contractus de eisdem rebus inter vivos acti, in foro externo validi habebantur. Soglia Inst. iur. priv. § 119, ubi citantur correspondentes Bullae Benedicti XIV, Clementis XIII et Pii IV.

719. Ex data divisione bonorum, in patrimonialia et ecclesiastica, sequitur, clericos duo posse habere peculia, unum nimirum *patrimoniale*, et aliud *ecclesiasticum*. De peculio patrimoniali nostrum non est agere, tum quia de eo non agit titulus Decretalium, *de peculio clericorum*; tum quia remanet sub dispositione Iuris civilis, salvis exceptionibus a Iure Canonico inductis (1). Peculium vero ad mentem Sacrorum Canonum acceptum, nedum indicat illam pecuniam, quam penes se habet filius-familias. ut fert propria vocabuli significatio, sed omnem comprehendit pecuniam, et omnia bona, quae clericus habet ab Ecclesia, ad cuius respectum semper consideratur ut filius-familias, quia bonorum sibi ab ea provenientium absolutus dominus numquam fit, ut ex dicendis manifeste apparebit.

(1) Iuxta leges Romanorum peculium est quadruplex, nempe *castrense*, quod ex militia armata vel ex castris militaribus; *quasi castrense*, quod ex militia togata, sive ex exercitio liberalium artium, ut est iurisprudentiae et medicinae; *adventitium*, quod ex bonis matris successione vel alterius personae; et *profectitium*, quod ex bonis paternis vel patris contemplatione acquisitis, provenit, sive componi-

tur. Iam vero, peculium castrense et quasi castrense, pleno iure, etiam ex modernis legibus civilibus, pertinet ad filium; adventitium vero pertinet ad filium quoad proprietatem, et ad eius patrem quoad usumfructum; denique profectitium tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, ad patrem pertinet, quod verificatur in acquisitis per industriam filii sub directione patris, et in traditis filio a patre absque expressa dictorum iurium renunciatione. Ex Iure Canonico eodem modo procedit in peculio castrensi et quasi castrensi; in peculio vero adventitio, Episcopi plenum ius habent independenter a patre, quia Episcopi per consecrationem a patria potestate solvuntur. Cap. 13, qui fil. sint legit; clerici autem inferiores in eodem peculio adventitio, ex privilegio, plenum ius similiter habent, si sit acquisitum post sacerdotium, si vero sit acquisitum ante sacerdotium, in eo pater suum usumfructum conservat, quia sacerdotium patriam potestatem non solvit, nisi in spiritualibus. Fagnanus ad cap. 3, de aetat. et qualit. etc., a n. 17; Card. Soglia Inst. iur. priv. § 119; demum in peculio profectitio idem dicendum videtur, ut de iure Romano, quia in profectitiis patriae potestatis effectus conservantur etiam in sacerdote. Fagnanus cit. loc. n. 41.

720. Bona vero ecclesiastica clericorum sunt, ut iam diximus, quae illi ab Ecclesia proveniunt; sed inter haec alia dicuntur *mere ecclesiastica*, alia *industrialia*, et alia *parcimonialia*. Mere ecclesiastica dicuntur, quae ab Ecclesia, sive a Beneficio, ob Beneficii ipsius titulum, percipiuntur, cuiusmodi sunt: redditus ipsius Beneficii; fructus annui; fructus naturales, quos ipsa natura fert, ut foenum, lignum, castanae; fructus industriales, quos natura simul et hominum cultura producit, ut sunt segetes, vina, olea, et fructus civiles, quos occasione Beneficii ratio civilis instituit, ut sunt pensiones ecclesiasticae, pensiones domorum et praediorum urbanorum, vecturae navium, et pecuniarum usurae (2), ut sunt quoque fructus census, loca montium, et similia (2).

(1) Fagnanus in cap. 11, de restit. spoliat. a n. 18. — (2) De Luca de Benef. dis. 100, n. 21.

721. Inter bona mere ecclesiastica, alia sunt necessaria ad sustentationem Beneficiati, et alia superflua. Sustentatio comprehendit victum, vestitum, habitationem et hospitalitatem ad normam Sacrorum Canonum non solum erga pauperes et peregrinos, verum quoque erga alios extraneos etiam consanguineos vel amicos, iuxta statum et

conditionem Beneficiati, ac regionis consuetudinem (1). Quae ad haec requiruntur, dicuntur sustentationi necessaria, reliqua vero superflua; sed haec bonorum distinctio parum relevat, quae potius a Doctoribus emergit, quam a iure: nam Beneficiatus ex iure aequae facit suos fructus, qui ad necessitatem pertinent, quam fructus, qui superflui appellantur; unde haec distinctio solum prodest ad indicandum finem partialem, quia fructus superfluos tenetur Beneficiatus iuxta iuris regulas in alios erogare.

(1) Haec tamen liberalitas nunquam potest extendi ad luxum et ad ostentationem, vel superbiam: nam, ut aiebat S. Bernardus, in epist. 42, ad Henricum Sen. Archiep. *Clamant nudi, clamant famelici, conquerruntur, et dicunt: nostrum est, quod effunditis; nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditur; nostris necessitatibus detrahitur, quidquid accedit vanitatibus vestris.*

722. Bona industrialia sunt, quae clericus ex sua industria, ex ecclesiasticis functionibus sine Beneficio, ex concionibus, ex Missarum eleemosynis, ex administratione Sacramentorum, ex stipendiis funerum, ex officio Vicarii generalis, ex artificio et doctrina, sibi comparavit (1). Haec quidem bona, quae iutuitu personae clerico obveniunt, communiter *quasi patrimonialia* appellantur (2).

(1) Cap. 12, de testam. — (2) Disputatur inter Doctores, an distributiones quotidianae in Canonicis, et iura stolae in parochis, accensenda sint bonis mere ecclesiasticis, vel industrialibus? Doctores recentiores communiter industrialibus accensent, quia dantur ut premium, et stipendium laboris; sed veteres non ita sentiebant, quia vere et proprie ex Beneficio proveniunt. Reiffenstuel de pecul. cler. n. 4 et seqq.

723. Bona parcimonialia denique sunt, quae resultant ex parcimoniis a clerico factis parcius vivendo, quam suus ferebat status. Clericus profecto, ut supra notavimus, ex bonis mere ecclesiasticis illam sibi adscribit partem, quae est suae sustentationi necessaria. Iam vero si in hac parte, parcius vivendo, aliquid sibi reservet, quod iuste poterat in sua sustentatione insumere, tale residuum ad bona parcimonialia pertinet: ut si honesta sustentatio, secundum loci et personae conditionem ac gradum, bis mille libellas annuas requirat, et clericus expendat tan-

tum mille quingentas, aliae quingentae in parcimoniali peculio erunt.

724. In horum bonorum assignatione sequentes sunt regulae observandae: 1^a Bona mere ecclesiastica propriae sustentationi necessaria pleno iure ad Beneficiatum spectant eodem modo ac si propria et patrimonialia forent: Beneficium enim ideo principaliter tam a fundatore, quam ab Ecclesia Beneficiato datur, ut dum servit altari, de altare vivat (1). 2^a Bona mere ecclesiastica et propriae sustentationi superflua, ad Beneficiatum spectant cum onere ea impendendi in pauperes, et in usus pios; nam, detracta honesta Beneficiati sustentatione, remanent Christi patrimonium et pauperum, et ita Sacri Canones et institutorum voluntates requirunt (2). 3^a Bona demum industrialia et parcimonialia pleno iure ad Beneficiatum pertinent, cum illa independenter a Beneficio clerico tradantur, ut merces laboris, qua nemo privandus est, et haec ex titulo honestae sustentationis iam sint clerico ad dicta (3). 4^a Utensilia sacra Archiepiscoporum et Episcoporum post eorum mortem spectant ad Ecclesiam Metropolitanam vel Cathedrali; et si Praelatus duas successive vel simul unitas habuerit Ecclesias, proportionaliter dividenda sunt inter eas, nisi constet ex bonis propriis Praelati, vel ex bonis unius tantum Ecclesiae fuisse comparata (4): in dubio autem, an haec fuerint acquisita ex bonis propriis Praelati, vel ex bonis ecclesiasticis, ex his bonis comparata praesumuntur (5).

(1) Cap. 16, de praebend. ubi Innocentius III mandat, *ut clerici vivere debeant de Patrimonio Iesu Christi, cuius obsequio deputantur... dignum est, ut Ecclesiae stipendiis sustententur in qua, et per quam divinis obsequiis adscribuntur.* Propterea sacri canones declarant, Beneficiatos suos facere Beneficiorum fructus, quibus, si non adimpleant Beneficiorum onera, privandi sunt, et privantur; at haec privatio supponit, fructus saltem quoad honestam sustentationem ad Beneficiatos pertinere. Trid. sess. 23, c. 1, et sess. 24, c. 12, de ref. — (2) Omnes Theologi et Canonistae docent, Beneficiatos sub gravissima obligatione teneri superflua in pauperes vel usus pios erogare. Unde S. Hieronymus illud Beneficiato commemorat, quod *aliena rapere intelligitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur*; et S. Bernardus sic acriter Beneficiatum compellat: *Quidquid praeter necessarium victum et simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Gonzalez

ad cap. 5, de pecul. Controversia tamen est inter Doctores, quam refert Benedictus XIV, de Synod. l. 7, c. 2, a n. 6, an talis obligatio oriatur ex iustitia, vel tantum ex charitate: et in eo fundatur, quod quidam Doctores, Beneficiatos statuunt fructuum superfluum Beneficiorum suorum tantum administratores; dum alii dominos eos etiam constituent. Si enim sunt solum administratores, ex iustitia tenentur ad superflua eroganda, et ad restituenda veris dominis, id est pauperibus, piisve locis; si vero sunt etiam domini, ad id non tenentur, nisi ex charitate, vel ex virtute religionis; et quando ea bona in profanas causas insumant, graviter quidem peccant violantes legem Ecclesiae, quae superflua in pauperes vel pios usus erogari mandat; sed nulla ligantur restitutionis lege, quia rebus suis et non alienis abutuntur. Nostra tamen persuasio est, Beneficiatos ad erogationem et restitutionem teneri tam in prima quam in secunda hypothesis: nam etiamsi Beneficiati habeant verum superfluum dominium, adhuc ex lege Ecclesiae et ex praevia institutorum intentione, ac proinde ex iustitia, obligantur ad ea pauperibus vel usibus piis eroganda, et iisdem restituenda, uti haeres, qui quidem dominus est, ad haereditatis debita et legata solvenda obligatur. Et profecto *parum interest*, ut ait Cardinalis Bellarminus, *utrum Praelatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra iustitiam, aut quia peccavit contra charitatem*. Benedictus XIV, cit. loc. — (3) S. de Ligorio lib. 3, a n. 490. — (4) Nuperrime enim Pius noster Papa IX, sancivit dictis Ecclesiis deberi *mitras, planetas, pluvialia, tunicellas, dalmaticas, sandalia, chirothecas, albas cum cingulis, lineos amictus, et his similia; item missalia, gradualia, libros cantus firmi et musicae, libros pontificales, alterum, cui titulus canon Missae; item calices, patenas, pixides, ostensoria, thuribula, vasa aquae benedictae cum aspersione, pelvim cum urceo, vasa sacrorum oleorum, et urceolos una cum pelvibus et tintinnabulo, palmatorias, icones pacis, cruces archiepiscopales, candelabra cum cruce pro altaris usu, baculum pastorem, faldistorium, aliasque res sacras, sive paramenta, sive ornamenta, sive vasa, si quae sunt etiam ex eorum natura usui profano congrua, dummodo non per accidens, sed permanenter divino cultui, sacrisque functionibus, fuerint destinata: exceptis annulis, et crucibus pectoralibus etiam cum sacris reliquiis, et iis omnibus utensilibus cuiusvis generis, quae legitime probentur ab Episcopis defunctis comparata fuisse bonis ad Ecclesiam non pertinentibus, neque constet Ecclesiae fuisse donata*. Bul. *Quum illud* anni 1857. — (5) Ideo Praelati tenentur conficere inventarium omnium utensilium, in quo exprimatur quando acquisita fuerint, et an ex redditibus Ecclesiae sint comparata, vel non.

725. Cum redditus Beneficiorum honestae sustentationi superflui distribuendi sint, quaeritur quando, et quo ordine hoc fieri debeat? Quoad primum respondemus, consultius esse id facere per assignationes in vita, quam per testamentum in morte: hoc enim secundo casu verendum est, ne remaneant confusi cum aliis bonis Beneficiati pro-

priis, de quibus poterat disponere. In vita quidem, si nulli sint pauperes in imminente necessitate positi, Beneficiatus ex superfluis potest praedia emere, vel thesaurum conflare pro necessitatibus futuris (1), in morte autem, de iisdem testari debet in favorem pauperum, vel piorum locorum (2), et si nullum condat testamentum, vel condat cum dispositione eorundem superfluatorum bonorum in causas profanas, ex Iure Canonico Ecclesia succedit, exclusis haeredibus, et testamentum est irritum (3). Quoad secundum, scilicet quoad ordinem a Beneficiato in superfluatorum distributione servandum, observamus primo, Beneficiatum licite posse a superfluatorum cumulo ea detrudere, quae forte prius de bonis propriis expendit, ut in Beneficio viveret: nam cum ius habeat vivendi ex Beneficio, non tenetur vivere de propriis bonis, et proinde potest se compensare (4); deinde respondemus, bona superflua esse distribuenda: 1° pauperibus in gravi vel extrema necessitate temporali vel spirituali constitutis, quos Episcopi et Parochi debent perquirere, et caeteri Beneficiati solum venientes excipere (5); 2° inter ipsos pauperes, seligendos esse magis indigentes ex consanguineis (6), ex iustis, ex erubescensibus, et senibus (7); 3° non extantibus pauperibus, superflua relinquenda esse Ecclesiae, a cuius Beneficio fuerunt percepta (8), vel si haec satis abundet, alteri pio loco vel Ecclesiae magis indigenti (9).

(1) S. De Ligorio lib. 3, n. 491. — (2) Cap. 11, de testam. — (3) Tot. tit. de pecul. cler. et cap. 7, et 9. de testam. Si tamen clericus plura habuerit Beneficia in pluribus Ecclesiis, redditus superflui dividendi sunt favore Ecclesiarum pro rata fructuum ab iisdem perceptorum; similiter si redditus clerici in morte relictus, partim ex bonis propriis provenerint, partim ex bonis ecclesiasticis, iusta proportione dividendi sunt inter Ecclesiam et clericum haeredes. Card. Soglia Inst. iur. priv. § 119. Attamen ex iure redditus praesumuntur ecclesiastici, quando clericus ante assumptionem ad Beneficium nulla possidebat bona propria. Cap. 1, de pecul. cler. Nihilominus hoc etiam casu Beneficiatus iuste sibi retinet ad vitam, et fruitur melioramentis factis in Beneficio, ut si in eo agellum, vel vineolam construxerit ad suam sustentationem, etiamsi postea Beneficio renunciaverit. Cap. 5, de pecul. cler. Haec sane ita procedunt ad Iuris Canonici praescriptum; sed hodie in foro externo nullus clericus contradictionem patitur, si de

reditibus ab Ecclesia acquisitis disponat inter vivos, vel causa mortis etiam ad profanas causas: immo hi contractus et testamenta in externo foro executionem ex consuetudine consequuntur, quod ab Ecclesia tolleratur, tum ad vitandas lites cum haeredibus, ob difficultatem discernendi in clerici haereditate redditus ecclesiasticos a patrimonialibus; tum quia accurate dignosci nequit, an Beneficiatus in vita sua redditus ecclesiasticos recte ad normam sacrorum canonum insumpserit. Unde Ecclesia in his difficultatibus, et pro foro externo negotium conscientiae Beneficiati remittit; sed videat ipse, et attente consideret, an ex redditibus sibi superfluis, ad pauperes et Ecclesiam ea perveniant, quae sua sunt; aliter coram Deo posset esse fur et latro, licet ab hominibus nullam habeat contradictionem. Giraldus ad cap. 26, de testam. et Card. Soglia loc. cit. — (4) S. De Ligorio l. 3, n. 491. — (5) Id. S. De Ligorio ib. Haec adeo vera sunt, ut ad pauperes sublevandos ipsae causae piaae debeant concurrere: can. 70 et 71, c. 12, q. 2. Reiffenstuel ad hoc refert locum epistolae Isidori Pelusiotae ad Episcopum Eusebium, in qua sic eum reprehendit: *Aiunt, te ecclesiam Peiusii aedificare, arte atque opere quidem pulcherrimo, sed iniquis rationibus, perque summam iniuriam, ac magno pauperum malo, quorum impensis opus facis; quod profecto nihil aliud est, nisi Sion in sanguinibus, et Ierusalem in iniquitatibus aedificare.* De pecul. cler. n. 66. — (6) Consanguinei et familiares vere pauperes possunt praeferri aliis pauperibus etiam gravius egentibus. S. De Ligorio cit. loc. Nam *Dei traditio* est, aiebat S. Ambrosius, *ut prius pascas parentes.* Can. 20, dist. 86. Hi enim ad misericordiam duplicem habent titulum, paupertatis, et sanguinis vel familiaritatis; sed caute vitandus est scopulus, in quem multi impingunt, ne scilicet consanguineos et familiares redditibus augeant, contra decretum Tridentini in sess. 25, cap. 1, de ref. quia ex hoc fonte ortus est exitiosissimus *nepotismus*, studium scilicet augendi nepotes, circa quod saepissime Beneficiati caeci sunt, ut repetebat Barbosa; unde in vulgus illud diffamatum est, nepotes esse presbyterorum filios. — (7) Quod iusti et timorati, caeteris paribus, praeferendi sint improbis docet S. Ambrosius dicens: *Perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei... nam etsi omnibus debeatur misericordia, tamen iusto amplius.* Can. 14, dist. 86, qui similiter docet, senes et verecundos, ob conditionem vel naturam emendicare erubescerent, esse aliis praefereandos, dum scribit: *Consideranda est etiam in largiendo aetas, atque debilitas, nonnumquam etiam verecundia, quae ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiaris.* Can. 17, dist. 86. An autem indigenae et cives sint caeteris praeferendi communiter negatur, quia ius praecipiens superfluatorum distributionem in pauperes non distinguit inter cives et externos; sed congruentius videtur indigenas exteris praeferre, quia canon 31, causae 12, quaestione 2, sancivit, distinctionem esse faciendam inter pauperes, et advenas: et quia in superfluis relictis sola succedit Ecclesia Beneficii; et demum quia fundatorum voluntas ea esse videtur, ut superflua Ecclesiam et cum ea eius praesertim pauperes sequantur. — (8) Cap. 3 et 5, de pecul. cler. et cap. 6, de testam. — (9) Reiffenstuel de pecul. n. 75.

726. Si vero Beneficiatus mori contingat, vel Beneficio renunciet, facit suos omnes fructus naturales, et industriales, quos collegit, a solo separavit, et cum reliquo suo patrimonio commiscuit; dum pendentes et in solo extantes, ad Ecclesiam vel successorem pertinent, licet iam sint maturi; fructus vero civiles suos facit usque ad diem mortis, vel dimissionis Beneficii, quia lex fingit, huiusmodi fructus singulis diebus et momentis percipi. Hoc definivit Alexander III Archiepiscopo Cantuariensi scribens, eum debere fructus Ecclesiarum vacantium, *aut in utilitatem Ecclesiarum expendere, aut futuris personis fideliter reservare* (1). Hoc ipsum confirmavit S. Congregatio Concilii, quae in una *Fabrianen.* 19 decemb. 1801, declaravit, fructus Beneficii inter resignantem et resignatarium esse dividendos pro ratæ temporis (2).

(1) Cap. 4, de offic. iud. Ord. Cap. 9, eod. in 6, et cap. 40, de elect. in 6. — (2) Richter ad sess. 21, c. 2, de ref. 9.

727. Sed dubitatio oritur, an fructus inexacti ad haeredes Beneficiati, vel ad successorem in Beneficio pertineant? Pro successore quippe facit sententia Alexandri III, qui bona omnia intuitu Ecclesiae acquisita, et ab antecessore relicta adiudicat Ecclesiae vel successori, non Beneficiati haeredibus (1), et sententia Iulii III qui fructus inexactos quorumcumque Beneficiorum ad successorem in Beneficio, non ad eius haeredes, declarat pertinere: quia quoadusque non sunt cum Beneficiati patrimonio incorporati, fructuum ecclesiasticorum naturam servant (2). Pro hac sententia adest etiam ratio, quia fructus, quos suo tempore Beneficiatus non exegit, tamquam suae sustentationi superflui, tacite remissi et successori relicti videntur, ut iuxta Sacrorum Canonum dispositionem, pro suis necessitatibus vel in pauperum levamen a novo Beneficiato insumantur. Pro haeredibus vero Beneficiati, militat dispositio Concilii provincialis Mediolanensis VII, in quo haec leguntur: *Fructus omnes a solo separatos, etiamsi nondum exacti fuerint, aut reconditi, modo illos Beneficiati haeredes priusquam maturati essent in successoris praeiudicium a solo minime separaverint, et parte colonica dumtaxat exce-*

pta, haeredibus ipsis; pendentes autem, successoribus in Beneficio, excepta item parte colonica, adiudicamus; quod si fructus omnes cum Beneficiatus obiit, a solo separati fuerint, omnes quidem haeredum sint; hi tamen oneribus Beneficii satisfaciant (3). Militat similiter decisio S. Congregationis Concilii, in qua declaratum fuit, fructus, quos quidam canonicus Moguntinus vivens non potuerat exigere, post eius mortem, non Capitulo Ecclesiae, sed canonici haeredibus esse attribuendos (4). Illud etiam accedit, quod Beneficium datur propter officium, cuius vi Beneficiatus fructus suos facit; ex quo sequitur, eum, vel ut dominus vel ut mercenarius, fructus inexactos ad haeredes suos transmittere (5).

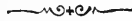
In praxi, putamus huius dubitationis solutionem a consuetudine regionum, et a prudentis iudicis arbitrio pendendam esse. Consuetudo profecto specialis locorum hac in re magnam habet vim, cum Iuri non adversatur. Propterea Sacra Congregatio Concilii mandavit, servandam esse Capituli Gradicensis consuetudinem dividendi fructus antiquatos vel restitutos, inter Canonicos praesentes (6); item decrevit servandum esse Poloniae consuetudinem, per quam fructus vacantium Episcopatum per quatuor menses attribuuntur successori in Episcopatu, et reliqui fabricae Ecclesiae (7). Arbitrium pariter prudentis iudicis magni aestimandum est, ut damna reparentur et iustitia secundum circumstantias servetur. Ideo ex redditibus etiam inexactis succurrendum est haeredibus, vel ipsi Beneficiato, ad solvenda debita, quae in Beneficio contraxit (8), et ad habendam iustam indemnitate, si per notabile tempus Beneficio servitium exhibuisset, nullosque percepisset fructus, quorum dies forte venit tantum in fine anni. Iustitia enim non patitur, ut qui per primos undecim ex gr. anni menses Beneficio servivit, deque suo privato patrimonio vixit, adveniente sub anni finem retributionis tempore, nihil de fructibus habeat, quos solus percipiat successor, qui ad breve tempus Beneficio servivit, cum Tridentinum Concilium congruam ex fructibus Beneficii etiam temporario oeconomio iubeat esse assignandam (9).

Quae hucusque de inexactis Beneficiorum fructibus exposuimus, ad distributiones quotidianas et ad emolumenta incerta ex. gr. anniversariorum, exequiarum, ex omnium Doctorum et Tribunalium sententia, non extenduntur. Huiusmodi profecto distributiones, sive exactae, sive inexactae, ad eum pertinent, qui personale servitium exhibuit, aut ad eius haereditatem: nam vere non sunt fructus aut emolumentum Beneficii, sed purum praemium operis aut pura merces laboris, nisi sint in locum Praebendae substitutae (10).

(1) Cap. 12, de testam. — (2) Bul. *Cum sicut nobis*. — (3) Tit. de fruct. eccl. § *Si vero*. — (4) Thesaur. resol. tom. 2, pag. 311. Huc etiam pertinet iam citata resolutio S. Congregationis Concilii in *Fabrianen.* de fructibus dividendis pro rata temporis inter resignantem et resignatarium. — (5) Dignus est enim operarius mercede sua, et qui acquirit, sibi et haeredibus suis acquirit. — (6) Thesaur. resol. tom. 30, pag. 268. — (7) Richter ad sess. 7, c. 2, n. 1. Item in dioecesi Ianuensi ex antiqua consuetudine fructus inexacti cuiuscumque generis, non parochi praedefuncti haeredibus, sed successori in Beneficio adiudicantur, ut fert attestatio Curiae eiusdem dioecesis, quae inserta reperitur in sententia supremi Senatus in Collectione facta a iur.^{to} Gervasoni sub anno 1827 die 2 iun. pag. 382. — (8) Videnda allegatio in causa Spiensis canonicatus § *Affirmat.* prout in Thesaur. resolutionum S. Congregationis Concilii tom. 28, pag. 162, et cit. Concilium Mediolanense l. c. — (9) Similiter non videtur fructibus inexactis privandus Beneficiatus, qui in vita litem movit, ut fructus in quaestione obtineret iuxta iam citatam decisionem S. Congregationis in *Moguntina*. Quoad parochias vero et alia Beneficia residentialia, haec disposuit citatum Concilium provinciale Mediolanense VII, tit. de fruct. Benef. « Si parochialis Ecclesia sit, vel Beneficium requirat residentiam personalem, successori eam partem relinquere (haeredes) » tenebuntur, quae Ordinarii arbitrio definienda ad ipsius victum et » reliqua onera sustinenda usque ad novos fructus sufficiat, habita » temporis et quantitatis annui redditus ratione. » — (10) De Luca in annot. ad Trid. disc. 15, n. 14.

INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBER TERTIUS

TITULUS I.

DE IUDICIIS ECCLESIASTICIS.

SUMMARIUM: 728. Ratio iudiciorum. — 729. Ecclesia potestatem habet iudicandi. — 730. Habet potestatem coercendi poenis spiritualibus et temporalibus. — 731. Definitio iudicii. — 732. Personae iudicio intervenientes. — 733. Controversia quotuplex, et quomodo causa distinguatur a lite, ab actione et ab instantia? — 734. Qui sint actus ad iudicium pertinentes? — 735. Quid sint iudiciorum solemnitates, et quotuplices? — 736. Quomodo iudicium quoad materiam dividatur? — 737. Quomodo componatur possessorium competitorio? — 738. Quomodo iudicium dividatur quoad formam?

728. Binos praemissos Libros, *de personis*, et *de rebus*, nectit ac complet hic Tertius, *de iudiciis*. Res profecto in genere fuerunt conditae pro personis; sed in specie, per occupationem aliumve legitimum titulum, personae ita quasdam sibi devinxerunt res, ut caeteris nefas esset eas invadere. Hinc ortum est illud *Meum* et *Tuum*, quod quisque potest propria auctoritate sibi habere; sed non potest violatum sibi propria auctoritate vindicare, neque de violatore poenam sumere: nam requiritur ad hoc publica persona praedita iurisdictione, sive illa coactiva potestate, qua societas regitur, et iustum cuique, per legitimorum iudiciorum vim et auctoritatem, tribuitur.

729. Hanc iurisdictionem sive potestatem, Ecclesiae Catholicae competere nemo inficiabitur umquam, qui recte sapiat. Satis enim clare loquuntur Sacrarum Scripturarum documenta, quae aperte demonstrant ab Adam usque ad Moysen solos summos sacerdotes a Deo constitutos utramque summam habuisse potestatem religiosam et politicam, et utrumque iudicium in spiritualibus et

temporalibus. « In lege naturae, ait Pater Alvarez, et » in lege Moysis in Summis Sacerdotibus fuit apex utrius- » que auctoritatis: igitur multo magis in Summis Sacer- » dotibus sub lege Christi » (1). Hanc veritatem D. Paulus pluribus in locis praedicat: *Adversus presbyterum*, ait ipse, *accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus* (2); et alibi: *An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt?.... Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis saecularia?* (3). Unde minatur Corinthiis se habere in promptu ulcisci omnem inobedientiam ex potestate, quam dedit illi Dominus (4). Constat praeterea ex traditione, historia usuque perpetuo, ab exordiis suis ad haec usque tempora, Ecclesiam per Pastores suos de personis et rebus suis iudicia exercuisse nedum pro foro interno, sed et pro externo (5). Neque aliter res se habere potest, cum ipsa Ecclesia sit hominum societas a civili societate distincta ob diversitatem obiectorum, mediorum et finis, cumque habeat ex Iure Divino proprium Summum Principem, propriosque magistratus legislativa et executiva potestate ornatos, ut facile patet ex demonstratis in primo superiore Libro. Ad quid sane essent constitutae ecclesiasticae leges, si possent impune violari? Necessè itaque est. Ecclesiam iudicariam habere potestatem pro rebus et personis suis, quam eidem non denegant civiles Romanorum leges (6).

(1) Ita abunde probat Auctor Anaclet. iuris Pontificii in ser. 8, pag. 405 et seqq. qui memorat, Hebraeos solum post 400 annos a Moyse petiisse sibi primum regem dari more gentium infidelium, quod non solum Samueli displicuit, sed et ipsi Deo, qui alloquens Samuellem dixit: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* I Reg. cap. 7. Electus autem est primus Rex Saul, qui propterea regno privatus postea fuit, quia sacrificium offerre praesumpsit. Ib. cap. 13, sive iura Pontificis sibi usurpavit: non enim reges sanctas attingere res absque divina indignatione queunt, qui iudicium saeculi habent, ut aiebat S. Ambrosius, non iudicium Ecclesiae, qui terrena et saecularia, non spiritalia et ecclesiastica diiudicare possunt. Ideo iudicium Pontificum nobiliter et independens a Regibus, quia illud a potestate a Deo data provenit, hoc autem a potestate hominum, qui sibi in tempore Regem constituunt. — (2) Ad Timoth. I, c. 5, v. 19. — (3) Ad Corinth. I c. 6, v. 2, 3. — (4) Ad Corinth. II, c. 10, v. 6. — (5) Devoti Inst. Can. I, 1, t. 1, et Bouix de iudic. eccl. tom. 1, sect 2, c. 3. — (6) Tot. tit. eod. de episc. audient.

730. Haec Ecclesiae iudicandi potestas coërcitionem comprehendit: nam foret inutile iudicium, si iudex vim non haberet iudicatum exequendi. Iudex autem ecclesiasticus iudicatum suum exequitur decernendo poenas nedum spirituales, sed etiam temporales et corporales; spirituales quidem, ut est excommunicatio, suspensio, interdictum, inhabilitas ad Ordines et officia, depositio et degradatio (1); temporales etiam, ut sunt mulctae (2), privationes, subtractiones fructuum; et corporales quoque, ut sunt ieiunia et alii poenitentiae actus (3). verbera (4), carceres (5) et exilium (6). Ultra non progreditur Ecclesia, neque mutilationem aut poenam sanguinis umquam protulit, quia Christi servans lenitatem ita semper abhorruit a sanguine, ut non sinat, eum ad altaris ministerium recipi, qui quocumque modo manus sanguine maculatas habeat. Sed cum fidelis in profundum iniquitatis dilapsus est, eum derelinquit, et in laicae potestatis manus tradit (7).

(1) Hoc intelligitur pro ea parte, qua dictae poenae privant iure ecclesiastica ministeria exercendi; nam pro alia parte, qua fideles bonis temporalibus privantur, aut ex catholicorum familia vel de eorum gradu deiiciuntur, temporales etiam sunt. — (2) Mulctas pecuniarias potest iudex ecclesiasticus imponere. A primis enim Ecclesiae temporibus, et deinceps usque ad haec tempora, reperimus fuisse mulctas impositas, et hoc ius probavit Tridentinum ita statuens: *Liceat (Episcopis), si expedire videbitur, in causis civilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscumque etiam laicos per mulctas pecuniarias, quae piis locis ibi existentibus, eo ipso quod exactae fuerint, assignantur... procedere, et causas definire.* Sess. 25, c. 3, de ref. Mulctae tradendae sunt mulctarum depositario, et in citatum usum citissime expendendae; neque Capitulum, neque Vicarius, neque iudex quicumque, neque ipse Episcopus potest eas sibi adscribere, nisi hic ultimus tantum propter veram necessitatem, temporarium habeat a S. Sede indultum. Benedictus XIV de Synod. l. 10, c. 9 et 10. Devoti loc. cit. l. 4, t. 17. Quando autem possit iudex poenam pecuniariam imponere notat Glossa in cap. 3, de poen. his verbis: « Cum ius statuit poenam pecuniariam infligendam, quicumque cognoscit de crimine illam potest infligere...; si vero ius solam poenam spiritualem vel corporalem super crimine statuit, iudex non potest, nec debet illam in aliam commutare... et cum de poena criminis nihil de iure cautum est, an pecuniariam vel aliam infligat, iudicis arbitrio committitur. » Cum iudex super crimine dispensare potest, bene potest infligere poenam pecuniariam vel aliam. » — (3) Habemus huius rei exemplum in canonibus poenitentialibus, et in Concilio Remensi anni 923,

in quo ad longum ieiunium damnati fuerunt milites, qui in bello iniusto militaverant. Benedictus XIV de Synod. l. 10, c. 9, n. 1. In praxi vero dicti actus poenitentiae solent praescribi contra delinquentes clericos in exercitiis spiritualibus, in aliqua religiosa domo peragendis. — (4) Posse iudices punire reos verberibus clare demonstrant plura iuris et historiae loca. Revera S. Gregorius III declaravit S. Augustino, quem tanquam Apostolum miserat in Angliam, eum posse fures verberibus corrigere. Can. 11, c. 12, q. 2, modo id non faciat manibus suis Can. 25, dist. 86; et modo id non faciat, ut timeatur, sicut idem Pontifex scribit Episcopo Costantinopolitano Can. 1, dist. 45. Insuper Concilium Agathense edixit, ut Monachi, quos verborum increpatio non emendaverit, possent etiam verberibus coërceri. Can. 3, c. 20, q. 4. Demum S. Augustinus ad Marcellinum, modum coërcitionis per virgarum verbera probat, qui, ut ipse fatetur, *a magistris artium liberalium, ab ipsis parentibus, et saepe etiam in iudiciis, solet ab Episcopis adhiberi*. Can. 1, c. 23, q. 5. Id ipsum probatur ab historia: nam verberationis poena utebatur S. Caesarius Arelatensis Episcopus, ut patet ex eius actis a suo discipulo Cypriano conscriptis; utebantur Regularium Institutores, ut in regula S. Isidori Hispalensis, S. Macarii, et S. Benedicti. Devoti Inst. Can. 1. 4, t. 17, § 2, in not. Haec poena in Ecclesia adhibebatur, cum etiam in tribunalibus laicorum in usu erat: nunc dimissa et obsoleta facta est. — (5) Ecclesia olim pro carceribus habebat *Decanicas*, vel *Diaconicas*, id est loca conclusa, in quibus clerici immorigeri, veluti in carcere asservabantur. Devoti l. 3, t. 1, § 21, in not. Gonzalez ad cap. 27 de verb. signif. Inde in monasterium loco carceris clerici criminosi detrudebantur. Conc. Agathense can. 30, apud Labeum tom. 5. Posteriore autem aetate, Episcopi vincula sive carceres proprios habere coeperunt; unde Clemens III Episcopo Parisiensi scripsit: *Pro illo falsario clerico scelerato, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, ut eum in perpetuum carcerem ad agendam poenitentiam includas, pane doloris et aqua angustiae sustentandum*. Cap. 27, de verb. signif. et S. Congregatio Episcoporum pluries modum et locum carcerum definivit. Pellegrinus in Pract. crim. part. 4, sect. 8, n. 37. — (6) Gonzalez ad cap. 1, de calum. n. 14. Can. 9, c. 3, q. 4 et can. 3, q. 5 et cap. 3, de crim. fals. — (7) Cap. 27, de verb. signif. et Trid. sess. 13, c. 4, de ref.

731. *Iudicium*, sic appellatum, quasi sit *ius dictum*, duo praecipue significat, nempe: sententiam a iudice latam, et methodum ferendae sententiae, quae a pragmaticis Iuris civilis *Procedura* vocatur. Nos, seposita ad alium titulum primae significationis explicatione, hic de secunda tantum agimus. Iudicium autem pro methodo ferendae sententiae acceptum, nihil est aliud, quam processus iudicialis, et potest definiri: *Legitima disceptatio controversiae inter actorem et reum coram iudice competente causa litis fi-*

niendae aut maleficii puniendi suscepta. Prima huius definitionis verba demonstrant, modum procedendi in causis non esse iudici, aut partibus arbitrarium, sed a legibus statutum; caetera vero demonstrant personas in quolibet iudicio necessarias, et insimul obiectum, finemque iudicii in causa civili aut criminali (1). Quare in quolibet iudicio duo praecipue possunt considerari, nempe materia et forma: ad materiam pertinent personae, et controversia; ad formam pertinent actus et solemnitates a legibus statutae.

(1) Monemus tamen interdum has personas non esse vere in iudicio, sed tantum per quamdam earum repraesentationem. Sic in inquisitione generali, fama, quae praecedit, habetur loco actoris, et in inquisitione speciali notorietas delicti vices supplet accusatoris, ut ex iure probat Pellegrinus in Pract. civ. praemis. 1.

732. *Personae*, quae necessario debent ad iudicium concurrere, sunt: *iudex*, *actor*, *reus*; quae vero solent praeterea adhiberi, sunt plures aliae, ut ex parte iudicis: *assessores*, *auditores*, *promotores*, sive *procuratores fiscales*, *cancellarii*, sive *notarii*, sive *secretarii*, *cursores* et *executores*; ex parte vero actoris et rei: *advocati*, *procuratores* et *testes*.

733. *Controversia*, sive quaestio, quae in iudicio proponitur, duplex esse potest, *iuris* nimirum, aut *facti*, prout de iure, aut de facto quaeritur, quae in iudicium deducta, *causa* appellatur. Causa tamen distinguitur a *lite*, quae, tantum post contestatas in iudicio diversas partium opiniones, oritur; distinguitur ab *actione*, quae nihil aliud est quam ius persequendi in iudicio, quod nobis debetur; et distinguitur ab *instantia*: quae nihil aliud est, quam excitatio iudicii per litis contestationem facta, et usque ad sententiam perseverans, ita ut, si appelletur, nova enascatur instantia, quae secunda vocatur. Prima instantia dicitur perpetua, id est durat ad 30 annos, licet Concilium Tridentinum iubeat intra biennium causas terminari, quod in praxi accipitur uti consilium, non uti praeceptum (1): secunda instantia durat ad biennium, ita ut primus annus detur ad causam committendam, secundus ad eam terminandam: at iudex ex iusta causa maiorem saepe concedit dilationem (2).

(1) Trid. sess. 24, c. 20, de ref. De Luca in annot. ad cit. cap. n. 28. Ratio est, quia postquam Concilium edixerat, ut causae *saltem infra biennium a die motae litis terminentur*, statim subiunxit; *ut post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum iudices superiores, alias tamen competentes, adire, qui causam in eo statu, in quo fuerit, assumant, et quam primum terminari curent*. Hinc apparet Concilium non statuuisse hoc tempus peremptorium, cum post hoc tempus liceat adhuc iudices superiores adire: quod si partes non fecerint, ut causa quam primum terminetur, debent sibi imputare, si usque ad annos 30, instantia perseveret, uti est praxis Rotae Romanae. Duo tamen sunt casus, in quibus instantia, etiam prima, prius perimitur. Unus est, si accesserit sententia litem desertam declarans; alter est, si elapsum sit decennium, simulque indubie constet de malo iure eius, qui litem instituit. — (2) Giraldus ad cap. 20, de iudic.

734. *Actus*, qui ad iudicium pertinent, sunt, *actoris petitio, negatio rei, probatio actionis sive iudicis instructio, sententia*, et eius *executio*, ac generaliter illi omnes actus, qui ex legis dispositione debent in iudicio ab actoris petitione usque ad sententiae executionem fieri. Idcirco huiusmodi actus appellantur *iudiciales*, ut ab *extraiudicialibus* secernantur, qui fiunt extra iudicium, licet habeant iudicis aut alterius publici ministri assistentiam, et quamdam extraiudicialem constituent proceduram.

735. *Solemmitates* denique, sunt illae cautelae, sive regulae, a Iure sancitae pro recto iudiciorum ordine, ut breviori, quo fieri potest, tempore et minoribus expensis, iudex ad veritatis et iustitiae cognitionem deveniat, et liti finis imponatur, quarum aliae ita sunt essentielles, ut omissae, proceduram vitiosam, nullam ac frustatoriam reddant; aliae vero essentielles non sunt, et omissae, proceduram non vitiant (1).

(1) Primus, qui fecit iudicium in terris, fuit Deus in Paradiso terrestri, cum ob originale peccatum, ipso accusante scelere, Adam et Evam citavit, eorum defensionem audivit, et gravissimam sententiam protulit. Gen. c. 3. Pellegrinus in sum. praem. n. 1. Deus pariter per ius naturale substantiales iudiciorum formas praestituit, quae in eo consistunt, quod iudex actoris petitionem, reique defensionem audiat, quod dilationes ad probandum et respondendum necessarias concedat, quod de causa cognoscat, sententiamque ferat. At formae iudiciorum legitimae, sive solemnes, a iure positivo fuerunt constitutae, in quo praecellit Ius Canonicum, quod primum telam iudiciariam in secundo Decretalium libro contexit, a quo deinde quaecumque civilis procedura deducta fuit, ut uno ore omnes testantur Doctores, et specialiter

Fleury in suis Inst. iur. eccl. p. 3, c. 6, his verbis. « Omnis proce-
 » dura curiarum saecularium a Canonistis deducitur, et qui voluerit
 » eam studiose addiscere, eiusdem origines debet in Decretalibus
 » perquirere. » Simili modo suam aperit sententiam Gallicanae ci-
 vilis proceduræ explanator Carré in introd. l. 1, t. 2, n. 15, ubi
 ait « præcipuos proceduræ fontes in regulis ecclesiasticis esse, quæ
 » possunt iuste considerari tamquam complexio elementorum, quæ in-
 » genium et ratio inde in legibus et procedura evolverunt. » Et sane
 a Iure Canonico civilem et criminalem proceduram deprompsit Italia,
 quam summus Pontifex Clemens V, transvexit Avenionem in Gallia, a
 qua huius sæculi initio, quod dederat, debuit reformatum accipere in
 Gallicanis codicibus de procedura civili et instructione criminali, qui,
 ut omnes norunt, parum mutati, in Italia in foro civili etiamnunc
 observantur. Insuper procedura Canonica nedum in totam Italiam
 schola Bononiensis perduxit, sed in mundum universum Legislato-
 res profecto diversarum nationum ab ea substantialia iudiciorum de-
 sumpserunt, quæ propriis moribus et necessitatibus accomodarunt;
 sed meritum inventionis et perfectionis nemo iuste potest Ecclesiae
 negare.

736. Iudicium multis modis dividitur: et primo quidem
 quoad materiam in *ecclesiasticum*, quod coram iudice ec-
 clesiastico et circa personas, resque ecclesiasticas versat-
 ur, et *saeculare*, quod coram iudice laico et circa per-
 sonas resque saeculares exercetur; in *civile*, in quo causa
 civilis, et *criminale*, in quo criminalis causa vertitur. Causa
 civilis ea dicitur, ubi principaliter agitur ad commodum
 privatum, sive actio proveniat ex contractu, sive ex de-
 licto; criminalis vero, ubi principaliter agitur ad publi-
 cam vindictam, cum actio ex delicto descendit. Hinc si
 ex delicto poena pecuniaria aut interesse in favorem a-
 ctoris petatur, causa est civilis; si verò poena afflictiva
 corporis ad publicam vindictam aut etiam poena pecu-
 niaria in favorem fisci reo imponatur, causa est crimi-
 nalis. Illud tamen potest evenire, quod iudicium ex civili
 et criminali mixtum sit, ut cum ad vindictam ac simul
 ad privatum commodum accusatio proponitur. Insuper
 iudicium civile dividitur in *personale* et *reale*, in *simplex*
 et *duplex*, in *possessorium* et *petitorium*. Personale est, quod
 in personam; et reale, quod in rem principaliter insti-
 tuitur. Simplex dicitur, ubi unus actoris, et alius rei per-
 sonam sustinet; et duplex, ubi uterque simul actoris et
 rei personam gerit, uti in iudiciis divisiis. Possessorium

demum vocatur, in quo de possessione aut quasi possessione adipiscenda, vel retinenda, vel recuperanda, disputatur; petitorium vero, in quo de dominio, et proprietate, aut quocumque iure in re lis movetur. Similiter iudicium criminale subdividitur in *capitale* et *non capitale*; illud intendit in mortem, hoc vero in poenam tantum corporis afflictivam.

737. Circa petitorium et possessorium iudicium, illud hic adnotamus, quod utrumque in eadem instantia et coram eodem iudice regulariter potest proponi, et cumulari, unaque sententia terminari (1). At si partes de possessorio contendant, quod facilius est probationis, prius de hoc ferenda est sententia (2). qua pronunciata, victus potest adhuc in petitorio agere: non enim repugnat, victum in causa possessionis, posse vincere in causa proprietatis, cum quis possit esse dominus, licet non sit possessor. Sed ex adverso non licet victo in petitorio ad possessorium regredi, quia petitorium absorbet in se possessorium; neque licet actori post conclusionem in causa a petitorio ad possessorium declinare, quamquam liceat ante conclusionem, quia per eam litigantium manus ligantur, et clauditur os, nisi iudex aliud decernat (3).

(1) Cap. 1, 4 et 6, de caus. posses. et propr. — (2) Cap. 2, eod. — (3) Cap. 5, eod.

738. Deinde, quoad formam, iudicium dividitur: in *ordinarium* et *summarium*. Ordinarium, sive solemne, appellatur illud, in quo omnes iudiciorum solemnitates, a legibus positivis praescriptae, sunt observandae; summarium vero appellatur illud, in quo tantum substantiales formae, a iure naturali praescriptae, observantur, et de plano ac sine strepitu, vel figura iudicii, ut dicunt, proceditur; de quo videndus est infra titulus de iudiciis summaris.

TITULUS II.

DE IUDICIBUS.

SUMMARIUM: 739. Quis sit iudex? — 740. Imperium in quo consistat? — 741. Quotuplex sit iurisdictio? — 742. Quot sint iudicum species? — 743. Quomodo iudex ordinarius et delegatus queant iurisdictionem suam delegare? — 744. Quas ob causas queat uterque tamquam suspectus recusari? — 745. Quomodo recusatio sit proponenda? — 746. Quid observandum, quando delegatio pluribus facta fuit? — 747. Quot modis cesset officium delegati? — 748. Quis, et quotuplex sit arbiter? — 749. Quae sit arbitratorum potestas?

739. *Iudex*, ita vocatus quasi *ius dicens*, potest definiri, *persona legitima, et vir bonus, iuris et aequi peritus, de negotiis et controversiis litigatorum cognoscendi et decidendi potestate praeditus*. Dicitur *persona legitima* quia debet esse persona a legibus probata: non enim omnes queunt iudicis officio defungi: prohibentur sane infames (1), excommunicati vitandi (2), minores annis XVIII (3), laici in causa spirituali (4), et regulariter foeminae (5). Dicitur *vir bonus*, id est prudens, ne nimia notetur severitate aut clementia. constans, ne scelerum turpitudine, aut calamitosorum lacrymis moveatur, et incorruptus, ne odio aut amicitia aut muneribus iudicium ferat (6). Dicitur denique *cognoscendi et decidendi potestate praeditus*, sub qua continentur *imperium et iurisdictio* (7).

(1) Can. 1, c. 3, q. 7. — (2) Cap. 24, de re iudic. — (3) Cap. 41, de offic. deleg. — (4) Cap. 2. de iudic. Novissime S. Congregatio Immunitatis die 3 octobr. 1832, auctorante summo Pontifice, definivit, neminem laicum vel clericum coniugatum, posse processus criminales contra clericos construere sub nullitatis poena, licet id fiat solum usque ad sententiam, nec etiam posse testes examinari a Cancellario laico; quod si fiat praetextu cuiuscumque consuetudinis, nullum declaratur, et solum remedium, quod restat, est recursus ad summum Pontificem pro sanatione processus, et pro absoluteione a censuris. Insuper, contra cogentes iudices laicos trahere ad suum tribunal personas ecclesiasticas, vel impediennes exercitium iurisdictionis ecclesiasticae, lata est excommunicatio Papae speciali modo reservata ex Bulla *Apostolicae Sedis* Pii IX. — (5) Can. 17, cap. 33, q. 5. — (6) Etiam iudices collegiales viri boni esse debent, quia iudicis officium et potestatem exercent. Hoc saeculo in aliquibus Episcopis desiderium excitatum fuit

propriam componendi Curias ad exemplum maiorum tribunalium saecularium, quae collegio plurimum iudicum constant, et S. Sedes provisiones huiusmodi non semel probavit, et ipsa constituit, ut in Ordinatione organica anni 1831, pro statu Romano, et Concordato cum Austriae Imperatore anni 1855. Verum in hoc novo rerum ordine, licet detur maior conformitas inter saecularia et ecclesiastica tribunalia, non multam perspicimus utilitatem: nam quo augetur intelligentia, eo forte diligentia imminuitur, cum nemo sit absolute responsabilis, et evanescente videatur actio iudicis rem suam facientis. Insuper verendum forte est, ne huiusmodi tribunalia Episcopi potestatem et libertatem restringant, cum facile sit invisum mutare Vicarium, sed difficile mutare tribunal collegiatum. Anal. iur. Pont. ser. 7, pag. 443. — (7) Hic observamus, triplicis esse generis oblationes, quae iudici fiunt, scilicet: *stipendium*, *expensae*, et *munera*. Stipendium licite datur et accipitur, immo ex iustitia debetur, quia nemo cogendus est impensis propriis militare; si tamen iudex Beneficium ecclesiasticum habeat, cui sit adnexa iurisdictio, ipsum Beneficium stipendii locum tenere Doctores tradunt. Expensae pariter moderatae, quas iudex facere coactus est, ut si oporteret pro visitatione rei aliquod inter suscipere, aut Curiae familiam alio transferre, licite dantur et accipiuntur, quia iudici debentur. Munera vero ex iure numquam licite dantur et accipiuntur, quia excaecant prudentes, et subvertunt verba iustorum. Deuter. 16; unde qui ea acceptat videtur iustitiam vendere. Can. 66, c. 11, q. 3. Sportulae demum, sive propinae, quae consistunt in taxata cibi vel pecuniae quantitate pro actibus iudicialibus et sententiis, ex iure recipi nequeunt a iudice habente stipendium, sive Beneficium. Cap. 10, de vit. et honest. cler. cap. 11, de rescrip. in 6. Pellegrinus in pract. crim. part. 4, sect. 16, n. 11; sed ex consuetudine in praxi communi absque ullo scrupulo recipiuntur propinae et salarium. Ventriglia part. 1, adnot. 36, n. 1.

740. *Imperium* consistit in iure puniendi, et iudicatum legemque exequendi, quod dicitur *merum*, si nullam involvat causae cognitionem, et *mixtum*, si cum causae cognitione coniunctum sit. *Iurisdictio* vero consistit in iure cognoscendi et pronunciandi, absque puniendi et exequendi facultate. At cum cognitio accurata absque saltem modica facultate coercendi inobedientes dari nequeat; hinc cuiuscumque iudicis etiam delegati iurisdictio cum imperio saltem mixto coniuncta esse solet (1).

(1) Engel de offic. iud. n. 20.

741. Iurisdictio dividitur in *voluntariam* et *contentiosam*. Voluntaria inter volentes sine strepitu iudicii etiam extra proprium territorium exercetur; contentiosa vero inter

invitos cum causae cognitione, sed tantum in proprio territorio. Hinc ubique fieri a iudice potest adoptio, et Beneficii collatio: sed tantum in territorio possunt partes litigantes audiri. et sententia proferri: quia illi actus ad voluntariam, hi vero ad contentiosam iurisdictionem referuntur, de qua ultima habemus iuris effatum: *Extra territorium ius dicenti impune non paretur* (1).

(1) Iurisdicatio insuper alia est *ordinaria*, et alia *delegata*. Illa descendit ex lege, et competit iudici ordinario ratione officii; haec vero provenit ex homine, aut a iure ratione commissionis ab homine, ut patet ex numero sequenti.

742. Iudex triplex est, nempe *ordinarius*, aut *delegatus*, aut *arbiter*. Ordinarius dicitur ille, qui in suo territorio ratione officii aut magistratus, iure sibi proprio ex lege vel consuetudine, iurisdictionem habet ut est Episcopus, eiusque Vicarius generalis, Capitulum cathedrale, sede vacante, eiusque Vicarius Capitularis, et inferior Praelatus *nullius*, qui in territorio separato iurisdictione quasi Episcopali fruitur (1). Iudex delegatus, est qui aliena iurisdictione utitur, et habet potestatem iudicandi in causis sibi specialiter commissis. Dicimus *specialiter*, nam si sit delegatus ad universitatem causarum etiam alicuius generis tantum, ex gr. matrimonialium, aut Beneficialium, non est simpliciter delegatus, sed ordinarius, quia ordinaria aut mandata utitur iurisdictione (2). Iudex denique arbiter, est ille, qui a partibus eligitur, ut de re inter ipsas partes controversa iudicium ferat; quod si fiat ex legis praescripto, arbiter *iuris* sive *necessarius* appellatur: si vero ex libero ipsarum partium consensu fiat, arbiter *voluntarius* dicitur (1).

(1) Tot. tit. de offic. iud. ord. — (2) Tot. tit. de offic. iud. deleg. — (3) Tot. tit. de arbitr.

743. Iudex ordinarius potest suae iurisdictionis partem, non autem totam iurisdictionem delegare (1); ideo vero partem, et non totam, quia hoc posteriori casu alium crearet iudicem ordinarium, quod absque Principis, vel legis auctoritate fieri nequit. Ex adverso, iudex delegatus

non potest suae iurisdictionis partem subdelegare, nisi sit delegatus a summo Principe in casu, in quo electa industria personae non appareat (2): si enim electa esset industria personae, neque ipse delegatus a summo Principe posset subdelegare, ut omnes Doctores tradunt (3).

(1) Cap. 7, de offic. iud. ord. in 6. — (2) Cap. 62, de appell. — (3) Electa vero censetur industria personae ubi delegatio fiat ratione confidentiae, quam delegans de delegato concepit, ubi delegati proprium exponitur nomen, ubi eius votum et consilium requiritur. ubi grave negotium delegatur, quod nominis peritiam requirit, et in aliis casibus similibus. Rescriptorum clausulae hoc saepe commonstrant, ut si dicatur *personaliter cognoscas, per te ipsum, vel solus cognoscas, arbitrio tuo determines*, etc. Arg. cap. ultim. de offic. iud. deleg.

744. Uterque iudex tum ordinarius, tum delegatus, tamquam suspectus potest interdum a litigantibus recusari (1); attamen facilius et ex leviori causa delegatus, quam ordinarius: quia hic iurisdictionem habet veluti sibi connaturalem, dum ille iurisdictionem habet tantum accidentalem. Iustae suspicionis causae plures a Doctoribus numerantur (2), quarum praecipuae sunt sequentes: 1^a si iudex sit consanguineus vel affinis uni ex litigantibus (3), immo hoc casu ex quarumdam nationum legibus intra proximiores gradus ipso iure recusatus habetur; 2^a si iudex prius in eadem causa fuerit advocatus, vel patrocinium in eadem praestiterit eius filius, aut gener, aut pater, aut socer (4); 3^a si iudex sit commensalis, aut dominus, aut donatarius, aut haeres praesumptivus, aut curator, aut tutor alterius ex litigantibus (5); 4^a si iudex sit inimicus per litem declaratus, aut intimus amicus, vel socius alterutrius ex litigantibus (6); 5^a si iudex eiusve descendentes vel ascendentes iudicium agant super eadem quaestione etiam in alio tribunali, aut sint litigantis creditores, aut debitores (7).

(1) Cap. 4, de for. comp. — (2) Maranta in prax. part. 6, act. 2, n. 26 et seqq. — (3) Cap. 36 de appell. et recusat. — (4) Cap. cit. — (5) Cap. 4; ut lit. non contest. Cap. 25, de offic. iud. de leg. — (6) Cap. 35, eod. — (7) Cap. 18, de iudic. Unde si ex diffamatione aut accusatione contra Vicarium generalem aut Cancellarium Curiae

Episcopalis quis agere velit, S. Congregatio non dioecesanum Episcopum sed viciniorem in iudicem solet deputare. Anal. iur. Pont. ser. 2, pag. 2563.

745. Iudicis suspecti recusatio fieri debet ante litem contestatam, secus iudex censeretur probatus (1), nisi post litem contestatam causa suspicionis detegatur, quo casu recusatio fieri potest, cum primum causa suspicionis agnoscitur. dato iuramento, quod prius non innotuerit (2). Ex Iure Canonico, causa suspicionis in scriptis proponenda coram iudice recusato, et intra statutum terminum probanda est coram arbitris a partibus electis: qui si declarent, eam frivolam esse, iudex in causa procedit; si vero iustam decernant, iudex supersedet in causa, quia *suspecti et inimici iudices esse non possunt* (3).

(1) Cap. 20, de sent. et re iudic. — (2) Cap. 25, de offic. deleg. Cap. 4, de except. — (3) Cap. 4 et 61, de offic. deleg. Electio arbitratorum fieri potest hoc modo. Data allegatione suspecti iudicis et adducta causa, iudicis iurisdictio manet in suspenso. Partes intra breve et congruum tempus, ab ipso iudice assignatum, debent suum arbitrium respective eligere ad cognoscendum de iustitia vel iniustitia recusationis. Si electi arbitri in sententia proferenda conveniant, ea servanda est; si vero non conveniant, tertium arbitrum debent sibi adiungere, et resolutio duorum ex his tribus quaestionem resolvit. Cap. 1, de arbit. Cap. 2, eod. in 6, et cap. 61, de appell. Si causa suspicionis iusta declarata fuerit, ad Superiorem recursus fieri debet, ut ipse de causa cognoscat vel alium iudicem deputet; si vero iniusta vel frivola fuerit declarata, primus iudex procedit ad ulteriora in causa eodem modo ac si recusatio proposita non fuisset. Carol. Targa Direct. prax. civil. cap. 13. Quando tres aut plures sunt iudices, et unus tantum allegatur suspectus, reliqui duo de causa suspicionis cognoscunt, eamque resolvunt. Quod si omnes allegentur suspecti, ad medium arbitratorum est recurrendum, ut supra dictum fuit, vel ad aliud remedium confugiendum, quod in praxi observatur in iudiciis synodalibus, qui cum sint plures, quibus rescriptum causae praesentari potest, si unus vel plures allegentur suspecti, praesentatur aliis, et reus adigitur ad dandum iudicem vel catalogum iudicum synodaliu[m] confidentium et non suspectorum, a quibus negotium terminatur, modo alia pars non habeat recusationis causam.

746. Cum causae delegatio pluribus facta exhibetur, videndum, an pluribus sit simpliciter facta, an cum clausula, *si non omnes, duo vel unus mandatum exequatur*, an cum alia clausula, *quod si omnes interesse nequeant, duo*

eam cognoscant. Nam primo casu, omnes debent ad iudicium concurrere, ac proinde si tres, ut solet, dati sint iudices delegati, omnium concursus requiritur ad quemlibet actum iudiciale. et etiam ad sententiam, quam debent omnes subscribere, licet unus fuerit repugnans; aliter actus esset nullus (1). Secundo casu, duo, vel unus potest processum inchoare et sententiam ferre, nec alii in decursu processu amplius admittuntur, nisi qui inceperat procedere, moriatur, aut infirmetur, aut alia detineatur iusta causa (2). Tertio casu, duo possunt procedere postquam constiterit, tertium per nuncium vocatum non posse aut nolle interesse (3).

(1) Cap. 16, de offic. deleg. — (2) Cap. 8, eod. in 6. — (3) Cap. 21 de offic. deleg

747. Officium iudicis delegati variis modis cessat: ut, morte delegantis, re integra; morte delegati, si delegatio facta sit personae, non dignitati; revocatione delegationis; lapsu temporis in delegatione concessi; recusatione suspecti; et finito negotio, ut si delegatus sententiam definitivam iam pronunciaverit, et executioni mandaverit, vel per sententiam interlocutoriam, si se incompetentem dixerit (1). Verum de hoc illud est adnotandum, quod delegatus Apostolicus potest, usque ad annum, per se suam sententiam exequi, nisi velit eam pro executione iudici ordinario committere (2). At delegatus iudicis inferioris, ubi datus est ad certam causam, suam sententiam exequi regulariter nequit, quam debet deleganti pro executione remittere (3).

(1) Engel. eod. tit. n. 17. — (2) Cap. 7 et 26, eod. — (3) Cap. 4, de for. comp.

748. *Arbiter* ita definitur a Devoti, scilicet: *Arbiter est iudex ad cognoscendam finiendamque controversiam, litigantium voluntate constitutus, sive id legis imperio fecerint, sive sponte sua* (1). Ex postremis huius definitionis verbis oritur arbitratorum divisio in *necessarios* et *voluntarios*, qui postremi etiam *compromissarii* appellantur. Arbitri *necessarii* deputantur a Iure, ut in dicto casu iudicis suspecti,

in casu Episcopi, qui cum subdito controversiam habet, et in casu, quo plures iudices delegati super revocatione litterarum Apostolicarum non consentiant (2). Arbitri vero voluntarii, a partibus deputari possunt in omni causa non prohibita; at prohibentur causae matrimoniales (3), criminales (4) et beneficiales, ne detur vitiosus ingressus ad Beneficia; causae maiores Summo Pontifici reservatae (5); et causae quae nullum continent dubium: nam compromissum in arbitros, transactionis actum imitatur, quae de re dubia tantum fieri potest, ut supra iam vidimus (6).

(1) Inst. Can. lib 3, t. 17, § 2. — (2) Cap. 12, de rescript. — (3) Cap. penult. de in integ. restit. — (4) Cap. 9, eod. — (5) Cap. 5, de arbitr. — (6) N. 664.

749. Cum arbitri referant iudicum imaginem, illorum arbitria a legibus dicuntur ad formam et similitudinem iudiciorum instituta. Sed haec imago et similitudo in aliis est perfectior, et in aliis minus perfecta. Sic arbiter necessarius ad instar iudicis dari potest invitus, iurisdictionem et coercionem habet, ut partes citet, contumaces puniat, testes ad ferendum testimonium adigat, et inobedientes debita poena plectat (1): insuper sententiam profert obligatoriam, a qua appellatio admittitur ad Papam (2). Sic arbiter voluntarius habet causae sibi ex compromisso assignatae notionem, licet iurisdictione et coercionem careat: in causa procedit, servato iuris ordine, sed invitus non cogitur ad compromissum acceptandum; sententiam profert, sed ab ea appellatio non datur (3). Horum ea ratio est, quia arbiter necessarius constituitur a lege sive auctoritate publica; voluntarius vero a partium consensu sive auctoritate privata (4). Sententia arbitratorum appellatur *Laudum* quod etiam in casu arbitratorum voluntariorum est observandum, nisi pars laesa infra decem dies laudum coram iudice ordinario curet ad boni viri arbitrium reduci; alias laudum haberetur uti *homologatum*, sive approbatum. Hoc quidem procedit in vero arbitro, non autem in *arbitratore*, qui constituitur non ut iudicet, sed ut aestimet ex. gr. quid sit aequum retribuere, vel quae sint vera pretia rerum (5).

(1) Cap. 39, de offic. deleg. — (2) Cap. 11, eod. in 6. — (3) Can. 33, c. 2, q. 6. — (4) Compromisso facto in arbitros potest adiungi iuramentum de arbitrio servando. Cap. 2 de arbit.; potest etiam adiungi poena, sed qui poenam requirit regulariter non amplius iuvatur exceptione rei iudicatae. Cap. 9, eod. — (5) Doctores ad tit. de arbitr.

TITULUS III.

DE ACTORIBUS, ET REIS, ALIISQUE IUDICII PERSONIS.

SUMMARIUM: 750. Quis sit actor, et quae eius partes? — 751. Quis sit reus, et quomodo se defendat? — 752. Qui et quales procuratores, qui advocati? — 753. Quae sint discrimina inter procuratorem, et advocatum? — 754. Procurator debet exhibere mandatum? — 755. Quis possit esse procurator? — 756. Qui dicantur syndaci, et a quibus constituentur? — 757. Quomodo cesset procuratoris officium? — 758. Quid agere, et cavere debeat advocatus — 759. Quae prohibeantur advocato et procuratori pacta cum cliente? — 760. Quis sit assessor? — 761. Quis promotor fiscalis, et quale eius officium? — 762. Curiae cancellarius quis, et quale eius officium? — 763. Cursor, et eius officium?

750. Qui in iudicio civili aliquid ab alio petit, iudiciumque provocat, *Actor*, ab agendo, dicitur, dum in iudicio criminali dicitur *Accusator*. Actor intentionem suam in iudicio ordinario per libellum suam proponit; propositam autem intentionem tenetur probare: nam iuris principium est, *ei qui dicit, onus probandi incumbit*; aliter, a ctore non probante, reus absolvitur, licet nihil ipse praestiterit (1): tenetur quoque litem proseguere; secus enim, si non compareat in termino partibus a iudice assignato, condemnatur in expensas a reo factas (2), et nova citatio non conceditur, nisi caveat, quod comparebit in termino; quo adveniente, si iterum contumax sit, iudicium, reo instante, vertitur, et sententia fertur (3).

(1) Can. 3, de caus. posses. — (2) Cap. 1, de dol. et contum. in 6. — (3) Cap. 5, eod. cap. 1 eod. in 6. Agere in iudicio regulariter prohibentur impuberes et minores. Cap. 3, de iudic. Horum tamen prohibitio respicit tantum causas temporales: nam in causis spiritualibus, et eisdem adnexis, etiam minores agere permittuntur. Cap. 3, de iudic. in 6.

751. Ille, a quo aliquid in iudicio petitur, aut iudicatur, ut pro scelere poenam luat. *Reus*, a re, quae per actorem petitur, appellatus fuit. Reus se negatione defendit, ubi nullam habeat contrariam probationem; ubi vero similis probatio adsit, si contra probationem excipiat, sic excipiendo fit actor, suamque exceptionem probare omnino tenetur. Condemnari autem non potest, nisi in suo foro, et postquam fuerit legitime convictus (1); et si iura partium fuerint obscura, ipsi magis favendum, quam actori (2).

(1) Cap. 11, de rescript. in 6. can. 5 et 6, c. 3, q. 9. — (2) Cap. 11, de reg. iur. in 6. Proinde si actor suam intentionem non probet, reus absolvendus est. Si autem actor suam intentionem probet, reus tenetur hanc probationem per contrariam exceptionem elidere, in qua fit actor. Attamen reus in sua responsione alios laedere nequit, et per suam exceptionem neminem potest accusare: accusatio enim novum requirit iudicium. Pellegrinus in prax. civ. part. 2 praemis. n. 3.

752. Actor et reus, sibi congruentes in iudicio partes implent per *Procuratores*, a quibus repraesentantur, et per *Advocatos*, a quibus defenduntur. Procuratores sunt, qui aliena negotia mandato domini in iudicio, sive extra administrant: quare alii sunt procuratores *extraiudiciales*, qui, extra iudicium, alterius vices gerunt; et alii *iudiciales*, qui in iudicio alterius partes sustinent, quique simpliciter procuratores *ad lites* appellantur. de quibus tantum hic agimus. Advocati vero sunt legis periti, qui facta legibus comparantes, tum lege, tum ratione, quid in quaque causa iustum sit demonstrant, et iura, rationesque reorum vel actorum, exponunt, unde *iustitiae sacerdotes* appellantur (1).

(1) Advocati melius describi non possunt, quam fuerint descripti ab imperatore Leone, et Anthemio in l. 14. Cod. de adv. iudic. ubi haec leguntur. « Advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum, suaeque » defensionis viribus in rebus saepe publicis ac privatis, lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam » si praeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi munimine laborantium » spem, vitam et posteros defendunt. » Sed temporibus nostris vehe-

mentissime dolendum, quod plurimi inter advocatus sacerdotium iustitiae deseruerint, et ministri impietatis, et Ecclesiae ac societatis carifices facti sint.

753. Inter procuratorem et advocatum, haec sunt praecipua discrimina: 1.º procurator debet exhibere mandatum, quod non requiritur in avvocato; 2.º procurator post litem contestatam fit dominus ipsius litis, quod non contingit in avvocato; 3.º si procurator delinquat in suo officio tenetur actione mandati, avvocatus vero tantum actione doli; 4.º procuratoris officium est onerosum et privatum, illud autem advocati honorificum et publicum. Hinc ex Iure Canonico procurator invitus non cogitur acceptare mandatum (1); avvocatus vero, per iudicem compelli potest ad patrocinium illius suscipiendum, qui non habet defensorem (2). Diximus ex Iure Canonico; nam ex iure civili curator, uti procurator absentibus et haereditati iacenti dari potest etiam invitus.

(1) Arg. cap. 1, de procurat. in 6. — (2) Arg. cap. 1, de offic. iudic.

754. Procurator debet exhibere mandatum, quod si laboret vitio, nullum reputatur iudicium, quia falsi procuratoris exceptio tum ante, tum post sententiam obiici potest (1). Mandatum autem ex Iure Canonico potest esse *expressum*, vel *praesumptum*: illud litteris efformatur; hoc, ratione propinquitatis inter mandantem et mandatarium, ab ipsa lege praesumitur, ut in casu patris pro filio, tutoris pro pupillo, mariti pro uxore; facilius tamen praesumitur pro reo, quam pro actore, quia iura facilius concedunt defensionem, quam actionem. Item potest esse *generale* ad omnes causas, vel *speciale* ad aliquas tantum (2). Nihilominus procurator cum generali mandato non potest quaedam graviora in causa regulariter peragere, uti foret iuramento deferre, vel delatum acceptare, aut emittere; uti foret compromittere, aut transigere, etc. Ad haec quidem mandatum speciale requiritur (3).

(1) Cap. 4, de procurat. — (2) Procuratores generales quandoque dantur *cum libera*, sive cum libera facultate omnia peragendi tamquam domini. Procurator sic constitutus fit *tamquam alter ego*, ut dici solet in

civilibus, et potest omnia facere sed non potest donare, quia donare potius est perdere, quam administrare. — (3) Cap. 4 et 5, de procurat. in ó, et ib. Gloss.

755. Procurator ad agendum et defendendum quilibet constitui potest, etiam filius-familias, et laicus in causis spiritualibus (1), modo causa procuratorem non repellat, qualis est regulariter causa criminalis (2), et non repellat lex. Lex autem civilis repellit minorem; lex vero Canonica regulariter repellit monachos, excommunicatos, et infames (3); repellit quoque minores annis XVII in negotiis, et minores annis XXV in iudiciis (4): repellit denique etiam mulieres, quia indecorum est, eas vivorum coetibus se immiscere (5).

(1) Cap. 1 et 5, de procurat. in 6. — (2) Diximus *regulariter*, quia causa criminalis non repellit procuratorem, quando civiliter ad damni reparationem agitur, cap. 5, de procurat. et cap. 16, de accusat.; quando reus vult excipere, cap. 15, eod.; quando vult allegare absentiae causam, cap. fin. de dilat.; et quando agitur contra monialem, quae de monasterio egredi non potest. Cap. 1, de stat. monach. in 6. — (3) Can. 1, c. 3, q. 7. — (4) Cap. 5, de procurat. in 6. — (5) Cap. 2, de iudic. in 6.

756. Sunt praeterea quidam procuratores, qui appellantur *Syndaci*. Hi constituuntur procuratores a Monasteriis, Capitulis, collegiis, et universitatibus. Cum enim quaelibet universitas, utpote persona moralis, per se nequeat in iudicio agere, necesse est, ut ad hoc sibi deligat procuratorem (1). Deputatio haec fieri debet a collegio, servatis regulis, quae ad validitatem deliberationum sunt adhibendae.

(1) Cap. 7 de procurat. Cap. unic. de syndic. et Cap. 2, de postul.

757. Procuratoris officium cessat per eius mortem; per eius vero renunciationem; aut mandati revocationem, tunc cessat, cum alius procurator legitimus in causa comparet, qui litigantium partes sustineat (1). Libera quidem ab initio est mandati acceptatio, qua posita, et lite contestata, eius executio fit necessaria, ita ut etiamsi dominus mandatum revocaverit, adhuc acta per procuratorem revocatum sint valida (2).

(1) Cap. 8 de procurat. — (2) Cap. 13, eod. Hinc sequitur, mandantem non posse post litem contestatam procuratorem revocare, nisi ex iusta causa, veluti si esset suspectus, aut impeditus, aut morbo teneretur, Cap. 2, eod. in 6; et similiter non posse procuratorem officio suscepto renunciare, nisi ex iusta causa, et salvo mandantis interesse, et iudicii cursu.

758. Advocatus debet sincere et prudenter causam tractare, ne falsa proferat iura, instrumenta, testes, probationes et rationes, alias teneretur de crimine falsi; ne superfluas petat dilationes, aut superstitionis utatur cavillationibus; ne causae secreta sibi commissa parti adversae prodant, aut utrique parti simul patrocinetur, aut alterutri, postquam pro alia fuit consultus; ne iniuriis, aut conviciis decertet; ne se in collusionem, tergiversationem, et praevaricationem abripi patiat; neve quid omittat studii, artis et diligentiae. Causam tantum potest suscipere veram et iustam, aut vere probabilem, quae spem victoriae contineat, etsi pars adversa potiori iure, ac spe videatur gaudere, modo clientem de statu talis causae commonefaciat (1); causam vero improbam, et desperatam, iniustam, et calumniosam aggredi, aut persequi nequit, aliter in omnes partium expensas, et damna ex iudicis sententia obligari potest, et etiam ante sententiam in conscientia obligatur (2).

(1) Zallinger ad tit. *de postul.* § 553, in not. — (2) S. de Ligorio l. 4, n. 223 Qui non potest procuratoris officio defungi, neque potest advocatus fieri. Clericus sacerdos in causis pecuniariis neque coram iudice ecclesiastico advocare, sive postulare potest, nisi pro se ipso, aut sua Ecclesia, vel si necessitas imminet, pro personis coniunctis, aut miserabilibus. Cap. 3, de postul. Et si quis clericus, etiam non sacerdos, in munere advocati, aut procuratoris pro extraneis contra Ecclesiam, in qua habet Beneficium, postulet, tamquam ingratus potest suo Beneficio spoliari. Cap. cit.

759. Advocatus et procurator nequit cum cliente pacisci de quota litis, ne per nefas in victoriam nitatur; item nequit cum eodem contractum emptionis et venditionis, vel permutationis, aliumve similem inire, ne timor litis iustitiam commutativam laedat (1); hoc ipsum quidam extendunt ad pactum circa honorarium, quod mea sententia tunc tantum posset habere locum, cum post litem

contestatam et ante conclusionem in causa fieret, non vero alio tempore: nam primo casu cliens est veluti coactus ad consentiendum in honorarium etiam aequo maius, ne advocatus vel procurator agnita causae secreta in clientis praeiudicium prodat; altero autem casu haec ratio cessat; et aliunde iuxta S. Augustinum, *licet advocato vendere iustum patrocinium, et iurisconsulto rectum consilium* (2).

(1) Can. 2, c. 3, q. 7. — (2) Can. 71, c. 11, q. 3, et can. 15, c. 14, q. 5.

760. Iudicium quandoque ex convenientia, quandoque ex necessitate, alias quoque praeter enumeratas requirit personas, uti est *Assessor*, *Promotor fiscalis*, *Cancellarius* et *Cursor*. Assessor est vir iurisperitus, quem iudex ad recte iudicandum tamquam consiliarium sibi associat (1), et dicitur assessor, quia penes iudicem assidere solet. Datur a Superiore, vel assumitur ab ipso iudice, quando, vel ob iuris imperitiam, vel ob negotiorum multipliciter omnium per se iudex expedire nequit (2). Ex veriori sententia nulla pollet iurisdictione (3), nec iudicium prae-rogativis fruitur, nec publicum gerit officium (4), sed privatum tantum, per quod tamen iudicem instruere, et in omni iudicii parte diligenter adiuvari tenetur (5).

(1) Cap. 11, § *Assessorem* de rescript. in 6, et l. 1, eod. de assessorib. — (2) Capitulum tamen non potest dare assessorem suo Vicario electo; sed ipse Vicarius eum potest sibi assumere. S. Congregatio Episcoporum 22 novemb. anni 1604. — (3) Abbas in cap. *Super quaestionem* de offic. deleg. n. 16. Sed cum consilio suo in iudicium influat, ex causa potest allegari suspectus; et iudex debet hanc allegationem suscipere, alias fieret ipse suspectus. Pellegrinus in cit. pract. part. 2, praemis. 3, n. 26. Verum si datus esset assessor in causa de consensu partium, non posset amplius allegari suspectus, quia per factum exceptio suspicionis excluditur. — (4) Ideo clericus posset esse assessor iudicis saecularis, excepta causa sanguinis, et laicus, assessor iudicis ecclesiastici. Pellegrinus loc. cit. et in pract. crim. part. 4, sect. 16, n. 24. Anal. iur. Pont. ser. 6, pag. 448. — (5) Assessoris officium sapienter exponit Pellegrinus, et in hoc reponit. « 1.º Ut invigilet ad » veritatem indagandam, quid iuris sit, iudicem instruat. Hinc fit, quod » postquam iudex illum elegerit, et ipse acceptaverit, tenetur de ini- » stitia iudicis, nisi protestationem in actis fecerit, quod ipse non con- » sentit, cum videt iudicem iniuste agere. 2.º Ut admittat, vel reiiciat

» libellos, prout iuris fuerit, inspiciendo an bene confecti fuerint, vel
 » de re illicita. 3.º Ut perpendat petitionem partis, an illi competat
 » actio, et an iuris ordinem in petitione servaverit. 4.º Ut consideret,
 » et bene disponat decreta interponenda in causis coram eo iudice,
 » cui assistit, vertentibus. 5. Ut videat, et diligenter consideret edicta,
 » et alia, quae a iudice promulgantur, an iuridica fuerint: et si con-
 » tra vel praeter ius esse cognoverit, prohibeat, ne publicentur. »
 Part. 4. sect. 16, n. 20.

761. Promotor, sive procurator fiscalis, est vir iurisperi-
 ritus, fidelis, zelo religionis et animae fortitudine conspi-
 cuus, quem Episcopus in sua Curia eligit, et iuramento
 adstringit, ut iura Ecclesiae defendat, tum in bonorum
 ecclesiasticorum conservatione, quam in procuranda reo-
 rum punitione (1). Dicitur autem *Fiscalis*, quia iura fi-
 scalia curat; sunt vero iura fiscalia ea, in quibus agitur
 de publica pecunia, vel vindicta (2). Hinc patet qualis
 et quanti momenti sit eius officium: non solum enim,
 tamquam solers procurator, in causa Ecclesiae debet bona
 curare, instrumentis et hypothecis tuta reddere, deper-
 dita vindicare, et omni modo providere, ne pereant, sed
 ut augeantur; verum etiam, tamquam accusator impavi-
 dus, criminum reos ad tribunal adducere, de delictis con-
 vincere, proque eorum condemnatione instare (3); immo
 in criminalibus eius officium adeo necessarium est, ut
 citandus sit in omnibus actis, qui fiunt contra reum. et
 si feratur sententia contra reum, ipso non citato, senten-
 tia sit nulla (4).

(1) Promotores fiscales possunt esse plures, et possunt revocari. —
 (2) Pellegrinus cit. part. 4, sect. 1, n. 19. — (3) Ex praxi tamen mul-
 tarum Curiarum, Promotor fiscalis ea tantum peragit, quae ad crimi-
 num coercionem spectant; et utinam saltem in hac parte recte suum
 impleret officium! Hoc plane dolendum, quod officium adeo pro bono
 Ecclesiae necessarium negligatur, sive id fiat ex defectu competentis
 honorarii, sive quia non putatur necessarium. Porro ex hoc etiam ho-
 dierna disciplinae ecclesiasticae deformatio, et morum corruptio repe-
 tenda videtur, quod Ordinarii curent quidem monere, et hortari fre-
 quenter, sed raro punire, et damnare; quod sine promotoris fiscalis
 concursu regulariter fieri non potest. Diximus *regulariter*, quod refer-
 tur ad processum criminalem regularem: nam Ordinarius extrajudi-
 cialiter etiam absque promotore recte procedit. — (4) Pellegrinus
 loc. cit.

762. Cum non sufficiat processus fieri, et sententias

edi; sed cum requiratur ulterius, processus et sententias publicam obtinere fidem, ac perpetuam gestorum conservare memoriam; ideo in iudicio debet intervenire Cancellarius, qui acta in publica instrumenta convertat, ac perpetuo ad fidem faciendam servet. Cancellarius, sive Actuarius, est Notarius Curiae addictus ad acta curialia conscribenda et servanda, ad exemplum notariorum saecularium. Cancellarius a cancellaria, et actuarius ab actis nuncupatus, simplicibus notariis praestat, quia nedum officium exercet in actibus privatis, et extraiudicialibus; sed etiam in ipsis actibus publicis, et iudicialibus. Licet autem notariatus et tabellionatus officium regulariter sit clericis interdictum (1), exceptis causis fidei, in quibus clerici possunt hoc officium exercere, si id prius in saeculo exercuerint (2), et Cancellarius in criminalibus debeat esse laicus; nihilominus ex inveterata Curiarum praxi, et legitime praescripta consuetudine, clerici, etiam presbyteri, ad officium Cancellarii in Curia ecclesiastica admittuntur (3): immo magis expedire videtur, ut clericus in Cancellarium assumatur: tum quia in pluribus casibus soli clerici possunt officium Cancellarii gerere, tum quia clericus magis quam laicus clero acceptus est, ac magis arcanis rerum ecclesiasticorum negotiis convenit. Opera Cancellarii tenetur Ordinarius uti in omni iudicio ordinario (4); neque debet Cancellarium admittere, quem non probaverit idoneum (5), quemque iurando non perstrinxerit ad fideliter officium suum implendum (6).

(1) Cap. 8, ne cler. vel monac. etc.; quod nonnulli tamen intelligunt de curiis saecularibus, ne clerici a divino abstrahantur officio. — (2) Cap. 11, de haeret. in 6. — (3) Hoc late, et solidis rationibus probat Bouix, De iudic. eccl. part. 2, sect. 2, c. 15, § 4, prop. 8. Monacellus, Part. 1, tit. 5, for. 5, adnot. 6; et Devoti Inst. Can. 1. 3, t. 4, § 7, in not. 3. — (4) Cap. 11, de probat. — (5) Trid. sess. 22, c. 10, de ref. — (6) Notarius et Cancellarius cum creatur iurare solet: « 1.º quod conñiciet instrumenta, de quibus fuerit rogatus, nil veritatis tacendo, vel falsitatis miscendo; 2.º quod non revelabit, quod sibi secreto commissum fuerit, nisi iusta de causa; 3.º quod non conficiet scienter aliquod instrumentum de contractu usurario, nec de alio quovis illicito; 4.º quod retinebit de omnibus instrumentis... quae dederit, regestum, seu protocollum. 5.º quod erit fidelis ei, a

» quo fuit creatus notarius, et admonebit eum de iis, quae sciverit in » eius damnum vergere; 6.º quod nullo odio, vel amore, spe, vel timore, officio suo abutetur. » Ferraris verbo *Notarius* n. 1. Sed in genere satis est, si iuret, se officium suum fideliter impleturum.

763. Ad iudicium denique concurrunt Cursor, sive Nuncius sive Apparitor, quod idem sonat. Cursor est qui citat partes, ut ad iudicium veniant, qui processus, et actus iudiciales exequitur, quique iudicis iussa facit. Propterea consideratur ut persona publica, et publico instrumento constituendus est, ut Promotor fiscalis, et Cancellarius (1). Quare regulariter Cursoris relationibus scripto factis, et in processu insertis, credendum est, maxime si iuramento sint vallatae.

(1) Formulae constituendi Cancellarium, Promotorem fiscalem, et Cursorem, aliosque Curiae Episcopalis ministros, et officiales, inter antiquos Doctores reperiuntur penes Monacellum in suo Formul. part. 1, tit. 1; item penes Bouix de iudic. eccl. part, 2, sect 6.

TITULUS IV.

DE FORO COMPETENTI.

SUMMARIUM: 764. Qualis sit forus competens? — 765. Quis iudex competens? — 766. Ob quas causas iudex fiat competens ex persona rei? — 767. Quando fiat competens ex natura causae? — 768. Quae sint causae ecclesiasticae? — 769. In causis civilibus solus iudex competens est saecularis. — 770. In causis mixtis competens est ecclesiasticus et saecularis. — 771. Quando iudex fiat competens ex prorogatione, ex continentia causae, et ex reconventionem? — 772. Cum plures sunt iudices competentes locus est praeventioni.

764. Forus, sive Forum, a *fando*, sive *ferendo* dictum, est iudicii locus, ad quem actor suam fert actionem. Competens autem est forus proprius, ad quem actori competit vocare reum, ut suas experiatur actiones. Ex regula generali actor forum rei sequi debet: nam cum reus ad iudicium trahatur invitus, potestas et iurisdictio super reo necessaria est in iudice trahente, ne queat eius mandatum sperni (1). Idcirco reus ad comparendum coram iudice incompetente citatus, sui copiam facere absolute

loquendo non tenetur, si illius incompetencia certa et evidens sit; sin secus, tenetur comparere, et incompetenciae exceptionem proponere, de qua ipse iudex primum pronunciat (2). Eadem ratione sententia a iudice incompetente lata non valet (3), et acta iudicii pereunt, uti est libellus, citatio, litis contestatio, etc., licet non pereant acta causae, uti sunt probationes. Si vero in aliquo casu plures iudices competentes sint, in actoris facultate est eligere, quem maluerit.

(1) Cap. 5 et 9, de for. compet. — (2) Cap. 7, de privil. in 6. — (3) Cap. 4, de iudic.

765. Iudex competens potest esse tum *ordinarius*, tum *delegatus*; similiter ordinarius potest esse *competens in prima* aut *secunda instantia*: qui quidem omnes onus gerunt audiendi causas, et dirimendi lites eorum iurisdictioni obnoxias; aliter rei efficiuntur criminis denegatae iustitiae. Nihilominus fas est Principi causam ab inferiori iudice in eo statu, in quo reperitur, ad se avocare (1); hoc iure, ex Doctorum sententia, fruitur quoque Episcopus quoad Vicarium suum, et quilibet iudex ordinarius quoad suum delegatum; non vero Archiepiscopus contra suos Suffraganeos, nec S. Sedis Legatus contra Episcopos (2).

(1) Cap. 56, de appell. — (2) Trid. sess. 24, c. 20, de ref.

766. *Competentia* ex duplici praesertim fonte fluit, nempe *ex persona rei*, et *ex natura causae*. Ex persona rei iudex fit competens in quintuplici casu. Primo *ob domicilium* eiusdem rei: hic intelligitur domicilium habitationis, quod consistit in loco, ubi quis habitat cum animo ibi perpetuo manendi, et ubi qui summam bonorum suorum habet, vel saltem instructam domum (1); intelligitur etiam domicilium privatum (2), quod quis praedicto modo habitando servat, aut sibi ad alicuius contractus executionem elegit (3). In hoc domicilio quisque suum habet competentem iudicem ordinarium, coram quo conveniri, et a quo damnari potest, quamquam post legitimam citationem domicilium et forum mutet (4). Secundo, *ob contractum* iudex fit competens in eo loco, in quo contractus initus fuit,

quia contractus sunt nedum iuxta solemnitates et leges loci celebrandi, sed etiam iudicandi: ibi enim faciliores sunt contractuum probationes: hinc, ut dicunt Doctores, locus contractus est etiam locus distractus; hoc tamen tunc procedit, cum in ipso loco contrahentes inveniuntur (5). Tertio, *ob rem sitam* iudex fit competens in loco, in quo res controversa sita est, quia ibi facilior est possessionis, vel domini probatio, et sententiae executio (6). Quarto, *ob delictum* fit competens iudex loci, in quo delictum patratum fuit, non solum quia ibi facilior evadit delicti probatio, sed etiam quia iustum est, reum exemplo poenae prodesse. ubi obfuit exemplo delicti (7). Quinto denique. *ob statum clericalem* solus iudex ecclesiasticus competens est in causis clericorum, et solus Papa in causis maioribus Episcoporum: ratio est, quia clericorum personae ab iurisdictione iudicis saecularis exemptae sunt, et dignitas Episcopalis nulli nisi Summo Pontifici subiicienda est (8).

(1) Domicilium solum originis non sufficit, ut quis in eo legitime conveniatur, nisi in eo quoque habeat domicilium habitationis. Cap. 5, de paroch.; solum autem quasi domicilium similiter iudicem competentem non facit, quia alienigena eidem non subiicitur, nisi quoad observantiam legum, statutorum, et consuetudinum, quae in loco vigent, prout exigit bonum publicum, et societatis ordo. — (2) Adest etiam domicilium commune, quod ut olim omnibus civibus Romanis, ita nunc omnibus Christianis Romae competit. Can. 17 et 18, c. 9, q. 3. Unde clericus, qui Romam advenerit, potest ibi conveniri, et compelli, ut suis adversariis respondeat, et iudicari. Cap. 20, de for. compet.; quod Doctores extendunt ad laicos in rebus spiritualibus tantum. Schmalzgrueber ad tit. de for. compet. n. 28. Ratio est, quia Roma patria communis est omnium clericorum et christianorum, ut olim erat omnium civium Romanorum, l. 23, ff. Ad municip.; et Romanus Pontifex Ordinarius Ordinarius est, cum quibus omnibus habet concurrentiam. Exceptio tamen ab hac regula fit, si Romam veniens ex iusta et necessaria causa, necessitatem alleget, se remittendi in patriam, et domum suam, quo casu liber relinquitur, ut domum suam revertatur. Cit. Cap. 20, de compet. Bouix de iudic. part. 1, sect. 4, c. 4, art. 2, § 1. — (3) Cap. 17, de for. compet. — (4) Cap. 19, de for. compet. — (5) Cap. 1, eod. in 6. Hoc idem observatur, cum quis contraxit in uno loco, et promisit se soluturum, vel contractum se executurum in altero, quia a legibus fingitur, ibi contraxisse, ubi se soluturum promisit, ibique fingitur adesse, licet realiter absit. Quare si quis in aliquo loco administrationem alicuius gesserit, in eodem

conveniri potest, rationem reddere tenetur, quia per gestionis factum aut contraxit, aut quasi contraxit de foro non declinando. Cit. cap. 17 for. compet. — (6) Cap. 3, de for. compet. Quod dicimus de re sita, ex communi Doctorum sententia, locum habet in re immobili, et mobili, modo haec postrema in loco permanenter existat. Schmalzgrueber loc. cit. n. 52; et competentia huius iudicis videtur vigere, etiamsi reus in loco praesens non sit: nam theorica supra expressa de contractu, non recte aptatur rei sitae; cum longe maior securitas habeatur in re, quam in contractu. Iudex quidem rei sitae non habet aliquam iurisdictionem in reum alibi morantem, ac proinde non potest eum convenire actione personali; sed habet iurisdictionem in eius bona in suo territorio posita; unde potest eum convenire actione reali; et si contumacem se faciat, auctorem in bonorum possessionem mittere. Pirhing ad tit. de for. compet. n. 48. — (7) Cap. 13, 14 et 20, de for. compet. Hoc certum est, si criminosus reperiatur adhuc in territorio, vel ante egressum fuerit legitime citatus; aliter expediendi negotii melior videtur via, ut a proprio Ordinario, ad effectum iudicium subeundi, requiratur. Ordinarius autem delicti, iuxta probabiliorem sententiam, potest criminosum etiam Beneficio ecclesiastico privare, quod in alia dioecesi possidet; sed executio huius sententiae ad Ordinarium Beneficii spectat. Cap. 14, de for. compet; ratio est, quia delictum privat criminosum iure ad Beneficium, sed expulsio de Beneficii possessione est factum ab Ordinario loci complendum. — (8) De his supra iam diximus, ubi de privilegio fori.

767. Ex natura causae, iudex fit competens, quando causa talis est. ut cuiusdam determinati iudicis cognitionem requirat. Hic primum observamus, causas maiores Ecclesiae de fide, moribus, et disciplina in genere iudicio Summi Pontificis reservari, sicut omnis Ecclesiae historia testatur. Ipse enim solus tamquam Christi Vicarius, et centrum unitatis catholicae sui virtute Primatus harum omnium causarum iudex est supremus, a quo non datur appellatio (1).

(1) Devoti Inst. Can. lib. 3, t. 4, § 8.

768. Deinde vero in specie observamus, causas triplicis esse generis, *ecclesiasticas* nimirum, *civiles* et *mixtas*. Ecclesiasticae sunt, ut nomen sonat, quae ad Ecclesiam referuntur; civiles, quae ad civilem societatem; et mixtae, quae sub diverso respectu ad Ecclesiam et civilem societatem referuntur. Iam vero in causis ecclesiasticis iudex competens est tantum ecclesiasticus, et laicus de iisdem non potest neque licite, neque valide cognoscere,

quia iurisdictione caret (1). Tales autem sunt: 1° causae spirituales de fide, de religione, de cultu, de sacris ritibus, de censuris, de moribus, et ecclesiastica disciplina: nam harum causarum dissolvendarum potestas manat ex virtute Clavium, quae solis sacerdotibus sunt a Christo commissae (2); 2° causae, quae spiritualibus necessario connectuntur, uti sunt causae Beneficiales de institutione et collatione Beneficiorum (3), et causae decimarum (4), ac funerum, in quibus quod temporale est ita cum spirituali coniungitur, ut ab eo separari nequeant, et consequenter secum illud necessario trahit; 3° causae sacramentales, quae Sacramentorum, ac praesertim Matrimoniorum administrationem et validitatem respiciunt (5): sunt enim hae causae ex natura sua spirituales (6).

(1) Cap. 2, de iudic. cap. 8, de haeret. in 6. Si de criminalibus agatur, eadem tenenda est ratio, quam supra in Libro Primo indicavimus, ubi de delictis ecclesiasticis, civilibus, et mixtis egimus. Hic tamen notamus, laicum in causis ecclesiasticis esse iudicem ex speciali et expressa Summi Pontificis delegatione, non vero ex delegatione alterius iudicis, quia solus Summus Pontifex potestatem habet dispensandi in iure communi. — (2) Devoti Inst. Can. loc. cit. § 2. — (3) Cap. 21, de iurepatr. et Cap. 3, de iudic. De connexis enim et accessoriis idem ferendum iudicium, ut dicitur cap. 3, de constit. Ius quidem Beneficiorum spirituale comprehendit etiam bona; quoad haec tamen si quaestio esset in iudicio possessorio retinendae vel recuperandae possessionis, ex Concordatis, vel diuturna consuetudine, ut alibi notavimus, posset etiam iudex laicus cognoscere. Benedictus XIV de Synod. l. 9, c. 9, n. 7. — (4) Cap. 5, de decim. Trid. sess. 25, c. 12, de ref. — (5) Quod causae Matrimoniales ad iudicem ecclesiasticum pertineant definivit Concilium Tridentinum sess. 24, c. 12, de ref. Matr., ubi anathema intorsit in eos, qui contrarium auderent affirmare; quod intelligendum de omnibus causis Matrimonialibus, ut explicavit Pius VI in suo Brevi ad Motulensem Episcopum, quando eius naturam, vim, et firmitatem attingunt, et quando ad vim sponsalium, et ad divortium referuntur, iuxta expressa sanctionem in cap. 10, de sponsal. et in cap. 3, de divort.; quam confirmavit pluries Pius Papa IX; in Allocutione Concistoriali 27 septem. anni 1852, cum deplorans propositum Neogranatensis Reipublicae, quae Matrimoniales causas iudicibus saecularibus adscribere nitebatur, declaravit, *a coniugali foedere Sacramentum separari numquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem Matrimonium quovis modo possunt pertinere*; ac similiter in Epistola ad Regem Sardiniae 19 septemb. 1852, declaravit, veram adesse usurpationem iuris Ecclesiae, *si lex civilis auderet cognoscere et iudicare casus, ubi Sacramentum Ma-*

trimonii fuit, aut non fuit regulariter coram Ecclesia celebratum; et demum hanc propositionem damnavit: causae Matrimoniales et sponsalia ad forum civilem suapte natura pertinent. Syllab. prop. 74. Et recte quidem: nam Matrimonium a legibus civilibus regulatum, non potest esse nisi Matrimonium paganorum; consequenter Ius civile causas Matrimoniales iuste nequit attingere, quod extenditur ad causas natalium et legitimitatis filiorum. Cap. 3, de ord. cognit. Cap. 4 et 5, qui fil. sint. legit; aliter charitas divina Matrimonia coagmentans fiet devia scortatorum cupido. Excipiuntur tamen a praedicta regula causae omnino politicae et temporales de dote, de donatione propter nuptias, de haereditaria successione, et caeterae eiusdem generis, quae, ut alibi diximus, ad iudicem civilem pertinent. — (6) Sic causae educationis, et institutionis fidelium nedom in religione, sed etiam in litteris et scientiis, ad magisterium Ecclesiae referendae sunt, quatenus nec utiles litterae, nec sanae scientiae absque religione possunt esse. Porro nemo est, qui possit ambigere, bonas artes et disciplinas ab Ecclesia Catholica, et ab eius clero esse profectas. Capitula Ecclesiarum cathedralium ab antiquis temporibus ex S. Sedis mandato instituerunt officium Canonici *Scholastici*, ut Episcopi nomine scholas fundaret, ubi deessent, statis temporibus viseret, et ad omnem profectum extolleret. Primus Innocentius III *Universitates* nominavit, et opportunis regulis communiavit, quas postea alii Pontifices Romani per se, vel per Legatos suos, constabilire et augere curarunt, quod de ipsa Universitate Parisiensi evenisse, testis est Fleury in Inst. Iur. Eccl. tom. 1, c. 20, quodque ad totum orbem catholicum postea extensum fuisse satis ex historia constat. Bouix de iudic. eccl. part. 1, sect. 3, c. 6. At vero respublica civilis Ecclesiae nimium ingrata est, et continuo vias iustitiae subvertere nititur: unde Romani Pontifices primum per Concordata educationi et institutioni in scholis, collegiis, et universitatibus, consulere studuerunt; ac deinde hanc educationem et institutionem a civilibus guberniis *saeculariztatam* et *paganiztatam* solemniter damnavit Syllabus prop. 47 et 48.

769. In causis civilibus, quales sunt politicae, temporales et profanae laicorum, competens tantum est iudex saecularis; nec ecclesiasticus potest in his se immiscere: nam quae Caesaris sunt, danda sunt Caesari. Propterea Alexander III in causa cuiusdam Matrimonii mandavit Episcopis, ut cognoscerent de eius validitate, et ut quaeestionem possessionum temporalium potestati saeculari remitterent (1). Item Clemens XIII Curiae Episcopali Tuderterti praecepit, ut laicum furti reum ab eadem inquisitum, laico tribunali, nulla interposita mora, iudicandum traderet (2).

(1) Cap. 7, qui fil. sint legit. — (2) Bul. *Praestat Romanum*, anni 1767.

770. In causis denique mixtis, competens esse potest uterque iudex, ecclesiasticus et saecularis, propter relationem, quam habent ad Ecclesiam, vel ad civilem societatem. Iuramentum ex. gr. est actus religionis, et simul vinculum, quo magis obstringuntur contractus: unde contractus iuramento firmati subiiciuntur iudici ecclesiastico propter religionem iuramenti, et iudici saeculari propter obligationem stipulationis (1). Similiter crimina falsi, periurii, sacrilegii, fornicationis, adulterii, stupri, blasphemiae. et alia huiusmodi, persequuntur ab Ecclesia propter peccatum, et a civili societate propter publicam vindictam (2). Quare in his causis uterque iudex competens est, et ille sententiam dicit, qui alium in iudicio praevenit, dummodo de clericis non agatur, quorum causae a solo iudice ecclesiastico, ut iam diximus. cognosci debent (3).

(1) Cap. 13, de iudic. et cap. 3. de for. compet. Benedictus XIV, de Synod. l. 9, c. 9. — (2) Giraldus catalogum exhibet harum causarum, quae mixtae dicuntur, in appendice ad tit. de for. compet. quarum praecipuae sunt sequentes: 1.º contractus inter laicos initi et iuramento firmati: 2.º causae viduarum, pupillorum, aliarumque miserabilium personarum, ubi certae interveniant conditiones; 3.º executio legatorum piorum in testamento saeculari; 4.º causae decimarum. et iurispatronatus, si agatur de nuda possessione; 5. restitutio dotis in causa divortii; 6.º incestus clerici in habitu saeculari; 7.º iniuria a laico irrogata clerico per violentiam; 8.º violatio dierum festorum; 9.º ludus damnatus; 10.º Matrimonium contractum cum secunda, vivente prima uxore; 11.º periurium; 12.º sacrilegium; 13.º reatus usurarum; 14.º concubinatus; 15.º reductio uxoris ad maritum, ipso petente; 16.º adulterium; 17.º stuprum; 18.º delictum falsi testis; 19.º falsificatio Litterarum Apostolicarum a laico facta; 20.º blasphemia; 21.º convicium, seu maledictum contra Superiorem ecclesiasticum. — (3) Cap. 20, de iudic, et cap. 12, de for. compet.

771. Praeter hucusque expositos modos, quibus iudex fit competens, alii velut extraordinarii possunt numerari, uti est *prorogatio*, *continentia causae*, et *reconventio*. Prorogatio, quae licita erat ex iure Romanorum, et adhuc licita est ex Iure Canonico, tunc fit, cum partes mutuo consensu iudicem caeteroquin incompetentem adeunt, ut exortam inter eas controversiam sua sententia dirimat; sed non aliter admittitur, quam si in alium iudicem ec-

clesiasticum de proprii Episcopi licentia fiat (1). Continentia autem causae, tunc datur, cum in quaestione principali alia incidit quaestio, quae suapte natura ad alium iudicem pertinet: hoc casu iudex in quaestione principali competens ob causae continentiam vel connexionem, etiam in quaestione incidente competens fit, et de utraque cognoscit, ne causa dividatur, modo tamen capax sit exercendae iurisdictionis in ipsa quaestione incidente, non autem secus; quare si inter agendam causam coram iudice saeculari, quaestio incidat de validitate Matrimonii, aut de alia re spirituali, in qua non est iurisdictionis capax, nequit iudex saecularis ob causae continentiam de quaestione istiusmodi cognoscere; sed eam debet iudici ecclesiastico remittere (2). Reconventio denique tunc habet locum, cum reus in iudicio aliquid vicissim ab actore petit ex eadem, vel diversa causa, ut si compensationem, vel aliam proponat petitionem a legibus non improbatam: per reconventionem quidem in ipsa rei petitione iudex fit competens, quia iuris est principium: *Cuius in agendo eligimus arbitrium, eiusdem nequimus contra nos in eodem negotio iudicium recusare* (3).

(1) Cap. 12 et 18, de for. compet. — (2) Cap. 5 et 7, qui fil. sint legit. — (3) Can. 1, c. 3, q. 8. Quare ubi clericus laicum coram iudice saeculari conveniat, nequit in causa temporali et civili laici reconventionem effugere fori privilegium allegando: est enim reconventio quaedam defensionis species, quae reo convento, salva aequitate, adimi non potest; aliter vero obtineret in causa spirituali, de qua iudex saecularis nequit cognoscere. Zallinger de mut. petit.

772. Postremo illud est notandum, quod ubi plures sint iudices competentes, vel quaestio in iudicio controvertenda sit mixti fori, ut pragmatici dicunt, locus est praeventioni, ita ut ille debeat iudex de causa cognoscere, sub cuius iurisdictione prima citatio perfecta fuit: nam per citationem perfectam iurisdictione in iudice citante fit perpetua, et facile alia posterior etiam iudicis competentis citatio, facta praeventionis aut litis pendentis exceptione, eliditur (1).

(1) Cap. 10, de for. compet.

TITULUS V.

DE LIBELLO ET CITATIONE.

SUMMARIUM: 773. Libellus quotuplex sit, et qui conventionalis? — 774. Qui accusatorius? — 775. Quae esse debeant conditiones libelli? — 776. Quando mutari, aut emendari queat? — 777. Citatio quid, et quae eius necessitas? — 778. Quomodo dividatur? — 779. Quae debeant in ea observari? — 780. Quomodo iudex ecclesiasticus eam emittat? — 781. Quando nulla sit? — 782. Quos effectus citatio legitima producat?

773. Iudicium ordinarium a libello inchoatur. *Libellus* duplex est. *conventionalis*, vel *accusatorius*. Conventionalis definitur, *brevis scriptura, qua actoris petitio de facto et de agendi fundamento, clare et distincte iudici proponitur, ad obtinendum quod sibi debetur; et tribus constat partibus, nempe narratione, causa petendi, et conclusione*. Narratio continet facti propositionem. rem, sive quantitatem petitam, nomen, cognomen et patriam actoris atque rei; et insuper ex Iure Canonico nomen, sive officium iudicis. Causa petendi indicat actionem, quae tamen necessario exponenda non est proprio nomine, ut in Iure Romano, sed sufficit allegare ius in particulari specie actori competens cum momentis rationum et expressione titulorum, die, anno ab actore sufficienter determinato, ut reus de re a se petita recte certior fiat (1). Denique conclusio refert actoris supplicationem, ut reus citetur, et quatenus opus sit, damnetur ad aliquid dandum, aut faciendum, vel non: nam sententia inde i referenda debet esse libello conformis (2).

(1) Cap. 6, de iudic. — (2) Solent praeterea in libello quaedam adici clausulae, quae persaepe sunt inutiles, aut ex ipso iure supplentur; illae tamen de fructibus, interesse, usuris et expensis, utiliter apponuntur. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 1, n. 8.

774. Libellus vero accusatorius est *delatio criminosi ad iudicem in scriptis* (1) *ab accusatore facta, et continens propositum probandi delictum* (2) *ad criminis punitionem; et constare debet duabus partibus, scilicet narratione, et obli-*

gatione probandi delictum: nam conclusio non est necessaria, quia pro poena concludit lex, quae nec augeri, minui potest, in quo libellus accusatorius differt a conventionali. Narratio autem debet continere nomen accusatoris, accusati, et iudicis, speciem delicti, locum, et tempus, quo patratum fuit. Obligatio autem probandi oritur tum ex eo, quod qui dicit, tenetur probare, tum maxime ex eo, quod nisi accusator calumniator appareret, et ut calumniator foret damnandus (3).

(1) Can. 1, c. 2, q. 8. Scriptura redigenda est ab accusatore, vel saltem a Cancellario, quod ex communi consuetudine permittitur, nisi de levioribus accusatio fiat, in quibus scriptura absolute necessaria non est, uti communiter tradunt Doctores, quia in his proceditur de plano, ut dicunt, et non servato iuris ordine. — (2). Ex hoc onere probandi delictum fluit differentia inter accusationem, et denunciationem, quia simplex denunciator non tenetur probare. — (3) Ex veteri Hebraeorum lege, ex iure Romano et Canonico, accusator debebat ad acta se inscribere, vel subscribere, per quam inscriptionem se obligabat ad poenam talionis, scilicet ad perferendam eandem poenam, vel similem, qua puniendus erat accusatus, si delictum probasset, et ad perseverandum in causa usque ad finem. Inscriptio, et poena talionis instituta fuit, ut calumniatores ab accusando absterrentur. Sed hodie vera inscriptio, et poena talionis non est amplius usitata: tum, quia ita retrahuntur homines ab accusando, et crimina manent impunita, cum pauci sint, qui velint in se recipere onus probandi cum periculo talionis; tum quia iudices ecclesiastici in criminum coercionem potiusquam per accusationem, soleant hodie per denunciationem, vel inquisitionem, procedere, ita ut promotor fiscalis sustineat partes accusatoris. Pellegrinus part. 4, sect. 3. n. 8.

775. Libellus debet esse *clarus*: nam si sit obscurus, vel ineptus, iudicis officio reiicitur, et ex Iure Canonico non tenetur reus illi respondere (1); debet esse *simplex*, ne sua prolixitate cavillandi ansam praebeat, aut loquacitate iniurias inferat; debet esse *iustus*, ne plus, quam debitum sit, petatur (2). Huiusmodi condiciones requiruntur etiam in memoriali, quod in causis minimis pro libello quandoque iudici porrigitur.

(1) Cap. 2 et 3, de libel. oblat. et Cap. 15, de iudic. — (2) Plus petitio quatuor modis contingere potest: *re*, cum petuntur 30, et tantum 20 debeatur; *tempore*, cum petitur ante tempus, vel ante adimpletam conditionem; *loco*, cum petitur extra locum, in quo quis

debet; et *causa*, cum petitur res certa, quam reus non tenetur reddere. Cap. unic. de plus petit. Olim plus petens diversimode plecebatur; hodie plus petens tempore, condemnatur in expensas, et reus pro ea vice absolvitur, ita ut possit condemnari, actore instante, pro debito tempore; plus petens re, loco, et causa, debet acceptare, quod illi offert reus; quod si nolit accipere, et iudex nil aliud intelligat debitum, damnatur in expensas. Devoti l. 3, t. 5, § 5, seqq.

776. Post litem contestatam libellus mutari amplius nequit. nisi expensis omnibus solutis, quia per litis contestationem inter actorem et reum quidam fit quasi contractus, de lite super proposito libello agenda. At emendari aut declarari usque ad conclusionem in causa regulariter potest, quia emendatio eiusdem substantialia non attingit. Mutatur autem libellus, cum nova proponitur actio, aut nova petendi causa; emendatur vero, cum rescantur superflua, aut dubia declarantur, aut petitio restringitur (1).

(1) Devoti l. cit. § 7. Hinc qui aliquid in libello petit actione personali, non potest in decursu iudicii illud sibi vindicare actione reali; et qui petit fundum iure proprio, non potest illud obtinere iure hereditario: et vicissim qui petit, ut sibi solvantur centum, potest ad quinquaginta petitionem restringere.

777. Accepto libello, si nihil obsit, iudex decernit citationem, quae definitur, *actus legitimus, quo quis mandato iudicis, iuris experiendi causa, in iudicium vocatur*. Propterea citatio quandoque etiam *in ius vocatio* dicitur; sed stricte loquendo altera ab altera differt; nam citatio reo, aliisque personis, in qualibet iudicii parte iudicis tantum auctoritate fieri potest; in ius autem vocatio habet locum in solo iudicii exordio, et veteri Romanorum iure privata auctoritate fiebat. Ad legitimum efficiendum iudicium, ex iuris naturalis praescripto, omnino necessaria est citatio: nam ius naturale vetat, quempiam inauditum et indefensum damnari. Hac de causa defectus citationis a pragmaticis dicitur insanabilis, et nullum, eo praeeistente, redditur iudicium. Facta tamen legitima citatione, ex Iure Canonico, liberum est reo comparere, ac respondere per suum procuratorem, nisi fuerit ad personaliter comparandum citatus, quod iudici non licet edicere nisi

in quibusdam casibus ex rationabili causa (1). Propterea danda est reo citato copia libelli actoris, ut rite cognoscat petitionem (2), et concedendus est terminus deliberatorius, qui ex Iure Canonico est viginti dierum, et in praxi arbitrarius.

(1) Cap. 1 et 2, de iudic. in 6. — (2) Cap. 1, de libel. oblat.

778. Citatio multis dividitur modis, nempe in *publicam*, sive *edictalem*, quae ex aliqua iusta causa publice fit per vocem praeconis aut edictum, et *privatam*, quae fit per nuncium aut cursorem, in personam, aut ad domum citandi; in *verbalem*, quae fit verbis per oblationem decreti iudicialis, et *realem*, quae facto constat in rei captura; in *simplicem*, quae tribus vicibus est repetenda, ut reus tamquam contumax possit ex Iure Canonico puniri, et *peremptoriam*, quae licet sit unica ad dictum effectum aequivalet tribus; ac denique in *generalem*, cum citantur omnes habentes in causa interesse, et *specialem*, cum unica, aut plures personae singillatim, et specialiter citantur.

779. Ut citatio reum non comparentem reddat iudicialiter contumacem, debet esse prius per iudicis decretum sancita, deinde per cursorem reo legitime denunciata, ac etiam quoad suam executionem ad acta debet esse transcripta, ut de eadem semper sufficienter constet; debet etiam referre nomen et cognomen actoris et rei, nomen vel officium iudicis ex Iure Canonico, naturam causae, locum iudicii, ac terminum congruum et certum ad comparendum assignatum (1).

(1) Solent ex praxi canonica in fine citationis duae apponi clausulae: *item quod etc.*, cuius effectus est, ut citatus a iurisdictione iudicis non recedat, nisi relicto procuratore: et alia: *alioquin, etc.*, cuius est effectus, ut si recedat, non relicto procuratore, possit citari per edictum, ac citatio ita facta perinde habeatur ac si fuisset reo personaliter tradita. Procurator autem relictus debet esse per iudicem reperibilis; nam licet prima citatio fiat in personam rei, caeterae posteriores in personam procuratoris fiunt, quem ipse reus ad sua iura tuenda legitimo mandato instructum relinquit.

780. Iudex ecclesiasticus citatione reali per se non utitur: non enim habet ministros, a quibus fiat; edictalem

vero citationem non decernit, nisi ex iusta causa, quemadmodum supra monuimus; nam inchoandum non est iudicium a citatione edictali, nisi sit necessaria, et fieri nequeat in personam rei, vel ad eius domum. Iusta autem causa foret, si citandus cursoris perquisitioni malitiose se subduceret; si locus, in quo facienda est citatio non esset satis tutus; si citandus esset vagus et incertus; et si citandi generaliter forent omnes habentes in aliqua causa interesse (1). Ubi autem citandus habeat domicilium in dioecesi alterius Episcopi, aut Principis, rogatoria datur epistola, ut per cursorem illius Curiae, aut per officialem illius Principis decretum citationis reo denunciatur (2).

(1) Clem. *Dudum* de iudic., et Extrav. *Rem non novam* de dol. et contum. — (2) In civilibus nunc ex consuetudine unica tantum fit citatio, quae debet esse peremptoria; in criminalibus vero una regulariter non sufficit citatio; et si reus non compareat, secunda et tertia peremptoria facienda est. Nihilominus valet unica citatio pro tribus, quae sit peremptoria, ut si dicatur in citatione: *Citamus peremptorie, ut intra terminum novem dierum compareat, etc.*, ita ut primi tres dies sint pro prima, alii tres dies pro secunda, et alii tres dies pro tertia citatione. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 2, n 12, et part. 4, sect 6, n. 6.

781. Tam actor provocans, quam iudex citationem decernens, ad actionem in libello propositam, et ad capacitatem standi in iudicio sedulo debet advertere. Nam si actio nulla competat, vel sit omnino praescripta, vel nomine alterius absque mandato proposita, vel sit alia de causa inefficax, item si actor personam non habeat standi in iudicio, vel reus nequeat conveniri, citatio non habet locum, quae etiam facta nullius est iuris.

782. Legitima citatio praeter onus standi in iudicio usque ad finem litis ex parte actoris, et comparendi in iudicium tempore statuto ex parte rei, tres veluti praecipuos parit effectus: 1.º inducit praeventionem favore iudicis citantis adversus alios iudices concurrentem habentes iurisdictionem, ita ut queat ille solus de causa cognoscere, et sententiam ferre (1); 2.º infert litis pendentiam, cum in citatione ea omnia sunt expressa, per quae reus plene potest instrui de iis, super quibus in iudicium convenitur, et ideo in re controversa nihil potest amplius

innovari (2); 3° interrumpit praescriptionem triginta annorum, quia per citationem reus constituitur in mala fide, ita ut ex eo tempore possit etiam cogi ad solvendum interesse. Effectus tamen huiusmodi non tribuuntur citationi illegitimae; nam illegitima citatio neque citatum constituit in mora, neque alios producit effectus, cum iuxta Doctorum adagium: *Paria sint non citari, et non legitime citari* (3). Nihilominus si nulliter citatus sponte in iudicium veniat; ipsa citatio ita per eius comparitionem confirmatur, ac si rite facta fuisset: quia citatio fit, ut citatus ad iudicium veniat, et per consequens ubi reus praesens adest, cessat citandi necessitas. Quare post suam comparitionem nequit amplius reus de nullitate citationis excipere, sed tenetur respondere libello, vel terminum ad comparandum petere (4).

(1) Cap. 19, de for. compet. — (2) Clem. *Cum lite* ut lit. pend. nih. innov. — (3) Clem. *Causam* § fin. de elect. — (4) Citationem decreta, et oblata reo copia libelli, iudex per decretum debet reo statuere terminum ad proponendas omnes exceptiones tam fori declinatorias, quam dilatorias, et omnes alias quascumque habuerit. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 5, n. 22; et Devoti l. 3, t. 10, § 9, et in fin. tit. de except.

TITULUS VI.

DE LITIS CONTESTATIONE ET CONTUMACIA.

SUMMARIUM: 783. Quid sit litis contestatio? — 784. Quotuplex sit? — 785. An ante litem contestatam testes possint examinari? — 786. Terminus probatorius et contumacia, et quando quis contumax fiat? — 787. Qui sint effectus contumaciae actoris? — 788. Qui contumaciae rei? — 789. Quomodo contumacia purgetur? — 790. In quo consistat personarum legitimatio? — 791. In quo iuramentum calumniae et malitiae?

783. Si reus citatus coram iudice compareat, seque actoris petitioni opponat, *litis contestatio* fit; sin secus comparere recuset, fit contumax, vel in contumaciam incidit. Litis contestatio potest definiri *actus legitimus, quo actor coram iudice proponit petitionem suam, reus autem negat, se cessurum petitioni, iudicium et litem in se recipiens* (1). Quare

litis contestatio, quae fundamentum est iudicii, per actoris petitionem, reique contradictionem perficitur, et quasi contractum inter actorem et reum inducit, per quem uterque tenetur in iudicio manere, et iudicatum praestare. Hinc ex Iure Canonico nulla est litis contestatio: ubi reus coram iudice comparens fateatur pure se debere, iuxta principium: *Qui paratus est solvere, non cogitur iudicium suscipere*; ubi actoris petitionem elidat aliqua exceptione litis finitae, aut exceptione fori declinatoria (2). vel dilatoria; ubi factum iudici narret, ut eum de negotio instruat cum protestatione de non contestanda lite: quo tamen ultimo casu adhuc erit videndum, an iustam habeat litis non contestandae causam, an non: nam si nulla sit litis non contestandae causa, insulsa protestatio reiicitur, et lis pro contestata habetur (3).

(1) Devoti l. 3, t. 7, § 1. — (2) Cap. unic. de lit. contest. et Cap. 1 et 2, ut lit. non cont. etc. — (3) Litis contestatio in criminalibus fit per interrogationem iudicis, et responsionem rei, si citatus comparuerit; secus ter citatur iuxta iam dicta, et quarto etiam citatur ad contestandam litem. Pellegrinus part. 4, sect. 9, n. 55.

784. Litis contestatio potest esse *expressa* vel *tacita*, *pura* vel *conditionalis*. Expressa est, cum reus expresse contradicit actori et negat per actorem narrata esse simpliciter vera, aut esse vera prout narrantur, ut si utatur hac formula: *Nego narrata, prout narrantur, et dico petita fieri non debere*. Tacita est, quae inducitur ex facto, ut si, non obstante protestatione, de qua supra, iudex mandet procedi ad ulteriora. Pura dicitur, cum fit simpliciter absque ulla conditione, aut protestatione. Conditionalis denique dicitur, quae fit, apposita aliqua conditione, aut protestatione; ut si reus actori contradicens declaret, se nolle litem contestari, nisi actoris procurator prius se mandato legitimet.

785. Ante litem contestatam regulariter non licet testium depositiones recipere, aut sententiam definitivam ferre, quod probatur ex rubrica tituli Decretalium, *ut, lite non contestata, non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam*. Probationes quidem, et sententia, omni debent carere effectu, cum litis contestatio

fundamentum sit iudicii, cumque ante litis contestationem nullum sit iudicium, nulla lis. Diximus *regulariter*, nam actor in causa civili, etiam lite non contestata, potest producere testes senes, valetudinarios, et eos, quorum est imminens diuturna absentia a patria, ne ob fortuitos eventus copia probationis subtrahatur; quo casu iudex tenetur horum testium depositiones recipere quae probationem afferunt, modo actor conveniat adversarium infra annum, ex quo conveniri poterat, vel saltem illi testium receptionem denunciaret (1). Sed reus potiori fruitur iure; ipse profecto potest ad sui defensionem, atque securitatem a iudice petere, ut omnes a se producti testes examinentur, ut dici solet, *ad perpetuam rei memoriam*, ne in casu inquisitionis illi desit defensio, aut exceptio in casu actionis contra ipsum propositae (2).

(1) Cap. 5, ut lit. non contest. etc. — (2) Cit. cap. 5, et cap. 41, de testib.

786. Litis contestatione facta, iudex ad instantiam partium, vel ex officio, *terminum probatorium* praescribit, qui in causis civilibus communis est utrique parti, actori scilicet ad actionem, et reo ad defensionem probandam. Hic terminus ex Iure Canonico est in arbitrio iudicis, habito respectu ad locorum distantiam, ad qualitatem personarum et causae. Cum fuit statutus, est peremptorius, etiamsi haec qualitas non exprimat. Nihilominus ex iusta causa potest concedi secundus et tertius terminus, praestito in secundo a petente iuramento de iusta impediementi causa, et data pro tertio probatione adhuc maiore; ultra vero tertium terminum, ex eodem Iure nova dilatio concedi non potest (1).

Contumacia deinde potest definiri, *contemptus, sive inobedientia, qua quis iudici praecipienti, sive initio litis, sive in eius prosecutione, obtemperare recusat*. Quare contumacia dolum involvit, sive propositum contemnendi iudicem, aut adversarium molestandi; qua de causa in Decretalibus haec materia tractatur in titulo *de dolo et contumacia*. Contumax autem efficitur, qui tribus vicibus citatus, aut semel peremptorie, ad iudicium venire detrectat (2); qui

ad iudicium primum venit, sed postea deserit, vel respondere recusat, aut ambigue tantum respondet, aut frustratorie appellat (3); et qui impedit, ne possit ad citatum pervenire citatio (4). Sunt tamen in Iure Canonico quaedam causae, quae a contumacia excusare queunt, uti est morbus, locus non tutus, notoria iudicis incompetencia, vel aliud iustum impedimentum (5).

(1) Can. *Inductae* § *spatium* c. 3, q. 3, et Cap. *Ultra tertium* de testib. Iustae autem causae novi concedendi termini sunt, iustum impedimentum, suborta nova probatio, probatio impedita facto adversarii, si agatur de concistorio Principis vel Episcopi, si actor addat aliquid in libello, si partes sint praesentes nec contradicant, si superveniat aliquod incidens, si agatur de absentibus. Pellegrinus part. 2, sect. 2, subsect. 3, n. 3, et seqq. — (2) Cap. fin. de testib. — (3) Cap. et 8, eod. in 6 — (4) Cap. 5, ut lit. cont. etc. — (5) Contumacia a Doctoribus distinguitur in *veram*, et in *fictam*. Vera est, quando quis fuit personaliter citatus, vel in domo suae habitationis, et citatio pervenit ad eius notitiam, et ipse non comparuit; ficta quando quis latitat, ne citetur, vel impedimentum apponit, ne citatio ad eum perveniat, vel quando quis fuit citatus in domo tribus vicibus, et non fuit inventus. Qui tantum fecte contumax est, facilius auditur, et facilius suam purgat contumaciam. Cap. 18, de sent. et re iudic. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 3, n. 3 et 8.

787. Contumax esse potest tam actor, quam reus, et uterque, tam ante, quam post litem contestatam; sed gravior est actoris, quam rei contumacia, cum huic sit aliquantulum ignoscendum, qui cogitur naturaliter iudicium formidare. Ideo si primum actor sit contumax, quia die et hora citationis cadentis sui copiam iudici non facit, reus ante litem contestatam in iudicium comparens suo est functus munere, et potest libere a iudicio recedere; vel, si malit, actoris contumaciam accusare, damna et expensas repetere, in quas est ipse actor damnandus, vel etiam agere ex lege *diffamari*, ac petere, ut actor peremptorie citetur, eoque absente, datis probationibus, ad sententiam definitivam procedatur, vel ut ipse reus ab actoris instantia absolvatur. Quin immo deinceps actor ex Iure Canonico non admittitur ad citationem repetendam, nisi praestita prius cautione de stando in iudicio. Post vero litem contestatam, una facta citatione edictali, reus instare potest pro sententia definitiva, licet contumaciam non ac-

cusaverit, quia in decursu iudicii, ut dicunt Doctores, omnes termini probatoriales sunt peremptorii (1).

(1) Cap. 3, de dol. et cont. et Cap. 1, eod. in 6.

788. Secundo, si reus sit contumax, ex Iure Canonico actor ante litem contestatam mittendus est in possessionem bonorum, de quibus est quaestio, quando de reali actione agitur; quando autem agitur de actione personali, mittendus est in possessionem bonorum mobilium ipsius rei contumacis, quibus deficientibus, in possessionem etiam immobilium; quae possessio ex primo decreto confert actori tantum bonorum custodiam; sed si post annum, durante rei contumacia, alio iudicis decreto renovetur et firmetur, veram confert possessionem; quod statutum fuit, ut reus custodia bonorum suorum aut possessione privatus, demum iudici obtemperet (1). Post litem vero contestatam actor potest, accusata contumacia, iudicem ad sententiam proferendam provocare, si eius intentio in actis satis sit probata; sin secus mittitur in possessionem, ut supra diximus (2). Sed excipiuntur ab hac regula causae Beneficiales, in quibus dicta possessio non admittitur, ne detur ad Beneficia ingressus vitiosus (3).

(1) Cap. 5, § ult. ut lit. non cont. etc. et Cap. 4, de eo qui mit. in poss. — (2) Cap. 4, de dol. et cont. — (3) Cap. unic. de eo, qui mit. in poss. in 6. Aliis praeterea poenis potest plecti contumax, sive actor, sive reus, de quibus videndus Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 3, n. 11, et seqq.

789. Contumacia purgari potest per comparitionem in iudicium ante prolatam a iudice sententiam; at comparens non admittitur ad contumaciam purgandam, nisi solutis expensis prius in causa factis. Post sententiam vero a iudice prolatam, contumaci superest tantum remedium ordinarium appellationis, aut extraordinarium restitutionis in tempus (1).

(1) Circa contumaciam in causis criminalibus haec praeterea observanda sunt: 1.º contumacia per accusatorem vel Promotorem fiscalem omnino accusanda est; 2.º multo plures sunt causae quae excusant a contumacia in criminalibus, quam in civilibus, quas affert Pellegrinus part. 4, sect. 8, et seqq. 3.º admittitur etiam extraneus sine mandato

ad reum excusandum. et concedenda est in casu nova dilatio; 4.º reus contumax potest damnari ad reficiendas expensas accusatori, potest poena pecuniaria mulctari, potest suspendi ab officio et Beneficio, potest etiam excommunicari, et si per annum in excommunicatione insordescat, haberi potest pro convicto; 5.º potest privari Beneficiis, et pensionibus ecclesiasticis; 6.º iudex volens dictis poenis reum contumacem mulctare, debet prius eum citare ad allegandum quare mulctari non debeat. Pellegrinus loc. cit. n. 22, et seqq., qui alias indicat poenas, quibus potest reus contumax mulctari.

790. His breviter expositis, de duobus adhuc agendum, quae proxime ad iam dicta referuntur. Primum consistit in legitimatione personarum in iudicio. Haec legitimitio nihil videtur esse aliud, quam probatio qualitatis, quam quis in iudicio suscipit: ideo enim legitimitio requiritur ut qualitates in libello assumptae demonstrantur; aliter iudicium firmo careret fundamento, cuius defectu omnia acta corruerent. In iudicio autem quis consistit aut *iure proprio*, aut *iure alieno*. Cum quis est in iudicio iure proprio, et ex actis satis liquet, eum habere personam standi in iudicio, circa suam personam nulla indiget legitimatione; cum vero quis est in iudicio iure alieno, uti principalis, tamquam creditoris haeres debet docere de qualitate haereditaria, deque eius legitimo et sufficienti titulo; et si sit in iudicio iure alieno tamquam procurator, debet diligenter prospicere mandatum, sub quo agit, an procedat a lege, vel ab homine, v. g. pater pro filio sub eius potestate existente, aut maritus pro uxore, vel si mandatum procedat ab homine, ut collatum in scriptis, an sit sufficiens, nec ne: multa enim sunt, in quibus generale non sufficit, sed speciale, vel iudiciale mandatum requiritur (1).

(1) Targa cap. 17, de legit. pers. De Luca disc. 12, de iudic.

791. Secundum consistit in *iuramento calumniae*, quo partes litigantes post litem contestatam iurant, se non calumniae causa, sed iuris competentis fiducia litem agere; ita ut in toto iudicii cursu vera tantum et necessaria dicant, falsas fallacesque probationes. ac versutias ad iudicem fallendum, iudiciumque protelandum devitent. Hinc differt a iuramento malitiae: quia illud generale est ad

totam causam; hoc vero speciale ad aliquem tantum actum. Ex Iuris Canonici sanctione, cum a parte adversa petitur; aut a iudice imponitur, calumniae iuramentum est praestandum: aliter actor causa cadit, et reus pro confesso habetur; sed penes nos a praxi iudiciorum hoc iuramentum recessisse videtur; non tamen propterea mea sententia ille damnandus iudex qui a parte petitum ex iusta causa probat, aut imponit ex officio, cum sanctus sit huius iuramenti finis arcendi fraudes et praecavendi dolos (1).

(1) Doctores ad tit. de iuram. calum.

TITULUS VII.

DE PROBATIONIBUS.

SUMMARIUM: 792. Quae in iudicio sint probanda? — 793. Quid sit probatio, et quotuplex? — 794. Quotuplex confessio? — 795. Quot condiciones requirat confessio iudicialis? — 796. In quo positio consistat? — 797. Quando positio non admittatur? — 798. Quae observanda circa articulos, et interrogatoria? — 799. In quo conveniant et discrepent articuli a capitulis? — 800. Quae sit confessionis extrajudicialis vis?

792. Ut supra in titulo III iam observavimus, actor in sua petitione, et reus in sua exceptione, tenetur, intentionem, facta et fundamenta in iudicium a se deducta, probare (1). Haec regula in factis, sive fundamentis positivis, sine limitatione procedit; in negativis vero distinguendum est inter negationem *puram*, quam alii dicunt *indefinitam*, et *coarctatam* a iure vel facto, quam alii *definitam* appellant. Haec *a iure* coarctata habetur, cum actio, vel exceptio, negatur a lege prohibita: et coarctata *a facto*, cum negatio non cadit in facti substantia, sed in eius adiunctis, sive circumstantiis loci, temporis, aut personarum. Iam vero negatio pura nulla indiget probatione, immo nec probari aliqua ratione potest, *cum per rerum naturam factum negantis nulla sit directa probatio*, ut sonat utriusque Iuris principium (2): Sed negatio coarctata tum

per actorem, tum per reum probanda est, si praebeat actionis, vel exceptionis fundamentum (3).

(1) Si enim actor intentionem suam, vel accusator etiam Promotor fiscalis delictum propositum non probat, reus absolvendus est, quamquam ipse nihil praestiterit, quia iustitia naturalis ita requirit. Can. 1, c. 6, q. 5. Cap. ult. de iuris. Similiter si reus exceptionem suam non probat, exceptio nihil illi prodest, tamquam si facta non fuisset; quia reus in sua exceptione fit actor. Citata prima regula exceptionem patitur, si in casu militet praesumptio iuris. Cap. 2, de rest. spol. in 6. Utraque vero regula exceptionem patitur in iudiciis duplicibus, ut in communi dividendo, in quibus tum actor, tum reus debet intentionem suam probare. Cap. 3 et 9, de probat. — (2) Cap. 23, de elect. et l. 23. Cod. de probat. — (3) Cap. 5, de renunci.

793. Probatio potest definiri, *actus iudicialis, quo iudici per argumenta legitima facti vel iuris controversi veritas demonstratur*. Argumenta possunt esse certa, vel probabilia: si certa, probationem *plenam* aut *perfectam* efficiunt (1); si tantum probabilia, probationem exhibent *semiplenam* aut *imperfectam*. quae adhuc iuxta Doctores esse potest *semiplena maior*, aut *semiplena minor*. prout magis, aut minus ad plenam probationem accedit. Neque haec distinctio ideo repudianda videtur, quod semiplena probatio nulla sit probatio, ut Cuiacius habet: nam ipsa semiplena probatio iudicis animum movet, et licet sola ad controversiae decisionem non prosit; prodesse tamen potest aliis adminiculis concurrentibus (2); quin immo etiam sola sufficit, ut iudex queat, aut actori, aut reo semiplene probanti, iuramentum deferre, de quo infra agemus (3). Praeterea probatio dividitur in *directam* et *indirectam*. Directa appellatur, cum quid ex sua causa probatur, ut si quis petens haereditatem ex testato afferat testamentum, vel repētens mutuum afferat eiusdem mutui instrumentum; indirecta vero dicitur, cum quid ab absurdis, vel ab adiunctis locorum, temporum et personarum probatur, ut si quis probet *alibi*, ut cum probat, se tali die Genuae non contraxisse, quod Londini moraretur, vel Titium non esse sub patria potestate, quod fuerit a patre emancipatus. Denique dividitur in probationem *ex lege*, et probationem *ex facto*. Illa innititur legis dispositioni, quam actor in agendo, et reus in excipiendo alle-

gat; haec vero eruitur ex actibus hominum, uti ex confessione partium litigantium, ex instrumentis, ex testibus, ex iuramento, et ex praesumptionibus. De probationibus ex lege, egimus in toto cursu Institutionum nostrarum: superest proinde, ut aliqua de probationibus ex facto adiungamus, quarum prima est *partium confessio*.

(1) Probatio plena est, quae ita evidenter rem demonstrat, ut nulla amplius sit demonstratione opus. Gravior tamen requiritur in criminalibus, quam in civilibus, quia in illis agitur de personis, in istis vero de rebus. Ex hoc colligitur: 1.º probationes in criminalibus ad poenam inferendam, esse debere luce meridiana clariores. Can. *Sciunt cuncti* c. 2, q. ult.; 2.º probationes factas in iudicio civili plenam non facere fidem in criminali, sed valere tantum ad inquirendum. Pellegrinus part. 4, sect. 3, n. 80. — (2) Arg. 13, de probat et cap. 32, de simon. — (3) Devoti l. 3, t. 9, § 3, in not.

794. Confessio hic accipitur pro declaratione, qua reus actoris intentionem, vel actor rei exceptionem admittit. Est autem duplex, nempe *iudicialis*, quae fit in iudicio, et *extraiudicialis*, quae extra iudicium fit. Maximum quidem est pondus confessionis iudicialis: nam, ut loquuntur Doctores, *nulla melior probatio, quam proprii oris confessio* (1). Hoc sane modo nedum adversarius relevatur ab onere probationis; sed qui confitetur, quodammodo sua sententia damnatur; et ideo tamquam iudicatus habetur, ut nequeat ulterius appellare (2). Propterea confessio iudicialis irrevocabilis est postquam legitime fuit emissa, excepto casu erroris in facto, in quo usque ad sententiam, probato errore, revocari potest (3).

(1) Cap. *Per tuas* de probat. et Cap. *Si cautio* de fid. instrum. — (2) Cap. 61, de appel. l. 1, ff. de confes. l. 1, cod. eod. — (3) Cap. fin. de confes. Hoc decrevit Pius VII, in Bul. *Post diuturnas*, ubi in § 118, n. 31, confessionis revocationem damnat, nisi revocans doceat de errore et causa erroris.

795 Inter condiciones, quae iudicialem confessionem debent comitari, tres sequentes numerantur: 1^a requiritur, ut confitens, tum natura, tum lege, habeat confitendi facultatem, quia iuxta Doctorum effatum. *qui non potest donare, non potest confiteri*; 2^a requiritur, ut confitens quidquam declaret contra se, nam non prodest facta confes-

sio pro se, et contra alium; quia repugnat, ut quis sua confessione sibi queat facere debitorem, et aliunde *non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri* (1); 3^a requiritur, ut confessio fiat coram iudice competente, saltem ratione materiae, aliter effectum confessionis iudicialis non haberet, sed tantum extraiudicialis: nam *sicut sententia a non suo iudice lata non tenet, ita et facta confessio coram ipso* (2). Notandum ulterius, quod in causa civili confessio iudicialis ad instar iuramenti dividi nequit, et proinde vel integra acceptanda est, vel ex integro repudianda.

(1) L. 75, ff. de reg. — (2) Cap. 4, de iudic.

796. Cum ad simplicem actoris petitionem, sive rei exceptionem, adversarii confessio nequit obtineri, ius subministrat medium ad eam eliciendam veluti ex invito adversario, qui in ea salebra ponitur, ut confitendo, vel mentiendo, debeat sese onerare. Hoc autem per *positiones* obtinetur (1). Positio consistit in assertione alicuius facti ad causam pertinentis, quae ab uno ex litigantibus in iudicio proponitur, ut eidem adversarius, concedendo, vel negando, respondere teneatur; cui si non respondeat, tamquam confessus habeatur (2). Positio deinde hoc videtur designata nomine, quia qui eam facit, aliquid ponit ut verum vel notorium, et de eo adversarium interrogat, an ipse quoque ut verum vel notorium admittat (3).

(1) Mos erat Romanorum, ut Praetor deberet actoris ad reum interrogationes audire, ut patet ex titulo Digestorum, *de interrogationibus in iure factis, etc.*; sed hoc speciale erat in causa possessionis, et reali. Ius vero Canonicum interrogandi praxim admisit tam pro actore, quam pro reo, tam in actione reali, quam in actione personali, modo interrogationes proponerentur sub forma positionum; quod inductum est, ut agnosceretur, quid in causa tam actor, quam reus concederet, et quid negaret, quodque probandum remaneret. Ex qua praxi a Iure Canonico inducta, et postea a Iure civili recepta, maxima emersit utilitas ad celeriore et simpliciore causarum expeditionem. Cap. 54, de elect. Cap. unic. de lit. contest. et Clem. *Saepe* de verb. signif. Nam cognito, quid pars adversa confiteatur, in eo evanescit probationis onus, et tantum probandum restat, quantum pars adversa negat. Insuper si petitio, vel exceptio, alio modo probari non possit, quia desunt scripturae et testes, vel quia agitur de facto personali, hoc

medium aptissimum est ad veritatem dignoscendam. — (2) Cap. 1, et 2, de confes. in 6. Iudex debet singulas positiones inspicere, et suo decreto obscuras, captiosas, dubias, et ad rem non facientes resecare, alias vero admittere, easque alteri parti ad respondendum proponere, quae respondere debet per verbum, *credo*, vel *non credo esse verum*, saltem, *ut proponitur*, vel *ad effectum, ad quem proponitur*. Si vero respondere noluerit, convictus iudicatur. Olim positiones, et responsiones fiebant cum iuramento; quod hodierna plurimarum Curiarum consuetudine non amplius adhibetur; sed ut olim, ita nunc, positiones et responsiones dari debent a principali, vel a procuratore ad hoc speciali mandato instructo. Pellegrinus part. 2, sect. 2, subsect. 4. — (3) Praeter interrogationes per positiones, in praxi iudiciaria adhibentur etiam interpellationes; sed positio ab interpellatione differt; nam qui aliquid in iudicio ponit, id confitetur, ita ut nequeat amplius suam confessionem revocare; qui vero simpliciter interpellat, interrogationem exhibet, sed factum non confitetur, et idcirco potest adhuc interrogationem variare. Praeterea adversarius positioni omnino respondere tenetur sub poena, ut dicunt Pragmatici nostrates, *di corsa pronuncia*, sive tacitae confessionis; non item interpellationi simplici, quam potest etiam impune negligere, nisi terminus ad respondendum sit a iudice praefinitus. Cap. 2, de confes. in 6; et Pellegrinus loc. cit. n. 22.

797. Positiones respiciunt facta, et non iura; et ideo admitti nequeunt positiones iuris, sive de interpretatione legis. Consuetudo tamen in positionem legitime deducitur, quia licet ius faciat, in se est aliquid facti, et in facto consistit (1). Sed insuper facta esse debent ad causam pertinentia: unde positiones impertinentes a iudice reiiciuntur, vel in dubio ex Iure Canonico admittuntur cum clausula, *salvo iure impertinentium, et non admittendorum*.

(1) Cap. 1, de consuet. in 6.

798. Positionibus per adversarium negatis, qui eas proposuit, in *articulos* reducere tenetur (1). Articuli autem sunt partes intentionis, aut facti determinati in iudicium adducti id continentis, quod quis probare intendit, et habent locum tum in praemisso casu, tum in casu, quo nullae factae sint positiones (2). Post articulos deductos ex parte actoris, possunt alii deduci ex parte rei in materia contraria, qui omnes vocantur *comprobatorii* actionis, vel exceptionis, immo et post articulos comprobatorios possunt alii deduci, qui *additionales* appellantur (3). Ubi vero dati et admissi sint articuli, eorumque probatio facienda

sit per testes, pars adversa dare potest testibus *interrogatoria*, quae nihil aliud sunt, quam propositiones super articulis secundum varias circumstantias compositae, quas adversarius proponit testibus contra se productis, ut super singulis iidem testes interrogentur, ac responderè te-
neantur. Sed si interrogatoria data non sint, valet testi-
um examen super articulis (4).

(1) Datis positionibus, et ad easdem factis responsis, litigans agnos-
cit, quid sibi restet probandum. Hoc in articulis redigit, sive in bre-
vibus et distinctis propositionibus, quas tenetur probare. Hinc differunt
articuli a positionibus: 1.º in eo, quod hae referuntur ad partium confe-
ssiones, illi autem ad capita in discussione relicta, et adhuc probanda;
2.º in eo quod ponens fatetur quod ponit, sed articulans proprie non
fatur, nisi articulis adiecerit iuramentum. At observandum, ipsas po-
sitiones ab adversario negatas, in articulos converti a ponente proban-
dos; immo iungi possunt positiones cum articulis, et in praxi hoc fit,
cum petens ita dicit: *ponit, et probare intendit, etc.* Quod maxime in
iudiciis summariis locum habet, quo casu indiscriminatim appellantur
positiones, sive articuli, quia de utrisque participant. Pellegrinus part.
2, sect. 2, subsect. 4, n. 13. (2) Articuli multa arte elaborandi sunt,
dum super iisdem vertitur omnis discussionis cardo, vis probationis, et
causae victoria. Debent esse clari, simplices, desumpti ex substantiali-
bus libelli, intra terminum probatorium praesentati, a decreto iudicis
admissi. qui irrelevantes, impossibiles, impertinentes, et inverosimiles
ad partis instantiam, vel ex officio, rescare tenentur. Pellegrinus loc.
cit. — (3) Cap. 25, de testib. Sed ab his articulis differunt capita
obiectionalia, quae proponuntur ad testes reprobandos. — (4) Data
interrogatoria, a iudice inspicienda et probanda, vel ex iusta causa re-
secanda sunt. Copia articulorum datur reo, sed copia interrogatorio-
rum non datur, ne testes examinandi subornentur, qui prius super in-
terrogatoriis, et deinde super articulis examinandi sunt. Ubi vero nulla
data sint interrogatoria, testes examinantur tantum super articulis,
modo pars adversa citata fuerit ad danda interrogatoria, et ad viden-
dum iurare testes. Pellegrinus loc. cit. n. 24 et seqq.

799. In causis criminalibus, positiones et articuli aliam
denominationem accipiunt. et vocari solent *capitula*, quae
proinde nihil aliud sunt, quam positiones, et articuli in
causa criminali ab accusatore, vel a Promotore fiscali
propositi, ad reum inquisitum de crimine convincendum,
per eius confessionem, vel per testes, vel alio modo (1).
Consequenter quae supra dicta sunt de positionibus, et
articulis, etiam capitulis aptanda sunt. Duae tamen in
praxi observantur differentiae: 1^a in articulis regulariter

producuntur nomina testium desuper examinandorum, non item in capitulis (2); 2^a articulos proponit tam actor, quam reus, sed capitula proponit tantum Promotor fiscalis, non vero reus inquisitus, qui tantum exhibet articulos defensorios (3).

(1) Cap. *Qualiter et quando de accusat*, — (2) In exhibitione capitulorum non nominantur testes, quia facta adhuc non supponitur processus criminalis legitimatio, sine qua nec iudicium est, nec potest sententia ferri; quia processus legitimatio tenet locum contestationis litis. Constructo enim via inquisitionis processu informativo, reus vocatur ad constitutum, vel ad subeundum examen, et processus non dicitur legitimatus, nisi reus declaret, se habere testes in processu informativo examinatos pro rite examinatis, vel alias fiat testium repetitio, vel ipse fiat contumax. Pellegrinus part. 4, sect. 9, n. 56. Iam vero irregulare foret nominare testes ante processus legitimatorem, cum possit reus delictum confiteri. Si vere processus legitimatio iam facta sit, et post ipsam capitula a Promotore fiscali exhibeantur, nil prohibet nominare testes; immo expedit id facere, et dare reo copiam capitulorum cum designatione testium, ut possit se defendendo opponere quidquid sua interesse putaverit, tam contra capitula, quam contra personas testium. — (3) Id procedit, quando accusator est Promotor fiscalis: si enim foret alia persona privata, reus posset capitula contra accusatorem proponere, ut se defenderet a calumnia, quae timeri potest in persona privata, non in publica, quae officium religiosum Ecclesiae praestat, cuiusmodi est Promotor fiscalis.

800. Confessio denique extraiudicialis multo minorem habet vim, quam iudicialis; siquidem interdum plene probat, interdum semiplene tantum, et interdum nullam facit probationem, ut si coram adversario verbis tantum facta sit, aut coram extraneo, qui ad secretum servandum tenetur. In specie tamen distinguendum est inter confessionem extraiudicialem factam verbis, et factam scriptis. Illa ex Canonistarum praxi potest etiam plenam efficere probationem si coram adversario, atque idoneis testibus, emissa sit: haec vero facta scriptis, veluti per epistolam, aut chirographum, aut instrumentum, etc., regulariter tantam habet vim, quanta in eadem re, tribuenda est documento, a quo refertur. Unde statim de instrumentis agimus, quae confessionem exhibere possunt a persona factam, cui opponuntur, aut ab eius auctore.

TITULUS VIII.

DE INSTRUMENTIS ET TESTIBUS.

SUMMARIUM: 801. Quid sint instrumenta, et quomodo dividantur? — 802. Instrumenta publica plenam fidem faciunt. — 803. Quando privata plene probent? — 804. Quomodo instrumenta sint iudici praesentanda? — 805. Quid requiratur in testibus, et quam auctoritatem habeant? — 806. Quot requirantur testes ad plene probandum? — 807. Quae observanda in examine testium? — 808. Quomodo examinandi testes probatorii, et reprobatorii, et qui tales dicantur? — 809. Quae observanda circa repulsas testium, et qui a testimonio ferendo repellantur? — 810. Qui sint periti, et quomodo eligantur? — 811. Personalis iudicis inspectio quando habeat locum?

801. *Instrumenta* proprie dicta, sunt scripturae a publica persona ratione publici officii, et cum statutis a Iure solemnitatibus confectae. Nihilominus scripturae a privata persona factae, saepe instrumentorum nomine donantur; unde oritur distinctio inter instrumenta *publica* et *privata*. Ad publica pertinent instrumenta tabellionum, acta iudicialia, acta status civilis, et acta aliorum publicorum officialium, sive ministrorum, qui de re ad proprium officium sive ministerium attinente, legitime fidem faciunt. Ad privata vero instrumenta referuntur epistolae missivae, chirographa manu privata scripta, apochae libertoriae eodem modo factae, inventaria domestica, libri rationum familiarium, libri mercatorum, etc.

802. Publica instrumenta ex legitima auctoritate et solemnitate facta, omnem merentur fidem, et in iudiciis plene probant. Illud tamen ad hoc requiritur, ut exhibeantur authentica, sive autographa, nulloque infecta vitio: nam copiis, sive exemplis non authenticis minime creditur, et veris etiam instrumentis vitiatis, aut nulla, aut suspecta est fides (1), sicut inferius melius expendemus.

(1) Cap. 1, 6 et 16, de fid. instrum.

803. Instrumenta privata, cum privata condantur auctoritate, regulariter sola ad probandum non sufficiunt. Sed haec communis utriusque Iuris regula plures patitur

limitationes, ut sunt sequentes: 1° instrumenta privata probant contra scribentem: sunt enim scribentis confessiones veluti permanentes; verum ad hoc necesse est, ut ab eius auctore recognita sint, aut in iudicio verificata et probata, simulque eorum causam contineant (1): 2° instrumenta privata plene probant, uti instrumenta publica, ubi agatur de contractu mutui, societatis et venditionis mercium, rerum mobilium, et se moventium, de contractu locationis ad breve tempus, de apochis pensionum, canonum, aliarumque annalium perceptionum, de contractu sponsalium (2); 3° instrumenta privata, sive scripturae mercatorum ad plene probanda inter mercatores gesta admittuntur (3).

(1) Cap. 14, de fid. instrum. — (2) Quoad haec tamen, sunt leges et consuetudines regionum observandae. Cap. *Cum dilectus* de fid. inst. Devoti l. 3, t. 9, § 22. — (3) Scripturae in iudicio regulariter praesentandae sunt in termino probatorio, et ante conclusionem in causa, cap. cit. et cap. *fere* de testib. Sed si praesententur etiam post conclusionem in causa, adhuc a Cancellario recipiuntur; verum ponuntur extra processum ad iudicis instructionem, non ad probationem. Pellegrinus part. 2, sect 2, subsect. 5, n. 13. Regulariter scripturae nequeunt peti ab adversario, quia *non sunt desumenda arma de domo rei*, nisi de scripturis communibus agatur. Cap. 1, et 12, de testib.

804. Ad fidem in iudicio faciendam instrumenta praesentanda sunt authentica, ut iam diximus, vel legitime exemplata (1), vera, et falsitatis non suspecta (2), integra (3), et nullo modo vitiata (4); aliter per oppositionem et vitii exceptionem, nulla eorum vis reddi posset, et tamquam sarcinae inutiles considerari, haberique posunt. Hinc ad instrumentorum verificationem post eorum productionem ad acta, pars adversa citanda est ad ea videnda, et ad opponendum quidquid sua interesse putaverit.

(1) Dicuntur instrumenta exemplari, cum ob vetustatem a iudice rite inspecta iubentur a Notario renovari Cap. 16. de fid. instr. et cum Notarius copiam ex originali efformat, eamque sua auctoritate firmat. Cap. 1 et 16, eod. — (2) Ex pluribus capitibus instrumenta falsitatis suspecta esse possunt; sed maxime si scriptura antiqua, ex charta, characteribus, vel aliis signis, recentioris datae apparet; et si

contrarietatem in se, vel cum aliis instrumentis, comprehenderet. Cap. 13, eod. — (3) Ob integritatis defectum non probant instrumenta abrasa, vel deleta in loco substantiali, ut in data, in nomine partium, et in re, de qua agitur. Cap. 3, eod. Cap. 7, de relig. domib. et Cap. 14, de privil. Abrasio vero, et deletio in aliqua parte non substantiali ex communi Doctorum sententia instrumenta in toto non vitiat, quia per accessorium non corrumpit principale. Cit. cap. 3, de fid. inst. — (4) Si scriptura aut propter antiquitatem, aut propter defectum scribentis, ita obscura vel male digesta sit, ut legi recte, et intelligi nequeat etiam ab antiquitatis peritis, instrumentum tamquam vitiosum non probat. Cap. 6, eod. Postillae tamen rite factae, non vitiant.

805. Post instrumenta, quae mortuae voces appellantur ab Accursio, vivae sequuntur voces, quas reddunt testes, sive personae fide dignae ad veritatem facti controversi ostendendam adhibitae; quae tanta praeditae esse debent scientia, ne decipiantur ipsae, tantaque probitate, ne decipiant alios. Ex Iure Canonico maxima est auctoritas testium, ita ut instrumentorum auctoritate praevaleat; nam per legitimas testium depositiones. instrumenti vis eliditur (1): quod eam ob causam fuit sancitum, quia instrumenta sunt testationes mutae, et surdae, quae interrogatae non respondent, cum ex adverso testium probatio semper loquitur, ratiocinatur, et saepius interrogata respondet (2).

(1) Cap. 5, de probat. et Cap. 10. de fid. instr. — (2) Sed aliter se res habet ex iure novo civili, iuxta quod praevalet fides instrumentorum testium auctoritati: quod statutum fuit, quia mala hominum fides, atque improbitas nimium dominatur late, et quia auctoritas publica debet superare privatam. Quare non admittitur testium depositio contra, aut ultra instrumentum publicum, salva inscriptione, sive querela falsi. Immo generaliter non admittitur ab hoc iure testium probatio ad conventiones firmandas, nisi agatur de parvo valore, aut de re mercatoria, aut de contractu, in quo cadat scriptura privata, aut de aliis similibus determinatis casibus, qui a iurisconsultis civilibus evolvuntur.

806. Ad plenam probationem efficiendam, duo vel tres legitimi testes sufficere possunt, iuxta illud Evangelii: *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum* (1). Sed hoc non impedit, quominus interdum a Iure plures requirantur testes, ut in casu divortii per impotentiam, in quo necessarium esse potest testimonium septimae manus,

vel septem testium propinquorum (2), et in casu purgationis canonicae iuxta iam dicta. Similiter non impedit, quominus liceat partibus ad quid probandum maiorem testium numerum afferre, non tamen ultra 40, ex Iure Canonico (3), quos ipsae partes super eisdem articulis possunt producere simul, vel pro secunda, aut tertia vice, non pro quarta, nisi observata Iuris solemnitate (4). Unius vero testis quamquam legitimi depositio regulariter plenam probationem non facit (5), quod extenditur ad plures testes, quando sunt singulares, id est singuli de diversa re aut facto testantur, ut late explicat Reiffenstuel (6).

(1) Cap. 23, de testam. — (2) Cap. 5 et 7, de frig. et malef. — (3) Cap. 37, de testib. — (4) Cap. 15, 36 et 55, de testib. — (5) Cap. 23, eod. — (6) De testib. § 8 et 9.

807. Testes ad probandum designati, per iudicem citantur (1), ut pro subeundo examine ad suum compareant tribunal, nisi expediat alteri iudici eorum examen committere, aut ratione dignitatis, vel infirmitatis, vel alia iusta causa debeat iudex ad eorum domum accedere (2). Testium citatio requiritur, nam testes ultronei fiunt suspecti; item requiritur notificatio parti adversae facta de loco et tempore examinis, ut queat iuramento testium assistere, et contra eos exceptiones formare (3). Postquam vero omnes testes etiam simul coram iudice et adversario, veritatis dicendae iuramentum emiserunt, cum testibus non iuratis non credatur (4), singillatim et secreto, remotis partibus, a iudice cum notario suo super respectivis interrogatoriis et articulis ordinatim examinantur, et debent viva voce, etiam vulgari, non autem scriptis, respondere causamque scientiae afferre, ut puta, quia factum controversum viderunt, aut verba audierunt. Si vero ex aliorum tantum narratione, quin ipsi viderint aut audierint, testimonium ferant, testes dicuntur *de auditu auditus*, vel *de auditu alieno*, et regulariter fidem non faciunt (5).

(1) Citatio obligationem importat ante iudicem comparendi; sed testes ex Iure Canonico ad testimonium ferendum regulariter cogi non

debent, ut eruitur ex cap. 1 et 3, de test. congend. vel non. Haec tamen regula exceptionem patitur: 1.º si testis odio, vel gratia, vel timore, testimonium dicere renuat. Cap. 1, eod.: 2.º si alia desit probatio. Cap. 1, et ult. eod. His quidem casibus laicus cogitur per excommunicationem, et clericus per suspensionem. Cap. 2, eod. — (2) Cap. 8, de testib. — (3) Cap. 2, eod. Excipe tamen, si testes in causa criminali examinentur pro informatione Curiae, in quo casu examinantur statim post denunciationem, non citata parte, quod inductum est, ne queat reus testes subornare, vel fugam capessere. Pellegrinus part. 4. sect. 4, n. 1 et 3. — (4) Cap. 51, de testib. — (5) Can. 15, c. 3. q. 9.

808. Recepta per iudicem, et in scripturam per eius notarium redacta, testis responsio est eidem legenda, ut videat, an debeat aliquid in fine adiungere, aut detrahere, aut mutare, salva manente prima scriptura cum apposita nota: est etiam per iudicem, ipsumque testem subsignanda, et inde, sic examinatis testibus probatoriis, et reproboriis (1). omnium depositiones usque ad earum publicationem clausae penes iudicem asservandae sunt, ne ad partium notitiam perveniant. Facta vero harum depositionum publicatione, regulariter non licet amplius alios testes audire super iisdem articulis, vel directe contrariis (2).

(1) Testes dicuntur *probatorii*, qui ad causam principalem probandam super articulis comprobatoriis, vel additionalibus producuntur, et *reproborii*, qui super capitulis obiectionalibus producuntur contra alios testes probatorios, vel reproborios, ad eorum inhabilitatem demonstrandam; ita ut liceat reo, semel reprobare testes actoris, et huic iterum semel testes rei, et non ultra. Cap. 49, de testib. — (2) Cap. 15, 17, 18, 31 et 49, de testib.

809. Contra testes ex adversa parte productos, dantur exceptiones, sive repulsae, quarum aliae contra eorum personas, et aliae contra ipsorum responsa diriguntur: sed illae, ante publicationem attestationum sunt proponendae, paucis ex Iure Canonico exceptis casibus (1); hae vero, usque ad conclusionem in causa possunt proponi. Repulsae contra testium personas habent locum, quando testes a natura, vel a lege, reprobantur. Natura reprobantur amentes, furiosi, infantes: lege autem Canonica in causa civili possunt reprobari testes, vel propter defectum personae, ut in impuberibus; vel propter notam

infamiae, ut in criminosis (2); vel propter suspicionem subornationis, ut in illis, quibus pro ferendo testimonio aliquid datum, vel promissum fuit, maxime si sint pauperes (3); vel denique propter studium partium, ut in haeredibus praesumptivis, in donatariis, in advocatis, et procuratoribus partium (4); in illis, qui habent causam similem (5), in clericis quoad causam propriae Ecclesiae, quando eis singillatim aliqua obvenit utilitas (6). in coniugibus, in consanguineis, in affinibus, in domesticis, in debitoribus, et creditoribus, etc. (7). Repulsae vero contra testium responsa habent locum, quando testes non fuerunt legitime examinati, et quando eorum dicta sunt sibi contraria, aut repugnantia, aut obscura, aut incerta, aut ad causam vel articulum non pertinentia, ad quem probandum fuerunt testes inducti (8).

(1) Hi casus notantur in cap. 31 de testib. — (2) Horum catalogus describitur in can. 9, c. 3, q. 5, et can. 17, c. 6, q. 1. — (3) Can. 3, c. 4, q. 3. — (4) Can. 3, de testib. in 6. — (5) Cap. 20, de testib. — (6) Quia nemo in causa propria testis esse potest. — (7) Can. 1, c. 3, q. 5, can. 18, c. 3, q. 9, et can. 3, c. 4, q. 3. — (8) Nam hoc postremo casu testes deponerent non iurati, quibus non creditur, ubi de valida iuramenti remissione non constat. Cap. 29 et 39, de testib.

810. Quamdam cum testium depositionibus habent similitudinem peritorum relationes. Periti quidem sunt veluti testes (1), qui ad aliquid aestimandum, metiendum, aut determinandum assumuntur. Uti testes facti habilitatem debent habere, et iurati relationem dare; sed de iure quodammodo in scriptis testimonium reddunt nedum iuxta sensum corporis, verum etiam iuxta sensum intellectus et rationis in illis, in quibus eorum versatur peritia. Iudex inter eos, qui probantur a partibus in eorum exhibito indice confidentium et diffidentium, eligere potest unum peritum, aut plures. Si nemo a partibus communi suffragio probetur, iudex utrique parti mandat, ut unaquaeque suum nominet peritum; cui mandato si partes obtemperare recusent, vel ita electi periti non concordent, ipse iudex debet ex officio peritum nominare;

sed periti, et peritorum relationes potest adhuc iudex ex iusta causa modificare.

(1) Mascardus de probat. cap. 430, n. 7.

811. Denique ipse iudex, testis et periti vices gerit. cum personalem facit rei inspectionem, cum nimirum adit praedii sive aedificii controversi locum, suisque oculis veritatem explorat. Haec tamen ocularis inspectio, absque necessitate, ob graves quas affert expensas, non est instituenda (1).

(1) Devoti lib. 3, t. 9, § 27.

TITULUS IX.

DE IURAMENTIS ET PRAESUMPTIONIBUS.

SUMMARIUM: 812. Iuramenti definitio et divisio. — 813. Subdivisio iuramenti iudicialis. — 814. Iuramentum decisorium quando deferri, aut referri possit? — 815. Quomodo iudex queat iuramentum suppletorium et purgatorium admittere? — 816. Quando queat dare iuramentum in litem? — 817. Quid sit praesumptio, et quotuplex? — 818. Quomodo dividantur praesumptiones hominis? — 819. An praesumptiones violentae in criminalibus probationem efficiant? — 820. In quo consistat notorietas facti, et fama?

812. Quoties plena rei controversae probatio ex partium confessione, ex instrumentis, ex testibus, obtineri non potuit, licitum est ad iuramenti religionem recurrere. Est autem iuramentum *actus religionis, et simul actus civilis, quo Summus ipse Deus vocatur in testimonium illius, quod affirmatur, vel negatur*. Est profecto actus religionis, quo, si legitime emittatur, Deo defertur honor tamquam Summae Veritati, a qua vim accipit ipsa emissa affirmatio, vel negatio: unde tanta erit iuramenti probatio, quanta est iurantis religio. Est insuper actus civilis. in quo civilis, et ecclesiastica lex medium probationis constituit, et remedium maximum expediendarum litium, quod transactionis, et rei iudicatae speciem continet (1). Multae sunt, quae afferuntur, iuramenti divisiones, inter quas:

est iuramentum *assertorium*, quo aliquid in praeterito, vel in praesenti, affirmatur, et *promissorium*, quo aliquid in futurum promittitur, ut pacti, et contractus observatio; item iuramentum est *simplex*, quo Deus simpliciter in testem vocatur, et *solemne*, sive *execratorium*, quo solemnibus verborum forma iurans sibi aliquid mali imprecatur, si verum non sit, quod testatur; item iuramentum est *iudiciale* quod emittitur in iudicio, et *extraiudiciale*, quod extra iudicium emittitur (2).

(1) L. 1 et 2, ff. de iurei. -- (2) Iuramentum extraiudiciale potest quidem valere ad obligationem inducendam, vel confirmandam, vel extinguendam; sed habet semper rationem promissionis, vel contractus, vel liberationis.

813. Iuramentum iudiciale subdividitur in iuramentum *calumniae*, *malitiae*, et *veritatis dicendae*, de quibus iam diximus; sed praecipue in iuramentum *decisorium*, *suppletorium*, *purgatorium* et *in litem*. Iuramentum decisorium dicitur illud, quod super facto controverso una pars alteri, iudice probante, defert, ut ex eo litis decisio habeatur. Quicumque rei controversae liberam tenet administrationem tam actor in sua intentione, quam reus in sua exceptione super facto in iurantis cognitione posito, iuramentum decisorium adversario suo deferre potest, et iterum adversarius in deferentem referre (1). Sed iuramentum delatum, et acceptatum, ut non potest a deferente revocari, ita neque ab acceptante referri (2); nam, per delationem et acceptationem ius est partibus quaesitum, ut una debeat omnino iurare, et alia iuramentum servare. Quare si ille, cui iuramentum delatum fuit, nolit iurare, vel iuramentum ad alteram partem referre, tamquam confessus causa cadit, quia *manifestae turpitudinis est, et confessionis, nolle nec iurare, nec iuramentum referre* (3). Similiter tamquam confessus causa cadit, qui iuramentum sibi legitime relatum emittere recusat; nam qui provocat adversarium ad iurandum, debet ipse esse iurare paratus (4).

(1) Iuramentum defert, qui alteri parti offert; et ille refert, qui oblatam iurandi facultatem in offerentem reiicit. — (2) Hoc enim in casu

iuramentum fit necessarium. — (3) L. 38, ff. de iurei. — (4) Arg. cap. 33, de iurei.

814. Ex Iuris Canonici dispositione, iuramentum decisorium generaliter in qualibet civili causa deferri et referri potest: specialiter tamen non admittitur, quando agitur de Matrimonio, quia in eo non fit transactio (1); et quando actor, sive reus, suam plene probavit actionem, sive exceptionem, quia nulla est necessitas per ius iurandum iam existentem plenam probationem augendi (2). Hoc ipsum extendendum videtur ad casum, in quo nulla sit probatio neque per praesumptionem, quia actore non probante, reus est absolvendus, licet ipse nihil praestet (3).

(1, Cap. 11, de transact. — (2) Cap. 2, de probat. — (3) Cap. 36, de iurei. Hoc iuramentum admitti non debet, nisi saltem dato fumo de illius veritate, quam quis iurare paratus est, et nisi sit totius litis decisorium. Pellegrinus part. 2, sect. 2, subsect. 11, n. 37. Praestandum autem die iuridico, citata parte, coram iudice competente; alias non valeret. Neque delato hoc iuramento, pars cui deferretur potest ulterius admitti ad intentionem suam probandam per testes: quia in iudiciis longa est via per testes, et brevis per iuramentum partis, quo praestito, non potest amplius agi civiliter, sed tantum criminaliter persequendo periurum; et ideo per hoc iuramentum lis finitur iuxta illud D. Pauli: *Omnis controversiae finis ad confirmationem, est iuramentum.* Ad Hebr. 6.

815. Aliae duae sequentes iuramenti iudicialis species, nempe iuramentum suppletorium et purgatorium, ex iudicis officio pendent, qui potest quandoque iuramentum suppletorium ei deferre, qui factum controversum semiplene probavit, ut ipsam probationem compleret, et iuramentum purgatorium illi deferre, contra quem aliqua est probatio non semiplena, ut a petitione se liberet (1). Solet autem hoc utrumque iuramentum praecipui post ipsam demum sententiam praestandum, ut cum iudex ex. gr. pronunciat pro Caio actore, qui petit centum a Sempronio, ex causa mutui, modo iuret, se pecuniam vere numerasse, in quo habemus iuramentum suppletorium; aut pronunciat pro Sempronio reo, modo iuret, se mutuam non accepisse pecuniam, in quo purgatorium iuramentum habemus, sed utrumque hoc iuramentum est necessarium, et nequit ad aliam partem referri (2).

(1) Iuramentum suppletorium ita dictum, quia probationem supplet et complet, generatim deferitur ei, qui semiplene probavit. Cap. ult. § ult. de iurei.; et si uterque, actor, nempe, et reus semiplene probavit, potius reo, quam actori. Devoti cit. § 25. Nihilominus quandoque ratio personarum vel causae, aliter suadet, ut si unus honestate praecellere omnibus constaret, vel appareret melius informatus. Pellegrinus loc. cit. Ut tamen recte hoc iuramentum deferatur, observandae sunt aliae conditiones explicatae a Ridolphino in sua Praxi part. 3, c. 4, n. 159 et seqq.; et numquam deferri potest in causis criminalibus, famosis, etiam civilibus valde arduis, quae criminalibus aequiparantur, et in causis Matrimonialibus Bouix de iudic. p. 1, sect. 6, c. 5, q. 6 Iuramentum vero purgatorium ita appellatum, quia reum liberat et purgat ab imputatione illi facta, locum habet etiam in criminalibus, cum per ipsum reus inquisitus se purgat ab infamia illi propter suppositum delictum attributa. Hoc iuramentum purgatorium ex Iure Canonico emittebatur ab infamato de apostasia. Cap. 3, de apost. vel de homicidio. Cap. 14, de homic. volun. vel de calumnia Cap. 2, de calum. vel de concubinato. Cap. 8, de cohab. cler. et mul.; eique adiungebantur alii testes de familia, aut de propinquitate, vel de vicinia, qui similiter eum iureiurando ab infamia purgabant, et dicebantur *Compurgatores*, quique erant modo tres, modo quinque, modo septem, ed efformabant tertiam, quintam, vel septimam manum, ut alibi innuimus agentes de purgatione canonica. Hic purgationis modus non est per contrariam consuetudinem dicendus omnino antiquatus; nam licet raro occurrat, non est reprobatus et nullus, ut sapienter observat Giraldus ad cap. 3, de praesumpt. et in tit. de purg. can.: unde minime esset reprehendus ille iudex, qui, rite omnibus pensatis, crederet hanc purgationem ad infamiam delendam esse admittendam, et revera admitteret. Et sane illud huic sententiae non obest, quod reo non possit imponi in suo constituto iuramentum de veritate dicenda quoad se: nam latum est discrimen inter iuramentum veritatis dicendae, et iuramentum purgatorium praestitum in fine causae, quando contra eum haberi nequivit plena probatio. Porro in hoc secundo casu minor est timor periurii, cum propter probationem imperfectam non possit reus condemnari, et qui iurat, non certet de vitanda poena, sed tantum de diluenda infamia, ab accusatione et processu producta. — (2) Cap. 36, de iurei.

816. Iuramentum denique *in litem*, dicitur illud, quo rei litigiosae non existentis, aut non exhibitae, pretium per petentem, suo interposito iuramento, definitur (1), quando alio modo definiri nequit. Iudex quidem petenti, cui ius est habendae rei, contra adversarium, qui est contumax, vel dolo, aut culpa, veritatem tegere nititur, hoc iuramentum affectionis et veritatis super rei controversae pretio deferre potest, eiusque definitionem in sua praemissa sententia probare, ipsum damnando reum in

id, quod fuerit in litem iuratum. Sed ne petens queat suo lubitu in immensum iurare, quod foret iniquissimum, idem debet iudex pretium probabile taxare, aut moderari, ita ut ultra nequeat petentis iuramentum extendi (2).

(1) A Doctoribus hoc iuramentum triplici designatur nomine; appellatur nimirum iuramentum *singularis interesse*, *affectionis* et *veritatis*, quia tres sunt aestimationes rerum, videlicet aestimatio secundum singulorum utilitatem, secundum propriam affectionem, et secundum veritatem. Pellegrinus, part. 2, sect. 2, subsect. 11, n. 40. — (2) Iudex in hoc probando iuramento debet animadvertere, ut iurans sit verosimiliter informatus de re, ut illud praestet coram se et parte adversa ad hoc citata; et ut nulla sit contra iurantem praesumptio.

817. *Praesumptiones* sunt *iudicia de re dubia ex indiciis deducta*, sive, ut loquuntur civiles leges, sunt *consequantiae*, quas lex aut iudex ex facto cognito ad incognitum deducit (1). Quare aliae dicuntur *praesumptiones iuris*, et aliae *praesumptiones hominis*. Illae dividuntur adhuc in *praesumptiones iuris et de iure*, et in *praesumptiones iuris tantum*. Dicuntur *iuris et de iure*, cum lex ita aliquid praesumit, ut non admittat probationem in contrarium, sic ex. gr. res iudicata pro veritate habetur, et ex concubitu post sponsalia fit Matrimonium iis in locis ubi Tridentinum non fuit publicatum (2). Dicuntur *iuris tantum* cum lex quidem aliquid praesumit, sed usque ad contrariam probationem tantum, cuiusmodi est praesumptio, quae stat pro possessore, aut pro eo, qui habet ad aliquid fundatam in iure intentionem (3).

(1) Praesumptio fundatur in veritate, et eruitur ex veritatis signis, quae certa non sunt, sed tantum magis vel minus probabilia. Quare praesumptio longe differt a fictione iuridica, quae falsitati revera innititur, et quod non est neque fuit, assumit ut verum ex iusta et probata causa ad aliquem bonum effectum inducendum. Sic Ius Canonicum fingit, Beneficiatum studiis vacantem, et a choro absentem, esse choro praesentem ad lucrandos fructus, et monachum quoad officia civilia esse mortuum, licet vivat. Similiter ius civile fingit patrem et filium in quibusdam negotiis unam esse personam, et filium adhuc in utero latentem, esse iam natum in iis, quae eius commodum respiciunt. Iuris fictionibus a legibus Romanorum introductis ad bonum commune saepe utitur ius civile, raro autem Ius Canonicum. Devoti l. 3. t. 9, § 28, in not. — (2) Cap. 30, de sponsal. Doctores tamen tradunt, quibusdam in casibus ipsam praesumptionem iuris et de iure

suam non exercere vim, ut si contrarium evidenter constet ex publica facti notorietate, vel ex publico instrumento. Bouix de iudic. part. 1, sect. 6, c. 4, q. 2. — (3) Doctores ad tit. de praesumpt. Sic praesumitur baptizatus, qui inter Christianos natus est atque educatus. Cap. 43, de praesb. non bapt. etc.; et is filius praesumitur, quem iustae nuptiae demonstrant. Harum praesumptionum effectus est, ut qui pro se talem habet praesumptionem relevetur ab onere probationis, quod transfertur in partem adversam; quae si per probationem non elidat, sententia in illius favorem ferenda sit, quae a praesumptione adiuvatur. Cap. 10, de praesumpt.

818. Praesumptiones hominis dividuntur adhuc: in *levēs*, quae ex levibus aut temerariis coniecturis; in *graves*, quae ex coniecturis verosimilibus et probabilibus; et in *violentas*, quae deducuntur ex coniecturis adeo vehementibus, ut prudentis hominis assensum secum trahant. De levibus, sicuti erant veteres vulgares purgationes (1), nil curandum; sed non ita sentiendum de gravibus, quae diligenter sunt attendendae, utpote quae iudicis animum inclinare vel movere valent: nam ex. gr. recte praesumitur a conversatione adolescentiae ad senectutem, et a praeteritis factis ad futura (2); violentae denique praesumptiones possunt plenam constituere probationem (3).

(1) Vulgares purgationes a Longobardis in Italiam invectae, nimis ridiculae et supersticiosae erant. Fiebant enim praesertim per immersionem rei in aquam, et per tactum ferri candentis; et si immersus supernatabat, vel tangens ferrum non comburebatur, erat innocens, secus nocens, quia persuasum erat, Deum in innocente ita facturum, ut immersus in aquam, non submergatur, et tangens candens ferrum, non comburatur. Sed Ecclesia has purgationes, pluribus editis canonibus, semper damnavit et reprobavit. can. 20, c. 1, q. 6. Can. 7, 21 et 29, c. 2, q. 5, et cap. 8, de purg. can. Devoti loc. cit. § 30, in not. — (2) Cap. 3, 6 et 0, de praesumpt. — (3) Huius rei exemplum habemus in cap. 12, eod. Vis tamen harum praesumptionum iudicum sagacitati est commissa, qui non debent eas aestimare, nisi sint graves, praecisae et concordantes.

819. In criminalibus tamen causis, ex probabiliori sententia, praesumptiones, licet violentae, probationem non efficiunt, ob quam reus poena ordinaria damnari queat, ut in causa haeresis definisse videtur Innocentius III (1). Ratio est, quia praesumptiones non sunt verae et directae probationes, sed tantum indicia, vel probationes indirectae, quae quandoque in civilibus, ut verae proba-

tiones assumuntur; quod in criminalibus evenire nequit, cum ad damnationem inferendam probationes directae, certae, et luce meridiana clariores requirantur, ut iam innuimus. Excipiendi tamen sunt casus speciales a sacris Canonibus definiti, ut in adulterio quod ex actibus ipsi proximis arguitur, et in suspecto de haeresi, qui tamquam haereticus damnatur (2). Praesumptiones tamen, probationem semper adiuvant et magis firmant.

(1) Cap. 14, de praesumpt. — (2) Cit. cap. 12, eod.

820. Ad praesumptiones possunt referri *notorietas facti* et *fama*. Notorietas constituitur a facti ipsius evidentia, quae nulla potest tergiversatione celari, quaeque ab omnibus agnoscitur (1). Fama vero constituitur a communi opinione hominum, cum nempe homines alicuius populi pro maiori parte constanter et uniformiter aliquid ut verum rationabiliter habent (2). Illa, violentae et necessariae praesumptionis vim obtinet; haec vero, regulariter tantum gravem praesumptionem imitatur.

(1) Huius notorietatis meminit Pontifex in cap. 10, de cohab. cler. et mul. — (2) Huius iterum famae meminit Pontifex in cap. 24, de accusat.

TITULUS X.

DE EXCEPTIONIBUS.

SUMMARIUM: 821. Quid sit exceptio, et quotuplex? — 822. Quae sint exceptiones peremptoriae? — 823. Quae exceptiones dilatoriae ob iudicis personam? — 824. Quae ob personam actoris? — 825. Quae ob personam rei? — 826. Quae ob ipsam causam? — 827. Quando sint proponendae exceptiones dilatoriae? — 828. Quid sit dilatio proprie dicta, et quotuplex? — 829. Quot dierum esse soleant termini, deliberatorius, probatorius, et executivus? — 830. Hi termini quid operentur? — 831. Feriae quid significant, et quomodo dividantur? — 832. Qui sint dies feriarum sacrarum? — 833. A qua diei hora feriae incipiant, et an in festis suppressis durent? — 834. Quid observandum in curia ecclesiastica circa ferias?

821. Actionis et intentionis contrarium est *exceptio*, qua ipsa actio, sive intentio, eliditur: unde exceptio definitur, *actionis et intentionis exclusio*. Dicimus *actionis*, et *intentionis*, quia ubi quis iniuste petat, nulla est actio, sed tantum intentio excludenda. Ac primum notandum, quod favorabilior est causa exceptionis, quam actionis; nam iura magis se defendenti, quam agenti succurrunt: propterea qui ad agendum admittuntur, sunt multo magis ad excipiendum admittendi (1). Exceptio dividitur in *peremptoriam*, et *dilatoriam*. Peremptoria actionem perimit, et perpetuo excludit, unde etiam *perpetua* dicitur; dilatoria vero actionem differt, vel ad tempus suspendit, ideoque *temporalis* quoque appellatur. At exceptiones peremptoriae subdividuntur in *peremptorias litis finitae*, et *simpliciter peremptorias*.

(1) Cap. 71, de reg. iur. in 6. Exceptio oppugnatur replicatione, qua vis exceptionis retunditur, et utraque est species defensionis: nam exceptione reus se defendit contra actionem actoris, et ipse actor replicatione se defendit contra exceptionem rei, qui adhuc potest replicare contra replicationem actoris. Haec defensionis media ex naturali aequitate promanant: et ideo in ipsis Curiis ecclesiasticis admittenda sunt, et realiter a stylo plurimarum Curiarum admittuntur. Sed modus his oppositionibus ex prudentis iudicis mandato ponendus est, ne lites nimium protrahantur, et noxis altercationibus involvantur. Propterea in Curiis ecclesiasticis regulariter ultra duplicationem rei, replicationes non admittuntur.

822. Ad primum genus revocantur exceptiones sequentes, scilicet, iurisiurandi, rei iudicatae, et transactionis. Hae tres exceptiones litis finitae. possunt opponi tam ante, quam post litem contestatam usque ad finem iudicii; si ante litem contestatam opponantur, dicuntur *declinatoriae*, quia litis ingressum impediunt, et iudicium declinant (1). Ad secundum vero genus revocantur aliae exceptiones omnes, quibus intentata actio elidi potest, cuiusmodi sunt plurimae; quas omnes longum esset enumerare. Praecipuae tamen sunt exceptiones: solutionis, pacti de non petendo, compromissi, praescriptionis, doli mali, et metus, quae regulariter opponi debent post litem contestatam, et ante sententiam, quia absolute non impediunt litis ingressum, sed actionem intentatam everunt, quam evertere non possunt, nisi per litis contestationem foret constituta (2): unde exceptio huius generis proprie dicitur *actionis exclusio*.

(1) Cap. 1 et 2 de lit. contest. in 6. Ad hoc tamen necesse est, ut lis prius uno ex dictis modis finita inter easdem personas, de eadem re, atque ex eadem petendi causa, extiterit. Devoti l. 3, t. 10, § 2. — (2) Dicimus *regulariter*, quia tales exceptiones, cum possint considerari veluti destructivae iudicii, quatenus ex. gr. post solutionem non manet amplius debitum, et post praescriptionem non subsistit amplius actio, ideo sub hoc respectu possunt etiam opponi ante litem contestatam, ut supra dictum est de exceptionibus litis finitae. Verum consultius videtur, has exceptiones post litem contestatam opponere, cum inquirendum remaneat, an solutio, vel praescriptio sit rite facta.

823. Inter exceptiones dilatorias, aliae respiciunt personam iudicis, aliae actorem, aliae reum conventum, et aliae ipsam causam, sive actionem. Quoad iudicem duae possunt proponi exceptiones; nempe: exceptio *declinatoria fori* et exceptio *incompetentiae* (1), quae in unum conveniunt, ut iudicis iurisdictionem avertant; sed in eo differunt, quod prima opponenda est ante litis ingressum, ne videatur reus in iudicem consentire; dum secunda opponi potest quocumque tempore, etiam post sententiam, immo post tres sententias conformes. Forus autem recte declinatur: quando iudex est incompetens vel suspectus, ut supra iam vidimus; aut quando est excommunicatus,

cum excommunicatus nequeat iurisdictionem exercere (2); aut quando locus notorie non est tutus propter inimicitias, propter pestem, bellum, et seditiones civium (3); aut quando adest praeventio ex parte alterius iudicis, quia ubi coeptum est iudicium, ibi debet finiri.

(1) Hae exceptiones possunt etiam considerari tamquam preemptoriae, quia perpetuo reddunt determinatum iudicem inhabilem ad iudicandum. Sed communi Canonistarum calculo, inter dilatorias numerantur, eo quod actionem non perimunt, sed tantum de uno in alium iudicem transferunt. — (2) Arg. cap. *decernimus* de sent. excom. in 6. — (3) Cap. *forus* de spons. Clem. *Pastoralis* de sent. et re iud. et Clem. 2, de for. comp.

824. Quoad actorem proponi potest exceptio *non legitimae personae*, quia potestatem non habet standi in iudicio. Ad iudicium enim requiritur, ut qui litem agit, a lege sit constitutus habilis ad litigandum, cum qui litigat quasi contrahat cum parte adversa, de causa agenda et de iudicato servando (1). Unde ut iam diximus, in iudicii exordio fieri debet personarum legitimatio: nam si personae litigantes legitimae non sunt, iudicium corrui.

(1) Legitimam personam non habet qui minor, aut excommunicatus est; qui agit tamquam haeres, vel cessionarius, et has qualitates non demonstrat; qui que agit nomine alieno, et non exhibet mandatum.

825. Quoad reum conventum, praecipuae exceptiones dilatoriae sunt sequentes, nimirum: exceptio *cautionis* praestandae ab actore de reficiendis expensis, si in iudicio succumbat, quod observatur, cum est suspicio, ne actor velit temere litigare, et reum vexare; exceptio *excussionis*. qua reus obligatus tantum in subsidium, ut simplex fideiussor, petit, ut prius excutiat debitor principalis: exceptio *laudationis*, et *nominationis* actoris, cum reus ex. gr. emptor, vel possessor, laudat aut nominat actorem suum, a quo rem accepit, ut possit illi litem denunciare (1); et exceptio *reconventionis*, qua reus aliquid vicissim petit ab actore, pro quo illum in eodem iudicio convenit: unde in iure appellatur *mutua petitio* (2).

(1) Laudare dicitur, cum quis citat nomine proprio actorem suum,

ut cum emptor citat venditorem, et petit sibi concedi tempus ad litem illi denunciandam, ut praestet evictionem; nominare vero dicitur, cum qui possidet nomine alieno nominat rei dominum. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 7, int. 3, n. 20. — (2) Cap. 1 et 2, de mut. petit. Reconvectio in criminalibus non habet locum; et in civilibus tractanda est in eodem processu, ita ut sententia prius feratur super conventionem, et postea super reconvectioe. Cit. cap. 1, de mut. petit. et Cap. 2 de ord. cognit.

826. Denique quoad causam, proponi inter alias possunt exceptiones: contra libellum, quando est ineptus, vel obscurus, ut supra iam observavimus; contra actionem, quando nondum cessit et venit dies obligationis; et contra citationem, aliosque actus iudiciarios, qui, si fiant die feriato, ex Iure Canonico tamquam nulli habentur (1).

(1) Cap. *Quoniam contra* de probat. et Cap. ult. de feri. Devoti l. 3, t. 10, § 6, in not. n. 7. Cum tamen in citatione duo sint termini, scilicet dies, quo per iudicem decernitur, et dies, quo reo per cursorem significatur; citatio est nulla tantum, si die feriato reo significetur. Pellegrinus part. 2, sect. 1, subsect. 2, n. 21.

827. Exceptiones dilatoriae ante litis ingressum, sive ante litem contestatam, regulariter proponendae sunt, et quidem omnes simul, si quis queat pluribus se defendere. Sed interdum post litem contestatam ex Iure Canonico proponuntur, ut in casu, quo aliqua exceptio de novo suborta, vel agnita sit, modo excipiens de rei veritate prius iuret (1); item in casu, quo exceptio est de nullitate processus, ut si sententia lata sit a iudice incompetente, vel ex falsis instrumentis (2); item in casu excommunicationis (3). Caeterum iudex antequam exceptionem admittat, videre debet, an aequa sit, vel frivola, et frustratoria: nam ut hanc tenetur repellere, ne malitia hominum lites diutius prorogentur; ita illam rite propositam et probatam admittere tenetur (4).

(1) Cap. 20, de sent. et re iudic. et Cap. 1 de except. — (2) Cap. 6, eod. — (3) Cap. 1, eod. in 6. Haec exceptio proponenda est a parte litigante, quando excommunicatus est toleratus, et intra octo dies probanda, alias opponens condemnandus est in expensas; quando vero excommunicatus est vitandus, iudex ex officio debet eum repellere. Cap. 12, eod. et Cap. 1, eod. in 6. — (4) Iudex debet pariter attendere, ut ultimus in replicando, vel respondendo, sit reus.

828. Dilationes proprie dictae, sunt termini sive induciae, quae partibus litigantibus ad respectivos earum iudicialis actus expediendos a lege, vel conventionem, vel iudice, conceduntur. Plures in quolibet iudicio similes occurrunt termini; sed praecipui sunt, qui ante litem contestatam dantur ad deliberandum, qui post litem contestatam dantur ad probandum, quique in ultima iudicii parte ad sententiam exequendam constituuntur. Unde dilationes aliae dicuntur *deliberatoriae*, aliae *probatoriae*, et aliae *executoriae*. Ex Iure ecclesiastico horum terminorum duratio regulariter est iudici arbitraria, quia in Sacris Canonibus non invenitur definita (1); sed hoc arbitrium prudens et aequum esse debet: nam si termini assignati ad negotium expediendum nimis breves sint, iusta intrat appellatio (2).

(1) Immo arbitrium hoc reperitur a iure probatum. Cap. *Quoad consultationem* de sent. et re iud. et Cap. *Cum sit* de appell. — (2) Devoti l. 3, t. 13, § 2.

829. Nihilominus in praxi terminus deliberatorius solet esse XX dierum, ut reus queat libello respondere. ut supra iam observavimus. Terminus vero probatorius non videtur esse posse minor XV diebus, qui potest assignari a iudice, licet partes non petant, et regulariter non debet concedi nisi unicus (1); casu tamen quo aliqua iusta adsit causa, vel impedimentum, cum rei examine potest renovari. et facta diligentiori causae cognitione. potest tertio adhuc concedi, sed non ultra (2). Terminus denique executioni est XXX dierum, quando a sententia appellatum fuit (3); et quando sententia in iudicatum transivit, est quatuor mensium in actione personali (4), in actione vero reali, ubi res sint praesens. statim post rem iudicatam sententia exequi potest, ut infra videbimus.

(1) Cap. *consuluit* de offic. deleg. et Cap. *finem litibus* de dol. et contum. — (2) Can. *Induciae* § *spatium* c. 3, q. 3, et Cap. *ultra tertiam* de testib. Praeter citatos solent in iudiciis alii termini assignari, ut terminus ad opponendas exceptiones dilatorias, et peremptorias. Cap. *Pastoralis* de except. et Cap. 1, de lit. contest. in 6; terminus ad repulsandos testes. Cap. *Licet* de probat. et Cap. *Licet dilectus* de testib.; terminus ad concludendum in causa, et ad allegandum in iure,

et facto. — (3) Hic terminus vocatur etiam terminus iuris, qui datur, ut iudex deliberet, an sit, vel non sit admittenda appellatio, et incipit currere a die interpositae appellationis. Pellegrinus part. 2, sect. 3, subsect. 2, n. 89, et part. 3, sect. 1, n. 103, — (4) Cap. *Quaerenti* de offic. deleg. et Cap. *Quoad consultationem* de sent. et re iud. Ex causa tamen praedictum tempus breviari et elongari potest, inspecta qualitate personarum et locorum, quod fieri semper debet cum causae cognitione. Pellegrinus loc. cit. n. 33.

830. Regulariter omnes termini, etsi non exprimatur, sunt peremptorii (1), et iisdem pendentibus, debet iudicis iurisdictio conquiescere (2). Termini proinde assignati ad aliquid agendum, illud important, ut actus intra terminum fiant. In hoc tamen datur exceptio in termino probatorio per adductionem testium: nam testes intra termini tempus citati et iurati, concessa per iudicem nova brevi dilatione, possunt post expirationem termini adhuc examinari: hoc enim examen posterius factum retrotrahitur ad tempus citationis et iuramenti (3).

(1) Cit. cap. *Consuluit*. de offic. deleg. — (2) Devoti 1. 3, t. 13, § 5. — (3) Pellegrinus part. 2, sect. 2, subsect. 3, n. 9.

831. Praecipuus dilationum effectus est, ut, ipsis perdurantibus, iudicis officium conquiescat, quemadmodum nuper diximus; sed hoc ipsum contingit in *feriis*, quae dilationes, et exceptiones dilatorias repraesentant. Profecto feriarum nomine hic intelliguntur dies ab actibus iudicialibus vacui, quibus nefas est negotia forensia tractare (1). Feriae dividuntur: in *solemnnes* sive *ordinarias*, quae ex legis praescripto statis temporibus quotannis occurrunt; et *extraordinarias* sive *repentinas*, quae ob extraordinariam causam, veluti ob singularem gratiam a Deo concessam, ob partam insignem victoriam, ob nativitatem, vel matrimonium Principis, vel ob aliam similem rationem de repente indicuntur. Insuper dividuntur in *sacras*, quae causa Religionis fuerunt institutae, sicut sunt dies Dominici et festi; et in *profanas*, quae ad commodum et utilitatem hominum fuerunt editae, veluti sunt feriae messium et vindemiarum.

(1) Primum documentum harum feriarum in Corpore iuris, quod legem induxerit, est in Cap. 1, de fer. ubi in Concilio apud Com-

pendium in Gallia, sub Gregorio IV, diebus Dominicis inter alia invenitur interdictum *placitum*, id est exercitium actuum iudicialium, et *sacramentum*, idest praestatio iuramenti in causis. Giraldus ad cit. cap.

832. Dies, in quibus sacrae sunt feriae, definiti inveniuntur a Gregorio IX (1), qui agnoscit in Episcopis potestatem novos cum suo clero et populo instituendi dies festos; sed postea dies festi determinati fuerunt ab Urbano VIII (2); ac postea ad minorem numerum reducti per posteriores Summos Pontifices. Reductione huiusmodi pro aliqua Ecclesia, aut Natione, primum fieri coeperunt, et nunc etiam in Italia nostra factae fuerunt. Insuper diverso modo pro diversitate temporum et circumstantiarum quidam dies festi sublati fuerunt; modo enim in festis suppressis relictum fuit onus audiendi Missam, et modo, hoc onere sublato, permissae generaliter fuerunt operae serviles (3).

(1) Cap. 5. de fer. — (2) Bul. *Universa*. — (3) Hoc decretum fuit a Benedicto XIV in Bul. *Ab eo tempore*; a Pio VII in Declaratione pro tota Gallia data a Cardinali Caprara die 9 aprilis anni 1802, uti videre est in Bullario Romano, quae deinde ad Italiam extensa fuit; et novissime a Papa Pio IX pro Italia iterum decretum et confirmatum, sicut omnes norunt.

833. Duo hic occurrunt dubia: 1.^m respicit modum, quo feriae sacrae sunt accipiendae? Licet hac in re ex Iure videatur respondendum, ferias sacras a vespera ad vesperam diei festi esse computandas, quia hoc modo divinum perficitur Officium (1); nihilominus festi diei principium et finis quoad actus iudiciales ita attenditur, ut in cessatione ab operibus servilibus, id est a media nocte, ad aliam mediam noctem, ut habet communis Pragmaticorum doctrina (2). 2.^m respicit festa suppressa, in quibus permittuntur operae serviles, an in iisdem debeant iudices conquiescere? Huic dubio respondendum videtur, talia festa non amplius legales ferias continere; nam cum permissae sint operae serviles, a fortiori permissi censendi sunt actus iudiciales. Sed duae huiusmodi resolutiones non procedunt in casu, in quo contraria adsit consuetudo, quae cum nullo iure reprobetur, tamquam iusta et laudabilis erit semper observanda.

(1) Cap. 1, de fer. — (2) Arg. cap. 24, de offic. iud. deleg.

834. In Curia ecclesiastica, praeter ferias sacras, illae sunt observandae, quae fuerunt ab Episcopo, vel a consuetudine, constitutae. Licet tamen regulariter partibus, feriis profanis renunciare, non autem sacris, aut repentinis: quia illae ad privatum commodum, hae vero ex causa publica Religionis, aut societatis, fuerunt indictae. Licet pariter iudici profanis feriis derogare, declarando causam posse tempore feriarum prosequi. Caeterum feriarum tempore interdicitur exercitium iurisdictionis contentiosae, quae cum solemni iudiciorum figura et strepitu exercetur; sed causae summariae, item causae pupillorum, miserabilium personarum et viatorum, itemque causae minores, vel quae ex necessitate aut pietate suscipiuntur, etiam tempore feriato tractari et definiri queunt (1).

(1) Cit. cap. 5, de fer.

TITULUS XI.

DE ORDINE COGNITIONUM.

SUMMARIUM: 835. Quomodo dividantur quaestiones praeiudiciales? — 836. Qui sint casus quaestionum praeiudicialium? — 837. Quid sit spoliium? — 838. Quas habeat actiones spoliatus contra spoliantem? — 839. Quid agere debeat, ut spoli exceptione iuvetur? — 840. Qui sint casus, in quibus statim possessionis redintegratio non conceditur? — 841. A quo iudice cognoscendae sint quaestiones incidentes, sive emergentes? — 842. Quando cognoscendae quaestiones incidentes praeparatoriae? — 843. A quo iudice cognoscendae quaestiones incidentes extraneae?

835. Ad causam rite ordinandam, unicuique discussioni suus tribuendus est locus. ne confusio vel implicatio, in iudicio oriatur. Ratio enim requirit, ut prius de iis iudicium feratur, a quibus alia dependent. Iam vero si actor plura proponat, sed maxime si reus plura excipiat, videndum est, quo ordine in talibus discussionibus sit procedendum. Quaestiones, quae possunt in iudicio proponi aliae sunt *principales*, aliae *accessoriae*, quae occasione

principalium suboriuntur; inter accessorias aliae sunt *praeiudiciales*, aliae simpliciter *incidentes*. Praeiudiciales illae vocantur, quae praeiudicium aliis quaestionibus inferunt, ita ut aliae definiri non possint, nisi ipsis definitis; simpliciter vero incidentes illae dicuntur, quae in iudicio agendo occurrunt et praeiudiciales non sunt. Hae dividi possunt in *praeparatorias* et *extraneas*; quarum primae faciliorem reddunt decisionem causae principalis, et secundae ad causam principalem directe non pertinent (1).

(1) Devoti, l. 3, t. 11, § 1.

836. Ad quaestiones praeiudiciales hi praesertim referuntur casus: 1° cum unus coniugum requirens alterum vult demonstrare Matrimonium fuisse inter eos celebratum, et alter excipit, id nulliter actum fuisse propter impedimenti dirimentis existentiam; 2° cum clericus petens Beneficium sibi collatum, oppositionem propter suum excommunicationis statum ab adversario patitur; 3° cum filius petens patris haereditatem, dicitur illegitimus; 4° cum lis mota est inter duos praetendentes super aliquo Beneficio, et unus eorum opponit, se fuisse ab alio per vim spoliatum. In his enim casibus prius quaerendum est de impedimento dirimente, vel de legitimitate, vel de spolio, quam de causa principali (1).

(1) Cap. 19, de iudic. Cap. 2, 3 et ult. de ord. cognit.

837. *Spolium* est iniusta et culpabilis deiectio de possessione vel quasi possessione rei alicuius. Cadit praesertim in rebus immobilibus; sed ex dispositione Iuris Canonici et in mobilibus ac iuribus, potest habere locum (1). Spolii reus est, qui vim intulit qui dolo malo usus est, quique in culpa fuit, ut alius de rei possessione, vel quasi possessione, deiiceretur (2).

(1) Cap. 2, de restit. spoliat. in 6, et cap. 3, de caus. poss. et propriet. Spolium ex Iure Canonico latissime patet. Revera primo, spoliatus dicitur maritus, si uxor ab eo divertat. Cap. 8, de restit. spoliat.; et spoliata dicitur uxor si a marito de sua domo eiecta fuerit. Cap. 10 et 12 eod. Secundo, spoliatus dicitur, qui per vim et inique coactus fuit suo Beneficio renunciare. Cap. 2 et 3, eod.; qui exclusus

fuit a sibi competente iure electionis. Cap. 3, de caus. poss. et propr.; qui privatus fuit suis Pensionibus. Cap. 9, de rest. spoliat. Tertio, spoliatus dicitur, qui fuit iniuste exclusus a sua sepultura. Cap. 6, de sepult. Quarto, spoliatus etiam dicitur reus, qui a iudice, neglecto iuris ordine, a sua possessione deiectus fuit. Cap. 7, de rest. spoliat., et cap. 22, de off. et potest. iud. del. Devoti, l. 3, t. 11, § 7, in not. n. 2. — (2) Cap. 15, de rest. spoliat. Immo spoliatus reus est, qui spoliatum habuit, quique rem spolio ablatam scienter accepit; disputatur, an tertius rei possessor, de spolio teneatur. Devoti, loc. cit. Pellegrinus, part. 2, sect. 3, subsect., 3, int. 21, n. 30.

838. Spoliatus contra spoliantem habet actionem, et exceptionem. Actionem potest instituere civilem, et criminalem: illa tendit ad reparandum interesse parti laesae; haec ad publicam vindictam pro reipublicae bono (1). Exceptionem similiter potest opponere in civilibus contra spoliantem, non vero contra tertium; in criminalibus autem potest eam opponere etiam contra tertium, si demonstret, omnem suam substantiam, vel maiorem eius partem, sibi ademptam fuisse (2).

(1) Pellegrinus, loc. cit., n. 3. — (2) Cap. 1, de rest. spoliat. in 6 Devoti, loc. cit., § 8.

839. Ut spoliatus iuvari spoli exceptione possit intra XV dies a proposita exceptione, duo demonstrare debet: 1° quod ipse ante spoliatum fuerit verus rei possessor, vel quasi; 2° quod spoliatus, rei possessionem vel quasi actualem teneat (1). Data vero hac demonstratione, spoliato ante omnia redintegrandam est possessio (2), nec regulariter quidquam iuvat in contrarium alia quaelibet actoris replicatio: ut oppositio dominii (3), renunciatio (4), nullitatis institutionis (5), aut commissi criminis (6).

(1) Cit. cap. 1, de rest. spol. in 6. — (2) Cap. 17, eod. Cap. 10, de offic. et pot. iud. deleg. Can. *Redintegrandam* c. 3, q. 1, in quo adest utilius, plenius, et magis generale remedium possessorium, et cum quo concordat cap. 2 et ult. de ord. cognit. Si vero rei possessio restitui nequeat, restituenda est eius aestimatio; et si spoliatum per vim, vel dolum, factum fuerit, non solum reparanda sunt damna spoliati, sed restituendi sunt omnes fructus percepti, et percipiendi, quorum aestimationem per iusiurandum in litem ipse spoliatus determinare poterit. Devoti, loc. cit., § 9. — (3) Cit. cap. 1, de rest. spoliat. — (4) Cap. 2 et 3, eod. — (5) Cap. 5, eod. — (6) Cap. 1 et 6, eod.

840. Diximus *regulariter*; nam sunt casus, in quibus redintegratio possessionis vel statim, vel absolute, non potest fieri, quorum praecipui sunt sequentes: 1° si spoliatus tali labore inopia, ut alienum restituere nequeat, nisi ipse prius suum recuperet (1); 2° si spoliatus alia in causa spoliantem spoliaverit (2); 3° si uxor divertens a marito ei opponat, statimque probet impedimentum dirimens (3), vel impossibilitatem cum eo habitandi absque vitae periculo, propter eius saevitiam (4); 4° si Parochus repetat Decimas in aliena parochia (5); 5° si actor iudicium possessorium et petitorium cumulavit (6); 6° si excipiat possessionem non esse legitimam, vel possessorem non posse possidere (7).

(1) Cap. 16, de rest. spol. — (2) Cap. 2, de ord. cognit. — (3) Cap. 13, de rest. spol. — Quod si statim impedimentum nequeat probare, restitutio habet locum. Cap. 10, eod. — (4) De hoc egimus supra ubi de divortio. — (5) Cap. 2, de rest. spol. — (6) Cap. 2, de caus., poss. et propr. — (7) Devoti, l. 3, t. 11, § 10 et 11.

841. Deinde quoad spectat ad quaestiones incidentes, sive emergentes, observamus, eas a iudice causae principalis cognoscendas esse, licet iudex causae principalis non esset competens quoad causam incidentem, quod statutum fuit, ut iudicia brevius, rectiusque finirentur. Propterea iudex ecclesiasticus in causa principali cognoscit etiam de causa civili incidente (1); non tamen ex adverso iudex laicus in causa principali cognoscere potest de spiritali causa incidente, cum hic iudex in causa spiritali nullo modo queat iurisdictionem exercere (2).

(1) Cap. 3, de donat. int. vir. et uxor. — (2) Cap. 3, de ord. cognit., et cap. 7, qui fil. sint. legit. Neque iudex laicus potest punire clericum periurum in iudicio civili repertum; sed debet illum remittere ad iudicem ecclesiasticum. Cap. *Cum dilectus filius* de poen., et cap. 2 de crim. fals.

842. Item observamus, quaestiones incidentes praeparatorias ratione ordinis et convenientiae, cognoscendas esse ante alias, quarum, ut diximus, cognitionem faciliorem reddunt. Sic si incidat quaestio de perempta instantia, haec ante alias cognoscenda est; nam perempta in-

stantia, reus absolvendus est ab observantia iudicii (1). Et similiter si actor in causa Beneficii petat sequestrationem fructuum, hic prius ad tramites Iuris audiendus est (2).

(1) Perempta instantia, non perit tamen actio; sed tantum pereunt acta ordinaria iudicii, ut libellus, citatio, litis contestatio. Probationes autem, confessiones, et testes, si eorum depositiones sint publicatae, in suo robore manent. Pellegrinus, part. 2, sect. 3, subsect. 3, int. 1, n. 12. — (2) Clem. *Ad compescendos*; de sequest. poss. et fruct. Bul. *Cordi S. Pii V.*

843. Denique observamus, in quaestionibus incidentibus extraneis videndum esse, utrum proponantur per modum *actionis* vel per modum *exceptionis*. Si enim proponantur per modum actionis, tam quaestio principalis, quam incidens, in proprio foro examinanda est, quia agitur de initio causae, non de continentia causae: Ius autem requirit, ut quaelibet causa in suo foro proponatur. Si vero proponantur per modum exceptionis, tum quaestio principalis, tum incidens, in eodem foro tractanda est, in eodem processu inserenda, ac in eadem sententia definienda, modo ad exceptiones peremptorias non pertineat, de quibus supra iam actum est (1).

(1) In concursu autem causae civilis et criminalis, videndum est, an aliqua sit praeiudicialis: nam praeiudicialis prius tractanda est, sive sit civilis, sive sit criminalis. Si autem nulla sit praeiudicialis, vel praeparatoria, tum criminalis prius tractanda est, qua maioris est momenti. Nihilominus, si ita expedire iudex arbitretur, utramque causam potest uno iudicio absolvere. *Devoti*, l. 3, t. 11, § 4 et 5.

TITULUS XII.

DE CONCLUSIONE IN CAUSA.

SUMMARIUM: 844. Quid sit conclusio in causa? — 845. In quibus iudiciis requiratur, et quomodo fiat? — 846. Quando post conclusionem in causa probationes adhuc admittantur? — 847. Quae peragenda sint post conclusionem in causa, et quomodo sententia proferatur? — 848. Intra quod tempus sententia post pronunciationem sit publicanda?

844. Post edictas actionum et exceptionum probationes, vel post elapsum tempus ad probandum concessum, fit *conclusio in causa* (1), quam sequitur, ut dicunt, assignatio causae ad sententiam. Conclusio in causa est renunciatio facta ulterioribus probationibus, exceptionibus, et replicationibus; et ideo dicitur conclusio, vel quia novis probationibus viam praecludit, vel quia os claudit partibus, ne novas amplius queant proferre positiones, aut exceptiones (2): aequum enim est, ut iuridico partium certamini quidam constituatur finis, ultra quem nefas sit aliquid novi afferre, aut statum quaestionis mutare (3).

(1) Iudex procedit ad conclusionem in causa ad instantiam partis, vel ex officio. Can. *Iudicantem*, c. 30, q. 5. — (2) Cap. *Auditis* de procurat., et cap. *Pastoralis*, de caus. poss. et propr. — (3) Cap. 9, de fid. instrum. et ibi Glossa.

845. Conclusio in causa requiritur in iudiciis ordinariis, non autem regulariter in summaris, in quibus iudex, auditis partibus, de plano procedit. Conclusio autem fieri potest *expresse*, cum litigantes in ultima scriptura se in causa concludere declarant; vel *tacite*, cum, nulla facta expressa declaratione, a probationibus desistunt, et sententiam postulant; vel denique *conditionate*, cum in causa quidem concludunt, sed non aliter, quam si alia pars adversa aequaliter absque nova deductione concluderit (1).

(1) Cap. 5, de caus. poss. et propr., et Clem. *Saepe*, de verb. signif. Pellegrinus, part. 2, sect. 2, subsect. 12, n. 5.

846. Quamvis conclusio in causa renunciatio sit novis probationibus; tamen quandoque etiam post conclusum

in causa probationes admittuntur, quod tum *ratione iudicis*, tum *ratione causae* contingere potest. Primo ratione iudicis, qui, cum aliquod suboritur dubium, potest ex officio etiam post conclusum in causa partibus dare interrogationes de facto, vel etiam probationem iniungere: ipse enim, ut ait Pontifex, usque ad prolationem sententiae debet universa rimari, et ideo, dicunt Doctores, quoad iudicem numquam esse in causa conclusum (1). Secundo ratione causae, ut cum agitur de causa Beneficii, aut Matrimonii, in qua post ipsam conclusionem probationes admittuntur, ut periculum animarum, ob indignum Pastorem vel iniustum Matrimonium, possit averti (2); item cum agitur de causis criminalibus, aut de exceptione incompetentiae, aut falsi procuratoris, aut de petitione restitutionis in integrum, aut de similibus, quae omnia post ipsam conclusionem possunt proponi (3).

(1) Cap. 10, de fid. instrum. — (2) Mascardus, de probat., q. 17, in proem., n. 45. — (3) Pellegrinus, part. 2, sect. 2, subsect. 12, n. 9.

847. Post conclusionem emissam a partibus, vel per iudicem intra definitum tempus praescriptam, fit assignatio causae ad sententiam, et partes, ex Iure Canonico, pro certa die ad audiendam sententiam citantur: quo tempore iisdem partibus confertur facultas allegandi in iure, et in facto, voce, vel scriptis, quidquid voluerint, et potuerint. Neque ideo haec allegatio interdicitur, quod iam sit in causa conclusum; nam allegare in iure et in facto, hic significat intentionem per probationes in iudicium deductas demonstrare, eamque iuribus in facto proposito asseverare, quod nullatenus statum quaestionis mutat (1). Die deinde statuta, per partium advocatos et procuratores, solemne coram iudice fit contradictorium: incipit allegare advocatus actoris, et postea advocatus rei, dum acta primi semper debent acta secundi praecedere; sententia denique per iudicem profertur (2).

(1) Scaccia, de iudic., l. 2, cap. 12, n. 18. — (2) Sententia ex antiqua praxi etiam in Curia Romana olim ferebatur coram duobus testibus sub altera ex istis formulis, nempe: iudex pronunciabat, *prout in cedula danda*; vel terminum habebat *pro servato*, de quo infra.

848. Quando ex antiqua consuetudine etiam nunc vigente in aliquibus Curiis sententia pronuntiatur *prout in cedula danda*, iudex debet eam infra triginta dies, a die pronuntiationis computandos, conficere, suoque notario tradere, ut publicetur. Quando vero terminum habet *pro servato*, iudex debet intra similes dies decem terminum aperire, et sententiam in acta transferre; aliter si praemissi termini absque sententiae editione fluant, nova est opus partium citatione, et sententiae pronuntiatione. Sed si ante eorum lapsum sententia ad acta transferatur, eo die fingitur lata quo fuit pronuntiatum, *prout in cedula danda*, vel quo terminus habitus fuit *pro servato*. Cedula adhiberi solet in sententia definitiva; et terminus *pro servato* in sententia provisionali, seu interlocutoria (1).

(1) Card. De Luca, de iudic., disc. 34, n. 26 et disc. 37, n. 16, in sum., n. 111.

TITULUS XIII.

DE SENTENTIA ET RE IUDICATA.

SUMMARIUM: 849. Sententiae definitio et divisio. — 850. Forma interna sententiae definitivae. — 851. An iudex in sententia proferenda rationes decidendi debeat exponere? — 852. Sententia debet proferri secundum acta et probata. — 853. Debet omnibus quaestionibus finem imponere etiam quoad litis expensas. — 854. Forma externa sententiae definitivae. — 855. Quando sententia transeat in rem iudicatam? — 856. Quanta sit firmitas rei iudicatae? — 857. An res iudicata eandem habeat vim in utroque foro?

849. *Sententia* est praecipua iudicii pars, ad quam reliquae veluti ad finem diriguntur, et ideo iudicium quandoque appellatur. Sententia potest definiri, *legitima iudicis pronuntiatio, quae causam sive principalem, sive incidentem, terminat*. Unde dividitur in *definitivam* et *interlocutoriam* (1). Definitiva dicitur, quae condemnatione, vel absolute, causae finem imponit; interlocutoria vero dicitur, quae inter agendam causam pronuntiatur super iis, quae in eadem causa incidunt, vel emergunt; ut cum iudex interlocuitur super aliqua dilatione danda, vel ne-

ganda. Hoc maxime inter utramque interest; quod, ex Iure Canonico, iudex suam interlocutoriam sententiam retractare, et revocare potest, etiamsi iam fuerit ab eadem appellatum, modo appellatio non sit admissa, aut cum litteris inhibitorialibus commissa; sententiam vero definitivam retractare numquam potest (2).

(1) Aliae divisiones passim a Doctoribus citantur: uti est sententia *mixta*, quae scilicet participat de definitiva et interlocutoria; uti est sententia *provisionalis*, qua praesenti necessitati consulitur; et uti est sententia *declaratoria*, quae decernit aliquem in poenam a iure statutam incidisse. Exempla mixtae sententiae haberemus, si sententia absolveret partes ab observatione iudicii, vel si afferret damnum in definitiva irreparabile. Exempla provisionalis forent, si iudex iuberet aliquid custodiri instrumentum, vel Beneficii litigiosi fructus penes aliquem deponi. Exemplum denique sententiae declaratoriae exhibet publicatio censurarum a iudice contra criminisum facta. Sed, sicut attendenti patet, hae divisiones ad supra citatam proxime referri possunt. — (2) Cap. 60, de appel. et cap. 10, eod. in 6. Praeter hanc praecipuam differentiam, aliae sunt adhuc notandae: nam regulariter a definitiva datur appellatio, quae sententiae executionem suspendit, dum ab interlocutoria simplici appellatio non datur; insuper definitiva proferenda est, parte prius citata, dum interlocutoria, absque citatione prolata, valet. Pellegrinus, part. 2, sect. 3, subsect. 1, n. 15.

850. In hac sententia duplex observanda est forma, *interna* nimirum et *externa*. Interna in eo consistit, quod est proferenda secundum leges, et secundum acta et probata. Secundum leges proferenda est, et Canonum legitimarumque consuetudinum statuta: nam nequeunt iudices arbitrari, aut philosophari; sed debent adamussim leges exequi, et custodire. Hinc duo manant consecutaria. 1.^m sententia contra leges prolata, ita est ex Iure invalida, ut ad eius impediendum effectum nulla indigeat appellatione (1); 2.^m iudex, qui contra leges sententiam scienter emittit, litem facit suam, ut loquitur Imperator Iustinianus, ad damni reparationem tenetur, et ab officii executione suspenditur (2).

(1) Cap. 1, de sent. et re iudic. — (2) Princ. Instit. de oblig. quae ex quasi delict. et Cap. 1, de sent. in 6.

851. Quaeri hac occasione potest, an teneatur iudex in sua sententia legitimas decidendi rationes edere? Canoni-

stae communiter in eam concedunt sententiam, ut regulariter non sint decidendi motiva exponenda, ne condemnatis, ob motivorum et rationum expressionem, calumniandi et cavillandi praebeatur occasio; et talis fuit antiqua tribunalium ecclesiasticorum praxis. Sed aequior contraria sententia videtur, quae ad exemplum tribunalium civilium in Curiis ecclesiasticis nunc servatur: nam ratio et causa decidendi est ipsius decisionis anima, et reus per motiva convictus ita sententia revincitur, ut nullo modo queat amplius protelare litem (1).

(1) Cap. 16, de sent. et re iudic. ibique Gloss. Gonzalez, et Zallinger § 405. Quaeri hoc loco ulterius potest, an iudex queat condemnare, quem ex allegatis in causa constat esse reum, dum ipse iudex ex scientia privata certo scit esse innocentem? Plures cum S. Thoma docent, iudicem in casu debere reum damnare, quia iudex non procedit in iudicio, ut persona privata, sed ut persona publica; quae ad ea, quae publice constant, ac allegata, et plene probata sunt, attendere debet, aliter bonum publicum damnum pateretur. Alii vero sentiunt, nullo in casu id licere, quia iudex ageret contra propriam conscientiam, ac publice et per sententiam iniustam mentiretur contra praeceptum Exodi cap. 23, 1 et 2. Pellegrinus part. 2, sect. 2, subsect. 3, n. 8, et Zallinger loc. cit. in not. Nos vero in hoc casu difficili, qui raro potest occurrere, putamus, debere iudicem: primo, probationes diligentius scrutari, ut possit earum defectus cognoscere; secundo, dubia, si quae ei in causa occurrunt, tum actori, tum reo proponere, ut illis respondeant. Pellegrinus loc. cit. subsect. 14, n. 2; tertio, per excusationem, aut dilationem, aut compositionem, aut per alium similem modum, sententiae prolationem vitare. Quod si nequeat aliquo iusto medio se a sententia proferenda liberare, eam debet proferre iuxta acta, et plene probata, et non secundum id quod ipse noscit tamquam privata persona. Neque stricte loquendo potest dici, iudicem mentiri, cum sententiam proferat de publico, prout resultat ex actis, non prout privatim sentit: sententia enim non fundatur in privato affectu et cognitione, sed in actis et probatis. Insuper hic iudex non agit contra conscientiam iudicis, uti est persona publica: quando enim pronunciat, reum esse iuridice convictum, id tantum declarat, quod ex actis resultat, et non quod ipse sentit tamquam persona privata. Devoti de sent. § 10, in not. Ab hac tamen regula putamus, excipiendum esse casum, in quo agitur de causis criminalibus maioribus, quia occidere innocentem est per se intrinsece malum, et repugnat iuri divino et naturali, cui derogare nequit quodcumque ius positivum humanum.

852. Sententia, deinde, proferenda est secundum acta et probata, id est, petitis in libello, allegatis et probatis in iudicio, debet esse conformis (1): nam per acta et probata

iudex edocetur, nexus controversiae solvitur, iusque partibus oritur, ut iuxta deducta partium sequatur sententia. Hoc quidem sapienter expressit Innocentius III his verbis: *Iudex officii debitum exequatur eo semper adhibito moderamine, ut, iuxta iudicii formam, sententiae quoque forma dictetur* (2). Hoc ipsum confirmat Clemens V, qui iudici mandat, ut *sententiam proferat prout ex petitione, et probatione, et aliis acti-tatis in causa fuerit faciendum* (3).

(1) Haec regula tunc fallit, cum iudex procedit, *sola facti veritate inspecta*. Cap. 6, de iudic. — (2) Cap. 31, de Simon. — (3) Clem. *Saepe* de verb. signif.

853. Ad eandem praeterea internam formam illud pertinere videtur, quod sententia definitiva, quantum fieri potest, generalis esse debet, et omnia controversiarum propositarum puncta decidere et terminare, nedum in negotio principali, sed etiam in accessoriis, ut super expensis in lite factis, et super fructibus in re litigiosa perceptis, ne lis nova ex litis alterius materia suboriatur, aut sit necesse bis in idem incidere (1). In litis expensas victus victori damnatur, cum per calumniam, aut temere, aut iniuste, litem ventilasse patet, immo ex eo quod causa cadit, praesumitur iniuste litem movisse; sed haec praesumptio pluribus elidi potest rationibus. quas iustas in casu occurrenti aestimat iudex, qui et absolvere. et compensare, in toto vel in parte, expensas valet (2). Similiter damnatur ad restituendos universos rei litigiosae fructus a die litis contestatae, vel a die petitionis iudicialis, quia ab hac die incipit esse possessor malae fidei.

(1) L. 3, cod. de fruct. et expen. — (2) Cap. 5, de dol. et contum. et Cap. 4, de poen. Quod dicimus de expensis, intelligitur de necessariis, ut sunt honoraria moderata advocatorum, mercedes procuratorum, et notariorum, expensae pro testibus audiendis, pro conficiendis actibus in Curia, et pro cursoribus, aliaque similes. Expensae vero voluntariae, sive delicatae, ut alii dicunt, quae ad liberalitatem, non ad necessitatem referuntur, non sunt a victo victori refundendae. Expensae taxandae sunt a iudice per eius decretum, ut de earum quantitate constet. Gloss. in cap. 11, de restit. spoliat.

854. Forma deinde externa sententiae definitivae ordinarie in hoc consistit, quod proferatur in scriptis, ab ipso

iudice (1), pro tribunali sedente (2), in loco publico, ubi solet ius dicere, die non feriato, nec de nocte. Absolute non requiritur, ut tota scripta sit ab ipso iudice, sed sufficit si sit manu iudicis propria subsignata (3). Aliae quoque ex antiqua praxi requirebantur solemnitates, ut erat duorum testium praesentia; sed nunc sufficit propriae Curiae stylum observare (4).

(1) Iudex sententiam proferens eam legit; sed Episcopi propter dignitatis praerogativam possunt sententiam recitare per alium. Cap. 5, de sent. in 6. — (2) Iudex in proferenda sententia non stare, sed sedere debet, quod a iure inductum est, tum ut suam demonstret auctoritatem, tum ut melius, quiescente corpore, in verba et spiritum sententiae animum intendat. Unde ex Iure Canonico sententia a non sedente prolata non attenditur. Cit. cap. 5, de sent. in 6; et ideo introducta est formula: *Nos..... pro tribunali sedentes*, etc. — (3) Scriptura requiritur, ut perpetuo pateat, et sit certa, ac immutabilis. Can. 7, c. 2, q. 1, et cit. Cap. 5. — (4) Ante haec novitatis tempora in omnibus fere Curiis ecclesiasticis sententia ferebatur coram duobus testibus, idiomate latino, in cedula danda, prout supra notavimus.

855. Hic sententiae effectus est, ut transeat in rem iudicatam, si intra decem dies ab ea appellatum non sit: nam post huius temporis lapsum, ubi partes ad legitimum Superiorem non appellaverint, praesumuntur sententiam probare, sibi que appellationis viam praecluduntur (1). Sed hi decem dies, ex Iure Canonico, incipiunt decurrere a die, qua sententia pronunciata fuit, si coram partibus fuerit lecta, et publicata; et si partes sint absentes, a die notificationis sententiae (2). Iudex, hoc tempore decem dierum ad appellandum concessio, suam sententiam definitivam nequit revocare; potest tamen eam declarare, si quae sint verba obscura, aut ambigua, modo ad hunc actum sint citati ambo litigantes, et nihil aliud sententiae addatur, vel detrahatur (3).

(1) Cap. 15, de sent. et re iudic. — (2) Iuxta vero antiquam praxim pronunciandi in cedula danda, vel pro servato, hi dies incipiunt currere a die huius pronuntiationis, quia hac die fingitur sententia lata, licet iudex ab hac pronuntiatione habeat adhuc triginta dies ad cedulam dandam, et decem ad aperiendum terminum pro servato. Unde, iuxta hanc praxim, intra decem dies debet appellare, qui ignorat sententiam, et appellat solita clausula, *quatenus contra*, nimirum, quatenus appellanti contraria sit superventura sententia. — (3) Zallinger de sent. § 410.

856. Res iudicata, ita controversiae finem immutabiliter imponit, ut neque per aliam rem iudicatam queat mutari (1); ita pro veritate habetur, ut omnia in ea praesumantur rite celebrata, et legitime facta (2); et ita novam legem partibus litigantibus imponit, ut faciat inter eas ex nigro album, et ex albo nigrum, sicut loquuntur Pragmatici (3). Hanc tamen rei iudicatae auctoritatem quaedam speciales sententiae numquam consequuntur, ut sententiae criminales, et Matrimoniales de vinculi validitate (4).

(1) Cap. 20, de sent. et re iudic. — (2) Cap. 13 et 16, eod. — (3) Nec res iudicata per nova instrumenta postea reperta resolvitur, nisi interveniat restitutio in integrum a Principe concessa. Cap. 21, de sent. et re iudic. Ius novum facit, sed tantum inter partes, quae litigant, vel consensum litigantibus praebent, vel causam a litigantibus habent, veluti haeredes, cum ex regula Iuris, *res inter alios acta vel iudicata, aliis non nocet*. Hoc tamen restringitur ad sententiam in se consideratam; nam si plures sint sententiae in rem iudicatam transactae, quae eandem speciem eodem modo semper definierint, quoddam ius novum in casibus similibus quoad omnes inducunt, et efficiunt auctoritatem rerum similiter iudicarum, quae, ut iam vidimus, legis auctoritatem per consuetudinem obtinet. — (4) Item non transeunt in rem iudicatam sententiae prolatae a iudice excommunicato. Cap. 24, de sent. etc., et Cap. 13, de haeret.; vel deductae ex falsis testibus, aut instrumentis. Cap. 22, de sent. etc. Cap. 9, de testib. et Cap. 6, de except.; et quae non fuerunt publicatae. Cap. ult. de sent. in 6. Praeterea non transit in iudicatum sententia nulla, quae talis esse potest ex multis capitibus. Pelgrinus part. 3, sect. 3, subsect. 1, n. 79.

857. Quaeri hic potest, an res iudicata in foro interno eandem exerceat vim, quam habet in foro externo? Respondemus, minime: nam quando sententia evidenter nulla agnoscitur, aut manifeste iniusta, res iudicata in conscientia obligare non potest, quia non foret amplius regula iusti, sed vinculum iniquitatis. Propterea qui per iniustam rem iudicatam in foro externo suam amisit rem, eam potest adhuc in conscientia sibi habere, aut recuperare, aut compensare; et vicissim, qui per iniustam rem iudicatam aliquid alienum mala fide est consequutus, adhuc tenetur illud restituere, nec valet praescribere, quia obstat mala fides. Sed si quis per iniustam rem iudicatam alienum bona fide obtinisset, posset illud sibi retinere post completam praescriptionem, non ante; quia praescriptio medium est

acquirendi dominia rerum, non res iudicata (1). Quare qui in iudicio bona fide debitum negavit, et per rem iudicatam a debito liberatus est, adhuc tenetur debitum solvere, si ante completam praescriptionem ex certo instrumento agnoscat, se debitorem fuisse; et similiter qui pretium rei commodatae a commodatario amissae per rem iudicatam obtinuit, si postea rem commodatam recuperet, aut ipsam rem, aut pretium, commodatario restituere tenetur (2).

(1) S. Ligorio l. 4, n. 215. — (2) Zallinger de sent. § 413.

TITULUS XIV.

DE EXECUTIONE SENTENTIAE.

SUMMARIUM: 858. Intra quod tempus sententiae executio sit facienda? — 859. In quibus rebus, et quo ordine? — 860. A quibus, et quomodo fiat? — 861. Quid agendum ad Curiae Ecclesiasticae sententiam exequendam contra invitos? — 862. Quando iudex ecclesiasticus possit brachium saeculare implorare? — 863. An liceat iudici saeculari acta processus petere?

858. Sententia, quae in rem iudicatam transivit, executioni mandanda est, et quidem statim ex Iure Canonico, quando agitur de actione reali, deque re, quae statim tradi potest: neque enim reus hoc casu offerendo pignora se potest a traditione liberare (1); quando vero agitur de actione personali, executio fieri debet intra quadrimestre a die editae sententiae, vel a die confirmationis in appellatione factae, ita tamen ut iudici facultas sit ex iusta causa ipsum quadrimestre tempus coarctandi, aut prorogandi (2). Sed per apparitores; aliosve ministros executio fieri nequit, nisi postquam ad hoc fuerit per iudicem concessum mandatum executivum (3).

(1) Cap. 6, de sent. et re iudic. — (2) Cap. 15, eod. et Cap. 26, de offic. iudic. deleg. — (3) Sententia executioni mandatur ab illo iudice ordinario, qui eam tulit, tum in prima, tum in secunda instantia. Idcirco iudex appellationis suam exequitur sententiam, licet per eam pri-

mam iudicis inferioris confirmet; si autem appellatio fiat deserta, sententiae executio ad primum iudicem spectat. Pellegrinus loc. cit. subsect. 2, n. 6.

859. Si de re certa restituenda, vel tradenda, sententia sit concepta, et talis extet res, quae restitui, vel dari queat, vel si hypotheca in re certa specialiter competat, in ipsa tantum executio fit, ubi ad obligationem extinguendam sufficiat. Si vero sententia sit de debito, in executione peragenda hic est ordo observandus. nimirum, primo, executio fit in pecunia, et rebus mobilibus, quae minus putantur utiles, vel necessariae. Deinde si hae res non sufficiant, executio fit in immobilibus, nominibus debitorum, aliisque iuribus incorporalibus (1).

(1) Cap. 5, fin. ut lit. non contest. etc. Ab executione tamen salva semper, quantum fieri potest, esse debent animalia, et instrumenta agriculturae necessaria, nec non instrumenta artis, quam debitor exercet, quod in privatum publicumque favorem fuit introductum, ne pauperes magis depauperentur, et vitae agenda subsidia desint. A fortiori salva esse debent suppellectilia ad usum personae, et vitae necessaria, ut vestes, et Beneficiorum fructus, si clericus habeat alia bona. Pellegrinus loc. cit. n. 19.

860. Iudex ordinarius per litteras *executoriales* suis ministris sententiae executionem committit, si executio in suae iurisdictionis territorio sit perficienda (1); sin secus in territorio alterius iudicis perfici debeat, litteras *requisitorias*, ut dicunt, ad iudicem mittit illius territorii, quibus eundem requirit, ut sententiam ipse in suo territorio exequi velit (2). At in casu iudicis delegati distinguendum est: nam delegatus a summo Principe tamquam iudex ordinarius suam potest, si velit, exequi sententiam, cum ad hunc effectum ad annum post latam sententiam sibi commissam iurisdictionem ex iure conservet (3). Delegatus vero ab inferiore iudice, probabilius nequit suam exequi sententiam, quam debet pro executione deleganti remittere, quin ipse delegans valeat eam mutare. Quod si quis extraneus, ad sententiam exequendam deputetur, et de eius nullitate quaestio coram eo proponatur, nequit ipse de ea cognoscere; sed ubi iustum videatur habere motivum, ad eum totum est negotium deferendum,

qui sententiam tulit (4). Excipiendum tamen est, si tres adsint conformes sententiae; nam hoc casu querela de nullitate alicuius non impedit ultimae executionem (5).

(1) Executio per appellationem impediri non potest, quia ab executione non datur appellatio, nisi iudex in ipsa excessus committat, quo casu appellari tantum potest ab excessu. Pellegrinus loc. cit. n. 32. — (2) Cap. 1, § penult. de for. comp. in 6. — (3) Cap. 7 et 26, de offic. iud. deleg. Diximus *si velit*, quia non prohibetur iudici ordinario suae sententiae executionem remittere. — (4) Cap. 3, de sent. et re iudic. — (5) Clem. *Ut calumniis* de sent.

861. Licet Ecclesia plenam habeat suas contra subditos sententias exequendi potestatem, eas tamen ministrorum defectu exequi non valet, quando invitis est vis inferenda. Recursus proinde necessarius est ad civilem potestatem per implorationem brachii saecularis, quod exhibere tenetur, tum ex naturali obligatione adiuvandi Ecclesiam, tum ex consuetudine ab omnibus catholicis nationibus admissa, tum denique ex legibus, et conventionibus initis (1).

(1) Cap. 1 et 14, de offic. iud. ord. Trid. sess. 24, c. 8, de ref. et sess. 25, c. 5, de ref. Duplex autem esse solet brachii saecularis imploratio, nempe generalis, et specialis: nam generaliter pro omnibus futuris negotiis ab ipso Principe brachium saeculare novus Episcopus solet implorare, antequam suae dioecesis administrationem suscipiat; et postea specialiter a magistratu pro quolibet particulari expediendo negotio. Hic tamen notandum, quod brachium saeculare tum demum invocandum est, quando iudex ecclesiasticus omnia expertus est media in sua potestate constituta ad executionem perficiendam etiam per censuras ecclesiasticas, et his mediis non potuit suam exequi sententiam; in hac tantum necessitate debet specialiter brachium saeculare implorare. Pellegrinus part. 4, sect. 7, n. 42.

862. Iudex ecclesiasticus in causa civili, sive criminali, contra clericum brachium saeculare in necessitate invocare potest tam in causae principio, quam in medio, et in fine, quin debeat nomen personae, aut titulum causae, aut eiusdem qualitatem, exprimere; et si in principio imploret, et concedatur, ad integrum expediendum negotium prodest. In causa vero contra laicum, ubi in eum iurisdictionem habet, regulariter debet iudex ecclesiasticus dictum civile remedium implorare in principio causae, i-

stoque tempore concessum, prodest pariter ad integrum negotium expediendum. Attamen hoc casu civilis potestas potest iure personae nomen, titulumque causae, tam civilis, quam criminalis, ab ecclesiastico iudice percontari. Sed diximus, regulariter citatum civile remedium contra laicum in principio causae esse implorandum: nam hoc limitatur in causis, in quibus iudex ecclesiasticus private procedit, ut in causis Matrimonii, aut Fidei, etc., in quibus admittitur brachii saecularis imploratio, ut in principio, sic in medio, et in fine.

863. Illud denique animadvertendum, quod, ubi dictum auxilium civile pro alicuius causae executione imploratur, iudici saeculari numquam licet acta processus inspicienda petere, vel de causae iustitia cognoscere, aut aliquid definire. Licet tamen eidem suum negare brachium, quando evidenter constat, iudicem ecclesiasticum suae iurisdictionis excessisse fines (1).

(1) Marengo, de Eccl. § 345, et seqq., et Monacellus, tit. 15, form. 11.

TITULUS XV.

DE APPELLATIONE.

SUMMARIUM: 864. Appellatio quid sit, et quotuplex? — 865. Qui possint appellare a sententia definitiva? — 866. Quando appellatio interdicatur? — 867. Quando detur appellatio ab interlocutoria? — 868. Quae sint differentiae inter appellationem a definitiva, et ab interlocutoria? — 869. Ad quem iudicem appellatio fiat? — 870. Appellatio non datur a iudice ecclesiastico ad civilem. — 871. A quo, et quomodo proponenda sit? — 872. Qui sint termini fatales appellationis? — 873. Quomodo appellentur libelli dimissorii, et quomodo dari queant? — 874. Quamdiu duret terminus ad introducendam appellationem? — 875. Quamdiu terminus ad appellationem finiendam? — 876. Quid intersit inter appellationem a sententia nulla et a sententia iniusta. — 877. Quotuplex sit appellationis effectus? — 878. In quibus casibus appellatio admittatur? — 879. Quae observanda circa appellationem a censuris? — 880. Quid agendum, ut appellatio admittatur? — 881. Quomodo post admissam appellationem novus processus inchoetur? — 882. Iudex appellationis potest revocare attentata. — 883. Sententia reparari potest per restitutionem in integrum. — 884. Per supplicationem ad Summum Pontificem, et revisionem. — 885. Per iter arreptum ad S. Sedem.

864. Contra iniquam iudicis sententiam, ad victi defensionem plurā sunt a Iure constituta remedia; sed horum praecipuum est *appellatio*, quae definitur, *provocatio ab inferiore ad superiorem iudicem a victo legitime facta, ut illius nulla vel iniusta sententia, per hunc ad aequitatem revocetur*. Appellatio primo est *provocatio*, id est novum certamen a victo in iudicio, vel extra, victori indictum, in quo comprehenditur appellatio *iudicialis*, et *extraiudicialis*, sicut a Iure Canonico probatur. Appellatio est *iudicialis*, quae contra actum iudiciale, ut contra sententiam definitivam vel interlocutoriam admittitur; et *extraiudicialis*, quae contra actum, vel decretum extraiudiciale, ut foret decretum super praesentatione, vel collatione Beneficii, proponitur, quaeque magis specialiter *querela*, vel *provocatio ad causam* vocatur; quia vere non habet aliud antecedens iudicium, sed provocat ad causam inchoandam (1).

(1) Cap. 5, de appel.

865. Appellatio iudicialis subdividitur in appellationem a definitiva, et appellationem ab interlocutoria. Appellatio

a definitiva conceditur omnibus, qui directe, vel indirecte, per primam sententiam gravati fuerunt, etiamsi gravamen non sit praesens, sed iuste in futurum timendum. Hin recte appellat principalis actor, eius procurator, negotiorum gestor, et omnis, cuius interest, ut venditor, et fideiussor, quando damnatus fuit emptor, vel debitor principalis, quia habet emptor contra venditorem, et creditor contra fideiussorem regressum. Sed unius appellatio aliis etiam prodest, modo idem sit negotium, eademque causa defensionis existat (1).

(1) Can. 30, c. 2, q. 6, et Cap. 72, de appel.

866. Huic regulae exceptio fit, quando appellatio est a iure, vel ab homine interdicta, quod contingit, cum evidenter constat, sententiam nullum ferre gravamen praesens, aut futurum: quo casu appellatio dicitur *frivola*, et ideo reiicienda; cum quis habet contra se tres sententias conformes (1); cum quis appellationi cum iuramento renunciavit, vel sententiam contra se latam etiam tacite probavit (2); cum quis per evidentiam depositionum testium, aut aliorum documentorum convictus, factum aut rem confessus est (3); cum agitur de causa per iuramentum decisorium finita, vel de causa, cui inest clausula, *appellatione remota* (4); et in aliis pluribus casibus (5).

(1) Cap. 39 et 65, de appel., ubi dicitur licere tantum bis appellare; bina siquidem appellatio tres involvit sententias, sententiam scilicet primae cognitionis, et duas appellationum. Verum si una sententia ex his sit contraria, datur tertia appellatio, et ob id dari etiam potest quarta et quinta appellatio. Ultra hunc terminum nullatenus admittitur; sed nova gentium statuta, ac praesertim Romana, post duas conformes sententias appellationem interdicit, quod etiam de Iure Canonico antiquo observabatur. Devoti 1. 3, t. 15, § 7, in not. — (2) Cap. 20 et 21, de appel. et Cap. 20, de offic. deleg. et ib. Gloss. — (3) Cap. 61, de appel. et Cap. 3, eod. in 6. — (4) Hanc clausulam pluries probavit Tridentinum, et quandoque suis rescriptis apponit Summus Pontifex. Per eam tamen non tollitur omnino appellatio, quia recursus ad Superiorem fieri adhuc potest; sed iudicium non suspenditur, et iudex potest in causa procedere, ac sententiam ferre, quae per recursum factum a Superiore in novo iudicio revocatur, si iniusta, vel gravatoria sit, quia haec clausula tendit ad accelerandum iudicium, non ad iniustitiam fovendam. Cap. 53, de appel. — (5) Pellegrinus part. 3, sect. 1, n. 15. Ex Iure civili non datur appellatio in causis minimis: sed ex

Iure Canonico admittenda videtur non tantum in causis maioribus, sed et in minimis. Cap. 11, de appel. Unde danda est appellatio etiam ad effectum suspensivum ab ordinationibus Episcopi iudicialibus, et extra-iudicialibus, quibus clericus addicitur ad spiritualia peragenda exercitia, et ab aliis redargutionibus etiam levibus, in quibus clericus potest ad Metropolitanum recurrere, et appellare; et Metropolitanus debet huiusmodi appellationes recipere, etiamsi Episcopus processisset ex informata conscientia. Sed recte ab hac doctrina debent excipi: 1.º sententiae ex informata conscientia, quae respiciunt susceptionem Ordinum, et suspensionem ab eorumdem exercitio, in quibus appellatio datur tantum ad S. Sedem, ob decretum Tridentini in sess. 14, c. 4, de ref. 2.º decreta in visitatione edita; 3.º sententiae et decreta pro correctione morum, in quibus, ut infra videbimus, appellatio tantum datur ad effectum devolutivum.

867. Appellatio a sententia interlocutoria Iure Canonico veteri dabatur a qualibet etiam simplici iudicis interlocutione (1); sed iure novissimo Concilii Tridentini (2) tunc datur tantum, cum sententia interlocutoria habet vim definitivae (3), aut magnum affert gravamen per sententiam definitivam irreparabile (4), prout iam antea fuerat a Iure civili Romanorum constitutum, quod quidem a Tridentinis Patribus sapientissime gestum fuit, ne subvanae appellationis specie lites diutius protraherentur.

(1) Cap. 9, 15 et 20, de appel. et Cap. 1, eod. in 6. — (2) Sess. 13, c. 1, et sess. 24, c. 20, de ref. — (3) Sententia interlocutoria habet vim definitivae: 1.º quando aliam non expectat amplius sententiam, et instantiae finem imponit: 2.º quando per eam officium iudicis finitur, ut si se declarat incompetentem: 3.º quando per eam definitur aliquis articulus substantialis causae principalis: 4.º quando sententia continet aliquod dandum, vel faciendum: 5.º quando revocat iudicis inferioris attentata: quando declarat appellationem desertam: 7.º quando prohibet processum ad ulteriora: 8.º quando dat absolutoriam ab observatione iudicii, et in aliis similibus casibus. Pellegrinus part. 3, sect. 3, sub sect. 1, n. 16. — (4) Interlocutoria affert gravamen irreparabile: 1.º si reiiciat exceptiones peremptorias, vel dilatorias: 2.º si reiiciat procuratorem, vel tutorem parentis, 3.º si iniuste admittat, vel reiiciat propositos articulos: 4.º si iniuste admittat, vel reiiciat appellationem: 5.º si admittat tertium ad impediendam executionem, et sic de aliis casibus similibus. Pellegrinus loc. cit. n. 20.

868. Ex his apparet, appellationem a sententia definitiva valde differre ab appellatione ab interlocutoria. At sunt inter utramque appellationem aliae differentiae: nam appellatio a definitiva, iurisdictionem iudicis inferioris su-

spendit, exceptis quibusdam casibus, quos infra referemus; dum appellatio ab interlocutoria, iudicis inferioris iurisdictionem non suspendit, nisi inferior appellationi deferat, vel Superior, cognita appellationis causa, litteras inhibitionis emittat. Insuper sententia definitiva non potest a iudice eam ferente corrigi; sed corrigi ab eo potest sententia interlocutoria, immo, si gravamen per sententiae correctionem iudex auferat, quod dicitur *sententiam circumscribere*, appellatio cessat. Denique appellans a definitiva, novis uti potest probationibus, et novas adducere causas; dum appellans ab interlocutoria, neque novas potest adducere causas, neque novis probationibus uti (1).

(1) Devoti l. 3, t. 15, n. 3 et 4.

869. Deinde in appellationis definitione illud addimus, quod appellatio fit *ab inferiore ad superiorem iudicem*. Inferior dicitur iudex *a quo*, et superior iudex *ad quem*: non enim fieri potest ad minorem, vel parem, quia id foret contra substantiam appellationis (1); et insuper regulariter fieri debet gradatim, non intermisso medio, de inferiore ad proximum superiorem, ut a Praelato subiecto Episcopo ad Episcopum, ab Episcopo ad Metropolitanam, et deinde ad Primatem, ac Summum Pontificem: secus vero, facta appellatio posset per exceptionem infirmari (2). Diximus tamen *regulariter*, nam valida est appellatio ab inferioribus iudicibus ad Summum Pontificem, etiam omissis mediis, si ipse appellationem recipiat, quia, praeter summam eius Iure divino in omnibus ecclesiasticis rebus potestatem, habet concurrentem cum omnibus iudicibus iurisdictionem (3).

(1) Ita loquitur Glossographus ad cap. 2, de consuet. in 6. — (2) Cap. 66, de appel. et Cap. 3, § 1, eod. in 6. — (3) Can. 4 et 6, c. 2, q. 6, et Cap. 7, de appel. Quod admittitur in Gallia post dispositiones pro illa a Pio VII datas, ut legitur in append. ad Inst. Iur. Can. Cardinalis Soglia, § 25.

870. Duo hinc manant gravioris momenti corollaria: 1.^m a sententia Summi Pontificis non datur appellatio, quia non habet in terris Superiorem; 2.^m a sententia iudicis ecclesiastici non datur appellatio ad civilem magistratum,

quia hic non est illi in iurisdictione superior. Propterea nequeunt admitti appellationes *ab abusu*, quibus sub praetextu excessus, sive abusus potestatis ecclesiasticae, praetendunt Iansenistae licitum esse appellare a sententia iudicis ecclesiastici ad laicum magistratum. Hoc enim repugnat divinae Ecclesiae institutioni: nam Christus dedit Petro et Apostolis liberam iudicandi, ligandi et solvendi potestatem, minime civilibus potestatibus subiectam. Repugnat rationi: nam magistratus civilis non habet potestatem iudicandi de rebus spiritualibus, et iurisdictionem super iudices ecclesiasticos; alias ancilla fieret Ecclesia, quae primogenita, et libera nata est. Ipsa enim semper extitit ab ipso Deo fundata in lege naturae ac scripta, et sola utramque potestatem, ecclesiasticam et civilem, per Patriarchas et Pontifices retinuit usque ad primum Regem Saül (1), ac postmodum sanctificata plenius, ac aeternitate donata per Christum fuit (2). Ideo Sacri Canones, ac specialiter Bulla *Coenae*, et Syllabus Pii Papae IX, has appellationes gravissime damnant (3), et innumerabilia sunt mala a dictis appellationibus in Ecclesiam et societatem invecta (4). Neque prodest dicere in contrarium, Principes saeculares esse Ecclesiae protectores et societatis defensores, ut civium iura quocumque modo tueantur; nam protectio Ecclesiae Principibus saecularibus competens in eo consistit, ut sanctas faciant observare Ecclesiae leges, non ut eas per impias appellationes violent. Item defensio societatis iisdem Principibus credita, ea est, ut quocumque modo iusto civium iura tueantur; sed intra eorum potestatis limites; quod enim ultra hos limites faciunt, defectu potestatis, aut iniustum aut nullum esse debet (5).

(1) Hoc demonstratur ab Auctore Anal. Iur. Pont. in apposita discussione inserta in ser. 8. — (2) Huc spectat celebris illa protestatio cleri Gallicani anni 1665 Regi Ludovico XIV directa, qua declaratur novas in Gallia esse appellationes ab abusu, et tunc incepisse cum haeresis calviniana erupit; quo tempore ficti catholici cum manifestis haereticis conspirarunt ad evertendam Ecclesiam, commendantes appellationes ab abusu, ut doctrinam et disciplinam Ecclesiae, eiusque ministros, iudicio laicorum tribunalium submitterent. — (3) Syllab. prop. 41. Bul. *Apostolicae Sedis* Pii IX. — (4) Unde saeculo decimo septimo

doctus Altaserra iurisconsultus Tolosanus ita aiebat occasione harum appellationum: « Sanctorum nomen Episcoporum luditur, et exsibilatur » in foro; zelus disciplinae, typhi et tyrannidis insimulatur; honestum » studium tuendae dignitatis Episcopalis, fastus accusatur; sicque falsa » interpretatione Religio adulteratur, forum fit capitulum impunitatis » clericorum incontinentium, et facinorosorum; contumelia Episcopo- » rum vocatur disciplina, quae olim fuit querela militum (Tacit. 1, Hi- » stor.), *falsis nominibus supplicia et contumelias disciplinam appellant* ». De iurisd. l. 8, c. 10. — (5) Mala autem, quae ex his appellationibus oriuntur longe excedunt beneficium cuiuscumque protectionis Principis saecularis: nam historia docet, quid e venerit in illis regionibus in quibus huiusmodi appellationes admissae fuerunt. Ibi sane Episcopi ad eam redacti fuerunt conditionem, ut nequirent disciplinam ecclesiasticam tueri; ibi clericorum rebellio contra Episcopos introducta, et confirmata; ibi Ecclesia humiliata, et despecta, uti maximo animi dolore praevidebat et confitebatur clerus Gallicanus in supracitata protestatione; ibi denique saeculares magistratus supremi effecti ministri sepulturae ecclesiasticae, censurarum et sacramentorum, quod facere non sunt veritae Curiae Gallicanae, teste Lequeux § 157.

871. Similiter iuxta allatam definitionem appellatio proponenda est *a victo*, id est ab eo, contra quem directe, vel indirecte lata est sententia, vel decretum, et potest proponi etiam viva voce in sententia definitiva, et in interlocutoria habente vim definitivae, si fiat incontinenti coram iudice pro tribunali sedente, dicendo ex. gr. *appello*, vel *provoco ad superiorem*, aut alio modo aequivalenti. Secus post intervallum requiritur, ad effectum appellationis, libellus, qui exprimat nomen appellantis et illius contra quem appellatur, et sententiam, a qua appellatur (1). Caeterum appellans non tenetur exprimere causam; sed sufficit, si dicat, se gravatum, vel sententiam esse iniustam: causam enim exponere et probare tenetur tantum coram iudice appellationis (2). In aliis vero sententiis interlocutoriis requiritur scriptura, sive libellus, et expositio causae appellationis (3).

(1) Can. 31, c. 2, q. 6. — (2) Cap. 10, de fid. instrum. et Cap. 6, de appell. — (3) Cap. 59, eod. et Cap. 6, eod. in 6. Ratio vero ob quam in his appellationibus necessaria est scriptura et adductio causae, haec est, quia de causae iustitia prius debet cognoscere iudex *a quo*, ut sciat, an debeat appellationi deferre, vel suam interlocutoriam corrigere, quod in definitiva non potest fieri, cum causae cognitio ad iudicem superiorem, ad quem appellatum est, pertineat.

872. Forma in appellatione servanda respicit potissimum *terminos fatales*, vel, ut dici solet, *fatalia* appellationis. Huiusmodi termini sunt quatuor, nempe, terminus ad interponendam appellationem, terminus ad petendos apostolos, terminus ad introducendam appellationem et terminus ad proseguendam finiendamque appellationem. Primus terminus ad interponendam appellationem durat ad decem dies, qui ex Iure Canonico computantur a die, qua appellans sciverit, sententiam, vel decretum, fuisse pronunciatum, tam in iudiciali, quam in extraiudiciali appellatione (1). Haec appellationis interpositio fieri debet coram iudice *a quo*, qui sententiam, aut decretum emisit. Si vero appellans huius iudicis copiam habere nequeat, coram bonis et honestis viris valide appellat (2).

(1) Cap. 15, de sent. et re iudic. et cap. 8, de appel. in 6. — (2) Cap. 73, de appel. et Monacellus t. 15, f. 2.

873. Secundus terminus ad petendos apostolos durat ad triginta dies, qui a die interpositae appellationis computantur; sed iudex *a quo* potest hunc terminum restringere (1). Apostoli hoc casu dicuntur libelli dimissorii, sive litterae, quibus iudex *a quo* iudici *ad quem* testatur, appellationem fuisse coram se interpositam, et simul de appellatione suam emittit iudicium dando apostolos *dimissoriales*, quando causam appellationis iudicat probabilem; *refutatorios*, quando appellationem iudicat frivolum, atque frustratoriam (2); *reverentiales*, quando appellationi defert non ex natura causae, sed ob reverentiam debitam superiori iudici *ad quem*; apostoli vero *testimoniales* dantur a notario, vel a viris honestis, coram quibus appellatum fuit (3). Infra dictum terminum sunt apostoli *instanter et saepius* petendi, secus appellationi renunciatum censetur: dicimus *saepius*; nam postquam appellans instanter apostolos petiit, debet infra eundem terminum ad apostolos recipiendos ad iudicem redire, et etiam saepius, ut apostolos recipiat; quos si iudex dare renuat, post dictum terminum potest legitime appellationem proseguere (4).

(1) Cap. 6, de appel. in 6. — (2) Cum iudex dat apostolos refutatorios, in libello dimissorio debet apponere causam, ob quam censet

appellationem esse frivolum et frustratoriam, sicut disponunt Romanae leges a Canonica praxi approbatae. Si vero causa non sit evidens, satius est, ut iudex a dandis his apostolis absteat, ne videatur iustitiae viam praecludere. — (3) Si pars victrix appellationem acceptet, dare potest apostolos, qui *conventionales* appellantur. — (4) Cap. 4 et 6, de appel. in 6, et Clem. *Quamvis* eod. Iudex a quo appellatum est, apostolos omnino dare debet; alias processus, post apostolorum denegationem expressam sive tacitam, confectus, ipso iure est invalidus. Cap. 4, de appel. in 6.

874. Tertius terminus ad introducendam appellationem non est in Decretalibus definitus; idcirco ex arbitrio iudicis *a quo* dependet, qui debet brevius vel longius assignare temporis spatium, secundum locorum distantiam, ac personarum et negotiorum qualitatem. Nihilominus hic terminus moribus hodiernis et consuetudine durat ad annum ab interposita appellatione, ubi brevius spatium non sit per iudicem definitum. Unde si appellans intra annum, causam iudici *ad quem* non committat, id est non exhibeat apostolos, non instet, ut appellatio recipiatur, ut opportuna fiat citatio, inhibitio, etc., a iure appellationis cadit, et appellatio fit deserta (1).

(1) Devoti de appel. § 14.

875. Quintus denique terminus ad prosequendam finiendamque appellationem durat ad annum, et ex causa ab biennium (1). Sed iudex ob iustum aliquod impedimentum potest adhuc hunc terminum prorogare, si duret (2). Hoc demum elapso termino, ita appellantis negligentia punitur, ut appellatio maneat deserta, et sit appellata sententia executioni mandanda (3).

(1) Cap. 5, de appel. — (2) Zallinger de appel. § 337. — (3) Cap. 44 et 45, de appel.

876. Appellatio praeterea instituitur, ut *nulla, vel iniusta sententia* revoce'ur, ut in definitione dictum fuit: est enim necessarium defensionis medium. Si sententia sit nulla, proprie appellatione non indiget, quia quod nullum est, nullos potest producere effectus, et ita habenda, quasi lata non esset. Nihilominus haec nullitas est declaranda, postquam querela nullitatis fuerit proposita, et causa de-

monstrata; aliter, ut valida in iudicio putatur (1); idcirco dicimus, etiam in sententia nulla appellationem habere locum. Si vero sententia sit summo iure valida, sed iniusta et iniqua, quia partium ius laedit, et gravamen infert, veluti in sua specie appellationi locus est.

(1) Devoti loc. cit. § 6.

877. Denique appellatio ideo instituitur, ut sententia iudicis inferioris per superiorem *ad aequitatem revocetur*. Haec definitionis verba appellationis effectum demonstrant, qui ex Iure Canonico duplex est, nempe *suspensivus* et *devolutivus*. Appellatio tunc habet effectum suspensivum, cum per eam suspenditur iurisdictio iudicis *a quo*, ita ut nil ultra in causa peragere queat praeter ea, quae ipsam appellationis causam respiciunt, uti est definire terminum appellationis introducendae, et sub sequestro retinere rei litigiosae fructus. Per hunc effectum totum negotium cum suis accessoriis ad iudicem superiorem devolvitur, et in eo statu reponitur, in quo erat post litem contestatam in praecedenti instantia (1). Hinc iudex superior agnoscit de innovatis et attentatis per iudicem inferiorem post interpositam appellationem, quae tamquam nulla et irrita in pristinum revocanda sunt (2). Effectum vero tantum devolutivum tunc appellatio habet, cum causae cognitio devolvitur quidem ad iudicem *ad quem*; sed iudex *a quo* suam iurisditionem adhuc servat, quatenus suam exequitur sententiam, et non potest inhiberi. Hoc casu non ligantur eius manus. nec eius sententia vim amittit, nisi post novam iudicis appellati sententiam, in qua decernatur, bene fuisse appellatum et male iudicatum; nam si contrarium decerneretur, totum negotium foret ad iudicem inferiorem remittendum (3).

(1) Cap. 55, de appel. — (2) Cap. 1, eod. et Cap. 7, eod. in 6. —

(3) Cap. 59, in fin. de appel. Hoc postremum verum est quando iudex inferior appellationi non detulit; si enim appellationi detulisset, ipse iudex superior posset causam retinere et terminare: quia inferior per delationem appellationi a se factam, in ea causa iurisditioni renunciasse censendus esset. Cap. 5, de appel. in 6.

878. Multum quidem interest agnoscere quemnam e

duobus sententia appellata habeat effectum; sed cognito uno contrariorum, cognoscitur et aliud. Hinc sufficit numerare casus in quibus appellatio datur ad solum effectum devolutivum, ut pateat in aliis casibus dari ad effectum etiam suspensivum, sive ad utrumque effectum. Ex regula generali appellatio datur ad solum effectum devolutivum in causis visitationis dioecesanae, et correctionis morum (1); sed Benedictus XIV, specialiter definit et determinavit casus, in quibus regulariter appellatio ad solum effectum devolutivum conceditur (2), quos hic breviter, quantum fieri potest, congerere studemus. Ex definitione Benedictina appellatio ad solum effectum devolutivum datur: 1.º in omnibus casibus, in quibus sententia mandat aliquod exequi Concilii Tridentini decretum; 2.º a mandatis respicientibus divinum cultum, ac praesertim Missae celebrationem; 3.º a decretis iubentibus saeculari et regulari clero interesse processionibus, observare censuras etiam episcopales, et dies festos iuxta Tridentini decretum; 4.º a provisionibus respicientibus curam animarum, et Sacramentorum administrationem; 5.º a deputatione vicariorum in parochiis unitis aliis piis locis; in parochiis, ubi unus Rector ob populi incrementum divino cultui peragendo non sufficit, et in parochiis, in quibus adest Rector sacris officiis minus aptus, cum congrua assignatione fructuum; 6.º ab erectione novae parochiae ob locorum distantiam, sive difficultatem, cum assignatione dotis competentis; 7.º ab unione Beneficiorum in casibus Iure permissis, modo Regularia non sint; 8.º a sequestratione fructuum, et ab aliis provisionibus pro illis cogendis ad residendum, quibus cura animarum incumbit; 9.º a revocatione, vel limitatione facultatis delegatae audiendi Confessiones, etiam in Regularibus; 10.º a deputatione oeconomi in parochiis vacantibus cum congrua assignatione fructuum, et ab indictione Concursus, a relatione examinatorum, et a provisione Episcopi; 11.º a decretis circa praedicationem verbi Dei; 12.º a correctione circa attinentia ad curam animarum; 13.º a decretis circa monialium clausuram, et in delinquentes in administratione bonorum monialium; 14.º a decretis circa vitam et hone-

statem clericorum; 15.º a denegatione sacrorum Ordinum; 16.º a praefixione termini, intra quem monachus extra monasterium, et publice delinquens, a suo Superiore puniri debeat; 17.º a poenis latis contra concubinarios, et contra clericos suspectas retinentes mulieres domi, sive extra; 18.º a privatione privilegii fori ecclesiastici; 19.º ab approbatione, vel reprobatione tituli, pro sacra ordinatione; 20.º a convocatione Capituli, ubi non agatur de re ad Episcopi commodum spectante; 21.º a mandatis super institutione vel divisione distributionum quotidianarum in Ecclesiis collegiatis; 22.º a visitatione locorum piorum, piorumque legatorum executione; 23.º a mandatis quibus omnes bonorum ecclesiasticorum, locorumque piorum administratores, coguntur Ordinario singulis annis rationes administrationis reddere; 24.º a mandatis, quae respiciunt erectionem, directionem, et administrationem Seminarii; 25.º a mandatis cogentibus oeconomos, et Vicarios Capitulares ad rationes administrationis reddendas (3).

(1) Trid. sess. 13, c. 1, de ref. sess. 22, c. 1, de ref. et sess. 24, c. 10, de ref. — (2) Bul. *Ad militantis*. — (3) Hi praecipui sunt casus, in quibus iuxta citatam Benedictinam definitionem appellatio datur tantum ad effectum devolutivum, non suspensivum. Sed hoc procedit regulariter loquendo, ut supra iam innuimus: nam, ut fatetur idem Benedictus, dari et in his possunt casus, in quibus valeat iudex appellationem admittere etiam ad effectum suspensivum.

879. Circa appellationem a censuris, quaedam specialia sunt observanda. Nam primo, si censura sit tantum comminata ab homine, iudex appellationis potest litteras compulsorias dare iudici *a quo*, ut ad se transmittat copias actorum, et interim inhibere, ne ad ulteriora procedat, ac, visis postea actis, potest appellationem admittere, et dare absolutam inhibitionem (1). Secundo, si censura iam sit lata, videndum est, an sit lata post interiectam appellationem a sententia, vel ante: in primo enim casu, censura nulla est, et appellatio eodem modo procedit, ac si censura lata non esset, quia post appellationem cessat iurisdictio iudicis *a quo*; in alio vero casu, appellatio a censura habet tantum effectum devolutivum, quia sententia censurarum ob arctam quam habet cum anima conne-

xionem secum affert executionem (2). Unde censura relaxari non potest, nisi auditis partibus et cognita causa, quae si appareat iuste lata, et reus absolutionem cum emendatione debita praestat, pro absolutione remittendus est iudici *a quo*; si vero iniusta clare appareat, iudex ipse *ad quem* absolvere debet; et si demum de iustitia dubitetur, uterque iudex potest absolutionem dare (3). Tertio, si censuratus sit absolvendus ad cautelam, quando adest dubium, an censura sit contracta, vel ad reincidentiam, quando suae non satisfaciat obligationi ex. gr. de stando in iure, vel de parendo mandatis Ecclesiae, prius debet praestare satisfactionem, si censura sit lata ob manifestam offensam, vel compensare expensas et debitum solvere, si censura ob manifestam contumaciam lata fuerit, ac postea ad tramites iuris censuratus potest absolvi (4).

(1) Bul. Benedicti XIII. Giraldus ad tit. de appel. in append. 3. —

(2) Cap. 20, de sent. excom. in 6, et cap. 37, de appel. Hinc sequitur, clericum violantem censuram, in primo casu non incurrere irregularitatem, licet consultius sit, ut per iudicem *ad quem* ad cautelam absolvatur, iuxta rubricam cap. 16, de appel. dum certum est, irregularitatem incurrere in secundo casu, quia, non obstante appellatione, manet censura ligatus. Si vero censura sit lata sub conditione, ex. gr. si intra determinatum tempus aliquod non faciat, verius est, per appellationem hoc tempore interpositam censuram non afficere personam, et eam violantem non fieri irregularem, quia censura effectum non producit, nisi transacto tempore statuto, et verificata conditione. — (3) Giraldus loc. cit. append. 1. — (4) Duo tamen hic notanda sunt: 1^m quod ea, quae exposuimus de censuris habent solummodo locum in censuris proprie dictis, non vero in aliis poenis, quae censuris assimilantur, ut est depositio, degradatio, et privatio vocis activae, ac passivae: in his enim, et similibus appellatio admittitur ad utrumque effectum; 2^m quod absolutio in causis violatae iurisdictionis, immunitatis et libertatis ecclesiasticae, dari tantum potest auctoritate S. Congregationis Immunitatis, quae talem auctoritatem delegare solet iudici *a quo* ea lege, ut intra triduum absolvat; qui si absolvere recusaverit, eam delegat cuiusque Confessario. Cit. Bul. Benedicti XIII, n. 12 et 13.

880. Sicut iudex *a quo* tenetur appellationi deferre, cum interposita est ex iusta causa, etiamsi probata non sit (1); ita iudex *ad quem* appellationem legitime introductam admittere tenetur: alias uterque iudex se reum constitueret denegatae iustitiae. Ad hunc tamen effectum exhibenda sunt documenta publica, ex quibus constet, per legitimam

personam, et intra legitima tempora fuisse appellatum a sententia definitiva, vel habente vim definitivae, aut affe-
rente gravamen in definitiva irreparabile (2). Nam cita-
tiones et inhibitiones ante exhibitionem documentorum, ac
praesertim sententiae et debitam causae appellationis ac
actorum inspectionem, emitti non possunt; quae si emit-
tantur ita inconsulta re, nullae sunt ipso iure, et pro-
cessus desuper confectus invalidus habetur. Quod si ap-
pellans decretum authenticum habere non possit, ob de-
negationem primi iudicis, sufficere potest eiusdem copia
simplex, quae in litteris inhibitorialibus erit inserenda cum
conditione: *Quatenus vero tenor insertus, vere, et in substan-*
tialibus, cum originali concordet, eidemque originali praesen-
tes litterae sint in tempore posteriores, alioquin nullae et ir-
ritae censeantur (3)

(1) Si iudex appellationi iustae non defert, terminata appellationis
causa, a S Sede punitur; quando vero appellationi iniustae non de-
fert, tenetur adhuc apostolos refutatorios dare, ut de facta appellatione
constet. — (2) In vim cit. Bul. Benedicti XIV *Ad militantis*, citationes,
et inhibitiones dari debent cum tenore ipsius sententiae, a qua appel-
latur. — (3) Nomine *actorum* intelliguntur citationes, dilationes, ex-
ceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium
depositiones, instrumenta, interlocutiones, appellationes, renunciationes,
conclusiones, et alia in prima instantia ventilata. Cap. 11, de probat.
Hic autem notandum est, quod pauperibus, vel eorum advocatis et
procuratoribus, praedicta acta gratis dari debent, et ad probandam
paupertatem testes similiter gratis examinandi sunt. Bul. *Universi gregis*
Pauli V et cit. Bul. Benedicti XIII. Acta huiusmodi per Curiae nota-
rium conficiuntur, et appellanti traduntur in authentico exemplari. Nec
dari possunt acta originalia, nisi a iudice appellationis petantur, cum
aliqua suboritur falsitatis suspicio, quo casu, finita causa, Curiae primae
instantiae omnino restituenda sunt. Cit. Bul. Benedicti XIV.

881. Hoc modo causa appellationis instructa, iudex *ad*
quem citationem emittit, qua processum ad causae expe-
ditionem intimat, et postea dare solet terminum, *ad non*
posita ponendum, et non probata probandum (1). Hinc illud
sequitur, quod possunt opponi novae exceptiones, maxi-
me si sint peremptoriae, etiam ante prolationem dicti ter-
mini, et praecise ad ipsam prolationem impediendam (2);
quod possunt produci testes tam novi, quam veteres,
dummodo examinentur super novis capitulis (3): et quod

possunt produci nova instrumenta, et aliae fieri probationes. De caetero in causa appellationis eodem ferme modo proceditur, ac in prima instantia.

(1) Hic terminus in causa appellationis locum tenet termini probatorii, qui datur in prima instantia. — (2) Impedit concessionem huius termini exceptio declinatoria fori et incompetentiae, exceptio legitimisationis personae, exceptio spolii, et exceptio, quod appellans nihil probavit in causa principali. Pellegrinus, part. 3, sect. 4, n. 4. — (3) Haec capitula, sive articuli, debent esse diversi omnino a primis in antecedenti instantia probatis. Id. ib., n. 7.

882. Insuper iudex appellationis potest revocare innovata per iudicem inferiorem post interpositam appellationem (4), et similiter cognoscere, et revocare attentata (2). Attentata autem dicuntur omnia acta, quae sine rationabili causa (3) post interpositam appellationem a iudice *a quo*, vel a parte adversa fiunt in praeiudicium appellantis, vel in contemptum superioris iudicis. Per attentatorum revocationem omnia remittuntur in pristinum, ut si nihil innovatum fuisset: quod dupliciter fieri potest, nimirum *principaliter*, quando appellans petit, ut statim ante omnia per iudicem superiorem attentata iudicis inferioris, aut partis, revocentur; et *accessorie*, quando appellans appellationem proseguendo intendit, ut innovata per appellationis sententiam reparentur. Verum attentatorum revocatio cessat, si attentata purgentur, quod contingit, cum ille, in cuius favorem quid gestum fuit, attentatis pure, legitime et perfecte renunciaret coram iudice appellationis.

(1) Cap. 6, de appel. in 6. — (2) Cap. 54, de appel. — (3) Dicimus *sine rationabili causa*, quia iudex *a quo* etiam post interpositam appellationem potest ex iusta causa ex. gr. terminum ad proseguendam appellationem praefinire, publice denunciare excommunicatum, quem talem damnavit, sequestrum Beneficii fructibus imponere, cum adest timor dilapidationis, aliquid praecipere in favorem Matrimonii, quando adest periculum animarum, et cogere dioecesanum etiam per censuras ad aliquid faciendum, ad quod ex iure communi tenetur, licet iacet privilegium, vel exemptionem. Pellegrinus, part. 2, sect. 2, in 7, ubi alios similes casus affert.

883. Denique praeter appellationem proprie dictam, alia quoque dantur media ad iniquam sententiam suspen-

dendam, reparandamve, cuiusmodi sunt restitutio in integrum, supplicatio sive revisio sententiae, et arreptio itineris ad Sanctam Sedem. Restitutio in integrum est iuris remedium extraordinarium, quo laesi in iudicio, vel extra, iusta de causa per Principem, vel iudicis officium, in eum restituuntur statum, in quo erant ante laesionem. Haec restitutio ex gratia non potest dari nisi a Principe; ex iustitia vero dari potest a quocumque iudice ordinario, qui ex causa in lege approbata restituit contra suam sententiam interlocutoriam, contra quamcumque sententiam iudicis inferioris, vel aequalis potestatis; sed contra sententiam iudicis superioris non potest restituere. Petitio restitutionis in integrum regulariter proponenda est intra quadriennium a die laesionis computandum (1); et cum fuit coram iudice legitime proposita sententiae executionem suspendit (2), propter quod dicitur speciem appellationis continere. Plures a Doctoribus (3) citantur causae ad restitutionem in integrum petendam, et concedendam; sed moribus nostris solet in iudicio tantum concedi ex causa instrumentorum postea reperorum (4).

(1) Cap. 1, de integ. restit. in 6. — (2) Cap. 6, de in integ. restit. — (3) Vide Doctores ad tit. de in integ. restit. Notamus tamen graviolem requiri causam ad restitutionem in integrum aetate maioribus concedendam, quam minoribus. Leges enim minoribus propter imperfectum aetatis facilius succurrunt; minoribus autem assimilatur Ecclesia, quae propterea ex sacris canonibus potest restitui: contra lapsum fatalium. Cap. 3, de in integ. restit.; contra confessionem sibi contrariam. Cap. 2, eod. in 6; contra factum sui procuratoris. Cap. 2, de in integ. restit.; et quandocumque laesa fuerit. — (4) Zallinger, de appel., § 443.

884. Supplicatio est petitio Summo Pontifici oblata, ut ex gratia, iusta concurrente causa, totam sententiam novo subiiciat examini et iudicio (1), unde dici etiam potest sententiae revisio. Sed supplicatio a revisione differre videtur, quia de illa solus Princeps cognoscit; de hac vero cognoscere potest etiam iudex ordinarius, cum ex. gr. quaestio movetur de errore in actis introducto, aut de nullitate sententiae (2). Supplicatio proposita intra decem dies a lata sententia, eius executionem suspendit; et ideo speciem appellationis continet. Eo vero tempore elapso,

potest adhuc intra biennium a lata sententia proponi; sed executioni sententiae non obstat (3).

(1) Supplicatio locum habere potest tum in sententia iudicis inferioris, quam iudicis superioris, et supremi, id est sanctae Sedis, a qua non datur appellatio; sed in hoc postremo casu ob excellentiam iudicis supremi, qui contra sententiam, mandatum, aut confirmationem eius optat supplicare, prius *oris aperitionem*, ut dicunt, ab ipso Pontifice solet postulare. Devoti, l. 3, t. 26, § 10. Quod dicimus de confirmatione tunc obtinet cum confirmatio data fuit, causa cognita; si enim absque causae cognitione, et in forma communi, ut dicunt, confirmatio data fuisset, supplicatio pure haberet locum, et iudex, ad quem spectat, posset adhuc de re cognoscere, quia haec confirmatio habere censetur adiunctam conditionem, *modo iusta sit sententia*. Devoti, loc. cit., § 9. Caeterum mos postulandi a S. Sede sententiarum confirmationes ea de causa inolevit, quia ut victus suae indemnitati remedium quaerit in appellatione, supplicatione, etc., ita victor per sanctae Sedis confirmationem suae securitati magis prospicit. Vide Doctores ad tit. de conf. util. vel inut. — (2) Haec fundamentum habet in cap. *Ex litteris* de in integ. restit., et in cap. 1, et fin. de frig. et malef.; et cum proponitur querela nullitatis potest quidem iudex appellatus de ea cognoscere. Cap. *Licet* de sent. Excom. in 6; sed utilius erit, ut prius de nullitate cognoscat iudex, qui sententiam tulit: nam si ipse nullitatem probet, sententia corruiat. Cap. 1, de sent. excom.; consuetudine tamen de nullitate solus iudex appellatus cognoscit. — (3) Devoti, l. 3, t. 16, § 8.

885. Arreptio demum itineris ad Sanctam Sedem ex Iure Canonico hoc efficit, quod sententiae executionem suspendat, et speciem referat appellationis, si fiat post ipsam sententiam, vel decretum, et intra spatium decem dierum, qui ad interponendam appellationem conceduntur, *cum plus sit apud Sedem Apostolicam facto provocare, quam verbo* (1).

(1) Cap. 52, de appel. Vide Doctores ad tit. de cleric. peregrin. Ad effectum tamen suspensionis sententiae tum petitio restitutionis in integrum, tum supplicatio, tum arreptio itineris Romam versus, debent ad acta denunciari.

TITULUS XVI.

DE IUDICIIS CRIMINALIBUS.

SUMMARIUM: 886. Quid sit iudicium criminale, et quot modis instituitur? — 887. Quid si accusatio, et qui possint accusare? — 888. Quid inquisitio, et quotuplex? — 889. Iudex non potest specialiter inquirere, nisi praecesserit diffamatio. — 890. Quid sit denunciatio, et quotuplex? — 891. Denunciatio iudicialis quomodo fiat? — 892. Quae requirantur in processu inquisitorio? — 893. Quomodo conficiatur processus informationis? — 894. Quomodo fiat rei citatio, et constitutum? — 895. Quomodo reus in constituto interrogetur? — 896. In quo consistat testium confrontatio? — 897. Quae spectent ad formam processus offensivi et defensivi? — 898. Quomodo fiat testium repetitio? — 899. In quo consistat recursus per libellum compositionis? — 900. Finis processus criminalis est sententia absolutoria vel condemnatoria.

886. Quae breviter hucusque in hoc Libro exposuimus, ad civile iudicium ordinarium potissimum referuntur: opus consequenter nunc est aliqua saltem brevissime de iudicio criminali exponere, quod in correctione morum, et punitione criminum Ecclesiam defendit, et reficit. Iudicium criminale est illud, *in quo criminalis causa vertitur, ut reus ad bonum publicum publica vindicta coerceatur*. Modus in eo procedendi desumitur ex iudicio civili, quando aliter in Iure cautum non reperitur, et secundum Decretalium sanctiones instituitur *accusatione, inquisitione et denunciatione* (1).

(1) Rub. tit. 1, l. 5, Decretal.

887. *Accusatio est delatio criminosi ad competentem iudicem per libellum accusatorium ad publicam vindictam facta*. Hic libellus debet continere nomen iudicis, accusatoris et accusati, qualitatem, locum et tempus patrati sceleris, sive narrationem, et causam, non vero conclusionem, quia pro accusatore concludit lex, quae pro qualitate delicti decernit poenas (1). Cum accusatio ad publicam vindictam simulque ad publicum bonum sit instituta, omnes queunt eam proponere, nisi Iure arceantur. Iure autem Canonico plures arcentur, ex. gr. infames, quibus nulla est habenda fides; criminosi, donec se ab imputato sce-

lere non purgaverint; et monachi, vel clerici in causa sanguinis, qui in eadem causa nec iudices, nec testes esse possunt, nisi adhibeant hoc ultimo casu expressam protestationem, *quod ad vindictam, seu poenam sanguinis non intendunt agere* (2). Sed moribus hodiernis hoc accusandi munus Promotoribus fiscalibus demandari solet.

(1) Propterea ad accusandum requiritur libellus. Can. 1, c. 2, q. 8. Sed hodie accusatio ex praxi fit etiam verbaliter, modo in scriptis per Curiae notarium redigatur. Pellegrinus, part. 4, sect. 3, n. 4. Olim accusans sibi imponebat poenam talionis, id est ad patiendam poenam delicti, si delictum contra accusatum non probasset; sed hodie haec poena ab aula recessit, et loco eius poenae datur arbitraria contra calumniatorem, et ad calumniam avertendam optimum esset exigere ab accusatore iuramentum calumniae. Id. loc. cit., n. 8. — (2) Cap. *Prae-latis* 2, de homicid. in 6. Praeterea alii plurimi sunt, qui prohibentur accusare, quorum catalogus exhibetur in can. 14, c. 2, q. 1, et passim a Doctoribus in tit. de accus. Pellegrinus loc. cit. n. 13: quem longum catalogum inspicere debet iudex, et maxime Promotor fiscalis, ut recte se gerant tum quoad accusatorem, tum quoad testes: nam accusatorem inhabilem debet iudex ab accusando repellere, et Promotor fiscalis testi ad testimonium ferendum iure prohibito negare fidem.

888. *Inquisitio est investigatio criminis, aut criminosi, per iudicem, nullo accusatore, ex officio facta.* Haec investigatio triplex est. Alia nempe *generalissima*, quando iudex in genere inquirit, an in provincia, dioecesi, aut monasterio, quaequam committantur delicta punienda, vel abusus vigeant corrigendi, uti fieri debet ab Episcopo visitante dioecesim; sed haec inquisitio paterna potius dici debet, quam iudicialis, quia magis ad simplicem emendationem tendit, quam ad vindictam. Alia *generalis*, quando iudex inquirit de delicto, ut agnoscat, an, et quo tempore, quo modo, et a quo perpetratum sit, dum nullus est ad certam personam respectus. Alia denique *specialis* quando iudex, cognito delicto, de certa aliqua persona inquirit, contra quam suspicio gravis praecessit, aut diffamatio, aut alia sunt iudicia gravia. Hinc, ut patet, inquisitio iudicialis instituitur, ut agnoscat delictum, et specialis, ut delinquens puniatur. Quare prima debet regulariter praecedere, et quousque durat, processus est *informativus*; dum evadit *offensivus*, ex parte fisci, et *defensivus* ex parte rei, cum ad secundam proceditur.

889. Iudex ordinarius inquirere potest in omni crimine tum ex officio, tum ad alterius instantiam; sed non potest regulariter specialem inquisitionem instituere, nisi praecesserit diffamatio; quia necessaria securitas personarum in societate viventium hoc requirit, ne innocentes inquisitionibus graventur (1). Haec autem diffamatio tunc adesse censetur, cum frequens vox proborum hominum aliquem de determinato crimine rationabiliter suspectum reddit. Unde clamor malorum, qui ad decipiendum excitari creditur, huius generis non inducit infamiam, maxime cum de criminibus generatim, et non de crimine in specie loquitur (2). Inquisitionem vero generalem, et tanto magis generalissimam, absque praecedenti diffamatione libere iudex instituere potest, quia sic agendo suo satisfacit pastoris muneri, quod Sacri Canones illi severe imponunt, et simul satisfacit officio iudicis, cuius est delinquentes punire, et Ecclesiam a malis hominibus purgare (3).

(1) Cap. 17, 19 et 24, de accusat., et cap. 1 et 2, eod. in 6. —

(2) Nec ad id sufficit opinio trium, aut quatuor hominum. Cap. 21, de accusat. — (3) Pellegrinus, part. 5, sect. 2, n. 23.

890. *Denunciatio est delatio criminis, aut criminosis, ad superiorem sive iudicem, pro communi vel particulari bono privatim facta* (1). Dicitur iterum potest *generalis*, cum fit ad aliquod delictum generaliter impediendum; et *specialis*, cum adversus certam personam dirigitur (2). Dicitur etiam potest *canonica*, cum ad delicta removenda instituitur; et *civilis*, cum instituitur ad publicam, vel privatam satisfactionem obtinendam. Quare simplex denunciatio *evangelica*, aut *fraterna*, aut *charitativa*, ut dicunt Theologi, ad hanc definitionem et titulum non pertinet, nisi post factam monitionem *inter te, et ipsum solum*, necesse sit adhibere testes, et dicere Ecclesiae; quo casu ipsa denunciatio evangelica, fit canonica et iudicialis (3).

(1) Novimus Doctores communiter tradere, denunciationem fieri posse etiam publice; et ideo denunciationem distinguunt in *publicam*, et *privatam*. Sed cum publica denunciatio similis sit accusationi, ut quidam Doctores observant; ideo nos denunciationem ex ea tantum parte accipimus, qua est privata. — (2) Hinc si quis iudici denunciet in tali

civitate gravia committi crimina, denunciatio erit generalis; et specialis erit, si denunciaret Sempronium nefando esse crimine inquinatum. — (3) Matth. c. 18.

891. Inspicienda nobis est praesertim denunciatio *iudicialis*: quae dirigitur ad impediendum delictum futurum, ut cum denunciatur impedimentum vel irregularitates, ne Matrimonium contrahatur, aut clericus ad Ordines Beneficiumve assumatur; vel dirigitur ad reparandum delictum iam patratum, quod contingere potest tam ad interesse publicum (1), ut crimen coerceatur, quam ad interesse privatum, ut damnum illatum repararetur (2). Haec denunciatio fieri potest viva voce, modo a Curiae notario in scripturam redigatur, et fieri potest per libellum, et hoc servari solet, cum denunciator id ad suam conscientiam exonerandam facit: utroque tamen casu denunciator debet subscribere, et exhibere probationis directorium, ut dicunt, sive exponere delicti qualitatem, locum, in quo patratum fuit, tempus, testes et alia, quibus delictum probari queat, licet ipse denunciator ab onere probandi sit ipso iure exoneratus, in quo praecipue differt denunciator ab accusatore.

(1) Exempla denunciationum ad bonum publicum Ecclesiae habemus in confessariis sollicitantibus ad turpia in Sacramento Poenitentiae; item in confessariis, qui exigunt a poenitentibus, ut sibi nomen complicitis manifestent; et in iis, qui nomen dederunt sectae massonicae. — (2) De duobus praecipue solet hic a Doctoribus quaeri. 1° An omnes ad denunciandum possint admitti; et verior videtur sententia affirmativa, quia denunciator non est, ut accusator, causa efficiens processus, sed tantum causa occasionalis: iudex enim recepta denunciatione procedit ex officio; et in eo processu denunciator non potest esse testis; immo ipse iudex, si denunciationem calumniosam agnoscat, potest denunciatores repellere; et aliunde sola denunciatio non sufficit ad inquisitionem causandam; sed indicia sufficientia, et praecedens diffamatio requiruntur. Pellegrinus, part. 4, sect. 1, n. 23. 2° An monitio evangelica debeat praecedere denunciationem iudicalem; et verior videtur sententia negativa: nam ex generali Curiarum praxi absque praevia evangelica monitione iudicialis denunciatio admittitur. Reiffenstuel, de accus. n. 78.

892. Ex sola traditarum definitionum inspectione ultro manifesta fiunt discrimina, quae inter accusationem, inquisitionem et denunciationem vigent (1). Sed accusatio, et denunciatio facile in inquisitionem transfunditur: nam

promotor, sive advocatus fiscalis tum ex hac, tum ex illa processum instruit, ad cuius perfectionem duo potissimum requiruntur, nimirum: ut clare constet per eum de delicto in genere, et de delicto in specie, ut loquuntur Pragmatici, sive ut constet de delicto et de auctore delicti, quorum alterutrum si deficiat, nulla potest emitti condemnatio: nemo enim potest damnari, quando de solo constat delicto, et quando de eodem non constat, damnari non potest, qui delictum confitetur, quia confessio foret sine causa, et personam ostenderet vitae peritaesam; at si delictum adsit, confessio nocet, et regulariter impugnari non potest (2).

(1) Hoc loco observandum, quod moribus hodiernis tam in foro civili, quam ecclesiastico, Promotor fiscalis accusatoris partes suscipiat, etiamsi adsit specialis accusator: haec procedendi via perfectior habetur, quia odia, et calumnias melius excludit, dum accusatores per publicum ministrum agunt. — (2) Cap. 1, de accus. in 6.

893. Processus *informativus*, ut nomen significat, pro iudicis informatione conficitur, ut agnoscat, an sit contra criminis procedendum, vel non (1). Quo circa secreto coram ipso iudice, suoque notario, examinantur testes, et admittuntur ad testificandum etiam inhabiles, qui notiones opportunas exhibere possunt ad magis inquirendum, quique omnes post interrogationes super generalibus (2) interrogantur: 1° super fama inquisiti, ex quo compertum fit iudici, an necessaria diffamatio existat, vel non, ut possit decernere, an procedendum sit ad ulteriora; si decernat procedendum esse ad ulteriora, interrogantur; 2° super generalibus et deinde super ipso crimine in genere et in specie (3). Hac habita informatione pro sua et curiae norma, si plena vel saltem semiplena exurgat probatio de delicto, deque auctore delicti, contra ipsum proceditur, postquam fuit reus constitutus; aliter processus circumducitur usque donec maiores habeantur probationes: nam summum foret nefas, per indicia vana et insufficientia, honorem et quietem cuiusquam turbare (4).

(1) Hinc iste processus conficiendus est, antequam reus citetur, et duas solet habere partes: prima, respicit informationem super fama,

ut constet de diffamatione: secunda, respicit informationem super crimine patrato, ut iudici saltem semiplene constet, crimen a Titio fuisse commissum. Sed notandum quod prima pars processus informativi potest omitti pluribus in casibus, ut si crimen sit notorium, vel confessum, vel probatum, vel commissum in iudicio, et in aliis casibus. — (2) Generales interrogationes sunt, de nomine, cognomine, aetate, patria, domicilio et conditione. — (3) Interrogationes fiunt, ut dicunt, super corpore delicti, scilicet: an testes delictum commissum esse sciant; unde illud cognoverint; quem auctorem habeat; cur hunc, et non alium; quid, quale, quo tempore, quo loco et modo fuerit commissum; quos censeant habere notitiam delicti, etc. — (4) Cap. 21, § 2, de accusat. Hic processus adiuvari potest ab evidentia facti, ab oculari inspectione et ab aliis indiciis.

894. Primus contra ipsum delinquentem gradus, est eius citatio verbalis ad comparandum personaliter ante iudicem (1): diximus *personaliter*, nam ex regula generali reo in causa criminali non licet procuratorem adducere (2). Citatio ad hoc ordinatur, ut reus coram iudice examen sustineat, quod communiter a Pragmaticis *constitutum* appellatur; potest autem constitutum ad plures dies prorogari, si necesse sit, vel etiam secundo et tertio iterari, ut reus diligentius examinetur et veritas melius agnoscat (3).

(1) Olim fieri etiam poterat citatio realis per capturam rei. — (2) Cap. 15, de accusat. — (3) Inter Doctores controversitur, an reo, qui suum est facturum constitutum, veritatis dicendae iuramentum deferendum sit? Pro affirmativa facit, quod per iurisiurandi religionem cogitur reus ad fatendam veritatem; pro negativa vero, quod provocatur ad periurandum. Sed Benedictus XIII in Concilio Romano t. 23, quaestionem ita composuit, ut iuramentum huiusmodi a reis per quoscumque iudices, quovis praetextu, causa et colore, exigi amplius non posset, nisi quatenus rei examinantur, et testes sunt quoad alios. Consequens hinc est, quod reus est tantum benigne monendus, ut contra se veritatem dicat, et iuramentum praestare non tenetur, nisi velit deponere contra alios: unde haec esse solet forma iuramenti rei constituti: *monitus benigne quoad se ad veritatem dicendam, uti vero testis in alios veritatis dicendae iuramentum emisit*. Si autem contra dispositionem citati Concilii Romani iudex imposuisset reo iuramentum in caput suum, et reus iurasset, nullum erat constitutum; sed Pius VII, in Bul. *Post diuturnas*, § 119, declaravit, hoc iuramentum validitati actorum non obesse.

895. In constituto, reus a iudice cum Promotore fiscali interrogatur primum circa generalia de nomine, familia,

patria, aetate, statu, etc.; deinde circa specialia de factis, personis, circumstantiis delicti, etc. (1). Sed in his instituendis, et subordinandis interrogationibus, maxima est adhibenda solertia, ita tamen ut numquam liceant interrogationes mendaces, deceptoriae et sophisticae, quae fraudem atque dolum continent. Potest quidem reus ex antecedentibus suis responsis mendacii redargui; et si in negativa persistat, potest illi opponi Curiae informatio, testiumque depositio, et confrontatio (2).

(1) Circa modum instituendi istas interrogationes videndi sunt Doctores de iuridica praxi agentes, et inter alios videri potest Pellegrinus, part. 3, sect. 9, n. 58. — (2) Cum tamen benignior semper sit causa rei, eius exceptiones et replicationes sunt attente et facile admittendae. Cap. 24, de accusat.

896. Testium confrontatio, est comparatio testium singillatim facta cum ipso reo, postquam constitutum subiit (1). Hoc est remedium extraordinarium ad veritatem detegendam, quod tunc potest adhiberi, cum reus negat absolute factum, et testes affirmant: quo casu testes iterum eodem modo sunt examinandi, ac si adhuc examinati non essent, et insuper reus ius habet testes interrogandi (2). Sed Doctores monent, raro et maxima circumspectione hoc extraordinario remedio, ob difficultates ipsi intrinsecas, utendum; immo in praxi non observatur, cum in Iure ad eundem effectum detur remedium ordinarium, scilicet testium repetitio, quod fit in sequenti processu publico offensivo et defensivo (3).

(1) Fieri etiam potest haec comparatio cum sociis criminum. Pellegrinus, loc. cit., n. 73. — (2) Confrontari tamen non potest pater cum filio, servus cum domino, uxor cum marito, pupillus cum tutore, ob reverentiam, quam debent servare, immo nec timidus cum potente, ne ille ignominiose opprimatur. — (3) Sunt tamen Doctores, qui hanc confrontationem appellant necessariam in quibusdam casibus, ut si testes sint sibi directe contrarii circa factum, vel personam; et si reus aliter recognosci non possit. Pellegrinus, loc. cit., n. 72.

897. Completo constituto, inter fiscum et reum commissum crimen negantem, fit litis contestatio; ex qua incipit processus *offensivus* et *defensivus*. Primo publicatur processus anterior pro informatione Curiae per apposi-

tum iudicis decretum, quo regulariter conceditur reo copia actorum, et assignatur illi terminus, intra quem debeat suas defensiones proponere (1). Fiscus sua proponit accusationum capitula, et reus suas defensiones. Hic potest petere, ut iterum solemniter, et iudicialiter examinentur testes prius pro Curiae informatione examinati: nam cum fuerint examinati, ipso absente reo et non citato, in iudicio formali fidem non faciunt (2), nisi in fine constituti repetitioni testium reus renunciaverit, quod ex praxi ad evitandas expensas fieri solet cum clausula, *salvo iure repetendi*, etc., si ex aliqua causa fuerit utile, aut necessarium (3).

(1) Copia tamen actorum tradi non solet reo, nisi prius habuerit testes pro rite et recte examinatis. — (2) Cap. 2, de testib. — (3) Praedicta clausula fusius etiam explicatur, ex. gr. *salvo iure opponendi et excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, etc.*

898. Testium proinde repetitio fieri debet de Iure, si illi reus non renunciavit; quod si, ut diximus, illi renunciaverit, tunc tantum fieri debet, cum ipse reus in vim praedictae clausulae eam postulaverit. Ad ordinandam autem recte testium repetitionem, citandus est reus ad videndum mandari repeti, et ad danda sua interrogatoria, quatenus dare intendat (1). Caeterum testium repetitio regulariter fieri debet coram iudice (2), testes eodem modo examinandi sunt, ac si prius examinati non essent, et reus citandus est ad videndum eos iurare. Sunt tamen quidam casus, in quibus testium repetitio non est necessaria, veluti si reus condemnatus fuisset in contumaciam, aut delictum suum confessus fuisset (3). In reliquis demum, ad agendum et defendendum media probationum, exceptionum et defensionum adhibentur, quae supra in hoc Libro exposuimus.

(1) Si reus intra praefixum tempus interrogatoria non dederit, aequè ad testium repetitionem proceditur; immo in multis Curiis haec interrogatoria dari non solent. — (2) Iudex cuique testi suam depositionem alias factam in secreto, et separatim ab aliis testibus legit, et deinde ad singula interrogatoria data a reo, testis primum respondet, et deinde interrogatur, an alia ab ipso in primo examine deposita vera sint, et an intendat aliquid addere, vel detrahere, etc. Pellegrinus, loc. cit.,

sect. 11, a n. 5. Si vero testis prius examinatus pro informatione Curiae esset mortuus, eius depositio absque repetitione probaret, quia mors supplet iuramentum coram reo, quod amplius praestari non potest. Id. ib. n. 32. — (3) Idem obtinet, quando reus declaravit, se testes pro rite examinatis habere.

899. Si deinde post fisci probationes agnoscat reus, se causa periclitari, extraordinarium habet remedium recurrendi ad Episcopum pro gratia. Episcopus enim ad instar Principis gratiam de delictis ex iusta causa, et salvo iure tertii, impertiri potest; non vero, absque speciali delegatione, eius Vicarius generalis. Hic autem recursus fit per *Libellum compositionis*, in quo reus, quin expresse suum fateatur delictum, si forte in aliquo simpliciter et ignoranter erraverit, ad evitandas expensas, et redimendas vexationes, se iustae et arbitrariae iudicis poenae submittit, ea conditione, ut ipse iudex processui finem, et fisco silentium imponat. Quo accepto libello, Episcopus secundum qualitatem delicti, et delinquentis, et ex aliis causis animum suum moventibus, ad arbitrium suum petitis poterit indulgere (1), et iustae poenae arbitrariae reum subiicere.

(1) Huius supplicationis et indulti formulas refert Monacellus, tit. 15, for. 3, et Bouix, de iudic., sect. 6, col. 2, c. 18. Sed libellus compositionis non potest habere locum in homicidio et furto. Bul. *Post diurnas*, § 125, Pii VII.

900. Sin secus reus velit eventum sententiae experiri, elapsis omnibus defensionis terminis, citatur ad audiendam sententiam, quae esse potest *absolutoria*, vel *condemnatoria*. Absolutoria dicitur *a tota causa*, quando accusatus declaratur innocens; et dicitur absolutoria *ab observatione iudicii*, quando accusatus, vel ob vitiosum processum, vel ob insufficientes delicti probationes, a iudicio liber dimittitur (1). Condemnatoria vero sententia ea est, qua accusatus confessus in Iure, vel legitime convictus de crimine, poenis a iure statutis damnatur (2). Sed in dubiis meminisse iuvabit, melius esse absolvere reum, quam damnare innocentem.

(1) Tribus modis a S. Congregatione Episcoporum et regularium in causis criminalibus reorum absolutio datur. 1° Datur absolutio sub for-

mula, *ex quo satis*, quando iudices reum culpabilem habent, sed propter poenas praeventivas ab illo in decursu processus toleratas, ut si suspensus ab officio et Beneficio fuisset, vel in monasterium reclusus, satis punitum declarant. 2° Datur sub formula, *tamquam non repertum culpabilem*, quando culpa agnita, vel probata non fuit. 3° Datur sub formula, *ex capite innocentiae*, quando innocentia ex actibus resultat, eamque iudices recognoscunt. Sub primo modo culpa agnoscitur; sub secundo non agnoscitur, sed reus ab imputatione non remanet omnino liberatus, ut in accusato de homicidio, qui post talem absolutionem adhuc absolvendus est ab irregularitate ob diffamationem super inductam; sub tertio autem modo omnis excluditur culpa, et imputatus ad pristinum suum statum omnino absque ulla nota restituitur. Anal. iur. Pont. ad an. 1857, pag. 2914. — (2) Cap. 4. de iudic.

TITULUS XVII.

DE IUDICIIS SUMMARIIS.

SUMMARIUM: 901. Quid sit iudicium summarium? — 902. Quae eius substantialia? — 903. Quae solemnitates in eo omittantur? — 904. Quid sequatur si solemnitates iudicii ordinarii in summario observentur? — 905. Quando possit iudicium summarium institui? — 906. Quae sint causae civiles summarie tractandae ex privilegio hominis? — 907. Quae ex privilegio Iuris Canonici? — 908. Quae ex privilegio Iuris civilis? — 909. Quando causae criminales summarie tactari queant? — 910. Quid sit notorium, et quotuplex? — 911. Iudex in crimine notorio summarie potest procedere. — 912. Quae ad id in notorio requirantur conditiones? — 913. Quae solemnitates in iudicio criminali summario possint omitti? — 914. Quando crimen dicatur commissum in flagranti? — 915. Quae sint observanda circa iudicii summarii formam?

901. Iudicium summarium, ut iam innuimus in primo huius Libri tertii titulo, est illud, in quo tantum substantiales formae iudicii a iure naturali praescriptae observantur, et in quo de plano ac sine strepitu et figura iudicii, ut dicunt, sed simpliciter proceditur. Potest autem strictius definiri, *iudicium, in quo omittuntur quaedam solemnitates pro iudicio ordinario a iure positivo praescriptae*. Quapropter hoc iudicium dicitur *extraordinarium*, quia in eo integer ordo Iuris non servatur; dicitur etiam *executivum*, quia celeriter negotium perficit. Ex quo regula emergit, qua omnes causae dicendae sunt ordinariae, nisi

per legem, aut statutum, aut consuetudinem firmatum sit, ut in determinatis causis summarie procedatur.

902. Formae substantiales in iudicio etiam summario observandae, sequentes sunt, nimirum, actoris petitio saltem verbalis in actis tamen inserenda (1), rei citatio saltem simplex, legitimatio personarum, tempus congruum ad probandum actori, et ad se defendendum reo concessum, praestatio iuramenti de veritate dicenda (2), admissio positionum et articulorum, concessio termini ad exhibenda monumenta causae, interrogatio partium sive ad earum instantiam, sive ex officio, ubi id aequitas suadeat, receptio confessionis, citatio simplex ad audiendam sententiam, et sententia in scriptis prolata (3).

(1) Clem. *Saepe* de verb. signif. a qua tenor huius iudicii et processus summarii desumitur. Ideo vero a notario inserenda est in actis, ut per totum iudicii cursum de ea constet, et ut iudex possit petitioni conformare sententiam. — (2) Idem dicendum de iuramento calumniae, quando casus occurrat. — (3) Quaeritur an in hoc iudicio locum habeat reconventio? Respondemus, reconventionem locum habere posse, ubi ipsa reconventio fit in causa consimili, nimirum in causa summaria; non vero ubi agitur de reconventionem in causa ordinaria, quae scilicet processum ordinarium requirit. Ratio est, quia petitio actoris et reconventio rei in eodem iudicio tractandae sunt, in quo impossibile est utramque observare formam. Glos. in cit. Clem. *Saepe*, verbo *Si quid*.

903. Quare in iudicio summario non est necesse adhibere libellum formalem, neque litem proprie contestari (1); neque dilationes a iure statutas integras servare (2), neque pluries citare, vel cum peremptorio, neque exceptiones, vel appellationes frustratorias admittere, neque publicare processum neque concludere in causa, neque pronunciare super incidente, vel emergente, neque servare ferias in honorem hominum inductas (3), neque sententiam pronunciare pro tribunali sedendo, neque appellare in scriptis, vel cum causae expressione, quod adhuc procedit in aliis similibus actibus, de quibus videndi sunt Doctores (4).

(1) Primus enim actus contradictorius, qui fit inter partes, locum tenet contestationis litis, ex quo sequitur, quod sententia potest etiam ferri contra contumacem. Ridolphinus, part. 2, c. 1, n. 26. Sed quisque

actus causae notificandus est contumaci. — (2) Dilationes possunt quidem aretari, non vero penitus denegari. Glos. in cit. Clem. *Saepe*, verbo *litis contestationem*. — (3) Feriae in honorem hominum inductae, sunt vindemiarum et messium. Glos. loc. cit., verbo *ob necessitatem*. — (4) Tanta est huius iudicii latitudo, ut possit iudex sententiam legere per alium, et actor in eadem causa cumulare iudicium civile et criminale. Ridolphinus loc. cit. Insuper minor probatio sed sufficiens admittitur. Maranta, part. 4, dist. 9, n. 46.

904. Si vero in iudicio summario omnes solemnitates iudicii ordinarii ex partium conventionem a iudice serventur, iudicium evadit ordinarium, et consequenter ex defectu solemnitatis necessariae sententia redditur nulla, et invalida, et partes sibi debent hoc imputare, quae cum possent sibi eligere viam summariam, versa vice ordinariam elegerunt, cui propterea debent remanere subiectae (1). Quod si, nulla interveniente conventionem, sed tantum partibus non contradicentibus, solemnitates iudicii ordinarii omnes, vel in parte fuerint per iudicem in summario observatae, verius est, sententiam subsistere. quia per hoc non potest dici, viam ordinariam electam fuisse; et aliunde solemnitates, quae in summario iudicio sunt inutiles, non debent illud vitare, quia utile per inutile non vitiatur (2). Verum data facultas convertendi iudicium summarium in ordinarium aptari non potest ad casum contrarium, convertendi scilicet iudicium ordinarium in summarium: quia processus ordinarius est de iure publico, quod iudex, et partes immutare non possunt (3).

(1) Reiffenstuel, de iudic., n. 51. — (2) Clem. cit. *Saepe*, et Maranta, loc. cit., n. 210. Sed si una pars reclamaret contra formam ordinariam assumptam, defectus solemnitatis sententiam efficeret nullam, quia hoc beneficium viae summariae conceditur in favorem partium, quo absque earum consensu privari non possunt. At cum utraque pars viam ordinariam elegit, utramque, vel alterutram non posse amplius poenitere et viam summariam sumere, repugnante iudice, certum videtur, quia quod semel placuit, amplius displicere non potest. Cap. 21, de reg. iur. in 6, et Glos. in cit. Clem. *Saepe*, verbo *partibus*. — (3) Gloss. in cit. Clem. *Saepe*, verbo *irritandus*.

905. Summarius hic procedendi modus tum in civilibus, tum in criminalibus potest habere locum: et in civilibus quidem, quando causa levis est, vel celerem expeditionem requirit; in criminalibus vero, quando agitur de cri-

mine notorio. Unde ratio, ob quam quaedam in civilibus omittuntur solemnitates, ea est, quia causa est modica, vel urgens, quae discussionem non meretur, vel moram non patitur; in criminalibus vero, quia foret inutile solemnitates observare, cum ex notorio de omnibus constet (1).

(1) His quidem in casibus nil contra iustitiam fit, si iudex partium, advocatorum et procuratorum contentiones refrenet, si testium superfluum multitudinem cohibeat. Clem. cit. *Saepe*; si exceptiones dilatorias repellat; si partes audiat etiam extra iudicium; si testes examinet non citatos, quos secum partes ferunt, et si testibus fidem habeat, qui assignant causam tantum verosimilem, vel ex iure non habent testimonii ferendi capacitatem, quia, ut dici solet, iudex procedit *sola facti veritate inspecta*. Maranta, loc. cit. n. 34. Immo ex praxi iudicii ordinarii nequit iudex partes in secreto audire; alias haberi posset tamquam suspectus. At in iudicio summario iudex tenetur, se parti exhibere, ubicumque illa secum alloqui voluerit, sive in loco tribunalis, sive domi, sive alibi, secus ipsam partem gravare videretur. Riccius, resol. 22, num. 2.

906. In civilibus et temporalibus plures sunt causae hoc modo *ab homine*, vel *a iure* privilegiatae. Causae sic privilegiatae ab homine sunt illae, quae a Summo Pontifice delegantur cum clausula, *simpliciter, et de plano, sine strepitu et figura iudicii*; aut cum clausula, *servata tantum aequitate praetoria*; aut etiam cum clausula, *sola facti veritate inspecta*. His enim clausulis manifestum est iudicium summarium contineri (1). Sed in genere ita causas delegare potest tantum Summus Pontifex, quia hic procedendi modus Iuris communis correctionem continet, quam nemo facere potest, nisi ipse Pontifex. Nihilominus Episcopus potest causas committere summarie cognoscendas, et dictas clausulas in sua delegatione inserere, quando agitur de causa ab ipso Iure summaria declarata, ut infra videre erit, quia in hoc casu, nulla est Iuris communis correctio (2).

(1) Delegatus tenetur hoc casu summarie procedere, nisi partes consentiant, ut ordinarium iudicium instituat. Clem. cit. *Saepe* de verb. signif. — (2) Ridolphinus, loc. cit. n. 60.

907. Causae vero privilegiatae ex Iure Canonico sunt: 1° causae de Beneficiis ecclesiasticis, ubi agitur de ele-

ctionibus, postulationibus, vel provisionibus, aut de personatibus, dignitatibus, officiis, canonicatibus, vel prae-bendis, seu quibusvis Beneficiis ecclesiasticis, ad effectum providendi, ne Ecclesiae ob vacantiam aut dilationem in spiritualibus et temporalibus detrimentum patiantur (1); 2° causae de decimis Iure communi debitis (2); 3° causae matrimoniales, in quibus agitur ad impediendum, vel dirimendum vinculum Matrimonii (3); 4° causae usurarum, cum repetuntur, vel petitur, ut illas compenset usurarius, vel illius haeres (4); 5° causae monachorum et religiosorum (5); 6° causae in iudicio summario incidentes; vel emergentes (6); 7° causae demum hospitalium, et xenodochiorum (7).

(1) Ratio huius privilegii a Clemente V expresse significatur in Clem. 2, de iudic. ubi *dispendiosam*, id est *damnosam*, ut explicat Glossa, declarat esse interdum litium prorogationem, quae ex subtili ordinis iudicarii observatione obvenire solet. Quapropter ubi damnus non sit timendum, consultius erit, etiam in causis Beneficariis ordinarium servare iudicium. Ipse enim Pontifex in sua Clementina summarium iudicium permittit, non praecipit. Hinc ex Curiarum consuetudine factum est, ut in iudiciis etiam Beneficiorum ordinaria servetur forma, sicut communiter testantur Doctores, quamquam forma summaria possit etiam observari. Hinc Card. De Luca docet, ordinariam formam observandam esse in Beneficiis iurispatronatus, quando quaestio est de iure praestandi, et de maioritate vocum. De iudic., n. 193; et alii docent idem servandum esse, quando non de Beneficii titulo quaeritur, sed de Ecclesiae proprietate. Pirhing, de iudic., n. 104; et quando de Beneficii privatione agitur. Gloss. in cit. Clem. 2, de iudic., verbo *beneficiis*. —

(2) Aliter vero dicendum de decimis ex pacto, pollicitatione, et voto debitis, quae ordinario iudicio subsunt. Gloss. ibid., verbo *decimis*. —

(3) Hoc tamen non habet locum, cum ob adulterii crimen thori separatio quaeritur. Gloss. ibid., verbo *matrimoniis*. — (4) Cit. Clem. 2, de iudic. — (5) Cap. 26, de accusat., et Extrav. *Frequentes*, de iudic. int. com. — (6) Gloss. in cap. ult. ut lit. non contest., etc., verbo *procedendum*. — (7) Gloss. in cit. Clem. 2, de iudic., verbo *Beneficiis*.

908. Sunt et aliae plures causae eodem modo privilegiatae ex Iure civili, quae ab ipsis Canonistis communiter probantur, cuiusmodi sunt causae alimentorum, tributorum, seu collectarum, pauperum et miserabilium personarum, mercedum et salariorum; item causae executivae, quae paratam habent executionem, ut si praesententur instrumentum facilis liquidationis, aut petatur senten-

tiae executio, quae in rem iudicatam transivit; item causae leves, et modici valoris, quae ex communi Doctorum sententia non excedunt quinquaginta aureos. Sed in hoc personae qualitatem prae oculis iudex habere debet; nam causa ex. gr. centum aureorum, quae inter principes et divites modica dici potest, inter pauperes et mediocris fortunae homines magna dicenda est (1).

(1) Huc respicit, quod supra iam diximus, scilicet in iudiciis summaris minorem sufficere probationem: nam cum causa summaria est propter levitatem, aut modicitatem, probatio semiplena per unum ex. gr. testem, vel per iuramentum potest sufficere, quia de modico praeiudicio agitur; cum vero summaria est propter celeritatem, quam requirit, plena probatio plerumque est necessaria, quia magnum adesse potest praeiudicium. In primo casu quoad probationes, et solemnitates; in secundo tantum quoad solemnitates causa summaria nuncupatur. Pirhing, loc. cit.

909. Iudicium summarium etiam in criminalibus potest habere locum. Hoc praecipue in criminibus notoriis contingit; diximus *praecipue*, quia etiam in delictis levibus forma iudicii summarii observari potest. Delicta autem levia dicuntur, quae dolo et culpa lata carent, quae in re modica versantur, quaeque gravem non afferunt infamiam, ut sunt furta parvae quantitatis, leves iniuriae verbales, et adolescentium, religiosorum, ac domesticorum delicta (1).

(1) Pirhing, loc. cit., n. 101, et Pellegrinus, part. 4, sect. 3, n. 64. — (Add. Edit.) — A S. Congreg. Episcoporum et Regularium prodiit die 11 iunii 1880 Instructio pro Ecclesiasticis Curiis quoad modum procedendi oeconomice in causis disciplinariis et criminalibus clericorum: quae instructio, cum sit maximi momenti, et a Curiis Ecclesiasticis servanda, integram referre ducimus in fine huius tituli.

910. Crimina notoria dicuntur ea, quae adeo sunt gravia, publica, et manifesta, ut nulla tergiversatione celari et excusari queant. Notorium enim proprie dictum in se plenam et indubitabilem probationem continet, et dividitur in notorium *facti*, *iuris*, et *praesumptionis*. Notorium facti est evidentiā rei in se ipsa, ut cum crimen committitur coram hominum multitudine (1); notorium iuris est evidentiā confessionis, aut sententiae, ut cum reus in iu-

dicio suum confessus est crimen, aut de eo fuit per sententiam condemnatus, a qua non appellavit; notorium denique praesumptionis est evidentia praesumptionis Iuris et de iure, ut cum filius alicuius ille habetur, quem iustae nuptiae demonstrant (2).

(1) Hic notandum, triplex esse posse notorium facti, nimirum: 1° facti permanentis, sive continui, cuius actus perdurat, ut in apostata, et in concubinario, qui in impietate perseverant; 2° facti transeuntis, sive deficientis, cuius actus cessat, ut in homicidio; 3° facti interpolati sive interrupti, cuius actus cessat, et per intervalla renovatur, ut in usurario. — (2) Aliud exemplum dari potest in clerico qui sic solet cum foemina suspecta conversari, ut post trinam monitionem adhuc cum ea inveniatur fabulari. Trid. sess., 25, c. 14, de ref. Reiffenstuel, de cohab. cler. et mul., n. 18.

911. Iam vero cum crimen aliquo ex dictis modis notorium est, iudex ad illud compescendum summarie procedere potest. Hoc generaliter ratione probatur: nam via ordinaria iudiciorum introducta est ad veritatem invenendam; sed in notoriis res evidenter loquitur per se; ideoque via ordinaria necessaria non est. Iure etiam probatur: nam Innocentius III sic rescribit Archiepiscopo Neapolitano, qui iuraverat in omni causa ordinem iudicarium observare: *Nos iuramentum tuum benignius interpretari volentes, ita quod consonet Canonicis Institutis, Fraternalitati tuae auctoritate praesentium intimamus, quod in manifestis, et notoriis, ratione iuramenti praedicti, non credimus te teneri servare subtilitatem ordinis iudicarii, quam in his non servari per omnia, ipsa iuris ratio postulat, et requirit* (1). Specialiter vero de notorio facti idem declarat Alexander III, ad Archiepiscopum Genuensem scribens: *Si factum est notorium, ait, non eget testium depositionibus declarari, cum talia probationem, vel ordinem iudicarium non requirant* (2). Idem de notorio iuris eruitur ex responso Greg. IX (3); et de notorio praesumptionis ex responsis Eugenii II et Alexandri III (4).

(1) Cap. 21, de iurei. — (2) Cap. 3, de testib. cogen. — (3) Cap. ult. de cohab. cler. et mul. — (4) Cap. 2, 3 et 6, eod.

912. Ad inducendam tamen praemissam evidentiam plura requiruntur, nimirum: 1° ut in notorio facti cri-

men patratum sit palam, publice, et populo vel communitate inspectante, ita ut maior eiusdem pars, vel saltem plurimi, facti scientiam habeant (1), et ut iudex rem ita esse certo cognoscat (2); 2° ut in notorio iuris confessio sit spontanea, vel sententia valida, et irrevocabilis, et ut iudex ex actu confessionis authentico vel ex legitimo sententiae decreto evidenter rem perspectam habeat; 3° ut in notorio praesumptionis adsit simul notorium iuris, vel facti, et ut ex ipso facto ius expresse vehementem, sive violentam praesumptionem deducat (3); 4° demum ut constet non solum de notorietate criminis; sed etiam de eiusdem formalitate, et malitia (4).

(1) In iure non est definitum quot praecise personae requirantur; unde ad iudicem spectat numerum definire. Sed non desunt qui doceant, in parva communitate decem, aut saltem sex personas sufficere. — (2) Iudex notorietatis in populo existentis probationem a duorum testium fide dignorum depositione habere potest. Caeterum communiter Doctores in notorio facti permanentis nullam aliam probationem requirunt, dum in notorio facti trauseuntis probationem plenam, et in notorio facti interpolati probationem semiplenam adhuc requirunt, quia haec duo ultima facta possent probabiliter negari. Fagnanus ad cap. *Vestra*, de cohab. cler. et mul. n. 97. — (3) In notorio iuris et praesumptionis requiritur probatio. Id. ib. — (4) Ratio, quia non sufficit ex. gr. homicidium fuisse notorie commissum; sed etiam notorie constare debet, id culpa, vel dolo factum fuisse. Reiffenstuel, de accusat. n. 265.

913. In hoc deinde iudicio criminali summario non est necesse observare Iuris solemnitates, ut supra iam diximus de processu summario civili, quia Canonistae universaliter tradunt, in his iudiciis iuris ordinem non esse observandum (1). Hinc non requiritur accusatio, vel denunciatio, neque libelli oblatio, neque litis contestatio, neque quandoque vera criminis probatio (2). Citatio vero rei, quidquid de rigore iuris, ex praxi a Doctoribus commendata, et a stylo Curiarum canonizata, requiritur ad processum, in quo reo exponitur factum, pro quo citatur, et eius auditur defensio, et requiritur ad audiendam sententiam, quae licet libera sit a iuris solemnitatibus, promeritam poenam declarare debet, a qua tamen appellatio non datur (3), quia haec pronuntiatio potius est iuris executio, quam sententia (4).

(1) Hoc proinde modo in notoriis procedi potest contra absentem, et contumacem, contra praesentem etiam lite non contestata, servato vel non servato iuris ordine. Dicimus, *servato iuris ordine*, quia in notoriis potest quoque procedi, praesentibus partibus, et lite contestata, aliisque solemnitatibus iuris observatis, quo casu iudicium summarium non dubitamus evadere ordinarium. — (2) Ipsum enim solum notorium facti permanentis probat, ut supra innuimus. — (3) Cap. 13, 14 et 24, de appel. — (4) Datur tamen appellatio contra sententiam declaratoriam de ipsa notorietate criminis, quae praecedit sententiam de applicatione poenae, quia multa dicuntur notoria, quae talia revera non sunt. Cit. cap. 3, eod.; et manifesta tantum sunt. Notorium enim fit coram populo, et ideo probatione non semper indiget, quia ipse populus testis est; manifestum vero oritur ex certa scientia habita ex certis auctoribus, et semper in iudicio probari debet. Insuper notorium rei evidenti innititur; dum manifestum habet pro fundamento. famam licet indubitam.

914. Quamdam habet cum crimine notorio affinitatem crimen *in flagranti* deprehensum, quod duplici modo contingere potest, videlicet, quando reus criminis deprehenditur ex. gr. in furto, vel fornicatione, et statim ad iudicem defertur, et quando crimen committit coram ipso iudice pro tribunali sedente, vel extra tribunal de delicto inquirente. In his quidem casibus reus potest puniri absque accusatore, vel denunciatore, et per decretum, vel praeceptum iudicis, in quo promerita poena legitima applicetur; sed probationes et defensiones sunt admittendae (1).

(1) Reiffenstuel, de accusat., n. 267, 547 et 560.

915. Denique quoad formam in iudicio summario observandam, duo monenda putamus: 1^m Si agitur de summario civili, iudex mandat, ut infra dies ex. gr. decem, summarie audiantur partes, testes habeantur pro citatis, eorumque depositiones recipiantur in Curia, citata parte ad videndum eos iurare. Deinde testes praesentatos a partibus interrogat super substantia petitionis, vel super articulis propositis, eorumque complet examen. Quo peracto, partes monet, ut infra breve tempus compareant coram se ad allegandum in iure et in facto quidquid sua interesse putaverint, et ad audiendam sententiam, sive decretum. Tandem definitivum decretum emittit ad for-

mam sententiae etiam circa iudicii expensas, quarum taxationem, si opus sit, sibi reservat. 2^m Si agatur de sumario criminali ob notorietatem, necesse est ante omnia probare, et declarare notorietatem, quam iudex probat se conferendo ad locum criminis, vel duos saltem in Curia examinando testes fide dignos, et declarat per primum decretum, mandando postea ad ulteriora procedi, vel in principio suae definitivae sententiae. Quae declaratio notorietatis, si deesset in decreto, vel in principio sententiae ipsa sententia nulla dici posset, et contra superius observata ab ea daretur appellatio, et quidem ad utrumque effectum. Necesse est deinde reum citare ad videndum processum, et factum in eo contentum, eumque in sua defensione audire; qui si exciperet, testes esse suos inimicos, vel notorietatem obfuscaret; aut processus ordinarius foret instituendus, aut concedenda appellatio. Denique necesse est reum citare ad audiendam sententiam, quae cum prolata fuerit, etiamsi reus ab ea appellet, executioni iuxta iura iam citata mandari potest, quia ab ea appellatio non datur.

INSTRUCTIO

Pro ecclesiasticis Curiis quoad modum procedendi oeconomico in causis disciplinaribus et criminalibus clericorum.

Sacra haec EE. et RR. Congregatio, mature praesenti Ecclesiae conditione perpensâ, quae pene ubique impeditur, quominus externam explicet suam actionem super materias et personas ecclesiasticas, et considerato quoque defectu mediorum aptorum pro regulari Curiarum ordinatione, constituit facultatem Ordinariis locorum expresse concedere, ut formas magis oeconomicas adhibere valeant in exercitio suae disciplinaris iurisdictionis super Clericis. Ut autem tota iustitiae ratio sarta tectaue maneat, serveturque processuum canonica regularitas et uniformitas, opportunum censuit sequentes emanare normas, a Curiis servandas.

I. Ordinario pastorale onus incumbit disciplinam correctionemque Clericorum a se dependentium curandi, super eorundem vitae rationem vigilando, remediisque utendo canonicis ad praecavendas apud eosdem et eliminandas ordinis perturbationes.

II. Ex his remediis alia praeveniunt, alia reprimunt et mede-

lam afferunt. Priora ad hoc diriguntur ut impediunt quominus malum adveniat, ut scandali stimuli, occasiones voluntariae, causaeque ad delinquendum proximae removeantur. Altera finem habent revocandi delinquentes ut sapiant reparentque admissi criminis consequentias.

III. Conscientiae et prudentiae Ordinarii horum remediorum incumbit applicatio, iuxta canonum praescriptiones, et casuum adiunctorumque gravitatem.

IV. Mediis quae praeservant praecipue accensentur spiritualia exercitia, monitiones et praecepta.

V. Has provisiones praecedere debet summaria facti cognitio quae ab Ordinario notanda est, ut *ad ulteriora* procedere, quatenus opus sit, et certiores reddere queat superiorem Auctoritatem, in casu legitimi recursus.

VI. Canonicae monitiones fiunt sive in forma paterna et secreta (etiam per epistolam aut per interpositam personam) sive in forma legali, ita tamen ut de earumdem executione constet ex aliquo actu.

VII. Quatenus infructuosae monitiones evadant, Ordinarius praecipit Curiae, ut delinquenti analogum iniungatur praeceptum, in quo declaretur quid eidem agendum aut omittendum sit, cum respondentis poenae ecclesiasticae comminatione, quam incurret in casu transgressionis.

VIII. Praeceptum intimatur praevento a Cancellario coram Vicario Generali; sive coram duobus testibus ecclesiasticis aut laicis probatae integritatis.

§ 1. Actus subsignatur a partibus praesentibus et a praevento quoque, si velit.

§ 2. Vicarius Generalis adiacere valet iuramentum servandi secretum, quatenus id prudenter expetat tituli indoles, de quo agitur.

IX. Quoad *poenalia* media, animadvertant reverendissimi Ordinarii, praesenti instructione haud derogatum esse iudiciorum solemnitatibus, per sacros Canones, per Apostolicas Constitutiones, et alias ecclesiasticas dispositiones imperatis, quatenus eadem libere efficaciterque applicari queant; sed oeconomicae formae consulere intendunt illis casibus Curisque, in quibus solemnes processus, aut adhiberi nequeant, aut non expedire videantur. Plenam quoque vim servat suam extraiudiciale remedium *ex informata conscientia* pro criminibus occultis, quod decrevit s. Tridentina Synodus in *Sess. 14, cap. 1. de Reform.* adhibendum, cum illis regulis et reservationibus, quas constanter servavit pro dicti capitis interpretatione s. C. Congregatio in pluribus resolutionibus, et praecipue in *Bosnien. et Sirmien.* 20 Decembris 1873.

X. Quum procedi oporteat criminaliter, sive infractionis praeepti, aut criminum communium, vel legum Ecclesiae violationis causa, processus confici potest formis summaris et absque iudicii strepitu, servatis semper regulis iustitiae substantialibus.

XI. Processus instruitur ex *officio* aut in sequelam supplicis libelli et querelae, aut notitiae, alio modo, a Curia habitae, et ad finem perducitur eo consilio, ut omni studio atque prudentiâ veritas detegatur, et cognitio tum criminis, cum reitatis aut innocentiae accusati exurgat.

XII. Processus confectio committi potest alicui probo atque idoneo ecclesiastico, adstante Actuario.

XIII. Unicuique Curiae opus est Procuratore fiscali pro iustitiae et legis tutela.

XIV. Quatenus pro intimationibus aut notificationibus, haud praesto sit opera Apparitorum Curiae, suppletur exhibitione earundem explendâ per qualificatam personam, quae de facto certioreret; sive eas transmittendo, ope commendationis penes tabellariorum officium, illis in locis in quibus hoc invaluit systema, exposcendo fidem exhibitionis, receptionis aut repudii.

XV. Basis facti criminosi constitui potest per expositionem in processu habitam, authenticis roboratam informationibus aut confessionibus extraiudicialibus, vel testium depositionibus, et quoad titulum transgressionis praecepti constat per novam exhibitionem decreti et actus indictionis, perfectorum modis enuntiatis Art. VII et VIII.

XVI. Ad retinendam in specie culpabilitatem accusati opus est probatione legali, quae talia continere debet elementa, ut veritatem evincat, aut saltem inducat moralem certitudinem, remoto in contrarium quovis rationabili dubio.

XVII. Personae, quas examinare expediat, semper audiuntur separatim.

XVIII. Testes ad probationem, aut ad defensionem, quoties legalia obstacula haud obsistant, sub iuramento audiri debent, quod extendi potest, si opus sit, ad obligationem secreti.

XIX. Testium absentium, aut in aliena Dioecesi morantium exposcitur examen in subsidium ab Ecclesiastica loci auctoritate, eidem transmittendo prospectum facti; et Auctoritas requisita petitioni respondet, servando praesentis instructionis normas.

XX. Quoties indicentur testes ob facta aut adiuncta essentialiter utilia merito Causae, qui examini subiici nequeant, eo quod censeatur haud convenire ut vocentur, aut quia vocati abnuant, mentio eorundem fit in actibus, et curatur supplere eorum defectui per depositiones aliorum testium, qui de relato aut alia ratione, noverint id quod exquiritur.

XXI. Quum collectum fuerit quidquid opus sit ad factum et accusati responsabilitatem constituendam, vocatur iste ad examen.

XXII. In indictione, nisi prudentia id vetet, exponuntur ei per extensum accusationes adversus eum collatae, ut parari valeat ad respondendum.

XXIII. Quando autem ob accusationum qualitates, aut ob alia adiuncta prudens non sit in actu intimationis eas patefacere, in hac solum innuitur eundem ad examen vocari ut sese excuset in Causa, quae ipsum respicit uti accusatum.

XXIV. Si iudicio sistere abnuat, iteratur indictio, in quo eadem praefigitur congruum peremptorium terminum, eique significatur quod si adhuc obedire renuat, habebitur ceu contumax; et pro tali in facto aestimabitur, quatenus absque probato legitimo impedimento, istam quoque posthaberet intimationem.

XXV. Si compareat, auditur in examine; et quatenus inductiones faciat alicuius momenti, debent istae, quantum fieri potest, exhauriri.

XXVI. Proceditur inde ad contestationem facti criminosi, et conclusionum habitatum, ad retinendum accusatum criminis lapsumque in relativis poenis canonicis.

XXVII. Quum accusatus, tali modo, habeat plenam cognitionem eius quod in actis extat contra se, ultra quod respondere possit, iure se defendendi a semetipso etiam uti valet.

XXVIII. Potest quoque, si id expetat, obtinere praefixionem termini ad exhibendam defensionem cum memoria in scriptis, praecipue quando ob dispositionem *Art. XXIII* nequiverit paratus esse ad responsa pro sua excusatione.

XXIX. Expleto processu, actorum instructor, restrictum conficit essentialium conclusionum eiusdem.

XXX. In die qua Causa proponitur, est in facultate accusati faciendi se raepresentare et defendere ab alio Sacerdote aut laico Patrocinatore, antea approbatis ab Ordinario.

XXXI. Quatenus praeventus constituere defensorem renuat, Ordinarius consulit constituendo aliquem ex officio.

XXXII. Defensor caute notitiam haurit processus et restricti in Cancellaria, ut paratus sit ad defensionem peragendam, quae ante propositionem causae exhiberi potest in scriptis. Ipse quoque subiicitur oeri secreti iurati, quatenus Ordinario videatur indolem Causae id expostulare.

XXXIII. Transmittitur dein Procuratori fiscali processus et restrictus, ut munere suo *ex officio* fungatur; uterque Ordinario traditur qui plenam Causae cognitione adeptam, diem constituit in qua disceptanda et resolvenda sit, curans ut accusatus certior de hoc fiat.

XXXIV. Die constituta proponitur Causa coram Vicario generali, interessentibus Procuratore fiscali, Defensore et Cancellario.

XXXV. Post votum Procuratoris Fisci et deductiones defensionis profertur sententia, dictando dispositivam Cancellario, cum explicita mentione, in casu damnationis, canonicae sanctionis, accusato applicatae.

XXXVI. Sententia indicitur praevento, qui appellationem interponere potest ad Auctoritatem Ecclesiasticam superiorem.

XXXVII. Pro appellatione servantur normae statutae a Constitutione *Ad militantes* s. m. Bened. XIV 30 Martii 1742, aliaeque emanatae ab hac s. Congregatione Decreto 18 Decembris 1835 (1) et Littera circulari diei 1 Augusti 1851.

XXXVIII. Comparitio pro appellatione facienda est infra terminum decem dierum a notificatione sententiae; quo termino inutiliter elapso, sententia ipsa in executionis statu reperitur.

XXXIX. Interposita appellatione infra decem dies, Curia absque mora remittit ad Auctoritatem ecclesiasticam superiorem, apud quam appellatio facta est, omnes actus Causae originales, idest processum, restrictum, defensiones et sententiam.

XL. Auctoritas ecclesiastica superior, captâ cognitione actus appellationis, intimare facit appellanti, ut infra terminum viginti dierum Defensorem constituat, qui approbari debet ab eadem superiori auctoritate.

XLI. Decurso dicto termino peremptorio absque effectu, censetur appellantem nuncium misisse appellationis beneficio, et haec consequenter perempta declaratur a superiori auctoritate.

XLII. Quum appellatio producitur a sententia alicuius Curiae episcopalis ad Metropolitanam, Archiepiscopus pro cognitione et decisione Causae sequitur normam procedendi in hac instructione traditam.

XLIII. Si contingat quod Clericus, non obstante fori privilegio, ob crimina communia subiiciatur processui et iudicio laicae potestatis, Ordinarius, hoc in casu, summariam sumit criminosi facti cognitionem, atque perpendit an ipsum, ad tradita per sacros canones, locum faciat infamiae, irregularitati, aut alii ecclesiasticae sanctioni.

§ 1. Donec iudicium pendeat, aut accusatus detentus sit, prudens est, quod Ordinarius sese limitet ad media provisoria.

§ 2. Expleto tamen iudicio, et libero reddito accusato, Curia iuxta exitum informationum ceu superius assumptarum, procedit ad tramites dispositionum praesentis instructionis.

XLIV. In casibus dubiis, et in variis practicis difficultatibus, quae contingere possint, Ordinarii consulant hanc s. Congregat., ad vitandas contentiones et nullitates.

Ex Aud. SS.mi diei 11 Iunii 1880.

SS.mus D.nus Noster LEO div. prov. PP. XIII, audita relatione praesentis Instructionis ab infrascripto Sacr. Congreg. Episcoporum et Regularium Secretario, eam in omnibus approbare et confirmare dignatus est.

Romae die et anno quibus supra.

I. Card. FERRIERI Praef.

I. B. Agnozzi Secretarius.

(1) En in commodum lectorum decretum huiusmodi. Haud referimus litteram prolixam diei 1 Augusti 1835, quoniam praecipuae eiusdem praescriptiones in praesenti Instructione relatae nobis videntur.

DECRETUM PRO CAUSIS CRIMINALIBUS. Non ita pridem a s. Congregatione negotiis, et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita nonnullae regulae prescriptae fuerunt pro recta, et expedita definitione causarum criminalium, quae a Curii Episcoporum, vel Ordinariorum ad eandem s. Congregationem in gradu appellationis deferuntur. Quas quidem praescriptio-

nes, quoniam impedimenta sublata sunt, quae aliqua ex parte earum executioni interposita fuerant, visum est Eminentissimis Patribus in Conventu habito xv. Calend. Januar. MDCCCXXXV, uberius explicare, et cum assensu, et approbatione S. D. N. GREGORII XVI. iterum promulgare, ut ab omnibus, ad quos pertinent, accuratissime serventur. Sunt autem quae sequuntur.

- I. Reis a Curiiis Episcopalibus criminali iudicio damnatis spatium dierum decem conceditur, quo ad s. Congregationem Episcoporum, et Regularium appellare possint.
- II. Decem dies numerari incipient non a die, quo sententia lata est, sed a die, quo reo vel eius defensori per Cursorem denunciata fuit.
- III. Eo tempore elapso, quin reus vel eius defensor appellaverit, latam a se sententiam Episcopus exequetur.
- IV. Interposita intra decem dies appellatione Curia Episcopalis acta autographa totius causae ad s. Congregationem continuo transmittat, nempe:
 1. *Processum* ipsum in Curia confectum.
 2. Eius *restrictum*, seu compendiarium expositionem eorum, quae ex eodem processu emergunt.
 3. Defensiones pro reo exhibitas.
 4. Denique sententiam latam.
- V. Ipsa Curia reo, eiusque defensori denunciabit, appellationem coram eadem s. Congregatione prosequendam esse.
- VI. Si nemo compareat, aut si appellationis acta negligenter vel malitiose protrahantur, congruens tempus a s. Congregatione praefinitur, quo inutiliter elapso, causa deserta censeatur, et sententia Curiae Episcopalis executioni mandetur.
- VII. Reo, aut illi, qui eius defensionem suscepit, tradendus est *restrictus* processus, qui a Iudice relatore conficitur.
- VIII. Allegationes, seu defensiones Eminentissimis Patribus distribuendas typis non committantur, nisi Iudex relator imprimendi veniam dederit.
- IX. Causa definietur stata die ab Eminentissimis Patribus in pleno Auditorio congregatis.
- X. Eidem Congregationis Procurator Generalis Fisci, et Iudex relator intererunt.
- XI. Iudex relator de toto statu causae ad Eminentissimos Patres refert, et Procurator Generalis Fisci stabit pro Curia Episcopali, suasque conclusiones explanabit.
- XII. Post haec Eminentissimi Patres iudicium proferent, sententiam Curiae Episcopalis aut confirmando, aut infirmando, aut etiam reformando.
- XIII. Prolata Sententia una cum omnibus Actis causae ad eandem Curiam Episcopalem remittitur, ut eam exequatur.
- XIV. *Revisio*, seu recognitio rei iudicatae non conceditur, nisi eius tribuendae potestas a Sanctitate Sua facta fuerit, et subsint gravissimae causae, super quibus cognitio, et iudicium ad plenam Congregationem pertinet.
- XV. Sciant denique Curiae Episcopales per novissimas leges, quae ad investiganda, et coercenda crimina pro Tribunalibus laicis promulgatae sunt, nihil detractum esse de formis, et regulis Canonice, quas proinde sequi omnino debent, non modo in conficiendo processu, ad quem spectant haec verba Edicti die 5 Novembris 1831 — *Nihil innovetur, quantum ad iudicia ecclesiastica pertinet* — verum etiam in poenis decernendis, quemadmodum in appendice eiusdem Edicti ita cautum est — *Tribunalia iurisdictionis mixtae Clericos, et Personas ecclesiasticas iis poenis mulctabunt, quas secundum Canones, et Constitutiones Apostolicas Tribunal Ecclesiasticum iisdem irrogaret.*

J. A. Card. SALA Praefectus.

I. Patriarcha Constantinopolitanus Secr.

TITULUS XVIII.

DE IUDICIIS CORAM SACRIS PPAE CONGREGATIONIBUS.

SUMMARIUM: 916. Quo modo olim, et nunc Papa controversias audiat? — 917. Qua potestate sacrae Congregationes causas cognoscant? — 918. Officium sacrae Congregationis Concilii. — 919. Quomodo coram ea causa introducatur? — 920. Quomodo tractetur? — 921. Quomodo definiatur? — 922. Officium S. Congregationis Episcoporum et Regularium. — 923. Ex quibus componatur, et quam servet proceduram? — 924. Quomodo procedat in causis criminalibus? — 925. Sacra Congregatio Inquisitionis ex quibus constet, et de quibus cognoscat? — 926. Quomodo ipsa procedat? — 927. Quomodo specialiter aliae sacrae Congregationes de causis cognoscant? — 928. Quomodo expediantur negotia consultativa? — 929. Quomodo administrativa? — 930. Sacrae Congregationes haec negotia iuxta propriam earum competentiam definiunt.

916. Olim Summus Pontifex causas et controversias audiebat, et definiebat per se in suo Presbyterio, vel Consistorio coram consiliariis suis (1); sed postea in immensum fere adauctis negotiis definiendis, prius Auditores suos in sacra Rota (2), ac sacras deinde Congregationes instituit, quibus controversias et causas in Iure propositas cognoscendi et definiendi potestatem et iurisdictionem commisit. Plures sunt huiusmodi sacrae Congregationes, coram quibus controversiarum, sive criminum iudicia aguntur, et de quibus nobis proponimus solum pauca attingere.

(1) Ab Ecclesiae catholicae exordio Summus Pontifex habuit consiliarios suos et Senatores, coram quibus prius in Presbyterio, ac deinde in Consistorio iurisdictionem etiam contentiosam exercebat. Clem. 1, de iurei. Thomasinus, de vet. et nov. Eccl., disc., l. 2, c. 101 et alib., et quandoque etiam causas praesertim maiores in Conciliis, quae Romae erant frequentissima, definiebat. Presbyterium pariter et Consistorium primitus habuerunt Episcopi. Cap. 3, de appell. in 6. Can. 1, dist. 95, et Cap. 1, de his quae fiunt a Prael. etc. — (2) Rota, forsitan sic dicta, quia eius auditores unus post alium per turnum causas referebant, et Pontificem aut auditorum collegium informabant, ea de causa primum instituta fuit, quia cum Papa non amplius per se sufficeret omnia expedire contentiosa negotia, Capellam poeculiarem in suo Palatio erexit, eiusque capellanis, qui auditores sacri Palatii appellati sunt, potestatem fecit instantias praesertim minoris momenti cognoscendi, ut possent postea referre, quid aequum et iustum esset definire. Haec deinde

pontificia capella transformata fuit in verum tribunal extra Papae palatium erectum, quod appellatum fuit *Sacra Rota*, cuius auditores veri sunt iudices a Pontifice deputati cum potestate negotia cognoscendi, definiendi, et terminandi. Ipsorum octo Itali esse debent, duo Hispani ob duas coronas Castellae et Celtiberiae, unus Gallus, et unus Germanus. Non procedunt ad instantiam partium per libellum; sed ex commissione a Papa accepta, cui partes offerunt instantiam: non audiunt publice advocatos, et procuratores; sed scriptas probationes et defensiones recipiunt, et singillatim partes, eorumque advocatos et procuratores privatim voce tantum audiunt, ut negotia celerius expediantur, et cavillis occludatur via: sententiam in communi ad maioritatem votorum ferunt, quae ius facit inter partes; sed legum tenorem sequi debent, neque possunt regulariter ex aequo et bono pronunciare: eorum sententiae vim non habent sententiarum papalium; nihilominus magnam habent auctoritatem, et magnam in toto orbe assecutae sunt celebritatem. De Luca, de rel. Cur., p. 2, disc. 32. Nunc vero sacrae Rotae attributiones adeo imminutae sunt, et aliis sacris Congregationibus demandatae, ut solum fere de causis Pontificii status cognoscat, cum olim de temporalibus et spiritualibus universi orbis causis cognosceret. Anal. iur. Pont. ad annum 1856, p. 2239, et Stremler, de poen., eccl., part. 3, sect. 1, c. 2.

917. Sacrae Congregationes sunt veluti totidem Summi Pontificis Senatus, et vicariatus, qui a Cardinalibus praesertim compositi (1) nomine Summi Pontificis, et in eodem tribunali (2) negotia ecclesiastica sibi commissa cum potestate Apostolica (3) et ordinaria (4) cognoscunt, et definiunt. Idcirco decisiones, sive sententiae a sacris Congregationibus prolatae nullam proprie dictam appellationem recipiunt (5), quia sententiae sunt Papae, a quo non appellatur, cum eas per sacrarum suarum Congregationum ministerium profert, et omnes, quos respiciunt, per orbem catholicos in utroque foro obligant, tamquam Pontificiae decisiones, in iis, quae singulis Congregationibus fuerunt a Papa commissa, quia, ut ait Benedictus XIV, voce sacrarum Congregationum *suas Sedes Apostolica declarat sententias* (6).

(1) Tres in qualibet Congregatione ad legitime deliberandum debent esse Cardinales; nam aliter haberi non posset deliberatio collegialis. Multo tamen plures sunt Cardinales ad Papae arbitrium S. Congregationem efformantes, inter quos unus constituitur Praefectus, excepta Congregatione sancti Officii, cuius Papa solet sibi retinere Praefecturam, et Cardinalem assignare secretarium; dum in aliis Congregationibus secretarius ex numero Praelatorum assumitur. Praeterea sacrae

Congregationes, illa excepta Concilii Tridentini, suos habent ex caetus ecclesiastici doctioribus viris Consultores. — (2) Viget in hoc analogia cum tribunali Episcopi, eiusque Vicarii generalis. — (3) Haec potestas est Apostolica, quia est ipsa potestas Papae, quo consulto, pro toto catholico orbe ea definiuntur, quae sunt ipsi reservata. — (4) Est ordinaria, quia per summorum Pontificum constitutiones in perpetuum confertur. Bul. *Immensa aeterni* Sisti V, et durat adhuc Pontificis Sede vacante, ut omnes Doctores tradunt, et ipsarum sacrarum Congregationum praxis demonstrat: immo, creato novo Pontifice, sacrae Congregationes nova confirmatione non indigent. De facto tamen quasi suspenditur earum iurisdictio dum Cardinales ingrediuntur Conclave ad eligendum Pontificem, quia eo tempore de alio negotio praeter Papae electionem tractare non possunt, neque alios officiales, aut alia documenta recipere, nisi adsiturgens necessitas, aut *aliquod tam grande, et tam evidens periculum immineret, quod omnibus et singulis Cardinalibus praesentibus concorditer videretur illi celeriter occurrendum*. Cap. 3, § *idem quoque* de elec. in 6. — (5) Sed iustis de causis ex partium supplicatione possunt decisionis revisionem admittere. — (6) Instit. 76, n. 8.

918. Inter sacras Congregationes, quae de negotiis contentiosis cognoscunt, hodie primum locum obtinet S. Congregatio eminentissimorum Cardinalium S. Concilii Tridentini Interpretum. Cum enim haec Congregatio ad eum finem primum fuerit instituta, ut executionem et observantiam decretorum Concilii Tridentini curaret (2), ac postea ut etiam autentica eadem decreta posset, consulto Pontifice, interpretari (2), cumque hoc Concilium maximam Iuris recentioris partem conficiat, ac determinet in quo Ius praecedens fuerit correctum, vel confirmatum, aut conservatum, ad ipsam referuntur omnia negotia, quae directe ad Tridentini disciplinam spectant, et indirecte ad Ius praecedens ab ipso Tridentino conservatum, vel confirmatum, modo ex speciali Pontificis voluntate, ab ea subtracta non sint, et alteri Congregationi concessa. Hinc fluit, hanc Congregationem supremam esse Ecclesiae universalis Curiam, quae in disciplina et moribus, sacrorum Canonum vim et potestatem declarat, quaeque in actis definit, quid valide et legitime, et quid perperam et illegitime gestum vel gerendum sit. Haec proinde Congregatio a sententiis et decretis omnium Ordinariorum appellationes recipit, de quaestionibus iurisdictionalibus, de disciplina morum, et obligationibus Clericorum, de poenis ecclesiasticis, et censuris, de adimplementis le-

gatorum, et oneribus Missarum, de statutis synodalibus et capitularibus, de omni gravamine iudiciali et extraiudiciali, deque omnibus negotiis, in quibus intervenit aliqua Tridentini regulæ, nedum tamquam iudex appellationis in concursu cum quolibet Archiepiscopo, verum etiam in prima instantia in concursu cum quolibet iudice ecclesiastico, cognoscit, ac definit (3). Duobus autem modis hoc peragere potest, nimirum, *iuris ordine servato*, vel *ex aequo et bono*. Primum modum observat, quando partis procurator id petit in sua instantia scribendo formulam, *nil transeat*; secundum vero quando partes consentiunt, ut iuris ordo postponatur, etiamsi de contentiosis iudicium sit.

(1) Bul. *Alios nonnullos* Pii IV. — (2) Cit. Bul. *Immensa aeterni* Sixti V. — (3) Cum in gradu appellationis causa agitur, S. Congregatio Concilii non solet ab Ordinariis informationes petere, quia rei status ex productis actis Curiae, a qua appellatur, satis constat. Nihilominus saepe evenit, ut aliquod dubium in facto, vel in facti circumstantiis suboriatur, quo casu ab Ordinariis informationes exquirere solet. Cum vero in prima instantia causa agitur, tales informationes et Ordinarii votum regulariter exquirat, quae necessaria videntur, ut de vero rei statu certioretur.

919. In procedura coram hac S. Congregatione tria breviter observamus, videlicet: quomodo causa introducatur, quomodo tractetur, et quomodo definiatur. Introductio per petitionem, sive instantiam coram S. Congregationis secretario in libello a partis procuratore exarata, et Sanctissimo inscriptam his verbis, *Beatissime Pater*, in qua exponitur nomen, cognomen, qualitas, dioecesis, et obiectum supplicationis (1). Intra viginti dierum spatium procurator exhibet suum ad causam agendam speciale mandatum, et omnia documenta ad causam spectantia in forma authentica a Curiis Episcopalibus remissa, vel saltem ab iisdem recognita tamquam rata, aut alias certum eorum authenticitatis signum habentia; quae parti adversae communicantur per authentica exemplaria, ac postea de secretarii mandato causa ponitur in folio, et fit citatio ad concordandum dubium (2).

(1) Procurator in contentiosis debet esse unus de iis, qui in Urbe

ad postulandum admittuntur; in aliis vero negotiis sufficit quicumque alius, qui petitionem praesentet, et ad responsum recipiendum redeat; sed communiter ad hoc *Agentes* Romae constituti adhibentur; non enim veredariorum opere (delle Porte) uti licet, quod rite non posset optatum dare effectum. — (2) Concordatio dubii nil aliud est, quam praecisa determinatio quaestionis certis verbis expressae, et S. Congregationi pro resolutione proponendae. Ad dubium concordandum debent intervenire partes contendentes, et in dubii formula consentire. Dubium autem sic concordatum, et a Congregationis secretario subsignatum mutari amplius nequit, nisi citatis partibus, et in earum contradictorio, quia ad causam uno potius quam alio modo dirimendam multum confert dubii propositi formula. At si partes nolint consentire in eadem formula dubii, et inter se nequeant convenire, secretarius Congregationis ex productionibus factis, et auditis partibus, ex officio auctoritate sua dubium componit, reservato partibus iure coram Congregatione agendi ad dubii reformationem; si vero una ex partibus sit contumax, dubium aequae firmatur, eidemque intimatur.

920. Causa deinde ita tractatur; nimirum, concordato dubio, secretarius S. Congregationis diem praefinit, quo causa coram Congregatione proponatur, et intra xxx dies ante diem destinatae Congregationis partes contendentes coram eodem secretario, vel in eius auditorio tenentur exhibere omnia documenta in forma authentica, earumque allegationes latino sermone conscriptas, et ab advocatis, vel procuratoribus officium in Curia Romana exercentibus, subsignatas, quorum idem secretarius in apposito folio summarium efformat. Sic producta mutuo partibus communicantur, ut possint respondere, ac similiter communicantur responsiones, ita ut nullius sint roboris scripturae, inscia parte, praesentatae, et responsiones ab advocatis, vel procuratoribus non subsignatae, aut ante feriam tertiam proximam ante Congregationem non oblatae. His absolutis, quae ad probationem et defensionem partes in Ius adducere putarunt, una cum summario de secretarii auctoritate typis eduntur (1), et horum duo exemplaria unicuique Cardinalium ante decem dies a Congregatione habenda, distribuuntur, et feria quinta ac sexta proxima ante statutam diem pro Congregatione habenda, a Cardinalibus et a secretario singillatim audiuntur verbales informationes super causa, quas partium advocati, et procuratores volunt proponere (2). Praeterea circa hanc causae tractationem tria sunt notanda: 1^m Si examinandi

sint testes, aut aliae probationes faciendae, quas Congregatio perficere per se nequit, partes huiusmodi committit locorum Ordinariis, qui processus ex commissione efformatos, ad ipsam S. Congregationem transmittunt (3); 2^m Si una ex partibus sit ab initio, aut fiat postea contumax, sententia supra unica etiam secretarii relatione aequae redditur, et damnatus non auditur, nisi prius peracti iudicii expensas solvat (4); 3^m Si causae decisio nequeat intra praefinitum diem parari, vel adsit alia iusta causa, Congregationis secretarius tum ad partium instantiam, tum ex officio, potest eiusdem assignationem in alium diem transferre, etiamsi assignatio facta sit cum clausula, *omnino et infallanter* (5).

(1) Ad nimias vitandas expensas, et prolixiores partium allegationes cohibendas, recte statutum fuit, ut, etiamsi plura sint dubia in eadem causa dissolvenda, memorialia typis edita quinque impressionis folia, et replicationes duo non possint excedere, nisi secretarius ex iusta causa maiorem latitudinem concedat. Edictum S. Congregationis Concilii 17 sept. 1847, art. 13. — (2) Idcirco non admittuntur publicae coram tribunali advocatorum, vel procuratorum concertationes, ut fieri solet in aliis tribunalibus etiam ecclesiasticis, ut supra notavimus. — (3) Hoc maxime contingere solet in causis matrimonialibus, et professionum religiosarum. — (4) Contumax a Congregatione habetur, qui citatus non comparuit, quique intra terminum statutum nullam allegationem exhibuit, etiamsi dilationem petierit, quam non obtinuit. — (5) Casu quo dilatio, vel assignatio, facta sit ab ipsa Congregatione non potest amplius differri, nisi ab ipsa Congregatione ad partis instantiam in memoriali expressam.

921. Demum causa definitur die praestituto in tribunali S. Congregationis per propositi dubii resolutionem affirmativam vel negativam. Qui resolutionem habet contrariam non potest appellare, sed intra x dies novam potest audientiam petere a Cardinali Praefecto, vel a Congregationis Secretario, qui secundum causae circumstantias possunt eam concedere, vel negare (1). Quando nova audientia conceditur, iterum causa post tres menses a iam habita sessione coram Sacro Tribunali proponitur cum dubio: *An sit standum, vel recedendum a decisio*. Quando negatur, lis finita est, et sententia transit in rem iudicatum; consequenter resolutio data locorum Ordinariis exe-

quendam committitur, expensis liquidatis a victo victori ad iustitiae tramites solvendis (2).

(1) Solus Praefectus potest novam audientiam concedere, quando resolutio data fuit cum clausula, *affirmative*, vel *negative*, et *amplius*: immo, si expedire iudicaverit, potest instantiam per memoriale, citata parte, plenae Congregationi remittere. Sed actor novas expensas alteri parti reficere tenetur, si haec instantia reiiciatur. — (2) Quae hucusque circa praxim iudiciorum coram S. Congregatione Concilii exposuimus, ex edictis ipsius S. Congregationis a Sanctissimo approbatis hausimus, quae referuntur ab Auct. Anal. Iur. Pont. ad anno 1856, pag. 2293, n. 111 et seqq. Ser. 2, pag. 2393 et seqq.

922. Altera Congregatio, quae de contentiosis cognoscit, est Congregatio Eminentissimorum Cardinalium super negotiis Episcoporum et Regularium, quae instituta fuit ad lites et negotia inter Episcopos et Regulares, vel inter Episcopos cum Episcopis, aut Regulares cum Regularibus componenda (1). Cum tamen haec compositio, ut plurimum, fieri debeat ad tramites Concilii Tridentini; hinc sequitur in pluribus concursum admitti inter hanc Congregationem, et aliam supra expositam Concilii Tridentini, ita ut quaedam causae ab utraque cognosci queant, et fiat praeventioni locus. Cum profecto Congregatio illa instituta fuerit pro negotiis Episcoporum et Regularium, et haec pro executione et interpretatione Concilii Tridentini, fieri quidem potest, ut saepe fit, quod eadem causa hunc duplicem habeat respectum, et sub uno ad Congregationem Concilii, et sub alio ad Congregationem Episcoporum et Regularium pertineat. Inter causas quae ad hanc Congregationem deferuntur sequentes recensentur, nimirum: controversiae inter clericos, et inter monachos, inter Praelatos, et inter Episcopos, inter Confraternitates, et Ecclesias, deputationes Vicariorum Apostolicorum, et capitularium, visitationes dioecesium, et administrationes bonorum, electiones superiorum Regularium in monachis, et monialibus, transitus religiosorum de uno in alium ordinem, et saecularizationes, validitates professionum religiosarum, votorumque obligationes, erectiones, uniones, et suppressiones conventuum, et monasteriorum, et reliquae similes omnes causae, sive civiles sint, sive crimina-

les, et ordinarie iuxta Sacrorum Canonum dispositiones (2). De postremis his causis criminalibus adest recens praescriptio Pii VII, qui appellationes in criminalibus ab Ordinariis orbis catholici ad hanc Congregationem deferendas esse mandavit (3).

(1) Haec Congregatio ex duabus componitur: erat enim prius altera pro negotiis Regularium, et altera pro negotiis Episcoporum. Bul. *Immensa aeterni* Sixti V. Sed nunc duae in unam sunt conflatae, et quidem merito: nam connexio rerum et attributionum saepe confusionem ingerebat. Nihilominus huius Congregationis duae etiam nunc sunt veluti sessiones, et duo Secretarii, quorum unus cleri saecularis, et alius cleri regularis causas agit. — (2) Unde Card. De Luca sic aiebat. — « Habet ista Congregatio latas habenas agendi etiam de illis negotiis, quae aliarum Congregationum peculiaria sunt. Unde propterea (ut » Urbanus VIII dicere solebat) ista videtur Congregatio quodam modo » universalis, exceptis causis, quae directe fidei quaestiones concernant, » sive formalem interpretationem Concilii Tridentini ». De relat. cur., disc. 16, n. 24. — (3) Bul. *Post diuturnas*, § 88.

923. Sacra haec Congregatio Cardinalibus componitur quorum unus in unaquaque causa deputatur *Ponens*, qui hoc appellatur nomine, quia causam sibi commissam dedit S. Congregationi proponere, et referre. Habet Cardinalem Praefectum et Secretarium de numero Praelatorum. Haec Congregatio non procedit Iuris ordine servato, ut illa Tridentini, sed summarie, et, ut ait De Luca, de plano, sola facti veritate inspecta, quandoque cum extraiudicialibus probationibus, vel cum sufficientibus iustificationibus per scripturas, nullo tamen adhibito formali processu (1). Modus procedendi coram hac S. Congregatione ostenditur a novissimo et speciali eiusdem S. Congregationis edicto (2).

(1) Haec Congregatio non servat iuris rigorem, et severitatem regularum iudicialium, quia nomine Papae, et more Principis procedit potius quam ut tribunal et iudex. Quare subdit citatus De Luca: « Prae » caeteris ista Congregatio, quae quoddam universale, ac politicum regimen utriusque cleri saecularis et regularis, aliarumque rerum ecclesiasticarum habet, huic restrictioni non subiacet; sed cum regulis » et legibus prudentialibus pro negotiorum qualitate, vel temporum, » et rerum contingentiis procedere solet ». Ib. disc. 16, n. 17 et 25. — (2) Hoc edictum promulgatum fuit die 5 septembris anni 1834, et his verbis et articulis constat. « I. Quotiescumque in negotiis, quae » apud sacram Congregationem EE. et RR. aguntur, tum ex relatio-

» nibus Ordinariorum, tum ex partium deductionibus videatur expe-
 » dire, ut res ad viam iuris reducatur, rescribitur: *Partes deducant sua*
 » *iura coram Emin. N. qui videat et referat, citata parte, et concordato*
 » *dubio*. II. Coram Emin. Relatore, vel eius auditore, adhibito SS Con-
 » gregationum notario, singuli actus, qui ad iudicandum viam sternunt,
 » conficiuntur. III. Propterea pars diligentior coram eodem auditore
 » partem adversam in ius vocat, *ad concordandum de dubio, alias vi-*
 » *dendum subscribi, et deputari infrascriptum*, quod nempe in calce cita-
 » tionis transcribitur. IV. Eminentissimus Relator, aut eius auditor, vel
 » propositum, vel aliud dubium concordat de consensu partium; sin-
 » minus mandat partes suis iuribus uti per memoriale in S. Congre-
 » gatione. V. Si pars citata intra terminum praefinitum non compareat,
 » citatur pro secunda vice *ad concordandum de dubio, nec non destinari*
 » *Congregationem*. VI. Si pars in sua contumacia persistat Emin. Re-
 » lator, vel eius auditor concordat dubium, et Congregationem pro
 » causae propositione destinat, ita tamen ut spatium saltem triginta
 » dierum intercedat, et decretum adversae parti intimatur. VII. Iura
 » authographa, quibus utraque pars utitur, quindecim diebus ante diem
 » propositionis causae apud D. Secretarium deponuntur, transmissa
 » utrinque intimatione. VIII. Allegationes utriusque partis decem die-
 » bus ante Congregationem, tum ad Emin. Cardinales, tum ad D. se-
 » cretarium, et ad secretariam S. Congregationis deferuntur. IX. Mu-
 » tua inter partes allegationum et summariorum traditio fit eadem ipsa
 » die in domo auditoris Emin. Relatoris. X. Responsiones triduo
 » ante propositionem causae distribuuntur, et communicantur, ut in ar-
 » ticulo praecedenti. XI. Resolutionem S. Congregationis Emin. Rela-
 » tor scriptis tradit, et suo nomine obsignat, eamque D. Secretario
 » tradit partibus significandam. XII. Si intra decem dies pars victa
 » iterum audiri postulet, Emin. Relator novae audientiae beneficium
 » tribuere potest. XIII. Quoties cunctis suffragiis res diiudicata fuerit
 » cum clausula *et amplius*, vel uno tantum suffragio discrepante, cum
 » clausula, *et non concedatur*, tunc venia redeundi non tribuitur, nisi a
 » plena Congregatione. XIV. Causa denuo proponitur, servato modo,
 » et terminis primae propositionis. XV. Diiudicata causa, authenticum
 » resolutionis exemplum ei traditur, qui causam obtinuit. XVI. Victor
 » instat coram auditore camerae, qui ut merus executor resolutionem
 » S. Congregationis exequendam decernit ». Ex comparatione huius e-
 » dicti cum regulis supra expositis in iudiciis coram S. Congregatione
 » Concilii facile colligi potest, in quo utriusque Congregationis proce-
 » dura conveniat, et in quo discrepet. Sequens tamen decretum adhuc
 » perspicuum erit.

924. Cum vero huic Congregationi demandatum fuerit
 onus recipiendi appellationes ab omnibus Ordinariorum
 sententiis in causis criminalibus, ut supra iam vidimus,
 eadem necessario habere debet normam pro his appella-
 tionibus in criminalibus causis expediendis: nam aliud est

iudicium in causa civili et aliud in criminali causa, quae maiorem probationem et maiorem rigorem postulat. Hanc normam recentioribus nostris temporibus sibi praefixit eadem S. Congregatio per decretum a Gregorio XVI confirmatum (1).

(1) Hoc decretum editum fuit die 18 decembris anni 1835, cuius tenor est, ut sequitur. « I. Reis a curiis episcopalibus criminali iudicio damnatis spatium decem dierum conceditur, quo ad S. Congregationem EE. et RR. appellare possint. II. Decem dies numerari incipiunt non a die, quo sententia lata est, sed a die, quo reo, vel eius defensori per cursorem denunciata fuit III. Eo tempore elapso, quin reus vel eius defensor appellaverit latam a se sententiam Episcopus exequetur. IV. Interposita intra decem dies appellatione, Curia episcopalis acta autographa totius causae ad S. Congregationem transmittat, nempe: 1° processum ipsum in Curia confectum; 2° *restrictum*, seu compendiarium expositionem eorum, quae eodem ex processu emergunt; 3° defensiones pro reo exhibitas; 4° denique sententiam latam. V. Ipsa curia reo, eiusque defensori denunciabit, appellationem coram eadem S. Congregatione prosequendam esse. VI. Si nemo compareat, aut si appellationis acta negligenter, vel malitiose protrahantur, congruens tempus a S. Congregatione praefiniatur, quo inutiliter elapso, causa deserta censeatur, et sententia Curiae episcopalis executioni mandetur. VII. Reo, aut illi, qui eius defensionem suscipit, tradendus est *restrictus* processus, qui a Iudice Relatore conficitur. VIII. Allegationes, seu defensiones Eminentissimis Patribus distribuendas typis non committantur, nisi iudex relator imprimendi veniam dederit. IX. Causa definietur statuta die ab Emin. Patribus in pleno auditorio congregatis. X. Eidem Congregationi Procurator generalis fisci, et Iudex relator intersunt. XI. Iudex relator de toto statu causae ad Emin. Patres referet, et Procurator generalis fisci stabit pro Curia Episcopi, suasque conclusiones explanabit. XII. Post haec Emin. Patres iudicium proferent, sententiam Curiae episcopalis aut confirmando, aut infirmando, aut etiam reformando. XIII. Pro lata sententia una cum omnibus actis causae ad eandem Curiam episcopalem remittitur, ut eam exequatur. XIV. Revisio, seu cognitio rei iudicatae non conceditur, nisi eius tribuendae potestas a Sanctitate Sua facta fuerit, et subsint gravissimae causae, super quibus cognitio, et iudicium ad plenam Congregationem pertinet ». Ita S. Congregatio procedit post leges novissimas a S. Sede editas in Bul. *Post diuturnas* Pii VII. Anal. iur. Pont. ad an. 1856, pag. 2420.

925. Tertia Congregatio, quae de contentiosis criminalibus cognoscit, est Congregatio sacrae universalis Inquisitionis et Sancti Officii, quae ante omnes alias instituta habet Summum Pontificem in Praefectum, plures quam sex Cardinales in iudices, alium Cardinalem in Secreta-

rium, Regularem de familia S. Dominici in Commissarium, qui partes gerit iudicis ordinarii, et coadiuvatur ab alio assessore (1), Regularem de familia Minorum Conventualium in Consultorem, et praeterea multos sanctitate vitae et doctrina praeclaros Episcopos, Praelatos, et clericos regulares, ac saeculares in consultores (2). Ad eum autem finem fuit instituta, ut fidem catholicam integram inviolatamque contra impiorum conatus in toto mundo servaret: unde iudicat, et poenas infligit in omnibus criminalibus, quae ad fidem spectant, ut de haeresi, de suspitione haeresis, de schismate, de apostasia, de abusu Sacramentorum, de sortilegio, magia, et superstitionibus, de polygamia, et de Matrimonio contracto ab iis, qui vel per Ordinem sacrum, vel per votum religiosum contrahere prohibentur, de sollicitatione in Confessione, de celebratione Missae ab eo, qui sacerdos non est, deque similibus.

(1) Hic efformat processum Sacrae Congregationi praesentandum. —

(2) Circa originem, causam, et ministros primos huius S. Congregationis videri potest Card. De Luca in relat Rom. Cur., disc. 14.

926. Causae quae ab hoc sacro tribunali definiuntur tanti sunt momenti, ut praeter accuratam processus efformationem iuxta Sacrorum Canonum dispositionem in causis criminalibus, tres regulariter requirat Congregationis conventus: quorum duo primi appellantur praepparatorii, et ultimus generalis, in quo sententia ab ipso Summo Pontifice profertur. Prima Congregatio cogitur feria secunda in palatio S. Officii prope Basilicam Vaticanam, cui intersunt commissarius S. Officii, assessor, consultores, fiscalis, notarius, et alii inferiores ministri. In hac Congregatione processus criminalis legitur, ac litterae, et relationes Episcoporum, aliorumque localium Inquisitorum attente perpenduntur: nomen tamen rei, et omnes circumstantiae, quae reum possunt manifestare, ex industria prudenti teguntur silentio; et ita maturo examine omnia discutiuntur, ac determinantur. Secunda Congregatio cogitur sequenti feria quarta in conventu Ordinis S. Dominici prope Ecclesiam S. Mariae supra Minervam in au-

lis ad id destinatis, cui intersunt Cardinales. In hac Congregatione assessor factum et negotium refert, processum cum litteris, et relationibus legit, Cardinales inter se causam discutunt, ac postea ad discussionem admittunt consultores, qui prius assistebant in aula exteriori, eorum audiunt consilium aut votum, et negotium determinant Sanctissimo proponendum. Tertia Congregatio cogitur sequenti feria quinta in Palatio Apostolico coram ipso Summo Pontifice, cui compendiose referuntur omnia in praecedenti Congregatione gesta cum tota causa, et specialiter exponuntur responsiones datae a consultoribus, quos quandoque iterum audit, conclusiones antecedentis Congregationis, et vota Cardinalium, ac postremo ipse Summus Pontifex suum iudicium profert (2).

(1) Hic processus efformari nequit, nisi reus suum habeat defensorum a se electum, vel a iudice ad hoc ex officio deputatum. Testes suggestive in eo interrogati non probant, ex causa inimicitiae, vel lucri facile excipiuntur. Ad poenam canonicam reo infligendam delicti probationes debent esse plenissimae: ex quibuscumque enim praesumptionibus, indiciis et probationibus, ut praefertur, non completis, condemnatoria sententia numquam profertur. Quandoque tamen his in casibus processus suspenditur cum clausula, *firmiter remanente processu*, cuius effectus est, ut reus liber ab inquisitione maneat, donec delicti sufficientes probationes afferantur, vel ipse inquisitus ab hoc gravamine petat liberari suam demonstrando innocentiam. Poenae pecuniariae a S. Officio non admittuntur: omnes actus fiunt gratis omnino, et Congregationis ministri, ac operarii suos ob labores, vel operam praestitam nil omnino percipiunt, utpote qui ex Beneficiis ecclesiasticis, vel aliunde habent ab Ecclesia unde vivant. — (2) Executio huius iudicati, ut in praxi aliarum sacrarum Congregationum, locorum Ordinariis remittitur.

927. Aliae quoque sacrae Congregationes in illo negotiorum genere, cui sunt praepositae, de contentiosis, immo et de criminalibus debent quandoque cognoscere. Quoties autem hoc faciunt, summaria forma utuntur ad eum fere modum, quem supra de Congregationibus Concilii et Episcoporum ac Regularium retulimus. Inter Congregationes tamen, quibus de quaestionibus et criminibus saepius cognoscere occurrit, duae praesertim recensendae sunt, nempe: Congregatio Immunitatis, cui addicuntur processus, et iudicia in casu appellationis, quando de im-

munitate locali agitur (1); et Congregatio de Propaganda Fide, cuius est omnes fere causas definire, quae in Vicariatus Apostolicis totius orbis occurrunt (2).

(1) In immunitate reali, et personali, sicuti etiam in iurisdictionibus haec Congregatio etiam cognoscit, sed tantum cumulative cum aliis Congregationibus. — (2) Huius Congregationis iurisdictione extenditur etiam supra Episcopos, quando de regionibus agitur, quae inter hereticos et schismaticos sunt constitutae. Sacra quoque Congregatio Rituum de contentiosis in materia praecedentiae iudicat.

928. Sacrae Romanae Congregationes praeter contentiosa negotia, ut innuimus, etiam non contentiosa tractant, ac definiunt. Haec negotia iuxta eorum gravitatem vel expediuntur ab ipsa Congregatione, aut ab eius Praefecto, vel secretario post audientiam Sanctissimi. Spectat autem ad ipsum Praefectum vel secretarium statuere, quae sint causae ante S. Congregationem proponendae ut graviores, et quae alio modo a se solvendae ut leviores. Quando negotium plenae Congregationi proponitur, eiusdem secretarius summaria precum conficit. in quibus statum rei exponit, informationes et vota ab Ordinariis ea super re interrogatis habita repraesentat (1), iungit doctrinas, et exempla ad rem facientia, totamque causam ad unam, vel duas breves quaestiones reducit a Congregatione resolvendas (2). Si vero negotium gravissimum iudicetur, causa ponitur in folio ordinario, et a S. Congregatione more solito deciditur (3).

(1) Ordinariorum informationes et vota regulariter semper vel ab ipso Ordinario, vel a viciniore Episcopo, aut alio Praelato exquiruntur. Excipiendus tamen est casus, in quo quaestio consistat in solo iure, quia tunc informationes de facti circumstantiis evadunt inutiles, et votis Ordinariorum in iure explicando S. Congregatio non indiget. — (2) Ita praeparantur resolutiones, et scripturae typis eduntur, ut ante dies decem a Congregatione habenda singulis Cardinalibus distribuuntur. Quando tamen resolutiones dant ad instantiam partium. monentur partes habentes in causa interesse ad iura sua in Congregatione deducenda, quod tunc maxime fit, cum dubium positum est *in concreto*, an scilicet lex aliquem peculiarem casum comprehendat. — (3) Anal. Iur. Pont. ad annum 1856, pag. 2406 et seqq.

929. Inter negotia non contentiosa quaedam sunt, quae ad ecclesiasticam administrationem spiritualem et temporalem referuntur, ut indulta, privilegia, dispensationes,

etc., et alia, quae ad habendam Iuris explicationem, vel interpretationem diriguntur, ut sunt consultationes, dubia, quaestiones, quae sacris Congregationibus pro norma in rebus fidei et morum resolvendae proponuntur. Negotia huiusmodi vel libere expediuntur a Praefecto, aut a Secretario S. Congregationis, si sub eorum ordinaria potestate cadant, et si id magis expedire illis videatur; vel consulendus est Summus Pontifex, et in eius audientia decisio sumenda. sicut ut plurimum contingit; vel demum ipsi Congregationi proponenda sunt, cuius decisio Summo Pontifici refertur, et in eius audientia confirmatur, quod tunc maxime observandum est, cum ius praexistens interpretatur (1). Decisiones demum sic captae locorum Ordinariis pro earum executione committuntur.

(1) In praxi haec negotia coram S. Congregatione introducuntur, observata in substantialibus supracitata forma, prout videre est penes Stremmer de poen., eccl. part. 3, sect. 2, c. 7, art. 2 et 3.

930. Sacrae denique Congregationes haec omnia negotia expediunt iuxta earum attributiones et competentiam: nam Summi Pontifices singulis Congregationibus proprium negotiorum genus assignarunt, tum ut evitaretur confusio, tum ut negotia melius, et celerius expedirentur, cum in determinato genere facilius per continuam praxim atque experientiam promptitudo ad negotia gerenda acquiratur. Hoc tamen ob negotiorum affinitatem et diversos eorum respectus non potest ita perfecte fieri, ut rigorosi attribuantur cuique Congregationi termini: nam, ut iam vidimus, idem negotium a diversis Congregationibus potest quandoque definiri. Verum attendendum est, quod supplicantes ab una Congregatione dimissi, nequeunt amplius ad aliam recurrere, a qua, si forte indultum, vel gratiam obtinuerint, ea nulla et nullius effectus est, nisi factum exposuerint (1).

(1) Bul. *Ut occurratur* Innocentii XII. Alia quae ad sacras Papae Congregationes pertinent videri poterunt penes Stremmer cit. part. 3, per tot. — Thesaurus continet decisiones S. Cong. Conc. — Gardellini publicat decisiones S. Cong. Rit., et Abbas Ricci dat epitomen decisionum S. Cong. Immunitatis.

INDEX TITULORUM

LIBER SECUNDUS.

TITULUS I. De Rebus ecclesiasticis	Pag.	5
II. De Baptismo et Confirmatione.		10
III. De Eucharistia et Poenitentia		17
IV. De Extrema-Uncione, Ordine et Matrimonio		40
V. De Sponsalibus		52
VI. De Matrimonii Impedimentis		64
VII. De impedimento cognationis, affinitatis et publicae honestatis.		81
VIII. De Impedimento criminis, vis, metus et raptus . .		96
IX. De impedimento disparitatis cultus, Ordinis, ligaminis, impotentiae et clandestinitatis.		104
X. De Dispensatione a Matrimonii Impedimentis		123
XI. De Divortio.		143
XII. De Ecclesiis		154
XIII. De Ecclesiarum Immunitate.		168
XIV. De Sepulturis, aliisque Ecclesiae bonis.		173
XV. De Beneficiis ecclesiasticis		182
XVI. De Electione et Postulatione		189
XVII. De Collatione et Institutione		193
XVIII. De Beneficiorum reservatione		208
XIX. De Beneficiorum unione		219
XX. De Beneficiorum divisione et dismembratione. . . .		228
XXI. De Beneficiis Iurispatronatus		240
XXII. De Beneficiorum vacatione.		256
XXIII. De Beneficiorum renunciatione		261
XXIV. De Decimis, Primitiis et Oblationibus		269

TITULUS XXV. De Iure Ecclesiae ad bona temporalia	278
XXVI. De Acquisitione Bonorum per actus inter vivos	295
XXVII. De Contractibus consensualibus	304
XXVIII. De Contractibus realibus	322
XXIX. De Donatione et Transactione	337
XXX. De Acquisitione Bonorum per actus ultimae voluntatis.	345
XXXI. De Peremptione iurium et obligationum	357
XXXII. De Bonorum ecclesiasticorum alienatione	370
XXXIII. De Peculio Clericorum	384

LIBER TERTIUS.

TITULUS I. De Iudiciis ecclesiasticis	Pag. 395
II. De Iudicibus	403
III. De Actoribus et Reis, aliisque iudicii Personis	410
IV. De Foro competenti	418
V. De Libello et citatione	426
VI. De Litis contestatione, et contumacia	431
VII. De Probationibus	437
VIII. De Instrumentis, et testibus	444
IX. De Iuramentis, et praesumptionibus	450
X. De Exceptionibus	457
XI. De Ordine cognitionum	464
XII. De Conclusionem in causa	469
XIII. De Sententia, et re iudicata	471
XIV. De Executione sententiae	477
XV. De Appellatione	481
XVI. De Iudiciis criminalibus	497
XVII. De Iudiciis summaris	506
XVIII. De Iudiciis coram sacris Papae Congregationibus	521

V. Imprimatur.

Genuae e Curia Archiepis. die 7 Octobris 1889.

ALOISIUS ROSSI Prot. Ap. Vic. Gen.

BX
1935
F46
1889

Ferrari, Giuseppe C.
Summa institutionum
canonicarum Ed 4.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 10 05 05 016 4